

ADY

ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI

ADY ENDRE
ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI I.

ADY ENDRE ÖSSZES MŰVEI

FŐSZERKESZTŐK

KIRÁLY ISTVÁN

LÁNG JÓZSEF

VEZÉR ERZSÉBET

1990

ADY ENDRE ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI

ÚJSÁGCIKKEK, TANULMÁNYOK

I.

(1897. szeptember — 1901. május)

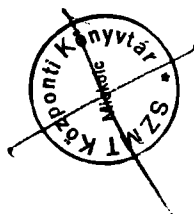
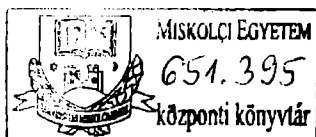
SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
VEZÉR ERZSÉBET

Második, átdolgozott kiadás

1990

Megjelent
a „Kulturális és történeti emlékeink
feltárása, nyilvántartása és kiadása”
program támogatásával

~~- 179171 -~~

ISBN 963 05 5514 X (kötetszám)

ISBN 963 05 2458 9 (összkötet)

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

Első kiadás: 1955

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1990

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítást,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

ÚJSÁGCIKKEK

1897. szeptember 26.—1901. május 8.

I. GRETCHEN

Mikor lenyűgöz, reám nehezedik rettenetes undora a világnak, mikor szánalom fog el a nyargaló, birkózó emberek kenyérharca felett, mikor kezdem meggyűlölni a férfiszív bálványát, az ideálból önző, számító harcosná lett amazont, a modern Évát, felragyog előttem a te édes, bájos arcod, Gretchen!

Felragyog előttem biztató mosollyal, sugaras ártatlansággal, örök szerelemmel.

Az az édes mosoly, az a szende arc, az az eszményi szerelem eltűnt, elszállott a földről; hozzád szállott, te őrzöd őket addig, míg felenged a fagyos emberi szív, s visszakéri tőled.

Óh, jól őrizd meg, mert itt a földön néhány ember szívdobbanása tehozzád és azokhoz kötve!...

Csak néhány emberé!

Poétáknak mondják magukat, de az emberek ábrándozó félbolondoknak tartják őket, kik a „Tartozik” és „Követel” rovat helyett az üzleti nyelvtől elütő, nevetséges hangon írnak olyan dolgokról, melyekből üzletet berendezni nem lehet.

Óh, Gretchen, maradj továbbra is őrangyala ennek a néhány eszelős embernek; ezekhez van kötve a te életed. Ha ezek nem fognak hinni benned, mivé leszel?

Névvé! Semmivé! Akkor így fogják hívni az üzletek pénztáros hölgyeit, s írni fogod a „Tartozik” és „Követel” rovatokat...

De te élsz; érzem, tudom, ezt súgja a szívem:

Te élsz, amíg egy szív áhítani fogja a tiszta szerelmet.

Reményt nyújtasz annak a néhány embernek, aki hisz tebenned.

Hol vagy? Itt az emberek között, vagy csak a poéta szívében?

Milyen nehéz téged megtalálni!...

Lásd, egyszer már azt hittem, hogy megtaláltalak. Hogy készültelek szívemre ölelni!...

Egy szép leányt láttam, Gretchen.

Olyan volt, mint amilyennek téged képzeltelek. Olyan volt – azt hittem akkor.

Pedig nem. Te szóke vagy, Gretchen, arany fürtökkel, égszínű,

ragyogó szemekkel, liliom arccal, piros ajakkal, ugye? Lásd, ő barna volt. Szép, tüzes szemű, szenvedélyes. Minek írtam le, hiszen tévedtem!

Megbabonázott tüzes, barna szeme. – A tied kék, ugye Gretchen? – Megszédített a pillanat mámor, mikor reám vetette szemét.

A tied, ugye, ragyogó, tiszta, nyugodt tekintetű, mely égbe visz, nem a pokol tüzébe?

Hogy szerettem azt a lányt, Gretchen!

Ha kérte volna, életemet adtam volna érte; és hogy semmit se kért, többet adtam oda hitvány életemnél: szívemet, szerelmemet.

Óh, Gretchen, sírni tudnék; mennyit áldoztam azért a leányért.

Mert hozhattam akkor gazdag áldozatot. Szívem gazdag volt érzésekben, agyam merész gondolatokban.

És én minden érzést, minden gondolatot annak a leálynak áldoztam, Gretchen...

Ugye, te megbecsülted volna ezt az áldozatot? Tudom, hogy meg.

Lásd, ő kinevetett, semmibe se vette. Neki mások voltak a vágyai, s nem érthette meg áldozatom nagyságát.

Az ő vágyainak legmagasabbja a „jó parti” volt!

Nem érted ezt a szót, ugye, Gretchen?

Lásd, pedig ez nagyon fontos dolog. A mai kor felfogása szerint a nő legelső, legfőbb célja. De nem csoda, hogy nem érted. Éppen ez a különbség közted és a között a lány között – a nőideál és a pénztáros kisasszony között.

Most már józan vagyok, józan egészen, de azt a lányt feledni nem tudom.

Pedig nem szeretem, nem, Istenemre! – nem szeretem.

És feledni mégse tudom.

Hogy is feledhetném, mikor annyi édes-kínos perc emlékeztet reá. Mennyi vágy, ima, lemondás, reménykedés, áldás, átok, könny és fékevesztett indulat kapcsol ahhoz a lányhoz; nincs az az érzés, melybe szívemet bele ne ringatta volna.

Lásd, Gretchen, egy összetörött szív, elperzselt tavasz milyen jó kapocs!

Olyan jó, hogy majdnem őrjöngővé tesz.

Szánom, siratom, visszakérem azt a sok szép álmot, mert, hogy reá pazaroljam, nem érdemelte meg.

De hiába sírok. Hiába mondom, hogy a te számodra kérem, Gretchen, mert te édes, tiszta angyal vagy, s azokból az álmokból milyen szép paradicsomot varázsolnék elő neked!... Mert most szegény vagyok érzésekben, vágyakban, s a régi álmok nélkül nem tudom magam reád érdemessé tenni.

Vagy te így is szeretni fogsz?

Szeretni fogsz, Gretchen?

Szeretni fogsz azért... tudom... Hiszen te a szeretet maga vagy, s te mindent elnézel, mindent visszapótolsz.

Hozd vissza szívemnek elveszett kincseit is, Gretchen!

Hozd vissza, majd meglátod, hogy fognak csillogni szerelmünk koszorújában...

Ha el nem vesztették fényüket!?

De félek, nagyon félek, hogy a szív kincsei olyanok, mint a gyémánt, felolvadnak a szerelem tüzében és elvesznek örökre.

Ha úgy lenne, Gretchen? Akkor én vagyok a világ legnyomortabb embere!

De nem! Nem!

Lásd, éppen most nézem a felhőket az égen. Sötétek, sivarak, de már át-áttör rajtok a napnak egy-egy sugara; mindjárt ki fog derülni.

Én bízom a melegben, a hőben, a természet leghatalmasabb erejében.

Én bízom a te szerelmed mindenhatóságában.

Ha fű, virág s erdő fája új életre kelnek a nap hevétől, az én szívem ne szeretne újra?

Ne szeretne téged, ki szent vagy, szép és tiszta, mint harmatcsepp a narancs virágán.

A múltkor láttalak. Most, most nem régen.

Ez már te vagy, te vagy biztosan; én életem teszem rá, hogy te vagy!

Megizentted a szívemnek is, hogy te vagy, mert, imé, ismét beléköltözött a remény.

Istenem, de szép is vagy, Gretchen!

Angyalarcú, szép leány, gloriifikációja az örök szerelemnek.

Kiapadhatatlan forrása a hitnek és reménynek.

Lásd, már megint remélek és hiszek – temiattad, tebenned.

Szívemben érzem azt a szent érzést, melynek neve szerelem! Megszáll, elbódít olykor valami szent ihletés, és most ismét szerelemről dalolok, szerelmedről, Gretchen.

Nem hallod olykor a dal egy-egy epedő akkordját, mely szól az üdvről, boldogságról, Rólad?

Ilyenkor, lásd, elfelejtem, hogy dulakodó embercsoport között élek; elfelejtem, hogy Gretchen oly kevés, és – olyan sok a nők között az üreslelkű, tarka báb, kik oly messze hagytak el téged, tiszta és igaz szerelem!

Óh, mert ha ez, ez jutna eszembe, más hangon szólna dalom!

Mindig csak arról énekelne kínos vággyal, panaszosan! Milyen

jó volna egymást átkarolva, önfeledten itt hagyni ezt az önző, szívetlen [!], visszafejlődött embertábort, s elrepülni vagy lezuhanni együtt, összeforrva a mérhetetlen semmisségben!

Milyen édes nekem ez a gondolat, drága mindenségem!

Milyen édes lenne, ha elfelednők a múltat, ha elfelednők a világot, Gretchen!

Szül 1897. szeptember 26.

Adieu Bandi

2. FALUN

Törzsvendégei a telefüstölt kávéházaknak, vidám és szomorú farsangolók, folytonos zaj közt élő városi emberek, nem is gondolják, milyen nyugodt, milyen kellemes télen a falusi élet.

Az én kedves barátaim, kik egy kis kölcsönpénzért szaladgálhattak éppen a legközelebbi bálra, ha futólag eszükbe jutottam, bizonyosan ajnákoztak felettem, hogy nem élvezhettem át velük a mulatságok izgalmait, gyönyöreit és a még eddig magyarra nem fordított, de azért eléggé ismert „katzenjammereket”.

Pedig bizony mi is csak élünk, falusiak; ha a disznótorok ideje lejárt is, a felfüstölt hús csak éltet bennünket. Kenyerünk is csak van még, tehát szociális bántalmakat sem érzünk; szóval a buddhizmus abszolút nyugalmaéhoz egészen közel állunk.

És aki ezekből unalmas életre következtetne, hát az igen csalódnék.

A neve nem jut ugyan szembe, de nagyon ügyes ember volt az a francia, aki a 32 levelű bibliának nem éppen szellemesen elnevezett kártya-instrumentumot kifundálta.

Hát ilyen instrumentum van itt minden háznál; többé-kevésbé, de egészen egy se kifogástalan tiszta. Némelyik pláne indiszkrét módon van megjelölve; például a szomszédunkban a makk alsónak egyik sarka le van törve.

De azért kaszinóbeli botrányok nem szoktak előfordulni. Mindnyájan ismerjük a jegyeket; olyik éppen mind a harminckettőt ismeri a hátáról.

De hát jó ez a „filkózás”-hoz.

Ez a furcsa szó pedig egy igen furfangos játék neve. Olyan játéke, melynek itt a mi falunkban fontos hivatása van. Mert amellet, hogy játszása közben hányatik meg a falu és a nagyvilág minden dolga, kulturális és szociális jelentősége is van.

Az első abban áll, hogy számolni és számítani tanít, felkelti az ambíciót a szívekben – mert a játékosok nyertő része „úr”, „lepipá-

zott” része pedig „szolga” lesz –, hirdeti és képviseli a fejlettebb társas életet falun; szociális jelentősége pedig az úri és szolgai viszony szemléltetése, és illetéknéppen a társadalmi egyenlőtlenségek felett való megnyugvás.

Ezt az igen érdekes játékot kultiváljuk aztán legtöbbször. A partik egytől egyig érdekesek, de a legérdekesebb mégiscsak a múlt esti volt: mind a négy filkót s hozzá még három ászt osztottam magamnak.

A filkóbeli egyensúly ezen – megvallom – indokolatlan megzavarása miatt a koncert kissé megingott, de azt hiszem, hogy a differenciák békésen fognak elintéződni, és én jobban fogok vigyázni magamra.

Azért nem hanyagoljuk el a művelt nyugattal bennünket összekötő kalabriásjátékot sem.

Ez már sokkal zajosabb multság.

Hatalmas csatáinknak színhelye a plébános úr jól fűtött kis szobája.

A „kontrák” és „rekontrák” nagy mestere a görög katolikus tisztelendő, aki még mindig apprehendál egy „kontra” miatt, melyet partnere – hála Istennek – elfelejtett ellenem bemondani.

Ebben az afférben is a békés elintézés fog érvényesülni, mert partnerének ezt a botlását el fogja feledni a tisztelendő úr, mihelyt egy belakasszát sikerül neki „behúzni”.

A Dreyfus-ügy nálunk is napirenden volt. És ha a mi zsidóink közül „Zolá”-ra senki sem készült is nevét változtatni, általános volt a részvét az Ördög-sziget szerencsétlen lakója iránt.

A Dreyfus-ügyet illetőleg egyébiránt nálunk is sok téves nézet forgott fenn, és a szerkesztőségeket ugyancsak zaklatták felvilágosításokért.

Egyik vitás kérdést egy lapot olvasó „intelligens” katonaviselt ember vetette fel, ki azt állította, hogy Zolával együtt szolgált a huszároknál Galiciában, és hogy Zola neki kenyeres pajtása volt.

Én ezt az állítást kissé valószínűtlennek tartottam.

A farsang első bálja itt húshagyókedden volt. És vele egyszeres-mind a multságok sorozata be is zárult. Ennek a bálnak a sikerét eleve biztosították, nem a „derék rendezők buzgósága”, hanem azon célszerű helyi szokás, hogy a bálon résztvevők a felmerült költségeket közösen fizették.

Ez lett volna a szezon első bálja, melyen én is részt vettem volna, ha rendes szokás szerint meghívni el nem feledtek volna.

De jobb ez így. Nem zavarták meg normális időtöltésem.

Máskülönbön errefelé veszett rossz idő volt. A télnek az idén semmi poézisa. Csörgő szánokról, megfagyott emberekről, beszorult

farkasról csak az öregek beszélnek. A tavalyi szűk esztendő s az ideihez fűződhető silány kilátások aktuálissá tették Csokonai állítólagos jóslását a világ végének közelségéről.

Múltkori utamban a mezőtúri állomáson én is vettem egy „népies irodalmi termékeket” árusító embertől ilyen Csokonai-jóslatféle lapot, s azóta valóságos ostromokat állok ki a tudakozóktól, kiket igyekszem megnyugtatni, hogy a koszorús költő akkor jósolhatta ezt, mikor „szívhatott borocskát, s gondjai csúcsúltak”. De azért csak kísért a „világ vége”, amit azonban szorgalmasabb templomjárásból meglátni nem lehet.

Pedig hát a sok alvástól – dolog nemigen lévén – juthatna idő erre is.

Mert sokat alszunk itt falun nagyon.

Ilyenkor aztán „abszolút nyugalom” volna, ha a kutyák évezredek óta előszeretettel nem ugatnák meg a sötétséget.

Ezek az egymásnak felelgető, változó skálájú hangok, melyek egyedüli, elég hangos „nesz”-ei az éjszakának, néha egészen poetikus hangulatba ringatják az embert.

Engem legalább igen...

Vagy talán itt, falun, a kutyaugatás is hangulatos?...

Este korán lefekszem. Kilenc-tíz órakor. Nem vagyok soha álmos. Nyitott szemmel nézem a sötétséget, gondolatban messze járok. Mennyi szépet és lehetetlent gondolok addig, míg kályhámban az utolsó parázs is kialszik!...

Egyszerre felriadok, fájni kezdek. Betakarom magam jól, behúnyom szemeimet.

A kályhámban hallom a kialvó tűz rendes, percenő neszét; az utcáról léptek hangzanak be. Bizonyára egy fonóból hazatérő legény, ki míg a kedveséről ábrándozik, majd elbukik a fagyos göröngyökön. Egy nótát kezd fütyülni; kár hogy nem énekl. Megérdemelné. Azt mondja, hogy

*Lám, én a rózsámat igazán szeretem:
Esik, fú, csikorog, mégis felkeresem.*

Aztán semmi nesz, s magam is nemsokára részese vagyok az édes, öntudatlan nyugalomnak...

Szül 1898. március 13.

Ady Endre

3. A TÁRCATÁRGYAKRÓL

A 30 év előtti novellák hősnőjüket legalábbis Margitnak nevezték; a hős ellenben a Tihamér nevet Aladárra nagyon nehezen engedte le. A név mellékes. A régi Margit- és Tihamér-féle historiákban – ha igazság kevés is – meglehetősen idealizmus volt; pedig idealizmus nélkül nincsen poézis.

Ma már a novellákat helyettesíti a tárca. Egy új ízlés és irányzat képviselője vagy csak azt bitorló? – lehet rajta vitatkozni, de az tény, hogy tárcát ma már mindenki olvas – még Gyulai Pál is...

Amit pedig előre bocsátottam eddig, az nem akar holmi irodalmi kérdés taglalása lenni. Ez nagyon veszedelmes dolog, mert nálunk az irodalmi kérdéseket negatíve tárgyalják: semmit se bizonyítanak, de mindent tagadnak.

Ha mármost én elég merész volnék felvetni a sok eldöntetlenül maradt probléma közül csak egyet is, ha a kérdésre még merészebb volnék természetes ésszel, nagyképűsködés nélkül feleletet adni, olyan alaposan lecáfolnának, hogy a sok tagadás után csak az lenne bizonyos, hogy a kritika egyhangúlag számárnak nyilvánított. Mivel pedig a „számár” szó egyik nemzet nyelvén sem szokott bók lenni, még magyarul sem – bár gyakran használják –, jobb és hálásabb lesz tárcatárgyról írni. „Tárgyról” és nem „tárgyat”. Szoktam ugyan én is megfigyelni, de a részletek nálam könnyen elmosódnak. Én részletezés helyett gondolkozni szoktam a tárgyról, ez pedig nagy hiba annál, ki modern író akarna lenni. Szerencse, hogy nem akarok!

A tárcatárgyam, melyet nem megírni, hanem amelyről csak írni akarok – mégis modern.

A hősnő nem Margit, mondjuk, hogy Jolán; a hős egy közönséges János. – A modern tárcák hősei közönségesek névre és jellemre, hanem amit az író[*] érzelem- és gondolatvilágukról ír, az a legvadabb perverzitás. Szerencse, hogy mindenik szívében győz az egyformán nyilvánuló önzés, amit a modern író – talán jogosan – korszellemnek tekint. Tihamér és Margit boldogságának akadálya legtöbbször a szülők elfogultsága volt. Ha ez akadályt legyőzték, egymás karjaiban lettek boldogok, ha ez nem sikerült, a közös sírban lettek egymáséi, aminél nagyobb boldogságot a 60-as évek érzékeny női szívei gondolni se tudtak.

Jolán és János szintén nagyon szeretik egymást. Lehet ugyan, hogy nekik nem elég a boldogságra, hogy egymástól távol ugyanazt a halvány holdat nézzék ábrándozva; Jánosnak talán nem kell térdelve esdekelnii egy leheletszerű kézcsókért; ez mind lehetséges, de az bizonyos, hogy boldogságuk a szülők véleményétől függ legkevésbé. Tihamér a régi jó időkben versekben önté ki „szűje” panaszát,

János magára vállalja, hogy megszerzi valamelyik legújabb szenzációs francia regényt, melyet, ha magyar író írt volna meg, katalógusba sem vennének, s a szerencsétlen író a kávéházi kasszatündér is felkérné, hogy távol tartsa magát a kasszától, mert ő féltékeny a jó hírnevére.

Ha Margitot és Tihamért az író összehozta is az „ösi park egy költői szép helyén”, nagyon vigyázott, hogy már a második csók után megmagyarázhatatlan félelem támadjon a Margit kis szívében, s minden magyarázat nélkül távolítsa el a lovagias Tihamért; Jolán és János találkozásán a fuldokló, szenvedélyes csókoktól mámoros lesz az éji levegő, s a Jolán illatos, nehéz Loreley-haja beborítja a János lüktető fejét. „Ne menj, csak még egy percre!” sóhajtja János, s egy félórát tölt még ott Jolán, s mikor elválnak, a hideg szél, mely fejét hűsíti, alig tudja lecsendesíteni felkorbácsolt vérét. – Boldogságuk akadályát hamar legyőzik, ha másképp nem, hát nehezen ugyan, de sors előtt meghajolva, elválnak egymástól, s újra kezdik – kiki egy mással – az előbbi regényt. Megterhelt telekkönyv, kaucióhiány, elmaradt kinevezés, Jolán flörtje egy csinos nadrágú huszárral, mind elég ok a „legszenvedélyesebb szerelem” csődjének a bemondására.

A modern író erkölcstana ruganyos. Ő nagyon nehezen mond ki kedvezőtlen ítéletet egy leányról. Légyottokat adat vele, egy nap három szerelmet valló ficsúrnak szorítja meg jég hideg kezét sokat ígérően, biztatóan, de kacérnak ahogy mondaná ezért.

Elviszi a bálba, hol egy észrevétlen pillanatban János megcsókolja a Jolán fedetlen karját, ám azért Jánossal két hét múlva otthagyatja Jolánt (mert 5000 frttal kevesebb a hozománya, mint hitte), s bár mindkettő bús egy kicsit, mindkettő túlságosan jó kedélyt mutat, mert félnek a „gyerekes érzélgés” vádjától.

Szegény Elemér ilyenkor golyót nyelt, Margit virágillatba fuladt; ez, ha egy cseppet émylyítő is, de intenciója nemességét, fel-emelő idealizmusát tagadni nem lehet.

Miért is nem őszinte a modern író? Miért nem vallja be, hogy nincs már szerelem? Mert amit ő szerelemnek nevez, annak talán kapnánk találhatóbb elnevezést is?...

No, de hagyjuk a kritikát, hiszen Jolán és János „szerelme” hódíthat nagyon, hiszen az efféle históriák közül egyet-egyét öt-hat zsúron sem tudnak eléggé elkoptatni.

No, aztán a zsúrok!

Ha van alapjuk a modern tárcatárgyaknak, akkor ez alapot legtöbbször a zsúrok adják, ahol János úr mint dédelgetett asszonybolondító szerepel, Jolánt pedig asszonybarátnői fojtának meg egy kanál vízben, mert férjeikkel kacérkodik.

Néha aztán megembereli magát a modern író, s meghajolva

a házasság intézménye mint társadalmi szükségesség előtt, elhatározza, hogy Jánost és Jolánt összeházasítja.

János már kifáradt a Don Juanok ezer izgalmaiban, Jolán megunt a céltalan flörtölést, szóval mindketten megérték a házasság nyúgére, amire ugyan nem vágnak, s amibe csak kényszerűségből egyeznek bele. Jánosnak már sok az adóssága, Jolán a 20-as években lejt. Amolyan mellékes indokként néha szerepel holmi kellemes visszaemlékezés valamelyik egykori, bizalmas találkozására.

És csak a házasság után jönnek meg a remek témák!

Klub, kártya, szeparék, szőke vagy barna énekesnők a János úr részéről; csörgő kard s egyéb vigasztalások önagsága számára.

Ebből, ezekből lesznek divatos tárcák, modern regények, olvasottak, kapósak.

Hölgyeim és uraim, íme, az önök alakja a modern irodalomban.

Mert ezek az írók vagy igazat mondanak, s önök, olvasóik magukra ismernek, vagy hazudnak, rágalmaznak, s önök ezt szívesen veszik.

Az irodalom eszmék, áramlatok hatása alatt áll, s hű tükre a társadalomnak, honnan alakjait veszi.

Legalább így tartjuk mindnyájan.

És akkor a mi társadalmunk vagy gyöngye erkölcsi alapon áll, vagy mert félrevezetett, íróink által félre is értett.

Ez utóbbit hiszem én inkább, s hiszem azt, hogy önök, hölgyeim, hófehér Margitok, lovagjaik idealista Elemérek, Tihamérok tudnának még lenni, ezeknek fellegekben kóválygó, hiperideális gondolkodásuk nélkül.

Jolán kisasszonyhoz és János úrhoz pedig semmi közöm.

Szil 1898. április 3.

Ady Endre

4. EGY LEVÉL

Kedves Bandi!

Helyes dolognak tartom konstatálni, hogy a Tárcatárgyakról írott tárcámat alaposan lecáfoltad. Nem maradt épen abból egy sor sem; borzasztó lelkesedésedben még olyan dolgokat is megcáfoltál, melyeket én nem állítottam, s olyanokat állítasz, védesz, melyeket én meg sem támadtam.

Előre kijelentem, hogy én itt, ez alkalommal részletesen válaszolni nem fogok.

Könnyű neked ott fenn Pesten, de az én borzas hajam szinte

csábítja a Szilágy olvasóit, hogy megráncigálják. Márpedig erre kilátásaim vannak, ha még egyszer hasonló, vitát provokáló tárcát írnék. Nem szereti a mi közönségünk az effélet.

– Mi a Szilágy tárcája? – kérdi vasárnap délután valaki a kávéházban.

– Somogyi és Ady Bandi számárkodnak – hangzik egy öttagú kompánia egyhangú felelete.

Nos, én meg akarom magam kímélni az ilyenféle kritikától, mert ha a vonal alatt okos dolgokról beszélünk, méltán érhet a „számárkodás” vádja.

Kibújtam hát a vonal alól, s itt teszek egypár reflexiót terjedelmes, ügyes és szellemes válaszodra.

A tárcám egy ötletszerű gondolatból formálódott. Talán éppen azoknak a tárcáíróknak a művei szolgáltatták eszméjét, akik olykor egy-egy újabb, szenzációs regényről, drámáról írnak bírálatot, s akiknek nézeteit rendszertelen mivoltukban – kérdéses válaszod megírásánál – Temagad is elfogadtad.

Rendszertelen, még egyszer mondom. Mert eltekintve attól, hogy félreértetted rövidke tárcám intencióját – melyben (és itt igazad van) a *poéta* mondja el azt, amit versben még az a pár ember sem olvasna el, aki így elolvassa, és amely csak a maguk alól minden erkölcsi alapot kirúgó, minden eszményt tagadó írók ellen irányul –, nézeteid külön vizsgálva sem állanak meg.

Engem figyelmeztetsz a szigorúbb disztinkcióra, s éppen Te disztिंगválsz hibásan, mikor valamennyi modern íróat egyforma irány képviselőjének mondom!

Előrebocsátottam, hogy nem térek a részletekre, bár a vitától nem félek, s lesz még alkalmunk minderről bővebben beszélni, de mégis hogyan kerül össze Zola, ifj. Dumas, Ibsen és Gárdonyi egy társaságban? Ha nem tudnám rólad, hogy akarsz és tudsz is önállóan gondolkodni, és el tudsz igazodni abban a rettenetes káoszban, melyet modern irodalomnak nevezünk – azt kellene hinnem, hogy a lapok bírálatainak elolvasásával kíméled meg magad az önálló véleményalkotás fáradságától.

Azok a nagy írók, kiket Te, mint ugyanazon irány képviselőit sorolsz fel, milyen különböző színben látják, s milyen különböző színekkel festik a világot!

Dumas Kaméliás hölgye megtisztul, megneemesül, eszményivé válik az igaz szerelem tisztító tüztől, Bracco egyik nemrég nálunk is előadott darabjában a legundorítóbb módon bizonyítja be a szerelem csődjét.

Csak ezzel az egy példával állok itt elő, hogy lásd a modern író és modern író közötti különbséget.

Én megkönnyezem Margit haldoklási jelenetét, s talán az ezer érzés közt, mit szívemben támaszt, ott van az a poétai rajongás is, amely Dumas Margitját jobban, áhítatosabban veszi körül, mint a Tihamér fehérlelkű ideálját...

Óh nem, én nem a romantikát sirattam el, a szertelen s éme-lyítő szentimentalizmussal fűszerezett romantikát, hanem azt a meg-tisztító, felemelő, *ideális* törekvést, mely hiányzik modern íróink nagy részénél, s amit hangzatos frázisokkal, az *igazság* unos-untig emlegetett jelszavával elütni, bebeszélni nem lehet.

Szeretnék én erről bővebben is beszélni, de amint az általad felvetett kérdések legnagyobb részére vitaalapot rövid, ötletszerű tárcám nem adott: épp úgy nem fog jelen, pár sor reflexióm az aka-ratomon kívül előidézett vitának gyűjtőanyagot adni.

Én írtam egy rövidke tárcát: témáját az idealizmus hanyat-lásán, pusztulásán kesergő poétaszív adta, talán a poéta lelkesedésé-ben a romantika szószólója lettem, s talán akaratlanul nagyon is „bolygattam” egy még meg nem vitatott irodalmi kérdést – de nem provokáltam az általad elmondottak elmondását, nem provokáltam az irodalmi kritikát, mihez a Szilágy tárcarovatát az előfizetők kifűs-tölése nélkül, nyugodt szívvel nem használhatjuk.

Én keresni fogom a módot, s találok is a kérdés megvitatására, s lesz még alkalmam neked bebizonyítani, hogy dacára a sorok között hangoztatott „Poéta, ne tovább a versnél!” elveknek, megvan nekem is az önálló, elfogulatlan kritikám a modern irodalomról, melyet egészében távolról sem volt szándékom megtámadni.

Egyébiránt a tárcád által nyújtott élvezetért fogadd köszöne-temet, és míg az „ügy” tárgyalására módot eszelhetünk,

pax nobis!
igaz barátod

Ady Endre

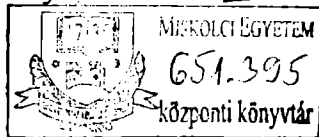
Ui. Az a gyanúd, hogy egy modern leánykába vagyok szerelmes, s ez adott tárcámhoz inspirációt, nem enged nyugodni. Keresem Jolán kisasszonyt szép leányaink közt – nem találok...

De Margitot sem!...

Szil 1898. május 8.

~~179171~~

Ady

5. AZ ÉRMELLÉK BÁLJA

Most már igazán az Érmellék bálja lett. Először szerény eklézsia-bál, most pedig találkozó helye az érmelléki és nagykárolyi szép asszonyoknak, leányoknak; várva várt és emlékezetes nap.

Az érkávási bálokról van szó, melyek közül a legutóbbi s talán legfényesebb piros pünkösöd másodnapján zajlott le.

Istenem, milyen igazi, magyaros vendéglátás, fesztelenség, jókedv tették felejthetetlenné ezt a bált, melynek főrendezői és intézői Kovács István és Kávássy Sándor ottani földbirtokosok s a mi költő-papunk, Giczey voltak.

A szépen díszített fedett helyiségben tartott tulajdonképpeni bált remek előadás előzte meg, melynek élvezetes lefolyása és sikere a szintén szereplő Giczey fő érdeme.

Az előadás első pontja Kovács Boriska komoly szavalata volt. Kiss József Rab asszonyát adta elő gyönyörű, minden érzelmi skálán szívünkhöz szóló hangon, drámai erővel. A mindenkit lebilincselő, szép előadás után frenetikus taps és tetszés jutalmazta a kisasszonyt, kinek élvezetet nyújtó, szép előadásában – azt hiszem – még sokszor leszünk szerencsések gyönyörködhetni.

Giczey Diószeghy Mór olvasta fel azután folytonos derűtség között egyik nagyon sikerült humoreszkiét, melyet – mint az ő minden sorát – az igazi talentum, éles megfigyelés, finom irónia, az ellentéteknek komikai tehetséggel való ügyes szembeállításával jellemezett.

Kovács Endre víg monológot adott elő virtuozitással, nagy hatást kelteve.

Most jött a meglepetés: Kovács Imre és Mátéffy József invencióra valló ügyes parallel-szavalata, amit követett a tánc.

És itt megszűnöm, meg kell szűnnöm krónikásnak lenni.

Verset, mámoros, édesen csengő verset kellene írnom.

Hallom a zene andalító hangját, látom az elsuhanó párokat, kipirult arccal, csillogó szemekkel; érzem a józanul lenézett, de akkor mámorba borító táncnak édes gyönyörét, érzem vállamon egy édes, aranyos kis kéz gyöngéd érintését, s szívem ismét telve van ezer epedő, égető érzéssel, bizonytalan s mégis imádott boldogsággal.

Reggel öt óraker hűvös szellő szárnyán világosság repült be a terembe, készülni, búcsúzni s – „minden szépnek ez a sorsa a földön” – mennem kellett, szólított a kötelesség!

De a tündéri est drága mámorából, még a „Szilágysági vonat” döcögése sem tudott kirázni; még most is látom a gyönyörrel suhanó párokat, hallom az andalító zenét, s – érzem egy csókolni való kis kéz gyöngéd érintését vállamon...

Szil 1898. június 5.

Adieu Bandi

6. ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Egy kis kötetnyi verset akarok kiadni. Nem a nagyközönség számára, hiszen annak az enyéimnél jobb versek sem kellene; csak ismerőseimnek, csak azoknak, akik azon kis helyen laknak, hova képzeletem bárhonnán visszatért, amely éppen úgy szülőföldem, mint legszentebb illúzióim testet öltött képe. Az irodalmi stréberek példáját nem követtem; ha volt olyan dalom, melyről azt hittem, hogy amint az én szívemet megvérezte az az érzés, melyből formálódott, melyből fölfakadt, úgy fog talán egy szenvedő szívnek a rokonérzés erejével megnyugvást adni – azt a dalt is ismerősnek, jó barátnak szántam, mert ezeket szeretem, mert a szeretet diktálta minden soromat. Még ott is, ahol talán az ifjú szív emésztő lángjával eszményt, tekintélyt próbálok égetni, még ott is a szeretet, az *Igazság* szeretete vezetett. Nem hívom ki, nem is várom a kritikát. Szívem még küzdő helye az ifjú zavaros tárgyakat kereső érzések csatáinak. Az én verseim még csak keresik azt, mely különben is csak törekvés marad, s legfennebb iránya változik: az igazságot. Azt sem ígérem, hogy a könyvemre teendő esetleges kritika reám hatással fog lenni: nem, mert a szerénység affektálása több a szerénytelenségnél, s nem főleg azért, mert kritikus nem tanított meg senkit verset írni. Az első kötet az a poétának, ami a kisdiáknak az első – legtöbbször félkrajcáros – cigaretta. Az ismerősöket, a közönséget kérem: ne engedjék, hogy a füstje a torkomon akadjon. A kötet augusztus közepén fog megjelenni. Előfizetési ára 60 kr, mely címemre legkésőbb f. hó 25-dikéig elküldendő.

Szil 1898. július 3.

Ady Endre

(Érminsztent, u. p. Érszentkirály)

7. A ZILAHAI DALKÖR TASNÁDON

Nagy öröm, boldog meglepedés és magasba szárnyaló büszkeség tölti el a mi szívünket akkor, amikor ezeket a sorokat papírra rójuk.

Tizenkilenc év óta fennálló dalkörünk diadaláról adunk hírt az alábbiakban, arról a fényes, dicsőséges hangversenyről, amit a f. hó 16-dikán Tasnádon rendezett.

És zengik a mi ajkaink a tasnádi és vidéki közönség dicséretét, s fejünket mélyen érzett halálával hajtjuk meg az előtt a páratlanul megnyilatkozott pártfogás előtt, amivel Tasnádon a Zilahai Dalkört, ezt az – itthon sok esetben méltatlanul mellőzött – egyesületet fogadták.

Legyenek általunk is üdvözölve mindazok, akiknek ebben részük volt, akik sokkal méltányosabbak voltak, több elismeréssel adóztak azok iránt a fáradhatatlan emberek iránt, akik sokszor pihenésre szánt idejükből fogják el azt a pár órát, amit a saját és mások gyönyörködtetése céljából a dalművészet szolgálatában töltenek el, s akik éppen ott, ahol leginkább elvárhatnák, saját otthonukban kénytelenek leggyakrabban a fájó közönnel megküzdeni.

De hagyjuk ezt; ne vegyüljön örömcsepp a mi örömünkbe; ne háborítsa semmi disszonáns hang a mi ünneplésünket, amivel a tasnádi közönségnek, ezeknek az igazi műbarátoknak adózunk. Mert, íme, örvend a mi lelkünk, ajkaink hálaszózatot zengenek a vármegyénkbeli Érmellék virágzó székhelyéhez, s fejünket hátatelten hajtjuk meg előtte.

És ha el-elhangzik itt alább tudósítók szájából egy-egy keserű hang, legyen az neki megbocsátva, annak is van *bizonyos* jogosultsága; pedig míg a tasnádi fogadtatásról szólunk, lelkünkben csak örömet, boldog meglelégedést érzünk.

*

Kijöttem már a latinból, de mintha így szólana egy latin közmondás: Nemo profeta in patria sua.

Furább társadalmi viszonyok sehol sincsenek, mint Zilahon.

Látszólag van egy hatalmas intelligens osztálya. Látszólag csakis; mert ha tényleg volna, volnának virágzó társadalmi intézményei, volna magasabb társas élete, volna közvéleménye, sok minden volna, ami most nincs.

Van aztán egy hatalmasabb lateiner osztálya, példátlanul széttagolva, szertehúzva. Társas életre, magasabb szellemi élvezetekre nincs benne semmi hajlandóság, de annál fejlettebb érzéke van a kisvárosias pletykázáshoz s az indusokat megszügyenítő kasztrendszerhez.

S hiába minden olyan kísérlet, mely a széthúzó erőket egy humánus vagy nemes cél érdekében egy pont felé törekszik irányítani!...

Itt van többek között a dalárda példája. Olyan testület, melyet minden közönség pártolni, dédelgetni szokott.

Fontos, mint művészi; fontos, mint társadalmi intézmény.

Nekünk pláne, kiknek műcsarnokunk csak 2000 év múlva lesz, kik jó színészeket három évben egyszer látunk, kiknek irodalmi körünk nincs, zeneismeretünk a kottán felül nem terjed: nagyon meg kellene becsülnünk egyedüli művészeti intézményünket, törekvő, derék s jó vezetés alatt álló dalárdánkat.

Mi az oka ennek az ellenkező, rideg viselkedésnek?...

Eddig is céloztam reá; alkalomadtán megpróbálok beszélni róla, most már elég volt az őszinteség, s tudom, hogy csak inkognitóm fog megőrizni (ha megőriz?!) a fejbetöréstől...

Elmondtam pedig mindezt, (el kellett mondanom) abból az alkalomból, hogy a negligált (? Szerk.) Zilahi Dalkör óriási sikerrel hangversenyezett Tasnádon.

Tasnádon, ebben az egyszerű, különben tagadhatatlanul intelligens nagyközségben, mely csak félve meri magát városnak nevezni.

Felejthetetlen nap ez a július 16-dika a tasnádiakra s dalárdánkra is.

Az esteli vonattal érkező zilahiakat impozáns küldöttség várta a pályaudvarnál.

A vendégeket Träger Antal adóhiv. ellenőr fogadta, lelkes, szép beszéddel.

Somogyi Jenő főgimn. tanár válaszolt, s mondott hálás szavakban köszönetet a szíves fogadásért – a dalkör nevében.

Hosszú kocsisorban, fellobogózott házak között érkeztek a városba a vendégek, s a hangverseny kezdetéig volt elég alkalmuk méltányolni a tasnádi szíves vendéglátást, jó konyhát és zamatos borokat.

8 órakor kezdődött a hangverseny.

A közönség jó része nem fért be a „Cserey-szálló” állítólagos nagytermébe, amely a „nagy” jelzőt talán a „Tigris” terménél is kevesebb joggal viselheti.

Na de azért nagy volt a lelkesedés; a szomszéd termek is mind tele voltak.

Mikor dalárdánk az emelvényre lépett, zúgó taps fogadta, mely Huber Szabadságdala után csak fokozódott.

Czikle Valéria k. a. az orsz. színiakadémia növendéke szavalt ezután. Endrődi Visszavárlak c. költeményét adta elő. – Amennyiben szavalatához nagy várakozásokat fűztek, s amennyiben szavalatával nagy sikert ért el – én is részletesebben beszélek róla. Endrődít, a poétát nagyon jól ismerem. Erős költői tehetség a legmerészebb fantáziával. Ez a fantázia követet el vele óriási botlásokat. Mert vannak idegen, modern poéták, kiket ha egészben követni, megérteni nem is képes a nagyobb lelki evolúciókat át nem szenvedett nyárs-polgár, de akik mégis fölkeltik a lángész iránti csodálatot.

Az Endrődi fantáziája nem ilyen.

Lehetetlen azt követni, lehetetlen méltányolni, de legkevesbé lehetséges átérezni azt, amibe különben csak a fantázia segítségével esett bele a poéta; értve a legcsodálatosabb, a legzavarosabb érzelmeket. – Czikle Valéria követni akarta Endrődi csapongó fantáziáját.

– Fokonként, számtani sor szerint lett szenvedélyesebb, erősebb a hangja, ez a hajlékony, susogásra és kitörésre egyformán alkalmas gyönyörű hang, de amit a költő át nem érezhetett – nem tudta átérzetetni velünk a bájos előadó művészete sem.

Annál nagyobb sikert ért el azután a negyedik pont cimbalomkettősének szólóvá degradálása következtében kárpótlásképpen előadott szavalatával. Tompa Három daruját adta elő.

A megtetesült bájt, kedvességet, természetességet és művészetet láttuk itt, ne tűnjék fel tehát egzaltáltak a dicséret.

Egyénisége, tehetsége szerintem a társadalmi színművekben fog gyönyörűen érvényesülni, mert a túl-patetikus részek könnyen sablonossá teszik. – A rendezőség gyönyörű csokorral lepte meg a kisasszonyt, de – Istenem – mennyivel nagyobb kitüntetés a művészi léleknek a taps, a tetszés, melyben a közönség részesítette!

A dalkör népdalegyveleget adott elő, harmadik pontképpen. Zúgó tetszés miatt kénytelenek voltak megismételni.

Valamint meg kellett ismételnie dr. Hunyady Jánosnak is zajos tetszést nyert, remek cimbalomszólóját. Utána ismét a dalárda énekelt. Huber Honfidalát adta elő. Ezt is meg kellett ismételnie.

Hunyadi Béla szavaltá ezután Coppée-nak, ennek az Istentől kedvelt poétának A kovácssegédek sztrájkja című gyönyörű, modern költeményét.

Modern volt az előadó felfogása is egészen a – jelmezig.

Szavaltata igazi, művészi élvezetet nyújtott a hálás közönségnek.

Újból a dalárda szerzett tapsokat, megismételve az előadott darabot – a közönség óhajára. Lelkes volt a hangulat, s ilyen emelkedett hangulat mellett szavaltá el Farkas Sándor, a mi kedves poétánk, a magyar dal szépségét zengő remek költeményét.

A költemény szépsége, de meg az a körülmény, hogy a dalárda hatalmasan bizonyította be a magyar dal páratlan voltát – nagy és zajos tetszésben részesült.

Indulóval fejezte be aztán a dalkör a hangversenyt, melynek végén nem akart véget érni a kihívások sora.

A hangverseny eredménye pedig teljes erkölcsi és anyagi siker. Lekötelezettje ezért a dalárda az egész tasnávidéki közönségnek, rendező bizottságnak, főképpen Mihály Károly ügyvédnek, kinek agilis működése a siker érdeméből oroszlánrészt kér. A hangverseny után benn a teremben kezdődött a tánc, ami ugyan kissé bajos és merész vállalat volt az óriási közönség miatt. – De azért csak járták benn, kint a verandán pedig folyt a „magnum áldomás”, valósággal „folyt”. A szép, enyhe nyári éjben fel-felhangzott a dalárda éneke vagy egy-egy lelkes hangú pohárköszöntő.

Vírradtig tartott a muri.

Reggel a dalárda néhány tagja visszament Zilahra, nagy része azonban a tasnádiak óhajára ott maradt a délelőtti isteni tiszteleten részt venni.

Beszámolva a dalárda sikeréről, egyáltalában nem vagyok abban a hitben, hogy talán ezek után a zilahi közönség a saját dalárdáját kegyes lesz felfedezni.

Féli az idegeit az esetleges lelkesedés izgalmaiktól, s talán duzzogni fog a bevezetésül elmondott igazságokért.

Szil 1898. július 24.

Diband.

8. NYÁRI ESTÉN

Magával ragadott a csendes, varázsos nyári este titokzatos hatalma.

Mintha más szívünk volna ilyenkor! Ott ült mellettem, és a szívem mégsem dobogott, mégsem vert gyorsabban. Valami bolond, álmodozó hangulatba ringatott az enyhe levegő, a csillagos ég, az édes nyugalom!

Mikor a természet csendje néha-néha az én szívemben is nyugalmat teremt, Ő jut eszembe; Ő, ki egy ilyen nyugodt percért sóvárgott mindig, akinek szíve soha meg nem szűnt harcolni az ésszel, küzdeni a valóval.

Ő jut szembe, kinél senki sem érezte jobban az élet átkát, ki az igazságot dörék módjára nem kereste az emberekben, csak saját szívében, ebben a sokat kínt, sokat szenvedett szívben, melyben a leggyötrőbb érzések a legédesebb dalokban forrtak össze.

Ő jutott eszembe most is.

Boldogságot érzek, mert megértem minden dallamos sorát, megértem szívének minden fájdalmas jajdulását, mert éppen úgy megvetem a tömeget, mint Ő, s úgy érzem, úgy vallom a szellem nagyságos célját, jogos büszkeségét, mint vallotta Ő, ki ott a sírban a sokat megénekelt Nirvánának kimondhatatlan boldogságát osztja, és sokkal boldogabb, mint jómagam itt, a szép nyári estén, mélységes csendben álmodozva róla, mellettem egy szép boldogtalan asszonnyal, aki folyton csitítja a szívét, mert *csak* szép asszony, hódító szép asszony akar lenni, olyan, mint a többi üreslelkű, üresszívű, léha.

Őt is álomba ringatta a nyári este. – Talán holnap, holnapután szemrehányásokat tesz magának gyengeségeért, de most nem bír a szívével, valami bűvös erő olyanná tette, amilyen valóban, s amilyen ő nem akar lenni: érzékeny, álmodozó, gyöngé nővé, aki édes rejtélyek, sejtelmek világában él, kinek érzékeny szívecskéje többet meg-

fejt, mint ezer bölcselő lázas, töprengő agya, s kinek minden érzése egy édes, misztikus, csengő költemény.

Ugye, maga is álmadozik, nemcsak azok a sokat gúnyolt poéták? Látja, a szívet legyőzni nem lehet. Nem talál annyi boldogságot egy végigjátszott életben, mint egy átértett percben.

Egy pillanatra látszott arcán a meglepetés restellő kifejezése, s aztán szokásos dévajságával felelt.

– Nem ábrándoztam; tudja, hogy nem szoktam éretlenkedni..., hanem maga mellett nem lenne csoda, ha elaludnék az ember!

– Veszek magamnak annyi bátorságot, hogy akarata ellenére bóknak vegyem, amit mondott. – Meg tudnám gyűlölni azt az embert, aki ebben az órában is olyan lenne, mint máskor. Nem, most nem tudnék sem a kis Bojárné kalandjairól beszélni, sem a maguk új csillagáról, a kis Fehér hadnagyról. De tudom, hogy magának sem jutott egyik sem eszébe; ilyenkor nem bánt, nem sért bennünket semmi hétköznapi, semmi közönséges. Maga sem haragszik most még arra az elég udvariatlanul „kis ostobá”-nak elkeresztelt „idősebb bakfis”-ra sem, aki elkacérkodta előle a fekete bajuszú, karcsú fogalmazót.

Látja én, bevallom, álmadoztam. Eszembe jutott a hangulatok nagy költője, akit maga nem tud, vagy nem akar megérteni, aki az álmadozást nevezte a boldogság előcsarnokának, az álmot hívta mennyországnak s az örökös álmatlan, megsemmisítő Nyugalmat az ember boldogságra hívó céljának.

Zsúrról, főtről sohasem énekelt: csillogó, lármás bálokban a szív nyugalmáról fogant epedő dal a szívében, amíg előtte érzéki asszonyok, ostoba libácskák, nyegle divatbábok, üres fejű katonák keringtek tarka zűrzavarban.

Mert szíve volt.

Most elhamvadt, de akkor égő, dallal telt, nemes, büszke szíve, mely jobban, szebben, százszorta többet érzett, mint bárkié.

Mosolyog? Bocsásson meg, de én sajnálom magát! Miért visel álarcot, miért titkolja a szívét?...

Százszor boldogtalanabb, mint én, mert nem vallja be, hogy boldogtalan.

Tudom, hogy érzi, éppen úgy, mint én azt a tehetetlen fájdalmat, hogy olyan világban élünk, mely nem a mi szívünknek való.

Érzi a választás nehézségét; olyanná lenni, mint a többi közönséges ember, vagy magunkhoz hasonlóvá tenni egy egész világot.

Érzi, hogy örült cél lenne mind a kettő; örült cél, elérhetetlen – eltemeti hát a szívét, álarcot vesz s a tömeg közé vegyül.

És azután – még boldogtalanabb, mert megszűnt számára a leg-
erősebb vigasztaló: az „Én” büszke öntudata!...

Híszén meghazudtolta magát, megtagadta szívét, lelke boldog,
és – mégis komédiázik!

Talán ezt gondolta maga át az előbb is, és nekem nem meri
bevallani.

Látja, ha néha megrémülve veszi le álarcát, s várja, hogy do-
bogó szíve valami titkos nyomástól melyik pillanatban fog meg-
szakadni, hogy meg tudná vigasztalni az a néhai igénytelen poéta!

S miként Ő, úgy maga is eljutna ahhoz az átszellemült elvhez:
Hiába minden, minden csak hangulat; a szív a teremtő, az álom
az élet, s az elmúlás az élet célja!

Ezen gondolkoztam, talán maga is ezen gondolkozott, és fű-
lembe cseng az ő verse:

*Hogy elmúlásra vágyunk,
Van olyan pillanat,
Az örület szívünkben
Sötét vetést arat.*

*Hogy álmatag tépődünk,
Van olyan pillanat,
Míg forró köny lecsordul
A szempillák alatt.*

És neki is nyugtot adott az álom, ez az édes mennyország.

...Elhallgattam. Csillag futott le. Falevél zizegett, hűvös kez-
dett lenni. A szép asszony gúnyos arccal nézett rám, azután megigazí-
totta gallérját, s menni készült.

Köszönni akartam: nem engedte, hogy szokás szerint megcsó-
koljam fehér kis kezét, s olyan hidegen, olyan hűvösen csengett a
fülemben indulatos hangja:

– Akármilyen hatással is van magára egy ilyen szép este, nem
szabad magának megengedni egy nővel szemben, hogy olyan rette-
netesen unalmas legyen, s unalmas voltát atyáskodó gorombasággal
tetőzze!

...Egyedül bolyongtam késő éjszakáig. Ismét és mindig Te
voltál eszemben, Te édes szavú költő!

Igazad van. Az olyan szív, mint a tied volt, nem talál egy meleg,
hozzá hasonló társat.

Igazad volt, igazad van. A te szíved s az én szívem is örökös
árvaságra van teremtve – de örökös, fájó büszkeségre is.

Olyan volt a te Lajkád is, mint ez a szép asszony: rabja a világ-

nak, örökös színésznő; értem, átérezem búcsúdalodnak utolsó sóhaját:

*E végső hang is halkan elpihen
S gúnykép cseng vissza szíved mélyiben!*

Igen! A gúny a mi osztályrészünk! Óh, hogy ilyen tündéri édes nyári éjszakán sem tud elpihenni a szívben a boldogtalanság kínos tudata!...

Szil 1898. július 24.

Ady Endre

9. MESSZENÉZŐ

Valami gácsországi tanító fogta magát, s feltalálta a villamos messzenézőt. Furcsa valami; az ember előveszi a térképet, megnézi, merre van Párizs, odairányítja, s látja a modern Babilont.

Aztán, hogy a múltkor eljöttem Zilahról, s elbújtam a mi kis falunkban, unatkozni kezdtem.

Éppen egy verset írtam meg, mikor pokoli gondolatom támadt. Vannak ugyan, kik azt tartják, hogy nekem a versírás *előtt* van pokoli gondolatom, de mindegy, a gondolat elég pokoli volt, ámbár – mint azt Noénak is sokan mondták – minden pokoli *elég*.

Megfogalmaztam egy sürgönyt:

„Boldog néptanító

Gácsország.

Kérek utánvéttel messzelátót.

Rövidlátó

Magyarország”

A címzettet még csak megkapták, lévén egyetlen boldog néptanító Gácsországban, hanem én 48 óráig néztem messze a messzenézőt, de rossz szememmel nem láttam sem a messzét, sem a nézőt.

Végül pótló magyarázatképpen megsürgönyöztem:

„Messzelátót kérő rövidlátó Zilahon, verseskötetet kiad”.

Persze megtudták, ki az a rövidlátó.

Megkaptam hát a csudagépet!

Nem tudom talán egészen jól és híven leírni; a lencsetannal sohse voltam tisztában, akármilyen tisztában is voltam. *(Hm!)*

Állványra állítottam, s Zilahnak szegeztem.

Csütörtöki összetartás volt éppen, odaláttam a Népkerthbe.

De milyen látvány volt! – a boldogtalan gács rosszul konstruálta meg a gépjét, s mindent fordítva mutatott.

A látvány csinos, de kínos volt; senkit sem ismertem meg a lábáról.

Összepakoltam a gépet, és sürgönyre tettem írván eképpen:

„*Boldogtalan tanító*
Gácsország.”

Messzelátó nem lát. Forduljon fel; mindent felfordít; ilyet ki látott, pénzt tőlem nem lát.

Rövidlátó”

Válasz nem érkezett.

Szül 1898. július 24.

Erdneyda

10. LEVÉL

Vettem a levelét, édes, és olvastam néma meghatottsággal, szomorúan, lemondóan. Olyan szépek, olyan finomak voltak azok a gyengén lehajló, vékony sorok; olyan édesek azok a drága, szerető szavak.

És az én szívem elkezdett sebesebben verni.

Hallod, látod, te reményvesztett vén gyerek, tehozzád írták ezt az édes, szerelmes levelet! Tehozzád írta egy szép, egy aranyos gyermek, ki megvallja néked, hogy szeret, hogy először szeret, hogy örökre szeretni fog.

De csak egy pillanatra...

Aztán előttem van a maga bájos arca, kedvesem. Az a bűbajos angyalarc tudnivágyó, ragyogó szemekkel.

S eszembe jut a mi találkozásunk végzetes napja, mikor a maga misztikus álmai szétfoszlottak, s az álmok helyén megjelentem én.

Keserűen igaz: *én* jelentem meg.

Én, akit az élet egy végzetes csapása vitt oda magukhoz, mikor már mindent elvesztettem: szívet, hitet, reményt. Akkor úgy gondoltam, hogy maguknál meg fogok gyógyulni. Meggyógyulok csendesen, kijózanodom ábrándjaimból, elfelejtek egy démon-arcot, életemnek megőző alakját. Leszek normális, szívben, kedélyben kopott ember, olyan szürke, olyan közönséges, mint annyi-annyi száz. Miért mentem oda? Miért ismertem meg magát? Miért tartottam

azt a hitvány elvet, hogy ismerős „társaságbeli” lánynak kötelesség udvarolni? Miért nem számoltam le eljátszott életemmel s a maga sejtelmesen fényes, eljövendő szép világával.

Gyáva voltam, hitvány voltam, érzem.

Magát is médiumnak használtam; feledést adható médiumnak. Hízelt a maga érdeklődése, jól esett a maga szép szeméből szerelmet olvasni. Mert már akkor kezdtem *gyógyulni*; megszállott titokban egy új élet karaktere, s álmodozó poéta helyett egy modern, magas gallérú rabló vadászott a maga jobb sorsot, boldogságot érdemlő, meleg kis szívére.

Miért tettem, miért tettem?...

Nem voltam, nem vagyok, nem lehetek méltó a maga szerelmére. Maga a tisztaság, az édes, szűzies érzelmek ragyogó ideálja, s én... én egy szebb életnek ide maradt romja: fakó, hétköznapi ember.

Ismerem én a bűvös-bájós leányálmokat. A maga álma a pirkadó hajnal aranyos világa, sejtelmes félhomályú és mégis ragyogó; feltűnt már benne ígéretosztóan a nap fél korongja: közeleg a szerelem fényes, várva várt világa.

Mit keresek a maga tiszta álmai közt én, aki az éjszakának, szomorú éjjelnek imádója lettem. Nem hiszek én a felkelő napban; nekem a hajnal nem az ébredő szerelem szimboluma, hanem a korcsmából hazakergető hűvös, vezeklő időszak, amikor legörömbestebb dobnám el az életet.

Mennyi poézis van egy gyermekleány szívében – de nincs annyi, hogy bearanyozhassa a magamféle, eszményekből kivedlett, korán vénült embernek beteges, borongós, bús kedélyvilágát.

Óh! mert ha nálam örökre hiányzott volna az életen felülszárnyaló, ideált kereső lélek, belém tudná lehelni azt a maga édes, ideális lénye, odaadó, tapadó szerelme.

De valaha én is hittem: a szerelem szép világát általéltem én is.

Nem tette, nem tehette merészebbé lelkem szárnyalását, de jaj! minden sorából látja e levélnek, hogy mivé, hogy boldogtalanná tett.

Egy örök törvény áll miközöttünk: *az időnek örök törvénye*. Nem az évekél! Hiszen annyi időkbe vagyunk, amennyi részt az életből kivettünk. Közöttünk a múlt és jövő óriási kőfala áll, melyen sírfeliratképpen az én életem történetének végső eredménye áll: *fű!*

Fáj, fáj ez az emlékező, lemondó érzés-sereg az én szívemnek.

Nézem a maga illatos, édes, kis levelét, s úgy szeretnék átkot szórni, de erre is gyenge vagyok, s úgy sem tudnám kire?

Ez az én életem átka: az örökös lemondás a boldogságról, amelyet valaha annyira hajszoltam.

Megírtam a válaszom magának. Köszönöm, hogy megkeserítette a szívemet. Ez már nálam olyan ritka adomány.

Olvassa el vallomásomat, s feledjen! Jusson eszébe az én életem siralmas morálja: *az embert a boldogság erőszakos keresése öli meg.*

Megcsókolom kicsinyke levelét. Talán éppen itt érintették hófehér kacsói: s elküldöm magához egy beteg szívnek boldogságot kívánó sóhaját.

DRU 1898. szeptember 21.

Ady Endre

II. AZ ELSŐ DÉR

Messze, régen történt. Ott akkor még az élet glóriája ragyogott be mindent, virágzott a rét másodvirága, tavaszi volt a napnak fénye, zöld még az erdő lombja, égő volt a szív szerelme.

Szép, csillagos szeptemberi éj volt. Késő estig gyönyörködtünk benne; beszéltünk szerelemről, hiszen a szellő langyos, tavaszias volt, s körülöttünk még nyílottak a rózsák.

És akkor éjjel álmom volt. Nehéz, gyötrő álmom. Valakit sírni, zokogni láttam, valakit, akit én legjobban szeretek. Mit siratott? Hervadt rózsát, elszállott reményt, kihűlt érzelmet – nem tudom, de ijedve riadtam fel álmomból, s néztem ki a már világos ablakon...

Itt lenn nálunk, a völgyben derengeni kezdett, majd felöltött ott a hatalmas, ős Meszes mögött tüzes fényben a nap, s egyszerre minden ragyogni kezdett, az egész északi hegycsúcs fénylett, ragyogott, mint egy gyémánthegy hideg, fehér fényvel.

A kinyitott ablakon betódult a hideg, csípős levegő, és én úgy éreztem, mintha szívemre, lelkemre is ilyen hideg fényű, fehér lepel borulna egynéhány percre eltakarni a szomorú hervadást.

Megzizzen az udvari eperfa lehulló levele, mintha ott fenn az észak-csúcsi erdőn ezer visszhangja kelne a szomorú hangnak, megsajdul a szívem, fájni, nagyon fájni kezd: *Lebullott az első dér, elhervad az élet.*

*

Azóta már elmúlt néhány ős. Sokszor hervasztott viruló virágot hideg, őszi dér. Elmúlásra sokszor jött kikelet, de nekem az a régi, őszi dér hervasztotta el a szívemet.

Akkor nyílt szívemben a szerelem *első* virága, akkor zokogtam először az elmúlás törvénye felett, most már megnyugodtam: csak emlékezem az első hervasztó dérrre, s nyugodtan szemlélem az elmúlásnak mélységesen kínos, bús processzusát.

Élet és elmúlás, virág és hervadás, harmat és őszi dér, szerelem és csalódás: s ki van merítve ennek az unalmas életnek összes változata.

*

Lehullott az első dér megint. Talán most is elhervasztt egy pár szép reményt, egy-két bolondos szerető szívet, de ez az ő bús hivatása, és ez a mi sorsunk. – Én vártam az első dér lehulltát most is. – Olyan jólesik látnom, hogy az az elmúlás, melynek hideg dere engem ért valaha, most is elküldé hervasztó szolgáját virágot ölni, szívet taposni.

Aztán megint megszáll az az édes-kínos őszi hangulat. – Addig zaklat, míg csendesen, filozófiám eredményeként ott áll a legfőbb jó: *a csendes elmúlás, az örök pibenés.*

*

Leányok, ifjak, ha ugyan elolvassátok ezeket a szomorú sorokat, nevésetek ki engem, vén bolondot. – Ne féljeteK, a szívnek nem árt a dér.

Én csak csúnya önzésből akartam ezeket az álgazságokat elhittetni.

Ne féljeteK; ha szerettek, nincs elmúlás.

Nekem volt... A dér hervasztotta el minden örömem...

Hallom Longfellow óráját: Soha többé, mindörökké; mindörökké, soha többé!...

Soha többé... lehullott a dér, az első, hervasztó hideg dér...

DRU 1898. szeptember 28.

Adieu Bandi

12. BOHÉMIÁBÓL

Valami négy éve történt, hogy egy pár jókedvű diákgyerek a bérces Erdély egyik végvárában egy hatalmas birodalmat alkotott, melynek állandó területe nincs, csak népessége egy és ugyanaz. Az államalkotók eredetét nem fedi olyan sűrű homály, mint Romulus és Remusét. Arany kedélyű, cigány vérű, gondtalan, zseniális gyerekek voltak ők, kik az élet keserű labdacseit minden kifogás nélkül beszedni képesek voltak, kik jobban szerették a mámort, a fojtó valamit, a szépet a hasznosnál, a bort a víznél. Ezek a tulajdonságok

tették őket államalkotókká, ezeknek köszönheti „Bohémia”, hogy ő nemcsak Csehország, hanem a jókedv és könnyű vér aranyos tanácsa.

Bohémia is tartott országgyűlést; sőt, mint szertelenül alkotmányos állam, nagyon is sűrjen. A „Délceleg mama” csárdájában sokszor verte fel az éj csendjét a birodalom hangos nótázása, vidám kacagása, felhangzottak a lét nagy kérdései:

*Mért piros a líba orra,
Holott sohse' mártja borba?*

Vagy megérlelődött a nagy elhatározás:

*Nem, nem, nem,
Nem, nem, nem,
Nem megyünk mi innen el!*

Hogy is szerette őket háznagynőjük: jó Délceleg mama. Mikor az utolsó országgyűlésen a tagok ki akarták tőle váltani becsapott óráik és gyűrűiket, hogy kérte őket: hagyják nála emlékbe, mit szegény gyerekek a mérhetetlen szeretet feletti meghatottságukban meg is cselekedtek.

*

Aztán jött a tagok szétválása, ami még azonban nem jelentette megsemmisülését. Búcsúztak egymástól szegény gyerekek. Igazán érzékeny búcsú volt.

– Fiúk! csak egyet ígérjetez meg – hangzott mindegyik búcsú szava –, hogy szeretni fogjátok a virágokat, s rossz emberek nem fogtok lenni, s hogy a szeretett virágok között legkedvencebb, leg-szeretettebb a *borvirág* lesz!

*

Mert babér nemigen termett Bohémia számára. Pedig mindnyájuknak volt művészi ambíciója. Az egyik komponált, de egyszer egyik valzeréről kiderült, hogy az a Rákóczi-induló agyonnyomortása. Egy másik festői babérokra vágyott. Egyik festménye csendélet volt: 3 drb. krumplival és 2 káposztafejjel. A szerencsétlen ezt az első és utolsó művét kint hagyta az udvaron száradni, s széttépte egy, a festmény hűsége által megvesztegetett malac.

Verseket írt a harmadik. Meg lehet vallani, hogy én voltam az, ez emlékező sorok bánatos írója. És hogy jártam! Szerencsétlenül! A verset, amit írtam, 3 évvel megírta előttem egy másik poéta.

*

De a vidám kedély a távolban is összetartja Bohémia lakóit. Talán lesz még alkalmam elmondani egypár esetet, melyek – bizarr voltuk dacára – csak azt bizonyítják, hogy Bohémia még mindig hú dicső múltjához, féltett szép céljához. És ha babér nem jut sem tagjai fejére, sem levesökbe, a *virágot* még mindig szeretik.

DRU 1898. október 4.

Adieu Bandi

13. ÖTLETEK

Ha a modern irodalmi irányzat hívei úgy írnak, ahogy éreznék, akkor nemcsak a kritikusoknak van velök sok dolguk, hanem az – *orvosoknak* is.

*

Az emberek jobb néven veszik a lenéző büszkeséget az alamizsnát kérő alázatosságnál.

*

A legerényesebb asszonynál sem vált annyira természetté az erény, hogy néha önmaga ne csudálkozzék azon, hogy *ő milyen becsületes*.

*

A csúnya nőnek sok barátnője, a szép nőnek – sok barátja van.

*

Viruló fiatal nők az emancipációért harcolnak; „a nő szerelemre van teremtve!” – mondja a 30 éves aggszűz.

*

Van olyan nő is, ki a légyotton nem attól fél, hogy a *férje* lepi meg, hanem hogy a *kedvese*.

*

Milyen jó a gyermekeknek! Nekik mégiscsak szabad igazat mondani.

DRU 1898. október 9.

Adieu

14. BOHÉMIÁBÓL

Szerelmes lett a kompánia egyik legvígabb tagja. – Rendes, józan életű nyárspolgárok között nem lett volna ez nagy baj, de mit csináljon Bohémia egy szerelmes emberrel, aki a legduhajabb murik alkalmával is szerelmes verseken töri a fejét. – Ezen segíteni kellett. – Béla barátunkhoz fordultunk tanácsért, neki ugyanis az volt a rögeszméje, hogy ötletei vannak. – Béla kész volt a maga tanácsával: Küldjünk egy deputációt az imádott leányhoz, s kérjük fel alázatosan, hogy kegyeskedjék a Pista fiút teljesen negligálni, gyöngéd kézszóritásait vissza nem adni, a második négyest vele többé nem táncolni.

Bélát összeszidtuk, de tanácsát nem fogadtuk el. – Ahelyett írtunk egy levelet a kisleánynak, mely szólott a következően.

„Igen tisztelt kisasszony. Lovagias kötelességünknek tartjuk kegyeddél tudatni, hogy B. Pista tegnap este boros asztalnál olyan nyilatkozatot tett, hogy neki sikerült kegyedet – bocsánat, de így mondta – elbolondítani. – Kötelességünknek tartottuk stb.”

A csel sikerült – Pista még egy pár napig öngyilkosjelöltösködött, de nemsokára velünk dalolta a nótát:

„Nem házasodom meg soha!”

Akkoriban, mikor az alábbi eset történt, Bohémia még ifjú birodalom volt, mi pedig az érettségi vizsga előtt állottunk. Érettségünknek előzetesen világos jelt adandó, minden éjjel nagyot züllötünk a Délczeg mama csárdájában, ahol a legszebb csapos leány volt az egész városban. – A kisleány – ő tudja miért – megharagudott reánk, s vagy négyünket egy névtelen levélben feljelentett az igazgatónál, aki az osztálytanárt szigorú vizsgálatra utasította.

– Jöjjenek ma délben a lakásomra, akik a feljelentett vétségben bűnösnek érzik magukat – szólott szigorúan az osztályt vezető tanár.

Tizennyolcan voltunk az osztályban, s délben 17-en tettünk látogatást a meglepetésében majd elájuló tanárnál.

– Hát a 18-ik hol van? – kérdi végre a diákerkölcök szigorú öre.

– Bocsánatot kér, hogy nem jöhet el, rosszul lett szegény – válaszolt 17 ember, aki egytől egyig találva érezte magát.

*

A kompánia egyik tagja jogász korában négy napi száraz kenyér koszt után abban a szerencsében részesült, hogy zsúrra lett meghíva.

Mikor az uzsonnára terített asztalhoz akarták ültetni, eszébe jutott, hogy illő lenne egy kissé szerénykedni.

– Hát mért nem akar enni? – kérdi tőle valaki.

– Igazán én *nem szoktam* – vágja ki őszinte szerénységgel.

*

Elgondolkozom néha, hogy ennek az excentrikus bohéméletnek számtalan impressziója, eseménye hogy el lesz felejtve, ha mindannyian átváltozunk szürke, hétköznapi nyárspolgárokká.

De átváltozunk-e?...

... Egy aranyos kedélyű bohém emberrel beszélgettem a múltkor, aki – megsúgom, ha agyonüt is – elmúlt 40 éves. – Erről az *átváltásról* beszélgettünk.

– Miért változzam meg ilyen hamar – szólott egész meggyőződéssel –, *hiszen fiatal vagyok még arra.*

És ez a mondás úgy megvigasztalt, mert hiszen mi örökre fiatalok maradunk.

DRU 1898. október 12.

Adieu Bandi

15. SZÍNPADI DISZKRÉCIÓ

Egy nagyon szellemes, néha-néha pikantériákban utazó francia író szellemesen és ügyesen jelöli meg egy szóval azt, ami a nőt kívánatosabbá, misztikusabbá teszi: – a fátyolt. A fátyol ez az irigy, látni alig engedő, vékonyka lepel, mely alkalmat, szabadságot ad a sejtéshez, szárnyat a fantázia repüléséhez – ez a fátyol nagy szerepet játszik abban a hatásban, melyet a női bájok a férfira gyakorolnak.

A modern szimbolizmus idejében mondjuk ki, hogy ez a fá-

tyol nem más, mint az a köteles diszkréción, melyet jó ízlésű nő bárhol köteles megőrizni, amely diszkréción nélkül elvégre is – hogy nyíltan beszéljünk – a legkarcsúbb bokácskák is elvesztik érdekességüket.

A nő a színpadon is tartozik nő lenni. S a nő, csakis akkor művésznő, ha a színpadon elfelejteti saját egyéniségét, s életet lehel szerepébe.

De ha a „kaméliás hölgy” szerepében saját előnyeinek mutogatásával el akarja szegény Margit gyötrődő lényét feledtetni, mindennek nevezhető, csak művésznőnek nem, s intenciója minden, csak nem művészi.

Ismerjük a színpad alakjainak természetes viszonyát a hallgatósághoz. – Tudjuk, bár restelljük hangoztatni, hogy a mi társadalmunk ítélete, véleménye még mindig rabja a régi, korlátolt felfogásnak, ha színészetéről, színésznőkről esik szó.

Nincs tehát elhibázottabb lépés, mint annak a bizonyos fátyolnak meg-meglentetésével tápot adni a régi, legtöbb esetben alaptalan elfogultságnak.

Elvégre egy művésznő népszerűségének csak egy eszköze lehet: az igazi művészet. És hogy a sok igazsághoz végül még egyet csatoljak: Semmitől se óvakodjék egy művész vagy művésznő jobban, mint hogy közönség legyen.

DRU 1898. október 13.

A. E.

16. ÖTLETEK

A pesszimista az életet drámának tartja. Csakhogy a színpadi drámának a végén van a tragikum: a *halál*; az élet drámájának tragikuma pedig az elején van: a *születés*.

*

Sok poeta olyan, mint az egyszeri bolond, ki a világot tartotta bolondnak. Ők sem a verseiket tartják rosszaknak, hanem a publikumot rossz ízlésűnek.

*

„Szeretni csak egyet lehet!” – kiáltja lelkesülten a szerelmes ifjú.

„De jó, hogy feleségül is csak egyet lehet venni” – sóhajtja a férj.

*

A kifejezések disztinkciója nagy művészet. – Milyen helytelen nagyon sokszor az ilyen szerelmi vallomás: „Nagysád! Imádom, legyen az enyém!” – holott helyesen így kellene mondani: „... az enyém *is*.”

DRU 1898. október 17.

Adieu Bandi

17. III. BÉLA TEMETÉSE

Egy nagy, dicső királynak 700 év múlva feltalált hamvait újra temetik. Nehéz érckoporsóban, kegyelet jeleivel ékesítve pihent napokig Budavárnak legrégebb templomában, s akik még tudnak lelkesedni a múlton, áldozhattak a koporsónál a honfikegyelet szent érzelmének.

A nemzetek életének nagy Kormányzója vajon mit akart, mikor a porladó, nagy király hamvait visszaadta nekünk?...

Nincs mozzanat az emberiség életében, melyben a bölcs előre-látás meg ne nyilatkozzék; minden alá van vetve az örök törvénynek, melynek létezését az ember gondolkozni tudása óta sejtji, de melyet megfejtteni évezredek alatt nem tudott, és nem is fog megtudni.

Míg a Mátyás templom kőkövezésén pihent a koporsó, a hamvakat egyszerre körülöngte a szellem, igazság, mert nincs a nagy természetnek élő vagy élettelen alkotása, amelyben lélek ne nyilatkozzék meg.

És beszél hozzánk a hamvak szelleme:

„Eljöttem hozzád, nemzetem, lezajlott, hosszú 700 év után.

Mikor elszálltam ezekből a porladó hamvakból, egy nagy, dicső népet, nemzetet hagytam itt. Hatalmas volt az ereje, nagyságos a dicsősége. Eljöttem, hogy meglássam, mi lett a nagyságból, mi lett a dicsőségéből?

Azóta tatár-mongol csordák tiportak rajtad, de látom, hogy felemelkedtél újra.

Küzdöttél a keresztért, véreztél önlétedért, meghaltál Mohácsnál, s látom, hogy volt feltámadás.

Karodon behegedt a seb, melyet belevágott harmadfél század bilincse. Nyelved csengő, tiszta, nem tudták elvenni azok, kik előbb koldussá, aztán rabbá akartak tenni.

Megvívtad azóta a világtörténet legragyogóbb, legigazságosabb harcát. Bebizonyítottad, hogy nálad a szabadság nem jelszó, hanem szív, mely nélkül élni nem tudsz.

Megöltek, és te újra feltámadtál.

Ez a kor sötét, hideg, ködös, még szellem-szemek sem láthatnak tisztán.

Lehet, nem úgy van, mint én látom, hogy a szív már nem tud úgy hevülni, hogy az eszmények nem gyújtanak lángra. Oh! lehet, nem úgy van, hogy a haza csak terület, a hazaszeretet együgyűek erénye, hogy akik ajkaikon hordozzák, kiabálják a haza nevét, azok csak önző, dicsvágyó emberek, hogy a nép, mely a nemzet lelke, kezdi megtagadni, hogy magyar.

Nem. Bizonyára tévedek. Hisz' hamvaim körül király és nemzet együtt állanak.

E népet nem tudták megölni, élni fog, s magyar lesz örökre. De azért halljátok óvó szavamat.

Ha hiszitek, hogy hamvaim felett virrasztani fog a kegyelet, hogy idegen nép nem fogja azt szétszórni soha; ha hiszitek, hogy koporsóm körül csak magyar szó, magyar dal fog csengeni, ha akarjátok, hogy ez a föld mindig magyar legyen, s ez akaratot szívvel és vérrel szolgáljátok – akkor... csak *akkor temessetek itt ell'*"

DRU 1898. október 22.

A. E.

18. SZÍNHÁZI PLETYKÁK

A mi bájos, fiatal drámai művésznőnk méltó szenzációt okozott tegnap délelőtt.

– Nézzétek, Fáy a bakon.

És tényleg úgy volt. A szép művésznő kocsikázott drámai gyorsasággal. Oly biztosan kormányozta a kormánygyeplőt, hogy méltán sóhajtott fel egy, a kocsi után bámuló gavallér:

– Milyen fiatal és máris hogy kormányoz.

*

Egy nagyon kedves művésznőnél tett látogatást az ifjúság 3 tagú küldöttsége, hogy felkérjék a szerdai felolvasó estélyen való szereplésre.

– Jól van, uraim, szívesen megteszem, csak arra kérem önöket, hogy *Bécsből ne rendeljék számomra a csokrot.*

Amiből két igazság világlódott [!]: először, hogy a csokornak meg kell lenni, másodsor, hogy a pestistől a mi aranyos művésznőnk is fél.

*

A kar egyik szépéről van szó; arról, akinek legfessebb nadrágai vannak. A szép leány *egyik* kikoszarozott udvarlója azt a hírt terjesztette, hogy – hogy is írjuk csak? – hogy nagyon téliesen van bélelve a nadrágja. Egy gavallér besúgta ezt a szép leánynak, aki nevetve válaszolt:
– Ehl számárság! Hisz ő nem tudja, *milyen ez a nadrág, s éppen azért haragszik, mert nem tudja!*

*

Egy maliciózus színházlátogató mondta a következő csípős megjegyzést:

– Komjáthy a saját nevééről nevezett pisztollyal lőtt a héten, mert Szegedet célozta, s Debrecent találta.

DRU 1898. október 29.

Adieu

19. BETEGEN

Szeretném valakinek elmondani, szeretném sírva bevallani, hogy én nyomorult, beteg ember vagyok.

Az ajkamon a mosoly, az arcomon a derű, a szememben a büszkeség sugara nem más, mint hitvány tettetés, világbolondító álarcoskodás...

Mert én beteg, nagyon beteg vagyok.

Ha láttok tivornyázó éjeken kipirult arccal, ragyogó szemekkel, dalolva cinikus otrombasággal, leányt ölelve égő vággyal – sajnálkozottok rajtam, nyomorult emberen.

Mert beteg az én szívem, beteg az én lelkem.

Nem érzem a bor ízét, csak a mámort, a feledést keresem, hiába... hiába...

Nem korbácsolja fel a vérem mulató leánynak rám tapadó csókja.

Ha visszacsókolom, mélységes undor, utálat fog el.

Ha beszélek ideálról, dicsőségről, ihletett percekről, költői ábrándokról – nem érzem, amit mondok. Nem lelkesít semmi, semmi a világon...

Beteg vagyok, lázas, nehéz beteg.

Beteg vagyok, víziókat látok.

Elöttem örült kaleidoszkóp gyanánt rohan el ezer és ezer látomány...

...Látok egy éhes embertábor. – Csoportokban harcol a kenyérért. Ott, ahol a legnagyobb darab kenyér fekszik a porban,

ott a legnagyobb a küzdelem. Már beletapodták a porba, már bepiszkolták vérrrel, és mégis milyen pokoli triumfussal rohan el vele a küzdők legerősebbike, mikor leverte vetélytársait. Hogy üvölt a leverett állati sereg, hogy siratja az elrabolt koncot!!

Rémítő kép!...

...De új csoport áll ismét előttem. Feszületek hosszú sorban. Közülök egy durva fakereszt olyan ismerős. Nézem, nézem, felette ott a négy betű I. N. R. I. ...

Ezekre a feszületekre az igazság bajnokait feszítették fel. A feszületek előtti nagy tömeg az a dicső emberiség, melyet annyi szószátyár dicsér, mely tombol az ártatlan vér láttára.

Azután egy új vízió üldözi a lelkemet, égeti az agyvelőmet.

Egy tarka csoport verődik elém. Mintha valami komikumot kedvelő hatalom durva szeszélyének hódolna, démoni alakok s angyalok egy tömkelegben kísértének.

Milyen alakok e borzasztó csoportban!...

Madonna arcú asszonyok buja, aljas, hívogató arccal...

Pártás leányok mocsokkal a tiszta homlokon, kísértő árnnyal hátaik mögött.

Látom a költőt, kinek szívében annyi láng, amennyi egy világot megtisztíthatna, és mégis meggyalázva, elhagyatva fekszik rothadt szalmaágyán.

Látok egy bíbor ruhájú, márványarcú nőt, kinek kezében karcú, könnyű mérleg, neve dicső, feje felé írva lángbetűkkel: *Justitia*.

De a szép nőnek nincs szíve, csak gonosz, durva ösztöne van. Szeme nem látja az igazi nyomorultat, fülét megvesztegeti az arany csengése...

...És még mennyi ezer, szívet rémítő alak!...

Óh! ezek a víziók szív nélkül is megőrjítenek!

Beteggé tettek, örökre beteggé.

Beteg a szívem, beteg a lelkem, nincs nyugalmam, hitem, nem érez a szívem.

Hazug a mosoly az ajkamon, nem őszinte egy kacagásom, fedelni tudnék, s nem tudok... beteg vagyok, nagyon beteg, talán a szívem fáj, talán a szívem halt meg...

DFL 1898. október 31.

Ady Endre

Hűvös van, ősz van. Várnók a napnak áldott ragyogását, hogy egy derűs, mosolygó sugárt küldjön a mi sejtelmektől hímzett szívünkbe. Várnók a nap áldott fényét, hogy aranyozza be a körülöttünk levő színtelen, sűrű tárgyakat. Várjuk, de hiába. Valami elfedi előttünk a fényt, a sugárt. Valami reánk nehezül, befogja, beborítja a szívünket. Valami szürkére, nyomasztóvá teszi a világot, életet – beteggé a lelkünket... A köd... Oh hányszor utáljuk meg e világot, s nem tudjuk, hogy miért. Hányszor szomjazunk Léthe vizére, örök Nirvánára, s nem sejtjük, hogy mi tört össze bennünket. A köd, a köd a mi életünk átka. A köd borul ránk, a rejtélyes sejtelem, a titkos életundor, a nyomorúság fel-feltűnő keserves érzete. S hiába a zöld hasist kereső remény, előttünk áll az élet mindent elborító átka: a tehetetlenség, a köd... Derülj ki édes napunk, hints egy reménysugárt szívünkbe, mert ősz van, hűvös van, s megöli lelkünket a köd...

DRU 1898. november 6.

21. AZ ÖNGYILKOSJELÖLT

Veress Jankó jogásznyelven: jó pipa. Passziói, szokásai mind olyanok, amelyek méltók a századvég élni tudó és akaró gyermekéhez. Elvből gyűlöli a napvilágot, de ha alkonyatkor kigyúlnak a gázlámpák, Jankó is kibúvik elegáns garzonlakásából.

Dicséretére legyen mondva: ő elég tudni vágyó fiatal. Érdeklődik, hogy mi történt a hosszú, közönséges napon, amelyet ő átszundikált, s amelyen nem érdemes csak amolyan teológus alakoknak fenn lenni, kik úgyis falura mennek papnak, ott pedig csak disznótorok alkalmával szokás éjszakázni.

Természetes, hogy ilyen elvekkel és életrenddel a pénzügyi dolgok és állapotok nagyon összekuszálódnak.

Jankó is folyton pillanatnyi pénzzavarban szenved, s amennyiben a mellénysebe nem órákirakat, a zálogház, ez a páratlanul üdvös intézmény sem segíthet már rajta.

A reménytelenség egy kínos órájában Jankó barátunk filozofálni kezdett.

Hogy e filozófia pesszimizisztikus irányú lett, az a fenti vázlatos előzményekből szinte tudható.

Hatvan átlumpolt éjszaka, amely hatvan krajcárt sem hagyott a zsebben, Epikurból is Schopenhauert csinált volna.

Lassan-lassan rájött, hogy az élet hiábavalóság, nem érdemes tovább robotolni.

Aztán meg hát élt ő már eleget.

Miért tovább? Talán hogy éjszaka is aludjon? Vagy éppen csak éjszaka aludjon?

Nemes keblének minden dobbanása tiltakozott a jövő ilyen metamorfózisa ellen.

Nem és százszor nem, inkább ezerszer lópor és golyó!

Elhatározása annyival inkább erős lett, mert hitelezői mind jobban-jobban zaklatták.

Szerdán... akkor vége lesz mindennek. Egy durranás, és meg fog szabadulni ettől a nyomorult hitelezős világtól...

És Jankó nem is titkolta ezt a szándékát. Sőt egyik barátját felkérte búcsúbeszéd tartására.

Szerdán, tehát szerdán... De történt valami. A hitelezők fülébe ment a hír, kik egy emberként rohanták meg Jankót.

Csak túl lenne már a szerdai napon, akkor ugyan sirathatnák az ördögös hiénák.

De így nem volt menekvés. A hitelezők megválasztott szónoka ünnepélyesen felszólította, hogy méltóztassék tovább élni.

– Sajnálom, barátaim, nekem meg kell halnom, de hajlandó vagyok önökkel szemben lojális lenni. Én meghalok – folytatta tovább saját és hitelezői zokogása között –, de önmóromról nem feledkezem meg.

Így jutottak azután a következő manifesztumhoz:

Apámhoz!

Kérem azon utolsó óhajom teljesíteni, hogy X. Y. úrnak ennyi és ennyi (10–40 frt) adósságom *halálom után* kifizettessék!

Veress Jankó

A hitelezők megtörve, de mégis megnyugtatva távoztak...

Másnap Jankó 50 frt rendkívüli zsebpénzt kapott az édesapjától. Ez kedden történt, a végzetes szerdai nap előtt. De a szerdai nap nem lett végzetes. Jankó ismét a régi bohém Jankó lett, kinek az a szerencséje, hogy becsapott hitelezőivel nem találkozhatnak – szokása lévén néki éjszaka fenn lenni, s a nyomorult nappalt átaludni.

DRU 1898. november 8.

Bandi

22. SZÍNHÁZI PLETYKÁK

Imre napján történt. Karacsnak hosszú próbája volt, s türelmetlenül várta a gratulálni akaró műzsasereg.

A Parti üzlete telve volt villásreggeliző színészekkel és színésznőkkel, kik nagyméretű pusztítást vittek végbe az enni- és innivalók nagy készletébe[n]. Fáy Flóra már megitta a szokásos kúrasszóját, mikor Szabó Irma rémítő felfedezésre jutott: valaki megette a sajtját.

Sokan lettek volna hajlandók kárpótolni az érzékenyen sújtott művésznőt, mivel ő maga is kijelentette, hogy szeretni tudná, aki neki egy pohár vaniliást és egy kis sajtot rendelne, „de – folytatta egyéniségéhez illő, kedves naivsággal – az illető kötelezve lenne arra is, hogy árváimat, ha lesznek – gondozni fogja.”

*

Egy állandóan rossz viccekben utazó barátom lelkét terheli az alábbi vicc:

Hogy Fáy Flóra mennyire szereti becses énjét – amit különben ő maga is beismert –, mutatja az is, hogy *Fáy*-szappant használ és *Flóra*-gyertyát – éget.

*

Egyik művésznőnk zokon vette, hogy a bohém-estély meghívóján ő és kollégái „*fráternők*” címen szerepeltek. Meginterpellálta azért az estély egyik rendezőjét.

– Hát jól van. Lehet, hogy könnyelmű fráternők vagyunk, *de minek avval eldicsekedni?*

*

Szatyi bácsi bánatosan beszél az ő távozásáról.

– Nem mennék én el innen, de hát túlságosan gyengéd a debreceni közönség.

Általános megrökönyödés.

– Igen – folytatja teljes nyugalommal –, azt hiszik, hogy nekem terhemre esik a függöny elé menni, s ezért inkább nem tapsolnak, s körülbelül hasonló figyelemből virágot sem adnak.

Pedig én jó ember vagyok, s a virágot is szeretem – sóhajtja bánatosan és megadással Szatyi bácsi.

*

Ezeket a pletykákat pedig szenvedéllyel terjeszti, de értük felelősséget nem vállal

DRU 1898. november 10.

Adieu Bandi

23. GITTA KISASSZONY

(Verses vígjáték 3 felvonásban. Írta Farkas Imre.
Megjelent Singer és Wolfner bizományában. Budapest.)

Egy szegény, fakó, dalos lelkű poéta meghódított egy fényes, ragyogó jukker leányt. S a nyalka szép leányt, kinek daliás huszár-tisztekből áll az udvara, nem gyönyörködteti többé a fényes környezet, csak az ő poétájának szerelmes szava, ábrándos szerelme.

Milyen szép, milyen poétikus história. Csak poéta gondolhatta ki!

Bearanyozva a legragyogóbb romantikával, megénekelve édes poézissal... A tábornok úrnak két szép unokahúga van. A bájos Gitta, ki valóságos jukker leány, kinek legfőbb kedvtelése a lovaglás – és Lilla, ki még most került ki a zárda szigorú falai közül.

Mindkét leány szívében felébred a vágy egy új, egy más élet iránt, melynek főalakja szívükbe van rajzolva: az ideál.

Gittát körülrajongják roppant önbizalommal a nyalka huszár-tisztek, s mindenik saját magát tartja a leányálmok fényes alakjának.

Lilla már a zárdában megrajzolta ideálja képét.

Sápadt, merengő, ábrándos poéta, kinek szívében dalok zsonganak, kivel együtt fogja hallgatni patak csobogását, madárcák dalát...

És megtalálják mindketten az ideált. A katonás Gitta beleszeret a bús poétába, együtt olvassák az édes, szerelmes, bánatos verseket, együtt szedik az illatos ibolyát, Lilla kisasszony pedig Bárdy hadnaggyal cseréli fel az ő képzelt poéta ideálját.

Ez a Farkas Imre vígjátékának egyszerű meséje.

Egyszerű, naiv történet. Az élet épp úgy nem szó illet, mint nem találjuk meg a színpadon sem.

Azok az írók, kik most a színpad számára írnak, kinevetik az ilyen naiv históriát. Poéta, aki hódítani tud – ki hallott már illet? Gitta kisasszony férjhez megy egyik tisztudvarlójához, s megcsalja a többivel. Egy jukker leánytól csak nem várhatunk mást? És Lilla? Átalakul szépen az új környezetben, Gittának lesz hűséges tanítványa.

...De Farkas Imre poéta. Poéta, kit nem téveszt meg a hangzatos

teória, a megváltozott ízlés. Neki csak egy törvénye van: a szép, és egy célja a gyönyörködtetés.

Alakjai mind szépek, ragyogók. Hogy nem ismerünk rájuk, hogy nem mutatja be őket pongyolában is, hogy a történetben csak a drágakő fénylik, s nem hódolva a divatnak, a szemetet sehol se látjuk – ezért tegyen neki szemrehányást, akinek ízlése a divatos bohózatok után alakult, de aki a poézisben azt látja, ami nem változott meg évezredek óta: az örök szépet, az bizonyára gyönyörködni fog Farkas Imre poétikus vígjátékában.

Mennyi elragadó, kedves epizód tarkítja ezt a szép mesét.

A poéta, ki ibolyát szed beteg édesanyjának. Lilla és Bárdy hadnagy kölcsönös gyöngédsége, mikor egymás kedvét keresve, Lilla lovagolni tanul, Bárdy a vers törvényeit magolja.

A poéta verse a szerelmes kis kadétról, mely még a féltékeny kadétot is megnyeri a költő pártjára. Megannyi szép poétikus vonás.

A verselés könnyed, szellemes.

Még annak is élvezetes olvasmány, ki a kötött beszéd-től idegenkedik.

Egyszerűen Gitta kisasszony poétikus, kedves, szellemes munka, melynek elolvasása csak élvezetet szerez.

Hogy színpadra nem való, az mit sem von le értékéből!

Formája lehet a műnek bármilyen, azért csak nem más, mint egy szép poéma; egy vers, melyet hivatott költő írt.

A csinosan kiállított könyvre felhívjuk olvasóink figyelmét.

Farkas Imrét a saját tehetségén kívül még az is ajánlja, hogy mienk: debreceni, kit méltányolni elsősorban nekünk kötelességünk.

DRU 1898. november 15.

Adieu Bandi

24. ÉJJEL AZ ERDŐN

Rákosi Jenőnek ez a mulatságos, népies színműnek keresztelt darabja került tegnap este előadásra. De mintha már a mi közönségünk is idegenkedne a népszínművektől, mintha a legsilányabb operett is jobban vonzana?!... Legalább ezt a feltevést támogatja az a körülmény, hogy a tegnapi sikerült előadást csekély közönség nézte végig. Pedig ennek a darabnak operettszerű alakjai és ötletei – még az utolsó esetben is – nagyobb vonzó erővel bírhattak volna. A darab szereplői – különben – ambícióval, ügyesen játszottak. Szathmáry mint Paczor, valósággal kabinetalakítást nyújtott, nyílt színen is aratott tapsokat. Kállay Lujza (Máli), Serfőzy (Boriszka) ügyesen játszottak; szépen előadott énekszámukat többször megújrázták. Sziklay origi-

nális pesti uracs volt; ügyes, aktuális kupléi igen tetszettek. A többi szereplők: Csügényi V., Fenyéri, Rubos, Tanay és Bartha sikerrel állották meg helyöket. Kállay Lujza különben a beteg Kaposi helyett játszott, s annál dicséretesebb, hogy játékán nem látszott a „beugrás”. A magyarnótákhoz azonban a zenekar kísérete jobb is lehetne...

DRU 1898. november 15.

Adieu

25. AZ ÉN LAKÓTÁRSAM

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy már nekem is van lakótársam. Eddig én voltam másnak a lakótársa. Sorra tüntettem ki a barátaimat egy-egy napi együttlakással. Ez az unalmas állapot egyszer lett megszakítva. Akkor ti., mikor lakásomat az indóház II. oszt. várótermébe tettem át. Itt nagyon jól éreztem magam, de a negyedik napon figyelmeztettek, hogy jó lesz a jegyemet megváltani. Dühös lettem, és elköltözködtem. Az összes, amit el kellett szállítanom, a dühöm volt. Evvel beköltözködtem egy hónapos szobába, melyben két ágy volt. Az egyik a lakótársamé.

Így jutottam én lakótárshoz.

A lakótársamat még nem ismerem. Csak egy rövid hónapja lakunk együtt.

Azt mondják, hogy nemrég szabadult ki az alkoholbetegek szanatóriumából, ahol érmet is szerzett. Ez az összes szerzeménye.

Az első éjszaka két kórista hozta haza az én lakótársamat. Kabát nem volt rajta, s mindenképpen füttyölni próbált. A lámpát kétszer is eloltotta.

Mikor engem észrevett az egyik ágyban, rémítő buta pofát vágott.

Nézett... nézett, s egyszer csak odatántorgott hozzám, megkapta a kezemet, s elkezdte szörnyen csókolni.

Olyan üdvözet-félét ordított.

Azt hitte a szerencsétlen, hogy én vagyok a gyámja, s most érkeztem meg.

Örömeben kikutatta a ruhámat, összes vagyonomat, 69 krajcárt meg egy régi 4 krajcárrost, magához vette, s elég biztos léptekkel távozott. Reggel 2 hordár és 5 pikkoló szállította haza.

A második éjszaka saroglyán hozták haza az én kedves kollégámat. A szoba tele lett borgőzzel; azt hittem, hogy ő robbant fel, de ő elég szilárdan feküdt az asztal alatt, ahova a saroglyából kigurították.

Egy fél óra múlva az asztal elkezdett táncolni, majd felemel-

kedni, végre egy izmosabb fajtájú fejedőt képezett lakótársam mámoros fején.

A kolléga szavalni kezdett; egyszer, amint megrázza a fejét, az asztal a fejemre esett.

A fejem vérzett, ő figyelni kezdett. Hozzám jött, azt hitte, meghaltam.

Elkezdett vigasztalni, hogy lesz feltámadás. A végén ráesett az én ágyamra, s úgy aludt – engem majd megfullasztva – egész reggelig.

Egy másik éjjel a saját lábán jött haza. Ez nála a legveszedelmesebb állapot, mert ilyenkor az a rögeszméje, hogy ő vívómester.

Kiráncigált az ágyamból. Egy botot adott a kezembe, az övében egy lopott dákó volt. Avval úgy elvert, hogy teljesen párbajkép-telen lettem. Akkor legyávázott, és a gyomromra térdelt...

És ez így tart minden éjjel. Legalább a nevét tudnám!

A múlt éjszaka be akarta magát mutatni. Egy égő fáklyával lépett be a szobába, és a „*circumdederunt*”-ot énekelte. – Énekelte? Nem. Csak hörögte. A fáklyát beledugta a vizeskancsóba, mire az rögtön elaludt.

Akkor réám támadt, hogy hol az ő fáklyája?

Én barátságosan hasba rúgtam, ekkor meg sértve érezte magát.

Elkezdte az orrom fricskázni.

Ordítva kérdeztem, hogy hogy hívják.

Mintha megértette volna, a zsebében kezdett kutatni, előhúzott egy kis papirost. Megnézem, számla volt a rengeteg italnemű folyadék-ról.

– Hogy hívják? – ordítom még egyszer.

Erre az arca kiderül, beszélni akar. Bo-bo-bo-bo-bbbor.

– Bor – vágta ki diadallal.

Azt hitte: azt kérdem, hogy mi kell neki...

A késő nappali órákban értesültem, hogy lakótársam visszavitték Pestre, az alkoholisták szanatóriumába.

DRU 1898. november 16.

Adieu Bandi

26. DÉR

Borzongóan gomolygó köd keblén megszületett az első dér, gyászos hírnöke e földünket fenyegető páncélos zsarnoknak, a télnek. Fagyasztó, hidegen süvöltő szél száguld végig letarolt mezőkön, kietlen pusztaságon és rémes hangon jelenti be a hatalmas vendéget, aki jó, hogy megfossa ékétől a kincsgazdag földet, pusztává tegye a

rónát, díszétől megfosztotta a gyümölcsöző fákat, s páncélba öltöztette a csörgő patak vígan csobogó kebelét.

És mikor a kékesszürke égbolt áttetsző színére odarajzolja aranyszínét a felkelő nap alig érezhető hőt hintő sugára, zuzmarától fehér színű fátyollal bevont fák ágai reszketnek, csillognak, mintha még egyszer a tavasz virághintő kellemeit akarnák bemutatni.

Dér csillog mindenütt, öldöklő, életet semmisítő dér. A zörgő ágak rezegnek, a még ágaikon függő levelek szomorú sóhajtással leperegnek a fagyos földre. Pusztul, megsemmisül minden, mi a tavasz keblén született. Sehol semmi többé, csak pusztulás, csak enyészet. A dér kiszínezi még egyszer a fákat, a zörgő lombokat, a bevonulását tartó enyészet tiszteletére.

Mi meg futunk, fáradunk, küzdünk tovább a vakító, szürke ködben, nyugodtan lépdelünk végig a dértől csillámló lehullott faleveleken, s boldognak érezzük magunkat, hogy még ... köhöghetünk.

DRU 1898. november 23.

27. SZÁZ ÉVE

A magyar szellemi élet számos kitűnősége, a magyar nyelv és szellem apostolai eljöttek hozzánk velünk ünnepelni.

A Kossuth utca díszes, szép színháza telve ünneplő közönséggel, a „világot jelentő deszkák” rég nem látott arcokat látnak viszont, melyek derültek s mégis ünnepélyesek.

Ismert írók, a magyar társadalom több neves alakja, ünnepelt művészek és művésznők jöttek el hozzánk: *ünnepelni a százéves debreceni színészetet.*

Szívünket büszkeség tölti el. Ez az ünnep a magyar kultúra egyik jelentős diadala, mely megvilágítja a magyar géniusz működő erejét, s reményt ad a legszebb álmok valóságára.

A száz év előtt lenézett, hajléktalan, bolyongó Thália most díszes palotában lakik, melyet megtölt az ünneplők serege, azok a tárgyak pedig, melyek szegénységét akarták feledtetni, amelyek egy-egy percet, egy-egy hangulatot hoznak vissza a százéves debreceni színészet küzdelmes, de dicsőséges múltjából, most összegyűjtve, ereklék gyanánt, mind együtt vannak.

És míg felemelő érzésekkel ünnepeljük a magyar nyelv és szellem dicsőséges diadálát, lelkünk visszazáll a múltba, kíséri azokat a küzdelmeket, amelyek olyan jogossá teszik a mi ünnepünket.

Most száz éve, mikor a nemzeti szellem hatalmas felbuzdulását

szította fel a lenyűgöző idegen nyomás, annak a kornak egyik nagy alakja lépett fel mint a magyar színészet egyik alapítója.

Wesselényi Miklós neve szorosán össze van fűzve a magyar színészet alapításával, s ugyancsak ő az, ki a debreceni színészet történetében, mint áldozatkész lelkes úttörő, örök nevet és érdemet szerzett magának.

A budai Kelemen-féle első magyar színtársulat sorsát jól ismerjük. Örökös harc volt az a fejlett német művészettel, mellyel szemben boldogulni nem tudott.

Kelemen László, a társulat igazgatója, a budai és pesti közönség közönyétől indítatva, a vidéki nagyobb városokban akart szerencsét próbálni társulatával. Ebben az ügyben fordult 1795. dec. 31-én Debrecen város tanácsához, de bár a tanács sem ekkor, sem később, 1796. aug. 22-én nem zárkózott el a társulat pártfogásától, Kelemen törekvése nem teljesedett. Társulata szétzüllött, a készletek „a pesti József-napi kótyavetyén” eladattak.

A debreceni színészet kezdete nem is a Kelemen, hanem a Wesselényi Miklós nevéhez fűződik. Az ő lelkes agitációja teremtette meg az erdélyi színészetet, melynek tagjai közé a Kelemen társulatának is több tagja belépett, s amely a legelső nagy művészeket nevelte, elsősorban pedig Jancsó Pált, az első magyar komikust.

De Erdély egymagában nem volt képes az állandó színtársaság terheit folytonosan viselni, így támadt Wesselényinek az a gondolata, hogy színtársulatát az alföldi magyarság nagyobb városaiba, elsősorban pedig Debrecenbe küldje.

1798. jún. 19-én, Zsibón kelt levelében fordul először ez ügyben Szombathy István debreceni főbíróhoz, melyben Játszó Társasága számára alkalmas épületet kér, „hol a legközelebb esendő Lőrincz szabadsága alkalmatosságával... a legjobb virtusra indító játékok adathassanak.”

Hosszas tárgyalás után a tanács megkötötte Wesselényivel a szerződést, mely 1798. november hó 1-ső napjától az 1800-ik év október 31-ig volt érvényes.

A társulat azonban már 1798. augusztus hó 11-én elkezdette a játszást, *s ezt a napot tekintetjük a debreceni színészet kezdő napjának.*

A „Fejér Ló” udvarán épült fel az első nyári színház, télen pedig a mostani Polgári Kaszinó helyén, a Kossuth utca sarkán levő épület egy részében tartotta előadásait a Játszó Társaság, melynek tagjait actor (színész) és actrix (színésznő) néven nevezték.

Még ez időből keveset, de annál többet tudunk a debreceni színészetről 1799-től kezdve, mely évben a társulat 105 előadást tartott. A társulat 13-14 tagból állott, kik közül legkiválóbbak Kócsi

Patkó János, Gidófalvy Jancsó Pál, a kitűnő komikus és Sehi Kémény Ferenc voltak.

A debreceni színészet történetében nagyon jelentős az az adomány, melyben azt gr. Waldstein Erzsébet özv. gr. Károlyi Józsefné részesítette.

A lelkes grófnő a Játszó Társaságnak ajándékozta a Károlyi grófok megyeri színházának gazdag felszerelését, olyan feltétel alatt, hogy az mindig Debrecenben maradjon.

Ez az adomány és Wesselényinek újabb áldozatkészsége még erősebb fejlődést biztosított a társulatnak, melynek actorai és actrixai 40–50 forint havi fizetést kaptak.

1809-ben meghalván Wesselényi, a városi tanács vette magára a társulat anyagi és szellemi gondjait, amiben segítségére volt a polgárság áldozatkészsége is, mely a színpadot nemcsak hazafias missziójú „institutumnak”, hanem a jó erkölcsök tanító iskolájának is tekintette.

1810–1835-ig új korszak állott be az immár *önálló* debreceni színészetben.

A tanács, bár megtartotta a színház feletti felügyeletet, a színház igazgatásával és gondozásával elébb Gulácsy Antal táblabíró, majd Sándorfi nagyváradai főorvost bízta meg, kinek bérlete alatt kezdődik meg a debreceni színészetnek a n.-váradival való szorosabb kapcsolata. Gulácsy érája alatt színigazgató Ernyi Mihály volt, a tagok közül kiválóbbak Éder, Sáska, Kántor és Kántorné voltak.

1814-ben kezdődött a Sándorfi bérlete, melyben az igazgatók gyorsan váltogatják egymást. A színészek között ott találjuk a későbbi nagy komikust: Megerit is.

Sándorfi halála után a társaság három-négy csoportra oszlott. Egy része Lang igazgatása alatt Debrecenben maradt; a társulat szétzúllásának tulajdoníthatjuk, hogy már 1819-ben itt, Debrecenben, a legmagyarabb városban, egy német szintársulat 23 darabot játszott.

1830-ban mintha megerősödött volna a társulattal együtt a közönség rokonszenve is, mert a debreceni színpadon játszott egy Déryné, azután Páli, Szentpéteri, Szerdahelyi, Egressy, mindannyian büszkeségei a magyar színészetnek.

1835-től a város már erősen foglalkozik az állandó színház eszméjével, melyre már kezdenek adományok befolyjni.

Addig is, míg a nagyszabású terv létre jöhetne, a debreceni színészet új hajlékot kap Nánássy Gábornak a Harmincados-közben levő „színháznak alkalmazott magtárában”.

Az új színházban, mely 25 évig volt a debreceni színészet hajléka, a legjobb művészek játszottak. Benne folyt le Arany János irodalomtörténeti jelentőségű szereplése is.

A szabadságharc, melyben a debreceni színészek mint honvédek

részttettek s az azt követő elnyomás korszaka meg-megakadályozták a debreceni színészet békés fejlődését, de előkészítették az állandó színház felépítését is, mely 1861-ben elhatározottat.

Az állandó színházban jeles intendánsok, kitűnő művészek s különösen a színügyegylet buzgólkodása mellett, szépen virágzott a debreceni színészet, melynek ez újabb korszakát mindnyájan ismerjük.

Színészetünknek ezt az évszázados fejlődését, melynek egyelőre vázlatos, de tiszta és hű történetét adja elő Géresi Kálmán az ünnepélyre kiadott vázlatos történetében, s melyet követni fog a Csokonai Kör megbízásából színészetünknek rendszeres története is – tekinthetjük erős, biztos alapnak színészetünk jövője előtt.

Fejlődni, hódítani fog ezután is. Hatalmas ereje lesz a nemzeti nyelvnek és szellemnek, oltára a szépnek, nemesnek.

De míg örömmel ünnepelünk, gondoljunk kegyelettel, igaz hállával az úttörő apostolok hatalmas munkájára, mely ünnepünket lehetővé tette.

DRU 1898. november 27.

A-y E-e

28. DEBRECEN ÖRÖMÜNNEPE

Lélekemelő, szép ünnepély zajlott le tegnap Debrecen város falai között. A nagy magyar alföld metropolisa, a tiszamelléki magyarság szíve, századik évfordulóját ünnepelte annak a nagy kultúrtörténeti jelentőséggel bíró eseménynek, hogy először hangzott el magyar szó az örök jót és szépet hirdető színpad deszkáiról a debreceni közönség előtt. Az impozáns, lélekemelő ünnepélyt a Csokonai Kör rendezte, híven hivatásához és csaknem egy időben a költő Csokonai születésének évforduló napjával, aki maga is a magyar nyelv önfeláldozó úttörői közé tartozott, és aki a legelső színműíró volt Debrecenben.

Száz év telt el azóta, hogy a vándorútra kelő Erdélyi Magyar Színjátszó Társaság a Királyhágón innen először ütött sátort, éppen Debrecenben, az öreg Fehérló szálloda, a mai vármegyeháza udvarán. A magyar Múzsza mindjárt kezdetben puha, meleg fészket talált nálunk. A nemzeti színészet, e hatalmas kulturális tényező történetének lapjain a legfényesebb betűkkel van beírva Debrecen város soha meg nem szűnő áldozatkészsége, amellyel az úttörőket és az ő utódaikat mindenkor istápolta, buzdította és pártfogolta. Miként maga e pusztába épült ős város és minden kulturális intézménye, úgy színésze is mindig magyar volt. Csaknem páratlan jelenség Magyarország városainak történetében – amelyekben nehéz küzdelmet kellett a magyar

színészetnek vívnia az idegen Múza ellen, míg ezt kiverhette erős állásából, vagy úgy-ahogy szerény helyet tudott magának szerezni a hatalmasabb, az idegen ajkú lakosság által jobban kedvelt német színtársulatok mellett.

Debrecen város közönségének erős nemzeti érzületét, a magyar színészet iránt száz év óta tanúsított lángoló szeretetét, áldozatkész műpártolását méltányolták tegnap mindazok a kulturális intézetek és irodalmi társaságok, amelyek átérezve e százados évforduló jelentőségét, elküldötték képviselőiket, hogy velünk együtt ünnepelve, emeljék Debrecen város örömmünnepének díszét, fényét. Köszönet érte nekik, hogy részesei lettek a mi jubileumunknak; amiért ők is ide zárandokoltak a magyar színészet annyi halhatatlan nevű apostola által taposott földre, hozván magukkal az úttörők emlékezetét dicsőítő koszorúkat.

DRU 1898. november 28.

A. E.

29. A SZÍNÉSZETI KIÁLLÍTÁS

A kíváncsiság hétköznapi ingerével mentem föl a kereskedelmi akadémia „Csokonai-szobá”-jába, s az igazi meghatottság és lelkesedés felemelő érzésével távoztam el onnan.

Száz év emlékének poétikus megnyilatkozása, a debreceni színészet erekyegyűjteménye: ez a *színészeti kiállítás*.

Ki vet[et]te fel a kiállítás eszméjét, nem tudom.

Ember volt, lelkes, mély érzésű ember, kinek terveiben nem közönséges motívumok, hanem szív és lélek működtek közre.

Köszönet a Csokonai Körnek, mely megvalósította az eszmét.

Elért eredményei között a színészeti kiállítás megteremtése sem utolsó.

Ez a kiállítás többet érdemel az érdeklődésnél.

Hatással, igazi maradandó hatással kell, hogy legyen a debreceni közönségre, mely a színművészet méltánylásában különben is első helyen áll.

Az a gyűjtemény, melyet fáradhatatlan kezek hoztak össze, melyben önzetlen munka, finom ízlés és hálás kegyelet nyilatkozik meg – egy évszázadnak gyönyörű emléke, melynek felemelő hatása nem maradhat el!

...Az előcsarnok falain gyűrött, primitív színlapok vannak. Gorombán összerótt betűk tudatták a közönséggel, hogy ma egy vitézi játékot, vagy „víg nevetséges játékot” ad elő a debreceni színtársulat, mely egyik vagy másik tagját jutalmazni kívánja.

Milyen nevű dalnokok!

Nevetést hallok. Egy tetőtől talpig elegáns fiatalember egy régi színlap naivságán nevet.

Oh, igen. Nagyon naiv dolgok biz' ezek, de énnekem nem jut eszembe nevetni. Valami fájó érzés válaszol szívemben a nevető hangra, s úgy irigylem ezeknek a naiv színlapoknak[*] letűnt korszakát, mikor a színészetet a színészetért [művelték], s tudtak egy kissé lelkesedni is.

Belépek a szobába, mely telve százéves színészetünk becses emlékeivel.

Fényképek, szalagok, emléklapok, koszorúk, emléktárgyak s ezer más édes apróság van kiállítva itt.

Milyen kis értékű, igénytelen dolgok, pedig mennyi dicsőségnek, ragyogó álomnak voltak a tanúi.

Mennyi dicsőségnek maradt emléke egy ezüstkoszorú, s hány álomból marad meg csupán a fájdalom s egy száradt virág!...

Minden tárgy egy gyönyörű élet, egy dicsőséges múlt hallgató tanúja, és míg néma meghatottsággal nézem, lerajzolódik előttem egy bezárult korszak tarka képe, melyben több fény, több lélek lakozott, mint a mi reális, szürke, elbágyadt korunkban.

...Egy szép, egy édes arcú öregasszony egy csoport fényképet nézeget mellettem. Szép szemei megragyognak egy-egy régi emlék láttára, érdeklődik minden kis tárgy iránt. Ő a nagyok legnagyobbika, kiről csak imádatserű tisztelettel tud beszélni minden művelt magyar: Prielle Kornélia.

Kísérője egy művészi akvarell-képet mutat neki, mely eszményi szép fiatal nőt ábrázol. Ő az. A nagy művésznő, Petőfi ideálja, ki szívében, kedélyben még most is olyan üde, olyan fiatal.

Én látom, hogy szemében egy ragyogó könnycsepp todul... Talán fáj az emlékezés? Nem. A másik percben már mosolyogva nézi egy gyönyörű nő régi fényképét. A kép *Blahánét ábrázolja*... És nekem örült gondolatom támad megátkozni az idő kérelhetetlen törvényét, mely a legszebbeket, legkedvesebbeket sem kíméli.

De ez az érzés sem tart soká. Annyi szépnek, annyi dicsőnek emléke kibékít itt ismét. Körülöttem régi nagyok fényképei, festményei vannak. Arcok mintha elevenséget nyerne, mintha biztatnának, hogy a dicsőség után nem fáj az elmúlás, s a szeretet mindent tud pótolni...

Szép, poétikus ez a kiállítás. Nézze meg mindenki, ki színészetünk múltjára büszke, jövőjére pedig bizalmat akar gyűjteni. Nemcsak a múlt ereklyéinek gyűjteménye ez, de gyönyörű gloriifikációja egy hosszú század küzdelmének is.

30. GALLÉROS KÖPÖNYEG

Mély fájdalommal tudatom minden nemes szívű emberbaráttal, hogy galléros felöltöm hosszas, kéthónapi kifizetelenség után egy ismeretlen, jobb hazába költözött.

Semmi sem képes bánatomat enyhíteni.

Hitelem ki van meritve, télikabátom nincs.

Éppen aznap költözött el szegény felöltöm, mikor már elhatároztam télikabáttá leendő előléptetését.

És a néhai, íme, nem érhetette el a dicsőséget.

Eltűnt, mint egy megbabonázott hatos.

Elköltözött, mint ősszel a gólyamadár.

Mi bírta rá, hogy itt hagyjon? Alighanem a rossz példa, a csapodár Erzsike példája... Ő is itt hagyott. Most már se ideál, se felöltől

Még nem olyan régen ékes felöltőben kísérgettem Erzsikét...

Boldog felöltős idők! Már vége a boldogságnak!

A boldogság rövid, a felöltő hosszú...

Csak megtermett emberrel indulhatott el vándorútra.

De meg sokkal ambíciózusabb köpönyeg is volt, hogy mindenféle ember nyakába boruljon.

Kutatni kell!

Mikor Erzsike elhagyott, akkor is ez volt kutatásom kiindulópontja.

„Ha Erzsike hűtlen, nem ok nélkül lett azzá.

Bizonyosan olyan lelket talált, aki az ő lelke szárnyalását követni tudja; gyöngéd, mély érzésű szívét megérti; művészi vágyait be tudja tölteni.”

Ilyen tettetst kerestem akkor, s tényleg helyesen gyanítottam.

Erzsikének finom érzéke volt az ideálok megválasztásához.

Erős jellemet, művészi foglalkozást, erős tüdőt, díszes külsőt keresett és talált. Elhagyott egy bandistáért, kinek a katonazenekarban legkisebb szeme és legnagyobb trombitája volt...

De a felöltöm?

Ez csak nem volt olyan szerencsétlen flótás, hogy trombitához szegődjék.

Vagy olyan nagy ellenségem lett a trombita?

Nem! Nem! Lehetetlen!

Ha vannak a logikának örök törvényei, akkor az én felöltöm eltűnésének összefüggésben kell lenni a lakótársam megszökésével.

Mert – jó, hogy eszembe jutott – a lakótársam is megszökött.

Őt nem ismertem személyesen. Éjfél után teljesen berűgött állapotban hazahozták, akkor reám támadt, meggyomrozott, mindent összetört, s délig aludt mozdulatlan, mint egy fatuskó.

Akkor – úgy sejtem – felöltözött, elment, késő éjszaka hozták ismét haza. Másrok sohasem láttam.

És most 5 nap óta minden éjjel várom, de nem hozzák.

Ugyancsak 5 napja tűnt el a felöltőm is.

Hát nem gyanús ez?

Gyanús, nagyon gyanús!

És ha gyanúm jogos?!...

Elgondolni az én szolid, jámbor felöltőmet a kávéházak dohos, füstös, borszaggal telt levegőjében. – Bor és tivornya mellett. Rémítő! Szegény felöltőm!

Ki mondja meg néked, hogy reggel van, ki fog már most téged felöltetni?...

„A sors... irigy zsarnokunk”, elrabolja reményeink színes leplet és drapp színű köpönyegemet.

Már most jól indulok a télnek.

Erzsike elhagyott egy trombitásért, a lakótársam egy felöltőért, a felöltőm egy „boros kancsó”-ért – aztán tessék kitelelni.

Semmi sem képes bánatomat enyhíteni, pedig tudom, hogy ez a bánat semmit sem használ, olyan, mint *eső után galléros köpönyeg*.

DRU 1898. december 7.

Adieu Bandi

31. A GASCOGNE-I NEMES

Élvezetes zeneestélyt szerzett a debreceni zeneértő közönségnek Suppének ez a zenei szépségekben bővelkedő elavulhatatlan vígoperája, melynek szövegét Sue egyik, rémregény volta dacára is érdekes műve után írták. Az előadás méltó volt a kitűnő operához, melynek egzotikus helyzetei elfeledtették az opera zenei részének idő folytán közhellyé vált részleteit. A szereplők közül Mezeyt kell elsősorban megemlítenünk, kit az előadás sikeréből oroszánrész illet. Éneke, játéka egyaránt kiváló volt, s rászolgált a bőségesen nyert tapsokra. Serfőzy Zseni bebizonyította, hogy operában is sikerrel állja meg a helyét. Szépen énekelt, játéka pedig szorgalom látszott. Kállay Lujzáról, mint mindig, úgy most is elismeréssel kell emlékeznünk. Karacs jó volt a Mezeyvel énekelt duettben, egyébként valami bágyadság látszott játéka és énekén is. A többi szereplők is jól állották meg helyöket. A karok tűrhetően énekeltek, a zenekar jobb volt a szokottnál. Az operát Vincze karmester dirigálta hévvel, értelemmel. A szinlap különben háromfelvonásúnak jelezte az operát, ami az előadás vége felé a közönséget érhető zavarba hozta. Egyéb, nagyobb diszharmónia nem sértette az előadás által keltett elismerést.

DRU 1898. december 8.

Dybandi

32. [VERSEK]

című kötetem – a leghatározottabb tervem ellenére – karácsonykor nem jelenhetik meg a kiadóvállalat nagy elfoglaltsága miatt. E késésért, melynek hátrányát magam is érzem a karácsonyi könyvpiacról való lemaradásban – újlag kérem előfizetőim szíves bocsánatát, s egyszersmind tudatom, hogy a kötet díszes kiállításban a jövő hó elején *mindenesetre* szét fog küldetni.

Szál 1898. december 11.

Ady Endre

33. SZERZŐDTETÉSEK

Érdekes hírek szállingóznak a Kossuth utcai múzsa-csarnok felől.

Ezek a hírek nem a rendes színházi pletykák, hanem olyanok, amelyek a közönséget is szerfelett érdeklik.

Arról van szó, hogy kik hagyják oda a Komjáthy társulatát, s a távozókat miként kívánja pótolni a színház szerencsés kezű direktora.

Mert a direktor úrnak határozottan szerencsés keze van, s óhajtható volna, hogy a személyzetben felmerült változások elintézésénél se tagadja meg magát az a hagyományossá vált szerencse.

Ezek a válságok komoly megfontolást igényelnek; csak komoly megfontolással teendő lépések eredményezhetik azt, hogy színtársulatunk művészi nivója ezután is megmaradjon.

Nem említve a társulat régebbi – már pótolta – veszteségeit, lehetetlen rezignáció nélkül megemlékezni Szathmáry Árpád távozásáról. Már befejezett dolog, de tény, hogy ez a veszteség a színtársulatot és közönséget a legérzékenyebben érinti, és bizonyos, hogy Szathmáry utódjának elképzelhető nehéz helyzete lesz.

Nem kevésbé volna érzékeny az a veszteség, melyet Tanay és neje, Halmi Margit távozása okozna.

Tanay Debrecenben léte alatt sokoldalú, használható, ügyes színésznek bizonyult. – Ismerve a vidéki színészet mostani anyagát, alig remélhető, hogy az igényeknek megfelelő helyettesítő akadjon.

T. Halmi Margitról nem kell bővebben beszélni. Rendkívül intelligens, finom ízléssel megáldott művész, kinek diszkrét, művészi játéka sohasem téveszti el a hatást.

Két ilyen kiváló tagnak távozása felett nem lehet egykönnyen átsiklani.

Ismerjük Komjáthy János áldozatkészségét, helyes, öntudatos

felfogását, s meg vagyunk győződve, hogy tetteit – a közönséggel ellentétben helyezkedve – kicsinyes szempontok nem fogják irányítani.

Nem tudjuk elhallgatni Szentés János távozása hírért. Annyi szerep talált benne páratlan alakításra, annyi szorgalom látszik nap nap után játékan, hogy távozása a közönséget nagyon kellemetlenül érintené.

A fáma még több változásról beszél, de azokra, mint valószínűségekre, nem reflektálunk.

Egyébként bízunk Komjáthy direktor úrban, s hisszük, hogy elfogulatlan s csak a közönség nézetét tolmácsoló megjegyzéseinket komoly megfontolásra méltatja, s az ő hagyományos szerencséje nem fogja engedni, hogy a társulatát méltán megillető elismerés minden nagyobb ok nélkül meginogjon.

DRU 1898. december 13.

A. - e.

34. A KIS ALAMUSZI

Ismét viszontláttuk ezt az édes, pajkos kis operettet, melynek csaknem minden száma fülbemászó, kedves, szép zene. Nevettünk – ki tudja már hányadszor – a néha-néha vaskos vicceken, melyeken azért nem lehet, nem tudunk megbotránkozni.

Az előadást elég szép számú közönség hallgatta végig. Sokat tapsoltak a szereplőknek, kiknek játéka, éneke magasan felébe emelkedett az operettelőadások rendes níveljén.

A címszerepben Kaposi Józsa ért el teljesen kiérdemelt sikert.

Úgyes, kedvesen pajkos volt minden mozdulata, sikerült ének-számait többször megújrázták. Különösen nagy hatást ért el „A kis alamuszi” refrénü indulóval, melyet szépen, kedvesen énekelt el.

F. Kállay Lujza – mint mindig – úgy Sarah szerepében is elragadta a közönséget. Illúzió-tánca különösen tetszett, s meg kellett ismételnie.

Szentés és Rubos a megtestesült derűtség voltak, s nem mulasztották el szerepeiket teljesen kiaknázni. A többi szereplők is sikerrel állották meg helyöket.

A karok jók voltak, de a zenekar néhol botránnyosan hamisan játszott. Megemlítjük, mint immár ritka dolgot, hogy a színlapon jelzett szereplők közül senki sem „sajtóhibából” került oda, s hogy a fekete táblán nem volt semmi proklamáció. Az előadáson kívül ez a körülmény is kellemesen érintette a közönséget.

DH 1898. december 22.

(a. e.)

35. DIES DOLORIS

(*Levél öccséhez*)

Kedves Lajos! Sokáig gondolkoztam, hogy leveledre milyen hangon válaszoljak. Ez a vallomás azt bizonyítja, hogy amit te írtál, az nemcsak szívből fakadt, hanem szívhez is szólt.

Igazán szólva, levelednek minden sora meghatott. Szeretetből, aggodásból született meg minden kérő szava, s az a rész, amelyben szegény jó anyánkról beszélsz, a könnyeket csalta ki a szememből.

Bevallom, hogy érveid erősek, nagyon erősek, logikád biztos; tollad színes, hatalmas sorokat szánt; szíved tiszta, nemes; te magad a jó és szerető fiúk mintaképe vagy – és én mégis fájdalommal tudatlak, hogy megindítod igen, de meggyőznöd nem sikerült.

A magamfajta tévelygő lelkek nem egykönnyen szoktak megtérni. Vadul rohannak, nincs akadály, mely útjaikon megállítsa őket. Nem az akarat a vezetőjük, én azt hiszem: a *végzet*. Eltaszítás-e ezek után magadtól, vagy megszánva meg fogsz-e siratni – nem tudom.

Vérből való vérek vagyunk, gyűlölni egymást nem lehet – és én ebben bízom... Máskülönben hallgass meg:

...Tetszett a jó Istennek – nevezzük így – teremteni egy tudalmatlan nagyságú világot.

Ebben a világban emberek is vannak, hiszen ebből tudjuk, hogy világ van, s ez teszi lehetővé, hogy *én vagyok és filozofálok*.

Cogito, ergo sum. – Gondolkozom, tehát létezem.

Létezem, tehát térben és világban élek. Gondolkozom, tehát olyan a világ, amilyennek én tartom, s az én igazamból, elveimből, észleleteimből engedni valamit: öntudatos, önmagunkat ámítani akaró hazugság. Hazudni pedig betegség, beszámíthatlanság.

Azt mondják azonban, hogy az emberek óriási nagy része nem filozofál. Én nem tudom ezt elgondolni, de lehet, hogy igaz.

Azt mondják, hogy nem annyi a világ, ahány embere van, mert ez a nagy hányad *egy* világban él. Ez a vonás eddig hiányzott az én világom rajzából, de pótoltam már azóta.

Ha ez mind így van, akkor amit ~~ezután~~ mondok, az is igaz.

Tetszett a fent írt hatalomnak olyan embereket is teremteni, akik *gondolkoznak*.

Mi célja volt velök, alig sejtem. A tudás az élet átka, s a gondolkozás a tudás alapja.

Ezek a gondolkozó emberek pedig a legszerencsétlenebb páriák.

Küzdenek egy óriás tömeggel, ennek saját, kényelmes formái ellen, melyek millió ember életét irányítják.[*]

Fogalmaik raktárában egy megőrijtő jelszó háborog: *igazság*; tetteikben egy örült cél küzdelme dominál: *magokhoz hasonlónak tenni a világot*.

A lét „igazsága” természetesen úgy hozza magával, hogy ezek a beteg Don Quijote-ok a leggyámoltalanabb, legenerváltabb emberek. A természet ős fegyverei összetörik őket, csak valami láz át-átömlő ereje táplálja az örök izgalomban égő idegeket, melyektől létük: *gondolkozásuk* függ.

Nagy céljuk elérésére olyan hitvány eszközeik vannak. És ezek az eszközök sem hathatnak a legyőzendő tömegre, mert nem pozitívek.

Milyen eszközök! Szép, nemes, jó, művészi, megható – ilyen jelzőkkel díszítik fel őket, pedig a tömeg szerint ezek is csak olyan utópiák, mint maga az igazság.

Mit csinál a tömeg? Születik, eszik, iszik, játszik, párosul, képződik és meghal.

S a Don Quijote-ok? Küzdenek, eszmetűzben égnek, teremtenek és – meghalnak éhen...

De hagyjuk az absztrakciót.

Te nem szereted, s én is könnyebben értetem meg magam.

Nem tudok, nem akarok a tömeg módjára élni. Őt magát gyűlölöm, formáit megvetem, vegetáló életétől irtózom.

Lehet, hogy az *utolsó* órában én is megszűnök filozofálni, s csak érezni fogom egy *talán* tévesztett élet átokszerű szemrehányását, de most erre képtelen vagyok, mert – mondom – a magamfajta embernek lépteit nem az akarat – a végzet irányítja... Édesanyánk könnyeiről pedig miért beszélsz nekem? Hogy még gyötrelmesebbek legyenek hánykódó kétségeim?...

Te jó fiú vagy, egyformán szeretjük az anyánkat, de te jobban be tudod bizonyítani.

Vigasztald, gyámolítsad őt. Sirassatok meg mind a ketten, de követ ti ne dobjatok reám, legalább ti... ketten...

...És míg filozófiám könnyekbe fullad, előttem egy kép rajzódik meg:

Egyszerű ravatal. Rajta egy ifjú halott, aki most pihen először. Úgy hasonlít hozzám, ti borultok reá: édesanyánk és te, édes jó testvérem.

Nem írok többet. Nem látok a könnyektől. Kezem reszket. Fejem majd széthasad. Édes Lajosom, bocsáss meg, áldjon meg az Isten.

D 1898. december 24.

Ady Endre

36. A KIKAPÓS PATIKÁRIUS

Ez kell a magyarnak! Nincs az a hitvány fércelmény, melyet a mi közönségünk be ne vegyen, hogyha elég borsos. Lám, tegnap este milyen jól mulatott az afféle finom francia szellemességen – mikor a darab hőse megrugdossa a konfidens inast!

Hjhal nálunk megvan az érzék a finom, diszkrét szellemességhez.

Telt ház mulatott tegnap este Gandillot kétes értékű bohózatán, amelynek elfogadására elég jogcím volt az, hogy „Pesten is nagyon tetszett”. Ez igen fontos körülmény egy új darab elbírálásánál.

A darab meséje röviden ez:

Fouragiot (Székely S.), a vivór gyógyszerész, ki jövedelmét a nőkre költi, leányának olyan férjet akar szerezni, aki szerelmét nem mint ő – aprópénzre váltja fel, hanem mint tőkét fekteti nagy vállalatába, a házasságba.

E mintaférjet egész véletlenül titkárjában, Ferdinándban fedezi fel, kinek odaigéri nevelőintézetben tartózkodó leánya kezét.

A titkár elutazik, hogy jövendőbelijével megismerkedjék. A Párizsból jött fiatalembert mindenki kalandokat hajhászó nőbarátnak tartja, s így akaratán kívül kalandokba elegendik [*].

Férj, feleség, szobalány, vidéki gavallér, mind tőle várja, hogy felvilágosítást adjon arról a titokzatos, érdekes életről, melyet ők *Párizs* néven ismernek. Még jövendőbelije előtt is csak mint vivór lesz érdemes arra, hogy őt férjéül válassza.

Visszatérve Párizsba, menyegzője előtt egymásután keresik fel: a szerelmes Leoninide (Komjáthyné), ennek férje, Bertinet (Fenyéri), a vidéki patikussegéd, Carjol (Rubos) és a demimonde szerepre vágyódó Brigitte (Fáy Flóra).

Így kerül a szerencsétlen Ferdinánd a legkétségbeejtőbb helyzetekbe, melyekből a szerző – a kellő hatás után – szépen kihúzza, s őt Paulotte (Szabó Irma) legboldogabb férjévé teszi.

A vivór patikus szerepét Székely Sándor játszotta. Alakítása izléses, gondos; játéka diszkrét, finom volt. Kerülte az olcsó hatás-keltést, melyre szerepe többször csábította, de amely az ő öntudatos művészegyéiségéhez nem illik. Játékát sűrű tetszésnyilvánítás jutalmazta.

Másik korrekt alakítás Fenyéri Móre volt. Ez a nagytehetségű ember, mint örömmel látjuk, mostanában gyakrabban játszik, s ha ugyanezt mondhatnánk el később is róla, no, meg más jeles erőről, elismeréssel tartoznánk az igazgatónak. Fenyéri pompás alakot mutatott be a kalandokra vágyó vidéki patikusban. Állandó derültségben tartotta a közönséget, s egymás után aratta a zajos tapsokat.

Tanay mint Ferdinánd, ambícióval játszott, imitt-amott túlzott. A második felvonásban nemcsak ruhája volt elegáns, de modora, beszéde is egészen szalonias volt, márpedig egy hét alatt ennyire nem csiszolódik ki a félszeg, üzlethez szokott fiatalember. Az utolsó két felvonásban azonban határozottan dicséretet érdemelt, amit mi is elismerünk.

Kiss Irén Paturinné szerepét a tőle megszokott ügyességgel és hatással játszotta el; hasonló sikerrel játszott Szabó Irma is. Komjáthyiné, Sziklay, Szentés, Rubos kihasználták a szerepökben levő komikumot, s ügyesen játszottak, de Fáy Flóra annak a megvilágítására vállalkozott, hogy milyen szobaleány lett volna Elektra, ha véletlenül nem királyleánynak születik.

DH 1898. december 29.

a. e.

37. FEKETE VÉR

Jókai legújabb darabját adták elő az este.

Kritikát írni róla a köteles kegyelet és a nem köteles előítélet egyaránt tiltják.

A dráma mezejére hány óriás poéta tévedt a maga tündérmeséjéből, s nem vitt oda semmit, csak emlékezést és szívet.

De ez a szív csak a poétáé, mely annyi részre osztva megindítani nem tud; az emlékezés a poéta rajongó olvasóié, kik hisznek, mert emlékeznek, rajonganak szintén az emlékedvéért.

A Jókai darabját hálás kegyelettel fogadta a közönség.

Szép, ragyogó világ a poétáé. A nap fényesebb, a föld virágosabb. Az ember nem közönséges, hanem rendkívüli célokért küzd, melyeket megérteni csak ő, a *poéta*, nem pedig mi, szürke emberek vagyunk hivatva.

A Fekete vér meséje az elnyomatás bús korszakára esik. A nemzet bukásán gyászoló honleány, az összesküvő főúr, a viszonyokkal gyáván megalkuvó szolgalelek, az elnyomott nemzet titokban rokonszenvező „bezirker”, mind ennek az előttünk már érthetetlen, csodás kornak alakjai. A női angyal-ördög *alakot a költő abból a világból hozta le, melyben a cigányasszony is részt vehet a főúri estélyeken; melyben a cigányművész az aranyat csak emlékebe tartja meg.*

Elvonulnak előttünk a ragyogó események *életbűség látszatával*, de mégis *csak a mese igazságával.*

Az örök igazság győz. A zsarnoki szolga bukik, és ez a bukás olyan borzasztó, olyan rendkívüli, hogy eltagadhatatlan hatását még az „elcserélt gyermek” meséjének sablonos, triviális volta sem rontja le.

Elmondani a mesét felesleges. Ismerjük a regényt és ismerjük –
Jókait.

A közönség lelkesedett, tapsolt. A szereplők erejükhöz mértén
minden lehetőt megtettek.

Ódry a hazafi főúr szerepében valósággal excellált, sok tapsot
kapott.

Székely ambícióval s szép eredménnyel játszotta meg lehetetlen
szerepét.

Igen jó volt Tanay, valamint Kiss Irén, Sziklay és Rubos.

A többi szereplők is buzgalommal játszottak.

DH 1898. december 31.

(a. e.)

38. BÁNK BÁN

Tegnap ünnepi előadásban láttuk viszont Katona remekművét,
melyet egy „újévi allegória-képlet” előzött meg.

Az előadás igyekezett méltó lenni Katona halhatatlan művéhez,
s hogy egészen nem volt méltó, részben a szereplőkön, részben pe-
dig a közönségen múltott.

Az esti szép számú közönség nem Bánk bánért, hanem az
ünnepért verődött össze, és sokszor hatott zavarólag az előadásra.

Az előadás különben, egypár szereplőnek érintett gyengeségét
leszámítva, egészben véve sikerült.

Komjáthy Bánk bánja nem közönséges alakítás. Van benne
igazság, hűség és művészet. Mindvégig megkapó, érdekes és sok új
vonást mutató alakítását lelkesen tapsolta meg a közönség.

Komjáthy né jó Gertrudis volt. A negyedik felvonás végje-
lenete után percekig tapsolta a közönség.

Ódry Ottó szerepében minden lehetőt megtett. Egyre azonban
figyelmeztetjük. Ottó gyenge jellem, egy eleven báb ugyan, de raj-
zolásának mégis művészinek kell lenni. Az ő Ottójában több művé-
si öntudatosságot szerettünk volna látni.

Petur bánt Fenyéri egyik legjobb szerepének tartjuk. Sokoldalú
művésziünk tegnapi játéka csak igazolta azt, hogy benne erős és igaz
művészegyeniséget bírunk.

Tanay Biberach szerepében – sans frásé [!] – kabinetalakítást
nyújtott. A fiatal művész most közelebb háromszor, három külön-
féle szerepkörben láttuk, s ő mindenütt igazi és nagy sikert ért el.
Sokoldalú, intelligens, talentumos színész, ki sokra fogja vinni.
Sziklay (Tiborc), T. Halmy Margit (Melinda), Csatár (Simon bán)
jók voltak. A többi szereplők is buzgólkodtak.

DH 1899. január 2.

A. E.

39. TOLDI MIKLÓS

Ha a negyedik gimnazisták magyar nyelv tanára azt akarja, hogy Arany Toldija mélyebben vésődjék a kisdíákok memóriájába – küldje el őket Szigeti József dalokkal és tablókkal tarkázott „történeti színművének” megtekintésére.

Amit eddig Arany művére nem mertem kimondani, kimondom most e darab megtekintése után, hogy a Toldi-monda kész naiv eposz-tárgy, melynek naivsága a színpadon valósággal meghatott.

E darabnak főbb szerepei még nem is oly régen a legmagasabb színészambíciók tárgyai voltak, s nem csalomodom, hogyha a tegnapi szereplők igyekezetének, jobb sorsra érdemes buzgalmának megfejtését ebben a hagyományos véleményben keresem.

Természetes, hogy egy ilyen darab szerepeinek megvannak a magok sablonos alakításmódjai, melyek ellen a legmodernebb színész sem cselekedhetik.

Ettől a sablontól való szabadulni törekvést leginkább Komjáthy (Toldi M.) és Ödry (I. Lajos) játékában láttam. Nem számítva Sziklayt, kinek alakítása (a vén sírásó) vetekedett az egész darab értékével. Bartha elég tűrhető Toldi György volt. Rubos jól játszott, szépen énekelt. Szentes igen jó bohóc volt. Ismétlem, hogy az igyekezet egyik szereplőnél sem hiányzott; az eredmény a diákság lelkes tapsából s ovációjából állott.

DH 1899. január 3.

A. E.

40. PARASZTTRAGÉDIA

Divatos drámaíró urak, tudják-e Önök, hogy a felső tízezen kívül még nagyon sokan élnek, szenvednek körülöttünk?

Elhiszik-e, hogy az élet nem olyan finnyás, mint az Önök tolla, és sokkal több invenciója van, mint az Önök képzelődő agyának?

Önök exkluzív hajlamaikkal még a tragikumot is oda vitték, hol „kék vér”-nek hívják a korcsvért, s hol a legnagyobb tragikum a gerincsorvadás vagy a paralízis progressziva, mert nálunk – hogy paradoxonnal éljek – még a tragikum sem egészséges.

Óh, uraim, Önök sokat képzelnek magukról és másokról is, de nagyon keveset tudnak.

Önöknél működik a szellemi arisztokrácia tudatának valami obskurus, beteges faja, mely elbizakodottá, korlátolt gondolkozásúvá teszi az embert; befogja a szemét, hogy ne lássa, amit igazi embernek látni, igazi poétának megírni érdemes...

Érzem csekély voltomat az önök híressé vált, öntelt egyéniségükkel szemben, s kérve kérem, bocsássák meg önfeledt kifakadásomat.

Íme, kárpótlásul egy-két vonással, dekadens modorban, egy életképet rajzolok, amelyet azonban – félek – nemigen fognak elolvasni.

...Nem a felső tízezerről szól ugyanis...

*

A vén Kovács Péter kiadta a lelkét.

Fekete lehetett.

Húsz évvel ezelőtt megölte az anyját a felesége kedvéért.

Elzárták 10 évre.

Mikor visszakerült Érbagosra, behúzódtott a faluvégi tornácos házba, sohse' látták többet.

De a család többi tagjait sem.

A házat kerülte még a kóbor kutya is. A Kovács gyermekekkel szóba nem állott még a tiszteletes úr sem, pedig az igen kegyes, jóraló bibliás ember volt.

Halála hírért egy vén cigányasszony vitte meg. A temetésen a pap volt ott csak „muszájból”.

Az is elsietett, mihélt leróttá a dolgát.

Nem vigasztalta a hátrahagyott családtagokat; úgy tett, mint három éve, mikor az asszonyt temette. Miatyánkot mondott, a többi nem az ő dolga.

Kovács Péternek három gyermeke maradt. Nagyra felnőttek mind a hárman.

Erzsi 21 éves volt már, a fiúk pedig férfikorban voltak.

Gyermekkorukban csak megvettetés, utálat volt a részük, nem is volt a szívük csak egymás számára nyitva.

Ide voltak kötve, ehhez az átkozott helyhez. Itt pedig kinek kellett volna a Kovács Péter lánya, vagy melyik lány túrta volna el a Kovács fiúk csókját, ölelését.

Rájuk ült a végzet, nem tehettek ellene semmit.

Borzasztó este volt a temetés utáni este.

Meghalt az az ember, ki nekik apjuk, mindenük volt; aki miatt őket elátkozta a világ.

Künn esős, ködös novemberi éjjel borult a falura. Mindenütt köd, fojtó, nehéz köd.

Mintha őket akarná a világtól elzárni. Mintha a temetőt legjobban elfedné. A temetőt, hol apjuk nyugszik – ha meg tud nyugodni –, a temetőt, mely itt van a faluvégen, az ő házuk mellett!

Ott ül a három testvér a füstölő kemence mellett.

A harmadik, az idősebb fiú most jött be az ólból.

Addig csak ketten ültek a padkán: a leány és a fiatalabb fiú.

Tudtak-e beszélni valamiről? Volt-e mondanivalójuk?

A leány sírni kezdett, aztán megtörölte a szemét, később csak sóhajban szakadt fel kebléből a fájdalom.

– Mi lesz?

A legidősebbnek jutott legelőbb eszébe a kérdés.

Elmenni nem lehet. Hova menjenek? Minden ősapjuk itt élt. Ezt a földet nem lehet odahagyni. Élnek tovább, elzárkózva, mert másképp nem lehet. Nem engedi a világ. A világ, mely Érbagoson is olyan önző, gonosz, mint a modern Babilonban; a világ, mely minden emberi botlásnak, tévelygésnek legelső oka, valódi szerzője.

És éltek tovább, hogyha ez *élet* volt. Mondjuk hát másképpen: húzták az élet terhét.

Ki képes egy olyan szívet elgondolni, melynek érzései közt az foglal első helyet, hogy engem a világ utál; nincs senkim ezen a két lelken kívül, kik velem együtt el vannak átkozva.

A vén cigányasszony kereste fel néha-néha őket.

Talán így lett minden megtudva.

A büszke bagosiak nemsokára beszéltek már Kovácsékról.

Kovács Erzsébet áldott állapotba jutott. Csendőrök, orvos, bíró jött a faluba, s betetéződött egy nyomorult család végzete, átka...

*

Nem história ez, elöl címzett uraim! Igaz – bár durva – rajza annak az életnek, melyben nemcsak tízezer ember vesz lélekzetet.

Önök – ha elolvasták –, kinevetnek engem, s talán őrzöngőnek tartanak, de ismerek én egy lángelmét, mely *ilyen* tragikumot lát meg az életben, ilyen tragikumot önt alakjaiba.

És ez a tragikum legjobban megközelíti az igazságot.

Mi ez az igazság?

Az, hogy az ember vétkezik az emberekért, és bűnhődik az emberek által. A vétek bűnhődést érdemel, de erre a büntetésre az emberek nincsenek felhatalmazva. És hogy mégis büntetnek – *ebben van az élet tragikuma!*

Hauptmann Gerhart az, ki először felfedezte ezt az igazi tragikumot.

Őneki agyvelője, szíve és szeme van. Felülemelkedik az embe-

rek felett. A plebsen és a felső tizezren is. Ezért ő olyan nagy, s ezért Önök – divatos színműíró urak – olyan kicsinyek.

Különben jó lélekből ajánlom önöknek az én igénytelen, néhány soros, de az *életből* másolt rajzomat.

DRU 1899. január 4.

Ady Endre

41. AZ IPARTESTÜLET JEGYZŐVÁLASZTÓ GYŰLÉSE

Az újonnan alakult debreceni ipartestület tegnap este 5 órakor tartotta jegyzőválasztó közgyűlését.

A testület tagjai nagy számmal jelentek meg, jelezve, hogy érdeklődnek a testület beléletére nagy fontossággal bíró jegyzőválasztás iránt.

Hittük és reméltük, hogy a fiatal egyesület vezetői azzal a tudattal mennek a választásnak, hogy oly emberre ruházzák a jegyzői tisztelet, akinek egész múltja teljes garanciát fog adni a fiatal egyesület egészséges fejlődésére nézve.

Arról is meg voltunk győződve, hogy személyes indokok nem fogják a választást uralni, s kicsinyes ellenszenvvel nem fogják az egyesület vitális érdekeit előre eltemetni. De a választás folyamán meggyőződünk arról, hogy ezeket az indokokat a választók legnagyobb része félretette, s befolyásolni engedte magát oly egyénektől, kik a fentebbiektől teljesen eltérve, a legkicsinyesebb *személyes* motívumoktól vezéreltettek.

És ami a legnevetésesebb az egész dologban, oly egyének voltak ezek, kiknek a választásban semmi szavuk sem volt.

Vagy hogy nyíltan beszéljünk, megkérdezzük Vetéssy Béla rendőrfogalmazó úrtól, hogy megengedhetőnek tartja-e azt, hogy ő mint rendőrségi tisztviselő aktív szerepet játszik egy választáson, melynek jelentőségét méltányolni nem tudja, s melynek végzetes lefolyását azok fogják érezni, akiket ő félrevezetett. Nem vezet bennünket sem rokon-, sem ellenszenv, mert hiszen Botz Eleket nem ismerjük, hírét sohasem hallottuk (de talán senki sem Debrecenben), de annyit a közjő, s különösen ennek a fiatal testületnek érdekében ki kell jelentenünk, hogy az az eljárás, mely egy ismeretlen, iparügyekben laikus embert csupán manőverből a jegyzői székbe ültetett – csak az iparosok érdekeire lesz végzetes. Annyival inkább, mert ez a tett előre illuzoríussá tette az egyesület békés, egyetértő működését.

És legyenek arról meggyőződve, úgy a főkortes úr, mint társai, hogy Fittler Jenő meg fogja találni azt a tért, amelyen a közügyet

legjobb tehetsége szerint szolgálhatja, s a tegnapi eset nem Fittler Jenőre nézve hátrányos lenni, hanem azokra, kik képesek voltak személyes ellenszenvből közérdeket sértő kárt okozni.

Üdvözölje bár ünnepélyes sürgönnyel a maga Botz urát Tóth Kálmán úr, ez a választás az elfogulatlanok előtt helyes nem lehet.

A választás lefolyásáról különben röviden számolunk be:

Jelöltettek a következők s a következő sorrendben.

1. Fittler Jenő
2. Kepes Géza
3. Dr. Botz Elek

Beadatott 33 szavazat, melyből Fittler 12-öt, Kepes 3-mat, Dr. Botz 18-at kapott. S így Dr. Botz Elek gyulafehérvári ügyvédjelölt az ipartestület jegyzőjévé választatott.

A választás után úgy a választás folyamán történt korteskedés, mint a megválasztottnak jogtalan jelölése miatt *óvás emeltetett*.

Reméljük, hogy ez az óvás az illetékes helyen helyet fog találni.

DH 1899. január 6.

S. B. A. E.

42. KATONÁK

(Eredeti színmű három felvonásban. Írta Thury Zoltán.

A debreceni színház premierje 1899. január 6-án.)

Thury Zoltán színműve határozottan érdekes és értékes darab. Amit ő mond, az mind gondolkozni kényszerít. De minden impreszióknk között ott kísért, hiteget bennünket az a remény, hogy Thuryból olyan író lesz, ki hivatva van szociális bajaink feltárására és megvilágítására, s ki irányt adhat elsekélyesedett színműirodalmunknak. Erős, meditáló fő, érző szív, éles szem és valami pesszimizmussal árnyalt világnézet jellemzi Thuryt, a színműíró.

Új ember a színpadon. Agyában az eszmék, a problémák egész raja zsibonghatott, mielőtt megírta legelső darabját.

És ez a legfőbb hibája. Nagyon sok a mondanivalója. Előtérben látjuk a modern író a maga boncoló késével, s elfedi előttünk a színmű alakjait. Ez az oka, hogy azok az alakok, kikre az író legmérezebb eszméit ruházta, bizonytalanok s inkább az eszmék szimbólumjai, és szinte kirírnak a mellékalakok biztosan rajzolt csoportjából.

Ezek a hibák erények is egyszerismind. Nagy szükségünk van egy olyan íróra, kinek nem az a legelső célja, hogy darabja egy egész estét kitöltsön.

Nagy szükségünk van egy jó orvosra, ki megmutassa [a] társadalom testén azokat a sebeket, melyeket a századvég legdivatosabb leple sem képes már elfedni.

Első darabjával még nem érte el célját. De első darabja már sejteti – hogy öntudatos irányban halad e cél felé.

A Katonák még mint színmű nem állja ki a kritikát, de a benne erősen megnyilatkozó élet és igazság már kényszerít arra, hogy kérdezzük meg a szívünket.

Cselekvénye még alig van a darabnak, de már három hatalmas problémát vet fel.

A katonaság problémája az első. Kényes, sajnos, még mindig nagyon kényes kérdés, pedig a döntés ideje veszedelmes közelben van. A katonaság évszázadok bűnéből még mindig olyan kaszt, melynek beléletétől „kuss civil!”. És semmi sem jellemzőbb az előítéletek nagyságára, hogy a katonaság kérdésének felvetését bűnül rótták fel a szerzőnek.

Hát az igazságot nem szabad kimondani? Szabad!

Hazudott vagy túlzott a szerző? Nem! Sőt ha ő már ezt tartotta darabja főproblémájának, kimondjuk nyíltan: többet vártunk tőle!...

A második probléma: a pénz átka az emberiségnek, s mégis feltétlen ura. Nem kérdik, van-e? *Kell, hogy legyen*, mert így van berendezve a társadalom. Ha pedig nincs, *s szintén társadalmi nézet* szerint lebegsz a vízen, vigyázol a látszatra s a *köteles előkelőségre* – eltemetted magadat, szívedet, családi boldogságot s nyomorult életedet is.

Csak a harmadik problémát adja a cselekmény. Régi, örökösen égető probléma, melyet legmerészebben Ibsen vetett fel. S e Katonák cselekvénye Nóra-rediviva; a becsületében férjétől megsértett asszony egészen Nóra: a saját eszével gondolkozó, erős szívű asszony.

Íme, hány kérdésbe kapott bele a szerző! Az eredmény pedig az, hogy mindenik gondolkozásba ejt.

A cselekvény természetesen alig semmi. Széthull ennyi probléma között.

Egy katonatisztnak nyomorult élete, kit összetör a pálya, melyre hivatást nem érez, s melyet reformálni akar. A szegénység eltompítja agyát, megöli szívét, szédülje családi boldogságát, s öngyilkosságba kergeti önmagát.

A gyenge mese erősen színezve, tendenciózusan fejlesztve, hatásosan pointírozva vonul el előttünk, bizonyítva, hogy a szerző még nem ismeri a színpadot.

De előkelő tónusán, mélységességén, egypár jól rajzolt alakon, néhány zseniális ötletszerűségen már látjuk a nagyra fejlődő tehetség megnyilatkozását.

A szereplők megértették a szerző hatalmas, ideális célzatait.

A Katonák tegnapi előadása magas nívón állott. Komjáthy a szerencsétlen főhadnagy alakításába egész tehetségét belevitte. S minket is – kik kételkedtünk abban, hogy egy analizáló, modern író alakját teljesen képes felfogni – meggyőzött tehetsége izmos voltáról. Udvardyja igaz, öntudatos művészi alakítás volt.

T. Halmy Margit, a feleség – lehetetlensége dacára is – zseniális szerepében annak bizonyult, ki megérdemli, hogy úgy emlegessék, mint „a mi nagy művésznőnk”-et. Egészen Anna volt, a Nóra méltó párja. Székellyel való jelenetében egyszerűen: felülmúlhatatlan volt.

Székely Sándor a szerelmében nemes férfit oly megkapó alakításban mutatta be, hogy nyílt színen is kétszer tapsolták ki. A többi szereplők: Fenyéri, Bartha és Szabó Irma mind igen jók voltak.

A közönség szívesen fogadta a darabot, s volt taps, kihívás bőven.

DH 1899. január 7.

A-y E-e

43. ARANYLAKODALOM

Rákosi és Beöthy alkalmi, látványos színműve nálunk valósággal kasszadarabbá vált. Tegnap délután zsúfolt ház nézte végig a kihagyások folytán megkurtított darabot, s tapsolt a szereplők jókedvű játékának, de különösen a Rácz Károlytól kísért hazafias daloknak. Este előadásra került Csepreghy régi, kedvelt népszínműve: [A piros bugyelláris]

DH 1899. január 9.

(a. e.)

44. A PIROS BUGYELLÁRIS

A népszínmű abban az alakjában, melyben azt a nagy népszínműírók tették kedvelté, napjainkban már élvezhetetlen. Ezt az állítást nem cáfolja meg a mi közönségünk egy nagy része, melynél kifejelet műízlésről szó nem lehet. Az intelligens közönség állásfoglalása erre nézve a legfőbb bizonyíték. Várta a népszínműnek átídomítását, várta annak az új iránynak érvényesülését, mely a színpadi művek minden fajára hatást gyakorolt – a népszínművet kivéve. Ez az átalakulás nem történt meg. Géczy darabjaiban látszik a jó szándék, de erő híján kevés az eredmény.

Ne legyen a népszínműíró *kiváltságos poeta*, s ne legyen a színpadra vitt paraszt: *egy daloló mesealak*, akkor nem lesz okunk panasz-

kodni a közönség *megváltozott ízléséről*. Igazságot, életet a népszínműbe, mert a színpad nem cirkusz-porond, s a századvég embere nem kardnyelésen bámuló atyafi.

A piros bugyelláris nagyon tetszett különben a vasárnapi közönségnek. F. Kállay Lujza gyönyörű dalait, Csáky szép hangját és ügyes játékát tapsolták legkivált. Szentes és Rubos nagyon tetszetek, míg Csigaházy, Szabó Irma és Bartha átgondolt játékkal érték el hatást.

DH 1899. január 9.

(a. e.)

45. A JÉGRŐL ÉS EGYÉBRŐL

Jól imádkozhattak a jég kedvelői.

Ez az egyedüli sport, amire jó idő jár. Aztán milyen sport! Én magam is el vagyok ragadtatva, ha a korcsolyapályára gondolok, pedig én úgy érzem magam a jégen, mint a kacsamamává előléptetett kótló, ha anyai buzgalmában az apró kacsák után ugrik a vízzel telt árokba.

A hasonlat talán meglepően közönséges, de szolgáljon mentségemül az, hogy a hasonlatnak olyannak kell lenni, hogy az mindenkit megleljen. Ezt nevezik aztán a kritikusok meglepő fordulatnak.

Ezek a meglepő fordulatok – hogy az elmondottak közötti összefüggés megleljen – most nemcsak szellemes írók művében, de a jégen is előfordulnak.

Ezek a *meglepő fordulatok* a jégszezon apró kellemetességei.

*

Egy kisleányról van szó, aki szerelmes. Ebben még nincs semmi meglepő. De most jön a fordulat. A kisleánynak még nincs bemutatva az ideál. Sokáig törte kis fejét, hogy kisüsse a módot a megismerkedésre.

Jó barátok mindig akadnak egy-egy érdekes szívviszony szövésére segédkezést nyújtani – a kisleánynak is volt egy hű apródja, aki az ideált fel-felvilágosította az *ügy* mibenállásáról.

A kis apród vitte el aztán a szép szőke leány izenetét: Járjon ki Adonisz úr a jégre, hisz nincs ennél kedvesebb sport széles e világon.

Adonisz úr az üzenet vétele után mérgesen rágta volna csinos bajuszát, ha véletlenül bajusza lett volna. De Adonisz úrnak nincsen bajusza. Lehetne neki, hiszen tartalékos póttartalékos, de Adonisz úr véletlenül színész.

Szóval Adonisz úr mérges lett nagyon.

Miért?

Most jön a meglepő fordulat.

Adonisz úr soha még életében nem korcsolyázott, s nem utál semmit annyira, mint a jeget (no meg a vizet!).

Mit csináljon most már Adonisz úr?

Aki őt e dilemmából kiszabadítja s elfogadható tanácsot ad neki, annak megígéri, hogy be fogja mutatni a szép szőke leánynak, mihelyt ő meg fogja ismerni.

Fel tehát a pályázatra! A jutalom elég szép, ha tekintetbe vesszük, hogy a kisleány veszedelmesen csinos, és nem túlságosan állandó a szerelemben.

*

A jégszezon sem túlságosan követelő. Megtúr másféle időtöltéseket is. Legközelebb is három hatalmas mulatság zajlott le.

Ez elég kellemes dolog ugyan, de egy ember rémítően fél a farsangtól.

Ki ez a titokzatos egyén?

Hát kérem – a *báltudósító*.

Nincs a teremtésben vesztes, csak ő.

Olyik este négy helyre is el kell szaladni.

Körüljár a teremben, névsort keres, beszámol a „kitűnően sikerült” mulatságról, melynek örömeiből neki jutott legkevesebb.

Amennyiben már benne vagyok az ordináre hasonlatokban – én nagyon sok hasonlatosságot látok a báltudósító és a muszájból táncoló medve úr között.

Avval a különbséggel, hogy a táncoló mackó egy kis aprópénzt is kap, de a báltudósító mentül kevesebbet.

Hjha! nem valami jó dolog Debrecenben lapkiadónak sem lenni!

*

A jégszezon egyik legérdekesebb híre egy fiatal színész házassága.

Az eljegyzés csak négy hét múlva lett ismertté jó barátai előtt.

Nagyon titokban tartotta.

– Hát eltemeted magad? – kérdi tőle igaz részvétellel egyik jó barátja.

– Nem annyira magamat akarom eltemetni – válaszol az ifjú Rómeó, ki csak a színpadon játszik ideális szerelme –, mint inkább a leendő feleségem hozományát.

Ilyen dolog az a házasság, még a Rómeóknál is.

DH 1899. január 10.

Bandi

46. A KIKAPÓS PATIKÁRIUS

Gandillot bohózata felett lehet vitatkozni, lehet rossz ítélet mondani – de *nem* nevetni *nem* lehet. A helyzetkomikumnak olyan zseniális kihasználásán, mint Gandillot darabjában, *kell*, hogy az ember jól mulasson; annyival inkább, mert az ilyen zsánerű darabok megtekintésére egyenesen avval a céllal megyünk el, hogy kacag-hassuk ki magunkat szívünk szerint, mert egypár derült órára mindnyájunknak olyan nagy szüksége van.

Ebből a szempontból a Kikapós patikárius remekül „bevált”.

Komikus alakjai, kik úgy vannak megalkotva, hogy szinte követelik a színésztől a *túlzást* – megérdemlik a népszerűséget.

A tegnapi előadást is szép ház nézte végig. Jól mulatott a darab helyel-közzel vaskos ötletein, melyeknek még nagyobb élt adni színészeink is elég buzgók voltak.

Egy-egy kivágott anzág, egy-egy kétes értékű rögtönzés, egy-egy bizarr, sőt vad szójáték még minket is megnevettetett, kik már harmadszor néztük egy a darabot.

Az effélékért *ilyenkor* neheztelni nem lehet. Egy ilyen hangon megírt bohózatnak elvégre is az a célja, hogy a hatás biztos s lehetőleg nagy legyen. Az eszközt pedig sem az író, sem a színészek nem válogatják.

Tanayé a tegnapi estének fő érdeme. Hatalmas kedvvel, bravúrosan játszott. Nem tévesztett volna el egy mozdulatot is, hogy a közönséget megnevettesse.

Fenyéri vidéki patikusa oly remekül kidolgozott torz alak volt, melynek minden arcmozdulata vagy szava derültséget csinált. A 4-ik felvonásban percekig tartó derültséget okozott.

Székely, Szentes és Sziklay mindhárman perfekt alakítást mutattak be, s osztoztak az est sikerében.

A női szereplők közül kedves Leonide volt Komjáthyiné s igen jó Paturinné Kiss Irén.

A többi szereplők: Bartha, Rubos, Püspöki, Szabó Irma, Cserényi Adél, Fáy Flóra igyekezettel és eredménnyel játszottak. A rendezés is igen sikerült volt.

DH 1899. január 11.

(a-e.)

47. A BABA

Tegnap este ismét zsúfolt ház gyönyörködött Ordonneaux és Audran bájos operettjében, melynél szebbet nem produkált az utolsó két évtized operettirodalma.

Taps, kihívás ismét bőven volt, s a szereplők legjobb tehetségük szerint játszottak.

A nagy buzgalom még a kórista-barátokra is ráragadt, mert – ami ritkaság – ők is valósággal „játszottak”.

A siker természetesen a 3-ik és 4-ik felvonásban volt legzajosabb, melynek zenéjében Audran felülmúlta önmagát.

Kaposi most is kedves „baba” volt. Jól játszott, énekszámait teljesen kidolgozottak voltak.

Tökéletes volt Kállay Lujza Lancelot-ja. Minden dicséretnél többet jelent az a sokaktól beismert igazság, hogy e szerepében vetekedik a legelső Lancelot-val: Hegyi Arankával.

Fenyéri egyszerűen óriási volt. Ötletei viharos derűtséget keltek.

Igen jó volt: Locsarekné, Szentés, Sziklay és Bartha is. A Halmi testvérek tánca most is nagy hatást ért; a zenekar pedig jobb volt, mint az első este.

DH 1899. január 14.

(a.-e.)

48. A „BABA” ÉS EGY BABA

Alig hozott még baba olyan örömet, mint színházunk legújabb premijere.

Tekintettel arra a kedves viszonyra, amelyben a közönség és színészeink állanak, a Baba sikerét bátran nevezhetjük „családi öröm”-nek.

Már négy telt ház tapsolt ennek az ötletes, kedves operettnak, melyben óriási sikert ért el a legaranyosabb baba: Kaposi Józsa.

A nagy siker alkalmából egy nagyon édes epizódról pletykálnak most a színházi bennfentesek.

Tudnivaló, hogy Kaposi Józsa az első estén tisztelőitől két igen szép ajándékot kapott.

Virág volt mind a kettő, szép élővirág, legpoétikusabb elismeréssel egy poézissal telt alakításnak.

Az egyik ajándék virágállvány volt – amelyiken egy gyönyörű kis baba himbálódzott.

Babát a „babának” – mondaná a nagy mondások travesztálója.

Az ajándéknak nagyon megörült a mi kis szubrettünk.

Alig pár hete, hogy már kapott egy ajándék-babát, és íme, már párja is akadt. Oh, mert a baba is csak párosával szép.

Látod, édes Józsikám, milyen szerencsés vagy: párja akadt a másik babának is.

Kállay Lujza, a legbájosabb novicius mondta ezt a felvonás végén a Kaposi öltözőjében.

Ezután jöttek a gratulálók. A szép babát megbámulták mindannyian, s szerencsét kívántak az otthon levő babának, melynek igen szép párja akadt.

Azután csengettek. A többi felvonásban még több tapsot kapott a kis szubrett, kinek szép játékát talán a baba is inspirálta.

Mert hát a baba tagadhatatlanul inspirálni szokott, még ha viaszkból van is.

Az előadás után örömmel sietett haza Kaposi Józsa.

Othon első dolga volt a *másik* babát előkeríteni.

Hasztalan kereste, nem volt sehol.

Egy borzasztó gondolat ötlött eszébe: megnézi az *új babát*, s csakugyan jól sejtett.

Ugyanaz a baba volt, melyet ő egy pár hete kapott.

A felfedezés lesújtó hatással volt szegény kis szubrettre.

Így megrövidíteni, így félrevezetni őt!

Kereste a tettest, sorba fordult a gyanú minden jó ismerőse felé.

Egyik sem tehetette. Mindegyik tiltakozott a gyanúsítás ellen.

Csak egy nevetett. Szende arccal, mint ahogy egy szendéhez illik.

Sejtik ugye, hogy ki?

Fáy Flóra kitért a felelősségre vonás elől. Egyszerűen beismerte, hogy ő a bűnös, s ez volt életében első intrikus szerepe.

Bűnbánólag kért bocsánatot az ő Józsikájától.

Kért, de nem nyert. Az aranyos szubrett nem akart aranyos lenni, s azt mondják, kártérítési pert indít egy baba erejéig.

Akárhogy is dől el a per, annyi bizonyos, hogy a babának még mindig „nincsen párja”.

A bájos vétkező pedig – hogy a mese teljes legyen – örökre letett az intrikus szerepekről.

...A Baba így lesz egy baba-per megteremtője, s így jött létre a világ legfurcsább jogi esete, hogy valakit megfosztanak olyan tárgy birtokától, amely nem is volt az övé!

D 1899. január 16.

Bandi

49. A KIS HERCEG

Tegnap este ismét operettben volt részünk. *A kis herceg* került színre, már másodszor e szezonban. Az előadást, mely egyike volt a leggyengébbeknek, nagyon kis számú közönség nézte végig, s ez a kis közönség se nagyon lelkesedett. Kaposi Józsa kedvetlenül

játszott és énekelt, és így természetes, hogy beleesett azokba a hibákba, melyekről neki leszokni csak nagy fáradtsággal lehet. R. Serfőzy Zseni mindig egyforma. Neki modorosság a hibája játékban és énekben egyaránt. Szinte jólesett Sziklay mókáit hallani, hogy feledjük az előadás fogyatkozásait. Dicsérettel kell azonban megemlékezni a karról, mely tegnap este valósággal remekelt.

DH 1899. január 19.

(a-e.)

50. HUNYADI LÁSZLÓ

Örömmel konstatáljuk, hogy ez a klasszikus Erkel-opera még mindig tud nálunk közönséget vonzani. A tegnapi előadás – ha jól tudjuk – hatodik volt a szezonban, s mégis szép közönség hallgatta végig.

A tegnapi előadás sem maradt a többi mögött. A szereplők nemes ambícióval játszottak, s különösen nagy sikert ért el Karacs, kit – sajnós – mindig újra és újra fel kell fedezni, pedig hozzá hasonló képzett énekest alig találhatnánk vidéki színpadon. A sikerben vele osztozott Mezey is, kit tegnap egyik legjobb szerepében láttunk.

F. Kállay Lujza, V. László szerepében, nagyon szépen állotta meg helyét, s hasonló *dicsérettel szólhatunk* Leopold Franciska Erzsébetéről. A karok – különösen a férfikar – most is kifogástalan volt. Az operát Znojemszki dirigálta a tőle megszokott virtuozitással. Az ügyes rendezés Bartha ízlését dicséri.

DH 1899. január 20.

(a-e.)

51. A BUDAPESTI EGYETEMI KÖR

Az Egyetemi Kört bezárták, mert politizált. A kör elnöke lemondott, mert politika nélkül nem elnökösködhetik. Az ifjúságot nem bántja a kör sorsa, mert tovább politizálhat. Mi itt lenn várjuk az Országos Diákszövetséget; várjuk, de hasztalan, mert odafent az Egyetemi Kör vezetői elpolitizálták.

Ezek a tények.

Gondolkozzunk felettök egy kissé.

A politikai helyzet olyan, mely a nemzet minden orgánumának közreműködését megkívánja.

Az egyetemi ifjúság, melynek állásfoglalási jogát elvitatni nem lehet, belevetette magát a pártok küzdelmeibe. Állást foglalt!

Helyesen-e vagy nem – arról lehet vitatkozni.

Mi itt lenn nem politizálunk, mégis van missziónk. Az ideál nem mindig politikai elv, s a politika egyik formájában sem valami ideális.

No de efelett ne vitatkozzunk!

A pesti egyetemi ifjúság részt kért a politikából, s voltak előzőkeny úri emberek, kik ezt a részt kegyes szívvvel megadták.

Meg vagyok győződve, hogy az ifjúságot nemes idealizmus, lángoló hazaszeretet, igazi lelkesedés vezette, de ha a látszat más motívumokat is mutat, ki tehet róla?

Ez még nem lett volna baj. Az ifjúságnak hasonló szereplése mindig volt. Sajátja ez az ifjúi hevülékenységnek.

De miért vitték be a politikát az Egyetemi Körbe? Miért kockáztatták ezzel az egész ifjúság érdekeit s ezek között a legvitalisabbat: a diákszövetség sorsát?

Ne vádoljon senki e kérdésért opportunistussal.

Vannak olyan érdekek, melyeket kockáztatni semmiféle célért nem szabad. Annnyival inkább, mert ez a szövetség az, amely biztosítaná éppen az ifjúság állásfoglalásának eredményét, véleményének súlyát, gondolkodásának függetlenségét.

Ezt a célt eltéveszteni könnyelműség, valóságos bűn.

De az Egyetemi Körnek nagyobb baja is van.

Nagyon jól emlékszem a reformpárt megalakulására.

Nagyon megörültünk mi annak idelent.

Elvei, kitűzött céljai mind meghódítottak bennünket, s lelünknből örültünk, mikor ez a párt győzelemre jutott.

Azóta sem volt okunk örülni.

A szép elvekből, ígéretekéből csak egy valósult meg: a zsidókat már nem ütük.

No hát ez is eredmény!...

De talán nem nagyon sok?...

Mit váltottak be a többi ígéretből?

Semmit!

Azért nem az elveket okozzuk.

A vezetők a hibásak.

Még mindig a győzelmi mámort élvezik. A mámor pedig nem szül gondolatokat.

Az új s már lemondott elnökről, Ludwig úrról azt kell tartanunk, hogy a pártnak egyik kitűnősége, s mégis e kitűnő férfiú programjának melyik a legkiemelkedőbb része?

– Az Országos Diákszövetség?

Nem!

– Diák-konzulátusok?

Nem!

– Egyetemi otthon?

Nem!

– A menza fejlesztése?

Nem!

– A pusztaszeri emlék?

Nem!

– Teastélyek meghonosítását tartotta a legelső ifjúsági eszmének a tisztelt exelnök úr!

Hallják az urak odafent!

Mi eredményt akarunk, nem parádét. Haladást és nem politikát. Munkálkodást és nem barátságos teastélyeket.

Idelent már zúgolódnak, és kezdenek igazat adni az ifjúsági ügyek egyik jó ismerőjének, aki egy mondásával az egész vidéki ifjúság hangulatát tolmácsolja.

Evvel a nyilatkozattal végzem én is reflexióimat, s ajánlom ezt az egyetemi vezetőség figyelmébe:

„Inkább üssék a zsidót, csak dolgozzanak is valamit!”

Vigyázni kell, nehogy ez a röpké nyilatkozat programunkká váljék!

DFL 1899. január 20.

Ady Endre

52. SZÍNÉSZEK TERMÉSZETRAJZA

A Debreczeni Hírlap munkatársai közül nekem jutott az a szerencse, hogy olykor-olykor tudományos kérdések fejtegetésével boldogítsam a nagyérdemű közönséget.

Szerénységem parancsolja megvallani, hogy én kézzel-lábbal tiltakoztam e megbízás ellen, de felvilágosítottak, hogy a tudományos kérdések fejtegetéséhez nem kell semmiféle tudomány, s elvégre is egy újságírónak mindenhez kell érteni.

A parancs előtt meghajoltam, s mivel már kisdiaák koromban nagy hajlandóságot éreztem a természettudományok iránt – természetrajzi tanulmányok írására szántam el magam.

Legelső cikkem a színészek természetrajzáról szól. Hogy miért a színészekről? – arról nem nagyon tudnék számot adni. Valószínűleg én magam sem tudok egy rossz szokástól szabadulni, attól ti., hogy a színészekkel többet foglalkozunk a kellenél. Na, mindegy! Írjunk a színészek természetrajzáról.

*

A színész (*homo imitans*) őslény. Egyik válfaja a „homo sapiens”-nek, melyet közönséges embernek nevezünk. – Benne legnagyobb mértékben feltalálhatók azok a sajátságok, melyek Darwint ismert tételének felállítására vezették.

A színész mindenekfelett utánoz. És ezt az utánzást nevetnivaló komolysággal csinálja, s meg van róla győződve, hogy ő annyi ember, ahányat imitál.

Többnyire a színpadon tartózkodik. Ezt a faalkotmányt elnevezte „világot jelentő deszkák”-nak, mely nagy mondásból csak a „deszkák” igazak.

Van más tanyája is, de ez utóbbin faji tulajdonságainak nagy részét elveszti. Ez a másik tartózkodási hely a „corchma”, sokan vendéglőnek is nevezik.

A társas ösztön nincs túlságosan kifejlődve a színészekben.

Ennek oka a borzasztó önértetnek tulajdonítható. Ha ti. valahol színész van, az elvárja, hogy az egész társaság öneki tömjénezen. (Ebből látható, hogy a színész a füstöt is szereti.)

Annál jobban szeret a saját fajtájával együtt lenni. Összeülnek négyen-öten, s mindegyik magát dicséri. Egymásról persze ők maguk se tartanak sokat.

Természetes tehát, hogy a színész beszél is. Hiszen ő is a „homo sapiens” egyik faja, mely a darwini „kiválasztás törvénye” útján jött létre.

Ha azonban a színész beszél, abban nincs köszönet. Jót ugyanis csak magáról beszél, vagy arról, akitől nem fél, hogy elhomályosítja.

Ha másról van szó, az egyszerűen „közönségbeli”, s ezt a szót olyan megvetéssel ejti ki, mintha a „közönségbeli”-nél nem volna az Úristennek aljasabb teremtménye.

Némelyek azt állítják, hogy a színészek nagyon sokat adnak a közönségre.

Ez azonban téves állítás. Olyan, mint egy nagy „demokrata” mondása, aki imádta a felséges népet *általánosságban*, de egyenkint „pfúj, paraszt!”.

A színészeknek vezetőjük is van. Nem visel kolompot, de mégis követni kell. A vezetőt állítólag még jobban gyűlöli a színész, mint a „közönségbelit”. A vezető (director actorum) rendesen „zsarnok”, „homályos eszű” és a „színészek zsírján élösködik”. A vezető azonban összetartja a nyáját, s a jelszava neki is ez: „hátrább nagyközönség!”.

Alsóbbrendű „homo imitans”-ok az úgynevezett „kóristák” (semper cantatores imitantium). Nagyjában a színészekhez hasonlítanak.

Legalsó faja a színészeknek a sűgó. Neki van a leghálátlanabb

szerepe. Ha ő megbicsakolja magát, vége van a dicsőségnek. Egyébként ő is lenézi a tisztelt publikumot, már amennyire a sűgolyukból *lenézni* lehet.

Szólani kellene még a színésznőről (homo imitans feminini generis), de ez a téma szerfelett kényes.

A színész nő valóságos „mimóza”, végtelenül érzékeny. Annyi bizonyos, hogy a színész hibái szuperlativuszokban vannak meg a színésznőben.

Többet nem merek írni.

A színésznek legnagyobb ellensége a kritikus (homo morosus), ki gyakran támadja meg a színészt éles nyelvével. Különben könnyű szép szóval jámborrrá tenni, s ilyenkor a ragadozóból kezes bárány lesz.

Ennyit jó tudni a színésztől.

Legközelebb folytatom a természetrajzot, s egy másik „kiválasztott” fajról, az újságíróról (*scriptor cronicae aliarum rerumque*) fogok egy rövid tanulmányt írni.

Az újságíróról azért írok mindjárt a színészek után, mert egyedül az újságíró az, kit a színész annyira-amennyire számba vesz.

Addig búcsút veszek a tudománytól, melynek akaratlanul munkása lettem. Így születnek manapság a tudósok!...

DH 1899. január 21.

Adieu Bandi

53. NEVETŐ NAPSUGARAK

Januári tavasz, mosolygó öregség. Reánk ragyog biztatóan, árnító fénnel, s azt hisszük, hogy igazi tavasz van.

A fűszál is azt hiszi, a fésző, óvatatlan gyöngé farügy is.

Azt hiszi a szív is, hogy tavasz van. Egy mosolygó sugár éri csak, s már kikeletet érez. A fényt látja csak, s azt hiszi: ez az édes, csodás meleg, mely halottat támaszt, új életet hirdet.

Új élet... E sejtelenre felébred a szív. Az életvagy alvó szikrája lángot szít a megdermedt kebelben. És a szívet egy csodás fény hatja át, éppen úgy, mint a fagytól felengedett világot, melyet megtevesztett a januári tavasz, ez a mosolygó öregség...

Titokzatos, megfejthetlen világ a mi szívünk. Olyan érzékeny, olyan változó. Egy gyenge fuvalom nehéz lavinákkal zúzza össze minden atomját, s egy mosolygó napsugár új életre tudja kelteni.

Biztató remény, felújult szeretet, ragyogó szempár, kísértő dicsőség egy-egy napsugár, mely fényt lövell a szívre, mint a tavaszi napfény a téli világra.

Nézem a napsugártól beragyogott világot. Januári napfény...

Lehet, már holnap dermedt, halott lesz ismét ez a föld. Fagyos kebelére talán fehér lepel fog borulni, mint a szívre szokott a feledés.

Csitítgatom ujjongó szívemet. Januári napfény... Egy ragyogó szempár... Ma talán felgyújtotta lángod, s holnap egy másikra ragyogtatja fényét. Miért ujjongsz, bolondos szívem? Hiszen olyan jó megdermedten pihenni. Miért hiszel korai tavasznak... vagy elkésett nyárnak? Leányszív, napsugár csak hitegetni tud...

S a föld megnyitja kebelét, hisz a napsugárnak.

S a szív kitarja kincseit, hisz a szerelmes szemsugárnak.

Holnap talán fagy borul a földre; holnap talán jég lesz a szív.

De most remél mindkettő.

Remél, bízik, szeret, tavaszról álmodik...

A szép szemek pedig gúnyosan villannak meg; a napsugarak pedig nevetik az ébredő világot, mely – úgy lehet – halálra ébred.

Kinn és a szívben januári tavasz, mosolygó öregség, s bolondítják a halottakat a nevető napsugarak...

DH 1899. január 21.

54. KATONÁK

Harmadszor néztem meg az este Thury Zoltán színművét, harmadszor kellett kétségbe esnem azon a vakságon, mely az igazságot nem tudja vagy nem akarja látni.

Akaratlanul egy furcsa összehasonlítást kellett tennem. Egy-egy operettben, mikor a pajkos primadonna a tiszt urakra tekintve kétes bókkal dicséri meg az egyenruhás nőhódítókat, milyen lelkesedéssel csapkodják össze tenyereiket a csörgő kardú Don Juanok; milyen megelégedett bajuszpödörgetéssel fixírozzák a csinosabb arcokat, hogyne, mikor az ő dicséretöket zengik még a színpadról is.

És a Katonák nem tetszik?

Itt nem Don Juanok, nem előkelő urak a tiszték, hanem csak olyanok, amilyenek valóban.

Az igazságot nem minden ember gyomra veszi be. Semmi sem növeli jobban a Thury darabja értékét, mint az a fogadtatás, melyben a tiszt urak részesítették.

Közönségesen szólva: fején találta a szeget.

Az esti közönség valósággal tüntetett a Thury darabja mellett. A második felvonás végén 12-szer hívta lámpák elé a szereplőket.

Az igaz, hogy a szereplők is kitettek magukért. T. Halmy Margitról kell elsősorban megemlékeznünk. A mi nagy művésznőnk ő, kire joggal büszkék lehetünk. Felesleges dicséretetek helyett az jel-

lemzi legjobban, hogy a közönséget nemcsak teljes illúzióba ringatja a legapróbb részletig *igaz* játékaival, hanem az igazság hátránya nélkül művészeete mindig képes azt az eszmét diadalra juttatni, melyet személyesített alakja képvisel. Méltó partnerei voltak Komjáthy és Székely.

A közönség minden alkalmat megragadott tetszése nyilvánítására, mely nemcsak a szereplőknek, hanem annak az írónak is szólt, kit vágyva várunk vissza egy új, hatalmas alkotással. Katonák a nézőtérén nem voltak.

DH 1899. január 24.

(a-e.)

55. HALADUNK?...

A gloire nemzete még nem tudott határozni, vajon megmentesen egy ártatlan embert, vagy engedje nyomorultul elveszni.

Túl az Óceánon egy szabadságért küzdő maroknyi népnek segítségére sietett egy óriás, hogy miközben szabadító hérosz gyanánt ünnepelik, reátegye lábát a szabadságon nem sokáig ujjongó gyermeknép nyakára.

Az északi nagy nemzet hatalmas cárja örök békét hirdet, s egymás után szereli fel a vérre szomjas százezernyi népet, s mi elfojtott lélekzettel várjuk, kinek a szívét tapossa el a harcra szomjas vad kozáksereg.

A világ egyik metropoliszában zsidóellenes színházat építettek fel, hogy innen hirdessék a Krisztust meghazudtoló tanokat: osztály- és fajgyűlöletet.

Az egész társadalom befogja fülét, hogy ne hallja millió nyomorult nyöszörgését, mely kezd összeolvadni a jövő századok megváltást hirdető, hatalmas zenéjével.

A militarizmus még mindig nyűg egész Európán, s vezetői elvárják, hogy ezt a nyűgöt bábuk gyanánt hordozzuk. S jaj annak az embernek, ki elég vakmerő bele nem nyugodni, hogy az egyenruha mindent eltakar, s az egyenruhának csak bókolni lehet.

A parlamentarizmus mintha meghazudtolná önmagát – lealacsonyodott, játékszerré vált.

Folytonos vívódás, kétely a társadalom minden rétegében, s a reformátorok most is megkapják a fészületet...

És hiába minden, minden remény, lelkünkben felzúg a kétség hangja: Haladunk?

Vajon haladunk-e?

DH 1899. január 24.

ae.

56. HIMFY DALAI

(Vígjáték három felvonásban, egy előjátékkal. Írta: Berczik Árpád.
A debreceni színház premierje 1899. január 20-án.)

A méltóságos úrnak ez a legújabb darabja. Őneki ugyanis irodalmi ambíciói vannak, s ezeknek az ambícióknak a betöltésén már igen régen munkálkodik a méltóságos úr.

Igazán, milyen szép dolog!

A miniszteri tanácsos úr nemcsak tudomást vesz a magyar irodalomról, hanem lealacsonyodik azok közé a skriblerek közé, kik méltóságos urak sohasem lesznek; akik írnak, mert szívük parancsolja, s nem óhajtanak tanácsosi karriert csinálni.

Szóval Berczik Árpád ismét írt egy darabot. Témáját nagyon ügyesen választotta meg. Ő igen exponált állású úriember, nem írhat mindenféle dolgokról. Nem óhajt problémákat fejtegetni, s talán tudomást sem vesz arról, hogy egy sereg szürke ember a társadalom reformjára gondol, s ezt a reformot szorgálja a színpadon egy-egy, az élet harcából kiragadott drámai epizóddal.

Dehogyan vesz tudomást! Hát problémák is vannak a világon? – kétkedik a méltóságos úr. Hiszen az élet nagyon ügyesen van berendezve. Az embernek tekintélye, állása van, komázik a grófokkal, finom havannát füstöl, urasan él – hát mi kell még egyéb?

Tudnivaló, hogy olyan magas állásban levő úriembernek nincs ideje, hogy a más bajára is gondoljon. Nem elég, hogy gazdagítani kívánja a magyar irodalmat?...

A tanácsos úr tehát megvetéssel fordul el a prózai gondokkal telt, közönséges élettől, s az előkelők finom ösztönével találja meg azt a kort, mely az ő disztingvált, előkelő egyéniségével harmonizál; mely korban sem szocializmus nem volt, sem a házasság nem volt közel a csődhez. Nagyon hálás kor ez. Az írónak sem szemre, sem szívre nincs szüksége; a szemetet elkerülheti, az aranyat még csillogóbbnak láthatja; nem kell analizálni, mert mi szükség van lélektanra egy múlt századbeli cselekményű darabnál?...

A Berczik vígjátéka Kisfaludy Sándor és Szegedi Róza jól ismert szívviszonyát meséli el színpadi formában. A nyelv, a mese olyan, amire még 20 évvel ezelőtt is azt mondták volna, hogy költői. Színes, csillogó a darab nyelve, de így nem beszéltek soha, s *írni* sem írtak egy idő óta. A mese gyengén kigondolt s módfelett naiv. A darab komikum a leggyengébb helyzetkomikum. Az alakok egykettő kivételével a leghalványabban rajzoltak.

Egy-egy fordulat talán képes megkacagtatni bennünket, de abszolút hatástól a darabban szó sincs. Amilyen kicsinyes a tárgy,

olyan sekélyes a darab is; mi, századvégi emberek csak mosolyogni tudunk ezeken a naivságokon, melyek néha egy mosolynál is nagyobb eredményt érnek: valósággal meghatnak...

De értsük meg a dolgot.

A mi korunk tagadhatatlanul egy forrongó, átmeneti korszak. Soha annyi ellentét, annyi probléma nem nehezedett egy korra, mint amennyi a mi korunkra.

Ennek az átmeneti korszaknak nagy gondolkozókra, irányítókra van szüksége. Ezeknek pedig egyedüli terük a színpad. A reform folyik, a színpad ma már az Ibsenek, Sudermannok s a Hauptmannok katedrája, honnan átható, harsogó hangon szól egy eljövő jobb kor isteni jóslata.

Még ilyen lángszellemektől is önzés volna azonban monopolizálni a színpadot. Nem is teszik ezt.

Ők is óhajtják, mi is óhajtjuk azokat a darabokat, amelyek egy letűnt korban játszanak, amelyek egy letűnt korszakból elhozzák az eszmét, leszűrjük a tanulságokat.

A Berczik darabja távolról sem ilyen...

De nézzünk más szempontot is!

Berczik darabját azért dicsérik sokan, mert a nemzeti irányt követi. Egy rövid disztinkciót legyen szabad nekem itt tenni:

Az irodalomban nincs jogcíme annak, ami *csupán nemzeti* – általános emberi vonások nélkül. Az *örök emberi* hassza át a nemzeti irány produktumait, mert csakis így számíthatnak komoly értékre, igazi sikerre.

A Berczik darabjának ez az érdeme sincs meg. Goethe egy olasz költőről írt: Torquato Tassóról, s ez a darabja örökbecsű, hatalmas, művészi és mégis *német* alkotás.

Berczik egy magyar költőről írt magyarul – fájdalom, nem mondhatunk többet róla.

Írt egy vígjátéknak keresztelt, korrajz-babérokra vágyó, irodalomtörténeti tárgyú darabot, mely az előadáson kívül egyéb elismerésre nem számíthat. Azt is az író társadalmi állásának tulajdoníthatjuk, hogy a nemzeti színházon kívül több vidéki színpad is felvette repertoárjába.

Komjáthy is előadatta.

Az előadásban annyi haszon volt, hogy még jobban meggyőződhattünk T. Halmy Margit és Fenyéri öntudatos művészetéről, Sziklay hatalmas komikai vénájáról és Szabó Irma bájos, poétikus alakító-képességéről.

A debreceni közönség nagy része szívesen fogadta Himfy dalait, de az a nem nagyszámú intelligens, műértő közönség, mely az

cgész előadás alatt tartózkodóan, hidegen viselkedett – az én véleményemnek ad igazat.

Berczik dilettáns, ki magas társadalmi állásának súlyával elnyomja a protekció nélküli, hivatásos írókat. Az ő írói kvalitását s darabjának értékét akkor ismerjük meg igazán, ha összehasonlítjuk egy más darabbal, melynek címe *Katonák*, szerzője pedig egy zseniális kezdő: Thury Zoltán.

Én a magam részéről ezt a címet adnám Berczik darabjának: „A méltóságos úr vígjátékot ír”.

DFL 1899. január 25.

Ady Endre

57. EGYRŐL-MÁSRÓL

Még mindig a kollokviumok foglalják el az akadémiai hallgatótságot. „Igazán helytelen dolog – véli egyik joghallgató – hogy a kollokviumokat [*] kezdik párbeszédes vizsgálatoknak nevezni.” „Magyarság szempontjából kifogásolod?” kérdi valaki. „Nem, hanem értelmi szempontból, mert a legtöbb kollokviumon csak a tanár beszél.”

*

A pesti Egyetemi Kör sorsáról beszéltek egy jogász társaságban. – Bizony az Egyetemi Kör vezetői rosszul jártak – szólt a társaság egyik tagja.

– Nem rosszul, hanem *Canossában jártak* – válaszolt egy megáttalkodott szójátékgyártó, célozva az újabban nyert bűnbocsánatra.

*

– A „reform” szó kezd szállóigévé válni. Tényleg nagyon jó hangzású szó, csak a budapesti reformpárt tönkre ne tette volna.

*

Mohácsy János (Van-e ki e nevet nem ismeri?) újabban szörnyen antiszemita lett.

– Mi történt veled? Hiszen te valaha reformpárti voltál? – vallatja egy barátja.

– Rágalom! – válaszolt a nagy férfiú. – Én *ellenzéki* voltam mindég.

*

Az Egyetemi Kör-t kinyitották, nagyon helyesen. Ráfér a szellőztetés arra a körre.

*

Tisztelt főmunkatársunk, Kiss Árpád már két hét óta nem látható. A szerkesztőség nem tartja indokoltnak az elveszett főmunkatárs köröztetését, mert egy-egy beküldött dolgozatából meggyőződünk, hogy *semmi* nagyobb *változás* nem történt rajta.

*

Kun Béla, a jogász elnök szintén távol van Debrecentől. Legjobban sajnálja – állítólag – „egy gyászruhás kis szőke leány”. – Ez a Múza is lehet.

*

A becsületszékről szóló vitát mai számunkban berekesztettük. Ez a vita is bebizonyította, hogy a legtisztább igazságot is eltemeti az – okoskodás.

DFL 1899. január 25.

Dyb-Andi

58. TITKOS ELŐADÁSOK

Egyik helyi lap révén rendkívül érdekes hír van elterjedve a városban. Nem kisebb dologról van szó, mint hogy a polgármesterileg jó előre betiltott Teknősbéka c., manipuláns őrmestereket is zavarba hozó bohózatot Debrecenben mégiscsak elő fogják adni. Nem a színházban, hanem a Margit-fürdő dísztermében a legdisztingváltabb közönség jelenlétében, amennyiben csak szereplő színészek és újságírók lehetnek ott az előadáson.

A hír óriási szenzációt csinált. Szerkesztőségünk telefonjánál folyton egy munkatársnak kell lenni, ki a kíváncsi kérdezőknek felvilágosítást ad.

A színpártoló közönség rémítően el van keseredve, hogy ezen az egy premieren jelen nem lehet.

Kiadónk eddig már vagy 123 ajánlatot kapott. Az ajánlkozók újságírók akarnak lenni, hogy a darabot megnézhessék.

Egyik ártatlan bakfis azt szeretné tudni, hogy mi ebben a darabban a megbotránkoztató, s kér bennünket, hogy üzenjük meg: ki játssza a címszerepet?

Ennyi rengeteg kérdésre nem tudunk kellőleg felelni, azért rövid felvilágosításul ennyit közlünk:

A Teknősbéka morális bohózat, megnézhetik 12 éven aluliak és 65 éven felüliek. A teknősbékán a teknő is rajta van, tehát a darab meztelenségnek nem nevezhető. A címszerepet nem Szentés fogja játszani. Az előadás alatt rosszul lett fiatal újságírókat fiáker várja. Az előadáshoz szükséges fehérneműek Kohn Ábrahám fehérnemű üzletéből lesznek beszerezve. Az előadásra a szerzőt nem hívják meg, sőt a kihívások is lehetőleg el lesznek kerülve. Az erkölcsi eredményt a balerinák most alakult erényszövetkezetének ajánlja a rendezőség. A titkos előadásról egyébiránt még mi sem tudunk többet...

Mint a késő délutáni órákban értesülünk, még egy titkos előadás készül városunkban.

Az előadandó darab címe Szenzációk, s a darabban folyton utaznak. Ezt a darabot újságírók fogják előadni, s a hallgatóság a Teknősbéka előadásában kifáradt színészekből fog állani.

DH 1899. január 26.

Bandi

59. „NEM MEGYÜNK KATONÁNAK!”

Ezt a jelszót a debreceni jogászok adták ki tegnapi tartott hazafias és néptelen értekezletükön.

A szónokok és hallgatók közül kettőnek kellett volna tavasszal sor alá állnia, a többi még erősen és közjogilag is kiskorú. Ez a körülmény azonban nem gátolta meg őket hazafias határozatuk meghozatalában. Az értekezlet végén táviratilag üdvözölték Polonyi Ex-lex Gézát és a nazarénusok váradi főpapját.

Azután egy nótára gyűjtöttek, melynek két végső sora így hangzik:

*...Nem megy el csak kettő, három nyomorult,
Rátok lányok még az ég is kiderült.*

DH 1899. január 26.

Bandi

60. A MAKRANCOS HÖLGY

Shakespeare klasszikus vígjátéka nagyszámú közönséget vonzott a színházba. Audran-operett után Shakespeare-darab, s mindkettő telt ház előtt – léggé érdekes tünet.

A tegnapi előadás egyébiránt túrhető volt. Az elért sikerben Komjáthynak (Petrucchio) volt nagy része. Kinek tagadhatatlanul helyes felfogású játékan egy nagy hisztrió művészetének hatása látszott meg: a Salvinié. – Dicséretére szolgáljon, hogy nagy mintaképe után a sikerben saját egyéniségének és tehetségének is része volt, s szép alakításával méltán rászolgált az elismerés tapsaira.

Katalin szerepében Komjáthyne ambiciózus törekvéssel játszott. Úgy őt, mint Komjáthyt virággal és koszorúval lepték meg tisztelői. Grunnió szerepében Sziklay Miklós művészi alakítást nyújtott. Sziklay talentumos, öntudatos művész, akit helytelenség volna bohócszerepei után megítélni. Nemcsak nevetetni, de gyönyörködtetni is tud ő. Kisebb szerepekben T. Halmy Margit, Szentes, Ódry érdemelnek még elismerést.

DH 1899. január 26.

(a-e.)

61. A ZSIDÓNÓ

Szombaton este másodszer került előadásra Halévy örökszép operája: A zsidónó.

Az előadás talán az elsónél is jobban sikerült, és a zsúfoltig telt ház a legnagyobb elismeréssel adózott a szereplőknek.

Elsősorban a vendégszereplő Sebessi B. Vilmosról kell megemlékeznünk, kinek ez a második fellépése teljes mértékben sikerült. Már nem küzdött azzal a lámpalázzal, melynek okát a színpadtól való elég hosszú távollétben kell keresnünk; szép és erős hangja kellően érvényesülhetett. Az első felvonásban nyílt színen is megtapsolták, szóval a közönség a legelismerőbb tetszésben részesítette a kitűnő énekest.

Karacs (Eleázár) most is óriási sikert ért el. Még a vasfüggöny ajtajánál is meg kellett jelennie, ilyen sikerben pedig csak primadonnáknak szokott részük lenni.

A többi szereplők, a karok és a zenekar jók voltak.

DH 1899. január 30.

(a-e.)

62. HADAK ÚTJA

A vasárnap délutáni közönség a Hadak útja hazafias képein lelkesedett. Az előadás a legügyesebb kihagyásokkal s a „legvasárnapiabb” módra folyt le, de azért lelkesedés, taps volt kvántum szátisiz [!]

DH 1899. január 30.

(a-e.)

63. A PARASZTKISASSZONY

Tegnap este Berczik régen hevertetett népszínművét adták üres ház, közepes siker és gyenge előadás mellett.

A címszerepet, mely valaha Blaháné egyik legjobb szerepe volt, most R. Serfőzy Zseni játszotta. Űgyesen játszott, szépen énekelt, de modorosságáról letenni még most sem tudott.

Kitűnő apa volt Fenyéri, míg Kiss Irén nagyon emlékeztetett bennünket a többi szerepeire.

Tanay kitűnő karikatúráját mutatta be a pesti gavallérnak. Az úgynevezett „fővárosi csárdás” paródiája nagyon sikerült, valamint hatást ért el minden szava és mozdulata.

Sziklay mint a falu hírhordója ismét kabinet-alakítást nyújtott. Törölmetszett hű képe volt egy jól megalkotott alaknak. Csákyt szándékosan hagytam utoljára. Tegnap játéká és éneke óriási haladásról tesz tanúságot. Szolgáljon a tegnapi siker állandó buzdításul.

A többi szereplők is sikerrel állották meg helyöket, de a tegnapi nap tanulsága mégiscsak az, hogy a Parasztkisasszony-féle népszínművek nem érik meg azt a fáradságot, mellyel előadásuk jár.

DH 1899. január 30.

(a-e.)

64. HIMFY DALAI

Szépszámú közönség nézte végig tegnap este Berczik vígjátékát. Az előadás nem volt rosszabb a többinél, de jobb még kevésbé volt. Talán Fáy Flóráról lehet állítani, hogy valamennyire mérsékelte magát s enyhítette sablonos hibáit.

A többi szereplők közül Sziklay és Komjáthy érdemelnek hátaozott dicséretet. Kisebb szerepében Ódry is igen jó volt.

DH 1899. január 31.

(a-e.)

65. A KRITIKA JOGAI

Pár napja csak, hogy felháborodással vettünk tudomást egy kolozsvári színész botrányos tettéről, mellyel a sajtó kritikáját akarta terrorizálni.

Mindnyájan megdöbbenve gondoltunk arra az eshetőségre, hogy netalán a kolozsvári eset nálunk is követésre talál, s a kis emberek nagy önérzete erőszakkal fogja megkísérteni kicsikarni azt az elismerést, mely legkevésbé illeti meg.

Sajnálattal, felháborodással kell regisztrálni azt a tényt, hogy itt, Debrecenben is akadt olyan ember, kit beteges ambíciója arra bírt, hogy a kritika sérthetlen jogait semmibe sem véve a legközönségesebb módon sértett meg egy munkás újságíró, aki csak kötelességét teljesítette, mert csak *igazságot* írt.

A megtámadott újságíró, ki egyéni becsületében lett megsértve, egyéni elégtételt bizonyára fog magának szerezni, de ezzel még az ügy távolról sincs befejezve.

Személyes elégtétel nem lehet elég az egész debreceni sajtónak, mely egy munkásának igaztalan megtámadásával ő maga is a legérzékenyebben lett megsértve.

Mi biztosít bennünket, hogy ez az eset nem lesz precedens? Mi biztosít bennünket, hogy kötelességünk lelkiismeretes teljesítésében nem fognak orvítamadásokkal megakadályozni ezután?

Micsoda jogcímen akarja kivonni magát a közönség élvezetdíjából egzisztáló színész az alól a kritika alól, melynek joga van mindenkit ellenőrizni, aki a nyilvánosság előtt működik.

Vagy az a legtöbb esetben színpalhasogató színész olyan magasan áll, hogy a kritikának megközelíteni se szabad?

A sajtónak a közönség adja a kritika jogát; a közönség, melynek filléreiből a színész is él.

Torkig vagyunk már a színész-önérzet kitöréseivel.

Elnézőnek lenni már nem lehet, mert ez csak veszedelmesebbé tenné a betegséget, melynek elmérgesedésében – sajnos – a sajtónak is nagy része van.

Nem szabad többé ezt a beteg ambíciót növekedni hagyni. Álljon mindig őrt a sajtó igazságos kritikája, melyet befolyásolni nem lehet, de – és ezt jegyezze meg jól mindenki, akit illet – terrorizálni sem!

A kritika olyan jog, mely védelmében hatalmas táborot egyesít, s melyet meg fogunk, *meg kell védelmezni!*

DH 1899. február 1.

Ady Endre

66. NAZARÉNUSOK

(Újlaki Antal népszínműve. A debreceni színház premierje
1899. febr. 5-én)

Újlaki Antal neve egyike a legjobb hangzású neveknek az újabb magyar elbeszélő irodalomban. Az Újlaki sikerei igazi, megérdemelt sikerek. Nem a divatos reklám csinálta őket, hanem az igazi talentum öntudatos, biztos, egészen zajtalan munkássága.

Szerencsés voltam a Nazarénumok szerzőjével nemegyszer beszélni aktuális irodalmi kérdésekről.

Alkalmam volt hallani irodalmi terveiről, mély gondolkozásra valló elveit, s minden szava megerősített abban a hitemben, hogy az ő gondolkozása, törekvése, ereje arra a hivatott íróra vallanak, kitől az elsilányult magyar színműirodalom nagyon sokat várhat.

Legutóbbi Hauptmann Henschel fuvarosáról beszélgettünk Újlaki Antallal. Lelkesedve, áradozó szavakkal, nagyon természetes. Újlaki igazi filozófus, minden ízében modern ember, hitvallása az igazság, melynek az újabb irodalomban valóságos mintaképe a nagy germán írónak ez az új darabja.

„...A népszínmű a mostani alakjában teljesen lejárt a magát. A színmű törvényei alól a népszínmű nem lehet kivétel. A népéletet is szenvedélyek, bűnök, erények és betegségek irányítják; megrajzolásában *igaznak* kell lennünk, nem pedig megmaradni azon a pusztán, hol még mindig betyárok tanyáznak, hol nótában vallanak szerelmet, s az aranyos párta szilárdan áll a leányok fején. Életet, igazságot kell a népszínműbe is önteni, vagy a népszínmű haljon meg végképpen!...”

...Körülbelül ez volt az ő véleménye a népszínműről. Komoly megfontolást igénylő szavak, melyek egy idő óta erősen foglalkoztatják a színpad számára írókat.

A Nazarénumok Újlaki első darabja. Tárgyáról, meséjéről múlt számunkban megemlékeztünk, s már előre jeleztük, hogy az új népszínmű új téren, új csapáson halad, s hogy a kezdő embernek van elég ereje öntudatos céljainak elérésére.

Akik társadalmunk válságával gyakraiban foglalkoznak, megdöbbenve vették észre azt a romboló hatást, melyet a társadalmi ellentétek a mi jó magyar népünk tiszta lelkületére is gyakoroltak. A magyar paraszt puritán lelkét megzavarták a századvég bajai. Új, nyomorúságos viszonyok állottak elő, melyekkel szemben nem volt még megacélozva a szíve, s ő maga is legnagyobb kétségek közé jutott.

Vagy hű maradt a régi állapot hagyományaihoz s apáinak vigaszához: a hithez; vagy eldobta magától a lelki megnyugvás meggya-

lázott, erőtlen szent eszközeit, s odaállott a társadalmat reformálni akaró demagógok táborába.

Az első út a vakbuzgóság iszapjába, a második a szocializmus örvényébe sodorta a magyar parasztot.

A régi épületben, melyet józan hit és hazaszeretet építettek, tiszta szívből kevesen maradtak.

A magyar népelet[nek] ezt a válságos helyzetét rajzolja az Új-laki darabja.

Nem szolgál megoldással, nem meri még a teljes összeütközést élénk állítani, csak az új környezetet adja meg, az új környezetet, melynek már új motívumú történetei vannak.

A Nazarénusok inkább a népelet egy kiragadott része, mint szabályok szerint dramatizált színmű.

Egy magyar falu életéről akar számot adni, melyet a nyomorok az érintett két végletbe vezettek.

A „szent emberek” és „cucilisták” zavargásai közt két szív történetét beszél el, kiknek sorsát majdnem végzetesen befolyásolták azok a dogmák, melyekhez két nem filozófáló, hanem szerelmes szívnek semmi köze sincs.

A darab meséjéről a múltkor már megemlékeztünk, s most csak annyival pótoljuk, hogy a tulajdonképpeni történettel párhuzamosan fejlődő melléktörténetek a főmesére kissé zavarólag hatnak.

A szereplő alakok pedig életből vannak véve, s hálásan oldának meg egy jól megalkotott mesét.

A darab meséje erősen hatásosan indul, de exozicija a leg-erősebb drámát igényli. A második felvonásban megakad a gyors kifejtést igénylő mese, és csakis a negyedik felvonás határozott, bár lélektanilag nem eléggé indokolt befejezése adja meg a történetnek a kellő alakot.

Érdekesekek és értékesek a darab új helyzetei. Szerencsés gondolat, ötlet nyilvánul minden egyes képben, s látjuk az igazi talentum kezét, kinek sok új eszméje, gondolata van, csak a színpad ismerete hiányzik. Az alakok élethűségén, az új környezeten, a hatásos képeken kívül a darabnak még egy nagy érdeme van: a szép, népies nyelvvezet, mely az írókat mint a népeleten kívül a népies nyelv ismerőjét is mutatja be.

Szóval a Nazarénusok tehetséges író munkája.

Szerzője gondolkozó ember, kinek sok becses kvalitásához csak a színpad kellő ismerete hiányzik. Darabja nagy sikert aratott, s ez a siker csak buzdíthatja az alkotásra hivatott szerzőt.

Az előadás – egypár premier-hiányosságot leszámítva – igen jó volt. A szereplők kedvvel, ambícióval játszottak. Különösen nagy hatással és művészettel játszott Szabó Irma. Dalait, melyeket a ma-

gyar nóta nagytehetségű művelője, Dóczy József írt, szépen, sikerrel énekelte el. A dalok közül különösen kivált a nazaréusok éneke, mely határozottan becses kompozíció.

A többi szereplők közül kitűntek Komjáthy és Bartha, kiknek tegnapi alakításuk kifogástalan volt. Nagy sikere volt Tanay józsi alakításának, s a többi szereplők is: Follinuszné, Sziklay, Szacs vay, Locsarekné, Szentés, Fáy Flóra, Csügényi, Mezey és Csatár jók voltak.

A sikerült előadást telt ház nézte végig, mely valóságos ovációt rendezett a szerzőnek. Tisztelői gyönyörű babékoszorúval lepték meg, s vége-hossza nem volt a kihívásoknak.

DH 1899. február 6.

(A.)

67. MORALISTÁK

Unalmassá lesz már a folytonos panasz. „Korunk hibái”, „társadalmunk betegségei”, ezek újabban a vesszőparipák. Ezeken lovagol boldog-boldogtalan, s el lehet mondani, hogy soha annyi szociológus nem botránkoztatta az emberiséget, mint manapság. Minden esetből morált vonni le, mindenkit megítélni, s az egyéni szabadság elveit csak magunkkal szemben tartani tiszteletben – ezek az újabb moralisták alapelvei. Az igazság pedig az, hogy ezek az urak rendszerint a legnagyobb hipokraták [!] és ha semmi egyebet, de az ő hibájukat fel lehet róni ennek a kornak, melynek egy régi anekdota a legjobb jellemzője:

A cigány lopott a vásáron, s üldözőbe vették.

– *Fogjátok meg* – kiáltják az üldöző atyafiak.

– *Fogjátok meg* – kiáltja lehangosabban a cigány...

... Felesleges a mesét tovább mondani. *Sok cigány van a mi moralistáink között!*

DH 1899. február 8.

Erdneyda

68. A SAJTÓ

Szomorú dolog, hogy nálunk még a sajtó folytonos védelemre szorul. Mindenki lenézheti, mindenki öklelhet egyet rajta, s ezt – itt Debrecenben legalább – mindenki természetesnek tartja. A sajtóban keresni a hibát, a legnagyobb helytelenség volna. A debreceni sajtó legjobb tehetsége szerint teljesíti kötelességét, s bírálatra hivatott emberek nagy elismeréssel szólnak arról az eredményes misszióról,

melyet a debreceni sajtó újabb időben teljesített, s jelenleg is teljesít. Mi hát az a *jogos kifogás*, mellyel a debreceni sajtó ellenesei álláspontjokat megokolhatják?...

A végrehajtóban Procatel ügyvéd *egy szóról* beszél, mely ajkán lebeg, s mely minden félreértést elenyésztene.

– Mi az a szó? – kérdi tőle az apósa.

– Magam sem tudom – mondja Procatel, s *mondhatnák* a fent jelzett urak.

DH 1899. február 8.

Erdneyda

69. EPILÓG

Egy kellemetlen affér volt az elmúlt hét legfőbb eseménye. Hősei egy színészférj és egy kritikus voltak.

Magáról az ügyről nem akarunk többé beszélni, de a tanulságok nagyon érdekesek. Ezekről a tanulságokról pár szót.

Az egyik tanulság állítólag az volna, hogy *színésznőről*, ha egyszersmind *fiatal feleség* is, *nem szabad rosszat írni*. Na, szegény kritikus, akkor ugyan lehetsz tárgyilagos! – Hát van olyan színésznő, aki egyszersmind *öreg feleség* is?!...

A második tanulság az volna, hogy „a színész érzékeny, *tehát* nem szabad izgatni”. Szép. Nem alakítanók meg a színészdévó egyesületet? Vagy van olyan érzékenység is, amely betegség? ... Az ilyen betegséggel szemben homeopatiának kell lenni. Ha ez a mód sem segít, *le kell mondani* a betegről!

A harmadik... ejh elég már a tanulságból! A sokból úgyszólván csak egy igaz: „Szólj igazat, betörök a fejed!”...

DH 1899. február 8.

Erdneyda

70. KÍNAI TÖRTÉNETEK

Nagyon divatos volt egypár évtizeddel ezelőtt kényesebb témákat kínai történet alakjában megírni. Persze minden cefpos atyáról rá lehetett ismerni egy-egy ismerős alakra.

Kedvem volna ezt az agyondolgozott zsánert feleleveníteni.

Annyi téma kínálkozik most a kínai történetekre.

Annyi érdekes dolgot lehetne megírni, annyira aktuális a kínai tincs...

De nem merem. Kínában – állítólag – furcsa szokás van.

Ha a skribler ember igazságot ír, hatóságilag kényszerítik arra,
hogy saját magán harakirit kövessen el.
Ez pedig nem lehet kellemes multság – szintén állítólag.
Nem tehetek okosabbat tehát, mint csak magamban dudorászom a Vun-Csi nótáját:

*Csúf, csúf csakugyan
Az a csúnya tincs...*

... De ezt is csak olyankor tehetem, mikor a mandarinok nem hallják.

Mert ha meghallják, jön a harakiri: *csúnyán lecáfolnak...*

DH 1899. február 13.

Erdneyda

71. EGY KIS TÉVEDÉS

„Valahol messze, valaha régen...”

Egy új darabot adtak elő egy vidéki város színházában.

A darab rövid volt, de rossz.

A jelszót kiadták: *sikernek kell lenni!*

Egy jó tenyerű tábor készült a sikert megcsinálni.

A tábor be volt oktatva: Ordítani, tapsolni, hívni a szerzőt.

De egyre nem számítottak.

Mint jeleztük, a darab rövid volt.

Megelőzte hát egy egyfelvonásos Shakespeare-darab.

Mikor ennek vége volt, megmozdult a tábor.

„Szerző”, „Szerző”! – ordította ötven-hatvan torok.

Rendet csinálni nem lehet. Az atyafiak lelkiismeretesek voltak szörnyűen.

Már egy ismert spiritisztához folyamodtak, de az kijelentette, hogy nem képes megidézni a szerzőt. Még mindig nincs kiderítve, hogy ki volt Shakespeare.

A válságos pillanatban felszaladt a karzatra a hecc főrendezője, s megnyugtatta a kedélyeket.

– A szerző még vacsorál. Majd akkor hívják, mikor másodszor legördül a függöny. A tömeg elcsendesül. Nyugodtan várta, míg a nagy brit megeszi a vacsoráját.

És ez történt „valahol messze, valaha régen”...

DH 1899. február 13.

Erdneyda

72. IMPRESSZIÓK

Egy kedves, szellemes ember volt pár napig vendégünk, ki még nemrég a debreceni sajtónak volt egyik legkitűnőbb munkása. Kíváncsiak voltunk tudni, vajon fedezett-e fel valami változást, mióta Debrecenből elment?

Világváros ugyan nem lettünk, a kis vonattal még mindig speciáliskodunk, „magyar Bayreuth” névre se nagyon vágyunk – de hátha mégis történt valami, amit csak mi nem fedeztünk fel.

A mi kitűnő kollégánk bekalandozta az egész várost, s egyebet nem tudott felfedezni, mint hogy a színlapok most sokkal gyengébben vannak felragasztva, mint egykor.

Elvittük a színházba.

Saját állítása szerint tíz év óta ugyanez a színházlátogató közönség van.

A Babáról azt mondta, hogy látta már, csak hogy elosztva öthat operettben.

A szereplőkről sem tudott újat mondani, legfeljebb Fenyérről, kiről nem tudta, hogy Hilárius-e vagy Kaján Tóbiás.

Már feladtunk minden reményt, mikor a mi kollégánk kérdészködni kezdett a színészek és újságírók közti „hagyományos jó viszony”-ról.

Mit, mit nem mondhattunk neki, hálásan kulcsolta össze kezeit, s felsóhajtott:

– Na, csakhogy Debrecenben is történik valami változás!...

Nehogy az olvasók mást gondoljanak, megmagyarázom kitűnő vendégünk hálás sóháját.

Nem úgy értette ő, hogy akkor nem volt veszekedés; mert a cigánynépség akkor is cigánynépség volt.

Veszekedtek, verekedtek bizony akkor is, de nem úgy, mint most.

Mi volt hát a felfedezett változás?

Nemcsak változás, hanem változások:

1. Két ember, kik pisztolypárbajt vívnak, s mégsem lövik agyon a fiakkeres lovakat. Sőt, már Debrecenben az is változást jelent, hogy *éltek a lövés jogával!*

2. Egy kritikus és színész párbaja, mely kölcsönös sérüléssel végződött, s kölcsönös angol flastrommal ragasztódott.

3. Egy színdarab, melyet megírtak, elfogadtak, előadtak, betiltottak, visszavittek – hajbakaptak miatta.

... Ennyi esemény csak egy században egyszer történik Debrecenben!...

DH 1899. február 14.

Erdneyda

73. A GYURKOVICS LEÁNYOK

Tegnap volt a színpad igazán iskola.

Tanult és boldog volt minden mama, hitt és remélt kisebb-nagyobb leány.

Mikor egy szakasz vége újra házasság lett, szinte hallatszott az érdekeltek örömteljes „áh”-ja.

Egyik első emeleti páholyban egy kisleány ült. Nem nagyon kicsi, de nagyon édes.

A kicsike arról nevezetes, hogy csinos ő is, a hozománya is.

A tegnapi darabról nagyon megvetően nyilatkozott.

– Hát így kell férjet szerezni a lánynak?...

– Dehogyan így, dehogyan így! mormogta bánatosan 4–5 közelben lévő gavallér, kik örömet megcsípetnének férjnek magukat.

DH 1899. február 14.

Erdneyda

74. GYURKOVICS LEÁNYOK

(Életkép 4 szakaszban. Írta Herczeg Ferenc.

A debreceni színház premierje 1899. február 14-én)

A híres Gyurkovics leányok diadalmasan vonultak be a mi színpadunkra is. Nem nehéz megjósolni, hogy nemsokára nálunk is jubilálna, mint holnap a Magyar Színházban; és ezt a sikert határozottan jobban megérdemli a Herczeg darabja, mint a szezon összes francia víg darabja együttvéve.

Herczeg Ferenc nemcsak a legszellemesebb, de a legpraktikusabb magyar író is. Nem szándéka a halhatatlanságnak – csak a közönségnek dolgozni, komoly problémákat bolygatni nem célja, az ördög csináljon rossz étvágyat másnak, hiszen sok igazságot lehet, sőt jobb is megmondani – *kacagva*. És *kacagtatva*. – Mert ez a legelső érdeme Herczegnek. Egy jól ismert világ éles szemű megfigyelését eláruló ötleteivel folytonos derűtségben képes tartani hallgatóságát. Bohózat-alakokat, lehetetlen helyzeteket annyi valószínű vonással rajzol meg, hogy azok reánk az élet látszatával hatnak. És ez az egy tulajdonság már elég ahhoz, hogy Herczeget az összes divatos francia bohózatírók fölé emelje, annyival inkább, mert neki nincs szüksége a hatás olyan eszközeire, melyek nélkül ezek az urak már nem boldogulnak.

Az azután más kérdés, hogy Gyurkovics leányok vannak-e? Vannak-e olyan leányok, kik mélyebb érzésre nem képesek; kiknek

egyedüli céljuk férjhez menni, s az életet végigvalcerozni; kik valóságos félszüzek magyar kiadásban?

Lehet, hogy vannak, de ezek – szeretjük hinni – *még csak kivételek.*

Szeretjük hinni, hogy a magyar dzsentri csak külsőségekben volt modellje Herczegnek, valójában azonban nem ilyen sekélyes, nem ilyen léha.

Vagy ilyen?...

Ez alkalommal ez se szomorítson bennünket! Így, a színpadon nagyon mulatságosak...

Az életképnek nevezett bohózat különben négy Gyurkovics leány sikeres férjvadászatát meséli el. A házasságok önkéntes intézője, Horkay Feri (Tanay), aki fogad a legnagyobb diplomata Gyurkovics leánnyal, Mícióval (Szabó Irma), hogy a házasságra megérett Gyurkovics kisasszonyokat rövid időn férjhez segíti. A fogadás tárgya annyi csók, ahány lány házassága sikerül.

Horkay azután csellel, tőrrel, pisztollyal, karddal férjhez segíti a leányokat, akik különben elég ravaszak az ő munkáját megkönynyíteni.

Először Katinkának (T. Halmy Margit) szerzi meg Radványi ezredest, aki a leányt gyámfia, Gida (Rubos) elől kaparintja el.

A következő házasságok lebonyolításánál már az ezredes is segédkezik.

Sárikának, a második leánynak a legravaszabb módon fogják meg Sándorfy képviselőt (Ódry Árpád), míg Ellát (Cserényi Adél) Gida kapja meg, kit az ezredes fel nem ismerve kényszerít a leány elvételére.

A negyedik házasság – szinte tudnivaló – a két diplomata, Míció és Horkayé, kik a fogadás beváltásánál egymás karjaiba esnek, s bebizonyul a régi igazság, hogy a diplomációhoz mégiscsak a nők értenek legjobban.

A vég mind a 4 képnél egyforma, de a képek maguk ötletesség és változatosság tekintetében csaknem páratlanok. Az egész darabon annyi báj és könnyed poézis ömlik át, hogy megbotránkozni ott se jut eszünkbe, ahol egyes alakok még bohózatban is szörnyű léhasággal beszélnek azokról a dolgokról, melyeket elvégre is komolyaknak tartunk.

A Gyurkovics leányok a maga szezonhalhatatlanságával Herczeget még kedvesebbé tette a közönség előtt, s csak nagyobb népszerűséget szerzett a jól ismert bunyevác kisasszonyoknak.

Halhatatlanságot nem vár tőlük a szerző, de zajos sikert zsíros tantiémet bizonyára szerzett, s különben is ma már a pénz mozgattja az egész – s a tantiém az íróvilágot!...

Az előadás a legjobbak közül való volt. A szereplők csaknem mindnyájan kitettek magukért.

Elsősorban Komjáthyt kell megemlítenünk. Az ő tehetsége a Radványi-féle szerepekben érvényesül legjobban. Itt csaknem utolérhetetlen. Minden szava, minden mozdulata kifejező és nagy hatást keltő; az utolsó képben olyan kitűnő volt, hogy a *zombori kaszinótól* megérdemelné, hogy dísztagul válassza meg.

Mici szerepében Szabó Irma excellált. Édesebb, elragadóbb, pajkosabb Micit képzelni sem lehet.

T. Halmy Margit Katinka szerepét szokott művészetével játszotta meg; Kiss Irén félelmetesen igaz Gyurkovics mama volt.

Tanay mint Horkay tegnap ismét elemében volt. Úgyesen, szépen játszott. Ugyancsak ezt mondhatjuk Ódryról és Rubosról is.

De hogy Cserényi Adélnak miért kellett játszani, igazán nem értjük. Amennyiben a darab valószínűleg még sokszor fog színre kerülni, jó volna Ella szerepét másra bízni. Úgy hisszük, *alkalmasabb* is akadna.

Sziklay és Szacs vay kis szerepeikben a legjobbat nyújtották. A darabot ma és holnap megismétlik.

DH 1899. február 14.

75. A JOGÁSZ ÉS TISZTVEISÉLŐ KÖR JELMEZBÁLJA

Isten veled, Karneváll...

Isten veled, mámoros jókedv, édes könnyelműség: Karnevál meghalt, s ti is elmúltatok.

Kacagó éjszakák varázsa nem csábít már többé, gondtalan odaadás, mámoros élet, arany könnyelműség tovább már ne kísértsetek: Karnevél meghalt, hamut a fejekre, zokogjunk, vezekeljünk, göröngyös úton vándoroljunk tovább...

Isten veled, te szép, te ragyogó farsang! Isten veled Karneváll!

*

Meghalt a farsang, mámorba fulladva halt meg Karnevál, de Istenemre, szép temetése volt!...

Koporsójára dobtuk a tél összes virágát: koporsója körül ravatalt állottak a legszebb virágok, a legszebb lányok...

Így szép az elmúlás. Mámorba fulladva átálmodni magunkat egy más világba.

Így szép az elmúlás, így szép a temetés – kacagva, dalolva
válni el.

Karnevál herceg, irigylem a halálod!

*

A hamvazás napjának hajnala piroslott az égen, és még mindig
szólt a zene, táncoltak a párok.

Sohse halunk meg! Éljen a jókedv! Éljen az édes mámor! –
Ezek voltak a jelszavak.

...És ma porba hullunk, vezekelünk...

DH 1899. február 15.

76. KAPOSÍ JÓZSA VISSZASZERZŐDIK?

Az a furcsa hír van elterjedve, hogy bizonyos körből, mely Kaposi Józsat állandóan favorizálni szokta, olyan terv indult ki, hogy Komjáthy direktort aláírások toborzásával kényszerítik arra, hogy a már szerencsésen elszerződött szubrett-énekesnőt jövőre is megtartsa. Ez a hír annyi helyről nyert megerősítést, s olyan szokatlan tényre vet világot, hogy kénytelenek vagyunk vele foglalkozni. Kaposi Józsa iránt, mióta Debrecenből való távozása tényné vált, a debreceni sajtó a legjobb indulattal viseltetett. A szigorú, de igaz kritikáknak úgyis csak az céljuk, hogy ő, ki távolról sem képes a debreceni közönség igényeit kielégíteni, távozzék, s egy nála alkalmasabb énekesnőnek adja át helyét. Ő azonban az újabb kritikákban megnyilatkozó elnézésből – úgy látszik – érdemet kovácsolt, s tisztelői segélyével vissza akar maradni Debrecenben, hol *mint színésznő ő már lebetetlenné vált*. Nem óhajtunk bővebben írni a még teljes megerősítést nem nyert hírről, de annyit kijelentünk, hogy Kaposi Józsanak lehet 100, talán 200 marasztaló tisztelője is, de a nagyközönség az ő szerződteséről hallani sem akar!...

DH 1899. február 15.

77. FARSANG UTÁN

Most az egyszer nem leszek sablonos.

Nem fogom érzélgős frázisokkal növelni a nagybőjt különben is nagy szomorúságait, nem vezeklek, nem sírok, csupán annyi keserűség lesz ebben a pár sorban, amennyit mindnyájan megérdemelünk ilyenkor, a nagybőjt elején.

...Tulajdonképpen filozofálásom kellene kezdenem. De a filozófia hálátlan dolog lévén, in medias res csapok, s kimondom merészen a szentenciát: *a farsangon mi már nem mulatunk!*

Más szóval, a farsang lejárta magát.

Csodálatosnak látszik, hogy mikor mi, századvégi emberek minden elavult dolgot utolsó porszeméig eldobunk magunktól – a farsanggal mégsem szakítunk!

De nem ám! Mert közbelépett a farsang érdekében egy másik szempont, mely a mi egész létezésünknek új alapja: a praktikusság, s a farsangot szépen átformáltuk olyan intézménnyé, amilyenné újabban mindent átformálunk: üzletté.

A farsang ma már üzlet. Olyan nagyvásár-féle, de hasonlít a tőzsdéhez is.

Sehol sem dominálnak az esélyek annyira, mint például egy farsangi bálüzletben.

Ezt a kérdést sokan bolygatták már, de még mindig nagyon aktuális.

A családapa belefekteti egy kétes üzletbe utolsó garasát, a mama minden ravaszságát, a portékának minden előnyös tulajdonságát feltárják, s az eredmény legtöbb esetben semmi.

A papa a maga üzleti céljaival szemben találja a kuncsaft férjelölt üzleti céljait, és így nem sikerült az üzlet – azaz a házasság.

Lám, vannak – kis számmal – jobb üzletemberek is.

Ezek becsületesebbek, s határozottan tisztességesebb és jobb úton járnak.

Nem akarják becsapni a másik üzleti felet, nyílt kártyával szoktak játszani.

Megmondják nyíltan: Vedd meg az én portékámat; adok vele 2000–10 000–20 000 frtot! Ha tetszik az alku, kezet rál!

Ezek nem ámítják farsanggal a világot, üzletet mindig készek csinálni, és ezt nem is titkolják el. Ha szenzál akad, azt is megfizetik. Üzlet – üzlet – ha mindjárt lányokról is van szó!...

...Hölgyeim és uraim, kik a farsanggal nincsenek megelégedve, higgyék el, hogy nincs szebb dolog az őszinteségnél!

A látszat azért látszat, mert jó szemű ember sohasem tekinti valóságnak.

Ha ezt meggondolják, nem fognak nevetni, ha valamelyik lapban ilyen csinos dolgot olvasnak például:

Kohn Márkus
Zenta
és
Weisz Rebeka
Huszt
jegyesek.

Mert mint mondám az előbb: *üzlet – üzlet!*...

DH 1899. február 17.

Bandi

78. NYILATKOZAT

E lap szerdai számában Kaposi Józsa visszaszerződik? címmel egy színházi hír jelent meg. A cikket én írtam. Megírásával engem megillető jogot gyakoroltam, s csak olyan kötelességem teljesíttem, melynek teljesítését lelkiismeretem és hivatásom parancsolták. Értésemre jutott azonban, hogy a cikk eléggé nem sajnálható félreértésekre adott okot. *Lovagias kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a kérdéses cikkekel én csak a színésznő felett mondtam és mondhattam bírálatot, s nőt megsérteni távolról sem volt szándékom.* – És ha a félreértés Kaposi kisasszonynak csak egy percre is kellemetlen érzést okozott – a legmélyebben sajnálom. Azt azonban ki kell jelentenem, hogy a *színésznőről* alkotott véleményemet megváltoztatni semmi okom sincs. Debrecen 1899. február 17.

Ady Endre

DH 1899. február 17. a Debreczeni Hírlap belmunkatársa

79. EGY LÖVÉS UTÁN

A kávéházak asztalainál ismét a 4-es szám kezd dominálni.

Négy szigorú arcú úriember ül egy asztal körül. Ezek az urak élet és halál urai, ezek az urak *párbajsegédek*.

Egy-egy végzetes párbaj nemhogy józanabbá tenné a lovagiasság beteg embereit, de mintegy lelkesíti, belelovagolja őket a vérontásba, hogy egész világ lássa: milyen szent előttük a becsület,

s milyen olcsó az élet, az élet, mely a leghitványabb filozófiával is tekintve, nem olyan értéktelen valami.

Szóval a párbajmánia ismét dühöng.

A lapok tele vannak puskaporszagú históriákkal, a „négyek” kávéházi uralma áthatja az egész honhazát, a vívótermek kardcsatogástól, pisztolydurranástól hangosak, egy szegény embernek pedig a tudójét turkálják a pesti doktorok, hogy egy bolondos golyót előkerítsenek.

Egy bolondos golyót, melynek elvégre is nem lehetett több esze, mint azoknak, akik a csöbe beleszorították.

Quousque tandem?... diákkoromból visszacseng e klasszikus kérdés.

Hát mit se tehetünk e ragályos kór ellen, melyet elvben mind elítélünk, kenyérszegéskor mind elősegítünk?...

Elszorul a szívünk erre a kérdésre. Az a szegény beteg, ki gyuladt tüdővel kapkod a levegő után, *újságíró*.

Nem az fáj annyira, hogy egy *újságíró*, hanem az, hogy éppen *újságíró* a legutolsó tragédia hőse.

Újságíró...

Hívatva van eszmét adni, eszmét szolgálni. Felesküdt katonája a haladásnak, elszánt ellensége minden előítéletnek. Kezében az eszme leghatalmasabb fegyvere, a toll, melyet – ha az igazság vezet – nem dezavualhat ötezer dzsentlimén [!].

... És ez az újságíró odaáll a pisztolyos elé, s rábizza egy nyomorult golyóra, hogy találja meg azt az igazságot, melyet ezen az úton keresett a középkor minden fajtájú istenítélete.

Nem tanács, csak egy kétségbeesett intőkiáltás ez a cikk. Nem a gyávaságnak szószólója, hanem a bátorság fényében sütkérező betegség bulletinje, mely az egész társadalomra végzetes lehet.

Megírtam.

A világ azért halad, a négy szigorú férfit csak tárgyalt tovább.

Holnap talán halálhírt hoz a táviró drótja. Semmi. Nyugodjék békében, a becsület halottja volt.

Sor kerül azután másra is. Lesz szenzációja a lapoknak, finom étele a közönség gourmand-jainak.

Igazságot írtál, holnap már kardot nyomnak a kezébe. Hitványul sértettek meg, ráadásul egy kis ólmot is beléd lönek.

Verekedünk nap-nap után. Akinek nincs szerencséje, nyöszörög a kórházi ágyon, vagy a kapufélfától sem búcsúzva elpatkol az árnyékvilágba...

Quousque tandem?...

DH 1899. február 22.

Ady Endre

80. JUBILEUMI ELŐADÁS

A jubileumi előadások szokása még az ókorból maradt fenn. Mióta előadások vannak, a jubileumok sem maradnak el. Az előadás úgy viszonylik a jubileumhoz, mint 1 : x, mert jubileumok bármikor tarthatók. Olyan a jubileum, mint az orvosság, be muszáj venni.

Előttem van egy érdekes levél. Egy vidéki tudósítónk írta Hercegovinából.

Igen, Hercegovinából. Egy jóra való napilapnak mindenütt kell tudósítót tartani.

Ergo tudósításunk Hercegovinából jött, Dobránszkból. Ez, kérem, egy élénk vidéki város, melyben hatalmas művészi és irodalmi élet dühög.

Dobránszkbán jubileumi előadás volt. Lapok nem jelezték, színlap nem hirdette, de mégiscsak jubileumi előadás volt.

A Gésákat, e nem túlságosan ismeretlen, de elég vidám operettet adták – huszadszor.

A nézőtéren, páholyokban nem volt egy árva Ferenc József-kabát sem, és mégis jubileumról számol be lelkiismeretes tudósítónk. Táviratilag kérdeztük meg tehát, hogy fenntartja-e tudósítását.

Ő gyorsan válaszolt, s úgy írja le az előadás lefolyását, hogy a jubileum felől nem is kételkedhetünk.

Az előadás így folyt le:

Este 7 órakor a közönség gyülekezni kezdett a színházba. A foyér-ban egy fekete tábla tudatta a következő híreket:

1. Baritonistánkat leütötte a hajókötél, helyette egy nyugalomba vonult primadonna énekel.

2. A kóristáknak bankettjük van. A kórus énekszámait a holnap előadandó Kaméliás hölgyben fogjuk előadatni.

3. A tengerésztszti sapkák elvesztek. A darabban szereplő tengerésztsztek cilinderben fognak játszani.

4. Egyéb meglepetések sincsenek kizárva.

... 8 óra felé felhúzták a függönyt, 10 órakor leeresztették. A közbeeső idő alatt botrány botrányra halmozódott. Legcsinosabb az volt, mikor Imari márki személyesítője Vuncsit ledobta a zenekarba...

... Eddig tart tudósítónk levele, mely bizonyossá tett bennünket afelől, hogy Dobránszkbán jubileumi előadás volt.

DH 1899. február 23.

Dybandi

81. „KÜRY KLÁRA AZT ÜZENTE...”

Jászai Mari, a nagy tragika – mint lapunk más helyén olvasható – legközelebb Szatmáron vendégszerepelt.

Szatmár valósággal ünnepi mámorban úszott, minek még nótában is éktelen kifejezést adtak. A nóta – mint olvasható – a Kossuth-nóta formájára készült.

Legközelebb Debrecennek is magas látogatója lesz, az aranyos Klárika.

És mivel Debrecen nem maradhat Szatmár mögött, nekünk is muszáj nótáról gondoskodni.

Fell Debrecen alkalmi poétái!

Nótával fogjuk üdvözölni „Ó”-t.

Már szinte hallom a bevonulásnál felzengeni a felséges nótát:

„Küry Klára azt üzenete...”

... Különben az aranyos Klárika tényleg üzent valamit.

Egypár vidéki lap ugyanis azt írta róla, hogy férjhez fog menni gr. K. M.-hez. Erre aztán „Küry Klára azt üzenete”, hogy az egész hír „légből kapott koholmány”.

Lám, lám. Eddig azt hittük, hogy csak „égben kötött” házasságok vannak, s most kiderül, hogy van „légből kapott” házasság is...

DH 1899. február 23.

Dybandi

82. FŐVÁROSI MODOR

Lapunk 5-ik számában egypár figyelmeztető szót intéztem a budapesti Egyetemi Kör vezetőségéhez.

Hogy a figyelmeztetés jogos volt, azt talán ők maguk is érzik, csak beismerni nem akarják.

De ha ők alaptalannak tartják is, mellettem áll a debreceni főiskolai ifjúság nagy része, melynek hangulata és állásfoglalása a cikk megírását lelkiismeretbeli költelességemmé tette.

Az Egyetemi Lapokban két válasz is érkezett számomra.

Előre is kijelentem, hogy egyik cikk írójával sem lehet vitatkoznom. Hogy saját tévedéseiket nem hajlandók beismerni, azt megértem, de hogy jogos méltatlankodást mutatva meg sem próbálják állításaimat megcáfolni, hanem a már jól ismert fővárosi modorral vadul nekem s az egész debreceni főiskolai hallgatóságnak rontanak – ez, míg egyrészt érthetetlen, másfelől kizárja azt, hogy velük vitába bocsájtkozhatssam.

Mikor ők a cikk lényege, sőt az egész cikk helyett a dolog lényegéhez nem tartozó dolgokkal foglalkoznak, és személyeskedéssel akarják elterelni jogosan megbírált eljárásukról az érdekeltek figyelmét, már mintegy beismerő vallomást tettek.

Ha csak egy csepp jóakaratot vagy jóhízeműséget fedeztem volna fel cikkükben, ha csak egy kérdésemre is válaszoltak volna, én magam is ezer örömmel munkálkodnék az esetleges félreértések eloszlatásán.

De ők nem ezt tették.

A szokott pesti fölényrel és hanggal igyekeznek elhallgattatni bennünket.

Ilyen hangon vitatkozni nem tudok.

Választ vártam, mely megnyugtasson, s ahelyett – minden kérdésemtől eltérve – személyeskedő támadást intéztek lapunk és saját személyem ellen.

A „fővárosi modor”-ból leckét venni nem akarok, egyéb okom pedig válaszolni nincs, mert az Egyetemi Lapok cikkei nem cáfoltak, hanem sértegettek!

DFL 1899. február 25.

Ady Endre

83. BOHÉM ESTÉK

Előre kijelentem, hogy *leleplezni* akarok. Le akarom leplezni magunkat. Bohém embernek úgyis az a cudar természete van, hogy akkor is őszintéskedik, mikor semmi helye nincs.

Én tehát most őszinte leszek, s bevallok egy sikkasztást, melyet a debreceni bohémek követtek el.

A debreceni bohémek sikkasztottak.

Hasznuk nincs belőle, de ez a vétket nem enyhíti.

Elsikkasztották a világ legédesebb estéit, a bohém estéket.

Milyen tündéri esték voltak ezek, s már csak voltak, nincsenek.

Én csak éjfélig emlékezem rájuk, mert éjfél után kissé mindig megszibbadt az emlékezőtehetségem, de addig is felejthetetlenül szépek voltak.

...Némán, komoran foglalták el a hosszú asztalt a bohémek. Az elnöki székekben méltóságos arccal ült a legfőbb bohém: Komjáthy János, azután a legelemibb rend megtartása nélkül foglaltak helyet a többi bohémek.

Aztán egyre hangulatosabb lett a bohém társaság.

Éjfél körül távoztak a társaság gyengébb, de bájosabb tagjai – ott maradtak a *gyengül*ni óhajtók, de kevésbé bájosak.

Eddig emlékezem én.

Az éjjél után történekből csak egy-egy pohárkoccintás csendül vissza fülembé, a többi értékes mozzanatok legfeljebb sejtésem édes világában élnek.

A hajnali szellő gyöngéd cirógatása ismét megreparálta emlékezőtehetségemet, s *éreztem*, hogy az éjjel jól kellett mulatnunk.

Ilyen volt egy-egy bohém este.

Szépek voltak nagyon, s rossz viccek és rossz borok mellett mások nem tudtak volna úgy mulatni, miként mi mulattunk.

Ezeket a bohém estéket saját bohém-magunk sikkasztottuk el.

A sikkasztásnak mi volt az oka, talán alig sejtem.

Vagy nem vagyunk már jó bohémek, vagy nagyon is jók vagyunk.

Ez, ez. Nagyon is jó bohémek vagyunk. Valljuk be az okot: bohém módra *összevesztünk*.

Összevesztünk, s elsikkasztottuk a bohém estéket...

Bohémek, bohémek, édes jó kollégák, halljátok meg kérő szavamat!

Veszekedjünk, marakodjunk tovább is, ha már úgy megszoktuk, de tartsunk egy-egy este fegyverszünetet: egy-egy bohém estét.

Hiszen olyan szép volt az a bohém este, pedig én csak éjjélig emlékszem rá...

DH 1899. március 2.

Adieu

84. EGY PÁRBESZÉD

- Ma?...
- Meg.
- Kard?...
- Eh!
- Három?
- Kettő, 20 lépés.
- És volt?...
- Volt!
- Az Istenért! Melyik?!...
- A rudas.
- ? ? ?
- Ötven pengőt kellett fizetni a fiakkeresnek.

DH 1899. március 2.

Adieu

85. EZ IS KRITIKA

Egy vidéki lap kritikusa írta:

Liliomi úr valóságos művész. Ő sír és nevet. Ha sír, akkor könnye folyik, ha nevet, akkor derűs az arca. Meg a külsője is érdekes, de belső tartalma annál több. A közönség meg volt illetődve, estve ismét Liliomi játszik. E kimerítő kritikát Liliomi művészetére való tekintettel írjuk.

Dórai kisasszony úgy énekelt, mint egy szirén.

DH 1899. március 2.

Adieu

86. EGY KIS NAIVÁRÓL

Annyi komoly, okos dolog között elfér vajon egy kicsi, apró hír egy kicsi naiváról?... Talán nem haragszik meg a mi közönségünk, ha ma nem írunk hírt a hamis borokról, ahelyett egy kis naiváról mondunk igaz mesét, egy kis naiváról, aki szintén hamis.

A kis naivának besúgja valaki, hogy egy bolondos gyerek örülden beleszeretett, s naponta legalább öt verset ír hozzá.

A versek nagyon rosszak voltak, de a kis naivának mégiscsak hízelgett ez a költői imádás.

Várta hát nagyon a verseket s a szerelmi vallomást.

Várta sokáig, majdnem egy hónapig várta, de hiába. A trubadúr nem vallott szerelmet sem versben, sem prózában.

A kis naiva nagyon bosszankodott, alig várta, hogy találkozzék az élehetetlen imádóval.

A találkozás nem sokáig késett, s a következő párbeszédre adott alkalmat:

– Haragszom magára!

– Tudtommal nincs oka!

– De igenis van.

– ?

– Hiába néz, komoly okom van!

– Szíveskedjék szegény fejemmel tudatni.

– Hát... hát az mégse járja, maga... Sze... igen szerelmes már régen, és... és mégsem vall... mondta meg... *nekem...*

Engedjenek meg, tisztelt olvasóink, ha a hamis borok helyett egy igaz mesét mondtunk el valakiről, aki szintén hamis, ám-bátor naiva.

DH 1899. március 2.

87. KELLEMETLEN VENDÉG

Egy furcsa kis histórián nevetnek most egyik előkelő kávéház törzsvendégei.

A történet mindenki számára mulatságos, csak a hős tartja kissé kellemetlennek, amiben tényleg neki van igaza.

A kávéház egyik külön helyiségében egy társaság mulatott. Mulatott pedig széles jókedvvel, de okos elővigyázattal, mert a pincéreknek erősen meghagyták, hogy senkinek se árulják el, hogy Debrecenben melyik ma este a legjobban mulató kompánia.

A szomszéd szobában egy ismert debreceni úriember búslakodott egyedül. Ez az úr arról nevezetes, hogy olyan veszekedett komisz arca van, hogy képes a legjobb kedélyű embert elkeseríteni. Az arcán kívül vannak [az] illetőnek egyéb dísztelen tulajdonságai is, melyek bár nem tartoznak történetünk tulajdonképpeni tárgyához, de megértéséhez okvetlenül igen.

Éz az úr kiszimatolta, hogy ő ismeri a szomszédban mulató urakat, s nem gondolkozott sokáig, hanem minden pincéri obstrukció dacára bevonult a jókedvű kompánia szobájába.

A hatás egyszerűen óriás volt.

A lehangosabb kurjongatónak is elcsuklott a hangja, a cigány pedig gyászindulóba kezdett.

Hősünk azonban büszkébb volt, mintsem észte akarta volna venni a kínos meglepetést.

Nyugodt, de a szokott komisz arccal ült le, s nem akarta észrevenni, hogy a kezéhez elég tartózkodással nyúltak hozzá az ő ismerősei a köszönés alkalmával.

A helyzet már kínos megoldás előtt állott, mikor a főpincérnek jó ötlete jött, s egyik pincérét lóhalálában szalasztotta el.

Pár perc múlva örülten csilingelt a kávéház telefonja.

A főpincér odarohan.

– Halló!

– Halló!

– Bika étterméből. Kérem azonnal küldeni X. urat, nagy társaság várja.

X. úr, aki a kellemetlen vendég volt, gyorsan szedte össze magát, s rohant ész nélkül a Bikába.

Nagyon természetes, hogy a jókedvű társaság rögtön bezáratta az ajtót a kellemetlen vendég után.

...Úgy beszélnek, hogy X. úr nagyon dühös.

De az a szerencséje, hogy akármilyen dühös, sohasem komiszabb az arca.

88. MOZGÓ JÁMBUS

Van nekem egy szerencsétlen ódaköltő barátom.

Azaz, fájdalom, csak volt.

Tegnap hirtelen elhunyt, egy veszedelmes jámbusroham a sírba ragadta.

Tegnap este még együtt ült velünk az *Angol királynő* bohém-asztalánál a mi Mozgó Jámbus barátunk, s hidegvérrel adott elő öt percig tartó jámbikás mesét, de már egy-egy, a beszédbe csúszott trocheus sejteni engedte a katasztrófa közeledtét.

És csakugyan...

Minden eső láb után több verejték verte ki arcát, s hiába küzdött a szerencsétlen, jámbusai egyre gyengébbek lettek.

A szívünk majd megszakadt, mikor nehéz kínját szemléltük.

– De segíteni nem tudtunk.

Az ötödik trocheus után csak felordított, s székestül együtt lefordult.

Hozzárohantunk, nagyon szenvedett szegény.

– Jámbikám, mi lett? – kérdeztük tőle.

Ajkai mozogni kezdtek, arcán látszott a rémítő küzdelem, végre diadalmasan ordított fel:

– *Im' jó barátim, itt a vég!*

Lehunyta szemeit, meghalt. Arcán a glorifikáció büszke fénye ragyogott: *az utolsó szavakat szép jámbusokban* mondta el.

DH 1899. március 3.

Adieu Bandi

89. OPERAELŐADÁSOK

Tegyük fel, hogy én Komjáthy János vagyok. Akkor én így gondolkoznék:

Igaz ugyan, hogy „Shakespeare-t vagy jól kell adni, vagy sehogy, de adni kell”, és ez a mondás a szubvencionált vidéki direktornál operára is teljesen áll – de a dolog mégiscsak nagyobb megfontolást érdemel.

A szubvenció szép, ki is fizetik, de mégsem fizeti ki magát.

Először kevés, másodszer nagyon kevés, harmadszor alig több a semminél.

No, de legyünk gavallérok! Ezt úgyis elvárják egy debreceni színidirektortól. Tekintsünk el holmi hitvány anyagiaktól, s szánjuk el magunkat zenekultúrai misszióra. Neveljünk zenekedvelő közön-séget!

De vajon én, az én operaelőadásaimmal jól szolgálom-e ezt a nemes célt?

Eltekintve attól, hogy nekem lehetetlen kifogástalan, művészi előadásokat produkálnom; ha produkálhatnék is, vajon okulna-e abból az én majdnem zeneanalfabéta közönségem? Mert hát tudtommal az olvasást sem irodalomtörténetből szokták tanítani?...

De hát mit is csináljak én már most?

Felvilágosítom az intéző köröket, hogy a debreceni intelligens közönség egy részének lehetnek ugyan igényei operaelőadásokra, de ezeknek az igényeit nem tudom az én gyenge előadásaimmal kielégíteni. A közönség nagy része pedig nem kér az operából sem jó, sem rossz előadásban.

Így gondolkoznék és így tennék én, feltéve, ha Komjáthy János volnék!...

...Ámbár az ördög tudja! Szegény direktor annyiféle tanácsot kap, hogy azt se tudja, melyiket kövesse!...

DH 1899. március 4.

90. ...ÉS MÉG VALAMI

Tegnap Faustot élveztük [?] végig.

Az előadásról nincs szándékunk két helyen is megemlékezni, de egy érdekes véletlen megfigyelést le szabad tán írni.

Siebel énekelt az örökké kedves szerelmi dalt: „Helyettem kis virág, tégy vallomást”.

A dal éneklése alatt alkalmam volt egypár arcot tanulmányozni, s egypár tekintet összevillanását hidegvérrel konstatálni.

Siebel vallomását sokan átérezték; Siebel vallomása nagyon sok szív és szem vallomása volt!

...Lám, lám, hogy elfeledkeztem, hiszen a most elmondottakkal magam is beismertem, hogy a mi operaelőadásainknak is van valami haszna!...

DH 1899. március 4.

91. LÁTOGATÁS A DEBRECENI VADEMBERNÉL

Szenzáció!

Szenzáció!

Szenzáció!

Bizonyára hallottak már olvasóink arról a rettenetes vademberről, kit nemrég fedezett fel egy pár helyi és fővárosi lap.

Pár nappal ezelőtt sok mindenfélét írtak össze a vademberről, úgyhogy ő jelenleg Debrecennek egyik legnépszerűbb alakja.

A rossz nyelvek szerint talán még népszerűbb volna, ha egyáltalában látta volna valaki.

De ha eddig nem láthatta meg senki ember fia is, a varázs már meg van törve, és ebben a mi lapunknak van egyedül érdeme.

Mi nem írtunk róla cikkeket, hanem tegnap elküldöttük egyik munkatársunkat, hogy városunk nevezetességét bármi módon is keresse fel és interjúvolja meg.

Tudósítónk hol, hol nem, megtalálta a dicső, de vad férfit, s az interjú gyönyörűen sikerült.

A párbeszédet így írja le tudósítónk:

Én. Bandi vagyok. Debreceni hírlapíró, s óhajtottam önnel beszélni, dicső vad!

Ő. Én azt sem tudom, hogy vagyok-e? Ha vagyok, debreceni vadember vagyok, s nem óhajtok Önnel beszélni. Kutyahúsért akarok menni.

Én. Mit akar Ön a kutyahússal?

Ő. Esztétikai ízlésem tiltja ez unesztétikus kérdésre válaszolni. Kérdeje Ön meg a helyi lapok fővárosi tudósítóit.

Én. Mit tart Ön a helyi lapok fővárosi tudósítóiról?

Ő. Azt, hogy ők vadítják el az embert.

Én. Hát Ön nem volt mindig vad?

Ő. Nem, csak mióta ők felfedeztek.

Én. Mért rejtőzött Ön el az emberek elől?

Ő. Hogy a lapokba bele ne kerüljek.

Én. És mégis belekerült?

Ő. Hogyha tudja, miért kérdezi?

Én. Miután Önt a lapok felfedezték, nem volna hajlandó az emberi társadalom meleg kebelére visszatérni?

Ő. Nem. Énrólam már „ismerősök és hatóságok is megfedkeztek”.

Én. Önről tárcát is írtak.

Ő. Megesik az mással is.

Én. Mit tart Ön a modern hírlapírodalomról?

Ő. Semmit.

Én. És mit tart Ön énrólam?
Ó. Azt, amit a modern hírlapirodalomról.
Én. Ön nem látszik művelt embernek.
Ó. Kérem, én vad vagyok.
Én. Megengedi, hogy máskor is meglátogathassam?
Ó. Meg. Csak lapokat ne hozzon magával.
Én. Van Önnek még valami más vágya?
Ó. Van. Úgy szeretnék kezét szorítani azzal a kollégámmal,
 akit a Gellért-hegy alatt fedeztek fel az újságírók.
Én. Üdv legyen Önnel!
Ó. De Ön ne legyen velem!...
 ...Eddig tart munkatársunk feljegyzése. Hisszük, hogy örömet
 szereztünk e közleménnyel a vadász és nem vadász közönségnek
 egyaránt.

DH 1899. március 8.

Adieu

92. KOSZORÚ ÉS BABÉR

Tudjátok-e, micsoda a babér?... A lélek hervadhatlan kincsé-
 nek hervadhatlan, örök szimbóluma.

Nem cél, de több a célnél. Egy pillanatnyi megnyugvása, egy
 pillanatnyi boldogsága az örökké vívódó művészléleknek, mely na-
 gyobb kincset nem kaphat a babérnál.

Hány lelket sorvaszt el a babér és koszorú örökös vágya!
 Hány lelket vinne magasra a kétségbeesés órájában megadott babér.

Mindenki életét bearanyozza egy pillanatra a mindig kísértő,
 de soha el nem érhető boldogság ragyogó aranyfénye, s a művész-
 lélektől megtagadnátok a pillanatnyi boldogságot: a babért?...

...Egy Isten kegyelméből való művész búcsúzott el tőlünk.
 Hosszú, hosszú évekig nekünk szórta, reánk pazarolta lelkének, szí-
 vének minden drágaságát; hosszú évek során nekünk tanította az
 igazságot, melynek megnyilatkozása a művészetben a leghatalma-
 sabb.

Nem kért tőlünk semmi viszonzást, csak hogy megértsük. Nem
 áhított talán zúgó tapsokat sem, de folyton küzdő lelke vágyva vá-
 gyott az egyedüli jutalomra, a boldogság pillanatig tartó, de édes
 ámitására: a babérra.

Hosszú évek során nem kapta meg a várva vár jutalmat, me-
 lyért ő lelkét szilánkokra tépte miérettünk, a mi lelkünkért.

Rettenetes tudat a megérdemelt babért megtagadva látni!...

Elment tőlünk, és visszajött érte...

És most se kapott volna... Mert ti nem tudjátok, mit jelent a babér az örök vívódástól megkínzott művészléleknek!

...De mégis. Eszébe jutott egypár egyszerű embernek. Ők nem művészlélek, de megéreztek a gyötrődő lélek szomjúságát; ők nem tudták tán, hogy egy igénytelen babérkoszorú egy életet koszorúz meg a megnyugvás érzésével, de sejtették, hogy a babérral szívből fakadt hálájukat legkönnyebben róhatják le...

Olcso koszorú volt, de még mindig drágább mindenféle kincsnél.

Lesz legalább valami emléke a nagy művésznek. Visz legalább egy koszorút a távolba onnan, hol lelkének legmagasabb szárnyalását látták, s legbecsesebb gyöngyein osztoztak...

És ez elég...

Talán többet, talán mást remélt?!...

...Mindegy! Olyan kevés kell egy igazi művészlélek pillanatnyi – megnyugvásához...

A koszorút felnyújtották, a páholyok és a földszint közönsége pedig csodálkozva jegyezte meg.

– Ni, ni! Szathmáry Árpád babérkoszorút kap!...

DH 1899. március 8.

93. RANG ÉS MÓD

Naiv, romantikus darabot választott utolsó fellépésére Szathmáry Árpád, és olyan művészi verizmussal játszotta meg a darab főszerepét, hogy közvetlen hatása alatt eszünkbe se jutott az a kritika, melyet az ilyen zsánerű darabokkal szemben kérlelhetetlen szigorral alkalmazunk – mi, modern emberek. Mintha a mi kedves Szatyi bácsink nehezebbé akarta volna tenni az elválást, *játszott*, és olyan művészzel, olyan hatással játszott, melyet nem egyhamar fog elfeledni az a tegnap esti, lelkesülten tapsoló közönség.

De méltó partnere is akadt Szatyi úrnak! Szacs vay Sándor (Bannai Gábor) tegnap ismét azzal a művészzel játszott, mellyel magát a debreceni közönséggel valóban megszerettette. Hatalmasan igaz és természetes volt.

Mellettük Szabó Irma érdemel határozott elismerést. Mennyi szív, melegség és egyszerűség van ebben az igazi művésznőben! Nincs egy szava, mely ne szívből és ne szívhez szóljon! A tegnap esti játéka – bár epizód szerepet játszott – valósággal elragadta a közönséget.

Nagyon jó volt Komjáthy né is Clarisse szerepében. Csak saj-

nálni lehet, hogy olyan ritkán láthatjuk a színpadon a kitűnő művésznőt. A többi szereplők közül F. Csigaházi, Sziklay és a folyton haladó Ódry érdemelnek össze dicséretet. Általában az előadás egyike volt a legsikerültebbeknek, a zsúfolásig telt ház zúgó tapsvihara pedig egy hatalmas vágy megnyilatkozása volt: Jöjjön vissza hozzánk a mi kedves Szatyi bácsink!...

Igaz! egy babérkoszorút is nyújtottak fel a zenekarból Szathmáry Árpádnak. Erről a koszorúról más helyen beszélünk.

DH 1899. március 8.

94. EGY KIS ELŐZETES BÚCSÚ

Itt a tavasz, a tavasz pedig elviszi tőlünk színészeinket.

Még nincs egész közel a válás, de már a búcsú keserűségét érezni véljük, s már kísért bennünket a kérdés: mi lesz, ha színházba járni nem lehet?

Mikor vándormadarak módjára visszatérnek hozzánk, hogy örülünk a visszatérteknek!...

Azután már kezd bennünket megszállni a spleen. Kezdünk kritizálni.

Pláne, ha a kritika véletlenül kötelességünk is, nem mulasztunk el egy alkalmat sem, hogy kifejezést ne adjunk kedvezőtlen véleményünknek.

Azután telnek, egymás után telnek a napok.

Felragyog a kikelet, a fény és virágillat korszaka.

És mikor körülünk minden ébred és megelégedést áraszt, már nekünk számolni kell a közeli elválás keserűségével.

Most már olyan megbánásfélét kezdünk érezni.

– Szegényeknek hányszor okoztunk kellemetlen percet az igazság goromba kimondásával.

Mégis mihozzánk közelebb állanak, s ha elmennek tőlünk, úgyis szerez nekik más szomorú perceket, miért ne enyhítsük mi azokat szíves jóindulattal.

És megkezdődnek az *előzetes búcsúk*: az enyhe, *kedves kritikák*.

A vándorútra kész színészsereg először nehezen találja bele magát az új helyzetbe, s csak később tudja meg a változás okát.

– Istenem! de jó volna *állandóan búcsúzni* – gondolják magukban.

És igazuk van, olyan kedves dolog a búcsúzás – a közeli visszatérés reményében!...

DH 1899. március 10.

Adieu

95. AKIK HAMARABB TÁVOZNAK

Az ám, de virágvasárnap is van. Ez a nap pedig egypár színészre távozást jelent.

Távozást és bánatot, mert bánat nélkül senki sem tud megválni ettől a mi kedves cívis-városunktól.

Az utcán dült arcú, nekikeseredett, sima arcú alakok láthatók.

Ezek hamarabb távoznak.

Néhány este még a debreceni színpadon, aztán itt a vég.

Annyira vég, hogy még végrendeletet is írnak.

Itt van például szegény Ódry. Ő már megírta a végrendeletét.

A szerelmes leveleket utána kell küldeni, feltéve, ha ezután is olyan sok fog érkezni a címére. Mint állandó párbajsegéd nem nevezett utódot, hanem kész minden párbajügyben visszautazni segédkezés végett.

Van még egy harmadik intézkedése is, de ezt már lepecsételt fiók-végrendeletben tette.

A másik végrendelkező a jó Szentés Jankó. Ő is végrendelkezett. Barátaira hagyta a központi kávéházat. A Szentés végrendeletében van egy megdöbbenő passzus is, melyben kijelenti, hogy kifizetetlen számlái nincsenek.

Szóval búcsúznak, végrendelkeznek a mi kedves színészeink, különösen azok, akik hamarabb eltávoznak...

DH 1899. március 10.

Adieu

96. MI LESZ EZUTÁN?

Ez a kínos kérdés foglalkoztatott tegnap egy lángoló keblű fiatalokból álló értekezletet.

A lét kérdése felett végre is úgy döntöttek, hogy ha elmegy a színtársulat, minden héten kivonulnak Nyíregyházára, a társulat egyik nyári tűzhelyére.

A határozatot lelkesedés nélkül, de egyhangúlag hozták.

DH 1899. március 10.

Adieu

97. A TAVASZ AZ ÉLET

Istenem, mily csodálatos hatalma van a napnak!

Temet és feltámaszt. Melege, ragyogása még a haldokló betegnek is erőt kölcsönöz.

Mikor egy ködös, kellemetlen tél után ismét felragyogtatta felettünk a tavaszt, szinte lázadozva tört ki belőlünk a lenyűgözött életkedv.

Most élet, mozgás és ragyogás van mindenfelé.

Milyen más az utcák képe is. Robogó kocsik, döcögő parasztszekerek futnak előttünk, az utcákon járókelők tolongnak, s egy-egy utcasarkon csengő hangon árulják a tavasz szimbólum-virágát, a márciusi ibolyát.

Élet, egészen élet a tavasz.

Az élet, a *holnap* vágya és számítása rég nem tapasztalt erővel hajszol bennünket, és soha olyan szép, olyan nagy dolognak nem tartjuk az életet, mint egy pazar fénytől beragyogott márciusi napon.

Itt az élet, menjünk, mentsük meg magunkat a *holnap* gondjától, menjünk, rohanjunk, munkálkodjunk, hiszen ez a szép élet megérdemli a fáradságot!...

...És szaladunk a népes utcán, szaladunk, hogy az élet számára kenyeret szerezzünk, elrohanunk a robogó kocsik s döcögő parasztszekerek közt, a zaj, a tolongás nem tud feltartóztatni – de egyszerre csak megállunk, elfelejtjük egy pillanatra rohanásunk célját, elfelejtünk mindent. Valami édes illat száll felénk, a márciusi ibolya illata, s fülünkbe cseng egy kedves biztatás:

– Tessék illatos ibolyát venni!...

DH 1899. március 10.

98. A VERESHAJÚ

Tegnap este egy sikerült népszínmű-előadásban volt része a színházi közönségnek. Mindenesetre olyan dolog, mely ritkán tapasztalt meglepedést keltett bennünk.

Sokszor megírtuk már, hogy mi a népszínmű-előadásokat nem a népszínműért, hanem a közönségért kívánjuk, mely a népszínművet mindig örömmel fogadja. S akárhogy is ítéljük a népszínműről magáról, mégiscsak több értéket kell neki tulajdonítanunk az Aeneas papa-féle silányságoknál.

A szereplőkről különben véleményünk a következő:

Kállay Lujza szépen, de talán túlságosan a hatásért énekelt, játéka azonban kifogástalan, a drámai jeleneteknél pedig meglepően művészi volt.

Kiss Irén nem egyéniségéhez illő szerepet kapott.

T. Halmy Margit csak ruhájával emlékeztetett arra, hogy népszínműben játszik.

Szabó Irma természetesebb játékot is produkálhatott volna. Tőle ezt elvárhatjuk.

R. Serfőzy Zseni operett-szerepekben igen jó lehet, de a népszínmű nem az ő terrénuma.

Komjáthy János alig nyújtott mostanában kifogástalanabb alakítást, mint tegnap este. Játéka természetes, világos és kifejező volt.

Bartha nem tudta a szerepét.

Rubost már termete sem predestinálja szerelmes szerepekre, legkevésbé pedig népszínműben. Nagyon használható színész, de lehetetlen is, hogy minden szerepében beváljék. Tegnap szerepe Csákynek való.

Fenyéri átgondolt, öntudatos, művészi játéka megérdemelte azt a nagy tetszést, melyben az este részesült.

Püspöki kis szerepében is jót nyújtott.

Sziklay – talán felesleges mondani – tegnap este is megérdemelt sikert aratott. Az ő művészete mindig és minden szerepében érvényesül.

F. Csigaházi Etel a szokottnál jobb volt.

Locsarekné pompás, óriási hatást keltő kabinet-alakítást produkált.

A zenekar magyar nótái néhol kissé furcsák voltak.

A kisszámú közönség sokat tapsolt az – általában – sikerültnek mondható előadásnak.

DH 1899. március 14.

(a.-e.)

99. II. RÁKÓCZI FERENC FOGSÁGA

„Március 15-ének előestéjén” egy hazafias deklamálásra alkalmas darab került színre. Amolyan Szigligeti-féle idült történeti színmű.

Elég szép ház volt. A közönség nagy része a színházat nem látogatókból kerülve össze, volt taps és tetszés több, mint kellett volna.

A szereplőkről véleményünk a következő:

Szacsvay Sándor egyedüli volt, ki szerepét meg tudta játszani. Bercsényi lehetetlen alakját olyan invencióval s igazi művészettel játszotta meg, hogy a közönség nyílt színen is megtapsolta. Komjáthy János teljesen elejtette szerepét. Egész este szavalt, mint egy szavaló automat, s egy cseppnyi érzéket nem tudott mutatni szerepe megértéséhez. Sziklai mint Knitélius páter a szokott jó volt.

Fenyéri mint Zrinyi Boldizsár évszázados, lejárt fogásokkal

akart hatni, de sikertelenül. Bartha most kivételesen tudta a szerepét, csak játszani nem tudta.

T. Halmy Margit nem tudott hatást kelteni Amália szerepében. Szentes – mint mindég – lelkiismeretesen és igazi hatással játszott.

Ódry sok jóakarattal, de kevés igazsággal játszott. Tanay kis szerepére nem fordított gondot.

Mezey Andor kis szerepében jó volt. Csáky sok jóakarattal, kevés sikerrel buzgólkodott. Follinuszné elég természetesen játszott. Karacs, Rubos, Püspöki és Makray epizód szerepekben buzgólkodtak, talán nagyobb sikerrel, mint a főszereplők. Általában az előadás a silányságig gyenge volt.

DH 1899. március 15.

(a.-e.)

100. ÜNNEPI ELŐADÁS

Március idusát a debreceni színház is megünnepelte. Két alkalmi darab is került „díszelőadásra”, s a választás határozottan szerencsés volt. Szávay Gyula Március 15-ike c. allegorikus színjátékát és Szathmáry Károly szépen megírt, korrajznak keresztelt, régi jó színművét adták elő megdöbbenően üres ház előtt.

Csodálatos dolog, hogy még a tegnapi nemzeti ünnep sem tudott telt házat csinálni. Csak a diákhely és karzat volt zsúfoltig telve, úgyhogy az üresen maradt páholyokba is diákokat kellett elhelyezni.

Annyi tény azonban, hogy a tegnapi közönség rendkívül hálás volt.

Az előadás különben megérdemelte az elismerést. Úgyesen rendezett, összevágó volt, a szereplők kedvvel játszottak.

Szávay poétikus, szép allegóriájának minden szépsége érvényre jutott a szereplők előadásában. Különösen kiváltak Szabó Irma és Komjáthy. Szabó Irma csodálatos művészettel s elragadó kedvességgel szavalt. Szavalt a szó nemes értelmében, s el lehet mondani, hogy önála művészből előadó alig van színpadunkon. Hasonló dicsérettel szólhatunk Komjáthyról is, ki tegnap este egész művészetét vitte bele az egyéniségéhez illő szavaló szerepbe. A másik darab hasonló sikert aratott. A siker érdemében legkivált öten osztoznak: Sziklai, ki kis szerepében is művészt produkált, Bartha, aki rég nem játszott annyi természetességgel, mint tegnap este. T. Halmy Margit, akinek haldoklási jelenete mindenkit meghatott, Tanay, aki megrázó drámai erővel játszott, s Ódry Árpád, kinek tegnapi játéka is magas színvo-

nalon állott. Ödry és Tanay aratták a legnagyobb sikert. Még a vasfüggöny ajtaja is megnyílt előttük.

A többi szereplők közül Szabó Irma és Komjáthy érdemelnek elismerést. Mezey és Rubos szépen énekeltek.

DH 1899. március 16.

(a-e.)

101. BECSÜLET

Pár évvel ezelőtt Sarah Bernhardt párizsi színházában egy merész problémájú darab került színre.

Egy leány volt a dráma hősnője, ki ártatlanságot vár leendő férjétől.

Szóval a dráma azt a kérdést veti fel, hogy vajon csak a férfi várhatja a nőtől a tisztaság megőrzését a házasság számára, vagy egyedül a nő ez a kötelesség, s a férfi a legviharosabb úton evezhet a házasság kikötőjébe?...

Párizsban kevesen gondolkoztak a probléma felett, de annál többen nevettek rajta.

A dolog ugyanis úgy áll, hogy a *becsület* fogalmát a férfiak alkották nemcsak a maguk, hanem a nők számára is.

Márpedig nincs olyan alkotása az emberi szellemnek, melyben egy parányi önzés ne volna, és nincs olyan fogalom, mely ruganyossággra nézve a becsület fogalmát felülmúlná.

Van azonban egynéhány férfi, kiket bizonyára betegeknek tart, s van egypár nő, kiket elkeseredett feministáknak gúnyol a modern felfogás.

Ezeknek csak egy képük van a becsületről. De ez az egy kép kizárja a bukott leányt éppen úgy, mint azt a férfit, ki ravaszul ejti meg a fiatal nő ártatlanságát.

A fővárosban most folyt le egy dráma. A csábító férfit öngyilkosságba kergette a szerelemből bukott ártatlanság zokogása...

Szokatlan, megfejthetetlen eset – ezt mondja bizonyára a legtöbb ember.

De azok, kik a női becsület szentségében hisznek, nem sajnálják a csábító halálos sebét.

A becsület szintén örök emberi.

Aki becsületet rabol, az csak halállal mentheti meg a saját becsületét.

Törvény ez, mert még vannak, akik hisznek benne...

De azért meg vagyok győződve, hogyha akad egypár ember, aki

ezt a pár sort el is olvassa, olyan alig akad, aki ne tartsa naivnak a becsületnek ezt a teóriáját.

Mert a becsület fogalma olyan ruganyos valami, legkivált pedig a női becsületé!...

DH 1899. március 17.

(a.)

102. A SÁRDI-HÁZ

Géczy darabját két szenzáció előzte meg.

Az első az volt, hogy a szerző vidéki színpadon volt kénytelen előadatni, mert a fővárosi színházak ismeretlen, de sejtethető okból visszautasították. A második szenzáció a szerzőnek az a nyilatkozata volt, melyet a darab eredetéről, meséjéről tett.

Ennyi reklám különben mai viszonyaink közt szükséges egy darab sikeréhez.

Ezt a sikert a mi színpadunkon elérte a Géczy darabja. Nem volt zajos, hatalmas, csak olyan, amelyet egy-egy gondolkozni készítő, komoly alkotás arat, mely mély tartalmával sokkal jobban eltölt bennünket, mintsem a külső sikert növelni eszünkbe jusson.

Sokat szeretnék erről a Sárdi-házról írni, de, sajnos, szem előtt kell mindig tartanom, hogy a nap krónikája az első, s az én kritikámnak nagyon kevés hely jut.

Mert a Géczy darabjával érdemes volna hosszan foglalkozni.

Ha a Gyimesi vadvirág szerzőjének színműírói talentumában kételkedett eddig valaki, utolsó kételyét is eloszlatja a tegnapi látott darab.

Egy hatalmas lépés ez a Hauptmannok és Sudermannok igazsága felé. Megdöbbenően igaz rajza az embereknek egy bár szokatlan, de az életből kiragadt történet keretében, mely megtárgul néha a szerző önkényéből, de a mesének valószínűtlenségbe olvadását sehol sem engedi.

A népszínműíró Géczy felhagyott a primadonnáért létező népszínművekkel, s ír egy igazi drámát, melyben nincsenek nótabetétek, de van élet, igazság és megrázó tragikum. Ezt elvártuk a Géczy talentumától, mely már annyi értékes dolgot produkált, s amelytől még sokat, nagyon sokat várunk.

A darab meséje röviden a következő:

Sárdi Tamás (Szacsvey S.) dúsgazdag, hajlott korú parasztember belebolondul egy színésznőbe. Őrült szerelmének feláldozza családját, leánya boldogságát, vagyónát és saját életét. A nő egy hitvány némbor, kinek egy hozzá hasonló hitvány lelkű szeretője van.

Hozzámegy Sárdihoz, hogy szeretőjét megtartsa és úrrá tegye. Csalják, nyomorultul csalják a szerelemtől elvakított embert, míg Sárdi leánya (T. Halmy Margit), kit mostohája képes lett volna becsülete látszataért a szeretőjéhez hozzáadni, mindent fel nem fedez, s fel nem tár apjának. Az obligát, eltévedt szerelmes levél a dolgot bizonyossá teszi. Sárdi gyilkolni akar, azután más bosszút választ. Behívja a két bűnöst a szobájába, s együtt hal velük a rájuk gyújtott ház izzó parázsában.

Ez a darab meséje. Hatalmas verizmussal, bámulatos erővel, biztos hatáskeltéssel folyik le előttünk.

Alakjai – egypár kivételével – hús és vérből valók, bántóan igazak, egyik-másik majdnem ismerősünk.

Direkt problémája nincs, de nagyon sok dolog felett kényszerít gondolkodni. Szívvel és ésszel de sok igazságot szűrhetünk le belőle! Benne van korunk összes küzdelme az erkölcsi tradíciók és a modern erkölcstelenség aljassága között.

Hatalmas dolog a darabnak befejező része is, kár, hogy a színpadon nem felelhet meg az illúziókeltés elengedhetetlen követelményének.

Csak egypár reflexióra lévén helyünk, nem térhetünk rá a darab tagadhatatlanul szépszámú, de jelentéktelen tévedéseire. Túlságos tért enged a szerző az epizód szereplőknek, egypár lélektani hibát felejt a Sárdi Tamás szerepében, s teljesen lehetetlennek rajzolja a színésznő Balla Irén (Fáy Flóra) alakját. Felesleges benne a ripacs-színészek különben ötletes jelenete, s hihetetlen, hogy az imádott nő hűtlenségéről értesült Sárdi tízperces monológot tudjon tartani.

Ezek s az ezekhez hasonló tévedések nem vonnak le sokat a darab értékéből. A Sárdi-ház hatalmas alkotás, melynek nyelvezete is művészi, nemes, szép.

Az előadás elég jó volt.

Két szereplő játéka művészi színvonalon állott: a Szacsvey Sándoré és a T. Halmy Margité.

A többi szereplők is jók voltak. Említést érdemelnek Bárdos Irma, Kiss Irén, Sziklay, Tanay, Ódry, Rubos és Makray. Fáy Flóra lehetetlen szerepét sok valószínű vonással próbálta elfogadhatóvá tenni.

A szépszámú közönség jól fogadta a darabot.

DH 1899. március 22.

(a-e.)

103. A PLETYKA

A pletyka a mi társadalmi életünk fő faktora. Rossz nyelvek *egyedüli* faktornak mondanák, én nem, mert én rossznyelvű ember nem vagyok.

A pletyka nálunk sok mindent helyettesít. Talán azt lehet mondani, hogy a pletyka nálunk mindent pótol.

Irodalom? X. Y. tárcákat ír. A tárcáját ugyan nem olvassa el senki, de azt nyugodtan ráfognák, hogy írni úgy se tud, mint egy amerikai indiánus. Ez legalább még kritika, de legtöbb esetben több az érdeklődés az író délutáni kaláberei iránt, mint a skriblernép összes munkássága iránt. Művészet? Hálás tér pikáns történetekre miket hol egyik, hol másik színésznőről vagy színészről beszél a fáma. Zsúrok? Azt hiszem, erről nem kell beszélni...

A pletyka most olyan hatalmas, mintha érte lenne a világon minden.

Mindenütt így van?...

Nálunk így.

...Azt mondta egyszer egy nagynevű ember, hogy Magyarországnak nagy szolgálatot tenne az, aki Debrecent összebombáztatná, persze mikor senki sem volna benne. Ne tessék félreérteni, csak egészségi okokból, hogy alkalmasabb helyen épüljön fel újra.

Vajon mi lenne akkor az új Debrecennek olyan kedves, hogy a régiből megtartsa?...

Szociológusok, filozófusok vitatkozhatnak rajta, de én végtelem önhittséggel hízelgek magamnak, hogy tudom:

Társadalmi életünk fő faktora a pletyka.

DH 1899. március 23.

B.

104. A JEGYZŐKÖNYV

Távol áll tőlem, hogy a jegyzőkönyvek különböző fajait ismeressem.

Előre elárulom tehát, hogy itt afféle jegyzőkönyvről van szó, amelyet lovagiasságban utazó férfiak szoktak kapni.

Ilyen jegyzőkönyvre, sőt *jegyzőkönyvekre* volt szüksége egy debreceni fiatalembernek.

Hogy miért? Utalok az apák gyöngéire. Egyik apát csak a jó szigorlatok lelkesítik, a másoknak jól esik, ha a fia minden mulatságon jelen van, végre van olyan is, aki megkívánja a fiától, hogy legalább három-négy párba legyen.

Az illetőnek ilyen édesapja van. Mert lovagias ügyet, jegyzőkönyvet kíván a fiától.

Szó sincs róla, ezekre itt Debrecenben könnyen szert tehet. De neki több esze volt, minthogy át ne látta volna, hogy jegyzőkönyveket saját becses bőre veszélyeztetése nélkül is lehet beszerezni.

Készített hát magának négy darab jegyzőkönyvet. Valamennyi véres párbajokról tanúskodik, s a jegyzőkönyveket elküldte a párbajszerető atyának. A jegyzőkönyvekben természetesen a legsötétebb nevek szerepelnek.

Az ő küldeménye egyszerre érkezett egy váltóval, melyen az ő neve díszlett, s küldője egy szolidságáról és hitelező kedvéről ismert tőkepenzes volt.

Itt már közel vagyunk a jegyzőkönyvek tragédiájához.

Az apa ugyanis ahogy szerette a jegyzőkönyvet, épp úgy gyűlölte a váltót.

Végtelenül elkeseredett, s a jobb sorsra érdemes jegyzőkönyveket merész elhatározással a kir. ügyészséghez küldte be. Hadd lakoljon a gyerekek!

...A gyerekek pedig kétségbe van esve. Ha elismeri a jegyzőkönyvek valóságát, elcsukják, ha bevall mindent, diszkvalifikálják!...

Szegény fiú, szegény jobb sorsra érdemes jegyzőkönyvekl!...

DH 1899. március 23.

B.

105. A SÁRDI-HÁZ

Géczy nagybecsű darabja tegnap este elég szépszámú közönség előtt került másodszer színre.

A darabról röviden már tegnap elmondtuk véleményünket, most a szereplőkről mondunk egyet-mást.

Szacsvay Sándor mint Sárdi Tamás beigazolta azt a régi véleményünket, hogy nála nagyobb talentum, öntudatosabb művész nincs a debreceni társulatban. Több igazsággal, művészettel és erővel senki sem lenne képes előttünk megjelentetni a szerelmében botor, néha valósággal őrzöngő Sárdi Tamás alakját, mint azt Szacsvay Sándor megjelentette. A Sárdi-házban elért siker egy új babér a kitűnő művész számára.

T. Halmy Margit nagy művészettel játszotta meg Erzsike szerepét.

Fáy Flóra játéka elárulta, hogy lehetetlen szerepe inspirálni nem tudja.

Tanay Frigyes sok igazsággal, de talán kissé erős vonásokkal rajzolta meg Garami alakját.

Bartha drámai erővel játszott, s nyílt színen is tapsott aratott. Kiss Irén és Szentes méltó partnerei voltak egymásnak, s megérdemelték a tapsokat.

Bárdos Irma határozottan tehetséges kezdő. Kár, hogy tegnap játékát elrontotta az az incidens, melyet Fáy Flóra késése okozott.

Rubos most is ügyesen, egészséges humorral játszott.

Sziklay és Csügényi kacagtató szerelmespár volt, mindkettő ügyesen játszott.

Ódry Árpád meghatott Kéri lelkes, szép szavaival.

A ripacs színészek alakítói, Makrayval élükön, több-kevesebb eredménnyel buzgólkodtak.

DH 1899. március 23.

(a—e)

106. BAJAZZÓK

Igazi műélvezetben volt tegnap este részünk. Leoncavallo remekművét élveztük nálunk szenzációszámba menő jó előadásban.

Ennek a szokatlan körülménynek megértésére elég az, hogy tegnap a magyar opera büszkesége, veterán művésze, Ódry Lehel lépett fel a debreceni színpadon.

Felesleges dolog az Ódry Lehel művészetéről írni. Ismeri, bámulja, méltányolja azt minden intelligens magyar. Kifogyhatlan, elpusztíthatlan erő az, melyen az idő sem tud kifogni, mely annyi év után is elragadt bennünket.

Tónió szerepében hallottuk s láttuk tegnap a nagy művészt. Még mindig a régi. Bámulatra méltóan egyesül benne az előadóművész és a hatalmas énekes. Még minden mozdulata fiatalos, s hangja is erőteljes. A közönség egész este ünnepelte, s vége-hossza nem volt a kihívásoknak.

Nedda szerepét egy vendégművész, Szegheő Vilma énekelte tisztességes sikerrel. Végleges véleményt nem mondhatunk még róla, de tegnapi szereplésével egy iskolázott hangú, intelligens művésznő benyomását keltette bennünk.

Nagy sikert ért el tegnap ismét Karacs (Canió). Megbecsülhetlen erőssége a debreceni színtársulatnak. Tegnapi énekszámával valóssággal elragadta a közönséget, kár, hogy játékára befolyással volt egy sajnálatos baleset, mely majdnem lehetetlenné tette tegnapi felépését. A próbán elesett, s igen érzékenyen megütötte a lábát. — Annál dicséretesebb, hogy játéka is magas nívón állott.

Rubos mint Silvío meglepő sikerrel játszott és énekelt. Mindennél szebben beszél az őszinte dicséret, mellyel tegnapi szerepléséről nem kisebb ember, mint Ódry Lehel nyilatkozott.

F. Kállay Lujza kis szerepével is művészi élvezetet nyújtott. Kar, zenekar igen jó volt; Znojemszki erős kezét dicsérik.

DH 1899. március 24.

(a-e)

107. A TOLL DIADALA

Fényes ünnepet ültek a fővárosi sajtó munkásai. Ünnepek nemcsak a szabad sajtó ünnepe volt, hanem a toll diadalünnepe is.

Az ő küzdelmük, az ő életük nem foly le hiába. Ha feldarabolták a szívüket, ha megölték idegeiket, ha megtagadtak mindent maguktól, legalább elérték az elismerést is.

Minekünk, igénytelen vidéki skriblereknek, nem volt részünk a fényes ünnepélyben. Minekünk még nincs okunk ünnepelni, s meszsze van még tőlünk az az idő, mikor egy feláldozott életért csak egy percnyi megnyugvást, boldogságot is szerezhetünk.

Nekünk még küzdeni kell. Kezdünk kétségbeesni, erőnk megtört, hitünk megingott, a lélekölő munka sötét jövővel fenyeget bennünket – de küzdeni kell!... Sehol annyi előítélet, annyi elfogultság nem áll útjában az eszme harcosának, mint éppen itt nálunk, a vidék ősrégi metropoliszában.

És küzdünk, dolgozunk. Éjt-napot összevetünk, hogy küzdelmeinknek gyümölcse legyen. Küzdünk az elfogultsággal, előítélettel, korlátoltsággal az eszméért, az igazságért, a szeretetért.

Erőnk – mondom – már megtört, hitünk összeomlani készül, a leghívebb fegyvertársak feladták a diadal reményét, de új erőt adott az a diadalünnepe, mely most zajlott le a fővárosban.

A tollnak győzni kell, most már ismét valljuk.

Nem lankadni a harcban, az élet árán is ki kell vívni a diadalt!

...És bukni fog az előítélet, az elfogultság, az ósdiság, győzni fog az eszme, az igazság, győzni fog a toll!...

DH 1899. március 25.

A.

A bűnbánat divatba jött. Nem lehet mást mondani. Különben is ma minden a divat hatalmától függ.

Ideges, kedélybeteg, unatkozó mágnás hölgyek kigondolták, hogy a nagyhéten penitenciát tartanak, s most nagyban folyik a bűnbánás.

Vannak aztán olyan emberek is, kiknek egyéb dolguk sincs, mint kilesni, hogy mivel foglalkoznak azok a bámult és irigyelt földi lények, kiknek a sors sokágú koronát juttatott.

Ezek először megütköztek, mikor megtudták, hogy öméltóságik most naphosszat térdelnek és imádkoznak – azután gondoltak egyet, s mint mindig – úgy most is követték modelljeik példáját. Elvégre is divat – divat. Ha az ember divatos akar lenni, ne ijedjen meg semmitől.

Így jött divatba a bűnbánás. Érték tekintetében semmivel sem múlja felül a legújabb párizsi hóbertot, mely vissza akarja állítani Ízisz és Ozirisz tiszteletét. Abban épp annyi az őszinte vallásosság, mint ebben, s egyik olyan tiszteletreméltó, mint a másik.

A pesti mágnásnegyed asszonyai éppen olyan szükségét érzik a bűnbánásnak, mint a hóbertos párizsi hölgyek az egyiptomi vallás visszaállításának.

A szívhez egyiknek sincs semmi köze, csak az idegeknek.

Ezek a megbomlott idegek szülői most minden bizarr, órült dolognak, s ezek a megbomlott idegek csinálnak a legszentebb érzésből, a bűnbánatból is divatot.

A kereszténység nagy ünnepe közel van. Halál és feltámadás napjait egymás után, mélységes jelentőségű közelségben fogjuk megünnepelni.

A bűnbánásnak, a megtisztulásnak legalkalmasabb perce elérkezett.

Ha átgondoljuk s átérezzük a két nap jelentőségét, már keresztülmentünk a bűnbánat processzusán. Akkor már csak azok felett kell sajnálkoznunk, kik a hideg kövön térdelnek naphosszat, s megnyugodni mégsem képesek... Nem engedik azok a nyomorult idegek, melyek Buddha, Ízisz és Ozirisz tiszteletét hozták be, melyek a bűnbánatból divatot csináltak...

DH 1899. március 28.

Elvégeztetett!...

Meggörnyedt vállal nem cipelte sokáig a keresztet. A Golgota sem hallotta sóhajtásait sokáig. Elvégeztetett, meghalt.

Egy percre mintha elsötétült volna a világ, mintha megreszketett volna a mindenség, mintha az Élet önlángját akarta volna kioltani a földön... Aztán csendes lett minden. Ragyogott a nap, illatozott a virág, illatba fürödtek a lepkék, s örültek az életnek az emberek...

A Golgotán pedig fehér fényben ragyogott a holttest. A halott sápadt arcát glória ragyogta be, s láthatatlan szellemek kara énekelte a keresztfa mellett az emberiségnek minden időkbën legfelségesebb himnuszát: *Feltámadunk!*...

Lenn pedig ujjongva, röhögve tombolt a latrok serege.

Ha a kereszt himnusza túl nem zengi állati üvöltésüket, talán a megnyíló föld már akkor mindjárt ítelt volna az Élet és Halál örökös perében!

De az ének olyan túlvilági, olyan kiengesztelő volt!...

Nem tett igazságot az örök Erő, mely könyörületesen időt enged a szívnek, hogy feltalálja önmagát és Istenét!...

Nem ítél és nem ítél most sem a földi bírók hitvány igazságával.

Kétezer év óta Golgota a föld, s a Megváltók sóhájától siralomvölgye lett.

A nagynak, a jónak, a nemesnek most is keresztfa, bitó a sorsa, míg fényben, ragyogásban élnek a latrok, s dorbézolásuk zsváját alig-alig képes elnémítani a keresztfáknak biztató feltámadási éneke.

A megváltás munkája mikor lesz befejezve?...

A jók mikor hódítják meg már a földet?...

Elveszne a hit, öngyilkos lenne a lélek, ha az első istenember keresztje nem volna!...

Bízzunk a keresztben, bízzunk a szenvedésben. Az Élet és Halál harca nincs még eldöntve, s a nagypéntek után húsvét jó!!!

Feltámadunk!!!

DH 1899. március 30.

(A)

110. A FELTÁMADÁS ÜNNEPÉN

Nem merek örülni a húsvétnek. Félénk kishitúséggel az jut az eszembe, vajon elhiszik, hogy akad még olyan ember, aki hisz az eszme diadalának, s aki ünnepel a diadal ünnepén?!!

Mert a mi korunkban nem szabad hevílni. Ma már az idealizmust nemcsak védeni, de megsíratni sem szabad. Józannak, okosnak, hidegnek kell lenni, s ami fő: *türelmesnek*.

A mi korunk már ünnepelni is csak türelmességből ünnepel. Az elődök ünnepeltek, ünnepeljünk mi is.

De szükségét az ünnepnek nem érzik, jelentőségét nem akarják tudni, értékét nem képesek az egész emberiség közkincsévé tenni.

Nagyon elkopott már a mi hitünk. Pedig a hit szüli az eszmét, s a hit viszi diadalra is. A hit ad célt az embernek, cél nélkül nincs élet, csak tengődés és vegetáció.

Úgy rémlik nekem néha, hogy az a kor támadt fel, amely az istenembert szülte.

Cél, melegség, szeretet, ideál, lélek nélkül bolyong az ember, s amit tesz, az öntudatlan, amivel dicsekszik, beteges láz, megbomlott agyvelő. Mondom, hogy nekem úgy rémlik néha.

Úgy érzem, hogy a Messiásnak ismét meg kell születni. Nem hat már az emberre semmi, csak a halál példája. Mert a haláltól mindig rettegett és mindig rettegni fog az ember.

Fél a haláltól. Éz is öntudatlan nála. Mert ha ereje volna a halállal leszámolni, hinne a feltámadásban is!...

Feltámadás... Ma a feltámadást ünnepeljük.

A hit ünnepe lenne a mai nap!...

...És én hiszek. Az én szívem átfogja a nagy ünnep varázsa, s megtelik hittel, reménnyel, büszkeséggel.

Mióta a földre szállt Igazság meghalt a kereszten csúfos halállal, de feltámadt az egész mindenséget beragyogó diadallal, hányszor tévelyedett el már az emberiség!...

De a feltámadás ereje mindig megmenti. A Messiás még mindig a földön van. S míg egy ember van, ki az eszme diadalában hinni tud, folyik a megváltás.

A megváltás pedig feltámadást jelent!...

Ez az én hitem, ez az én vigasztalásom a feltámadás ünnepe!...

DH 1899. április 1.

(A)

III. CSALÁDI ÖRÖMÖK

(Hennequin vígjátéka, a debreceni színház
premierje 1899. április 7-én)

Nagyon olcsón juthatott a Családi örömhöz Komjáthy. Csak ennek a körülménynek tulajdoníthatjuk a tegnapi premiért. Kezdünk úgy lenni a premierjeinkkel, mint az egyszeri ember az esővel: „Adtál Uram áldást, de nincs köszönet benne!” Legalább a Családi örömhöz nemigen van köszönet. Az egész darab egy ügyes ötleten felépült gyarlóság, melynek kötelessége egy estét betölteni. Ezt a kötelességét teljesíti is, de sikert aratni ennek a darabnak meg nem adatott.

Úgy tudjuk, hogy a darab írója sokáig tartózkodott Németországban. Annyi bizonyos, hogy a francia vígjátékok legelőnyösebb tulajdonságát, a sokszor sikamlós, de mindig mulatságos francia eszprít alaposan elfelejtette.

Egypár túlzásra alkalmas, lehetetlen helyzet, néhány sikerült vicc, két-három epizóddalak kelthet a darabban némi derűtséget, de a vígjáték maga elhibázott, értéktelen holmi.

A tegnapi – elég szépszámú – közönség kellőleg méltányolta az újdonságot. Ami kevés taps volt, a szereplők egynémelyikének szólott; az első felvonás után alig három tenyér bátorkodott összeverődni.

A darabnak jóformán meséje sincs. De Ferillac báró (Szacs vay), ez a podagrás vivőr nyugalmas, családi élet után áhítozik. Megházasítja unokaöccsét, leendő örökösét, Adricut (Tanay), aki csinos feleséget, házsártos anyóst, 24 év óta papucs alatt nyögő apóst (Szathmáry Árpád) hoz a házhoz. A folyton civódó ifjú pár, a fúria anyós, a papucs ellen fellázadt após, a dühöngő „békés családi élet” De Ferillacnak elveszik a kedvét a családi örömtől. Visszatér a régi élethez; a civakodó házastársak pedig – hogy a darab bevégezhető legyen – kápráztató gyorsasággal egymás nyakába borulnak.

Ez a kevés cselekmény is rémítő unalmasan folyik le. Alig van egypár derültebb epizód. Némi derűtséget csak a folytonos névcserevel sújtott, konfidens inas (Rubos) jelenetei s a házastársak drasztikusan rajzolt civódásai keltenek, mert bizony még pikantéria sincsen a darabban. Tucattermék, mely Debrecenben is megbukott. A szereplők sok jóakarattal, de kevés készséggel játszottak, a sűgőnek ismét meleg napja volt. Kiss Irén érdemel teljes elismerést, nyílt színen is többször megtapsolták. Tűrhettek voltak Halmy Margit, Tanay, Rubos és Szacs vay is, kinek azonban a vígjáték nem terrénuma.

Szathmáry Árpád tegnap jutott először nagyobb szerephez.

Kezdő, vagy ha lehet mondani: *kezdetleges* színész minden előnyösebb tulajdonság nélkül. Csak a debreceni színház különben is szépszájú kezdőinek számát gyarapítja. Sokat kell még neki tanulnia a – *középszerűségig*.

Cserényi Adél ízléstelen játékaért szolgált rá a megemléítésre. Sziklai azonban kis szerepében is művészt tudott nyújtani.

DH 1899. április 8.

(a-e)

112. DRÁMAÍRÓK

Azok az emberek, kik magukat nagy gondolkozóknak tartják, szeretik a mi korunkat átmeneti kornak tekinteni, melyben ezer új eszme és törekvés keres kibontakozást, s az emberiség hihetetlen sok táborra oszlik.

Ez volt az én hitem is még akkor, mikor magam nagy gondolkozónak tartottam. Bizonyos korban minden ember táplál magáról ilyen véleményt. Ez az a bizonyos *Sturm és Drang* korszaka.

Azóta rájöttem, hogy az emberek világért sem oszlnak annyi sok táborra. Nem. Az emberiségnek csak két faja van. Az egyik, amely drámákat ír, a másik, amely drámákat nem ír.

Ez utóbbiaknak a száma nap-nap után csökken. Így hát nagyon féltő, hogy úgy jár a drámaíró emberiség is, mint a magyar parlament: nem lesz ellenzéke.

Hihetetlen, milyen nagy arányokat öltött nálunk a drámaírás. Egyedüli foglalkozás, hol a Smith-féle teljes termelési szabadság uralkodik. Aki ismeri a betűket, az drámát ír. Aki ismeri az Akadémiát, pályadíjat nyer. Aki ismeri a színigazgatókat, annak előadják a darabját. Aki ismeri a klakkot, azt legalább hússzor kihívják a függöny elé. S végre aki ismeri az újságírókat, az jó kritikát kap.

Szóval teremnek a darabok napról napra.

A Parnasszuson nincs is már senki másnak helye, csak a drámaírónak. Drámaírókról zeng most csak az ének, övék a mennyország, hatalom és dicsőség.

Aki pedig ezeket nem hiszi, olvassa el nap-nap után a lapokat. Lehetetlen, hogy az ne jusson eszébe, hogy ennyi remekmű dacára hogy nem lehet élvezni az utolsó évek Smith-féle drámatermeléséből három darabot sem?...

A kérdés elég kínos, de nem tanácsos feltenni. Elvégre is az emberiség nagyobbik fele már drámaírókból áll!...

DH 1899. április 13.

-d-

113. EGY HUSZÁR

Szegény Kozma Sándor! Ó se hitte volna, hogy az a szép huszárélet úgy is végződhetik, hogy az embert csendes, békés időben is agyonpuffantják.

Olyan szép élet az a huszárélet. – Úgy gondolta azt szegény Kozma Sándor is. Az ember alá jó lovat adnak, hosszú kardot köthet, s a fehérnépnél is több a becsület.

Ámbár bakának lenni sem komisz dolog, de a huszár – az mégiscsak más.

Hát más. Annyi tény, hogy huszáréknál se a huszár számít, s a baka se sokat numerál. Egy ember a században, s ha kibukik, jön más a helyébe, mert a századnál békében is elő van írva a létszám.

Hogy véletlenül nem rendes körülmények között csorbul meg a létszám? Abban sincs semmi. Hiszen olyan kicsiny dolog egy emberélet. A hadsereg biztosítva van létszám tekintetében, s mégiscsak ez a fő.

Mikor egy huszárnak kitörik a nyaka a hadgyakorlaton, vagy egy másiknak nincs annyi esze, hogy átlássa a katonaelet boldogságát, s meggyilkolja magát, vagy egy harmadikat, mint a szegény Kozma Sándort, agyon céllovik – hát ilyenkor szép csendben elvégzik az eseteket, sőt még gyöngéd figyelemmel a szülőket is tudatják róla. Olyik pláne még olyan kitüntetésben is részesül, mint Kozma Sándor: a tisztikar is koszorút tesz a koporsójára.

Kozma Sándor tehát nagy kitüntetésben részesült.

Meglőtték, és szép temetést rendeztek számára. Bizony, bizony, csak szép is ez a huszárélet...

Valamelyik kis faluban azonban keservesen zokog egy szegény család. Egyszerű falusi emberek, akik nem tudják felfogni a tisztességet, ami szegény fiuknak kijut.

Még talán vádolnak is valakit. Talán nem megy a fejükbe, hogy ők felnevelik szép, derék legénynyé az ő gyermeköket, s a katonaságnál egyszerűen agyonpuffantják...

Ilyenek ezek a korlátolt falusi emberek...

DH 1899. április 15.

(-d-)

114. SZECCESSZIÓ

„... Ami pedig a morális hagyományokat illeti, Anglia már meg volt halva a tizenkilencedik század végén. A közgazdasági hatalom, mely csak néhány csoport közt oszlott meg, zsarnokivá, ön-

kényessé vált, elnyomva a lakosság erélyét és az ipari vállalkozást. A zsoldosháborúk és a visszatörölések megosztották a nemzetet. Az elaggott királyné alatt nem volt udvar, nem volt földarisztokrácia, mivel a föld tönkre volt téve, ki volt mérítve. Csak egy istent imádtak, az aranyborjút, s csak az ő prófétái voltak az urak. A botrányok szaporodtak, a fényűzés és korrupció, a társadalmi hipokrizissel együtt orgiákat ült. – Egyszóval a civilizáció betetőzte munkáját azáltal, hogy *elnyomta az egyéniséget*, az angolok, ez a férfias faj, elcsenevész[esed]tek azáltal, hogy fölverték az általuk meghódított barbárok szokásait, s így a brit birodalom a legszomorúbb kilátások közt ment át a huszadik századba...”

A Blackwood Magazine angol folyóiratban ezt a jóslatot mondja Anglia népének egy kétségkívül mély gondokozású író mint a jövő század képzeletbeli Gibbonja.

Komor, vigasztalan kép az, amit ő lát. Annál komorabb, mert a jelen csakis ilyen jövőt szülhet.

Nemcsak Angliáé az a jövő, többé-kevésbé mindnyájunké. A miénk is.

„A mai civilizáció elnyomja az egyéniséget.” Ezt mondja a „jövő Gibbonja”. Nagy igazság, mely minden szívben él, csak hangot mernek neki oly kevesen adni!...

Pedig ez az igazság a kor minden problémájának alapja. Az immár elkerülhetetlen társadalmi reformoknak ebből kell kiindulni: Mert az egyéniség elnyomva nem sokáig lehet!

A história bizonyítja, hogy a legvéresebb átalakulásokat az egyéniség szabadelvű törekvése szülte.

Az elnyomott egyéniség még nem fegyverrel csinál forradalmat, de harcát megkezdte!...

Egyelőre a legmagasabb téren folyik a harc. A művészetben, irodalomban. A régi korlátok hívei gúnyolják az apostolokat, félreértik törekvésüket, s legjobban félreértik e törekvés alapját. A nagy tömeg divatnak tekinti, pedig az egy nagy világalakulás első, igénytelen előcsatározása.

Hagyjátok hát a *szecessziót* ti, kik korlátok bábjai vagytok! Forradalom és emberek kellenek hozzá, nem divatbábok.

A szecesszió új, átalakított világából fog erre a korra visszatekinteni a jövő század Gibbonja!

DH 1899. április 19.

A.

Van nekem egy kedves, jó barátom. A barátságon kívül egy közös malőr is összefűz bennünket: mind a ketten poéták vagyunk.

Ő könnyebben hordja ezt a terhet mégis, mint én. Csengőbongó, olykor pikáns, de mindig kedves, szellemes verseivel az asszonyok s lányok poétája. Míg én?... Jobb nem emlegetni. Minden versem után bűnbánást érzek. Az ördögbe is, ha már a poézist nem veszik komolyan, miért is írok én *komoly* verseket?... No, de hát az olyan malőr, amin segíteni már nem lehet, térjünk hát a tárgyra.

Ez az én poéta barátom írt egy nagyon érdekes dramolettet. Álom-ária, ez a címe. Szép dolog, merész dolog, s meséje a színész-életből van véve. (Ezért ugyan holtig neheztelek rá, mert a színész témák feldolgozása – aminél hálásabb dolog nemigen van most – az én tervem volt. Persze nem színdarabban, hanem versekben és tarka reminiscenciáimtól sugallt novellákban.)

Merész kis darab – mondom – az Álom-ária. Merész, szép, igaz – ergo modern –, s mégsem adták elő.

Ugye különösnek látszik?

Pedig nem az. A festett világról szól a mese, melyben nincs egy körömnnyi igazság. Nincs szív, csak tettetés. Nincs érzés, csak affektálás. Nincs pirulás, csak festék.

Azután van egy igazgató, aki lelketlen szívvel hajszolja tagjait. Mit bánja, ha éhen halnak, csak az ő zsebe legyen telve.

És sok-sok sötét, de igaz vonás van abban a kis dramolettban! Hát persze, hogy nem adják elő!

Azt írta rá egy igazgató, hogy szép dolog, de szerzője nem ismeri a kulisszák mögötti életet.

Hát neki igaza van. A színpadon mindenről meg szabad az igazságot mondani, csak a – színpadról nem. Aztán a hóhértól sohse szokták kívánni, hogy maga kösse fel magát.

A festett világ nem akarja lemosni a színpadon magáról a festéket, s ez könnyen érthető.

Így van ez, édes barátom, kollégám Apollóban! Szép dolgot írtál, merész dolgot írtál, de azt nem kívánhatod, hogy a színpadon adják elő. Lásd, én sem készülök színpadra az én színész-históriáimmal.

De az meg kár volna, hogy hiába írtad legyen meg. Tudod mit? Add oda az újságírók színházi estélyére. Azok majd eljuttatják. Át fogják érezni, sokat tudnak ők arról a festett világról. Aztán meg az ő világuk is félig-meddig olyan festett világ...

DH 1899. április 19.

Bandi

116. PRIELLE KORNÉLIA DEBRECENBEN

Az Istentől igazán megáldott asszony Prielle Kornélia...

Megadatott néki egy ritka adomány: egy nemzetnek több mint félszázad évig ünnepest művésznője lenni. Ugyanaz a hatalom, mely lelkének teremő erőt adott, megajándékozta egy hosszú, dicsőséges élettel s örök ifjúsággal is.

Mikor tegnap a nagyközönség tapsvihara között vette át a ki tudja hányadik virágcsokrot – megvallom, hogy könny szökött szemembe. Valami hódoló érzés támadt a szívemben, hódolat az ő csodás művészete, hosszú, dicsőséges élete előtt...

Kornélia, a Petőfi Kornéliája... Ő volt a lánglelkű művésznő, ki több mint félszázad évvel ezelőtt lángra gyújtotta a legnagyobb magyar költő szívét!...

Mennyi tenger-idő futott el azóta. Kialudt a költő szíve, el is porladt már régen, nagyon régen valahol...

De a dalok élnek, a lélek most is él. Prielle Kornéliának sem jutott csupán hosszú élet, hanem halhatatlanság is, mert az igazi költészet s az igazi művészet mindörökre él...

És hogy játszik még mindig ez a nagy művésznő! Leköt, lebilincsel, elragad bennünket. Lelket önt a leggyarlóbb darabba, kiválik a legbuzgóbb környezetből is.

Tegnap este az Ahol unatkoznak c. francia vígjátékban lépett fel először, a hercegnő szerepét játszotta, s a zsúfoltig telt ház egész este zúgott a tapsvihartól.

Ez a taps egészen az övé volt. Csak ő érdemelte meg. A többi szereplők készületlenséggel küzdöttek, s elejtették a darab leghatásosabb részeit.

Nem térünk ki ezúttal egyesek hibáira, nem akarjuk a Prielle Kornélia művészi játékának hatását gáncsoló hangokkal zavarni, de azt ki kell mondanunk, hogy Prielle Kornélia felléptekor színészeinktől több buzgalmat vagy – mondjuk – több pietást kívánunk.

A színházat zsúfoltig megtöltötte a közönség.

DH 1899. április 20.

(a—e.)

117. A BÁNYAMESTER

Ennek a Zeller-operettnek Sárosi (Scher) Paula fellépése kölcsönzött nagyobb érdekességet.

Sárosi kisasszony igazolta legelső fellépésekor alkotott véleményünket.

Tagadhatatlanul tehetséges színész. Kis terjedelmű, de kellemes hangja, kedves megjelenése jó hatást gyakorolt a közönségre. Tapssal, virággal fogadták, s a taps egész előadás alatt állandó maradt. Kellő gyakorlat és szorgalommal jó színész lehet, csak kissé idegen-szerű kiejtőmódjáról szokják le.

Az est fő sikerét R. Serfőzy Zseni aratta, aki valósággal „beugrott” nehéz szerepébe. Ez a „beugrás” alig látszott játékán. Kedvesen, ügyesen játszott; énekszámainál pedig igazolta a debreceni színházi közönségnek róla alkotott kedvező véleményét. Valóban, a női énekes személyzetnek alig van oly értékes és nélkülözhetetlen tagja, mint ő.

Ferenczi a bányamester szerepében nagy sikert aratott. Eddigi impresszióink szerint ő hivatva van arra, hogy elfeledtesse a közönséggel régi kedvencét, Békésyt. Karacs is jó volt.

Sziklay az ő megszokott remek alakításával tartotta állandó derűtségben a házat.

Locsarekné nyílt színen is tapsot aratott, Rubos pedig kis szerepében is nagy hatást ért el.

A többi szereplőkről is csak jót mondhatunk. A női kar egyik tagjáról azonban (nevét most elhallgatjuk) meg kell jegyeznünk, hogy minden alkalmat megragad arra, hogy a figyelmet magára vonja. Ajánljuk az illetőt a rendező figyelmébe.

Máskülönben zenekar s kar jók voltak.

Az előadást elég szépszámú közönség nézte végig.

DH 1899. április 22.

(a—e.)

118. JOGÁSZPÁRBAJOK

Az eperjesi jogakadémia tanári kara nem érti a tréfát. Aki párbajozik, azt kicsapjuk – mondják a szigorú tanár urak.

Az eperjesi tanár urakat szeretnők megdicsérni, de – sajnos – nincs módunkban.

Valamivel előbb, mint az eperjesi professzor urak, odafenn Pesten is kimondták a szentenciát a jogász urak párbajai felett.

A pesti ítélet nem olyan szigorú, mint az eperjesi.

A jogászok nagy százaléka tartalékos tiszt lévén, kötelességök fegyverrel elintézni becsületbeli ügyeiket, és különben is elég, ha a polgári törvények sújtják őket, mit tetőzzük mi az ő bajaikat? – így szól a pesti ítélet.

Egyszóval Eperjest nagy kitüntetés érte. Szemben áll Pesttel, s módjában van a saját ifjait a pestinél különb móresre tanítani.

Nem tudjuk még, hogy fog ez sikerülni Eperjesnek, de annyi szent, hogy Eperjesnek igaza van.

Mi, debreceniek, szintén abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy saját külön jogászaink vannak. Derék fiúk, akik tanulni is szoktak. Talpig gavallérok, akik egy makulányi sérelmet megtorlatlanul nem hagynak, akik a bort sokkal jobban sajnálják kiönteni, mint a vért – szóval igazi gentlemanok ők.

Ezek a fiúk természetesen nem tudnak filiszter módra békében lenni. Hiteles statisztikai szám adatok szerint Debrecenben hetenként 9–11 jogáspárbajt vívnak.

Most már bizonyos, hogy állást kell foglalnunk.

Eperjes vagy Budapest – ez a jelszó.

Válasszunk. Vagy mi is kicsapást kérünk párbajozó jogászainkra, vagy pedig elnézően jelentjük ki, hogy megakadályozni a jogász-párbajokat nem lehet.

Eperjesnek igaza van, de a pesti ítélet is nagy tetszésre talált.

Melyiknek van hát tényleg igaza?...

Egyáltalán hibás volt mindkét ítéletet kimondani. A párbajt nem a jogászok csinálják, hanem a társadalom. Ez már régi igazság, régebb, mint a pesti s az eperjesi határozat.

Azt pedig gondoljuk, hogy sem a pesti, sem az eperjesi tanári kar nem akarja a társadalmat reformálni, vagy ha akarja is, nem ilyen módon kezdi meg a reformokat.

Nem akarunk hosszú bírálatot mondani az eperjesi és pesti határozatról, de konstatáljuk, hogy mind a kettő céltalan.

Jogászok és nem jogászok párbajoztak, párbajoznak és párba-
jozni fognak, a gyógyszer pedig nem az, amit Eperjesen kigondol-
tak!... Nem bizony!...

D 1899. április 25.

119. TISZTA VÁLASZTÁSOK

Szép, de kissé különös dolog, hogy egy alkotmányos országban örömet okoz az a hír, hogy ezután valószínűleg szabadabban nyilatkozik meg a választók lelkiismerete.

Ilyen speciális jelenségek csak nálunk lehetnek.

Ha a cs. és kir. külügyminiszter úrnak – aki elvégre, legalább a kvóta arányában, magyar miniszter is – Budapestre méltóztatik lefáradni, megjelenése egész szenzációt csinál.

Ha valamelyik külföldön bolyongó honfitársunk arról ad hírt, hogy a berlini vagy a római osztrák—magyar nagykövetségben olyan

embert talált, aki magyarul is tud, általános öröm kél e széles honházában, s talán örömkünkben a kvótát is hajlandók volnánk felemelni.

Ha egy kir. herceg kedvezően nyilatkozik rólunk, ha valahol – ahol elvitázhatatlan joga van – a magyar trikolórnak is helyet adnak, ha kiderül, hogy X. főherceg nem akarta megalázni a nála tisztelegni akaró fiumei kormányzót, szóval ha valami olyan kisebb jelentőségű dolog történik, mely arányban távról sem áll a nagy sérelmekkel, melyeknek nem volna szabad *eseményeknek* még látszani sem – egyszerre olyan örömré buzdul a magyar közvélemény. Lám, megbecsülnek, szeretnek bennünket! Elismerik a jogainkat! Boldog a magyar! Örömmámorban úszik az egész ország...

Eppen így vagyunk a tiszta választásokkal is. Még csak reményünk van ahhoz, hogy a bennünket egész világ előtt megszégyenítő *csinált* választásoknak vége lesz, s már rendszerváltozásról, új korról, megváltásról beszélünk.

Valljuk meg, hogy az ilyen jelenségek nem nagyon dicsérik a mi alkotmányos érzékünk s közjogi felfogásunk helyességét.

Híszen ha valami megilleti a vér- és pénzadóval agyonterhelt polgárt, annyi jogát csak el kell ismerni, hogy öt évben egyszer egy *nem befolyásolt* szavazattal beleszóljon ő is abba a kérdésbe, mely neki és mindannyiunknak a legfontosabb életkérdés.

Halálos véték lenne vívmánynak tekinteni a tiszta választásokra irányuló törekvést.

Az erőszakot lerázni magunkról a legtermészetesebb önmagunk iránt való kötelesség, de önmagunknak állítanók ki a szegénységi bizonyítványt, ha jogszerző vívmánynak tüntetnők fel azt, ami bennünket a legszentebb törvények szerint megillet.

D 1899. április 26.

(d)

120. A HÉTRŐL

Még mindig a béke jegyében tartunk. Béke künn és benn, ez még mindig a jelszó.

És hogy a béke mozgalma milyen nagy arányokat kezd ölteni, azt a közös hadügyminiszter terve bizonyítja legjobban. A hadügyminiszter úr a világbéke érdekében nem kevesebbet akar, mint a hadseregnek a lehetőség legszélsőbb határáig való fejlesztését.

Ez mindesetre fontos lépés volna a világbéke elérésére. Minél nagyobb a hadsereg, természetesen annál erősebb lábon áll a béke. A hadseregnek pedig bizonyára a béke legfőbb célja.

Persze a hadsereg felemelésének kérdése szerencsésen fog

megoldatni a delegációkban. Jajgatunk, panaszkodunk, de mindent megszavazunk.

Ez a delegáció régi jelszava. Ámbár lehet, hogy jövőre nem fog ez olyan könnyen menni, mert ott lesz a delegációban Ugron Gábor is. Már a párt is megalakult. Kevesen vannak, de harcolni akarnak extra et inter muros. Bemennek a delegációba, de azért függetlenségek maradnak. Ez az eljárás veszedelmesen emlékeztet a magyar politikában nem valami tisztos emlékű, de sajnos megszokott „elveink megtartása mellett” való bevonulásokra. Ezek voltak mindig a legvétkesebb elvfeledések.

No de ne politizáljunk! A politikának kezd már sok riválisa lenni. Fájdalom, kezdünk vele kevesebbet foglalkozni. Sőt – horribile dictu – még a művészeti kérdések is kezdik érdekelni Magyarországon az embereket. Szegeden képkiallítás volt, s egy csomó magyar város szintén képcsarnok után vágyakozik.

Szerencse, hogy Debrecenben még nem kell ilyesmi. Óh, Debrecen megőrzi a múlt szép tradícióit! Művészet, minek az? Kinek kellene képek? Van egy tucat fényképészünk, akinek pedig nem elegendő a fénykép, ötven krajcárért nagyon csinos dolgokat szerezhet az utcai képárúsítóktól.

Azután nem elég Debrecenben a színház? Aki művészetre éhez, jóllakhat az bőségesen. Igaz, hogy alig két hét múlva az is bezárul egypár hónapra, de hát ki is fáradt már a közönség.

Apropos színház! Olyanféle hírek szálltostak e héten, hogy színtársulatunk zseniális direktora remek módot talált ki a színház és a sajtó közt erősen megbomlott barátság visszaállítására. Hír szerint nem mást akar a derék direktor, mint Debrecen egyik omladozó nyomda-részvénytársulatát átvenni. A társulat két lapot ad ki, s ez a két lap a színházigazgató úr tulajdona lenne.

Határozottan fényes ötlet! Debrecen két sajtóorgánuma milyen melegen fogja majd támogatni a színészet érdekeit. Milyen remek kritikák fognak beszámolni a színészek előadásairól!... Sőt még az is megtörténhetik, hogy a lap munkatársai a színtársulat tagjaiból fognak kikerülni.

No már akkor helyreáll a jó viszony!...

Ámbár, eddigi felfogások szerint, nem volna megengedhető az ilyen kombináció. Porzsolt Kálmán nem maradt meg lapszerkesztőnek, mikor a Népszínház igazgatója lett, Keglevich gr. pedig mellesleg a Magyar Hírlap szerkesztője is szívesen lenne, de hát – nem lehetséges. Komjáthy azonban szakít az ósdi felfogással. Ő színházigazgató [*] s lapkiadó tulajdonos lesz, mert ő et consortes (tres faciunt collegium) szecesszionisták!...

A szecesszióknak egyébiránt még Debrecenben kevés bevallott

híve van. Pedig annak idején jó Csokonai Vitéz Mihály is szecesszionista volt! Debrecenben azonban azt tartják, hogy ami új, azt más próbálja ki. Ha beválik, mi is elfogadjuk. Ez a legokosabb konzervatívizmus!

Az én szecesszióm a haladás harca – a vaskalap ellen...

A Csokonai Kör közgyűlést tartott. A kör agilis poeta-titkárja, Benedek János készített jelentést a kör múlt évi működéséről. A jelentés szép volt, amiről beszámolt – az is elég szép volt. A színészeti kiállítás már magában elismerésre méltó eredmény, de mi mégis azt hisszük, hogy egy kis reform a Csokonai Körnek sem ártana. Meg is vagyunk róla győződve, hogy a kör buzgó, illusztris vezetői sem fognak elzárkózni egy kis – szecessziótól.

A tavaszi nagyvásár elég mozgalmas képet kölcsönzött Debrecennek.

De mégsem a régi volt! A fonatos sátrak voltak csak a régiék, bár azok is megfogyatkoznak. De a sátrak alatt mégiscsak volt egy kis víg élet. Itt „üdültek” esténként az áprilisi kánikulától eltikkadtak. Mert van ugyan nekünk Nagyerdőnk is, de – fel kellene fedezni!

Prielle Kornélia nem tarthatta meg búcsúfellépését. Hirtelen beteg lett. Pedig páratlan ováció várta. Mert akármint is vádoljuk olykor a mi közönségünket, néha-néha lelkesedni is tud... Vágyva várjuk e nagy művésznő felgyógyulását. Egy kis igazi műélvezet miránk is fér. Ilyenben pedig – az elválás előtt ne essék rosszul – nem nagyon sürjen részesítettek bennünket a mi színészeink...

Ha már politikával kezdtük a hét krónikáját, végezzük be politikával. A politikában egy közgazdasági műelet dominál jelenleg: *rostálnak*. A rostán meglehetősen nyílások lehetnek, mert Lukács miniszter is kihullott. Jobb későn, mint soha! A főispánok is rostában vannak. Ha a konkoly kihullására számíthatunk, akkor sok helyen lesz öröm. Vajon jut-e nekünk rész az örömből? Isten úgyse reánk férne!...

D 1899. április 29.

Dyb.

121. HÁROM ELŐADÁS

Szombaton este egy kis egyfelvonásos darab került először színre. Egy estély a dramolett címe, s Dóry álnév alatt egy főrangú nő írta. A kis darab egy jó ízlésű dilettáns érdekes kísérlete. Egyébiránt naivan megcsinált s lélektanilag meg nem okolt meséje van, melyet még ügyesebb formában sem volnánk hajlandók elhinni. A kis darabot a közönség elég jól fogadta, és a főszereplőket: a magát ezúttal mérséklő Fáy Flórát s Szacs vay Sándort szívesen megtapsolták.

Utána Murai kitűnő vígjátéka: a Huszárszerelem mulattatta a közönséget. A darab egy epizódszerepében ifj. Szathmáry Árpád aratott sikert.

II.

Vasárnap délután a Gésák került színre telt ház előtt. Az előadás a szokott jó volt. Igen szépen énekelt Környey Béla, ismét izléstelen volt Fenyéri, R. Serfőzy Zseni szép virágkosarat kapott.

III.

A tegnap este adott régi kasszadarabot: A varázsfátyolt alig 50 ember nézte meg. A darabban a régi, értékes és szép díszletek tetszettek.

D 1899. május 1.

(a—e).

122. NYÍLIK AZ ORGONA

Úgy estefelé, mikor beállt az alkony, s a hűvös szél tagadja a tavaszt, valami mámorba ringató illatfelhő száll végig a poros utcákon.

Nyílik az orgona!...

Az orgona, a május és a szerelem virága.

Úgy elkábít, úgy elszédít, mintha maga volna a virágos múlt, az illatos emlék.

Az orgona a múlt virága, hiszen azért a szerelemé is. Mert a szerelem is a múlté.

Óh, én már kezdem hinni, hogy a szerelmet az emlékezés teremtette meg. A szerelem a múlt ragyogása, de szerelem nem létezik, csak a poéták találták ki.

Mi az a szerelem?

Egy erős érzés, melyet a múlt fénye ragyog be, s melyet maga a múlt teremtett.

Valaha láttunk egy édes leányarcot. Akkor még nem tudtuk, hogy az arc festéktől piros.

Valahol találtunk egy szívet, mely a mi bolond poéta lelkünket megérteni látszott. Akkor még nem tudtuk, hogy ez csak tettetés.

Valaha verseket írtunk egy szép leányhoz. Akkor még csak elhittettük magunkkal a szerelmet!...

Azután teltek az évek. A nyomorult emberek hitvány pimaszsága megutáltatta velünk a *jelené*. Megkoptunk. Megundorodtunk a jelentől, az élettől – magunktól.

És mivel gyávák vagyunk öngyilkosok lenni, más enyhülést keresünk. Belekapaszkodunk a múltba, s érezzük a szerelmet. Elhittjük magunkkal, hogy az az édes arc az ártatlanság glóriájától ragyogott. Hogy az a dobogó szív megértette a mi lelkünket. Hogy azok a versek, amelyeket akkor írtunk, az igazi szerelem himnuszai voltak.

Így leszünk szerelmesek, ez a szerelem!

Édes, mámorító orgonavirág, légy ezerszer áldva. Elhitted velem, hogy valaha még én is szerelmes voltam!

D 1899. május 2.

a.

123. MAGUNKRÓL

Történt pedig egy szép téli estén, hogy szól vala hozzánk egy régi debreceni újságíró, Than Gyula szerkesztő.

– Fiúk, Debrecenben már elfelejtik, hogy újságírók is léteznek a világon. Szegeden is nagy a harag. A V. H. O. Sz. javára mindenütt rendeznek egy kis haszonnal járó újságíró-estélyt, csak mi hallgatunk némán, elmerülten. Csinálni kéne valamit!...

Szeget üte pedig ez a dolog a mi fejünkbe, s elmenénk a mi érdemes és szeretett elnökünkhöz, mondván:

– Mi urunk, szeretett elnök urunk. Nem jól van ez így, ahogy van. Csinálni kéne valamit!

Tetsze a beszéd az elnök úrnak, s készíte szívhez szóló, szép felhívást 300 debreceni előkelő hölgyhöz, kérve őket, alakítsanak egy rendező százas hölgybizottságot.

Hajlandóknak is mutatkoznak erre vagy – tizenketten.

Program is *volt már*, minden is *volt már*, de az is bizonyos *volt már*, hogy – *vendég* lesz a legkevesebb.

Ennek már okai is voltak!

Először is a m. t. hölgyeink elvárták volna, hogy mind a háromszázójukat külön-külön egy fiákerező deputáció kérje fel. – Arra persze nem gondoltak, hogy mi, kik éppen a közönségért dolgozunk, nagyon nem érünk rá fiákerezni, azonfelül pedig örülünk, ha délutáni piccolóra telik. A fiáker a mi álmaink netovábbja, és a Pegazusra sokkal könnyebben fel tudunk kapni, mint egy kétfogatú bérkocsira.

No, de ez a kisebb baj lett volna.

Voltak más nehézségek is, mint ezt a Koncz Ákos címére küldött, többnyire illatos levelek bizonyíthatják.

A kis levélkék minden kifogására nincs időnk válaszolni, de egymárban nagyon furcsa kérdéscske nagyon:

– Mik azok az újságírók? Mi nem ismerjük őket. Nem járnak társaságba...

Nagyságos asszonyaim! Mélyen tisztelt debreceni társadalom (vagy társaság?) – ehhez már nekünk is van egy kis szavunk.

Ez a kérdés minket illet, s mivel még eddig nem válaszoltak reá, csekélységemnek kell néhány szóban megadni a választ.

Ámbár a debreceni újságírás nem valami alkalmas tét a jogos önértzet és a skribleri büszkeség megteremtésére, mégiscsak azt kellene válaszolnom, amit egy nemrég debreceni, most n.-váradai előkelő újságíró mondott.

Ez az úr, aki egy előkelő lapot szerkeszt N.-Váradon, mely várost, intelligenciát illetően, úgy körülbelül félszázad év múlva fog megközelíteni Debrecen, mondom, ez az úr magukról, a váradai zsrnalisztákról így szokott megemlékezni: *a váradai szellemi arisztokrácia*..

Pedig ez az úr nem nagyképű, öntelt „társaságbeli”, hanem egy önértzetes, becsületes tollú hírlapíró.

Hát ezt kellene nekem is válaszolnom. De ha megtenném, vagy nem vennék komolyan, s kinevetnének, vagy komolyan vennék, s megvernének. Mert ez Debrecenben így szokás. Hát nem is állok én elő a szellem[i] arisztokráciával. Egyszerűen azt mondom, hogy mi, újságírók, itt Debrecenben a *gondolkodást* és *haladást* képviseljük.

Ez a mondás bizonyára alkalmat fog adni néhány többé-kevésbé szellemes megjegyzésre, de *gondolkozni* még ezen sem fognak.

Nálunk a szellemi élet legmagasabb grádusa a hírlapolvasás, s a bírálatmondásnak csaknem egyedüli faja az emberszólás.

Szükségesnek tartom kijelenteni, hogy ezt én általánosságba[n] mondom, mint ahogy kivételeknek is muszáj lenni a „Magyar Athéné”-nek nevezett Debrecenben.

Debrecenben kifejlődött már a haladás külsőségének utánzása, de a distinkciótól még nagyon messze vagyunk, és félszázad óta egyedüli szellemi szecessziónk a „kis tükör” használaton kívül helyezése volt, sőt – mint hallom – ezt is „utánnyomatják” egy 1862-i példány után.

Nem kívánok bőven beszélni erről a kérdésről, de azt el kell ismerni, hogy a debreceni fiatal, tehetséges újságírógárda emberfeletti munkát végez annyi előítélet és ellenszenv között, és hogy a gondolkozási szövet ő képviseli a társadalomban, hogy ő *fej*, az bizonyítja legjobban, hogy gyakran ráteszik a *vaskalapot!*...

Így van ez, nagyságos asszonyaim! És hogy társaságba nem járunk? Ez már igazán gyerekes kifogás. Hisz könnyen érthető. A „skribler-nép” nem tűr lenézést, s ezt a lenézést el is kerüli. Ahol őket meg nem értik, ott becsülni sem tudják. Azután más is van a dologban. Mi nem vagyunk tucatemberek, s amik vagyunk, azzá nem a szabó tett bennünket, hanem a saját tehetségünk. Mi nem válthatunk naponként háromszor ruhát, minékünk sem időnk, sem pénzünk, sem kedvünk nincs a divattal milliméternyi pontosságig lépést tartani. Márpedig a mi társaságainkban ez a legfontosabb! Ez az én rövid válaszom a nagyságos asszonyok rólunk kifejezett véleményére.

És hogy ezekért az igaz szavakért minden harag énréám zúduljon, azt is kijelentem, hogy amit írtam, az nem a Debreczen szerkesztőségének, hanem saját magamnak a véleménye.

Ámbár igaz, hogy nagyon sokan osztják.

D 1899. május 4.

Dyb.

124. FEKETE MÁJUS

Ez igazán nem szép a Májustól. Mennyi dicséretet zengtünk el már róla. Ráfogtuk, hogy ő a fény, az illat, a szerelem s poézis hónapja. S mi igaz ezekből a ragyogó tulajdonságokból? Amit nem is vártunk: hideg, őszi eső és csúnya sár.

Már a hónapokban is csalódunk. Ha a világfájdalmas hangok illenének a mi századvégi gondolkozásunkhoz, ez a májusi ősz elmondathatná velünk a régi panaszt: megváltozott már minden...

... A nagytemplom mögötti kertben egypár orgonabokor virított. Rakva volt virággal, illatos, kábító orgonavirággal.

Tegnap már nyílt, ma már a sárba hullt mindenik kicsi, illatos kelyhe.

Pedig de másképpen számítottunk. Az orgonavirág, ez a szerelem-sejtő, édes illat körülszálldos, elkábit bennünket. Azután nyílik az akác. Az akácvirág a szerelem hónapjának igazi virága. Elbódít, megejt, szeretni késztet vértkergető, fojtó illata, s egy édes illatmámor, egy boldog szerelmi álom lesz ez a szép, ragyogó, fényes poétikus Május...

...Az ablakon kopog az esőcsepp...

Május?... Fény?... Illat?... Szerelem?... Hol maradtok?... Sár, csúnya sár van, fekete, hideg, őrült, szecesszionista lett a május.

Vajon nyilni fog az akácfavirág?... Vajon már a hónapok is megcsalnak bennünket?...

Igazán nem szép a májustól, hogy így becsapott. Mikor mennyi verset írtunk róla.

D 1899. május 8.

(a.)

125. SZOLNOK-DOBOKAI HAGYATÉK

Mikor az ország szolnok-dobokai szellemtől áthatott főispán-miniszterelnökét legkegyelmesebben elbocsátották, a fél- és negyed-hivatalos lapok – élénk emlékezetben lévén holmi kis szubvenció – éktelen jajgatásba törtek ki. Vége van a liberalizmusnak, vége van a demokráciának! Ilyen panaszok váltak ki a hirtelen támadt s hirtelen lecsendesedett hangzavarból.

És semmi sem jellemzőbb a közvélemény és az igazi közvéleményt képviselő független sajtó türelmére, mint az, hogy ezt a hazug panaszt nem sietett minél gyorsabban a szubvenció miatt siránkozóknak falánk torkába fojtani.

A panasz persze nem tartott sokáig. A dobokai nagyság alig észrevehető atomságig törpült. Új Mekkája lett a „mindenkiben hívők”-nek, s a miniszterelnök megbukott, éljen az új miniszterelnök! – fordították ki a régi, de mindig igaz francia közmondást.

Tehát Bánffy volt az utolsó, nemcsak alkotmányos, de liberális és demokrata miniszterelnök is. Így kürtölték ezt világgá a Bánffyért és Bánffytól élő lapok.

... Néhány nappal ezelőtt a miniszterelnöki büro aktacsomói közt két pikáns okmányt fedeztek volt fel. Az iratok két úriember tervbe vett kitüntetéseiéről szólnak. Az egyik báró, a másik kir. tanácsos lett volna, ha közbe nem jön az a nem várt, bolond dolog, hogy a vezetésre hivatottabb politikusok kezdtek megundorodni a Bánffy-rendszer erkölcselenségeitől.

Hogy ki ez a két úr, biztosan tudni nem lehet. Bizonyosnak csak az látszik, hogy gazdag pénzemberek, kiknek vagyoni helyzetük megengedi azt a luxust, hogy báró, illetve kir. tanácsos legyenek.

Ezt a két urat igazán sajnálni lehet. Hányan voltak szerencsésebbek, mint ők. És éppen örölkük volt megírva, hogy nem gyarapíthatják a Bánffy kitüntettjeinek díszes névsorát.

Kolosszális csapás ez Magyarországon. Két úriember, kik többször szerepeltek a lapok közjátékonyasági rovatában, kik bizonyára „közügyek terén” is érdemeket szereztek, s azonfelül pedig a párt-

kassza céljaira is beszolgáltatathatták szerény garasait – mikor már új névjegyeiket is megcsináltatták, szépen hoppon maradnak.

Bizony bosszantó dolog ez a demokrata Magyarországon. Tudniillik mi demokraták vagyunk. Nálunk dühöng az egész világon a legfurább demokrácia. Mikor a kor parancsa megszüntette a rendi kiváltságot, egész demokrata színe volt Magyarországnak.

Ezt a szint aztán alaposan megreparálták a kiegyezés óta egymást felváltó kormányok. A régi nemesség, mely jogairól, tradícióiról önként lemondott, nem volt elég jó. Csináltak új nemességet börziánerekből, gazdag kalmárokból, vicinalistákból s az Isten tudja, még micsoda nációkból. Így munkáltak régi kormányaink az egységes magyar társadalmon s az ezen felépíthető magyar nemzeti államon.

Most aztán igazán csehül állunk. A demokrácia nevében van három uralkodó osztályunk: a régi és a csinált nemesség, a főbürokraták és a pénzemberek. Valóban igazat kell adnunk egy fényes tehetségű, bár politikai tekintetben megbízhatatlan magyar politikusnak, ki ezt a kort a szellemi kiválóság jobbágykorának nevezi. A tulajdonképpen intelligencia leszorult a vezetőhelyről, leszorították a rendszer emberei: a vicinalista és provizionista nemesek!...

A szolnok-dobokai politikus két elintézetlen aktát hagyott utódjának. Ez a két elfelejtett kinevezés egy gyalázatos rendszert jelent. Meglátjuk, hogy intézi el azokat Széll Kálmán.

Lehet, hogy a két urat mint hagyatékot átveszi az új miniszterelnök is. Lehet, hogy a hivatalos lap nemsokára nemcsak ennek a két hagyatékolt úrnak, hanem még soknak fog hozni örömet. Mi nálunk minden lehetséges.

Mi maradunk tovább is demokraták; de gyártjuk az új nemeseket és kir. tanácsosokat, biztosítjuk az új választásokat.

Az aztán egészen más dolog, hogy a mi gyönyörű demokrata voltunkon az egész világ nevet. Hiszen földolog a választás, nemesítés, kir. tanácsosság, provízió – no, meg hát a demokrácia is!...

D 1899. május 9.

A. E.

126. A SZÍNISZEZON VÉGE

Pénteken már mennek a színészek, bezárul a színház, vége a színiszezonnak. Szeretném így írni: hála Istennek, vége van.

Én a magam részéről nem érzem azt az elégikus hangulatot, melyet elváláskor, búcsúzáskor érzeni szoktunk.

Ha végiggondolom a hosszú nyolc hónap tarka színházi eseményeit, alig-alig találok olyan mozzanatot, amely kedves emlékre hangolna.

Most azonban nem akarok a színházi vezetőségről írni. Hibáiról, botlásairól majd írni fog másvalaki e lap hasábjain rövid idő múlva.

Egypár őszinte szót intézek azokhoz a kedves bohémekhez, kiket ezer veszekedés dacára is igazán szeretünk, s akik elvégre is nem tehetnek róla, hogy az ő igazgatójuk Komjáthy János, és hogy színügyi bizottság is van a világon!...

Az ő távozásukat már igazán sajnáljuk. Nem a színiszezont, csak őket.

Itt állanak előttem sorban. Locsarekné Némethy Gizellának ez volt az utolsó színházi éve. Gyönyörű sikerekben gazdag pályára tekinthet vissza, s alig van kedveltebb tagja a színtársulatnak, mint ő már régi idő óta. Hisszük, hogy mint vendég, sok derült percet, élvezetet fog még szerezni az őt szerető debreceni közönségnek.

De nemcsak neki emlékezetes ez az elmúlt színi szezont. Sok sikerre nézhet vissza Komjáthyé is, ki legutóbb is meghatott bennünket Stuart Mária szívhez szóló jámbusaival.

F. Kállay Lujza nem ebben a szezontban lett[*] a közönség kedvence. Az volt eddig is, és most is az maradt. És a közönségnek jó ízlése van.

Kiss Irén sem válik meg tőlünk. – Rosszul is tenné. Nem kap olyan helyet, ahol úgy szeretnék, mint nálunk szeretik.

R. Serfőzy Zseninek volt egy összetűzése a kritikával. Most már megmondhatjuk: ő volt a megsértett. Ez az összetűzés volt az első és az utolsó. Az ő művészetét, haladását mindnyájan örömmel szemléltük.

T. Halmy Margit az volt e szezontban is, ami eddig: a mi nagy művésznőnk, aki – félünk – nemsokára itthagynak bennünket. Akármint sajnáljuk is, külön teret és környezetet kívánunk neki a debreceni-nél. S ami a fő: jobb direktort is!

Fáy Flóra okosan felejtett, s ügyesen tanult. A legjobb úton halad, hogy a művészet varázstitikát: a természetességet és igazságot felfedezze.

Szabó Irma még mindig szép sikerrel tölti be a naivai szerepkört. Kedves orgánumával, kislányos megjelenésével még mindig meg tudja hódítani a közönséget.

A férfiak közül különösen négyen: a szép tehetségű és folyton haladó Szacs vay, a bámulatosan sokoldalú és ügyes Rubos, az örökre vig és mindig művészi Sziklay s a rendkívül intelligens Tanay számíthatnak állandó rokonszenvre. De ezt Karacs is nagymértékben megérdemli.

Ezeket sajnáljuk, s ezeket várjuk örömmel vissza.

Ám a színiszezontban értékes volt, azt nekik köszönhetjük, és az eltávoztak közül egypárnak. Ők valamennyire feledtették azt

a botránnyos vezetést, melynek fő okozója Komjáthy, eredménye pedig a közönség elhidegülése.

Milyen szívesen gyönyörködnök az ő játékukban, ha jobb vezetés és jobb környezet volna.

Így pedig kénytelenek vagyunk tőlük fájó búcsút venni, s bocsássanak meg nekem – felsóhajtani: hála Istennek, vége a színi-szezonnak!

D 1899. május 9.

Dyb.

127. TÜNDÉRLAK MAGYARHONBAN

Tegnap este – a színtársulat nagy része Nyíregyházán lévén – kiegészítő darab gyanánt egy régi hüperromantikus zagyvalékot adtak elő a társulatnak ittmaradt s kóristákkal támogatott tagjai.

Az előadás végtelenül kedélyes volt. Különösen hatásos mozzanatok voltak azok, mikor a sűgót a karzaton is jól hallották, s egyes szereplők még így sem tudták elmondani szerepeiket. A közönség derűlt hangulatban volt, s egy-egy érdekes „besűlést” kitörő jókedvvel fogadott.

Komoly érdekességet az előadásnak két kedves művészűnneplése kölcsönzött. – Kállay Lujzát és Serfűzy Zsenit virággal és kis levélkék, drága (ötpecsétes) kis levélkékkel lepték meg tisztelőik, s a kapott tapsviharokra mindketten, de főképpen Kállay Lujza, igazán érdemessé tették magukat.

Rajtuk kívül még Ferenczy érdemel őszinte dicséretet. Határozottan kitűnő népszínműalak. Csak a duettekre vigyázzon jobban, az Isten áldja meg!

Szathmáry nem is olyan rossz színész, ha nem mucaiaskodik. Tegnap megérdemelte a tapsokat.

Égy kezdű színészű: Lukács Ilonka tegnap lépett fel először számbavehető szerepben. Játékáról nem szűlünk, még nem állja ki az őszinte kritikát. Valamint nem szűlünk a többi szereplűkrűl sem.

D 1899. május 10.

(a—e.)

128. A HÉTRűL

Érdemes úttörűnek lenni – mondta volna Bessenyei Gyűrgy vitész gárdista uram, ha véletlenül életében jutott volna egy kis elismerés neki. No, de hát az elismerés mégiscsak kijutott, bár száz rövid

esztendőt késett. – Micsoda kis idő száz esztendő azoknak, akik a halhatatlanság pálmájáért küzdenek!...

Mi már haladtunk sokat a Bessenyei kora óta. Nem várjuk meg nagyjaink halálát. Példa volt rá szegény Reviczky Gyula. Mikor a tüdeje félig elrothadt, felfedezték benne a nagy költőt, még pénzt is adtak neki, hogy utolsó napjaiban gond nélkül ábrándozhasson azon nagy és szép gondolat felett – hogy mégiscsak felséges dolog magyar írónak lenni!

A nyíregyházai Bessenyei-ünnep fényesen sikerült.

Debrecenből voltak künn vagy ötvenen, s – csodálatos dolog – mind jó egészségben tértek vissza.

Mert hát az ünnepélynek volt egy kis bibije. A vendégeknek ígértek szállásról és étkezésről való gondoskodást, persze egyik sem volt meg. Hálni egyáltalában nem háltak, enni – enni pedig csak bibliai módra lehetett. Úgy emlékszem, hogy a Bibliában van arról szó, hogy ötezer ember, nem is tudom, milyen kevés halból és kenyérből jóllakott. Debreceni embernek pedig nagyon fontos a gyomra. Mi hozzászoktunk a Milöckerék jó konyhájához, s igéből, de még halból sem tudunk jóllakni.

Úgy halljuk különben, hogy maguk a Bécsből lejött gárdisták is csak a vendéglő söntésében jutottak vacsorai helyhez. No, hát legalább maguk is látták, hogy a gárdistát csak halála után becsülik meg.

A hét legnagyobb eseménye: a színiszezon vége.

Áldozócsütörtökön volt az utolsó, a búcsúelőadás.

Hej! milyen búcsúelőadásokat láttam én már.

Mikor egy-egy szezon végén Krecsányi Temesvártól búcsúzott, micsoda ovációknak volt tanúja a temesvári színház. Még a vonathoz is ezernyi ember szokta kikísérni az útrakelő truppot. Az igaz, hogy Krecsányi a szeretetet megérdemli. Viszont az is igaz, hogy Komjáthy János nem érdemli meg.

A búcsúelőadáson ő is játszott. De tapsot nemigen kapott. Csak az állóhelyre beállított klakk s egypár jelenlevő színügyi bizottsági tag tapsoltak neki. Ezeknek pedig ez kötelességük.

A társulat tagjainak egy részét sajnáljuk. Sok életet, színt és poézist vittek el Debrecenből. Vittek azonban még egyebet is. Fáy Flóra elvitte egypár „aranyifjú” szívét, Szabó Irma egy nemzeti színű szalagos babérmagot. Halmy Margit a férjét, Kállay Lujza pedig a világ legszebb két szemét. Ritkán lehetett annyi szomorú arcot látni, mint színészeink távozása napján. Hja, a titkos imádók száma légió!

A közvilágítás ügye napról napra jobban foglalkoztatja Debrecenét. Ördöge van annak, aki tisztán lát ebben a kérdésben. A lapok is ezer hangon írnak róla, az „intéző körök” sem tudják, mit

tegyenek. Szóval lehetetlen volna ezt a rossz viccet meg nem csinálni: A közvilágítás ügyét sötétség borítja.

Az augsburgi társulat különben erősen drukkolhat; fűt-fát ígér. Még toronyórát is. Azaz világító toronyórát. Debrecen 5311 lumpja nevében mondom: ez nagyon üdvös volna.

Bethlen-ünnepélyt rendez a főiskola ifjúsága. Van nagy lőtás-futás, táviratozás, védnökkérés, ódaírás s óriási szereplési viselkedtség. Naponta 3–4 tudósítást hoznak a helybeli lapokhoz, melyben mindig az a fontos, hogy X. vagy Y. úr roppantul „fáradozik az eszme érdekében”.

Hát hiába, ifjaink is tanulnak a jó példából. Haladunk a korrallal, s a fő dolog mindig és mindenütt szerepelni.

A politikai turfon érdekes verseny van. A klerikális úrlovasok futtatnak. Megint a liberalizmus fáj nekik, meg az is, hogy a szószéken nem lesz szabad politizálni a hecckáplánocskáknak. A verseny elég érdekes volt, de a klerikálisoknak nem sikerült a löfej-előnyt behozni. Egyelőre ismét várakozó álláspontot kell elfoglalniok a hitbuzgó uraknak. Várják meg, míg Lueger beváltja ígéretét – s „be-masírozzik”!...

A nyárban tartunk már. Tizenötödikén már orfeumunk lesz, s megkezdődnek nemsokára a fürdőzések is.

Csodálatos dolog, milyen erős kapcsolat van a fürdőzések és az orfeumok között! A láncszemeket a szalmaözvegy férjek képviselik.

Márk Endrének (sajnos ezt a nevet mindnyájan ismerjük) hivatalos lapja lesz. – Megvette a Debreczeni Ellenőrt, s „kormánytól és pártoktól független” lapot szándékozik belőle csinálni. Hogy mondja az orfeumi refrén? Kenn dósz!...

Megint egy rossz viccet mondok, s így méltóan zárom be a hét krónikáját. Debrecenben éppen az a baj, hogy sok a *lap(p)*, kevés a főka.

Ez azonban mellékes. A fő dolog az, hogy amit csúszva-mászva el nem ért valaki, érje el a sajtó segítségével.

Többet lappal, mint – *kalappal!*...

D 1899. május 13.

Dyb.

129. A NŐK JOGA

A múlt héten egypár fővárosi és vidéki lapban érdekes hírt olvastam.

Abbáziából jött a vonat. Egy, a sínek melletti hegyről hatalmas kőszikla gurult le, mely a vonatot érte, s néhány kocsi összezúzott.

A vonat hosszú késés után indulhatott tovább, s csakis úgy, hogy az utasokat valósággal összeszorították.

Ebben a hírben nem az az érdekes, hogy egyik kocsiban a legérdemtelenebb közvitész: Tisza Kálmán is benne ült, hanem egy sokkal fontosabb körülmény.

Egy előkelő pesti úriember egy magános szakaszban ült. A katasztrófa után azt kívánták tőle, hogy helyét a megroncsolt kocsikból kiszorult hölgyeknek engedje át.

Az én úriemberemnek persze több esze volt, s helyét nem volt hajlandó átadni. Erre egy fiatalember – hasonló a debreceni aranyifjúságunk sok üresfejű alakjához – egész gavallérosan a fejéhez vert egy poharat, s társaival együtt kidobta megfizetett szakaszából az illető urat.

Meg vagyok róla győződve, hogy a debreceni hölgyek egy része szívéből tapsol ennek a snájdig gavallérosságnak, de én, ki már annyiszor helyeztem magam szembe minden korlátolt felfogással, minden erőmből tiltakozom most is a gavallérosságnak illetően való megnyilatkozása ellen.

Tiltakozom pedig a legprimitívebb igazság alapján. Az az úr megfizette a helyét, s nincs olyan körülmény, mely az ő akarata ellenére, mások kedvéért, helye elhagyására kényszerítse.

Mi látjuk – még az Európától hátramaradt Debrecenben is – azt a hatalmas áramlatot, mely az asszonynépség egyenjogosításáért küzd.

A feministáknak igazuk van. A nőben felfrissítőt, erős támaszt fog nyerni az emberiség, s csak évezredek korlátoltság nézhetne nyugodtan azt a lekötött erőt, mely a nőben elveszett.

De ha igaza van a mai modern kor minden táalentumos harcosának – mire való a középkor örült, romantikus lovagiassága mellett lándzsát törni?... Mire való a nőnek kiváltságokat osztogatni, mikor azokhoz a jogot már akkor eljátszotta, mikor az első emancipációs törekvésének tanújelét adta?...

Valóban, csakis elmaradt, korlátolt, a mienkhez hasonló nevetéses társadalmi élet tarthatta fenn azt az abszurd teóriát, mely magát lovagiasságnak nevezi, de tulajdonképpen vérig sértő vélekedés a mi erős, öntudatos asszonyainkról!...

Uraim, m. tisztelt ripők Uraim! A lovagiasság nem pohártörésben, de nem is könnyelmű párbajokban nyilvánul.

A mi asszonyainkat nem kell félteni. Azok megvédik saját magukat. Poharat sem kell törni, meg nem érdemelt s meg nem fizetett előnyt sem kell a mi asszonyaink számára kierőszakolni, mert azok tudják, hogy mit kell nekik tenniük!

És ha már pohártörésről van szó, ezt már igazán bízzuk az asszonyokra. Ez már az ő igazi, privilégizált joguk!...

D 1899. május 16.

Dyb.

130. ORFEUM

Megnyílt tegnap az orfeum.

A Gambrinus sörcsarnokban ütötte fel szellős sátorát a leglengebb Múzsza, szépszámú tisztelőket vonzva magához.

A fővárosi sajtó annyi váddal illeti szegény artistákat, hogy nekünk, szerény vidéki skriblereknek nem volna szabad védelmükre kelni.

És én mégis azt teszem.

Nincs butább dolog, mint elzárkózni attól, mit embertársaink nagy része favorizál.

Puskin megírta már, hogy számár dolog bő szabású kabátot hordozni akkor, mikor minden úriembernek szoros mértéket vesz a szabója.

Én sem ítélem el a közönséget, mert Shakespeare-től Somosyig esett. Az idő s a kor szükséglete úgyis csak a közönségnek adna igazat.

Elvégre is Maupassant és Armand Sylvestre nem a klasszikus színházi előadásokat készítették elő. Ők valami mást akartak.

Olyat, ami nemcsak felizgatja ezt a fásult, enervált közönséget, de talán meg is rendíti!...

Mert bizony, bizony, aki még a mi korunkban is hajlandó nemmes morált keresni az eseményekben és dolgokban – azt bizonyára éppen úgy feltalálja egy sikamlós kupléban, mint megjegyzi Ibsen Nórájában.

A dolog úgy áll az orfeumokra nézve, hogy csak a szőrszálhasogató ódsóság emelhet ellene szót. Szót emel, agítál, tiltakozik – de este ő maga is örömmel hallgatja ezt a csinos refrent:

„... Most már tudok licitálni!”

D 1899. május 16.

(ae.)

131. TÓTH BENŐÉK

Tóth Benőék rendesen pénztárnokok szoktak lenni, s a gondjukra bízott közpénzt többnyire elsikkasztják.

Dicsekvésnek ne lássék: az egész világon nincs annyi sikkasztó, mint ebben az ezeréves, szép magyar hazában.

Nem is város, amelyiknek nincs meg a maga külön sikkasztója, s már nem messze van az az idő, mikor a jövő Kriványjáért hét magyar város fog versenyezni.

Szóval az álladalmi és társadalmi élet egyik mezején sem értünk el olyan gyönyörű rekordot, mint a sikkasztás terén.

Örök hála legyen ezért a haladásért a Tisza-rendszernek, a kortes főispánoknak, a gyönyörű magyar „közéleti erkölcsstan”-nak, no meg – Tóth Benőéknek is.

Tóth Benőék, mikor elverik a saját pénzüket, s így finánciális vizsgát tesznek, rendszeren pénztárnoki állást kapnak. Megyénél, városonál, községnél, árvaszéknél, nyugdíjalapnál, egyszóval valahol.

Itt aztán kezükbe kerül mindennemű pénzkezelés, s amennyiben nálunk megvan az a kedélyes szokás is, hogy választások alkalmával vesztegetni szoktak, kezükbe kerül a hivatalos jelöltek megválasztására küldött, bizonytalan eredetű, de tekintélyes összegek kezelése is.

Tóth Benőék ebből a pénzből szabadon garázdálkodnak. A főispán urak gavallérosan ejtik meg az elszámolást. Tóth Benőék szépen zárhatják le üzleti könyveiket.

Mikor aztán a választások elmúlnak, s valamelyik kegyelmes úr zöld fiát sikerült mandátumhoz juttatni, a pénztárnok urak filozofálni kezdenek. A Wertheim-szekrény mellett erre is ráér az ember.

A pénztárnok úr filozofál. Hogy is jutottam én pénzhez? Én a főispántól kaptam, a főispán a kegyelmes miniszter uraktól, a miniszter urak pedig – *valahonnan*. Bizony-bizony ez nem valami tisztességes pénz. Túl is adok rajta hamar. Ámbár a főispán úr gavallér ember, a miniszter urak pláne nem is lehetnek mások, mint becsületes emberek, én szintén becsületes ember vagyok ebben a feltétlenül illusztris társaságban. Különb is azért van a pénz, hogy elköltse az ember...

Így filozofál a pénztárnok úr, s ettől a filozófiától egypár lépés van a sikkasztásig.

Ez is megtörténik felsőbb protektorátus mellett.

Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy a főispán uraknak részük van ebben a manipulációban. De hogy tudjon a főispán szigorú felügyeletet gyakorolni afelett az ember felett, kivel olyan nem nagyon erkölcsös konnekszusban állott?

A sikkasztásokat nem Tóth Benőék csinálták. Csinálta azt az a rendszer, melynek vezetőit leverték, de hívei még régi helyükön maradtak.

Tóth Benőék száma még mindig szaporodni fog. Az új rendszerben benne vannak még a régi emberek. S folyik a munka szépen, az Egyesült Államokban nemsokára egy népes gyarmat fog alakulni: a magyar sikkasztók gyarmata...

Pusztuljon a régi rendszer minden szégyenkövel! Tűnjék el kortes bandájával, vicinálistáival, strébereivel, főispánjaival, Tóth Benőivel együtt!

Mert így valóban úgy lesz, hogy a jövő térképén Magyarország helyén egy fehér folt lesz, ezzel a felírással:

„Ez Magyarország volt, de elsikkasztották...”

D 1899. május 17.

A. E.

132. A HÉTRŐL

A Vatikán duzzog. Ez a hét legnagyobb eseménye. Amiért duzzog, az már nem olyan nagy dolog. Nem hívták meg a hágai konferenciára. Hágán [!] ugyanis most az összes államok küldöttei konferenciáznak. – A fehér cár világbéketervét vitatják meg. – Szinte bizonyosnak látszik, hogy az atyuska terve még nagyon sokáig terv fog maradni. Talán ő maga sem veszi komolyan az egész kongresszust. Komolyan csak a Vatikán veszi. Még a nagyorrú Ferdinánd kis országa is két küldöttel vesz részt Hágában, csak ő nem, csak őszentsége nem. Bizony, bizony, az égi hatalom gyenge kárpótlás az elvesztett földi javakért.

Ugron Gábor az interpellációval belekötött Montenegróba. Ugront is a hágai kongresszus bántja. Anyi tény, hogy a jövő korrajzírójának nagyon érdekes adat lesz ez az interpelláció. Meg fogja majd írni, hogy a XIX. század végén volt egy magyar politikus, aki úgy szórta a mennyköveket, mintha Jupiter tonans lett volna. Ennek a nagy ellenzéki férfinak azonban a Széll-kormány alatt az volt a legfontosabb dolga, hogy leintse a fekete hegyek országocskáját. Óh, változó idők!...

Budapest örömmámorban úszik. Előbb a trónörökös, most pedig az udvar több tagja látogatta meg a székesfővárost s annak fényes mágnásfészkét: a Park Clubot. A nép pedig – mint Arany mondta: az Istenadta nép – éljenez, tombol lojális örömben. Ó ugyan csak az elrobogó fogatokból látja a ritka, fenséges vendégeket, de hát nem nagy boldogság ez így is?

Olyan kevés kell nekünk, hogy boldogok legyünk. Ha nem bántanak, már mindjárt örülünk. A bántalmat meg könnyen elfeledjük. A nagyváradi kormánypárti Szabadság is bántó hangon támadt legközelebb Széll K. ellen. Valóban meglepő dolog, mikor félhivatalos lap kormány ellen támad. A Tiszák azonban sok meglepetést csináltak már eddig. A Szabadság cikke mögött mindenki megej-

tette a vén bakancsos Tisza Kálmánt, aki tényleg úgy halad a ripók-ségben, mint a Lili márkija. Napról napra merészebb lesz.

No, már Hajdú vármegye megfontoltabban cselekszik. Ő tényleges miniszterelnök ellen sohasem foglalna állást. Nagy volt Szapáry, nagy volt Bánffy. Addig t. i., míg kormányon voltak. Most már csak Széll K. nagy. Ővé a hatalom, s övé a főispáni szék is.

És Hajdú vármegye éppen úgy bízik a fúziót megalkotó, új rendszeren dolgozó Széll Kálmánban, mint ahogy bízott a régi rendszer megátalkodott Bánffyjában pár hónappal ezelőtt.

A Debreczeni Ellenőr, a helybeli mameluk lap, ezt az eljárást úgy magyarázza meg, hogy a szabadelvű párt nem új személypolitikát!... Oh, nem! A világért sem!... A szabadelvű párt amellett van, akinél a hatalom. A személyek s elvek előtte teljesen mellékesek!...

A színügyi bizottság egyik ténykedése felett mondott rövid kritikát a Debreczen legutóbbi száma. Többek között egy ismert főmameluk nevét is megemlíti olyanformán, hogy Debreczenben minden az történik, amit ez az úr akar.

Hát ez sajnós, hogy így van. Abnormális dolog, aminek rövid időn meg kell változni.

Egyelőre azonban minél kevesebbet foglalkozzunk evvel a kapaszkodó úrral, mert még el találja hinni, hogy ő valóban nagyon fontos személyiség, s nem a hozzá hasonló alakok által teremtett silány viszonyok, hanem a saját tehetsége folytán jutott szerephez!...

Nagy ünnepet ül holnap a kereszténység. Nagy ünnepet, a szentlélek kitöltésének, pünkösdsnek ünnepét. Nem hiszem, hogy nagyon készültünk volna e gyönyörű ünnephez. Nem tudunk mi már ünnepelni. Legkevesbé tudjuk pedig ennek az eszmetűzben égő apostolság, a felemelő lelkesültség szent ünnepének jelentőségét fel-fogni.

Ez a kor... most a sablonos morálprédikáció jöhetne a kor ellen. No, de az unalmas dolog volna, hagyjuk a filozófusoknak. Ők ítélenek a kor hibái felett. Gondolkozzanak a gyógyszerekről is, mert az életundor egyre jobban hódol. Alig van nap, hogy öngyilkosságról ne tudasson bennünket a csilingelő szerkesztőségi telefon.

Az öngyilkosok legnagyobb része még alig haladta túl az élet tavaszát. És mikor a ragyogó, szerelmes május ezer virágot kínál nekik, ők kimennek a virágok közé – meghalni. Bolond dolog, de hátha nekik van igazuk?!

Mi egyelőre még örülünk az életnek. Megejt bennünket a májusi napfény, elbódít az akácvirágillat, s elfog a szerelem vágya. Ki tudja, talán minket is, kik most mohó vággyal üzzük az élet örömeit, elfog bennünket nemsokára szerelmi vágy helyett az élet mélységes undora.

És akkor nem bölcselkedünk sokáig, hamar határozunk. És akkor rólunk fog írni a hét krónikása, s mimiattunk fognak szaladni a közönség számára szenzációt hajhászó fürge riportterek...

D 1899. május 20.

Dyb.

133. HAZAFISÁG ÉS KEGYELET

Az a határozat, mely az emlékkerti kőoroszlánt szívesen el engedi vitetni, de az új emlékfelállítás kérdését bizonytalan időnkig *tanulmány* tárgyává óhajtáná tenni: csak egy tünet, egy korrajzi adat.

Azt a régi igazságot bizonyítja, hogy Debrecen csak az idegen szemében erős, hazafias és magyar – valóságban pedig a sok tucat közül egy: áldott termőhelye a kormány iránti bizalomnyilvánításnak, hiperlojálizmusnak és kegyért esengő mamelukoknak.

Fáj ez a beismerés, de így van.

Amik itt nap nap után történnek – mind ezt bizonyítják.

Hogy a városi és megyei gyűléstermek szégyenletes eseményeinek legyen egy méltó epilógjuk, Debrecen város jog- és pénzügyi bizottsága javasolja a nagy idők egyetlen emlékének: az emlékkerti kőoroszlánnak az elszállítását.

Nem vallja be, hogy ez a tulajdonképpen cél, hanem a jól ismert „kérdés-tanulmányozás”-sal akarja végképpen elsekélyesíteni egy Debrecenhez méltó szabadság-emlék felállítását.

A fogás nem új. Az efféle fogásokat és kifogásokat ismerjük minden olyan esetben, mikor a szolgáltságban született lojalitás érdemet akar szerezni abból, hogy nem tud, nem akar hazafi lenni.

Ott van a budapesti Kossuth-szobor példája. Fényesen bizonyítja, nagyon fényesen, azt a kegyeletlen [*], hazafiatlan gondolkozást, amelyből – úgy látszik – példát merítettek Debrecen „intéző” körei is.

Eddig csak azt hallottuk mindig, hogy *feledni* kell, most már *emlékezni* sem lesz szabad. Nem. Mert félnek bizonyos urak, hogy az ő gutgezinnt voltukra árnyat fog vetni, ha megmutatják, hogy ők magyarok és hazafiak.

Ettől félnek bizonyára azok is, kik a főiskola oratóriumában nem engedik az ifjúságnak azt az emléktáblát behelyezni, mely a szabadságharc nemzetgyűlésének tanácshelyét jelölné meg.

A kőoroszlánt vigyék ki a városból, az emléktáblát helyezték el az emeleti *folyosó* falába!...

Ilyen a mi kegyeletünk. Ilyen a mi hazafiasságunk.

A szívünk örül, hogy a bécsi Albrecht-ünnepélyen a *magyar*

lobogónak is hely jutott, de a mi nagyjaink: a legnagyobbak s a magyar história legnagyobb kora a feledés homályában maradhatnak.

Az emlékkerti kőoroszlán kérdésének csak egy megfejtése lehet.

A kőoroszlánt – jól van – helyezték a jeltelen honvédsírok felé. Régi cél, régi terv, s az emlékmű ott is méltó helyen lesz.

De ez addig meg nem történhetik, míg Debrecen városa ki nem mondja egy Debrecenhez s a nagy időkhöz méltó szabadság-szobor *haladéktalan* felállítását!...

Ezt nem lehet elütni sem pénzkérdéssel, sem „tekintetek”-kel, sem – *tanulmányozással!*...

Több hazafiságot, több kegyeletet kérünk az illetékes faktoroktól. Örök szégyen lenne, ha éppen a nagy idők félszázados évfordulóján dokumentálná a legmagyarabb város azt a harminckét év óta egyre terjedő hazafiatlanságot, amit úgy hívnak, hogy – *osztrák*—*magyar hazafiság!*...

És még egy kérdést. Hát a debreceni Kossuth-szobor ügye is olyan sorsra fog jutni, mint a budapesti?... Akik a szegény kőoroszlántól is félnek, hogyne félnének annak az embernek a szobrától, ki Debrecenben volt a legnagyobb, s kinek debreceni működése alatt volt legnagyobb Debrecen!...

D 1899. május 27.

A. E.

134. A HÉTRŐL

Kitör belőlem az újabban fékentartott poéta, s írok egypár sort a szép, a szerelmes, a poétikus májusról. Versben úgysem írhatom meg. Lapunk nem közöl olyan verset, amely egyik hónapot a másik rovására dicséri. Pedig a május mindeniknél szebb, mindeniknél poétikusabb. És milyen hatalmas a maga ifjú, virágos buja életével. Hogy hív, hogy csalogat bennünket ki a szabad természet ölére, hova olyan ritkán járunk mi: a bürök és kávéházak kormostüdőjű gépjai.

Az egész pünkösdi búcsújárás volt. Sőt még a hét esőtlen köznapjai is. Mindenki künn volt az árnyékos, gyöngyvirágos Nagyerdőn, s volt bizányára olyan ember is, aki rájött, hogy ez sokkal árnyékosabb hely, mint a kávéházak előtti kert, hol ugyancsak kell kérni Henriket, hogy adjon mellénk egy leándert, hadd *nyaraljunk*, miként Heltai Jenő úr előttem régen megírta.

A hét elég eseménydús volt. Sajnos, hogy csak pár szóval írhatok róluk. Reám van parancsolva: a legrövidebben.

Szép kisleányok! A maguk kedvéért a jogász-majálist emlitem

legelőbb. Bizonyára nagyon jól mulattak ott. A jogász urak ügyes emberek. Tudnak mulatságot rendezni fiatalos kedvvel s deficitet fizetni az „öregek” pénzével. Úgy hallom, most is van egy kis deficit.

Lám, a Bethlen-ünnepély nem járt deficittel. A vonzó program nagy közönséget gyűjtött össze, amit persze meg is érdemeltek olyan szereplők, mint Sipulusz és Szabolcska Mihály.

Már negyedik napja tart az egyházkerületi közgyűlés. Az első napon papokat szenteltek. Nyolcvan új pap s mennyi régi! Néhány napig a kálvinista Rómában is volt annyi pap, mint a pápistában. A gyűlésen Tisza Kálmán is részt vett. Elnéztem összetört alakját, ősz fejét, igénytelen külsejét, s minden jogos ellenszenv dacára olyan respektus-félét éreztem az iránt az ember iránt, ki olyan sokáig s olyan erőszakkal fenn tudta tartani magát mint a magyar kormány vezetője...

Az emlékkerti kőoroszlán ügyében ismét össze kellett tűzni lapunknak a Márk úr ék lapjával. Tudósítónk modorát rója meg a D. Ellenőr. Pedig nem a modor fáj neki, melyet ő nincs hivatva megbírálni, hanem a kőoroszlánról szóló cikk egy kitétele. Bizonyos úr „...szellemétől megsavanyodott kupaktanács”. Ugye, ez fáj?...

... Végül egy kis szenzáció. Az aranyos Klárka megharagudott a direktorára. Ő nem játszik, ő izgatott, ő ideges – no meg ki is ficamította a lábát. Rossznyelvek szerint mióta Klárka nem játszik, a Népszínházba csak Porzsolt jár. Éppen úgy, mint Nyíregyházán. Ott pedig Komjáthyból áll a közönség. Hjha! csak Debrecen Eldorádó!...

D 1899. május 27.

Dyb.

135. ESİK...

Tegnap délután megindult, s úgy dél felé, mikor e sorokat írom, még mindig hatalmas záporban hull az istenáldás.

Az egyszeri magyar paraszt, mikor a nagyváros fellegető palotáit mutatták neki, azt válaszolta, hogy többet ér ezeknél egy kis jó májusi eső. Hogy a mostani mennyit ér, azt ilyen formán ki se lehet számítani. Hogy jó legyen, alig hiszem! Meg vagyok róla győződve, hogy messze, messze, egy kis faluban dühösen nézi a szakadó záport az én édesapám. Mert a vetés nagyon szépen állott.

Ezt mástól tudom. Ő nem árulta volna el semmiért, nehogy jó reménységben nagyobb igényeket támasszak az ő erszénye ellen.

Most bizonyára aggódik, s vele aggódik az ország nem tudom hány gazdája.

Mi lesz, ha ez így tart tovább?...

Mi lesz, ha egyetlen reményünk, a jó termés reménye is fuccsba megy?...

Ez nekünk most a legfontosabb, nem a hágai kongresszus, vagy a napok többi szenzációja!...

Az ország minden részéről jönnek a rossz hírek. Úgy látszik, állandó ez az országos esőzés, mely még bennünket, városiakat is kétségbe ejt...

Eddig valahányszor az időről írtam, az mindig megváltozott, mire a lap nyomtatásban megjelent.

Bárcsak most is úgy járnék, s mikor ezeket a panaszkodó sorokat olvassák, szép, ragyogó májusi idő csalná a szabadba a sétálni szerető emberiséget!...

D 1899. május 29.

A.

136. A VÉG FELÉ

A magyar miniszterelnök a parlamentben Kossuth Ferenc figyelmeztetésére kijelentette, hogy a paktum minden pontját betartja, ezekkel a pontokkal bukik vagy győz!!!

Az ellenzék győzelmes harca után, mikor Bánffy hazaáruuló törekvéseivel egyetemben elbukott, Széll Kálmán volt az, ki a békés munkálkodás lehetőségét megteremtő paktumot a győzelmében is lojális ellenzékkel megkötötte.

A pártközi egyezmény minden pontját közölte Széll Kálmán a királlyal, ki ezekről nemcsak tudomással bírt, hanem érvényesítésükhöz beleegyezését is adta.

Békés, munkás napok következtek ezután. Egymásután kerültek tárgyalás alá az egyezmény pontjai.

Megszavazták [*] a költségvetést, az újoncállítást meg mindent, mit a paktum magában foglalt.

Helyesen. Tisztességes felek betartják az egyezkedés szabályait.

A függetlenségi párt feláldozta a győzelmi pálma egy részét, csakhogy egy tisztességesebb kormány révpartra vezesse állami és közgazdasági helyzetünk hányt-vetett hajóját.

A paktum utolsó pontja a kiegyezés volt. Kiegyezés a jog és törvény alapján, abban a formában, melyhez a király is hozzájárult.

Tisztességes felek betartják az egyezkedés pontjait.

A legfelsőbb ténykedés csak a jóváhagyásra szorítkozáván, most már a kormányon volt a sor.

Széll Kálmán be akarja váltani az ígéretét!

Kin múlik tehát a kiegyezés ügyének eldöntése?

A királyon, aki helybenhagyta az egyezségnek azt a pontját, melyet Széll Kálmán be akar tartani, s amelyhez állását kötötte?...
Széll Kálmánon, aki „paktummal bukik vagy győz”?...

A függetlenségi párton, mely nyugodtan engedte, hogy maguk az illetékes tényezők jöjjenek reá a kiegyezés tarthatatlanságára?...
Nem. Egyiken sem múlik!

Egyedüli akadály Ausztria, a maga nemzetiségi és felekezeti harcaival, kizsákmányoló, kufár törekvéseivel, a politikai morál ábécéjét sem ismerő kormányaival s szertelen és undok magyargyűlöletével!

Széll Kálmán bukás, politikai életünk pedig beláthatatlan változások előtt áll...

Bármilyen történjék is, a függetlenségi párt helyén fog állani, hogy a hazája elleni harcot minden erejével visszaverje.

Ha Ausztria kiegyezni nem akar, legyen harc!

De ez a harc – és ezt elvárjuk minden hazafi lelkiismeretétől – együtt fogja találni azokat, kik a tizenkettedik órában rájöttek arra, mit a függetlenségi párt a hosszantartó harc alatt mindig hirdetett, hogy az országot a teljes kifosztástól és elkoldusodástól semmi nem mentheti meg, csak az önálló vámterület és a nemzeti bank!

Ezt elvárjuk nemcsak a paktummal bukó kormánytól, hanem az egész kormánypárttól.

Úgyis hasztalan minden más törekvés, az 1867-iki kiegyezés csődöt mondott, s rohamosan halad a megérdemelt *vég felé!*...

D 1899. június 3.

A. E.

137. A HÉTRŐL

Majdnem egész héten hullott az áldás. Jajgattunk, panaszkodtunk – mit sem használt. Megróttuk az időt vezércikkben, közgazdaságban, hírvonatban – még annyit sem használt! A fellegek nem ismerik a hetedik nagy hatalmat, nem hallgattak reánk!...

Különben ezen a héten nagyon rosszul viselték magukat a fellegek. Elborították a politikai élet verőfényes, kék égét.

A Széll-csend (használjuk ki a Széll-viceket teljesen, hátha nem használhatjuk sokáig?!...), úgy látszik, rövid ideig tartott. Thun gr. mindenképpen Dugovics Titusz dicsőségét áhítozza. Ha már bukni kell, átkarolja az ellenfelét is. Essenek le együtt. A birkózás még mindig tart. Mi lesz a vége, nem tudjuk. Hogy mi vethetné végét, azt mi már régen hirdetjük: váljunk el!... Elvégre is mi szükségé

van Magyarországnak arra, hogy megcáfolja a történelem, logika, természetrajz, matematika, szóval mindenféle tudomány igazságait?... Miért élünk mi a más hasznáért és kedvéért, mikor az a másik a mi életünket nem akarja?...

Deák Ferentctől Kóla Jánosig nem akadt olyan élő vagy holt közösügyes politikus, aki ezt az abszurdumot képes legyen megmagyarázni!...

De azt sem magyarázza ám meg senki, hogy mikor mindnyájan „elvből” elítéljük a párbajt, miért kell a „társadalmi kényszer” előrángatott indokából nap nap után verekednünk?... Nemcsak nálunk van ez így, másutt is. Kolozsvárott agyonlőttek egy derék magyar urat. Nagyváradon egy jogászt sebesített meg életveszélyesen a kollégája.

Egyik párbajnak sem volt komoly oka, a váradinak éppen nem... Egy primadonna miatt, akiről az egyik jogász rossz kritikát mond... Óh primadonnák, óh párbajok!... Azt a fiút, aki kollégáját életveszélyesen megsebesítette, még a gimnázium padjaiból ismerem... Jámbor, szelíd gyerek volt. Hogy kiforgatták a primadonnák és a párbajok!...

... A katolikusok úrnapi istentiszteletje, processziója kegyeletes, megható ünnepély. Csütörtökön a kálvinista Róma főutcáját elözönlötték az ájtatos hívek. A katonák lőttek, a trombitások fújták... Ezt még türelmesen viseljük. De mivel érdemelte szegény nagytemplom, hogy neki a „Gott erhalté”-t kell visszavernie?!...

Ez a szomorú emlékü nóta fokozza talán a magyar katolikusok ájtatos érzelmeit?... Minékünk nagyon, nagyon rosszul esett hallani...

...Egyszóval Debrecen szab. kir. város felcsapott szesznyakereskedőnek. Hogy bejegyzett cég lesz-e, nem tudjuk. Azt sem tudjuk, hogy üzlettársul kit fog megnyerni? Az sem bizonyos, hogy a kimérést a város tisztviselői fogják-e teljesíteni?... Ma még csak az a bizonyos, hogy pálinkát mérni jó g'scheft, ellenben szabadság-szobrot állítani rossz g'scheft!...

Debrecen szab. kir. városnak pedig a g'scheft az első!

D 1899. június 3.

Dyb.

138. JÚNIUS

Kisdiák koromban aranyos, cseppnyi bakfis leányokért bomoltam, akiket szuverén kicsinyléssel néztem le később gólyajogász korom eseményekben gazdag, öntudatfejlesztő idején.

Jött aztán, hogy mindenféle leányfajtából kijózanodtam.

A cseppnyi, bakfis leánytól az érett eladóiig – a szentimentális papkisasszonyoktól az eleven vérű jukker-leányig. Ez a kor volt a június kora. Ez a kor volt a perfekt asszonyi szépség utáni vágy kora, melyet a régi jó időkben úgy 30 és 35 év közt értek el a jó erkölcsű ifjak, mi pedig már 20 éves korunkban belenyargalunk. Egyforma tünet ez avval, hogy a lumpolás után is jobban érezzük mi a katzenjammert, mint 50 évvel ezelőtt a mi már néhai lump elődeink...

...Üdvözlég, júniusi meleg, érlelő, forró nyárelő! Üdvözlég a te érett, kifejlett, kápráztató szépségeddel, melyben több az édes valóság a tarka illúzióknál!... Üdvözlég, szerelem igazi hónapja! Légy kegyes hozzánk, kik már átkozottul modernek vagyunk!... Kinek nem elég a tavasz ragyogása, hanem meleg, izzó meleg után sóvárgunk.

Kárpótolj bennünket a múltért – s a jövőért is. Mert a nyár után eljön az ősz is... És mi már olyan öreg-fiatalok vagyunk, kik immár csak a nyártól várunk melegséget!...

D 1899. június 3.

A.

139. KATONÁK

Ez a címe Thury Zoltán színművének, melyet olyan zokon vettek annak idején urakai körökben, pedig semmi más nincs benne, csak ha a tiszt urak között is vannak szegény emberek.

Na, de szerencsére Thury Zoltán elkerülte azt, hogy egy kicsit megszabdalják. Az efféle pech ugyanis meg szokott azzal esni, aki a katona urakkal foglalkozni szokott.

Jómagam is a legnagyobb óvatossággal akarok egypár szót szólani a szegedi esetről.

Szegeden három katonatiszt hősiesen összevagdalt egy védetlen polgárt.

Bár a mi szívünk örül, hogy nemhiába adjuk oda utolsó garasunkat is a hadsereg számára, mert a hadsereg tisztjei megfelelnek vagdalkozó hivatásuknak, a szegedi eset egy kis örömmel keseríti a mi örömünket.

Elvégre is szegény Engel, ki most összevágva fekszik, pontosan fizette adóját, s mint megyei bizottsági tag bizonyára tekintélyes adóösszeget fizethet arra a célra, hogy büszke lehessen a hadseregre s annak fényes ruhájú tisztjeire.

Az sem esik nekem jól, hogy hősiesen vagdalkozó katonák provokáltak – szintén hősi szándékkal – azokat a szegény hírlapíró

kollégákat, akik nem tudtak velök egyetérteni abban, hogy egy védtelen polgárt nagy hősiesség összevagdalni.

Talán a XIX. század végén a katonák is elismerhetik azt, hogy a sajtónak joga van kritikát mondani?!...

Íme, ilyen következményei vannak annak, hogy a polgárság egy részének még mulatozás közben is privilégiuma van a fegyverviseléshez. A hasonló fegyverek elvénél fogva egy ilyen vérengzés egyszerűen erkölcsi lehetetlenség, és az államfenntartó polgárság összességének elejét kellene venni az efféle eseteknek.

Az éles kardok használatának a civil életben nincs helye. A tisztek külföldön rendszerint a magánéletben nem jelennek meg egyenruhában, ezzel is kimutatják, hogy ők is olyan polgárok, mint a többiek. Nálunk is kellene ebben az irányban elvégre reformokat életbe léptetni. Vagy azt akarjuk, hogy maga a polgárság keressen magának védelmet?

D 1899. június 7.

140. R. SERFÖZY ZSENI ÖNGYILKOS LETT

Rolly-Polly meghalt, Rolly-Polly nincs többé. Nem fog énekelni, nem fog táncolni soha, ott fekszik a ravatalon, fehéren, hidegen. Ragyogó arcával, mosolygó ifjúságával, vidám kacajával mintha most is látnók... Tegnap még mulatott vidám társaságban, azután ki tudja, mi történt a lelkével, avval a szertelen, idegesen üzött bohém-lélekkel?... Egy hirtelen indulatroham, egy váratlan kétségbeejtő érzés, egy rémes, titkos pillanat odadobta a halál karjai közé.

*

Tíz óra tájban délelőtt hevesen és hosszan szólalt meg a szerkesztőség telefoncsengője. Egy hírt telefonált valaki: *R. Serfőzy Zseni az éjjel Nyíregyházán felakasztotta magát, meghalt. Több adat nincs...*

Nem tudtunk, nem akartunk hinni a rémítő hírnak, mely rövid idő alatt az egész várost befutotta. Szerkesztőségünkben egymást érték a tudakozók, s a telefon is állandóan le volt foglalva.

Fél tizenkettőkor küldtünk táviratot Nyíregyházára, s délután megjött a rövid válasz, hogy *az öngyilkosság hír igaz...*

*

Kedvence volt a debreceni közönségnek, igazi művésznő, jó feleség...

Mi bírta rá a végzetes lépésre, azt tán csak azok az igazi lélek-búvárok tudják, kik képesek behatolni a művészlélek csodálatos, misztikus világába, amely olyan hamar elborul... Mélységes bánatban, gyászban hagyta a hú férjet, a szerető pályatársakat, s mindazokat, kiket művészetével valaha gyönyörködtetett...

Adjon enyhülést a gyászolóknak a végzet elháríthatatlan akaratában való megnyugvás!...

D 1899. június 8.

141. ELLENTÉTEK

Hogy a mi korunk az ellentétek és ellentmondások forrongó kora, legjobban talán most bizonyul be: a szenzációs események összeroldásának idején.

Ha valaki szinte kényszerítve van, hogy az események szemlélője legyen, lehetetlen, hogy meg ne döbbenjen azoktól a logikátlan kapcsolatoktól, melyek az újabb eseményeket összefűzik.

A minden oroszok abszolút hatalmú cáriját hamarabb hatják át egy eljövendő kor magasztos eszméi minden alkotmányos fejedelmnél, s örök békét hirdet akkor, mikor megdöbbsentő dekadenciával alakul fegyveres állammá az amerikai Unió, az az állam, melyre bizalommal, reménnyel tekintettek a cammogó, vén Európa szabadon gondolkozó férfiai.

S ugyanaz az Oroszország, mely a hágai konferenciát előkészítette, mely világra szóló ünneppel üli meg a legnagyobb orosz szabadságdalnoknak, Puskinnak emlékét, megmozdul és agyag lábával eltiporja egy viruló kis ország, Finnországnak féltve őrzött szabadságát!...

Franciaország, az emberi jogok és panamák hazája, ez a földrajzi fekvést nyert ellentmondás, ismét csak úgy dobja ki magából a szenzációkat.

Mikor már mindenki halált várt a testén elterjedt fekélytől, egy erős pillanatban maga égeti ki tüzes vassal a sebet. S míg nagyjai önfeláldozó elhatározással öröködnék a fenyegetett köztársaság felett, a modern Babylon kitörő lelkesedéssel ünnepli a legújabb katonai hőroszt: Marchand-t, kiben nagyon sokan Napóleon és Boulanger utódját látják.

Németországban két óriási hatalom harcol egymással. Egyiknek – azt hittük – csak múltja van, a másikat a legelfogultabb embe-

rek is a messze jövő zenéjének tartják. És folyik a harc a két hatalmas ellenfél: a cézárizmus és szocializmus között.

Itt mellettünk bomladoz Ausztria. Egyedüli összetartó ereje az a parazita vágy, hogy bennünket kizsákmányolhasson. Nemzeti-ségi és felekezeti harcok darabolják százfelé; a szláv himnusz és a Wacht am Rhein-től alig-alig hallik már a Gott erhalte...

És hogy az ellentétek száma még nagyobb legyen, mi nem akarunk szabadulni ettől a tönk szélén álló, szétzúzott földdarabtól, bár tudjuk, hogy a további összetartozás bennünket is örvénybe fog vinni.

Ami aztán a mi állami és társadalmi életünket illeti, telve van az a legcsodálatosabb ellentétekkel. Felsorolni nem szükséges, hiszen éppen ezen a helyen szoktuk nap nap után tárgyalni azokat.

És így van ez mindenütt, mindenfelé, az emberi tevékenység megnyilatkozásának bármelyik terén.

A tizenkilencedik század csupa ellentétekkel, megfejtetlen problémákkal záródik. Ki hitte volna ezt erről a diadalmas emberi jogok lélekemelő eseményekben gazdag századáról?...

D 1899. június 10.

A E.

142. A HÉTRŐL

Szomorúan, nyomasztó érzéssel veszem kezembe a tollat, hogy a hét krónikájáról írjak.

Naivság, elfogultság az egész... Amit mi eseménynek hívunk, amiről mi krónikát írunk, egy rövid epizódja, eltörpülő mozzanata annak a nagy tragikomédiának, aminek Élet a neve.

Járunk-kelünk az ócska színpadon, ócska díszletek közt. Ócskák az érzelmek, amelyek hevítnek, ócskák, kopottak vagyunk mindnyájan. – Igaz esemény egy van itt csak: a *halál*...

...Az az édes, fiatal, szép asszony, aki már frissen hantolt sírban nyugszik, boldogtalanabb volt mindannyiunknál. Mi csak az életben komédiázunk, mi csak az életben viselünk álarcot, neki pedig az volt az átka, hogy a sors ebben a nagy komédiában is *színésznővé* tette...

Óh, Kean férfi volt, erős férfi, mégis hányszor rohant el annak a mélységnek sziklapartjái, melynek neve: *előhívott halál*...

És mit csináljon a gyenge asszony, kinek szerencsétlenségére rajongó művészelke, bolondosan nagy szíve van?!... Mit csináljon, mikor a rajongót kinevetik, a művésznőt nem értik meg, a nőt nem becsülik a mi örült, fejen táncoló korunkban?... Óh, én nem vetek

követ reád, pihenni tért szegény asszony!... Akik olyan szamarak, mint mi vagyunk; akik szeretni és megértetni, küzdeni és diadalt aratni vágyunk, oda jutunk mind, ahova te... Selyemszalag, ólomgolyó, morfium, bolondok háza, egyre megy. A neve mindegyiknek: *halál*...

A halál új csupán, a halál a földön igazi esemény...

Úgy fáj, hogy a halál gondolatának reám szakadt terhe miatt nem tudok szívemből örülni egy *feltámadásnak*... Az Ördögsziget porkolábja felrázta nehéz álmából az élőhalottat: az igazság győzött!... Az igazság... Én úgy érzem, nincs igazság más, csak a halál. Az az élve eltemetett, szegény ember sem önmagáért örül a feltámadásnak, hanem két ártatlan, kicsi gyermekért s egy sápadt, könnytelen *Madonnáért*...

Gloire nemzete, a te földeden játszik az élet komédiája legmeggrázóbban! Fenséges és nevetséges, égi és pokoli, szüzi és megfertőzött egy kaosszá verődve nyüzsög a te szőke vízű Szajnád partján, melynek hűvös vize annyi forró, lázas agynak adott már örök nyugalmat.

...Nálunk is folyik a komédia. Egy nemzet életébe megy a játék. Vajon meggondolják, vajon megfontolják ezt, akikre a kockadobás van bízva?...

Hinni nem lehet senkiben. A kötelességteljesítés gyönyörű eszme, de csak eszme, sőt ennél is kevesebb: utópia. Van egy halálos ellensége: az önzés, az önérdék. Tegyük szívükre kezüket közéletünk vezetői, és számoljanak!...

Ilyen nemes, elérhetetlen eszmékre építették a társadalmat a nemzetek apostolai. Ők hittek ezekben, de *manapság* már ki hisz?...

Ti talán még hisztek, jövőnk reménye: ifjúság!... Törvényhozók, politikusok, mennyit tanulhattatok volna az erdélyi főváros diákközpontjából!... Azok a fiatal szívek még hisznek az ideálokban, de ti már – önmagatokban sem!

Künn a mezőn virágozik a rozs, pár hét múlva aranytenger hullámzik a magyar rónán. Aratni fog a föld népe – a gazdagok számára.

Ragyogó, forró napsugaras nyár van. Mindenütt élet, és engem mégis úgy elfogott a szkepszis, a halni vágyás gyötrelmes hangulata.

Keresem a vigasztalást, az erőt a hatalmas, lélettől duzzadó természetben, és – tudja Isten – nem az életet, a virulást látom, hanem a lefonnyadt, porba hullott akácvirágot, mely még nem régen dalra és szerelemre hangolt...

...Hiábavalóság, elmúlás, halál, rólátok írtam krónikát. Nincs itt a földön semmi más esemény, csak egy: a halál...

D 1899. június 10.

Dyb.

143. EGYRŐL-MÁSRÓL

A díjnokok havi öt forint drágasági pótlékot kértek a nemes várostól. Persze nem kapták meg. De szolgáljon vigasztalásul az, hogy *Debrecen, bejegyzett szesznagykereskedő, nem fogja a szesz árát emelni.*

*

A jó poéta nem szeret magáról beszélni. A múltkor egy ismert poéta vendége volt Debrecennek. Égtem a vágytól, hogy beszélhessek vele. Először is azt kérdeztem tőle, hogy van megelégedve a debreceni fogadtatással.

– Nagyon jól érzem magam. Igazán remek konyha van Debrecenben, a Milöcker konyhája versenyez a Szikszaiával...

A poétából kissé kijózanodtam, pedig hát igaza volt: *a konyhá-
nak nagy befolyása van a poézisre.*

*

Márk Endre úr a szeszüzlet ellen foglalt állást. Nagyon megtámadta a tanácsot. Eszembe jött erről egy Szilágy megyei képviselőválasztás, ahol az állami tisztviselők utasítva voltak, hogy utolsó pillanatban, *ha a hivatalos jelölt g yőzelme bizonyos, a függetlenségi jelöltre szavazzanak.* Ilyenforma a Márk úr esete is. Határozottan elmés metódus.

*

A kormánypárt hivatalos lapjában arról folyik a vita, hogy hova kerüljön a Kossuth- és a szabadságszobor. Meg vagyok róla győződve, hogy a Debreczeni Ellenőr úgy fejezné be legszívesebben a vitát, hogy amennyiben elhatározni nem lehet, hogy a két szobrot hova állítsuk, *egyáltalában ne állítsuk fel őket.*

*

A Rigó Jancsi halálhíre felvillanyozta a debreceni cigányvilágot. Mindenki Kairóba készül. Nem hiszem, hogy a két Magyarfi fiú sikert ne aratna, csakhogy őrájuk jobban vigyáz a elesgük, mint Barcza Mariska a Rigójára!

*

Különben a Rigó halála még mindig nincs megerősítve. Nagyon valószínű, hogy a táviratot maga Rigó küldte egy kis szóbeszéd okáért. Lehet, azért költötte saját halálhírét, hogy tovább élhessen a legszerelmesebb Klára asszony mellett!...

D 1899. június 10.

Andi.

144. LUMBÁGÓ ÉS PENITENCIA

Küry Klára, az első magyar általános szonett, ki legutóbb félházak előtt vendégszerepelt Debrecenben, kigyógyult a lumbágójából, fellépett a Toledad főszerepében, s provokált egy olyan tüntetést, melynek még a letrásától is undort kap minden józlésű ember.

A siker jól elő volt készítve. A közönség percekig tombolt, a lumbágójából kigyógyult primadonna vegeesen sírt és csókokat hintett, utoljára pedig térdre rogyott a sűgőlyuk előtt, s úgy szőrt a csókokat a felbízattott és felizgatott közönség felé, mialatt – a lapok szerint – „keble lázasan pihegett”...

Eddig írtam meg – még tegnap – ezt a cikket, s ma akartam tovább folytatni.

Történt azonban, hogy tegnap a Pesti Hírlapban egy tárcsa jelent meg, melyben Tóth Béla, a kiváló író, olyan alaposan elbánik az egész lumbágó- és térdkalács-históriával – hogy énnekem már alig van mondanivalóm ebben a szenzációs komédiában.

De mégis van. Tóth Béla ezt a címet adta jelzett tárcájának: *Vidék*. Kérem, tessék róla érteni! Ti. ilyen dolgok csak vidéken „mehetnek el”, de ott is bajosan.

Miután nekünk is szerencsénk van „vidék”-nek lenni, mégis csak be kell fejeznem a megkezdett levelet...

Hát – hogy rövid legyek – a dolog úgy áll, hogy a fővárosi sajtó szokatlan, atyáskodó favorizálással ráoktrojált a fővárosra egy közepes tehetségű szubrettet, aki aztán – nem egészen művészi eszközökkel – csakhamar kedvencévé vált a jól szuggerált közönségnek.

Ez nem volt elég. A sajtó és a közönség nemcsak ünnepelte a felkapott énekesnőt, hanem kezdte kitüntetni más, őnála sokkal tehetesebb művésznők hátrányára.

A váratlanul célhoz ért hölgy hamar beletalálta magát az új helyzetbe, s fejére nőtt sajtónak, közönségnek, direktornak, szóval mindenkinek, a nagyhatalmú mamán kívül.

Mármost nem kell bővebben beszélni. Jött a lumbágó, a tüntetés, sírás és – új diadal.

Ez az igazság. Mi pedig, lenézett vidék, csak egypár szót fűzünk ehhez az igazsághoz.

Ha ez a „lumbágó” minálunk történik: először is nem írunk róla naponként három hasábot. Ha pedig az elkényeztetett [*] sanzonett *ilyen* lumbágó után nálunk lépne fel, bizony nem volna alkalma semmiféle tüntetésért köszönetet mondani, sem térden, sem ülve, sem állva vagy bármilyen pozitívában is.

Mi, jó vidék, nem fogjuk fel a lumbágó nagy jelentőségét, s nem tűrjük a primadonna-packázást!...

Ennyit a lumbágóról s a penitenciáról!

D 1899. június 12.

Bandi

145. KOSSUTH SZOBRA

Szóljunk őszintén. Talán nem is egészen a buta hiperlojalitás az oka, hogy a Kossuth-szobor felállítása nálunk még mindig csak *terv*. Most, mikor tagadhatatlanul egészségesebb szellem kezdi áthatni közéletünket, lehetetlen feltenni a mi kormánypárti aprószen-teinkről, hogy képesek lennének egy nemes eszme megvalósítását megakadályozni, ha azt társadalmunk komolyan akarja.

Eddig talán akadály volt ez is, de ma már nem egészen így van.

A marosvásárhelyiek Kossuth emlékének szobrot állítottak, mert akaratuk és áldozatkészségük volt hozzá.

Marosvásárhely nem elégedett meg a passzív hazafiasság kétes érdemeivel. Nem tartotta a büszkeségre kellő jogcímnek azt, hogy magyar. A legnemesebb áldozatkészséggel, munkás hazaszeretettel bámulatot keltő, tiszta lelkesültséggel hozza meg egyik áldozatot a másik után. Nem jajgat a házipénztár sivár állapota felett, hanem ismer olyan célokat is, melyekre áldozni *kell*, s olyan áldozatot, melyet a legnagyobb erőfeszítés mellett is *kötelesség* meghozni!...

Nem lehet szégyenérzet nélkül gondolni arra, hogy nálunk mindenre jut, csak hazafias célra nem.

Szeretjük Debrecent a magyar kultúra és hazaszeretet erős várának nevezni, s már régi idő óta nem látunk egy jelenséget sem, hogy ezt a szép címet valóban megérdemli.

Közöny, szűkkeblűség, üzleti szellem kezdik jellemezni úgy a hivatalos Debrecent, mint a debreceni társadalmat.

Olyan szimptomák ezek, melyek a kozmopolitizmustól való féltelmet fájdalmasan joggossá teszik. Nem rémkép ez, hanem igaz való-

ság. Az a nép, mely legnagyobbjának emlékét nem becsüli meg, közel van ahhoz, hogy minden nemzeti jelleget eldobjon!...

Nem dobálódzunk a szavakkal, mikor azt állítjuk, hogy Debrecennek a Kossuth-szobor felállítása *becsületbeli kötelessége!*...

És ha már sem a debreceni társadalomtól, sem Debrecen városától nem remélhetjük az eszme megvalósítását, vegye azt kezébe az ifjúság!

Hozza meg még egyszer a maga áldozatát saját filléreiből, s kezdje meg a gyűjtést, a propagandát minden téren.

Használja fel a kapacitálás, az eredményhez jutás minden megengedett eszközét, mert annak a szobornak mielőbb állni kell!...

Debrecen *becsületbeli ügyét* tegye hát magáévá a *főiskola ifjúsága*, mely még tud és akar hazafias lenni!...

Mutassa meg, hogy a lelkesedés a közöny és fásultság korában is arathat diadalt.

...És Debrecen jövő történetírói a debreceni főiskolai ifjúságnak adják meg azt a pálmát, melyről a város és társadalma – úgy látszik – önként és szívesen mondott le – a *mai* Debrecen még nagyobb dicsőségére!...

D 1899. június 17.

A. E.

146. A HÉTRŐL

A hatásos címek elesnek. Ami most van, az nem „tél júniusban”, hanem egyszerűen „április júniusban”. A legszeszélyesebb idő. Még tegnap azt tanácsoltam a lakótársamnak, hogy váltsuk ki egyikünk télikabátját, s ma már olyan meleg van, hogy azt a komoly tervet kellett szőni, hogy kettőnk egyetlen überciherét is jó lesz becsapni.

Ezért a vidékies humorért ne méltóztassék engem megróni. Nekünk vidéken sok minden szabad. Távolabb esünk Nyugat-Európától, mint a főváros, s ez meglátszik az írásainkon is. Egyik helyi lap például a múltkor a köpöcsészékről írt kedves kis újdonságot, a másik meg fiatal óriásokat emelt fel a csillagos égig – kormánypárti modorban. Az ő botlásuk legyen most az én mentésem is.

Amilyen szeszélyes volt az időjárás, olyan nyugodt volt a héten a politikai élet.

Egy miniszterelnöknek a kiegyezés ügyében tett lépéseit a legvérengzőbb ellenzéki tigris is tudomásul veszi!... Hát hallott még ilyet Európa? Mi szükség van akkor a kormánypártra, ha az ellenzék mindenre igent mond?... Úgy hallom, hogy a politikai dolgok[nak]

ez a fordulata úgy elkésérítette Márk Endrét, hogy elhatározta politikai szereplésének befejezését... Igaza van! Ha már mindenki mameluk lesz, akkor nem fizeti ki magát a mamelukság!...

Holmi ostoba morálon túltéve magunkat, semmi sem fizeti ki magát manapság, csak a pénztárnoki hivatal. A pénztárnok uraknak sokat köszönhet a sajtó. Így a beállott holtszezonban miről írának a lapok, ha nem volnának sikkasztó pénztárnokok?...

Igazán kár, hogy a katonatisztek olyan ritkán vagdálnak össze védtelen polgárokat!... Egy-egy kardaffér is olyan hálás laptöltelék, ha az ember elszánta magát öt-hat párbajra.

Rigó Jancsi nem halt meg. Sőt, hogy elevenségét bebizonyítsa, lakását Japánba teszi át. Persze a szép Klárát is magával viszi. „Napnyugat gyöngye, ég veled”...

Sajnos, nem minden szerelem Japánban végződik. Szegény Lujza hercegnő a megmondhatója. A héten ismét sokat beszéltek róla a lapok. A Lujza hercegnő regényében egy nagy tanulságot látok: A mi korunkban a szerelmest bolondok házába csukják!...

Tudják ezt jól szegény szerelmesek. És ha már beleestek a sötét verembe, legalább igyekeznek elrejtőzni. A héten Nápolyban lett öngyilkos egy szerelmespár. A nő már túl volt a balzaci koron, a férfi alig múlt húszéves... Van valami igaza a századvégi felfogásnak, mely a szerelmeseket az örültek házába küldi!...

Debrecenben alig történt valami. Itt igazán holtszezon van, mert még sikkasztó pénztárnokaink sincsenek.

Lehetetlen azonban elhallgatni a hétnek egy eseményét, annyi- val inkább, mert mástól úgyse lehetne írunk.

Lapunk munkatársának, Ady Endrének verskötete a mai napon elhagyta a sajtót, pár nap múlva minden könyvkereskedésben és szerkesztőségben is kapható.

Tekintettel arra a rendkívüli szoros baráti viszonyra, melyben a nevezett fiatal poétával állok, nem tartom illőnek, hogy a kötetnek nagyobb reklámot csináljak...

Ezek után az olvasóknak kellemes fürdőzést kívánok!...

D 1899. június 17.

Dyb.

147. LATINOVITS, BIRÓ PÁL, UGRON GÁBOR

Úgye talány ez a három név így egymás mellett?...

Hát úgy történt a dolog, hogy Hegyi Aranka, a Népszínház primadonnája S. A. Újhelyről a fővárosba akart utazni. A pályaudvaron Biró Pállal, a Felső Magyarország szerkesztőjével beszélgetett,

mikor egyszer odalép bizonyos Latinovits Ernő úr volt kormánypárti képviselő. Üdvözli Hegyit, de tudomást sem vesz kísérőjéről. A művésznő siet a két urat egymásnak bemutatni: „Latinovits Ernő – Biró Pál szerkesztő”.

Latinovits úr a bemutatásra nem reagál. Biróra rá se néz, s nem fogadja el a feléje nyújtott kezét.

Eddig rendben volnánk. Latinovits úr a Nemzeti Kaszinó tagja, s elvégre nem lehetnek mindnyájunknak egyforma fogalmai az illedelemlről.

Ami ezután jön, az aztán érdekes!

Biró természetesen provokáltatta Latinovitsot.

A provokált úr segédeitől ez a válasz érkezett.

Nemzeti Kaszinó, Budapest.

Igen tisztelt uram:

Latinovits Ernő úr megbízott, hogy Biró Pál úr s közte felmerült ügyet belátásunk szerint intézzük el.

Véleményünk a következő:

Az illendőségi szabályok szerint az *előkelőbb* és idősebb úrtól a *kevésbé előkelő* és fiatalabb úr elvárni köteles, hogy *kéznyújtásra méltatja-e*. Jelen esetben az idősebb Latinovits Ernő úr, tehát Biró Pál úrnak várnia kellett volna, hogy az első találkozása Latinovits Ernő úrral mindjárt bizalmas lesz-e. E szabály ellen vétvén, Biró Pál úr köteles hibájának következményeit elviselni.

Továbbá senkitől sem követelhető, hogy *„kezeit nyújtsa”, mert az nem az illendőség, nem a becsület, hanem a bizalom kérdése.*

Ezek után lovagias elégtételadás és -vételnak helyét ez esetben nem látjuk. Tisztelettel:

Budapest, 1899. május 28.

Ugron Gábor s. k.,
Kubinyi Árpád s. k.

Az ügy folytatása nem tartozik reánk. Egyoldalúlag befejeztetett. Bolygatni nem kívánjuk, csak egypár szó mondanivalónk van.

Eltekintve attól, hogy arra a hölgyre sem valami megtisztelő, ha az ő kísérőjét előtte és *így* sértik meg, tagadhatatlanul és elvitathatatlanul fennforog a sértés!

De előáll Ugron Gábor, a nagy függetlenségi népvezér, a nagy demokrata, a rabonbán ivadék, a Nemzeti Kaszinó tagja, s olyan szépen meghúzza az *előkelő és kevésbé előkelő* közt a választóvonalat, hogy attól – ha valamit adnánk rá – holtig koldulhatna szegény Biró Pál, aki nem tagja a Nemzeti Kaszinónak, de lelkes és önzetlen tollharcosa az *igazi függetlenségi* eszmének!

Felesleges dolog tovább kommentálni Ugron úr eljárását.

Bíró Pálban van annyi önérzet, hogy kellően megalkotja a maga fogalmát Ugron úrról és felfogásáról.

Aki önérzettel és tehetséggel kezeli a tollat, azt nem képesek kicsinyelni vagy lenézni sem nagy, sem kis összegekben kártyázó kaszinótagok.

De alkossa meg Ugron Gáborról más is a véleményét.

Ez a viharos politikai múlttal bíró úr új oldalról mutatta be magát.

Higgy neki, óh „romlott értelmiség és gyenge nép”!...

D 1899. június 17.

-d-

148. AZ ÉV DELÉN

Ma dél volt. A nyár leghosszabb napja. Nem hiszem, hogy valaki észrevette volna. Melegnek ugyan nagyon meleg volt, most pedig, mikor ezek a sorok hosszú, keskeny, fehér papírra dőlnek, felhők tolnak, zivatar készül.

A lelkem kiszáll a nagy, egymásra rakott házak fojtó levegőjéből. Ott van, ott pihen meg, hol a sárgulni kezdő kalásztenger megremeg a zivatart jósoló szél erős fúvalmától.

Milyen erősítő, milyen szabad ott a levegő. Csend, mélységes csend mindenütt, mintha az a tenger élet rettegve várná az arató kaszát: a halált.

Dél van, a nyár leghosszabb napja. Nemsokára megcsendül a kasza, kezdődik az aratás.

Azután tarló marad a kalásztenger helyén, s átroskad a nyár a letarolt, szomorú őszbe.

De még most nyár van. Azok a sötét felhők ott az égen nyári felhők; az a zápor, mely minden pillanatban leszakadással fenyeget, nyári zápor, mely megtisztítja a levegőt, s lehűti a rekkenő hőséget.

De aki erősen bízik a nyárban, gondoljon az aratásra az év delén, a nyár leghosszabb napján...

A dél a tető. A dél az élet teljessége, utána már csak lejtő, hanyatlás jön...

És nincs a világon emberibb érzés, mint halálra gondolni az élet teljességében, s látni a pusztulást, mikor a természet hatalmas órája délt mutat...

D 1899. június 21.

-d-

Az időjárás nem teszi még ugyan nélkülözhetetlenné a fürdőzést, de már fürdőre ment „tout Debrecen”.

Az itt maradtak is útra készen állnak, s alig-alig vagyunk egy páran olyanok, kiknél a nyaralást a Nagyerdő fogja pótolni.

Mi lesz velünk, szerencsétlenekkel?...

Ha a szégyent el is tudjuk viselni, de az unalom biztosan megöl. Hisz még nincs kánikula, és már a legholtabb szezonban vagyunk.

Ez a hatalmas, nagy város egyébkor is borzasztóan álmos. Inkább nyújtózkodni, mint mozogni szokott. Hát még most milyen! Valóságos halott... Jött az orfeum, költi, de nem hallja (amit különben helyesen tett); jöttek a majálisok, semmi ébredés.

Ami kis élénkség volt benne, elvitte a levizsgázott műzsasereg, az elmúlt hét csak nekik hozott eseményt. Egyiknek kedvest, másiknak kellemetlent. A tantermek ajtajait bezárták, a kis tudósok szerte-széledtek.

Ilyen unalmas időben mit csináljon az ember? Válogathat a Nagyerdő söre és kávéházak fagyaltja között.

Mennyivel boldogabbak a n.-váradiak. Nekik színházuk van. Ahol színház van, ott primadonnák is vannak; ahol primadonnák vannak, ott primadonna-hecccek is vannak; ahol primadonna-hecccek vannak, ott boldog a magyar.

A váradiaknak hát primadonna-heccük is van. A bájos Perényi Margit egy kis lumbágóparódia eljátszása után kijelentette, hogy ő megy. Na, meg is indult Váradon a vita. Egyik váradi lap írt vagy nyolchasámos cikket a kis primadonnáról, aki már *majdnem egy éve* színésznő. Tolsztoj például tízévi tanulmányát írta meg egy hatalmas műben, s a nevezett lapban egy sort se láttam róla. Hány szegény ember ír, fest, mintáz egy egész életen, és nem kap tizedrész annyi elismerést, mint egy primadonna, aki a „csonkinát” jól el tudja járni! Ugye, ugye, milyen hálátlan a színpálya?

Mindamellettt bevallom, hogy jobb szubrettet nem kapna Komjáthy, mint Perényi Margit. Több dicséretet – elveimtől eltekintve – már csak azért sem írok róla, mert valószínű, hogy Komjáthy csak azért sem szerződtené.

Ma este egy kis művésztrupp tart előadást az Angol Királynőben. Július 2-án a debreceni társulat kedvelt tagjai rendeznek szintén művészestélyt a „Dobos”-ban. Július 1-én kezdi meg a Bikában Angelotti kitűnő orfeumtársulata az előadásokat.

Három hír, mely ebben az unalmas, holt szezonban – reménnyel tölt el bennünket.

A helyi lapokban egész héten disputáltak még a szeszkerdekről.

Egyik lap a régi Debrecen történetéből bizonyítja be a szeszkereskedés üdvös voltát.

A história azonban éppen olyan rossz argumentumnak bizonyult, mint a Pallas-lexikon morálja... Különben majd dönt a 29-iki közgyűlés!

Debrecen város Széll Kálmán iránti szeretetének akart kifejezést adni valami ajándékkal. Több terv merült fel. Márk Endre hatványozott bizalmi nyilatkozatot ajánlott. Aczél főmérnök úr az átalakított városházának a fényképét akarta volna felküldetni. Csóka polgármesteri titkár egy hordó erős szesz felküldését tanácsolta. Végre is a gazdasági tanácsos terve győzött. Az ajándék egy szép, hortobágyi bika – a rátóti tehének mulattatására. Az efféle ajándékok erősítik a barátságot. Széllről, Párizsról, Hágáról, Dreyfusról felesleges krónikát írni. Unalmas dolgok, torkig vagyunk már velük.

Ami a héttel összefüggött, elmondtam.

Olyan kevés esemény volt, hogy az apagyilkosságon is könyörültünk volna. Talán a jövő hét változatosabb lesz?!...

D 1899. június 24.

Dyb.

150. A MANDÁTUM

Az összeférhetetlenségi bizottság nagyságos tagjai egyszerűen el akarták venni egyik nagyságos kollégájuk mandátumát.

Milyen csúnya is az a kenyéirigység!...

Mert annak látszik. Egy ember ellen, kinek törhetetlen ellenzéki voltán kívül más hibája nincs, évek óta csúnya hajszát folytatnak. Az üldözést anyagi térre is átvitték. Összeszedték minden adósságát, megtohanták, csődöt kértek ellene, mivelhogy csődbe jutott ember képviselő nem lehet.

Jól van. Ha Magyarországon ez is tisztességes eljárás, hát legyen!... De legalább őrizték meg a jog és törvényesség látszatát.

Az összeférhetetlenségi bizottság nagyságos tagjai azonban a szabályok legkisebb betartása nélkül mondták ki a pereat-ot az illető képviselőre.

Miért?... Hát a törvény és igazság sokat hánytorgatott új korszaka így kívánta?... Vagy még mindig lehet nálunk valakit üldözni politikai hitvallása miatt?...

Nagyon furcsa. Miért nem gondoltak a bizottság m. t. tagjai arra a – legalábbis – száz mandátumra, miket birtokosaik csőd nélkül is kevesebb joggal viselnek, mint Sima Ferenc a magáét csőddel?...

Vagy új kollegát akartak mindenképpen a nagyságos urak?...

Valóban, Széll Kálmán elítélő nyilatkozata után a bizottság rosszindulatú tagjainak nemcsak bizottsági tagságukról, hanem mandátumokról is le kellene mondaniok!...

Ámbár ezt ezek az urak nem teszik. A saját mandátumok *drága* nekik nagyon, csak a másé olcsó!...

D 1899. június 24.

A. E.

151. KLIKK-URALOM

Valljuk be, hogy Magyarországon ma az a legerősebb ellenzék, mely a klikk-uralmat védi a megindult tisztító hadjárat ellen.

Basáskodó kortes-főispánok, stréberkedő helyi nagyságok valósággal körülzárják magukat az atyafiság, érdekszövetség és alárendeltség kötelékével, s ugyancsak megnehezítik a tisztítás munkáját.

Példáért nem kell sehová se menni. Érezzük mi is, hogy az érdekközösség egy elszánt tábora áll velünk szemben, mely mindjárt összeröffen, ha valaki a cirkulusaikat zavarni akarja.

De hogy a purifikáció érdekében ideje már tenni valamit, nyugodtan hivatkozunk a legelső magyar publicistára, Bartha Miklósrá, kinek egy, a mi szempontunuból is *aktuális* cikkéből idézünk egynehány sort:

„...az emberi hiúságnak, haszonlesésnek, alávalóságnak ezek a klikkek az ügynökségei. Közvetítik a királyi tanácsosi titulust, az arany és ezüst érdemkereszteket, az állami építkezéseket, az illegális nyugdíjazásokat, közjegyzői állásokat, a regálebérleteket, a papok és iskolák segélyezését, a tisztviselői visszaélések eltusolását, a járásbírók és adóhivatalok elhelyezését, és liferálták megmérhetetlen erőszakkal a képviselőket.

Így fejlett ki hazánkban a vidéki zsarnokságnak legutálatosabb, legfélelmesebb és legtűrhetlenebb rendszere.

Lehetséges-e megdönteni ezt a rendszert etikai [*] eszközökkel? Lehet-e törvénytiszteletet várni azoktól, kik kenyerük javát a *jogok erőszakos elnyomása közben fogyasztották el?* Bármilyen varázslatos ígék hangozzanak is el a kormányelnök ajkáról, megjavulás pusztán a nemes szóra remélhető-e?

Elcsapni a hivatalosan szervezett Magyarországot nem lehet.

De a *nagyméretű személyváltás* nem kikerülhető. Életünknek apró, de állandóságánál és mindenütt jelenvalóságánál fogva tűrhetlenné vált mizériáit nemcsak intézmények okozzák, hanem emberek is. Nem mondom, hogy valamennyit ki kell cserélni, de a típusoktól meg kell menteni hazánkat.

Erélyes beavatkozásra van itt szükség, miként a beteg képletkénel. Enélkül elsorvad a kormányelnök jóakarata, „és előli a dudva a legtisztább búzavetést...”

Arany szavak egy szomorú igazságról. Bizonyítják, hogy a purifikáció érdekében a legkíméletlenebb támadás is jogosult!...

D 1899. június 29.

A.

152. AZ ELMULASZTOTT HÉTRŐL

Tovább mint egy hét távol voltam Debrecentől. Hírt is alig hallottam felőle. Egy fővárosi lapban olvastam csupán valamit egy felállítandó múzeum tervéről. De helyi lapot nem olvastam, még a Debreczent sem. Most, mikor hazajöttem, ugyancsak érdeklődöm a hosszú hét eseményei után, hogy belejöhessenek a – heti krónika-írásba.

Alig történt bizony valami. A múzeum felállítása is sokára teljesíthető terv.

De hogy is juthassunk múzeumhoz, mikor emléktáblára sem telik. Márpedig a legutóbbi műkedvelő előadásból aligha fog telni. Valamint ségesen a Szacsavayék hangverseny-jövedelme sem volt elég alapra egy hangversenykörúthoz. Ezt bizonyosan tudom. Első hangversenyüket Zilahon tartották, de biz' azt alaposan elmosta a zápor. Szegény bohém társaság alig tudott tovább utazni. A zápor akkor is szakadt, mikor a vonathoz kikísértem őket. De azért nagy jó kedvük volt. Mindenáron reám akarták ruházni a zilahi jövedelmet... Volt eszem, hogy ne fogadjam el!...

...Szomorú idők járnak különben a vidéken. Legalább odalenn a Szilágyságban. Zápor, jégeső, majdnem minden nap. Az öreg Meszes-hegyről csak úgy rohant le a zuhogó zápor, majdnem előntve a völgyben a várost.

Szomorúan néztem a jégverte hegyekre. Milyen jó szüretre, milyen jó borokra *volt* kilátás. Csak *volt*, a jég elvert mindent.

Arrafelé is aratnak már. Szomorú aratás. Nehéz bajjal vágja a kasza a vadborsótól lefogott búzát, s én, ki szeretem egy kissé a romantikát, egy nótát sem hallottam az arató lányoktól. Sőt – óh, szent romantika – talán még *káromkodnak* is.

Ilyen az élet ott a vidéken. De erről a nagyvárosban mit sem tudnak. Ábrahám főügyész úr pedig éppen semmit. Ő még a lapok olvasásával is felhagyott, amint hallom. Okosan, főügyész úr! Debrecen magyar város, jó magyar hivatalnokainak is kell lenni! Aki pedig jó magyar, az még most sem igen szokott olvasni. (Nem a főügyész úr buzgólkodik a múzeum felállításán?...) Hanem a szesz-

kereskedők szaklapját csak olvassa tán a főügyész úr. Abból merít hette azt a rengeteg bölcsességet, mellyel annak idején a szeszüzletet megvédelmezte. Még okosabban! Szesz kell a magyarnak, nem sajtó-szabadság!...

Egyébként óh, Debrecen, óh, művészetpártoló, olvasni szerető, szesszel kereskedő Debrecen, mégis nehezen voltam távol tőled.

Itt vagyok, és várom, hogy milyen eseményeket dobsz ki magadból, s miről írhatok majd a hét krónikájában!...

D 1899. július 12.

Dyb.

153. AZ „AFFAIRE”

Evvel az agyoncsépelet, már-már megunt témával folyton és folyton kell foglalkoznunk.

Ez az affaire nem az igazság harca csupán, mint azt a Dreyfus-pártiak vélik; nem is egy nemzet megtorló igazságszolgáltatása, mint a francia zsidógyűlölő „nacionalisták” hirdetik; még csak nem is „bagatell”, mint a közönyösök nem csekély tábora szokta unalmasan megjegyezni. Nem a Dreyfus személye körül folyik ez a vég nélküli harc. Ugyan ki fogja elhinni, hogy a mi korunkban a pusztá *igazság* eszméje milliókat lelkesít?... Ki fogja elhinni, hogy a nemzeti becsület és az igazi hazaszeretet mindenképpen egy ember meggyilkolására törekszik?... S ki fogja végül elhinni, hogy egy ok és semmi tartalom nélküli szélmalomharc képes milliókat lázba hozni?...

A Dreyfus-ügy felséges küzdelem. Nem a Dreyfus személye, nem is a küzdelembé dobott nagyhangzású, de üres jelszavak teszik azzá, hanem a harcnak tulajdonképpen csírája, melyből *véletlenül* éppen a Dreyfus-affaire sarjadt ki.

Franciaország még mindig a gloire nemzete. Még mindig az a csodálatos nagy, csodásan hatalmas nemzet, mely egyformán nagy hibáiban, erényeiben.

Vádolhatják, s meg is vádolják ezer hazug váddal, bepiszkolhatnák ezer rágalommal, de az az állítás, mely az affaire-ből sülyedésre, rothadásra következtet: a legüresebb, leghitványabb ráfogás.

Franciaországban a tisztulás nagy processzusa folyik.

A Dreyfus-ügyet megragadták a köztársaság régóta fondorkodó ellenségei, de ugyancsak a Dreyfus-ügy adott alkalmat az önzetlen francia hazafiaknak, hogy végre is leszámoljanak a korona-be-csempésző törekvésekkel.

Franciaország emberfeletti, nagyszerű küzdelmekkel szerezte

meg azt a jogot, hogy minden európai formáknál tisztább formák s összes avult eszméinknél nemesebb eszmék szerint éljen.

Ezek a jogok erősek, mert emberiek: megdönthetetlenek, mert igazak!... Nem „Isten kegyelméből”, de Isten segítségével és *saját erejéből* szerezte azokat a jogokat, melyeket tőle elragadni készülnek a klerikalizmussal szövethetzett royalisták, a históriát kicsúfolni akaró sötétség és reakció.

Az egész művelt világ izgalommal nézi a harcot, s lelkéből óhajtja az igazak győzelmét. Talán ez az óhaj nem olyan nemes, mintha csak Dreyfus megszabadulása volna a tárgya, de még mindig fel-emelő és becsületes.

Óhajtjuk az igazak győzelmét, mert a veszteség mindnyájunké lenne. Ha az emberi jogok hazájában is győzne a reakció, egy új kö-zépkor vár az emberiségre!

Bízunk a történelem csalhatatlanságában, az *eszme* győzelmében. Dreyfus megszabadul, s az ő megszabadulása *letipró* veresége lesz a reakciónak!...

Ez az affaire jelentősége.

Felséges, korszakot jelentő küzdelem, s ebben a küzdelemben Dreyfus személye csak másodrangú. Ha pedig az igazság fog győzni, a győzelem értéke felér az ördögsgizeti gyötrelmes évekkel már csak azért is, mert ez a győzelem egy névhez fog fűződni, és ez a név: a Dreyfus Alfréd neve!

D 1899. július 13.

Ady Endre

154. ÚRI HÓHÉROK

Valljuk be így magunknak, hogy nem minden ok nélkül néz bennünket a Nyugat egy része barbár népnek.

Azt hiszem, boszorkányt is nálunk égettek utoljára, de az utolsó boszorkányégetés óta még mindig van nálunk szerepe az istenítéletek különböző nemének.

Nem tudom, hogy a közelebről inkriminált tébolydai kegyetlenségek bírtak-e alappal, de az a körülmény, hogy a kegyetlen vádak az egész ország komolyan vette, eléggé bizonyítja a mi ázsiai állapotainkat.

A mocsai vallatási módszer engem is megdöbbentett, de mosolyognom kell azokon a következtetéseken, melyeket az esethez a lapok nagyképű moralistái fűznek.

Hogyan? Olyan rendkívüli a mocsai eset? Nem hinném. Ke-gyetlenebb talán a rendesnél, de egyáltalában nem szokatlan.

Hjhal Nálunk még értenek a vallomások kicsikarásához!...

A mocsai vallatók kissé túlbuzgók voltak, de csak sablon szerint jártak el.

Hogy is szokott ez nálunk történni?

Beszállítják a község házába a gyanú alatt levő atyafit. Két markos csendőr, nótárius, falusi bíró, kisbíró már ott várják, esetleg ott van a szolgabíró úr is.

– Hová tetted a lopott holmit?... Ez az első kérdés. Nem valami barátságos, de még mindig barátságosabb a vallatási műtét folytatásánál.

Mikor a csendőr urak elfáradtak, s a gyanúsított atyafi a kapott pofonoktól a mestergerendát rágja kínjában, a bíró és a kisbíróra kerül a mulatság. Zsineggel szorítják össze a vádlott kezeit, s mikor az a fájdalomtól ordítani kezd, a bíró elérkezettnek látja az időt, hogy kiüsse vagy három fogát.

Erre már a szolgabíró úr is lehúzza a kesztyűjét. Ő is ember, had élvezzen ő is.

Mikor aztán az új erőt gyűjtött csendőrökre kerül a sor, a delikvens úgy vall, mint a parancsolat.

Egyszerű, világos és könnyen érthető az egész eljárás!

Emlékszem, egyszer Szilágy megyében a csendőrök hordókba rakták a vádlottakat, s úgy gurították le egy magas dombról őket.

Ebben már leleményesség van. És hány hasonló esetről tudunk mindnyájan, de elő nem állhatunk velök, mert hogy tanúk ne legyenek, arról gondoskodnak a derék vallatók...

A mocsai eset egy a sok közül. Az úri hóhérok csak bevett szokás szerint jártak el. A baj régi, s az orvoslásnak radikálisnak kell lenni.

Azt hiszem azonban, hogy az orvoslásig sok idill fog még lefolyni a községházakban!...

D 1899. július 13.

ae.

155. „TÖRVÉNY, JOG ÉS IGAZSÁG”

„Ígérni nehéz!...”

Ha jól tudjuk, ezt a mély értelmű mondást boldogult Andrássy Gyula grófnak szokták tulajdonítani.

Akár ő mondta, akár más, hűséges kifejezője az igazi magyar jellemnek, mely a kimondott szót szentnek és minden körülmények között beváltandónak tartja.

„Nem ismerek különbséget a magán- és politikai becsület között.”

Erről a mondásról már biztosan tudjuk, hogy a Széll Kálmáné.

Szép és becsületes jelszó. Annak idején annál nagyobb tetszéssel fogadták, mert a magyar politikai élet legújabb korszakában a magyar közélet vezetői szemtelen jezsuitizmussal emelték érvényre azt az elvet, hogy más beszámítás alá esik a privát és más alá a politikai becsület.

Széll Kálmán, mint az egy becsületes államférfiúhoz illik, nem osztja a politikai kufárok elvét, nem tesz különbséget becsület és becsület között.

Szép nyilatkozat volt, s őszinteségében nem akarunk kételkedni.

Azelőtt és azóta is sok szép nyilatkozatot hallottunk a kormányelnök úrtól. Valóban, annyi szépet nem mondott és nem ígért még kormányelnök, mint ő. Mintha az elnémet Apponyi szerepét óhajtáná betölteni, minden beszéde telve van tetszetős teóriákkal, hatást-keltő szövegekkel, nagyszerű ígéretekkel.

Vajon ismeri-e a kormányelnök úr az „ígérni nehéz” mondást?... Ha ismeri, bizonyára igaznak tartja. Ezt elvárhatjuk attól az államférfitől, aki a *becsület* fogalmát olyan kifogástalanul precizizálta.

Megkérdézzük pedig ezt azért, mert a miniszterelnök úr szép ígéretei nagyon is összehalmozódtak már, s teljesítésüket nehezen várjuk!...

„Törvény, jog és igazság.” Minden ígéretnek ez volt az alapja, s minden ígéret között ez okozott legnagyobb örömet.

De talán ideje volna az ígéret beváltására gondolni!

Hiába tesszük fel a legjobb, legrózsaszínűbb szemüveget, nem látjuk azt a változást, melyet a „törvény, jog és igazság” uralmának szükségszerűleg elő kellett volna idézni.

Szerte az országban még mindenfelé ostromállapot van. Erőszak, jogtalanság és igazságtalanság minden téren. A főispáni székekben ott ülnek még a hitványság eszközei: a megyei harambaságok s körülöttük a konclesők [*] egész serege, a korrupció kétlábú miazmái: a zsoldért esengő stréberék.

A választói névjegyzék reformja csak a mameluktábort neveli, s a lajstromkészítő bizottságok csak úgy édelegnek a legszebb polgárjog elkobzásában.

Az adósróf a legjobban működik. Ide s tova félig már beteljesedik a szociálisták álma: minden az államé lesz. Ellenben képtelenek lesznek megélni az állam polgárai.

Azután ezer meg ezer önkény, igazságtalanság, törvénszegés, korrupció, panama!...

Így állunk eddig. A „törvény, jog és igazság” még mindig csak ígéret, és ha csak ígéret marad, Széll Kálmán bűnösebb minden elődjénél.

Mert azok nem tettek cikornyás beszédben szédítő ígéreteket. Törvényt szegtek, romboltak vakmerően és nem szűr alatt. Igazságot nem adtak, de nem is ígértek.

Ünnepeltetni magunkat szép beszédekért, hatalmas ígéretekért, de az ígéretekből mit se váltani be: nem harmonizál a politikai és magánbecsület egyesítő teóriájával.

Ismételjük: „ígérni nehéz!”... A magyar jellem egyik páratlan tulajdona: a kimondott szóhoz való ragaszkodás.

Figyelmébe ajánljuk ezt Széll Kálmánnak. A tizenkettedik órában vagyunk, s ígérekkel hitegetni a nemzetet már nem lehet. Mert ezután csak egy ígéret jöhet: „amennyiben terveimet végrehajtani képtelen vagyok, átadom a helyem méltóbb embernek”.

De ezt az ígéretet azután *muszáj* is lesz ám beváltani!

D 1899. július 15.

A-y E-e.

156. A HÉTRŐL

Félszázad év után eszébe jutott a nemzetnek, hogy valaha régen, mikor nem „Übermensch”-ek, de félistenek éltek és küzdöttek a legfelségesebb harcban, volt neki egy nagy dalnoka, akit átszúrt szívvel dobhattak bele egy hevenyében ásott közös sírba, s kinél nagyobb költője nem volt, s nem is lesz tán soha!...

Az iskolában talán nem így tanítják, az Akadémia talán kétségbe vonja, hogy valaki lehet nagy költő anélkül, hogy középiskolai tanár vagy biztosító intézeti hivatalnok lett volna, de a nemzetre nem lehet úgy ráoktrojálni a poétákat, mint a központból támogatott kormánypárti képviselőjelölteket. – Petőfi a mi legnagyobb költőnk, akármit is mondjanak a gyulai pálok!...

És a nemzet most készíti elő legnagyobb költőjének apoteózisát. Hogy mennyire országra szóló ünnep lesz a júl. 29-iki ünnep, bizonyítja az, hogy még Debrecenben is ünnepelni fognak. Sapienti sat.

Ötven év után. Ennyi idő kell Magyarországon, hogy valakit felismerjenek. Feltéve, ha az a valaki Istentől megáldott, igazi lánglélek. A Heltai-Makai-féle léha törpeségek úsznak az anyagi és „erkölcsi” elismerésben, szegény Reviczky Gyula pedig részletekben halt meg; igaz, hogy mikor már enni sem tudott, volt elég enni-valója.

Mit várjunk aztán mi, szegény epigonok? Írunk, mert a szí-
vünk kényszerít, hogy írjunk. Küzdünk lenézéssel, közönnyel, nyo-
morral, s mikor megvetve az olcsó reklámot, összeszedjük, amit
írtunk, s aminek minden sora egy-egy órával kurtította meg a nyomo-
rúságos életünket, várhatjuk, hogy észrevegyenek, hogy méltányol-
janak. Léhaság, pikantéria, gésa gimnázium szerez nevet is, kenyeret
is, de nemesebb ambícióval legfeljebb is éhen lehet halni!... Az aszfalt
még nem a kultúra jele, mi pedig még csak a XVI. században élünk.

Komárom megye talán még ott sem tart. Ott még elevenen égetik
meg az ártatlan embert!... Az ég szerelméért! meg kell tiltani, hogy
a mocsai esetről szóló lapok külföldre jussanak!... Mert az orosz cár
még el fog küldeni egypár százezer kozákot, hogy egy kis civilizá-
ciót hozzanak közibénk!...

Szél Kálmán az utolsó országgyűlésen ígéretet tett, hogy a
mocsai ügyben szigorú nyomozást rendel el. Hányadik ígérete ez
már Széll Kálmánnak?... Talán még ő sem tudja!...

A miniszterek és a hon atyái pihennek. Bizonyára fürdön hű-
sölnek, hiszen fürdön van most mindenki.

A múlt este élvezettel tanulmányoztam az Angelotti-orfeum kö-
zönségét. Ötven percentje szalmaözvegy. És akik máskor többnyire
papucshősök, micsoda vivőr alakokká válnak szalmaözvegységük ide-
jén!... Na, de nem árulkodom. Hátha a lap egypár fürdőző feleség
kezébe kerül. Nem akarnám, hogy baj legyen.

A rossznyelvek sokat beszélnek egy előkelő szerepű fiskálisról,
aki ugyancsak megjárta. Röviden: míg más nős ember azért nem
megy fürdőre, hogy itthon egy kissé kitombolja magát; neki éppen
azért kellett fürdőre menni, mert idehaza nagyon korán és szokat-
lanul merészen kezdte el a szalmaözvegység pajkosságait... Így
mondja a fáma...

A mezőn nincs holtszezon, még mindig tart az aratás. Késő
kívánság, de bárcsak áldásos lennel!... Hogy bírjuk el a kvótaemelést,
a pénztárnokok amerikai útját meg a katona urak követeléseit, ha
az aratás eredménye gyenge lesz?!...

D 1899. július 15.

Dyb.

157. ÜNNEPNAPOK

A nagy idők jubileumának vége felé járunk.

A század végén ünneplőbe öltözött a magyar, hogy a megvé-
nült század legszebb korszakát kegyeletes szívrrel, lelkesedéssel s illő
pompával ülj meg.

Fáj nekünk nagyon, hogy a nagy ünnepen nem úgy vett részt Debrecen városa, ahogy kellett volna, ahogy szerettük volna.

Azokban a nagy időkben dicső szerepe volt. Akkor volt Debrecen a legnagyobb, s akkor érdemelte meg igazán, hogy az ország szívének, hogy a magyarság lelkének nevezzék.

Hogy lett a régi, lelkes Debrecenből a mai közönyös, lelkesedni képtelen Debrecen – nem kutatjuk. Annyi tény, hogy nem csak a hatalom szolgálai tették azzá.

A kor betegsége, a fáradtság, kimerültség, apátia Debrecent sem kerülte ki.

Hiába keresünk egy jelt, egy igénytelen emléket, mely a nagy napok nagyszerűségét, jelentőségét juttassa eszünkbe. Egy primitív iparosmunka: a kőoroszlán volt egyedüli emlék, kedden azt is kiszállítják a városból.

Kisvárosok, ismeretlen nevű falvak apró házai közt megtaláljuk a nagy idők emlékét; nálunk nincs semmi jel, amely hirdetné az eljövendő s talán fogékonyabb szívű utódoknak, hogy mi is érdemesek vagyunk a nagy idők vívmányaira, mert emlékezünk!...

Fáj, nagyon fáj ez a szomorú valóság nekünk. Debrecen város nem emelt emléket sem a nagy időknek, sem minden korszak legnagyobb magyarjának: Kossuth Lajosnak...

Néhány lelkes ember a jubileum alkonyán két emlékünnap rendezésén fáradozik. Közel van ez a két ünnep. E hó utolsó napján lesz az egyik, aug. 2-án a másik.

Az első ünnep a szabadságharc dalnoka, a legnagyobb magyar költő halálának félszázados évfordulója, a második a debreceni csata napja lesz.

Szépnek, impozánsnak kell lennie mindkét ünnepélynek, s hogy az legyen, Debrecen közönségétől függ!

Bárcsak felengedne a szíveket borító jég, bárcsak megtörne a dicső múltat feledő közöny, s egy szívvel, egy lélekkel ünnepelne egész Debrecen!...

Akkor talán megtermékenyülnének a szívek, s közössé lenne az az akarat, hogy méltó emlékek jelöljék a nemzetnek s Debrecennek is legnagyobb, legfeledhetlenebb korszakát!...

D 1899. július 17.

(A.)

158. A HÉTRŐL

„Még egy merénylet, s én mentve vagyok” – vélekedhetik Szerbia korhely exkirálya: Milán, mikor méltóságosan fogadja a gratuláló deputációk hosszú sorát.

És amilyen szerencséje van ennek a koronát hordott ruének, megtörténhetik, hogy megszabadulásának öröme nemzeti ajándékkal lepik meg hűséges szerbjei, s adnak neki mondjuk: egy milliócskát.

S akkor Milán úr elérte célját. Kissé ki is pihente magát, zsebpénzt is szerzett, visszatérhet az elhagyott világba...

... A párizsi demimondok pedig szövik, szövögetik a sok fényes álmodat visszatérő száműzött királyról s csengő, fényes szerb aranyokról...

*

A hágai tréfás kongresszus még mindig ingyen mulattatja Európát. És valóban mulatságos ez a „békésdi” játék. Megvan benne a komikai hatásnak legfőbb eszköze: az előadók végtelenül komolyan veszik szerepeiket. Hogy a hatás teljes legyen, csak egy kis háború kellene.

*

Dewey admirálist óriási lelkesedéssel fogadta Trieszt. A tenger nagy urat meg is interjuválták, s ő elmondta nagyszerű terveit az amerikai hajóhad felállítására nézve. Harcias katonatípus Dewey úr; új típus ez a büszke *Unió* szabad, felvilágosodott földjén, mely először rázta le magáról a militarizmus jármát.

Most már lesz hadserege is az Egyesült Államoknak.

Így halad az emberiség – *hátrafelé!*...

*

A *szocializmus*, melyet a „jövő zenéjének” nevezett el a tartalom nélküli frázisok kora, nagyon is hangosan kezdett bele a forradalmi indulóba.

Nemcsak Belgiumban, nálunk is. A budapesti szocialisták már forradalommal fenyegetőznek... Egy szegény embert a nyomor halálba kergetett, s az utolsó sorokban, hátrahagyott levelében a gazdagokhoz fordul: ne hagyják éhen veszni a szegényt!... Dehogyan hallják meg a nyomor segélykiáltását. Felfordult világ ez, mely nem egykönnyen fog észretérni!...

Pedig még most sokat segíthetne egy kis humanizmus, meg egy kis – *demokrácia!*...

*

Egyik laptársunk erősen állítja, hogy Debrecenben felférne a nyári színpad. – Nem vitatkozási kedv kényszerít, hogy ellentmondjunk.

Azért, mert az orfeumoknak, hippodromoknak közönsége van, nem következik a nyári színikör szükségessége.

Bárcsak volna reá szükség! Mi örülnénk legjobban. De ha – kissé merész feltevessel – a színházberlő közönséget kivétel nélkül olyannak tekintjük, melynek a színháztól nyújtott élvezet életszükséglet, még mindig nincs meg az a közönség, mely egy nyári színházi szezonot biztosítson, mert a közönségnek éppen ez a része az, mely a nyarat Debrecentől távol tölti. A közönség nagyobb részéről pedig nehéz szívvel, de biztosan állíthatjuk, hogy örömeztőbb áldoz könnyebb élvezetekre, mint színházra, mely az ő szemében szintén időtöltésre alkalmas komédia, csakhogy drágább a többinél.

*

Orfeumoknak, hippodromoknak akart konkurenciát csinálni Lányi Géza is, ki daltársulatával másodszer kereste fel a héten Debrecent. Közönsége másodszer sem volt, de – őszintén szólva – nem is nagyon érdemelte meg a társaság. Magán Lányi Géza kívül talán csak az egy Nánássy Géza tudott élvezhető nyújtani. A Lányi-féle társulatok nem képesek Debrecenből kiszorítani az orfeumokat.

*

Közelednek az ünnepnapok. Petőfi-ünnep s a debreceni csata napja.

Készüljünk a nagy poéta ünnepére, ki nem volt ugyan főrendiházi tag, nem volt tagja az akadémiának sem, s annál kevésbé titkára.

De nagyobb, igazabb poéta volt minden idők magyar költőjénél!...

D 1899. július 22.

Dyb

159. HAZAFIATLAN OLÁH FŐPAPOK

Van-e Széll Kálmánnak programja a nemzetiségi kérdést illetőleg, nem tudjuk.

Annyit látunk, hogy a mi kedves testvéreink sohasem okvetetlenkedtek annyira, mint éppen mostanában, a Széll-rezsim óta.

A százsz szemtelenkedések nap nap után ismétlődnek.

A tót pánszlávok mesterkedése kezd komolyabbá lenni, mióta egy *magyar* parlamenti pártban, a *néppártban* találtak szövetségesre.

Legutóbb sokat írtak a lapok a muraközi fiatal horvát papok izgatásairól is.

Egyszóval az izgatók nyugodtan munkálkodnak. Legalább mi nem látjuk a magyar állameszme hivatásos őreit sehol.

De főképpen nem látjuk az oláh agitátorok üzelmével szemben. Maguk a magyar kormány által zsíros állásba jutott főpapok közül is nem egy van az oláh nép bujtogató[i], a magyar állameszme ellenségei közt.

S mit csinál a kormány? Eltűri például, hogy a magyarcskéi kerületben a kerület *szabadelvű* pártja hivatalos jelölt gyanánt támogasson egy tizenhárom próbás dákorománt. Eltűri egy-egy megvadt ellenszegülő törekvéseit. Eltűri, hogy azt a néhány hazafias román lelkészt, kik nem vesznek részt a dákoromán komédiában, felettes egyházi hatósága valósággal üldözze, s úgyszólván erőszakkal nevelje bele a hazaáruló oláh agitátorok táborába.

Készséggel szolgálhatnánk nevekkel is.

Egymás után jönnek a panaszok azokról a hazafiatlan oláh főpapokról, kik irtóháborút indítottak egyházmegyéjük magyar érzelmű papsága ellen.

Felhasználják a magyar kormány által a szegényebb lelkészek számára nyújtott segélyt, melyet csak kipróbált dákoromán papoknak adnak, s megvonják azt azoktól a lelkészekről, kik a legnagyobb szegénységben is jó hazafiak.

És a magyar kormány nyugodtan tűri mindezt. Nem látunk semmi intézkedést a dákoromán főpapok üzelméi ellen.

Az eredmény pedig kétségtelen. A magukra hagyott, anyagi zavarokkal küzdő lelkészek kényszerítve lesznek a többség táborába állani, s az okos nemzetiségi politika elveszti legerősebb s legeredményesebb támogatóit.

Lépjön fel végre a kormány a dákoromán főpapok ellen, s ne tűrje tovább, hogy élén álljanak az államellenes harcnak, s valósággal irtóháborút folytassanak magyar érzelmű papjaik ellen.

Ha gyors segítség nem érkezik, elveszítjük az oláh papoknak – azt a csekély hányadát, mely hazafiasan gondolkozik.

Mert szép dolog hazafinak lenni, de miért küzdenek ők, ha a hazafiasságukért történő üldöztetést maga a magyar kormány is nyugodtan tűri.

D 1899. július 24.

A. E.

Szegény Petőfi, ha véletlenül valami csodából megjelenne közöttünk, bizonyára nagyon csodálkozna. Milyen népszerű is volt ő ötven évvel ezelőtt!...

Nagynevű emberek, díszes állású urak egymás után visszaemlékeznek arra az időre, mikor boldoggá tette őket egy-egy találkozás a nagy poétával.

Fölkelnek a „kortársak”. Mind, mind előkelő urak. Mindegyiknek van egy története, amelynek vége az, hogy mennyire tisztelték őket a „tüneményeszerű lángelmét,” s milyen boldogok, hogy beszélhettek vele.

És minket, kik már oly távol esünk a nagy időktől, kik csak írásokból ismerjük a magyar őserő legnagyobb szülőltének élettörténetét, most egyszerre megszáll a – kétség...

Hogyan? Hát amit mi eddig Petőfi életéről olvastunk és tudtunk, üres mendemonda?...

Hiszen a „kortársak” rajongással szólnak róla, s azt állítják, hogy boldogok voltak, mikor köntösét érinthették?!...

Hiszen Petőfi akkor a világ legszerencsésebb poétája volt, akit már életében megértett, akiért már életében rajongott mindenki.

Micsoda hitványság volt meghamisítani ezt az igazságot s elhittetni a serdülő milliókkal, hogy a nagy költőt kora nem méltányolta eléggé?!...

És azért csak olvasunk régi írásokból. Azok mást beszélnek. Nyomorról, küzdelemről, sorscsapásokról, igazságtalanságról, szomorú és sötét dolgokról.

Azok a nagy urak, kik most büszkén „emlékeznek vissza”, kik most sorba kamatoztatják a jóféle Petőfi-tőkét, míg élt, lenézték a szegény egzaltált embert, kopott, fakó poétát.

Hiador írja, hogy nagyon sokan az utcán is szégyelltek vele végigmenni, s bizonyára Görgey hadvezér úr sem volt olyan nagyon megilletődve a Petőfivel való találkozáskor, mint ahogy most állítja egy levelében, melyet valami német laphoz intézett.

Ez az igazság, ez a historikum. És ezt az igazságot szinte megköveteli a Petőfi hatalmas egyénisége.

Nem volt ő olyan kicsiny ember, hogy saját kora megértse, hogy saját „kortársai” méltányolják.

A mostani visszaemlékezések a siker eredményei. A siker minden, és mindent megszerez. Megszerzi a rajongó „kortársakat” is.

A valóság pedig az, hogy ötven év kellett ahhoz, hogy Petőfit megértssék, csodálatos nagyságát méltányolni tudják.

Kora nem értette meg, a „kortársak” nem jól emlékeznek. Ne vegye ezt a pár sort kegyeletlenségnek senki.

Sokkal nagyobb jelentőségű, sokkal szebb a legnagyobb magyar költő ünnepe, ha tisztába jövünk a „kortársak” visszaemlékezéseivel.

A Petőfi nagyságának közös tudata a félszázad év után babérral fedett sír, a költő *kora* által megtagadott hódolat megnyilatkozása az utódok szívében: ez a *Petőfi-ünnep jelentősége*.

D 1899. július 25.

Ady Endre

161. A RENNES-I TÁRGYALÁS

Jólesik remélnünk, hogy az aug. 7-iki tárgyalás a *Dreyfus-ügy* végét jelenti.

Ideje volna. Ettől a nehéz betegségtől nyög az egész művelt világ, s főképpen sínylődik Franciaország, mely ezt a sorsot *semmi esetre* sem érdemelte meg.

Bűnös vagy ártatlan, dőljön el már végre! Legyen befejezve a tizenkilencedik század végének francia forradalma, s a harcból egy kerüljön ki győztesen: a gloire nemzete, ez a csodás, zseniális náció, mely a haladásban mindég elől jár, s a haladás ellenségeit legelőbb szokta leverni.

A rennes-i bíróság vissza fogja adni Dreyfus szabadságát. Eddig még minden ártatlansága mellett bizonyított. De a rennes-i ítéletnek nagyobb diadala nem a Dreyfus szabadsága, hanem a reakció verecsége s Franciaország becsülete lesz.

Másodrendű kérdés itt a Dreyfus sorsa.

Azt kell dokumentálni egész világ előtt, hogy egy erkölcstelen és becstelen bíróság nem mondhat titkos motívumok alapján ítéletet valaki felett, akár hazaáruló, akár ártatlan az!

Meg kell mutatni a rennes-i ítéletnek azt, hogy az emberi jogok s haladás nemzete nem engedi a középkor visszatértét, mert két középkori intézmény: katonaság és katolikus papság úgy óhajtanák.

S meg kell főképpen győzni mindenkit, hogy Franciaország saját ügyeiben nem szorul a többi népek befolyására vagy tanácsára; elintézi ő maga, s nem óhajtja tudni, hogy a Sajó-Szent-Kötélen megjelenő hetilap revizionista vagy antirevizionista-e, s arra sem kíváncsi, hogy Picquart ezredes mivel tette magát érdemessé a budapesti díszkardra.

Rennes-ben összeül a bíróság, s igazságos ítéletet mond igazságos adatok alapján.

Ha Dreyfus ártatlan, lakolni fognak az istentelen bírák; össze lesz tiporva a reakció, vissza fogja nyerni nyugalma Európa beteg, ideges társadalma, s ami mindennél több: a nagy Franciaország ismét győzelmet aratott!...

Várjuk a rennes-i tárgyalást, hogy legyen már egyszer vége a Dreyfus-ügynek, mely csak Franciaországban mély jelentőségű, de Európa többi részében s minálunk is az idegesség századának egy rohama: betegség, melyet hideg vízzel szokás és kell gyógyítani!...

D 1899. július 26.

A. E.

162. EGY ÜNNEPI BESZÉD

Mikor a Batthyány utcán összeverődött az a kisszámú közönség, mely emlékezni tudott és akart, felállott egy lelkes férfi, professzora a kálvinisták debreceni főiskolájának, s belekezdett ünnepi beszédébe.

Szép volt a beszéd. Nem olyan, mint a hagyományos ünnepi szónokoké szokott. A szónok nem látta az ünneplő közönség arcán a lelkesedést. Nem mondta, hogy most egy összeforrt nemzet ünnepe. Nem hitte, hogy a nagy költő diadalmas eszméi szentelik meg az ünnepet. Úgy beszélt csak, ahogy a szíve diktálta, ahogy a lelke parancsolta.

Megérezte a szívek dobbanását, s a szívében támadt sejtés megsúgta neki, hogy ünnepünk nem tiszta, nem őszinte. Érezte, hogy közönyünkből, önzésünkből, a porból a Petőfi emléke sem képes kiragadni bennünket, s ez az érzés reánehazedett felgerjedt szívére.

Nem, ez a kor nem a hálás utókor, nem az ünnepek s nem az ünneplők kora. Hogyan tudják megérteni a költő nagyságát, a szellemi felség nagyszerűségét, mikor minálunk mindennek értéke van: pénzben kifizetett értéke.

Mit tudunk mi azokról a kincsekről, melyek a költőt Rotschild-jainknál gazdagabbá tették, csak azt látjuk, hogy bankot nem alapított, biztosító társaságokat nem vezetett, vagyont nem gyűjtött, pártkasszára nem áldozott, s öfelsége kormánya előterjesztésére nem adományozott neki magyar nemességet, melynek értékét *ötven év óta* úgy megnövelte az ostoba emberek hiúsága.

Minálunk mindennek ára van. Még a Petőfi emlékét is tudjuk kamatoztatni. Kacagjuk az eseményeket, s érthetetlen előttünk a Petőfi lénye.

Ezt gondolhatta, ezt érezhette – hiszen ezt látjuk mindig – a mi ünnepi szónokunk is.

Sok szép beszéd hangzott el a Petőfi-ünnepen. Magyarhon húsz-ezer poétája is kitett magáért. De legőszintébb, legfájdalmasabban igaz a debreceni professzoré volt, ki fájó szívvel nézi az eszménytelen kor örült forgását, s félrevonul a százados falak közé, s elmerül a múlt szellemi kincseiben, melyek neki szebb, nemesebb korszakról beszélnek...

D 1899. augusztus 1.

A.

163. 1849. AUGUSZTUS 2.

Ma ötven éve szomorú nap virradott Debrecenre. Termőföld-jét magyar vér locsolta, pedig olyan drága volt már akkor a magyar vér!

Nagy volt az ellenségünk, mert nagy volt az igazságunk!...

A legszentebb küzdelem közel volt már akkor a *véghez*. Debrecenről Világosig olyan rövid volt már akkor a mi szerencsétlen végzetünk útja.

Milyen volt az út az aradi Golgotáig – miért tekintünk reá vissza?...

A mi szemünk a debreceni csatatéren tekint most bánatosan végig; a mi szívünk ahhoz a sírhoz vezet most bennünket, hol porladó hősök felett haldokló oroszlán szimbolizálja a szíven átszúrt nemzetet.

Hogy harcolt még Nagy Sándor hős serege!... Alig bírt vele a zsoldosok tízszer nagyobb hada, mintha érezte volna, hogy ezé a harcé lesz a babér utolsó levele – mintha minden szívbe titkos sejtelenként szállott volna a nagy katasztrófa érzete, s nem akarta volna megvárni a rémitő órát, mikor a hősök serege megalázva, lefegyverezve áll a legzsarnokabb koronás fő szolganépe előtt!...

Gyászos, szomorú nap ez a mai.

Segesvár alatt megdőlt a hős Bem rettenthetlen hada, s átszúrja egy nyomorult kozák lándzsa a legnemesebb magyar szívet, s pár nap múlva nagy Debrecen borul mérhetetlen gyászba: temeti Nagy Sándor holt vitézeit, a hősi harcban elhullt bajnok honvédeket...

A haldokló kőoroszlán ráfekszik a hősök sírjára...

Az oroszlán nem halt meg! Királyi vadat nem teríthet földre hitvány orvvadász.

Az a kőoroszlán könnyebb a porladó hősöknek a feledés súlyánál.

Órködik, emlékeztet, mint elmúlt idők sóhaja, mint kővé vált fájdalom...

... Nagy Debrecennek minden röge szent. Megszentelte a honfíköny, vér és imal

De az a sír szentebb mindegyiknél. Szentély, talizmán, kereszt és Golgota.

Minden füve a feltámadás lehelletétől nyert életet, s minden porszemében a magyar élet záloga van...

...Nem féltjük mi Debrecent, hogy oltárán megszűnjék égetni a magyar tűz lángját. Magyar volt, nagy volt mindig, s az lesz ezután is, mert hantjai negyvennyolcas honvédeket borítnak.

Az a sír a honszeretet élete lesz addig, míg Debrecen a nagy Debrecen marad, s élő átok, ha valaha magyarságát, hazáját felednél...

Hintsetek virágot a sírra, a mi mártírságunk, a mi megváltásunk szent helyére. Legyen zárandokhely az mindenha, melytől vérző szívünk akkor is reményt hoz, ha bent a fórumon kufárok is ütöttek tanyát.

Legyen áldott annak a sírnak minden porszeme, s legyen az a sír haldokló oroszlánjával örök parancs arra, hogy kell megvédeni ezt az édes, ezt a szent hazát!...

D 1899. augusztus 2.

Ady Endre

164. A ZÜLLÉS ÚTJÁN

Ausztria még egyszer, utoljára históriát akar csinálni.

A szabadsággal nem tudott élni, az abszolút uralmat nem akarja tűrni.

A beteg ember szimptomái ezek. Nem elégíti ki semmi, nincs orvossága semmi, csak a halál.

Züllik, bomladozik feltartóztathatlanul ez az összetákolt földdarab. Késleltetni bomlását már az agg uralkodó személye sem tudja; a legnagyobb történelmi hazugság, melynek neve Ausztria, közel van a véghez.

Az a harc, ami most a 14. § miatt folyik, nem érdemel rokonszenvet.

Ausztria németei szinte provokálták az alkotmány felfüggesztését, hogy nyugodtan tűzhessék ki a fekete-piros-arany lobogót, és énekelhessék a német egység izgató dalát.

Mint minden vihar előtt, most is megjelentek a leveli békák: – a jósoló politikusok.

Ők már látják egész Ausztriát lángba borulni, s látják, mint mennek a magyar katonák forradalmat fojtani, csendet csinálni, s

mint fogja a kényszerűség megteremteni a régi álmot: a magyar hegemóniát...

Nem szoktuk a politikai haruspexek jóslatait komolyan venni, de tagadhatatlan, hogy most nem hiányzik jóslataikból a valószerűség.

Ami most Ausztriában nap nap után történik: kész forradalom.

A Salzburgban és Gablonzban lefolyt dolgok már nem jámbor tüntetések. Az utcaharcok forradalmat jelentenek, s az első vérontás csak vadabbá teszi a tömeget...

Szeretnők, ha nekünk semmi közünk sem volna az Ausztriában történetekhez. Ausztria népei végeznék el egymással a számadást, és nekünk ne okozna semmi fejtörést.

Sajnos, a bomlodozó Ausztria legújabb eseményei veszedelmesen közletről érintenek bennünket. A játék részben, sőt nagy részben a mi bőrünkre megy.

Mindazonáltal nem látjuk a magyar politikusokat őrálló helyeiken. – Nem látunk semmi óvó, előrelátó intézkedést a jövőre nézve.

Még mindig közös a sorsunk avval az állammal, mellyel csak alkotmányosan szabad és lehet együttelnünk, s melynek immár nem csak alkotmánya van felfüggesztve, de mely forrongó mozgalmával, fenyegető forradalmával a legnagyobb veszedelem reánk nézve.

Itt az ideje, hogy a háromszáz éves küzdelemnek eredményt szerezzünk. Jog, igazság, törvény és józan ész tiltakozik a további együttélés ellen.

Maradjon magára az a bomlodozó, pusztuló földdarab, s érje el mielőbb százszor megérdemelt, nyomorult vesztét.

D 1899. augusztus 7.

A. E.

165. A MAGYAR BECSÜLET VILÁGOSA

Ott ég-e a szegyenpír minden honfi arcán, vagy már szegyenleni sem tud a magyar?...

Érzi-e a nemzet azt a pofoncsapást, melyet a mai napon, a félszázados évforduló egyik legszomorúbb napján, legádázabb ellenségeitől kapott?...

Van még magyar büszkeség?... Vagy tán magyar sincs többé a hazában?... Megtörtént!...

A Hentzi-szobrot nagy ünneppéggel avatták fel ma délelött. Felcsendült a Gotterhalte, melynek hangjai mellett olyan szaporán lehet mérszárolni vagy megfojtani a magyart, meghajoltak a zászlók, dísztüzet adtak a magyar bakák, s mikor a „zum Gebet” felhangzott,

imára térdelt a magyar fiú, kinek talán nagyapját az esküszegő, átkozott emlékéü osztrák zsoldos valamelyik katonája ölte meg.

Ez történt ma, a szabadságharc félszázados évfordulóján, mikor minden napunk Nagypéntek, gyásznapja a nagy tragédia egy-egy szomorú végjelenetének.

Fátyolt borítottunk minden vesztőhelyre, bosszú nélkül hagytuk Aradot s a többi rémhelyet, feledtünk és áldoztunk azóta, feláldoztuk, legyőztük a bosszúérzéstől telt szív minden fellobbanását, és mi a jutalom?... Ötven év után elviszik a vértanúk unokáit, hogy imádkozzanak a bakók üdvéért, dicsőítsék a magyar szabadság gyilkosait akkor, mikor ötvenedikszor virrad reánk a világosi gyásznap évfordulójának szomorú hajnala!...

...Ott ég-e a szégyenpír minden honfi arcán, vagy már szégyenleni sem tud a magyar?...

Mik vagyunk mi? Szabad nép vagy helóták; jámbor, türelmes birkák vagy büszke, becsületes honfiak?...

Hol voltak a magyar függetlenség dicsekvő heroszjai, kikre a magyar nép legdrágább jogait, reményeit bízta, s kik annak idején azt fogadták, hogy csak átlótt testeiken keresztül juthat az esküszegő zsoldosok emlékszozához az ünneplő sereg?...

Hol vannak a magyar kormány tagjai, hol van Széll Kálmán, kinek miniszterelnökségi szédelgése alatt kellett megtörténnie a magyar becsület sárbatiprásának, kit nagyobb bűn terhel az ünnep bármelyik rendezőjénél?...

Ötven év után ennyire jutottunk.

Felszentelik újra a magyar függetlenség sírkövét, s szinte oda kiáltják a nemzetnek: bolond magyar, ne hidd, hogy a te ünneped egy szabad nép kegyeletes visszaemlékezése a szabadságért vívott küzdelmére; a győzelem a mienk volt, s mi a győzelem hasznáról nem akarunk lemondani!...

...És a magyar nemzet engedte, hogy ellenségei is megüljék a világosi nap emlékét. Ötven év után, a világosi gyásznap évfordulóján ismét sárban van a magyar becsület, ismét sárba taposták szolgálkéü osztrák katonák, kik megfutnak minden csatában, de rettenhetetlenek, mikor egy lebilincsel nemzetet kell arculverniök!...

Hiába itt minden szó. A magyar önézretet megölte az 1867 óta tartó leplezett szolgaság, a nemzet vezetői, a nép képviselői pedig vagy korrumpáltak, vagy hideg szívü, közönyös emberek.

Az osztrák szoldateszka tegnap megünnepelte az ötven év előtti győzelmet, s ünnepevel dokumentálta azt is, hogy itt ő az úr!...

...A magyar nemzetnek pedig nincs ünnepeknivalója. A világosi napot ma ünnepeük meg a Hentzi-szobor mellett, s az ünnep a felátáadt kamarilla győzelmé volt.

...A magyar ember pedig kulcsolja össze két kezét, s adjon hálát az Istennek, hogy őseinek véréből áztatott hazájában neki is szabad élnie!...

D 1899. augusztus 12.

A. E.

166. RÁTÓT ÁLLAMFÉRFIA

Széll Kálmán úr, a magyar politikai élet Neukomja, eljátszotta immár kis játékait. A hipnózis nehéz álmából ébredni kezd a magyar közvélemény, s a miniszterelnök úr be fogja ide s tova látni, hogy a rátóti tehéngazdálkodás elvei nem válnak be a miniszterelnöki székben.

Nem titkoljuk, hogy annak idején mi is tápláltunk reményeket a miniszterelnök úr szép ígéretei felől, de ugyancsak mi voltunk azok, kiknek nagyon hamar be kellett látnunk, hogy a Széll-éra nem egy jobb korszakot jelent, s a nagyhangú ígéretetek csak ígéretetek maradnak.

Széll Kálmán a legnagyobb mértékben nélkülözi az igazi államférfi tulajdonait. Ő, aki büszkén hirdette magát a Deák Ferenc elvei letéteményesének, éppen olyan messze esett a minden hibája dacára is tiszteletreméltó Deák Ferenctől, akár a korrupció atyamestere, Tisza Kálmán vagy a korlátolt eszű volt főispán-miniszterelnök.

Deák Ferencben is erős volt a megalkuvási készség, de ellensúlyozta erős magyar egyénisége s a politikai morál iránti érzéke. Széll Kálmán paktummal került a miniszterelnöki székbe, beváltatlan ígéretekkel vezette félre a közvéleményt, egyéni érdekek kielégítésével némította el az ellenőrzés kritikáját, s ami a politikai morált illeti, a Széll Kálmán eddigi kormányelnöksége nem nagyon igazolta híres teóriáját a politikai becsületről.

Példa nélkül való az az eset, hogy egy miniszterelnök ennyi ideig sütkérezzék a népszerűség fényében, anélkül, hogy erre legkevesébe is méltónak mutatta volna magát.

Pártja megnövekedett a húsosfazék varázsától, a diadalmas ellenzék pedig paktumba göngyölte a győzelmi pálmát, s hódolattal tette le a miniszterelnök úr lábai elé. Tulajdonképpen ellenzék sincs, mióta Széll úr hinti a port a magyar politikusok szemébe.

Az ő dicsőségét zengi a magyar sajtó is – alig néhány független lap kivételével. A nemzeti jogok Túrtaioszai ma már csak ódákat írnak. Vészi József mandátumot kapott, Ugron Gábort egyhangúlag választották meg Sz.-Somlyón. Csak nem lehet kívánni Bartha Miklós úrtól,

hogy a szeretett barátunk adott elégtétel után is ellenzéki maradjon?... S ilyenformán nyert magának nagyon sok barátot Széll Kálmán úr.

Ezek után ígérhetett, bolondíthatott tovább. Minden ígérését vívmánynak vették, s minden megalkuvását államférfiúi bölcsességnek.

Az ő miniszterelnöksége alatt nyugodtan verhették arcon a magyart, avathatták fel nagy ünnepséggel a Hentzi-szobrot. Máskor az egész magyar sajtó egyként tiltakozott volna e galád merénylet ellen, most alig egy-két magyar lap emelte fel szavát.

És mégis a Hentzi-ünnep leplezte le a maga valóságában Széll Kálmánt.

Most már kezd látni a magyar közvélemény. Széll Kálmán kormánya alatt „törvény, jog és igazság” nevet nyertek a megalkuvás s a nemzeti becsület sárbatiprása.

Itt az ideje leszámolni e politikai szédelgéssel s ennek fő alakjával, a rátóti államférfival.

Sem jogcíme, sem képessége nincs a magyar politika vezetésére, s rövid uralma csak megerősítette a politikai vásár piacát.

Ha pedig a nép képviselői elfelejtik kötelességüket, megmozdul maga a nemzet, s oda juttatja Széll Kálmánt, ahová való: a rátóti tehéngazdaságba.

D 1899. augusztus 14.

A. E.

167. HÍR EGY BESZÁMOLÓRÓL

Beszámoló. Nagyváradról táviratozzák: Örley Kálmán, a margittai kerület országos képviselője vasárnap tartotta Margittán beszámolóját. Örley kijelentette, hogy a szabadelvű párt az utolsó percig híven tartott ki Bánffy mellett, és ilyen törhetlen ragaszkodással viseltetik Széll Kálmán irányában, kit a legziláltabb s legsúlyosabb politikai viszonyok közt az isteni gondviselés kegye adott a nemzetnek. *A beszéd hatása alatt Molnár Mihály balyoki ref. lelkész kijelentette, hogy bár eddig függetlenségi vezér volt, jövőre Örleyre szavaz, és szabadelvű párti lesz.*

Ez a kis hír egyik előkelő fővárosi lapban jelent meg. Néhány sor, de benne egy hitvány kor teljes képe... Hát mit is beszél ez a kis hír?

Egy kormánypárti képviselő lerándult a kerületébe beszámolni választóinak.

Ez az úr annak idején Bánffy-testőr volt, elszánt tagja a bukott miniszterelnök gárdájának.

Bánffy bukott, a gárda nem halt meg, hanem megadta magát.

Jött Széll. Az egész országot bekürtölték hivatalos és hivatalan szócsövek, hogy a *rendszer* bukott, s egy boldögabb éra előtt állunk.

Hát a rendszer nem változott meg. Ellenben Széll Kálmán a sz.-somlyói választókerület segítségével ítéletet mondott Bánffy úr felett.

Örley úr mint testőr belépett annak a gárdájába, aki első urát segített gyorsan eltemetni.

Természetesen ez privát dolog. Ízlés és felfogás dolga. Örley úrnak bizonyára okai vannak a mindenkori miniszterelnök gárdájához tartozni.

A margittai választópolgárok?... Azoknak valószínűleg szintén okuk van Örley úrban állandóan s minden körülmények között bízni.

Ki lát bele egy-egy választópolgártárs veséjébe.

Eddig megvolnánk. Ami eddig történt, szép magyar hazánkban nem is olyan szokatlan jelenség.

De ezután történt valami. Tessék ott fentebb, abból a kis hírből kikeresni, nincsen kedvünk reprodukálni...

...Ez már megdöbrent, és undorral tölt el bennünket!...

Hát így vagyunk már? Fényes nappal egész világ előtt folyik a prostitúció? ...Hát nincs már a tisztos érzésnek, hazafiasságnak semmi értéke?...

És ez akkor történt, mikor ez a nemzet a leggyalázatosabb bánalmat szenvedte át, mikor a tisztességes magyaroknak legszentebb kötelességük összetartani s megtorolni azt a durva sértést, amely a magyar becsületet érte!

...Elszorul a szívünk, megrendül a hitünk.

Hát nem jobb volna akkor dobraütni mindent?...

Adjunk el mindent, amit ezer év küzdelme még megtartott. Szabadság, jog, haza – ki ad többet érte?...

Elvégzi Széll Kálmán, ő érti jól a pénzügyi dolgokat.

Ami begyül, felosztjuk magunk között. A balyoki ref. papnak is juthatna belőle!...

D 1899. augusztus 17.

A. E.

Nagy csapás reánk, debreceniekre, hogy nekünk olyan kérdésekben kell vitát provokálnunk, hol az ellentéteknek semmi helye nincs.

Így vagyunk többek között a közvilágítás kérdésével is, mely jó idő óta foglalkoztatja Debrecen intéző köreit.

A közvilágítás kérdése – egyébtől eltekintve – tulajdonképpen hazafiúi kérdés.

Afölött kell elsősorban gondolkoznunk, hogy vajon Debrecenhez, a legelső magyar városhoz méltó az, hogy évenként majdnem százezer forintot fizessünk egy egészen külföldi vállalatnak?...

Meg vagyunk arról győződve, hogy ez ellen tiltakozik minden debreceni jó érzésű polgár. Tiltakozik pedig nem csupán sovíniszta szempontból, hanem a legracionálisabb s egészen finánciális okokból is.

Nem vádoljuk az elődöket, csak regisztráljuk azt az igazságot, hogy Debrecen városa ki van szolgáltatva egy *külföldi* s a legnagyobb mértékben üzleti érdekek szerint berendezkedő vállalatnak, mely milliókra menő hasznot húzott el tőlünk, holott nap nap után panaszkodunk a magyar ipar s iparvállalatok szegénysége miatt.

Megvádolni senkit sem akarunk. Kié volt az eddigi bűn terhe, nem kutatjuk. De itt az alkalom, hogy – szakítva az eddigi nemtörődömséggel – végre is vessünk számat magunkkal s főleg avval, hogy mi legalább – a legmagyarabb város – nem adunk tápot arra, hogy ezt a szegény, különben is erősen kizsákmányolt országot vagyonszerző helynek, keleti Klondykenek tekintsék idegen, meggazdagodni vágyó kufárok.

Debrecen város pályázatot hirdetett a jövő közvilágítására.

A beérkezett pályázatok minden frázisnál, pártoló szónál többet beszélnek!...

Ha nem is vagyunk a házi kezelés barátai, de a beérkezett pályázatok bármelyikét előnyösebbnek tartjuk, mint az augsburgi légszész-társulatét.

Egyáltalában – ha végignézzük a jelentkezők ajánlatait – lehetetlenek tartjuk, hogy Debrecen továbbra is megszavazza a maga évi százezerét egy külföldi vállalat prosperálására.

Nem tartozunk azok közé, kik mindenütt korrupciót észlelnek, de ha megtörténnék az a nem várt dolog, hogy Debrecen tanácsa egy külföldi s drágább feltételeket szabó vállalatnak ajánlatát fogadná el – kénytelenek volnánk mi is regisztrálni azt a tényt, hogy a legelső magyar kultúrváros: Debrecen is megértette a kort, s befogadta annak legmodernebb vívmányát, melynek legnépszerűbb neve: *panama*...

D 1899. augusztus 26.

A. E.

Őszintén megvallva, nem értem a vendéglősöket.

Mi a manónak tartanak ők kongresszust?...

Velük, úgyszólván náluk élek, s mégsem tudom ezt a kérdést megfejtteni.

Ők a világ legszerencsésebb finanszier-jei. Legnagyobb per-centre dolgoznak, s legkevesebben kerülnek közülök a szegényházba.

Hát mi panaszuk van?...

Debrecennek van egynéhány száz vendéglőse, s mind tisztességesen megél.

Nincs szükségük tömörülésre, tiltakozásra, legkevésbé pedig kongresszusra.

Ellenben gondolkozzunk csak!...

Mi a bajuk a debreceni vendéglősöknek?

Körülbelül az, hogy pár év alatt nem lehetnek tőkepénzesek...

De édes vendéglőseim, az tán nem elég ok háromnapos kongresszusra?...

Hiszen vagyunk itt ám nagyon sokan, kik elvégeztük jelesen a középiskolát, az egyetem auláit is sorba jártuk, s azért mégis megelégszünk avval, ha napról napra egzisztálni tudunk!!

Ha a kongresszus segítene rajtunk, bizony mi is tarthatnánk évenként néhány kongresszust.

De vegyük közönségesen a dolgot, s próbáljunk példával bizonyítani.

Itt van mindjárt először a Bika vendéglő bérlője, Milöcker Lajos. Szolid üzletember, sőt több, valóságos úriember.

Reklámmal nem él, de üzletét magas nívón tartja. Nem panaszkodik, de mindent megtesz, hogy vendégeinek ne legyen okuk panaszra.

Saját felesége ügyel fel a konyhára, ő maga érintkezik a vendégekkel, mindent megtesz, hogy a kongresszusra ne maradjon előadnivaló!!

Nem akar ez reklám lenni Milöckernek. Ő nem az az ember, ki erre számítson is. De intés akar azoknak lenni, kik nem elégednek meg a vendéglősök tagadhatatlanul előnyös helyzetével, hanem kongresszusra gyűlnek, s minden ok nélkül követelőznek.

Tessék csak vendéglős uraiméknak példát venni, ne pedig minden jogcím nélkül meggazdagodásra pályáznivaló!...

Mert idestova azt érik el, hogy nem ők, hanem a *vendégek* fognak kongresszust tartani!...

D 1899. augusztus 26.

Csillagsugáros, szeptemberi este volt. Ragyogó, megejtő, mint az őszi éjszakái mind...

Pihent, szunnyadt már a legmagyarabb város, nem volt nesznyi zaj falai között; talán a kávéházak lármás vendégeit is egy titkos, szívbe lopódzó előérzet, setjés hallgattatta el.

Százszor megemlegetett, nehéz emlékü éjszaka volt az.

Megrezzentek a föld drótidegei, s reszketve írták le a hírt: meghalt a Nagyasszony, megölte egy hitvány orgyilkos keze...

Nem tudtunk, nem akartunk hinní a hírnek, de meggyőzött a szívünkbe szállt csalhatatlan érzés.

Meghalt a mi nagyasszonyunk, elhittük, bár átkoztuk a hitet, mely szívünkbe szállt.

És megrázó volt nézni a felriadt népet.

Elnémult a beszéd minden ajkon, jajszó lett az előtörő dalból.

Óh, felviharzott érzések, ki tud benneteket feltámasztani?!

Erzsébet... Egy nemzet hite volt ez a név.

Évszázadok óta nem hintett semmi fényt reánk megszentelt, áldott koronánk gyöngye. Évszázadokig lestük az áldást szent ereklyénktől s az ékesített tróntól, de István koronájának minden köve csak a mi fájdalomunk megjegecesedett gyöngye, csak a mi megszégyenítésünk megsiratott köve volt.

Szerető szót nem hallottunk; az Erzsébet szíve volt az első szív, amely megértette egy sokat szenvedett nép szájalmas, néma keservét.

Nem volt Ő a mienk. Más volt a nyelv, melyet anyja tanított, más a szív, mely idegen eszményekért tanult meg lángolni.

De ez a szív nemes és tiszta volt. Szeretet és az igazság vágya dobogtatta meg, és – női szív volt...

És a női szív az, mely az igaz és szép iránt legfogékonyabb...

Megszeretett bennünket. Talán a végzettől Golgotára szánt lelke mibennünk talált rokonokra, hiszen mi már akkor végigjártunk sok-sok keserves Golgotát.

Szeretett bennünket. Éreztük és viszonoztuk nemes szívének drága vonzalmát.

Harcolt is érettünk. Ne nézzük számoló szemekkel az eredményt.

Annyit kivívott, amennyire a szív képes az önző gondolkozással szemben.

Szeretett bennünket, s legyen ezért a szeretetért az ő neve, az ő emléke örökre áldott.

Óh, mert olyan ritkán értik meg a mi szívünket, s olyan keveset kaptunk mi a mi uraink vonzalmaiból...

Legyen áldott az átszúrt szílvű mártír, ki az ő szívét soha meg nem értett nép templomában nyugszik, s örökre élő szelleme súgja meg azoknak, kikre rájuk fér: *érdemes a magyart szeretni!*...

D 1899. szeptember 9.

A. E.

171. A LEGMAGYARABB VÁROS

Valahonnan egy erdélyi zugból vendégem érkezett a minap.

Amolyan magatüzétől táplált, jó magyar ember volt, ki odalenn csak bocskoros mócokkal beszél, s persze roppant módon bízik a maga fájában. Különösen rólunk, Debrecenről tart sokat. Gondolom, csak olvasott eddig rólunk.

Az állomáson vártam.

Üdvözöltük egymást. Mellettem jobbról öt bécsi vigéc, balról két gyakorlatról lemaradt bakatiszt volt. Felesleges mondani, hogy németül gargyogtak... Az én vendégem meglepett arcot vágott, de nem szólt semmit.

Szolid emberek lévén, a kis vonaton iparkodtunk bejutni. Egy vendéglő előtt ugrottunk le. Nevét nem árulom el, hiszen véletlenül más is lehetett volna hozzá hasonló.

Étlapot kértünk. Az étlap egészen dualisztikus. Két részre osztott lap, de az első részén német a szöveg.

Az én vendégem panaszkodni kezdett, de még mindig szelíden.

Aztán beszélgettünk. Elmondta, hogy az ő főispánjuk útban van, mert dühös Tisza-párt[i] volt. Azután most volt náluk népgyűlés a Hentzi-ügyben, s ugyancsak határozott hangú levelet intéztek kedves képviselőjükhöz, melyben fölszólítják, hogy a Hentzi-ügyben választói véleményét tolmácsolja.

Beszélünk aztán még sok mindentről.

Közvilágításról, mely idegen kézben van, ifjúságról, mely nagy előrehaladást tett már a megalkuvás tudományában. Polgárságról, mely visszavonul. Intelligenciáról, melynek a sáp az Úristene. Vezetőkről, kik félrevezetnek. Nagyszájúakról, kik avval áztatnak, hogy mi derék hazafiak, jó magyarok vagyunk.

Beszélek neki mindarról, miről nem tud a jóhiszemű idegen. Amit mi érzünk nehéz fájdalommal: mi, kik hiába harcolunk a tisztesség mellett. Tudja Isten, én hallgattam volna.

De ha olyan bolond a természetem, hogy félrevezetni senkit sem tudok.

Talán jó lett volna elámítani az én lelkes vendégemet, de lelkiismeretem nem engedte.

Helyesen. Legyen egyszer vége annak az üres hitnek, hogy mi lelkes, jó magyarok vagyunk. Tudja meg mindenki, hogy a mi összes érdemünk a *múlt*, melyhez olyan hűtelenek lettünk... Talán ha elvesztjük a régi becsülést, jobban fogunk vigyázni a becsületre?...

Talán ha idegenek világoztatnak fel, gyorsabban felismerjük a hanyatlást?... Így gondolkozik az én csalódott erdélyi vendégem is, és adja Isten, hogy igaza legyen neki – és nekünk is.

D 1899. szeptember 12.

172. SÁR

Ha el tudnék feledni mindent, s csak árnyékom maradna itt a múltból, egy szomorú szeptemberi nap hideg, csapdosó esőjével, gyászos borújával fel tudná támasztani a sárból minden emlékemet.

Itt ülök dideregve, betegen... Kinézek az ablakon. Álmos, szürke felhőkből paskol a sárba a hideg eső. Bántóan unalmas, szomorú zaj ez...

Sár mindenütt. Temetkezik a lomb, a virág, s ébrednek az eltemetett álmok... Egy-egy hulló csepp a szív egy-egy könnye, a sárba-hullt levél meghalt reményünk gyászjelentő lapja.

Kipp... kopp... az ablakot verdesik a hideg esőcseppek.

...Elfáradtál, pihenni vágyol, ugye? Mért nem hittél nekünk. Hiába áztattuk meg kipirult arcodat, rohantál bolondul színes képek után, s nem láttad a sarat...

Pedig itt csak sár van. Azok a színek, amiket te láttál, káprázatok, beteges álmok voltak... Hiszed már most? Óh, hiszem, hiszem...

Kipp... kopp, újra... emlékezel a lányra, akivel együtt voltatok egy ilyen sáros napon, egy ilyen igazi napon? Te őt, ő téged hitegetett fantomjaival; engem észre se vettek. Hol vannak az álmok? Elhagytak veled együtt... Mert itt csak egy bosszúálló igazság van: a sár...

...És te még mindig hittél... Repülni akartál... Hír, dicsőség, diadal után repülni... Engem nem kérdeztél meg, pedig nagy az én hatalmam. Én vagyok az élet és valóság, én vagyok az álmok pusztítója...

...Azt hiszed, a mámor nem az én karomba fog dobni?... Nem fogsz feledni, csak ha én akarom. Sorsod hozzám van kötve. Álmodozó, büszke voltál – elveszítelek...

Kipp... kopp... és beszél, beszél tovább a paskoló esőcsepp.

Körülöttem a múlt kísértetei, kik megvádolnak nehéz váddal: megölted magad, megölted magad...

...De mégsem lehetek egészen a sáré. Még mindig van egy álmom. Síró álom, szomorú álom, de álom!...

Óh, mert ha ez az egy nem volna, megfogadnám ennek a szeptemberi ítéletnapnak szavát, s magam mennék a vég élébe, melynek hatalma egyetlen, s a neve: sár...

D 1899. szeptember 13.

A. E.

173. TESTVÉRHARC

Szegény, elvhű, függetlenségi polgár, ki csak áldozni, lelkesedni s egy-egy nagyságos jelölt úrra leszavazni tudsz, de a magas politikához halvány sejtésed sincs – most ugyancsak zavarban lehetsz.

Csúnya zavarba hoztak odafenn a nagyságos hazafiak.

Az ördög még jobban tudja, hogy mi lelte őket, de annyi tény, hogy úgy viselik magukat, mintha te nem is léteznél, s mintha nem mandátumot adtál volna neki, hanem amolyan szabadságlevelet, amely minden garázdálkodásra feljogosít.

Furcsa dolgokat olvashatsz azokból a lapokból, melyekbe a te nagyságosaid írnak, s melyek büszkén hirdetik magukról, hogy az igazi függetlenségi elveket csupán ők képviselik, s csupán csak ők őrzik meg a te számodra.

Olvashatsz és épülhetsz. Eötvös Károly közönséges áruoló, Tisza Bánffy-csatlós, ki hallgatott az obstrukció harca alatt, de most minden erejével az úgynevezett „régí” rendszer visszaállításáért küzd, s el ne hidd, hogy a Hentzi-ügyben a hazafiasság szólította proondra! Dehogy: Bánffyért írt, izgattott és harcolt, érte él és hal!

Jó függetlenségi magyarom, ne hidd, hogy ezt a Pester Lloyd vagy a Lepsényi páter lapja írja. Óh, a világért sem. Honmentő, nagynevű függetlenségi politikusok terjesztik, táplálják ezt a hírt, melyet valóság esetében is titkolnunk kellene, már csak a párt becsülete érdekében is.

Persze azt hiszed, hogy ilyen rémítő vádat adatokkal erősítenek. Hja, úgy nem lehetne országos politikát csinálni. Persze te ehhez nem értesz. Te csak szavazni tudsz. A magas politika kívánja azt, hogy gyöngéden óvjuk ellenségünket, s borítsuk rá a vizes lepedőt arra, aki elvtársunk, hasznos bajtársunk volna, vagy mi a szösz. Arról nem tehet, hogy vezérszerepre jogosító tehetsége van. Ez pedig halálos bűn a mi ambiciózus kolomposaink közt.

Nem szándékunk Eötvöst és politikáját védeni, de a „jog, tör-

vény és igazság” szemfényvesztő komédiájában megőrzött éleslátásáról, a Hentzi-ügyben kifejtett s egyedül helyes állásfoglalásáról más-képpen, mint elismeréssel szólni nem lehet.

Lehet, hogy némely urak érzik odafenn annak a bizonyos „rendszerváltozásnak tagadhatatlan előnyeit”, de mi – sajnos – nem oszthatjuk az ő optimista felfogásukat.

Mi, kiket éppen ők szoktattak a szép beszédekhez, nem elégszünk meg hangzatos frázisokkal s cikornyás ígéretekkel. Tetteket vártunk, s az első és legnagyobb szabású tett a Hentzi-botrány volt.

Ez után a hallatlan pofoncsapás után be nem fejezni a még meg sem érdemelt dicshimnuszot – ha nem is gyanús, de érthetetlen.

Némely függetlenségi politikus azonban méltóságán alulinak tartotta ilyen kiskaliberű dologgal foglalkozni, s ehelyett jobbnak látta felújítani a régi átkot, a belviszályt, melyet ők olyan passzióval üznek, s mely nekünk annyi fájdalmat okoz.

A békét mi is szeretjük, de a harcot az ellenséggel szemben követeljük. S nagyobb ellensége a magyar nemzet függetlenségének a testvérharc szítója a legnagyobb aulikusnál...

Te pedig, viszálykodáson búsongó magyarom, vond le a magad józan eszével az illő tanulságokat, s számolj le majd azokkal, kik bizalmadra méltatlanok voltak, s bárcát csináltak a te bizalommal s önzetlenül ajándékozott mandátumodból.

D 1899. szeptember 18.

A. E.

174. EGY PREMIER

Csütörtökön este premierje volt a debreceni színháznak. Egy fiatal, divatos, pesti írónak, Makai Emilnek Robinsonok c. egyfelvonásos vígjátékát adták először színészeink. Makai Emilt a verses forma iránti kitűnő érzéke tette ismertté, s képesíti főképpen fordításokra. E téren ért is el igaz sikereket. Most ő maga is a drámaírás csábító mezejére lépett, s a fővárosi lapokból ítélve ez a darabja Pesten határozott sikert aratott. A darab egy régi ötleten épül fel, amelyet különösen Offenbach járatott le. – Mert a Robinsonok tárgya, az antik világ kifigurázása lehetett valaha igen jó téma, de ma, mikor idestova görögül tanuló ember se lesz, s nagyon sok intelligens ember él meg mitológiai ismeretek nélkül, ez a tárgy bizony elavult. A Robinsonokban különben két angol utas vetődik egy ismeretlen szigetre, hol régi görögök utódai élnek éppen úgy, mint 2000 évvel ezelőtt. Egypár komikus helyzet, s a darabnak vége van. Mintha nem is akarta volna a szerző, hogy a hallgatóságnak túlságos oka legyen mulatni. Az elő-

adás elég gyöngye volt, s főképpen ennek tulajdoníthatjuk a különben kedves és ügyesen megverselt vígjátéknak hideg fogadtatását. A szereplők közül Kiss Irén, Szathmáry és Rubos váltak ki.

D 1899. október 7.

(ae.)

175. EGYIPTOM GYÖNGYE

(Bohózatos operett 3 felvonásban. Írta Heltai Jenő.
Zenéjét szerzette: Forrai Miklós. A debreceni színház
premierje 1899. okt. 8-án)

Szép sikerről számoltak be annak idején a fővárosi lapok. A sikert Heltai és Forrai Egyiptom gyöngye című operettje aratta volna a Magyar Színház színpadán. – A fővárosi lapok pajtáskodó kritikáira nem lehet ugyan építeni, mindazonáltal kíváncsian vártuk a tegnapi bemutatót, lévén az operett egyik szerzője Hajdú megyei, félig-meddig tehát földink.

A bemutató megtörtént, de sajnálattal kell konstatálnunk, hogy az új operett hidegen hagyta a közönséget, s talán még fél sikert sem ért.

Pedig már a kitűnő előadásnál fogva is nagyobb sikert kellett volna érnie.

A darab meséje egy abszolút lehetetlenség, mely még operett-szövegnek is merészség. Méghozzá nem egységes, szétfolyó, több helyt izléstelen, mely hibák nem nagyon inspirálhatták a komponistát. De hogy a tagadhatatlanul szellemes Heltai Jenő munkája, azt elárulják a briliáns verselés, a groteszk helyzetek, jóízű tréfák s helyenként határozottan szellemes paródiák.

Szeosztrisz, egyiptomi király (Sziklay) – az Istenek büntetésétől megsiketül, s csak úgy nyerheti vissza hallását, ha egy férjéhez hű asszonyt csókol meg. Világgá megy, sokáig bolyong, s csak akkor gyógyul meg, midőn hazájába visszatérve leánya, ki egy szegény piktorral szokott világgá, csókolja meg.

Ez a Heltai meséjének a magva. Persze sok minden szövődik bele a mesébe, ami éppen nem teszi azt mulatságossá.

Forrai zenéje dilettáns munka. Komponálás tehetségének fő forrása a reminiszcencia. Főképpen az öreg Offenbach jutott az este az eszünkbe. Van azonban egypár száma, melyben elég eredetiség, ötlet és ügyesség van. Tetszett például az első felvonás duettje, melyet Kállay Lujza és Ferenczy énekeltek igen szépen, s a már a Magyarfiak

révén jól ismert Milimári-induló, s hogy néhány csinos zeneszám da-
cára sem hatott, fő oka a finálék gyengesége.

Az előadás kitűnő volt. F. Kállay Lujza, mint Zenaisz királyleány,
elragadó bájos volt, gyönyörűen énekelt. Plasztikai képei elragadóak
voltak, izléses, szép öltözékei feltűnést keltettek. Egy szép virágcsok-
rot kapott.

Sziklay elemében volt. Hálás szerepét ugyancsak kiaknáztá, s
Kállayval osztozott a tapsokban.

Ferenczy szépen énekelt.

Szigeti Lujza azt juttatta eszünkbe, milyen nagyszerűen tudta
volna az ő szerepét megjátszani – Locsarekné.

Kisebb szerepekben igen jók voltak: Szathmáry, Rubos, Kör-
nyecy, Bartha és Fenyéri, ki az operettekben feltalálta az ő valódi
terrénümát.

Az előadásnak érdekességet kölcsönzött a Halmai testvérek
tánca s azok a szellemes, aktuális kuplák, melyeket Sziklai énekelt
óriási hatással.

Az előadást telt ház nézte végig. A tetszésnyilvánítás nem volt
fölötte zajos, a szerzőt csak az első felvonás után hívták ki – egyszer.
Az előadók azonban több tapsot is megérdemeltek volna. Ma, holnap
és szerdán ugyancsak az Egyiptom gyöngye kerül színre.

Elismerés illeti végül Komjáthyt, ki a darab díszleteire s az új,
szép jelmezekre meglehetősen áldozhatott.

D 1899. október 9.

(ae.)

176. NAPSUGÁR-SZATÍROK

Szokráznak az utcakövön, megfürödnek a porban, kacérkodnak
a hulló levéllel, és kegyetlen gúnnyal üldöznek, úznak...

Ellenségeim. Emlékezem, már régen azok. Legelőször is ők
nevettek rajtam, mikor valami ostoba véletlenségből rendeltetett,
hogy én is létezzek. Bizonyosan akkor is nevettek. Gúnnyal, kár-
örömmel.

És azóta mindig. Az őszi fény, a napsugár-szatírok az én vég-
zetem.

És ez a végzet reám nehezedik; a lelkemre, a szívemre ül –
ilyenkor: ősszel.

Úgy érzem, hogy csak mostanig tart. Nem leszek tovább őszi
sugárnak, őszi elmúlásnak üldözött áldozata, s vége lesz a robotnak,
melynek neve: ifjú aggastyánság...

A tavasz utáni vágy fog megölni?... Tavasz. Sohasem éreztem még a melegét. Ifjúság. Nem voltam ifjú soha.

Ilyen voltam mindig. Fialat arccal, hazug vonásokkal vén, beteg szívű ember...

Ha hozzám ért egy sugára a valódi ifjúságnak: az a sugár a gyehenna szikrája volt: beégett a szívem közepéig...

Dőlöttem én is az ifjúság himnuszát. Szerettem. Milyen szerelem volt. Sem illata, sem fénye nem volt. Kínzó, hideg érzés, névtelen epedés, napsugár-szatirok kegyetlen játéka.

Most már nem tart tovább. – Hiába nevettek ki gúnyos, kegyetlen szatirokl...

Ti nem tudtok életet adni, de a tavaszi napsugár az tud...

És élni fogok. Most, mikor mint szívkalózkodok elraboltok minden kedvet a szívből, én érezni kezdem a tavasz melegét. – Egy kicsiny sugár csak.

Egy leányszív szerelme csupán. De én érzem, mint törik meg a végzet, érezni kezdem a tavaszt...

Napsugár-szatirok, bátran nevetettek! Életemben most történt először, hogy kacagástok visszakacagom!...

D 1899. október 10.

E.

177. A HÉTRŐL

Nagyvásár és szüret. Ezek lettek volna a hét eseményei.

A nagyvásár eredménye néhány siránkozó reminiszcencia a régi jó időkől, s bizony-bizony a szüret eredménye se sokkal több.

A nagyvásárral majdnem úgy voltunk, mint a rátótiak. Ha a kisbíró oldalba vágta a nagyot, hasonló módon hivatkozhatott volna a „nagygyűlésre.”

Különösen sokat ártott a vásárnak, hogy a rendőrség előzetesen befogott vagy húsz zsebmetszőt. Emiatt a vásár nem volt elég népes. Hja, húsz ember nagy szó egy debreceni őszi nagyvásárban.

*

Beszélik, hogy a régi debreceni nagyvásárok vasárnapján a színházban aranyért sem lehetett volna egy helyet kapni. Megtelt teljesen jó vidékiekkel. Bezzeg üres volt az idén. Pedig premier volt, operett-premier.

Négyszer adták színészeink, roppant ambícióval s buzgalommal

az új darabot. Mit se ért. Közönség, sajtó nem akceptálta, s nagyon jó ízléssel.

Szellemtelen a meséje, a muzsikája, s a jókedvű Sziklai kuplójával szólva, hogy e darab sikert érhessen:

„...*Egyiptomban lehetetlen,
Még Egyiptomban is lehetetlen!*”

*

A színházban és színház körül van most az élet. Még a korzó-közönség nagy része is a színház felé terelődött. Így szokott lenni minden szezon elején. Hódolva a szokásnak, az úgynevezett „színházi események”-ről is be muszáj számolnunk. Íme egy pár.

Komjáthy visszaesett a betegségébe. Ismét hízik. A társulat tagjai ellenben fogynak. Rossz nyelvek szerint mindig úgy van. Ha a direktor hízik, a társulat soványodik le.

Fáy Flóra például őszintén, de büszkén vallja be, hogy teljes kilenc kilót fogyott.

– Most már nem lehet több 80 kilónál – jegyezte meg egy udvariatlan zszurnaliszta.

Perényi Margit, az új szubrett-primadonna, hétfőn lép föl először színpadunkon. Akik látták már, azt állítják, hogy kedvence lesz a debreceni közönségnek. Óhajtánók, hogy úgy legyen.

Óvatosságból azonban figyelmeztetjük a jogakadémia dékánját. Nagyváraddon olyan nagy volt a jogászok között a Perényi-láz, hogy minden napra esett egy párbaj. Preventív intézkedések látszanak szükségesnek.

Még egy színházi hírt. Szerdán választották meg a színészek küldötteiket a Színész Egyesületbe.

Ezeken a választásokon az győz, akit a nép: a karszemélyzet akar.

Rubos is kapott egy szavazatot.

Nagy volt a kíváncsiság, hogy kicsoda Rubosnak olyan nagy tisztelője, hogy – rá szavazzon.

Nem derült ki. Csak Rubos tudja, de őneki szerénysége tiltja a titkos tisztelőt és szavazót megnevezni.

Képviselőül különben Karacs Imrét választották meg nagy szótöbbséggel.

Egy tenorista, aki a kollégái között is népszerű: Egyiptomban lehetetlen. Nálunk ilyen is van.

*

A Varga Ottó országos szenzációt keltett ügyében szeretőnk a debreceni főiskola tudós professzorának, Ferenczy Gyulának véleményét hallani. Szeretőnk pedig főképpen azok, kiket sokszor lelkesített fel egy-egy hatalmas, bátor hangú, hazafiasságra gyújtó előadása.

Mit tarthat ő arról a gyalázatos botrányról, mely szintén egy korrajzi adat. Adat e kor történetéhez, melyet a jövő Tacitusa fog megírni. Keserű, de fájdalmasan igaz szavakkal beszélt a Petőfi-émléktábla leleplezésén. Íme, ismét egy eset, mely az ő kritikáját igazolja. A teljes erkölcsi elzúllás – eddig jutottunk el a „nagy század” végén. Hogy lehessen gyógyulást remélni, mikor megmételezzük a fiatal szívüket, s galád bosszút forralnak az ellen, ki a katedrán szent lelkesedéssel iparkodik a szívükbe oltani a történelem nagy tanulságait, a hazafiság, erkölcs és igazság megváltó tanait.

Sötét, riasztó kép, de minden vonása igaz. Nemcsak legnagyobb szenzációja az elmúlt hétnek, de legnagyobb szomorúsága is...

D 1899. október 14.

E.

178. III. RICHÁRD

Kissé mucsai dolog volna prelegálni Shakespeare-ről, vagy felfrissíteni azt a régi mondást, mely a Shakespeare-darabok kénytelen színrehozataláról szól. Olyanformán vagyunk – tagadhatatlanul – a Shakespeare-darabokkal, hogy jó előre el kell határoznunk magunkat: ma élvezni fogunk. De még ez a vékony kvalifikáció is csak kevesünké. A nagyközönség, elsősorban pedig a debreceni közönség – a leghatározottabban merem állítani – egész szépen megélné Shakespeare nélkül is. Bisson et Comp. urakkal vagy mondjuk az Egyiptom gyöngyével. És tessék előszedni az egész Shakespeare-repertoárt, én nem hiszem, hogy valamennyire is számbavehető eredményt szerezne a mi közönségünknel. Nem, mert talán a mi színészeink nem volnának képesek Shakespeare-t elfogadhatóan interpretálni, de egyszerűen azért, mert a debreceni színházi közönség kilenctized része a brit óriásnak még csak intencióival sincs tisztában, nem szólva a századvégi ízlésről, mely még a legintelligensebb elmék előtt is mulatóhelyé alacsonyította le a színpadot. Nem zengek dicshimnuszt sem Komjáthynek, aki elszánta magát egy deficités napra, sem Barthának, ki nemes ambícióval tette stúdiumává Shakespeare egyik legnehezebben ábrázolható alakját: a perszifikált gázságot. Merész, de nemes intenciójú kísérletük magában hordja az elismerést, melyet – függetlenül az előadás sikerétől – szívesen adunk nekik.

A Bartha István Richárdja nem volt tökéletes alakítás, de minden vonása elárulta az öntudatosan alakító színészt. A szerep nem a Bartha egyéniségének való. III. Richárdban a gazság minden neme koncentrálna van. Egy kameleon-gazember az, kinek ezerszínűségét megrajzolni csak ezer vonással, ezer árnyalattal lehet. Ennek pedig mindjárt akadálya a Bartha hangja, mely nem elég hajlékony, főképpen pedig nem volt az a hazug szeretet olvadékony, kígyó szavainál. Néha teljesen háttérbe szorult a drámát irányító alak, holott rémítő intrikáival és gatzetteivel folyton szemünk előtt kellett volna állnia. A darab vége felé pedig, mikor meg kellett volna küzdenie a felidézett árnyakkal, mikor nyomorult lelkének iszonyú erőfeszítésével küzd a vég ellen, erőtlené, bágyadttá vált. Általában azonban érdemes és sokat ígérő alakítás volt a Bartháé, s az aratott tapsokból kitartást és erőt meríthet a jövőre.

A többi szereplők közül Komjáthy érdemel elsősorban említést. Nyílt színen tapsot aratott.

Nyílt színen aratott tapsot két ízben is F. Lányi Irma, ki intelligens színésznőnek látszik, s nem deklamál oly kétségbeejtően, mint a legtöbb vidéki hősnő.

Komjáthyiné, Halmy Margit, Szacsvay, Tanay, Sziklai és Fenyéri voltak még azok, kik a jámbus-tengerbe fulladt környezetből megmenekültek.

A rendezés jó volt, de a díszletek kritikán aluliak. A tagadhatatlanul értékes előadás új díszleteket érdemelt volna.

D 1899. október 16.

a. e.

179. PERÉNYI MARGIT ELSŐ FELLÉPÉSE

Díszes, szép közönség tapsolt tegnap a szintársulat új szubrett-primadonnájának, Perényi Margitnak, ki egy csapásra meghódította a közönséget. A Varázsgyűrűben lépett fel a művésznő, Planquette-nek abban az operettjében, melynek hatása legkevésbé frappáns, s melyben annak idején Küry Klára sem tudott nagy sikert aratni. Perényi Margit határozott szubrett-tehetség. Kedves megjelenése, bájos, üde s kifejező arca, élénk temperamentuma mindjárt megnyerő erővel hatnak. Hangja tiszta csengésű, végtelenül kellemes, s még karban is eléggé kiválik.

Játékában a természetes báj a finom ízléssel párosul. Szóval Perényi Margit – tegnapi fellépéséből ítélve – rövid időn éppúgy kedvence lesz a debreceni közönségnek, mint volt a kolozsvárinak és nagyváradinak. *A közönség szokatlanul melegen fogadta: mindjárt be-*

lépéskor hatalmas tapsvihár zúgott fel. S attól kezdve, hogy belépőjét elénekelte, állandó volt a taps és a kihívás. – Részünkről csak gratulálhatunk Komjáthynek ez újabb szerződötetéshez, mely a vidék legjobb szubrett énekesnőjét szerezte meg Debrecennek.

Szerencsése volt a bemutatkozó művésznőnek partnerében: Rubosban. Rubos, kinek valóban bámulatos sokoldalúságát nem tudjuk eléggé méltányolni, tegnap este különösen elemében volt. Gyönyörűen énekelt, ügyesen játszott.

F. Kállay Lujza, mint mindig, tegnap is sok tapsot aratott. Nagyon jó volt Karacs is.

Általában az összes szereplők buzgólkodtak az előadás sikerén, melyből nem von le semmit a karok és zenekar néhány kisebb botlása.

D 1899. október 17.

(a. e.)

180. A HÁZI BÉKE

(Vígjáték három felvonásban. Írták: Alexander Bisson
és Adolphe Leclercq. A debreceni színház premierje
1899. október 18-án)

A házi béke az úgynevezett fehér darabok közül való. De míg a többi fehér darabok a disznóságokkal együtt a szellemet is nélkülözik, A házi béke kedves, szellemes és mulattató, anélkül, hogy obszcén lenne.

A házi béke elsősorban is francia darab. Ebből természetes az, hogy hagyományos receptre készült. Egy francia vígjáték – ha még a legszellemesebb is – elárulja a gyári eredetet. Ámbár, hogy a Bissongyár a legkitűnőbbek közül való, az szent igazság.

A házi béke Lucien Morenil (Tanay) nejének, Germaine-nek (Halmy M.) féltékenységi mániáján épült fel. Borzasztó ez a fiatal asszony! Féltékenységgel majdnem az örületbe kergeti jámbor férjét. Keresi, állandóan kutatja azt a nem létező fehérnépet, akivel a férje ura csalja. De nemcsak ezt teszi. Gyanút lop a legjobb barátnője szívébe, kit szintén féltékennyé tesz férjére. S mikor aztán egy rettenetes családi jelenet után férj és feleség a nő szüleihez utaznak, hogy bejelentsék a válást, Germaine asszony a saját édesapja viszonya után kutat, mert hát a férjek, akármilyen öregek is, egyebet sem tesznek, mint a feleségeiket csalják. Pedig hát a két öreg csak azért veszekedik egymással, hogy a fiatalokat jó útra térítse. Ezer mulattató helyzet után végre sikerül is helyreállítani a féltékenységtől feldúlt családi békét.

Nagyon kedvesen van a darabba beleillesztve a Germaine fivérének, egy francia Mokány Bercicskének szerelme, ki leendő apósának tündérmeséket beszél az ő családjá házibékéjéről, s rendesen akkor érkeznek, mikor az igazi vagy mű – családi – vihar a legjavában dühöng.

Ez a kis mese folyik le végtelenül mulatságosan A házi békében, melyet a közönség nagyon szívesen fogadott.

Végre egy igazi francia szellemű vígjáték, melyet fiatal leányok is megnézhetnek!...

Még nálunk is ritkán kerül darab olyan mintaelőadásban színre, mint A házi béke.

Rendezés, kiállítás, játék kifogástalan volt.

A féltékeny asszonykát Halmy Margit játszotta az ő bámulatos finom művészetével.

Minden mozdulata, minden szava művészi volt, s megérdemelte a bőven kapott tapsot.

Méltó partnere volt Tanay, ez a szemünk előtt nagyra nőtt színész, ki minden újabb szerepében kifogástalant ad.

Meglepett bennünket ifj. Szathmáry az após szerepében. Hátározottan tehetséges színész, s az csakis érdemére szolgál, hogy nem kisebb színészt utánoz, mint a mi nagy művészüket, az idősebb „Szatyi” urat.

Kiss Irén excellált az anyós szerepében. Bár ez az anyós nem a házsártosok közül való.

Rubos igen ügyes falusi gavallér volt.

A többi szereplők is, különösen Szigeti Lujza, Bartha, Cserényi Adél, Fáy Flóra és Makray a legjobbat nyújtották.

A darabot telt ház nézte végig.

D 1899. október 19.

a. e.

181. HALADÁS

Megszoktuk már a napi eseményeket pillanatnyi érdekességüknek tekinteni.

Minél perverzebb, minél szokatlanabb, annál jobban hat egy ügynevezett „szenzáció” az idegeinkre. Törvény, ok, összefüggés után azonban nem kutatunk. Vagy betegek, vagy restek vagyunk ahhoz, de a legvalószínűbb az, hogy már kezdünk felejtetni gondolkozni.

Ahogy van, úgy van. Szinte dogmává lett a nemtörődömség, ahol az egy kis gondolkozással is járna. Az ördög szerezzen magának

hiábavaló gondot: van úgyis elég bajunk, miért vállalkozunk szalma-cséplésre. Íme: a modern ember filozófiája. Közöny minden iránt, ami kényelmes agyvelőinknek témát ad, de a konyhára nem hoz egy fillért sem.

Pedig a napi események, főképpen a legújabbak fölött ilyen könnyen elsiklani nem szabad.

Ezek az események a modern felületesség szemében jelentéktelenek, valóságban pedig egy megdöbbentő tanulság hordozói. Azt igazolják, hogy a mi haladásunk szemfényvesztés, s a közöny és a megalkuvás feltartóztatlanul dönt vissza vennünket a már rég elhagyottnak vélt sötétségbe.

Pár példával szolgálunk csak. Terünk sincs többre.

Néhány nappal ezelőtt vérlázító eset történt Debrecenben. Nem egyetlen. Hasonlókat olvashattunk több vidéki és fővárosi lapban. Börtönbe dobják a magyar embert, mert annyiszor elnyomott, drága anyanyelvén egy szót mert szólani.

Még néhány évvel ezelőtt felzúdult volna az egész magyar közvélemény a katonai önkény ilyen páratlan brutalitásaira. S most? Ki törődik vele? Egypár lelkes skribler ember; az ő szavukra pedig nem nagyon figyelnek. – Zorsich kapitány úr nyugodtan szivarozhat és börtönözhet. A magyar kormány most avval van elfoglalva, hogy az ő fizetéseiket felemelje.

Kolozs megye is szolgált egy kis szenzációval. A nemes vármegye egyszerűen kimondta, hogy csak a megyében született és működött férfiakat küld fel ezután a parlamentbe.

Gyönyörű kritika a népképviselőt alkotmánya fölött. És gyönyörű haladás is. Küldjön ezután – mint régen – a vármegye „követ”eket. Hisz úgysem mutatkoztunk érdemeseknek az igazi parlamentarizmus áldásaira.

Varga Ottót megintük, mert „színezi” az előadásait, mert kimondja az igazságot, hogy a legtöbb Habsburg zsarnok volt... Még nem is olyan régen Verhovay meg merte írni kritikáját a kassai király-tósztra. Azért nem ítélték ám el felségsértésért... Máskor volt az, akkor még volt közvélemény is.

Gyulai Pált sem a hazafiatlansága buktatta meg. Csak az érvényesülni nem tudásért dühöngő, kicsinyes ambíció... De mit jelent az a terv, hogy a legelső magyar irodalmi társulat elnökévé egy gr. Apponyi Albertet akarnak megválasztani?... Ez egy gyönyörű szegénységi bizonyítvány, elismerése annak, hogy mielőttünk elég érdem, ha valaki grófi ágyból születik. Mert nagy politikus, nagy szónok lehet Apponyi Albert, de az irodalomban annyi érdeme sincs, mint az utolsó mucsai fűzfapoétának.

De hát gróf...

Itt aztán már teljes a retrográd irány.

A Széll Kálmán kormányzása még nagyobb tápot ad a „kiváltságos” számárgódásoknak. A korrupt Tisza-rendszerből legfeljebb abban különbözik, hogy konzervatívabb. Nem nemesít meg minden összeszedelőzködött strébert, de buzgólkodik a „régikiváltságosak” megerősödésén... Így csinálják nálunk az egységes, erős magyar társadalmat...

... Olykor még mi is kísértetbe esünk. Pedig mi szeretjük magunkról hinni, hogy felülemelkedtünk a címkóros, predikátumos, előkelősködő tömegben.

Mikor olvassuk, hogy a sárosi „dzsentri” főispánjával különb „urat” akar; látjuk, hogy Széll Kálmán milyen jó lábón él az eddig petúroskodó, hitbizományos mágnás urakkal; mikor lépten-nyomon találkozunk figurákkal, kik tüntetnek előkelőségükkel, mert apjuk vagy nagyapjuk elég gyöngye volt talmi nemességet szerezni nehéz verejtékkel, szorgalmas munkával szerzett vagyónkájához – mondom: még mi is megtántorodunk.

Vajon nem jobb volna-e az árral haladnunk? Előszedni a lomtárba helyezett predikátumokat, s ne[m] csinálni obstrukciót ennek a rákhaladásnak, hanem hízelegni, stréberkedni s mindamellert előkelősködni a hatalom egypár darab koncáért... Így haladunk mi, kérem szépen!...

D 1899. október 21.

Ady Endre

182. LA TRAVIATA

Szombaton este másodszer került színre Verdi hatalmas alkotása. Az előadás az elsőhöz hasonló magas színvonalon állott. A főbb szereplők közül Bódi, Karacs, Ferenczy excelláltak. Azt azonban rosszul esett látnunk, hogy ezt az eseményszámbe menő szép előadást alig fél ház hallgatta végig. Bezzeg lett volna közönség a Goldstein Számira vagy egy ostoba operettrel!...

D 1899. október 23.

a. e.

183. VIGÉCEK

Az e címen ismert hülyeség vonzott vasárnap délután nagy közönséget a színházba. Igen kérjük Komjáthy direktort a vasárnap délutáni darabok megválogatására. Elvégre talán az is volna a va-

sárnap délutáni előadások célja, hogy bizonyos ízlést csináljanak, nem pedig a Vigécek-féle korszakos butaságokkal jóelőre tönkretessük a színházi közönség vasárnap esti hányadának meg sem szerzett ízlését. Különbösen az efféle helyi s főképpen héber ízü darabok csak a fővárosi huszadrangú szinkörök repertoárjára valók.

D 1899. október 23.

a. e.

184. ARANYLAKODALOM

Rákosi-Beöthy szép és hatásos alkalmi darabja már nem tudott félannyi közönséget sem színházba vonzani, mint délután a Vigécek. Pedig az előadás igen jó volt. Fáy Flóra és Szacs vay teljes ambícióval játszottak. Sziklay Krausz bácsija felülmúlhatatlan, úgyszintén a Rubos tót honvéde is. A hortobágyi jelenetben Perényi Margit énekel gyönyörűen. Megismételtették, vége-hossza nem volt a tapsnak. Azt hisszük, hogy a kisasszony, ki olyan hamar kedvence lett a mi közönségünknek is, népszínművekben is nagy sikert érne el. A toborzási jelenésben jólesett hallanunk a kis Bárdos Irma tiszta, kellemes hangját. Megérdemelné, hogy többször foglalkoztassák. Végül szeretnénk volna, ha a darabba beillesztik az okt. 6-i ünnepélyre készült legújabb képet is.

D 1899. október 23.

a. e.

185. A VÍZ ÉS A SZESZ

Debrecen város problémái ezek.

A vízzel az a baj, hogy *nincs*, a szesszel pedig, hogy *van*.

A nemes város ugyanis roppant szívére vette, hogy gyermekei a vízhiány miatt szomjan találnak halni. Ezen segíteni kell, s megnyitotta – a szeszüzletet. Természetesen nem számolt le két dologgal. Először, hogy nem mindenki issza meg a szeszt víz helyett, másodsor a szeszüzlet még azt a kis vizet is felemészti, ami még Debrecennek van.

Ez a hanyagság megbosszulta magát.

Debrecen – a város és nem a szeszkereskedő – rájött hamar két dologra. Először, hogy a szesz mellett elhordja a járvány mind a hatvanezer és egynéhány lakóját, másodsor, hogy olyan nagy szeszüzlet-hez, mint az övé, több víz szükséges. Ezt Debrecennek – nem a vá-

rosnak, hanem a szeszkereskedőnek – olyan ellenségei is bizonyítják, mint az Áronok.

Mikor aztán ilyen sok világosság gyúlt a város bölcs vezetői fejében, elhatározatott két dolog:

1. Víznek muszáj lenni.
2. Szesznek is muszáj lenni.

Nemsokára ismét lesz kútfúró kísérletezés, de megmarad a szeszkereskedés.

Valószínűnek tartjuk, hogy a második határozat testet fog ölteni.

S a víz?...

Ajánljuk az Áronoknak: nyissanak vízkereskedést.

Több szükség van erre, s jövedelmezőbb is a szeszkereskedésnél Debrecenben.

D 1899. október 26.

-di.

186. ARCÁTLANSÁGOK

Schmidt Károly, szász nemzetiségű képviselő a Budapesti Hírlap szerkesztőjéhez intézett levelében szász testvéreinek védelmére kél az ismert zászlórendelet-affér esetéből.

Sok új dolgot tudunk meg a Schmidt úr leveléből. Eszerint a szászok kifogástalan magyar hazafiak, a magyarsággal együttéreztek s harcoltak mindig (?), s rosszul esik nekik az a bizalmatlanság (?), melyet a magyar kormány – azóta már visszaszívott – zászlórendelete elárul.

Ezt a levelét a Budapesti Hírlap *minden megjegyzés nélkül* közölte. Íme, bizonyítéka a mi bárgyú türelmességünknek.

Mi eltűrünk s elhiszünk mindent. Szemet hunyunk a nemzeti-ségek legarcátlanabb provokálásaira, de hozsannákat zengünk, ha Tisza Pista úr összehupuzilóddzik egypár részeg oláh fiskálissal vagy bepálíkázott dászkállal.

Ha a kaptafajavitók nemzetközi kongresszust tartanak, a magyar kormánynak képviselőről kell gondoskodnia, nehogy bepiszokoljanak bennünket elkapatott agitátoraink, akik közül nem egy futóbolond már, mint a minap bebizonyították ezt az oláhok Rómában megcselekedett örült tüntetéseikkel.

Schmidt úr tagja a szabadelvű pártnak, régi, hűséges mameluk, magyar honatyá.

És Schmidt úrban van elég merészség meghazudtolni a történelmet s a közelnapok eseményeit egyaránt.

Óh, a szászok mind jó hazafiak. A szabadságharcban mellettünk harcoltak; Európa előtt meg nem rágalmaztak bennünket soha; nagyjainkat megbecsülték; a szent háromszín előttük is szent; az ő Mekkájuk Budapest, és nem Berlin; államférfi-ideáljuk Kossuth Lajos, és nem Bismarck; vezetőik önzetlen magyar hazafiak, nem pedig lebunkózni való, megháborodott zöld szászok...

Ezt kell következtetni a Schmidt Károly úr leveléből.

És ez a levél egy szó megjegyzés nélkül maradt. Schmidt úr jól beszél, Schmidt úrnak igaza van. A szászok valóban derék, jó hazafiak. Szegény félreismert szászok, szegény ártatlanul meggyanúsított jámborok...

Nem elég, hogy hűségesen szállítják a többi nemzetiségekkel együtt a kormánypárti képviselőket?... Csak nem kívánhatjuk tőlük, hogy ennek fejében egy kicsit ne árulják el a hazát?!...

... És itt van minden bajnak a forrása. Egyik kormány olyan bűnös ebben a tekintetben, mint a másik.

Nem akarnak, nem mernek férfias eréllyel eljárni. Gyáván túrrik, mint veri arcul a magyart saját portáján a befogadott jöttment.

Végre is gyökeres, *egész* eljárást kérünk.

Be nem tartott helynévrendeletekkel, kidolgozás alatt lévő zászlótörvényekkel, türelmesség gyanánt feltüntetett gyávasággal csak növeljük a veszélyt.

Ne tessék titkot csinálni belőle, hogy a mi célunk a nyelvben s mindenben egységes Magyarország! Tessék a legradikálisabban elfojtani a legcsekélyebb nemzetiségi aspirációt is!...

Akinek nem tetszik, menjen Poroszországba – lengyelnek!...

Ott tudják ám, hogy kell a rakoncátlanokkával amúgy istenigazában elbánni!...

D 1899. október 28.

A. E.

187. ERDŐ SZÉPE

Higgye el, aki akarja, hogy az életben csak egy probléma van: a tisztas munkas és a születési előkelőség harca. Nincs nekünk a világon semmi egyéb bajunk. Nincs már előítélet, nincs leigázó tőke, nincs nyomorgó munkásosztály, nincs jobbjágy-intelligencia, nincs erkölcsi anarchia, kérem, nincs az életben semmi, csak munka és munkátlanság. Morelek és Guy-Chatelek. Éljen a romantika a maga ostoba naivságával sokáig! Jó közönség, dúslakodj, dobzódj [!] az Erdő szépe szépségeiben, okulj remek meséjéből, melyhez hasonló

a világ fennállása óta nem történt. Hidd el, hogy félkegyelmű parasz-
tok intézik uraik szívügyét, s a mágnás úrfinak egyedüli vágya a
hazáért meghalni. Hidd el, hogy Morel úr a vaskohóban is Pálma kon-
teszre gondol, s kész megölni magát egy képtelen, féleszű, lehetet-
len grófkisasszonyért. – Hidd el, mert nagyon szép és nagyon meg-
ható. Hidd el, mert hasonlókat olvasol kedvenc regényeidben, ame-
lyek nem kevésbé hülyék, mint az Erdő szépe, vagy a Vasgyáros-féle
színdarabokban, de melyeket Te, óh jó közönség, még mindig job-
ban szeretsz Ibsen, Hauptmann, Sudermann, Pinero, Bracco és Thury
Zoltán remekeinél, melyekben kevesebb a te fogalmaid szerinti szép,
de van bennük élet, van bennük igazság.

Arra pedig a viláért ne gondold, hogy a demokrácia egysze-
rűen azért harcol a születési arisztokráciával, mert demokrácia nincs,
s azok pedig, kiknek illene demokratáknak lenniök, egyedül arra
vágynak, hogy a kopott mágnások kegyeskedjenek velük szóba állni.
Ne hidd el ezt. Ez csak mende-monda. Egyedüli igazság az Erdő szépe.

Hogy mi, egynehányan, más hiten vagyunk, az mit se számít.

Mert mi is ismerünk Guy-Chateleket. Ezek kegyelemből élnek,
de óriási tekintélyek. A Morelek nálunk is gyárosok, vas- és egyéb
nagykereskedők, iparosok, gazdaemberek. De ezek, ha meggazda-
godnak, nem akarják ám megalázni a korlátolt Guy-Chateleket. Sőt,
összes vágyuk az, hogy holmi talmi-nemességre szert tegyenek, s
akkor retyizei Kovács Pálnak nincs nagyobb ambíciója, mint bejutn
a gróf Lekopotfalvyék társaságába.

Na, de hát ezt csak mi látjuk így. Te, óh nagyközönség, merülj
el a romantikában a színpadon, az elmaradottságban az életben, s
aztán – a világ haladjon, csak a Morelek és Guy-Chatelek megható
históriája legyen örökkévaló... A debreceni közönség egy kis részé-
nek dicséretére szolgál, hogy a színházban nem veszi be a limonádét.
Ezt észrevettük a csütörtöki előadásnál is.

A Derblay-k, Morelek, Guy-Chatelek históriáját hagyjuk is el
már az ördögbe.

Ha már a modern magyar társadalom hivatásos színműírója
nem akar megjelenni, elő a külföldiekkel!...

Sőt, tovább megyünk: a legléghább francia vígjáték egészsége-
sebb táplálék az Erdő szépe-féle romantikus ostobaságoknál.

Színészeinket sem igen ambicionálta a tegnapi darab.

Fáy Flóra is megérezte szerepe lehetetlen voltát. Modern, igaz
eszközökkel dolgozott. Csaknem elfogadhatóvá tette Pálma grófnő
lehetetlen bizarr alakját. Nagy lépés ez a mi nagy tehetségű, de a
koturnusszal szimpatizáló fiatal művésznőknél.

Hasonló jót mondhatunk Komjáthyneről és Komjáthyról is.

Tóth Elek a szerepét nem tudta, Tanaynak kényelmetlen volt a szerep, csak Sziklay és Fenyéri mint régi színészek játszották ambícióval az elavult darab nekik jutó szerepeit.

D 1899. október 28.

a. e.

188. NEBÁNTSVIRÁG

Denise szerepében, ebben a híres primadonnaszerepben lépett fel szombaton este Perényi Margit, s aratott olyan igaz és hatalmas sikert, amelyet ritkán lát a debreceni színház. Játékában, énekében anynyi temperamentum, finom művészet és ízlés nyilatkozott meg, hogy a közönség alig tudott volna [!] betelni. Énekszámai közül nem egyet négyszer-ötször kellett megismételnie, őt magát felvonások végén számtalanszor hívták a lámpák elé. Szombati fellépése után – amikor a C bérlőknek mutatkozott be – bátran konstatálhatjuk, hogy Perényi Margit határozott, fényes sikerrel kezdte meg debreceni működését.

Mellette a mindig élvezetes Sziklay és Szathmáry arattak sikert. A Szathmáry sikere annál figyelemreméltóbb, mert Lorio őrmester legjobb szerepe volt elődjének. Környey nagyon szépen énekelt.

Szigeti Lujza a fejedelelnő szerepéből abszolúte semmit sem csinált, Fenyérit sem ambicionálta az őrnagy szerepe. Csatar a színigazgató szerepét ejtette el. Sárosi Paula pedig valami táncfélével tette elfogadhatlanná kis szerepét.

A többi szereplők, karok, zenekar, rendezés jók voltak.

D 1899. október 30.

a. e.

189. A LÉTÉRT VALÓ KÜZDELEM

Daudet maga is sokat tartott erről a darabjáról és jogosan. Ha dramaturgiai szempontokból lehet is kifogásokat emelni ellene, tagadhatatlan, hogy érdekes és értékes alkotás, mely az este nálunk is nagy sikert ért el. A darabot ismeri jól a debreceni színházlátogató közönség, így csak az előadásról kell szólnunk. A tegnapi est diadalestéje volt drámai személyzetünknek. Kritikusai sablonnal: a szereplők mind hivatásuk magaslatán álltak. És ha nem is juttatták mindenben érvényre a nagy francia író hatalmas tendenciáit, általában egy séges interpretálást, finom alakítást, művészi játékot nyújtottak. A Darwin-teóriát egyénítő Asier-t Komjáthy játszotta. Ambícióval

és sikerrel. A kettő közti űrt fényesen töltötték be az ő tehetsége és szorgalma. Egy-egy vonása talán túl erős volt a minden eszközzel érvényesülni akaró Asier-nek, de az is Komjáthy felfogásának eredetiségét mutatja. Olyan partner, mint amilyen tegnap Komjáthyé volt, egy rossz színészt is *inspirált volna*. Különösen a negyedik felvonásban volt igazán *nagy* – elvégre is csak nem foglalták le teljesen ezt a szót a vendégjárom idegen hisztriók –, amikor Komjáthyval együtt számtalanszor szólították őket függöny elé a közönség tapsai. Szabó Irma és Szacsvay Sándor játékára elég egy jelző: művészi. Csak örangyalaik mentették meg őket a vasfüggöny ajtaján való kihívástól. Ezt a dicsőséget pedig – azt hisszük – szívesen engedik ők át a primadonnák számára. Külön kell megemlékeznünk Fáy Flóráról. Jólesik látnunk azt a szép haladást, mely nála napról napra észlelhető. Szinte erőszakkal dobja el magától az iskola tehetségölő modorosságait. Sajnáljuk, hogy terünk nincs elég, hosszú dicséretet érdemelne mindenik szereplő. Így csak névről említjük meg: Bartha Istvánt, Tanayt, Szathmáryt, Rubost, Lányi Irmát, Follinusznét, Kiss Irént, Tóth Eleket, Halászt. Dicséretére szolgáljon a debreceni közönségnek – melyet annyiszor és annyi joggal vádoltunk meg már a ledér múzsához való átpártolásáért –, hogy a tegnapi darabot és előadást érdeme szerint méltatta. Bár ne kellene ezt specialitásként regisztrálnunk...

D 1899. november 9.

(a. e.)

190. DÍJNOKÉK

Díjnokék öt forint fizetésjavítást kérnek.

Nincs benne kétség, hogy kérelmüket el fogják vetni bölcs városatyáink.

Szólnak mellette is:

– Nehéz helyzetük van szegényeknek. Mégiscsak intelligens emberek, kiknek társadalmi kötelezettségeik vannak. Még a népkonyhán sem étkezhetnek, hisz' népkonyhánk sincsen. Aztán meg lerongyolt ruhában, talpatlan cipőben nem járhatnak olyan emberek, kiket megtekintetesuraz a városi hajdú, s akik mégiscsak városi alkalmazottak.

De replikáznak is – aki úr akar lenni, ne menjen díjnoknak. Nem kell istápolni a szellemi proletárokat. Miért akar valaki okvetlenül úr lenni? Ott van a szép, a gyönyörű iparos pálya. Mért nem megy iparosnak inkább, mint kolduskodjék díjnok-uraságban.

És így tovább. Folyik a vita, melynek vége az: díjnok úrék koplaljanak. Rászolgáltak.

Pedig olyan ártatlanok, olyan sajnálatra méltók szegények. Ők nem tehetnek róla, ha a társadalom kiskorú.

Nálunk a társadalom csinálja a proletárságot. A díjnok úrral még szóba állnak. Olyik valósággal pártit is csinál, az iparossal szóba sem állunk parfümös zsebkendő nélkül. A kereskedő, ha meggazdagszik, valami színekúrát keres, mert a kereskedő címet szörnyen restelli.

És ezzel mind számot vetettek díjnokék. Nekik is van tán joguk az úrhatnámsághoz, mely az egész társadalomnak hiszekegye. Aztán úgy nevelnek nálunk az iskolában is, hogy a hatodik gimnazista, ha semmit mást, de egyet biztosan tud: neki úrnak muszáj lenni!

És legrosszabb esetben lesznek díjnok urak... Bölcs városatyák, adjátok meg a díjnokok 5 forintját. Mert többet is kérhetnének. Számon kérhetnék töletek megmérgezett életüket is, melyet a ti hazug teóriátok, a társadalom buta elfogultsága tett örökre szerencsétlenné.

D 1899. november 14.

191. ARANYEMBER

Szentséges Romantika – ne jöjjön el a te országod!... Sok tisztelőd van még mindig, de illatodtól – hála Istennek – nagyon sokan kapnak már migrént. Az Aranyembert is megtapsolták tegnap, de nagyon sok arcon ott volt az unalom kifejezése. Nem voltak ezek a tapsok olyan szívből jövők, mint néhány évvel ezelőtt is. A szereplők azonban rettenetes és jobb ügysző méltó ambícióval játszották meg szerepeiket. A szereplők mind megérdemelnék a dicséretet. Sajnos, mi térszűke miatt ezt csak a Komjáthy-párnak, a tegnap este excelláló Fáy Flórának, a mindig művészi Szabó Írmának és Tanaynak adhatjuk meg.

D 1899. november 16.

192. BÖLÖNY INTENDÁNS DEBRECENBEN

A kolozsvári nemzeti színház intendánsa jelenleg amolyan szerződötési körúton van. Ilyen minőségben érkezett tegnap Debrecenbe. Ott volt a színházban is, s az előadást családjával együtt a város páholyából nézte végig. – Nem rossz nyelvűségből, de kötelességből

regisztráljuk, hogy a városi páholy elfoglaltsága folytán történhetett az, hogy a városi páholy rendes *lakói*: Márk Endre és Magoss urak tegnap kivételesen megváltott jeggyel hallgatták végig a színházi előadást. Egyébként Bölöny úr elég szép tervekkel jött hozzánk. Listáján jó nevek szerepelnek. Az intendáns úr Fáy Flórát, Halmy Margitot és Rubost szeretné valami módon megkapni. Az intendáns úr ízléséhez gratulálunk, de – megbocsásson – az ő proskribáltjai nagyon hozzánóttek a közönség szívéhez. És úgy gondoljuk, hogy maguk a proskribáltak is szívesebben tartoznak a Komjáthy János társulatához, mint a kolozsvári színházhoz, melyről rossznyelvek olyanfélét állítanak, hogy – „nemzeti”...

D 1899. november 16.

193. SZULAMIT

(Zsidó dalmű öt képben. A debreceni színház premierje
1899. november 24-én)

A híres, a vitás, a sokszerzőjű, de sok pénzt szerző Szulamit nagy diadallal vonult be tegnap este a debreceni színpadra. A naiv és mégis tartalmas mese, a gyönyörű, elbűvölő melódiák megindítottak minden szívet, s ami egy igazi nagy siker külső jele: még a vasfüggöny ajtaja is kinyílt.

Magáról a darabról elég, ha röviden írunk. Sikere, reklámja olyan példátlanul nagy volt, hogy nincs az az olvasni tudó ember, ki azt ne ismerné.

Még nagyobb reklámot nyert a darab akkor, midőn szerzőit kezdték kutatni. Rengeteg verzió s rengeteg számú szerző támadt, akiknek a száma az úgynevezett „átdolgozók”-kal még növekedett.

Pedig hát a Szulamitnál alig lehet szó szerzőkről.

Az esetleges szövegíró: Goldfaden sem végzett ám valami nagy munkát.

Lengyel zsargonban, nagyon primitív tudással és drámai érzéssel írta meg biz ő az ókori zsidóleány egyébként gyönyörű legendáját.

A zene pedig a szöveghez hasonlóan egyszerű, mesterkéletlen. Jellegzetes, a mi füleinkben egzotikusnak tetsző, keleti zene az, melyben a régi héber énekek fenséges és lágy melódiája cseng vissza. De ezekhez a gyönyörű melódiákhoz nemigen kellett komponista, legfeljebb egy szerencsés kéz és új hangszerelés.

Akárkik is szerezték különben, Szulamit példátlan sikert ara-

tott, s ezt a sikert elsősorban az egyszerűségében is fenséges zenének köszönheti a darab.

Meséje ez: Szulamit (Bódi Ella) a betlehemi Monasch (Bartha) csodaszép leánya, midőn Jeruzsálemben menő atyját elkíséri, a pusztában találkozik Absolonnal (Környey), ki életét menti meg. Megszereztik egymást: Absolon hűséget esküszik. Tanúul a kutat hívja fel, melyből előbb mentette ki Szulamitot és egy vadmacskát.

Absolon elfelejti Szulamitot és esküjét. Más leányt vesz el, s házasságát az Isten két szép gyermekkel áldja meg. De esküszegése tönkredülje boldogságát: egyik gyermekét vadmacska marja meg, a másik a kútba fullad.

Absolon őrijong fájdalomban, s akkor jut eszébe esküje s az elhagyott Szulamit. Otthagyja nejét, Abigailt (F. Kállay Lujza), felveszi az elhagyott kedvest, ki Absolont gyászolja még mindig, s nem hallgat kérőinek ostromlására, és nőül veszi azt.

Ez az eredeti legenda meséje, s ebben a formában hozta volt színre a Kisfaludy Színház direktora, Kövessy is.

A Magyar Színház átdolgozásában a mese drámaibb, s a darab vége halál és nem házasság.

Bódi Ella nemcsak gyönyörűen énekelt, de teljesen érvényesítette hatalmas, drámai színésznői tehetségét is. Környeynél szebb hangú baritonista alig van a vidéken, s tegnap már játékban is kitűnőt adott.

F. Kállay Lujza elragadó Abigail volt. Megjelenése, éneke s meglepően erős, megrázó, drámai játéka egyformán nagy hatást keltett.

Nálunk a Kövessy-féle átdolgozásban került színre a darab. S ennek a befejezése sokkal jobban harmonizál a mollban írt, lágy, érzéki, keleti zenéhez.

A szöveg azonban mellékes a gyönyörű zene mellett, melynek legszebb számai: Absolon belépdala, az esküdal, egy táncdal, a kérők dala és a végfinálé.

Zsúfolt ház tapsolt a darabnak, s a szereplőknek, kik közül Bódi Ellának és Környey Bélának valóságos diadalest volt a tegnapi.

Karacs Imre a Kol Nidreh eléneklésével ért el nagy hatást.

A többi szereplők közül Bartha István, Rubos, Makray, Csátár és Bay szolgáltak reá nagyon a közönség tapsaira. De megérdemli a dicséretet minden egyes szereplő, s csak őszintén gratulálhatunk Komjáthy direktornak kitűnő énekes-személyzetéhez.

De gratulálhatunk a darab fényes kiállításához is, mely külön a fővárosi színházakéinál.

Gyöngyösy Viktor festő valósággal remekelt a díszletekkel.

Különösen szép a második felvonás berendezése s az utolsó felvonásban a valóban művészien megfestett templom.

A siker teljes volt. A kihívásoknak vége-hossza. A darab biztos kasszadarab, s nagyon sok telt házat fog még vonzani.

D 1899. november 25.

a. e.

194. AMOLYAN BÚCSÚ-FÉLE

Úgy hozta a sorsom, hogy én, ki arra sohse vágytam, meglehetősen közel jutottam a kulisszák érdekes, festett világához. – Ezért bizonyosan irigyelni fog minden gimnazista, minden bankhivatalnok s minden penzionátus öregúr – de én méltánylom a mások illúzióit, s nem fogom kijelenteni: hogy nincs mit irigyelniük...

Festett világ, hideg ország a színpad világa, elrabol minden illúziót. Bolond, meleg szív kell ahhoz, hogy érte lelkesülni tudjon. S hogy nekünk, szegény, csavargó skriblereknek ilyen bolond szívünk van, miért dicsekedjünk el vele?...

Én is szeretem a kulisszák festett világát, bolond, meleg szívvel.

Néha ugyan bánt a saját hibánk, hogy túlságosan istápoljuk a színészek dicsvágyát, de ez csak múló hangulat. Miért hívjuk ki párbajra a világot, ha az inkább dob el 6 frtot egy páholyért Szulamit előadására, mint 2 frtot Byron Don Juanjáért?... Száz ember úgyszem változtatja meg milliók ízlését, de meg mi is volna a mi szomorú rendeltetésünk, ha nem az örök elégedetlenség...

És hát sok elnézést is megérdemelnek az illúzió apostolai.

Minden kedélyre tudnak nemesen hatni. A vegetáló emberiséget éppen úgy neveli egy jókedvű francia operett, mint ahogy a gondolkozni tudókra hat Ibsen a maga sötét problémáival.

Dicsértessenek hát a színészek, s magam is a dicsérők sorába állok.

Négy debreceni művésznőről szólok egypár szót. Sokat várok mind a négytől, kedvencem volt mind a négy. Most már bevallhatom, úgyszem csak pár napig leszek debreceni és színházi kritikus...

T. Halmy Margit az én legelső kedvencem. A nagy Halmy leánya, s maga is nagy művésznő. Csodálatra méltó asszony, ki szembezáll a természettel is, pedig csupa élet a színpadon. Gyenge fizikumát átmelegíti a lélek lángja; vékony, sápadt arca tündérszéppé lesz, ha ő úgy akarja. A modern, csupa ideg, beteg asszony szívét darabokban mutatja be nekünk; bámulatba ejt a legapróbb részletek megdöbentő, igaz, hű képével. Talán alakításának nincs egysége, s a

részletektől nem látjuk az életnagyságú képet, de így is csak Halmy Margit igaz. Hisz a modern asszonyt az idegeire ható pillanatok a legnagyobb talánnyá teszik. Élete csupán [!] láz, csupa beszámíthatatlanság. A lázbeteg ember vízióit pedig melyik Van Dyck tudná vázsonra festeni?...

Nem sokszor láttam a Nemzeti Színház szőke csodáját, az egyre fiatalodó Loreleyt, de Halmy Margit művészetét azért tartom talán az övénél is nagyobbnek, mert Halmy Margit minden sikerét *csak* a művészetének köszönheti. S hogy ezek a sikerek nem kicsinyek, arra nagyon-nagyon sok tanút tudnék kapni.

Fáy Flóra egészen más művészi egyéniség. Mondhatnám: önálló egyéniség. Az ő nőalakjai nem a korzón kacérkodó, idegbeteg asszonyok. Ideális nők, szívvel, erővel, szerelemmel.

A Halmy Margit asszonyai itt fájlalják a migrénjüket körülünk. Igazi alakok a mi beteg korunkból. Fáy Flóra az örök asszonyt mutatja be a maga örök bűneivel, örök erényeivel. Az ő asszonya minden koré. Ő a fejfőrcsőt meg-megránduló arcizmokkal nem képes elhítenni, de egész képet tud adni egy asszonyról, ki vétkezett; vagy egy asszonyról, ki hős volt asszony létére. T. Halmy Margit ismeri a XIX. század fő tudományát: a patológiát. Fáy Flóra ismeri a nőben azt, ami sohasem változik. Az átöröklésből könnyelművé vált nótát Halmy Margitnál megdöbbenőbb igazsággal senki sem játssza el, de Rómeó Júliáját csak Fáy Flórától értem meg.

Sárosy Paulának alig hiszem, hogy valaha vágya lett volna drámai babérokra. Dal zenghetett a bölcsőjénél is, dal hozza ragyogásba a szemét; az ő szíve csupa dal, az ő dala csupa szív. Született szubrett ez a kisleány. Lágy dallam minden hangja, ritmikus minden mozdulata, pajkos zene a kacagása is. Az illúziókeltés a legnagyobb s legbecsesebb ereje. Ő Lilit végig léhának játszhatja: elhisszük neki. S ha a Babában, mint Alézia, mellőz minden gépies mozdulatot: mi elhisszük, hogy baba, aranyos, *tökéletes* baba... Ez a kislány sokra fogja még vinni.

Perényi Margit dzsentri-lányból, zsúrok kedvencéből lett egyszerre primadonna. S ha elvesztett egy őt körülrajongó társaságot, nyert egy nagy, szerető közönséget, melynek szintén s olyan hamar kedvence lett. A magyarnóta még jobban szívünkhöz nőtt, mióta azt ő éneklí nekünk.

De Nebántsvirág kisasszony sem lehet édesebb, pajzánabb, mintha azt ő játssza. Ő elhítení velünk, hogy a poézis és valóság között nincs különbség. Az ő játékát poézis és csodálatos természetesség jellemzi...

... Ők voltak négyen az én kedvenceim. Lehet, hogy nem ők a legkülönbek, de övék a jövő sikere.

Olyan jólesnék majd az ő megérdemelt sikereikről hallani. Arassanak nagyon sok sikert, ezzel veszek tőlük búcsút, ki az ő tehetőségüket mindig legjobban megbecsülte!...

D 1899. december 2.

Ady Endre

195. KUBELIK MAGYAR NYELVTANA

„Kubelik Ján, a felülmúlhatatlan, a legnagyobb cseh hegedűs a budapesti közönség iránt érzett hálája jeléül egy *magyar nyelvtant* vásárolt.” (Több fővárosi lap)

Kubelik Ján nagy muzsikus lehet, de politikusnak sem utolsó. Mindenesetre jobban elintéz holmi nyelvkérdést, mint az osztrák-cseh politikusok. Az eredmény fényes. Miniszterileg approbált magyar grammatikát aligha vásárolt még cseh ember, és ez elég nagy esemény akkor, mikor az újévi beszédekből hiányzott minden szenzációs politikai kijelentés. Egyelőre megelégszünk a nagy eseménnyel, de érdeklődéssel várjuk a többit is. Hisszük, hogy legközelebb az alábbi szenzációkkal kedveskedhetünk olvasóinknak:

Krakovszky Boleszlav, a világhírű lengyel csodamuzsikus megható jelét adta a magyar nemzet iránt érzett meleg szimpátiájának. Ma reggel egy fővárosi könyvkereskedésben megvásárolta Lutter Nándor Logaritmus-tábláját. A kitűnő művész hálás szívére vall ez a tett, mely szellemesen fejezi ki azt, hogy a tegnapi hangversenyén történt kihívások összeszámítása már a felsőbb matézis körébe esik.

*

Magyarbarát vendégművész. Kóborelli, a zseniális olasz tragikus, aki valósággal lázba ejtette a főváros közönségét csodás művészetével, egy tucat *magyar kártyát* vásárolt. Hír szerint a magyar gyártmányú kártyákat oroszországi körútjára is magával viszi a nagy tragikus, s határozott szándéka a magyar gyártmányú kártyával alsózni a nagy szláv tenger közepette. A nagy művész tette önmagát dicséri.

És így tovább. Kubelik megadta a példát. Követheti a szépszámmú vendégserreg, mely bennünket, a világ leghálásabb publikumát szerencsétleni szokott. A magyar nyelvtant ajánljuk legmelegebben nekik. Egyrésztől, mert magyar grammatikát szépszámmal írtak; másrésztől, mert ezt antikváriumban is nagy választékban lehet kapni. Esetleg ugyanitt megszerezheti valamelyikük – a Kubelik úrét is.

Sz 1900. január 3.

Dyb.

196. DEMOKRATA SZERVEZKEDÉS

Miként az tudnivaló, mi roppant demokrata nép vagyunk. Demokrata voltunkra vallanak demokrata köreink is, sőt legközelebb hivatalos demokrata lap is indult meg Új század cím alatt, mely az összes demokraták egyesületének hivatalos közlönye. Abban a helyzetben vagyunk, hogy az új egyesület még meg nem erősített alapszabályaiból néhány pontot bemutatathatunk olvasóinknak.

Az egyesület neve

1. §. Az egyesület hivatalos neve: A legelső magyar demokraták egyesülete.

2. §. Hivatalos iratokban az egyesület elnökségét *méltóságos* cím illeti meg, tekintettel arra, hogy a kisebb demokrata körök elnökei *nagyságosok*.

Célja

3. §. Az egyesület célja, hogy az ország demokratáit erős sereggé egyesítve, győzedelmeskedjék a minden tekintélyt és társadalmi állást kezükben tartó, kevésbé előkelő egyének felett, s tagjainak megszerezze azt a rangot és pozíciót, melyet megérdemelnek.

Tagok

4. §. Az egyesület tagjai lehetnek képviselőségre aspiráló, legalább 5000 frt. évi jövedelemmel bíró urak, kik csak a mostani elavult, korlátolt, félszeg társadalmi szokások miatt jutottak abba a lealázó helyzetbe, hogy cselédeiken s a pincéereken kívül senki sem akarja őket nagyságos uraknak címezni.

5. §. A tagok száma nem lehet 100, azaz száznál több. Felvétel felett a választmány határoz titkos szavazattal.

6. §. A tagok kötelesek az egyesület méltóságát megőrizni. Különösen vigyázniok kell arra, hogy kikkel érintkeznek. Egy igazi demokrata lehetőleg csak az egyesület tagjával fogjon kezét. Az egyesület tagjai egymás közötti érintkezéseik alkalmával ne feledjék el, hogy először az *idősebb és előkelőbb* demokrata nyújtja a kezét.

Elnökség

11. §. Az egyesület elnöke a legidősebb és legelőkelőbb demokrata.

12. §. Az elnököt a tagok háromszori meghajlással üdvözlik.

Címe, ha valaki vele beszél: Méltóságos uram. Ha róla beszél: A méltóságos úr. E címet lehetőleg az elnökről való gondolkozás alkalmával is meg kell adni. Sohasem kell elfeledni, hogy egy demokrata mindig előkelőbb más közönséges embernél, s így a demokraták elnöke a legideálisabban előkelő állást tölti be.

A hatalmasokkal való érintkezés

29. §. A demokrata, azokkal szemben, kik a mostani avult fel fogás szerint rangban felette állanak, lehetőleg mindig hivatkozzék az emberi méltóságra s az egyenlőség elvére. Ha azonban érdekei úgy kívánják, hozzon áldozatot az emberi hiúságnak.

Az egyesület felosztása

78. §. Ha az egyesület mindenik tagja legalább királyi tanácsos vagy képviselő lesz, az egyesület elérte célját, s feloszlik. Azonban tagjai egyesületen kívül is megőrzik az összetartást, nehogy valaha kihaljjon drága hazánkban az egyenlőség és demokratizmus felséges elve.

Sz 1900. január 10.

Dyb.

197. AZ ÉN KÖNYVPIACOM

Egész véletlenségből egy apró falucskát kell szülőföldemnek vallanom.

Ennek a véletlenségnek eddigelé egyéb kárát nem vallottam, csak azt, hogy irodalmi fejlődésemet nem kísérheti ezer meg ezer ember figyelemmel, lévén az én szülőföldemnek a 90-iki népszámláláskor 372 lakója, melyből – hála fejlődő népoktatási viszonyainknak – némelyek olvasni is tudnak.

Fáj ugyan nagyon, hogy szülőfalum vezető férfiúi nem tettek még lépéseket egy irodalmi ösztöndíj alapítása céljából, de én Istenem, nem születhetik minden lírai költő Kolozsváron!...

Ebből látszik, hogy én nem tartozom az elégedetlen alanyi költők közé. „Az én aratásom egy marék virág” – szoktam mondani Kiss Józseffel, s elvégre ez még mindig jobb aratás, mint például a sztrájkoló arató munkásoké.

A marék virágok összegyűltek, és unszoló barátok nélkül nem él manapság lírai költő. Régi dal ez, mely mindig új marad. Barátaim unszoltak, s én – az vessen követ reám, ki teljesen ártatlan – kiadtam egy kötet költeményt. Az eredmény szokatlanul fényes

volt. Kaptam egy üdvözlő levelet, melyet összes unszoló barátaim aláírtak. Unszoló barátoktól ez is nagy dolog.

Az ada-mohali sajtó tehetséges, ifjú lírikust fedezett fel bennem. Az ada-mohali sajtó figyelme meghiúsult. A sajtó Ada-Mohalon is nagy hatalom, s elég szép dolog Ada-Mohalon is tehetséges, ifjú lírikusnak lenni.

Most már költeményeim értékesítéséhez láttam. Öt napig írogattam a dedikációkat. Az első tiszteletpéldányt Dreyfusnak küldtem. Máiig sem tudom, megkapta-e. Ugyancsak dedikáltam egy-egy példányt Krüger elnöknek, Rigó Jancsinak és fivérének, Bernátnak, Kubeliknek, Sarah Bernhardtnek és Gyulai Pálnak.

Krüger a tiszteletpéldányt belövette a Ladysmithbe. Rigó Jancsi nem fogadta el, mert a kötet szerelmes verseiben nem talált elég izzó szenvedélyt. Rigó Bernát meghalt, mielőtt a könyv címére megérkezett volna. Kubeliket nem kapta meg a posta. Az isteni Sarah nem fogad el keleti költőktől tiszteletpéldányt. Gyulai Pál csodálatát fejezte ki egy levélben, hogy Vargha Gyulánál fiatalabb ember nem restell verset írni.

Szóval az értékesítéssel kevés szerencsém volt. Az én marék virágaim nem kellettek, ha marékkal is szórtam.

Mint csődbe jutott lírikus jöttem Nagyváradra. Egy vagyomban került könyveim szállíttatása. Mindegy, gondolám. Itt tán több szerencsém lesz.

Mindjárt első nap megismerkedtem egy jóképű úrral: Azt mondta magáról, hogy patikus és idealista. Költő vagyok és melankolista – szóltam én, és szívem nagyot dobbant.

– Uram, szóltam ismét, engedje meg, hogy rokonszenvem jeléül felajánljam Önnek a kritika részéről szokatlanul szívesen fogadott „Néhány Marék Virág” című verskötetemet.

Új ismerősöm elsápadt. Remegő hangon válaszolt.

– Óh, nem, nem Uram. Receptjeim tiltják verseket olvasni...

A válasz nem is lepett meg. De ezután jött a fordulat. Kiderült, hogy új ismerősöm azt gondolta, hogy én *pénzért* akarom adni a könyvet.

Valóságos ujjongásba törtem ki. Ez az a föld, melyen elajándékozhatom összes könyveimet!...

Óh, alanyi költőtársak, becsüljétek meg Nagyváradot. Szent ez a hely, hol élnek még az utolsó mohikánok, kik azt hiszik, hogy a lírai költő pénzért árulja a könyvét!...

Új ismerősöm azóta már kapott tőlem könyvet. Most már én vagyok idealista, ő pedig könyvbarát és melankolista...

Sz. 1900. január 13.

Dyb.

198. NEM LESZ PREMIER

A fővárosi magánszínházak felséges igazgatóit dühbe hozta az az impertinencia, hogy az elmaradt vidék nem akarja az újdonságait erkölcsösöknek vallani. Megrekontrázzák a dolgot: ők meg ezen-túl nem engedik vidéken előadatni újdonságaikat. A katasztrófa elkerülhetetlen: nem lesz többé vidéken premier.

A fontos ügyben megkérdeztünk néhány érdekeltet, kiknek válaszait itt közöljük:

I.

A pesti színházak sztrájkjától nem félek. Él még Follinusz, ír ő az én számomra eredeti darabot. Egyébként Gyalui Farkas is munkálkodik. Ő is szeret eredeti darabot írni. No, meg Prém József is teljes erővel műveli a színiirodalmat. Szóval a sztrájktól nem félek.

Bölcöny József
intendáns.

II.

Egy eredeti darabom már biztos: a színházmegnyitás prologja.

Somogyi Károly
nagyváradai színigazgató.

III.

Hajlandó vagyok egy-egy fiók gyártelepet a vidék nagyobb városaiban is felállítani. A gyártelephez szükséges épületeket a városok kötelesek felépíttetni. Ugyancsak a városok kötelesek évenként legalább 250 liter tintát venni a gyártelep céljaira. Egy-egy gyártelep évi produktuma 100–140 darab.

Ifj. Bokor József
színdarabgyáros.

IV.

Kétségbe vagyok esve. Rám zúdulnak az összes helyi szerzők, akik eddig is annyit keserítették az életemet. Le fogok mondani a direktorságról.

Komjáthy János
debreceni színigazgató.

V.

Rettentő dolog. Mióta az új színház első téglakövét lerakták, állandóan búvárkodom. Le akartam főzni Alexandert és Keszlet. A fejem majd szétreped az esztétikai készültségtől. És íme, nem vehettem hasznát!... Óh, meg nem írott premierkritikáim!...

Egy kritikus

A mai postával azonkívül a következő sorokat vettük:

A pesti színházak sztrájkja győzelemre juttatta a mi igazainkat. Többet nem lehet mellőzni bennünket. Mi leszünk a vidéki repertoár gyöngyei!...

„Goldstein Számi” és Tsai.

Ez utóbbi választ nem személyes beszélgetés útján nyertük, de azért éppoly hiteles, mint a többi.

Sz 1900. január 17.

Dyb.

199. A SZÉRUM

Nem tartozom azok közé, kik álszeméremből hazudnak. Őszintének, mondhatnám szemtelennek tartanak csekély számú ismerőseim. Bevallom tehát azt is, hogy sohasem ambicionáltam magamnak a józan életű jelzőt. Már zsenge ifjú koromban vén lumpnak hívtak nem kevésbé lump, de szintén ifjú barátaim. Azóta nőttem években, de bölcsességben nőni semmi kedvem sem volt. Életfilozófiám szilárd és régi: jobb egy pohár bornál – két pohár bor.

Ne ütközzenek meg, kérem, ezen a cinikus vallomáson. Dicsek-vés nélkül van ebben valami szokatlanul nemes. Olyan kevés korhely vallja be részeges voltát, hogy még egy delíriumosnak is meg kellene bocsátani. Delíriumos nem voltam, de a barátaim nagyon féltettek, hogy idestova az leszek.

No, de szóljunk már a szérumról, mely egész valóm megváltoztatta.

Egy nap a kávéházban barátaim egy újságcikket olvastak. Ahogy engem észrevettek, egyszerre elnémultak, s féltették a lapot.

Őlt a kíváncsiság, s alig vártam, míg magam maradok. Végigfutom a lapot, s egy megceruzázott újdonságot lelek. A címe ez volt: *a részegség széruma*. Egy szenzációs felfedezéstől szólt a hír. Felfedezték a részegség szérumát, mely kigyógyít az iszákosságból. Eszembe

jutott valami. Sejtettem, hogy ezt a kúrát is végig kell szenvednem, mint a többi. Rám olvastattak már egy vén oláh asszonnal, megittaták velem a lapokban hirdetett „antibetin”-t is, nem is említve, hogy egyszer, mikor egy muri után mély álomba merültem, a számba facsartak három citromot. Még az antibetin volt legtűrhetőbb kúra. Ennek az íze emlékeztet valamennyire a sósborszeszre.

Többször említett barátaim egy este igen nyájasak voltak hozzám.

Egyikük megkínált egy pohár abszinttel. Azután ők kínáltak, én ittam. Bizonyosan sokáig ittam. Addig ti., míg totaliter eláztam. Mi történt velem? – nem tudom. Arra ébredtem, hogy a jobb karom sajog. Megszúrtak. Egyszerre világosság gyúlt az agyamban: *beoltottak a részegség szérumával!*

Gondolkoztam, mi lesz most?...

Akit veszettség ellen oltanak be, nem vész meg.

Akit himlő ellen, az nem lesz ragyás.

Egek! Hisz én akkor sohse leszek részeg!... Pokoli szomjúságot éreztem; rohamtam a korcsmába. Megiszom a rendes adagot: józanabb vagyok egy eladólánynál. Megduplázom: *egy* pincért csak *egy* pincérnek látok. Megrémültem, még egy adagot rendelek, semmi eredmény. A legszilárdabb lépésekkel mentem a fiúkhoz. Kitorő örömmel fogadtak, mert máskor már ilyenkor holtrészeg voltam.

A szérum, a szérum! – kiáltott fel egyikük önfeledten. És én azóta mindig iszom, mindig józan vagyok, mindig szomjazom.

Ezt persze senki sem tudja rólam, mert sohasem rúgok be. Úgy beszélnek rólam, mint egy megtért bárányról. Az apák mintaképpen állítanak lump fiaik elé, az anyák józan életű, derék férjnek való ifjúnak tartanak, a mértékletességi egyletben pedig erősen agítálnak egy, az én részemre felállítandó titkári állás ügyében.

Tegnap este a bal karomat is beoltattam a részegség szérumával...

Sz 1900. január 18.

Dyb.

200. ÚJSÁGSZÓTÁR

Az Otthon írók és hírlapírók köre hivatalos értesítőjének, az Otthonnak legközelebbi száma a következő pályázati hirdetést közli:

Pályázat nyílik olyan szótár tervének kidolgozására, mely az újságok használatára szánt távirati rövidítéseket tartalmazza. A tervnek egyszerűnek és világosnak kell lennie, hogy hosszú tanulmányozás nélkül meg lehessen érteni. A sifírozásnak és desifírozásnak gyors-

nak és könnyűnek, a tervek minden nyelvre alkalmazhatónak kell lennie. Pályázhat, tekintet nélkül nemzetiségére és állására, mindenki. Minden pályázó köteles munkáját 1900. május 30. előtt E. Torelli-Viollier úrnak, a nemzetközi sajtószövetség központi irodája alelnökének (Milano, Via Paleocapa 6.) elküldeni. A pályaművek bármely európai nyelven készülhetnek, de a német, francia vagy angol nyelvben készült előnyben részesül. A beküldött munkákat a központi iroda igazgatóbizottsága által kiküldendő zsűri bírálja meg. A pályázat eredményét az 1900. évi párizsi sajtókongresszuson hirdetik ki. Bővebb felvilágosítást ad Torelli-Viollier úr, Milano, Via Paleocapa 6.

A hirdetés nagy forrongást okozott redakciónkban. Rég letört ambíciók új életre keltek. Ifjú munkatársaink mindannyian elhatározták, hogy a szótárra okvetlenül pályázni fognak. Szerettük volna valamelyiküket terve felől meginterjúvoltatni, de nem volt kívül, mivel rendszeren ők szoktak interjúvolni. Végre egyikük – kérésünkre – meginterjúvoltatta magát velem, kinek egyedül nem támadt fel letört ambíciója. Kérdésekre így válaszolt:

... Az egész dolgot könnyűnek tartom. Az ember egy hosszú sorba írja a megtörténni szokott szenzációkat. Például itt van egy: A fővárosban ma véres szerelmi dráma történt. Fehér Miksa cipészlegény Nagy Márta varróleányt szerelemfélétségből agyonlőtte. A legény már régen gyanította stb. stb. Ez az új távirati nyelven így hangzik: „Fehér Miksa Nagy Márta püff”.

– Püff?

– Püff!

– Szóval ön egy teljes regényt *egy* szóval fejez ki.

– Természetesen. A szavakból aztán egy kész szótárt állítok össze.

– De már most tegyük fel, hogy Ladysmith elesett. Ön angol újságíró, s e nagy eseményről terjedelmes tudósítást akar küldeni. Hogy fog ez szólni?

– Ladysmith nyekk recept.

– Nyekk recept?

Igen. Tudniillik: Hős hadseregünk ma sikerült hadicsellel főzte le a búr parasztok gyülevész bandáját. A nyomorult csürhe azt hitte, hogy sikerül hős csapatainkat sokáig körülzárva tartani. Természetesen majd megsemmisültek, mikor a vár kapui felnyitak, s hősies seregünk lerakta a fegyvert. Seregünkben egy ember sem esett el, a búr csorda azonban egy szálig elhullott. Nincs benne kétség, hogy Ladysmith bevételével végképp eljártszották kis játékaikat a búrok stb. stb. Szóval recept szerint.

– Igazán szép. Mondjon még valamit.
– Újságszótáríró interjú röpp!
– Hát ez mit tesz?
– Teljes szövegében ezt: Egy derék tudóst, kinek erős kilátásai vannak, hogy az újságszótár-pályázaton nyerni fog, ma egy riporter meginterjúvult. A riporter nagyon tolakodó volt, miért is a tudós úgy kidobatta, hogy repült.

Ez az értelme?

– Röpp...

– Akkor volt szerencsém...

Megsértődve távoztam, de azért el kell ismernem, hogy tudós munkatársunknak határozott szerencséje van. Más embert becsuktak volna már régen.

Sz 1900. január 20.

Dyb.

201. A MAGYAR IPAR MINT DREYFUS

— *Elmélkedések B. M. úr nyomán* —

Tegnap elolvastam Bartha Miklós úrnak egy szédületes vezércikkét. A cikk egy fantasztikus idea körül forgott: ha a magyar ipar Dreyfus volna, mi volna akkor?

Szeretem a nagy mondásokat, s gyönyörrel szemlélem, mikor a fantázia kirúgja maga alól ezt a nyomorult sárgolyót. A Bartha úr eszméje azonnal megkapott...

– Mi volna akkor? – így tünődtem magam is.

... Összeül a haditörvényszék. „Vezessék elő a vádlottat!”

– Magyar Ipar, Ön azzal vádoltatik, hogy pénzért adott el fontos okmányokat egy idegen hatalomnak. Ön hazaáruló!... Beismeri?

– Az árulást igen, de az eladást nem. Éppen az a bajom, hogy nem tudok eladni.

– Az elnök kihirdeti az ítéletet. Büntetés: száműzetés az Ördög-szigetre.

A magyar ipart összes gyártmányával elzárják.

Ekkor megalakul a szindikátus. Élén áll egy nagy szívű asszony, az elítéltnek felesége: Magyar Kereskedelem. „J'accuse...” – írja Hegedús miniszter, az ártatlan magyar ipar Zolája.

Folyik a harc, győz az igazság. Magyar Ipar visszakapja a kardját. Zokogva öleli keblére hűséges nejét s nevetlen gyermekeit. Megcsókolja Hegedús minisztert, meginterjúvatja magát egy tucat

újságíróval, és családjával együtt elutazik üdülni... Bizonyosan így gondolja B. M. úr.

Az eszme gyönyörű, egész szépen bele lehet bolondulni.

Engem teljesen kihozott a sodromból. Tegnap éjjel nem tudtam elaludni. Sarkallt a vágy, hogy egyszer már nekem is legyenek szép és merész ideáim, ne csak Bartha Miklós úrnak. Reggelre az alábbi kevésbé merész ideák hiteles szerzőjének vallhattam magam.

Mi lenne, ha a Biéla üstökös gyeplüs ló lenne?...

Mi lenne, ha Lueger hosszúnap volna?

Mi lenne, ha Krüger elnök bakfis leány volna?

Mi lenne, ha Szokoly Tamás ikes ige volna?

Mi lenne, ha Sima Ferenc régi picula volna?

Mi lenne, ha Bartha Miklós Bánffy Dezső volna?...

... Egyelőre csak ennyi problémát sikerült kisütnöm, de már kétségbe vagyok esve.

Levelet írok B. M. úrnak. Megkérem, hogy az ideges emberiség érdekében ne legyen olyan merész.

Azért lehet ő hatalmas, felséges, erős, gúnyos, maró, édes, költői, kacér, de legyen lehetőleg kegyelmes... Olyan jól esik néha a – *kegyelem*.

Sz 1900. január 26.

Dyb.

202. DICSÉRNEK BENNÜNKET

Na, csak felvitte az Isten a dolgunkat!... Ha nagyrabecsült székesfővárosunk ősidők óta elkaparint is mindent előlünk, egy megmaradt: az *erkölcs*. Ennek mi vagyunk a hivatásos őrei. A főváros nyugodtan dorbézolhat, az erényt megóvják a vidéki eunuchok.

És bókolnak is nekünk. Hogy így, hogy úgy; a vidék az az egészséges, romlatlan vidék – zengik kórusban odafent.

Mi pedig először szörnyen boldogok vagyunk. A második dicséret már hidegen hagy. Most pedig már kezd egy kissé zsenírozni bennünket a dolog...

– Ördögbe is! Csakugyan ilyen ostobául erényesek lennénk?...

Mert hát egy kissé még mindig ugrathatók vagyunk, de már nem a régi naivak. Egy kissé gondolkozunk is. Különös. A pesti lapok vezércikkben az erkölcsös vidéket dicsérik, színházrovatukban az Osztrigás Miciknek csinálnak reklámot.

Mintha nem egészen tiszta bort üfítnének ránk ezek a cikkíró urak?!... Ezeknek vagy nincs más témájuk, vagy tán az erényt dörgő

cikkkel akarnak még nagyobb érdeklődést kelteni a kollegáktól fordított vagy írt, úgynevezett erkölcstelen darabok iránt...

...Én legalább így vélekedem. Nem hiszek a mi erényeinket dicsérő fővárosi vélemények őszinteségében, de nem hiszek a mi állítólagos erényeinkben sem.

Nem vagyunk mi jobbak egy szikrányit sem Pestnél. Ez az igazság, bár nagyon kevesen merjük bevallani.

Ha csak a gyermekeinket nem, minket már alig lehet rákapatni a Shakespeare-remekekre vagy leszoktatni azokról a szemtelenül kedves, pajkos operettekről.

Vagyunk talán elegen, kik áhítoztunk valaha komoly, nehéz eledelekre is, de rémítően elromlott a gyomrunk... Problémák és problémák... Ki az ördögnek kell a probléma? Egy problémát felvetni nem nagy dolog. Egész társadalmunk ezernyi bibijével egy nagy probléma. Nem kell nekünk probléma-kereső drámaíró. Olyan álljon elő, aki merészen mutatja meg a probléma megoldását is!... Ilyen pedig nem akad. S így növeltük mi, a kevesek is azok számát, akik az élet ezernyi baja után mulatni és feledni akarnak a színházban.

Tisztelettel ismételem tehát: nem érdemeljük mi azt a sok dicséretet. Jobbak mi sem vagyunk a Deákné vásznánál... És nem is *mi* fogjuk ám a romba dőlt erkölcsöt felépíteni, hanem egy, a miénknél tisztább és erősebb alapon épült, új társadalom.

Ne bántsuk hát a vén gyermekeket. Neveljük helyesen a fiatal gyermekeket. Kezdjük az iskolán, ne pedig a színházon...

Főképpen pedig ne várják *tőlünk* a purifikációt. Nekünk elég gondot ad a megélhetés. Övék – odafent – a hatalom és a dicsőség, talán a kötelességből is nagyobb adag esik rájuk...

...Mindez pedig nem vonatkozik a nagyváradi színügyi bizottság ismert határozatára, mely helyes is, üdvös is, legfeljebb eredményéhez és sikeréhez fér töménytelen sok kétség!...

Sz 1900. január 28.

ae.

203. NINCS PAPÍR

Ha az angolok még idejében békét nem kötnek, a hírlapok vagy megszűnnek, vagy fehér vászonra nyomtatva fognak megjelenni.

Angliában és Amerikában, mióta a háború dühöng, a lapok annyi papírt fogyasztanak, hogy a papírgyárak a további szükségleteket ellátni képtelenek.

Mint jó forrásból értesülünk, a papírszükséglet ellen angol-búr és hazai körökben is erősen védekeznek.

Viktória királynő a már elkészített csokoládédobozokat nem papírba, hanem saját felséges *zsebkendőibe* pakolva küldeti el a jövő karácsonykor az esetleg még életben lévő angol harcosoknak.

Chamberlain úr az összes részvénytársaságoknál meg akarja szüntetni a papír-*részvényeket*.

Ugyancsak ő felszólította azon névtelen egyéneket, kik őt leveleikben *agyonütéssel* fenyegetik, hogy ezentúl a lehetőségig röviden adják elő óhajtaikat.

A walesi herceg kínos lelki vívódások után beleegyezett, hogy az angol *divatlapok* ezután csak négy oldalon jelenhessenek meg.

Buller tábornok ezután egyetlen vereségről sem fog tudósítást küldeni, hogy a *távirati lapok* megspórolásával enyhítsen a papírszükségen.

Rhodes Cecil összes *bankóit* aranyakra készül beváltani.

Krüger nem fogadja el a békeajánlatokat, hogy a szerződésre ne pocsékolódjék el a papír.

De erősen készülnek nálunk is a szükséges óvintézkedésekre. Sima Ferenc tiltakozik, hogy bűnvád alá helyező végzéseket hozzanak ellene, mert drága a papír.

Az Alkotmány c. lap – tekintettel a papírszükségre – csupán az ügyészségnél követelt *egy* példányban fog megjelenni.

Balogh Döme, nagyváradi városatya fellebbezéseit ezután *előszóval* fogja előadni.

Gyula, a Magyar Király fizetője a folyó*számla* rendszert egyszer s mindenkorra beszünteti.

Nagy Mór kolozsvári koszorús, a *puké ám puké* refrénú ballada szerzője – nagy népszerűsége dacára – lemondott költemény-kötetének második kiadásáról.

Álszerénység volna elhallgatni, hogy lapunk milyen magatartást szándékszik tanúsítani a papirosválság kérdésében.

Kijelentjük, hogy mi el vagyunk látva a XX-ik század végéig kellő mennyiségű papírral. Valamint újólag kérjük minden rendű és rangú munkatársainkat, levelezőnket, hogy a papirost ne sajnálják ezután sem, s mindig csak az *egyik felére írjanak*. Lírai költőktől *teljesen tiszta* lapokat szívesen fogadunk!...

Sz 1900. január 31.

Dyb.

204. „Y” CONTRA „I”

Hallgasson el egyelőre minden gazdasági harc. Ne agitáljunk a hazai ipar pártolása mellett sem. Minden küzdelem béka-egér harc a nagy háború mellett, melyet az ábécé két betűje kezdett: az „y” és az „i”...

Szeretnék a nagy eposzírók tollával bírni. Erről a harcról csak hősköltemény zenghet méltóan. Nagy harc ez, mely bizonyára a magyar társadalom élete felett van hivatva dönteni...

Az eredmény azonban máris kétségtelen. A harc az „i” teljes leverésével fog végződni. A gr. Szapáry contra Szapári csetepatéban már teljesen megsemmisült az „i”, s ki tudja, vajon Bátsmegyey alügyész úr kedvéért szegény Rosti kollégáját nem fogják-e egyszerűen *Rost*-tá degradálni?...

Mert az „y” részén van az erő. Mellette szól a tradíció is. Az „i” csak indigéna, stréberkedő jött-ment, az „y”-nak idestova évezredes múltja van. Bizony; „ysa” – mondja a Halotti beszéd...

Hallom a jövő zenéjét. Látom egy szebb jövő hajnalának pirkadását... Az „y” győzött minden vonalon. Az ábécé „y”-on kezdődik, s az „i”-t végleg kihagyták belőle. Az „y”-osok az uralkodó osztály, mely három rendből áll. Az első rend három „y”-nal írja nevét, a második kettővel, a harmadik egyvel. Nevök csak nekik van. Az „y”-on kívül esők: páriák. Név helyett számot kapnak, s foglalkozásuk a kutyabőrök preparálása lesz.

És így meg lesz oldva a magyar társadalom égető kérdése is. Eltűnnek az osztályellentétek. Hisz két osztály lesz csak. Ipszilonosok és névtelenek... De lehet, hogy így se lesz nagyon tartós béke. A háromféle „y” testvérharcot kezd, s a harc vége Isten tudja, mi lesz!...

Csak egy bizonyos. A világ haladhat, tökéletesbülhet, fejlődhet, fejlődhet nyugodtan, mi nem sokat hederítünk rá.

Nálunk azért tovább dominál az „y”, s nagyobb a gondunk, mint bírálgatni egymás előkelő vagy kevésbé előkelő voltát...

Óh, de könnyelműek voltak azok az olasz barátok, akik megismertették velünk a betűvetés veszedelmes tudományát!...

Sz 1900. február 1.

Ipszilonos

205. CIGÁNYISKOLA

Ószentanna község lesz híres avval, hogy iskolája lesz kizárólagosan cigány csemeték számára.

Ha ez a terv valósággá válik, nincs kétség benne, hogy a cigány-

ság részesévé fog válni a nyugat-európai civilizációnak. Az ő számukra is letűnik az aranykor, melyről Horatius oly csinosan dalol, s egyszerre belépnek a vaskorba, melyet állítólag mi élünk. Ámbár, ha a bányászsztrájk nem szűnik meg, mi se sokáig. Ezt a nagy metamorfózist cigányéknál az ószentannai iskola fogja megkezdeni, melynek irányára nézve bátrak vagyunk egy pár tanáccsal szolgálni.

1. Az első iskolaórán nem szükséges a nebulóknak a század nevelési irányzatairól beszélni. E helyett célszerű beszerezni elegendő mennyiségű ruhadarabot. Az első magyarázat a fizikából tartassék. Tárgy a víz legyen; a tan módszer gyakorlati, az egyéniségre való minden tekintet nélkül. Mikor a tanítványok megismerkedtek a vízzel, át lehet térni a szociológiára. Meg kell magyarázni nekik, hogy a kor demokratikus áramlata nem fogadja el a *születési állapot* szigorú fenntartását. Aki tehát ruha nélkül mer járni, arra huszonötöt vágnak. Az első órán elég ennyi.

2. Másnap – anélkül, hogy egy szóval is felemlítenénk előttük korunk szociális problémáit – a *tulajdon* fogalmát kell a nebulók fejébe vernünk. Meg kell előttük világitani a jogrend intézményét. Ez legbiztosabb egy szép aksióma alakjában. Például: aki mivel vétkezik, az által bűnhődik. Úgy lopja el valaki hát a másik palatábláját, hogy egy palatáblát fog kellene neki megenni. Csak egyszer kell a büntetést foganatosítani, tisztában lesz az egész műzsasereg nemcsak a tulajdonnal és jogrenddel, de a justícia fejlődéstörténetével s a jog és méltányosság ismert egymáshoz viszonyával is. Élelmiszereknél azonban más módszer használandó.

3. Az egymásközi érintkezések szabályozásánál nem szükséges a művelt társalgó szabályait használni. Egyszerűen meg kell tiltani, hogy a tanulók egymással egy szót is szóljanak. Különösen radikális eszközökkel kell fellépni a növendékek sportszervevénye ellen, a cigánykerékvetés a vályogvetéssel ellensúlyozandó. Aki mint vet, úgy arat ugyan, de aki cigánykereket mer vetni, azt legcélszerűbb vályogvetésre szorítani.

Ugyancsak szigorúan kell eljárni a tanulók dohányzási szervevénye ellen. Itt is aksiómák használandók először. Például: „táncolsz te még lumbagóért!” Evvel kapcsolatosan Spionsköpről is [kell] szólanunk. Nem árt tudniillik egy-két spiont tartani, kik besúgják, ha valamelyik nebuló társát hangtalanul ugyan, de hat lépés távolságra is *szájával* sérti meg. Erélyes rendszabályok használandók a balett-hajlamok ellen is. Különösen figyelmükbe ajánlandó a gyerekeknek, hogy az a vélemény, mintha a rókkák táncolni szoktak volna: légből kapott koholmány.

Nagyon sok tanácsot tudnánk még adni az ószentannai iskolának, de sajnos, ehhez nincs terünk. Csak annyit mondhatunk még, hogy: – *nem úgy verik a cigányt!*

Sz 1900. február 8.

Dyb.

206. MÉG MINDIG A „PUKK-ÁM-PUKK”

Kincses Kolozsvár még mindig nem tud beletörödni, hogy az ő koszorús költőjét Nagy Mórnak hívják, ki a város millenáris irodalmi pályadíját nyerte több kötetet kitevő költői működésével.

Mikor a bíráló bizottság Nagy Mór mellett döntött, az egész sajtó foglalkozott evvel az „irodalmi esemény”-nyel, s mutatóványokat közölt a koszorús költő csodabogaraiból. De különösen nagy volt a felzúdulás Kolozsvárt, bár a helyi méltatlankodásban nagy része volt a megsértett ambíciók kitörésének is.

Nagy Mórt azóta már elfeledte a világ, legfeljebb egyik versrefrénje: a „pukk-ám-pukk” számíthat esetleg halhatatlanságra.

Kolozsvár azonban nem felejt. Egyik kolozsvári lap mellékletén folytatásokban bírálhatja a koszorús költő poézisét, s hogy milyen modorban, azt a cím is mutatja: „Babér avagy keserűlapu?”... Természetesen keserűlapu...

A dolog morálja különben az, hogy egy város se akarjon élő koszorúsokat. Ezekben soha sincs köszönet. Ellenben Kiss József, a legnagyobb élő magyar költő ismét elbukott a Kisfaludy Társaságban. Nagy Mór, a boldog: koszorús; Kiss József szegény – koszorúzatlan...

... Megbocsát talán Kiss József, hogy ebbe a „pukk-ám-pukk” című hírbe került, de olyan fatálisan összeesett az ő „bukása” és a kolozsvári „koszorúsmosás”.

Sz 1900. február 9.

207. TAVASZI MENTŐBESZÉD

Védelmükre kelünk a tavasz sokat gúnyolt fülemüléinek. Kimondjuk, bár megvádolnak érte bennünket, hogy a tavasz lantosainak igazuk van. Ők énekelnek, mert énekelniök muszáj. S ha rossz is az ének, bizonyos, hogy a tavasz dicsőítő dalt érdemel.

Az ördög tudja, mi történik ilyenkor velünk. Hiszen még tél sem volt, hogy túlságosan áhitozzunk a kikelet után. És mégis úgy

megejt bennünket ennek a mostani korai tavasznak barátságos mosolygása.

És milyenek az esték!... Ha nem szégyelnőnk érzelegni, költeményt írunk még mi is róla... Enyhe, balzsamos levegő, derült ég s isteni csend... Ez utóbbi persze csak jóval éjfél után, mikor kihalt már orfeum, korcsma, kávéház, bodega.

Szinte megacélosít a tiszta levegő, s varázssal tölt el a misztikus csend.

S mikor már kísértetbe jönnénk, hogy a két első sort össze-rímeltessük, egyszerre halkan felcsendül a zene szerenád egy kislány ablaka előtt.

Máskor talán a megszokott gúnyval nevetnők ki azt a két világos überciherű urat, kik a működő bandát strázsálják – most azonban eszünkbe sem jut gúnyolodni, s nem kérdezzük meg, hogy hát nemcsak a svábok közt divatos az éjjeli zene?... Illő meghatottsággal vesszük tudomásul, hogy „csak egy kislány van a világon”, s szeretnők ujjongva felkiáltani: hurráh, tavasz, élet, ifjúság!...

...És mindezt ez a kis korai tavasz okozza... Ne haragudjunk a tavaszi dalnokokra, nekik muszáj dalolni... Legfeljebb annyit kívánunk tőlük, hogy – maguknak daloljanak!...

Sz. 1900. február 13.

208. A BÜROK VESZÉLYBEN

Általános felkelés

Asszonyháború

Óriási veszély fenyegeti a búr nemzetet. Nem tudta összetörni a zsarnok hatalom, s most ölelő karok fogják megfojtani.

A készülő katasztrófáról a következő táviratot vettük:

Liverpool Post jelenti bur asszonyok általános felkelest terveznek angolok ellen. Krueger és Joubert nem lebeszélhetik asszonyokat.

E néhány szóból egy nemzet katasztrófája sír felénk. Látjuk a véget, a bukást, szinte elképzeljük a fejleményeket.

Most a következő táviratokat várjuk:

I.

London. Kormány elhatározta minden áron békét kötni. Angol katonák gavallérosan kijelentették: inkább meghalnak, de asszonyok ellen nem harcolnak.

II.

Ladysmith. Ma itt aláírták a békeokmányt. Búrok nevében *Krüger anyó* írta alá, illetve keresztvonásával látta el. Angolok fizetnek kétszázmillió hadisarcot, mely búr női hadapródiskola felállítására fordítatik.

III.

Praetoria. A búr parlamentet az asszonyok feloszlatták. Alkotmányrevízió várható. Búr dajkaegylet kimondta, hogy részt kér magának a kormányhatalomból.

IV.

London. Fokvárosban a forradalom kitört. A nők olyan hatalmat kívánnak maguknak, mint amilyen a transzváli asszonyoknak van. A férfiak tömegesen szállanak hajóra.

V.

London. Ma volt a búrokkal való békekötés ötödik évfordulója. Viktória királynő ez alkalomból táviratilag üdvözölte Transzvál szabad nő-állam elnökjét, II. Krüger-Amáliát.

VI.

Berlin (1910.) A Reuter ügynökségnek jelentik, hogy Praetoriában bizonyos Joubert nevű férfi, Krüger [*] Amália búr radikális képviselő férje, öngyilkos lett. Valaha szebb napokat látott, s a tíz évvel ezelőtt lefolyt angol-búr háborúban elég jó neve volt. A későbbi alkotmányváltozás őt is a családi élet apró léhaságainak terére szorította, de itt sokat kellett szenvednie erőszakos és zsarnokoskodó nejétől. Neje tegnap kávédarálással bízta meg, de munkájával nem volt megelégedve. Joubert, aki különben nagyon érzékeny kedélyű ember, szívére vette a dolgot, s ez bírta rá végzetes tettének elkövetésére.

Sz 1900. február 17.

Dyb.

209. A SZAKADÁTI LÓKÖTŐK

Hogy is mondja Tömörkény István egy végtelenül kedves, legalább nekem legjobban tetsző tárcájában?

— Az ősz mint ha az Isten is lókötésre teremtette volna!

A szakadati oláhok persze nem képesek megérteni a lókötés romantikáját. A múlt őszön négy szakadati oláh gazda sírva panasolta egy reggel a bírónál, hogy az éjjel elkötötték a lovaikat a szakadati rétről. A szakadati bíró meg vakarta a fejét.

— Bajos dolog lesz arra reáakadni! Aki lovat lop, nem marad az itt közel a tűzhöz.

Valaminthogy a szakadati lóköttők el is inaltak jó messzire a környékről.

Cigányok a betyárok. Mind a négyük ismert lóköttő. A három Rostás testvér: a Pál, a Mihály és a Gáspár ahány nevet viseltek, annyiszor ültek a tömlöcbe. Márpedig minden hónapban más nevet viseltek a lóvásárokon.

A negyedik: Gazsi Tódor, rücskös, fekete cigány. Mielőtt a váradi tömlöcbe került volna, Szegeden volt egy kis elintéznivalója.

A szakadati lovakat Szabolcsban, Borsodban csereberélték el. Tegnap a nagyváradi törvényszék előtt állottak azok a jóképű szabolcsi magyarok, akik a szakadati lovakat elcserélték. Egy asszony is volt köztük – másodmagával. Ici-pici, pár napos gyerekekkel, akinél fiatalabb honpolgár alig „állott” még törvényszék előtt.

— Miák! Miák!...

A bíró urak egy darabig túrték a rívást, de végre is idegesek lettek.

— Vádlott menjen ki a folyosóra avval a gyerekekkel!...

Ellenben a négy nomád határozottan botránnyosan viselte magát. Még Gazsi Tódor viselkedett leggavallérosabban: bevallott mindent.

— Hej, az istennyila csapott vón’ a fejembe, mikor evvel a három gazemberrel összetalálkoztam.

A három gazember – a Rostások közül a Mihály hiányzott. Nem tudták előkeríteni.

— Ki tudja azt, instáljuk, melyik országban van?

— Mindig olyan kóborgó természete volt...

Rostás Pálban egy romantikus regényíró veszett el. Hosszú históriában adja elő, hogy milyen szűz ártatlanul jutott a krédóba. Űgyszólva csak rá esett arra [a] bizonyos lóra.

— Ákássának fel, ha jártam is Sákádáton. Én mágyár cigány vágyok, téglát verek, sárral tápásztok. Szóba sem állok olyan emberrel, mint Gázsi.

Rostás Gáspár is szörnyen átkozódik.

– Rohádják meg, há' íletemben is loptám! Hát úgy nizek én ki?...

Az elnök megkérdi: – Rostás Gáspár – testvére maga Rostás Pálnak?

– Ázt tudom, hogy rokonok vágyunk, de nem tudom biztosán, hogy testvérek.

– Hát maga, Rostás Pál, hogy jutott ahhoz a lóhoz, amit Orosz Károly kótaji lakossal a búji úton elcserélt?

– Egy csigány bíztá rám, instálom. Így sokták á csigányok, az úton árulják á lovákát...

Mikor a bizonyítási eljárást a bíróság befejezte, Pop Aurél a vád módosításával lopás büntetében kéri a három cigányt megbüntetni, a szabolcsi atyafiak ellen elejtette a vádat.

– Nem kívánnak a vád módosítása ellen fellebbezni? Krédi az elnök.

– Csák ítíljenek már á náccságos urák! Rigen itt vágyunk!

A bíróság Móré Pál elnöklete mellett két-kéthavi börtönre ítélte a szakadati lókötoeket, mely büntetés a vizsgálati fogsággal kitöltöttek mondatott ki.

A cigányok kitörő örömmel rebbentek szét, de aligha Szakadát felé irányozták lépteiket...

Míg a bírák ítélethozatalra vonultak vissza, remek kis anekdotát mondott el a folyosón cigarettázás közben a jelen volt újságíróknak az ügyész.

Egy nagyszalontai doktorhoz állított be egy cigány. Beteg volt, s gyógykezeltetni akarta magát.

A doktor néhány nap alatt kigyógyította. Honoráriumot azonban nem tudott adni.

– Hát aztán mivel foglalkozol, te cigány?

– Lóvál bánok néhá-néhá.

– Hát tudod mit? Hozzál egyszer nekem is egy lovat – szól a jókedvű, joviális doktor.

– Nem felejttem el, instálom...

Jó két esztendő telt el. Egy hajnalban lovas ember verte fel ál-mából a szalontai doktort.

– Doktor úr, elhoztám ázt á lovat, ámit ígértem!...

A doktor nagyon megijedt.

– Eltakarodj innen, gazember! Még engem is bajba hozol. A cigány odahajol az orvoshoz.

- Sohse féljen doktor úr. *Nem hállátsik el ennek a nyertése - Heves megyéig!*...

A doktor azonban nem nyugodott meg, s kiverte a cigányt paripástul együtt.

Sz 1900. február 22.

Dyb.

210. A BÖJT

I.

(Reggel öt óra. Egy bodegából két didergő, frakkba öltözött jogászgyerek botorkál ki. A Szent László templom órája ötöt üt.)

I. *jogász*: Ennek is vége. Legfeljebb május elsején lehet belőle valami.

II. *jogász*: Miről beszélsz?

I. Miről?... Az óráról! Tudtam, hogy be kell csapni, de azt hittem: lakást fizethetek belőle. Most már sem óra, sem lakás.

II. (ásítózva). Hányat ütött?...

I. (dühösen) Gúnyolódol?...

II. (ijedten) Dehogy! Világért sem. A toronyóra gondoltam.

I. (fájdalmasan) Ötöt... Haza kéne menni. A fejem is fáj, álmos is vagyok.

II. Menjünk haza!...

I. (keserves hangon) Igen... menjünk... (egy hirtelen eszmétől megkapva) - *a te lakásodra.*

(Az utca élénkülni kezd, lakásadó nénik sietnek megtisztulni: a templomban a farsang bűneitől...)

II.

Lizi: Eljön. Biztosan eljön. Neked is megígérte!...

A mama: Hogyne!?!... Ez lenne az első ígéret, melyet nem váltanak be!?! Te úgy látszik, azt hiszed: a huszonhat éves korban is jól áll a naivság... kissé csalódoll!...

Lizi: De mama! Mi lelt ma téged? Hát oka vagyok én valaminek?...

A mama (gúnyosan) Világért sem! Tudvalevő, hogy a levegőben sült pártik repdesnek... Akinek kell, ötöt-hatot csíphet magának...

Lizi: (sírva) Hát mit tettem volna?... Hisz' máris nevettek rajtam!... Valósággal udvaroltam annak a mamlasznak!... Én nem tehetek semmiről! Mit tegyek?...

A mama: (sötéten és keserves pátosszal) Egyelőre át kell igazítani a doktorbáli ruhádat az első böjti hangversenyre... Talán... (dühösen) talán!...

III.

Kedves Bözsikém!

Hála Istennek: visszatérhetek komoly tanulmányaimhoz. Tel borzasztó az, ha valaki kikiáltott csodagyerek. Már a gyerek szó is borzasztó, hát még huszonhárom hangversenyt végigzongorázni, bókokat fogadni, keveset aludni, másnap újra meg újra szekundát fogni a természettanból, és kikapni a Tini kisasszonytól, hogy végleg a „romlás lejtőjére tévedtem” – mint ahogy ő mondja... Hallod! abszolúte semmi gyönyörűséget nem találok a csodagyermeki pályában. A művészet szörnyen unalmas. Örömmel hintek tehát hamut a fejemre, s vallásos áhítattal fogadom meg neked, hogy Liszt II. rapszódiaját hűsvét vasárnapjáig nem veszem elő. Tanulok, s engedem magam Tini kisasszony által „kimentetni a fenyegető örvényből”.

Erről akart tudatni behamvazott homlokú Arankád. Pá, puszi!

IV.

Egy kelendő könyv. Clair Vilmos Párbajkódex c. könyve e héten éri meg a negyedik kiadást. A könyvből a farsang alatt több ezer példány kelt el. Elég bizonyíték a mellett, hogy az idei farsang az utóbbi évek farsangjait siker dolgában fényesen felülmúlta.

Sz. 1900. március 3.

Dyb.

211. KISS JÓZSEF

...Eljött a vajda Nagyváradra. Ki se mozdul mostanában, nem jár el sehova, de velünk kivételt tett.

A kitüntetést hálásan fogadtuk. A mi vendégünk a legelső élő magyar poéta, ki mindnyájunknak büszkesége.

Tulajdonképpen azonban bukott poéta. Néhány nappal ezelőtt bukott el a Kisfaludy Társaság jóvoltából, de – úgy látszik – ezt a csapást szépen kiheverte, s nem hajlandó letagadni, hogy például ő írta a Tüzek című költeményt, mely a Kisfaludy Társaság pályadíját nem nyerte meg, bár igaz, hogy nem is pályázott érte.

Azt tartom, hogy nagyon jól van ez így. Magyarországon szinte

elvárja az ember, hogy a legnagyobbat ne túrják maguk közt a hivatalos, szabadalmazott poéta bácsik, kik a szó szoros értelmében azt a bizonyos nótát fűjják, mellyel csak az elődök tudtak világot hódítani.

Kiss József azonban nem veszi komolyan a dolgát. Könnyelműen eldobta a nagynevű elődök régi, tisztos, kipróbált lantját, s elég merész volt úgy énekelni, ahogy az ő nagy, meleg szíve súgta.

Az eredmény meglepő volt. Mire a kollégák észrevették magukat, elhódította előlük az egész magyar közönséget... Ezért nevezhetjük aztán Kiss Józsefet bukott poétának...

Köszönjük, hogy velünk kivételt tett. Legalább megmutattuk a szeretetünket a vajda: minden élő magyar költők vajdája iránt.

Egy ember, kit úgy szeretnek, mint őt a magyar közönség szereti, nem érdemelné meg, hogy a Kisfaludy Társaságba kerüljön. A „hunyo parázs” kialudnék ott; nincs ott olyan meleg szív több, mint aki a varrógépről mesélt nekünk egyszer egy gyönyörű mesét.

Ne legyen más Kiss József, csak az, ami most! a magyar poéták vajdája, legnagyobb élő magyar költő...

Ez körülbelül ér annyit, mint a Kisfaludy Társaság.

*

„Ismerik maguk a lámpalázat? Határozottan olyanfélét érzek. Szabad előadást fogok tartani. A közönség előtt már unalmas az olvasás.”

Persze hogy siettünk megjegyezni, hogy Kiss József nem lehet unalmas.

Rendkívül érdekelték a nagyváradai viszonyok. A sajtó. Az irodalmi élet...

„Nehezen búvok ki hazulról. Nagyváradon is nagyon régen nem voltam már.”

Valamelyikünk egy tollharcot hozott szóba, ami nemrégén folyt le Nagyváradon.

„Nekünk is nehéz harcunk van. (Sok az ellenségünk.)”

A Hét-ről beszélünk aztán, az ő remek hetilapjáról.

„A gárda elég erős, de szükség volna még valamire. Valami új hang kellene, egészen friss, szokatlan!...”

Új hang, eredetiség – ez a vajdának a hiszekegye.

Sz 1900. március 4.

212. AZ ÚJ SZÍNHÁZ LÁTOGATÓJA

Az épülő új színháznak kedves látogatója volt tegnap délelőtt.

A látogató a régi, rozoga színpörnek egy ünneplélt művésznője volt. Perényi Margit, a kolozsvári színtársulat volt szubrettje, a debreceni színház tagja.

A szombat esti hangversenyre jó későn érkezett. Még szét sem nézhetett diadalainak egykori színhelyén, már Nagyszalontára kellett utaznia, hol ismét nagy, tüntetően ünneplő közönség várta.

Visszajövet azonban teljes másfél óráig kellett volna várnia az állomásnál. Volt ideje hát egy kis au revoir körútra. Megnézhetette az új színházat is, melynek eddigi művészi eseményei egypár bezúzott napszámofejre szorítkoznak.

Az épülő színház bájos vendége kedves érdeklődéssel nézegette a vakolatlan Thália-templomot. Most a mostani sivár állapotban még mindig az idealizmus szentelt csarnoka, napszámosaival és napszámosai nélkül... De azután?... Mi juthatott a kis szubrett eszébe?... Az intrikák, a pártoskodások, az igazságtalanságok, hipokrizisek jövendő korszakal...

...És megrázkódva és fázva hajtattott a vonathoz a nagyváradiak egykor ünneplélt kis szubrettje.

Sz 1900. március 6.

213. A ZAB

(*Avena L.*)

(Természetráji tanulmány)

A zab (*avena l.*) a gabonaneműek közé tartozik.

Alsóbbrendű, megvetett növény. Lovak és rabonbánok tápláléka. Igen elterjedt, majdnem közönséges. Már a népdalköltő is azt éneklé: „ritka *búza*, ritka *árpa*, ritka *rozs*”. Ebből világosan megállapítható, hogy a zab már régen elterjedt, közönséges, ritkának egyáltalán nem mondható növény.

Régi kútfők szerint a zabot keleti népfaj honosította meg Európában.

Némelyek a *kazárok* érdeműl róják fel ezt, de ehhez kétség fér. Egan Ede is kizártnak tekinti a kazár eredetet. Legvalószínűbb, hogy a zabot a *hunok* hozták magukkal. Az ismert hun-székely rokonság magyarázza meg aztán, hogy a székely rabonbánok családi tra-

dícióképpen hagyták lófő utódaiknak a zabkultuszt, mely mint ilyen: némileg vallási szekta is.

A zabot a „romlott értelmiség” mint lóabrákot használja, a „gyenge nép” azonban néhol a felvidéken kegyeret is süt belőle.

Ebből látható, hogy a nyomorult politikai viszonyok megméltelyezték az értelmiség és [a] nép gondolkozását, s egy valóságos apostolnak kellett jönni, ki a zab számára is kijelölje a szerepet jövő kulturális fejlődésünkben.

Az apostol eljött, s ma már a zab társadalmi, politikai, nemzetgazdasági, sőt kulturális tényező.

Ennek alapján a zab történetét az alábbi korszakokra osztgatjuk:

I. *Őskorszak.* (Általános tájékozatlanság, kazárok meggyanúsítása).

II. *Abrak-korszak.* (A zabot csak a lovak és a tótok eszik.)

III. *Rabonbán-korszak.* (A zab minden téren érvényesül. Szilágy-somlyó Zabfalvára kéri változtatni a nevét. Komoly apák fiaakkal megismertetik a zab hasznát.)

Végül érdekes még, hogy a „gyenge nép” mit tart a zabról. Íme alább egypár gyenge népies mondás.

„Márciusi zab csak zabocska. Februári az igazi zab.”

„Nyomatató lónak nem kell bekötni a száját.”

„Zabba ment a ló!”

„Nincs semmi baja, csak a zab bántja.”

„Elmehet már zabot hegyezni.”

(Forrásaink: Ugron Gábor *A zab* mint olyan című sajtó alatt lévő műve és Báruch Jeremiás újabb keservei.)

Sz 1900. március 8.

Dyb.

214. VALLATÁSKOR

(Mikor Gajári a Vaterland cikkíróját kereste, Ugron is ott volt a folyosón. Hallotta a hízelgő jelzőket, de nem reagált. Ő elvégre is székely rabonbán, ki még a táborszernagyokkal sem szokott szóba állni. Két jelenetben mutatjuk ez alkalomból be a büszke rabonbánt.)

I.

Egy népgyűlésen

Ugron: (tengernyi nép előtt szónokolva) „...Adjatok virágot nekem, hogy hintsem a kiterített népszabadság ravatalára! Adjatok nekem koporsószegeket, zárjuk le a sötét koporsót!... A nemzet becsületét hitvány kufárok zsibvásárra vitték... Jaj a gyenge népnek, mely túri az elnyomást, melynek értelmisége romlott, sivár, mint a hanyatló Róma...”

Baruch Jeremiás (előfurakodik a tömegeből, egy darabig türelmetlenkedik, végre az emelvényhez jut, alig hallhatólag súg a szónok felé): Nagyságos úr, nagyságos úr! Újabb *zabrendelés* érkezett. Nagyon sürgős!...

Ugron: (hazafias mélabúval) „...Óh, de hagyjuk e sivár képet. A szívem megszakadna érzem, s végső sóhajba törve imádkozom el: *éljen e kifosztott, szegény Haza!*” (Altalános, szünni nem akaró éljenezés. A nép valósággal tombol, s észte sem veszi, mikor Ugron Baruchhal eltűnik).

II.

A ház folyosóján

Gajári Ödön: (egy képviselőhöz). Ugyan, kérlek, nem tudod ki volt az a komisz, pimasz gazember, aki Bánffyt a Vaterlandban megrágalmazta?

Ugron (húsz lépésnyi távolságban áll, kivesz egy darab vattát a zsebéből, s bedugja a bal fülét).

Gajári Ödön: (egy másik képviselőhöz). Ugyan kérlek, nem tudod, ki volt az a komisz, pimasz gazember stb.

Ugron (tíz lépésnyi távolságra van, kivesz egy darab vattát a zsebéből s bedugja vele a jobb fülét.)

Gajári Ödön: (továbbmegy, egy harmadik képviselőhöz). Ugyan kérlek stb.

Ugron Gábor (mellette áll, s egy óriási darab vattával bedugja a száját is).

Gajári Ödön: (Ugron Gáborhoz). Ugyan kérlek, nem tudod, ki volt az a pimasz, komisz gazember, aki Bánffyt a Vaterlandban megrágalmazta?

Ugron (szemein mély bánat tükröződik: az aggodó honfigond, felnéz az ég felé, mintha onnan várná e nyomorult szolganép számára a segítyt...)

Sz 1900. március 10.

Dyb.

215. A SZABADSÁG ÜNNEPE

Készülődések március idusára

A tavasz rügybontó verőfényével közeledik az ébredésnek, szabadságnak évről évre nagyobbfényt nyerő emlékünnepe: márc. 15.

Van ebben az ünneplésben valami csodálatosan felséges idea, melyet nem tudnak megölni sem a sablonos orációk unalmas frázisai, sem az ódák jámbustengerének locsogó hullámai.

Valami ős-pogány érzés húzta meg magát az emberi szívből. Olyan természetimádó, naiv, örök emberi. Az élet teremtő hatalmának bámulata-e vajon vagy a jeges halál fölött aratott győzelmi öröm – nem tudjuk!... De az újuló, hatalmas erejű természet tanította szabadságra az embert, s úgy érezzük, hogy: a szabadság ünnepe csakis a tavasz napsugáros, fényes napján lehet...

...Mert a szabadság az élet, és mert márc. 15. az *élet* ünnepe!...

Sz 1900. március 11.

216. SZÍNHÁZI ÉLET

vagy

MI LESZ EZUTÁN?

Soha olyan élénk színházi élet még nem volt Nagyváradon, mint – most.

A színügyi bizottság állandó permanenciában van. Minden nap egy új korszakot jelentő színházi reformeszmét dob a fórumra. A közönségnek megvannak már a maga kedvencei is. Egyelőre persze csak a színügyi bizottsági tagok között. Azt lehet mondani, hogy rövid pár hónap alatt a következő három év színházi teendőit elvégeztük.

A helyzet szignaturáját legjobban Somogyi direktor állandó utazása adja meg.

Elárulhatjuk például, hogy a váradi lapok kartellt kötöttek a soproni kollégákkal.

Azon napokon például, melyek kettővel oszthatók, a soproni lapok megírják ezt a kis személyi hírt: *Somogyi Károly színigazgató a mai napon Nagyváradra utazott.*

Úgyanakkor persze az összes váradi lapok újságotják, hogy: *Szeretett színigazgatónk, Somogyi Károly a mai napon rövid tartózkodásra városunkba érkezett.*

Azon napokon, melyek kettővel nem oszthatók, a hírek kicserélődnek.

Egyelőre tehát a színházi élet a legnagyobb mértékben virágzik.

Sokkal hatalmasabb, mint a nyári bódé korában. Egy dolog adott csak gondot.

Mi történjék a habituékkal? Ezt is sikerült megoldani. Szerezünk nekik foglalkozást – az orfeumokkal. Most már az ő szerepük is be van töltve. Most már minden rendben van. Jelenleg így állunk:

Van: egy épülő színházunk. *Van:* színügyi bizottságunk. *Van:* saját külön színművünk. *Van:* a színházunknak neve. *Van:* direktorunk. *Van:* társulatunk. *Van:* ötletünk. *Van:* tárgyilagos kritikánk. *Van:* díszletfestőnk. *Van:* színházi életünk.

Nincs: városi páholyunk, *nincs:* primadonna-heccünk, *nincs:* tüntetés a színházban.

Tekintettel arra, hogy egy előkelő vidéki város színházi életében nem szabad hiányosságnak előfordulnia, talán már holnap hírt adhatunk egy pár hiányt pótló eseményről. Például:

A jogakadémia igazgatója a fekete táblán figyelmezteti az akadémia polgárait, hogy a színházban minden tüntetéstől tartózkodjanak.

Mezey Mihály tűzoltó főparancsnok, tekintettel a legutóbbi párizsi katasztrófára, a színházi tűzellenőrzést még szigorúbbá tette.

És így tovább, elvégre is jogunk van mindahhoz, amiben hozánk hasonló városok dúslakodnak. Elvitázhatatlan jogunk van tehát — *a színházi élethez is.*

De mi lesz ezután?... Félő, hogy mire Somogyiék eljönnek, torkig leszünk a színházi étellel.

...Mert ebbe is bele lehet ám unni!..

Sz 1900. március 14.

Dyb.

Ötvenkét évvel ezelőtt Magyarország ifjúsága a divináció csodálatos erejével megcsinálta a mi számunkra a mai Magyarországot.

Ötvenkét év óta sokszor változtatott ábrázatot a világ. Tanúi is alig vannak a nagy nap megváltó eseményeinek.

Az idő, ez átgondolhatatlan nagy hatalom, egyre, mindig temet. Vén sírásó, aki sohasem volt fiatal, aki éppen olyan egykedvűen tekintett ötvenkét évvel ezelőtt egy mámorban égő tömegre, mint most reánk: szegény, hideg szívű, még emlékezni sem tudó epigonokra.

Csak egy halottat ne földelt volna ell... Hagyta volna meg nekünk annak a nagy napnak szent hangulatát, amit kívájni olyan nehéz egy ötvenkét év óta taposott sírgödörből... Mert ha egy szívdobbanatnyi szállna meg bennünket az akkori március szent lelkéből, ma kihullana kezünkől a kenyérszerző eszköz, s nem volna a mai ünnep a megszokásé, hanem az emlékekből erőt gyűjtő lelkeké!...

...Így csak botorkálunk a sírdombok között, és visszatekintve a messze égő, az elhagyott lángoszlopra: *látván se látunk!*...

Csodálatos egy kor volt az. A grande nation világfelforgató eszméi ennek a kornak lángkohójában tisztultak meg. A nemzeti idealizmus ebben a korban ragyogta be legintenzívebb fényvel a világot. Csakis ez az istenült kor adhatta nekünk az ezernyolcszáznegyvennyolcadik év március idusát!...

Az eszmék világa mindig és mindeneknek felséges ezernyi, misztikus mélységével, de az eszmék ezerjét megöli a valóság, melynek polypkarjai csak az ezredévek viharában érlelt és megedzett eszméket nem tudják agyonfojtani!

Elborulva bár, de minden kétségbeesés nélkül nézek egy piros lobogóra, mely alatt ma szintén ezernyi ember ünnepel, de ünnepük egészen mást jelent, mint amit a mienknek *kellene* jelenteni...

Az eszme önzetlen harcosai mind apostolok. Minden eszme felséges, mely egynél több szívet tud megdobogtatni... De ott áll a vén sírásó, a kérlelhetetlen idő minden eszme bölcsője mellett!...

Az emberiség sokszor imádott már hamis isteneket, eszeveszetten sokszor rohant csábító fantomok után, és a vén sírásó az, ki elébe állt. „Megálljatok! Itt már temető van. Akit kerestek, meg nem találjátok! Én rejtettem el, én húztam rá a földet, mert az élethez nem volt semmi joga. Térjete vissza, honnan eszeveszettül elindultatok. Vár benneteket csókjaival a szülőföld, vigasztaló varázsával az anyáitok nyelvén zengő dajkadal, vár minden-minden zug, békét, szeretetet megnyugvást lehelve!”

Hazudtoljatok meg, ha tudtok: *Az ember tragédiájában egyetlen Nemtő: a Haza.* Lehettek hozzá hálátlanok, hazug apostolok őrző

tanai gyűlöletessé tehetik egy napra előtettek, elfelejthetitek a dúslakodó lakoma mámorában vagy az éhség paroxizmusában – de *megtagadni, eldobni nem tudjátok soha*: nem adatott ez meg földi embernek!...

Nagy márciusnak tanúi, százszor irigyelt lángra gyújtottjai a nemzeti idealizmus szent tüzének: fázó szívvel, didergő lélekkel valljuk be, hogy nem tudunk elég kegyelettel a ti szent emlékeiteknek áldozni!...

Olyan kor gyermekei vagyunk, kik hétköznap születvén, nem tudnak ünnepelni.

Kicsinyes gondoktól zaklatva nagy kosarakkal járjuk utainkat. Egyedüli célunk kenyeret gyűjteni.

Nem érezzük a közösség átszellemültekké tevő érzését: mi nagyon is emberek vagyunk, hidegek és önzők...

Igy sejtjük. És ezt be kell vallanunk a mai ünnepen...

...De a hazatagadás piros lobogója és a saját gyarlóságunk beismerése nem lélekharang-kongatás, hanem az örök igazság győzedelmeskedő országának ismétlen eljövetelét hirdetik.

Megtántorodhattunk, hamis útra térhattünk, de eltévedni nem fogunk.

A nemzeti idealizmus letapodott sírja az a sír, mely nem halált, hanem életet jelent. Ezt a sírt kezdik virággal felkeresni, mert immár ismét élénkbe állt a vén sírásó. „Térjetez vissza, honnan jöttetek. Akit kerestek, eltemettem, mert nem volt az élethez joga!”

Várjuk a szent lelket, mely világra szóló erejét ötvenkét évvel ezelőtt közlő e nemzettel.

Költők éneklik már: *ne várjátok e bontól semmit, de áldozzatok mindent fel érte!*...

...És el fog jönni ismét a nagy szívek korszaka, és be fogunk telni ismét a haza és egymás szeretetétől, és eldobjuk a nyakunkban hordott nagy kosarat, melyet tele tölteni volt egyetlen vágyunk, ha mindjárt ezer éhező kifosztott szorította ökolbe ránk a kezét!...

Ti apoteózisban tündöklő nagy elődök, szálljatok vissza e napon. Siettésetek a mi nyomorékságunk meggyógyítását, adjatok egy szívdobbanatnyit abból a mámorból, mely titeket oly szentekké tett, hogy *még mi sem* tudjuk a ti ünneplésteget elmulasztani!...

Sz. 1900. március 15.

A. E.

A gyermekek, a naiv, vajszívű gyermekek ragyogó szemmel kipirult arccal, teli tüdővel énekeltek igen szép hazafias nótákat, s szavaltak nem kevésbé lelkesen, nem kevésbé hazafias jambus vagy trochaeus esésű költeményeket, miket felnőttek is meghallgattak. Íme ez volt március ünnepe.

Mert úgy áll ám a dolog, hogy komoly állású, hivatása magaslatán álló – de főként komoly – úriembernek óvakodnia szükséges a névetségesség legkisebb gyanújától is. Tehát csak a gyermekek ünnepeltek...

Gyermekek, kik között van egypár őszbecsavarodott, szakállas gyermek is, ne restelljék, hogy lelkesedtek! Úgy félszázad évvel ezelőtt még igen elterjedt szokás volt ez, s állíthatom, hogy egészen jó állású urakkal megesett ez a hiba. Gondolják meg azt, gyermekek, hogy a mostani jó állású, komoly urak, kik mosolyogva néztek a múlt napon a maguk lelkes, kipirult arcára, egy kissé irigykedtek is ám! De persze ezt gondosan palástolták.

Mert, óh, irigylendő gyermekek, ami szép, örök és dicső van a világon: mind a lelkesedés teremtette! Azok a jó állású, komoly bácsik is, ki tudja hol, ki tudja mik lennének, ha ötvenkét évvel ezelőtt is nem éltek volna gyermekek?...

A lelkesedés adott ennek a nemzetnek állami életet, s ennek köszönhetik egész egzisztenciájukat a jó állású, komoly urak, kik nemes áldozatkészséggel verték össze a tenyereiket a maguk szép szavaltaira s nem kevésbé szép énekléseikre.

Köszönjük, kedves gyermekek – csupasz arcúak és őszszakállúak – a maguk szép ünnepségét. Köszönjük a komoly bácsik nevében is, kik különben restelnék ezt nyíltan megköszönni...

*

És mert lelkesedni nem divat, mosolyogni pedig csak gúnyosan; megragadott bennünket a vágy a lepecsételt kedély lecsapolására. Mahatázni akartunk minden felett, amire jámbor elődeink esküdtek, úgy sem lévén képesek erősebb érzések, nagyobb gondolatok befogadására. Offenbach jól ismerte korát, de ő még csak sírva nevetett. Hej, neki fájt az legjobban, hogy az öreg Zeus nem maradhatott tovább az Olümposzon, hogy le kellett rántani a sárba.

Az epigonoknak megtetszett a sár. Nem mert abból lettünk, s azzá leszünk, hanem mert igen kéjes benne fetrengeni. Ma aztán úgy felmelegítették a pocsolját, hogy csakis ruha nélkül lehet belemenni.

Ebben aztán nagy közönség szokott gyönyörködni, s hogy mi

már lelkesedni sem tudunk, abban nagy része van ennek a pocsolyának is, melyet ismertebb néven vonzó színházi repertoárnak hívnak.

Ám azért a lex Heinze meg kell égetni. Mert még előrehaladott orvosi tudományunk sem úgy gyógyítja a migrént, hogy a fejet vágja le.

Megégetendőnek mondanám a vidéki színházak cenzúráját is, de nálunk még tanácsos őszintén nem beszélni.

Mondjuk, hogy Somogyi eddigi kultúrmissziójához híven tragédiákkal és Shakespeare-darabokkal fog bennünket traktálni. Örömmel „műélvezünk”-e majd?... Ha még magasabbra taksálták volna is a színház helyárait, az eredmény előre bizonyos: deficit, pedig ehhez az eredményhez minálunk cenzúra nélkül is eljuthatott volna talán Somogyi!...

*

A „lex Heinze” jegyében járunk másban is. A reakció varjai kárognak a levegőben. Bizony-bizony oly kevésbé gondolunk a védekezésre, mintha nem éreznők magunkat méltóknak a veszélyeztetett javakral... A közöny Bethesda-tavát legfeljebb egypár író toll próbálja felzavarni. Nehéz víz, mennykőcsapás kellene bele.

En azok közül a korszakos tévhitiek közül valónak tartom az örök béke eszméjét, melyek jármát ledobni sok-sok keserves tapasztalással lehet. A „tisztító vihar” nem elcsépelet frázis, nem egy kor igazsága az, hogy: a hosszú béke elsenyveszti a népek erejét... Jól lehet ez kicsi vigasztalás a szegény búrokra nézvést...

*

Pár órával a nőgyelet estélye előtt szóljunk tán kevésbé szigorú dolgokról is. A purim farsangi bohóságai egy kis derűt megérdemelnek. Ami kis jókedv volt a héten: a búrok hozták magukkal, kik megköszönendő Nagyvárad búr szimpátiáját, küldöttségileg érkezének hozzánk.

Valóban joviális fiúk. Élénken érdeklődtek a nagyváradai viszonyok iránt. Jólesett különösen nekik az a tapintatosság, hogy fogadtatásuk egész csendben, sőt egy kissé túlságos csendben folyt le. Na, de vannak hála Istennek lapok is.

Ittlétük alatt még a kritizálásra is ráfanyalodtak. És ezek a búrok határozottan ritka világos eszű emberek! Sok igazsággal szóltak például a doktorbojokotról, a Bródy Sándor „felolvasási Odüsszeájáról”, az ötkoronás pénzekekről, a mi finom műízlésünkről, no meg hát sok más egyébről. Persze tehették, mert másnap – kámforrá váltak.

...Pedig Nagyváradnak szüksége volna egypár ilyen búrral!...

Sz 1900. március 18.

Dyb.

219. FOTOGRÁFIÁK ARRÓL, HOGY:

„A jó lapot a közönség szerkeszti”

I.

Az elnök úr: (gyöngyöző serlegét magasra tartva) de ne feledjük el, uraim, azt a hivatása magaslatán álló orgánumot, mely kötelességét buzgón teljesítve hirdeti Nagyvárad és vidéke dicsőségét. A sajtót értem, uraim! A sajtót, tántoríthatatlan kötelesség ismerésével, elfogulatlan szókimondásával, pontos, mindent felölelő hírszolgálatával, mely az elsők közé emeli a vidéken! Éltetem uraim a nagyváradai sajtó kitűnő munkásait! *(Sokáig tartó, zajos, mondhatni: viharos éljenzés. Az egyesület elnöke tüntetőleg koccint az újságírókkal.)*

Egy idegen úr: (az elnökhöz) Kérem, talán túlságos is volt a dicséret...

Az elnök úr: (körülnéz óvatosan, aztán súgva szól) Na, na!... De hát tetszik tudni, muszáj velük jól lenni!...

II.

– Halló! Halló! Szerkesztőség?...

– Igen. Mi tetszik?

– X. beszél, a veterán tűzoltók árváit segélyező egyesület tb. titkára.

Egy kérésem volna, ami a lapot érdekli. Holnap utazom Fugyivásárhelyre. A sógorom két disznót ölt. Kérek erről néhány szívélyes sort írni. A sógorom Ciganyesden született, iskoláit is ott végezte. Két gyermek atyja, s igen szép családi életet él. Egyébként előfizetője vagyok a lapnak. Ajánlom magam!... Pardon! Azt is meg lehet írni, hogy előreláthatólag két napig leszek oda az ünnepélyen...

III.

Tekintetes Szerkesztőség!

Kérem közölni az alábbi érdekes hírt:

„Lélekemelő, szép ünnepély folyt le tegnap este városunkban, Gorbó Márton irodai gyakornok és tartalékos szakaszvezető vendégszerető házában. A széles körökben ismert s népszerű házigazda ülte ez alkalommal hivatali működésének négyéves évfordulóját. A lako-

mán sok szép tósztt hangzott el, s a fényes társaság a reggeli órákig maradt együtt.”

Ez volna a hír magva. A tekintetes szerkesztőségre bízom a hír kiszínezését. Nekem szerénységem tiltja azt tenni.

Maradok tisztelettel.

Gorbó Márton s. k.

IV.

– ...Az egész, kérem, lényegtelen. Nem érdekli az a közönséget. Úgy történt, hogy az unokaöcsémnek jókedve támadt. Igaz, hogy lelőtte a feleségét, megfojtotta az anyósát, összeszurkálta mind a négy gyermekét – de mit tartozik ez a közönségre? Az én házamban azt teszem, ami nekem tetszik!... Aztán meg olyan bolondos, jókedvű fiú. Nem is lehet rá haragudni. Miért legyen megbélyegezve a világ előtt?... Elég baj az, hogy a törvény nyomorult paragrafusai miatt kellemetlenségei lesznek. A lapok legalább ne írjanak róla.

– De, kérem, úgy tudjuk, hogy mind a hat áldozat kiszervezett...

– Annál inkább kérem a dolgot elhallgatni. *Ne háborgassuk a halottak álmát!*...

V.

– Halló! Szerkesztőség?

– Igen.

– Bizonyára hallottak már az urak a Gerle Mariska esetéről; kiderült, hogy ő az a gyújtogató, akinek üzelmei miatt két hónap óta halálos rettevésben van a város. Tessék ezt a dolgot megírni. A leány testvére nálam van alkalmazva mint szakácsné. Egyébként is most már úgysem gyullad ki több ház, mert Gerle Mariskát elfogták. Remélem, hogy az olvasók idegeit különben is veszedelmesen rontó hír nem fog napvilágot látni!...

VI.

– Szervusz!

– Szervusz!

– Hova?

– Utazok a fővárosba, hogy egy kis helybeli szenzációról értesüljek!

Sz. 1900. március 23.

Dyb.

Mesék a valóságról

*...Beszöved lelkem aranyfátyoloddal
Én bálványom, te szent Romantikal...*

Ez után a forró szerelmi vallomás után gavallér érzésünk diszk-rét hallgatást parancsolna.

Tekintettel azonban arra, hogy Sas Ede ezt a vallomást a nyilvánosságnak szánta – adjó, gavallérság – s szóljunk erről a szerelmi viszonyról.

Sas Ede a romantika imádója, s mint ilyen természetesen: szerencsétlen szerelmes. A szerencsétlen szerelem mindig szerencse egy író embernél. Ha Romantika önagysága most is körülrajongott, divatos szépség volna, Sas Ede akkor is imádná. Ámde a Cipruslombok gyöngyeit a halál mélységes fájdalma szülte, a meghalt kedves után zokogó költő fájdalma... Sas Edét is a romantika tragikus halála tette ihletett költővé, aki bánatos szívvel tarolja le a romantika temetőjét, az életet, melynek virágai a kedves halott szíve porából nőttek...

A szerelem örök rejtély. Bírálgatni nemcsak hiábavalóság, de szamárság is volna. Az én Dulcineám is kancsal talány, s én mégis ragyogó szempárról, földre szállt angyalról, makulátlan fehérségről mondok hébe-korba rigmust, minthogy mindenkinek igaza van a világon, mert minden igazság egyéni...

Az egész dolog egészség és pénz dolga. Ha én olyan vastag, erős ember volnék, mint teszem fel – Pósa Lajos –, mindig az élet örömeit dicsérném pattogó strófkákban. És ha őseim nem feledtek volna el egy húszezer holdas hitbizományt csinálni, melybe – mint majoresztkó – én ülhetnék be: most lehetnék talán irodalommal kacérkodó partiképes ifjú úr, de az bizonyos, hogy a szocializmus alap-talanul keresné bennem hivatott dalmokát, valamint nem írnék tele hosszú kutyanyelveket egy elég füstös redakcióban...

Mindebből tehát az következik – méltóztassék gondolatban velem ugrani –, hogy mindegyik poétának és szerelmesnek igaza van, ha igazáról ő maga is meg van győződve!... Ezt a meggyőződését hitesse el velünk, s szépen szólván: a Parnasszus várja, helyesen szólván: elolvassák a verseit...

Sas Ede őszinte könnyel siratgatja a romantika szép világát. Egy közénk tévedt trubadúr ő, kiről ez a verseskönyv éppen olyan édes-bús mesét mond, mint ő az édes kis Csipkerózsárról, aki királyfival álmodott, és krájlerosné lett...

Ilyen biz' a trubadúr sorsa is. Valamikor régen, valahol messze

egy aranyos romantikus világban királykisasszony hajtotta a dalnok vállára tündér kis fejét. Tassót fejedelmi nők koszorúzták meg. Petrarca fejét Róma és Párizs egy napon akarta borostyánnal övezni... Ma Csipkerózsza módjára temeti el álmait a poéta. Királyi kastély helyett krájlzeráj. Parnasszus helyett redakció! – Hej, méltán siratja Sas Ede Romantika kisasszonyt...

És milyen szépen siratja ell... Saját szívébe vág, nevetni akar, s egy fájdalmasan nevetni akaró arcra hullanak a könnyek...

„Mesét halottam Hamupipókérről. Milyen szép mese volt, milyen szép mese volt!... De tudjátok, hogy az a mese hazugság volt?... Hazugság, csúnya hazugság... Másképpen történt, elmondom most újra. Milyen mulatságos, milyen kacagtató, hogy ha meghalljátok, olyan jól mulattok, hogy talán a szívetek is megszakad bele!...”

És így mesél Sas Ede nekünk azokról a szép dolgokról, amiket [*] bemocskolt a valóság.

Kevés vers hatott meg úgy még engem, mint Heine c. verse. Annak a nagy, felséges, hitelt vesztett szerelemnek gyászhimnusza ez, mely most már nem találtatik a földön.

Íde teszem, olvassák el, könnyezzék meg a hozzám hasonló gyenge szívű emberek:

*Rózsakelyhű budoárban:
Olvasám a verset néki;
Nem volt ott a völegénye,
Kis kezét kezembe fogtam.*

*...,S szól az ifjú: Mobamednek
Hívnak, Jemenben születtem.
Amaz Azrák törzsekéből
Kik meghalnak, ha szeretnek.”*

*És ezernyi álnok démon
Csillant felém [a] szeméből:
„Ah, barátom, verse csonka,
Hadd folytassam, hallja csak!”*

*„Szultán csodaszép leánya
Szólt az ifjúhoz susogva:
Dús királyfi visz várába
Édes, első asszonyának.*

*S apródomnak jössz te vélem,
S leszek dús és boldog asszony,
Asszony, azok törzsökéből,
Akiik csálnak, ha szeretnek..."*

*És én eldobám a könyvet
S lábaihoz sírva rogytam.
– Nem volt ott a vőlegénye, –
Mindhár munkát megsirattam...*

...És mikor szíve a „megkövesült romantikus álom” kék ege alá viszi, tündér Velence bús romjai között hit száll a poéta szívébe.

Csengő, tiszta, merész lesz a hangja.

– Megálljatok!... A mi hitünk nem kábaság. Örök a szép, papjai mindig voltak! Lesz még feltámadás, fény, napsugár, tündéri élet, feltámad még a mi szép halottunk, kövesült testébe a mi csók-jaink életet lehelnek, valóság lesz a meséből, s a valóságból – romantika!...

...Sas Edét első verseskönyve az első poéták sorába emelte. Igazi költő, akit a poézis mostani, avignoni napjaiban is sokan, nagyon sokan fognak megszeretni.

Sz 1900. március 27.

A. E.

221. A FIATALOK

Dobjuk el a tollat, nem szabad nekünk írni. Méltatlan utódok léha, magunkat istenítő, üres fejű Titán Lacik vagyunk. Korzódal-nokok, kozmopolitáskodó nyeglék.

Rádl Ödön mondta. A nagy tudású, a nagy tekintélyű, a tiszteletre méltó Rádl Ödön.

Agyunk, szívünk bénult, beteg. Eszmék, ideálok úztek ki bennünket apró, fehér házakból magas kőházak, kőszívű emberek közé, lángolva, reménykedő olimposzi lázban dobtuk oda magunkat a teremtő vágy démonának. Csalogathatott a tűzhely melege, a nyugdíjadó békés filiszterség nyugalma, a biztos krajcár és a puha kenyér: eldobtunk mindent egy tollért, egy fantoméért, egy adag morfiumért s egy betöltetlen helyért valamelyik – hidegvízgyógyintézetben...

Mert zagyva, törpe, céltalan napok gyermekei vagyunk. Az élet körülünk nyüzsgő keresés. Az emberiség emésztő, förtelmes kergedűhben sínylődik. Valamije hiányzik, valamit elvesztett: elvesz-

tek az *eszmék*, biztató kórusai az ember tragédiájának, ennek az isteni és ördögi keverékű felséges színjátéknak...

...És eszmetűzben égve, alkotni, világítani vágyva bekerülünk ez eszmétlen, sivár, vegetáló, zagyva emberáradatba.

...És összetörtek itt bennünket. Kijózanítottak, megöltek. Aztán nem leltünk utat, éhesek is voltunk, dobtak elébünk egy falat száraz kenyeret. Evvel becsaltak bennünket. Olyan helyre, ahol a tollat sem vették el tőlünk. Így hívják: redakció... És itt beteg lelkünket beletördeljük nap-nap után s mindig *egy napra* szürke ólombetűbe... Kapunk egy kicsi száraz kenyeret, meg is puhíthatja, aki még tud sírni...

Ám a démon még mindig kísért. Felkeres bennünket, elveszi álmainkat, sokunknak még a tüdőjét is...

Szétszakadásig feszített idegekkel elmerülünk az eszmék vesztett világában. Lázás szemekkel kutatjuk a rendszert a zagyva örültségben, samaritánus szívvel vágyva vágyunk orvosságot kitalálni, s visszafojtott lélekzettel nyomkodjuk fülünket a színpad függönyére, hátha megértjük a rejtetett beszédet, hátha, hátha...

És beteg testünktől ellopott órákban írunk. Minden koncentrárlható lelki erővel, minden megmaradt lánggal, minden hamvadó eszme-tűzzel – írunk. Amiket írunk, óh, nem mérkőzhetnek a gazdagabb korban élt hamvadó eszmeóriások nagyságos írásaival, de éppen úgy lelkei e silány kornak, mint az övéik voltak az elrohant boldog korszakokban...

A *haza* lelkesítsen dalra?... Verekedő parlament, kvótatárgyalások, sötét, de emócióatlan villogás, rengeteg önzés, sivárság mindenütt...

A *nép*, a felséges, tiszta nép?... Kenyérért ordít, s most esküszik sorba-sorba a vörös zászló alá...

Eszmék?... Hol az eszme, hol a tartalom?

Az *ewig Weibliche?*... Együtt szivarozunk és kártyázunk az egyetemeken...

Az *Örök Felségesség?*... Becsuknának vallási téboly miatt...

Ha kibotorkálunk a műhelyből, elvesztjük a száraz kenyeret is, s mégsem kap, *nem kaphat* a lelkünk tiszta, a régi nagyokhoz méltó impressziókat!...

De a legvégső kétségbeesésünkben is volt reménykedésünk. Voltak szikláink: a Bessenyei Széll Farkasok, a Rádl Ödönök, kiváltságos világosságai a sötét napoknak, a mi biztatóink, az átalakulás prófétái.

És Rádl Ödön reánk taposott. Megvet, kigúnyol bennünket. Léhák, hetvenkedők, üres fejűek, kozmopolitáskodók, korzódalnokok vagyunk...

El kellene dobnunk a tollat, de nem tesszük. A harc már így sem sokkal embertelenebb. Tápláljuk tovább a testet ölü lángot. Írunk tovább is. Írunk: még ha a Rádl Ödönök is állnak előnkbe...

...Mert szép dolog, isteni gyönyör lesz az utolsó józan percben átgondolni, hogy saját szívünk, életünk árán is eszmét akartunk lehelni egy eszmétlen korba, célt akartunk adni a céltalanságnak, halhatatlanságért harcoltunk száraz kenyér mellett: *poéták maradtunk mind a halálig.*

Hogy a tömeg észre sem vett, aki meg észrevett: megrúgott bennünket – fog-e fájni akkor?

Nem úgy éltünk, s nem annyit túrtunk mi el.

Sz 1900. március 29.

Ady Endre

222. TÜDŐVÉSZ ÖFELSÉGE

Az örök város napfényben úszó, mosolygó kék ege alatt, hol életvágy szállja meg a szélütött bénát is, gyülekezés készül.

Egész világból összegyűlt irgalmas szívű tudósok, amíg körültük a bűbajos itáliai tavasz buja virágai illatoznak – komoly redőkbe vont arccal vitáznak, hogy mi történjék a halállal, a rejtelmessel, a félelmetessel?...

Egy királyi asszony ül közöttük. Angyal szívű, jóságos nagyasszony, aki aggódva figyel meg minden szót, aki millió és millió költözőkődő nyomorék emberre gondol: a legnyomorékbakra...

A beteg tüdőök pedig széles világszerte halkabban vesznek levegőt. A lázas szemek csillogva kutatnak a lapok sötét sorai között.

A megváltást, az életet keresik.

A Halál kegyelméből való felkent király pedig: Tüdővész öfelsége rettenetes hatalma tudatában figyelembe sem veszi nyomorult jobbágyai reménykedését.

S míg Itália csodás kék ege alatt, zöld lombú fák és illatos virágok életpompájától körítve néhány száz nemes szív szövö a történelem legszentebb konspirációját – Tüdővész öfelsége végzi uralkodói kötelességét: pusztít, tarol, temet...

Sz 1900. március 29.

ae.

223. MÉG EGYSZER

Egy könyvet írtam, s ki is adom *még egyszer*. A címe is ez lesz. Természetesen versek lesznek benne. Azok számát szaporítom sajnos én is, kik rövid sorokban próbálják kiadni a lelköket. Amiket mostanában írtam: furcsa dolgok nagyon. Kevés benne a költői cafrang. Kemény, merész, goromba versek ezek. Ha észre fogják venni: nagyon kikapok. Ha olvasói lesznek: bizonyosan nem a felső leányiskolák növendékei. De minden szavuk egy vércsepp a szívemből s egy tömjén-morzsa az örök eszmék szent füstölő edényében. Akik el akarják olvasni ezt a könyvet, Nagyváradra küldjék megrendelő levelüket. Az ár: egy korona.

Nagyvárad, 1900. május havában.

D 1900. május 1.

Ady Endre hírlapíró.

224. EPILÓGOK A DEBRECENI DIÁKKONGRESSZUSHOZ

A debreceni vendéglátás

– Saját tudósítónktól –

A diákok parlamentje szétoszolt. Öt napi komoly méltóságos, eredményes tanácskozásuknak felemelő érzésével szállhattak szerteszét az országos diákkongresszus kiküldött képviselői.

Ezt a felemelő érzést, jogos büszkeséget becsüljük ám meg, mert egyéb kellemes emlékekhez nemigen jutottak a szíves vendégszeretetéről híres kálvinista Rómában.

Debrecen város négyes és ötös fogatai beszállították a diákurakat, s ezzel aztán vége is volt mindennek.

A debreceni közönség a legteljesebb számban távortartotta magát a diákság dolgaitól. Adott egy bankettet, ezt is csak azért tán, hogy alkalmat adjon egy debreceni híres vendéglátás dicsőítő konvencionális tósztra...

*

A debreceni jogászság mindent megtett, hogy leküzdje a közönség indokolatlan közönyét. Rengeteget fáradtak ezek a szegény gyerekek.

A búcsúzásakor mindegyikük úgy nézett ki, mint megtépett harci lobogó.

Különösen sokat fáradt Kun Béla, a kongresszus elnöke, kit talán legjobban lesújtott a debreceni közönségnek a kongresszus iránt megnyilatkozott viselkedése. Öt napig volt talpon, és mindenütt ott volt. Emellett elnökölt a kongresszuson, mondott félórás beszédeket, írt üdvözlő verset, veszekedett a szállodásokkal, leült a vendégek kedvéért alsóskáláberezni, ha a negyedik partner hiányzott, egy szóval mindent megtett, hogy a vendégek jól érezzék magukat. Hűséges társai voltak Boross Lajos és Sipos Béla, vezető alakjai a debreceni jogász ifjúságnak. Sipos Béláról jegyezte meg egy nagyváradi kiküldött, hogy arra is ügyelt az elszállásoláskor: vajon hány vánkost használ olyik-olyik vendég...

Az ő buzgalmuk enyhítette a vendégek szemmel látható keserűségét.

*

A nagyváradi kiküldöttek elegáns magyar díszruhájukkal, impozáns tömegükkel nagy feltűnést keltettek. Ha voltak kivételek a debreceni hűvösségben; bizonyára a debreceni szép leányok voltak. No, nem is csuda, ha a daliás váradi jogászok a kongresszus érdekében mindent megtettek. A debreceni leányok megérdemelték, hogy a kongresszus barátai legyenek – a váradiak jóvoltából. Ha persze csak rajtuk állott volna, nem sok ok lett volna panaszra.

Egyébként a váradi jogászok más tekintetben is excelláltak. Elnökük: Medvigy Gábor már a banketten feltűnt egy ékes és csinos tószttal.

A nemzetiségi kérdésben pedig, melynek előadója ő volt, még ellenfelei is meghajoltak meggyőző, komoly érvei előtt.

Hogy egy kicsit sűrjen vontak párhuzamot a debreceni és nagyváradi közönség között – természetesen Nagyvárad előnyére –, azért csak a debreceni kollégák apprehendáltak egy keveset...

*

A jogászok persze többségben voltak a diákok kongresszusán is. De egy feltűnő, örvendetes tanulságot a jogászok sem tudtak agyonhallgatni. A legértelmesebb s legkomolyabb ifjak a reális pályákon mozgó kiküldöttek közül kerültek ki: bányászok, erdészek, mérnökök, építészek közül. Az idők jele ez, mégpedig nagyon örvendetes jele. Nagy ígéret a nemzet jövőjére...

*

A vendégek tiszteletére rendezett matinén sem nagyon sokan voltak. Pedig a szereplők közt ott volt a nagy Miriam: Jászai Mari is. Óriási tapsvihar fogadta. A nagyasszony meghajol, észreveszi a nagy felolvasó asztalt, mit a rendezők az emelvény közepén feledtek. Egy pillanat, felkapja a levegőbe a hatalmas asztalt s átdobja a túlsó oldalra. Óriási taps, mely később percekig tartott, mikor két költeményt elszavalt csodálatos művészzel.

*

A bálban még a kongresszus védnökei sem jelentek meg. A nagy teremben a fekete frakk dominált hihetetlen többséggel.

– Hol vannak a debreceni szépek? Ez igazán nem szép tőlük – jegyezte meg keserű humorral egy javíthatatlan szójátszó ifjú...

*

A pestiek utaztak el utoljára. Kikísérték őket a debreceni kollégák – Kun Bélával az élükön.

– Milyen impressziókkal távoztok? – kérdezte tőlük egy debreceni rendező.

– Impresszióink bőségesen vannak, de egynéhány illúzióink itt veszett. Egyébként ti nagyon kedvesek voltatok...

A válasz nem valami vigasztaló lehetett a debreceni fiúkra, mert tovább kérdezősködtek.

– De tagadhatlanul érdekes város Debrecen?...

– Igen. Rendkívül érdekes, hogy itt – némely kocsiba öt lovat is fognak...

Sz. 1900. május 4.

225. EGY VEZÉRCIKK

A Figaro öles hasábain kalandoztam máma. Az én szánandó kis franciasággal szerettem volna kiböngészni egy-két magyar vonatkozást a nagy világlap szürkeségükkel is fényeskedő sorai közül. Megvallom: nemigen kaptam. Ritkán foglalkoznak ott mi szegeynységünkkel...

Rápillantok a lap fő oldalára, s álmélkodva olvasom a hosszú-hosszú vezércikk címét: *Egy Istenhozott*. Levél ez a két nagy hasábú írás. Levél Marcel Prévost-hoz, ki most lépett be a Figaro szerkesztőségébe.

Aranytoll írta mindenik szavát. Dicsőségét zengi a francia szellem egy élő óriásának: a nagy, a merész Prévost mesternek...

Ha én idegen magasságot látok: könnyezek, szédülök... Ez a lap Párizs, Párizs a világ. Ennek a lapnak nem kell önreklám. Nem azt mondja: nézzétek, ez a mi emberünk, ti nem tudjátok, milyen nagy ő – de szól a világhoz így: óh, nagy hatalom a szellem, hódoljatok neki: a nagyság fején állandó glória ragyog, s szent kötelesség megragadni a legkisebb alkalmat is, hogy megkoszorúzzuk ezt a glóriás fejet.

Így végződik a cikk:

„...Egyelőre ennyit mondunk el Önről, Mester. A többi majd akkor, mikor *be fog vonulni az Akadémiába...*”

Gondolkozom, és elszorul a szívem. De szégyen és de kötelesség az összehasonlítás!...

Egyetlen nagy *múltú* irodalmi társaságunk – méltóztatnak emlékezni – nemrég zárta be az ajtaját Kiss József előtt. Ez urat méltóztatnak szintén ismerni. Volt egy bátor ember ekkor, ki vezércikket írt e szegény, kizárt úrról. És megdöbbsent a lovagias magyar nemzet... Hallatlan! Mi lesz a világból?... Egy poétáról vezércikket írni! Hova kerül akkor a zabügy s a magyar politikának annyi felséges eszménye?...

Na, persze, Kiss József... Hisz ő semmi egyéb, mint az *egyedüli* nagy élő magyar költő!... Puffanó hazugságokkal, hazafias frázisokkal sosem írt még verset, ki sem használta még egy kis zsíros koncert skribleri számszámát... Így elrontani e nagy publikum ízlését! Így, így...

Nekünk is vannak Prévost-ink, nekünk nem kisebbek, mint a franciáknak ez övék...

De jaj, ne próbáljon így szólni valaki:

„Tudjátok-e ti, tisztelt haza, hogy gazdagok vagytok sokat érő javakban?... Mért nem büszkélkedtek velük?... Ez az áldott föld nemcsak politikát termelt kis és kisebb szemekben, hanem teremtő őseréjét belelehelte sok fiába is. Ismerjétek, hirdessétek dicsőségüket, mert úgy teremtődtek ők, hogy koszorútok csak nagyságaikat nevelik!...”

...De leintenékl!...

Hogyisne! Hír, koszorú, név és – vezércikk skriblereknek! Tán Gárdonyi Gézának?... Termeljen káposztát és dinnyét Egerben, ha unja az írást... Kóbor Tamásnak?... Írjon vezércikket. Bródy Sándornak?... Végezze azt a titáni munkát, ami az elefántnak is megszüntetné végre a térdreflexét. Örüljenek, ha elolvassuk tőlük egyet-mást... Elvégre ezek sem élnek örökké. És ha meghalnak, akkor el-

bánunk úgyis velük... Nálunk nem lehet panasza semmiféle író-
vagy művészhalottnak...

Boldog francia nép! Neked van, aki megmagyarázza, hogy ki-
nek a fejére tedd a koszorút!...

Sz. 1900. május 5.

A. E.

226. KÜLÖNFÉLE KALÁRISOKRÓL

Párizsból írják: A perzsa sah európai kör-
útjára egy konstantinápolyi ékszerésznél tö-
mérdek érdemjelet csináltatott. Így három-
ezer darab gyémántos kis csillagot rendelt,
hatvan nagy gyémántos csillagot és tizen-
két tojásdad alakú érmet saját arcképével,
körülvéve gyémántokkal. Ez utóbbiak
egyenként körülbelül nyolcezer frank érté-
ket képviselnek.

Kikérném, ha valaki azt merné mondani, hogy barbár fejedelem
a királyok királya, a perzsa *sahinsah*.

Allah növelje olyan hosszúra a szakállát, amilyenre vágyik.
Igen zseniális, úri embernek látszik őfelsége. Van benne nagyszerű
humor, ehhez pedig – még a stiliztikában tanultam – „magasabb
világnézet” és ha jól emlékszem, „kedély-derű” kell.

Nahát, „kedély-derű” van ám a királyok királyában elég. Ebből
is hozhat magával ebbe a gyalázatos humortalan világba, melyet meg-
vizitelni készül.

De tisztelet-becsület királyi és emberi fennköltségének: még-
sem járja, hogy csúfot űzzön belőlünk!...

Nem voltam még perzsa sah, de sejtem őfelsége gondolkozás-
módját.

Hallott valamit arról, hogy hogy szoktuk mi civilizálni a va-
dakot.

Az egész metódus fő eszköze az üvegkaláris. Szép is, fényes is,
csillog a napfényben. Lehet belőle fülbevalót csinálni. Csünghet az
orról, ajakról. Szóval igen praktikus kis valami az üvegkaláris.

Ezeknek az embereknek – tépelődött őfelsége, nem vihetek
üvegkalárist. Ilyenből sok lehet nekik, mert ők is elosztogatják.

És így történt a fenti megrendelés Sztambulban, mivel szintén
zsenialitásának adta jelét őfelsége, lévén Sztambulban – miként az
tudva vagyon – majdnem olyan nagy hiánya a pénzmagnak, mint
Nagyváradon.

Hát a nekünk szánt gyémántkalárisokhoz van egy kis szavunk, felséges sahinsah!...

Hát vadaknak méltóztatik bennünket nézni?... Hát mit csináljunk mi avval a háromezernéhány kalárisal?...

Ha benn Kongóban egyik szerecsennek nem jutott a csillogó üvegből, éjnek idején rátör a másikra, elmetszi a torkát, elviszi a kalárisát...

De mi civilizált társadalomban élünk, felséges sahinsah, királyok királya. Ha mi leütünk valakit a kalárisáért, úgy elcsuknak bennünket, mint a pinty...

Aztán meg mi demokraták vagyunk ám. Itt vagyunk egy pár száz millióan, akik nem tűrhetik egyeseknek megkalárisozását...

...Azért hát felséges sahinsah, királyok királya, mást mondandó volnék.

Ha felségednek van annyi pénze, mint amennyi humora látszik, hozzon azokból a kalárisokból mindnyájunknak egyet... Hátha úgy járnánk, mint az egyszerű beteg: olyan óriási hahotába törnénk ki, hogy meggyógyulnánk tőle!... Meg aztán egy kis megrendelés Váradra is jutna!...

Sz 1900. május 6.

A. E.

227. UTAZÁS EGY ÜDVÖZLÉS KÖRÜL

A kalaplevevést, kézfogást, névnapí és egyéb gratulációt nem tette eleddig kötelezővé sem a törvényhozás, sem a kúria egyetlen döntvénye is. Mindegyik az egyén dolga, és ízléstől függ, hogy megteszi-e valamelyiket, vagy nem. Köszönök X úrnak, ha nekem tetszik, s Y úr fogadja, ha neki tetszik. Ez csak a kettőnk legsajátabb dolga, köze nincs hozzá senki más emberfának. Végtelenül nevetséges volna, ha Y úr engem azért felelősségre vonhatna, mert nem köszöntem X úrnak. Ilyen nevetséges szerepet játszik pár nap óta néhány fővárosi és vidéki laptársunk. Afölött vitáznak, hogy mért nem üdvözölte Wlassics minisztert a diákoknak közelebből Debrecen[ben] tartott kongresszusa?... Hogy nem üdvözölték, az faktum. De egy ellen százat, hogy ez a legfeljebb csak udvariatlanságnak minősíthető dolog éppenséggel nem okozott egy percnyi bánatot sem őexcellenciájának. Fogadni merünk, hogy észre sem vette. Ámde azért van a sajtó, hogy az efféléből kázust csináljon. A hópehelyből lavina lesz, s ennek a zaját már lehetetlen észre [nem] venni. Így csináljuk mi a szenzációkat. Amennyiben volt nagyváradi lap is, mely foglalkozott az ízléstelen kérdéssel, sőt úgy tüntette fel, mintha a kongresszus szavazat-

többséggel határozta volna el a miniszter *nem* üdvözlését, kénytelenek vagyunk mi is a dologhoz szólni. A diákkongresszus abszolúte nem folyt be abba, hogy kit üdvözljenek vagy kit ne üdvözljenek a kongresszus nevében. Elvégezte ezt az elnökség. Tény, hogy egypár küldöttnek feltűnt, hogy Wlassics üdvözlése elmaradt, de az elnökség ezeknek is hamar adott megnyugtató választ.

Wlassics miniszter annak idején felozlatta volt az országos diákszövetséget, mely egyedül van jogosítva diákkongresszust rendezni. A tavalyi és idei diákkongresszus csak értekezlet. Kongresszusi voltát a miniszter ismeri el legkevésbé. Nagyon természetes tehát, hogy a magát kongresszusnak tartó és hirdető diákgyűlés nyílt kihívásnak vélte a miniszter esetleges üdvözlését egyfelől, másfelől nem akart alkalmatlankodni ott, ahol létezését jogosnak nem tartják. Ez volt az elnökség magyarázata. Kár volt az egész dolgot nyilvánosság elé vinni. Talán a minisztert érinthette ez a diszkusszió legkellemetlenebbül. Ezt pedig szívéből sajnálná a magyar ifjúság, mely a legnagyobb tisztelettel adózik a miniszter személye iránt, kinek nagy alkotásai kit lelkesítenék jobban, mint éppen a magyarság jövőjét, az ifjúságot...

Sz 1900. május 10.

228. MI AZ ÉLÉNK ÉPÍTKEZÉS?

Ismét szerencsétlenség az új színház körül

Na csak ki vagyunk mi az építkezéseinkkel... Azt lehetne mondani, hogy ez a színház körüli építkezés véresebb háború a dél-afrikainál. Az első harcok a városházán zajlottak le. Hosszú harcok, ha nem is nagyon dicsőségesek. Szerencsére végük. Aztán jött a véresebb korszaka a háborúnak. Egy áldozata volt is már. De meg a toll- és szóharc is folyt közben. Csaknem úgy folyt, mint annak a szegény kőművesnek a vére. Meg a sztrájk. Elfuserált és újracsinált dolgok stb. stb.

Csak lennőnk már készen egyszer, ha bármilyen áldozattal is, mert ezek a színház körül folyó véres és vértelen harcok már nemcsak tragikomikusok, de valósággal leverők.

Egy váradi ismert, előkelő úriember mondott el ma egy kis históriát, ami legjobban jellemzi a helyzetet.

Vendége volt a minap egy bécsi úr, aki séta közben hosszasan méregette a színház tájkát, az új színházat s az épülő bazárt. Egyszer csak odafordul hozzá kérdő arccal:

– Ugyan kérem, miért *bontják* le ezt az épületet?...

Bizony volt ebben a kérdésben valami kis ráció. Elég különös kis építkezések ezek.

A mai napnak megint megvan a maga építkezési szenzációja. Csodálatos véletlenségből nagyobb baj nem történt, de ez csak a kegyes véletlenség érdeme.

Délután 2 órakor óriási zuhanás zaja döbbsentette meg a színház körüli üzletek személyzetét s az utcai járókelőket. Egy pillanat alatt száz számra menő tömeg állt az épülő bazár körül. Nagy szerencsétlenségről beszélt mindenki. Egy leomló fal odatemetett néhány munkást. Evvel a vész hírrel lármázták fel a rendőrséget is.

Nemsokára jött Sarkadi r. biztos is, aki a betelefonált hír szerint már a hordágyakat is kihozatta.

A hír szerencsére nem vált be igaznak. Az eset azonban most már végre szolgáljon egy kis tanulsággal.

Úgy történt, hogy az épület kapubejárata felé egy boltozatot rakott néhány kőműves. Hatalmas, vaskos, mintegy harminc centiméternyi vastag volt a boltozatos fal, s a leglaikusabb ember is gondolhatta volna, hogy egészen magában, minden támasz nélkül meg nem állhat. Horánszky Ferenc, Kun Imre, Magyar János és Jeremiás István kőművesek már teljesen befejezték a munkát, s szállani akartak lefelé, mikor megindult a hatalmas téglavölg, s egy hatalmas zuhánással leomlott... A négy ember kétségbeesetten rohant lefelé, Horánszky azonban nem volt elég gyors, így rászakadt egy nagy réteg téglára. Vérző fejjel vitték le társai, s a hirtelen előhívott dr. Ertler Mór vette gondozás alá... A feje szakadt be egy kicsit, s az arca is összezúzódott. Az elsősegély után mindjárt jobban lett, s remélni lehet, hogy *gyorsan meggyógyul*...

A sebesülés egészen elfeledtette a leomlott boltozatot, amit egész nyugodtan bámult odalenn egy nagy tömeg kíváncsi.

Sarkadi r. biztos Kós vállalkozóval azonnal a leomlott boltozat megvizsgálására sietett ezután. Ekkor érkezett meg Rimanóczy fővállalkozó is, aki megdöbbsent a leomlott boltozat láttára. A hatalmas téglatömeg olyan súllyal feküdt rá az állványra, hogy félt volt, hogy az is *leroskad, és a legnagyobb szerencsétlenség történhetik*. Azonnal intézkedett, hogy leszedjék – természetesen a legnagyobb óvatossággal – az összeomlott falat, ami meg is történt – szerencsére baj nélkül...

Érdekes különben, hogy – hír szerint – a krajcároskodás is ok volt a gondatlanság mellett. A boltozat vastagabb lévén, mint a fal, nem lett volna szabad vasív nélkül felrakni az alap nélküli boltozatot. Mégis felrakták, mert hát így kevesebbe kerül. Legfeljebb egypár emberéletbel!

Kérjük a további harc és véröntés beszüntetését!...

Sz 1900. május 17.

229. EGY NAGYTISZTELETŰ SZERKESZTŐ

A Debreczen című politikai napilapnak felelős szerkesztője pár év óta már Bartha Mór ny. ev. ref. lelkész. Tanúja a nagy időknek, vitéz fővadásza volt a szabadságharcban az egyetlen magyar vadászrezrednek, aki eldicsekedhetne egypár nehéz sebhellyel is, ha ugyan az öreg nagytiszteletű úrnak egyáltalában természetében volna a dicsekvés. De őneki csak egy szokása van: a tevékenység. Mikor a nagy harcot leverték, visszament Patakra – teológiát tanulni. Azután a szószekekről hirdette azt, amiért vérét is hullatta. Évtizedeken át hirdette az igét, melynek nála első szava: a magyarság. Pár évvel ezelőtt nyugalomba vonult. de hát ezt nem az ő számára találták ki. Tollat fogott, lapszerkesztő lett. Írta az ő tüzes, lelkes, kuruc cikkeit. Agitált, polemizált mindig. Annyi fiatalság maradt az öregúrban, amennyi a mai fiatalságban együttvéve sincs. Ez a fiatal tetterő buzdult fel ismét az öreg nagytiszteletű úrban, midőn elhatározta, hogy ismét lelkészséget vállal 71 éves korában, amit közülünk olyan kevesen fognak elérni. A Szatmár megyei Gacsály község kálvinista gyülekezete egyhangú lelkesedéssel választotta meg papjául a nagytiszteletű szerkesztő urat, ki ez idő szerint a legfiatalabb kálvinista pap.

Sz. 1900. május 17.

230. ORFEUMOK VÁROSA

– Könyörgés egy cseppnyi magyarságért –

Nagyvárad inkább megérdemli a Körös-parti Párizs nevet, mint például a Párizs-parti Kiskőrösét, mert Kiskőrös derék, magyar város...

Tegyük fel, hogy az esti gyorsvonattal Nagyváradra érkezne egy angol úriember. A magyarsággal szimpatizáló angolokat úgysem igen kultiváljuk néhai, hamar elfelejtett Radákovics-Vas Gereben óta.

Megérkezne egyszerrel Nagyváradra. Megnézte már Debrecen is. Sokat beszéltek neki erről a mi szép jövőjű magyar városunkról, kíváncsian szaladt át Debrecenből hozzánk.

Angol barátunk csupa spleen. Unja az alvást is. Úgy gondolkozik, hogy egy nagyobb város éjjeli élete elég jó karakterisztikum, s megkérdi uzsonna közben a restaurációbeli pincértől, hogy hol lehet eltölteni az estét. Megkapja a választ, kocsiba ül, a Csarnok kávé-

házba hajtat. Azt hallotta, hogy színház hiányában itt mulat a nagyváradai társadalom.

Bemegy, leül, széttekint. Konstatálja, hogy sokan vannak, s mindenki a hevenyészett színpad felé tekint, ami határozottan élvezetes estét ígér.

A függöny felgördül, kezdődik az előadás...

Tíz perc múlva angolunk – ki történetesen töri a magyar nyelvet, s rajong a magyarokért – az utcán monologizál.

– Sajátos dolog. Magyarországon, úgy látszik, a magyar nyelvet csak tudományosan művelik. Valószínűleg csak a régi latin nyelvet helyettesíti ez az idióma.

Bemegy a *Sas*-ba. Becsábította a színes transzparent. A nyájas olvasó szinte sejti, hogy pár perc múlva ismét az utcán folytatta az előbb megkezdett monológot derék vendégünk, ki még az éjjeli személyvonattal elugrott közülünk. A személyvonat elringatta szépen. Álmodott egy sajátságos, zavaros álmot. Látott álmában fából vas-karikát s egy furcsa népet, melyet sovínisztának kiáltanak szét Európászerte, s melynek egyik legnagyobb városában órák hosszában, néhány száz ember közt egy árva szót az anyanyelven nem hallott, s hol néhány száz embert szent eksztázisba hoz annak a nyelvnek melódiája, melyhez képest a bécsi zsargon valóságos apoteózisa az emberi beszédnek.

Miután pedig angolunk elment, így magunk közt tárgyalhatunk egy kicsit a dologról.

A múltkor kidicsért bennünket egy vidéki lap. Azt írta Nagyváradról, hogy innen kitiltották az orfeumokat... Soha ilyen igaztalan dicséretet nem kaptunk, pedig már nagyon sokat kaptunk.

Határozottatott annak idején, hogy e nyáron nem engednek be színtársulatot Váradra. Most épül az állandó színház, s a nyári szezon tönkretenné az állandó színház téli sikerét.

Mi, akik kényelmesek vagyunk a tetszetős axiómák felbontásában: beletörődtünk ebbe a megállapodásba. Várhatunk. De nem törődtek ám belé a vendéglősök és kávéosok. Ma, amikor afölött folyik a vita, hogy nevezzék el nagy áldozattal emelt színházunkat, szent templomát a magyarságnak és a hazafias érzéseknek: Nagyváradon három helyen is fejlesztik az ízlést, s készítik elő a téli színpártolást: hazátlan minnezengerekkel, korszakos naivságokkal s valami rettenetesen elrontott germán nyelvvel. És ezekre a rettenetes előadásokra csapatostul tódul a közönség.

Kétszeresét viszik el ezek a hazátlan artisták annak a pénznek, amit egy nyolchetes színi szezon felemésztené. Ez a pénzügyi argumentum.

Erre a nyolc hétre éppen Somogyi jöhetett volna hozzánk, mert – mint mi értesültünk – egyik nyári állomásához sincs szorosán kötve.

A belügyminiszter két rendelettel is síkraszállt a német zengerájok ellen. Egyik az a bizonyos legalább ötven percentes magyarság, a másik pedig, hogy befejezett cselekményű darabokat ezek a zengerájok nem adhatnak elő. Tapasztalataink szerint egyik rendelet sincs betartva.

Hazafias frázisokkal nem óhajtunk dobálózni. Egyszerűen konstatáljuk, hogy – ami először hihetetlennek látszik – már-már mutatkozik ezeknek a zengerájoknak magyarságot vetkeztető hatása is. Felvonásközökben – talán a darab hangulatának a hatása alatt – németül beszél mindenki.

Eljött közénk a nemzeti géniusznak Petőfi óta legmagyarabb nagysága, Dankó Pista, s azokat a csodálatos szép dalokat, gyöngyeit a magyar érzéseknek, hallgatja harminc-egyven ember, míg az orfeumok telve vannak.

Gyönyörű auspiciumok az állandó színház megnyitása előtt! Ne legyen igazunk; de két év múlva direktort sem fogunk belé kapni!...

Megértjük mi, hogy egy ilyen nagy város egész nyárra nem maradhat minden szórakozás nélkül, de azért az orfeumokkal szemben megnyilatkozó túltürelmességet megérteni nem tudjuk. Debrecenben, melynek még nincs nyári színeköre, szintén orfeum tanyázik nyáron át, de egyetlen kuplét nem hallani soha!... Sőt, ha öt német szót vegyít a szerepébe valamelyik artista: már közbelép az inspekciós rendőrtiszt. Az orfeum előkelő, magyar tagokból áll, s hallgatják – nemcsak a színlap szerint – családok is. Miért nem lehet ez így nálunk?...

Egy kis magyarságért könyörgünk szépen. Egy kis józtlésért. Az orfeumok városa igen szép cím, de akkor ne disputáljunk az új színház elnevezésén. Adjuk oda Axelrad et Comp.-nak, így legalább hasznunk is lesz belőle.

Még jó, hogy ott lent Dél-Afrikában folyik a háború, legalább kevés angol látja meg azt a fából vaskarikát, amit magyar sovinizmusnak neveznek.

Sz 1900. május 20.

A.

Gyilkos szerető

(Esküdszéki tárgyalás)

A tribunból aligha fegyenc nem lesz. Megölte a zabolátlan vére. Kuruc magyar vér ez, de mióta nem forrhat eléggé a labanc ellen, megmérgezi saját magát.

Ma állott bírái előtt Bajó Lajos, a nagyszalontai gyilkos. Megölte a szeretője urát. Akik az emésztőgödröt is a romantika üvegén nézik, bizonyára titkolt rokonszenvvel regényhősnek tartják Bajó Lajost. Pedig nagyszerűen csalódnak. Bajóban abszolúte semmi sincs a regényhősből. Még csak nem is az a típus, melyből a gáláns betyár vált abban az időben, mikor még nem esküdt uraimék ítélkeztek. Végtelenül közönséges alak. Azok közül a legközönségesebbek közül való, aki még csak ellenszenvet sem tud kelteni.

De nem tudja ám az ember a gyilkosságot sem megérteni. A hős nő feketébe van öltözve. Durva, ráncos, vén arca van. Kellemetlen külsejű, s anyai örömök előtt áll.

A férje pipogya bácsi lehetett. Ő maga nagyon közönséges indokokból csalhatta az urát. Talán szokásból, Mert, hajh, a jó erkölcsök néhaiakká váltak már a nép jámbor gyermekei közt is.

A tárgyalás hosszú és unalmas. A legérdekesebb része zárt ülésben folyt le. Hogy mért? Az erkölcs, kérem, az erkölcs. A vádlott avval védekezik, hogy őt törbe csalták. Még ma nemigen sikerült ezt bizonyítani.

A tárgyalóteremben különben élethalálharc folyik. Nem az ügy maga érdekes, hanem az intézők. Az elnöki székből Millye Gyula ül. Erős kezű, bámulatosan komoly elnök. A vádat maga a főügyész: Tassy Pál képviseli. Veszedelmes ellenfél. Egy-egy közbeszó indítványhoz valósággal filippikákat mond. Minden kérdése egy farkasverem, s egész fiatalos tűzzel támad, véd.

Méltó ellenfele a védő: Rádl Ödön, ki folyton készenlétben tartja a semmisségi panaszbejelentéseket. A legterhelőbb tanúra három tucatnyi kérdést zúdított. Na de ott van Várady Zsigmond is. Ő az asszony képviselője. Tassy Pál és Várady Zsigmond – elég kemény ellenfelekkel kell Rádlnak megbirkóznia. Ez a birkózás most egy kicsit nehezebb lesz. Az esküdtek közt sok a jogász. Pláne egy jogi professzor is van közöttük: a mély tudományú dr. Sipos Árpád.

Legalább három nap kell az ítéletig. Rengeteg a tanúk száma. Szalontaiak mind: Arany János népe. Jó benyomást keltő, nagy intelligenciájú földes emberek. Érdekes, hogy csaknem mindegyik

ellenszenvvel beszél a vádlottról. Hej, pedig nagy ember volt közöttük egykor. Korteszvezér, követcsináló. Hja, olyan a világ dicsősége, mint a szalontai csonkatoronyé. Meg a szalontai szabad hajdúké. Az asszonyaik csúnyák. Egy feltűnő szép, magyar arcú lány van közöttük: az sem szalontai.

A tárgyalást nagy közönség hallgatja. Itt van az egész szalontai intelligencia. Csodás passzió. Ilyenkor érti meg az ember, miért könyörögnek ezernyi enyémért emberakasztáskor. Szeretjük bizony, ha máson szörnyűködhetünk.

A karzaton egypár csinos női arc. Dicséretükre legyen mondva, a mi nagyságos asszonyaink jobb idegűek, mint a pestiek. Már mégiscsak jobban élvezik Axelráldékat, mint egy szenzációs, hátborzongató gyilkosságot, amilyenek egyébként különben sem mondható a Bajó Lajos revolverezése. De másfelől tartozunk annak a regisztrálásával, hogy a zárt ülésért az asszonyok mérgelődtek leginkább. Méltóztatnak ugyanis tudni, hogy a zárt ülésen két levél is került felolvasásra. A Bajóé az egyik, a Bonczosnéé a másik. Vajon nem arra voltak-e csak kíváncsiak öngagságáék, hogy a Bonczosné levelében van-e – utóirat?

Még csak magát az esetet frissítjük fel egy kicsit az emlékezetben.

Bajó Lajosnak öt esztendőn keresztül szerelmi viszonya volt Bonczos Ferenc feleségével, öt esztendő után azonban az asszony kijelentette, hogy szakít vele. Bajó azonban addig kért, rimáncodott, míg az asszony egy utolsó találkát adott neki.

A múlt év november 23-ára esett a találka. Este úgy fél hét óra tájban Bajó Lajos kést vett magához, s Tóth Sándorhoz indult, hogy azt kiköszörültesse. Bonczosék előtt menvén el, betért az udvarra és a lámpával világított szobába betekintve látta, hogy Bonczosék odahaza vannak. Ekkor elment Tóthhoz, a kést kiköszörültette, s egy órai ott időzés után hazatért. Nyolc órakor újra elment Bonczosékhoz. A kapufélfára belül fölakasztott kulccsal a kaput kinyitotta, bement, s az udvari ablakot megzörgette. Bonczosék fölébredtek a zajra, s az asszony megmondta a férjének, hogy Bajó tört rájuk. Bonczos ekkor kiugrott az ablakon az utcára, ahol Havrán János és Borbély Jánossal találkozáván, azokkal együtt Bajó keresésére indultak, de nem találtak senkit, mert időközben Bajó, a kerítésen át a harmadik szomszédba menekült. Bonczos Sándor [?] ekkor bement s lefeküdt. Úgy éjfél tájban azonban újra zörgést hallott Bonczos a konyhaajtón, mire kiugrott az ablakon az utcára, s elment sógorához, Sütő Lászlóhoz. Sütő magához véve két csövű fegyverét, Bonczossal együtt visszatért a házhoz. Mikor az utcaajtót kinyitották szemben állott velük Bajó Lajos, Bonczos ekkor e szavakkal:

– Megvagy kutyál Bajóra vetette magát, de Bajó abban a pillanatban a kezében levő revolverrel rálőtt Bonczosra, aki azonnal összerogyott, másnap délelőtt pedig meghalt.

Bajó Lajost azonnal letartóztatták, s azóta vizsgálati fogságban volt.

Ez volt az eset, melynek a mai tárgyalása így folyt le:

[Következik a részletes tudósítás]

Sz. 1900. május 22.

232. A KORTESVEZÉR SZERELME

Második nap a bírák előtt

(Esküdtszéki tárgyalás)

...A pszichológia pedig a leglehetőlenebb tudomány, nem számítva, hogy nincs benne egy cseppnyi igazság is. Talán a norvég óriásnak van egyedül igaza: Mindnyájan betegek vagyunk, s egyre betegebbek leszünk. Sokszor valósággal tépelődnünk kell azon a gondolon, hogy mert én máma három üveg pezsgőtől vagy öt deci gabonapálinkától butultam el: az én egyik kedves unokámnak az agyában rosszul fog működni egy rugó. Jön egy szerencsétlen pillanatot: drága unokám agyonüt valakit, gazember lesz, elítélik tíz esztendőre. Én akkor már régen meghaltam, abban a boldog tudatban, hogy igen sokszor láttam a magam Törleyjétől vagy gabonapálinkájától rózsaszínűnek a világot.

Ám bizonyára számár gondolatok ezek. Hogy büntessünk akkor? Az ördög tudná melyik őszünk a delikvens, és ha tudnók sem lehetne bezárni. Márpedig a tisztelt jogrend büntetést kíván.

Bajó Lajost is meg fogják büntetni. És Bajó Lajost a leganarchistább teóriákkal sem tudnók menteni.

Ahogy készül a kép a hosszú tárgyaláson, ahogy halmozódik egyre magasabbra az összehordott adat: mind közönségesebb bűnösnek látszik Bajó Lajos.

Már azt se hisszük, hogy a szerelem mártírja. Az a kipattant váltóaffér sokkal hitványabb okokat sejtet.

Ma pláne erősködik, hogy sok pálinkát ivott. Brr! Egy regényhősnek indult vádlottól ez sok! De legalább otthon vagyunk. A pálinka... Hát a pálinka gőze volt ennek az embernek a lelke! A pálinka tette lelkes hazafivá, nagyhangú tribunná, kortesvezérré, szerelmessé, gyilkossá!

...A mai tárgyalás iránt még nagyobb volt az érdeklődés. Legnagyobb esemény egy új koronatanú előállása volt.

Szemtanúja volt a gyilkosságnak, eddig csak azért nem szólt, mert nem akart tanúskodni. Ez a tanú majdnem eldöntötte már a Bajó Lajos sorsát.

A bizonyítási eljárás be van fejezve. A kérdések fölött folyt ma a vita. A döntést holnap hirdeti ki a bíróság. Ekkor kerül sor a vád- és védbeszédre.

Tassy főügyész nagyszabású beszédre készül, nemkülönben Rádl Ödön, a védő.

Lehetséges, hogy holnap még nem is kerülhet ítéletozatalra a dolog.

[Következik a részletes tudósítás]

Sz 1900. május 23.

233. A KORTESVEZÉR SZERELME

Az ítélet előtt

Az a nagy sereg ember, mely ma a törvényszék tanácstermének komor falai közt szorongott, nem azért mondott le a korzózásról, hogy lássa az összetörött, szánalmas kinézésű Bajó Lajost, amint kétségbeesve lesi az esküdtbírák harcát. Egyáltalában nem azért jött. A Bajó-pörben csalódott a nagyközönség. Ami egy kicsit kaviáros volt, zárt ajtók mellett találták föl. Bajó Lajos nem vált be regényhősnek, az asszony meg éppen nem olyan – mint amilyennek regényhősnőnek lennie illik.

Az idegeinknek is békét hagyott a háromnapos tárgyalás. Érdekes volt talán a jogásznak némely mozzanat, de a moralistának nem adott gondolatokat, a szórakozni vágyónak pedig élvezetes perceket.

Hanem a mai szellemi torna: az fényes volt...

Valósággal kétségbe kellett esnünk a magunk szegénységén. Hogyan? Mi ez[t] a pört unalmasnak, közönségesnek találtuk?... Hiszen valóságos kincsesbányá[ja] volt a nagy és mély gondolatoknak! Mennyi tudást, ötletet, fényt, igazságot, poézist dobott ki magából!

Felállt a vád képviselője. A magasrangú ügyész, ki méltónak találta ezt a pört az első törvényszéki szereplésre. Elmondja másfél órás vádbeszédjét. Ismeri, olyannak látja az esetet, amilyen: közönséges büntettnék. Nem dolgozik túl sötét színekkel, de minden szavában megrezdül a mottó: elégtételt a megsértett jogrendnek! Nem

közönséges szónok dr. Tassy Pál. Beszédje nagy és mély hatást keltett. Bajó Lajos meggörnyedve hallgatta végig.

Megtántorít, elszédít, magával ragad Rádl Ödön. Mikor nagy beszédjét befejezte Tassy, szeretünk volna hangosan kiáltani pereátot a szuronyos őr mellett gunnyasztó szánalmas alakra. És elmondja beszédjét Rádl Ödön: mi szánakozva, részvéttel nézünk Bajó Lajosra.

Hatalmas elokvencia a Rádl Ödöné. Vádolva ment, helyeselve cáfolt, virágot mutat a bünfertőben, s szánalommal cseréli ki a kárhoytatást szívünkben. Milyen felséges melankóliával beszél az emberi élet misztériumától. Játékszerek vagyunk a démoni végzet kezében. Labdák vagyunk csak. Repülünk, mint a Spinoza köve, s azt hisszük, azért repülünk, mert úgy akarjuk. Pedig predestináltatott ez már rólunk régen. Jaj annak, aki megtorlásra vágyik. A sors közös, nem tesz kivételt. Az elrepített kő visszaszáll fejünkre. Beszédjével elvisz bennünket idegen világokba. Felidézi a nagy gondolkozók hosszú sorát. Egy-egy hatalmas konzekvenciája extázisba képes hozni bennünket. S mikor már az *embert* kiengesztelte, meggyőző érvekkel a jogrend őreihez fordul. Mikor leül, általános mozgás sejteti a hatást, ha el is maradt a taps.

De most jön az igazi torna: a replikák. Itt bizonyult Tassy fényes tehetségű debatternek. Hosszú válasza még tán a vádbeszédnél is nagyobb hatást keltett.

Igazi örömet szerzett aztán, hogy Várady Zsigmond dr., aki a sértett nőt képviseli, módot talált a felszólalásra. Az asszony becsületét védte meg. Ölet, esprit és meggyőzés volt ez a rögtönzött beszéd.

A közönség feledte a két első napot, s nem csalódunk, ha most már egészen rokonszenves bűnösnek tartja Bajó Lajost...

Őneki köszönhetjük a mai nap szép orációit.

Hogy aztán ez érdeme dacára is mennyi évig fog rabkosztot enni, azt holnap fogják eldönteni esküdt uraimék...

[Következik a részletes tudósítás]

Sz. 1900. május 24.

234. HÉTRŐL HÉTRE

A krónikás nem búcsúzhat el. A tollat eldobhatja, elcserélheti: az eldobott tollat felemelik rögtön, mert a krónikásnak meghalnia sem szabad.

Egymást kergető nagy események, idegeket ébresztő szenzá-

ciók közt ki veszi azt észre, hogy új penna rótt sorokat a papírra, új szem – talán sokkal gyengébb – figyeli az élet színjátékait?...

A toll pedig gazdát cserélt. Bár észre se vennék, bár ne az új tollnak kéne erre a figyelmet felhívnia!... A régi gazda rámhagyta a tollát. Átadta a helyet, honnan szemével eddig a témákat kereste. Ő jobb páholyt kapott, szemben a színpaddal, sokkal többet láthat. Sokat észrevett pedig erről a helyről is. Sokat látott és jól látott. De nem volt türelmes néző. Bántotta minden diszharmónia: színben, formában, tartalomban. Sok-sok ürességet, sok-sok hazugságot nevezett a nevéen. Lehet, hogy sok ellenséget is szerzett, pedig nem érdemelt ki egyet sem. Az ő tollát a *való* szerelme vezette. Ez a szerelem szent, s ő nem tehet róla, hogy olyan sok a hazugság.

Ez a szerelem népesítené be a világot: csupa boldogság volna páholybérlőnek lenni. Így felemésztí az a szívét, amelyet forralni szokott... Fájó igazság, annyival fájóbb, mert nekem is *mea culpa*val kell reá felelnem. A szem talán gyengébb, a kéz talán ügyetlenebb lesz: a nagy színház krónikási páholyában azonban ugyanaz a szív vonaglik minden hazug hangra, minden hamis színre...

A régi krónikás kényelmes, új páholyában többet fog látni... Adassék meg neki, hogy csupa harmóniát, csupa valót lásson!... Találja meg forró szerelmét, s elcsitult, kibékült szívvel gondoljon a régi helyre, ahol az ő tollának új gazdáját változatlan bántó diszharmónia várja...

*

Csömörletes hét volt. Kainok fekete hete. Mégsem csömörölt meg senki sem. A szatmári Kain szörnyű bűnét könnyebben elfeledném, mint a szatmári tárgyalóterem ideges szép asszonykáinak, fiatal üde lányainak kíváncsi gyülekezetét.

Mit kerestek ott az asszonyok? Nem nyújtott a télen elég élvezetet a Rakodczay Shakespeare-mániája vagy a budapesti orfeum színházaknak Szatmárt is népszerű repertoárja?

Ott ültek füllesztő melegben, fojtó levegőben, s lesték, mint szorul a hurok a parlagi dzsentrí nyaka köré.

Micsoda élvezet is volt ez! Nézni a Béla undok vergődését. A Béláét, kivel – szép szatmári szokás szerint – minden férfitajtás felesége *tegeződött*. Az a csoda, hogy nem kiáltott le valamelyik asszony-pajtása, mikor a kegyelemkérést visszautasította:

– Brávó Béla!... Így tesz egy igazi úr.

*

Hozzánk, szegény nagyváradiakhoz, mostoha volt a sors. Meg kellett elégednünk egy közönséges emberöléssel.

Bajó Lajos nem tartalékos huszártiszt, nem előkelő úr. Azóta pláne: fegyenc... Ám azért igen jól mulattunk, több mint három napig. Egymás után négy zsúfolt ház: stilszerűen szólván.

A Bajó-ügynek volt azonban egy minket érintő mozzanata is.

Animozitással vádolta a tárgyalásról írt tudósításainkat Bajó Lajos védője: Rádl Ödön, ki egyike a legnagyobb kriminalistáknak, s kit mint embert, írórt és egyik vezérért a váradi társadalmi életnek – nálunk senki sem tisztel jobban.

Nem érdemeltük meg a vádat, mi nem voltunk, nem lehettünk a Bajó védői. Másnak nem írhattuk le, csak amilyenek láttuk... Ez nagy parancs nekünk: ez az *igazság* parancsa.

Kifejezést adtunk több ízben a Rádl Ödön iránt táplált tiszteletünknek, de bocsásson meg, ha újabb nyilatkozataiban nagy ellenmondást látunk... Eddig tudniillik az *akadémikusok* szidták csak az újságírót, a *Petőfi Társaság* tagjai nem... Ebben a társaságban sok az újságíró... Az újságíró mind animozitással ír?

*

Egy munkatársunk van, aki a hét bizonyos napján leül az asztalhoz, megír egy hírt: *térzenei kísérletek* címmel.

Ennek a munkatársunknak rossz napja volt tegnap. A térzenei kísérletek fényesen beütöttek. Orbán napján kánikulái meleg volt, s a Müllérajban hattal kellett megszorozni a személyzet számát, hogy a zenét élvező közönség idejében kapja meg a jegeskávéját vagy fagyaltját.

Ebben az állandó szezontalanságban közönségünk megragad minden alkalmat, ami egy kis szórakozásra kínálkozik.

Dankó Pista nótáinak is volt elég hallgatója. Na persze nem annyi, mint az orfeumoknak.

Az orfeumok egymásután mutatnak be új darabokat. Egyikben egész este nem hangzik magyar szó... Azonban beszélni erről nem tanácsos. Nemcsak illusztris emberek dobálóznak az animozitás vádjával...

Eszünkbe jut egy másik vidéki magyar város, hol egy időben nem volt célszerű személyekről írni a helyi lapoknak. Írni azonban kellett. Úgy gondolták, hogy legokosabb lesz társadalmi kérdésekről írni. Egyik vezércikkben aztán az fordult elő, hogy társadalmunk léha egy kissé.

Másnap két úr jelent meg a szerkesztőségben – egy harmadik úr megbízásából, aki bámulatos gavallériával magáévá tette a megsértett társadalom becsületbeli ügyét, s provokáltatta a cikk íróját – a megsértett társadalom nevében...

Sz 1900. május 27.

Dyb.

235. AZ ÉLŐ SÍRJA

Akitől legjobban félünk: annak a rovására gúnyolódunk legtöbbit. Szellemeskedő emberek valósággal gyárilag produkálják azokat a vicceket, melyeknek célpontja a halál birodalma: a temető. Pseudo-sírfeliratok – sajnos – nem teszik elnézőbbé a halált. Ez a borzasztó ismeretlenség tarol, vág, suhint, míg élet lesz a földön. S ha eszünkbe jut: megáll a szívverésünk egy pillanatra. Csúnya, nehéz dolog az élet is, de a halál rémületes. Mondják, hogy nyugodt, beosztott életet leélt aggok el vannak készülve a halálra. Mondják, hogy ezeknek a békés, csendes szíveknek nem olyan rettenetes szó a *fuit*. Lehet, hogy így van. Bár a csendesen dobogó szív is élő szív – az élő szív pedig *élni* kíván. Egyik olvasónk írt nekünk most egy érdekes dolgot. A nagyváradi neológ izraeliták szép új temetőjében van egy felhantolt, virággal benőtt sír. Aki meglátja, azt hiszi persze, hogy ebben is egy mikrokozmosz romjai porladnak. Az egyszerű fejfán azonban meglepő felirat van: *Itt fog nyugodni G... D...*

...Egy hetven évet túlhaladt tisztos polgártársunk készíttette el jóelőre pihenőhelyét. Szép sír, magas, virágos sír, bizonyára élvezet lesz benne pihenni: de nem csalódunk, ha a sír leendő gazdája nem bánna, minél később kellene azt a fejfát *újjal* kicserélni. Amit mi is őszintén kívánunk.

Sz 1900. május 30.

236. BRETTLI-KULTÚRA

Falusi gazdák, úgy halljuk, hogy bús, szomorú kedvetek van. Kevés lesz a kalászatok, elfogyott a borotok, gyümölcsötök sem lesz. Szomorúan járkátok a keskeny dülőkön, siratjátok a kenyeret.

Mi jól mulatunk mostanában. Nem vették el a kedvünket sem a jégmogyorók, sem a fagyosszentek.

Am azt beszélük, hogy a ti szomorúságtok a városi embereké

is. Mesebeszéd. Ti búsulatok a kenyérért, mi keressük a kaviáros mulatságokat.

Nagyváradon tudnak élni. Az utóbbi években óriási léptekkel haladtunk. Voltunk egykoriban pakfon város, vagyunk mulatók városa.

Este kilenckor megverik a zongora billentyűit, kezdődik a multság. Kánkánnak, arcátlan német kupléknak tapsol a közönség, s tart az előadás a késő órákig. S előadás után – akkor jön a multság java.

Vagy: mulatunk szolidabban. Összeszedett kóbor népség énekel, táncol siralmas buzgósággal, s hadarnak olyan nyelven, melyet tán ők maguk sem értenek meg, de amely mégiscsak német akar lenni. Pénzünk van elég az ő számukra. Pumpolnak bennünket hónapokon keresztül, ami azt bizonyítja, hogy mégiscsak jobb dolgunk van nekünk, mint nektek: szegény, szomorkodó, falusi gazdák. Kettéosztottuk a régi jelszót: ti *panem* kérték, mi pedig *circenses*.

*

Hallunk olyan nézeteket; jobb, hogyha az orfeum német. A magyar nyelv – szavalják hipokrata [!] hazafisággal – sokkal szentebb, mintsem brettli-re kerüljön. Elfogadjuk a kevés őszinteségű frázist. A magyar nyelvet meggyalázná a brettli... Micsoda szennye lehet annak az artista deszkának, ha irtózunk róla hallani az anyanyelvet?... És ez a szenny mégis csapatostól vonzza éppen a magyar nyelv szentségét féltőket...

Mi nem szólunk szegény artisták deszkájáról ennyi útálattal. De ha már túrnunk kell a lenge leplű múzsát; azt akarjuk, hogy magyar legyen. Ha magyar lesz: erkölcsösebb is lesz. Valami titkos szemérem van a magyar szellemben, mely szelídebbé teszi az idegen disznóságot is.

*

Ám meg nem értjük, hogy egy ilyen kis városnak miért kell orfeum. A morfium-fecskendőt csak az összeölt idegrendszer kívánja meg. A világvárosoknak ezer izgalomtól fárasztott élete szinte fizikai megfejtését adja a perverz multságok utáni vágynak. Ott lehet *szükséglet* az orfeum, nálunk *majomkodás*.

*

Budapesten nem ronthat ízlést, nem demoralizálhat a brettli. Egy csomó színház fogja el a közönséget az ízlésben való elzüllesztől.

Nálunk nincs színház, mely az orfeumba nem való közönséget visszatartsa. Nálunk nyugodtan terjed rontva-zúzva a brettliszellem. Olyan ijesztően, hogy ezer Shakespeare-darabbal sem fog lehetni helyrehozni. Ezeknek az idegen nyelvű truppoknak előadásai akaratlanul hatnak a szellemre, hiszen a pihenő perceket ezek töltik be. A brettli is színpad. A deszkák pedig nagyhatalom!... Ami ezekről elhangzik, az mind kap befogadó fület, elrontható szívet. S így hódít a brettli, tesz léhává a mámoros levegő. Így lettünk magyar Bayreuthból orfeumok városa, s így lesz a kultúránk lassan-egyre – magyar helyett – *brettli-kultúra*...

Sz 1900. május 31.

A. E.

237. A KITÜNTETÉSES

„Megölte magát, mert avval gyanúsították, hogy letörte a magyar címer keresztjét.”

Élelmes a riporter-ember, de némelyik utálatos is. Hiéna sompolygással körüljárja a koporsót: vajon nem lehetne-e hozzáférközni? ...Tökét kovácsol nagy tragédiából, s a témát, mit a végzet szörnyű hatalma adott, ponyvára szánt rémregénnyé gyúrja át.

Szegény-szegény Goldzieher Miksa, hiszen neked egészen mindegy: mit beszélnek a koporsód körül!... De nem az nekünk. A te gyászos végzeted szörnyű művében nem eliszonyodást, hanem enyhülést vár. Borzasztó volna elgondolni is, hogy a te halálot az őrtjögés gyanúja okozta. Az a gyanú, hogy te annak a koronának verted le a keresztjét, amelynek viselőjétől drágaköves gyűrűt vártál – nem hiúságból, hanem mert te vallású embert nem avattak eddig hivatalos tudóssá – sub auspiciis regis...

*

A „kitüntetésé” viszi le a sírba Goldzieher Miksát. A kitüntetéses – mint ezt mindenféle jogászgyerekek hívják.

Micsoda ambíció lakhatott abban az eszes gyerekekben, ha ő a budapesti egyetemen merete remélni a kitüntetésést.

Hóhér szívű, magukkal eltelt emberek ott többnyire, akiktől a kitüntetés függ. Egy hangulatuk eldönti egy ifjú élet sorsát, egy csésze rosszul ízllett feketekávé miatt megölnek egy ifjú életet. Mindenhatóságuk érzetében elszörnyedve gondolnak arra, hogy az ifjú

embereknek is van ambíciójuk. Borzasztó! Talán némelyik arra is gondol, hogy egyetemi tanár lesz! Majd ha fagy! Száz közül tíznek a statisztika kedvéért megkegyelmeznek, a többi – okuljon!...

Szegény Goldzieher Miksát a tudománynak *ezek* a keresztjei ölték meg. Még pályája legelején volt, s már éreznie kellett, hogy az élet minden lépését gyűlölködő állja el. Éreznie kellett, hogy a tehetőség nem áldás; átok. Éreznie kellett, hogy az ő érzékeny agyveleje vagy örökre zaklatni fogja, vagy elborul. Segített rajta: keresztül-lőtte. Formálói az ifjú életeknek: laudite!...

*

...Volt egy öreg barátja szegény Goldzieher Miksának. Míg élt, úgy hívták, hogy Péterfy Jenő. Ezt is az agya ölte meg, de előbb halálra kínozta.

Talán megjelent az árnya, s így beszélt az éjjel:

„...Ég a szemed, zakatol a fejed, szegény, itt maradt ifjú barátom. Törvényeket tanulsz kétségbeesve, s el fogsz bukni mégis, amiatt az örök törvény miatt: a gondolkozót megfojtja a világ. Előtted a kálvária. Meg akarod járni?... Én megjártam, de nem érdemes. Mégis, mégis ha egy kicsit butábbnak születnél volna. Nagyobb volna az elnézés irántad, kitüntetéses volnál alapvizsgádtól kezdve a temetésedig. Így meg fognak ölni, ha bevarod!...”

Goldzieher Miksa előkapta a revolvért, s belelőtt a fájó agyvelejébe.

Sz 1900. június 2.

ae.

238. HÉTRŐL HÉTRE

Szeretném néha tudni, kit átkozzak, hogy én nem úgy teremődtem, mint más... Teletömöm magam lemondást tanító, Nirvánát sóvárgó, bölcs filozófusok mély tanításaival... Nem ér semmit. Maradok a régi békételen, a régi kesergő. Nem tudom a dolgokat hideg szemmel nézni. Hat reám minden, meg nem nyugtat semmi. Amilyen szerencsém van: egy zajongó, forradalmi világban én volnék az a békés, közönyös nyárspolgár, akit nyugodt hajlamaiért felnyársalnának – ebben a kicirkulált, síma, csendes korban pedig be kell fojtanom a lelkemet, mert ha kitörne egyszer, úgy becsuknának valami boldog házába, mint a pinty.

Az a boldog ember, aki orfeumnak nézi a világot, s kuplékat ír hozzá. Nagy szomorú eseményekről kuplét írni – lehet-e ennél boldogabb dolog?... Én nem tudok.

Mi közöm nekem például a mások ízléséhez. Vajon nem irigységből szidom-e én azokat, akik a kuplékat jobban szeretik a tragédiáknál?...

Miért gyűlölöm én az orfeumokat, holott ezek is mutatnak annyi biztos igazságot az életből, mint az ifjú óriások társadalmi színművei...

Ejh, ha mindenképpen igazságot akarunk, csak arra jövünk rá, hogy – abszolúte nincs igazság. Ilyen következtetést pedig kár volna megreszkírozni néhány kifestett arcú orfeumdíváért...

Van igazság, és van orfeum is!...

Van igazság. A berettyóújfalusi ökrök vizsgáztatására mondjuk ezt. Ők, szegények, bizonyára kétségbe vonták ezt a minap. És volt is igazuk...

...Méltóztassék csak elgondolni, hogy díszes közönség, figyelő pályabírák előtt micsoda élvezet lehet ökörtempót felülmúló gyorsasággal rángatni jó ideig a földbe szalajtott vasekét. Nem vagyok az ökrök barátja, de a helyzetüket nem tartom irigylendőnek.

Egy azonban vizsgáztatja őket. A verseny eredménye az lett, hogy az ökrök legyőzték a lovakat.

Az ökrök tehát győztek. Hja, úgy van az. Gőzekének lenni nagy és szép gondolat, de ökörnek, pláne jutalmazott ökörnek lenni sem utolsó!...

*

Hajtják ökreiket fel észak felé a kivert, a kiüldözött, a hazátlan búrok.

Viaskodik bennem két hatalmas érzés. Az egyik emlék már ugyan. Jó szülők és lelkes tanárok szurdalták a szívembe, s minden egyes szúrásnak nevet is adtak: szabadság, haza, függetlenség, áldozat, hősiesség stb. Minden szúrás behegedt. Nem édes-fájdalmas érzés ez már egyik sem, csak emlék...

... A másik érzés az erősebb s talán igazabb is. Aki él – éljen!... Lakmározzék az élő, pihenjen a halott. Éljen az erős, vesszen a gyöngel Minden élőnek *egy* élet adatott. Ezt az egyet ne áldozza fel másért. Szép élet a szamaritánusoké is, de szebb volt a német rablólovagoké. A természet adta a gyöngét – táplálékul az erőseknek.

Ám azért összeszorul a szívem... Kietlen éjszakában húzódik a levert had. Nem zokog, csak csuklik az ember, roskad az öszvér, ordítanak az ökrök... A szomorú sereg lármáját visszaadja a vadállatok ordítása. Mintha sírjába menne ez a szomorú menet... Lent, délen lángoló majorok, tanyák világolnak a kietlen éjszakába. Idehallik a részeg angol katonák győzelmi nótája. Kíséri a gázsme-

netet egy ismeretlen, vad vidékre, száraz fővényű, sivár tengerfennékre... Búcsúznak a búrok Búrországtól...

Ejh, találnak más hazát!...

*

Ha minket egyszer innen kivernének, nem vón hova mennünk.

Cinikus mosollyal nevetek ki mindent, de egytől összeszorol a szívem: „e nagy világon nincsen számunkra hely”.

Nekünk e helyen szentnek kell lenni annak is, mit egy nagy hazájú nemzet profánizálhatna. És szent is. Ebben egyek vagyunk. A magyar címer keresztjét örültek verték le. Mások nem teheték.

Mert a magyar címer felé csak kereszt illik. Nem mert a pápisták a keresztet akarják. Hanem, mert mindig kereszt volt, mióta élhetünk. Én kálvinista vagyok, de a *kakast* csak az aprómarha közt szeretem. A magyar koronára a kereszt illik. És ebben nincs köztünk eltérés. Ússétek a keresztet, ahol megérdemli, a csillagot is, ha okot adott rá, kakast. félholdat megcsúfolhatjátok: de a korona keresztje szent. Azt nem szabad bántani még katolikus embernek sem!

*

Édes nyárelő, viruló természet, ujjongó világ, visszavarázsoljátok a múltat egy pillanatra...

Diákmajális? Hát ugye most is vannak fiatalok?... Jázminbokr illata most is összehoz még bolondos gyermekpárokat? Engem összehozott egy másik gyermekkel – néhány kínos éve.

Tombolj fiatalság! Higgy, hódíts, szeress! Minden érzésed szenvedély legyen! Félérzést ne ismerj, a hangulat idegen legyen neked!...

...Mikor már a hangulatok irányítanak: elmúlt az ifjúság. Az ifjúság nem hangulat, hanem élet... Hajh, régen éltem én már. Elfásul a szív lassan-lassan. Cinizmusából egy-egy hangulat, ha kiratadja. Ilyenkor még tán verset is ír: Gabriellához, vagy máshoz... Aztán jön a nagy lohadás, felváltja bitorolt székét a régi unottság...

Tombolj ifjúság! Higgyj, hódíts, szeress!

Sz 1900. június 3.

Dyb.

239. TÖMEGES ALÁÍRÁSOK

A nagyváradi jogakadémia polgárai üdvözölni akarják a budapesti kartársakat a keresztcsönkítés megtorlása iránt indított mozgalmukért. Már tömeges aláírások történtek – újságolja egyik lap-társunk, mely ugyanekkor a néppárti gyűlésekről programot közöl.

Tehát tömeges aláírások folynak, készül az üdvözlő levél.

Ha még el nem készült, engedjék meg nekünk a nagyváradi jogász urak, hogy a szövegte nézve az alábbi propozíciót tegyük.

A mi üdvözlő levelünk így hangzanék:

Kedves barátaink!

Szomorúan értesültünk, hogy az új egyetem gipsz-díszítésű magyar címereit aljas kezek meggyalázták, leverve róluk a keresztet. Szomorúságunkban azonban egy vigasztaló reménységünk volt. Az tudniillik, hogy ez a gyalázat nem a mienk, s a magyar ifjúság gyalázata lesz: rajta fog száradni a névtelen tettes sötét lelkén. Azt hittük, hogy a budapesti egyetem ifjúsága egy szálként emelkedik fel, hogy óriási erkölcsi hatalmával megadja a megsértett nemzeti büszkeségnek a felséges elégtételt, s kinyilatkoztatja, hogy ettől az undok tettől a budapesti egyetemek minden polgára távol áll, s a merénylet minden egyetemi polgár szívét felháborodással tölti el.

Sajnos nem így történt. Ti, kedves barátaink, nem siettetek a magyar címernek elégtételt szerezni, hanem beszaládtatok a kiaknázható véletlenséget áhítva váró karok júdási ölelései közé, s kihasználattátok magatokat testvéreitek ellen. Az a nyomorult, aki szentségtörő kezekkel illetve a szent magyar címet, nem ártott a mi tekintélyünknek annyit, mint ti ártottatok – lehet jóhiszeműleg –, kedves barátaink.

Fáj nekünk titeket ilyen szerepben látni. Mi a magyar főiskolákon levő kartársaknak más missziót szántunk.

Itt vonaglik előttetek az ifjú magyar társadalom nehéz beteg. Rettenetes sebek vannak a testen: faji, politikai, felekezeti, gazdasági és osztályharcok mélyítik ezeket a sebeket mindegyre. Pedig magyar társadalom nélkül Magyarország sincsen, akkor meg mi szükség lesz a magyar címerre? A mi szíveinknek még épeknek kell lenniök, a mi lelkeink még nem lehetnek megmérgezve, gyógyítást csak tőlünk várhat ez a nagy beteg. Minékünk nem ellentéteket kell keresnünk, de áthidalni minden szakadást. Nekünk csak egy célunk lehet: az egyesítés.

Minékünk rangunk a tudás, politikánk az egyenlőség, vallásunk a magyarság legyen. Tőlünk vár gyógyulást ez a széthúzó, nagybeteg magyar társadalom, s átkozottak vagyunk, ha egy tettünk is nem az egyesítést, hanem a széthúzást szolgálja...

Meg kellett ezeket írunk nektek, kedves barátaink. Védjétek a magyar címert minden örült ellen, de védjétek magatokat is minden kór ellen, mert nekünk egészségeseknek kell maradnunk. Barátilag üdvözöl egyébként benneteket a *nagyvárad kir. kath. jogakadémia polgársága*.

A nagyvárad jogászok talán szebben fogják ezt megírni, de erős hittel hisszük, hogy írásuknak ez lesz a lelke. Úgy legyen!

Sz. 1900. június 7.

ae.

240. HÉTRŐL HÉTRE

Az élet nem mulatságos. Ha mulatságos volna, nem keresnők a – mulatságokat.

Pedig de keressük! A nyüzsgő, kalapácsoló, izzadó világnak nem a munka a célja, hiába zeng róla himnuszt az energia képzelt betegje. Nem, nem a munka!... Görnyedve, futva, egymást üzev-törve mindig az agyoncsigázott idegek kárpótlására gondolunk... Nem a munkáért dolgozunk velővel vagy kézzel. *Mulatság* kell nekünk, *feledés*...

*

A pünköshti mulatságokból alig kerültünk ki, már várva vártuk az újabb gondszedő perceket. Műhelyünkben, a munka mellett raffinált passziókon törtük az agyunk. Valami újat, illúzióktól színesebbet, színeivel lebilincselőbbet akartunk... S a *nizzai délután* ilyen volt. Mégiscsak jobb ízlésük volt – szívet és gerincet nem is számítva – poéta-elődeinknek, mint nekünk, a kesernyész epigonoknak, kik restellünk az ordináré természetről írni, mikor felségeseknek gondolt perverz vágyainkról zenghetünk alanyi költeményeket. Pedig a természetet jó olykor-olykor felfedezni. Nagyon hálás érte. A szerdai felséges délutánon isteni mámort öntött a szívünkbe. A napfénytől az esőig – minden kincsével megismertetett. Ózono levegőjével kitisztította a tudónket, virágillatával elbódította a szívünket. Azon a délutánon, azon az estén fiatalok lettünk: képesek talán még egy egészséges, szűzi szerelem rövid *hangulatára* is...

*

Hangulat, hangulat... Az én kedves, halott poétám, ott a Ke-repesi temető obeliszkje alatt, az egész világot hangulatnak tartotta.

Kis újságíró volt a szegény, éhes és lenézett. Az utolsó két hónapban már volt neki mit enni, de már akkor nem engedte – a doktor. Ellenben igen díszesen temették volt el. Csodálatos dolog, hogy lehet olyan csábító ereje ennek a nyomorult pennának. Ahogy rovom itt a fekete sorokat, az jut eszembe, hogy hallatlan ostobaság írni. Meg unalmas is. És mégis írunk, írtok, írnak – sokan és sokat. Szerencsére nem olvassák el a századrészét sem. Egy szép, fiatal lányismerősöm minden módon írni akar. Tizenhat éves leány, de nem hasonlít a mi tizenhat éves leányainkhoz. Nem olvasott még sokat, ruganyos eszű, csupa akció-vágy, jószemű és okos. Író akar lenni, s elég helytelenül – az íráson kezdené. Ő újságíró lesz! Sokszor mosolyogtam én már erre a mondásra, de ettől a kislánytól tetszett hallani. Különb is Marcel Prévost feminista regényének a hatása alatt vagyok, s ropant szeretném, ha a nők egy kis forradalmat csinálnának ellenünk, szemtelenül önző férfiak ellen. Egy *női újságíró* a jámbor felfogású vidéken – nem is volna utolsó!...

*

Lám, Thália deszkáin hogy legyőzte a férfit az asszony. Itt már nem bír velük közönség, kritikus, direktor. Senki, csak: *Idő öfelsége*. A *nagyvárad*i színtársulat névsora juttatta ezt eszembe. Tudni illik az időt. A színiügyi bizottság egy-két tagja ugyanis udvariatlanul szólt – az időről. Édes Istenem – hát csak nem lehet minden asszony fiatal?...

Neveket persze nem említek. Debreceni kritikus koromban azt találtam írni egy kis színésznőről: „a mi régi kedves naivánk”. Majd pisztolyozni kellett érte. A morál pedig az, hogy e tekintetben óvatosan szóljunk akármelyik Thália-papnőről. Bízunk a mi igazainkat az időre...

*

Annak pedig már löttek, hogy a nyáron színészekhez jussunk. Ellenben van itt egy csomó, erkölcstelen, német... pardon, ma még mind tiszta dologról írtam, nem szennyezem be írásom végén a tollam!...

Sz 1900. június 10.

Dyb.

Méltóztatnak tudni, hogy divatos ember ma nem hord virágot. Az előkelők divatja mindig kifejezője volt némely tekintetben a kor igazságának, sőt némely korban éppenséggel csak a divat volt igazság. Ma tehát nem hordunk virágot, amit különben igen helyesen teszünk.

Ha a divatban nem is, de egyéb dolgokban magam sem szeretem a stíl- és korszerűtlenséget. Egy szép szál rózsát talán a divat ellenére is feltűzők, de már a romantika virága nekem semmi gyönyörűséget nem nyújt.

Engem egy szikrányit sem hatott meg például az az egyszerűen csak *bizarr* nász, amire egy haldokló, szívbajos katonatiszt s egy viruló szép úrileány lépett. Nem hatott meg pedig elsősorban azért, mert *nincs benne semmi igazság...*

Ezért a mondásért természetesen címekeket fogok kapni, de ez nem alterál.

Ismétlem, hogy az a kis nász, mely a kaszás csontváz asszisztenciájával folyt le, se nem megható, se nem szép, semmi egyéb: csak különös...

Ismétlődő korokban igenis ferde fogalmaik voltak az embereknek *a két nem egymáshoz való viszonyáról* [*].

Valami misztikus fátylon keresztül nézte a férfi az imádott nőt, s az ideál is az epedő lovagot. Valami beteges érzést szuggeráltak magukba az emberek, s ez kinőtte magát felséges fogalommá, áhítattal kijuttat neve lett: *szerelem*... Ismétlődő korok felfogása volt ez, s nincs kizárva, hogy egy eljövendő korban ismét az lesz a szerelmes nő és férfi legnagyobb boldogsága az összehozó, kerítő csendes éjszakán, ha együtt bámulják a sápadt pofájú holdat... De ez nem volt egészséges szerelem soha, *nem egészséges és nem igaz* legfőbbképpen *ma*...

Az új férj már nem hallotta a pap áldásosztó szavát sem, azóta pedig már el is földelték. A feleség még tetszeleghet most magának a szerelmes, vesztai szerepben, de már holnap nem fogja-e bántani a dolog?... Ő odakötötte magát egy ágyhoz, melyben a halál ütött tanyát a csirázó élet helyett!... Mi kárpótolja őt?...

Az az együgyű csodálat, mely a színes romantika távoli nézőitől bámul felé?... Az emlékezés?... A szerelem?... Ilyen szerelemből a Czóbel Minka Donna Juannáján kívül még senki sem fogantatott!... Márpedig a szerelem csak az *élet* istene?...

... Mert azt alig hiszem, hogy ezt a nászt úgynevezett *közönséges* érdek kötötte, de nem is hiszem. Az a szép özvegy lány a mi nevelési metódusunk özvegye lett. Nálunk ugyanis 16–18 éves leányoknak külön olvasmányokat tartunk. Avult, erkölcsös, nagy meséjű ro-

mantikusok könyveit. Ezek eskették össze azt a szép leányt a holdokló lovaggal...

... Én óhajtom, hogy a köteles gyászév legyen elég e kis nevelési hiba büntetésére, s egy *igazi, egészséges regény* váltsa fel nála ezt a beteges, romantikus, limonádé históriát...

Sz 1900. június 14.

ae.

242. HÉTRŐL HÉTRE

Borongó ős szellőjétől hullámszik az érni vágyó búzatenger. Júniusnak októberi ambíciója támadt. Olyan-olyan lucskosak, ködösek a napok, hogy belediderg a polgári lélek. A burzsoá tudniillik, amely ilyenkor fürdőszezont áhít. Olyanféle áhítozás ez, mint a szürke [*] cilinderé május havában. Mert van reá pénz, ergo meg kell szerezni. A fürdőző vágy sem különb: polgári áhítat a pénzköltésre. Az egészség nem volna elég úr fürdőzést parancsolni, a pénz és divat igen. Az idő azonban szociálistáskodik s ráfekszik a burzsoá vágyakra. Ám ez a szocializmus új fegyverekkel küzd. Először tudniillik hűvös esőjével, őszi szelével az *agráriusokat* akarja tönkretenni. Persze nem azokat az agráriusokat, akiknek *fidei comissumok* van, hanem azokat a jámborokat, akik a Péter-Pálkor kezdődő aratástól háromszázhatvanöt nap kenyerét várják...

*

Gondolják-e a tisztelt honatyák, hogy az aratástól függ az ő gavallérosan fizetettapidjük is?... Aligha. Oly nyugodtan csinálják kisdéd afférjaikat, hogy csupa élvezet volna, ha nem volna nagyon szomorú. Egyik affér azonban szokatlanul érintett bennünket. Egy néppárti úr zokon találta venni Wlassics miniszter ösztinteségét, s olyan hangon válaszolt, ami klerikális szájból is érthetetlenül durva. És ráadásul ő provokál. Úgy látszik, hogy miután a *kereszt* nem bizonyult elég fegyvernek, most már a *kardba* vetik minden reményüket a klerikális urak. Jó lesz. De ha a kardot eltörik a kezükbe[n], ezt már nem foghatják – a zsidókra!...

A bodonosi szénharc semmi ahhoz képest, milyen harcokat ezért a mi agyondíszított kis színházunkért vívunk. Már a neve is micsoda csetepatét szült. *Városi* vagy *Szigligeti*?... A harc elült, az új színház neve: *Szigligeti Színház*. Ehhez tulajdonképpen nem is volna már szó, de tekintettel a csak elnöki szavazattal elért siker minőségére, a postscriptumok jogát mi sem engedjük el.

Nem engedjük, mert nem engedhetjük. Azt a már túlságosan is díszelő kis színházat Nagyvárad város emelte. Olyan hatalmas áldozatok árán, amit az idegen méltányolni nem tud. Deszkája *mindnyájunk* katedrája lesz. Ebben a mi csoportokból álló társadalmunkban mindenki meg akarja kapni ízléséhez és igényéhez képest áldozataiért a remunerációt. A tragédia nem foglalhatja le, az operett sem. A Szigligeti-repertoár legkevésbé. Haragudjanak meg rám, de az összes színpadra termelt darabok közt a színmű nevezhető leginkább efemer becsűnek. Egy kurta, sokszor nagyon is átmeneti korszak pillanatnyi felvétele, mely óriási hatást tehet azokra, kik a lekaptott vidéket és mozgó bábujaikat ismerik, de ránk legfeljebb érdekességével hathat. Szigligeti nagyságából ez mit se von le, de darabjaiból igen. A színház azonban, mely minden kornak, de elsősorban a jelennek tükrö, nem szolgálhat eszközül a *kötelek kegyelet* könnyű lerovására. Színházat elnevezni egy elmúlt kor – bár tagadhatatlanul – zseniális rajzolójáról nem lehet. Szigligeti emlékét szobor őrizze! A nagyság *mindenkori* értékének szimbóluma a szobor. Szobrot érdemel Szigligeti s *városi* nevet a színház, melyet Nagyvárad város annyi érdemmel és áldozattal emelt a kultúra nemesítő csarnokául... Megbocsát talán dr. V. Zs., hogy nekem ez a szerény különvéleményem.

*

Irigyeljük a gyerekeket. Nem a vizgákért, mert a vizgák nem irigylésre méltó passzió: irigyeljük a *vakációért*... Vakáció!... Ma már nincs vakációja csak a tanárnak és a nebulónak. Másnál még az üdülés sem teljes. A robot alól amnesztiát nem nyerhet egészen senki, csak ők. Most jön az ő boldog semmittevésük. Van-e nagyobb boldogság pedig a semmittevésnél?... Boldog tanárok, boldog nebulók!...

Sz 1900. június 17.

Dyb.

243. LEVÉL

Kedves öregem, hallom – mi ugyanis szép családi szokás szerint nem levelezünk egymással –, hogy az érettségi vizsgát jelesen tetted le. Gratulálok: mi mind ilyen szamarak voltunk. Jelesek az iskolában, szekundások az életben... Ez is családi tradíció!...

Gondolom: az édesapánk oda van az örömtől. Rémitően büszke lehet rád. Énvelem is így volt annak idején. Innen tudom...

Épenséggel így volt velem is. Már látta bennem a família becsületének restaurálóját. Látta, mint végzem el kitüntetéssel a kálvi-

nisták valamelyik jogakadémiáját, s mint választanak meg lelkese-
déssel a mi nemes vármegyénk valamelyik oláh járásának szolgabíró-
jává. Nagy dolog lett volna ez, jussunk is van hozzá, mint afféle
kopott hétszilvafásoknak...

Na aztán, hogy az öreg milyen szörnyűen csalódott – azt te
tudod legjobban.

Hát úszol a dicsőségben fiúl... Milyen fene boldog is vagy. Be-
cézgetnek odahaza, megsüvegelnek a faluban, elfogadja az udvarlá-
sodat még a hamis szemű Erzsike is, akinek pedig már egy igazi mér-
nök is kurizált!... Fiú, irigyellek!... Csak azt sajnálom, hogy saját
rövidlátó szemeimmel nem láthatlak. Hja, én nem lehetek otthon...
Én már régen voltam szépreményű ifjúl...

Hallom, hogy filozopter leszel. Okosan, édes öregem. A földön
még csak egy boldogság van: filozopternek lenni!... Pénzed persze
mentül kevesebb lesz. Nem ad, meg hát nem is adhat az öreg. De te
azért bizonyosan nagyon vígan fogsz élni odafenn Pesten. Hallom
ugyanis, hogy az alkoholt csak látásból ismered még, és a lányokkal
is csak annyira mentél, hogy az ideáلودnak szerelmet mertél vallani...
Huj, ha én is így lettem volna annak idején, talán most vidoran taníta-
nám a latin szintaxist...

Vagy tudja az ördög. Ezen a mi familiánkon valami fátum ül.
Az anyámét értem. Egyik nagybátyánk remek poéta volt. Aztán
kispap lett, s egy szomorú éjszakán agyonpuffantotta magát. Ha jól
tudom, éppen itt történt Váradon. A nagynéninkről is szomorú
mesét hallottunk. Azt meg a színpad ölte meg... A vérben van a baj,
a vérben...

Te azonban – úgy látszik – kiütöttél a familiából. Első elemista
korod óta komolyan veszed az életet. Valószínűleg neked van igazad.
Komoly kis história ez valóban, de – lásd – a tragikumot egy hajszál
választja el a nevelésgestől... Én szegény fejem, olyan komolyan lép-
tem át ezt a *hajszálat*, mintha legalábbis Rubikon lett volna!...

Te nem fogod ezt tenni. Az apánk után ugyanis csak ketten
örökölhőnk – ha lenne mit...

Amit egyikünk elrontott, azt a másik köteles helyrehozni.
A jámbor reményeket értem. Azokat a reményeket, melyeket helyet-
tem is te fogsz beváltani, édes öregem. Te: a filozopter...

Arra figyelmeztetek, hogy ne versenyparipáskodj, mert le-
törsz. Ne legyenek egyéb ambícióid az oklevélnél. De ne is tanulj
másért!...

Fogsz ott fenn hallani régi öreg frázisokat, de vattázd be a fü-
led. Az absztrakt fogalmakra rossz idő jár. Ma már legabsztraktabb:
a pénz. Ez lobogjon kékes lidércfényvel előtted, míg tanulsz. Neme-

sebb ambíciód ennél nem lehet. Az élet egyetlen célja az élhetés, élni pedig csak pénzzel lehet...

Dárius nem fogsz lenni. Keveset lehet a mi hülye társadalmunkban ésszel szerezni. De ha emancipálsz magad ferde morálteóriák alól, öt tál ételt is ehetsz naponként...

Vedd elő az egyetemen a predikátumaidat is. Olyan világot élünk, hogy nem érdemes demokratáknak lenni. Ha ügyes ember vagy, kurtanemes voltoddal is pénzt fogsz tudni csinálni...

Lehet, hogy nevelősködnöd kell odafenn. Az Istenért vigyázz! Olyan családhoz kerülhetsz, ahol van lány, de pénz nincs. Valami szármárságot ne csinálj!... Házasodni pénz nélkül – még elgondolni is borzasztó!...

Szóval légy okos!... Hideg és számító. Iparkodj gazdag ember lenni. Keress, szemelj ki egy gazdag leányt! Elég csinos fiú vagy, aki a szerelmes trubadúrt is elfogadhatóan tudná játszani. Rajtad áll minden...

Lásd, egy cseppnyi önzés is szól belőlem. Én már alaposan ki játszott ember vagyok. Koránvénuilt, nervózus, fáradt. Valamelyik pillanatban kiejtem a tollat, s mit csinálok akkor?... Abban bízom, hogy te nem engeded magad kompromittálni, s adsz nekem is egy zugot...

Utoljára hagytam a legfontosabbat. Hallom, hogy valami önképzőköri pályadíjat nyertél. Verssel vagy novellával – meg sem írták jóformán.

Édes öregem, ugye nem igaz?...

Ugye nem igaz? Ugye nem írtál te sem verset, sem novellát?

Borzasztó volna elgondolni is. Hát a te véred is meg volna mérgezve?

Dobd el azt a nyomorult pennát[*], égesd el azt a számr írást!... Egy családból elég egy bolond!... Többet nem tudna elviselni szegény édesanyánk. Ne írd verset vagy novellát, ha lelked van, édes öregem! De nem hiszem, nincs bátorságom elhinni az egészet...

...Hogy vagy fiú?... Én a régi kopott reporter vagyok. Avval a problémával tépelődöm folyton, melyikünk nézi le jobban egymást: a világ engem vagy én a világot?...

Most megint kiadok egy tucatnyi verset. Bizonyosan megint ráfizetek néhány havi kosztpénzt. Azt kérde, miért írok akkor?... Ezt nem tudom én! De úgy látszik, addig írok, míg felírom az utolsó kosztpénzt is, és meghalok éhen!...

Szervusz fiú! Ne írjál te semmit. Boldog filozopterjelölt...

Az édesanyánknak pedig ne mondd meg, hogy melyik világ szélén vagyok!... Szervusz!...

Sz 1900. június 22.

Ady Endre

Nagyvárad csinálta a politikát e héten. Nagy dolog ez, gázlóján a politikai élet holt mocsarának, nagy szünetén a honfi gondoknak, küszöbén az elkerülhetetlen vidéki beszámolóknak.

A keddi nagy politikai eseményt ott a vonal felett méltattuk már felette bőven, itt a vonal alatt most már büszkélkedjünk egy kissé.

Csodálatos egy ország ez a Biharország. Hatalmas erejű termő talaja van. Levegője friss, üde, havasi levegő, megöl minden erkölcsi baktériumot. Valami megfejthetetlen ösztön van itt az emberekben a szabadulásra. Szabadulásra minden lebélykőző nyűg alól, mely embereket akar összebogozni előítéletek, aberrációk fonalaival.

Ez a föld itt mindig termékeny volt nagy gondolatokat érlelő agyakban, hagyományos helye a tiszta szabadelvűségnek, s az lesz örökre.

Erre adott nekünk büszke reménységet a keddi nagy beszéd...

*

Lejöttek volt meghallgatni pesti újságírók is persze, szabadjeggyel a belső zsebükben boldogan nyúltak végig az első osztályú kanapén, reszketve a gyönyörtől, mely Kolumbust is hevíté az ismeretlen partok látásakor.

Lejöttek és felfedeztek bennünket. Ők, akiket ott fenn senki sem fedezett fel... Megveregették a vállainkat is. Derék város vagyatok. Kissé zöld, kissé Mucsa, kissé unalmas, de még lehet belőletek valami...

Aztán kegyeskedtek is írni rólunk lapjaikban. Egyikük, bizonyos „Bjb” olyan impertinens hangon, ahogy csak egy ránkszabadított obskurus alak írhat... És olyan fölényel, amilyenre még szeretetreméltó pesti kollégáink sem szoktattak bennünket...

... Azonban így kell nekünk. Olyan beteges reverenciával fogadjuk ezeket az urakat, hogy szegények maguk is zavarba jönnek...

Am a zavart csak úgy lehet megbocsátani, ha – *pillanatnyi*...

*

A búroktól e héten megvontunk minden erkölcsi támogatást. Játshatják odalenn már kis gerilla játékaikat, mi már nem bánjuk.

Megátalkodott búrbarátok is frontot csináltak. Üriember ma már az anyacsászárné tervein aggódik, vagy Seymour tengernagy sorsát latolgatja.

A pártalakulás még a kezdet stádiumában van. Annyi bizonyos, hogy a boxerekre kevés jut a búroktól megvont erkölcsi támogatásból.

A *Zenta* sorsán aggódunk még, meg a trieszti bakákén. Vén háború-smokkok azonban már Európát is osztják. A Müllerájban, Magyar Királyban beszerezték Kína hiteles térképét – a legújabb tagosítások is benne vannak.

A térképeken aztán folyik a világharc.

Müller Salamon arra is el van készülve, hogy a boxerek Olaszíig mindent elfoglalnak.

– Legalább az én cukrászdám esnék a határvonalba – sóhajt fel néha, persze kevesebb magyarsággal –, hogy mind a két táborból idejárjanak...

*

Ebben a különben elég kellemetlen júniusban gyalázatos járvány pusztít. Az emberek olyan könnyen hajigálják el az életet, mintha minden holdtöltekor kapnának egyet.

Hogy mi az oka, fejtsek meg a morálstatisztikusok. Annyi tény, hogy télen házasodni, nyáron pedig meghalni mer könnyebben az ember.

Cinikusan szólván: télen melege, nyáron hűvösre vágunk. Igazsággal szólván: egyforma merész télen-nyáron az ember...

*

Egyébként, hogy túlságosan meleg volna, nem panaszolja senki.

Kissé éretlen ez a június. Éretlen és szeszélyes.

Nálunk meg szörnyen unalmas. Ha kellemetlen, forró kánikula volna, legalább szidhatnák az időt. Így még ez a passziónk is hiányzik.

Ma Nagyváradon a magasabb élvezetek nonpluszultájára a katonabanda, ez a harsogó diszharmonia, melyet színházi zenekarrá szándékoznak avatni az őszön.

No, meg az épülő színház. Ebben az egyben majdnem igaza van annak a rólunk írt, nyegle karcolatnak.

Mesés büszkeséggel nézegetjük ezt a szép kis színházat. Mert határozottan szép. De csak egy nézőpontról. A László-templom első szögeletétől.

Innen mesés képet nyújt az a csepp, háromszögű Nagyvárad, melyben a vashíd, színház, bazár és egypár messziről impozáns épület gyűlt össze...

Több dicséretet nem rakunk rá, mert visszaél majd vele valamelyik tájképes levelezőlap-gyártó...

Sz 1900. június 24.

Dyb.

245. ÁLL A VÁSÁR

Felelős szerkesztőm távollétében saját felelősségemre lettem bocsátva.

Világéletemben lelkesítettek a nagy vállalkozások, kiszöktem hát a Nagypiac térre, szenzációra lesve.

Nem mondhatom, hogy túlságos szerencsével jártam. Az emberek csodálatosan vigyáznak becses személyükre így nagyvásár alkalmával. Egyetlen ember volt, aki nem vigyázott, s e vigyázatlansága folytán az alábbi élményeiről számolhat be.

Ez az ember, akit röviden első személynek nevezek, először a mechanika csodáival ismerkedett meg.

Bevezettek tudniillik egy imitált bányába először. Apró emberkéek kalapácsolnak megható természetességgel. A tulajdonos a bányászdalet énekelte. Míg a nagy csodát bámulgattam, a szomszéd rezszben elromlott a gép.

A tulajdonos szörnyen megrémült. A közönség: én és még öten a népből zúgolódní kezdünk. Kiadtam a jelszót:

– Adják vissza a pénzünket!

A tulajdonos megrémült, de a másik pillanatban feltalálta magát. A függöny legördült, s ő harsány hangon jelentette ki:

– Uraim, szerencsétlenség történt a bányában. A belépti díjakat az áldozatok családjának felsegítésére fordítom.

Nem volt mit tennem. Vigasztalásul elmentem megnézni a *törpe asszonyt*.

Igen szívesen fogadott. Kisütöttük, hogy egy faluba valók vagyunk.

Búcsúzaskor barátságosan szóltam hozzá:

– Isten vele, kicsinykém! Nagyot nőjön!...

Erre azután megharagudott, s utánam hajította a papucsát.

Ez az asszonyság különben érdekes asszony. Ó az ugyanis, aki a *fejét a fején hordja*. Két feje van szegénynek. Egyik a másikon.

– Szegény feje – sóhajtottam fel részvétellel.

– *Fejei* – javította ki az impresszáriója.

Az *indust* néztem meg aztán.

Borzasztó ember ez az indus. Valóságos szörnyeteg. Minden

hétven borotválják pedig. Ide, Váradra a prérikről került, ahol emberevással foglalkozott.

Ahogy nézegetjük, megszólal valaki a hátam mögött.

– Hogy van, Kohn úr? Mit üzen a bárándiaknak.

Az indus erre visszavonult.

Egyik panoráma előtt láncon mutogattak egy kongói szerecsent.

Az előadást azonban kínos incidens zavarta meg.

A leláncolt Prométheuszhoz odalépett egy kis boltosinas. Ráivallt a fekete szörnyetegre.

– Azt üzeni a gazdám, hogyha nem fizeti ki a *subickot*, feljelenti a rendőrségen. Mégsem járja, két nap alatt harminc skatulya subickot fogyasztani!...

... Ez az intermezzo úgy elvette kedvemem, hogy Ottó Vilmost, a világ legnagyobb emberét már nem volt kedvem megnézni.

Pedig még ezer látnivaló várt rám. Ezekről holnap számolok be. Feltéve, ha felelősöm haza nem érkezik...

NN 1900. június 26.

Yda.

246. ÖFELSÉGE HITVESE

Lónyay Elemérné grófné asszonyról nem hisszük, hogy foglalatostkodjék ez idő szerint még a világ balga eseményeivel. A grófné bizonyára elég boldog ahhoz, hogy a nagyvilágot nélkülözze.

De ha nem volna, ha visszasírná az eldobott cikornyákat – most megvizsgáztatódnék.

Mert az emberek bizonyára a trón körül is emberek. Általános emberi sajátság pedig, hogy a saját csapásainkat a másokéi feledtetik el.

Ha hát Lónyay grófné asszony megbánta az emelkedést lefelé, mint azt egypár kedves reporter tudni véli, forduljon az otthagyt Burg felé, ahol címeket és rangokat vesznek el és kreálnak.

Most új címet kap ott egy csendes, ábrándozó, cseh leány, akinek a vőlegényét két korona várja.

Majd ha hatalmas úr lesz leendő férje-urából, ha cserélgetni fogja a császári és királyi koronát, két korona fényéből őrá nem jut egy árva sugár sem. Ő nem lesz semmi más, mint ő cs. és kir. felsége hitvese – mint ezt választékos udvari nyelven mondják.

Ő a házasságban csak annyit kap, mint egy szegény szatócsleány: férjet és hitvesi rangot. Az a férfi, akit vele örök frigy köt össze, földi hatalom lesz. Népek gondozásából megmaradt percei-

ben lesz csak hitvesének férje, gyermekeinek atyja. Máskor csak király lesz, ki mellé királyné nem adatott...

Vajon siratja-e eldobott rangját Lónyay Eleménné őméltósága?... Igazuk van-e a szenzációkban utazó reportereknek?...

...Rosszul teszi, ha sír, Méltóságos Asszony. De ha sír is, nincs annyi oka a sírásra, mint a kis cseh grófnőnek lesz, kinek csütörtökön csinálják meg a címét a Burgban...

Őfelsége hitvesének fogják hívni. Míg Méltóságodnak – ha jól tudjuk – ez a teljes címe: nagylányai és vásárosnaményi Lónyay Eleménné grófné...

Sz. 1900. június 27.

–d–

247. HÉTRŐL HÉTRE

A korszellem nem a tömegben nyilvánul meg. A tömeg mindig tömeg, s azt lehet mondani, hogy a tömeg törekvései mindig homlokegyenest ellenkezők ugyanazon kor gondolkozóiéval. A filiszter tucatembert ragadja el bár a legújabb királyi nász, mi – gondolkozók – nem tapsolunk!...

Nem tapsolunk, mert nincs okunk rá. Ferenc Ferdinánd főherceg úr őfelsége házasságához abszolúte semmi közünk. Őfelsége jövendőbeli királyunk – ez igaz. A férfi sorsa a nő – ez már *nem igaz*...

A nő az *utódok sorsa*. Ezt aláírjuk mi is szívesen. Ferenc Ferdinánd főherceg úr őfelsége azonban nem romantikus – csak okos ember. Őfelsége bizonyára imádja a szép, légies cseh konteszt, de ez imádatban mi mást is látunk: egy örök természeti törvény hatalmát s felrisszítését az összealudt vérnek...

Szeretnőnk himnuszt írni e királyi nászról. Nem lehet. – Nem költemény kell: rideg szavú próza, mely megértesse, hogy a vér *odafent* sem felolvadt rubint [!], csak – *vér*...

*

Nyuli Mihály. Ez a leírt név egy többszörösen bővített mondat. Ezt jelenti: egy öreg bácsi lelőtte a testvére ellenségének ügyvédjét.

Úgy történt, hogy Nyuli Mihályt az esküdtbírószág felmentette. Szenzációt, nagyobbat alig keltettek mostanában esküdt polgárok.

Valami gyönyörűségnek nem lehet mondani az esküdtek helyzetét. Ha bűnösnek mondják ki a vén légionáriust: bizonynal meg-lincseli őket a tömeg. Most, hogy tekintettel voltak nem a logikai, de az emberi természet örök törvényére: sohse fognak kapni fiskálist.

A fiskálisok, kik hozsánnával fogadták az új törvényt, íme egyszerre pereátot zúgnak reá...

Hát igazuk van, szó sincs róla. Nyuli Mihály felmentésének rettenetesen romboló hatása lehet a tömegnek a jogrendről alkotott felfogására. De vajon nem az okozza ezt a túlságos felbuzdulást, hogy a Nyuli áldozata – *ügyvéd* volt?

Az azonban mindenestre üdvös volna, ha e szenzációs verdikt által okozott feljajdulás megértetné esküdt uraimékkal, hogy a verdikt nem hangulat.

*

Szükség van különben az effajta szenzációkra. Kínában nagyon nehezen fejlődnek az állapotok világháborúvá. Még nagyon is messze van ahhoz, hogy a diskurzusokra témát adhasson. Valami rágnivaló meg mégis kell az embereknek. Nagyvárad olyan kihalt lett, hogy olykor kedvünk volna visszahívni a német zengerájokat.

A népszínházi tagok visszaszívott hangverseny[é]ért mégsem búsulnak nagyon. Ezek a szíves vidéki expedíciók nagyon lejárták magukat.

Meg aztán tegnap este óta ismét itt danolnak Dankó Pistáék. Akinek nem telik tengeri fürdőre, meghallgathatja a Göréék tengeri nótáját, s emellett sikerülten elálmélkodhat azon, ha *bor vón az tengőr...* Bizonyára könnyebben akadnának önkéntesek a Kínába induló hadihajókra... Melyhöz hasonló lyókat kívánunk!

Sz 1900. július 1.

248. SZÁZ BÚJDOSÓ CSALÁD

Kanadába utazó román zsidók

Jobbra-balra a kígyózó sínpártól arany kalásztengert renget a szellő. Suhintó kaszákkal munkál a föld népe, a nyár szorgossága izzad a mezőn.

A vasparipa kiszalad a hegyek közül. Kőszenevel kedveskedik a kifáradt tüdőnek. Megizzadt, párolgó testű kaszások, hajlongó marokszedő lányok megnyújtózkodnak egy pillanatra, s utánaéznek a robogó vonatnak.

A hátulsó koldus-kocsikból kibámul egy nagy sereg ember. Révedező, szomorú szemek tekintenek végig az arató pusztán, hol téli kenyérért izzadnak szalonnával s száraz kenyérrel fűtött embergépek, s hol kenyeret ad, kínál a tarolásra váró földhát...

A vonat elrobog, a kőszénfüst leszáll, a porló, tarlott föld porával egyesül.

Az első kaszás hajlott derékkal vág bele a ledőlt sűrűségbe, a déli naptól eltikkadt leányok szuszogva szedik a markot tovább. Egy kéveköttő, elaszott alak szitkozódva sóhajt föl:

– Hogy kucsiroznak, vonatoznak az urak, míg a szegény ember a lelkét dolgozza ki!

A vonaton pedig, ott hátul a koldus-kocsikban, földönfutó, üldözött, hazátlan emberek szorongnak. Száz hazátlan zsidó család. Nézik a téli kenyérért izzadó pór embereket. Nézik irigy, bánatos szemekkel.

– Boldog emberek! Ezek, lám, kapnak földet, melyet verejtékükkel megázthatnak. Ezeknek szabad a mindennapi kenyérért dolgozni. Nekünk ehhez nincs jogunk. Verejtékező, munkás nyáron üldözött vadakként kell rohanni az ismeretlenségbe. A következő gyomorkorgásra nincsen kenyerünk, a következő éjszakára nincsen egy talpalatnyi fejpihentető helyünk...

A *nagyvárad*i állomáson egy kis pihenőre megállt a vonat. A Perronra kitódult a bújdosó csapat... És lefolyt a megható jelenet. A hazátlan, kiüldözött embereknek könny gyűlt a szemükbe. Őket, a nyomorult, kergetett, üldözött emberlényeket itt, az ismeretlen helyen meleg szívek, könnyöretes karok várták.

A nagyvárad

és neológ hitközségek irgalmas lelkű vezetői jöttek ki elébük. Az első, szomorú üdvözlés után megnyíltak az összeszorult szívek. Panasz-szó nem hangzott, csak siralmas igazság. Üldözték, sanyargatták őket azon a földön, melynek ők hű, munkás polgárai voltak. Nem volt nyugvásuk azon a földön, melyben meghalt kedveseik nyugodnak. Áldoztak észt, erőt, munkásságot, vért, s a vizsonzás egy koldusbot, amit a kezükbe nyomtak, s egy útlevéll, amivel elbújdoshattak.

Megdöbbenő volt az a kép, amit lefestettek. Mindannyian erős, intelligens, munkakész emberek, tanult iparosok, kereskedők. Olyiknak kezében volt a *katonakönyve is*. Oláhország így fizeti ki a katonáit...

Tudják-e, sejtik-e ezt a kocsiba zsúfolt apróságok. Kis fiúk, leányok *oláh nyelven* kérik az irgalomkenyeret édesanyjuktól. A sápadt, álmatlan asszonyok *oláh nyelven* beszélnek itt is.

– Hova mennek – kérdi tőlük Kecskeméti dr. főrabbi.

– *Kanadába...*

Mennek egy nagy útra. Fillér és kenyér nélkül. Ott pedig várja őket már a *nyomor...*

Nagyváradtól Püspökladányig velök utazik a nagyvárad

hitközség megbízottja, Jungreis is. Kiosztja köztük a *száznyolcvan forint* adományt, mit nagyváradi hitsorsosok adtak össze.

Benn a kocsikban kenyeret majszolnak a mit sem tudó apróságok. Minden szelet kenyér *más sütésű*: úgy kapták az úton irgalmas szívű emberektől...

Felmegyünk a kocsikba. Kíváncsian néznek reánk a sápadt arcú asszonyok, gyermekek. Egyik-másik látogató krajcárokat osztogat.

– *Multsám!* – *Olábul* köszönik meg az adományt.

Megszólal a kalauz füttye. Beszáll a kergetett csapat. Könnyes szemmel, hálálkodva köszönnek a férfiak. Mikor a vonat elindul, kalapokat, zsebkendőket lobogtatva kiáltják:

– Éljen Ferencz József, Magyarország királya!...

És megkapja egy névtelen, könnyet szívó érzés az ember szívét. A szájalomnak, dühnek keserű egyesülése. Ezeket a derék, munkás embereket kirúgott kutyákként kergetik ki szülőhazájukból. Kikergeti egy olyan nép, mely örült hazudozásaival az emberi jogokról belármázza az egész művelt világot. Mely siránkozik magyarországi testvéreinek rabszolga helyzetén. Mely perfid viselkedésével megérdemelné a művelt, liberális államok leszámoló fellépését. Az európai kormányok pedig hallgatnak. A huszadik század elején kirugdalt emberek bolyongják végig családjaikkal együtt hontalanul a világot, s vesznek el nyomorultul az ismeretlen messzeségben.

A vonaton pediglen mások is utaztak. Hosszú hajú, tüszős oláhok. Valahonnan, alsó-Biharból. Itt élnek közöttünk évszázadok óta, de *a mi nyelvünkéből* egy szót sem tanultak meg. Az egyik olábul inti társát, ki be akar szállani:

– Ne ülj oda. Ott zsidók vannak.

Ezekért a mártírokért hisz bennünket az egész világ barbár zsarnokoknak. Ezekkel szemben kell védelmezni magunkat milliányi áldozattal!...

S ezek az olábul lármázó tüszős alakok bámulva néznek a szomszéd kupék ablakaira, ahonnan jó messziről is hangzik a kiáltás:

– Éljen Ferencz József magyar király! Éljen Magyarország!

Sz 1900. július 4.

A. E.

249. HITELES TÖRTÉNET

Valamelyik Szamos menti faluból írást küldött nekünk egy ifjú ember.

Naiv az írás. A fején ez van: hiteles krónika. Falusi történetet ír az ifjú ember. El is temettük már valamelyik papírkosárba...

Mert hát lehetetlen kis mesét akart elhíttetni velünk az ifjú. Hogy a Julis leányzó szerelmes egy ifjú testvérpárba, de nem tud közzöttük választani. Próbát csinál velük: semmi eredmény. Mindkettő deli, derék, becsületes. Végre a Julis leányzó beleugrik a Szamos vizébe, a két ifjú utána, s belefúlnak mind a hárman, ámen!...

Az ifjúnak természetesen nem voltunk hajlandók elhinni ezt a kis hiteles történetet. Ezért dobtuk írását a papírkosárba.

Nem azért nem hittük el, mert a lapokban szó sem volt róla. Nagyon sok dolgot nem írnak meg a riporterek. De nem hittük el egészen más okból. Ezt a históriát ugyanis olvastuk már egy a hatvanas években termelt parasztnovellából. A Szamos menti ifjú is ebből olvashatta. Nem mondjuk, hogy most. Valamikor. Most aztán a kis falujába hogy hazament, megkapta a szabad indulat, az a hangulatos falusi érzés, amit jól ismerünk mindnyájan vidékre csak ritkán kerülő városi emberek. S az ifjú megírta még egyszer a jámbor hatvanas évek meghatóan együgyű novellatémáját. Hogy pedig a közléséről biztosabb legyen, ismerve az aktualitások mai becsét, odaírta a cím alá: hiteles történet...

Ifjú ember a Szamos menti faluban, maga nagyon ifjú lehet még. Ezért méltán is irigyeljük. De maga szörnyen felült – a hangulatának!...

Ifjú ember, a szépséges Julis leányzó sohasem volt novella-hősnő. Akkor sem, amikor a maga novelláját először megírták. Julis leányzó erős, egészséges lány volt mindig. Nyafogó, epedő, szerelmes hölgynek a főváros aszfaltján népies-nemzetieskedő író urak tették meg. Julis ártatlan a dologban. Az ő forró vére felgerjed bár sokszor, de bele nem bolondul a szerelembe. Sőt szeret rövid egymásutánban több deli legényt is. Persze mindegyiket igazán. De Julis sem Szamos menti, sem érmenti, sem semmiféle menti faluban nem ugrik a vízbe azért, mert két legényért egyformán eped. Vagy boldogítja mindkettőt, vagy keres egy harmadikat. Vagy férjhez megy ahhoz, amelyik már kiszabadult a sor alól, vagy nem hagyja epekedni az ügyesebbiket. De vízbe nem ugrik a szerelem mián. Julisék egyáltalában nem ismerik azt a szerelmet, amit reájuk kentek a népies írók.

Ifjú ember, magát a falusi hangulat szédítette el. Nem ismeri a Julist, és a Julisról ír mégis.

Ha már okvetlenül szerelmes históriát akar írni, ne ott keresse a tárgyát. Az emberek falun egészségesek. A nemi vonzódás a bomlott idegű, városi embernél dúslakodik a változatokban. Az irodalomban, különösen a szerelmi irodalomban ismét a halvány Miranda grófnőké s a viharos keblű őgrófnőké a jövő.

Ha aztán önnek, Szamos menti ifjú, megerősödik a tolla – írhat sikerült szerelmi cselszövényeket, ha lesz, aki elolvassa.

Hiteles történeteinek hősnői azonban ne a piros-pozsgás, erős derekú Julisok legyenek. Mert Julisék egészséges emberek módjára, egyszerűen szeretnek. Miranda grófnőék csinálják a regényeket. S az a szép dolog, ami regényes!...

Sz 1900. július 5.

ae.

250. HÉTRŐL HÉTRE

Egy csöndes alkonyatkor, egy órai hűsülés után kiszálltam a Körös hajjai közül. Elálmosított a fürdés, s kivételesen álmodtam is.

Egy kissé fantasztikus álom volt. Ismeretlen vidéken jártam. A föld kopár volt körös-körül, s a nap olyan perzselően sütött, hogy minden élet elfonnyadt.

És víz nem volt sehol. Jött pedig a pusztára három szegény vándor, akik szörnyen tikkadtak valának. A nap rátűzött meztelen fejükre, s ők elalélván a földre estek.

Nagyon megszántam a szegényeket. Íme azonban két mennyei lény jelent meg. Szólt az egyik:

– Ne hagyjuk őket elveszni.

Szólt a másik:

– Az elsőt nem bánom. Dölyfös és fösvény.

– Kegyelmezz a másik kettőnek.

– A második is gonosz. Azért zarándokol most, azért imádkozik, hogy felesége mihamar meghaljon.

– És a harmadik?

– Azt kivezetem innen.

A harmadik vándor feleszmélt egy percre, maga előtt ezer lépésre hömpölygő vizű folyót látott. Örjögve kacagott fel, s elrohant. A másik kettő pedig tovább aszalódott eszméletlenül a napon.

Ahogy nézem tovább: im' egyszer csak látom, hogy már négyen vannak. Mellettük van kikötve a két mennyei lény is.

Szólt pedig egy túlvilági hang:

– Aki pedig akármilyen gonosz élőlénytől is az üdítő italt megtagadja, aszalódjék maga a gyilkos napon!...

A két vándor pedig fölkele, s hasonlóan miként az első, rohant a folyó felé.

A mennyei lények pedig sírva sülének meg...

... Remélem, elég kegyes formában mondtam el a vízvezeték ügyéről a szerény véleményemet.

Egyetlen vigasztaló van ebben a rettenetes kánikulai melegben. Az ember gondolkozó szerve kipiheni magát. Olyan szükség van erre most. Égypár szegény agyvelőnek pedig jobb is, ha végleg elpihen. Az a szegény, bűnéért keservesen bűnhődött ember is megpihen most már, kit sírjába tegnap tettek le. Őbenne, szerencsétlen kiválasztottban tombolta ki magát ennek a kornak kapzsi anyagiassága. Ő eszköz volt a megbüntető fátum kezébe[n]. Követ ne dobjon rá senki. Jól mondta, aki ravatalánál szót emelt.

„Hiszen fejünk bűnjától lábunk sarkáig csupa hiba vagyunk!”

És ez így volt már a Talmud idejében évszázadokkal meg évezredekkel ezelőtt, amikor pedig még nem voltak olyan nagy igényei, olyan kielégíthetetlen vágyai az embereknek! Amikor a zsidó embernek még dísze, büszkesége volt a vallása, a nő pedig egész dicsőségét, minden boldogságát a családban, a gyermekei nevelésében találta fel. Mennyivel inkább áll tehát ez a mai korban, amikor a civilizáció meg a haladás szelleme tölti be a levegőt, ahol az igények olyan túl kényesek lettek, hogy az ember a legjobb akarat, a legnagyobb igyekezet mellett sem képes eleget tenni sokoldalú kötelezettségének, azoknak a kötelességeknek, melyeket ez a kívülről fényesnek látszó, de belülről korhadt, előítélettel teli beteg társadalom állít elébe. Csoda-e, ha a legjobb munkás, a legtehetségesebb ember is leroskadt az óriás terhek alatt és ily nehéz megpróbáltatások között? Csoda-e, ha a hamis fáklyának égető fénye megvakítja, eltántorítja, tévútra vezet az emberfiát? Ám a vétkes, de bűnbánó ember felkiált: „ne csodálkozzatok, hogy én – aki tiszta voltam, most fekete vagyok!”

Nem énbennem van a hiba: „a nap heve perzselt ilyen feketére!” Ne ítéljetek el, nem én vagyok oka, ha bűnös is vagyok, saját barátaim vezettek a rosszra, a romlott társadalomnak hamis fénye idézte rajtam elő a feketeséget.

E feketeség immár lemosódott.

*

A Bachó István tragédiája szintén modern tragédia. Istenvertek a ma gyermekei. Hit és cél nélkül élnek. Mert az anyagiak megszerzése összerombolja az idegeiket. Vigasztalást, feledést keresnek még a beteg idegek árán is.

Szegény Bachó István, neki volt része a vigasztalódásban. Annyit vigasztlódott, hogy leveszítette az esztét...

Sz 1900. július 8.

Úgy kéne, hogy mivel már egyelőre legalább néhány ital vi-zünk van: ereszkedjünk térdre a kegyes jó urak előtt, s áldást rebe-genek ajkaink, mert íme, nem hagyják az urak szomjan veszni az ő népüket...

Am fránya nép ez az újságíró nép, ugye nagy jó urak? Ezek a szenzációért élnek-halnak... Milyen nagy dolgot csináltak például abból, hogy két napig nem volt víz! Hát érdemes ezért szót veszte-getni?... Hát nincs a vendéglőkben sör és szódavizes bor elég?... Elvégre nem is modern egy vízvezeték, ha olykor-olykor fel nem mondja a szolgálatot...

Hanem a lapoknak szenzáció kell. Így mondták a kissé meg-szorult urak. Szenzáció minden áron!...

Szeretjük, mikor minket kritizálnak. Ha az újságírót szidják, komoly baj van, s azt jelenti, hogy elevenre tapintottunk. De másért is szeretjük. Közéletben szereplő mai urak egy-egy ilyen lapkritika alkalmával rendszeren szíveskednek magukról szellemi szegénységi bizonyítványt adni. Az ilyen bizonyítvány pedig nagyon kedves és hasznos nekünk, dacára, hogy bélyegtelen.

Először, nagy jó urak, az újságírót szidni nem vicc. Ez már olyan kopott művelet, amit a bérkocsik bakjain is meguntak. Az ötlet tehát nem új.

Másodsor, nagy jó urak, méteres plakátokkal a közönséget nem lehet megmaszlagolni. A közönség botrányosan felvilágosodott. Az csak azt látja, hogy víz és egyebek helyett ő plakátokat kap – a pénzéért.

Harmadszor, nagy jó urak, a sajtónak nem lehet plakátokkal konkurenciát csinálni – a közönségnél. Mi – tisztességes sajtó – a közönség vagyunk. A gyufagyár pedig nem azért gyártja a gyufát, hogy eladja a másik gyufagyárnak – lámpagyújtás végett.

És negyedszer és ötödször és számtalanszor ismételjük: mi kö-telességünket teljesítjük, s ezt megköveteljük mindenkitől! Mi nem tagadjuk, hogy a közönség javáért egzisztálunk – az urak mért fe-lejtik el?

Utolszor pedig, nagy jó urak, nem hajhászuk mi a szenzációt. Azt az urak tudják legjobban.

De igenis ütjük a tiltott kockajátékokat, ha a betét a közösség bőre...

...Különben pedig köszönjük a vizet. És hogy nem ereszkedünk térdre nagy jó uraink előtt, azt annak vegyék, hogy mi újságírók szemtelenül dölyfös, szenzációt hajhászó, fránya nép vagyunk, mint

azt igen ékes szavakkal el méltóztattak mondani a szombati értekezleten.

Végül, ebben a pillanatban töltöttem meg egy poharat a kegyesen megnyitott vezeték vizéből. E poharat hálatelten az Önök egészségére ürítem!...

Sz 1900. július 10.

ae.

252. GALÁDSÁG VAGY HÜLYESÉG?

Ne tessék hinni, hogy a néppárt hivatalos orgánuma antiszemita. Dehogy! E néppárti papiros olyan türelmes, mint egy számár. Nem izgat, nem gyanúsít: egyszerűen objektív módon tárgyalja a nagyvilág szenzációit.

Állítja talán ő, hogy Konitzban talmudista zsidók keresztény vért ontottak?... Dehogysis állítja! Az Alkotmány derék, becsületes lap. Főelve: a keresztényi szeretet...

K. Mit csinál hát az Alkotmány?

F. Az Alkotmány hűségesen regisztrálja a Deutsche Tageszeitung cikkeit a konitzi gyilkosságról.

Van ebben valami megszólalni való? Hát tehet arról az Alkotmány, hogy ez a német lap, melynek már 23-ik közleményét regisztrálja, határozottan azt állítja, hogy a „zsidó titkos könyvek” parancsolják a keresztény vér ontását?...?

Hát az Alkotmány mondja ezt? Nem. Ugye, hogy nem? Ezt a Deutsche Tageszeitung mondja. Az Alkotmány egy árva szót sem fűz ezekhez a cikkekhöz. Ő – regisztrál... Regisztrál némán, türelmesen, keresztényi szeretettel...

Az egész komédiából ez az egy az érdekes. A Deutsche Tageszeitung vádolója bizonyosan vagy örült, vagy gazember...

És a kedves regisztráló?... Ő nem vádol... Ő türelmes és keresztényi szeretettel telil... Mit szólunk neki? Viszonozzuk az ő keresztényi szeretetét hasonlóval. Jóhízeműségét jóhízeműséggel.

Mi se vádolunk. Csak regisztrálunk. Regisztrálunk pedig két igazságot.

Az egyik: aki tudatosan hazudik, az galád...

A másik: aki ismert hazugságokat elhisz, az hülye...

Szeretettel engedjük, hogy ő maga válasszon!...

Sz 1900. július 14.

ae.

253. HÉTRŐL HÉTRE

Az idő... Hogy ismét az idő?... Hát persze, hogy az idő!... Szeretnők tudni, miről volt ezen a héten többször szó, mint az időről?... És nem is olyan kis dolog ám ez! Voltaképpen a gyomor és az idő kormányozza a világot. Jó gyomrú ember sohse csinált forradalmat. Ha a gyomor jól emészt, és van *mit* emésztenie – békés és nyugodt a kedély. A világ rendje dicső, az élet szép, s a városi vízvezeték a modern technika legcsodásabb alkotása. Viszont szép, ragyogó, derűs időben dinamitmerényletet a leggyűlöltebb falusi jegyző ellen sem követtek el. Nyugodtan pihegünk a Müllerájban, nem zúgolódunk, ha Szeréna kisasszony jó félóráig várát a fagyalattal, megisszuk a Körös vizét a vízvezetéki helyett, s elhisszük emellett, hogy gondnokságot érdemlő vízpazarlók vagyunk.

Ilyen jó az idő. Hisz méltóztatnak emlékezni ama borzalmas regényekre, melyekben koromsötét, kísértetes az éj, haragos, vad fellegek cikáznak az égen, s Arthur görcsösen szorítja jobbájában a gyilkoló fegyvert. Hát ilyen az idő. Egész héten kellemetlenkedett. A legjobb gyomrú embert is elkészerítette. Hogy pedig a térzenét ismét elmosta, azt felesleges Önöknek mondani, kik ismerik *térzenei kísértetek* című, hetenként kísértő újdonságunkat...

*

Ofen-Pesth és Grosswardein. Ami bűn és pizsokság a napok folyamában felmerül – azt mind egy helyről kapjuk. A Grosswardein forrása egy az antiszemitizmuséval. Lueger úr boldogítja velük néppárti fegyvertársait. Nem tudom, úgy van-e más is vele, de szörnyűségesen látom nyúlni a reakció kezét. Az idők jelét mindenütt. Még a legparányibb esetekben is... Nordau mondja ijesztően okosan: különös sajátsága a mi korunknak, hogy az emberek vagy radikálisok, vagy reakcionáriusok. Konzervatív nincs köztük senki. A mostani állapotokat fenntartani senki sem akarja... Ez a kétségtelen igazság óva int bennünket a védekezésre. Akik hiszünk abban a dogmában, hogy az emberi haladás visszafejlődést nem ismer – tartsunk össze keményen.

Ha ellenségeink konzervatívok lennének, az opportunus liberalizmus is elég volna. De ellenségeink reakcionáriusok, nekünk tehát kötelességünk radikálisoknak lenni. Radikálisoknak főként azokkal szemben, kik galádul támadják magyarságunkat s vele együtt fő erősségünket, az erős liberalizmust. Ne várjuk meg, míg Wien Wedin lesz. Luegeréknek az sem fog ártani...

*

Vucskics tisztelendő úrnak hálával tartozunk azért a kis leckéért, amit a közgyűlésen a hírlapok ellen agyarkodóknak adott.

Erről a dologról már elmondtuk a véleményünket. Most csak ismételtethjük, hogy a vízvezeték most elég bő vize sem képes annak a három víztelen napnak szégyenét lemosni.

*

A színügyi bizottság elérte célját. Jó. Legyenek a tisztelt bizottsági tagok korlátlan urak, de aztán ne csak urak, hanem felelősei minden hatáskörükbe eső színházi dolognak.

Őszintén megvallva, egyáltalában nem vagyunk barátai a színügyi bizottságoknak. Bizonyos haladás ugyan a színházi dolgok bürokrata módon folyó városi kezeléséhez képest, de azért garanciát nem nyújtanak.

A színügyi bizottsági tagok – pláne minálunk – egyébként disztingvált úri emberek, de azt bizonyára nem arrogálják maguknak, hogy a színművészet ezerszálú bogozott csomóját penecilus nélkül ki tudják bontani. Ha van valami égető kulturális feladat, az: a vidéki színészet államosítása. Kivenni az ellenőrzést, dirigálást az avatatlan, dilettáns kezekből. Nem a mi színügyi bizottságunkra vonatkozik ez, melynek működése iránt a legnagyobb bizalommal vagyunk eltelve. Ez általános igazság. Mi a mi színügyi bizottságunkba[n] annyira bízunk, hogy előre is a legnagyobb éberséget és érdeklődést ígérjük működése iránt...

Sz 1900. július 15.

254. VIDÉKI ERKÖLCS

Vidéki erkölcs. Szegeden egy csinos menyecske, akinek a férje hivatalszolga, rossz útra tért, s a legényeket az utcán fogta. A bűnön rajtakapták, s a kihágási bíró elé állították, aki egynapi fogságra és 20 korona bírságra ítélte. Az ítélet felolvasása után a bíró a szemrevaló menyecskétől azt kérdezte, hogy a bírságot kifizeti-e avagy leüli? Amire az asszony azt válaszolta, hogy még nem tudja, mert előbb megbeszéli a dolgot – az urával.

Egy fővárosi lap írta meg ezt a kis hírt.

Voltaképpen az eset csinosnak és érdekesnek mondható. Ám a pesti lap azt tartja a legérdekesebbnek benne, hogy – vidéki. Hát neki *ezért* legyen érdekes.

Mi sohasem hirdettük, hogy erkölcsösebbek vagyunk, mint a pestiek. Pedig ha jogunk lett volna rá, bizony Isten szívesen hirdettük volna. De hát nem volt jogunk. Csodáljuk, hogy ez ott fent újság. De hát ha még újság, újságoljunk egyebeket is.

Úgy áll a dolog, hogy pesti kollégáink nagyot csalódtak. Nyári vezércikkeikben állandóan kísért ugyanis egy jó öreg mondás, hogy: Budapest egyáltalában nem képviseli az egész országot. Pesti kollégáink éppen olyan ambícióval szidják le az imádott fővárost, mint ahogyan büszkélkednek fővárosi voltukkal. De ezt a naivok nem tudják. Felülnek hát e szimpatikus öngyalázkodásnak.

Hát persze nem így van. A becézett, kedves székesfőváros egészen méltóan képvisel bennünket. Egészen méltóan. Mi akartuk így. Erkölcsökről beszélvén, mondjunk egy illő hasonlatot. Úgy tettünk Budapesttel, mint kikapós pénzember szokott. Nagyon öltözteti választott hölgységét, pedig nem az a vágya, hogy nagyon fel legyen öltöztetve. Csalódtunk mi is. Szívünk választottja becsapott bennünket. A kis pénzünkért kétes értékű remunerációt kapunk csak. A szépen felöltöztetett Budapest nyakunkra ült, vagy orrunknál fogva vezet. Magunktól már mit sem tudunk tenni.

Egy darabig hetvenkedtünk, most már beletörődtünk mindenbe. Élünk Budapesttel, Budapestért és Budapesttől. Amink van, odavisszük. Onnan kapjuk viszont kis költőpénzünket drága áron. Onnan kapjuk a gallérmintát, a politikát, az elveket, az erkölcsöt, még a nyelvet is. Ma már a hortobágyi csikóslegény is ékes pesti zsargonban társalog.

Mi nagyon sok, a fentihez hasonló csinos esetről tudnánk újságolni. Csak egy hétfő napi rendőri szemlét kellene megírunk, itt, Váradon... De minket ezek az *esetek* nem lelkesítenek stilizált hírekre. Még statisztikára sem. Ettől legjobban félünk. Ez esetleg azt igazolná, hogy ilyen erkölcsös történeteink nekünk még tán bőségesebben vagynak. Mert hát mi is büszkén hangoztatjuk a *fővárosi színvonalat!*...

... Végezzünk avval a kis korrekcióval, *hogy a vidéki erkölcs nonsens*. Mi erkölcs tekintetében is fővárosi színvonalon állunk, és hogy a szegedi eset igen sok helyütt nem is *eset*, hanem – polgári *házi rend*...

Sz. 1900. július 21.

ae.

Ez itt már majdnem valódi kánikula. A kimerítő, lankasztó, de mégis témákat kereső. Ami felfújható, felfúvódik, pedig szörnyű nehéz munka ez ebben a melegben. Na, de újságot író mesteremberek nem sajnálják a tüdőjüket.

Egy rendeleten nyargalt a penna a héten. Egy rendeleten, mit a fantázia szült. De téma volt... És olyan eseménytelen ez a kánikula... A rendelet gordiusija meg van oldva már, de témára még mindig szükség van. S a kibontott fonalat most már meg összebogozzák. Nagy könnyelműség. Kivált azoktól, akik nem semmit, de a meglevőnél állítólag többet akarnának. Megjárják, ha aztán csakugyan csomót csinálnak, no, vagy beszéljünk világosan: statisztálnunk kell egy lehetetlen ünnepségen! A liberalizmus is csak a barátaitól fél, az ellenségét még mindig legyőzte...

*

A generális volt a vendégünk. Gyakran felkeres bennünket. Ha látjuk, mindig megörvendezteti szívünket az ő fiatalossága.

Bámulatosan fiatal maradt szívre, észre. Memóriája hosszú és biztos. Abban a bizalmas körben, melyben az estét töltötte, nem tudtak eléggé csodálkozni ezen a memórián. A generális kedélye is ruganyos. Anekdotázott kedvvel, szívesen. Lehet, tán az otthon levegője frissítette úgy meg. Hej, mi azt szeretnők, nagyon-nagyon sokáig legyen ilyen friss!...

*

Mi, kik csak nap- és Körös-fürdőt veszünk, estenként-estenként vágyva vágyunk pihenve felfrissülni. A parti korzón tíz óraker már alig-alig járnak. A fehér úton csendben ballagunk. Alig szól valami nesz, mint a Körös csobogása. Kedvünk jön ilyenkor elbotorkálni a Széchenyi tér bólingató fái, sűrű bokrai közé. Ide tódul a messi liget minden friss levegője. A fák közül kifénylik a világos kioszk. Lent hívogató gesztenyefák, félig megvilágított asztalok. Szinte elkülönítve érezzük magunkat a világtól ebben az isteni csendben. A kioszkban s előtte sokan ülnek, de mindenkit csendre hangol ez a csendesség, s valami lágy poétikus hangulattal telünk el... A vármegyeház órája tizenkettőt kongat, a liget felől erős szellőáram csap felénk, a gesztenyefák megmozdulnak! Messziről cigányzene szól, s mi álmosan, lehülve ballagunk haza... Így nyaralunk mi, itthon maradtak...

Ebben a melegben aligha sokan olvasták Brunner Mór esetét, ami pedig igen különös eset. Talán emlékeznek még rá, hiszen sokat írtak róla. Brunner Mórt több ízben elítélték. Már harmadfél éve ül vizsgálati fogságban, s a végleges ítéletet most hozzák meg felette. Brunnert felmentették.

Bűne nem érdekkel már bennünket. Nem is volt bűne, ezt bizonyítja a végső ítélet. Egy szegény nevelőnőnek házasságot ígért. Elvitte mulatni, s visszaélt – az ítélet után így kell mondanunk: *állítólag* – a szegény hívő lány helyzetével. No, hát nem bűnös. De mi lesz az ártatlanul kitöltött harmadfél évi fogsággal?

Vannak esetek, mikor az ember nem szabadulhat meg attól, hogy ne kételkedjék. Ilyenkor a békés, hívő polgár is azon tűnődik el, hányszor nem igazság az igazság...

Sz 1900. július 22.

256. UTAZÁS A TRAVIÁTÁK KÖRÜL

A traviáták beléptek a művelt közönség tisztességes szalonjába. Talán túlságos zajjal is – a helyi sajtó jóvoltából.

Nem jezsuitáskodunk. Mi ennek a bevonulásnak örülünk. A társadalom a formák összetétele, s a jól megválasztott forma mindent helyesít[!].

Mi magunk is tisztában vagyunk vele, hogy a lap nem alsó gimnazisták s éppenséggel nem tudásszomjas bakfisok számára íródik. Hivatása a társadalom minden problémáját megfogni. Készül felnőttek okulására. Célja igazság mindenekben s tisztaság – ha lehetséges – a szemétdombokon is. A lapot író pennát sok minden félrevezetheti. Álszemérem, tekintély, régi hazugságok. A penna azonban legyen erős. Ne tévessze el az igazságot, és ami fontos: a formákat kivált.

Egy és az napon két menetben kísértének az új vendégek.

Az egyikben szánandó Maszlovák. Drabantok kísérik ki őket a városból. A másikban csatangolva repdeső lepkék, kik beleverődnek könnyen piruló arcokba is.

Az első menet nézőjének a szíve, a másodikénak az ökle szorul össze, de mind a kettő szidja... A társadalmat?... Az eredendő csúnyaságokat? A nagyvárosok szükséges alkakait? Dehogy. A főkapitányt.

Ismételjük: nem jezsuitáskodunk. Ha ezt akarnók, kitérhetnők ilyen útjelző ösvényre: a kérdés nagyon kényes, nem lehet vele a nyilvánosság előtt foglalkozni stb. stb. De nem tesszük. Sőt, állítjuk, hogy a kérdés igenis a nyilvánosság elé való. Ha úgy fogják

meg, mint én, ki számítok arra, hogy ez a néhány sor az avatottságra még gyenge kezekbe kerül. Óh, kérem, hánszor olvashatunk nagyon illedelmes formában salakosabb aljú témákat is – a *színház* rovatban. Ezt sem értik meg a nem avatottak, pedig a hősök itt is legtöbbször traviáták, ha nem is fordulnak meg a fenti két menet egyikében sem.

Az első menet nézője hát Maszlovát siratja – a humanizmus szent nevében, s ugyane jegy alatt szidja a főkapitányt. Miért? Mert rendőrökkel és *gyalog* kísérteti ki őket. Miért kísérteti? Mert nekünk van már elég Maszlovánk. S miért gyalog? Mert máskülönben az egész ország Maszlovája ide csődülne, ahol egyebek mellett ingyen is lehet kocsi-kázni. A főkapitánynak nem célszerű divatos morál- és szociálteóriák szerint kísérletezgetni. Nem is ér rá. Tőle csak azt kívánhatjuk, hogy a kevésbé tetsző szabályrendeletek paragrafusait betartsa. A többit elvégzik helyette a papirosfogyasztók. Ő nem lehet lovag a Maszlovákkal szemben, csak: főkapitány. Mert igaz, hogy a Maszlovák is nők, de hát mikor olyan botrányosan s nagyon – *nők!*...

A másik menetben éhesek a pillangók. Az éhség pedig szörnyű. Az bizonyos, hogy pillangókra szükség van. A teremtés a hernyónak is szerepet szánt. A viperának is; mindennemű csúszó és mászó állatoknak. És a pillangóból meg-meg ismét csak hernyó lehet, mosogató szolgáló sohasem. Ezt tudják jól az avatottak. És mit csináljon a pillangó, ha éhes? Ennivaló után jár, amint az a pillangónak módjával adatott.

És a pillangónak, főként az éjjelinek, sok ellensége van. Elsősorban a nappali lepke, mely elszedi a táplálékot előle. Ezt szintén jól tudják az avatottak. Mivel pedig az éjjeli pillangó őszintébb állat a nappalinál – a nappalit tessék ne[m] szidni, hanem megrendszeríteni. A nappaliból még mindig lehet *ouvrière indépendante*. Más munkakörben természetesen.

Szóval Maszlovára, ha nincs szükség – dobassék ki. Amelyikre pedig szükség van – azt ne bántsuk, csak ellenőrizzük!

Ellenben csináljunk *clausus numerust*, s vágjuk le a nappali lepkéknek, e szapora kétéltű lényeknek csinos, de mindenképpen veszedelmes szárnyait...

A traviáták körül pedig utazhatunk, de nagyon csinján...

Sz 1900. július 25.

ae.

Sasa királyfi mit gondolt magában: eljegyzett egy asszonyt, kinek korát legjobban így határozhatjuk meg: húsz és ötven év között.

Unalmas, balzaci idézetek helyett, valljuk be, hogy könnyen megértjük a dolgot.

Sasának nem lehetett már bizalma csak Draga asszonyban. Viszont Draga asszony eléggé méltányolta a bizalmat. S a kölcsönös bizalomnak szép frigye e frigy. Rossznyelvű emberek sok mást összebeszélhetnek. Milán király például bizonyára másként beszél róla. De ez nem a valóság kritikája, hanem a *tapasztalatok hallucinációja*. Egyébként éppenséggel Milán az oka, hogy Sasa *nem az apja fia*...

*

Kínában olyan cudarul össze vannak kuszálva a dolgok, hogy kezdenek senkit sem érdekelni. Ki él, ki halt meg? – nem is sejtjük. Egy bizonyos, hogy a mi csinos követségi palotánkknak lóttak. Pedig hogy örültünk neki nem is olyan régen.

Ám nem mindenki veszi ilyen könnyen a bokszeriadákat. Berlinben például két heves vérű német ifjonc majd holtra vert egy jámbor kínait, akinek egyéb vétké nem volt a copfjánál.

Copf, copf... Nem akarok régi vicceket feltámasztani.

Az a biztos igazság, hogy úgy rabolni, mint a civilizáció, egy abruzzói brávó sem tudott. Persze a nagyhatalmakat nem lehet felrúgni.[*]

Licius [!] filozófus, hogy szólnál ezekről a dolgokról, ha élnél? A te copfos fejed többet gondolkozott, mint az európai hadseregek mindenkori tábornokai... Láttál idődben sok emberi badarságot, de eleget nem. Még egy hiányzott, de te ezt már csendes nirvánádban meg sem sejdítéd.

Látnod kellett volna Tiencsin utcáit végigborítva copfos holttestekkel. Látnod kellett volna azt a vadállati tobzódást, amit a győzedelmes katonák műveltek. Hallanod kellett volna az égő házakban bennszorultak rémes ordítását. S tudnod kellett volna, hogy mindez az európai szent civilizáció nevében történik...

*

Mert szép dolog is a civilizáció, és felséges fogalommá vált e szó: *Nyugat*. Tegnap éjjel például hatszázharminc éhező zsidó dicsőítette ezt a szépséges civilizációt.

Igaz, hogy a civilizáció áldozatokat is kíván. A hatszázharminc

és még néhány ezer zsidótól például azt a csekélységet kívánja, hogy pusztuljanak el nyomorultul, éhen...

Mert a civilizáció kényelmes vadállat. Támadni nehezen jön kedve. De szívesen magához parancsolja, akiket fel akar falni. Különösen, ha útjában vannak.

Én nem látok különbséget a barbár Románia és a civilizált Nyugat között...

Sz. 1900. július 29.

258. TÖRÖTT LÁB

A lábaimmal igen meg vagyok elégedve. Eltekintve attól, hogy néhány évvel ezelőtt egy februári csónakozás alkalmával belepoty-tyantam volt légyen az ecsedi láp jeges vizébe, s ennek folytán öt hétre megbénított a köszvény – dicsekvés vádja nélkül mondhatom: a lábaim szolid, polgári és megfelelő lábak.

Önöknek – egyes olvasók – nem kell bizonyítanom, hogy az ember lábakkal születik. Hugo Viktorék rettenetesen komoly ódákat írtak arról, hogy a szabadsághoz mindenkinek joga van. És Hugo Viktorék evvel a primitív ötlettel pénzt is szereztek.

Nem vagyok kincs-szomjas individuum [!].

Ha az volnék, a lábakról írnék ódát. A lábak! lábak!... Micsoda szerep jutott ezeknek az emberiség történetében!... Győzedelmes és vert csatákat egyaránt a lábak csináltak, s mondhatom Önöknek – egyes olvasók –, hogy a lábak többet szerepeltek a törtélemben, mint példának okáért – a koponyák!...

... Most aztán ezekkel a történelmet csináló lábakkal elindulok sétálni. A séta tudniillik a lábak gloriifikációja. A járás igen jól esik, s én ezerszeresen lekötelezettnek érzem magam t. lábaimmal szemben.

Kezdek gondolkozni, sőt filozofálni. Eszembe jut, hogy a világ haszontalanság. (Ez néha ti. eszébe jut az ember fiának.) Ezen a világon senki sem tölti be híven e hivatását. És hogy ez így van, s ennek fő-fő oka az emberi állat feje. Ez csinál minden galibát. Ha nem volnának fejeink, igen meg tudnánk férti egymás mellett.

És hogy ennek dacára sem fájuk fel egymást, a lábainknak köszönhetjük. Szóval: egyedüli vigasztalónk a földi életben a láb... Lám, milyen kellemes sétában volt ma is részem általa. Sőt, filozofálni is megtanított. Mivel hálálhatnám meg ezt emberséges lábaimnak?... Hopp! Megvan!... Íme, most indult ki a közúti vasút kocsija a fürdőbe. Felszállok, kiviszem a lábaimat fürödni.

A zseniális ötletek jöleső tudatával pihentetem cipős barátaimat a kocsiban. Na, csak hogy egyszer alkalmam van a jószágukat viszonzozni...

Míg én elmerengek, szembe jön egy másik vonat. Nekirohan az én vonatomnak.

Én kiesem. Belebotlom az egyik sínbe. Szeretett lábaim a kerekek alá kerülnek, s másfél perc múlva azon veszem magam észre, hogy nincsenek lábaim...

Könnyeket sajtoló riportot nem akarok Önöknek írni kegyes olvasók, de képzelhetik, hogy az *ügy* kissé kellemetlen. Az embernek elvesznek a lábai, s ennél fogva túlságosan érzi a fejét. S ami legjobban bánthatja az embert: inába sem szállhat a bátorsága, mert inai lábaival együtt eltűntek...

Ugorjuk át azt a néhány röpké hónapot, amit a kórházban töltök, s lépünk be a törvényszék tanácstermébe. A törvényszék nekem négy százás bankót szavaz meg károm téríteni...

Evvel aztán be is fejeztem kis szereplésemet. Fej nélkül még lehet karriert csinálni, de láb nélkül soha...

Mi maradt hát az én számomra?... A tolószék és a bosszú. A bosszú a széket kitolatja a közúti vasút mentére. Ott aztán naponként szemlélődöm. Nézem az éplábú embereket, amint könnyelműen kapaszkodnak fel a kocsira, s reménykedem. Önök – kegyes olvasók – sejtik, hogy miért reménykedem...

S ha önök sejtik, és a közúti vasút úgy akarja, nemsokára az egész sín mentén tolószékek fognak állani. És a közúti vasút nyugodtan ütközhet tovább. Ha levágja a lábainkat, ugyan ki lábatlanodhatik neki?

Sz 1900. augusztus 4.

ae.

259. MI AZ OK?

Öszentsége azt állítja, hogy a vallástalanság. Mivel pedig öszentsége csalhatatlan, mondjuk mi is, hogy a vallástalanság.

Bresci és kollégái vallástalanok. Aki vallástalan, az leszúrja, akit leszúrhat. Szegény Umberto a vallástalanság áldozata. A vallástalanság az ok.

Okvetetlenkedő emberek azonban arra is kíváncsiak, hogy mi az ok oka? Hogy lett ilyen nagy hatalom a vallástalanság? Miért nem imádkozott azalatt Bresci, míg vad keze királyi vért ontott?

Az emberi nyomor szomorú, vén banya. Ezer meg ezer év barázdálta be az arcát. Volt gyermek is. Volt gondtalan, csapongó. Volt ifjú szűz, telve reménnyel.

Volt harcoló amazon. Lövöldözött nyíllal, golyóval, azután kifáradt. Az égre tekintett. Olvasót pergetett, hitt és imádkozott. – Mióta a világra született, reménnyel táplálták. Verejtékes homokát fehér jegykendő simogatta sokszor. Neki voltak a legszebb mátkái. Nagyszívű messiások, világmegváltó bölcsek, irgalmas szívű félistenek. Mielőtt beválthatták volna a fehér jegykendő ígérését – elbuktak egytől egyig. Meghaltak kereszten, máglyán és egyeben. A nyomor, ez a szerencsétlen némbor, reményen kívül nem kapott semmit a földön. De nem kapott az égből sem. Talán egy percnyi megnyugvást némelyha, hogy azután még inkább háborogjon. A vallásban rég nem hiszen. Azóta már önmagában is csalódott. Nincs fiatalsága, nincs egy édes emléke, nincs reménye és nincs hite. Csak egy indulat lángol már rom-szívében: *a bosszú...*

Hát mi az ok? ... A vallástalanság... Mi gyógyít meg?... A valóság... Ne ígérjétek a túlvilágot a halál utánra, adjatok belőle valamit most. Akkor meg fog önként halni a nyomor, s feltámad majd mint békesség a földön... De évezredek szenvedését néhány miatyánkkal és üdvözléggel betemetni nem lehet...

Sz 1900. augusztus 8.

260. EGY SZOBOR

A Zsolnay szobrára alig hisszük, hogy adott még valaki Nagyváradon húsz fillért.

Olvassuk a kimutatást a gyűjtésről, s nagyon elszomorodunk. Nem lesz ebből szobor sohasem.

Igaz, hogy nagyon szegények vagyunk. Igaz, hogy a szobormánia különben is nagy nálunk. Igaz, hogy a magyar lapok jóvoltából többet olvastunk a legutolsó ripacs tenoristáról is, mint Zsolnayról. Ám mégsem értjük ezt a lehetetlen közönyt. Az utolsó években alig merült fel parádé-ötleteink közt okosabb ennek a szobornak az ötleténél. – Az ötlet a dunántúliaké, mint ahogy Zsolnay is inkább az övék volt. A dunántúliak pedig valamivel nyugatabbra esnek, ami nálunk már jelentős dolog.

A Zsolnay szobra gyönyörű szimbóluma volna a mi sokat hánytorgatott haladási képességünknek.

Az a szobor becsületet szerezne nekünk. Az a szobor kiengesztelné egy nagy bűnünket. Azt, hogy mi csak tósztokban vagyunk rettentően nagy demokraták, no meg a választásokon. Egyébként pedig igen kicsinylünk holmi iparosokat.

Csodálatos volt a Zsolnay zsenialitása. Olyan sikeres életet élni a mi földünkön, mint az övé: mesébe való história.

Ezt a mesét egy ércszoborral tenni valósággá – óh nagyságos magyarok – mégiscsak többet érne, mint egy éjszakai „csöndes”...

Sz 1900. augusztus 9.

ae.

261. KÖLTŐK KIRÁLYA

A budapesti Vámház mellett egy nyafogó pólyásbabára akadtak az éjszakázó rendőrök. Ezen kezdődött a Zoltán gyerek regénye.

Evvvel végződött a másik regény is. Valami vérszegény néember ostobáskodott és elbukott. A sablonos regény végén ő összekapott egy kellemetlen kis eleveniséget. Elővett egy cédulát, ráírta: Zoltán, pontot tett, s vége volt az ügynek. A peches asszonyszemély pedig ment a gyárba, vagy lehet, hogy nem is ment sehova, mert művelt, jónevelésű úri leány volt. Kellemetlenség mindenkivel történhetik.

Zoltán úrfi pedig kegyes jótévőt kapott. Felnevelték, kioktatták. Csináltak belőle tudós műkertészt.

Az aszfalton kezdte az életet, s a rózsák közé jutott – hát ez elég csinos életút.

Zoltán úr pedig maga is melegházi növény volt. Ideges, sápadt, vérszegény. Nehezen tett-vett, sok balgaságot összegondolt, s verseket olvasott. Pedig különben okos gyerek volt, mint az ismeretlen apájú gyermekek egyáltalában.

S mi lett a Zoltán úr vége?... Megbolondult, azt hiszi, hogy ő a költők királya...

Hát, ha valami csodából Zoltán úr visszanyerhetné az egészségesebb esztét, így kéne neki szólni:

– Tulajdonképpen a világon én vagyok a legkárosabb ember. Két buta fiatal jóvoltából kinn találok magam az aszfalton. Senki fia vagyok. A gerincem gyenge, a vérem kevés. Nem viselnek gondot rám, rákapok a versekre. S mert az anyám és apám familiájában valaki rászorult a hideg zuhanyra, hát én is megbolondulok. Ördög vigye – a káros embert!...

Sz 1900. augusztus 9.

ae.

262. CHINORÁN

Chinorán – írja a néppárt szeretetreméltó lapja – derék Nyitra megyei község, ahol zsidót meg nem tűrnek.

Ez a keresztényi szeretet el is vevé az Égtől jutalmát, mert – mint szintén a kedves lap írja – a nép munkás, szorgalmas, jómódú és néppárti...

Ezeket írja a szeretetreméltó lap. Írását kipótoljuk a következőkkel.

Igen, Chinorán derék község. Jámbor, buta tót parasztok lakják. Vezeti őket a plébánosuk. Ha azt mondhatná a népnek: gyermekeim, ha találtok olyan embert, aki az istentelen magyarok nyelvét beszéli, üssétek agyon! – a chinorániak okvetlenül engedelmeskednének.

De a plébános úr nem szól ám így. Inkább ilyenformán: maradjatok tót hazafiak és katolikusok, szavazzatok a néppártra, óvakodjatok a magyaroktól, mert azok a zsidókkal szöveteztek ellenetek. Így szól a plébános, és így tesz a chinoráni nép. Ha az ellenkezőjét mondaná, azt követné. De a plébános úr tudja, mit beszéljen.

Én jártam már holt oláh vidéken. Hat mérföldre volt a legközelebbi, magyaroktól lakott falu. És ebben az idegen, vad világban kaptam egy családot, mely magyarul beszél. A nyomorgó árendás zsidó családját, akinek a feje felett alighanem felgyűjtanak a viskó nádját – Chinorán faluban...

Lehetett volna neki átvedleni tüzös oláhvá, s talán így jobban boldogult volna. Megmaradt ostobául magyarnak.

Chinoránban tehát nem tűrnek meg zsidót, és ezért derék, becsületes falu Chinorán. Mint ahogy a néppárt lapja is, mert minden sora a magyarság ellenségeit szolgálja: – derék és becsületes...

Sz 1900. augusztus 11.

ae.

263. HÉTRŐL HÉTRE

Margit, ez a szegény asszony, még mindig imádkozik. A nép élteti az új királyt. Viktor Emánuel öfelsége királyi terveit szövö. Bresci nevének naponként kevesebb újságpapírost szentelnek. A világ pedig újabb szenzációkra vár...

Bünpártolásért könnyen lecsukják az embert. Ezek a nagystílusú gyilkosok bizonyára szörnyű emberek. Lombroso hazájában azonban illenek őket örülteknek tartani. Mert örültek, veszedelmes örültek, kicznél hiányzik a legemberibb vonás: nem képesek átlátni, hogy

a nagy mérlegen az egyénnek nem lehet lehúzni a világot. Örültségükben rendszer van: nem alkusznak. Agyukban az *én* rögeszméjére rakdossák könnyörtelenül, de hibátlanul a konzekvens igazságokat, s el mernek menni a *végső konzekvenciáig*.

Gondolatnak bizarr és vakmerő: mi lenne, ha ezt mindenki meg merné tenni?... Mi lenne, ha az individuumok [1] eldobnák a megalkuvás elvét?... Ha a kifáradt fej revolvergolyót kapna mindig, az élni vágyó bedobná magát a gyönyörök mocsarának legsalakjáig, s a társadalmat reformálni akaró apostol mind méreggel és gyilokkal rohanna azokra, akiket a nagy átalakulások ellenségeinek tart?...
... Mi lenne?...

*

Az akáclobb haragosan zöld még. A nap még szörnyen meleg tud lenni, de a nagyobb levelű fák már betegek. Augusztus már hervasztó nyár.

Akik nincsenek beoltva hangulatok ellen, már érzik az őszi levegőt. Az élet elérte a delet, a természet alkonyat felé tart. Jön az ősz.

A robogó vonatok naponként hozzák a boldog kinyaraltakat. Ahol élet szokott lenni, már nincs holt szezon.

Mi onnan vesszük észre a dolgok fordulatját, hogy többen vagyunk. Minden napon több az ismerős arc. Még pár héttel ezelőtt alig-alig páran nyaraltunk a Mülleráj asztalai körül, ma már alig férünk. Nálunk a Mülleráj a szezon – hőmérője.

*

No, de lesz színházunk is idestova. Ettől a reménytől lázban ég minden telivér nagyváradi ember.

Megállunk valahol a színház táján, s nem tudunk eléggé gyönyörködni ebben a saját külön, felszenteletlen csarnokunkban.

Az igazat megvallva azonban: nemcsak a gyönyörködés okából állunk meg. De azért is, mert bajos egy kissé tovább menni. A sarkon homokot rostálnak. A sűrű poron csak lámpával lehet áthatolni. A bazárszoros pedig formálisan alá van aknázva.

Ha Önök – nyájas olvasók – újabban sok sánta vagy törött fejű embert látnak, jusson eszükbe a színház-viták nagy szónokainak szép mondása: a művészet áldozatokba kerül... Ezek a sértült atyafiak – áldozatok. – Igazat se mondtak, mégis betörött a fejük. Rosszban sem jártak, mégis bele kellett esniök valamelyik rejtett utcai aknába.

*

Natália, ez a szintén szegény asszony, megszűnt ezredtulajdonosnak lenni.

Az ifjú Sándor királynak zseniális ötletei vannak. És dresszírozott érzései.

A mamát degradálja, s a mama helyét az exudvarhölgy, az új királyné foglalja el.

Az ezredtulajdonosokat – tudomásunk szerint – nemigen szokták kvietálni. Még akkor sem, ha már nincsenek hadviselő korban. Mert ha a kor az ezredtulajdonosoknál is számításba jön, Draga felséges asszonyt éppen annyi joggal lehet kvietálni, mint – Natália mamát...

Sz 1900. augusztus 12.

264. AZ UBORKA MEGSÁRGULT

Az uborka megsárgult. Ebben az állapotában télire el nem rakható. A szezonnak vége. Helyesebben: itt az új szezon...

Elég gyorsan evettünk ki a nyárból.

Hogy partot értünk, csak akkor vettük észre, mikor a csípős szélről borzongani kezdtünk. Akkor este volt, s mi még hozzászoktunk a szabadban való vacsorázáshoz. Felvettük hát az előkeresett felöltőt, s ünnepélyesen konstatáltuk, hogy az uborka megsárgult, s kezdődik az igazi szezon.

A tegnapi vasárnap már ősziiesen festett. Az utcán kisebb volt az élet, mint máskor. A Rhédey-kertben fogvacogva működött egy válogatott rezesbanda, de művészetével nem tudta felmelegíteni a népet. Hiteles értesülésünk szerint százhuszonháromezer-kétszázkilenc pohárral fogyott el kevesebb sör, mint a múlt vasárnapon.

Fagylaltot csak az életűntak fogyasztottak. Azok pedig, akik a fürdőbe merészkedtek, dideregve bújtak a hővízű források vizébe...

Szóval: tarlóból fújdogál a szél. Szerkesztőségünkbe már öt darab őszi dal érkezett, melyekről már itt megízenhetjük, hogy nagyon rosszak.

Az uborka megsárgult, a fiumei cápa téli álomra hajtotta gondterhelt fejét, a nyári kritikusoktól elszedték a szabadjegyeket, a váradi uszodatulajdonosok viszont most bocsátják ki a tiszteletjegyeket, a sorok őszi hangulatú írója pedig könnyfátyolos szemekkel néz a felöltötlen és télikapátatlan jövőbe...

Sz 1900. augusztus 14.

Tóth Ida megette strichnines vacsoráját, s néhány órai rángatózás után meghalt.

Bartha Viktor ugyanakkor beleállott a városvégi temető árkába, egy jól tervezett lövéssel átlőtte a fejét, s meghalt.

Requiescant in pace! Ha ők ezt mulatságosnak tartották, az ő privát ügyük.

Bocsánat, hogy ilyen cinikus vagyok.

Néhány évvel ezelőtt, van talán már nyolc is, egy szép fiatal leánnyal laktam egy udvaron. Nagyon szomorú leány volt, s egy katonatiszt udvarolt neki. Éppen úgy, mint Tóth Idának, mert Bartha Viktor is katonatiszt volt. Az én szép leányom is ilyen véget ért. A katonája először őt, aztán önmagát lőtte föbe. Régi nóta: hiányzott a kaució s a többi.

Akkoriban nagyon érzékeny fiatal voltam. Végzetesen megrendített a nagy tragédia. Mint afféle szentimentális, versfaragó diák, naponként, majdnem két hétig, bokrétát tettem a sírjukra. Ott fekszenek a vén Meszes rengetegében.

Azóta már sok tragédia *nem* rendített meg. Nem hat reám a Tóth Idáéké sem. Sőt ez, a maga saajtszerűségével – bocsánat – komikusnak tetszik. A lány szép, élnivágyó és gazdag, a férfi délceg, erős és szerelmes. Az ördögbe is, az ember féllennyi kincessel is magáénak hiszi a világot.

Ez a két gyermek pedig, ahogy olvasták valami régi hülye regényben, egymástól távol, abban a bizonyos előre megállapított órában kioltja az erősen lobogó életlángot. És ők ezt olyan *szép* dolognak tartották, amiért érdemes – meghalni...

Én a nyakam teszem rá, hogy a gondolat a leányé volt. Egy ilyen esetben már megírtam, hogy az effajta varrókisasszonyokat ríkató *szép* históriák a mi kedves kis lánynevelési metódusunk eredményei. Nem tanítjuk meg őket gondolkodni, tudni, dolgozni és akarni. Csinos bábok lesznek, telve hangulattal. Teleszedik dresszírozatlan fejcskéiket érzékeny mesékkel, zagyva sületlenségekkel. S mikor a sors, mely nem számol a mi nevelési rendszerünkkel, odaállítja őket a minden embert felkereső életválság elé: üres fejcskéiket elveszítik. Nem marad csak egy számár hangulatok. Ez aztán produkál általuk egy *szép, megható* tragédiát...

Még valamit. Az az én kislányom, ott a Meszes rengetegében mégiscsak okosabb volt. A revolverlövés előtt átengedte magát a szívének... Egymást átkarolva kapták meg őket másnap favágó emberek.

Ez a kis okosság egyrészt változtat a történet sablonos naivságán, másrészt kárpótolta őket is.

A Tóth Idáék tragédiájából azonban hiányzott az egészség. Beteg tragédiák feledésre méltók...

Sz 1900. augusztus 17.

ae.

266. LÁBNYOMOK

A tarnóci patak medrében lábnyomokra leltek. Azt mondja egy ifjú tudós, hogy azokat a nyomokat még a régebbiek *kenozoos*[*]korban taposták vízre vágyó, szomjas *mastodonok*, nehéz *dinothériumok* s karcsú lábú szarvasféle *lapárok*.

Csodás világ lehetett az. Hullámlások, vulkanikus erők dolgoztak ennek a világnak hitt parányi föld kontinensének mai kontúrján.

És nem voltunk *mi*. A Himalája sem meredt az égnek, az Appenninek sem adtak szállást élőlénynek, a Kaukázus helyén forrongott a tenger.

Nem voltunk *mi*, félistenkedő törpék, és mégis volt élet itt a földön. Lázongó, kavargó, vulkanikus élet, mely nem kívánta s nem is termette meg a nyomorultan szervezett embertestet.

Nem voltunk *mi*. Valójában érdemes dolog, szép dolog lehetett akkor élni. A Jókai fantáziája lerajzolta már nekünk a *tertiár* csodás világát, s mi azt csudáljuk, hogy nem voltunk *mi*. És mégis volt élet...

Kegyeletes érzéssel írom e sorokat *mastodonokról*, *dinotheriumokról* és *lapárokról*. Hamvaikban is áldassanak a derék állatok, kik otthagyták névjegyeiket a tarnóci patakmeder homokkőpadán.

Engem megvigasztaltak ezek a lábnyomok. Abban a műhelyben, hol összeszedik a világ hivalkodó, durva, fertelmes lármáját, hol megfeszül a legkisebb, mindezt jobb sorsot érdemlő idegszál is, ahol legkönnyebben elkapja az agyat a kerge emberiség egy-egy új hóbortja, amelyhez hasonló műhelyekből igyekszik az individuumok [!] mindenhatóságát világmegváltó dogmává tenni: ebben a műhelyben jólesik néha a *mastodonok* és társaiknak bevonulása.

Áldom lábnyomokat, derék *mastodonok*. Eszembe hoztátok kicsiségemet, belenyomódtatok az agyvelőmbe. Mit erőlködünk, mit büszkélkedünk?

Vajon marad-e majd miutánunk nyom a tarnóci patak medrében?...

Hisz olyan nyomorultak vagyunk a *tertiár* kor *mastodonjaihoz*

képest. Összes reményünk az lehet, hogy a patakot böngésző fiatal tudósnak ott maradt a lábnyoma, s egy új korszak hivalkodói tudni fognak annyit rólunk, hogy az emberlény a patakából szerezte tápláló vizét, s csodálatos formájú lábai voltak. Azt már nem is sejtik, hogy a nyomot a derék tudós 37-es vagy 39-es számú *cipője* vájta bel!...

Sz 1900. augusztus 18.

ae.

267. HÉTRŐL HÉTRE

Kisasszony, maga volt szíves egy rövid levélben letárgyalni engem, mert heti krónikáimban nemigen foglalkozom aktualitásokkal, főképpen pedig nem úgy foglalkozom, mint azt tisztelt elődeim tették.

Kitüntető figyelméért köszönet. Tudatom egyszersmind, hogy jövőre sem a maga kedve szerint fogok krónikázni.

Aki az események íródeákja, azt hidegen kell hagyniok az eseményeknek.

Jaj volna, ha nem úgy volna. Ha hátraránt a minden nap. Ha gerjedést hozna minden esemény.

Tulajdonképpen az életben csak egy dolgot találok mulatságosnak: *regisztrálni*. Jó kis újságíró-közszó. Találkozik vele minden napihírben. A kritika ellenben kellemetlen. Az ember nem szereti felfedni magát, hazudni pedig – *írásban* – nem mindenki szeret.

Én, kisasszony, sem őszinte, sem hazug nem akarok lenni.

Nagy dolog ám az az *általában*. Nagy, kényelmes és okos. Várni míg az ember szeme előtt összekavarognak az események, ez a legokosabb. Akkor aztán ebben a zavaros szürkességben kutatunk a *színek* után. *A szín*: ez a lényeg. Vagy közönségesen: *általában*.

Bocsánat hát kisasszony, de én ezután is csak általában krónikázom...

*

Általában az élet szép és jó mulatság. *Általában* igaza van Leibniznek: ez a világ az összes elképzelhető világok közt a legtökéletesebb. *Általában* mulatságos élni, kivált ha az ember huszártiszt vagy pláne egyetemes gondolkozó... *Általában*... de a részletek. A részletek kellemetlenek. A kenyér, a futás, a marakodás, a hazugság, a nyomor, a betegség s a – politika.

De hát az ember a részletekért él és részletekben hal meg. A részletekért hevül e világ, s a részletek ölnek meg bennünket.

Szeretnék néha igazságot találni egy-egy részletben. De vagy nincs, vagy nem lehet megtalálni, vagy nem lehet kimondani. Szeretnék például egy már eltemetett taláros főpapról egyet-mást mondani. Nem lehet. A haldokló Kossuth-gyalázóról is. Nem lehet. Azonkívül, hogy kimondanák rám „a minden emberi érzésből kivetkezett új magyar” szitkot – nem is illik. A világon maradtak még régi, öreg mondások. De mortuis nil nisi bene, ellenben az élőket siessünk halottakká tenni.

*

Ünnepelünk. Az ünnepnapok összejöttek. Van abban valami csodálatos és mégis logikus igazság, hogy mi éppen mostanában ünnepeltünk legtöbbet, mikor őszintén lelkesedni nem tudunk.

Talán magunkat, talán másokat akarunk becsapni. Őszinték nem vagyunk – annyi bizonyos.

Pardon, Zichy János gróf úr őszinte mert lenni. Öt csapást hevert ki – szerinte – szerencsésen a magyarság. Egyik csapás a protestantizmus...

Úgy van. De egy csapást nem fog kiheverni. Ha ezek a népbolondító, latifundiumos, sötét alakok hatalomra jutnak véletlenül. Ebbe okvetlenül belepusztulunk.

Sz 1900. augusztus 19.

268. ZSIDÓ ÉS SZÍNÉSZNŐ

Sohse szerettem néző lenni szerelmi cselszövényekkel telt színdarabokban, de kedvvel néztem szövegetését annak a szívviszonynak, melynek hőse Medve Miklós volt, akit szobaáristomban őriztet most haragos családja.

Valóságos trubadúr volt a gyerek. A lány egy édes baba, aki aranyos kedvvel lépett a színpadra, pajkos volt, bájos, elragadóan ügyes, és... és... még nem ismerte a színpadot.

Mondom, hogy tetszett nekem ennek a két gyereknek összelátalkozása. Abban a színházban, melyben én akkoriban valósággal *laktam*, s melynek hasonlóképpen megvoltak a maga kis regényei, – ez a két fiatal szív élte át a legtisztábbat, legártatlanabbat valamennyi közt.

Ha a leány a színpadra lépett, virágerdő nőtt ki a zenekar mélységéből. Mind, mind tapsoltunk, őszintén, örömmel. A beavatottak kerestük szemeinkkel a fiút.

Nem láttuk sehol. Valamelyik páholy sarkából, elbújva, könnyes szemekkel gyönyörködött az ő kis imádottja örömeiben.

Ártatlan diákszerelem volt. Nekünk jólesett, hogy így is lehet szeretni. Önkéntes klakkot szerveztünk a lánynak a fiú kedvéért, s dicséreteket zengedtünk a fiúról a lány előtt, s a lány kedvéért. Szóval csupa jóakaratból még jobban egymásba szeretettük őket.

Hát persze mi nem gondoltunk arra, hogy ebből baj is lehet. Úgy véltük, hogy ennek is vége szakad egyszer, mint minden kis regénynek. Ha pedig komollyá válik a dolog, az sem baj: egymásé lesznek.

Nem is látszott a dolog lehetetlennek. Persze csak mielőttünk. A leány megérdemli, hogy boldog legyen. A fiú pedig lemond arról, hogy ő is cs. és kir. kamarás legyen, mint a bátyja. Nem is olyan túlságos áldozat ez, ha az ember fiatal, szeret és szeretettetik, és mellékesen egymillió korona néz rá.

Sajnos nem nekünk volt igazunk és nem a szerelmeseknek.

Ez a kis tévedés nagy tragédiát csinált. Egész életük boldogságába került.

A mi úgynevezett előkelő családjainknak nincs kifogásuk az ellen, ha valamelyik fiatal sarjuk ki akarja egy cseppet tombolni magát. Még pénzzel is ellátják. Ha a médium színész, annál jobb. Ez úri passzió. Ha megunta, otthagya. Ha pénz kell, kerül...

Medve Miklós azonban nem mutatkozott ilyen előkelőnek. Igaz, hogy a színész sem olyan volt, mint a többi.

Így közeledett a katasztrófa. A fiú házasságra gondolt, a leány pedig áldozatot hozni némi tradícióknak nem akart.

Talán vígjáték lesz a kis drámából, ha a lány *csak szegény*. De *színész*. Sőt – *zsidó!*...

Ilyen hallatlan körülmények mellett nem lehetett mást tenni, mint [hogy] a fiút halálba, a leányt esetleg a Dunának kergetik.

A tragédia még nincs befejezve, de már vígjáték aligha lesz belőle.

Kellemetlen dolog, hogy manapság csak a trónon történnek regények. Cs. és kir. kamarások és kamarás-jelöltek között nem. A kamarások nem akarják akceptálni azt a kis kamarát, amelybe a vértódul, s poéták és szakértők szerint a szerelem lakozik...

Sz 1900. augusztus 24.

ae.

Amennyiben e napokban sokszor eszembe jutott egy szegény porladó poéta, aki a világot hangulatnak tartotta, megszállt engemet is valamelyes hangulatféle. Benne van ez tán a levegőben. Mikor a fény bágyadtabb kezd lenni a kiszáritott rögön, mikor a színeket behunyt szemmel kezdjük keresgetni, mikor ránk telepszik valami sorvasztó, kéjes gyengeség: mámorosak leszünk, s nyafogni szeretnők sok hiábavalóságról, úrrá lesz felettünk a gyámoltalanság érzése. Ezt úgy hívják, hogy hangulat. Ezúttal pedig *őszi hangulat*. Ez a gyengeség nagy erő. Győzedelmeskedő. Rajtam legalább igen. Pedig magam egy nagyobb gyengeség ostorának hajszolt gebéje lettem: nem veszek észre rajtam kívül senkit.

Élek, járok, imbolygom [!] magamban. S ha elfelejtek köszönni egy-egy városi képviselő ismerősömnek, hogy venném észre a nyárt és tavaszt, holott egyiktől sem várhatom, hogy alkalmilag protegálni fog.

De az őszt észreveszem. Ennek a hangulata felkeres, sorvaszt, pusztító kínos kéjjel tölt el, s az idő immár őszebe kezd borulni. – Őszül minden, kopnak a színek, gyöngülnek a fölséges rögeszmék. Rátapos csontlábával mindenikre a szörnyűséges igazság: *a halál...*

*

Post festa... jöttek a hétköznapok. Kellemetlen ötleteikkel, unalmas szenzációikkal, mindennapi orvosságaikkal. Ha az ember nem is vár már semmi érdekest a holnapi naptól – elbáméskodik néha egypár pillanatra. Itt három ember reszket egy igen-igen illuzórius díszű állásért, amott egy ifjú milliomosfi agyondurrantja magát, mert évenként egyszer színes ruhába öltözködött [*], s mégis belékötözködött egy sörön hizott bugris. Krajcáros lapok kiszínezik, ötkrajcárosok filozófiában eresztik fel őket. Pedig már az ördögnek sem tetszenek az események. Különösen, ha az ember törvényt keres bennük. A szenzációk – óh mélyen tisztelt közönség – nem miéértünk történnek. A *morálstatisztika* kisedet játékaik mind. Előre meg nagyon írva, hány szakácsné iszik marólúgot, hány katona durrantja magát agyon fellebvalóinak brutalitása miatt, hány kiskorú lesz áldozata színpadi hölgyeknek, s hány úr búslakodik, mert megbukik némely választáson – egy év alatt... Hát ilyenek a szenzációk.

*

Még íródna e sorok, mikor hosszan cseng a telefon, s jön a hír, hogy *egy végzett úr* meghalt. A kórházban. Egy percre ismét filozófus-kedv száll meg, mire való hajlandóságomért igen megrótt egy Dankó-estén a jogtudományoknak három doktora. Elfojtom ez esztelen kedvet, s csendben duruzsolom a nagy (termetére és nevére: Kiss) kontempláló poéta sorait:

*Arany könnyelműség él csak igazán,
Sirassam talán?...*

Dehogyan sírtam. Ám panaszom van az öreg halott ellen. Hogy lehet egy úrnak mérget inni? Az úr tán pokolban is úr! Vagy mindegy?... Ez az. Legalább a mai s a rendesnél is szokatlanabb szubjektivitással meggyártott krónikámat saját igazságommal fejezhetem be: *minden mindegy...*

Sz 1900. augusztus 26.

270. PROTEKCIÓ NÉLKÜL

Hála a hálát érdemlőknek, sikerült nálunk gyökerestül kiirtani a protekció járványát.

A mai posta levelet hozott nekünk. A levelet egy fiatalember írta, panaszos és szomorú. Azt panaszolja, hogy pályája legelején visszaverték, mert nincsen protekciója.

A fiatalember szorgalmas és derék. Ambíciózus és jeles diák volt. Most, júniusban tett érettségi vizsgát. Legelső lett és tiszta kitűnő.

E fiatalember igen mostoha körülmények között tanult. Kevés ebédet evett, kifordított ruhákban járt, de ambíciója legalább jóllakott a jeles érdemjegyekkel s a jövőbe helyezett hittel.

Vérmes reményei nem voltak. Szimplex tanár akart lenni. Elég szerény vágy. Minálunk a kifordított kabátú ifjak is fiskálisok, s azután természetesen képviselők óhajtnak lenni. Ő tanár akart lenni. Hivatást érzett magában. Meg azt hitte, hogy erre a pályára kell a legkevesebb protekció, hiszen jeles diák alig-alig választja ezt a nálunk szürke, lenézett pályát,

Nagyon szegény ember volt. Folyamodott az Eötvös Kollégiumba – jeles érettségi bizonyítványával s a tanári kar áradozó ajánló levelével, s várt. Biztosra vette a dolgot. Visszaemlékezett Wlassics miniszter nagy mondására, hogy nincs protekció. Biztosra vette, hogy felveszik e stipendiumos helyre.

A kérvény felment, s sokáig késett. *Augusztus 25-én*, öt nappal az egyetem megnyitása előtt visszajött a kérvényre, hogy *fel nem vehető a kért alapítványi helyre*. De privát helyről más értesítést is kapott. Azt tudniillik, hogy könnyelműség volt protektorok nélkül megreszkírozni a dolgot. Az Eötvös Kollégium stipendiumát *protekció nélkül még nem kapta meg érdemes ember*, de protekcióval [*] már érdemtelen is.

Az illető fiatalember pedig elmehet adógyakornoknak vagy vármegyei díjnoknak. Az idő már olyan rövid, hogy máshoz nem is foghat.

Mért volt olyan számár azt hinni, hogy elég az érdem és szorgalom a haladásra. Ezekkel, mint a példa is mutatja, senki még csak filozopter sem lehet.

Ellenben fogunk még többször is jajgatni a *tanítóhiány*, főképpen pedig amiatt, hogy a tanári pályára csak a legtehetségtelenebbek mennek.

Ennek dacára is: hála a hálát érdemlőknek: sikerült nálunk gyökerestől kiirtani a protekció járványát. Lehet repülni dobás nélkül ad astra, s dicsőíteni a magasabb közéleti erkölcsstant...

Sz 1900. augusztus 29.

271. JÓ VICC

A debreceniek megint régi szellemeskedéseikkel pályáznak a *pakfon-város* ellen. Egy debreceni lap azonban nagyon rosszul választotta meg az alkalmat a régi vicc feltalálására. Egy nagyváradai lap közleményéből azt következteti ugyanis, hogy nekünk csak a brettli kell. Hogy lelkesedni csak a Péterfián tudnak. S áldozni is csak ott. Így ír a debreceni lap:

„Nagyváradnak nem kell Dankó Pista. A magyar nótakirály, kit Debrecenben estéről estére ünnepelt a mi lelkes közönségünk, most Nagyváradon van. Ő maga és társulata azonban küzd a közönyt. A pakfon-városban jó talajra talált brettli-kultúra megöli a magyar szellemet, és közönyössé teszi a szíveket Dankó Pista szépséges dalai iránt. Erre vall legalább egyik nagyváradai újság feljajdulása.”

Aztán leközli a nagyváradai lap közleményét, melyben efféléről egyáltalán nincsen szó. Hát az ódon vicc nem sült el. Az összehasonlítás itt sem a mi hátrányunkra üt ki. Tessék megkérdezni Dankótól magától, van-e vidéki város, melyben a közönség őt úgy szerette és pártolta volna, mint Nagyváradon. Hiszen a nyár folyamán már harmadízben van nálunk, s most sem akarják még elengedni. Közben

volt brettlink is: igaz. Műkedvelő előadásaink, hangversenyeink, ünnepélyeink. Októberben megnyílik az új színház is, és még mindig kerül közönség. Ami azt bizonyítja, hogy a szellemiekből nagy dózisokra van szükségünk, s a pakfont is tudjuk értékesíteni e célra. A Csapón és a Péterfián persze szörnyűködnek ezen...

Sz 1900. augusztus 29.

272. A MENYASSZONY LEVELE

Sárosi Paula, a debreceni színtársulat bájos szubrettje, menyasszonya a szülei által fogva tartott Medve Miklósnak – ezt a levelet intézte a lapokhoz:

Igen tisztelt szerkesztőség!

Az összes fővárosi lapok napok óta egy botrányt tárgyalnak, mely nevemmel van kapcsolatban. Meghurcoltak, a legképtelenebb vádakkal illették. Védtelenül, tanácstalanul önökhöz fordul egy nő, remélve, hogy kérését nem utasítják vissza.

Medve Miklóst nem hálózták be. Vonzalmát, kezét, mellyel megkínált, többször visszautasítottam. Egyik ilyen alkalommal én vettem ki kezéből a gyilkos fegyvert. Később látva vonzalmának őszinteségét, igaz ragaszkodását, elfogadtam tőle a jegygyűrűt. Szülei irtózva gondoltak reá, hogy a fiok egy színésznőt – egy zsidó leányt vegyen feleségül, folyton kémekkel vették körül, megtagadták tőle eddigi szerény zsebpénzét is (nem, mint ügyvédje írja, bőven ellátták), úgy, hogy hónapokon keresztül én osztottam meg vele szerény keresményemet. Ezt tudja a debreceni társulat minden tagja, Medve Miklós ösmerősei. Mert vőlegény és menyasszony lévén, nem csinálunk titkot belőle.

Később szülei elzárták, még a hírlapokat is elvették tőle, ne-hogy valamiképp így adhassunk hírt egymásnak. Megszökvén a szülei háztól, mindenekelőtt jeles orvosok által azt akarta bizonyíttatni, hogy elméjének semmi baja, mert fogsága alatt megtudta, hogy a szülei és a testvéri szeretet elmebetegnek fogja nyilváníttatni. Egy árva fillérje se lévén, valahol kölcsön venni akart, és azt írja most a család, hogy zsaroló szövetkezet kezei közé került.

Egyik lap azt kérdi, hogy miért nem nyilatkozik Medve Miklós? Mert elfogták. – Azt méltóztatik gondolni, hogy neki csak egy betűnyi tudomása is van az ellenem megindított hajszaról?!

Ott van a négy fal között, s nem fog meglepni, ha azt olvasom pár nap alatt, hogy elmebeteg, hisz annyi a lelkiismeretes orvos, aki szívesen nyújt segédkezet, elhárítani a család szegényét.

De ha igazán az lenne is? Nem őrijtene-e meg bárkit is ez a lelketlen szándékos kínzás?

A Medve családnak sok mindenhez lehet joga, de ahhoz semmi-
esetre nincs, hogy pellengérré állítson egy leányt, akinek semmi
más bűne nincs, mint hogy szereti a fiokat!

M.-sziget, 1900. augusztus 27-én.

Kiváló tisztelettel
Sárosi Paula
a debreceni társulat tagja.

Sárosi kisasszony levele igazolja mindazt, amit mi a szenzációvá
tett szerelmi viszonyról elmondottunk.

Medve Miklóst azért kellett először a nyomorba, azután az
öngyilkosságba zavarni s talán nemsokára hivatalosan örültnek kije-
lenten, mert az a leány, akit szeretett: *színésznő és zsidó*. Sárosi Paula
még fiatal, gyermekleány. Igazi tehetség, kinek hamisítatlan színész-
vére kárpótlást nyerhet a színpad sikereiben is. Ám a Medve család
magára vessen majd, ha sikerül egy több boldogságra érdemes sarju-
kat teljesen tönkretenni. Már senkire sem hat a romantika, de ennek a
két szerelmes gyermeknek a sorsa igazán megható, s mind óhajtjuk,
hogy ezúttal éppen úgy győzze le a tiszta szerelem az akadályokat,
amint azt olvastunk régi, naiv regényekben.

Mint érdekes dolgot írjuk meg itt, hogy Sárosi Paula közeli
rokona Kiss Józsefnek, a magyar poéták elsőjének, ki felismerte ha-
mar a kis Paula színpadra termettségét, s fejlődését állandó érdeklő-
déssel kísérte. A bájos szubrett most Máramarosszigeten van, ahol
jelenleg a debreceni színtársulat nyári állomásozik, s hova éppen
akkor kellett utaznia, mikor az ellenük indított hajsza a legborzasz-
tóbb lelkiállapotba hozta. De azért komédiáznia kell s énekelni a
Báránykák pajkos indulóját:

*A szerelem, a szerelem
Ott terem a lány szívében...*

Sz 1900. augusztus 30.

273. NEMZETI PÁRT

Igen, én már ismerem az egyetemi nemzeti párt ifjait.

Először fönt az egyetemen találkoztam volt velük pár évvel
ezelőtt egy választáson. Mondhatom, hogy zseniális ifjak. Volt kö-
zöttük olyan – saját szememmel láttam –, aki nyolcszor szavazott le

a párt jelöltjére. Persze el is bukott szegény Gergely Gyurka, akinek az apja kálvinista pap volt, s aki körül többnyire zsidók sorakoztak.

Aztán egy ünnepélyen láttam őket. Vezetői[k] díszmagyarban feszengetek, s rettenetes módon szavalgattak hazafias prózát és verseket. Egyik díszmagyaros éppen előttem állott, s hallottam egy lelkes megjegyzését:

– Nézd csak azt a komisz zsidót, még díszmagyarba bújt.

Egy időben barátkozni akartam velük. Lekerültem debreceni jogásznak, mellékesen kezelvén még akkor a hírlapíró pennát. Akkor volt ez, mikor a nemzetiek leszorultak a polcra egy évre. – Na, hát a barátság rosszul végződött.

Mi, vidéki fiatalok nagy terveket szőttünk. A nemzetiekkel is készen lettünk volna szövetkezni e nagy tervek érdekében. Becsapód-tunk. Ezek az urak mindig pihentek, csak szombaton nem. Ilyenkor a zsidót szidták. Azóta szidják a többi napon is, bár dolgozni most is csak egy-kettő tud tán köztük.

Utoljára egy kongresszus hozott össze bennünket. Itt aztán már teljesen megismertem őket. Epigonjaik ők még az epigonoknak is. Keveset tudnak, sokat lármáznak.

Gyűlölködők és elfogultak. Kis agráriusok, dzsentriskedők. Még mondjuk Cérna Károly is adja a búsuló dzsentrit, kinek édesapja különben tisztességes, okos szabómester Dombóváron. Ám ő feljő Pestre, szidja a zsidókat, kik elúszttatták az ősi birtokot. Adja a nemzetit, mert véletlenül Cérna úr – édesapja keresztény katolikusnak született.

Szánalommal néztem ezeket a voltaképpen szegény embereket.

Ha beszélniök kellett – hebegtek. Igaz, hogy azt is dacolva tették. Ha valaki liberálisan beszélt, megjött a bátorságuk, s csináltak olyan fülsiketítő zajt, minőt még nem hallott a debreceni őskollégium ősi tanácsterme. A kongresszus végén pedig megelegedve távoztak vissza – beszámolni elveik diadaláról. Arról közben gondoskodtak, hogy nevük forgalomba kerüljön jámbor magyar napilapokban.

Megértem én a párizsi kudarc okát is. A nemzetiek ott is domináltak... És... és ez az irány hivatalosan pártoltatik az egyetemen. S terjed is.

Szent Ég, milyen küzdelmet kell most is folytatni a világosság és tudás ellenségeivel. Mi lesz, ha e *nemzetiekből* alakul ki Magyarország jövő társadalma, Quod Deus avertat!...

Sz 1900. szeptember 1.

ao.

Itt van hát a szezon. Kergetik egymást az események.

Hogy milyen lesz a *szezon*, arról a *bebarangozók* beszélnek. Viták, harsány beszédek, hírlapi polémiák, pisztolydurranások, kardcsörgés.

Határozottan van Nagyváradon élet. Az irigyek tagadják. Az irigyek pedig – s ez ám igen jellemző – többnyire nagyváradiak. Egy Nagyváradról Pestre származott tudós és írástudó ember például ki-nevetett, mikor Nagyváradot éppen nagyvárosias volta miatt dicsérgettem neki.

Szerfelett gonosz megjegyzést tett. De mivel ez a megjegyzés az élő szót inkább tűri, mint a papírt, nem írom le.

Azt bizonyítja, mondom, hogy irigyek vannak. Ez meg csupa boldogság...

*

Uraim, oldjuk meg a kérdést békésen és szépen. Hagyjuk ki a *prológot*. Nemcsak egy kínos affért intézünk el így, de érdemesekké tesszük magunkat okos emberek tiszteletére. Önök ismerik a prológokat ugyebár. Legyenek őszinték, uraim. Mulatságosnak tartják önök a prológot. A közönséget leöntik jambus-zuhannyal, betakar-gatják szimbolikus alakokkal telt elődarabbal, s mikor az ünnepi előadás értékes részére kerül a sor, a leöntött, kiizzasztott publikum úgy alszik, hogy csupa gyönyörűség.

Hát nem lehetne nekünk önállóknak lenni? Nekünk muszáj mindent úgy csinálni, mint Kajászó-Szentmártonban? Muszáj nekünk prológot adni?... Mondom, hogy gondolkozzunk. A mi ünnepünkön ne legyen disszonáns hang. Ez a kínos ügy pedig – bocsánat a rossz szójátékért – Damoklesz kardjaként *prológ* fejük felett...

*

Bizony mondom, hogy nagyon szeretve sem jó lenni. Ám tessék megkérdezni Somogyi Károly igazgató úrtól. Őt most igen nagyon és igen sokan szeretik.

Meg is mondta neki egy ismert nagyváradi fiskális, akinek dör-gedelmes beszédei nélkül nem is lehetne elképzelni városi közgyűlést, s aki direktorpályázat idején nagy ellensége volt Somogyinak.

– Direktor úr, míg éppenséggel nem ismertem, nagyon hara-gudtam Önre. Most, hogy találkoztunk, kezdem megszeretni. Csak majd az igazi megismerkedéskor ki ne józanodjam!...

Nahát, hogyne volna veszélyes a nagy szeretet!...

De másképp is élénkül a város. Érkezik a múzsasereg. A tudni-vágyó múzsafiak igenis. A diákok.

Pista úr a mamájával jött. Gyűretlen fekete ruha van rajta. Az arca sugárzik, mivel Pista úr reggel kilenc óra óta beiratkozott első gimnazista. Reggel tíz órakor már még a Dávid-Schulz grammatikát is megvette a mama, s délben a vendéglői ebédnél oly ambícióval próbál latinul olvasni Pista úr, hogy a pikoló megkérdezi, hogy nem parancsol-e cigarettát. – Pista úr elpirul, a mama szigorúan inti el a kis pincért.

Elnézem Pista urat. Mennyi remény, vágy, sejtés, boldogság ragyog az arcán. Teringettét, Pista úr olyan csacsi, mint egy felnőt!...

Sz 1900. szeptember 2.

275. A JAPÁNOK

Egy sanghaji távirat szerint a szövetséges csapatok, különösen a japánok rabolnak, fosztogatnak Pekingben. Egy városrészt felgyújtottak és elhamvasztottak. A jobb módú lakosság már akkor elmenekült, mikor a császári család elhagyta Pekinget.

Tehát kik rabolnak? Különösen a japánok... Kik a barbárok?... Főként és különösen a japánok.

Hála nektek, porcelán emberkéek. Hála nektek, hogy ambíciótok nagyhatalomnak lenni. Hála nektek, hogy ti is csapatot küldtetek a szövetséges csapatok közé. Ti még barbárok vagytok egy kicsinyt. Rátok lehet kenni egyet és mást.

„Ezer taelt minden megmentett európaiért!” Naiv emberek számítgatják, hány milliót kell fizetni a temperamentumos Vilmos császárnak. A szövetséges csapatok pedig fosztogatnak, rabolnak Pekingben.

Vajon nem fogják-e megmenteni a szövetséges csapatok Vilmos császárt a fizetés gondjától? Vajon nem végzik-e majd el azt, amit a barbár kínai csócselék nem tudott?...

Mi úgy gondoljuk, hogy Waldersee gr. viszi magával ama bizonyos ezer taeleket. Ő fogja számon venni az épen maradt európai koponyákat.

Racionális számítás szerint Waldersee generalisszimusz 1902. augusztus hó 14-én délben fog Kínába érkezni. Addig bizonyára kő sem marad Pekingből. Elpusztítják a – *japánok*. Waldersee úr viheti vissza a taeleket. Nem lesz ott egy lélek európai seml!...

De beszéljünk komolyan. Van-e még most is épeszű ember, aki elhiszi, hogy a humanizmusnak köze van a kínai csetepatéhoz. Ha van, az bizonyára csak *japán* lehet.

Sz 1900. szeptember 5.

276. HÉTRŐL HÉTRE

„Azt mondják, hogy így ősszel olvad a lélek át az elmúlásba...” Nincs olyan fásult ember, aki ne érezné az ősz hangulatának fájdalommas-édes kínjait.

Nem szentimentális gyöngeség ez, hanem örök törvény. Azok az emberek tanúskodók mellette, kik ezer évek óta poétáknak hívatnak. Az ősz sejtelmek megihlették a pogány Tibullust is. Azóta hány szívet rezegtetett elégiára az ősz!...

Az őszi dalok poétáira lám én nem haragszom. Igazak ők szégyények, ha bár oly gyatrák is. Az ősz nem tűr hazugságot. Az őszi poézis az őszinteség poézisa. Az őszi hangulat pedig sejtése az örök igazságnak...

*

E hamvazó évszak meggyóntat, de fel nem old. Reánk zúdítja minden vádját, de enyhülést csak az elmúlásban mutat.

Az én szememben nincs bűn, csak egy. Amit öntestünk ellen vétkezünk. Ez a bűn csupán, mert a test a lelkiismeret, érzékeny és vádoló. Vond el tőle az alvás üdvösségét, gerjeszd fel egész a kíng vágyait, fullaszd a gyönyörűségek mámorába: feljajdul a lelkiismeret, összeroggyan a csinos alkotmány, melyet remekműnek nevezett a vén Szókratész, akire hivatkozni restell már a mai ember, ha letette a maturát.

Három fiatal lelkiismeret jajong a lipótmezei örültek házában. Így ősszel olvadt át lelkük az elmúlásba. Összeroggyant három csinos alkotmány. Elvesztette varázsát három fiatal női test... Megbolondult három kis színésznő.

Hallottam polgári erkölcsök és viszonyok közt élő emberektől, hogy nincs józan eszű a színpadi lények között.

Nem filozófálok hát, csak cáfolok – kissé triviális időválasztással [!] – polgári erkölcsök és viszonyok között élő embereket: Hát hogy bolondulhattak meg, ha eddig sem volt eszük?

*

A színház... Este körül ott sétálgatnak nagyon sokan előtte.
Úgy megnézik, úgy megtárgyalják.

- Mikor is nyílik meg?
- Vajon kész lesz akkorára?
- Azt mondják: nagyon kicsiny.
- Ma láttam Somogyi direktort.
- Csak október elején megnyílhatnak.

Nem tudom, hogy lesz, de a nagyváradi közönség lázasan várja a színház megnyitását.

Vajon nem azért, hogy akkorára megtisztul a Bazár-szoros, elhordják a színház körül felhalmozott törmeléket, s jobban lehet majd így esténként – sétálni?...

*

Csúnya fináléja van ennek a csonka hétnek. A Takács Zoltán esete.

Undorodom erről az emberről még gondolkozni is. Nem volt olyan gonosztevő, akit betegnek ne hittem volna. Ez az ember született gazember.

Eszembe jut híres bűnperének tárgyalása felháborítóan, undorítóan aljas részleteivel, s ha lehetne, ebből a szörnyetegből egy új vasálcást csinálnék.

Mert ez már nem megtévelyedett ember, hanem a vétkezésre ésszel bíró vadállat...

*

Falb azt jósolja, hogy egész szeptemberünk – november lesz...

Sz 1900. szeptember 8.

277. A KERESZT

Gyűlölöm a farizeusokat, tisztelem az őszinte ellenfélt. A nagyorrú Cyrano de Bergarac az ideálom. Ha a fülére pályázom az ellenfelemnek, megmondom jó előre.

Mit akar a csuhás tábor a szent keresztet szemtelenül profanáló komédiájával? ... Miért nyafog, miért habozik, miért forgatja a szemét?... Miért hazudik, miért nem mondja meg: mit akar?...

Ez a bujkálás szörnyűséges. Ez a kerülgetés veszedelmes. Ez a hazugság zavarba hozó.

A jámbor, becsületes emberek egész serege nem veszi észre a bajt. A hurkot készítik, a jámbor processzió nemsokára eldobja az ájtatos álarcot. Készül a veszedelem, de csak kevesek veszik észre a bajt.

Az egyetem éretlen tacskozóit kár volna komolyan venni egy pillanatra is, ha az ő csintalanságuk volna az egyedüli jel. De nap-nap után új figurája van a gyalázatos játéknak. Nap-nap után csinálja a füstöt a butaság. Tünetek ezek. Egy nagy lelki betegség tünetei, mely megtámadta a magyar társadalom testét.

Nem játék ez. Ha játék, akkor szörnyűségesen hazárd. Aki nyugodtan nézi, az vagy könnyelmű, vagy maga is beteg. Lehetnek ezek a tünetek külön-külön mulatságosak, de egytől egyig veszedelmesek. A kacagás ugye nagyon kedves? A jókedv tünete. Hát a kacagó görcs?

A csuhás játék mulatsága kacagó görcs. A bomlott idegzet rohama...

Igen: *a kereszt...*

Miért játszanak a kereszttel is... A kereszttel nem játszani: harcolni szoktak. Miért nem állnak csatasorba?...

Verjenek le a kereszttel mindenkit, aki gondolkozni mer. Ezt a szent jelet gyalázzák meg még jobban!

Verjék le a kálvinista templomokról a kakast, a zsinagógákról a kőtáblát. Tűzzenek minden helyre keresztet. Készítsenek kínzókamrákat, fogadjanak fel hitvalló hóhérokat. Ez harcüzenet, melyre mi is készülünk.

De ez a tévútra vezető játék borzasztó, embertelenebb az inkvizíciónál...

Talán nagyon heves voltam, de mentsen az, hogy én látom a gyalázatos aknamunkát. Én is keresztény ember vagyok, kinek a templomában, ha nincs is kereszt, felháborodik a lelkem, ha a keresztet a kereszt nevében meggyalázzák gyűlölködő, feketelelkű, buta emberek!...

Sz. 1900. szeptember 12.

ae.

278. A CSONTBARLANG

Látogatás a temetőben

Ahogy ott künn ültünk a Mülleráj előtt, felénk fújt egy novemberies, hideg szél, s összedideregünk.

Nem vagyunk mi *együtt* egészséges emberek. Külön-külön sem... Felhajtottuk gallérjainkat. Fázósan, arcrángatóan gondoltunk

valamire, s egymásra néztünk. Mi értjük az egymás nézését. Hideg lesz már, ősz, jön a köd, s egyikünk-másikunk bizonyosan köhögni fog... És szól az egyik:

– Menjünk ki a temetőbe!...

Alkonyodott. A gáz kigyúlt már. Az új színház előtt lámpabokréták égtek. A korzón nevetgélve jártak szép arcú nők és egyebek...

Hallgattunk a kocsiban. Csak nagysokára beszélt az egyik. A csontokról szólt, az emberek csontjairól. Bámészkodó koponyákról, renyhe lábszárakról, árvult állkapcákról. És mind borzongtunk a kocsiban.

A másik országba hirtelen elérünk. Még nézegettük a külvárosi házikók kigyúló világát. A házak előtt polgári nőkkal incselkedének kiöltözött mesterlegények. Ám egy kis háznál, az utolsónál, megnőtt a köd, s megtetszett célunk: a nyitott kapuval váró temető...

Az elhagyott utcavégen fiúgyerekek rikoltoztak. A kapunál megálltunk. Bámészkodó koponyák nem néztek reánk. Homályos este, csend és köd volt, s mi hallottuk a megnyugodás kéjes, csendes sóhajtását... Berohantunk...

...Moszatos, pihés bozótág van a gomblyukamba tűzve... Rohantunk mohó indulattal az irtatlan úton. Jobbról és balról ködtől tompított sötétzöld ciprusok és vastag levelű más bokrok között fehér, barna, fekete kövek. Süppedő és lesüppedt dombok. Bólingató szomorú fűzfák. És köd...

Maszatos, pihés bozótág van a gomblyukamba tűzve...

– Kié ez a törött oszlop?...

– Az Iványi Ödöné...

Hajadonfővel, a ködbe bámulva megtámaszkodunk a vasrácsú kerítésbe. Egy óriási tör látszik ideszegeződni. A tör hegye ez a sír. A kő teteje pedig el van törve... Ez ifjú ember nyugodtan alszik itt.

– Szép helyet kapott – szólt egyszerűen közöttünk a vén cinikus, ki idecsalt bennünket. Hátunk megett megmozdulnak a sötétlő fák. Ki az? Ki háborgat?...

– Nem Bacsó Kanut – szólt ismét a vén, s hosszú kezével megérintette a csonka kő barnult reliefét. A homlokánál...

Itt nagyon fájtsz szegénynek egykoron. Hogy olyan sokat gondolkozott... A homloka, a feje... Eddig nő most a gaz. A homlokáig csak. Azt nem meri benőni. Egy kiaszott búzavirágtó elfedi az egyik szemét. Dudva, bozót, gízgaz az egész sír. Ám igen szép helyen van.

Moszatos, pihés bozótág van a gomblyukamban. Az ő sírjáról téptem. Mind tépünk. Végmentem vele a fényes esti korzón, hadd nézzenek bolondnak...

Nagy, fojtó a köd, itt, e sír körül... Menjünk tovább, rohantunk...

Szép volna itt lakozni. Ez a halott város, szebb, mint ez a mozgó a hátunk megett. Szépek ezen utcák, a halál utcái, és kedvesek ezen lakók. Csendesek és békességesekek...

De süppednek a sírok, s szélesednek az utak. Mondatik, hogy e szép temetőbe igen régen vándorolnak már a csendes emberek. Aztán a besüppedt sír felé új sír jön. Egymáson álmodnak az emberek. E titokról azonban csak az élet bölcs málházói, a *sírások* tudnak...

Mondatik, hogy e sírások álmod is zavarnak. Hogy ott fekszik a csendes ember, megmozdul a takaró. Hallik az *ásónyikorgás*. Jön a vas. Egy perc, és dereka át van vágva a csendes embernek. Derekatól fejéig egy új csendes ember nyomódik reá. A lábai megmaradnak szabadon. De ezekkel nem rúghat át – a *másik* sírba, hol a másik felét nem engedik nyugodtan pihenni.

Mondatik aztán, hogy a sírásó néha kiveti a fehér csontokat, hogy hely csinálódjék az új lakóknak. S a sok fehér csontot összegyűjtik a temető *csontbarlangjában*...

A *csontbarlang*... Sokáig kerestük... A halott város vége felé van. Kasul jártunk a sárguló gyepen. A szomszédban kukoricásföld van. Zörögtek a száraz nyársforma levelek. Emberek kiáltoztak egymásnak. A kukorica-élet szedődött a temető végén... Keresztül botorkáztunk néhány jeltelen síron. Itt már, hátul, a krajcártalan embereket helyezik el.

– Itt a csontbarlang.

Mély-mély gödör. Felette zsindeletető. Volt. Most csak félig van befedve. A zsindelet elkorhasztotta az idő, vagy elvitték tüzelni fázó, szegény emberek, vagy lebontották élelmes csontkereskedők, mivel e gödörben sok a *csont*...

Bevilágítottunk. Hátunk megett halkan szólt a legfiatalabb s minden filozófiától mentes:

– Jaj, ha lehetne egy koponyát elvinni!...

Ölnyi halomban csontok fekszenek egymáson nagy testvérülésben. Öt emberöltő itt ismerkedik. Itt lesz *egy múlttá a múlt*. Itt hever az élet, mozgás, érzés, tudat, gondolkodás, önérzet, vágy, szenvedély és tudás... Fehérek, porlók a csontok. Valaha velő forrt mindenikben. Valaha jártak, beszéltek és ölelkeztek. Most fejlesztenek gázokat...

Hogy kulcsolódnak egymásra e fehér csontkarok! Mint ölelik át a vakító fehér lábcsontok a bordatörmelékeket! Hogy bámulnak nagy szemüregeikkel a kíváncsi koponyák!... Nagyon okosoknak látszanak *itt is*. Legfelülre telepedtek. Mintha kivágyának a tető nyílásán. Mintha vissza szeretnének térni...

– Ki megy le egy kötélre?

Halkan válaszol valaki:

– Menjünk innen.

Ahogy elaludt a világosság: sötéten, siron, barna-zöld bokrokon szaladtunk kifelé. A boncolóháznál álltunk meg. Itt már otthon vagyunk. Itt nincsenek báméskodó koponyák, ölelkező lábszarak. Ide hússal burkoltan kerülnek a csontok...

...Nógattuk a kocsiszt. Gyorsan... gyorsan...

Vissza az unalomba, embert látni, embert gyűlölni, embert bolondítani...

A színház előtt még égtek a fényes lámpabokréták. Nevetgélve jártak fel s alá a szép nők és egyebek...

Moszatos, pihés bozótággal a gomblyukamban nézegettem őket, a nőket, a fiatalokat, a szépeket, s lefoszlott róluk előttem a ruha, de nem a testüket láttam, csak a *csontjukat*...

Sz 1900. szeptember 13.

ae.

279. NÖVEKVIÓ IDEALIZMUS

A ringlspiel-filozófus, Bodnár Zsigmond úr, ismét megszólalt. Ez urat bizonyára ismerik. Ő a körforgó filozófia büszke feltalálója. Ő hirdeti a realizmus és idealizmus egymást le-leteprő örök harcát, s ő az, aki most jónak látja bizonyítani, hogy a *klerikalizmus és antiszemitaág térfoglalása az idealizmus növekedését jelenti*.

Így okoskodik:

Az elemi iskolától fel az egyetemekig, minden téren jelentkezik az idealizmus az ő teológiai gondolkodásával, mely uralomra juttatja a tekintélyt és hagyományt, szabad, reális nevelés helyett a valláserkölcsit sürgeti: anarchisták, szocialisták, féktelen egyéniségek helyett vallásos-erkölcsös szellemű ifjúságot akarnak nevelni, maga az egyetemi ifjúság mindenütt az egész művelt világon átalakul, a *tekintély elvének kezd hódolni*, úgynevezett nemzeti szellemű lesz, tiltakozik a kozmopolitizmus ellen, *kárboztatja a liberalizmust*, s hallgatag vagy nyílt *antiszemitizmus híve* lesz, s már az iskolák, az egyetemek falai között *megkezdí azt a zsidóüldözést*, vagy a zsidó fajnak háttérbe szorítását, melynek mindenféle tanúi vagyunk.

Ilyenkor tehát nem kellene a tudományos módszerek, nem kellene az elméletek, hanem uralkodni kezd minden téren a *teológiai gondolkodás*, vagyis az egész, az egység szempontjából való látás, midőn a mindenségben az Istennek, az egyházban a főpapnak, az országban a királynak, a családban az atyának, a férjnek hódolunk, s csak másodsorban érvényesülnek a hívők, az alattvalók és a családban a nők és a gyermekek. Végül a rossz tanárokkal hozakodnak fel némelyek. Azért nem tanul az

ifjúság, mert a rossz tanár nem tudja és nem akarja tanulásra serkenteni, bensejében a tudomány szomját fölkelteni.

Bocsánatot kérek, de ilyenkor sehol sincsenek rossz tanárok. Most minden tanár jó, aki egyszerűen, igénytelenül, új és különös módszer és elmélet nélkül tanít. Az egyetemi kinevezések is már jó idő óta ebben a mederben folynak, és sokáig így fognak folyni. *Előszóval katolikus papokat és egyszerű keresztény tudósokat fognak kinevezni. Ilyenkor kerüljük a nagy elméket, a fényes tehetségeket, akiknek önálló nézeteik, merész elméleteik lehetnének.* Óvakodunk az új felfogástól, sőt elnyomják, esetleg üldözzük azt, aki ilyenekkel áll elő. Keblünket a vallás és erkölcs, a tekintély és hagyomány utáni vágy tölti el. Aki ilyen szellemben tud szépet és nagyot teremteni, az már tetszik, noha még ezeket sem szeretjük a tanteremben látni, mert attól tartunk, hogy sokat markol, merészen lép, s túlságba csap. Azt hisszük, hogy nem az ifjúság nevelésére valók.

Nemsokára *lehetetlenek lesznek a zsidó tanárok is*, kivált a bölcsészeti, a történeti, a jogi stb. szakokban. *Ezt követeli a folyton növekvő idealizmus*, mely minél hatalmasabb, annál kevésbé szokott megalkudni a körülményekkel.

Ezeket írja a ringlspiel-filozófus – egy klerikális lapban.

Aki azt hiszi, hogy neki az a célja, hogy rendszerét igazolja a *ma* eseményeivel: az szörnyen csalódik. A ringlspiel-filozófusnál mellékes a filozófia. Nem önálló rendszer az ő rendszere, hanem a *reakció* behálózó rendszerének kifundált eszköze.

Célja: látszólag tudományos alapon bizonyítani a reakció szükségességét. Üssétek a zsidót, mert az örök törvény így kívánja. Jó úton haladtok: az idealizmus útján.

Íme: ha a butaság küzd valamiért, céljára felhasználja a – bölcsészetet is.

Finis sanctificat media...

Sz 1900. szeptember 15.

ae.

280. A PALAFÖDŐ

Írunk a palafödőről ismét, akit tegnap alaposan felpofoztak. Restelljük egy kissé a dolgot, de a tegnapi pofonok ismét aktuálisabbá tették a palafödőt, a palafödőket és más egyéb aszfaltbetyárokat.

Sajnáljuk a palafödőt, mert ő is csak áldozat. Valamint áldozat minden úgynevezett aszfaltbetyár, különösen az ilyen fajtájúak.

E jól vasalt ruhájú lények – palafödők, biztosítók, kereskedők, bankhivatalnokok stb., stb. – alapjában igen szimpátiára méltó emberek – üzleteikben meg otthon. Künn azonban áldozatul esnek az utcának s az otthon visszafojtani kényszerített önérzetnek. Kilencven

percentje nem is számít abszolúte eredményre a kiszemelt hölgnél, de jólesik a palafödőnek kirúgni egy kissé a polgári hámból, meg aztán ők – a magyarul demokrata palafödők – bizonyos arisztokrata izt éreznek a nőkultusz ilyenféle fitogtatásában.

De másképpen is elcsábítottak ők, a naiv és ambíciózus palafödők. Nem tréfálunk: áldozatai a *női aszfaltbetyároknak*. Ne tessék a fővárosba menni, méltóztassék csak itthon körülnézni. Hajh, hajh, vannak ám női aszfaltbetyárok!...

Mármost, hogy vegye észre a palafödő, aki nem otthon, csak a kávéházban és az utcán van otthon, azokat a finom nüanszokat, amiket egy nem palafödő könnyen észrevesz mint különbséget a női aszfaltbetyár és a megközelíthetetlennek maradni akaró úri-asszony között.

A palafödő tehát áldozat. Az aszfaltbetyárok idioszinkráziában szenvednek. Szanatórium kellene nekik, nem magyar narkózis...

A párizsi institutok alapján véve nem is olyan erkölcstelen intézmények. Ott diszkrétan, megbotránkoztatás és botrányok nélkül folyik le az az aktus, mely nálunk idestova a gyanús helyek közé sorozza – az *utkákat*, ahol tartózkodni vagy megjelenni kompromitáló a tisztességre adó asszonyokra...

Szeptember 16.

ae.

281. A ZSIDÓ KINÉZÉSŰ FÉRFI

A zsidó kinézésű férfi 30–35 éves lehet, kopott ruhájú és körszakállt visel.

Hogy micsoda, azt nem lehet tudni. Hogy hol van, azt még kevésbé.

Annyi tudatik róla, hogy augusztus hó 26-án *Abádszalókon* lézengett, s hogy ugyanezen a napon tűnt el szülei házából Péntek Rozália is, aki született 1887-ben.

Hogy mi ezeket honnan tudjuk? Benne van a mai Rendőri Közlönyben. Ott körözik a zsidó kinézésű embert, aki „alaposan gyanúsítottatik avval, hogy Péntek Rozáliát szülei beleegyezése nélkül magával vitte”.

Hogy honnan származik az alapos gyanú? Ezt már mi sem sejtjük. Annyit tudunk, hogy *Abádszalókon* és környékén most nem lehet valami kellemes dolog zsidó kinézésű embernek lenni.

Mert tudvalevőleg szegény Péntek Rózsikát is megölték a zsidók, mint már olyan sok ártatlan keresztyént.

Az ugyan csodálatos dolog, hogy ezek az ostoba zsidó kiné-

zésű emberek mindig akkor ölnek, mikor az antiszemitizmus erősödni kezd, de mégiscsak csodálatosabb, hogy egy hivatalos rendőri újság szintén feltáralja a rituális gyilkosság meséjét!...

Sz 1900. szeptember 20.

282. KÉPEK A NAGYVÁRADI TURFRÓL

A nagyváradi pálya egy körbe futó szántóföld, amelybe állítólag nincs még elszórva az őszi szem. Nem hinné az első pillanatra senki, hogy erre a pályára valaki ráengedje az ép lábú paripáját, hanem ha szárnyon repülő táltos.

Ám a kör alakú szántáson mégis sok ló nyargal. Nyilván, mert lovasaik tudták, hogy a szántás: pálya és nem őszi vetés.

De lám, az óvatos gazda ember másként gondolkozott. A gazdák versenyén történt tegnap. Kiállottak a parasztlovak.

Előre lehetett sejteni, melyik nyargal be legelébb. S így is történt. Egy jó pejko – ostorhegyes lehet a polgári életben – úgy ott hagyta a többit, mint a pinty.

Később kiderült, hogy a ló a pályán belül, a gyepen futott. Nem adtak neki díjat.

Kérdezték a lovast, egy fiatal legényt: miért nem tartotta a lovát a pályán. Méltatlankodva felelt:

– Azt hittem, instálom, *köles van belévetve...*

*

A pálya különben meglegedést kelthetett volna az állatvédő egyesület tagjai közt is. Először, mert a lovak nem nyargalhatták agyon magukat. Aztán meg a szántás barázdái között meghúzhatták magukat az üldözött nyulak is.

Egy versenyen azonban kiugrattak rejtekhelyéből egy tapsifülest. Bosszankodva tekintgetett szét. Másfél nap óta tanyázott a rögök közt, s most kellett észrevennie, hogy itt – *mennyien vannak...*

...Mindez nem gáncsképpen íródott. Ha valamit gáncsolni szeretnők, az az egyforintos kocsipéznél volna, amit ismeretlen okból minden a versenyterre hajtó kocsinak fizetnie kellett. Bizonyosan azért, hogy legyen egy csöppnyi vigasztalásuk a gyalogosan kimezőknek.

*

Biharország és Nagyvárad valóságos szépségkiállítást rendezett a világ legrozogább tribünjén.

Ennyi szépséget, varázsost és imponálót, szökét és barnát, nyílót és pompázót, szilfidet és molettet sehol sem lehet látni, csak itt minálunk.

És mind lelkesednek a sportért. Igaz, hogy ezt nem mutatták, de akkor mért jöttek ki?...

Sajnálom, hogy toalettfrazeológiám szerfölött hiányos. Valóban szenzációs ruhákról tudnék beszámolni. Így legfeljebb csak névsort adhatnék... Ez meg veszélyes vállalat. A verseny egyik napján például nagy ambícióval szerkesztette a névsort egy ambíciózus reporter. Sorrendet persze nem tartott. Bajos is lenne hölgyek között az elsőség felett dönteni. De arra vigyázni akart az óvatos reporter, hogy utolsó senki se legyen.

Mivel pedig a modern matematika segélyével sem tudott rájönni, hogy kell egy sorban az *utolsó* számot elkerülni, a női névsorban legutolsóknak egy *férfi nevet* tett a kis reporter...

*

Az úrlovasok közt Tisza István gróf volt a legnépszerűbb. Mind a két napon győzött.

Talán ő a világ legflegmatikusabb úrlovasa.

A legizgatóbb finisben is oly nyugodtan ült a lován, mintha csak valami obstrukciós képviselőházi ülésről volna szó.

Egy ellenzéki sportférfi is kénytelen volt bevallani:

– A Tisza István gróf kezében biztos helyen van a gyeplő.

Aki tíz lépésre a bírói páholytól egy fejhosszal be tudja hozni a lovát, úgy hogy egy arcizma sem rándul meg – annak nem ártana meg húsz obstrukciós kampány sem...

*

A kolozsvári intendánsnak valóságos udvara volt a turfon. Bölöny József – úgy látszik – becsül annyira egy lóversenyt, mint egy színházi premiert.

Nem is lehetett ám ott künn vele semmiféle primadonna s egyéb kérdésről beszélni.

Egy fiatal mágnás pedig ezekről szeretett volna valamit hallani.

– Holnap Rip van Winkle megy ugye, kérdezte kíváncsian.

Az intendáns gondolkozott egy kissé.

– Alig hiszem. Nem futtat a Geist-istálló.

– Istálló? Én nem azt értettem, hanem a színházban...

– Úgy? Azt nem tudom...

*

Tegnap öt óra körül ugyancsak bámulhattak a Széchenyi tér sétálói.

A kis kioszk fel volt díszítve. Még nappal volt, s már égtek a tejuveges kandeláberek. A kioszk főnöke, a népszerű Kornhauser Henrik járt-kelt parancsot osztogatva a *megfelelt* pincérseregnek.

Jóska, a főpincér, kire szörnyű arisztokrata allűrök ragadtak a kioszkban, büszkén járt fel s alá.

Ő ugyanis oda módosította Metternich mondását, hogy az ember a huszárhadnagyon kezdődik. Most egy kissé ő is meg volt hatva.

Fél hatkor kocsirobogás hallatszott. Az előkelő fogatok egymásután állottak meg a promenád előtt. Nemsokára ragyogóbb képet mutatott a kioszk a versenyteri tribünnél. Szép asszonyok, leányok, győztes úrlovasok, előkelőségek csinálták meg a lóversenyek zárszámadását hangos és kedves tere-feré formájában.

Később pedig, mikor már éjszakát írnak, kevésbé népes, de annál hangosabb lett a kioszk. Durrogtak a pezsgős palackok. Bizonyosan tósztt is volt bőven mindenkire. Csak a lovakra nem. Pedig ezt a két szép napot nekik köszönhetjük. Ám az ő osztályrészük mégiscsak a hálátlanság.

Hogy is mondja egyetlen sportköltőnk:

*És mi a vég, a végek vége
Ha pályáját befutva
A versenylő a harc teréről
Odakerül a sutba?*

*Erre felelt réges régen
Baco, a verulámi:
A telivérből apamén lesz,
A félvérből szalámi.*

*

E méla akkorddal búcsúzom én is a nagyváradi sportnapoktól. Azt sem merem mondani: a viszontlátásra. Egy év olyan messze van, s egy év alatt annyiszor kell az embernek vegyes *felvágottat* vacsoráznia.

Ilyen találkozást pedig még Vendellel sem óhajtok. Pedig azért vesztettem el rajta az utolsó koronámat, mert a pálya közepén *felvágott* és kitört...

Sz. 1900. szeptember 25.

Dyb.

Hiába, ha lelkesedni tudó embereket akarunk látni, oda kell mennünk, ahol az emberek ünnepek tartják, ha összetalálkoznak.

Úgy történt, hogy vasárnap este egy előkelő élesdi úriasszony hallgatta Dankóékat a Bazárban. Később Dankó ahhoz az asztalhoz közeledett, ahol a szép asszony ült. Az úriasszony odaszólt:

– Dankó, jöjjenek ki egy estére Élesdre. Majd meglátja, hogy összehozunk egy kis közönséget.

Dankó Pista a gyors elhatározások embere. Hamar válaszolt hát:

– Köszönöm a meghívást, nagyságos asszonyom. Kedden kint leszünk.

Úgy is történt. Az úriasszony nevét nem árulom el, de Bérczy Imre, Élesd főszolgabírája volt az, ki kezébe vette azonnal a Dankó-este rendezését.

Ne tessék ám azt hinni, hogy Élesden olyan könnyű az embereket összehozni, mint amilyen könnyű a mülleráji uzsonnakávénak Nagyváradon. Bérczy Imrének valóságos rendezőiséget kellett csinálni. Még főmunkatársat is vett magához Werner Kálmán tb. főszolgabíró személyében, aki igen-igen lelkes ember, s jól ért a vidéki összejövések rendezéséhez. Idő kevés volt. Ügyszólván: egy nap. Gyors posták vitték hát eme levelet a környékbeli urakhoz, főképpen nótáriusokhoz:

Felhívás!

Szíves tudomására hozom, hogy Dankó Pista, a magyar nótakirály, dalos társulatával folyó hó 25-én, azaz kedden este 8 órakor meghívásunkra a nagyvendéglő termében felterített asztalok mellett elő fogja adatni azokat a szép magyar dalokat, melyek az ő zseniális vénájából teremtek.

Szerencsének tekinthetjük azt, hogy a magyarnóta megteremtője községünket is, mondhatni, megtiszteli, mert köztudomásúlag csak nagyobb városokban szokott ő társulatával megjelenni.

Ezért is tisztelettel felkérem, hogy azon élvezetes estén, melyet ő társulatával mindnyájunk legnagyobb örömeire holnap rendezni fog, családjával együtt megjelenni szíveskedjék.

Tájékoztatásul megjegyzem, hogy a belépődíj személyenként 1-ső helyen 2 korona, 2-ik helyen 1 korona leend.

Tisztelettel
Werner Kálmán
tb. főszolgabíró

A levelet sebtében láttamozták, tegnap este legalább százhatvan ember szorongott az élesdi nagyvendéglőnek mondott helyiség nagynak mondott termében.

Ott volt az egész élesdi járás. Még a képviselője is ott volt: a népszerű Telegdi József – családjával együtt. Aztán mindenki. Élesd Göréje, a főbíró elhozott mindenkit, akit lehetett. És hogy a magyarnóta a legjobb politika: mutatta az a sok intelligens oláh ember, köztük több pap, mindannyian lelkesen tapsoltak a szépséges magyarnótáknak.

És milyen lelkes publikum ám az élesdi. Ötször-hatszor ismételtetett meg egy-egy tetszetős, jó nótát. Ötször-hatszor ismételte meg Göre és Durbints sógorok ama stiklijét is, hogy félliteres borosüvegeket egy hajtásra kiússzák. Persze ennek tragikus vége lett. Az élesdi bor nem a Bazar bora, s a két jókedvű nótás férfiú az előadás végén őszintén és habozás nélkül összerogyott.

Az előadásnak volt aztán egy speciálisan élesdi intermezzója. Nagy szünet is volt tudniillik. Ezt arra használta fel az élesdi bíró, aki az élesdi legöregebb emberek szerint a Dankó-estén csípett be életében először, hogy kiállt a pódiumra, s ékes és nehezen talált szavak kíséretében felköszöntötte a díszes közönség előtt Telegdi Józsefet, a kerület képviselőjét. A Telegdi kedvéért megtapsolták bíró uramat, akivel a képviselő is szívélyesen és megbocsátóan parolázott.

Az estén különben politika is szerepelt. Mikor Telegdi meglátta, hogy Göre hogy issza a bort, megdőbbenve kiáltott fel:

– Ezt se szeretném választómnak.

Amiből kipróbált élesdi kortések azt következtették, hogy nemsokára ismét ki kell tűzni a Telegdi-zászlókat.

A hangulat végig lelkes volt. Az előadást bankett követte, hivatalos és hivatalos tósztokkal.

A siker jellemzésére elég az, hogy e sorok kilumpolt írója ma reggel nyolc órakor életveszedelmek közt szökhetett el a bankettező társaságtól éjfél óta váró kocsijához – elkészülve arra, hogy néhány búcsúgolyóbist lőnek utána...

Mert hiába: Élesden még tudnak lelkesedni. Aztán igen helyes, jó bor van ám ott!...

Sz 1900. szeptember 27.

Dyb.

284. KESERŰ IGAZSÁGOK

Nem tudjuk, mások hogy vannak vele, mi, akik írjuk a többé-kevésbé érdekes újdonságokat, két nap óta a költségvetési bizottsági referádáinkat tartjuk a legérdekesebbeknek.

Először azért, mert a költségvetési bizottságok az ázsiai szigetországtól Európáig két kontinensen át egyformák. Nem mernek bevezetni az utálatos számok tengerébe. Úgy per tangens „hozzászól” tán az „ügy”-höz egy-egy forradalmár, de a költségvetési bizottságok egészen szűzen engedik át az előirányzatokat annak a bizonyos költségvetési vitának, mely azért nem szélesül ki soha, mert úgysem lehet nagy ok rá, hiszen még szó is alig hangzott a költségvetési bizottságban.

Ez a circulus vitiosus érteti meg talán legjobban a mi vidéki nagyobb városaink zilált finánciáit, habár ezeknek más okuk is van. Párizs vagyunk a tervekben, és kis Konstantinápolyok leszünk valóságban. Nyárspolgári hajlamainkkal vivőrök akarunk lenni, lokálpatriotizmusunk lefőzetne minden velünk egy kabátú várost, szeretnők grandseigneuröknek látszani és – *nem tudunk számolni*. Egyénileg, magunknak mind igen jó gazdák vagyunk. Ha válságos a gazdasági és üzleti helyzet, le tudunk mondani az ebéd utáni pikolónról is, vagy beszüntetjük a hírlapi előfizetést – de mihelyt közvagyonról van szó, csődöt mond a kétszerkettőről szóló tudományunk.

Dicsőretet zengünk dr. Várady Zsigmondról. Neki köszönhetjük a költségvetési bizottság referádáinak érdekességét. Neki köszönhetjük, hogy elmondta azt a sok keserű igazságot, amik nem olyan keserűek, mint amilyen igazak, s amik bizonyára nem hangzottak el hasztalanul. Ettől az igazi és nemes európeertől sokat nyert már a közpálya. *Többet, mint amennyit ő nyert e közpályától. Ha ezt a példát sokan követnék, nem volna olyan érdekes nálunk a költségvetési bizottság ülése, de mennyi nagy és érdekes alkotás kárpótolna azért!*...

Sz. 1900. szeptember 28.

285. X. ÚR

X. úrék itt vidéken háromféle módon kezdenek szerepelni. Vagy: kacérkodnak a hírlapírással. Vagy: beiratkoznak némely egyetekbe. Vagy: barátokoznak a huszártisztekkel, s rendezik a szezon összes számbavehető négyeseit.

X. úr a közélet számára való megszületésekor gyámoltalan,

miként minden poronty. Tétova szemekkel nézdel szerteszét. Előtte összegomolyog a hivatali főnök, az ismerős előkelőségek, a protekcióképes jóbarátok, a jó pártik és minden-minden képe. Ír, sétál, táncol, zsúrozik, szervez, belép, kilép, intrikál és naivoszkodik. Van valami sejtése arról, hogy *ő akar*. De hogy mit, az még előtte alaktalan álomkép.

Ám történik, hogy valami banketten X. úr titokszerű divinációval kivész a zsebéből egy régi idő óta tartogatott finom szivart, s egy holdkóros, de ekkor is előkelő mozdulattal megkínálja a szomszédját, ki történetesen újságíró.

A skriblernek a szivar pompásan ízlik. Akkor este, mondjuk, a keresztény ifjak Excelsior dalköre tartja a bankettet. Másnap X. úr élvezettel, kéjjel olvassa, hogy *ő* az egyletnek a lelke. *Ő*, aki különben ismert, fiatal, szimpatikus alakja a helyi társadalomnak.

A szivar eldöntötte X. úr sorsát. A gyámoltalan poronty mesés rohamossággal kezd fejlődni. Hivatalában előlép. Az Excelsior alelnökké választja. Egyik lap kellemes ál-hymenhírt közöl róla. A várostatya-választáson kap két szavazatot. Választmányi tag lesz a lövészeknél, tűzoltóknál, sakkörben, s a jó ég tudja hol. Végigsétál vele a színtársulat primadonnája fényes délelőtt az utcán.

S mindeme ténykedéseit nap-nap után feljegyzí az örökkévalóság számára az a pár skribler, „akkikkel jó barátságot tartani”.

De X. úr itt nem áll meg. Emelkedik szédületesen. Neve fogalom lesz. *Ő* pedig díszelnök még az olyan egyletekben is, ahol tagok nincsenek. Próféta *ő*, kit a jósors adott városának.

És X. úr boldog ember, nagy, becsült férfiú. Sajnos azonban egy baja van. S erről gyakran panaszol barátainak:

– Borzasztók azok a skriblerék. Az ember nem tud olyat tenni, amit meg ne írjanak. Szörnyű, kellemetlen népség...

– Talán ugyane pillanatban, távol X. úrtól mondatik egy skribler által több skriblernek:

– Higgyétek el, nincs felségesebb dolog a világon, mint kiválasztani a tömegből egy szürke alakot, s abból nagy embert csinálni, hogy aztán lenézhessen – *bennünket*.

Eme mondásért rajzolódt meg X. úrék típusa...

Sz 1900. szeptember 29.

ae.

286. DANKÓÉK MENNEK

A vajda összeszedi a sátrát, s népével együtt elmegy messzire.

Az a zseniális cigány ember, ki egyebek közt a magyarnóta királyának is neveztetik, szívünkhöz nőtt nagyon. Hiszen itt töltötte majdnem egészen a csendes, a szép nagyváradí nyarat. S a kihalt aréna koporsói körül elandalogtunk óh hányszor az ő csodaszép nótáin, hangulatos, nyári éjszakákon...

A vajda ma este búcsúzik. Aztán megy innen Babilonba, fel Pestre. Jön az ősz. Vajon el fogja-e ezúttal kerülni szomorú végzete?

Vagy majd ismét elkezd fuldokolni az őszi ködben, s el kell vánszorognia ismét oda, ahol az emberek tüdőit reperálják[!]? Szegény Dankó Pista, őneki keservesen kell meglakolni azért, hogy lázas, tüzes cigányvére van, s ő ezt eldalolni kénytelen.

Érdekes, nagy koponyáját előreahajtvá látjuk majd ülni a kocsi-ban. Holnap, szombaton reggel utazik a vajda, színes, szép emlékeket cipelve innen Nagyváradról, melynek ő adott módot bebizonyítani, hogy tud ám lelkesedni, csak értékes lelket találjon.

Szeretettel búcsúzunk ma este Dankóéktól, s szeretettel mondjuk: a viszontlátásra.

Sz 1900. szeptember 29.

287. HÉTRŐL HÉTRE

A dicsőséges sah-in-sahnak, a császárok császárijának áldja meg Allah mind a két adakozó kezét. Áldja meg, mert néhány száz embert boldoggá tett e honban, s áldja meg, mert kibékítette azt a méltatlankodó sereget, melyről annak idején a szíami király megfélekedett. Áldja meg érte Allah a dicsőséges, bölcs fejedelmet!...

*

Annak idején íródott e lapban egy kegyetlen hangú kis hír. Arról szólott, hogy a perzsa sah Európába készül, s e célból tömén-telen mennyiségű rendjelet készítettet. S úgy szólott a hír, hogy mivel vagyunk mi különben a kongói vadaknál? Ezeket néhány üveg kalárral meg lehet nyerni. Minket pedig egy rendjel a boldogság kéjével tölt el.

Úgy mondják, hogy távozóban még sok nevet jegyzett ceruzájával a mandzsettájára a sah. Ezek még mind rendjelet fognak kapni.

Ha ez igaz: Magyarországon a perctől fogva becsülete lesz a piszkos mandzsettának.

*

Lesz képkiallításunk. Megcsinálták a Szigligeti Társaság téli programját. Megnyílik az első téli szezon. Soha ilyen fellendülést! Soha ilyen vágyakozást a szellemi derelyék után!

A képirásból eddigelé az Etsedy atelier-vel szerepeltünk. Az irodalmiakat nem bántom. Saját fészek. A színház-odüssze[áj]át ismerjük. És most egyszerre hol tartunk!

Most már egyéb nem kell, mint –

- 1.) Műbarát, ki a képkiallításba megváltja a jegyét.
- 2.) Irodalombarát, ki könyvet vesz és főképpen olvas.
- 3.) Színházlátogató, ki némileg a szindarabért megy el a színházba...

*

Csodálatos város ez a Nagyvárad!... Ma például határozott, s legalábbis negyvenegy fokos lázban volt. Úgy hírelett ugyanis, hogy a reggeli alföldi vonattal jön az első nagyváradai szintársulat.

Micsoda népvándorlás indult meg már a kora reggeli órákban az állomás felé.

Délben pedig olyan népes volt a korzó, mint csak este szokott. Látni akarta mindenki *őket*, akikért azért vágyakozunk csak, mert ismeretlenek.

Ám ők értenek a kíváncsiság felcsigázásához. Egyszerűen nem jöttek meg.

Filozófus ember hamar eljut gondolatban a túlsó oldalakra.

Nem lehetetlen, hogy a várva várt *ők* majd a távozáskor nem később, de hamarabb mennek egy vonattal. Ez persze csak a Nagyváradon örvendetesen megszaporodott, sőt „összeegyleteződött” filozófusok kedvéért jutott eszünkbe. Mi nem kívánjuk.

Sz 1900. szeptember 30.

288. A VÁLASZ

A pesti néppárti egyetemi ifjaknak megadta a választ a debreceni akadémiák ifjúsága. A válasz olyan, aminőt megérdemeltek: kérlelhetlen és kemény.

Toporzékol dühében persze az Alkotmány, s magában dühöng a többi többé-kevésbé néppárti lap. De ez mutatja igazán a debreceni állásfoglalás nagy jelentőségét. Debrecen ifjúsága méltó maradt a dicsőséges elődökhöz. Kinyilatkoztatta, hogy a magyar ifjúság nagyobb serege érett és hivatott a jövőre. Nem tévesztették meg tet-

szetős és üres jelszavak. Nem ült fel a gyűlölködő, önző butaság agitátorainak. Maradt az, ami a márciusi ifjúság volt: magyar és szabadelvű, lelkes és erős.

E válaszra, a debreceni impozáns tiltakozásra szükség volt. Nem lehet közönyös senki előtt milyen, mit cselekszik és mit akar a magyarság ifjúsága. Ők a nemzet jövője, ők a magyar társadalom leendő vezetői.

Szép és dicséretes volt a debreceni válasz. Klerikális gáncsok csak szebbé és dicséretesebbé teszik. Gúnyolódjanak csak, hogy Debrecen a Lipótvárossal ölekezett össze. Hallgassák el, hogy a nagygyűlésen felekezeti különbség nélkül vett részt az ifjúság. Ne vegyék tudomásul, hogy a gyűlés szónokai közül kettő jó katolikus ifjú volt. Az efféle mesterkedések nem ártanak.

Az igazság az, hogy a debreceniek megmentették a magyar ifjúság becsületét, s megmutatták, hogy a magyar ifjúság nem szegődhetik fekete zászló alá.

Nagy eredmény ez. Dicséret adódjék értel...

Sz 1900. október 2.

289. CSELÉDEK SORSA

Két öngyilkossági kísérlet

Az emberi elme gyönyörű szárnyalásokra képes. Az emberi fantázi felséges légvárakat alkotott már. Kiváltságos szellemek, világmegváltó, balga gondokon töprengők agyából kipattant már nem egy ige, amely testté válva, csakugyan megváltotta volna [a] világot.

És a gondolkozás és ítélet nélkül valók tömege, a vakok és a rosszakaratúak, a balgák és gonoszok sokszor elzúgták már, hogy testté vált az ige, hogy itt van az ígéret földje, hogy megvalósult például az az isteni fantom, amelynek egyenlőség a neve. Pedig csak az emberi eszmének gyönyörű szárnyalása, az emberi fantáziának felséges légvára ez az ideál.

Egyenlőség... Menjünk a cselédekhez, és kérdezzük meg őket, hogy van-e egyenlőség. Megszűnt-e a jobbagység, a rabszolgaság. A ő sorsuk, az ő nyomoruk, az ő jajsavuk hangosan fogja kiáltani, hogy a bérrabszolgaság nyomorultabb, gyöttrőbb és lealázóbb, mint az a másik rabszolgaság, amelyről büszkén hirdetjük, hogy vége van.

Ha két szabad ember szerződésre lép úgy, hogy az egyik – a cseléd – adja a munkáját, a másik – a gazda – kialakudott, bár rende-

sen felháborítóan csekély bért fizet ezért, van-e joga azért az egyik szerződő félnek, ha kedve tartja, felpofoznia a másikat.

Nincs. Természetesen nincs. De azért gyakran felpofozza.

Van-e joga megrövidíteni? Természetesen nincs. De azért gyakran megrövidíti.

És a szerencsétlen felpofozott, megrövidített cseléd mit csináljon? Hiába megy akárhová – a gazdájának adnak igazat. (A kivételeknek, mint amilyen a nagyváradi esetben a rendőrség, az őket megillető tisztelet.)

*

Két cseléd akart ma meghalni Nagyváradon. Az egyiket felpofozták, a másikat megrövidítették. Fialat csinos teremtés mind a kettő.

Azok közül való, akik elég szépnek találják a világot, akik érdemesnek találják élni. És akiknek nagyon el kell búsulniuk, hogy az öngyilkosságra szánják magukat.

Az egyiknek Deák Júlia a neve. Tizennyolc éves. A gazdáját Schönbergnek hívják. – A gazdájának gyermekei is vannak, és az egyiket közülük ma összeszidta Deák Júlia. – Talán bosszantották, talán hirtelen haragú Deák Júlia – az bizonyos, hogy a gyereket összeszidta. Emlegette a „nyavalyát” is, amit nem kell tragikusan venni, mert hiszen mi parasztnépünk igen könnyen és gyakran minden határozott rosszakarat nélkül elmondja ezt a szitkot. De a gazdája tragikusan vette. És felpofozta Deák Juliát, alaposan felpofozta. Jobbról is, balról is, hatalmas csattogó ütésekkel, úgy hogy a kíváncsiak összefutottak a rút zaj hallatára.

Deák Júlia nagyon elkeseredett. A megbántott emberi méltóságérzet fellázadt benne. Istenem, hogy azok, akik pofon ütnek valakit, nem gondolják meg, mit tesznek: hiszen arcul ütni valakit, ez a legszörnyűbb megalázás, az emberi méltóságnak a leghallatlanabb megbecstelenítése.

Deák Júlia úgy látszik nem bízott abban, hogy a szégyenéért elégtételt szerezhet. Hisz elhatározta, hogy meghal.

Elszaladt Tóth Zsigmond üzletébe és egy üveg sósavat vett. Azután hazament és megitta.

A szörnyű mérég összeégette az egész belsejét, de a gyors orvosi segély megmentette őt. Nem fog ugyan meghalni, de szörnyű kínok között vergődik a Bihar megyei közkórház egyik termében Deák Júlia: akit pofon ütöttek, és aki ezért meg akart halni...

*

A másikat Erdélyi Teréznek hívják. Erdélyi Teréz szintén fiatal. – Tizenennyolc éves. És Erdélyi Teréz is meg akart halni.

Rövid idővel ezelőtt Hann Lajosnál szolgált Erdélyi Teréz. Itt, amint ő mondja, rendes időben felmondott, és elszegődött más-hová. Amikor pedig el akart menni, akkor azt mondta neki Hann Lajos, hogy nem ereszti el, mert nem mondott fel rendes időben. De ha mégis el akar menni, fűzte hozzá a nagylelkű férfit, fizessen neki három forintot, és akkor elbocsátja.

Tudnivaló, hogy három forint volt Erdélyi Teréznek a félhavi fizetése. Egy teljes fél hónapig kellett Erdélyi Teréznek futkosnia, engedelmeskedni a parancsoknak, végezni terhes, fárasztó, megalázó munkát, hogy három forintot kapjon.

És Erdélyi Teréz kifizette a három forintot, vagy azért, mert pontosan ott akart lenni, ahová beszegődött, vagy azért – és ez a valószínűbb –, hogy elmehessen Hann Lajostól.

Kifizette a három forintot. De azután búsult azon, hogy őtöle igazságtalanul elvették azt a pénzt, amelyért egy fél hónapig dolgozott. Reménye úgy látszik nem volt arra, hogy a pénzt visszakapja – kiment hát ma délelőtt a vasúti vashídhöz, és belevetette magát a vízbe. Előbb az volt a szándéka, hogy a vonat elé fekszik, de a vonat szerencsére előbb robogott el, mint hogy ő odaért.

A vízből pedig kimentették. Fuldoklott már és elvesztette az eszméletét, amikor Deák János és Lengyel József, két derék fiatal-ember, kimentette a vízből.

A szerencsétlen leányt elvitték a rendőrségre, ahol Gerő főkapitány előtt elpanaszolta a baját. A főkapitány azután megvizsgálta: megígérte neki, hogy ha a három forint nem járt jogosan a volt gazdájának, akkor visszakapja.

A kétségbeesett lánynak egyébként most már nincs semmi baja.

Sz 1900. október 5.

290. A DEBRECENI HATÁROZAT ÉS A NAGYVÁRADI JOGÁSZOK

Úgy értesülünk, hogy a debreceni ifjúság határozata pár nap múlva megérkezik a nagyváradi jogakadémia ifjúságához, avval a kéréssel, hogy a határozathoz a nagyváradi jogászok is csatlakozzanak.

Az okok, amik a debreceni ifjúság megnyilatkozását szülték, ismereteseek. A budapesti egyetemi ifjúság vezetőit behálózták holmi

politikai szélhámosok, s ezeknek az úgynevezett vezetőknek sikerült félrevezetni, megmételtyezni az ifjúságnak egy igen nagy részét. Ezek az úgynevezett vezetők is csak részben behálózottak. Többségük tudatosan cselekedett. Már ifjan megromolva kiszámítottan dobták be magukat a szennyes árba. A stréberkedés, az érvényesülni akarás azt súgta tán nekik, hogy a jelen olyan korszakot ígér, melyben az ész és becsület nem érvényesülhet. Így lettek azok, amik. Néppártiak vagy antiszemiták, a név mellékes.

Mit tart a nagyváradai jogakadémia ifjúsága a pesti egyetemi ifjúság jelenlegi vezetőiről, ezt kérdi meg a debreceni határozat, amiről még valamit el kell mondani.

A néppárti sajtó abban mesterkedett először, hogy a pesti egyetemi ifjúság bornírt csapatának győzelméből az ország ifjúságának állásfoglalására következtessen. Nem sikerült. A vidéki akadémiák ifjúsága már pár év óta harcol a fővárosi pestis ellen. Itt, vidéken az ifjúságban nincsenek százas falankszok. Az ifjúságnak szerep jut a társadalmi életben is. Az egyéniség itt jobban fejlődhetik. Itt nincsenek összeverődött eszmenélküli, jámbor tömegek, melyeket pár szíjas, ifjú stréber vezethet. Az ifjúság itt érettebb, józanabb, elfogulatlanabb. Emlékezzenek csak vissza a nagyváradai joghallgatók a tavalyi debreceni kongresszusra. A vidék ifjúsága egy emberként utasította vissza a pesti zöld lovagok éretlen maszlagát!...

Mikor most a debreceni ifjúság impozáns módon adta meg a választ nekik: a néppárti sajtó új és aljas mesterkedésbe kezdett. *Antikatolikusnak* akarta feltüntetni a debreceni akciót. Ez a gyalázatosság méltó a néppárt tagjaihoz. Így akartak vizsályt kelteni a vidéki ifjúságban, így akarták megbénítani annak egységes működését. A machináció nem sikerült. Debrecenben egyetlen felekezeti hang nem hallatszott. A nagygyűlésen *az összes katolikus hallgatók* lelkesen tapsoltak a magyar ifjúság tradícióihoz méltó határozathoz.

Kérve-kérjük a nagyváradai jogakadémia ifjúságát: legyen méltó magához, a vidék erős ifjúságához. Ne engedjen magához férközni hazug profétákat. Ne feledje el, hogy itt, Biharban csak egy hitvallás lehet: *a szabadelvűség*. Ennek a hitvallásnak kik lehetnének a legdicőségesebb hitvallói, mint az ifjúság. Itt, Biharban a szabadelvűségért harcoltak a katolikus Beöthyek és a református Tiszák. Itt vallásáért ember embert nem gyűlölt. Magyarország és haladás: ez volt itt a zászlóra írva mindig!... Ne feledje el ezt a nagyváradai akadémia ifjúsága. Ne feledje el fiatal, szimpatikus elnöke. Legyen hű a múlthoz, s adjon reményt a jövőre. Pár nap múlva itt lesz a debreceniek határozata!...

Sz. 1900. október 5.

ae.

291. EGY KÉNYES KÉRDÉS

Farkas Izidor úr, a színügyi bizottság tagja, kényes kérdéssel hozakodott elő a mai bizottsági ülésen. Mivel pedig – miszerintünk – a kényes kérdések nem arra valók, hogy elhallgassuk, hanem hogy elbánjunk velük: mi hozzá merünk szólni a Farkas Izidor úr kényes kérdéséhez.

Farkas Izidor úr nem akar egyebet, mint hogy a színügyi bizottság akadályozza meg, hogy a színház földszinti helyeire vagy a páholyokra az alsóbb- és felsőbbrendű demimonde-ok válthassanak jegyet. Jól értsük meg. Nemcsak azok, kik barátságos összeköttetést tartanak fenn Nagyvárad törvényhatósági város rendőrségével, de azok sem, kik a rendőrségi érintkezések kizárásával lettek híresekké. Szóval azok a hölgyek sem, akik – hogy úgy mondjuk – a demimonde magasabb stílú hősnői.

Farkas Izidor úr indítványát nem fogadták ám olyan szimpátiával, mint azt[*] a mi nagyon kisvárosias s kissé nagyképűsködő felfogásunktól várni lehetne. Dési Géza dr. szintén színügyi bizottsági tag, erős szavakban tiltakozott az egyéni jogoknak ilyen kényelmes elkótyavetyélése ellen.

Rimler Károly főkapitány pedig a rendőrség diszkréciójára kéri bízni az ügy lebonnyolítását.

Hát a mi véleményünk ezek közül: egyik sem. Ám a Farkas Izidoré legkevésbé. Mi disztिंगválónk. A rendőrség diszkrét eljárására bízónk azokat, akik különben is összeköttetésben vannak a rendőrséggel. De ezeket sem feltétlenül. Tessék velük közölni, hogy hova válhatnak jegyet. Ezt sem azért, mert talán előtolakodásuk sértené a tisztességről magasabb fogalmakat alkotó, úgynevezett társaságbeli egyéneket, de mert ezeket a páriákat minden lépésökben megrendszabályozzák: veszélyes volna hát a színházi látogatásukra teljes szabadságot adni nekik. Ezért van szükség a rendőrségi diszkrécióra, nem másért.

Az úgynevezett nagyobb demimonde-okról pedig szó ne essék. Brutalitás volna, ha az alsóbbrendű hivatásosokkal soroznók össze őket. De még így sem gátolhatnók meg a kényük-kedvük szerinti színházlátogatásban. Egyszerűen azért, mert ők megrendszabályozva – mint amazok – nincsenek, és nem is lehetnek. Elképzeltetlen botrányok származhatnak abból, ha mi rendőrségi diszkrécióra bízunk a megítélését, kik járhatnak a színházba!

Végül röviden még egyet. A társaságbelieket sem zavarhatja a demimonde-ok társasága. A legelemibb szabálya az a társaságnak, hogy azt ismerjük meg, akit akarunk, s akit nem ismerünk, az nem létezik! Sapienti sat...

Sz. 1900. október 6.

ae.

Ahogy nyargalunk, rohanunk el mind messzebb a múltból: az emlékezni tudást egészen elfeledjük. Nem értjük, nem akarjuk érteni az élet régebbi erőit, mik valaha embermilliókat mozgattak. Isteni álmokat kikacagunk, szent tüzeiken csodálkozunk, felséges emlékezéseken megütődünk. A holnapra sem licitálunk, de a tegnaphoz éppen nincs közünk. Nem vagyunk elég egészségesek az összefoglaló gondolatokra. Tudatosan hazudnak a poéták, hogy mítosz lesz a múltból. Nem lesz mítosz. Minekünk a mesék nem kellene. Mi analizálunk, tételődünk, viaskodunk. De mindig csak a mán. Történeteket már íróemberek sem írnak. A mi történeteink reportok, egy fél órára szánvák. Bizony elfeledtük, bizony nem értjük az *aradi tízeshármat* sem. Ha ünnepet ülünk értük, *magunkat* ünnepeljük s a *mát*. A nagyhangú hírlapokban sincs egy őszinte szó. Robot, robot, keserves robot. Hiába tagadnók, így van. Meg fog bennünket vetni egy eljövendő kor, mert nincs igazunk, ha átmítjuk is evvel magunkat. Az emberiség halad, és haladnia kell. S ami szép, dicső van az emberiség történetében, azt mind a szentséges örület, a mámoros láz teremtetten. Nem a mienkféle vegetáló önzés. Nem bizony...

*

Mi a máért élünk. Aki megéri s kihasználja ezt a bűnt: igen előre juthat. Soha még a siker olyan szent nem volt, mint most. Ezt is tagadjuk. Persze hiába. De meg nem is tagadjuk. A levegőt is elárasztotta ez a bűn. Megmételtyezte a leglágyabb, legalaktalanabb lelkeket is. Meg az ifjakat, kik őrizői, baktériumtelepei voltak a legszébb betegségnek, a lelkesedésnek.

Az egyetemi ifjúság néppártisága egyszerűen megérthető. Ez antiszemita ifjak szeretik magukat. Felmondták a baktériumtelep szerepét. Ők bizony nem lelkesednek. Ők érvényesülni akarnak mindenáron, s élni a kor parancsa szerint. Legyen nyugodt a tisztelt közönség, ha a jövő a radikalizmusé volna, lennének ők szívesen radikálisok is...

*

Nem érdekes, csak tanulságos, hogy a *klerikális érdekek nagyváradi lapja* máról holnapra lett nyíltan néppártivá és antiszemitává. Mikor megindult, óvatosságra intették, s joggal. S ha most eldobta az óvatosságot, azt jelenti, hogy szerkesztői szerint ma már nincs szükség az óvatosságra... Hát eddig sem volt szükség. Mi azt kívánjuk,

hogy ellenségeink az arcukat mutassák. A kis nagyváradai néppárti hadakozótól nem félünk. Éppen azért, mert megmutatja a fegyvereit. Klasszikus hasonlattal: *Don Quijotétól* nem félünk. Ám ők inkább a *Szultán* Rettenetes basái. Igen mulatságosak. Kár, hogy az operettet hamar megunja az ember...

*

A settenkedő ellenféltől lehet tartani. Vannak a közvéleménynek olyan kedves orgánumai, amelyek mimóza érzékenységgel bírnak. Rájuk fúj egy hecckáplán: rögtön feketék. Egy kálvinista előfizető le akar mondani: protestáns barátok. Sok a zsidó hirdető: lelkes liberálisok. Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes. – Ezekkel már bajos elbánni. Mert ezek óvatosak. Olyanok, amilyenek akarnak. Egy vigasztaló van e kis mimózákkal szemben. Hogy senki sem hisz nekik.

*

Hát itt vannak a *színészek*. Jóízlésű emberek, mert türelmesen várják, míg sor kerül rájuk. Mintha itt sem lennének, egész helyesen elvonultak.

Így van ez jól. A színésze a színpad. Eladták neki céljait, magukat, idegeiket.

Nekik az az igazi világ. A „társas lény” színészről azt tartjuk, hogy lehet ügyes ember, de művész nem. Nem szeretjük, de megbecsüljük azt a színészt, ki azt tartja magáról, hogy ő lehet arisztokrata. Aki úgy beszél más emberfiáról: *közönségbeli*. Helyes ez. A színész tartsa magát a színpadhoz, s ne lássa meg sem ott, sem másutt a közönséget. A színésznő éppen ne. Az a színésznő, amely már-már típusá lesz a magyar színpadon, nem művésznő. Egy hölgy csak, kinek hasznos a színpad...

Sz. 1900. október 7.

293. ÜNNEP ÉS BANKETT

Egész város a legújabb botrányról beszél. Arról tudniillik, hogy a színház megnyitása napján két bankett lesz: a hivatalos és a szintársulaté. Ez a legújabb botrány, s mikor a *botrány* szót használjuk: nem akar ez kritika lenni senkire. Nem kutatjuk, hogy ki a hibás, és kinek van igaza. De hogy az ünneprontásra alaposak a kilátásaink: *ez botrány*.

És eszünkbe jut ismét valami. Amiről már régen gondolkozunk, s amit már meg is írtunk vagy kétszer. Az jut eszünkbe, hogy mi, híres bankettrendező magyarok, sohasem *ünnepet* ünnepelünk, hanem *ünnepeltetjük magunkat*. Az ambiciózus felső gimnazistát, aki március 15-én a 119 Ábrányi-óda valamelyikét szavalja, s nem az ihleti meg, hogy ő mint a dicső márciusi ifjak utódja fiatal szívének lelkesedésével fogja elragadni a fásult öreg szíveket. Nem ez. De arra gondol, hogy kilép a nyilvánosság elé, szerepelni fog, feltűnik, meggratulálják az édesapját, ismerni fogják. Szóval célja, ihlete a legtöbbször csak az, *strébolva* kezdje meg a mai érvényesülés legbiztosabb útját: az ismeretszerzést és a *mindig és minden áron való szereplést*...

A tejeles szájú gimnazistától milyen szédületes fejlődés van a közéleti öreg rókáig!... A felnőttek példáján okulató gimnazista gyereknek még legalább van egy percnyi ünnepi hangulata. Az öregek már ezen is túl vannak. Szabadságharcunk nagy napjainak évfordulóit gyakorta rángatják elő titulus bibendi és orandi végett. Ám ünnepük tartalmatlan és lelketlen. A rendező és szónokoló urak *magukat ünneplik*... Hány esetet tudunk Budapesten, hogy szabadságharci évforduló ünnepségére *elfeledték meghívni a nagy idők agg harcosait*. Ez mutatja, hogy ünnepük hazug és lelketlen volt. A mi ünnepeinken mindent ünnepelnek, csak azt nem, amit ünnepelni hirdetnek!...

Nincs érzékünk a múlt iránt. Nincsenek ideáljaink. Nincsen lelkesedésünk. *Nincs – őszinteségünk*. Hiúk vagyunk, áttatók. Még az érvényesülni törekvés sem *akarát* minálunk, csak: *strébolás*...

...Mindezek régi impresszióink. Nem a színház megnyitására, nem is a készülő botrányra vonatkoznak. Azt hisszük, még ezt meg lehet akadályozni. Aminthogy tartozunk is megakadályozni. Ez az incidens csak alkalmat adott régi igazságok elmondására...

Sz 1900. október 10.

ae.

294. A SZÍNHÁZ

Hogyis kéne csak kezdenem? Ilyenformán talán:

– Hölgyeim és uraim, én eddig nagy csalódásban éltem. A színház nem színház. A primadonna nem primadonna. A betű nem betű. S én nem vagyok én. Így kell lenni...

Én erre nem is most jöttem rá. Érdekes dolog ez. Az embernek vannak régi igazságai, de azért olyan gyámoltalan, akárhogy is erősödik, nem meri kimondani. Ezért is nem vagyok én én...

Hát ilyen régi igazság a színházé is. Én ismerem, más is ismeri.

Ott éltem volt köztük néhány évekig. Láttam, hallottam, és most mégis meg vagyok rökönnyödvé:

– A színház, nem színház. A primadonna, nem primadonna. A betű, nem betű. S én nem vagyok – én...

Mert olvasták önök is a lapokat. Egyelőre csak a sah úrról. A színház nem színház, s a gyér bajuszú, gethes sahnak minden nőnemű színész illegette magát a színpadon. S a bété arcú, karcsú konzervatorista hölgyek egymást majd letaposták nagy erőlködésben a szemközi páholyban. S a népszínházi énekkar nőtagjai legbokrab és legugróbb szoknyáikat öltötték magukra, mikor a gyémántos sahin-sah énekelni hívta meg őket. A többit is olvasták. Hála a modern kor vívmányainak: önök már reggel olvashatják, ha este tíz órakor megcsípi a szobaleány arcát egy egzotikus fejedelem.

– A sah nem sah. Én nem vagyok én.

Ha én a sahnak lennék: őszinte sah lennék. Szólanék a vendéglátó nagy uraknak ilyen:

– Nyugati barmok, mégsem vagytok olyan barmok, mint én hittem. Ismeritek, művelitek a szépet. Művelitek a költészetet is. Vámbéry ugyan nem Firduszi, de elég méltóságos. Zeneszerzőitek pedig kissé útonálló. Mindegy. Egyben megelőztetek. Megcsináltatok a paradicsomot – hurikkal. Ez igen szép. Nyugati barbárok, nagy huncfutok vagytok, nagy csintalanok. De okosak. Allah rendelte el, hogy imádjátok a nőket. És ti csináltatok színházakat... Így kéne dicsérni bennünket a sah úrnak...

Én pedig csak annyit tudok:

– A színház nem színház. A primadonna nem primadonna; a sah nem őszinte. Mi meg éppenséggel bolondítjuk egymást...

Sz 1900. október 11.

ae.

295. A DEBRECENI JAVASLAT A NAGYVÁRADI JOGAKADÉMIAÁN

A debreceni akadémiák ifjúságának ismert határozata a budapesti egyetemi ifjúság klerikális néppárti heccelődéseivel szemben, mint azt már megírtuk, megérkezett a nagyváradi jogakadémia ifjúságához.

Pár nap óta egyébről sincs szó a nagyváradi jogászok közt, mint a határozatról. S amit nem hittünk, nem akartunk hinni: azt halljuk, hogy a nagyváradi jogakadémiaán egy párt formálódott, mely a debreceni határozat felett való napirendre térés érdekében agitál.

Hogy ez az esetleges *napirendre térés* mit jelent, felesleges ma-

gyarázni. Többet annál, mintha megbotránkoznának a határozaton, mintha bizalmat szavaznának az egyetem néppárti ficsúrainak.

Tudvalevő, hogy a debreceni határozatot nem egy vagy két ifjúsági társulat vagy egyesület hozta.

Az egész ifjúság nyilatkozott meg a határozatban. Az ifjúság szabad, nagy gyülekezése adta meg neki a szankciót.

Csakis így impozáns egy nagy jelentőségű ügyben bárminemű állásfoglalás. Egyébként is az ifjúsági egyletek mindenikének határozott hivatásuk és céljaik vannak. Ezek az egyletek semmiképpen bele nem vonhatók hivatásuktól, céljaiktól eltérítő akciókba.

A nagyváradai ifjúság egy tekintélyes zöme azt várta, és méltán várhatta, hogy a debreceni határozat felett is ifjúsági gyűlés fog határozni. Hogy történt, s mi okból – nem kutatjuk, a faktum az, hogy a debreceni ifjúság határozata felett nem az ifjúság, hanem az ifjúsági olvasóegylet fog határozni.

A határozat még e módjának sem akarunk elébe vágni. Legfeljebb annyit mondhatunk, hogy az olvasóegylet döntése akármilyen lesz: nem az ifjúságé, csak az olvasóegylet tagjaié.

És még valamit. A magyar ifjúság soha ravaszul óvatos, kiszámítottan meleg vagy hideg, parlamentírozó nem volt soha. Ne legyen soha. Ha a nagyváradai ifjúság olvasóegyesületének tagjai nem helyeslik a debreceni határozatot: mondják ki nyíltan.

Még a néppártiság vádja is könnyebb a gyávaságnál.

Várjuk hát az olvasóegyesület – nem az ifjúság – mai határozatát, s még mindig azt akarjuk hinni, hogy múltkori szavaink nem hangzottak el hiába, s a magyar ifjúsághoz méltó, józan és liberális lesz. Meglátjuk...

Sz. 1900. október 12.

296. SZIGLIGETI HÁZA

Zagyva, eszeveszett a fórum népe, terhes a felleg, nehéz a levegő, egymással szemben féket vesztett csapatok: midőn *Nagyvárad* város felgyújtja a tüzet új oltárán, mikor az eszmék szent templomában felhangzik az első prédikáció...

Mikor a fórum háborog: elszabadul minden vétkező indulat. Az egyenetlenség ördöge végigszáguld seregével a méltóságosan nyújtózkodó városokon, de nem kerüli el a verőfényes, csendes tanyákat sem. Ösztökél és uszít...

Fáj nekünk – önzők vagyunk talán –, hogy a mi ünnepünk nem lehetett nagyobb korok, csendesebb emberek ünnepévé.

Fáj nekünk, hogy utolsóig sajtolt véráldozatunkkal nem értet-
hetjük most meg áldozatunk nemességét. Fáj nekünk, hogy ünne-
pünkkel – ne szépítsük – magunkra maradtunk...

Mert a mi ünnepünk nem helyi ünnep. Tartalmasabb, jelentő-
sebb a *ma* minden eseményénél. Emberségesebb időkben áthatna
minden magyarul beszélőt... Hiszen *itt*, a mi falaink közt bontogatta
szárnyait a magyar géniusz. A mi apáink lelkesedése adott lendületet
neki repülni. S ha berzenkedő, önhítt krónikások elgethesedett buda-
pesti színházaikban hangulatot keresnek: *nekünk köszönhetik!*

De nem csak ez fáj... A kibontott szárnyak hogy összetörtek
azóta!... Mi azt hittük, hogy suhogásuk jobb jövő zenéje. Nemesítést,
emelkedést, szent visszahatást vártunk... S édesapáink lelkesedésé-
ből szörnyű eltompulás, a szárnyakból piszkos kezekben hazug tollak,
az ideálból pocsolya lett... Ott mászkálnak benne hahotaszó mellett
a régi lelkesek lélektelen epigonjai. Jó étvágyat, sok pocsolót! De
jól tettük, hogy száz évig vártunk!...

Száz év óta messi, filozófus nézők voltunk. A nagy szellemi
tökek üzerek, száraz szemű, piszkos tenyerű emberek kezébe kerül-
nek mindig. A lángeszű koplal, a kalmár lakomázik. Amit száz év
előtt mi adtunk, elfecsérelték a kufárok.

Ne vádoljunk senkit. Hiszen ünnepelünk. Ünnepelünk *magunk*,
magunkban. Ünnepeljük *a száz év előttieket*. S ünnepeljük *a jövőt!*...

Nem értenek meg bennünket, tudjuk. Nem értik meg ünne-
pünkben a fájdalmat. Hogy értenék meg hát az örömet?...

Száz esztendő vágya, buzdulása, akarata ünnepel. Száz esztendő
dekadenciája, eszmefecsérlése, szegénysége gyászol...

Javakban gazdagabb helyeknek oltára régi. A *mi* áldozatainkat
égették fel rajta. Felégették – az utolsó atomig...

Mi hálásak vagyunk a sors mostohaságáért. *Mi* megmaradtunk
a régi ideálok mellett. *Mi* csak a szárnyakra emlékezünk, a repülő, a
szállva szálló szárnyakra...

Eljönnek hozzánk vendégeink is, és nem fognak megérteni
bennünket... Nem fogják megérteni a mi egyesítő ünneplésünket...

Hogy is értenék meg?... A száz esztendő elkoptatta a nálunk
bontott szárnyakat. Ők már csak a pocsolókat látták. Mít tudják
ők, hogy a mi oltárunk füstje az ég felé szállt!...

...És úgy legyen!... Mi ott fogjuk folytatni, ahol az oltár
volt. *Szigligeti háza* nem lesz a ledérség, nem lesz a kufárok otthona.
Eszmék, igazságok háza lesz. Mert száz év óta ezt akartuk.

Ha a fórum zagyva népét lehetetlen indulatok nem zavarnák, a
mi ünnepünk *az egész magyarság* ünnepe volna. Ha új nemzedéket
nem nevelt volna a dekadencia, megértenék tán a mi ünnepünk lel-
kesedését...

..Így talán magunkban ünnepelünk. Ünnepelünk büszkén és reménytel. Mert kigyúl a tűz a mi új oltárunkon, és tudjuk, hogy áldozatunk kedves lesz az eszmék Eszméjének!...

Fogadja áldozatunk kedvesen. Ami száz év előtt volt a mi szent lelkesedésünk, rozoga deszkapadja a magyar és becsületes ideál-
imádásnak, legyen az a Szigligeti díszes, büszke háza is.

Zajongjon a fórum, mardossák egymást a zagyva tömegek. *Mi e szent, ünnepi entuziazmusban új oltárunk tisztító lángjától a szent tűzimádás életre kelését várjuk.*

E hitben, ez imádságban gyűjtsátok fel a tüzet az új oltáron! Gyűjtsátok fel, hadd száradjon a pocsolya!...

Sz 1900. október 14.

297. HÉTRŐL HÉTRE

Lázás készülődésekké vált a hét. Szép, új színházunk megnyitási ünnepélye hátraszorított minden egyebet.

Kinek van jegye, kinek nincs. Ez volt a héten a lét és nem lét kérdése. Ezt a problémát átkozza most is, és fogja átkozni sokáig Somogyi direktor. És átkozzák még sokan, nagyon sokan.

Azt kell hinnünk, hogy ebből a rettenetes színi lelkesedésből nem lehet ám jóslatot csinálni. Ha egyik laptársunk avval fenyegetőzik, hogy a közönség első *jegytelensége* sokat fog ártani az első szezonnak, ezt kell érteni: szerencse, hogy már előre kaphat egy mentőkötetet a színházat csak ünnepnapokkor támogató publikum...

*

Eljön Milán király is...

Mért ne jönné el, gondoljuk. Sok könnyelműséget csinált már életében a kopasz exkirály. A nagystílu könnyelműek közül való. Akiknél a legbizarrabb ötlet is méltó a kivitelre.

A hír még kósza hír – bár nem hihetetlen –, s már fel vannak zavarva a kedélyek a színház táján.

A női kar abban reménykedik, hogy bemutathatja magát öfelségének a Kádár színházi bodegájában. Elvégre csak a népszínházi karnak jutott a *sab*. S jobb ma egy exkirály, mint tegnap egy sah...

*

A szigorú kis irodalmi öreg, méltóságos Gyulai Pál úr örömet szerzett az ifjú óriások mértéket féltő seregének.

Egy kissé nem volt megfontolt a méltóságos úr. Persze, hogy kapva kapnak esetén a mindenképpen ifjú skriblernek.

Pedig mégiscsak neki van igaza. Ha Ferenczy úr kritikát provokál, állja is ki a kritikát, ne kutasson a formák után, amikhez már nincs köze. És, és Murillo... Roppant furcsa dolog, hogy a mi esztétikusainkat mindig csak spanyol s hiányos életrajzú művészek érdeklik. A régi historikusok is legtöbbit a mondák koráról tudtak írni...

*

Verőfényes napjain e páratlanul szép októbernek hegyeken, dombokon dalos jökedvvel folyt a szüret.

Most lesz egyszerre csak igazán októberi az ősz. Bevárta, míg kicsordul az utolsó csöppnyi must.

A szállóisorok közt mégsem daloltak a lányok. Monoton, bús, siralmas énekszó szűrődött, hajtódott át a szőlőlombokon. A régi nótás lányok ma már *hivők*. Nazarénus zsoldárt énekelnek.

Csodálatos forrongása az időknak. A szív, az emberi belső ismét nagy szerephez kezd jutni. De még csak a forrongás érzik. A templomokban kongó üresség, víg szüreteken siralmas bűnbánati ének...

Sz 1900. október 14.

298. A MI ÜNNEPÜNK

Szigligeti háza, díszes fényű új oltára a magyar kultúrának, ma megnyitotta kapuit az ujjongva áldozóknak. Régi vágyak, régi küzdelmek áhítva várt perce volt a perc, melyben felgördült a nagyváradi állandó színház szűz függönye. A perc, melyben felcsendült az első szózat: lelkes poéma, ihletett ajkáról.

Egész napunk a lelkesedő, triumfáló öröm napja volt. Nem hasonló az obligát ünnepnapokhoz. Minden mozzanatán egységes, hatalmas, őszinte örömrzés ragyogott át: formákat áttörő, hideg programokat nem respektáló, felemelően erős és nemes.

Csak az tudja megérteni a mi nagy büszkeségünket, örömünket, aki átélte a lankasztó, szakadatlan küzdelem nagyságát. Az tudja csak megérteni: milyen áldozatra volt szükség ennyi meleg szív, nemes érzés, lelkesedés mellett!...

A régi vágy, íme, teljesült. Könny és taps fogadta a nagyváradi

színház első, örök emléké eseményét. Az áldozók, a díszes, az ünneplő közönség áhitattal mondta el az első áldozás imáját:

*Teremtsünk mi is egy nagy korszakot,
Az ideálmak, mi küzdő hazánknak!...
Magyarok Istene, úgy áldd meg ezt a házat!...*

Úgy áldd meg, úgy áldd meg! Az utolsó kalapácsütések visszacsengését mintha hallanók még, amint kíséri az ájtatos imát.

Annyi küzdés, vágy, reménység tanyája, légy méltó Szigligetihez, ehhez a mi halhatatlan nagyunkhoz. Falaid közé ne férkőzzék az eszmeigúnnyolás, a ledérség ocsmány, bűzös levegője. Maradj az ideálok csarnoka örökké!

S most, midőn a kitárt ajtók hosszú esték során várják, fogadják be a lelkesülők seregét: még egyszer adassék dicséret a nemes küzdőknek, akik a fényes új csarnokot legtöbb büszkeséggel nézhetik.

Művök létesült, s ennél nagyobb jutalmuk nem lehet. Neveikhez lesz kötve örökké a nagyvárad színművészet története.

A mai ünnep emlékező-, küzdelmek-, sikerek- és reményekből fogant szent lelkesedése vegye körül mindig Szigligeti házátl!

Sz 1900. október 16.

299. EGY ELMARADT TÓSZTRÓL

Egy elmaradt tósztról fog szólni az írás. Aki írja, újságíró ember, de *most* nem akar annak látszani. Ezért jött ide: a közönség panaszló rovatába.

Egy elmaradt tósztról szólók én hát. *Nem* mondták el e tósztot a tegnapi banketten. *Nem* mondták el, mert *nem akarták* elmondani, vagy elfelejtették. Mert elmondani lett volna rája ok.

Tegnap tudvalevőleg áldomást tartottunk egy nagy munka után. Nagy pohárból ittunk, fényesen mulattunk. A vendégeink meg fogják emlegetni – tudom. És mondtunk áldomásokat. Köszöntöttük a nagy mű nagy munkásait. Megérdemelték. Köszöntöttük a nagy mű kis munkásait. Megérdemelték. Áldassék, ki a pénzünkért haszonpercentet húzni kegyes volt.

Áldassék mindenki, aki áldomásozik. A magyar bankettek a magyar hibák orgiái, de mégis kedvesek. Mért ne legyen boldog, aki szót kap, s miért ne legyen boldog, aki dicséretet?

Elmondtam én már máskor, más helyütt, hogy mi nem ünnepet ünnepelünk soha, csak tiszteletre méltó magunkat.

Így volt, így van. A tegnapi *színházi* bankett is avval kezdődött, hogy elfeledték meghívni – a *színészeket*. Elintézték, helyrehozták. Jól van, térjünk a tárgyra.

Régi újságíró nem vagyok. Őszintén szólva: nem is nagyon szeretem a magam fajtáját. Engem közéjük a lelkem hozott ugyan, de nem is közéjük, csak *ide*. Ismerem hibáikat, gyengéiket.

Egyénileg alig néhányat tudok túrni köztük. De hitem és tudásom, hogy hasznosabb, nemesebb és kisebb igényű fajtája nincs a társadalomnak az újságírónál.

Nem kívánom, hogy ezt még más is vallja. Az effélékben is végletekig toleráns vagyok. De azt elvárom, hogy intelligens, szemüvegetlen ember lássa meg, ami látnivaló, s ami a szeme előtt van!...

A nagyváradi állandó színház eszméjét újságírókezek varázsolták anyaggá. Ők lelkesítettek, ők emlékeztettek, ők propagáltak fáradság és szünet nélkül.

Hiszen tudjuk, hogy mindennek rugója az emberi önzés legmegbocsáthatóbb hibája: a *biúság*. Ebből a hibából hányszor csinál az újságíró erényt! Hányszor sarkallta akcióra általa az energiát!... Ha a nagyváradi sajtó elejti a színház eszméjét, ma *nincsen színházunk*, tisztelt uraim... (Ezt se várom, hogy mások is vallják...)

S az a bizonyos tósztt – a kőművesek és gombkötők után legalább – mégis elmaradt!...

Fiatal újságíró vagyok. Ebben a kérdésben pláne érdekelt sem. Az érdemesebbeknek hagyhattam volna a szólást. De félttem, hogy így végképp elmarad. Én – aki a fajtámat ismerem, és nem szeretem – magamra zúdíthatom a befolyásosak haragját. Ők talán nem tenék meg.

Meddig leszek még nagyváradi, nem tudom. Utam talán nem-sokára visz. És mégis nagy jövőre merek ígérni:

Mi – uraim – megmaradunk a régieknek. Leszünk az eszmék kovászának élesztője. Diadalra juttatunk ezután is fényes terveket. Küzdünk a haladásért, a *köz* javáért. Miért? Mert mi már csak ilyenek vagyunk, és hogy az urak – bankettezhessenek.

Sz 1900. október 17.

ae.

300. SZÍNHÁZI SAJTÓ

A téli színészet, a színtársulat még gyökeret nem vert, már fattyúhajtása van a gyökeretlen fának: megjelent az első színházi lap A neve: Színházi Újság. Nem új dolog. Megpróbálták több helyütt. Debrecenben, Győrött stb. Sehol sem élt meg. Csak olyan sajtóorgánusra van szükség, mely a közvélemény szolgálatában hiányt tölt be. Vidéken, sőt a fővárosban sincs semmi szükség színházi lapra. Különösen olyanra, amilyenek ezek a vidéki kérész életű színházi lapok. Egészséges színházi kultusz helyett beteges személyi kultuszt csinálnak.

Pikantériáikkal megrontják a színpad becsületét. Ártatnak a direktor ügyis erősen veszélyeztetett anyagi érdekeinek. Szóval céljuk nincs. Haszontalanok. Nem nehéz hát megjósolni, hogy a nagyváradi színházi sajtó is hamar bemondja a csődöt.

Sz 1900. október 18.

301. NYILATKOZAT

E lap tegnapi számában közlemény jelent meg. Becsületes, kötelességteljesítő véleménymondás egy a közönségre tartozó dologról. Véleménymondás egy beteges, szükségtelen valamiről, aminek a neve tegnap óta Színházi Újság. E jogos kritikára, amit mint mindig becsületes újságró, kötelességből és meggyőződésből gyakoroltam, a nevezett lap szerkesztői üzenetében olyan választ adott, ami mindazt nélkülözi, amivel én a tegnapi közleményt megírtam. Amennyiben pedig a nevezett lap személyemben sértett meg: korlátozt gyanúsítását visszautasítom, a lapocska üzenetének homályos íróját megvetem.

Sz 1900. október 19.

Ady Endre

302. GÖRÖG RABSZOLGA

(Sidney Jones operettje. A Szigligeti Színház
premierje 1900. október 19-én)

A türelmetlen közönség jóvoltából, aki akarta, sem élvezhette a Görög rabszolga fényes előzenéjét. Mikor a függöny felgördülőben volt, odasúgtam a szomszédomnak:

- Ha Lányi Edit tud táncolni, s a hatásvilágítás nem sajnálja a hatást: a darabnak nagy sikere lesz.

Mert a Görög rabszolgát finom muzsikája sehol sem tudta megőrizni a bukástól. Ott győzött csak, ahol úgy táncoltak benne, ahogy muzsikáltak. Debrecenben egy kis vékony lány, a kis Sárosi Paula kasszadarabbá tette. A Népszínházban Küry sem bírt vele.

Hát a jóslat bevált. Lányi Edit tud táncolni. A fényszórók úgy szórták a fényt, hogy csupa gyönyörűség volt. A Görög rabszolga pedig diadalmasan vonult be a kis új színházba. Határozott, nagy sikert aratott.

A darab. Olyan népszerű sohasem lesz, mint idősebb nővére a Gésák. Az idősebb nővér feltűnőbb szépség. Rafinirtabb, kacérabb. Azok közül az aranyos hölgyikék közül való, akik az inasokat sem sajnálják boldoggá tenni egy indiszkrét szoknyalibbenéssel.

A Gésák muzsikája erősebb, érzékibb, merészebb. A Görög rabszolgáé diszkrét, finom, poétikus. Angol hölgy, akit Párizsban neveltek.

Meséje nem is mese. Úgy gondoljuk, hogy a fordítók csak átélvezték az eredeti szöveget. Talán meg is tartották. De addig-addig etették, táplálták budapesti viccekkel, makaiádákkal és szójátékokkal, hogy a szegény átültetett plánta behalt.

A görög rabszolga: Dioméd (Pintér Imre). Rabszolga, modell, deli és szép. Szébb, mint Pintér Imre. A játékba egészen ártatlanul kerül. Marcus Antonius (Füredi), római prefektus szereti Antónia hercegnőt (Parlaghy Klotild). Antónia nem tud szeretni. Mind a ketten Heliodorus (Szilágyi Dezső), a világbolondító jóhoz fordulnak.

Heliodorus el is bolondítja Füredit, aki remekül tudja bolondíttatni magát, leánya pedig Aspásia, a világbolondítás tehetséges papnője még alaposabban elbánik Antóniával. Elhitei vele, hogy maga Amor szállott le az égből a kedvéért. Az Amor persze Pintér Imre, akit ebben az isteni szerepben rettenetesen félt kedvese, Aspasia (Forrai Ferike), ez az aranyos kis világbolondító. A dologba több ízben beleüti az orrát Archia (Deésy Alfréd) szobrász is, akinek az a dolga, hogy Irisbe (Lányi), a szép és mindig táncoló szobaleányba szerelmes legyen. Végre is addig táncolnak, míg mindenki megkapja a maga páriját.

Mert ebben a darabban a tánc a fő. A hosszúruhás, álszenteskedő, vérforraló, ravasz tánc. Azt hirdetik, ezé a jövő. Mi nem hisszük el, míg Párizs jókedvű, dalos cigányokat nevel.

A libretto Offenbach nélkül nem íródott volna meg. Ám azért szegény Offenbachot kár volt szép, örök álmában zavarni.

A zene tán még inkább tánczene, mint a Gésáké. A szereplők

végigtáncolják a darabot. A hangszerelés művészete talán a Gésákénál is csodálatosabb. Azok a dalok pedig, amiket szerencsére nem kell eltáncolni, bájosak, finomak és poétikusak. Ilyen például Iris dala, az Aranysziget, a rabszolgadal, az Eljövend az idő refrénű s az a felséges galopp, mellyel a darab is végződik, s melyben benne lüktet a szaturnáliák mámoros, buja, szerető élete, bakhanáliája... A finálék mesés hatásúak, művésziek. A táncok magukban – úgy halljuk Bércziné Horváth Irma volt a táncmester – nagyon ötletesek, hatásosak és szépek.

Az előadás. Pompás volt, meglepően gördülékeny, kifogástalanul rendezett.

Azt azonban rosszul tette Somogyi direktor, hogy új díszleteket nem készíttetett. – Néhány telt házzal többet csináltak volna e darabban nagy hatást keltő, fényes díszletek.

A szereplők – általában – brillírozni akartak.

Pintér Imre csak alakja miatt nem volt perfekt Dioméd. De művészettel játszott, énekelt. Igen sok tapsot kapott nyílt színen is. A rabszolgadalt meg kellett ismételnie.

Szilágyi Dezső jókedvű, ötletes, ízléses Heliódorus volt. Erős komikai vénája van, de művészember. Énekelni is tud. Határozottan jó estéje volt.

Kevésbé volt azonban jó estéje Parlagi Klotildnak. A debü nem sikerült. Fejedelmi alakja van, szép is, de beszélni nem tud, mozogni nem eléggé, hangja nem túlságosan használható. Mindenesetre ki kell jelentenünk, hogy ez az ítélet nem végleges. A mai estét jobb diszpozícióban megkorrigálhatja a kisasszony.

Forrai Ferike bájos, ügyes, kedves hangú énekesnő. Meg fogják szeretni Váradon. Elég ügyesen táncolt. Ízléses toalettjeiben gyönyörködtünk. Egyik dalát és táncát meg kellett ismételnie.

Lányi Edit ügyesen táncolt. Határozottan fejlődött és tanult a kisasszony. Mai sikere bizonyára nem lesz utolsó.

Füredi rengeteg derűtséget keltett. Mulatságos volt az ízlés határai közt. Az elsők közt osztozik a sikerben.

Nagyon jó volt Erdey Berta is, mint felügyelőnő.

Deésy Alfréd be tudott illeszkedni az előkelő keretbe.

A kisebb szereplők, tanácsosnők, kórus mind részesei a sikernek. A zenekarnak nehéz feladata volt, de meglepő sikerrel oldotta meg. A színházat teljesen megtöltő közönség nagyon sokat tapsolt. A fogadtatásból ítélve a Görög rabszolga kasszadarab lesz. Holnap megismétlik.

Sz. 1900. október 20.

Egyszerre, hirtelen köszöntött be a csúnya ős. Testvére a másiknak, a derűsnek, mosolygónak.

Kinevetnének bizonynal, ha szentimentális nótát zengenék. Elvégre is okos és rendezett viszonyú emberre mit tartozik az, ha sülyed a hőmérő. Semmi beteges ábrándozás, éretlenség. Itt a szezon, tessék berendezkedni!...

*

Az okos és rendezett viszonyú emberek berendezkednek. A telt mintha az Isten is arra teremtette volna, hogy az ember mulasson.

Ám nem éppen túlnyomó az okos és rendezett viszonyú emberek száma. Igen sok bárgyú és rendezetlen viszonyú ember is mer élni. Hogy aztán jön a tél: ezek igen félnek. A fa is drága, a szén is. A hidegnek pedig az a természete, hogy fagyaszt... Egyébként úgy olvassuk, hogy a nagyobb városok némelyikében lesznek már lómézsárszékek... Csak a fűtésről gondoskodnának már...

*

Színházlázban van egész Nagyvárad. A megnyitás történetei még mindig aktuálisok. És az az érdekes, hogy a mi fejünk másnak fáj. Inkriminálnak, panaszkodnak a fővárosi és vidéki lapok.

Hibákat lelnek a mi ünnepünkben. Nem is lelnek, csak *találnak*.

Nem baj. Az ünnep szép volt. Emlékezetes. Kereshetik benne a diszharmoniót. Mi nem láttuk. Csak a hétköznapijaink ne csúfolják meg az ünnepet.

*

Megkezdődött Nagyváradon a szezon. Napirenden vannak az afférek. Egyik vidéki lapban olvassuk így.

Afférekről mi még nem tudunk. Egyelőre a kedvesebb afférek vannak napirenden: az ismerkedések.

A színtársulat már-már a népszerűség nyílt tengerére kezd evezni. Hogyne, mikor kedvencek is vannak már, P. Szép Olga körül már egyesült a régi tábor tömérdek újonccal. A gyors hódítás híve: Szohner Olga. S őt látták és imádják. Beavatottak szerint szerelmes lumpot tud csinálni a legambíciózusabb, legkomolyabb ifjú emberből is. Az öregebbekről nem is szólunk. Ők elvégre is azért öregek, hogy hamar lángra gyúljanak. Lányi Edit eredményes toborozást folytat. Ezek a bizonyos afférok...

Három napig bírták a város atyái. Három napig vitáztak a szégyenségünk mián. Le is alkudták a közköltőt szerencsésen.

Bocsánat, egy özönvíz előtti anekdota jutott az eszünkbe. Azé a bizonyos emberé, aki a tehenét húsz fillérért kínálta. De csak kötelestül volt hajlandó eladni. A kötélért pedig nyolcvan forintot kért.

Mi is kötélnek álltunk – félünk. A közköltőheccből elég olcsón kilábalunk, hanem a póthitel, az sokba fog kerülni.

Sz 1900. október 21.

304. A MAI ELŐADÁS

A Görög rabszolga mai második előadásában ismét telt házat csinált. Az előadás talán még sikerültebb volt a tegnapiénál. Legalábbis gördülékenyebb. – A jós szerepét ma Nyárai játszta. Jó volt, sokat tapsolták. De sok kifogás is hallatszott ellene, hogy agyonmókázott mindent, hogy agyonparodizálta a jós szerepét, amely már maga is paródia, hogy túl sokat ugrált, és nagyon fiatalos maszkot öltött, és még egész csomó többé-kevésbé nagyképű kifogás. Mi azt hisszük, egyetlen hibája volt Nyárainak: az, hogy semmiképpen nem akart hasonlítani Szilágyihoz, aki tegnap játszotta a jós szerepét. Mindenben az ellenkezőjét csinálta annak, amit Szilágyi tett, hogy mondjuk negatív képet csinált a Szilágyi pozitív képéből. Márpedig ezt még az olyan igazi, nagy talentum sem teheti, mint Nyárai.

Elvégre a szerep ugyanaz, és habár Nyárainak sikerült kiemelni azokat a helyeket is, amelyeken Szilágyi átsuhant, nem volt képes elfelejtetni, hogy a szerep egyéb részeiben Szilágyi természetszerűleg nagy hatást ért el. A semmiből tudott valamit csinálni Nyárai, de nem tudta eltüntetni a valamit. Pedig kár ezért az erőlködésért, mert csak túlzásokba vitte őt, amelynek voltaképpen semmi haszna nem volt, és amellyel csak elfecsérelte az ő bámulatos komikai erejét. Különben, amint említettük, nagy sikere volt.

A többiek jók voltak, mint tegnap. A bájos Forrai Ferike éneke, a graciózus Lányi Edit tánca elragadta a második előadás közönségét. Parlagi Klotild – sajnos szintén olyan volt mint tegnap.

Itt említjük meg azt is, hogy Somogyi direktor arról értesített bennünket, hogy a díszletek igenis az utolsó darabig újak. Az értesítést szívesen vesszük tudomásul, és a magunk részéről csak azt fűzzük hozzá, hogy teljes jóhiszeműséggel írtuk azt, amit írtunk, mert az első felvonás díszletei olyanok, mintha csakugyan Julius Cézár korában készültek volna. Készséggel elismerjük viszont, hogy a többi felvonás díszletei nagyon szépek.

Sz 1900. október 21.

305. PROGRAM SZERINT

A fő a programot betartani. Előbb a zsidóval bánjunk el, azután jöjjön sor a kálvinistákra. Ez a klerikális program.

Ezt a programot mostanában összezavarták. Hiszen a zsidókkal még éppenséggel nem bántak el, s már a műsor második pontjánál tartanak. Hogyan, mi okból – nem tudjuk. Annyit látunk csak, s már régen látjuk, hogy a néppárti sajtó nap-nap után nyíltan vagy burkoltan az antiszemizmust megtoldta protestánsgyűlölettel. Ezer példából csak egyet vagy kettőt: Mikor a debreceni ifjúság meghozta ismert határozatát, az Alkotmány fogát vicсорítva gúnyolódott a „Lipótváros és a kálvinista Róma ölelkezésén”. Az erőltetett taps nem tudta elnyomni a szitkot, amely az egyformán gyűlölte nek a fejük tetejét kereste.

Most meg azt hirdetik, hogy [a] kálvinizmus halálnapjai közelegnek. Pusztul és vész. Rosszindulatúlag, célzatosan citálják a kálvinista egyházi élet nagyszívű alakjainak szavait. Még sajnálkozni is próbálnak. Sajnálkozásuk is olyan, mint örömük: tettető hazug.

Csak két példa, de ezer és ezer van. Klerikális helyről pattant volt ki a Vörösmarty-ünnep eszméje is. A klerikális tervekkel szemben gyanakodó vagyok. Gondolkoztam. Mit akarnak ezek *most* evvel az ünneppel? Vörösmarty nagy volt, de voltak nekünk nagyobbjaink is. Voltak nagy költőink, kik közelebb vannak hozzánk időre is, hatásra is... De Vörösmarty véletlenül katolikus volt. Kegyeletet hazudnak hát, s tüntetnek a halottal az élők ellen. A halottat kijátsszák a halottak ellen. Mi persze könnyen felülünk. A Vörösmarty-ünnep – akárki meglássa – katolikus ünnep lesz, mint ahogy nem a katolikusok, hanem a klerikálisok lefoglalták a keresztyénség évfordulóját is katolikus ünnepnek.

Kiss Áront, a tiszántúli ev. ref. kerület nemes, agg főpásztorát egy országért nem írta volna *püspöknek* egy klerikális lap sem, mikor a főrendiházban mint korelnök elnökölt.

Még az ilyen kicsinységekben is kimutatják engesztelhetetlen gyűlöletüket.

Hiszen tudtuk mi ezt. Nem is ezen csodálkozunk. De hogy nem tartják be most is a programot?...

Sz 1900. október 24.

ae.

A barna arcú Jukantor herceg, Kambodzsa királyfia jut az eszembe.

Napkeleti, ragyogó országából, melynek bársonyos fűvét, pompázó virágát francia légiók tapossák, Párizsba jött a délceg királyfi. Kétezer éves büszke családjának első sarja, ki észrevett, felkeresett bennünket, szánalomra méltó nyugati páriákat...

Fehér elefántján nem indult boulevard-sétára Jukantor herceg. Nem bámultatta meg gyémántos fővegét. Az opera szépeit sem léptette el maga előtt. Semmiképpen sem tett úgy, mint azt mi, civilizált nyugatiak, minden egzotikus princről elvárjuk. Jukantor herceg hetekig nyelte a párizsi port, füle belefájdult a kiállítás világgpiacának durva lármájába, nézett, vizsgált, gondolkozott, tanult. Meg akarta találni a bölcsesség követ. Tudni akarta miért büszke, miért dölyfös, miért tirannus a nyugati fehér. Tudni akarta: mi joggal taposnak francia légiók Kambodzsa szűz mezején. Miért jött idegen faj büszke úrként oda, hol boldog nép fölött, buja napsugaras, paradicsomországban boldogan uralkodik kétezer év óta egy család, melyet az ég küldött választott népe számára. Ezeket akarta megtudni és számon kérni Kambodzsa hercege.

Mikor eleget látott és tudott, felment a francia közvélemény imperátorához. Felment a Figaro szerkesztőségébe. Megírta a maga igazait. Napokig erről beszélt a forrongó Párizs.

Két kultúra csapott össze – írja Jukantor herceg. Az önké, az új s a mienk, a régi. Két világ keresi az igazát: az önké és a mienk. Két világ nem érti meg egymást: az önké és a mienk. Nem is érthetik meg. Mink a természet édes gyermekei vagyunk. Önök a mostohák. Minékünk süt a nap, mienk a fény, a meleg. Önök a föld méhét rabolják meg fekete, melegítő köszvényért. Mi játszva szedjük a datolyát, kegyes hozzánk édes természetanyánk. Nálunk nincs éhező, nincs szomjúhozó. Önök egymást tiporják le a kenyérharcban, s mégis éheznek annyi millió. A mi vallásunk az öröm és a kibékülés. Az önké az eredendő bűn s a folytonos küzdés. Nálunk a *szép* a cél. Önöknél a *gyomor megtöltése*. Nálunk a semmittevés erény, az álmodozás divináció. Önök az embert lealacsonyító *munkát* tették *erénnyé*, az *álmodót*, az istenek igazi kiválasztottját léhűtőnek tartják.

Mi boldogok vagyunk, önök boldogtalanok. Mi az élet *művei* vagyunk, önök szerencsétlen kontárjai. Nem értjük meg egymást. Mi legalább sohasem fogjuk, s nem is *akarjuk* megérteni önöket.

...Jukantor herceg jutott hát eszembe. Ő talán még most is ott bolyong Párizs labirintjei közt, de nekem úgy tetszik, hogy ő a mi szívünkkel, lelkiismeretünkkel vált.

Úgy van, úgy. Nekünk a munka jutott. Harc a kenyérért, ez a mi sorsunk. A mi életünknek minden eseménye – egyéné vagy tömegeké – *egy kisebb vagy nagyobb darab kenyér*. A mi életharcunk riadója a *gyomorborgás*. Reményünk: a percnyi jóllakottság. Alkotásunk: a gyomorért folytatott munka glorifikációja. Hitünk: a jóllakott örök nyugalom. Költőink nem azt zengik, hogy lesz még boldogabb életünk is. Minden biztatásuk: a *küzdve küzdés*...

Am vannak álmodóink is. Hiszen álmodni néha mind álmodunk. Álmunk: *a szép*. Örök álmodóink: *a művészek*. A művészet nekünk, a legsiralmasabb életharc osztályosainak: minden vigasztalásunk, szent *hitvallásunk*.

És *itt* van igaza a nagy orosz szentnek. A művészet: *mindannyiunké*. Közös, egyetlen vigasztalásunk. Ne legyen az életnek egyetlen durva, szürke foltja sem, amelyet legalább ne *szeretnénk* a művészet szent zománcával bevonni.

Óh, nem olyan örület ez, ami felett mosolyoghatnak az úgynevezett komoly emberek.

A legnagyobb jóltevője az emberiségnek, kit áthat ez a szent örület. Ki kell terjeszteni a művészet szent hatalmát. Közkincsé kell tenni a művészet áldásait. Elő kell segíteni a szép hódítását. Boldoggá, nemessé, harmonikussá kell tenni az emberi szívet. Meg kell jutalmazni az örökös küzdés harcosát, az élet elcsigázott mostoháit.

Legyen áldott minden törekvés, mely ezt a célt szolgálja. Legyen áldott, ki a művészetért s így az emberi szívért cselekedik. Legyen áldott minden álmodó!...

Sz 1900. október 25.

A. E.

307. A FILOZOPTER MINT OLYAN

– *Hogy gyógyíthatjuk a tanárhiányt* –

Még ez év augusztusában emlékeztünk meg egy érettségit tett jeles fiatalember leveléről, melyben keservesen panaszkodott, hogy mindjárt az első életbelépésnél tapasztalnia kell, hogy protekció nélkül senki sem boldogulhat.

Pedig ő csak filozopter akart lenni. Érettségi bizonyítványa csupa jeles. De ő nagyon szegény fiú. Folyamodott a budapesti Eötvös Kollégiumba. Nem vették fel, ha mégolyan jeles ember is. Nem volt protekciója.

A fiatalember Kolozsvárra került filozopternek. Némi kedvemennyel felvették a református teológusok internátusába. De ő ezt a

fizetséget sem tudja leróni. Nem képes keresethez jutni. Mert filozopter, s mert ott sincs protekciója. A kolozsvári Újsághoz fordult most. Panaszos levelét mi is leközzöljük, hátha lesz valami eredménye. A szomorú levél így hangzik:

„A bölcsészkar hallgatóknak – kik az egyetemi polgárság kasztjában a páriákat képviselik – népszerű s kicsinyilő neve: a filozopter.

Az olvasók egy jó részének szánakozó mosoly jelenik meg ajkán, s bizonnal olvasatlanul hagyja e cikket. Az érzékeny szívű bakfisok (ami különben a legnagyobb bajunk legyen) legalább egyértelemmel fognak így cselekedni. És méltán!

Egész más volna, ha a jogászokról, azokról a fess fiúkról volna szó! De kérem, filozopterekről. Nem nevetséges-e?

Hát bocsánat, nagyrabecsült hölgyeim és uraim, hogy ez alkalommal az én fajomról szólok. Mert meg kell vallanom, hogy én is az vagyok.

Erre a pályára ugyanis tudvalevőleg – többnyire csak szegény és szorgalmas emberek szoktak jönni, mert legkönnyebben kaphatnak tanítványt, segélyeket – ha érdemesek reá.

Ezen hitemben megrendített ugyan az a körülmény is már, hogy az Eötvös Kollegiumból – protekció hiányában – színjeles érettségim mellett is visszavertek, de annál nagyobb bizalommal voltam a tanítvány-kapásban itt, Kolozsváron, hová a gimnázialis évek alatt tanításból megtakarított kis összegben bízva lejöttem.

Úgy gondolkoztam, hogy Kolozsváron van vagy 1000 középiskolai s 2–3 ezer elemi iskolai tanuló. Ezek közül majd csak akad nekem is privát tanítványom.

S mit tapasztaltam? Ha kat. iskoláknál kopogtattam, azt felelték: tanítványt nem adhatnak, mert „kálomista” vagyok; az unitáriusoknál azzal utasítottak vissza, hogy nem vagyok unitárius: saját felekezetemnél a bentlakók kapnak csak tanítványt.

Azután próbáltam magánúton jutni tanítványhoz. Olyanféleképpen utasítottak vissza, hogy mi, tanárjelöltek társadalmi (értsd: a divat) tekintetében kifogás alá esünk, s el vagyunk maradva.

Híszem, kétem, tudom én azt, hogy mi a fokozott szempontból (divat) kifogás alá esünk, igen nagy kifogás alá. Azt is tudom, hogy mi csak tanításra vagyunk képesek, de már a szellemesen sziporkázó társalgót vagy mulattatót nem adhatjuk. De ennek sem mi vagyunk az okai.

Oka a nyomor s az élet, mellyel – különben is sok munkát kívánó pályánkon – legtöbbszörünknek küzdenünk kell.

S így aztán arra a szomorú, de tényleges tapasztalatra jutottam,

hogy mi tanárjelöltek még a tanítványok elnyerésében is prostituálva vagyunk hallgató kollégáinktól! „Risum teneatis?...”

Próbáltak ezen már karunk tanárai is változtatni: de hiába, mert a társadalom közönyösségén és ferde nézetén minden iparkodásunk megtörettt.

Azt hiszem, hogy senki sem fogja szavaimat félre-, illetve osztálygyűlölségre magyarázni.

Sem irigy, sem gyűlölködővé nem tudott tenni még a nyomor.

Nem az bánt engem, hogy többnyire jogászok jutnak tanítványhoz: hiszen szegény ember azok között is van, hanem az, hogy olyanok is jutnak, kik a kapott összeggel csak a kávéházakban költenek többet el, míg mi olyan helyzetben vagyunk többen, hogy minden kereszt híján abba vagyunk kénytelenek hagyni tanulásunkat.

Ellenben a lapok vezércikkei s a miniszterek expozéi továbbra is panaszkodni fognak a tanárihiány miatt, s nem tudják okát adni annak, hogy az újabb nemzedék annyira távol tartja magát e pályától, „melyen pedig igen könnyen érhetnének célt”.

Hogy pedig ilyen helyzetben vagyok, annak őseim könnyelműsége az oka. Ha ők egy kicsit takarékosabbak lettek volna, most én is magas cipősarkam, gumi köpenyem s makaróni nadrágom révén rég tanítványokhoz jutok, hogy azzal is többet áldozhassak vala a hazai kávéházi és vendéglős ipar fellendítésére...

Így azonban vagy haza kell mennem az ősi vármegyémbe diurnistának (ehhez ti. protekció nem okvetlen kell), vagy egy hirdetést kell közzétennem a lapokban, hogy „Egy tanárjelölt előkelő házakhoz ajánlkozik komornyiknak vagy bármely megfelelő alkalmazottnak. Egyedüli kívánsága, hogy az előadásokra is eljárhasson.

Kolozsvár okt. 31.

Ady Lajos”

Így hangzik a filozopter levele, mely gyönyörű harmóniában van ugye a közoktatásügy érdekében elhangzó nemes, nagy beszédekkel? Mindenesetre ezt a levelet dugják el a tanár urak tanítványaik elől, mert aligha lesz kedve egynek is bizonyítványra törekedni.

Sz. 1900. november 1.

Ködös, borongó ős napján, ma ünnepet ült az Istent kereső szabad emberi lélek.

Ködös ez az ős. Mintha ránk nehezedett volna négyszáz esztendőknék minden borongása. Sötétlik, fellegzik. Az égen szomorú ború. Nehéz, kísérteti a levegő. Azt mondják, hogy az emberi lelket megkísértik ismét alvilági árnyak. Sokan a gályarabok énekét is hallják. Árbues is szitkozódik valahol mélyen – így beszélik. Én látom a ködöt, s gyenge szemmel is átszegezem. Hallani azonban még mindig csak a diadalmas himnuszt hallom. „Erős várunk nekünk az Isten!...”

És hallom azért, mert én újra bízom az emberi lélek rendeltetésében. Mert engem szívóssá, erőssé tett ez a köd.

Mondani fogják, hogy a vallás fanatikusa vagyok. Pedig engem csak véletlenül környékeztek világosult lelkek. Én a reformációban nem új vallások összeütését, hanem az emberi lélek diadalát látom!

Hogy ez az ünnep csendes, kicsi volt, annak a terjedő köd az oka. Így van, így van. De hogy ezt az ünnepet mégis megülték, ez a világosság ködbe-boríthatatlan dicsősége. Így van, így van! És így fog lenni örökké!

Ködös, borongós ős napján, ma, nem egy vallás hívei ünnepeltek. A mai ünnep mindannyiunké volt, kiket rettenteni akarnak a ködben gomolygó árnyak...

Nem félünk, mert az emberi lélek, az ember, lenyűgözhetetlen, és énekeljük:

Erős várunk nekünk az Isten!

Sz 1900. november 1.

ae.

309. TANBETYÁROK ÉS SAJTÓBANDITÁK

Gábel Jakab úrból nincs kedvünk közéleti alakot csinálni. Szegény helyi közéletnek elég baja van így is Gábel Jakab úrral. És mégis kénytelenek vagyunk Gábel Jakabról írni. Gábel Jakabról, aki már minden volt, még *notabilitás* is.

Előre látjuk, hogy Gábel Jakab úr becsületes írásunkért gorombáskodni fog. Tehát előre kijelentjük, hogy mi most elmondjuk Gábel úrról a véleményünket. Beszélhet aztán Gábel úr, amit éppen akar. Őneki egyetlen erőssége a gorombáskodás. Tehát jól teszi, ha gorombáskodik... Az emberére – arra tudniillik, aki egyedül veszi majd őt komolyan – előbb-utóbb rá fog találni. Ma még mi

is komolyan vesszük, mert megérdemlik ezt tőlünk azok, akik – félrevezetve – őt komolyan veszik.

Ismerik ugye a *tanbetyár-affért*? Kozma Andor kezdte. Tóth Béla folytatta... Nil Dehogy is Tóth Béla! Folytatták azok a tanítók, akik hátrafordították a fejüket a tanbetyár megszólításra. Sajnos beugrott egy sereg tisztességes tanító is. Talán éppen azért, mert a mi lehetetlen társadalmunkban lenézett fajta a tanítói fajta is. A lenézett fajták pedig érzékenyebbek a koronás felségeknél is. Megértjük ezt mi, hírlapírók...

Gábel Jakab pedig – bizonyosan szabad jeggyel – sietett fel Budapestre, ahol őt még kevésbé ismerik. Sietett, hogy kivágja élete legnagyobb szellemi produktumát! a *sajtóbandita* szót...

A nagyrócei tanító urakat csak sajnálom. Ők igen nevetségesek szegények, mikor azon csodálkoznak, hogy Tóth Béla *büszke* a maga kulturái munkásságára. De Gábel Jakabot sajnálni nem tudom. Gábel Jakabtól senki sem kért szegénységi bizonyítványt. Ő állott vele elő – magától...

Tudjuk, mi volt a Gábel úr célja. Ebben az emberben a rombolás lakik. A rombolás *szelleme* van olyan dicsőséges, mint a teremtésé. Heine, Byron a legfényesebb romboló lelkek. Gábel Jakabot csak a *fizikuma* készíti a rombolásra. A gráciák – leider – elmaradtak...

Tóth Béla és bandita-társai felette vannak Gábel úrnak. Nincs az a káromkodás, amivel lehúzhatja őket magához. Mert Gábel úr ezt remélte...

Kimondjuk, hogy Tóth Bélának igaza van. S tudomásul adjuk, hogy ezt a véleményünket osztja minden tisztességes tanító. Lehet, talán úgy is van: Tóth Béla hirtelen és erősen mondott véleményt, a *visszavetés* tanácsát pedig ő is bánja, de mit változtat ez az ő igazán!...

A magyar tanítóság érdemeinek védelmére kelni még tanítónak sem szabad. Mert úgy tűnnék fel, mintha ezek az érdemek kétségbe vonhatók lennének. Pedig nem azok.

Ez csak hiba. De eltemető bűn egy magyar tanítónak úgy viselkedni, mintha annak idején már a második elemi osztályból ki kellett volna maradnia.

...De mit beszélem én ezt Gábel Jakabnak, akinek a *fizikuma*, csak a fizikuma, megkívánja a rombolást... Végeztünk!...

Sz 1900. november 4.

ae.

310. ÉLJEN AZ ERKÖLCS

*Berlinben van – így szól a nóta –
Naponként legtöbb pásztoróra
S az erkölcs Berlinben dübög...
Nálunk a helyzet már különb:
Az erkölcsöt Várad is óvja,
De az nincsen papírra róva:
Naponként hány a pásztoróra?...*

Saját külön házi poétánk verselt vala így, mikor annak idején a váradai színügyi bizottságot kissé túlságosan megszállta a morál.

Azóta már nagyot haladtunk az erény röögös, tövises, de szép útján. A jövő történetírói számára élünk. Erkölcsi piederstálunkra tisztelettel fog feltekinteni a késő utókor. Róma megdől, rabigába görnyed. Mi szilárdan állunk, s nem félünk az erkölcstelenség rabigáitól... Morális képtárlatunk labirintusában láttuk ma a jövő Nagyvárad egy részét. Nyílt arcú, kedves, gimnazista ifjak. Vezetőjük komoly paptanár.

A *szép* diplomában látni ezeket a fogékony, fiatal szívű gyerekeket, felséges dolog. Áhítattal követték tiszteletre méltó tanárjukat, aki lelkesen igyekezett szíveikhez hozni egy-egy szép kép beszédét.

A hátulsó sorokban nem figyelnek a magyarázatra. A gyerekek izgatottan sugdosódnak. Mintha tervelnének valamit.

Előbb egy-kettő oldalgal el. A terem túlsó része felé mennek. Erre többen vesznek bátorságot. Néhány perc múlva csak félannyian hallgatják a lelkes előadást.

A terem másik szélén foglalt helyet a szecessziót csinált lelkes ifjúság. Mintha egy elzárt, elfüggönyözött helyet akarnának megostromolni. Vajon mit akarnak e lelkes ifjak? Roskovics nemes királyalakjai lelkesítették-e fel őket?

Kerülgetik a rejtélyes fülkét. A merészebbek be-bekandikálnak. A tűzoltóknak is feltűnik a dolog. Egy délcegebb ifjú pár percnyi tanácskozás után előállott:

Kernstok képét akarnók megnézni. Általános helyeslés. De némi aggodalommal tekintettek a terem másik vége felé.

– Nem lehet kérem, csak felnőtteknek.

A délceg ifjú arca olyan megbotránkozó kifejezést ölt, hogy a tűzoltó kénytelen szót emelni félremagyarázott szavai címén.

– Csak ötödik gimnazistáktól fölfelé lehet megtekinteni.

Az ifjú sereg nagyon ifjú részén levertség látszik. Egy részük azonban páronként büszkén vonul be a fülkébe. Benn félhomály-

ban áll a *Szerelem*. Szent ég, mennyi mindent látnak ezek a lelkes, fogékony szívű ifjak, ami nincs a képen!...

A künnrekedteknek alig tudnak eleget beszélni. Azok persze sóvárogva, irigyen hallgatják. Elhat a kis terem másik szélére is. A csapat mind nagyobb lesz. Utoljára a tűzoltók erőszakkal kénytelenek a lelkes ifjúságot eltávolítani, akiknek beszélhet az ő tanáruk aztán később akármilyen lelkesen a Roskovics képeiről. A fülke félhomályára gondol valamennyi.

A fülkében benn pedig van egy szép kép, a Kernstok *Szerelem* című képe. A többi képek közt meg sem látta volna tán a lelkes ifjúság. Így meg csodálatos dolgokat tud beszélni róla!...

Sz 1900. november 7.

311. A NÉPPÁRTI IFJAK ÚJABB CSÍNYE

Közismert dolog, hogy milyen állapotok uralkodnak ma már úgy a budapesti egyetemen, mint az Egyetemi Körben és sajnos a vidék pár szerencsétlen helyén is a néppárti ifjak égisze alatt.

Ott, ahol eddig valláskülönbségre való tekintet nélkül békeségben éltek a kollégák, ott most a felekezetieskedés kérdése nap-nap után a legnagyobb és legelkeseredettebb harcot idézi elő.

Ezeknek az állapotoknak a megszüntetésére törekedett az ifjúság szabadelvűen gondolkodó része a múltban, s törekszik most. A legutóbbi egyetemi körü választmányi gyűlésen történt azután, hogy a néppárti áramlattal szembeszállva, az annyiszor hangoztatott tárgyilagosságban bízva a volt nemzeti párt részéről – Szundy Károly azt az indítványt tette, hogy válassza meg a kör Kiss Áront, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspökét dísztagjaul.

Megteszi kötelességét ezzel a kör azon mulasztással szemben is, amit már a *debreceni kongresszus után* meg kellett volna tennie Kiss Áronnal mint az ifjúság ügyei iránt annyira melegen érdeklődő nagy férfiúval szemben; másrészt pedig ez lesz legszebb példája annak, hogy a felekezetieskedés ki van zárva a körből. Mert ha elküldi képviselőit a kör a Szent Imre Egyesületbe, megválasztja Császka kalocsai érseket – minden más különös megokolás nélkül, meg kell akkor tennie más irányban is a hasonló lépéseket.

Mert azt csak a kör vezető ifjai sem merik állítani, miként mindez nem felekezetieskedésből történt.

A néppárti ifjak előbb akadályozták a kérdésben való határozathozatalt, majd a következő ülésen, melyet az indítványozó távollété-

ben s *értesítése nélkül* hívtak össze, az indítványt egyszerűen visszautasítottak mondták ki, s tárgyalás alá nem bocsátották.

Ifj. apszai Mihályi Péter, az Egyetemi Kör elnöke még mind-ehhez nyilatkozatot tett közzé a M-g és A-ny című lapokban, fel-tüntetvén magát s az E. Kört a felekezetiesség legnagyobb ellenségé-nek.

Az A-ny pedig védelmébe veszi Kiss Áron püspököt!!

Igazán ezeknek a korlátolt, néppárti ifjoncnoknak a stiklijeivel unjuk is már a foglalkozást. Észre térítésük lehetetlen.

Stréberkedő kedvüket növeljük, ha komolyan foglalkozunk velük. Csinálják ők csak nyugodtan kis játékukat. Elvégre az ő kicsinyes hecceik legfeljebb csak érdekes tünetek. Veszedelmeseknek éppenséggel nem veszedelmesek.

Sz 1900. november 9.

312. PÁRBAJOZÓ KERESKEDŐSEGÉDEK

A mi előítéletes társadalmunkban jólesik látni, ha egy fél lépést is hódít a nemesebb emberiesség. Ha a korlátlanág kény-telen a maga karámját egy kicsit kisebbre építeni.

Mikor az aradi eset, az a bizonyos kereskedőségéd-írnok-affér, napirendre került – akik csak tartunk valamit az agyvelőnk függetlenségéről, felháborodva láttuk az iroda-gavallérság pöffsz-kedését, legveszedelmesebb örületét a speciális magyar lovagias-ságnak.

De éppen olyan nagy örömmel láttuk a jobb ügy győzelmét is. Nem azért, mert a kereskedőségédet felszabadították a kardra, ha-nem hogy a kard itt egy számár előítélet legyőzését jelentette.

Eddig rendben megvolnánk. Aradon társadalmi szankciót nyert egy elv, mely elfogadható intelligenciájú emberek előtt úgy-sem volt problematikus. Ismételjük: nem azért örültünk, hogy, íme, ismét megszorodott a párbajképes gavallérok száma, hanem azért, hogy csatát vesztett ismét egy hülye előítélet, mely a *mostani* – ha ugyan van ilyen – magyar középosztályt mindig tartózkodóvá teszi legméltóbb, legszebb jövőjű faktorától, a magyar kereskedőségtől...

Nálunk azonban a legszebb győzelem sem győzelem. Kapjuk a hírt, hogy egy kereskedőségéd minden elfogadható ok nélkül párbajra hívott egy debreceni tudós professzort, általunk is ismert, becsült alakját a közéletnek. A tanár, aki családapa, kikerülhetne volna a fegyver elé állást. Nem tette. Félt, hogy félremagyarázzák. Előkelő felfogása még a gondolattól is irtózott, hogy még nem verekedését

előítéletnek, elfogultságnak találják venni. Kardot mért az ellenfelével, s összevágta... Nem tudjuk, ma vagy holnap nem kapunk-e más helyekről hasonló híreket. Nálunk a legnemesebb elvek sem terjednek, de a legostobább példa is majmolásra várhat... A kereskedőségek most már, ha kell, ha nem kell, csinálják a becsületbeli ügyeket...

Mennyivel nemesebb volna, ha most, a társadalmi előítéletek legyőzésével, tehát önelhatározású, igazán gavalléros meggyőződéssel példát mutatnának a valódi és nem okvetlenül párbajozó lovagiaság nyegléinek !...

Milyen szép volna ez, s milyen joggal elvárhatnók azoktól az ifjú kereskedőktől, kiket mi inkább tartunk a jövő Magyarországnak, mint az egyetemek és akadémiák nagy részben korlátolt és nyegle ifjait !...

Sz 1900. november 10.

ae.

313. NÉVTELEN LEVELEK

A vármegye egyik városkájában, B.-Újfaluban felfordult világ van. Az embereket rémület tartja fogva. Mindenki gyanakodva néz a másikra. Mintha fertőzéstől tartana mindenki... Egy örült vagy egy gazember tartja szörnyűséges izgalomban a városka honett, csendes társadalmát... Egy idő óta B.-Újfaluba is belopódzott a társadalmi betegségek legundokabb fajtája: a *névtelen levelek* írogatása.

Húsz-harminc család van kitéve annak, hogy majdnem nap mint nap kapja az arcátlannál arcátlanabb hangú és vádú leveleket.

Kapnak olyanok, akik elég gyengék a gyalázatos intrikákat komolyan venni, s emiatt felzavartatni engedik családi életöket, elveszítik munkakedvöket. Volt olyan is, ki már *betekéig tartó súlyos betegségbe esett*.

Így írják nekünk Újfaluból. S írják, hogy haszontalan minden kutatás. A levél íróját vagy íróit nem bírják kikutatni. A helyi lap gyilkosan erős cikket ír az ismeretlen gazember ellen. Persze annak van esze, hogy ne jöjjön elő. Szóval minden úgy megy, mint nagyon sok helyén szép és kedélyes hazánknak. Nem tudunk új tanácsot adni az újfalusiaknak sem. Rekriminálva ismétljük az egyetlen régit. Mért nem dobta el elolvasatlanul mindenki az első levelet? Mért nem teszik legalább most ezt?... A mi vidékies kicsinyességünk s pletykakedvelésünk teremti meg ezeket a levelező gazembereket. Méltóztassék tehát higgadtan gondolkozni, eldobni a kapandó s elefedni az eddig kapott leveleket, méltóztassék teljesen negligálni gazember urat vagy úrhölgyet, s akkor gazember [úr] vagy úrhölgy

el fog hallgatni. Sajnos, hogy Önök ki vannak téve annak, hogy gazember úr vagy úrhölgy fog kedélyes diskurzus közben a napirendre térés után felsóhajtani:

– Na, csakhogy megmenekültünk ezektől a szörnyűségektől.

Mindegy. Más gyógyszert nem ajánlhatunk az újfalusiaknak. Egy volna még, de abból talán csak kétszáz év múlva lesz valami. Ezt így hívják: *intelligens társadalom*. Hogy ezt a gyógyszert még nem lehet használni, arról nem tehetnek az újfalusiak.

Sz 1900. november 14.

314. DEBRECENI CSENDÉLET

Ma hajnalban egy expressz levelet kaptunk egy debreceni lap-társunk szerkesztőségéből. A levél tudósítás a legújabb debreceni botrányról. A tudósítást a személyes reflexióktól megtisztítva, itt közöljük:

Sajnálatos botrány színhelye volt tegnap délután a debreceni színház igazgatói helyisége. Lőw József hírlapíró a színházba indult egy jó barátjával, midőn Komjáthy János színigazgató egy szolgával arra kérte Lőwöt, hogy legyen szíves hozzá, ti. Komjáthyhoz egy szóra bemenni. Lőw egész gyanútlanul engedett a Komjáthy kérelmének, s bement az igazgatói irodába. Komjáthy itt kérdőre vonta, hogy ő írta-e a Komjáthy-Benedek-affér befejezéséről szóló tudósítást a pesti lapok részére? Lőw igenlően válaszolt, de nyomban kijelentette, hogy ami téves van a tudósításban, amiről ő nem tehet, szívesen rektifikálja. Komjáthy azonban haraggal rivallt Lőwre „Inkább öljük meg egymást, minthogy ország-világ előtt meghurcoljanak!”, s ezzel Lőwöt *tettleg inzultálta*. Lőw József ma reggel Rásó János és dr. Berger Andor által fegyveres elégtételt kért Komjáthytól, s az ügy most elintézés alatt áll.

Ez a tudósítás. Azóta újabb részletekről értesülünk. Debrecenben óriási a kavarodás. Az újságírók értekezletet tartanak ebben az ügyben. A segítédek tárgyalnak. A levegő puskaporos. Újabb afférok várhatók stb., stb. Tekintettel arra, hogy az affér előreláthatólag országos port fog felverni, mi is hozzá akarunk szólni, távolról sem érintve persze az ügy lovagias elintézés alatt álló részét.

A Debreczen afférján kezdődött a dolog. Ekkor verekedett meg Gulyás professzor és Lovas kereskedősegéd. E lap hagyományosan erősen „kezeli” a színházi dolgokat. Komjáthy igazgató védelmet kért a támadások ellen Benedek dr. szerkesztőtől. Benedeket sértette a levél, s magyarázatot kért. Az affér híre elterjedt. Lőw József megtá-

viratozta a hírt egy könyomatosnak. Az igazság pedig az, hogy Lőw József helytelenül és a valósággal ellenkezően publikált egy elintézést még nem nyert lovagias ügyet. Erre vonatkozott a Szabadság tegnapi számában Benedek János dr. levele.

Ebből keletkezett a legújabb botrány, melyről csak röviden mondunk véleményt ezúttal. Ismerjük a debreceni viszonyokat. Ott évenként kitör a botrányláz. A sajtó valósággal obstruál a színháznak. Pedig ha Komjáthynak vannak is hibái, az efféle hajszákra nem szolgált. A vidék nyomorúságos színügyi viszonyai közt meg kell becsülni egy nobilis, áldozatkész, lelkes színikazgatót mint Komjáthy János. Megértjük, ha az igazi vagy bedisputált üldöztetés magánkívüli állapotba hozta. Elvégre ő is ember. De megértjük a hírlapírók felháborodását is. Kár volt a dolgot ennyire hozni. Szeretnők, ha a botrányt úgy intéznék el, hogy lecsillapodnának a felzaklatott kedélyek. Elég volt már a botrányokból...

Sz 1900. november 14.

315. SZÍNIKAZGATÓ ÉS KRITIKUS

Régi témám: ezer akadály volt, hogy eddig meg nem írtam. A debreceni affér kényszerít most rá s azok a hírlapi közlések, amik erről az afférről szóltak.

Nagyon érthető, ha a mi dolgainkról a budapesti lapok mindig rossz referádákat hoznak. Akik ezeket a referádákat gyártják, a legsötétebb Budapestben nőttek fel, s a legsötétebb Otthon-körben nevelődtek ki. Ott persze a világot homorú lencsével nézik. Az Otthon alakjai, ezek a kis furcsa újságíró emberek, az élet legmulatságosabb alakjai. Minden hivatottság, minden képesség nélkül mondanak véleményt mindenről. S ezt a véleményt Thury Zoltán-i lendülettel disputálnák rá a legjózanabb emberre is.

Így tettek a debreceni affér ügyében is. Halvány dunsztjuk sincs a mi dolgainkról, a mi helyzetünkről, a mi viszonyainkról: ám Komjáthy János színikazgató, ellenben Lőw Jóska és consortes újságírók. Az Otthon rövidlátó emberei szerint tehát Lőw Jóskaéknak van igazuk.

Ezek az urak nem akarnak tudni, nem akarnak számolni. Mit tudják ők, micsoda Debrecenben vagy Nagyváradon a színház és a sajtó. Képesek-e ők leszámolni avval, hogy itt, vidéken mi, újságírók és színészek, olyan kevesen, ahogy vagyunk, embersége-sebb, becsületesebb, tisztességesebb munkát végzünk, mint ott fent ők valahányan!... Mit tudják ők, hogy mikor csupa unalomból

„elintézik” a mi ügyeinket, tulajdonképpen megbénítják a mi munkás kezünket!... Nem tudják, nem akarják tudni.

Az ő „mucsai” példázataik, az ő Otthon-beli kétes szellemességeik többet ártottak nekünk azoknál a kicsinyes bántalmaknál, amiknek mi itt, vidéken nap mint nap ki vagyunk téve.

Legközelebb Komjáthy ütötték. Ám holnap Somogyira jöhet sor... Mi közük nekik a mi ügyeinkhez? ... Pardon? Miért tesz a mi utunkat göröngyösebbé? Miért szólnak olyan dologhoz, amit nem ismernek?... A mi kritikusaink – némely Otthon-beli kitanított kivételével – nem húznak tiszteletdíjat a színházaktól. A mi direktoraink nem csinálnak bűnbar... – bocsánat – Magyar Színházat a színházainkból... Mi önzetlenül, szegényen, szörnyűséges *nehézséggel* (ne méltóztassék majd esetleg ebből viccet csinálni) végezzük a mi kötelességeinket. Komjáthy Jánosék nem érnek rá öngyilkossági kísérleteket elkövetni csinos színésznőik lakásán. Löw Jóskaék pedig nem csinálnak a színházból üzletet.

Ha a munkánkról nem vesznek ott fenn tudomást, hagyják el az afférajainkat is. Szenzációsabb dolgok történnek a fővárosban a kulisszák mögött, mint nálunk a peceszöllösi, pisztolypárbajra teremtődött tisztáson...

Méltóztassék csak ott fenn maguk körül nézni. Intézzék el a maguk színházi botránnyait. Itt lent tudja a kötelességét a kritikus is, a színigazgató is...

Sz 1900. november 16.

ae.

316. NYILASSY MÁTYÁS ÖNGYILKOS LETT

A szegény Matyi igaz, nagy bohém szíve sem bírta tovább. Ráömlött valami szörnyűséges undor, s a szegény Matyi revolvért ragadott, agyonlőtte magát. Ma estefelé történt Aradon. Ez a nagyszívű, bohém fiú nem akart tragédiát csinálni. Egy pillanatja volt, amelyben nagyon meg találta töprengeni az ő életét s a világot. Nagyon meg találta érezni, hogy ő semmiképpen sem illik ide, ebbe a világba. Egy darab papírra odaírta:

Nem vádolok senkit. Potyából nem lehet élni.

Matyi.

Igen. Nem lehet potyából élni. Különösen annak, aki annyit tudott adni a világnak, mint Matyi adott.

Nem mondjuk Isten kegyelméből való művésznek. Isten verése

volt az ő meleg, nagy szíve s az a csodálatos zsenialitás, mely őt talán a legnagyobb magyar színésszé tette.

Mindenki siratja. Aradon – mint nekünk telefonálják – a Nyilassy esetéről beszél mindenki. Ma írta alá a szerződését, amely Leszkayhoz kötötte le. Az ő szokott aranyos kedélyével beszélt Leszkayhoz.

– Hívnak ide is, oda is. De nem megyek én máshova. Jobb nekem itt, mint akárhol másutt. Hazament az Orczy utca 2. sz. lakására. Háziasszonyától teát kért. Ekkor szakadt meg az ő nagy szívében az a kis húr, ami az ilyen szívű embereket a világhoz köti. Nem lamentált. Könnyen beszélt.

– Ejh, nyomorúságos az egész élet. Legjobb lesz, ha főbe lövöm magam!

– Nem hitték, megtette. Mikor az orvos jött, már az utolsót hörögte.

Tovább már nem tudott alkudni evvel a durva világgal.

Megunta az alakoskodást.

Vasárnap temetik. Temetésére Nagyváradról is sokan mennek.

Az ő Leszkayja fogja eltemettetni.

Nagy szíve elpihent, megbékült, megnyugodott.

Emléke örök lesz. Mi, epigonjai az étellel való nehéz alkudozásokban, mindig emlékezünk egy emberre, aki végigbolondoskodta volna az életet, ha bírta volna.

De még ő sem bírta! ... Álmodjon, pihenjen békén a legzseniálisabb művészlélek. Porladjon csendesen el az a nagy bohém szív!...

Sz. 1900. november 17.

317. HÉTRŐL HÉTRE

Mikor tegnap éjjel az aradi telefon a nagy, bohém színészfiú esetét leadta, négyen ültünk a hosszú asztal mellett, a kávéházban, amelynek a levegőjét csak olyan viharállott tüdők tudják élvezni hajnal feléig, mint a mienk. Olyan szorongatásfélét éreztünk különben már az egész éjszakán.

– Szűkülés ez. Valami nagy ütést kapunk valamerről – vélte az egyik.

Hogy aztán a hír jött, mintha megkönnyültünk volna. Olyan önzők vagyunk mi, emberkéek. A más sötétsége kiderüszíti a mi arcunkat. Aki a legidősebb volt közöttünk, szólalt meg először:

– Hajh, hajh. Szörnyűséges nézni. Harmincéves alig múltam, s egy isteni generáció vészett ki mellőlem. Reviczky Gyula, Justh

Zsigmond, Iványi Ödön, Hrabovszky Lajos, Fóris Pista, Nyilassy Matyi és még egy egész csapat...

...És én gondolkodtam rajta: miért halt ki ez a dicső gárda? Miért élt boldogtalanul? Miért élőhalott, aki még itt maradt?

Valamennyit az ereje tette boldogtalanná. A mai magyar társadalom összetör minden erős egyéniséget.

Nádszálderék, nem önálló fej. A mi forrongó, zavaros viszonyaink közt megbecsülhetetlen adomány.

Persze ezt hiába is magyarázták volna szegényeknek!...

*

A nagyváradi színtársulat mégiscsak kezd gyökeret verni. Onnan sejtjük, hogy már sok szó esik színházról és színészekről. És ami fontos: pro és contra.

Az azonban bizonyos, hogy az állandó színházat sokára szokjuk meg. Ez a szokatlanság megtetszik mindenütt.

A publikum a fabodé nyáriás hangulatából egész csomót áthozott a kőszínházba.

Először is jéghideg, mintha még mindig tikkasztó júliusi esték ellen kéne védekezni. Beszélhetünk, beszélünk is sok kellemtelent az előadásokról. De az már mégiscsak érthetetlen, hogy az új színházban egészséges taps még nem is volt. Ha készülődnék, olyan püsszegés fojtja el, amilyent legfentebb [!] atléták birokversenyén érthetnénk meg.

Aztán nem szokta meg még egymást a közönség. A legkedvesebb ismerősünk is idegennek tetszik előttünk a színház villamos fényében. Az emeleti díszes társalgók siralmasan üresek, árvák.

Pedig egy-egy negyedórás szüneten olyan szocietás szórakozhatnék itt, melyet megirigyelhetne a legelőkelőbb szalon is...

Ám máskülönben kissé túlozunk is. Már hódítást tesz a színelsláz. Szűts Dezső színházi lapja szépségversenyt hirdet, mely már három nagy pártot teremtett. Az egyik Lányi Editre esküszik. A másik tűzbe menne a babaarcú titkárnéért, Kovács Mariskáért. A harmadik párt pedig Egyed Lenke, a legszebb szemű kóristáné elsőségéért küzd. Természetes, hogy nincs olyan színésznő, akinek pártja ne volna.

*

A cárt megmérgezték – ez a legszenzációsabb, de kérdőjeles hír.

Igaz-e vagy nem: bajos még most kisütni. Abban a nagy hideg

világban, ahol millió és millió vegetáló muzsik közül egekig érő fényes elme világol ki, nagy-nagy köd és nagy hidegség van.

A pekingi iszonyságokról hamarabb értesülhet a pletykánépű Nyugat, mint arról, ami a nagy, ködös, szláv világban folyik.

De bármi is történik, cárgyilkosság vagy lengyelsanyargatás, Puskin-ünnep vagy nihilista vérfürdő, Tolsztojnak egy könyve jelen meg, vagy örökre, hirtelen eltűnik egy-egy fényes de zabolátlan zseni, mindenképpen megdöbbenő ennek a rejtelmes, nagy, ködös országnak őseréje.

Ha eloszlik ott egyszer [a köd], s ez az őserő megindul: mi lesz belőlünk, szibarita nyugatiakból?

Sz 1900. november 18.

318. A KIVÉGZETT EMBERRŐL

Született, elvégezte az elvégezhető klasszisokat, úri módra végiglumpolta az önkéntesi évét, megnősült, magyaruraskodott, meghalt...

Ez lett volna a Papp Béla élethistóriája. Meg nem írta volna persze senki. A maga kis birodalmában elvégezte volna ezt a kurta életet. Hihette volna magáról, hogy úr. Ha befogták a szemét, elsiratták volna az ismerősök és a rokonok. Olyan szépen élhet még minálunk egy jó papájú úr, akinek nem fáj a feje senki miatt sem.

Papp Béla eltért a sablontól. Szörnyűségesen eltért. Papp Béla híres ember lett. Szörnyűségesen híres.

Ha kedvünk volna az anarchiának toborozni, furcsa gondolatoknak adhatnánk helyet. Főként és először annak, hogy a *kiválság* nagyon könnyű munka. Hogy Herosztrátesznek [!] igaza volt. Hogy a világ meghajlik minden erő előtt. Hogy a vad örökre él az emberben. Hogy rokonság van a két viselkedés közt: meghajolni a Faust írója előtt, és szörnyűködve megcsodálni az angolszöveget ruhás Kaint...

...Nem. Nem így van. Ha így volna is, mi titkolnók legjobban...

Talán annyit *merhetünk* csak megírni, hogy Papp Bélára ma egypár ezer ember az undor mellett csodálattal gondol...

A tömeg, ez az állatsereglet, valósággal üvöltött a szatmári falat felé. S mikor *elvégeztetett*: glóriát lát a meggyilkolt gyilkos feje körül.

Hát most már elég volt. Az éhségből és a glóriából is. Az az

elkárhozott ember megmenekült, semmivé lett. Hallgasson most már róla az ének. Elvégeztetett.

Mert ha a glória tovább szövődik: erénnyé lesz a testvérgyilkosság, s ha prüszkölve, ordítva, éhesen követeljük az emberhúst, s ezen rohanjuk meg a hurokra szántnak a ketrecét: bizony Isten, nem lesz büntetés egy elítélt gonosztevőnek sem a halál!... Örülni fognak, hogy *ilyen társaságtól* szabadulnak meg...

Sz 1900. november 23.

ae.

319. EGY HYMENHÍRRŐL

– *Levél a szerkesztőhöz* –

Kedves Szerkesztőm,

Én ugyan megjártam. Olyan helyről ért a támadás, ahonnan éppenséggel nem vártam, a te részedről ugyanis, akinek a barátságával dicsekszem, s aki elég jól ismeri az én vélekedéseimet egy-némely dologról.

Am nem is volt az támadás. Csak amolyan kázus, mint a csizmadiáé, akit Bérczy alakított méltóságosan és vasárnap délután, úgy tett a te kedves, szellemes lapod is. Bevezetett egy fényes tündérpalotába, így szólván: az úr nem csizmadia, azazhogy pártiképtelen poéta – hanem báró, azazhogy férjjelölt, sőt vőlegény.

Mai lapodban tetted ezt a csodát. Álmélkodva leltem meg a nevemet egy éppen olyan bájos, mint amilyen okos hölgyismerősöm neve mellett, s ezt a két nevet egy újdonság keretében e nem keveset hirdető cím kapcsolta össze: Hymen. Más szavakkal vőlegénnyé tettél, kedves szerkesztőm.

Hisz én szívesen elviselném ezt a csapást, passzióval fogadnám a gratulációkat, s ha ez a hymenhér való volna – igen boldognak érezném magam. De sajnos *nem igaz*. Kérlek a hölgy érdekében a hírt megcáfolni, nehéz szívvel cáfolom meg, de hát a méltóságos csizmadiá is boldog volt egy napos báróságában. És még valamit. Én hiszem, hogy a házassághír is olyan varázsú, mint a halálhír. Akinek házassulói hírét költik, nem lesz férj soha. És ez igen boldog hit egy olyan magmfajta kelletlen és kedvetlen embernek.

SzU 1900. november 24.

Tisztelő barátod
Ady Endre

320. HÉTRŐL HÉTRE

Valami olyan elzárkózásféle jellemzi a csúnya novembervéget. Mintha az embereknek minden gondjuk az volna, hogy a fagyos hidegség ellen védekezzenek. Ez az elzárkózás éppenséggel csak külső. Mihelyt a *zug* melegségét érezzük, nagyon is hajlandók az emberek a barátkozásra.

A melegségnek ezt a hatását meg lehet érezni ám. Észre lehet venni. Szinte ki lehet számítani.

Kint az utcán csupa ridegség. Beburkoltan sietnek a járókelők. A fényes esti korzónak végük. Az emberek itt kint nem is keresik egymást. Az aszfaltbetyárság kényszervakációt tart. Az aszfaltbetyárságnak is megvan a maga romantikája. S ez a romantika ilyenkor foszlik szét. Az aszfaltbetyár magába száll, s várja a zsúri meghívókat. A tél az önzetlenebb, a derűsebb, a naivabb és kedélyesebb hangulatoké.

Bent örömet barátkoznak az emberek. A fehér, a márvány, no meg a zöld asztalok mellett. Ott tudniillik, ahol a kártyaasztalokat zöld posztó fedi. A Mülleráj, a kioszk s a Royal népes és derűs. A színház közönsége sem olyan már, mint eddig. A novembervég összehozza az embereket, határozottan kedvesebbé teszi.

*

Hangversenyek, mulatságok, bálók készülődnek. Kubelikhez, a cseh csodaművészhez azonban aligha lesz szerencsénk. Hacsak a belügyminiszter másként nem határoz.

Rimler főkapitánynak engedélyt megtagadó határozatát ezúttal osztani tudjuk.

Ezen megint viccelhetnek kedélyes pesti laptársaink. Ők nem ismerik a mai nehéz helyzetünket.

A mi szép új színházunknak estéről estére majdnem ugyanaz a közönsége van. Ezt a közönséget elhódítani, elvonni majdnem egy a nagyváradi színház tönkretevésével.

Az Uránia példája is azt bizonyítja.

– Könnyelműség volt azoknak a hitvány vetítéseknek helyet adni. Hiszen tegnap este, a szezon legjobb előadásán sem volt valami nagy közönség. Ebben pedig része van az Urániának!...

*

Egészen más volna, ha Kubeliket, aki tagadhatatlanul egyik legérdekesebb művésze a jelennek, nem hallotta volna még a nagyváradi közönség. De így a múlt téli hangverseny után ez már igazán csak a művész impresszáriójának pénzzsebelési kísérlete.

*

A képkiallítás sikerét most ismerték meg teljesen. És most még büszkébbek lehetünk a sikerre. Még büszkébb lehet főként Radó Ignác dr., aki a siker érdemének jó nagy része.

Amelyik napon a mi kiállításunkat bezárták, nyílt meg a debreceni képtárlat. A megnyitáson Radó dr. is jelen volt. De rajta kívül mi is saját tapasztalatunk után tehetünk bizonyosságot. A debreceni képtárlat másfélszáz képe közt alig van húsz elfogadható, értékes alkotás. Persze, ha mind ilyen volna, sűrűn látogatnák a debreceni civisek. – A képtárlat termei üresek. Pár nap múlva ott is zárul a kiállítás, mégpedig – előreláthatólag – deficittel... Hát ilyen nagy a különbség mi pakfonváros és a zsíros-gazdag Debrecen között...

*

Szándékosan hallgatunk a szatmári fekete napról. Szándékosan beszélünk derűsebb dolgokról. – Nem érdemeljük meg magunktól, hogy önmagunknak kellemetlenkedjünk. Annyi kellemes és derűs dolog van még a világon.

Milyen boldogság például azokkal a szép és kedves nőkkel foglalkozni, akik a mi kedélyünk elvarázsolására vannak hivatva. A színésznőket értjük, akik közt szépségversenyt tart most a furfangos Szűts Dezső.

Persze tömérdek a szavazó. Az elsőség naponként változik. Talán nem követünk el indiszkréciót, ha eláruljuk, hogy eddig B. Horváth Irma, P. Szép Olga és Lányi Edit kapták a legtöbb szavazatot... Miért azt keresni, ki a legszebb, mikor mindnyájan azok?...

Sz 1900. november 25.

321. KATONÁK

Thury Zoltán háromfelvonásos színműve.
A Szigligeti Színház premierje 1900. november 26-án

Abban a ritka, nem mondom, hogy szerencsés helyzetben vagyok: ezúttal *másodszor* írok *egy* darabról mint *premierről*.

A Katonákról jó két éve írtam először. Egy másik nagy vidéki város színtársulata adta volt elő. A kritika dicsérte, a közönség megtapsolta, s hogy a siker teljes legyen: a város katonai térparancsnoka elvonta a szerződött katonabandát a darab előadásai alatt a színháztól. Akkoriban nagy szenzációt csinált ez.

Azóta két hosszú év múlt el. Thury Zoltán ismét megszemlázott a színpadi dicsőségre. Új darabot írt. Az új darab is elárulja derék, súlyos talentumú írójának becses színműírói kvalitásait, de a darab sikere talán problematikusabb volt a Katonákénál.

A Katonákról két év óta mit sem változott a véleményem. Becses, érdemes, nem egy tekintetben zseniális alkotás. Legjobb magyar dráma az utolsó tíz évben.

Nagy baj, hogy tendenciáját félreértették. Itt, Nagyváradon sokkal inkább, mint másutt. Ott, ahol én először láttam, nem előzte meg semmi beteges reklám-mód.

Nagyváradon a színházi kommunikék helyi vonatkozású darabbá tették.

Ott csak a negyedik előadás után vonták el a katonazenekart. Itt ma már üres volt az orkeszter. Másutt katonatisztek is megnézték először. Nagyváradon már napokkal ezelőtt napi parancs tudatta a katonatisztekkel és legénységgel, hogy a hétfői előadást megnézni nem szabad.

Hát ez valóban a darab tendenciájának teljes félreértése.

Thury Zoltán eleget védekezett ez ellen. Ő becsületes ember elsősorban. Igazságot akart írni lehetőleg. Megkereste hát a régi impresszióit. A téma nem régi: örökre új. De az ő édesapja katonatiszt volt. Emlékezett a cifra nyomorúság szomorú napjaira. A *pénz* drámáját megírta átértzett és átélt formában. Hogy katonáról szól, – az véletlenség. Bizonyára állami hivatalnok a darab hőse, ha Thury Zoltánra az állami hivatalnok tragédiája hat intenzívebben.

Mert a Katonák igazsága nem a katonáké. Nem bizony, hanem a piszkos, de olyan szükséges pénzé. Azt akarja bizonyítani, hogy – hajh, mennyire átérezzük –, hogy a társadalom a legtöbb individuumára [!] több nehéz kötelességet ró, mint amennyi anyagi eszközzel rendelkezünk ezeknek a lerovására. Szóval cifra nyomorgók vagyunk mindannyian, a művelt társadalom háromnegyed része.

Ami még a darabban van, az mind ebből folyik. A szegénység tönkreteszi nyugalmunkat, idegeinket, családi életünket. Az asszonyunk is cserbe[n] hagy ilyenkor. Eszébe jut gyermekillúziói hőse: az első ideál. Azt hiszi, az jobban szerette volna. Jobb lett volna az idege, melegebb a szerelme, s több lett volna a pénze. Ez teszi hűtlenné a legeslegtöbb asszonyt. Az írónkné ténsasszonyt is, nemcsak a főhadnagyné önagyságát.

Ezeket mondhatja el nekünk a Katonákban Thury Zoltán Udvardy Ferenc főhadnaggal (Könyves), feleségével (E. Kovács Mariska), a feleség első és állandó imádójával (Szarvasi) s még egy sereg, a balkéz kisujjáig igaz, élő alakkal.

Udvardy a pénz áldozata. Becsületével, szerelmével, életével fizet azért, mert pénze nem elég a társadalomtól megkívánt anyagi kötelezettségek teljesítésére – s mert nemes ambíciót vitt oda, hol nem könyvet kell írni, nem filozofálni, hanem engedelmeskedni, pénzt költeni s mindíg tudni költeni.

Igaz a mese. Drámai és igaz. Hatásos a feldolgozás. Tele problémával a főproblémán kívül is.

Mementő, becses alkotás, kitűnő színmű önmagában is a Thury darabja.

Az előadás méltó volt a darabhoz. Drámai társulatunk minden ambícióját belevitte az előadásba. Ez az ambíció. A siker nagy volt, s olyan, mint a darab: igaz.

Könyves Jenő, Udvardy szerepében, átgondolt, kitűnő alakítást nyújtott. Megértette a szerencsétlen főhadnagy tragédiájának minden kis rugóját.

Jó partnere volt E. Kovács Mariska. Igaz és művészi a második felvonás nagy drámai jelenetében.

Nagy, jelentős sikere volt Szarvasi Sándornak mint a főhadnagyné nemes, derék szerelmesének. Mély és igaz volt minden szava, mozdulata. Biztos és hatást keltő ábrázolásának minden vonása. Nyílt színen is számtalanszor tapsolták ki. Ez a siker bizonyára növelni fogja a derék művész ambícióját.

Peterdy Sándor, Bognár János, Szohner Olga, Benkő Jolán, Tóváry Anna egyformán érdemesek minden dicséretre. A rendezés kitűnő. A színházat megtöltő közönség lelkesen tapsolt. Előadás közben érkezett a szerző távirata Somogyi direktorhoz, hogy akadályozva van a személyes megjelenésben. – Büszkén nézhette volna meg pedig a mai megérdemelt, szép sikert.

Sz. 1900. november 27.

322. EGY ZÁRT ÜLÉSRŐL

A zárt ülésről sokan igen helytelen véleményeket táplálnak. Ismertünk egy veterán katonát, aki sokat sajnálkozott a városi urakon. Nem elég – úgymond –, hogy annyiszor ülnek „ájncel”-ben, ráadásul ezt még a lapba is kiírják. Mégis csak jobb a katonáéknál.

Felesleges szólnunk, hogy a veterán katonának nem voltak egészen megbízható információjai: a zárt ülést illetőleg.

A zárt ülés a nagyváradi tanács úzusa szerint egész mást jelent. Elmés követése a „varietas delectat” epikuri elvének. Zárt ülésnek nevezzük azt az ülést, amelyet nyilvános ülés előz meg. Vagyis egyik ülés nyilvános, a másik zárt, megint nyilvános, megint zárt és így tovább.

Ebből az is természetes, hogy a zárt ülés nem zárja le az ajkakat. Így juthattunk mi egy zárt ülési história birtokába. A zárt ülésen tudniillik csak az ülés van bezárva, az ajtó nincs.

Íme a história.

A polgármester a zárt tanács elé egy indítványt terjesztett. Praktikus indítványt. Nem a késedelmi kamatról szól, de pénzt hoz a konyhára.

Azt indítványozta, hogy kérje meg a város a közös hadügyminisztert, hogy a várost egy fokkal magasabb tisztí lakbérosztályba sorozza.

Nemcsak a tiszt urakra fontos ez, hanem a városra is. Ha a tiszt uraknak több a pénzük, többet költenek.

A katonatiszt tudvalevőleg fizet: mint a katonatiszt.

A zárt ülés nagy lelkesedéssel fogadta el a tervet. Arra került a sor: ki menjen föl Bécsbe.

– Aki németül tud – veti közbe a tanács egy nem egészen Mezzofanti-tehetségű tagja.

– Rimler Károly főkapitányt ajánlom – rivall egy ötletes tanácstag...

– Elfogadtatott...

Hogy történt, hogy nem: azon a napon, mikor Bécsbe kellett utazni, Rimler Károly nagybeteg lett.

– Ki menjen most már Bécsbe? – ez volt a kérdés.

Hála Istennek, a tanácsnak van még ötletes tagja:

– Hát menjen fel Gerő Ármin, a tb. főkapitány. Ő is nagy német!...

Már-már általános helyeslés, de hirtelen szót kér valaki.

– Mélyen tisztelt uraim, Nagyvárad város tanácsának előrelátónak kell lenni. Kérem tehát: ne küldjük mi, Gerő – bocsánatot

kérek – *izraelita, s tekintettel Luegerre és a bécsi antiszemita heccekre* – nagyon kellemetlenül fogadnák ott a nagyvárad kiküldöttet.

... A tanács tagjai először elbámultak. Azután hálálkodni kezdtek, hogy mégiscsak vannak bölcs vezetői a tanácsnak. Milyen előrelátás! Milyen bölcsesség Éljen a volt főjegyzőjelölt! Elfogadták. Igaz, hogy most már még nagyobb zavarban voltak a bécsi küldetésre nézve.

Az egyik tanácsstag berlini dialektusban beszéli a német nyelvet. A másik nem szereti a virslit.

Még egy tagja van a tanácsnak, aki jól beszél németül. Ebben reménykedtek. Sajnos ez sem vált be. Kisült, hogy *nem volt katona*.

Na, hát nem katonaviselt ember csak nem mehet a közös hadügyminiszterhez!

És nem is ment. Ilyenformán a tisztek még mindig egy lakbérosztállyal hátrább vannak, mint lehetnének, s zárt tanácsüléseket még mindig egy nyilvános előz meg, s egy nyilvános követ ...

Sz. 1900. november 28.

Dyb.

323. THURY ZOLTÁN

Thury Zoltánról írván: dicséret mondassék ennek a nemes, intelligens nagyvárad közönségnek, hogy lejöhett ide közénk ez az igénytelen külsejű, szemüveget hordó, zárkózott, szinte félnék ember, akinél alig van tartalmasabb, s alig van szerényebb alakja a mi fajtánknak: a krónikázva gondolkodó és gondokodva krónikázó író-hírlapíró fajtának.

Szinte érthetetlen előttünk ez az ember. Nem tudjuk belegondolni a főváros egészségtelen levegőjébe, durva lármaájába, virgonc, élni siető, üres fejű alakjai közé.

Úgy gondoljuk, hogy ő valami elrejtett csendes helyről nézgeti a lármas világot, s ahogy meg-megtelik a szíve, feje nagy keserű igazságokkal: leül és – ír.

Mert filozofáló eszű, meleg szívű, derék igaz íróember Thury Zoltán. Talán az igazság imádása tartja abban a világban, amelyben él. Bántja a lárma, a sok nyegleség, a sok üresség, a sok gonoszság, de mégsem keresi fel azt a kis zugot, ahol kibékülve, kimenekülve szemlélődhetnék, s ahol írhatna még többet, írhatna a Thury-írásokra szomjas sok-sok embernek. Fél, hogy ott nem látna egészen tisztán. Fél, hogy kevesebb próféciaát szólhatna. Fél, hogy elvonulva nem tudna igaz lenni. Ő pedig a nagy súlyos igazságok hivatott szószólója, mestere.

De nem adja át azért magát környezetének. Az ő nagy indívidiuma [1] érintetlen abban az olcsó dicsőségért, drága kenyérért csatározó világban, amelyben él.

Csak így érthetjük meg, hogy Thury Zoltán ma már – *Thury Zoltán*... Eldobva magától minden könnyű formát, büszke elvonultságában, nem érve, nem akarva érteni a stréberkedés divatos művészetét, s nem kérve a kollegialitás gyengén tápláló morzsáit: magától, magában lett az, ami...

Az ilyen példák gyógyíthatják meg a szkeptikusokat. Az ilyen sikernek tapsolhat minden becsületes ember. Az ilyen érdem előtt emelünk mi is örömmel, lelkesen kalapot...

Thury Zoltánt pedig szeretettel ünnepeljük köztünk. Ünnepi tóoszt helyett azonban – úgy gondoljuk – jobban veszi, ha mi itt kívánjuk őszinte szavakban neki az *erőt*. Sok-sok erőt, mert ha valaha szükség volt a Thury Zoltánokra: ma van...

Az ő súlyos igazságai talán gyógyítani fognak. Gyógyítsanak is!...

De azt a kis tuszkulánomot mégiscsak óhajtjuk neki. Ott talán még többet s még jobban látna. S milyen nagy-nagy dolog volna az, ha *Thury Zoltánt* többször hallanók!...

Sz 1900. november 30.

ae.

324. THURY ZOLTÁN NAGYVÁRADON

A Katonák megérdemelt, nagy sikere arra bírta a darab szerzőjét, hogy az ismételt meghívásoknak eleget tegyen, s lejjön darabja második előadására.

A délutáni személyvonattal érkezett Thury. Az állomásnál Fehér Dezső, Biró Lajos, Ady Endre, Mayer Emil, Könyves Jenő és Szarvasi Sándor fogadták.

Az esti előadásra már délután kapkodták a jegyeket. A színházat előkelő, ünnepiesen öltözött közönség töltötte meg.

Minden szem a szerzőt kereste, aki egy földszinti páholyban ült. Az előadás még talán az elsőnél is befejezettebb és sikerültebb volt. Az előadókat lelkesítette, ambicionálta a szerző jelenléte. A művészien megjátszott, hatásos befejezésű első felvonás után egyszerre kitört a tapsvihár. A szerző nevét kiáltotta minden hang, s mikor az előadótól közrefogva Thury a függöny elé lépett, páratlan ováció, tüntető taps fogadta. A zenekarból pompás babérboszorút nyújtottak fel, széles selyemszalaggal. Aztán vége-hossza nem volt a kihívásoknak. A második felvonás nagy jelenete már a nyílt színen a múlt-

korinál is nagyobb tetszést provokált. Szarvasi Sándort, Marjai kitűnő alakítóját vagy ötször hívták ki. Maga Thury sietett a színpadra gratulálni Szarvasinak.

A második felvonás után még zajosabb tetszés, újabb kihívások. Egész estén ünnepelték a szerzőt, aki az előadás végén meghatva köszönte meg az előadó hölgyeknek és uraknak a darab fényes sikerre juttatását.

Mint jeleztük, az előadás kitűnő, határozottan művészi volt. Ez a mai siker sokáig emlékezetes lesz a Szigligeti Színházban. Somogyi valóban büszke lehet érte drámai társulatára.

Nem is tudjuk, kiről szólunk több dicsérettel. Egyformán megérdemlik az összes szereplők. Erdélyiné, Szarvasi, Könyves, Bognár és Peterdi lehetnek tán legtöbb joggal büszkék a mai estre, mely különben sokat beszélő dicséret a nagyváradi előkelő ízlésű, intelligens közönségre is.

Thury tiszteletére a „Fekete Sas” különtermében szépen sikerült bankettet rendeztek.

Sz. 1900. november 30.

325. VÖRÖSMARTY EMLÉKE

A cigányok megvénülhetnek: minálunk a vén cigány sem kell. Végezze el kötelességét, haljon meg: akkor reá kerül a sor.

Van abban valami megdöbbenő tragikomikum, hogy ezt az igazságot mennyire átérzi minden magyar íróapostol-féle ember. Sőt erről írni a legnagyobb művészettel tud mindenik.

Szegény Reviczky Gyula egyik legmeghatóbb poémája is a magyar költő sorsáról zeng:

...Szépen fognak eltemetni...

A nagyok nagyja, a magyar dicsőség fejedelmi poétája hozta ezt eszünkbe.

Ma száz éve hozott ugyanis a nyéki gazdatisztnak egy fiúgyermeket az agyontárgyalt gólya. Erről a fiúról rendeltetett el, hogy emberek koldusa, költők fejedelme legyen.

Híszzen siralmakat nem fogunk sírni. Vörösmartytól talán legkevesebbet tagadott meg a jó sors a magyar röögökön bolygó poétaemberek közt. Hajh, de Vörösmarty is milyen silány keveset kapott!...

Vén cigány korában sem kapta meg csak morzsáit a megérdemelt jutalomnak.

Meghalt és nagy lett. Így van ez minálunk. Az ő neve akadé-
mikusokat csinált törpeségekből, tudósokat a tudatlanokból. A Vörös-
marty nevéből is meg lehetett élni, mikor már Vörösmarty meghalt.

Ám leperegtek az évtizedek. Korok, nemzedékek, szépen
megcsinált világok múltak el.

Mi Vörösmartynak avval áldoztunk csak, hogy nem felejtettük
el a nevét.

Pedig amit tőle kaptunk, az több a korok múltó, változó han-
gulatánál. Örökös gyönyörűség, győzedelmes illúzió Vörösmarty
minden kis sora.

De mi csak negyvenöt év múltán kezdjük érezni, hogy van
lelkiismeretünk. Csaknem félszázad múlva kiáltjuk: emlékezzünk a
költőre!...

Míndegy már, csakhogy idáig elértünk. Amit teszünk, be-
szélünk, írunk, adunk: úgysem elegendő, csak amolyan késedelmi
kamatféle, amely avval áztat, hogy adósságot fizetünk.

A költő nagy lelkének feltámadására, az ő nagy hitére, az ő
nagy álmaira sohasem szomjúzhat rá a világ úgy, mint most.

Legyen hát szent az emléke s újra élő a lelke. De istentelen az,
aki a költő emlékével nem hódítani, hanem háborúzni akar. Istentelen az,
ki a nemzetbomlasztó munkához idézi meg a Vörösmarty
szellemét. Istentelen az, aki a Vörösmarty nevéből is választó falat
akar csinálni ebben az úgyis züllő állapotú magyarságban.

Vörösmarty a költők fejedelme: világosság fejedelme hát.

Nagy szellem, mi azért idézünk fel, hogy hálaáldozatot mutas-
sunk, és hogy nekünk világosságot adjl...

Sz 1900. december 1.

ae.

326. HÉTRŐL HÉTRE

A Katonák nagy sikere, zseniális írójának tüntető ünneplése
fényes, feledhetetlen esemény nekünk.

Semmisem lehetne nagyobb dicséret a nagyváradi közönségre,
mint az érdeklődés, előkelő ízlés, amit[*] irodalmi és művészi dol-
gok iránt állandóan tanúsít.

Ha csak percentjeit látnók ennek az intelligenciának s áldozat-
készségnek a magyar társadalom más köreiből!...

Mikor a képzőművészetek népszerűsítése érdekében országos
akció indult meg, gondolkoztunk rajta, kicsi és nagyobb íróemberek,
hogy miként lehetne ezt az irodalomnál is megcsinálni.

Mert biz' úgy van: a magyar író sorsa ötven év óta mit sem

változott. Ha a lapok és az író-temperamentumot megtűró néhány kegyelem-állás nem volna, bizony a pellagra többet pusztítana a magyar írókból, mint a Zsibó-vidéki oláhok közül.

Hogy s mint lehetne ezen segíteni: arról állandó és állandó is lesz még a vita sokáig.

Egyelőre csak ott tartunk, hogy ujjongva írunk minden magyar, igazi íróember sikeréről. Hátha tán így lassanként rászoktatjuk a publikumot az írói érdemek elismerésére s az olyanféle sikerek megcsinálására, mint amilyen a Thury Zoltáné volt...

*

Érdekes, hogy úgy mondják: *befelé* élő ember a Katonák írója. Beszélni sem igen szeret. Éppenséggel nem közlékeny természetű.

Az igazságaival is ilyen. Nehezen mondja el, csak megírni szokta őket.

A tiszteletére rendezett banketten mondta ezt a fényes igazságot:

– Higgyék el, kérem, magyar színdarabot írni *nagy luxus...*

Másnap, este körül, utazott. Ködös őszi délután volt. Ketten kísértük ki a vonathoz. Volt időnk. A homályos étteremből kibámulva az őszi ködbe sokáig beszélünk. Olyan intim, házi dolgokról, ami[k]nek a refrénje *szegénység, küzdelem, lankadás...*

Akkor mondta:

– Tegnap nem mondtam el a teljes igazságot. Magyarul írni egyáltalában nagy luxus...

*

De annál szebb halott írónak lenni. Minél régebben halt meg, annál jobban lelkesedünk érte.

Elő nem fizetnénk egy magyar író könyvére, de tudunk ezreket áldozni a halottakért. Nem szeretnők, ha ezt félreértenék. Nem a Vörösmarty-ünnepről van szó. Abban lelkes, tiszta örömmel veszünk részt. Csak egy rejtélyes, speciális magyar betegségre, az élő írók meg nem becsülésére akartunk ismét rámutatni.

Hogy a könyvnek nincsen becsülete, ez már csak tünete ennek a betegségnek.

Akit pedig ez elszomorít, vigasztalodjék Vörösmartyval:

*Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.*

*

Az idő még inkább őszi, mint decemberi. Már azonban téli az élet. Felolvasó estéket rendeznek a külvárosi kaszinók, és első matinéjét tartja a Szigligeti Társaság. Hogy egész végig az irodalomnál maradjunk. Még egy pár szót.

Ne tessék félni: már a jóízlésünk sem engedi, hogy ismét és folyton szidjuk ezt a társaságot.

Csak egy kérésünk lenne. A munkarendet szeretnők már látni, ami bizonytalanságot sokat ígérőn, mindent helyrehozóan elkészült. Ezt a munkaprogramot kérjük igenis ...

Sz 1900. december 2.

327. NÉGY ÉVSZAK

Dramai idill: ezt a címet adták a darabjuknak Hevesi és Hetényi. És valóban az a darab: idill a bájos banalitásoknak, a megindító együgyűségeknek a halmaza, egy illatos semmiség, egy művészi *trouvaillé*, amely csillog, de tartalma semmi sincs. A meséje voltaképpen nem is mese! Egy fiatalember szeret egy lányt, elveszi feleségül, azután megöregszenek együtt, és még mindig szeretik egymást. A házasetlenek az apró viharait és egy szerető pár nagy-nagy boldogságát vitték színpadra a társszerzők. És hiába mondják nagyképzű kritikusok, hogy ezek ismert, banális dolgok, az ember mégis szinte elérzékenyül rajtuk, mert hiszen az élet nagy örömei és nagy fájdalmai alapjában véve szintén igen-igen nagy banalitások.

A bájos darabot ma kínosan kevés közönség nézte végig. Pedig az előadás érdemes lett volna a telt házra is. P. Szép Olga és Szarvasi pompásan játszották meg szerepüket. P. Szép Olga viruló fiatal lány, szép asszony és bájos nagymama volt. Napsugaras jókedvet hozott magával a színpadra, ötletesen és kedvesen játszott. Méltó partnere volt Szarvasi, aki igen jó Kardos Bandi (Andor, Endre, András) volt. Különösen mint Endre, mint huszonöt évi házasság után újra Velencébe induló férj tetszett. Batizfalvi igen szép volt, és ügyesen mozgott.

A többiek, akik epizódszerepeket játszottak, mindent megtek, hogy ne rontsanak az előadás módján. Kohári, Könyves, Szentes, kis szerepeikből csináltak valamit. Igen szép és igen ügyes szakácsné volt Nyárainé, és nagyon szépen énekelte Papp János a kulisszák mögött a banális, az elcsépelte, az örökké szép Santa Luciát. Meleg, zengő bariton hangja nagyon tetszett. A rendezés jó volt. A kis közönség kedvetlen volt és keveset tapsolt.

Sz 1900. december 4.

Nem utolsó história az, ami e kis hírt megiratja velünk. Talán jelentéktelen némelyek előtt, de mi fontosnak, nagy dolognak tudjuk. Elmondjuk magát a dolgot.

A nagyvárad iргalmas rendház egyik tagja, Horváth Amadeus: egy fiatal rokonszenves szerzetes pap nem elégedett meg a csuhája reverenciájával, s hivatást érzett magában arra is, hogy áldozzon szíve-esze hajlamának, vágyakozásának. Írt. A helyi lapokban, a Szabadságban is jelent meg egy csinos tárcája. Mindenik bizonyosága annak, hogy a klastrom celláját sem kerülik el a múzsák, s hogy a barátságuk alatt meleg, sokat érző szív lakik.

Mióta a Színházi Újság megjelent, Horváth Amadeustól gyakran közölt csinos, hangulatos verseket. Édes, kedves dalok voltak. Mindig olyanok, amiket az iргalmas rend házában is elolvashatnak.

Schlauch bíboros titkárának, bizonyos Szemethynek szemet szúrtak ezek a dolgok. Tegnap magához vette a Színházi Újság egy számát, melyben Horváth Amadeus egyik verse volt, s magából kikelve rohant fel vele Fetser kanonokhoz.

A kanonokok szörnyen szemérmes emberek. Fetser kanonok nagyon megrémült. A vers ugyan a legártatlanabb volt a Közép-Európában megjelent összes versek között, de hogy mer egy iргalmas barát verset írni?!...

Rohantak mind a ketten Schlauchhoz.

S ekkor mondta – állítólag – Schlauch bíboros püspök az alábbi mondást, melyet feljegyzünk az utókor számára:

Hogyan? Az a fráter verset mer írni? Majd gondom lesz rá, hogy ne maradjon egy percig sem az én egyházmegyémbe!...

...Most már két dologra vagyunk kíváncsiak. Ír-e tovább is Horváth Amadeus verset, és beváltja e fenyegetését a vers- és Kernstok-gyűlöző bíboros?!...

Sz 1900. december 7.

329. HÉTRŐL HÉTRE

December van, csúnya fekete december. Nem a fehér, bohókás, öregapó ez, hanem egy kellemetlen göthös aggastyán.

Nehéz, kellemetlen érzés fekszik az emberre. A decemberi ölmos ég s a csapdosó hideg eső nem ad kellemes hangulatot. Sötétebbnek látunk minden színt.

Ilyenkor rendül meg nem egy beteg lelkű ember. A morál-statisztikának volt is dolga elég. A fővárosban valamelyik közelebbi ólmos egű, hideg, esős napon kilenc ember kívánczozott nem élni tovább. Mind a kilenc ember olyan, akit intelligensnek szoktunk hívni.

Az étellel való leszámolás nem mindenkinél megy ám nagyon hamar.

Állandó tápláléka sokáig a beteg léleknek mint gondolat. Aztán egyszercsak nagyon sötétnek látunk mindent. Kellemetlenek, fázékonyak az emberek. Hideg az eső... Ilyenkor aztán döntünk, hogy távozzunk. Hát ilyen olcsó ez a szép élet. Elkergeti egy csúnya őszi délután is...

*

Azt hinné bárki is, hogy mi itt most fényesen élünk, mulatunk. Az állandó, díszes, új színház révén ugyanis. Ebben a csúnya őszben örömmel keressük fel a mi fényes, meleg tündérpalotánkat, zsúfolásig tele mindig, s csupa siker, taps, jókedv és hangulat a színházi élet... Ezt *hibetné* az idegen, pedig dehogyis van így. Ha a hideg eső bekerget bennünket, bizony ott sem kapunk meleget.

Vigasztalan üresség este este után. Nem vádolunk érte senkit, de a közönséget nem értjük. El kellene talán kerülnünk egy fenyegető s nagyon kompromittáló *finist*...

*

Mikor szabadságharcunk félszázados fordulójának ünnepét ültük, a magyar temperamentum nem tagadta meg magát. Szörnyen tudunk mi lelkesedni, de hát aztán még ünnepet rendezni. Akkor is úgy volt. Ünnep ünnepet ért. Mint legtöbb ünnepünknel, itt is magunkat ünnepeltük. Akkoriban egy barátom, lelkes magyar ember ujjongva kiáltott fel:

– Megmozdult a magyar ismét. Tud lelkesedni, ünnepelni. A fél század előtti alakok és események valósággal megnöttek. Meglásd, ez új kort jelent.

Szinte szánakozva néztem az én naivan lelkes barátomat.

– Nagyon csalódsz. Meglátod – *post festa*...

Sajnos nekem volt igazam. A sok ünneppel azt érték el, hogy ma már mintha egészen idegen volna nekünk a nagy legendái harc s minden hagyományja.

Félünk-félünk, hogy a sok Vörösmarty-ünnepnek is ez lesz a vége.

Sz 1900. december 8.

Az altruizmus nem túlságosan kényelmes erény. A legnagyobb altruista is elég okos ahhoz, hogy evvel a szép erénnyel túlságosan ne éljen vissza. Ez az oka, hogy a társadalom altruistái többet írnak és beszélnek, mint cselekednek. Azt lehetne mondani, hogy a cselekedetek fordított arányban állanak az altruista pózokkal.

Mindig félünk, mikor az altruizmus lázzá kezd válni. Félünk, mikor annyi az erkölcsprédikátor, hogy hallgató nem is marad. Az emberek akkor voltak a leggonoszabbak, mikor az erkölcs legjobban dühöngött. Ezt az igazságot soha jobban rá nem lehetne olvasni némely fejekre, mint most...

De mi nem akarunk akadémikus dolgokról beszélni. Az erkölcs-betegség egyik fajáról csak. A *verseny* altruizmusáról.

Dicsőséges közéletünknek néhány alakja azt tartja, hogy elég ha ők írnak és propagálnak a szent eszme mellett, az altruizmus gyakorlását rábízák Merkur fiaira. Magyar kereskedő: rajtad a sor. Légy nagyszívű szamaritánus. Gyakorold a krisztusi erényt: azonban te még őt halat sem kapsz. Óh, mert az erkölcs minden. Mi ugyan nem tudunk belőle megélni, de ti, kereskedők bizonyára meg...

Egy társadalmi osztályt akarnak megfosztani a természetesebb emberi jogtól: a verseny jogától.

Más élő emberfia az élet kegyetlen harcába beviheti az érvényesülés minden fegyverét: a kereskedő nem. Legalább így óhajtanák a farizeusok és némely írástudók.

Ha kereskedő hódol az erkölcsdüh prédikátorainak, oka lehet rá bizonyára. Mi hajlandók vagyunk egyszerű botlásnak, hangelatrohamnak tekinteni ezt, mert teljességgel generalizálni nem akarunk. De az ilyen kereskedők nagy része vagy élehetetlen, vagy ravasz. Vagy azért sír, mert a megélhetés harcához nincs ereje, vagy azért, hogy félrevezessen. Mint a középkori vitézi tornák kalandor vitéze, aki panaszt emelt az ellenfele ellen, hogy cselt használt. – Mikor aztán a panasszal mérséklésre bírta lovagi ellenfelét: egy csel-szúrással ledöntötte a lováról...

*

Havasok hegyéről, sötét erdők rengetegéből lejöttek hozzánk ismét a fenyők. És meleget érzünk, vagy tán régi melegre emlékszünk vissza.

De baj, de örök átok, hogy ezt a melegséget csak így, csak ilyenkor érezzük, karácsony táján.

Ilyenkor mégiscsak gondolunk másra is.

És készül mindenki. Az utca élénkebb, az üzletek népesek, a kirakatok karácsonyiak. Egy-egy díszes kirakat előtt valóságos csoportosulás támad. Gyermek, naiv, vágyakozó gyermek bá-mész-kodnak leginkább. Ők a karácsony legnagyobb imádói. Ők, akik szeretnek még és hisznek.

Ma délelőtt egy sereg didergő, foltos ruhájú, kékfoltos arcú iskolágyerek bá-mész-kodott egy díszes kirakat előtt.

Valaki szólott író emberekhez:

– Milyen hálás téma. Ezek az irigykedő, szegény koldusocskák milyen vágyakozással nézegetik a karácsonyi fényességeket.

– Banális dolog – hangzott a válasz. Még nálunk is, kikről így szólott a német *Nordau*: Milyen boldogok a magyar írók, ők még megírhatnak sok olyan banalitást, amiért minket kinevetnének. No, de ezt a banalitást még nálunk sem lehet elkövetni.

És igen elszomorkodtunk. Hát miért olyan banális téma az, hogy a karácsony annyi sok ember szívéből nem tudja kicserélni az irigységet a békés szeretettel? És meddig lesz ez banális téma?

*

Bihar in floribus... Nem *fuit*. In floribus van most is. Hogy ünnepezt, s hogy ünnepel ez a vármegye s ez a város! Megérezték-e mások is, de a csütörtöki közgyűlés történelmi mozzanat, nagy írásokat érdemlő esemény volt. Megkapó hódolat egy nagy férfi s a személyéhez fűződő nagy tradíciók iránt.

Holnap ott fent, az ország fővárosában is meg fogják hallani a Bihar megyei szívek dobogását. Meg fogják érezni egy nagy tábor szíve melegségét. A holnap országos ünnepet Bihar és Nagyvárad, Bihar in floribus teszi teljessé, teszi igazán naggyá!...

Sz 1900 december 16.

331. SCHRATT KATALIN

Az újságot író emberek többnyire igen fortélyos emberek. A fortélyosság muszáj mesterség. Mi, kik nem félünk az agrárius-ság vádjától, azt mondhatnók, hogy a fortélyosság merkantil mesterség. Lévén minden merkantilista ezen a szép középkornak indult világon. Még az agrárius is az. Fortélyának kell lenni mindenkinek, aki nagy-nagy emberseregre építi a maga egzisztenciáját. Minél nagyobbra, annál fortélyosabbnak. Az újságot író ember ezért olyan fortélyos.

Hát Schratt Katalinról írunk, akiről pár év óta sokat tudnak az újságot író emberek. Hogy ezt tette, hogy ide ment. Hogy haragszik, hogy jó kedve van. Hogy ma a király fogadta, holnap Trani grófné. Es így, úgy.

Mi tudtuk, hogy ez jelent valamit. Tudtuk, hogy ebből baj lesz. A fortélyosságot magunk sem tagadjuk. Tudjuk, hogy Schratt Katalinról nemhiába zengett az ének. A kis badeni színésznővel tervük volt a fortélyos újságot író embereknek. Slágernek tartogatták...

A toll is habozik kezükben – írják –, meg hírül adják a násznak hírét, mely fent a trónon készülődik... Mi jól tudjuk, hogy az újságíró penna nem szokott habozni. Tudjuk, hogy a Schratt Katalin regénye régen készül már a reporter fejekben.

Arról van most már szó: őszinte volt-e a habozó toll? Szabad volt-e slágernek választani a kis badeni asszonyka regényét, mely még egyáltalán nem regény?

Ha igazat írtak: a bűn nagyobb, a fortélyosság helytelenebb. Elvégre egy aggastyán érdemel annyi gyöngédséget, mint egy másik aggastyán, hogyha ő már millióktól lesett koronás is.

Ha nem igaz: a bűn kisebb. De hol van akkor a fortélyosság, amely újságot író embereknek nagy erénye?

Mindenképpen hallgatni kellett volna a Schratt Katalin regényéről. Az öreg Jókait ért hajszaért lehülyézett egyszer már bennünket a nagy Zola mester. Meg is érdemeltük.

Most – a reporter szemek szerint – egy még-még nagyobb nász készülődik. Ha igaz, vigyázzunk, nehogy még nagyobb érdeket szerezzünk a Zola mester jelzőire. Ha pedig nem igaz... ha ha nem igaz – hát akkor legyünk fortélyosabbak. Ez így illik hozzánk – újságot író emberekhez.

Sz 1900. december 20.

ae.

332. HÉTRŐL HÉTRE

Mikor karácsonyi harangszóval készülnek hirdetni a békekés és irgalmasság ígét: megtermékenyül agyunk a nagy, összefoglaló gondolatokra. Alkalmasabb időben nem lehetne elmélkednünk arról, hogy az emberiség erős karokkal evez a *pietizmus* sima, beláthatatlan, megzavaró tengere felé.

Bodnár tanár, aki maga is pietista, nem új igazságot hirdet az ő hullámrendszerével. A körforgás igazsága régi s majdnem egyetlen igazság. Hogy magu[n]k is pietista köntöst öltünk: az emberiség,

a formák szerint nevelt és élő emberiség bizonyos nagy törvények *végrebajtója*. Olyan törvényeknek, melyek éppen az emberiség *formáiból* nyerik létüket.

Ez a *mifajta* pietizmusunk természetesen még mindig tagad. Tagadja a keresztényi tanok *szabad akaratról* szóló dogmáját is. Éppen ezért, bár hálás tisztelettel szemléljük az emberi irgalmaságnak ez évben a szokottnál sokkal hatalmasabb megnyilatkozását: mi ezt a pietizmus hódító levegőjének tulajdonítjuk, mely impregnálta a pozitívizmus éppenséggel nem ózondús és nem üdítő ájerét. Hogy a csere mit fog érni: jól tudjuk. Még betegebbekké leszünk. Új próféták kellenének, *új levegő...*

Ám mi csak azt akartuk kiírni, hogy a jótékony ember sem tehet arról, hogy jótékony. *Egyénileg* minden tiszteletre méltó. De kevesebb jótékony ember 1900. dec. havában nem lehetne, mint most. Mint ahogy nem lehetne kevesebb éhenhaló, kevesebb öngyilkos, több filozófus, több árva. Így kívánják azok a törvények, melyek az emberiség formáiból fakadnak...

*

Az *új levegő* még messze van. Rendesen könyvrírók, poéták írásaiból szokta megcsapni a régi kort friss áramlatával. Ezúttal a könyvríró emberek sem sejtik: mit hoz a jövő. Lapozgatunk a karácsonyi könyvek lapjai közt. Régi formák, elnyűtt igazságok. Legfeljebb az újért való *küszködésre* találunk. Pedig mennyi a magyar könyv, s mennyi a poéta, ki próféciára vállalkozott. Nincs erő, nincs igazság, nincs prófécia egyikben sem. Ezt a históriát hallottuk:

A legnagyobb élő magyar költő szalonjában, kinek nagysága éppen a világgal való fenséges – hogy így mondjuk – *elszámolásban* van, egy kis társaság gyűlt egybe. Irodalom volt a téma persze. A fiatal költőnemzedék s annak két névre vergődött képviselője, Szabolcska és Makai, akik most új kötetet adtak ki.

– Csodálatos – szólt a költő –, milyen öregek ezek a fiatalok. A helyett hogy nőnének: *összeszűgörodnak...* Így van. De az is ehhez az átalakuló, kaotikus világhoz tartozik, hogy *ki nem válhat* senkisémm. *Törvény...*

*

Törvény az is, hogy mikor a világ a jámborság mezét ölti magára, a mezt nem lehet felhúzni felbuggyanó, rémséges sebek miatt.

A szatmári *meghalatotról* ne szóljunk: édesanyja virágot hord jeltelen sírjára. De ott van a berlini ocsmányság: szörnyűséges fel-fakadása egy rettenetes sebnek. Nagy Wilde Oszkár, pokoli gúny lehetett az arcodon, mikor a szemed fennakadt... És még mennyi seb, pedig az újságok alig századrészeről beszélnek. Siessetek feltűzni a pietizmus mezét: takarja be legalább az ocsmányságokat...

*

Valamikor, karácsony tájékán elkeseredéssel irtuk krónikánkba, hogy megisméltődött Róma históriája, s *panem et circenses* ordít a tömeg. – Pár év alatt milyen változás! A kegyesség – hejh, inkább farizeusság – olyat korrigált a világon, hogy sohse heveri ki. Bezzeg most már csak *kenyér* kell. Ha a kenyér kijut: alvás. A circenses-re rossz idő jár. Igaz, hogy a cirkuszok – ma már színházak – nem tudnak többet nyújtani, mint eddig nyújtottak. Éppen azért, mivel eddig *mindent* nyújtottak. A *finish* beállt. A színházak a legrafinirtabb eszközökkel sem tudnak boldogulni. Az emberek jóllakának már gyönyörűségekkel. Passiójátékok, oratóriumok, egyházi himnuszokra szomjas mindenki... Aki pedig ebből a világ megjavítására sejdít, annak nem kívánunk boldog karácsonyt. Az már boldog, mert: hívő, remélő és békeséges... Kívánunk minden jó léleknek békeséget, s kívánjuk, hogy a szeretetnek jövőre több vigassággal szálljon reánk, mint a mostani...

Sz 1900. december 23.

Dyb.

333. HÉTRŐL HÉTRE

Az évről lenne jó krónikát írni. Utolsó évről a nagy századnak, mert mi annak tartjuk. Hogy ebbe a nagy krónikába nem fogunk bele, gyengességünk bevallása helyett kicsi okkal mentegetődzünk. A holnapi nap nem az utolsó. Várnunk kell az agg Szilveszter beburkoló hangulatára.

Csendesség hetében múlik ki a század. – Csendes fáradt hét a karácsony hete. A csonka hét, mint magyarán hívják.

Az emberek pihennek az ünnep után s az új esztendő előtt.

Akármilyen semmiség a mi gyámoltalan rovogatásunk az idő végtelenségén, mégis tanulságokat kínál. A haldokló század éppen úgy vénült meg, mint nagy elődje. Lám, az idő nem szabja magát a mi rovogatásunkhoz, de a világ az igen. A századokhoz szabja a

maga igazságait, s egy század alatt el is nyövi azokat. A vég pedig agónia, melyből az új század igazságai ébresztenek fel bennünket. Agonizálunk, s epedve várjuk az új század ébresztő harsonáját.

*

Schratt Katalinról írtunk a minap, s szóltunk az újságírói fortélyosságról egyet-mást. Érdekes dolog, hogy írásunkat milyen gyorsan megerősítette egy nagy bizonyság. Hát a fortélytalanság megbosszulta magát. Leckét kaptak a fortélytalan urak, nehéz, megbélyegző leckét.

Egy nagyváradi lap, mely a Schratt-legendát terjesztgette, rögtön helyrehozta a hibát. Elég fortélyosan. A fortálytalan lapoknak szóló leckét kinyomatta, mintha ez reá nem is vonatkoznék. Méltoztatik ismerni a tolvajt, ki a „fogják meg”-et kiáltja...

*

A kritika nem privilegium. Ez természetes. Egész életünk bírálgatás és megbíráltatás. A kritika tehát jog: minden ember joga. A nyilvános kritika már más valami. Hatalma szűkebb körű, de nagyobb. Arról mondhat csak véleményt, ami a nyilvánosságé, s amihez a fórum népének köze van. Ezt a kicsi és mégis óriási hatalmat az újságokra, a nyomtatott betűre bízta az emberiség haladása. Az ezerek így szólnak:

– Végezd helyettünk az ellenőrzést. Korholj és javíts. A döntés azonban a mienk, nincs igazságod. S ha nincs igazságod, a kritikád megszűnt kritika lenni.

Ezt az ezerek mondják. Nem egy embernek. Az ezereket a fórummal s a többi ezerekkel összekapcsoló orgánumnak: a lapnak.

Valaki pedig vagy gondolkodik az ezerekkel, vagy nem. Ha nem – mint ahogy szép dolog az ezerekkel nem gondolkodni –, az ezerekkel együtt megveti az ezerek nyomtatott papirosát. Filozófus lesz, mint ahogy szép dolog is filozófusnak lenni.

Mert a világ furán van berendezve. Nem körülötte van a kőfal, hanem kőfalak futják össze-vissza be. S ezek a kőfalak pedig betörik a legerősebb fejeket is. Az erős fejek éppen ezért úgy segítenek magukon, hogy kerülnek a falnak rohanást, s nem vesznek tudomást az ezerek véleményeiről, vagy megalkusznak szépen... A kritika – ha kritika – ezerek kritikája.

Ugyan szép újítást csinálna dr. V. Zs., aki pedig tudásunk szerint

éppenséggel nem nietzscheáner. Ő felülbírálja a kritikát. Valaki megint az övét bírálja felül és így tovább. Jó lélekkel mondjuk: bele lehet ebbe bolondulni még a nem gyenge fejűeknek is...

*

Készülődünk az újévi gratulációkra. A meleg jókívánság listájáról lestük le a következőket.

Bulyovszky pogármester üdvözölni fogja a közgyűlési viták összes Károlyi Gáborait. Rimler Károly Hoványi Gyulát. Somogyi színigazgató a helyi lapok kritikusait.

Gábel Jakab mindazokat, kik kételkedtek abban, hogy ő ismert szerénysége miatt nem akart jubilálni. Friedländer Samu a városi tanácsot üdvözli, Balogh Döme a vámfelügyelőt. Balla Kálmán a győri színügyi bizottságot. Szokoly Tamás a belényesi választási elnököt.

Mindezekből pedig annyi az igaz, hogy mi szeretettel kívánunk minden olvasónknak boldog új esztendőt. Nem konvencióból, de mert szívünk melege, aggódó szeretete veszi körül mindazokat, akiket szeretünk, az új évszázad ránk szakadó homálya előtt...

Sz. 1900. december 30.

334. EGY KÉNYES TÉMA

Érdekes históriát hallottunk. Hogy minden szaváig hiteles-e, nem állítjuk. De nagyon, nagyon igaznak látszik.

Néhány évvel ezelőtt egy előkelő gondolkodású gentleman költözött Nagyváradra. Nem írjuk ki a nevét, úgyis ráismernek. Ez az úr nagyon sokat hallott arról a széttagoltságról, mely lehetetlenné teszi egy valóban egészséges, szép nagyváradai társadalmi élet megteremtését. Elhatározta, hogy segíteni próbál. Hátha sikerül neki, az idegen doktornak, ami a helyi kuruzslóknak nem sikerült.

Egy estélyt tervezett. Szétküldte a meghívókat. A közélet, társadalom, irodalom és művészet minden jelentősebb szereplője kapott meghívást, s az estély fényesen is sikerült. A kedves házigazda nagy figyelemmel hozta össze a vendégket. A lakoma mellett úgy rendezte a dolgot, hogy mindenki megbarátkozhassék avval, akivel eddig barátkozni nem akart. Olyanok kerültek egymás mellé, kik eddig csak a zöld asztalnál érintkeztek. És folyt is a barátkozás szépen. A házigazda szíve örömtől repesett.

A második összejevetelnél már fölöslegesnek tartott minden

rendezkedést. Hiszen olyan szépen összebarátkoztak ezek már – gondolta –, hogy csupa gyönyörűség. Mikor aztán a helyfoglalásra került a sor, a házigazda megdöbbenve vette észre, hogy egészen más az elrendezkedés, mint volt a múltkor. Olyan szépen ketté vált a díszes társaság, mintha együvé sem tartoznék. Akinek jó szeme volt, észrevehette, hogy valami kis dolog választotta el ezeket. Olyan ártatlan, mint a – *keresztvíz*.

Eddig a história. Tovább beszélni, színezní a dolgot nem érdekes. Vágjunk neki merészen, s mondjuk ki, hogy Nagyváradon megdöbbenően erős a *társadalmi antiszemitizmus*. Mielőtt túlságosan méltatlankodnék efelett valaki, számoljon le a lelkiismeretével, s ne engedje magát káprázatoktól vezetni. Hogy a fórumon az antiszemitizmusnak semmi nyoma: az természetes. De a társadalmi antiszemitizmus *megvan*, mert ezt az *asszonyok* csinálják. Csinálják pedig – sajnos – nagyon sok helyütt még. De nem volna szabad csinálniok Nagyváradon, mely hogy egy idézzettel szóljunk: egy fél fokkal mintha nyugatabbra volna a többi vidéki magyar városnál.

És ez a szédületes elfogultság nem apadóban van, hanem – éppen az asszonyi agitáció hatalmánál fogva – növekszik, s még beláthatatlanabb időre halasztja a választó falak ledöntését.

A jogakadémia ifjúságának nagy része már budapesti példa nyomán: antiszemita. Egy fiatal jogász, előkelő nagyváradai család fia, mondta nekünk, hogy öt év múlva nem lesz keresztény úri család Nagyváradon, mely olyan társaságba vegyüljön, ahol zsidók is vannak.

Ez természetesen számárság. De nagyon jellemző arra, hogy magukat intelligenseknek valló emberek milyen szörnyű obskurus véleményeket táplálnak.

Lesz még alkalmunk szólni erről a dologról. Most csak a gondolkodásra akarunk anyagot adni. De már előre megjegyezzük, hogy azt, aki e sorokat írja, véletlenül szintén érte az az ártatlan valami, amit úgy hívnak, hogy *keresztvíz*, s amitől sok ember egész életére berüg...

Sz 1901. január 3.

335. REFLEXIÓK EGY BESZÉDRŐL

Ritoók Zsigmond öméltósága, a nagyváradai ítélőtábla elnöke, egyik büszkesége a magyar bírói karnak, az új század első napján megköszönte szíves, nagy jókívánságait az előtte tisztelgő nagyváradai bírónak s a jókívánságok tolmácsolójának: Nagy Ferenc kir. tör-

vényszéki elnöknek. Aztán beszédben válaszolt, mely beszéd nem egészen híven került a nagyközönség elé, s nem egy helyütt keltett majdnem bántó, kínos hatást...

*

Hogy a mi dolgaink elferdítve kerülnek a budapesti lapokba, az nem első eset. A dolgok tudniillik nem egyformán érdekesek. Itt lent vagy ott fent tesznek róla, hogy mind érdekesek legyenek. Hogy kicsi és közelfekvő példával éljünk: újév első napja hideg hótakaróval kedveskedett. Esett annyi hó, hogy elcsúszták a szánunk, s hogy ez nekünk esemény legyen. Ellenben a budapesti lapok azt is tudták, hogy Nagyváradon szörnyű hóvihar volt, az utcán hótörlesztok, a közlekedés megállott, s a vonatok is késéssel járnak... Hát így kell a dolgokat érdekessé tenni. Ismételjük, hogy nem csodálkozunk, ha a Ritoók Zsigmond beszédjét is így tették érdekesebbé. Kiragadtak belőle egy részt, mely művelettel *más* lett a beszéd

*

A fővárosi lapok tudniillik csak arról értesültek, hogy Ritoók Zsigmond a magyar bírák ismereteinek hiányairól s felületességéről beszélt. Hogy hogy szötte ezt beszédébe a kiváló bíró, arról mit sem tudnak odafent. Elég, hogy ez alkalmat ad a magyar bírók megvédésére. Megvédi a bírókat – egy nagy kartársuk ellen: milyen pikáns téma egy újságírónak!... Milyen hálás, és milyen kedves! A dolog pedig úgy áll, hogy Ritoók Zsigmond reflektálva az üdvözlő beszéd vonatkozásaira, maga is nemes megalégedéssel tekint vissza arra a nagy munkára, melyet a magyar bírói kar végzett. Páratlannak vallja maga is, hogy milyen magaslatra emelkedett a magyar igazságszolgáltatás. Vallja, hogy a magyar jogi életet meg kellett teremteni. Vallja, hogy ezt a legnemesebb ambícióval, a megélhetés gondjaival küzdve, kitartó munkával teremtette meg a magyar bírói kar: vallja, hiszi, s nagy érdemnek tartja. De nemes, csupa igazságot áhító lelkének nagyobb ideáljai vannak.

Látja a hibákat is. Hangsúlyozza azonban, hogy ezek a hibák *nem a nagyváradai bírói kar hibái*. És ekkor utalt a hiányos ismeretekre, melyeket ő maga is már csak a *múlt* hibájának tart, s felületességre, melynek az okát is jól ismeri: a rengeteg munkát s azt a bizonyos vétkes felfogást, mely az igazságszolgáltatásból is gyorsíróműhelyt akarna csinálni. Így mondta, s így értette ezt Ritoók Zsigmond. Az ő kiváló, tisztelt egyénisége sem érdemelte meg, hogy ezt félreértsék. Hiszen szavai a legideálisabb rajongás szavai voltak.

*

A legilletékesebb helyről hatalmaztak fel bennünket annak kijelentésére, hogy az üdvözlő beszédre adott válasz nem híven került a lapokban napvilágra.

*

Nem akarjuk e reflexiókat hosszúra fűzni. Pedig még sok mindenről szólhatnánk. A magyar bírók helyzetéről például, mely kétségessé teszi, hogy vajon az eddigi siker tovább is siker fog-e maradni. Arról a balfelfogásról, mely azt véli, hogy a bírói pálya még ma is csak nobile officium.

Szólhatnánk arról is, hogy milyen helyzetük van a bíróinknak a művelt nyugati országok bírái mellett... Ezúttal nem tesszük. Reflexiónkat avval az óhajtással zárjuk: vajha azokat a szent ideálokat, melyeket Ritoók Zsigmond hirdetett az új század hajnalán, beváltaná mielőbb az Ég, és ami még sürgetőbb: a magyar törvényhozás áldozatkészsége.

Sz 1901. január 4.

ae.

336. A KÉNYES KÉRDÉS

Tegnapi naplójegyzeteinkkel elértük, amit kartunk. Az őszinte szóval úgysem lehet többet elérni, mint szeget verni néhány embertárs fejében.

Nem volt újság, amit mi írtunk. Azok közé az igazságok közé tartozott csak, amiről beszélnek széltében-hosszában, de amiről írni veszélyesnek tartják.

Nagyon felvilágosodott úriember mondta például tegnapi írásunkra:

– Az effélet veszélyes dolognak tartom. Minálunk antiszemizmust csinál, aki az antiszemitizmus ellen szól. Olyanforma ez, mint az asszony becsülete. Kezdenek csak felette csodálkozni, rögtön feltámad a kételkedés, s megterem a gyanú.

Hát mi ezt nem szeretnők hinní. Végre is a huszadik században élünk, melynek eleven pezsgése, élete, világossága megteremtette a világosságot, az újságpapírost mint küzdőhelyét az el nem dőlt háborúknak.

A hallgatással, a halogatással bajt gyógyítani nem lehet Ez nem frázis: igazság. A visszafojtott agitáció csinálja a forradalmakat, az erők megmérkőzése szüli a békés kiegyenlítést.

Szóval igenis elő kellett állanunk a nagyváradi társadalmi antiszemizmus betegséggével.

A módokban, formákban már lehet válogatás. Megvalljuk, nehéz erről a dologról meztelen igazságokat írni. De amennyire meg lehet tennünk, meg fogjuk tenni.

Ma csak igazolni akartuk magunkat. Megértetni az igazainkat. Mert nem szeretnők, ha a mesebeli ember sorsára jutnánk, aki el akarta választani a két verekedőt, s őt magát verték el amúgy alaposan.

Valami mást szeretnénk inkább. Egy kis világosságot hinteni, vagy kissé gyógyítani. Vagy legalábbis megkezdeni a gyógyítást. Erről majd más alkalommal...

Sz 1901. január 4.

337. HÉTRŐL HÉTRE

Olyan dáridókkal még nem üdvözöltek újesztendőt, mint ezt az újat, legelső évét a huszadik századnak.

Kedvvel temette mindenki a régit. Az esztendőt is, a századot is. Nagyszerű volt a tor. A tust Kínában és Afrikában húzták hozzá, de beleénekeltek az éhező milliók is.

Nagy volt hát a vidámság mindenütt, s az új esztendő hálásnak látszott ezért a fogadtatásért. Téllel, igazi, hamisítatlan téllel köszöntött be, s azóta fehér a világ.

Ez a téli fehérség, vakító leple a szűz hónap, nagyon veszedelmes. Megtetszik rajta minden feketeség. Mióta tél van, jobban látjuk a sötét színeket.

Megláttuk a nyomor gyászos feketeségét is. A velencei népkör körül az éhezők serege már nem hiába tapossa a havat. Ingyen kenyérhez, a gyomort töltő, erőt adó ingyen kenyérhez jut ott minden éhező szegény.

A fehér takaró pedig ráfeküdt a földre. Vastagszik, nő egyre. Minden nap hull a szűz, fehér hó... Bár ez a fehérség megmutatna minden gyászt és sötétséget, s bár segíteni lehetne minden igaz nyomorúságon.

*

A hidegség pedig nagyobb, mint a szívek melege. Olyan nagy, hogy kandalló mellé köt mindenkit. Az mozdul ki csak meleg odujából, aki kénytelen vele.

A színház érzi meg legjobban ezt a hidegséget. Hiába égetnek el benne nap mint nap sok-sok mázsa szenet: üres. Az emberek nem akarnak megfagyás árán jutni a színházi melegséghez.

Még ha ott korcsolyázni lehetne. De a színház nem síkos. Legfellebb a színpad. Ott már könnyű a bukás... Két kis színésznőről jött hír ismét. Messze vannak, egy szomorú kritpában: az örültek házában... Szépek voltak, körülrajongott szépek. Hódítottak és uralkodtak a meghódítottak felett –, s bejutottak abba a szomorú házba, hová a mámoros élet szállít legtöbb lakót.

*

A színpad azonban ragyog tovább, s festett arcával hódít és uralkodik.

Most választották ki legszebbikét a nagyváradi színpadnak. Batizfalvy Gizella került ki győzedelmesen a versenyből. Persze ezzel nincs vége a dolognak. Az elégedetlenek száma annyi légió, ahány szépe van még a nagyváradi színpadnak.

Hát mi sem nyugszunk meg az eredményben, bár nem tartozunk egyik légióhoz sem. Hanem azt valljuk, hogy sok-sok legszébb van.

A színpad megsokasítja a szépség és ifjúság varázsát. Aki szép és ifjú ott, az mind a legszebb. Mind körülrajongott, mind megáhitott, mind királynő... Csak ne jött volna az a hír a szomorú ház ama két halottjáról, kik szintén szépek voltak, körülrajongottak s megáhitottak...

Sz 1901. január 6.

338. PECSÉTEK ÉS EGYEBEK

Beszélik itt is, ott is, hogy két pecsétje van a nagyváradi jogakadémiának.

Illetőleg az egyik csak *sigillum*. Latin a körirata, s régen-régen hirdeti, hogy Nagyváradon *kir. jogakadémia* van. A másik: az *pecsét*. Nem túlságosan régi, s nagyon helyesen: magyar írású. Az ifjú pecsét s az öreg sigillum nincsenek jó viszonyban. Egymás mellett sohse látni őket. Ők ketten kizárják egymást: ellenlábások. Mert a fiatal pecsét az öreg sigillum helyébe készült. Ki akarja az öreg sigillumot szorítani. Azért is dezavualta a saját körírásával, mely így hangzik: *kir. kath. jogakadémia*. A beavatottak azt jósolgatták, hogy a sigillum-pecsét háborúból a pecsét kerül ki győztesen, mert a *kir. kath.* címet szebbnek tartják a jogakadémián, mint a régi *kir.* címet...

... Annak idején a pecsét-sigillum háborúban egy operett-epizód is közbejátszott volt. Néhány joghallgató határozatban akarta

kimondani, hogy *kir. kath.* és nem *kir.* Szóval döntenie akart a kérdésben... Ma kaptunk egy levelet Rochefort-tól, a franciák szájhős politikusától, aki a búrok megmentésére szólítja fel a világsajtót. Hát ez sem lehetetlenebb terv, mint amaz...

Mikor a debreceni akadémiák ifjúsága állást foglalt a budapesti néppárti ifjoncok üzelmei ellen, a debreceni ifjúság azt hitte hogy bajtársi segítségre talál Nagyváradon.

E sorok írója, ki megtartott valamit azokból a vonatkozásokból, melyek egykor a diákifjúsági mozgalmakhoz fűzték, felszólítást kapott Debrecenből, hogy készítse el itt a talajt a debreceni liberális átirat elfogadására. Puhatolózott hát, informált és agitált. A vége az lett, hogy sietett írni a debrecenieknek: nehogy átküldjék az átiratot, mert itt antiszemita világ van tán még, mint Budapesten is.

Akkoriban üdvözölték Nagyváradról a budapesti kereszt-hajtsza vezetőit. Akkoriban ment fel küldöttség a Szent Imre Egyesület zászlószentelésére. No, éppen jókor érkezett volna a debreceni átirat.

Egyébként pedig méltóztassék megnézni a holnap este* tartandó jogászbál rendezőinek névsorát. Igaz, hogy bálrendezésre a kifogástalan frakk a képesítő. De lehetetlennek tartjuk, hogy negyven zsidó jogász közül egynek sem volna kifogástalan frakkja!... Pedig milyen szép példából lehetett volna tanulni. A protestáns báléből tudniillik, mely minden vallást egyesít, s mely össze tudta hozni a társadalom minden sztereóit.

Vajon lehetni fog-e összehozni akkor, mikor a mai fiatalok lesznek ezek a szereplők?!...

Sz. 1901. január 9.

339. HOFFMANN MESÉI

Az operaház múltkori érdekes kísérlete után várva-vártuk a mai estét. Hoffmann meséi ünnepet jelent a színpadon. Ünnepet, édes, kegyeletes ünnepet. Emlékezni csak Hoffmann meséi mellett lehet igazán Offenbach mesterre... Az első akkordoknál már megragad bennünket valami átható, édesen gyötrő hangulat. Ez a muzsika hattyúdal, meggyötrött lélek mámoros vívódása, örökszép, mindig zengő poézis... Dicséretet mondunk és jól esik mondanunk a színházi vezetőségnek a mai estéért. Dicséretet, hogy igazán ünnep-

* Ennek a cikknek mai számunkban kellett volna megjelenni. Megjelenését késettük: nehogy ünneprontó tendencia vádjá érjen bennünket.

pé tette a mai estét. Háborítatlan volt a gyönyörűségünk, s szívünk-höz szólhattak a felséges melódiák. Jól előkészített, magas nivójú volt Hoffmann meséinek előadása. Énekes darab ilyen sikerű nem volt még a szezonban.

És ez a siker nekünk ad igazat. Mert ahol a siker ilyen teljes lehet, ott méltán mérhetünk jogos, le nem alkudható mértékkel. Csak akarat kell: ez a tanulság. És most, mikor Pálmai Ilka búcsúzik a Népszínházban, ahol úgy elfeledték a poézistól beragyogott művészetet, mikor a kánkán-láz legjobban dühöng, s kis és nagy kritikások a szoknya megfordított arányában értékelik a primadonnákat: még nagyobb ünneppé tette a mai estét egy igazi operettművésznő. Órley Flóra ez, Pálmai Ilka és Hegyi Aranka után talán már csak egyetlen azok közül, kiknek édes, finom, poézist lehelő művészetükről nemsokára csak mesélni fognak.

Ez a művészet ragadta el a mai közönséget, mely kedves tünetéssel hálálkodott a kapott élvezetért...

Órley Flóra ma nagy volt játékban és éneekben. Kalmár Hoffmannja nagyon meglepett bennünket. Most ismertük meg csak igazán annak a fiatal művésznek az értékét. Férfias, de olvadékony, szép tenorja, művészi éneklése, ügyes játéka nagy sikert aratott. Szerettük volna, ha, mint rebesgették, az opera igazgatója csakugyan meghallgatta volna Pintér Imrét Lindorf szerepében. Ebben a szerepben ragyog igazán Pintér minden jeles kvalitása. Mint énekes és mint színész egyformán nagy sikert aratott. Szeretnők külön-külön mindenkiről írni. De még csak a Rákosy Gáspár feltűnést keltő szép basszusát s Pap János meleg, gyönyörű baritonját van helyünk megdicsérni. De a többi szereplők is mind-mind dicséretet érdemelnek. A rendezés mesteri. Kar, zenekar precíz. Evvel végezhetjük beszámolóinkat egy ritka sikerű előadásról, mely végre nekünk is alkalmat adott a dicsérő jelzőkben dúslakodni.

Sz 1901. január 11.

340. ÍRÓK, KIK NEM ÍRNAK

Úgy emlékszem, húszezerhez közel van azoknak a magyar íróknak a száma, kiket Szinnyi bácsi gyűjtőkönyve eddig felsorolt. De mennyi lesz még. Minálunk mindenki ír. Régi vicc, de nem is vicc, hanem igazság: nálunk többen írnak, mint olvasnak.

Azon csodálkozunk csak, hogy Nagyváradon nem tett kísérletet valaki egy szépirodalmi lap megindításával. Nem azért, mintha vidéken egyáltalában szükség volna ilyesmire, de mert három-négy

példányban mégiscsak meg lehet jelentetni, s ez már elég egy sereg ember írói vágyakozásának betöltésére.

Hiába, ez a mulasztás is az egészséges, számító nagyváradi gondolkozást dicséri. Debrecenben még elcsúszhat egy szépirodalmi lapkísérlet „a régi erkölcsös irány” szolgálatában. Másutt is akadhatnak fiatal, lelkes ábrándozók, kik terveiknek áldozzák fel a körülmények számbavevését, s nem megfordítva. Minálunk nem lehetséges ez.

Annyira nem, hogy nálunk, ahol annyi az úgynevezett író: abszolúte nem írnak az emberek. Nem értve természetesen a hírlapok tárca- és egyéb belletrista cikkeit.

Eddig évenként lehetett egy kis szemlét tartani az évi szépirodalmi termelés felett. Ez évben nincs reá szükség. Szunyogh Lórándné nótáskönyve gyűjtemény, s inkább zenei becsű, Sas Ede verskötete tulajdonképpen régi esztendőök szétszórt munkája. Szerzőjük maga nem várt sokat tőle. S minden animozitás nélkül szólva, a kollegialitás csinált sikert. Ám három vagy négy darabja a kötetnek értékes és kedves dolog. De evvel aztán vége is a sorozatnak. Jantsovits Jenőtől jelent még meg egy füzetnyi szárnypróbálgatás, de ez nem sokat számít.

Legjobban jellemzi [a] mi íróinknak nemírás betegségét, hogy Nagy Endre kinyomatta ugyan Rózsa című nagyon értékes kötetét, de elkedvetlenül nem adott ki a kezei közül egy példányt sem – néhány tiszteletdarab kivételével.

A mi íróink nem írnak, mert nagy józanul belátják, hogy a nagyobb ambíciójú írás nagy luxus. Mivel pedig a pénzpiac állapota nem engedi meg a luxust, legkevésbé író embereknek – hát nem írnak. Vagy ha írnak, hát napi szükségletre, hírlapok számára. Mert az írás is árucikk, s ezekre a cikkekre most nincs szükséglet.

Hogy lesz-e később, elvállik. Egyelőre úgy vagyunk, hogy vannak íróink, de – nem írnak...

Sz 1901. január 12.

341. AZ INGYEN KENYÉR ELLEN

A mai posta egy levelet hozott címünkre, melyet érdekességénél fogva szóról szóra közlünk. A levél így hangzik:

*A Szabadság tek. Szerkesztőségének,
Helyben*

Bocsánatot kérek, hogy alkalmatlankodom szerény soraimmal, de azon hiszembe, hogy meghallgatásra találok, az „Ingyen kenyér”-ről van némi mondanivalóm, amióta ez a humánus dolog folyik, azóta nem lehet napszámost kapni, szükségünk lett volna 20 munkásra tegnap 80 kr. napi bérrel, de csak 3-at bírtunk fogni, továbbá szemtanú voltam, amidőn tegnap Kossuth utcán, Grósz pálinkásnál adtak túl a kenyéren, 4 darabért 8 krt kaptak, volt közöttük olyan igen sok, ki pálinkával cserélte be... stb. Csupán ezeket akarom tekintetes Szerkesztő úrnak b. figyelmébe hozni, hogy mi mindenre jó az „Ingyen kenyér”!

Tisztelettel
Fuksz Hermann,
gazdatiszt.

A levélre van egypár megjegyezni való. Az a panasz, melyet a a levélíró emel, a budapesti ingyen kenyér osztásnál is felhangzott itt is, ott is. Mi egész másként tudjuk és látjuk a dolgokat. A nagy nyomor szomorú valóság. Az ingyen kenyérré évtizedek óta nem szorult annyi ember, mint ez idén. És éppen azért, mert *nincs munka*. Hiszen nem újságfrázis, hanem keserű igazság, hogy az alamizsnából élők *nagyobb és tisztességesebb* része csak pirulva fogadja el az ingyen kenyeret, s *munkát* kér és szeretne, ha volna. Budapesten is azt hitték, hogy a hókaparáshoz az ingyen kenyér „boldogsága” miatt nem lehet munkást kapni, s kiderült, hogy azok a „kényelmes” munkásemberek elkényszeredett páriák, akiknek erejük sincs dolgozni. Mert az ingyen kenyér csak az *éhhaltól* ment meg, de *erőt* nem ad egy napi terhes munkára. Még azokat sem bélyegezzük meg egykönnyen, akik pálinkára váltják be a kenyéroket. Szörnyűséges néha az elkényszeredett, nyomorult test láza. Megkívánja a butító szeszt. Máskülönb pedig csak a végleg elzüllöttek váltják be pálinkára e kegyelemkenyeret. Azok a szájalomra és segítségre méltó emberek, akik az éhség kínjait nem önhibájukkal érdemelték meg, dehogy is *tudnak* visszaélni a jótékonyssággal! Különb pedig mindig voltak és lesznek, akik visszaélnak a jószívek irgalmasságával. De ebből nem következik az, hogy néhány romlott ember miatt száz érdemestől vonjuk meg a megváltó segítséget. A nagyváradi ingyen kenyérré – sajnos – nagyon-nagyon sokan szorulnak reá. Az irgalmas szívűek szebb dolgot, mint az ingyen kenyérosztást, nem cselekedhetnek. Kár volna tehát e nagy és szép akciót bármi módon megbénítani.

Sz 1901. január 12.

Audran bájos operettje felelevenítésével eddig is kár volt késlekednie a színház vezetőségének. Kedvesebb dolgot nem produkált néhány év óta az operett-műzsa. Eszünkbe jut a Baba első előadása illo tempore. Már akkor belefáradtunk a silány operettpremierek unalmaiba, s megkezdte hódítását az úgynevezett táncoperett, hangoz, kemény muzsikájával, melyre csak táncolni lehet. Audran bájos muzsikájától reneszánszot reméltünk. Azt hittük egész sora fogja követni az igazi poézis, a Nebántsvirágok, Lilik méltó utódainak. Csalódtunk... Ezért vágyódtunk a Baba előadására, mely különben újabb nagy sikert hozott a nagyváradi színháznak.

A színház nagy gonddal, sok ambícióval csinálta meg az érdekes reprízt. Fényes díszleteket, új jelmezeket készíttetett. A szereplők is igyekeztek mindannyian kitenni magukért. Az előadás különben a két primadonnának: Forrai Ferikének és – Nyárai Antalnak hozott legnagyobb sikert. Forrai Ferikétől alig láttunk szebb és művészebb alakítást a Baba címszerepénél. Pedig ez a szerep az úgynevezett híres szubrettszerepek közül való. Kétféle módon játsszák: vagy Küry utánozzák, vagy rosszul. Forrai Ferike nem utánozta Küry, és mégis nagy sikere volt. Bájos, művészi volt második felvonásbeli stilizált játéka. Kedves, elragadó minden énekszámra. A harmadik felvonásban énekelt kuplóját nem bírta elégszer megismételni. Az utolsó felvonásban pedig előtérben tudott maradni, pedig ennek a felvonásnak Lancelot száma lenne a fénypontja. Lányi Edit volt Lancelot, s ez a szerep – sokak szerint – legjobb szerepe. Elég ügyes, kedves volt. Megismertük egyéniségének sok szimpatikus vonását, de láttuk nagy hibáit is. A közönség rokonszenvvel kísérte s fogadta mai szereplését.

Nyárai ma is nagy volt. Finom és művészi. Forrai mellett ő kapott legtöbb tapsot. Szilágyi mulatságos Hilárus, Pintér kitűnő Maximin. Nagyon jó volt Benkő Jolán. Duettjét Nyáraival megismélték. Bérczi, Füredi, Bognár kis szerepeikben váltak ki. A rendezés jó volt. A közönség nagyon sokat tapsolt. A Baba fog még néhány telt házat csinálni.

Sz 1901. január 12.

343. HÉTRŐL HÉTRE

Haragudjanak bár meg reánk: ezennel kimondjuk *Karnevál* herceg detronalizálását. Évekig túrtuk a betegségét, dicsőségének elmúlását, könnyelmű, be nem váltott ígéreteit. A türelemnek vége.

Karnevál uralkodása haszontalan. Leghívebb alattvalói is elégedetlenkednek. Le hát Karnevállal!

Mert úgy áll a dolog, hogy a csörgősapka hiába lármázik. Az embereknek elment a kedvük a nagy bolondságoktól, amik volta-képpen a legnagyobb okosságok. A farsang ma már nem a régi. A kis szökevény karnevál-dalából is kisír ez a szemrehányás. Hogy Karnevál elveszti trónját, annak az az oka, hogy az emberek nem tudnak már nagyon elkeseredni. Igen: *elkeseredni*. A farsangi csörgősapka mindig csak befödője a gondoknak. A farsangi tombolás pedig a keserőségek kergetése. Az egész farsang egy nagy hazárdjáték a bajokkal, az élettel s a jövővel.

No, de hát Karnevál detronalizálása legyen legalább emlékezetes és zajos. Vesszen el a józan ész még most az egyszer. Próbáljuk meg merészen a régi hazárdjátékot.

Nagyváradon – az eddigi jelekből jósolva – Karnevál herceg régi uralmának búcsúzója zajosabb, lármásabb lesz legfiatalabb éveinek uralkodásánál. Az a jelszó, hogy: meghalt Karnevál, éljen a jókedv. Csak aztán ez a detronalizáló jókedv eltartson sok-sok hosszú évig...

*

Csak a csörgősapka lármájába ne sírna bele a nagy-nagy emberi nyomorúság. Soha annyi fedetlen csupaszságot nem ért még a tél hidegsége, soha annyi üres gyomor nem követelőzött, mint most.

Ám arra való a farsang, hogy titulus bibendiket keressünk. Jobb, becsületesebb titulus pedig nem volt még a nyomor enyhítésénél.

Mulatunk, szavalunk, művészkedünk, tüdőgyulladást és influenzát kapunk ezután hát a nyomor enyhítéséért.

Egész sereg kenyér-bál, kenyér-matiné és kenyér-hangverseny terve röpköd a téli ködös levegőben. Így talán telni fog egy kis *ingyen levesre* is. Mert a száraz kenyér, hideg kenyér. S a természet olyan könnyelműen rendezte be a szegény ember gyomrát, hogy *meleg* nélkül ő csinál szecessziót, nem pedig a végtagok, mint a Menenius Agrippa meséjében...

*

A színház tájkán semmi szenzáció. Amikor a színtársulat bevonult, és amikor már a megnyitó ünnepeket párbajpisztolyok dördülése vezette be, az augurok összenéztek: jön Thália és uszályán cipeli a primadonna-lázat, az örült versengést, a botrányokat, az izgalmakat, a párbajokat... És íme, semmi. Szinte nyárspolgár

módra nyugodt a levegő ott a színház körül. Se koszorú, se ünneplés, se pezsgős murik, s így természetesen se botrányok, se párbajok. Ami alapjában véve jó és örvendetes dolog, bár talán – hogy szakszerűen fejezzük ki – az általános gazdasági depressziónak a következménye.

Csak az nem jó és örvendetes, hogy a közönségben erős, ijeszítően erős ez a filiszteres hangulat, amit semmiféle gazdasági helyzet nem magyaráz: minék ez az egész komédia, ez az egész színház!

Szóval szükség van a szenzációkra, és talán a jövő szezonban lesz is benne részünk. A mostani primadonnáink közül az egyik, akit legjobban szeret a közönség, menyasszony, a másik nem énekel, mert a férje igazgató lesz, a harmadik pedig nem primadonna. De majd jövőre... Erre készül mindenki, nem nagy öröme a felséges sajtónak, amelynek ama viharos, primadonnalázás időben csak kellemetlenségekben van része.

Mi szeretjük különben a színházi szenzációkat, de mi művészi szenzációkat akarunk. Somogyi direktor be is jelentette egy büszke kis írásban, hogy megszerezte a Bölcsőt és a Tékozló apát, amelynek mindegyike *szenzáció* lesz. Hiszen szép, szép. Tagadhatatlanul elismerésre méltó ez a merész lépés, de ebből mi is vindikálunk magunknak némi érdemet. Mi úgy tudjuk, hogy Somogyi igazgatónak esze ágában sem volt ezeket a darabokat megszerezni, mert – amint egy színügyi bizottsági tagnak mondta – *nagyon drágák*. Egyedül a sajtó sürgetésére határozta el magát erre a vakmerő lépésre. Nos, hát hiszünk, hogy mindkét előadás szenzáció lesz. De ez a kettő nem elég. Operettet, amelyet pedig különösen szeret a váradi közönség, eddig csak régít, nagyon régít láttunk. És teljes elismeréssel ugyan a kitűnő Baba- és Hoffmann-előadás iránt, mégis új darabokat is kell kérnünk: művészi szenzációkat, hogy szükség ne legyen botrányokra és párbajokra...

*

A népet megszámlálták. Nagyváradon azonban a népszámlálás még tán ma sincs befejezve. Az eredmény iránt pedig nagy kétségeink vannak. Még mindig halljuk, hogy ez vagy amaz nem kapott számlálólapot.

Hogy megszaporodtunk, az nagyon bizonyos. Pozitív számokban azonban még nem lehet beszélni.

Mivel pedig divatos dolog népszámlálási furcsaságokat közölni, mi is megreszkírozunk egypárt.

Nyárai Antalt is felkereste a népszámlálási biztos. A vidám Tóni pedig ezt írta az *állás-rovatba*: *művész és télikabáttulajdonos-jelölt*. Batizfalvy Gizella azonban *nem* írta be, hogy a legszebb nagy-

váradí színésznő. Ellenben alighanem a szépségversenyre célzott Benkő Jolán, mikor ugyanezt a rovatot így töltötte be: *egy nagy méltatlanság áldozata*. Jókedvű proletár lehetett az is, aki arra a kérdésre, miből él, azt válaszolta: *ingyen kenyérből*. Furcsa volna, ha igaz volna, hogy Somogyi direktor a *legáldozatkészebb igazgató* címet írta a számlálólapra, s hogy Kurländer Ede dr. *színiügyi bizottsági tagnak* mondta be magát. Ellenben megértjük, hogy Gábel Jakab a népszámláló biztos előtt sem tagadta el, hogy ő *notabilitás*, s hogy Sas Ede röviden a *leglelküimeretesebb laptudósítónak* vallotta magát.

Természetes dolog, hogy ezek a furcsaságok éppen úgy nem hitelesek, mint az úgynevezett népszámlálási furcsaságok legtöbbje.

Sz. 1901. január 13.

344. A FŐHADNAGY ESETE

Mi történhetett a szép ulánussal? *Hipnotizálták bizonyosan*. Mi is így gondoljuk. Elmondjuk, miképpen:

Tizenkét esztendő s lehetett akkoriban. Elkényeztetett, szép, okos fiúcska. Talán a béresgyermek agyonkergetésébe, talán a latin szintakszisba, de nagyon belefáradt valamibe. Nem nézte, hogy új és finom a ruhája, és hideg még a kerti gyp: levetette magát szépen, s elaludt.

Alkonyodott már. A könnyű tavaszi ködből hirtelen kivált egy fehér, könnyű ruhájú, kacér mosolyú nőalak. Nesztelenül, szinte láthatlanul termett az alvó Viktorika mellé. Letérdepelt, s a fiú homlokát beföldte lágy fehér kezével. Aztán halkán, csendes muzsikájú hangon beszélni kezdett hozzá. Alig hallott a beszéd, de a kis Viktor nyilván hallgatta, mert nyugtalanul vergődött, s néha ijedten nyílt tágra a szeme. Ezeket mondta a könnyű ruhájú asszony:

– Látod, Viktorika, hogy félnek tetőled a béresgyermek, ha játszol velük s meg-megszorítod a nyakukat, s hogy csúfolódnak, mikor a nevelő úr bezár a szobába, s bevigyoroghatnak az ablakon, amikor izzadva kínlódsz a fű, fieri konjugálásán... Látod, csupa gyötrelmes dolog ez a könyv. Neked gazdag, úri papád van. Van szép ruhád, póni lovad. Szeretnek a nénik, bácsik, még a kis, fekete Ételka is már. És neked mégis számárságokat kell magolni, ahelyett, hogy lovagolnál a pónidon, vagy püfölnéted azokat a vásott parasztyerekeket. Hát ez így nem jó, kis Viktorika. Neked nem volna szabad parancsolnia annak a görbe, pápaszemes nevelőnek. Téged még a tisztelendő úr is úrfinak szólít. Te úr leszel, ha nem is tudod a

rendhagyó igéket. Szép leszel, deli és gazdag. Fényes ruhád lesz, katonaruhád. Büszkén fogsz ragyogni a lovadon.

Mindenütt a kedvedben fognak járni. Nagy, nagy úr leszel. Csupa gyönyörűség lesz az életed. Cigány, pezsgő és szép asszonyok körülötted. Meg fogod ismerni az asszonyokat. Meglátod, milyen boldoggá tudnak ők tenni. Tisztelni fog mindenki, mert úr leszesz. Pénzt kérhetsz akárkitől. Csókot is minden asszonytól. Különb leszel, mint a többi ember. Mintha csak a ti számotokra volna rendelve az élet minden gyönyörűsége. Én megígérem neked ezeket a gyönyörűségeket. Én vagyok a szerelmes, könnyelmű, szép, mámoros élet!...

... A kis Viktort késő este találták meg a kertben. Lázás volt és beteg. Sokáig feküdt. A láz talán agyacsakájának is megártott. Ilyenformán történhetett – némi fantáziával – a szép ulánus hipnotizálása *egész életre*. Legalább mikor felgyógyult, kijelentette, hogy katonaiskolába akar menni. Azóta pedig úgy élt, mint egy veszedelmes, csábító hipnózis elszédített áldozata. Most ébredt fel csak, de mire felébredt, egy másfél métermázsás kassza alá került. Ez aztán agyonnyomta.

Bizony, csakugyan. A szép ulánus hipnózis áldozata lett...

Sz. 1901. január 16.

345. A JÖVŐ NAGYVÁRAD

Nagyvárad lakossága meghaladta a félszázezretet. Ez a faktum nagy, beszélő igazság mimellettünk, kik ettől a Körös-parti modern, csupa élet, akció és haladásra hívott várostól vezető szerepet várunk. Elvitathatatlan, biztos, első szerepet a már talán agyon is dédelgetett főváros után.

Nem a lokálpatrióták nagyzása mondatja ezt velünk, de a valóságból, a tényekből merítők prófécijája.

Ez a város, melyet lenyűgözött a magyar provinciák kétségbeejtő sorsa, még annyi eszközzel sem rendelkezett, mint többi társa.

És mégis csodásat fejlődött. Mi tudjuk, kik ismerjük ennek a haladásnak nehéz útját, roppant áldozatait. Mi tudjuk, hogy mennyi mindent teremtett volna ez az igazán kultúrvárossá predestinált város, ha csak félig megvolnának azok az anyagi tőkék, mely holt vagon például Debrecenben.

A nagy, gazdag Debrecen alig 8000 lélekkel növekedett tíz év alatt. A kisebb Nagyvárad több mint 10 000 lélekkel. Aki a számokon kívül egyebet is akar látni: nézze végig a tíz esztendő anna-

leseit. A legnagyobb alkotások, a legcsodálatosabb áldozatok ehhez a tíz évhez fűződnek.

Ma már madártávlatból megtetszenek egy nagy, szép, hatalmas kultúrváros arányai. Anyagi és szellemi harmónia mellett lüktető, rohanó, boldogító élet: ezeket ígéri a jövő Nagyvárad. Ezeket az ígéreteket be kell váltani. Kötelességünk. Megrövidíteni a távolságot a mai és a jövő Nagyvárad között: mindnyájunk kötelessége.

Még egészen áthatva ettől az új, nagy gondolattól, s itt, ezen a helyen, azonnal, nem adhatunk részleteket, de öltösn alakot ez a szép, színes, ragyogó kép néhány nagy vonásban. A részleteket majd kitölti a munkás jövődő, melyen dolgozni mi sem fogunk kevesebb kedvvel, mint eddig. Mi, kikre a vezetés, iránytadás s ellenőrzés kötelessége vár a haladás nagy munkájában.

Az *anyagi megerősödés* lesz és lehet első stációja az útnak. Ennek pedig első lépése a jó közigazgatás. Bámulatos dolog, hogy ebben az igazán nyugati szellemű városban, mint volt képes tanyát verni a régi pátriárkális, szűkkörű, elfogult felfogásnál talán még közönségesebb: az úgynevezett *szatócsbólésesség*. Legnagyobb átká egy nagystíliú haladásnak, s örökös ellensége a nagytervű alkotásoknak. És éppen azért, mert idegenkedik a szatócsmérleget megbillentő nagy dolgoktól: minél nagyobb dologba *kénytelen* kezdeni, annál nagyobbat botlik. Ez teszi igazán méltánylásra méltóvá az eddigi alkotásokat, de ugyancsak ez magyarázza meg éppen a nagy alkotások ismert nagy hibáit. Nem vádolunk, de a lelkes, szívünket betöltő remények mellett is kedvünk volna ezekre a hibákra rámutatni. Nem tesszük. Így is megértenek bennünket azok a sokak, akik nevében beszélünk, s akikkel dolgozni és tenni fogunk.

A költségvetési vita nagy napjaira utalunk. Tovább nem lehet már a régi gazdasági elvek mellett boldogulni. A föld nem ad kenyeret ingyen. A pénzzel is szépen volnánk, ha csak arra vigyáznánk, hogy el ne lopják. Hogy legyen eszközünk is az építésre, azokat előbb be kell szerezni. Tessék hát végre előbbre látni, s más pénzforrásra is gondolni, mint az adóbehajtás. Tessék ennek a városnak *új jövedelmi forrásokat* nyitni! Jogunk van onnan szellemi gyümölcsöket várni, ahol a szellemi tőkét fizetjük meg. S jogunk van nagystíliú produktumokat várni, ha mi nem szatócsosztalékra alkudtunk.

Csak egy tervre utalunk, mert ez nekünk a legkedvesebb.

Megbecsülhetetlen, századokkal előre segítő nagy tőkénk van – mely eddig alig kamatozott valamit. Világhírré érdemes két *fürdőnkre* gondolunk, mely valahol, műveltebb országban fürdővárost csinált volna Nagyváradból. Hogy ez a tőke eddig holt tőke volt, annak nem csupán a *holt kéz* volt az oka. De az, hogy nagy értéküket alig ismerte fel valaki. Ez a két páratlanul áldásos hatású fürdő úgy-

szólván még most is el van zárva a világtól. Ha a város valamiképpen meg tudná szerezni, berendezné, hozzáférhetőkké tenné: még most elképzelhetetlen eredményeket érne. Olyan eredményeket, melyek megváltoztatnák ezt a várost egészen.

Villamoskocsik, zsúfolásig megtöltve, egész nyáron szállítanak a vasúttól a pénzzel jött idegeneket. Nagyvárosi élet, forgalom költöznék ide. Fellendülne ipar, kereskedelem. Telepek létesülnének a város és a fürdők között. Hiszen ma már nincs távolság. S hogy a tisztviselőtelep annak idején tervezett helyén nem jöhetett létre, nem a távolság, ami nincs, hanem a botrányos közlekedési viszonyok az oka.

S ez az, ami többek között ennek a tervnek is akadálya. A villamosvasút még mindig a jövő zenéje. Útjaink rosszak.

Kövezeteink éppen olyan borzasztók, mint a gyalogjáróink. Mind-mind a szatócsbölcsség műve ez.

Ilyenek az *építkezéseink*, mióta a középítkezést monopólium-má tettük. Hogy csak egy példát mondjunk, mind jobban és jobban hangoztatják, hogy az új színház rossz. És van is igazuk. Potemkin-színház biz az. Csak a máz volt rajta szép. Az pedig már válik lefele... Ez azonban nem egyetlen példa. Sok-sok a hasonló.

Az *új városház* még tervképpen is aggaszt bennünket. Nagyon sok az ijesztő példa. Nem értjük, hogy nem jut eszébe valakinek városházának a *Sas-szállodát* átalakítani. Ennél szembeötlőbb megoldás pedig nem lehet. A város úgysem sok hasznot húz belőle. Bérháznak sem kell senkinek. A legszebb helyet díszteleníti el, holott átalakított formában mint városházat, bármely város irigyelhetné.

Így – ez ugyan a legkisebb ok – nem csinálna maga a város konkurrenciát néhány nagy terhű előfizetőjének, s esetleg fellendülne az éjjeli, speciálisan vendéglői élet is, melynek hiánya nem olyan közömbös, mint sokan vélik, s mely[n]ek fellendítésére a rozoga Sas bizony nem sokat tehet.

Aztán még egy sereg reform, mely eddig a szatócsgazdálkodás miatt késett. A *világítás* kérdésének megoldása, a *kaszárnypolitika eldobása*, sorompóba lépés az *egyetemért* folyó harcban, kiérdemelt *újabb hivatalok* megnyerése, *utcarendezések*, *kultúrpalota*, *gyárak* saját termelésünk feldolgozására stb. stb. Mindmegannyi az okos gazdasági politika megteremtője vagy pedig *megteremtettje*. Mindmegannyi könnyen elérhető s okvetlenül el is érendő.

Csak nagy, szabálytalan vonásokat adtunk. De ki-ki berajzolhatja a maga terveit.

Célunk az volt, hogy akcióra bírjunk, s még lázasabb munkára serkentsünk.

Így lesz valóság minden nagyváradi ember szeretett szép álma.
Így lesz Nagyvárad olyan nagygyá, amilyennek mi akarjuk.
Félszázézen hagytuk el az elmúlt századot.

Ez ígéri nekünk a mi álmaink valóra válását. Bízunk, hogy így lesz, és dolgozunk hogy így legyen!...

Sz 1901. január 17.

A. E.

346. SZENT ANTAL KENYERE

Áldott, jó kenyér lehet a Szent Antal kenyere. Olyannak képelem el, hogy az nemcsak az éhező gyomrot, de a szívet is kielégíti. Hogy a szentek Antaljának nevét miért viseli, azt nem tudom. Régen olvastam már a szentek csodaszép legendáit. Biz' én erről az egyről keveset tartottam meg az emlékezetemben.

A lexikonban sincs kedvem keresni. Leírom úgy, ahogy elgondolom.

Antal, a szent, bizonyára nagy férfiú volt. Egyházi férfiú, kit nagy, szerető szívvel áldott meg a – szívek teremtője. Járt-kelt itt a világban, s látta itt a nagy szerencsétlenséget. Látta, hogy sok itt az alázatos nyomorék, meg sok a dölyfös gazdag. Látta a nyomort, és igen sokszor kínlódott ennek folytán az ő szíve. Elszáná magát, hogy kiérdemli az egek szerelmét. Olyan jámbor, szent életet élt, hogy eléré célját. Az örök hatalmasság megengedte neki, hogy nagy szíve ne szenvedjen tovább, segíthessen minden nyomorékon.

Csodatevő erőt kapott. Kenyeréből mindenkinek törhetett. Nem fogyott el a kenyér soha. Csodás áldás lett Antal kenyere, ő maga pedig szent.

Így gondoltam én ki az Antal legendáját.

Most aztán egy kolozsvári lap került kezembe, s olvasom belőle ezeket a sorokat:

Bartók György dr., a reformátusok püspöke, tegnap példát mutatott. Nemest, nagyot és követésre méltót, mely dokumentálja, hogy az egyházfő a legszebb értelemben vett szeretet vallásának hivatott és választott papja. Abban a kis házban ugyanis, ahova most könnyel szemükben jönnek az éhezők, tegnap Bartók György osztotta ki a fehér, puha kenyeret, melyet egész Kolozsvár váltott azok számára, akik rongyokban születtek. Saját kezűleg nyújtotta az enyhet a szegényeknek, s ez a tény – mely mint eszme először nála fogantatott meg a Kolozsvárt levő közéleti honoráciorok közül – avval a mély jelentőséggel bír, mely áthidalja a szív és köznapiság között levő pusztaságot.

És gondolkozni kezdtem. Ejnye is, túlságosan legenda ízű ez az én legendám. Hiszen nagy egyházi férfiak nem tördelik ma már szükölködők számára saját kezükkel a kenyeret.

Egy van ilyen csak. Az erdélyi palástos püspök. És ez sem püspök, hanem szuperintendens. Legalábbis az Alkotmány nem tartja püspöknek. De mégis van egy!...

... Gyere vissza, édes, kigondolt legendám. Nem vagy legenda mégsem. Van Szent Antal kenyere. Kolozsvárott osztja György püspök. Gusztáv püspök is osztaná bizonyosan, de ő a hitélet felélesztésével van elfoglalva.

Sz. 1901. január 17.

ae.

347. EGY VERSKÖTETRŐL

Eloolvastam egy verskötetet, zöld borítékút, hétíveset és rossz nyomását. Elolvastam, s kissé undorodom magamtól. Mert nekem erről a kötetről írnom *kell*. Nekem bele *kell* gázolnom most egy beteg, érzékeny szívbe. Meg *kell* gyűlöltetnem magamat egy fiatalemberrel, akit pedig e pillanatban nagyon-nagyon szánok. A kötet nagyváradi. Majdnem száz rövid sorú vers van benne. Tehát száz színe a világnak. Száz kifakadása az agyvelőnek. Száz megkínózása az én-nek. *Én*: ez a címe a kötetnek is. Így leírva: „*Én*”. A vastag idézőjelek szinte összenyomják a két árva betűt. Mint ahogy keserves sorsa van minden „*én*”-nek. Hajh, hajh, de össze is lapítják az élet idézőjelei!... Még ha erős is az én. A század leggigászibb „*én*”-e, a Nietzsche is rommá omlott. Az „*én*”-re mindig rossz viharok jártak...

Az „*én*”: harc mindenkivel, maga a megfogant tragikum... Megnyugtatjuk, meg kell nyugtatnunk Homonnai Albertet, e kötet íróját. Ő is tragikus alak. De tragikuma éppenséggel nem a hatalmas „*én*”. Hanem egy nagy lelki aberráció. Egy hit, mely felséges, ha rögeszme, mert akkor ki sohasem gyógyítható, de borzasztó, ha csak elragadottság, ha csak álom, mert akkor okvetlenül szörnyűséges kijózanodás lesz a vége. A Homonnai könyve minden, csak nem „*én*”. Egy becsületes szív gyötrődése, egy fiatal szív gyöngye visszhangja sok-sokféle melódiára, kiválni törekvés mindenáron az *átlagból*, vagy veszedelmes álom lehetetlen megrögzítése... Minden lehet... De nem „*én*”, *nem új, nem igaz, nem eredeti*. Névtelen vágyak, naiv érzések, csinált hangulatok, jogtalan ambíciók kerestek e száz versben formát, de nem találtak. Másolatok, gyöngye másolatok. Ízléstelen-ségükkel bántók, naivságukkal meghatók. – Petőfi volna tán a költő

mestere. Egy-egy sorból úgy sejdítjük. Ideírjuk száznak *legtűrhetőbbjét*. Ez is Petőfiről zeng, imígyen:

*Aranyfonálra fűzött gyöngyszemek;
E gyöngysor illik zsarnok és szegény nyakába.
De míg kötél csak az előbbinek,
Ennek szent olvasó, mely üdvöt hoz lakába.*

Hát ez a legjobb. Szívből kívánom Homonnai Albertnek, akit én most nagyon-nagyon sajnálok, hogy találja meg a maga „én”-jét. Nem a tragikus, nagy „én”-jét, hanem azt, amely leszámolva magával, be tud illeszkedni a világba s *ismeri a maga céljait*. Talán még most könnyű az ébredés, s gyűlölet helyett nemsokára hálával gondol ránk: az ő felébresztőire...

Sz 1901. január 19.

(a.)

348. HÉTRŐL HÉTRE

Mintha készülődnek ez a farkasordító hideg. A nap dele körül mintha tavaszias szellők csapnának meg bennünket... Hát a régi kemény hideget nem is bírtuk volna már tovább. Mindnyájunkat ágyba döntött volna a veszedelmes influenza. Csak a régi fajtájú persze, mert az influenza sem térhetett le a modern haladás útjáról, s van már villamos influenza is. Úgy hisszük, ez lesz az első villamos, amit, mi, szerencsétlen nagyváradiak megismerünk. De maradjunk csak az időjárásnál.

Az időről beszélni olyan banalitás lett, amitől mindenki óvakodik. Ilyenformán az idő természetesen igen új és kedves téma.

Másképpen is az volna. Egész életünket az idő kormányozza. Tessék csak az idővel mint amolyan banalitással nem törődni, tessék —18° Celsius mellett lawn-tennis ruhával indulni egy téli túrára. Az idő, ez a diszkreditált banalitás nagyon meg találná magát bosszulni. Miután pedig az *időt és időjárást* így rehabilitáltuk, talán szólhatnánk az idő eredményeiről is.

*

Nem a korcsolya híveinek bánatáról. Elvégre minden idő más gyönyörökkel kínál. Hanem valami más sportról. *Névtelen levelekről* például. A Desvallières és Mars urak bohózatötlete rendkívül érdekes. Magyar földön különösen. Nemrégiben beszéltünk a b.-új-

falui esetről. Az egész kis városka társadalmát felforgatta. De a Desvallières és Mars urak hazájában legfellebb ház mesterek írnak névtelen levélben disznóságokat. Nálunk ellenben ez *úri sport*. A legutolsó divatú kalapban járó dámák, ha már a farsangi gyönyörök nem izgathatják őket, névtelen leveleket írnak. És hogy írnak!... Ha szakácsnét és szobalányt ilyen tenorú diskurzuson kapná önagsága, okvetlenül méltó haraggal zavarná el háza tájékaról is őket. Ellenben ő mindezeket megírja levélben, s pláne névtelen levélben...!

A korcsolyapálya látogatóit könnyű névsorba írni csak úgy találomra. Az ember szinte sejtí, hogy kik járnak korcsolyázni, kik mennek el a mai protestáns bálra, kik kaptak meghívót a tiszti estélyre stb. Szép dolog lesz az, ha egyszer kénytelenek leszünk a névtelen levélírás sportja kedvelőiről is egy ilyen névsort csinálni.

Igen. Névtelen levelek.

Ebben az ötletes, mulatságos darabban Nyárai csinált egy fényes karikatúrát. Egy borzasztóan zilált hajú, örült muzsikust játszott, aki egy csöppet sem csodálkoznék rajta, ha a nap megállna az égen direkt az ő bámulatára. Pikáns a dologban, hogy evvel az alakkal Nyárai egy kicsit önmagát is karikatúrázza. Minthogy a zseniális Tóni is Schopenhauerrel tart: nur die Lumpe sind bescheiden... Hát a Nyárai figurája hozta eszünkbe a kis Kubelikot. – Ha nem is csókolta meg erőszakkal annyi asszony, mint ahányról Dunkl Norbert úr tudott beszélni – annyi tény, hogy a kis cseh mindenütt furoret csinált. És milyen az *idő* mulandósága. A kis csodamuzsikust elfeledtette egy nagy csodamuzsikus: Burmester, s a zenekritikusok úgy jártak, mint a múltkoriban a budapesti színházi kritikusok. Olyan pazarul osztogatták Zacconira a dicsérő jelzőket, hogy a nagyobb Novellire alig jutott.

*

És szóljunk még néhány szót arról a szerencsétlen emberről, aki nagyot bukott, s akit valamelyik kriptája az élőhalottaknak fog magába zárni, az ulánus főhadnagyot értjük. Az *idő* áldozata ő is. Az idő, a villamos influenzát is megszülte, melynek a villamos gazemberekre is szüksége van. A *nagy stíl* hódításának az ereje rontotta meg őt is. Az idő, mely néha hideg, néha meleg, néha lomha, néha gyors. De sohasem banális...

Sz 1901. január 20.

349. A HALÁSZ SZERETŐJE

(Dankó Pista népszínműve, a Szigligeti Színház premierje
1901. január 20-án)

Az igazság és az idő két fogalom abban a fogalomtáborban, melyet az emberi gyarlóságnak meg *kell*t csinálnia. Az idő megrovátkázni próbált változatlanság. Az igazság még ennyire sem pozitív valami. De ha már megcsináltuk ezt a fogalmat, ne dobjuk el használatlanul. Mondjuk ki, hogy az igazság, ha már valami, legyen őszinteség.

Az őszinteség az igazság... Íme, ilyen hosszú bevezetés után kísérrelheti meg az ember, hogy igazságot szóljon, vagyis őszinte legyen.

Az igazság pedig az, hogy nem szeretjük a népszínművet. Szükséges kortesfütyköse lehetett egy más célú társadalmi törekvésnek. Nekünk már régi formájában nem kell. Naivságain már mosolyogni sem tudunk, hazugságai bánatnak bennünket.

Még túrjuk, mert reménykedünk: hátha csinálnak belőle valamit. Hátha felhasználja a mai társadalmi törekvés is, s a szemnek kedves, sallangos, könnyű fütykösből *szociális* dorongot csinál, vagy a modern magyar ember gyönyörködhetik még benne mint a magyar operettben, a magyar néphumor és magyar dalkincs kedves és élvezhető műzsája révén.

Ennyit erről az agyontárgyalt témáról.

Hogy pedig a Dankó Pista népszínműve elé mégis nagyon nagy érdeklődéssel néztünk, annak oka a Dankó Pista nagy hírre méltó talentuma is. Hittük és gondoltuk, hogy Dankó Pista, a nép fia, a népléleknek talán leghivatottabb megnyilatkoztatója, nem vásári munkát gyárt, ha a népről, az ő kedves népéről ír.

A hitünk nem csalt. Nem írt ugyan Dankó sem szociális drámát, sem magyar operettet, de írt egy élettel és igazsággal telt történetet. És mert élet: drámai. És mert igaz: nagy hatású. Ami a munka technikai részét illeti, hát az bámulatot keltő. Dankó mint kész színpadi író mutatkozott be, megbecsülhetetlen érzékkel a színpadi hatás iránt. A darab stílusa zamatos, szép, magyar stílus. A darab pedig egyedül érdemes íróvá teszi, kit eddig „csak” zseniális dalköltőnek ismertünk.

A halász szeretőjében egyszerű emberek nagy szenvedélyei viaskodnak. Ádázul, akár a görög tragédiákban. A meséjét nem kell elmondanunk. Zsúfolt ház nézte végig tegnap, s azt szeretőnk: legyen kíváncsi még rá néhány zsúfolt ház. Mert a darab megérdemli. Pompásan megrajzolt élő alakjai életet mutatnak.

Tele a darab szebbnél szebb nótákkal. Ezeket tán nem kell megdicsérni.

Az előadást azonban még legalább három próbának kellett volna megelőznie. A rendezés is lehetett volna lelkiismeretesebb.

A szereplők jó része azonban kitett magáért. Forrai Ferike kedves parasztlány volt, s a nótáit alig győzte ismételni. Mellette egy fiatal vendégszínésznő aratott nagy sikert. Palugyai Vilmának hívják. Virágvasárnapig még színésznövendék. Határozott, sokat ígérő drámai tehetség. Hatalmas orgánuma, megjelenése ezt a tehetőséget szerencsésen szolgálja. A darab egy művészien megcsinált, sok képességet kívánó szerepében határozott sikert aratott Palugyai kisasszony, kinek tehetsége szép jövőt ígér. Bérczi megkapó verizmussal játszott egy paraszt jezsuitát. Peterdi öreg halásza ezúttal is kabinetetalakítás. Füredi pompás fináncbiztos volt. E. Kovács Mária, Bognár, Szilágyi Dezső s a kisebb szereplők egyik-másika érdemel még dicséretet.

A darabnak nagy sikere volt. A közönség sokszor hívta ki, s valósággal ünnepelte Dankót, akinek a színházvezetőség ismert figyelmességéből egy árva páholy vagy egy még árva földszinti szék sem jutott: a színpadon kellett az előadást végignéznie...

Sz. 1901. január 22.

350. A DOLOVAI NÁBOB LEÁNYA

A műsor, pardon, *Műsor* nevében kérjük az okos Herczeg Ferenc minden tisztelőjét: ne haragudjanak!... A műsor, pardon Műsor, ezúttal olyan éhes volt, hogy A dolovai nábobot is elő kellett rántani. Ez mentse a mai nagy bukást, s csitítsa mindazok méltó megbotránkozását, kik ma este élvezni – *akartak*. Nem volt idő a készülésre, s a fejetlenség olyan nagy volt, hogy egy repertoárdarabot kellett feláldozni. Mert az bizonyos, hogy ebben a szezonban A dolovai nábob leánya nem tudna becsalni tíz embert a színházba. Ma este még elég szép házat csinált. Ismételjük, az előadás nagyon gyenge volt. Ismert habitué barátunk ez alkalomból ismét feltámasztotta régi rossz viccét, s kijelenetette:

– A mai előadás sem foglal el egészen igénytelen helyet a század rossz előadásai között.

Helytelen szereposztás, szerepnemtudás, kísérletezés, rendezési hibák, kínos feltűnést keltő öltözködések stb., stb. S éppen ezt az előadást kellett választani egy fiatal színésznőnek első, tulajdonképeni debütjére.

Batizfalvy Gizella, ki eddig kisebb szerepeket játszott szerencsétlenül, ma Szentirmainé nehéz szerepében akarta kivívni a reperáló [!] sikert. Bizonyos oldalról ugyanis az a vád hangzott, hogy a kisasszonyt a direkciónak nem juttatja tehetségéhez illő szerephez. Ma – állítólag – ahhoz jutott. És az eredmény igazat adott – a *direkciónak*... Batizfalvy Gizella ma is szép volt, bemutatott egypár elegáns ruhát is. És semmi egyebet. A színpadon még járni sem tud, a beszéd művészetéről nem is szólva. Színiiskolában sem ígérne sokat mai kísérletezése. Tisztelői azonban udvariasan tapsoltak. Díszes csokrot is kapott. A többi nőszereplő sem volt sokkal szerencsésebb.

E. Kovács Mariska Jób Vilmája színtelen, nagyon is gyenge, majdnem bágyadt alak volt. P. Tóvári Anna özv. Domaházyneja sem kevésbé. A férfi szereplők között Balla Kálmánnak nagy sikere volt, (Tarján) főhadnagyánál alig van különbség. Milyen sikert jelentett volna ez egy megfelelő keretben! Mellette Peterdinek s Erdélyi Miklósnak volt pár sikerült jelenete. Szarvasi nagyon szerencsétlen karikatúrát csinált. Deésy mit sem tudott csinálni Merlin nem egyéniségéhez illő szerepből. Kis szerepében jó volt Bognár, Kohári kardalós ügyes kutyamosó... Ezek a részletek mindent elmondtak. Tessék megkonstruálni belőle az előadás képét!... Mindez pedig történt a műsor, pardon: *Műsor* nevében...

Sz 1901. január 23.

351. GÖRÖG RABSZOLGA

Ámon Margit kisasszony, a budapesti Népszínház tagja, vendégképpen lépett ma föl a nagyváradi színpadon, melyhez régi sikerek emléke s ha jól tudjuk: egy már aláírott szerződés fűzi. A kisasszony a divatos primadonnák közül való. Annak idején zajos bevonulást tartott a Kerepesi úti operett-csarnokba és sok sikerét jegyezték papírra a kritikusok. De a Népszínház rózsaszínű, illatos párájú levegője az az ezer finom szálú háló, melyet minden „jövevény” elé kivetnek, fecskévé tették a dalos madarat. Ámon Margit bizonyára nem találta meg az új csarnokban ábrándjait, sőt – ha mi jól láttuk a távolból – egyszer keresnie kellett önmagát is. Megértjük mi őt, hogy elvágyik onnan, s fecske módjára hazatart. Megértjük, s örömmel üdvözljük itthon. Örömmel láttuk, hogy az itthon levegője visszaadta az önértetét. Egymaga le tudta foglalni a színpadot... Szerencsésen választotta meg a viszontlátás ünnepére a Görög rabszolga Aspásia szerepét, ezt a nagy hatásokra szánt szerepet s az ő egyéniségéhez illőt.

Igazi primadonnaszerep – modern igények mellett. Szépség, izlés, nőesség, ének, játék és táncművészet iskolája. A művésznőnek, s a *nőnek* főként, pazar sikerért lehet vele küzdeni. Ámon Margit pedig a Népszínházból jött hozzánk, amely a nagy primadonnai sikerek titkának orákuluma. Sokat tanult ott Ámon kisasszony. Egyénisége különben is predestinálja az olyan sikerekre, melyek fő posztulátuma: a természetes báj. Bájos, kedves, elragadó a mi vendégművésznőnk a színpadon. Nagyban megkönnyíti dolgát az a bizonyos *népszínházi stílus*, melynek első mesternője Pálmay Ilka, rafinirt művészetté fejlesztője Küry Klára volt.

Ez a stílus minden érzékünkkel játszik. Kápráztat, vért forral, elszédít, s gyors tapsra sürget. Ámon Margit tehetséges tagjává vált ennek az iskolának. Tud elragadóan s mindig mosolyogni. Ahogy nyakába borul férfitartnerének, kész betegség, mondhatná egy dekadens stílus kritikus. Csupa temperamentum, tűz és szilajság. De bájosan csicsereg is, ha kell. És ami fő: Ámon Margit táncolni is tud. Gráciával, poézissal, sikkal, túzzal. Ez Ámon Margit: a színésznő. Mint énekesnő – úgy mondják – mit sem változott. Hangja kis terjedelmű, hamar fáradt, és ez a hang sem iskolázott. – Az angol operettek primadonnája ő, ahol a muzsikát a zenekarra bízzák. – Bocsáson meg, hogy túl őszinték vagyunk: Énekszámai a mi nemsokára búcsúzó Forrai Ferikénket juttatták eszünkbe, akinek gyönyörű hangja, énektudása és ízlése pótolta gazdagon a játékhatás esetleges hiányait is. Az aranyziget dal milyen más volt Forrai Ferikétől!... Mégis szép sikere volt Ámon Margitnak. Csokrot, virágot, tapsot özönnel kapott, bár a közönség félháznál nem volt sokkal nagyobb. Az előadás az ismert jó. – A szereplők közül Székely Anna, Lányi Edit és Nyárai arattak még jelentős sikert. De jókedv, sokszor a kitörésig jó, kísérte, fűszerezte a bájos, csodaszép melódiákat az utolsó függönylegördülésig. Ámon Margit kisasszony holnap a Kis szökevényben játssza a címszerepet.

Ide kell azonban még valamit írunk. Ámon Margitot így jellemezte egy színházi ember, miután végignézte a mai előadást: gyönyörű természet, tüzes, érzéki tánc, állandó pikáns mosoly, semmi hang és semmi énektudás, némi rutin a játékban és semmi eredetiség. Mindezt összevéve: másodrangú szubrett. Ha majd *kreálnia* kell, ha majd önmagából kell merítenie, ha majd nem látja előbb híres, nagy primadonnáktól játszani a szerepét: minden alakítása színtelen és darabos lesz. Mert nincs benne semmi naivság, semmi hit, durva, közönséges és szív nélkül való eszközökkel éri el a hatást, szinte kal-márszámitással, valami rút, mindig kitetsző spekulációval.

Ezt az ítéletet természetesen nem lehet aláírni teljes határozott-

sággal egy est és egy szerep után. De sokfelől helyeslésre talált ez a bírálat és egynémely szembeszökő igazságaival feltétlenül gondolkozóba ejti az embert.

Sz 1901. január 24.

352. FÉLREVERIK A HARANGOT

A harangokat, minden harangokat, egyszer félreverték. Régen-régen volt ez. Mikor ebben a most jéghideg országban lángoltak a lelkek. Mikor ehhez a most mostoha földhöz odatapadt minden lelkes élő, mikor szilajon, elszántan zengett e kis meleg országon végig.

Mindnyájan el fogunk menni...

Óh, régen volt ez, nagyon régen... Mi nem értjük, alig hisszük. A mi lelkünk nem lángol már. E kis ország hideg, és nem tapadunk többé buja szeretettel sáros földjéhez. Nem tapadunk, s el se menénk, hiába üzenne akárki minékünk!...

S ha mégis üzenne, ha a harangokat, minden harangokat egyszer meghúznának, megmelegedne mégis e kis hideg ország néhány talpnyi földje.

Csak annyi, amennyire elfér egy kis fehér gárda. Roskatag csapatja a múltnak. Nagy idők tanúi, hamvadó szívek, idegen fél-istenek. Már a múltban élnek. Csak romszíveik megmaradt parazsa a melegség e kis hideg országban...

...A hétfői vásár napján, a nagy hídon keresztül roskatag, agg embert, fehér fejűt, bortól pirosat vezetett egy másik öregember.

Olvadó hóban futkostak a szánok. Ragyogott a nap. Sürgött a piac. Szaladt, rohant minden. Csak ez a két ember botorkált, mintha nem is e világból volnának. *Negyvennyolcas* agg honvédek... Még ki nem hült óriások e kis hideg földű országban. Fehér asztal mellett e hideg országért koccintgathattak hevítő poharat. Az öregebbik jobban visszaálmodta a múltat. A másik szeretve, becézve sürgette:

– Örmester úr, siessünk, sohse érünk haza!...

Ballagott a két régmúlt ember. Csitri fiatalok megnevették őket. A *közvitész* elfohászkozta magát:

– Hejh, örmester uram, ha hazaérünk, félreverik a harangot!.

Édes két öregember, mámoros két öregember, dehogyan verik

félrel... Egyszer volt, régen volt, mikor megszólaltak a harangok, minden harangok... Akkor meleg volt e kicsi ország, és most fagyos hideg...

Sz 1901. január 25.

ae.

353. A KIS SZÖKEVÉNY

A filozófus néző a mai előadáson többek között egy nagyon érdekes megfigyelést tehetett. Azt tudniillik, hogy ebben a szezonban talán ma lehetett először észrevenni azt a bizonyos lázat, mely a színpadról táplálkozik ugyan, de nem a szemek előtt lefolytakból. A primadonnalázat értjük, mely egy pillantás alatt idegessé tette a nézőteret, villamossá a levegőt.

Ha a budapesti operettszínházak mértékét vesszük: Ámon Margit igazi primadonna. Két este alatt barátokat és ellenségeket szerzett. A pártok színházi csatája a primadonnaláznak legelső szimptomája.

Ma pedig már voltak csaták és tüntetések. Zivataros tapsokba pisszegések sívítottak. – Lányi Edit tapsokat kapott olyan énekszámokért, amiket máskor észre sem vettek. Egy kis ideges tábor pedig tüntetőleg a statiszta szereplőket is tapsolta. Volt hát taps és zaj elég. Ámon Margit tagadhatatlanul életet hozott. Ami Vinnifred-jét illeti, nagyon bájos kis szökevény volt. Am túlságosan érett, túlságosan merész zárdanövendék. Pedig ennek a Nebántsvirág szerepnek az a kedvessége, ha pajkosságait csaknem túlzó ártatlan naivság tárja elénk. Hiába, bajos a népszínházi stílustól elszokni és a pillanatnyi hatás ingerétől.

Egyébként jókedvvel táncolt, játszott Ámon Margit ma is. De énekszámai ma is kénytelenítettek a reminiscenciákra. A piruló kupléban csak egy kéjes sóhaj hatott, a duettben pedig egy tucat csattanó csók. De sikerült és kedves volt az induló és még egypár kisebb szám. Virágot ma is kapott, talán vasfüggönyt is kap, ha nálunk elővigyázatból ki nem hagyták volna az új színházból. Szóval a külső siker a tegnapiénál is nagyobb volt. De a szokottnál és megérdemelnél jobban tapsolták Lányi Editet is. Szohner Olga szobacicus dalára is kétszer volt kíváncsi a közönség. Pedig a kis naiva mindjárt az eljén elfáradt. Szilágyi Dezső, Gáthy, Erdélyi, Bérczi, P. Tóvári Anna is sok tapsot kaptak. Valamint Bércziné a szép táncokért.

Sz 1901. január 25.

Mi, akik a napok krónikáit írjuk, *virrasztók* voltunk mostanában. A halálra kellett lesnünk, mely megkörnyékezte az élet egy-pár nagyságát. Egy öregasszonyt el is vitt magával. Viktoria reginának hívták idelent. Hatalmas világbirodalom koronáját viselte, s meghalt akkor, mikor talán a világ második átalakulását láthatta volna meg. Egy átalakulást látott már ugyanis. A nagy angol birodalom katonái pedig a világ minden táján készítik a világ transzformálását. Még eddig csak egy nótát változtattak meg. God save the Queen helyett God save the Kinget énekelnek...

*

Hála a sorsnak, már nem kell tovább virrasztanunk a *király öreg katonájának* ágya mellett. De haldoklik a busetói hatyú, az öreg Verdi, s Böcklint talán ő követi leghamarabb a Parnasszus tiszta halhatatlanjai közé... tulajdonképpen virrasztás ez az egész élet. Mert a halál folyvást lesben áll. Az élet lángját csak legutoljára oltja ki.

Előbb az ornamentumokat tördeli le. Az ifjúságot először a maga édes, bolond álmaival. A hitet aztán s az akaratot. Kirántja a büszkén topogó láb alól a polcot. Kiöli az erőt is végre. Csak ezután szakasztódik vége mindennek. Kialudván a láng...

*

Heliodorus mesternek a Görög rabszolgában könnyű dolga van. Csigabigákká ugyan ő sem tudja változtatni az embereket, de igen aktuális és igen rossz vicceket gyárthat a *kamarai válaszfalokról*.

Érdekes dolog s régi, horáci igazság, hogy a dolgok sosem olyan nagyok, mint amilyeneknek a tömegek látják. A *nil admirari* igazsága ez. Ami még vasárnap és hétfőn ezreket hozott lázba, szerdán este néhány kétes értékű vicc a színpadon Heliodoros szájából.

Nagy események nincsenek tehát. Mostanában pláne a napi értékű események is ritkák. Ha ez így megy, a krónikás becsukhatja a boltját. Ami történik, elújságolják Heliodoruszék a színpadon...

*

Szerencsére, hogy ezen a nagy színpadon kívül apró színpadok is vannak.

A színpad eseményei pótolták mostanában az igazi eseményeket. Egy szép, fiatal lány hozott életet a nagyváradai színházba. Hiába, szépség és fiatalság az igazi élet.

Ámon Margit kisasszony megérdemli, hogy szerepléséről őszintén írjunk. Hogy tisztázzunk egy nagyon kellemetlen félreértést. Bizonyos oldalról úgy szeretnék volna feltüntetni a dolgot, mintha szükség volna arra, hogy Ámon kisasszonynak pártot szervezzenek. Hát ez nagy kicsinylése a kisasszony tehetségeinek, s merő abszurdum. A kisasszony nem olyan közepszerűség, hogy csak egy szervezett gárda menthesse meg. De másfelől – hogy színházi nyelven szóljunk – nincs is, akit ellene ki lehetne játszani. A kis Forrai Ferike elmegy. Székely Irén hors concours. Egy szubrett énekesnőre pedig okvetlenül szükség van. Ha ez Ámon Margit lesz, tekintettel a szubretténekesnők nagy hiányára, helyes. De ha még ehhez Ámon Margit egy kis zajt is hoz, hát még helyesebb: Vederemo...

Sz. 1901. január 27.

355. BOCCACCIO

Anyyira félünk bármi téren is a reakció vádjától, hogy bár a mai *ünnepi* előadás szinte provokálja a felajdulást az angol operettek ellen, nem tesszük. A postás fiú Magyar színházi bemutatója úgyis azt igazolta, hogy a divatos angol operettnak éppen úgy ki kellett szorítania a régit, mint a selyem alsószoknyának a krinólint. És ha nálunk az új operettek nem aratnak teljes sikert, annak oka egyszerűen az, hogy rossz előadásban kerülnek színre. És ha mindezekbe bele is törődünk, ne legyen hibánk az, hogy ma ünnepeltünk. Már mi csak ilyenek vagyunk. Megfürdik lelkünk, szívünk Suppé csodaszép melódiáiban, s nem vetjük meg Zell és Genée naivan konstruált, csintalan szövegét. Hiszen tudjuk, hogy az ő mesterük Boccaccio volt. Boccaccio, a sok száz éve porladó Boccaccio mester, kihez hasonló elbeszélő Maupassant-on kívül azóta sem termett. De másért sem. Soha két kor nem hasonlított egymáshoz, mint a Boccaccióé s a mienk. „Boldogságos szűz anyám”, szörnyűködnék a jámbor Lambertuccio ezen a mondáson.

Ám így van, így. Mikor dühöng a templombajárás, akkor a hordók Pietrókkal telvék, s hamis asszonykák udvarlói nyolc alakot öltenek... Igen. Hát a mai este ünnepi este volt. Az első előadás óta nem volt ilyen nagy közönsége a színháznak. A rendkívül érdekes repríz, Ámon kisasszony utolsó vendégfellépése s Forrai Ferike viszontlátása egyforma vonzerő volt. Az előadás sem rontott mit sem

az ünnepi hangulaton. A Pintér zseniális rendező talentuma egész sikert csinált. Ámon Margitot, a búcsúzó vendéget, virágzápor fogadta, sok csokor és ezüst babérkoszorú. Nagyon ügyes, nagyon kedves volt. Ma este talán legügyesebb és legkedvesebb. Kivált a második felvonásban tetszett. De hangjának fogyatékoságai is ma tűntek ki legjobban, Forrai Ferike mellett, kit tündetőleg tapsolt egész este a közönség. Csak most tudjuk, hogy mit fogunk veszíteni ebben az édes hangú kis szubrettben. Édes, poétikus Fiamettájánál alig láttunk bájosabb alakítást. Pintér ma felülmúlta önmagát mint rendező s mint előadó is. A zseniális Nyárai ma is zseniális volt. Kupléival alig tudott eltelni a közönség. Székely Anna csodálatos módon nem volt diszponálva. Erdei Berta, Lányi Edit, Gáthy Kálmán, Szilágyi Dezső, Perényi József, Füredi, Bognár nagyon jók voltak. A férfiak jeles vizsgát tettek.

A zenekar is megküzdött úgy-ahogy feladatával. Általában pedig szép volt az este. – Szép és ünnepi.

Sz. 1901. január 27.

356. DEBRECENI SZÍNÉSZET

Minket, nagyváradiakat, nagyon érdekelhet a debreceni színészet sorsa folyása. Nemcsak Debrecen közelségeért, de a múlt nexusa s a debreceni színészetnek hatalmas, nagy múltja miatt is. Csodálatos, hogy ebben a nagy magyar városban az összes kultúrfaktorok között csak a színészet tudott nagyra nőni. Egy kis dekadencia után ma is Debrecen színházi élete a legérdekesebb minden vidéki városok között. Valósággal rabja a színháznak a debreceni közönség. Rab, de örömet rab. Ez a színházimádás öröklődik nemzedékről nemzedékre, s híveket gyűjtött már az elzárkózott, ős debreceni civisek közt is. Hogy pedig a színházimádók serege nagyot nőtt: a mostani debreceni színigazgató, Komjáthy János érdeme. Az az öt év, amit ő Debrecenben töltött, fénykora lesz a debreceni színészetnek.

Érdekes ember a debreceniek direktora. Talán csak Leszkay András hasonló hozzá a mi színigazgatóink közül. Egy ember, ki egész szívével adja oda magát a hivatásának. Lelkes, dolgozó, áldozatkész. Öt év óta olyan szintársulatot tart, amilyen alig van a vidéken, s emellett nemegyszer tesz olyan kicsiséget, hogy *egy* darab kiállítására háromezer forintot költ. Alig is van Debrecenben népszerűbb ember, mint Komjáthy. Egypár epés ember megpróbálta „kikezdeni”. Nem sikerült. A színügyi bizottság egyhangú, lelkes bizalommal nyugtatta meg, a közönség pedig tündetőleg jár a színházba. Debrecen legújabb

színházi eseménye Réthy Laura vendégszereplése. Tegnap a Mária-ban lépett fel a művész, s mindenki konstataulta, hogy hangban a régi nagy, játékban tán a réginél is művészebb. Egész sereg újdonságra készül a debreceni színház. A Bölcsőt már a múlt héten előadták volna, ha K. Závodszy Teréz, a társulat kitűnősége, nagybeteg nem lett volna. Hófehérkét, Bródy szenzációs darabját is még e szezonban bemutatja a társulat. Általában – saját tapasztalásunk után ítélünk – irigyléssel töltöttek el bennünket a debreceni színházi viszonyok. Mert láttuk, hogy mit tud produkálni az igazi művészet, amit a nagyváradi színház csak hírből ismer!... Így megértjük azt is, hogy a színházi bizottság el van határozva, hogy Komjáthyval a hat év letelése után újabb három évre megkötí a szerződést. Aki ismeri a vidéki színházi viszonyokat, tudja, hogy mit jelent ez...

Sz 1901. január 29.

357. HÉTRŐL HÉTRE

Idézzünk a klasszikusokból. Mi lenne szegényekből, ha mi is elfelednők őket. „Mi lesz az ég könnyéből? – Sár...” Az ég pedig igen könnyezett mostanában, s ha van megkövesült fájdalom, miért ne nevezzük a hóhehelyóriásokat megfagyott könnyecseppeknek. Hol megfagyva, hol feloldva egyre hullott az ég könnye mostanában. A telet azonban mégsem tudta elsírni tőlünk. Nem olyan vakítóan fehér bár a világ, mint még nemrégiben, de még mindig fehér. A makulátlan fehérséghez úgysem valami túlságos módon szoktatott hozzá az élet bennünket. Tehát ebben a barnán árnyalt fehér világban még téli és farsangi élet pezseg. Mulatnak az emberek mindenütt. Majd a hamvazás napján jut csak eszünkbe a régi, nagy igazság, hogy a farsangi mulatságok után *bőjt* mulatságok következnek...

*

Tisza István grófnak, mi országunk: Biharország szeretett reménységének egy levele a közelmúlt és jelen legnagyobb politikai eseménye. Hiába: Tisza István gróf olyan hatalmas, nagystílusú egyéniség, kinek minden lépése figyelmet keltő, hát amelyikről pláne még ő akarja, hogy figyelmet keltsen! ... Ennek megvitatását végzik s el is végzik a vonal felett. Mi *profánus* módon akarunk hozzászólni az *inkompatibilitás*hoz mint olyanhoz.

Nincs ma már összeférhetetlenség, Éppen úgy, mint ahogy nincsen altruizmus. Vagyis: sem abszolút inkompatibilitás, sem abszolút

altruizmus nincsen. Az altruizmus fogalmát az emberiség nagy önzői találták ki, éppen úgy, mint az inkompatibilitást. Légy áldozatkész, szeretett atyámfia, mert a nemes szívűeket szereti az Isten, s ne légy inkompatibilis, óh, polgártárs, elvégre mások is vágnak inkompatibilisok lenni.

*

No, de mégis van a földön néhány kis összeférhetetlenség. De ezekhez már nincs köze sem az altruizmusnak, sem az egoizmusnak. Íme néhány összeférhetetlenség. Összeférhetetlenek a jogászgyerek s a felöltő egész nyáron át, összeférhetetlen Festetich és a nagyváradai színügyi bizottság, Bertsey és a krajcáros lapok, a jégpálya és az enyhe eső, Bartha Miklós úr a kazárokkal, Polónyi a választóival, a színházi publikum a légvonattal, Somogyi Károly a szubvencióval s néhány úri ember önmagával. Óh, az ilyen fajtájú összeférhetetlenségek száma sok légió...

*

A népszámlálás be van fejezve. Nagyváradon is publikálva már az eredmény. Ne essenek azonban kétségbe a számláló biztosok, ha tudásukra hozzuk, hogy számaik nem hitelesek. Abban a reményben, hogy kerékbe nem törik érte, e sorok írója leleplezéssel szolgál. Őt tudniillik teljesen kihagyták a számításból. A népszámlálás alatt egy kis lakás-interregnuma volt, s így szállodában lakott. Ott pedig nem kereste senki... Ilyen kis tévedések szép számban történhetek mindenütt. Várjuk a statisztikai hivatal összefoglaló jelentését. A statisztika a legszebb, legérdekesebb tudomány. Sajnos, amennyire mi szép magyar hazánkat ismerjük, a legnagyobb érdeklődés a *felekezetek* eloszlását fogja kísérni. Nálunk ez a legfontosabb szempont. Még a gyomornak sem szabad felekezeten kívül állani. Ezért volt szükséges az istentelen szabadkőművesek kenyerét Szt. Antal kenyerével ellensúlyozni. Az elvetemült éhes ember ugyan nem érzi a különbséget a vallásos és vallástalan kenyér között. Sajnos a mai kor botrányosan közönyös a vallási dolgok iránt...

*

A teátráliák nagy vonzó erejét mi sem igazolja jobban, mint egy városközi eset. Pénteken a jogügyi bizottságnak kellett ülést tartani. Alig tudtak három-négy tagot összetoborozni. A közvéleményt pedig – vulgó: sajtó – egy szál reporter képviselte nagy ked-

vetlenül. Tegnap a színügyi bizottság ülésén a jelenvoltak alig fértek a kis tanácsterembe. Csak riportra éhes újságíró több volt, mint a jogügyi bizottságon résztvevő tag.

Színházi szenzációja mégsem volt a hétnek. Hacsak a B.A.L.E.K.-et nem mondjuk annak. De nem mondjuk. Szenzációs volt mindenképpen ugyan, de szenzációiról jobb hallgatni. Egy érdekes tanulmányt, ez is régi, mégis adott a furcsa kis vaudeville. Azok izgatnak ellene legjobban, akik legjobban mulattak rajta. Ami persze ismét a régi nótát hozza eszünkbe: minden ember be akarja csapni a másikat, s ezt minden ember tudja a másikról, de azért még mindig akadnak az „igazság”-nak Sancho Panzái...

Sz 1901. február 2.

358. MESE

Meséljünk. Meséket szeretnek az emberek hallgatni, s meséért nem haragszik meg ránk senki sem...

... Jób idejében történt. Mikor még az emberek több szenvedést el bírtak viselni. Élt egy férfiú a nagy pusztaság között, kit szintúgyan súlyosan kísértett meg a rossz. Mert akkoriban a testnek betegsége fekélyes és gyakori vala.

Mikor hallották az emberek a pusztalakó nyomorúságának híret, igen megörvendettek, s örömben keresték fel őt, hogy siránkozzanak. Ezek többnyire haszontalan emberek voltak. Minthogy sokan valának keleten, kik egyébbel nem foglalatoskodtak, mint verseket daloltak, s embertársaikat megítélték. A pusztalakó nyomorult pedig dús volt előbb, s megvetette e mihaszna népet. Szólt is hozzájuk nagy haraggal:

– Siránkozásokkal mért zavartok engem, rongyos emberek? Nyomorúságomban is megvetlek titeket. Eredjetek szét, s folytassátok oktan pletykabeszédeiteket!

A siránkozók méregbe jöttek, s rárivalltak a dús Lázárra:

– Mit érsz nyájaiddal s egyéb kincseiddel? Mit érsz pátriárkaságorságoddal? Nyomorult vagy azért, míg mi danolva járjuk be a rétet, s utáljuk nehéz gazdagságodat!

A pusztalakó nyomorék sebes arcát megvetve fordította el a handabandázóktól. Am azok most méregben folytatták:

– A te nyájaid lopottak. Hajlékodhoz vér tapad. Fiad elárult. Asszonyod parázna. Te magad rosszabb és utálatosabb az elhullott vadnál!...

A pusztalakó nyomorék megvetve nézett rájuk, mert tudta,

hogy nincsen nekik igazságuk. S ím kivált a kárörvendőkből egy csúnya púpos, s így szólt a nyomorulthoz:

– Mikor jószágaidnak hajlékot építettél, nem volt sudár fád. Szolgádat elküldted, hogy testvéredtől titokban hozzanak el egyet!...

A nyomorult ember pedig megdermedett. Majd átokra nyílt sebes szája. Meggyúltak bágyadt szemei, s úgy kiabálta:

– Szakadjon reátok az ég, hitvány, hazug pletykamondók, nótázó félbolondok, undok állatok. Vessen el minden fajtátok, legyetek állatok eledeleil...

Mert amit a púpos mondott, *igaz volt...*

Sz 1901. február 2.

a. e.

359. ORPHEUS A POKOLBAN

Offenbach zsenije ma úgy bearanyozta a mi díszes, cifra, kis skatulya-színházunkat, hogy halványak, kopottak lettek az aranyos cirádák s homályosak az izzó villamdrótok. Valósággal erőszakosan kell kihántanunk magunkat az impressziókból s elmondani száraz, kritikus szavakkal a rendes beszámolót. Tehát: egy minden tekintetben sikerült, szép este volt a mai. Fényes rendezés, lelkiismeretes előadás, kellő inspiráció s élvezni tudó teli ház. – Viszontláttuk nagy-nagy időközöket hallgató nagy primadonnánkat, Örley Flórát. Mint Euridike ragadott el bennünket énekével, és játékaival, melynek némi elismerése volt az a szép virágcsokor, amit tapsok között kapott.

Mellette Nyárai aratott Jupiterével óriási sikert. Talán csak ketten bírtak felemelkedni addig a szédítő magaslatig, amit offenbachi magaslatnak nevezhetnénk ideleenn. Mert nem túlzás az, amit Nyáraitól ma egy elragadott tapsolója mondott:

– Ez az ember mintha egy kidobott szikrája volna az Offenbach-Heine-szellemnek.

Pintér mint rendező excellált. Plútója is méltó minden dicséretre. Kisebb szerepekben – érdem szerinti sorrendben – Bérczi, Lányi Edit, Perényi, Szohner Olga, Forrai Ferike és Rákosy Gáspár váltak ki.

A zenekar meglepően állta meg helyét. A rendezés egy-egy zseniális fogása nemcsak tapsot, de kihívást is szerzett Pintérnek. – Olyan szép volt az este, amilyent mi óhajtanánk legtöbbit a Szigligeti Színháznak.

Sz 1901. február 6.

Rákosiéknál talán nem kell, de nekünk – és mi sokan vagyunk – *szükségünk van az újságírói kamarára*. Nem koncedálhatjuk azt sem, bármely magas helyről hangozzék is, hogy az újságírói érdekeket eléggé megvédi a két budapesti egyesület. Először is ezeknek csak az a tagjuk, aki tagjuk akar lenni, s e sorok írója például bármely válságos dilemmában, melybe újságot író tolla sodorná, nem venné igénybe ennek a két egyesületnek a közbelépését. Azt a vélekedést sem lehet elfogadnunk, hogy az újságírói kamara akár a sajtó, akár az író ember szent szabadságát sértené. A kamarának erre módja s joga nem lehetne.

Számtalan ok mellett két fő ok tesz bennünket az újságírói kamara harcoló híveivé.

Első nagy okunk a *tisztítás szükségessége*. A kétségtelenül *hivatlanok* egész serege tódul az újságírás küzdelmes, de mindig csábító és szép pályájára. Az újságírásnak ma több a proletárja, mint a hivatott mestere. Pláne kétféle proletárságot kellene kiséperni. Az *írás és az iratás* proletárjait. Azokat is, akik írásból akarnak élni, de írni nem tudnak, s azokat is, kik más téren nem tudnak élni és egzisztálni, csak ha állandóan veretik a reklám nagy dobját. Ez az első ok, amit még nyomósabbá tesz a revolver-zsurnalisztáknak a fővárosban egyre szaporodó ocsmány fajtája.

A másik ok a magyar közönség nem eléggé intelligens részének az újságírásról táplált előítélete, mely annyi összetűzést s felháborító botrányt teremtett már.

Egyelőre csak evvel a két, úgyszólván csak idevetett érveléssel álltunk elé.

Csupán azért, hogy megértessük az újságírói kamara dolgában elfoglalt álláspontunkat s jövőendő magatartásu[n]kat is.

Különösen mi, itt vidéken, tartjuk óriási fontosságúnak ezt a kérdést. Mert mi fokozottan érezzük az újságírói bajok keserűségeit. A vidéki hírlapírók szövetsége mit sem tett eleddig újságírói érdekekért, legfeljebb reprezentált.

Újságírói kamarára van szükségünk, s lépjen akcióba a vidéki nagy erőt képviselő sajtó, hogy a nagy terv valóra váljék.

Sz 1901. február 8.

ae.

361. GRINGOIRE ÉS PARASZTBECSÜLET

Érdekes és emlékezetes estélye [!] volt ma Szigligeti házának. Akkor, mikor már országsherte „váradi rendszer”-nek kezdik nevezni a rossz és hiányos műsorösszeállítást, ki kell jelentenünk, hogy a mai érdekes és szép este sem a színházvezetőség érdeme. Banville édeskedves vígjátékához derék művésznök, Nyárai Antal ambíciója juttatott. A Parasztsbecsületet pedig csak előrántották Szép Galathea helyett, melybe táviratokkal sem tudtak énekesnőt szerezni, mint tegnap egy érdekes színházi kommuniké tudatta. A közönség pedig már kezdí unni ezt a műsorkomédiát. Ma már tüntetett is. Hallatlanul üres volt a ház. Csak a legáldozatkészebb Nyárai-imádók jöttek el. Nyárai Antal Gringoire-járól röviden írhatunk. Mindenekelőtt kijelentjük, hogy mi többet vártunk tőle. Ez csak azt jelenti ugyan, hogy mi nagyon nagy véleménynel vagyunk Nyáraitól. A híres szerepet sok eredetiséggel, zsenialitással s nagy hatással játszotta meg. Tévedése az volt, hogy megmászotta Banville-t, a nagy romantikus.

Túlzó verizmusa, élénk színezése kirítt a romantikus keretből, s nagyon sokat ártott az ügynevezett *szép*-nek. Banville és társai örök ideáljának is. Egyébként pedig ma is ragyogott az ő nem mindennapi talentuma, s nagy deklamációja viharos tapsokba fulladt. Mellette Bognár s Peterdi váltak ki... A Parasztsbecsület előadására a foyeren fekete tábla figyelmeztetett, tudomásul adva, hogy Kalmár rekedtsége miatt elnézésünkre apellál. Hát ezt a rekedtséget alig vettük észre a kis tenoristán. Székely Anna, Forrai Ferike és Pintér ma is a régi jók voltak. Az előadás is ismét méltó a már két ízben is elmondott sok dicséretre. Ám kellemetlen volt az intermezzo előtt a zenekárnak percekig tartó hangszerhangolása, mint ahogy bántottak bennünket a Gringoire apró, de bosszantó rendezési hibái is. Mindezt azonban szívesen elfeledjük az egyébként szép este élvezetiért.

Sz 1901. február 9.

362. HÉTRŐL HÉTRE

Valami szép dolog a kálvinista predestináció, szép és bölcs a török fatalizmus, isteni hit a *nirvána* hite. Ami ezen a bolondos golyóbison megesik, nem hiába esik meg. Még arra a hajszálra is szükség volt, amit fiatal vérű lány szerelmes ölekezés közben veszített el. Szükség volt rá, el *kellett* vesztenil Ezért hullott ki.

A marosvásárhelyi vérfürdőre is szükség volt. Fürdeni kellett sok-sok embernek. Lehetőleg vérben fürödni. Nem a boldogtalan

áldozatokra gondolunk, hanem a nagyságos honmentő műemberekre odafennt. Műbeszéd a beszédjük, műhazafiság a hazafiaságuk, a díszmagyar ruhájuk is az, még a frázisaik is, *műharag* a haragjuk is.

Közelednek a választások: hadd lássák a kerületekben, hogy a nagyságos urak dolgoznak. Szegény marosvásárhelyi halott emberek, talán ezért *kellott* nekik vérmosdóval szolgálni...

*

Mert az események ostoba módon tudnak *nem* alkalmazkodni hozzánk. Hisz a változásokat éppen ez tette *eseményekké*.

Megragad közülünk valakit a vad kérlelhetetlenség. Földhöz tiporja, agyonvágja. Mi pedig bámulunk, igen bámulunk. Ez a változás nagy változás, ami történik, nem hittük soha, bántja a szemünket, kis okosságunkat, együgyű logikánkat.

Sípos Árpád esetére gondolunk. Az ilyen nagy változás még a folyton evickélő idegéletet is megdöbbsenti. Eszünkbe hozza, hogy – ejh, a régiek kevés szóval is többet mondtak – por és hamu vagyunk...

*

Tíz nap múlva, akinek kedve tartja, behamuzhatja a fejét, s tíz napig még, akinek kedve tartja, járhatja a bolondját, vagyis okosan pihentetheti a komolyságát, ami olyan szörnyűséges nagy érdem az átlagos emberek előtt. A *komolyság*... A nagyváradi társaságnak van egy előkelő agyvelejű tagja, ki igen jól látja az élet bolondságait, s jóízlésű ember lévén, stílszerűnek tartja csörgősapkát hordani. Szóval ez az úr nagyon elegánsan gondolkodik, becsületes hitű, okos ember, de a világ nem tudja megbocsátani, hogy nem *komoly*. S ugyan-csak van itt nálunk egy csupasza faunarcú színészember, akinek a legkomolyabb mozdulata is könnyes nevetésre fakaszt három-négyszáz nevetőjelöltet. Ezért a tulajdonságáért imádják a csúnya színészbembert. Taps, szivar, babér és télükabát kíséri az élet göröngyös útjain. Szép asszonyok illatos levelei közt turkál. Hálásak neki embertársai a csörgősapkáért... Hát ez meggondolásra készítő. Az emberek nagy tömege gyalázatosan csalja magát. Bálvánnyá tette a hülye komolyságot, de megfizeti az istenítő erejű bolondságokat.

*

A színházról mint olyanról beszélvén – hiába, a legjobb ízlésű emberek sem tudnak nálunk a színház nélkül szuszogni sem – az jutott eszünkbe, hogy amit a színpadon látunk, mindig *paródia*.

Sikerült és kevésbé sikerült, jóízű és ízléstelen, mulattató vagy nyugtalanító paródia. Az élet s a világ torzképei. Mert mindig torzképek. Csak a legnaivabb, legritkább néző kapja meg a színpadon azt, amit általában a színpad adása és hatásaként hirdetünk. A színházak pedig mindig akkor jöttek divatba, mikor az emberek megokosodtak, tehát: a csinált bölcsességek, istenségek és törvények kopni kezdtek. Akkor tudnillik, mikor belátjuk, hogy e világi élet méltó és érdemes minden paródiára...

*

Hogy pedig a filozofálással ne csináljunk fejfájást senkinek, beszéljünk az időről. Már terjesztgettük azon vélekedésünket, hogy az időről beszélni bon ton lett ismét. Az idő mosti járásáról pedig lehet ám írni. Csúnya, barna, nyirkos, keserű idő ez. Megkönyékezi a kedvünket, világosságot kerestet a szemünkkel. Az idő átformal mindent. Talán, ha szép, ragyogó s tavaszi a világ, mi sem írunk heti krónikánkban ilyen sötét igazságokat. Mert ilyenek a világi igazságok. Egy zúzmarás téli délután megteremti, egy ápriliseskedő délelőtt megtagadja őket...

Sz 1901. február 10.

363. A BÖLCSŐ

(Brieux hírhedt színműve. A Szigligeti Színház premierje
1901. február 13-án)

Schopenhauer igazsága egy világos magyar agyvelő értelmezésében: *a szerelem az utódok harca, hogy kik legyenek az elődeik*. Azok tehát, akik a kis Julien bölcsője mellett vitáznak és tépelődnek egy csinált, képzelt problémán, nagyon haszontalan dolgot művelnek. Sietnünk kell őket figyelmeztetni: naiv embertársaink, *nem ez* a bölcső választja el egymástól Laurence-t és Girieu-t, hanem *a másik* bölcső. Az *utódok* még mindig nem fejezték be azt a harcot, amit az *elődök* elkezdtek. Girieu szerencsétlen ember, hogy nem vette ezt észre: szerencsétlen *káros* ember. Az utódok: a vér és fiatalság egymáséivá tették Laurence-t és Chantrel Raymondot.

Hogy ezt a házasságot *örök törvény* szentesítette, tanúsítja a *gyermek*. Mikor az asszonyi gyengeség és önáltatás örjögése hazakergette az asszonyt, Girieu-nek a már legyőzött ember-hímnek nem szabad volt hinnie, hogy Laurence-hoz, a Chantrel Raymond-nal már egyesült Laurence-hoz neki *joga* van. Őneki, ki felett már

félszázad párizsi esztendő zajlott le, amíg a másik fiatal *s férfiúságában* erősebb, külsejében tetszőbb. Persze a megkopott, s úgynevezett *megállapodott* Girieu azt hitte, hogy elég, ha ő hűséges eb, s elég – tessék csak ide figyelni: – *ha a nő szülői ömellette vannak*. Ez a bölcső *csinált* problémájában minden és *egyetlen* igazság. Maga a bölcső pedig semmi. Csak *fogása* az írónak. Szimbóluma, záloga, biztosítéka a mindennél erősebb *faji érzésnek*, mely Laurence-t a fiatalabb férfihoz köti. Vagy – ha jobban tetszik – szimbóluma annak az *akaratlan* örökös hazudozásnak, mellyel mi egész életünkben elhatározásaink valódi okait elfedjük.

Brieux pedig talán nem is gondolt ilyen mély dolgokra. Ő egy minden tekintetben érdeklődést, hatást és *szenzációt* keltő színpadi munkát akart írni. Hatni akart ránk a legközelebbi vonatkozású dolgokkal. Témát akart adni a naivságunknak, izgatót *becsületesedni* kívánó fáradt idegein[k]nek – oktalan meghatottságot minden vadságunk dacára is érzelő lágyságra hajló kedélyünknek. Ezért zavarja össze a legellentétebb vélekedéseket, temperamentumokat. Apró-apró problémákat szór szét, de vigyáz, hogy sok maradjon megoldatlanul, hadd fészkelődjék a naiv közönség. Avult igazságokra forradalmi, szinte anarchiát hirdető hideg-jeges zuhanyt bocsát, hogy a másik pillanatban kenetes prédikációjával hányassa velünk a kereszteteket.

Csinált, nagyon megcsinált hazug történet ez. Brieux pláne nagy fífikával úgy írta meg a szenzációs darab végét, hogy Laurence nem megy vissza első férjéhez sem, akit szeretett és szeret, hanem, mint Nóra, kivonul a házasság révéből, s gyermekének kíván élni. Óh, kis hamis, ki hinné ezt el. A Nemzeti Színház befejezése legalább kibékítőbb és *emberibb*. Így került színre nálunk is.

A darab meséjét persze mindenki ismeri. A közönség intelligensebb része össze is olvasott róla egész sereg zavaros vélekedést. Ez meg is tetszett. A naivabb és egészséges karzati és állóhelyi publikum hamarabb átlátott Brieux szitáján, s egészségesen kinevette magát, mikor Laurence asszony – a *gyermekéért!* – az első férj keblén sírta ki magát.

...A nagyváradi előadás eseményszámba menő kitűnő volt. Látszott a nagy gond és ambíció, mellyel a szenzációs darabra készültek. Valósággal vetélkedtek a szereplők. P. Adorján Berta egyik legfényesebb sikerét aratta Laurence szerepében. Minden szava, mozdulata arra vallott, hogy megértette, s helyesen jelölte ki a maga szerepét a darabban. Laurence volt, az a Laurence, kiben szinte öntudatlanul működik a történet egyetlen igazsága, az asszonyi való, az anyaság, mely az *első* felé hajtja, úzi... Nyílt színen is tapsokat kapott, nagyon sokszor hívták ki, s az a szép virágcsokor, amit belépé-

sekor leengedtek, erre a nagy sikerre emlékeztetheti. Nagy örömmel írunk Szarvasi Sándornak, ennek a nem közönséges, erős színésztalentumnak egy újabb nagy sikeréről. Girieu-je méltó volt P. Adorján Barta Laurence-éhoz, kidolgozott, magasabb ambícióra valló, művészi. Nem is akart olcsó hatást, s ezzel *majdnem* tüntetett. Sajnáljuk azonban, hogy harmadik felvonásbeli nagy jelenete után a közönség egy-két nyelvbotlása miatt hideg maradt. Ez egész természetesnek tűnhetett fel abban a heves, nagy kitörésben. Ballának a sikere zajosabb, de hasonló mély volt. Az ő alakját – Chantrel Raymondot – különben is a legzajosabb sikerre csinálta meg Brieux. Balla szívet és művészetet adott hozzá. Nagyon jó, a szokott jó volt Bognár, s tetszett Benkő Jolán, Peterdiné és Deési is.

A darab mivoltára jellemző, hogy a közönség nem *mert* ítélni, s a legvegyesebb s ellentétesebb benyomásokkal távozott. Holnap megismétlik A bölcsőt.

Sz 1901. február 14.

364. A PÓK

...Nehéz, megpróbált esztendőik során figyeltem meg a pókot. Mindig undorodtam tőle, de nem védekeztem. Figyeltem, mint lopta be magát. Szövegetését, piszkítását, tolakodását tűrtem. Ha az én kényelmesebbzúgom felé indult, én távoztam. Hadd ocsmánykodjék a pók, csak engem ne nyálazzon be.

Ejh, hagyjuk az entomológiát!... Beszéljünk másként a pókról, erről a csúnya solifugáról. A pók közöttünk él, s hálóiival a mi kis különvilágunk világosságát fedí el. A mi szomorúságunk, szégyenünk a pók.

Honnan kerül elő – nem tudni. Felbukkan, kenyeret és *tollat* kér. Talán a vádlottak padjáról jött ide, talán az iskolák számárpadjáról. A múltjáról nem beszél, nekünk pedig – sajnos – olyan liberálisoknak *muszáj* lennünk, hogy magunk közé kell fogadni mindenkit, aki velünk akar dolgozni. Így lesz bajtársunkká a pók...

Alázatos, ebmódon hízelkedő előbb. Nem tudjuk a múltját, de sejtjük, hogy sok feledni- és feledtetnivalója lehet. Kikeresi kö-zülünk, akit megnyerni legkönnyebb, szolgálni leghasznosabb, követni leghozzáillőbb, és szövi, szövegeti a hálót, körülvesz, benyálaz mindenkit.

Először undorodunk tőle, később csak tartózkodunk, végre megszokjuk.

Egyszer aztán maga a pók is megdöbben: olyan magas szobaszegletbe jutott, amelyet maga sem mert remélni.

Mi lesz, ha a *solifuga* napfényre jut? Világossághoz nem szokott szemei kápráznak, esztelenül sütkérezik, ficáncol.

Így jár a pók, a csúnya rovarpók. Nem ismeri magát, nem ismeri a világos világot, az életöztön sokszor dühöng benne.

Most már nem kérdik a múltját, van jelene, biztosítva van a holnapja. Sőt még ítékezhetik is a pók. Ítékezhetik, mert a póknak *tolla van: írótolla...* De nem veszett ki most sem a nyálazási kedv. Mámoros a nem várt sikertől. Mindene van. De tükörbe néz egyszer, s káprázó szemeivel is észreveszi, hogy ő ronda, nagyon ronda.

És a pókban felébred az élet dühe. Óh, nagy dolog az, mikor a pók férfi akar lenni!... A pók ilyenkor *hódítani* akar! És aki eddig nyálazással, pókháló-szövögetéssel boldogult: egyszerre még undorítóbbá válik, bepiszkolja a tollát szennyel, piszokkal és hódítani akar. Szennyet izzad, és megutáltatja a tollat velünk, kiknek – sajnos – kollegájukká lett a pók.

Megírtam pedig mindezt egy különös okból. Egy *debreceni* krajcáros lap durva, alantas, sértő támadásokat intéz egy fiatal védtelen nő ellen. Teheti, mert *színésznő* szegény. Jó távol vagyok mindkettőjüktől, ahhoz a városhoz legfellebb régi emlékek fűznek, a kérdéses színésznőt alig ismerem, mint színésznőt szigorúan bíráltam annak idején. Voltaképpen hát nem volna nekem ehhez a dologhoz közöm. De mert látom, hogy a *solifuga* háborítlanul izzadja a szennyet, a *solifuga*, akit én – sajna – ismerek – átkiáltok: ez már túlságos emberiség, seperjétek le a falról, hiszen – *pók!*...

Sz. 1901. február 16.

ae.

365. HÉTRŐL HÉTRE

Érdekes dolog – ki figyelte még meg? – hogy míg egy nagy, egyre növekedő tábor vissza szeretné vinni a világot pár száz esztendővel, addig az *események* olyan hatalmas, merész radikalizmussal visznek bennünket, hogy nem boldogul velük semmi mahináció.

A kis sápadt, ideges *braganzai* herceg elmegy a bíróság elé, hogy perlekedjék az uzsorásával. A nyárspolgár-világ bámul: hát a kir. hercegek ilyen naivak, ilyen könnyelműek s ilyen krajcároskodók.

Egy dragonyos főhadnagy ellopja az ezrede kasszáját. Hogy bírjuk ki az előkelő konkurrenciát – sóhajtoznak a betörők.

Kitör a munkátlan emberek ezreiből a düh, s akik ellen legelőször fordul: a latifundiumos, hitbizományos nagy urak. Hát még

a bárgyú népet sem lehet másfelé, például a lipótvárosi paloták felé vezetni – szörnyülködnek az ultraklerikális vezérek.

Egy volt huszárhadnagyot rágalmazás miatt jelenti fel három huszártiszt. A vádlottat felmentik. Kommentálják persze a dolgot.

Meghal egy koronás bohém. Sokat szeretett, sokan szerették. Nem akar abban a földben pihenni sem, amelynek egykor királyi ura volt. Temetésére pedig nem megy el utódja a királyi széken s magvából szakadt gyermeke, mert nem engedi – a *felesége*.

Egynehány eset ez az újabb napok történetéből kirántva. Beszélnek minden beszéd helyett. S ha az emberek a mi napjainkban nincsenek is berendezkedve az igazság vendégelésére, le kell nyelniök mégis az *események* igazságait...

*

Halad, okvetlenül halad a világ s mindig előre. Akik e világi életet nagyszerűnek tartják, reménykedhetnek ebből. Mióta az ólomtördelésből nyomtatni tanultak, ez a haladás már majdnem rohanás. Nincs percnyi megállás. Egyik igazság még ma igazság, holnap más kerül helyébe. Az emberek lanyhább vérkeringésű, restebb és gondolatra képtelenebb része marad a régi igazság mellett, akikben több van az *örökember* sejtjeiből: összerombolja a régit, s vitatja az újat, amelynek pedig a sorsa egy *még újabb* kedvéért ismét összeomlás lesz. Egy *befejezhetlen* lánc hát ez a fejlődés, de az embereknek mindig volt kedvük hozzá. Babel tornyát még most is építik, csúnyán veszekednek s marakodnak hozzá, de építik. Az égis nem fog érne a bizonyos. De ugyan mit csinálnának az emberek, ha nem lehetne egymást bántani, s ha nem tudnák már önmagukat sem bolondítani!

*

Az emberek nagy része előtt az nyújt egy és más dolognak érdekességet, hogy mennyi köze van hozzá a *nemi életnek*.

Irodalom, művészet, társadalom: egészen a nemi érzés kormányzott birodalma, s hogy a politika éppenséggel nem kivétel, arról unalomig lehetne anekdotázni.

Lehet rajta gondolkozni, hogy a szerelem mint szorította ki a másik egyetlen *örök témát*: a *kenyeret*. Miért ír nekem minden poéta két szép szemről, mely mennyországot ígér vagy tagad meg, s mért nem ír az élet, a *gyomorfűtés*, a kenyér nagy tragédiáiról. Mért kell nekem folyton azt a régi bolond frázist hallanom, hogy: *a férfi sorsa a nő*, holott a férfi sorsa s a nőcskéé is a *kenyér*. Annak a néhány ezer

embernek, aki az éhség paroxizmusában forradalmat kiáltoz, bezzeg zenghetnek most a szerelemről, mely – óh – megédesíti az élet keserűségeit.

*

Mi pedig tapsoltunk A bölcsőhöz, mert megtaláltuk benne régi kedves témánkat, a maga naivságaival, kicsinységeivel, fontoskodásaival s – hazugságaival.

Tegyük fel, hogy Laurence-nak és Girieu-nek is gyermekük van, mint ahogy Makai Emil csinált is efféle paródiát.

Laurence elválik Girieu-től, s olyan újabb házasságot köt, melytől az ég szintén nem tagadja meg a gyermekáldást. Most mit csinálna Laurence?

...Aligha el nem vinnék szegényt valami – *hidegvíz-gyógyintézetbe...*

Sz 1901. február 17.

366. BARBI ALICE NAGYVÁRADON

Egy igazán szenzációs művészi eseményről adhatunk hírt. Barbi Alice-t sikerült megnyerni az izr. nőegyletnek, hogy egy március 9-én rendezendő hangversenyre lejöjjön s énekeljen. Barbi Alice... tulajdonképpen nem lehetne ennek a névnek bájos viselőjéről eleget írni. A dalnak és a poézisnek testet öltött műzsája, a legnagyobb, a legcsodálatosabb énekesnő, akiről azt állítják rajongói – és mindenki rajong érte, aki csak hallotta énekelni –, hogy akkor is a legnagyobb énekesnő volna, ha hangja nem volna. Mert az ő csodálatos nagysága és igéző ereje a dal – hogy úgy mondjuk – szívet megkapó elstutogásában, mélységes poézisében, plasztikus értelmezésében áll. Ez tette a dal *királynőjévé* a szegény hegedűsleányt, s ez szerezte meg neki a főúri koronát is. Budapestet, hol most viszontlátását ünnepelték, 1891-ben hódította meg. És most, mikor mint a jótékonyság angyalát áldják, elragadtatással írják róla az összes lapok, hogy talán nagyobb, mint valaha. Hálásak vagyunk az izr. nőegyletnek, hogy mi is megismerhetjük a dal királynőjét, kinél érdekesebb művészeget még ebben a művészi eseményekben gazdag szezonban sem hallott a nagyváradi közönség.

Sz 1901. február 17.

Hogy az emberek megkövetelik, hogy áltassák őket, olyan régi igazság, amit a szociológia elemistái is tudnak. Örök emberi gyöngeség ez, s az oka a *gyöngeség* éppen. Jólesik nagy dolgokban, nagy erőkből, nagy munkákban hinnünk. Akik ezt a hitet táplálják bennünk, azok a nagyok és a dicsők. Ezért nagy a poéta, az államférfi s a hadvezér. Ők a *nagyság* hitének legjobb ébresztői.

Evvel szerencsésen elérkeztünk a *póz* mivoltáig. E pár sorból következik, hogy az emberek közti érvényesülés egyetlen és örök eszköze a *póz*.

Pózol a poéta, aki csinált, mesterséges formában beszél. Pózol az államférfi, mikor évszázadok jövő nemzedékeire látszik gondolni. S pózol a hadvezér, midőn mámorossá tett katonákkal a béke érdekében háborút csinál.

A póz, tehát az *örök póz* éppenséggel nem bűn. Éppen olyan örök emberi, mint például a vallás és az önzés.

Az emberek azonban mindent meggyaláznak. Diszkreditálták a pózt is. Megcsinálták a közönséges pózt, mely nem a régi, természetes, hanem gesztusaiban nagy, hatásában olcsó, céljaiban közönséges.

Ezek a *nagy pózok*, melyek különös módon elterjedtek a mi napjainkban, nevezetesen.

Követnek, megállítanak, s minden elhatározásunk ellenére el is ámítanak nemegyszer.

Könyvet akarsz venni. Magyar könyvet. Tegyük fel, hogy könnyelmű ember vagy, s időlopás miatt az újabb magyar poéták érdekelnek. Minden könyv szinte rikoltó, csúnya póz. *Hazafi póz* ez. Műlelkesedés, műkönny, műharag. Pattogó magyar formák, öblös frázisok. *Moderneskedő póz* a másik. Baudelaire-póz, Heine-póz, Verlaine-póz, Petőfi-póz, Musset-póz, csupa póz, csupa család, becsapni, ámítani akaró nagy család. Irodalmunk is merő pózolás, de *művészetünk* is az. A szecesszió szent hitvallását félremagyarázó közepszerűségek s a kivasalt, konok vének egyformán pózolnak. A *színpad* egészen a pózoké lett. Nem a régi, becsületes, lendületes, nagystílű színpadi pózoké, hanem az új, léha fajtájúaké. Elégyszer írunk erről másutt. Na, aztán a *társadalmi szereplés* pózai!... A modern magyar társadalom most kezd kialakulni, s eddig még minden vonala póz. Erkölcs póz fedi az erkölcsi anarchiát. A hülyeséget betanult modor. A tudatlanságot olvasottság. Az elfogultságot farizeusság. Az önzést a közérdek hangoztatása. A vallástalanságot fekete lobogó. Az egyenlőtlenséget írott malaszt. A tettet beszéd. Folytathatnók vég nélkül talán.

Látszat, ámitás mindenütt. Az emberek nem új igazságokat keresnek, hanem új pózokat. Ha egy önfeledt pillanatban a pózoló elgyengült, és felfedi a lelkét, ha egyszer azt találja kimondani, amit gondol: megrökönyödik a maga igaz szavától, s hetekig meakulpázik...

Meddig lesz így, nem sejtjük. A nagy pózok hatalma ellen alig küzd néhány ember. Ezek nagy részénél is ez a küzdelem — póz...

Irodalmi és művészi életünkben már viaskodik az *őszinteség*. Talán fél század múlva helyet kap a magyar társadalomban is.

Addig pedig, naiv kollégáink az őszinteségben, munkára fel: deresedő vagy dús hajzatú fejfel kezdjünk pózolni tanulni!...

Sz 1901. február 21.

368. LOPOTT VERS

Oszvách Andor úr esztergomi városi tisztviselő. Bizonyosan szolid józan életű ember, esetleg olyan népszerű, hogy a városi hajdúk – ami nagy dolog ám – szívesen szalutálnak neki. Nincs Oszvách úrnak semmi baja sem. Idegei rendben vannak, előleget nem vett föl, büntetve nem volt. Nagyon szépen, böcsületesen megvénülhetett volna a hivatalában. Háborúságot nem ismert volna. Szürke neve olyan szürke maradt volna mindvégig, mint minden böcsületes városi tisztviselőé, de Oszvách Andor úr nem fért a bőrébe. Valami veszedelmes, ragályos betegség szállta [*] meg, amilyenről még nem is hallottak az esztergomi városházán. Ambíció vagy mi a manó lopta be magát az Oszvách úr keblébe. Mikor pedig a polgári józan-ság megvadul, akkor nagyon megvadul. Oszvách úr annyira megvadult, hogy rövidesen *költő* akart lenni. Ám Oszvách úrnak annyi tehetsége sem volt persze a versíráshoz, mint egy csirkének. És mégis költő akart lenni. Szerencsére a magyar társadalom jóvoltából van néhány *nagy* poétánk, akit nem ismert és nem ismer a kutya sem. Remek dolgáik a könyvpolcon hevernek. Ilyen a többek között néhai Szomory Károly is. Nagy volt, igazi költő, de egy kínos élet után megőrülten meghalt. Elfeledték. Oszvách Andor úr megszerezte a felejtett poéta kötetét. Lemásolgatta, s aláírta a maga becsületes nevét. Véletlenül a dolog kiderült. Esztergomban élőhalott ma már Oszvách Andor úr, pedig a sarokba szorítás nagy pillanatában arra esküdött, hogy Szomory lopta őtőle a verset!... Ez az Oszvách úr esete. Leírtuk, mert két igazságot látunk benne. Magyarországon az igazi poéta nem él hiában. Meghalhat éhen, de ha meghal, érdemesnek tartják, hogy a verseit *ellopják*. A második pedig, hogy egy biztos állású,

komoly, filiszter, magyar hivatalnok ember a huszadik század elején – kacagj, bajazzo – nem állt verset lopni. Hát Krivány annyira megelőzte a korát?

Sz 1901. február 22.

ae.

369. HÉTRŐL HÉTRE

Elég kár, hogy nem hamvadtuk be szerdán a fejünket. A saját fejünket tudniillik. Mert máskülönben úgysem teszünk soha egyebet, mint embertársaink homlokára hamut szeretnénk és iparkodunk szórni. Mi, emberek olyan kedves kis egyedek vagyunk ugyanis, hogy bámulatosan fáj nekünk a *mások* botlása. Szeretjük a penitenciát látni, ha más penitenciázik. És bizony el fog érkezni amaz idő is, mikor csak eszkimó lesz és fóka nem: de még mindig nem lesz olyan ember még az elsatnyult eszkimók között sem, aki önnön-homlokát piszkítsa be. Ez a kedves tulajdonságunk már határozottan *örökemberi*...

*

Mondják és a lapok is írják, hogy sohasem *bőjtölt* annyi ember, mint jelenben. A *nagybőjt* ezúttal igazán nagy bőjt. Sok-sok száza az embereknek olyan szigorúan betartja, hogy még kenyeret sem ennénk, ha itt is – ott is ingyen nem osztogatnák. Hogy ez a szigorú nagybőjt mit jelent, azt sokféleképpen magyarázzatják.

Annyi bizonyos, hogy egy nagy dekadens kor készülődik újra születni: *panem et circenses* kérő nagy tömegek kora. Egy darabig még elég volt a kenyér, most már nem. Csak ne kicsinyelnék a száraz kenyeret a *munka* harsány jelszava alatt. Hiszen régi öreg igazság a munka nemességéről szóló is, de mi már alig tudunk hinni ennek a szép, becsületes mondanak az őszinteségében. A munka igája bizony csak feledteti azt, hogy az életből egyenlő jussal részesedhennék talán. A kellemetlen mellett a kellemesből is... Sohse lesz bizony ez valóság, de elvnek mindig igen szép lesz. S a szép elvek mindig hatni fognak az emberi gyengeségekre...

*

A *szőke fiánc* esetét hallották-e? Nem bizonyos, hogy fiánc volt-e vagy más: azt állítják róla, hogy a színházi karzaton derült-seget keltő módon szerelmeteskedett. Nyárai úr kuplét is énekelt róla... Beszéli, hogy a budapesti Népszínház egyik páholyában

valaki úr néhány hónappal ezelőtt sokkal imponálóbb idillt szcenizált. És kuplét nem énekeltek róla. A szóke finánc vagy kéményseprő pedig csúnyán lakolt egy kis elhirtelenkedett csókért, mivel ő olcsóbban váltott jeggyel jutott a színházba, mint a budapesti páholyos úr. Hát ez nem volt szép Nyárai úrtól. Neki több kímélettel és jóindulattal, sőt demokráciával kellene viselkedni a karzattal szemben...

*

Íme, tehát egy kis fura színházi esettel bőségesen foglalkozunk, de alig vett tudomást róla néhány ember, hogy ülésezett e héten Nagyvárad egyetlen *irodalmi* körének választmányára. A közhangulat, a közérdeklődés olyan valami, amit *csinálni* kell. Nem folytonos reklámmal, bár a mai *reklámvilágban* erre is szüksége van minden rendű és rangú valakinek és valaminek – hanem eredményekkel. Távol van tőlünk a hazabeszélés legkisebb szándéka is, de okvetlenül csinálni kellene evvel a mi irodalmi egyesületünkkel valamit. Jobban a közönség elé kellene tartani, s a közönséget – hogy úgy mondjuk – többször felkeresnie. Az irodalom az emberi szellem revelációja. Mindenekben lehetséges a konzervativizmus, de irodalmiakban *sohal*...

Sz. 1901. február 24.

370. GÉSÁK

Mintha nem is azt az igenis jól ismert darabot adták volna, amit tegnap. Pedig – hej – a mai előadásnak nagy előzményei voltak. Délelőtt konstatálni kellett rövidesen, hogy csodáknak kell történni. B. Csik Irén, Mímóza, beteget jelentett. Lányi Edit szintén, Forrai Ferike sem különben. Perényi pedig berekedt. Mímóza szerepe adott legtöbb gondot. Telefonon fordultak Kolozsvárra, Aradra, távirattal Debrecenbe. Végre is Debrecenből érkezett barátságos válasz. Este hétkor a gyorsvonattal érkezik F. Kállay Lujza, a társulat primadonnája. Ez a válasz tisztázta a helyzetet. Forrai Ferike s Lányi Edit gyengélkedve is hajlandók lettek játszani. A berekedt Perényi helyettesítésére pedig Kalmár vállalkozott. Este hét órakor telt volt a színház. Hét óra után Pintér Imre jelentette a közönségnek a debreceni vendég megérkezését, s hogy az előadás negyed óra múlva kezdődni fog. Ilyen odisszea után bizony valóságos csoda, ami következett: egy zajos, nagyszerű, szép este. A vendéget be kell előbb

mutatunk. Gyönyörű, barna asszony, tüzes szemekkel (egy ízben, egy-két évvel ezelőtt platónikus lelkesedésében a világ legszebb két szemének nevezte e soroknak is írója), rendkívül megnyerő külseje.

Ő a debreceni színtársulat minden primadonnaháborún felülálló énekesnője, egyformán kiváló operában, operettben, népszínműben. Gyönyörű, meleg alt hangja van. Ezt azonban ma már a nagyváradi közönség is mind igen jól tudja. Az első sokáig tartó tapsvihar a vendégnek szólt, a többi folyton ismétlődő, állandó és egyre tovább tartó azonban már a – művésznőnek. Mimózája nagyon kedves, szép és poétikus. Gyönyörű hangja, bájos megjelenése, izléses énekművészete s diszkrét játéka egyaránt hatott. Kállay Lujzának nagy sikere volt mindenképpen ma este.

Somogyi igazgatónak pedig megismételjük a múltkori dicséretet. Ezúttal nemcsak áldozatkészségéért, de azért is, hogy közönségünkkel F. Kállay Lujza asszonyt megismertette. F. Kállay Lujzával együtt ünnepelték Forrai Ferikét, a társulat immár búcsúzkodó menyasszony szubrettjét. Ma ő volt Rolly-Polly is, nagyon bájos, ügyes és kedves.

Édes, csengő hangon, pajkos édesen énekelte s táncolta el az aranyos rolypollyádákat. A közönség szeretettel tapsolta mindvégig. Nemkülönben nagy sikere volt Kalmárnak, ki Katána eléneklésével már a Magyar Színházban feltűnt. Megismételgették őt is. Az új szereplők játéka a többit is inspirálni látszott. A közönség meleg hangulata felszállott a színpadra, főképp Pintéren látszott ez meg, de általában sokkal jobbak voltak az összes szereplők, mint tegnap.

Sz 1901. február 24.

371. AKI HALÁLA ÓRÁJÁT TUDJA

Pátriárka kort ért Papp Zachariás, hosszú, lenge, ősz szakállú, galambféhér fejű lelkipásztora a *diószegi* gör. keleti vallású híveknek. Élt az Úrnak tiszteletében s az emberek szeretetében. Híven gondját viselte a reá bízott nyájnak. Az Úr megáldotta az ő pásztorát. Nyolcvanhét esztendő t engedett neki élni, s e hosszú-hosszú, békességes esztendőkből *hatvanegy* évig lelkipásztora volt egy gyülekezetnek. Akik még lelkipásztorkodása elején porban játszó gyermekek voltak, már mint reszkető öregek tértek meg a porhoz. Két nemzedéket élt túl az agg lelkész.

És nagy gondolatok szállták meg a minap. Bejött ide Nagyváradra, s betért Lévai Márton sírkőraktárába. Egyszerű, barna sírkövet rendelt, s ez a sírkő ma már kész van. Ez a felirata:

Itt nyugszik
Papp Zachariás
Hatvanegy évig volt diószegi
gör. kel. lelkész
szül. 1814. június 19-én.
meghalt 1901. március 10.
Béke hamvaira!

Így szól a sírfelirat: szép magyarul. Az öreg patriárka sejti, tudja, hogy ő nem fog tovább élni, csak március 10-ig... Azt akarja, hogy álljon a jel sírja felett. Hogy ő maga készíttesse el.

– Mert nincsen senki rokonom. Meghaltak réges-régen – mondta reszkető hangon. A sírkövet pedig holnap maga Lévai szállíttatja ki Diószegre, s felállítják a csendes temetőben.

Mi szeretettel kívánjuk a diószegi gör. keletiek patriárka korú lelkészének, hogy sejtelve ne váljék valóra. Ereje, melyet nyolcvanhét hosszú esztendő nem fogyasztott el, tartson még tovább, s ki kelljen majd korrigálni ezt a sírkőfelírást.

Sz. 1901. február 26.

372. HÉTRŐL HÉTRE

A lokális szenzációk nagy szenzációk. A legfásultabb emberben is van például annyi lokálpatriotizmus, hogy maga a környezetét a világegyetem középpontjának tartsa s a maga kiválóságait igazi kiválóságoknak. Hiába magyarázzuk mi, kiknek egyformán kell törődniük az argentínai ezüstbányákkal s a nagyváradi villamosvasúttal, hogy lelkesedések vagy dühötök nagyon közönséges. Az igazi lokálpatrióta, s majd minden ember ez, megvet bennünket, hogy nem vagyunk elég komolyak.

Természetes hát, hogy a helyi szenzációk nagyobb szenzációk mindennél. Ha Beöthy László dr. főispán aláírta a Gerő Ármin ki-nevezési írását, mit bánjuk mi, ha Draga királyasszony naponként kétszer csibukszárazza meg szerette férje urát.

Mi elbúslakodunk napok hosszan egy kis képzelt városi panamán, s nem értjük meg, hogy néhány ezernyi embert hogy érdekelhet honatyuskáink össze vagy össze nem férhetősége.

*

Kiss Dávidon kívül, aki a kínai zavarok ügyében nagy nagyváradi tekintély, s aki éppenséggel nincs megelegedve *Waldensee* műveleteivel – alig pár embernek vehette el a gusztusát e szép élet-től az a kis kivégzés, melyet a mennyei birodalom békéje érdekében ugyanott elkövettek. Mandarinoknak – csak az operettekből ítélve – nemcsak szép, de bölcs dolog is lenni. Ha hát van gondolkozó mandarin Kínában, az így elmélkedett:

– Ezek az európai barmok misszionáriusaikról ismervé nagyon gyámoltalan, híg velejű emberkének látszottak. Most kiderült, hogy nincsenek ezek némi fogékonyság híján az emberi civilizáció iránt. Akik úgy tudnak, olyan snájdigul *ölni*, mint ezek, még rövid időn belül lehetnek kultúremberek...

*

Jó karzat, hiába tombolsz madame sans géne talpraesett mon-dásain: Sardou ma már nem írná meg még egyszer az ilyen darabot. Ma más a világ. Az őszinteség a mosókonyhában sincs meg, annál kevésbé a danzigi hercegnők termiben.

Mit tudod te, jó karzati publikum, hogy nemcsak a nap esik le úgy nyári alkonyon hatalmas veres korongjával, hanem lebukhat egy *egész világ* is céljaival, ideáljaival, vélekedéseivel egyetemben. Jó karzat, te nem is sejtéd, hogy most egy világ búcsúzik. Egy világ, mely nem is régen a te számodra megcsinálta az ilyen-olyan *demokráciát*. Jó karzat, te ezt nem fogod *tudni* soha. Elég átok, hogy mi látjuk és tudjuk. Te majd csak akkor fogsz *sejteni*, mikor a korongból semmi lesz. Azaz nem semmi, hanem sötétség.

*

Na, de ha a demokrácia nem is hódít, annál jobban szerzi a híveket az asszonyi test kultusza. A *tánc* maga semmi egyéb, mint sikerült vagy nem sikerült panegyrikonja az asszonyi testnek. Nagyvárádon, ha az ilyen panegyrikont a fess Bérczinén s a japán arcocskájú Deésynén kívül nem is művelik, a *kultusz*, no, mégiscsak erős. Fedák Sári, aki a Népszínházban alaposan megtépdeste a Küry Klára túlságosan mesterséges babérjait, az atléták bálján ismerttet meg minket a legistenibb panegyrikonnal, a hamisítatlan, hogy úgy mondjuk *Fedák-tánc*al. Az atléták ezúttal kitétek magukért.

Hétfői hangversenyes multságok a szezon legnagyobb eseményének ígérkezik – persze a vigadozás birodalmában. Igaz, hogy Jelinek Géza, az atléták titkársa állami kezelésben lévő mérlegek szerint legalábbis öt és fél kilót fogyott a multság sikeréért való szalad-

gálásaiban. E mulatsággal kapcsolatban még valami megjegyzésünk van. Jelen sorok írója nem akar reklámot csinálni Ady Endrének, de olyan viszonyban van vele, hogy a dolgaival *első* sorban törődik. P. Szép Olga asszony a lapok kommunikéi szerint Ady Endre *Azuba* című versét szavalja ugyanezen a mulatságon. Meg kell hát magyarázni ezt a szerencsen hangzású szót. Azuba bibliai zsidó női név. A vers szerzőjének bibliai névre volt szüksége, s az Azuba hangzása tetszett meg neki. Akármilyen rossz is lehet ez a zsidó nevű s kissé tendenciájú vers, de bizonyos, hogy tetszeni fog. Hiszen P. Szép Olga szavalja...

*

Mivel pedig önök, szíves olvasók, annyira unják már ezt a heti tárcát, hogy legkedvesebb olvasnivalójukra, a színházi rovatra akarnak fordítani, sietek befejezésül önöknek kedvenc témájukról, a *színházról* beszélni. Hát: Forrai Ferike búcsúzkodik, férjhez megy, s nemcsak ő távozik, de viszi bájosságban vetélytársát, a színházi előadások leghűségesebb nézőjét, Forrai Gizikét, a hűgát is – méltó szomorúságára néhány ifjú embernek, de akik között – sajnos – nincsen az, akinek a szomorúságára adna valamit a szép Gizike. Nyárai még mindig beteg, de nem veszélyesen. Bognár János még mindig sziklaszilárd, bár naponként kapja a szerelmes leveleket. Bérczi összetűzött a feleségével, mert a Mikádó előadásán megtapsolták. A feleségét tudniillik. *Somogyi* direktor esküdt ellenségévé akarja tenni Herczeg Ferencet: azzal a tervvel foglalkozik, hogy ő játssza el Ocskay brigadérost, mert Szarvasi nem akarja. Ezek persze mind szenzációk önöknek, szíves olvasók. Ellenben Perotti tragikus halálát már elfelejtették. Igazuk van: a halál olyan kellemetlen valami, aminél jobb téma egy bukott Herczeg-darab is...

Sz 1901. március 3.

Dyb.

373. CYRANO DE BERGERAC DEBRECENBEN

Érdekes, szép művészi eseményt jelentett Debrecennek a tegnapi nap. Az újhodni készülő romanticizmusnak legszenzációsabb termékét, Rostand Cyrano de Bergeracját mutatta be a debreceni társulat, olyan fényes, nagysikerű előadásban, mely ritkítja párját a vidéki színpadokon. Komjáthy János igazgató irigyelhető áldozatkészséggel, nagy kedvvel és ambícióval készítette elő az előadást. A darab díszletei olyanok voltak, amilyeneket csak a Vígszínház produkál. Hetekig tartó próbák előzték meg az estét. A hatalmas színpad,

mellyel a rendező nagy hatásokra dolgozhatott, a korhú díszletek és jelmezek és ami előttünk, nagyváradiak előtt ismeretlen, bámulatosan összevágó, valósággal vígszínházi ensemble, s Komjáthy óriási sikere a híres címszerepben: ez az előadáson nyert impresszióink extraktuma. Komjáthy sikere főként azért jelentős, mert most már bizonyosan őt kéri fel a Nemzetinél is a szerep eljátszására. A bérletiszünetben tartott premier zsúfolt ház előtt folyt le, mely Komjáthyt egy-egy felvonás után tízszer-tizenötször hívta ki. Vele ünnepelték az előadáson megjelent Ábrányi Emilt is, a darab kitűnő fordítóját, akit szintén többször hívtak ki. Rajta kívül több fővárosi és nagyváradi író és hírlapíró nézte végig ez emlékezetes, szép előadást, melyet következő három estén ismét meg az előadó személyzet. Előadás után az Angol Királynő szálloda fehér termében bankettet rendeztek Komjáthy János és a vendégek tiszteletére. A banketten számos tószot hangzott el.

Sz 1901. március 5.

374. MELEG TÁJON

Tompa Kálmán adta verskötetének ezt a címet. Nemigen magyarázza meg miért, de hát mi olyan mellékes valaminek gondoljuk egy verskötetnél a sildet. Tompa Kálmán mindenesetre irigylésre méltó ember. Hisz két világban ringathatja el a lelkét, ha ez az *egy*, melyben ő, Tompa Kálmán lakos, hadköteles és adóalany, nem ízlik neki. Minthogy mindig voltunk ilyen válogatós gyomrúak, kik gyötrelmessé tettük magunk számára a világot, lázas agyvelővel ízlésünk szerint való világokat idézgettünk. Kasztília forrásából kóstolgattunk, vagy hogy is mondjuk ezt szépen. Tompa két forrásba is belekóstolt, s ha a *belső élet* csakugyan szép valami, hát Tompa Kálmán, a színész és poéta nagyon szép életet él. Mi legalább valaha régen remegő áhítatottsággal gondoltunk a reneszánsz nagyságaira, kik hódolva áldozának minden szépségnek, s életük örökös álmok *alkotása* volt. Hogy Tompa jó poéta-e vagy nem, ez esetnél nem kérdés. Ha beteges vágyak, céltalan és szertelen ambíciók nem bántják, ha versei, amint mi látjuk, az ő egyszerű lelkének igaz színei, ha csak alkotás lelke szomjúságát nem oltja egészen, akkor Tompa jó poéta, becsületes poéta s – hogy újra ismételjük – szép életű ember. Ilyen gondolatokkal kezdtük kötetének elolvasását, s ez a hitünk most, elolvasása után is. Csendes, ritkán tépődő, sejtő, vágyakozó, melankóliára hajlott lelke van Tompának. Nem kér, nem követel, nem lázong, nem vádol, nem rombol soha. A versek, melyekben megnyilatkozik, nem kérnek babért, de meg-

értőkre bizonyára találunk. Hatvanhat költemény van Tompa csinos külsejű kötetében, melyet 1 frt. 20 krért a szerzőnél, esetleg szerkesztőségünk útján is meg lehet szerezni.

Sz. 1901. március 8.

375. HÉTRŐL HÉTRE

Ötvenhárom éve lesz, hogy elhatározottam, miszerint tekintettel az európai államokban fennforgó körülményekre, de saját orvoslásra szorult közviszonyainkra is, lépések tétessenek arra nézve, hogy honunk is független, demokratikus állammá konszolidálódhassék...

A *bivatalos stílus* ilyenformán bánnék el a nagy márciusi idők eredményének méltatásával.

Sipos Orbán, közéletünknek ez az előkelő gondolkozású és ízlésű alakja, joggal csömörölhetett meg attól az írásmódtól, amiért *arany tollú* jelzőkhöz jutnak szeretett honunk különféle fő- és aljegyzői.

Bámulatos dolog, mennyire nem tudnak *írni* Magyarországon az emberek. Még miközöttünk, *skriblerék* között is érdemszámba megy, ha valaki világosan, élvezhetően le tudja írni, amit gondol és leírni akar.

Nyugati, valóságos kultúrállamban éppenséggel nem művészet az írás. A legkevesebb, amit egy intelligens embertől megkövetelnek, hogy írni tudjon. Minálunk pedig szörnyűség, mikor [*] olyan ember fog tollat a kezébe, akinek nem mestersége, kenyérkeresete az írás. Előkelő *közéleti alakok* reszketnek, mikor írott sorokkal akarnak szólni a nyilvánossághoz. Arról pedig csak szégyenkezve, csendesen beszéljünk, hogy van egy *ügynevezett* előkelő kasztja az idéetlen magyar társadalomnak, mely meg is veti az írást. Egyike ez a jelenség a mi szép számú barbárságainknak.

Akik néha-néha gondolkozni szoktunk, sokszor gondoltunk erre fájdalmasan. Leírni pedig az alkalomból írtuk újra le, hogy Sipos Orbán a minap a magyar bírók stílusa miatt fakadt ki. Volt oka reá sok. A magyar hivatalok pennás emberei, ha rosszul is, de tudnak írni. De hány ezren nem tudnak sehogy, kiknek szereplő arroganciáiktól legalább az írástudást el lehetne várni. Híjha, nálunk többen vannak a *farizeusok*, mint az írástudók...

*

Márciusról tettünk említést az előbb. Márciusról, melynek szellős, napsugaras, életet kedveltető levegője felfrissít bennünket, s belovagol egy kis heves lelkesedésbe, sőt némi ünneplő vágyba is.

Négy-öt éve lehet. Valamivel fiatalabbak voltunk, mint most. Úgy húsz évvel fiatalabbak. Mikor az ember öregszik, mértani haladvány szerint nő vállain az élet súlya.

A múzeum előtt, a Kerepesi úttól a Kálvin téri templomig ezernyi meg ezernyi néptömeg hullámzott. A múzeum lépcsőzetén díszmagyar ruhás képviselők, egyetemi ifjak. Elszavalták persze a Talpra magyart is. Egy szerepelni vágyó, fiatal függetlenségi honatya gyújtó beszédet mondott stb., stb. De ezt mind csak a lapokból olvasta e sorok írója, pedig a főkapunál állott.

De mögötte néhány száz harsány torok a *munkás Marseillaise*-t énekelte egész ünnep alatt. Mikor pedig kifáradtak, olyan jeliséket kiabáltak, amikért akkor Budapesten lefényképezték és elutaztatták ingyen az embereket.

Nagyon fel volt pedig háborodva akkor a soroknak ünnepi hangulatában megzavart írója. Sokadmagával hangosan fakadt ki az ünneprontók ellen. Volt egy kis összetűzés is. Kapott is egy-két oldalbaütést az összebomlott tömegben. Még elégtételt sem kérhetett, mert már akkor volt Budapesten egy felvonulásra is tízezer szocialista.

Akkor volt. Ma már nem háborogna, csak elmélkednék. Merénylethírekről, törő-zúzó tüntetésekről és sok-sok, a munkás-Marseillaise-nél veszedelmesebb dolgokról hall, olvas és ír naponként...

*

Vilmos császár esetéről sokat fognak még írni különböző tendenciákat szolgáló emberek.

De mindannyiunknak rá kell gondolnunk Waldersee pacifikációjára. Nem azért, hogy az igazságszolgáltatás eszközének deklaráljuk azt a nyomorult epileptikus embert, aki görcsök között fetreng börtönében.

Távolról sem. Mi csak arra gondolunk, hogy milyen kicsi véletlenségeken fordul meg a világ történelme. Ha az a vas súlyosabb és rozsdásabb, mennyire más képváltozás vár a világra...

*

Református ultramontánizmus van keletkezőben. Ebben a zűrzavaros, célokat nem ismerő magyar társadalomban sok mindenre lehetett számítani, de erre nem.

Debrecenben egy református papot paptársai egész komolyan számadásra akarnak vonni egy őszinte hangú, okos egyházi beszéd miatt.

Sokszor mondták s mondtuk, hogy a protestantizmus kissé átfurmált, de tulajdonképpeni fundamentuma és jelentősége a szabadgondolkodás, a teljes lelkiismereti szabadság.

A lelkipásztor meggyőződésének kérdése, hogy Jézus testi vagy spirituális feltámadását hirdeti. Hogy jelképnek veszi a pünkösdi tüzes nyelveket vagy serpenyőn sütötteknek. Ne vegye ezt senki blaszfémianak. Azt akarja cinikus szavak által jelenteni, hogy dogmákat nem tűr a gondolkodás.

Kik őrzik meg számunkra a gondolatszabadság törvényét, ha azt őrizői is lábbal tapodják?!...

Sz 1901. március 10.

376. SZÍNHÁZI LEVÉL

A hatvanas évek lapjai hozták divatba s kultiválták a színházi levelet. Lapozgatva e lapok régi bekötött példányai közt, megmosolyogjuk persze a régi jó színházi kritikusokat, akik négy-öt hasábos valóságos levelet írtak lapjaikban ilyenféle címekkel: Levél Zsoldosné asszonyhoz vagy Művészeti sorok Halmi úrhoz. Ezekben a levelekben aztán a címzett művésznő vagy művész egy alakítását olyan alaposan elrészletezték, megvitatták, hogy Zsoldosné asszony vagy Halmi úr alaposan elbámulhattak, hogy mit nem akartak, vagy akartak ők ebben vagy abban a szerepben. Mint ahogy az ismert Arany-anekdota is szól: Mikor a kritikus úr Arany tendenciáiról beszélve, folyton hangoztatta, hogy „nagyon jól tudta ezt Arany János”, a nagy poéta türelmét veszítve fakadt ki: „tudta a fészkes f...!” Így gondolhatták a színi levelek meggyanúsítottjai. Abban az időben persze szükséges, nagy idea volt a magyar színművészetet népszerűvé tenni. Ma már az ilyen színházi levélre semmi szükség nincs. Ném is írnak rőfös tanulmányt a legnagyobb mesterek alakításáról sem. Ma már nincs szükség a színészt túlbecsülni. A színházi levelek a színházi lapokba szorultak. Ott is csak pikantériákat tárgyalnak. A színházi levél formáját ez egy esetre az elmondottakon kívül még más valamiért is frissítettük fel. Egy nagyváradi művészemberről akarunk írni pár szót, akinek régi nemes szabású egyéniségéhez ez a régi forma illik legjobban. Bognár Jánost gondoljuk, akinek a mi nem sok dialalú színészgárdánkból olyan gyorsan sikerült kiválnia. Pedig a bemutatkozása sem volt szerencsés. A Cigányban mutatkozott be,

öreg Szentgyörgyink leghíresebb szerepében. Meg kellett hát küzdenie az elfogultsággal, a veszélyes összehasonlítással, az előlegezett bizalmatlansággal. És az „öreg Bognár”-nak – így nevezik a színháznál – sikerült megküzdenie. Az ő cigányáról el kellett ismerni, hogy öntudatos, művészi alakítás. – Azóta minden [nagy] vagy jelentéktelen szerepe erről az öntudatos, művészi képességről adott bizonytságot. Ő a régi gárdától tanult. Nem szeszélyes, nem félistenkedő hiú, nem férfitrimadonna, nem válogat a szerepekben, nem igyekszik házilig kezelni a kritikát, s okvetlen kicsikarni a tapsot. Komoly művész mindenik szerepében. A nagyobb alakításai közül pedig emlékezetes az ő Marozsán Bogdánja, az após Thury Katonájában, a házasságszerző Jáfet tizenkét feleségében, hogy többről ne is szóljunk. Amellett szerény, olyan szerény, mint a régi mesterek voltak. Mikor a színházi lap versenyén néhány szavazatot mint „legkedvesebb színész” kapott, nem akarta elhinni, hogy ő vele gúnyt nem úznek. Emellett olyan jó kolléga, hogy a színháznál mindenki szereti. Ennél nagyobb bizonytság nem kell. Ez Bognár János. Olyan színészember, akit meg kell becsülni, s aki megérdemelte, hogy felújítsuk érte a régi kritikások formáját, ezt a színházi levelet.

Sz 1901. március 13.

377. EGY PAP ÉS EGY EKLÉZSIA

Egy Ér menti falucskában – *Érmindszent* a neve – él egy pap: oláh beszédű híveinek szeretetében s fiatal lelkesedésben. Híveinek szeretetéből nem fogyott ki még, de lelkesedése – úgy gondoljuk – fogytán. Papp Gyula a pap neve, hívei unitus vallású oláhok, s igen szegény emberek. Szegény persze a papjuk is. Mikor a szatmári kat. gimnázium önképzőkörében magyar tűzű, jámbusos verseit olvasgatta fel, bizonyára más életről álmodozott, mint szegény oláhok közt szegény oláh papnak lenni. De – mint mondók – ő sok-sok ifjú lelkesedéssel kezdte meg ezt az életet, biztatva, vezetve nyáját szegénységében, a magyar földnek tartozó hűségben s Istennek félelmében.

Láttak önök már erdélyi tájképfényképet rozoga, kis deszka-templomokkal? Ilyen az Isten háza az érmenti kis faluban is. Deszka-kaliba, mely összeomlani készül.

Az érmindszenti oláh papnak az vala a leghőbb vágya, hogy hajlokot építsen a szegény unitus eklézsiának. Még mindig messze van e vágya a megvalósulástól, de a könyörölni mindig tudó magyar társadalom már összeadta az emelendő kis kőtemplom alapját.

A kis megsegített eklézsia papja pedig nagy hálát érzett az ő szívében a magyar segítő szívek iránt. Nemcsak avval akarta ezt megháláni, hogy híveit a magyarság megszeretésében neveli, de valami kedves demonstrációval is. Összegyűjtött fillérenként az ő szegény hívei közt húsz korona sok pénzt, s elküldte a leglángolóbban magyar poétának, *Vörösmartynak* a szobrára. És előbb megértette az adakozókkal, ki volt *Vörösmarty*...

Azt hihetné bárki, hogy ezért csak dicséret érhetette Papp Gyula tisztelendő urat. De, hajh, nálunk nem ilyen természetes konzekvenciájúak a dolgok. A lázongó oláh sajtó szörnyű dühvel támadt a hálás magyar szívű papra.

A nagyszebeni Tribuna egyéb jelzők mellett az *őrült*et sem találta túlságosnak a Papp Gyula cselekedetére. És ez még semmi. Kezdi a templomépítésre kibocsátott gyűjtőleveket visszaküldeni a testvér egyházak is. „Aki egy magyar költő szobrára gyűjt oláh hívei közt, nem érdemes semmi célja a támogatásra.” Az érminszenti oláhok húsz koronája ilyen nagy vihart szült.

Az esetet elmondtuk egy új adatképpen. Hadd nőjön a csomó. A magyar közönség pedig kegyes, szép dolgot mivel, ha most már éppen nem hagyja magukra az érminszenti szegény oláh ekléziát. Küldje el neki felesleges filléreit, ne hagyja őket magukra, nehogy csakugyan köztudássá válják, hogy *nálunk veszedelmes dolog magyarbarátnak lenni!*...

Sz 1901. március 14.

ae.

378. VÉDŐK ASZTALA

Abban az egyetlen teremben, hova a törvényszéki palota bal-esete óta az egész bünyügyi igazságszolgáltatás szorult, igen modern elrendezése van minden bútordarabnak, de legelsőbbben az asztaloknak. Az asztalok patkó alakban támogatják ugyanis egymást. A patkó közepén a legmagasabb elnöki asztal, jobbra és balra a bírák asztalai. Bal oldalon, illetve az elnöktől jobbra az esetleges tolmácsra vár a következő asztal. A patkó végén, mely az ostor vége is szegény vádlottnak, az egyformán szigorú arcú ügyészek ülnek. A jobb oldali patkóhajtásnál a jegyzői asztal kapott helyet, aztán a védők asztala jön. Itt megtörik a patkó. Az újságírók asztala már külön áll. – Ennek nincs nevezetessége semmi. De annál több van a védői asztalnak, a Rádl Ödönök, Várady Zsigmondok nagy csatáinak ez a színhelye, ez a máskülönben olyan szürke, igénytelen asztal.

Lapját szürke, többretű papír födi. Rajta tintatartó s tollak álla-

nak. A jegyzetekre a védő urak hoznak papírt magukkal. Ha pedig nem hoznak, ott a szürke papírfedő, melyről tulajdonképpen most az ének szól. Ilyen berovátkált, tarka asztalborítót ritkán lehet látni. Nincs olyan kriminális fiskális, akinek manu propriáit itt meg nem lehet lelni. Cikornyás névalírások, értelmetlen szavak, kihúzások, latin idézetek, sőt művészi becsre éppen nem számító rajzmerényletek ékítik a szürke papirost.

A papír közepén kuszált, nagy betűkkel két szó díszleg:

Volt üzletel!

A Várady Zsigmond kézírása [*]. Valamelyik kereskedő gyámoltjára értődött. Körül van írva alig silabizálható gyorsírással.

Általában Várady Zsigmond dr. keze hagyott a papíron legtöbb emléket.

Egyik sarkában a papírnak díszleg valamelyik fiskálisnak következő elmés váriálása:

Benedek

Bekened

Beneked

Bedenek

Egy szegénylős kollégája az ügyvédi kar reputációja érdekében áthúzogatta, alig lehet elolvasni.

Dési Géza dr. kalligrafikus vonásait is nem egy helyütt lehet látni. Ő azonban inkább tintafestésekkel szórakozik az unalmas kihallgatások alatt.

Egy ifjú és bohó ügyvédbojtár verset írt, kétsorost, de nagyon rosszat. Oda is írta alá valaki:

Szégelylje magát!

Egy más helyen nagy tintapecsét közepén át van szúrva a papíroslap, mintha a tollát vágta volna bele valaki. Ez alighanem Friedländer Samu volt. Az ő temperamentumára vall.

Valamelyik fiskális a védbeszédét is itt akarta megfogalmazni. Ennyit le is írt:

Tekintetes törvénytészék, a vádhatóság igen tisztelt képviselője...

Itt megakadhatott a beszéd. Utána más kéz írta:

Hombár Mihály köz- és váltóügyvéd.

És még sok-sok elmés és elmétlen irka-fírka, valamennyi bizonyossága annak, hogy a védő urak néha unatkoznak, és hogy nemcsak

beszélni szeretnek. De lehet ilyen[en] jegyezni. Csak egyen nem: az újságírókén. Ők annyit írnak másutt, hogy itt még azt is restek feljegyezni, ami feljegyzésre érdemes...

Sz. 1901. március 15.

Dyb.

379. SZÍNÉSZETÜNK VESZEDELME

Nem tagadhatja senki el tőlünk a mérséklést, jóindulatot színházi dolgainkban. Túlságosan elnézők sohse voltunk, már régen tisztában vagyunk az első állandó színházi rezsim élehetetlenségével, aggodalmainkat minden nap növelte – de a kíméletlen igazmondástól visszatartott bennünket mindig egy nagy érdek, a nagyváradi színház jövőjének, jövő fejlődésének érdeke.

Ami eddig mérsékelt bennünket, most az kényszerít a mérséklés eldobására. Az első színiszezon végét se értük, s már féltünk kell sok következő év sikerét.

Somogyi Károly mit se váltott be abból, amit működésétől ez az áldozatra kész, derék, intelligens közönség várt. Képtelennek [*] mutatkozott egy nagyváros színházi igényeinek kielégítésére.

Egy elkésztett, csalódott jubileumra hivatkozik. Ezúttal semmi egyébre.

Végiglapozzuk mindig jóindulatú színházi írásaink hosszú sorát, s alig látunk egyebet csalódásnál és sikertelenségénél, de látjuk és megértjük, mint lett a megnyitó előadás közönségének mámoros örömeiből korai katzenjammer, s mint kellett nagy önmérsékléssel, mind nagyobb önmérsékléssel visszatartani magunkat a már megérett, szomorú konzekvencia levonásától.

Ismételjük: ezúttal nem hivatkozunk semmire. Csak ezt a konzekvenciát vontuk le, s csak hangot akartunk adni a színházi közönség végtelen elkeseredettségének.

Lehet, hogy kénytelenítve leszünk hosszú bizonyításunkra. Megtesszük, bár egészséges eredményt egyhamar nem lehet várni – éppen a legilletékesebb tényezőktől.

De elmondtuk, mert színtársulatunk változás előtt áll, s talán a megnyitott erők a képtelen vezetésbe is öntenek egy csöppnyi újulást.

Ha nem: akkor egy végsőbb konzekvencia ígérkezik: a színházlátogatás csődje s vele a nagyváradi színháznak jó időre való megbénulása.

Csupa jószándék mit sem ér: öntudatosság, tudás, ambíció,

izlés, áldozatkészség, fegyelem nélkül ez a végső konzekvencia elkerülhetetlen.

Ám ítéljen a közönség, melynek hangulatát, vélekedését mi most tolmácsoltuk!...

Sz 1901. március 16.

380. HÉTRŐL HÉTRE

A vallás *vallomás* magunkról, céljainkról és hiteinkről. A gondolkozni tudó *animál* öntudata. Vallástalanul nem élhet senki. De sőt legideálisabb vallás a maga szenvedéseiben is a teljes *hitetlenség*. De nem minden ember érdemli meg az élet nagy szenvedéseit. És nem minden agyának hasznát vevő animál tud önmagáról *vallomást* tenni. Önvallomás helyett hát meg kellett csinálni a vallást, mely minden önvallomásra képtelen embert van hivatva *főlemelni*.

Ezek amolyan akadémikus vélekedések. Ne is gondolkozzék rajtuk, csak akinek egyéb ügye nincs. Nekünk eszünkbe az egész históriát Tisza István gr. felolvasása juttatta.

Nagy akaratlanságú, mély okai lehettek ennek a felolvasásnak. A kényszerűség bírhatta rá a grófot. A nagy, ijesztő csend, melyben csak a legbátrabb ember meri elkiáltani magát. Ijesztő is a csend: a gondolkozás szünetelése, az ösztönök kapálózása, az *önvallomásra* s vallásra egyformán képtelen igazán *animális* élés. A rafinirtan animális élet ellen beszélt Tisza gr. Vajha ne szólt volna a pusztába, eredmény nélkül.

*

Azt a vallást, mondjuk: vallásokat, amiket a milliók számára papok[*] irányítására kifundáltak, pótolhatják másnemű vallások is. Ezeknél a vallásoknál sokkal imponálóbbak, az *önvallomáshoz* közelebb állók.

Így volt vala egykor *március vallása*, ötvenhárom évvel ezelőtt.

Akkor *ez* a vallás töltötte be sok-sok ember valóját. Vallás, melyért életek múltak ki. A hétköznapi vallásokért ma már sajnálja a bőrért mindenki. Valamikor vadállatokkal harcoltak értük a cirkuszos porondján. A márciusi vallásért sem viszi piacra most már a nyakát senki. Ma a vallások[ra], minden vallásokra más sor fordult. A *bíró* prédikál a vallásért, él belőle, szúr is érte, de magára vigyáz.

Március vallása, mint lejártad magad: teérted meg legfeljebb csak *szónokolnak*...

*

És ezt nevezik *világosságnak*. Pedig kétféle világosság, tehát *bizonyosság* van a világon. Egyik a korom *sötétség*, tehát abszolút *tájékozatlanság*. Ez az igazi. A másik pedig az a vallás, amelyik a *legújabb*.

De – merészen szökjünk tova e komor igazságok mezejéről – a legnagyobb igazság az a sötétség volt, amely a nagyváradi *színházra* a minap borult.

Ennek a sötétségnek már aztán kétségtelenül igaza volt. Mint ahogy a sötétségnek is akkor van a legtöbb igaza, mikor *sötétséggel akar találkozni*.

*

Színház, hát ismét színház... Búcsúzott egy kis énekesnő. Férjhez ment...

A színházi nekrológírók elsiratták. Evvel vége is volna az ügynek. A színésznő, aki férjhez megy, a közönség számára meghalt.

Nem is erről a halálról szólnánk, melyből feltámadást éppen szeretetből nem kívánunk. De eszünkbe jut néhány ilyen *elbalázás*.

Micsoda színházi temetési pompákat látott már e sorok írója. És milyen *feltámadásokat* is látott.

Szent meggyőződése, hogy az a színésznő, aki ismét életre, színpadra nem vágyakozik, nem volt színésznő, nem volt művészlelkű, s nem érdemelte meg azt a hazug babért, amihez mint *művésznő jutott*.

Barbi Alice-t hallgassátok meg. Ez az Isten különös kegyelméből való asszony megsiratnivaló bolygó lélek az *élet és halál*: a színpad és kettős polgári ág között...

*

Undorító a fennhéjázó törpe emberalak, ki *nagy* és *kis* dolgokat ismer. Itt, ez ótérezkű világban nincsen *élég nagy* és nincsen *élég kicsiny* dolog.

Itt minden attól a híres két világtól függ: a *mikrokozmosztól* s a *makrokozmosztól*. Nem lehet egy kristály velencei tükörbe olyan csúnya viperát tartani, hogy az ne viperát mutasson. A viperát együgyűség a drótféreggel becsülni egy értékre, s éppen ilyen együgyűség aligátornak nézni...

A mi *kis nagyvárosi* életünket kicsinyelheti, lenézheti az együgyű, mert agyveleje elrepedezett tükör.

Mi rengeteg érdekes, gondolkozásra késztető, szép és csúnya, kis és nagy dolgot látunk körülöttünk...

... Hogy mért nem boncolgatjuk őket? Pláne ha ilyen dicsekedő, jó tükrök vagyunk?

Mert hát az ördög akarja, hogy a *tükröt* összetörjék. Már obskurus gyermekkorunkban úgy hallottuk, hogy ez *szerencsétlenség*.

Sz 1901. március 17.

Dyb.

381. BARBI ALICE HANGVERSENYE

... Hiszen annyi dal szólott már róla: a dal királynőjéről...

Akik ma megremegtek a szívükben rég szunnyadó húrok megérintésétől, mind azt vallották, hogy a *királynő* a régi királynő. Hiszen nem is szabad a dalnak elhallgatni, a dal királynőjének elhervadni...

Mondják, hogy a dal hangja megkopott egy kissé. Csengő virágaira ráereszkedni készül a tündérmesék fátyola. Nem igaz, nem hisszük. A skeptikus gyomorbajosok eltévesztették a dolgot. Barbi Alice-ból Wolf-Stommersee báróné lett, de a királynő... az királynő maradt.

Ma jutott egészen eszünkbe a poeta semmisége, az egyszerű dal némasága, sivársága... A dal Múzsát kíván ma is, miként a pogányok sugaras-szép korszakában, s a dal dallá csak múzsaaikkakon válik.

...Mit írjunk mi még egyebet Barbi Alice-ról?... Elmondták már, hogy ő hang nélkül is a dal Múzsája volna. Elmondták, hogy ő a báj, a graciozítás, a poézis... A szent szívű Schubert Erkönygje, kit nem győzött meg ma erről? Az ő megfejthetetlen varázsú, igézetes, melankolikus poézisát ki nem érezte szívébe lehelni?...

Még azt, hogy Tarnay Alajos, ki a művészno énekszámait kísérte, méltó volt erre az igazi kitüntetésre, s hogy olyan eksztázisban tapsoltak ma is Barbi Alice-nek, mint mindenütt a dalt megértő világon...

*

Ami e csillag után jön, választassék külön.

Hálát érzünk a nőgyelet iránt az est élvezetéért. Azért csak, hogy Barbi Alice-t meghallgattuk. Ami ezután a hálanyilvánítság után jön: kriminális dolog. – A rendezőség csupa anyagi célokból annyi számozatlan jegyet adott el, amennyit csak eladni tudott. A közönség egymás hátán tolongott. A Sas utálatos terme gőzfürdő volt. Nagyon előkelő, jegyeiket előre megváltó hölgyek az ajtók előtt álltak.

Szörnyű áldozatot kért a ma esti élvezetért a hangverseny rendezősege. Gyengébb idegzetűek tíz percnél tovább nem bírtak a teremben lenni. Pedig a melléktermek is tömve voltak. Úgy hallottuk, ezeröttszáz forint tiszta hasznot hajtott a hangverseny. Az erkölcsi passzívákkal ez nem ér föl – határozottan állítjuk. Ami pedig a hangverseny végén a ruhatárnál lefolyt: az már a rendőri krónikába tartozik.

A hangverseny után tánc is volt különben.

Sz. 1901. március 17.

ae.

382. EGY ELÍRT TÉMA

Író emberek megértik, hogy mi egy elírt téma. Hosszú, nehéz napokra veszi el a kedvet minden betűvetéstől. Ilyen elírt témájú ember volnék én most. És vigasztalhatlan szomorú is, ha ezt az én témámat nem éppen az írta volna el, kit e hazában még divatosná nem vált *gondolkodás* legkülönb vitézének tartok: a legszebb agyvelejű, legcsúnyább orrú, legborotváltabb arcú s legszebben metszett szájú Kóbor Tamás...

Sejtik ugye, hogy az én témám a *Küryádák* volt, legékesebb megnyilatkozása e szép haza balgaságainak. Nem maga a téma tette azzá, [*] de az, ahogy Kóbor Tamás nézi, s ahogy én nézem igen régen már.

Valóban úgy van: megfullasztó állapot ebben az országban élni. Szörnyűségesen furcsa itt minden. De nem a Pierre Loti furcsa országa mégsem. Kicsi ugyan itt minden, de nem *kedves*...

Ennek a mi groteszk bébé-társadalmunknak minden életnyilvánulása csúnya *hazugság*. Célja a *könnyű élet*, morálja az *ámítás*, tartalma az *üresség*...

Én édes Istenem, miért tartózkodjunk az *őszinteségnek* ebben az erős rohamában: mennyi *butaság*, elfogult csökönyösség tudott vonulni ilyen kis társadalomba! És ha csak lehetne is a megbirkózásra gondolni! De nálunk orákulum már a bányáság. A butaság konok-sággal erősült. A buták serege nem szendereg édes sötétségben, de világosságnak hirdeti magát.

A *Küryádák*... Valóban nehéz jobb bizonyítékot találni. Az a kellemetlen, kövér lány ott fenn többet beszéltet magáról, mint tizenötmillió elégedetlen. Ennyi lehet nagyon elégedetlen ebben az országban. Forrai Ferike ajándékára két nap alatt több pénzt adtak össze, mint két év óta könyvre adtak Nagyváradon. Lányi Editről többet tudnak a második gimnazisták, mint a rendhagyó igékről. Hát még a

nagy gimnazisták, a helyi notabilitások, kiknek nagyobb dolog ennek a kóristaprimadonnának egy lumpolása vagy rekedtsége, mint az egész úgynevezett „közélet”, melynek ők a lapokban „kitűnőségei”...

A *lengesség* – ez a mi témánk mindenütt. A tartalmatlanság, a hülyeség... *Primadonnáink* vannak mindenütt. A fórumon is, a színházban is. A küzdelmünkben megmaradt energiánk néha ütni, zúzni szeretne, ha látja ezt a szédületes ürességet.

Sokan olvasnak ezek között a sorok *között*. S olvassanak is. Ilyen *primadonnáskodó* – óh ne csak a színházra gondoljanak – társadalom, mint a nagyváradi, csak egy van még: a budapesti...

És hogy ilyen illedelmes módon, ilyen elkeseredetten *elkáromkodhattam* magam, Kóbor Tamásnak köszönöm. Ő az én elírt témámmal elmélkedhetett is... De ördög tudja: az elmélkedés többet ér-e a káromkodásnál?... Én nem hiszem. Írjuk és egymás előtt *elírjuk* szent méltatlankodással a mi témáinkat. El is olvassák. Ám azért divatban maradnak tovább is a színház kellemetlen, kövér Küry Klárája s a társadalom többi, még kellemetlenebb Küry Klárái...

Sz. 1901. március 20.

ae.

383. HÉTRŐL HÉTRE

Ivor báró, ki díjmentesen az első magyar publicista, megírta a maga kis levelét a budapesti jog és egyéb gyermekeknek. Ez az egyetemi éposz-paródia legfrissebb strófája.

Ivor báró levele a bizonyos nagy lelkesedést keltette. Hír szerint kinyomatják vagy ötvenezer példányban a keresztes gyermek leventécskéik, s gondjuk lesz rá, hogy eljusson mindenhová, ahol a jog és egyéb gyermekek jobban szeretik a keresztyén magyar társadalom restaurálását, mint az órahallgatást s a kollokviumokat.

Ivor báró levelén gondolkoztak-e azok, akik szédületesen ujjongva fogadták?... Nem vették-e észre, hogy Ivor báró most már igazán megszűnt protestáns és lutheránus lenni? Nincs az ő levelében egy csöppnyi őszinteség. Sem alatta, sem fölötte, sem benne...

*

Komédia bizony ez, csepürágó, naiv komédia. Ez ifjú zsonglőrök igen ifjak még. Ennyi az egész. És még valami, ami ma jutott eszünkbe.

A vidéki diákok általában érettebbek és józanabbak a budapestieknél. Mi ennek az első oka?... A vidéki diákok több vonat-

kozásban vannak a társadalomhoz, mint a pesti, örökösen csak kávéházaló s gyermek-klub politikát űző kollegáik.

Majd behúzza egyenként őket is az élet a maga forgatagába. Megforgatja és összetöri, vagy megacélozza. Megtanítja igazságokra, melyek talán nagyon szomorúak, de megváltozhatlanok. Sok mindenre, minék összessége *életfilozófia*. Údvös lesz ez vagy romboló, megalkuvó vagy forradalmi. Mindegy, de nem lesz álom...

*

Tóth, az öreg, meglötte magát, s kiderült, hogy gazember...

Eszünkbe jut a gyermekévek minden tudást felfalni óhajtó nagy vágyakozása, mikor sehogysem ment fejünkbe Hegel vad idealizmusa.

Azóta már igen értjük, néha *meg is értjük*.

Azt legalábbis meg, hogy a világ csak addig létezik, amíg én... Ha én meghaltam, elmúlt a világ. Hiszen a világot én teremtettem meg. Az öreg Tóth világában az öreg Tóth becsületes, tisztelt ember volt. Elköltöztén pedig az öreg Tóth, megszűnt a világ... Mit tartozik az ő nincsetlenségére [!], hogy a hátrahagyott világok, a sok ezernyi én mint vélekednek most már ő elmulottságáról, a derék, a becsületes, a megbízható, a mindenkitől szeretett öreg Tóthéről...

*

Nagy vendégjárás volt itt a héten. Egy pláne egészen tumultus: vármegyegyülés.

Lakást talált már Székely Irén is. Nemsokára a mienk lesz, s a kolozsváriak számára vendég...

Janovics Jenő is bemutatta a nagyváradi ismerősöknek, hogy milyen komoly arca s prémes bundája lesz az embernek, ha *philosophiae doctor* a címe.

De legzajosabban mégiscsak a szőke, kövérke amerikai miss vendégeskedett, akit Kassán annyira ünnepeltek, hogy még a soványító kúrát is őhelyette a kassai jogászok használták, lévén elég nagy útja a lovaitól megfosztott kocsinak a színháztól a miss lakásáig...

*

Egyebekben pedig a hétnek megvoltak a maga pletykái, kis és nagy eseményei. Az idő ősziiesen zord egypár nap óta, s így meg lehetőségen banális módra *méla akkordokkal* fejezi be életét a hét...

Sz 1901. március 24.

384. AKI A FELESÉGEITŐL FÉL

Közeleg a legigazabb tavaszünnepe: virágvasárnap, színészek, színésznők búcsújáró napja. Budapesten még mindig áll ilyenkor a színészs vásár. Fent tolong minden szerződéshez nem jutott színész. De lehetőleg felmegy mindenki, aki teheti. Ilyenkor találkozik az egész borotvált és borotvátlan Magyarország. A *nagyvárad*i színtársulat egy *nagyon kedvelt* férfitagja is szörnyen vágyakozik Budapestre. Nem áruljuk el a nevét. Először mert nem akarunk reklámot csinálni neki, másodszer mert – felesége van. Keservesen sóhajtozott egy barátja előtt ma a kávéházban.

- Hajh, hajh, csak mehetnék én is fel vasárnapra Budapestre!...
- Menj fel – biztatta a másik.
- Igen, ha lehetne.
- Talán pénzed nincs, vagy a direktor nem enged...
- Pénzem is volna, a direktor is elengedne!...
- ???

– Hát hogy menjek én most oda, mikor ott van az ország minden színésznője és színésze. Bizonyosan találkoznék legalábbis *tizenkét-tizenhárom volt feleségemmel!*...

Sz 1901. március 28.

385. BATIZFALVY GIZELLA

– Lojális, gavalléros kötelességet is teljesítünk akkor, mikor egy bájos, sokak szerint legbájosabb, fiatal színésznő búcsúzkodásáról írunk néhány szíves sort. Batizfalvy kisasszonyt értjük, kinek alighanem mi voltunk ez évben a legszigorúbb kritikussai. A búcsúzkodásnak akarunk őszintébb színt adni, mikor kimondjuk, hogy ennek a kemény szigorúságnak főképpen egy és *nem mibennünk* rejtlő oka volt. Batizfalvy Gizella a fiatalság és vágyak álmaival és céljával jött ide. A fiatal álmokat hamar valóságnak hisszük. Így járt talán Batizfalvy Gizella is, aki körülrajongott fiatalságával, szépségével, valóságnak hitt álmaival mint *kész művész*nő állt elő, s mint ilyen provokálta a kritikamondást. Tévedés volt ez, az erőtől duzzadó fiatal tehetségek tévedése. De ezt a tévedést megcáfolni, az álmokat – ha a legdurvábban kell is – szétszaggatni, az igazságot megmondani: nekünk kötelességünk. Megtettük, és eredménnyel tettük meg. A kegyetlen igazság talán sebzett, de gyógyított is. Batizfalvy Gizella álmait a komoly ambíció, vágyait a komoly munka váltotta fel, s emlékezetes színházi afférja óta azon az úton van, hogy a tehetségéhez

fűzött reményeket beváltsa. Mi is kezdünk ebben hinni. S hisszük, hogy ezt az elismerést éppen mitőlünk veheti legszívesebben Batizfalvy Gizella. Tisztelőinek aligha lesz alkalmuk már nagy szerepben látni s búcsúzni tőle. De hát ez a búcsú úgyis csak formalitás volna. Viszontlátjuk még Batizfalvy Gizellát tehetségében kiforrva, művészetében megerősödvé. Ezt a viszontlátást *mi* is óhajtjuk, mi, akik az ő szigorú bírálói voltunk, s akik e néhány sorral tartoztunk neki, a nemsokára búcsúzóinak.

Sz. 1901. március 28.

(ae.)

386. HÉTRŐL HÉTRE

Nem, a viláért sem akarunk irodalmi társaságunk idej elnöki megnyitó beszédével vitázni. Tavaly megtettük: mindenki titánoskodással vádolt bennünket. Igaz ugyan, hogy minden ember annyit ér, amennyi rosszat mondunk róla. De bizony az egész nagyváradi irodalmosdi játék nem érdemes arra, hogy – értékben nőjünk...

De egy passzusán annak az okos és meggyőződésre valló beszédnek átosonni nem tudunk. Azon, mely az idők jeleiről, a felfrissülésről beszél. A vélekedés az írást és irodalmat túlbecsüli. Az irodalom éppen csak olyan megnyilatkozása az emberi produktív erőnek, a társadalom méhében történő vajúdásoknak, mint a politika, fanatikus düh vagy a divat.

Lehet, hogy a mi kis kelevényes társadalmunk veszedelmes kitései már az irodalomban is jelentkezni kezdenek. De nagy baj volna mélyre nem nézni, s felfrissülést látni ott, hol az *ingoványt* zöld pázsit borítja. Pázsit, mely süpped és elnyel. Mi éppenséggel nem *felfrissülést* látunk a *ma* különféle s így irodalmi jelenségeiben is. És nevetünk az „egészséges reakció” fából vaskarikáján. Nevetünk, de nagyon kényszeredetten, mert sok ezer ember *ma* azt vitatja e kis országban, hogy az egyetemi keresztceccek is – *felfrissülést jelentenek*.

*

Sternberg úr emlékét még idejük sem volt elfeledni a jó berlinieknek, egy fenséges úr már azt a büntető paragrafust sértette meg, mely [a] *természet megcsúfolását* taksálja sok évekre szóló börtönökkel. Már igazán kezdjük megérteni a snájdig német császárt, mikor azt a „jó öreg Isten”-t idézgeti. Berlinben bizony nagy baj van. Az még a legkisebb, hogy ő császári felségének méltó elkeseredésére nem tisz-

telik a *tekintélyeket*. De az a baj, hogy ott már az emberek mintha kissé elvesztették volna az eszüket. Már önmagukat sem becsülik.

De mert Berlin nagyon messze van, maradjunk a mi kis falunknál, *Fugyinal*. Jámbor, erkölcsös kálvinista papja szörnyűködve beszélt nekünk arról a sodomai romlottságról, mely az „egyszerű nép” kedves szórakozása. Tegnap pedig egy *nagyszalontai* napszámos számolt be a polgárbírák előtt az ő családi tragédiájáról. Olyan undort keltő dolgok ezek „jámbor falusi” népünk életéből, hogy meghallgatásukra Moszkvából is ide utazna egypár hisztériás pénz- vagy vérhercegnő. Ma már a sok koronájú erkölcsteleneket lefőzik a *fugyiak és szalontaiak*...

És most már mi menjünk el a színházba, s nézzük meg, mint hervad el szerelmi bánatában pruszlis leány és pitykés dolmányú legény!... Vagy írjunk és írni biztassunk népszínműveket, melyekben „ragyogó poézissel van bevonva az egyszerű, erkölcsös nép tiszta élete...”

*

Virágvasárnap van holnap. Nálunk apostolok oszlása. Sírás, búcsúzkodás volt ma egész nap a színház táján. Egész sereg költözik ki az új műzsacsarnokból, mely olyan sok szépet ígért, s olyan keveset adott. Holnap jönnek az újak. Egypáran, de nagyon kedvesek. Egy hétig, egy hosszú hétig pedig bezárul a színház.

Amelyik színész csak teheti, utazik Budapestre. Szarvasi Sándort tisztelői utatztatják, hogy nézze meg Ocskay brigadérost. Persze, ez az élvezet csak fokozni fogja a jó Szarvasi tantalusi kínjait.

Az öreg Bognár beteg. Alighanem szerelmes, s szíve választotta a távozók közt lehet.

Nyárai nagy elszántan mégis csak felmegy Budapestre, pedig ő volt minapi történetünk hőse, aki a feleségeitől fél.

A nők közül – mint feministák nem tartozunk udvariassággal nekik, s nem adunk elsőb helyet férfiaknál – Batizfalvy Gizella végleg távozik. Nincs még szerződése, de elárulhatjuk, hogy lesz. – Debrecenbe szerződik a bájos művésznő. Ugyanott valószínűleg egy érdekes vendégszereplés is lesz közelebről. Egy bájos fiatal kezdő debut-je. Batizfalvy Elzának hívják, a Gizella húgocskája...

... A kis Forrai Ferike, pardon, dr. Mayerné Freuder Franciska leveleket írt ide övéihez, túláradó boldogságról beszélő leveleket... Eddig is sok irigye volt a mi bájos volt szubrettünknek a színház táján, de mennyi lehet most.

A hercig Bércziné is nagyon vágyott férjével együtt Budapestre. Megunta Nagyváradot. Tegnap aztán kivételesen a földszinten ült. Egy pillanat alatt körülötte volt az egész színügyi bizottság.

Ne menjen Budapestre, kérte egy újságíró, mert akkor sohse látjuk együtt a színházi bizottsági tagokat.

És Bércziné itthon maradt, s ellenőrzi férje ura kaláberpártiit.

*

Miután pedig szokásaink ellenére színházi pletykákat terjesztünk, egyszerre eszünkbe jut a nagy bűnbánási hét. És *igazi* emberi módra verjük melleinket *minden* cselekedeteinkért. Mert olyan haszontalanok vagyunk mi emberek, hogy nem tudjuk, tulajonképpen mikor vétkezünk. Penitenciát tartsunk hát egész életünkért.

Sz. 1901. március 31.

387. HÉTRŐL HÉTRE

Borongó, emlékező és emlékeztető ünnepek napjai a nagyhét napjai.

Templomokat járnak az emberek, s bizonyos majdnem érzik ilyen napokban azt, amit gyakrabban is érezhetnének, hogy minden vanitatum vanitas. Egy a cél, vágy: kibékülés és megnyugodás...

*

Kibékülés és megnyugodás és harc mégis, most is és mindig e világon. Kis harcok, nagy harcok. Ostobák és még ostobábbak.

Az életet néha és némelyeknek nézni is fárasztó.

A nagy szláv birodalom, ez a forrongó, mesés erőket rejtő nagy óriás vonaglik a harcban. Kezdi letépdesni régi ruhájának utolsó rongyát is. De a ruharonggyal együtt nem egy helyütt a húst is.

Baj ott nem lesz. Eldinamitozhatják minden hatalmasokat, egy-két millió elégedetlent ismét deportálhatnak. De baj ott nem lesz. Ki még nem fejezett és fejtett erői szunnyadoznak az óriásnak, és gépembereit, kioktatott masináit nevelheti és növelheti a germán, sorstól rendelt ősellenfél, e most harcotól vérző óriásé – akárhányunknak legyen szomorú e gondolat – az erő és a jövő...

*

A saját kis harcaink sem minden törvény nélküliek, de inkább vulkánikus belső harcok.

Nálunk a társadalom vonaglik. A társadalom, mely meg sem értett, meg sem erősödött, már csupa veszedelmes betegség.

Az volt a baj, hogy az őszinteség hiányzott belőle. S még nagyobb, hogy a legtelhetetlenebb ellentéteket nem kiegyenlítette, hanem beborította.

És a legeslegnagyobb baj, hogy mi bizony még mindig barbárok vagyunk – egy kicsit nagyon.

Csudás dolgokat beszélnek az oláhok kis fővárosából, mely Párizs és Teherán együtt, hol intelligencia csak a romlott perverzításban van.

Bukarestet nem ismerjük, de Budapest és az ő hasonlatosságára csinált Nagyváradok sem kutyák...

*

De nálunk legalább sok a melegszívű ember abból a fajtából, amelynek hiszekegye is van, s tovább tart az én-nél.

Valóságos szeretettel nézzük azt a buzgólkodást, amivel ennek a városnak új főkapitánya látszólag nem vitális, de valójában a leg-súlyosabb társadalmi bajokat orvosolni szeretné. Ne nézze ezeket a terveket a bürokrata száraz, rövidlátó szemével senki. Csupa jóindulat és melegség árad ki e száraz paragrafusok szürke soraiból.

Csak egyre kérjük, figyelmeztetjük. Igaz, hogy sok betegséget diétával gyógyítanak, de a társadalmi betegségek gyógyításánál [*] nagy hiba volna a diéta-gyógyító móddal visszaélni. Mert akkor aztán nem marad meg semmi, csak – diéta. Egyenesen szólva: reakciót csinálni, akármilyen keveset, még jóindulatból sem szabad...

*

Napsugaras, ragyogó a tavasz... Egészséges [**] tiszta levegőjük az utcák. Ibolya, jácintillat terjeng. Holnap reggel hallelujának szállja be a világot, feltámadásról, életről kapunk erős hangulatot.

Szét, szerte fog foszlani ez a hangulat is. Megőrlik a napok kegyetlen apróságai. De gondolkozzon, akinek erre a gondolatra szüksége van: vajon nem csodálatos és szép dolog-e, hogy az élet öröme indító hangulata nem fogy ki az emberből soha!...

Sz 1901. április 7.

A feltámadás ünnepének szokták nevezni, pedig voltaképpen az *élet és igazság* ünnepe.

Akik pedig kissé cinikus filozófiával szabják meg a jelentőségét, így szólnak: a húsvét is csak azt bizonyítja, hogy a Messiásoknak meg kell halniok a feltámadásért. De azért csak az élet ünnepe a húsvét, s az igazságé is. Mert az élet mégiscsak valóság, igazság...

Mikor így rügyező, sugaras tavaszkor eljön, az emberiség mindig hozsannával fogadja.

A korok pedig néha közel, néha nagyon távol vannak hű megértésétől, s ilyenkor más és nem az igazság ünnepe.

De akik igyekeznek megérteni saját koruk hangulatát, azok számára mindig ad gondolkozásra alkalmat a húsvét, e nagy szimbólum, e vigasztalást nyújtó nagy ünnep.

E pillanatban úgy érezzük, hogy e kor hangulata távol, nagyon távol van a húsvét megértésétől.

... Eszünkbe jutnak a Rajna-parti vérnapok. Mikor fanatikus csordák nagypéntek napján mészárlással akarták megbosszulni a Messiást, s hogy gőzölgő zsidóvér festette a vizet, melynek partjain két nap múlva tömjénfüstös templomokban zúgott a hozsanna, hogy feltámadt az Igazság s az Élet!...

Ez a vad hangulat volt talán minden kor oly hangulatai között legméltatlanabb az élet nagy emberi ünnepéhez.

... De vajon méltóbb-e a mienk, melynek durva hangulatából olyan keveseknek sikerül magukat kivájniok.

A tömegek mozdulnak meg ismét, mint egykor. A fanatizálható, az elvadítható tömegek.

Ne üljünk föl a közönséges zászlóbontásoknak.

Egy nagy, feltartóztatlan erupció előtt állunk. Előző korok hibái, tévedései készülnek önmagukat megbosszulni. A messiási tanításokat hant borítja. Talán nem újulhatnak meg már a Rajna-parti vérnapok. A hugenottákéi sem. De az emberiségre nagy csapások várnak. Sok könnyet, sok vért szomjaz még a föld...

... Az élet és igazság ünnepén bocsáttassék meg nekünk, hogy eljövendő nagy szomorúságok árnyképeit látjuk.

Nekünk fáj legjobban, hogy ünnepen ilyen tépő gondok szállnak reánk!

– ... Ünnepeljen azonban mindenki ép örömmel, önhite szerint. Zengjen az élet hozsannája: feltámadunk!...

Sz 1901. április 7.

ae.

389. A SZÍNHÁZ ÜNNEPE

Ájtatos hívők ájtatosságát nem zavarta a színház világi lár-mája. Egész nagyhéten szürke homály fődte a díszes műzsatemplomot, Bezárt ajtai úgy estéknként szinte beleszomorkodtak az utcai lámpa-fénybe. Az új utcán, melyet olyan mozgalmassá tett a színház, ismét kihalt az élet. Még a bodegai borozó vendég is csak osonva járt-kelt a tájon.

Az igazságnak tartozunk megírni, hogy valami nagy fájdalmat nem keltett nagyon sokunkban ez a síri csendesség. Szinte úgy hatott reánk a nagyhét színházi csendje, mint a ligeti járókelőre a csinnad-ratták, verklik elnémulása. Az egymást érő kudarcok, friss lármák után már az idegeinknek is szüksége volt erre a kis, jóleső paúzára.

Aztán meg élt bennünk a húsvét hangulata. Majd csak lesz egy kis feltámadás. A bűnbánás hete gyümölcsözni fog. Erőt nyer az erőt-lenség, tanulságokat a csökönység, bizalmat a szkepticizmus. Majd jön a megváltással Székely Irén s a többi...

Elmúlt az ünnep, estéknként fényben ragyog a színház, és mi úgy hisszük – mert olyan nemes és szép dolog hinni –, hogy a húsvét megváltást hozott...

Azok neveit persze még ma sem tudjuk, akik a messiási fel-adataira törtek és törnek. Idegen ember, kultúrvárosból való, el se hinné nekünk, hogy virágvasárnap után tíz nappal még nem tudjuk, hivatalosan még nem adták tudomásunkra, hogy kik a nagyvárad-i színtársulat tagjai. Betegre nevethetnők ezen magunkat, ha a dolog nem volna siralmasan szomorú s legtöbbit mondó s minden vádnak koronatanúsága a nagyvárad-i állandó színészség első szezonával szemben.

Ha minden kötelességét híven teljesítette, s az egyet mulasz-totta csak el a színügyi bizottság: a tagok névsorának bekérését, már helyrehozhatatlan bűnt követett el. Higgadtan mondjuk ki, hogy ilyen abnormális állapot egyetlen magát kultúrvárosnak tartó helyen sem fordulhat elő...

Hozzák azt helyre, akiket érdekel. Mi számoljunk be az új szezon első eseményeiről, melyek valamelyes hitet adtak nekünk.

Mindenképpen, még kronologikus rend szerint is Székely Irén-ről kell először írunk. Szerződtésének történetét ismerjük. Az egész nagyvárad-i közönség szokatlanul egyhangú óhajtása volt ez. Minket, kik a kisasszonyt csak nagyon kitűnő művészi nevével ismertük, valóságos csodálattal töltött el az az entuziazmus, amivel itt róla mindenki beszélt s az a hit, mely az ő eljövételétől várta a színházi élet minden sivárságát eltüntető színt és életet. Csak egyszer hallottuk, s már megértjük ezt a még Nagyváradon is szokatlanul

meleg, általános vélekedést. Székely Irénnél aligha van szebb hangú magyar művésznő. A vidéken pedig még csak hozzá hasonlítható sincs. Erős, tömör, varázsos, érzéki az a hang. Előadása pedig a leg-egyszerűbb, legtermészetesebb. Nem hanggimnasztika, nem okvetlen ragyogás, hanem tiszta, poétikus kifejezése az érzéseknek. Még iskolája is a legtökéletesebb éppen az egyszerűség, a természetesség által. Ereje pedig valami definiálhatlan varázs, melegítő rezgés, mely minden érzékünket megragadja. Nagyváradon tudják Székely Irénről, hogy először drámai művésznő akart lenni. Felesleges hát szólni arról, hogy játékművészete is milyen befejezett. Alakja megnyerő színpadi alak. A hatás céljáért semminemű operett-raffinériára szüksége nincs. Vasárnap este a Cigánybáróban lépett fel először. Egyetlen eladható jegy nem maradt a pénztárban. Mikor a színen megjelent, kitört a taps, az éljenzés. Az ováció percekig tartott. Közben a zsinórpaddlásról virágcsokrokat eresztgettek le. Ez az ováció tartott egész estén. Első, egy kevés meghatottságot is eláruló énekszám után ismét percekig tartó taps, Szaffijánál alig van tökéletesebb. Partnereibe, az egész környezetbe lelket, kedvet öntött. Perényi még nem volt soha úgy diszponálva, mint a címszerepben ez estén. Fűredit, kit utólag szerződttetett csak a színház vezetősége, szeretettel tapsolták egész este. Székely Anna méltó volt Székely Irénhez, s ennél nem kell több dicséret. Lányi Edit, Pintér, Bérczi kiválóan jók. Bércziné Horvát Irma s Deésyné tüzes, magyar táncát megújrazták. Az új kórus, mely néhány jó erővel lett gazdagabb – köztük egypár csinos és jóhangú kardalosnő s Vank Pista, egy igen használható segédszínész – némi érthető ingadozástól eltekintve –, egész jól megállta helyét. Nem kevésbé az itt-ott különben nagyon lármás zenekar. A zenekarban egy fiatal, szimpatikus, egyenruhás férfi alakja tűnt fel, aki állva dirigálta a zenekart. Az új karmester ez, Várady Aladár. Fiatal erejű és hevű, energikus, képzett, intelligens muzsikusi ember. Már egészen jónevű. Stephanidesen kívül – így mondják – nincs jobb vidéki karmester nála. A közönség megtapsolta. Bizonyosan sokat javít az elég rossz zenekaron is. Az első este főképpen Székely Irén jóvoltából teljes sikert jelent.

Hétfőn, tegnap, majdnem az első estéjéhez hasonló érdeklődés. Ámon Margit, az új szubrett napja. Operettprimadonnai képességeit, melyek főként a táncoperettekben excellálnak, már múltkori vendégszereplése alkalmával nagy sikerrel mutatta be. Tegnap az Ingyen-élők népszínművében lépett fel. Virágok s tapsvihar fogadták. Egy kedves parasztleányka szerepét játszotta mindenkit elragadó temperamentummal s kedvvel. Énekszámai is igen tetszetek. Az ő szerződ- tetése is szerencsés akvizíciójt jelent. – Mellette Pintér pompás alakí-

tása, Bérczi kitűnő karikatúrája és P. Szép Olga erős drámai művészete keltettek nagy hatást.

Ügyesen „ugrott be” L. Halász Anna a beteg Szohner Olga helyett egy nagy szerepbe, s zajos derűtséget keltettek – főként a karzaton – a csengő érc dalkör bolondságai. Beváltotta a reménységet a második este is.

Sudermann egyik mestermunkáját, a Pillangócsatát választotta a bemutatkozásra a színtársulat új bonviván színésze: Pataky Béla. Pár évvel ezelőtt a kolozsvári társulat tagja volt, s ismerőse a váradi közönségnek. Azóta a temesvári, budai és debreceni színpadok nevelték s nevelték igazi művészberré. Kiválóan talentumos, intelligens színész nagy-nagy ambícióval, szerencsés külső tulajdonságokkal s szorgalommal. Keszler szerepét játszotta. Az igen válogatott előkelő közönség tapsokkal fogadta, s mindjárt az első alakításával érdemessé tette magát a bizalomfoglalóra. Orgánuma pompás, skálája változatosabb, mint elődjéé. Olcsó, kis hatásokra nem vadászik. Ábrázolása öntudatos, biztos. Határozott nagy sikere volt. Talán öltözködni jobban tudott Balla, de egyebekben okvetlenül el fogja feledtetni. És örömmel regisztráljuk, hogy sikeres és szép volt a harmadik estéje is a szezonnak. A szereplők vetélkedtek, nemes ambícióval játszottak.

Szohner Olgának alig volt olyan igazi sikere még, mint ma. Mégcsak Somogyiné is jó volt. Szarvasi és Peterdi mai művészete a legelső színpadhoz méltó lett volna. Szarvasi sohsem volt még melegebb és igazabb. P. Szép Olga, P. Tóváry Anna, Erdélyi és Deésy a legjobbat nyújtották. Szokatlanul zavartalan nemes élvezetet nyújtott.

Mi pedig hitben megerősödve várjuk az eljövendőket...

Sz. 1901. április 10.

390. LILI

Lili, Lili, földi leány arcú, aranyos tündér: arany szárnyacskaid csattogásának milyen mennyei muzsikája van!... Hányszor csináltál újra forrni tudó vért, hányszor ríkáttál meg bennünket!... Hányszor értetted meg velünk: evvel a mégis csak napsugáros étellel leszámolni is szép, elragadtatni magunkat vele pedig égi gyönyörűség...

... Ni, mibelőlünk, szürke krónikásokból ismét poétákat csináltál, Lili!... Pedig epések vagyunk, talán az idegeink is rosszak, talán meg is koptunk, volt is egynéhány Lili asszonyunk. De te, Lili,

egyetlen vagy, világos vagy, csodatevő angyal vagy. Te megsimítod a mi lelkeinket, és mibelőlünk válnak ismét bohók, irigyelt balgák, mámorosak.

Lili, óh, te már sokadszor csinálsz himnusz-író poétát öreges és epés kritikusokból.

Fájdalmas volt nekünk mégis mai találkozásunk, Lili. Vagy a világ kopott meg nagyon-nagyon már, vagy mi lettünk gyógyíthatatlan Saint Hypothèse-ek, vagy nem értettek meg itt a mi színpadunkon, Lili... Mert te nem változtál, nem változhattál. És ez, óh, sokkal-sokkal fájdalmasabb nekünk, mint hinni lehetne. Mert mi nemcsak imádóid vagyunk, hanem vagyunk kritikus nézők, kiknek olyan sokszor kell a valóságért megkeményíteni a szíveinket.

A címszerepben Ámon Margit egyéni szeretetreméltóságát, báját, kedvességét láttuk. Megkapta a szerep hangulatát, és illúziót keltett. Az utolsó felvonásban zajos sikere volt, és különben is sokat tapsolták. Több énekszámát megismételtették.

A többi szereplők, talán az egy Patakyt kivéve, nem voltak méltók a darabhoz. Pintér (Plinchar) csak énekelni tudott. Nyárai Saint Hypothèse-e az ő leggyengébb alakításai közül való, melyben csak hibái rikítanak. A rendezés nagyon gyarló volt. A közönség, mely megtöltötte a házat, különben eleget tapsolt.

Sz 1901. április 11.

391. HÉTRŐL HÉTRE

Tudnak még az emberek ünnepelni. Milyen csodás és milyen kedves dolog ez!

A húsvétból okvetlenül hoztunk egy kis hitet magunkkal...

No meg nagyon szomorú is volt a mi nagyhetünk. Teletöltött bennünket vigasztalan szomorúsággal s az élet keserűségével.

Mert mégis az élet gondolata a legszomorúbb gondolat. Akkor, mikor az életet magát szomorúnak tartjuk.

És mi igen szomorúnak tartottuk az életet. Hiszen még a fórum-i élet is szünetelt. Este pedig hiába akartunk komédia által feledni. A komédia kacagó lármáját elkergette a harangok szomorú zúgása...

*

És aztán jött a feltámadás. Az ünnepi zsvivaj. A fórum kitoró lármája. A komédia megújítása. – Az élet jött ismét kedves, lüktető lírával.

Az életet, kedvet pedig mostanában a kis színház fogadja magába, s bizony-bizony busás kamatokat ad rá.

Dalos madarak költöztek a díszes kis kalitkába. Dal, szín, fény, illat, kacagás és taps viharzik a húsvét előtti szomorúság helyén. Áldassék érte a húsvét és Székely Irén, meg a többiek...

*

A tavasz pedig naphosszán népessé teszi az utcákat.

A kávéházak nem nagyon áldják a természet e megváltozhatlan rendjét.

Ahogy enyhül ott künn a levegő, úgy fogy a tüdőfogyasztó, kávéházi emberek száma.

Ellenben már-már kitörőben van a nyaralási düh. Zöldelési düh ez tulajdonképpen. A spenótöszön olyan helyekre csalja az embereket, ahol azelőtt negyven-ötven évvel természetimádó poémákat gyártottak a verset író mesteremberek.

Egyes merészebb nyaraló kedvűek már most ki-kivándorolunk a fürdőkebe, a Kargerbe s egyéb helyekre. A Széchenyi-kioszk pedig, ez a kis, eldugott, kedves, nyári fészkek kezd ismét divatba jönni csendjével, zöld fáival s levegőjével.

Kissé korai dolgok ezek mind. De ha a tavasz így halad, nem-sokára meglesz az első térzene is.

*

Nincs benne semmi malícia, hogy mindjárt a helyi irodalmi életről szólunk.

A Szigligeti Társaság a minap tartotta választmányi ülését. Holnap pedig közgyűlést tart.

A „fiatalok” szörnyen készültek először, hogy majd csinálnak ők itt szörnyű egészséges, irodalmi állapotokat. Majd ezt meg ezt csinálják ők a közgyűlésen.

Szerencsére eszükbe jutott a vezető daruk históriája. Lelohadt a kedvük.

Vagy tán az jutott csak eszükbe, hogy a fiatal energia ritkább és becsesebb manapság, mintsem szabad volna haszontalanul elposzcolni...

De meg hát nem mindegy-e, hogy alsós vagy felsős kalábert játszanak-e a kávéházak szeparéiban?...

Sz. 1901. április 14.

Megvártuk, míg felejtteni kezdik. Az affér igen érdekes volt ugyan, de nem olyan egészen közömbös és hideg, hogy íráshoz értő s írással élő ember mindjárt higgadtan szólhasson róla.

Ott kezdődik a dolog, hogy egyik budapesti lap ünnepi számában húsvéti verset írt bizonyos Juhász Sándor úr. Nem nagy dolog. A húsvét kellemetlenségeihez tartozik, hogy megverselik a juhászsándorok. Ez a kisbetűzés nem kicsinylés egyszersmind. E sorok írója ismeri Juhász Sándor urat, s igen tehetséges teológusnak tartja, aki egypár pompásan csilingelő versikét is írt.

Kiss József, lapjában, a Hétben kijelentette röviden, hogy a verset tőle lopta Juhász Sándor.

A vádra védekezés jött. Kiderült, hogy Juhász Sándor nem plagizált. De kiderült az is, hogy Kiss József addig-addig terjesztgette lapjában *minden* tekintélyek ledöntését, hogy még a juhászsándorok is tanítványai lettek. A Juhász Sándor megvádolásáért kapott Kiss József egy olyan választ, mely az ablakba nem teendők közé tartozik.

Külön kérdés itt, hogy Kiss Józsefnek igaza volt-e vagy nem. Az egész kanapé-hecc jobbára csak skribler embereket érdekelt. De az a káromkodás, amivel Kiss Józsefet illették, már érdekes jelenség, igen érdekes.

Kiss József megcsinálta volt a maga lapját. Azt hirdette, hogy az irodalmi klikkek ellen küzd. A fiatal, viharos, erős tehetségeket akarja megmenteni. Így is kezdte a lap. De már a múlt nyáron, itt Nagyváradon, joggal hánytuk a szemére, hogy a lapjával új klikket csinált. Nevelt egy gárdát, mely küzd mindenki ellen. Gárdát, mely azért szívesen adja meg magát. Mely mindent megbocsát – *magának* s mindent felró *másnak*. Gárdát, mely csodálatos hittel hirdeti, hogy övé a tehetség, jelen, jövő, ítéletmondás, ország, hatalom és dicsőség.

És Kiss József túri, becézi a gárdát, melynek Ignotuson és Kóbor Tamáson kívül önmagukat kiírt, túlélte harcosa[i] van[nak]. Néha ugyan felsír mélabúsan, hogy nincs *új hang*, s hogy neki sincs már kedve. Egyébként pedig tűr mindent.

Az eredményt harsányan hirdeti az a káromkodás, melyet cinikus módon a Juhász Sándor afférjának ötletéből a Kiss József fejére hánytak.

Lám, ezt az irodalmi szabadságot jól beoktatta a Hét s a gárda.

Ha pedig Kiss József, akiről gyakran lehullt a cinizmus leple, megdöbben most gyakrabban, mint máskor, s eszébe jut, hogy a deres haját mégiscsak meg kellett volna menteni a megostromlott tekintélyek között: magára s a gárdára vessen. Tőlük tanultak a

juhászsándorok. És ha Juhász Sándor nem is ír olyan verset, mint Kiss József, szoboszlói tanítványainak azt hirdeti, hogy a *kontár nem ő*.

Kiss Józsefék nevelték a juhászsándorok ismert fajtáját[*], az Otthon Kör óriásait, akik egyebet sem tesznek soha, mint hisznek magukban, s „rombolják a tekintélyeket”...

Sz 1901. április 17.

ae.

393. EGY CSÓK

Nem a szentimentális emberek fajához tartozom. Nagyon hatott reám a norvég félisten kietlen, fagyasztó lelke, mely nevetséges botorságnak tartja a *szánakozás* érzését. Nem valami krisztusi tanítás, az bizonyos, de a kor igazságaihoz tartozik.

És ma láttam két toprongyos, szürke, idegen embert összecsókolózni. Siettem messze tőlük, mert valami nagyon szegyenletes történet volna velem. Alighanem elkönnyezem magamat.

Másutt írunk a dolgról bőven. Egy kis jámbor zsidó gyereknek vére futott egyszer a fejébe, bosszút akart állani, s nagyot vétkezett. Tizenöt hónapi börtönt szabtak rá, s egy ór át is vette mindjárt.

Azok közül való a szerencsétlen, kikről mindjárt sejtjük, hogy nem vétkes szívűek, csak vak esetleg sodorta bűnbe őket.

Az apja pedig odament mellé. Becsületes arcú szegény kis ember. Nézte, nézte az ő rabfiát. Látszott az arca vonaglásán, hogy erős akar maradni. Benyúlt a fiú zsebébe. Kopott noteszkét, törthegyű ceruzát magához szedegetett. Azután megcsókolták egymást. Két felzokogó hangot hallottam még. Akkor már messze voltam tőlük.

Hát ez a csók hatott meg ma engem. Az a porkoláb egy becsületes lelkű, jámbor, bunyik fiúcskát szállított a börtönbe, aki még zokogva csókolja meg az ő szegény, öreg apját, akinek fáj, nagyon fáj becsületes gyermekszíve.

És nekem úgy tetszett, hogy ez a kis gyermekember evvel a csókkal meghalt. Nem ő jön ki világosságra, hanem majd egy másik. Kibocsátott rab, aki kötött egy néhány tanulságos cimboraságot, akinek sokszor fog már fejébe futni a vére, aki előtt gyűlöletes nagy törvényszék lesz e társadalom, csupa elnök, esküdt, bíró, ügyész és porkoláb...

Sz 1901. április 18.

ae.

Alleluja ének, tömjénfüst szállja át a világot. A sírok felhányják halottaikat. Úgy dübörög az öreg föld, úgy kattognak a fölhányt koponyacsontok: nagy-szomorú ünnepre várnak a töprengő, ijedő lelkek, nagy-szomorú ünnepre, mely dicsőséges léssen mégis, hiszen *feltámadásnak* ünnepe leszen.

Kik a feltámadásra hívott halottak?... Messiások és latrok. Zúgni fognak a harsonák, bömbölni a füsttől kába hívők: sírjaikból kikelnek az összerombolt *tekintélyek*, s eljön majd a nagy éjféli óra, mikor a feltámadott halottak nagy robajjal törtetnek vissza, *vissza: a trónokra*.

Kell, hogy legyenek nagy élő igazságok. Kell, hogy nem törvény nélkül mondta légyen ki amaz új római imperátor a németek birodalmában, hogy a tekintélyeket sírjaikból trónjaira kell felhozni újra. *Kell, hogy nem* törvény nélkül változott meg légyen a *tömegek lelke*, mely áhítja a jármot ismét, mivel botorkálni mégiscsak a járomban könnyebb.

Az élő törvények megdöbentő igazságai roskadnak reánk. Az *élő* törvények hozták a forradalmak viharait. Az *élő* törvények csinálták a *szabad* boldogtalanságot. Az *élő* törvények kínálták meg az embereket önmagukkal. S az *élő* törvények támasztják föl a halottakat.

A nagy misztériumok közül vágta magát egy-egy pillanatra – elénk.

Nem láthatunk tisztán tán e pillanat alatt sem. De a napok siralmas, komikus kicsiségei közt még *ennyit* sem látunk. Valamivé formálódott lelkünket itt is, ott is éri a korbács csapása. De az ütő karokat nem látjuk. Vakok, figurák vagyunk az élet banális semmiségeinek közepette...

Eljön hát a nagy éjféli óra. Sejdítjük, hogy eljön. Lesz föltámadása a *tekintélyeknek*.

Csodálatos. Élnek körülünk még sokan, kik állottak ama nagy vihar egy utolsó szárnylendítésében. Elzúgott a vihar. Körültök a *semmi* tisztasága. A tisztaság tele szabad emberekkel, kik között az sem állott magasabban, ki lábát valamely ledöntött trónusnak vet-heté. A tömegek összeforrott lelke volt az úr.

Mily csodálatos forgása az időknek! Talán a vihar nem érkezett idejében. Talán hamarabb jött. Erős lökés kellett a trónoknak, de ezt a lökést nem érezték meg egészen a trónok a *tömegek lelkületében*, mely csak egy nagy, bizsergető *szabadsághangulatot* kapott az úgy beleívódtott másik világot: a tekintélyek világa helyett.

Mert a tömegek lelke még a vad csordából hozta magával a

tekintélyeket. Már a vad csordában csatázott vele a másik nagy erő: *a szabadulás.*

Századok órái faragták a jármot, s ha a messiások táplálták is a tömegek lelkében a *szabadulás* nagy ösztönét, az erősebb mégiscsak a leigázó *tekintély* maradt.

Korán, úgy van, korán jött a vihar a tömegeknek. A villámlás fénye, a világosság volt *előbb* kevés. A messiások nem bírtak a tekintélyekkel. Nem tudták őket elszakítani a tömegek lelkétől, s nem tudtak bevilágítani abba, ami a *vihar után* jön.

Ezért kell föltámadniok minden tekintélyeknek. Ezért lesz halottak látogatása. Ezért éri a mi *szabadulás* hitében formálódott lelkünket nap nap után több korbács-csapás.

Halljátok a fórumok férfainak szavát – a feltámadásról? Hirdetik bölcselkedők, kegyes főpapok, költők és egyéb tömegvezetők. Óh, mert kísérő serege lesz az eljövendő feltámadási processzióknak.

De megijedni csak ijedő, betegesen érzékeny lelkek fognak. A sötét tekintélyek föltámadása nem lehet *valódi* föltámadás. *Szellemjárás* lesz csak. Szellemjárás, mely az élő törvények nagy igazságából fakad, de *nem maga* az igazság.

És ha előttetek is fölvágódik egy pillanatra ez az egy az élet nagy misztériumai közül: ne váljatok kishitűekké.

A *szabadulás* hite nőni fog, a messiások szaporodni fognak. A vihar előtt világosság fogja a *viharutánra* vetni fényét. A tömegek lelke a rövid szellemjárás után teljesen megéri a szabadulásra. És akkor már az éjféle egy órán visszaszállnak a szellemek. Egy tekintély marad csak: a tömegek lelke, mely küzd a jogos emberi boldogságért!...

... Kiszállva az élet nevetséges kicsiségei, bús banalításai közül, mikor egy pillanatra felvágódik e majdnem legnagyobb az élet misztériumai között: így gondolkozunk bátor hittel mi, s nézzük, egykedvűen nézzük ezt a nagy visszavonulást: *vissza a trónokra...*

Sz 1901. április 20.

A. E.

395. OCSKAY BRIGADÉROS

Nem mindennapi hatást keltett – így szóltak róla az első hírek, mikor főpróbáját megtartották. Jött az izgalmas premier-este. Jávorka félve mondta el a maga prologusát. Fölgördült a függöny, s színpadra vonult a magyar színházaknak régi idő óta legszenzációsabb darabja: Ocskay brigadéros... Bajos a budapesti sajtóvélekedések után elindulni. Még bajosabb kiugazodni. A pajtáskodás kiseded

játékait jól ismertük. Hinni sem tudtunk hát egészen a nagy sikernek. Csak mikor erősen kezdett üvöltözni a kidirigált ellenzék. Csak mikor olvastuk a szövegben pedig csak vázdarabot: kezdtünk hinni és tapsolni... Így lett a „nem mindennapi hatású” darabból magyar Cyrano, s így lett Herczegből a magyar Rostand, igaz dicsőségre szertevő, nagy magyar író.

*

Glosszákat írunk csak a darabról. Szószártyárság volna terjengve szólni róla. Hisz csak a minap is megkapták olvasóink ismeretetését a vonal alatt. – És más okunk is van e rapszodikus beszámolóra. A mai este közönsége jól sejti, hogy mi az... Miklós mesteréknek, Bartha Miklósnak tudniillik – mert a darabban is szerepel egy Miklós mester – valóban volt okuk hazafiatlannak, kegyetlennek elkeresztelni Herczeget.

Hogyne, mikor Kártevő Sándornak nevezeti a Rákóczi birtokokkal jutalmazott Károlyi Sándort. Hogyne, mikor Piber vikárius megcsalja a kurucot, a labancot – de önmagát soha. Hogyne, mikor olyan groteszk módon világít be az udvariak furcsa világába.

Ám ma sokan látták a darabot. Legalábbis – a prológ szavaival élve – sok *szív* játszotta el. E szívekre feküdjenek a kezek, s az ajkak úgy merjék állítani: nem magyar-e, nem drága-e, nem nemesen hazafias a Herczeg darabjának minden kis tendenciája?!...

*

Nem Bánk bán. Ez a hasonlítás igen szerencsétlen volt. Nem az úgynevezett iskolai „taglalni való”, sem az úgynevezett klasszikusok közül való a Herczeg darabja. De mesteri színpadi munka. A színpad rafinált, *modern* mestere írta. Jeles, esztétikus bácsik természetesen nem tudják megérteni ezt. Nem tudják, hogy a színpadi írónak ki kell magából válnia, még tán az akadémikus babérokról is lemondania, hogy a színpadon azt a hatást tudja kelteni, mit mint író szimpliciter kelthet. Herczeg a színpad rafinált mestere. A nagy, meleg hatások ismerője. Darabjának tárgyát így választotta, történetét így építette fel, alakjait így rajzolta meg. Mesterien mindegyiket...

*

Már jubilált a Víg-színházban, lejátszották rég a vidéken. Mi várva vártuk szintén rég. S megkaptuk ma. Akik máshol, a Víg-színházban, Szegeden, Kolozsvárt vagy Debrecenben látták: elhi-

szik-e, hogy a ma este összesen nem volt öt kihívás. Hogy nyílt színen csak Dili és Szörényi személyesítői kaptak tapsot? Hogy a darab vezető alakja elveszett, csak akkor láttuk, mikor már a várakozáson felül rossz volt? Hogy kínosabb, lesújtóbb impressziókkal nem távoztunk még ebből a sok szomorúságot látott új színházból, mint ma?...

*

Hiszen a díszletek pazarok voltak. A jelmezek vakítóak. Tarlókon háló kuruc vitézek ékes díszmagyarban ragyogtak... És *ilyen* volt minden ragyogás ma este. Higgadtan szólva is: düh fogott el bennünket. Mert szép és kedves a naivság, de az a nagy naivság, hogy az abszolút tehetségtelenség vállalkozik sziklagörgetésre, s a képtelenség nagy erejűségre: már dühbe hozó. Somogyi Károly annyira *nem színész*, hogy lehetetlen róla hosszabban vélekedni. Ocskay Lászlója paródia volt. Sajnos, hogy ezt senki sem merte megmondani neki, s hogy felelősségre is csak őt lehet érte vonni. Többet – a ma esti közönség szóljon mellettünk, s szólni fog – nem mondhatunk.

*

A fegyelmetlenség ülte orgiáit. A gondolat, ötletszegénység, a tartalmatlanság. Igazi, való nagy sikere, még ez összevisszaságban is kitűnő, csak P. Szép Olga Dilijének s Szarvasi Sándor Szörényijének volt. Ők megértették Herczeget, meg a darab lelkét. Erős, biztos, nagystílű alakok voltak. Nyílt színen szólt feléjük a taps. E. Kovács Mariska énekművészete sohse riasztott jobban, mint ma, Pintér kétségbeejtően szavalt. Erdélyi elfog[ad]hatatlan semmi, Nyáray, Pataky, Peterdy, Bognár tűrhetők csak az epizódalakok között. Szomorú, de való beszámoló egy igazán ragyogó színpadi mestermunka premierjéről, melynek hét-nyolc előadáson kellett volna egymásután gyűjtva lelkesítnie s megríkatnia...

Sz. 1901. április 20.

396. HÉTRŐL HÉTRE

Irodalmi afférokkal kezdődött a hét. Ám ezek is csak *afférok* voltak. Az irodalomnak kevés köze volt hozzájuk.

Jóslásunk bevált. A mi irodalmi fiatalaink sokkal opportunusabbak, mint általában szoktak lenni az irodalom fiatalai. Megalkuvó filozófiával statisztáltak az afférokhoz.

Ám erre a filozófiára elsősorban a generális jelenléte irodalmi társaságunk közgyűlésén bírta rá a fiatalokat.

Kedves dolog, ha nem is történt meg, a közgyűlésnek az az állítólagos kis epizódja, mikor a generálist megkínálták egy ellenzéki szavazócédulával.

– Már én csak a hivatalos listával, a többséggel fogok most is szavazni – válaszolta volna a kedves bonmot szerint a generális...

*

Mindig tud valamit, akar valamit mondani nekünk, az ő legodaadóbb híveinek a mi nagy öreg emberünk.

A kaszinói beszédével is felkeltette a lelkünk egész szeretetét.

Milyen meleg, rajongó szavak tolmácsolták ezt a nagy szeretetet... A nagy érzések e nagy megnyilatkozásában úgy véltük, hogy kikelt rámáiból, s megelevenedett a legnagyobb magyar képe, s odaállott mellé, a galambósz, nagy magyar államférfiú mellé, s állottak egymás mellett szerető, meleg kézfogással...

*

Ha majd elcsitul egy kissé a hevesen forró, még nagyon animális, ifjú vér, ha majd rendszert kapnak a fiatal agyvelők, ha majd megismerik a múlt tanulságait, ez a kaszinó s a többi hozzá méltó fűzi, köti össze a jövő társadalom kiválóit is.

Nem látjuk mi igen tragikusnak – sokszor leírtuk is – a mi fiatal diákjaink csupa tüzzel s energiával üzött harcait. A fiatal erők mindig csatáztak a természetben.

Majd megtanulják, hogy a magyar jellemben valóban van egy csöpp kis konzervatizmus. De csökönyös vadság, korlátoltság nincs. Hiszen nem frázis az, hogy a magyarság egész ezer éve a szabadságért küzdés volt. Hogy lehessen hát a szabadság magyarja a sötétség szolgája. Ifjú harcoskodók, ti fogtok majd egyszer legjobban mulatni ezen a nagy, nevetséges lehetetlenségen!...

*

Bum-bum! A világ csodája jön! Ilyen nincs több, nem is lesz! Barnumék jönnek! Bailey úr jön! A nagy piac két öles plakátjai előtt állandóan tömegek állnak.

Egyik kiváló mesterünk az újságírásban találó jellemzését adta Barnumék szédületes reklámművészettel világot járó fehér sátorvárosának.

Barnumék módszere amerikai. Jelszavuk: olyan lármát csinálni, hogy mindenki kíváncsi legyen *egyszer*. Nagyváradon pedig éppen csak egy előadást tartanak...

*

És ettől az egytől is fél Somogyi direktor. Siránkozik, hogy Barnumék tönkreteszik. Lehetetlen. *Egy* előadással s az előbb idézett jelszavával lehetetlen. Csak ne kövesse Somogyi is a Barnumék üzleti jelszavát, s ne az legyen a célja, hogy *egyszer* mindenkit behúzzon nagy lármával. Mert hasonló fegyverek mellett *nem* a kipróbált amerikaiak húzzák a rövidebbet. Somogyi direktor pedig igen barnumi módon cselekedett legutóbb a Herczeg darabjával is. Bizony ezt sem nézi meg a mi színházunkban egyszerűen többször senki.

Barnumék kóklerek. Somogyiék művészek. Ha így van: nem árthatnak egymásnak. Mihelyt Barnumék lesznek művészek vagy Somogyiék a kóklerek: már kész a baj. Ezen már a belügyminiszter sem segíthetne...

Sz 1901. április 21.

397. EGY KIS SÉTA

Vasárnap délután munkaszünet van, tessék egy kis sétát tenni. Megmondjuk azt is, hogy merre. Amerre mi ma jártunk.

Közeledik a május. Zöldellő és virágos fák csalják úgyis az embert. Tessék sétálni a Schlauch-park, no meg az úgynevezett kanonok-sor felé.

A kétféjű sas a püspöki székesegyházon ne botránkoztasson meg nagyon senkit. Ezt a nyomorult kényszerűséget már úgy látszik, hogy düh nélkül kell túrnunk.

De nézzék meg a kanonok-sort, s gondolkozzanak...

Az előkelő, feszező jómódról valló paloták redőnyei le vannak bocsátva. Lakosai a legműhasznább, legingyenélőbb emberek. Aki dolgozik közülük, az nincs is itt. Wolafka például dolgozik. De hogy? Felekezeti harcot, forradalmat szít a kálvinista Rómában. Az a nagyváradi hájú, kövér pap, aki csupa erő és vér és fanatizmus, többet árt a magyar társadalomnak s a magyarságnak, mint kilencven szocialista agitátor s ezer kétféjű sas. A többi is egytől egyig, mert hasztalanul vonják el ezer és ezer éhezőtől a kenyeret.

Röviden: ez a kanonok-sor.

Sétáljanak aztán el bármely külvárosi részbe. De erősítsék meg

a szívüket. Mert nyomort, bünt és piszkot látnak. Meglátják, hogy mennyi nyomort lehetne enyhíteni, s mennyi könnyet letörölni a kanonok pénzével.

Ha ezt meglátják és átgondolják: eredményes volt a vasárnapi séta...

NFU 1901. április 22.

398. SZÁLLÓ LEVELEK

Valaki nyomtatványokat, amolyan szálló leveleket nyomott ma a kezembe. A nagyváradai jogakadémián osztogatták, ott kapta ő is.

Kaas Ivor br. levele az egyik szálló levél a budapesti egyetem magyar keresztény ifjúságához. Bartha Miklós úr jezsuita vezér cikke a másik a kereszttről, ugyanaz a cikk, melyben a kálvinista Bartha megalkotta a *keresztény* szót mint arany középutat a *keresztények* és *keresztényének* között. Beöthy Ákos pohárköszöntője s Rákosi Jenő vezércikke a nemzeti ideálról, e két valóban becses magyar elmenyilatkozás, szálldosnak a szálló levelek közt még.

Szálldossanak békén. Ezer meg ezer számban terjessze e szálló leveleket ama bizonyos nagybizottság. Mi ezt szebb és okosabb passzióknak tartjuk egyéb úgynevezett jogászpasszióknál. Nagy veszedelmet nem keltenek. Megírtuk elégszer. Eljön a megkomolyodás ideje, a keserű élettudás, mert oly hamar illannak el az ifjú évek. Aki pedig már kellően komoly: tanulhat a szálló levelekből is. Beöthy Ákostól: becsületes, igaz, magyar lelkesedést, Rákositól: a nagy tömegek szájizén szólni, Kaas Ivortól: milyen kár, ha a tehetséget megöli a fanatizmus, s Bartha Miklóstól: szónoki cafrangokat és azt, hogy a kálvinista jezsuitizmus ravaszabb az igazinál.

Okos fő mindenből tanul, s *helyesen* tanul. Tanulni fognak sokan a szálló levelekből is.

Mi hát csak ama nagybizottságról beszélénk keveset. Ez a nagybizottság olyan szörnyűen naiv. A *nemzeti eszmét, a tiszta magyarságot, az erkölcsi feljőhódást* akarná hirdetni szóval és a szálló levelekkel, de mindenütt elárulja, hogy bizonyos *idegen faj*, a keserves *verseny* a bibi.

Édes nagybizottság, mennyivel tiszteletre méltóbb volt ennél a naivságnál, melyet *sancta simplicitásnak* keresztelt el az izzó máglya parázsán Johannes Husz, amaz eretnek.

A *verseny* fáj hát, édes nagybizottság. A *verseny*, melyben elég erősek nem tudnak lenni.

Régi igazság, de hajh, sokáig kell még siket fülekbe zúgni: egyenesen és becsületesen a cél felé! Ha felülkerekedik az ügyes zsidó, a vasfejű székely, a debreceni kálomista diák: ne rántsanak kardot, keresztet, ne mondjanak orációkat, ne írjanak röpiratokat, ne szórják a szálló leveleket...

Fel a versenyre! Tanuljanak és dolgozzanak! Főzzék le az előtört ebadtákat! De mindenekelőtt legyenek őszinték!...

Sz. 1901. április 25.

ae.

399. TARKA ESTE

(Gringoire újra – Premier – Szép Galathea Székely Irénnel)

Igazán tarka volt az este. Sok-sok színhangulat – hang és olyan valamik, amiket eseményeknek hívnak színházi bennfentesek. Hogy e sokszínűségben a harmónia is sok lett volna, az események igazán események, s a hangulatok zavartalanok: ez már más kérdés. Mindenesetre egy este kapni a romantika csodaszép virágát, Gringoire-t, egy méltóságos államtisztviselő első színpadi próbálkozásait s a legszebb és legszebb [!] zenélő szobrot. Ez az érdekesség megfogta a publikum kíváncsiságát is. Telt háza volt a tarka estének. Gringoire újra feltalálását kedves dologgal magyarázzák a fent már említett színházi bennfentesek. A fiú legszebb diadalát akarta látni az *édesanya*. S Nyárai Antal ma tán művészibb volt, mint valaha, hiszen édesanyjának játszott. Balázs Olgát a darabban P. Tóvári Anna pótolta igen jól. Sajnos, E. Kovács Mariskát ma sem pótolta senki...

Szohner Antal várta legnehezebben a Banville meséje végét. Fent ült a városi páholyban, s lent a közönség azon töprengett, mint érzi magát egy méltóságos úr színházi lámpalázban. *Huszárosan*, az egyfelvonásos s vígjátéknak keresztelt miniszteri tanácsosi darab. Mit is írjunk róla? Jól játszották meg a színészek. A szerző leánya játszotta a darab női szerepét. Mulatott a közönség, s kedves udvariassággal hívta egypárszor függöny elé méltóságos s az irodalommal passzióból fraternizáló szerzőjét. S a darab? Istenem, hát jobb, mint amilyennek vártuk. Szenecirozott tárcalevél, mely valamelyik bácskai lap rovatában esetleg furoret keltezt volna. Igaz, hogy végighallgatása után nem tudjuk: voltaképpen mi közünk nekünk ehhez az egész históriához. De vigasztaló, hogy a szereplő alakok sem tudják, hogy kerültek ők egymáshoz.

A kis, logikátlan história voltaképpen megelégedett volna egy szellemes monológ keretével is. A mese – ha ugyan mese – a katoná-

tiszt, főleg huszártiszt urak világát mutatja nagyon üresnek, könnyelműnek, felületesnek. Van egypár ügyes ötlete, s dilettáns munkának beválik. A szereplők közül, a darabocska lelke, Peterdi (Marsjay huszárezredes) igen jó volt. Kedves nagyon Szohner Olga, aki virágokat kapott, s ügyes a Pataky hadnagya. De meglevenedett a mi zengő, szép szobrunk. A tarkaságokat aransugár fődte be. Galathea énekelt, Székely Irén, ugye ne írjunk egyebet?... Nem, nem. Pygmalionok volnánk csak, ha kritikát írónk.

Sz. 1901. április 25.

400. A TÉKOZLÓ APA

Élt a múlt század elején Párizsban két jó barát, nagyfejű, gyapjashajú mind a kettő, víg, könnyelmű mind a kettő, író mind a kettő. Közös volt a lakásuk, közös a pénztárcájuk s közös számtalanszor – a barátnőjük is. A jóbarátokat ezen a szent érzelmen kívül a vér is egymáshoz fűzte, apa és fiú valának ők, s a sajátos viszony valószínűleg azért épült fel közöttük, mert a fiúnak nem volt anyja. (Ez is a legritkább esetek közé tartozik, mert ha apja nincs is mindenkinek – anyja feltétlenül.) Az apa – Dumas père – így beszél el a fia világra jövetelét.

– Dolgom volt a Rue Lafayette-en. Bementem a házmesterhez, hogy letegyek ott egy névjegyet. A házfelügyelő nem volt odahaza, s egy édes, szőke asszony volt a felesége. Alors: imígy született Dumas Sándor úr.

Dumas fiú tizenhét éves koráig rokonainál volt, akkor apjához került a fővárosba, s kezdődött a különös, érdekes, kedves, de a spiszbürgerek [*] előtt érthetetlen kettős legényélet, melynek a *Le père prodigue*, a Nagyváradon tegnap bemutatott *Tékozló apa* a naplója. Stilizál benne Dumas, de André éppen úgy ő maga, mint *A kaméliás hölgy* Armandja. A *tékozló apa* 1859-ben készült, mikor Dumas már korlátlan ura volt a színpadnak. – Szerkezetét, machéját tekintve a Dumas legerősebb darabjai mellé állíthatjuk a *Tékozló apát*, melynek majdnem olyan ragyogó kelengyét adott Dumas, mint *A nők barátjának*. Mot mot-t követ, miként a régi írások iniciáléi, itt is ki van festve minden kezdőbetű, mégpedig színarany-nyal. Istenem, mennyi elmésség, micsoda szellemi rakéták. S nemcsak a tűzzel, de a tűzijátékkal is veszélyes játszani, meg is égette magát néhány előadó alaposan. Ami nem is csoda, s amit nem írunk a ter-
hükre, hisz Dumas-darabot még akkor is nehéz játszani, ha adják Bissont, Feydeau-t és Valabrègue-et. Azonban úgy sem játszották

A tékozló apát, ahogy egy francia boulevard-bohózatot kell. Teljesen más hangnemben, mint például a katonabanda a magyar népdalt. Ám azért nem haragszunk, egy Dumas-darabért megbocsátunk mindig az Erdélyi-párnak, Deésynek és társaiknak. Csak P. Szép Olga, Peterdy és Nyárai találták el olykor-olykor a Dumas stílusát.

Sz 1901. április 26.

401. HÉTRŐL HÉTRE

...Az idő, e szeszélyes dáma, többet beszéltet magáról, mint Freystädtler Flóra. Mostanában pláne szeszélyesebb, áprilisebb volt egy hisztériás asszonynál. Kacérkodott az északi sarkkal, az egyenlítővel. Fagyot hozott és virágot, nyarat és havat. Megdídereggett, és lángra gyújtott...

Ez az örült szeszélyesség félhalálra kínozta sokakat. Örült szeszélyességben barátokoztak tavaszi ruha és prémes bunda is, virágos nyári kalap s vastag boa, tél és nyár. Müller Salamon ma fagyaltot készített, holnap már beszönyegelte az ablakokat. Mesés, szörnyű hírek érkeztek tutajos tótokról, kik befagytak a Körös vizébe, művésznőkről, kik fagyosabbak, mint máskor, pénzemberekről, kik zsebükön tartják most még jobban a kezüket, a szegény Janó drótostót csizmáiról stb.

Hideg volt a világ nagyon... E percben azonban itt a május. Négy nappal jött hamarabb. Ragyog a világ és melegszik. Kis tervek szövődnek bizonyos kirándulásokról a Püspökfürdőbe, s nagy májusi barátkozásra rendezkedik be az ifjú és örökifjú emberiség...

*

... Április, a szeszélyes golyhó, hozta divatba újra a színházat. És a színház nyitva marad a szerelmes május alatt is. A bohó gondolatok jó része a kis cifra palota felé fog szállani. Ifjú álmatlanságok csendjében szálló sóhajok vádolni fogják Székely Irént, Mary Haltont s a többi szépet. Mert a legbájosabb Mimóza aranyos bájossága, lebilincselő művészete fogja nemsokára ismét két estén beragyogni a nagyváradi színházat. Sőt – úgy lehet – egy harmadikon is. Olyan tervek szövődnek, hogy a művésznő egy hangversenyt is tart, nagy meglepetéseket ígért, ha eljön

*

És ha már benne vagyunk a titkos tervek leleplezésében, mondjunk még el egyet. A nyár folyamán, még tán június végén a régi Elektra-napok fölelevenítése készül. Komjáthy János, a debreceniek művész-direktora, már régebben megígérte, hogy a nyíregyházi nyári szezon végétől átjön hozzánk, s bemutatja két estén Cyrano de Bergeracot, melynél még pompásabb előadásban nem került színre magyar vidéki színpadon nemes stílű francia darab. Még csak terv ez, de bizonyára mindenki óhajtja, hogy teljesüljön...

*

Na dehát pompás kis színdarabot játszottak ám el tegnap a híres bonni egyetemen is. Hogy is mondta a nagy beszélő imperátor:

Természetesen mindnyájuknak csak azt kívánhatom és mindenekelőtt önöknek, akik ma itt összegyülekeztek: hogy életök estéjén épp oly szép életre pillanthassanak vissza, mint őexcellenciája, nagyatyámnak hűséges szolgája, hogy ha majdan nyugalomra hajtják fejüket, önökről is el lehessen mondani: *jámbor és hűséges szolgák voltak.*

Halljátok, mély tudományú, bölcs professzorai a bonni egyetemnek? Heuréka! A császár feltalálta az emberi élet célját és boldogságát. Jámborul és hűségesen szolgálni a császárt...

*

... Épületes dolgok. De a mieink még épületesebbek. Elvégre a német császársághoz nincs kötve, hogy képviselője okvetlenül okos ember is legyen. De aki szellemi vezetésre vállalkozik, az mégsem lehet tökfilkó!... Magyar újságírók támadják a budapesti egyetem egy tudósát, mert megvan a maga vélekedése kicsi, szűk emberi dolgokról... Hát itt tartunk már? A filozófia ismét ne legyen más, mint ancilla theologiae?...

*

... Ragyogj, májusi sugár, tüzesen ragyogj!
Muszáj ez a kis biztatás. Ma már ráncigálni kell a világosságot.

Sz 1901. április 28.

Jó tíz esztendőig éltem abban a hitben, hogy az éjjeli muzsika már csak a sváb falukban dívik, s e helyeken is *nappal* adják.

Nem könnyen törődtem a dologba. Még nem is régen igen zokon esett nekem a romantika kopása. Aztán beletörődtem. Jogász koromban egynehány magammal restaurálni akartuk a szerenádot. Sikerült is egy esetben. Másodszor ránk ütöttek a rendőrök, felírták a neveinket. A banda trógeréig mindannyiunkra úgy ránk sózták éjjeli csendzavarásért a büntetést, hogy elment örökre a kedvünk a romantika-mentéstől.

Forogtak az évek. Megsavanyodtam, megkoptam, megjőznoztam. Ekkor már utáltam minden naivságot, az éjjelizenét is, amit különben is csak Degré Alajosból és társaiból ismer a nagyvárosi ember.

És Nagyváradon a legelső robotos éjjel, hazatérőben szerenádokkal találkoztam. Éjszakai mulatozástól fáradt ifjakkal s cigánybandával.

Az éjszaka pedig, éjfél után valamivel, megmosolyogtatott egy szerenád. Valamelyik utca torkában, alacsony ablakú ház előtt működött a banda. Pár lépésre két felhajtott felöltőjű ifjú. A sarkon pedig egy meghatott, falnak dőlt, ábrándozó rendőr...

Kicsi dolog az egész, itt, e helyen rendesen nagyobbakat ostromlunk. De mégis csodálatos, hogy ez a már numerusra nézve is nagy város, levegőjével, haladásával pedig valósággal nagy – mint őrzött s őrizhetett meg magában annyi kisszerűséget, hogy ne mondjunk muccsaiságot, mely szót reánk használják elmés, de valóban muccsaián elmés budapesti kollegáink.

Mert naivabb, komikusabb valami alig van az éjjeli muzsikánál. Elsősorban is a cigánybanda csak olyan éjfél utánra nyúló magyar stílű lumpoláshoz illik.

Túlságosan olümposzi élvezethez nem jut hát a minden bizonynyal jó ízlésű, imádott nő, ki hihetőleg nem is olyan mámoros, mint lumpolásból jövő, szerelmes ifja. És én azt se venném szívesen, ha legedesebb álmomból minden komoly ok nélkül felzavarnának. Már bocsásson meg az én szerelmes ifjam, de van szalon, hangverseny, színház, korzó és – nappal. Az ifjú úrnak pedig okvetlenül ártalmas a szerenád. Esetleg érte marad fent, pezsgővel csinál hangulatot, utána pedig kedvet kap a folytatásra. De hát a szomszédok, kik végre is nyugodtan akarnak azért aludni, mert X. ifjú úr szerint csak egy kislány van a világon... És ezer és egy más ok...

Bocsássanak meg nekem, de nem illik a naktmuzik a mi nagyvárosias vagy nagyvárosiaszkodó – mindegy – világunkba...

Istenem, hisz mi annyi más módját tudjuk, mint értessük meg magunkat a szeretett nővel. És ezek közül egyik sem – legalább nem sokaknak – kellemetlen...

Sz 1901. május 1.

ae.

403. HÉTRŐL HÉTRE

Fáradt a világ. Mintha valami hosszú, nagy pihenést akarna. Pár éve még éreztük a zivatar nehéz, nyugtalanító levegőjét. Villámok is cikáztak. Születtek új eszmegyermek. Vívódtak az agyvelők. Vészes, terhes fellegekként csoportosultak egymással szemben a jövő korszakok forrongó eszméi. Már a legközönségesebb frázis volt a mi korunk gondolkodóit a jövő világ élesztő gombáinak titulálni. Ím, egyszerre csak előmlöttek a sűrű, vészes felhők. Bágyadt és sűrke lett a világ. Elromlottak az élesztőgombák. Eljövendő századok, várhattok egy új erjesztésig!...

*

Milyen csendes volt például az idei május...

Hűvös volt és csendes. Szinte csak megszokásból állottak meg beköszöntésekor azok a gondolatok, melyek még nem régen e napon eget és burzsoát vívtak. A fiatal munkás kivասaltatta a piros nyakkendőjét. Budapesten egy kicsit sétatüntetett. Nagyvárádon már csak annyit konstataált, hogy szebb volt az idő tavaly, s jó volna Shakespeare úrral szólván, pénzt venni magunkhoz, ha volna honnan...

*

Hiába, csak ifjú korszakok csinálhatnak vihart. A mienket pedig a normalista agyvelő sem tarthatja annak. Annyira öreg már, hogy a bőraláfecskendezésekre sem ficáncol. Fáradt, pihenni akar. Egyelőre semmi egyebet. Vár az újra, mely félre fogja tolni – valamikor... Ez tetszik meg minden nyilvánulásában, de főleg művészetében, irodalmában. Ez a nagy fáradtság igen, mely hasonló a hasisevőjéhez. – A nagy norvég, mikor már elért oda, hol a levegő ritkasága megvéri a tüdőt, beleszaladt a ködbe, mert megtanulta, hogy az égig szállni kissé bajos. Björnson is a nagy vállalkozások hiábavalóságát prédikálja. Fáradt voltukban ott tartanak már a mi nagyjaink, ahol Aiszkhüloszék. Rábíznak majd mindent a *fátumra*. Bajlódjék ő az emberekkel...

*

Ugyanezt bizonyítja az a nagy siker, amit most Bécsben Wolzogen Überbrettl társasága arat. A megfinomodott brettli ez. Kisugározása a mi fáradt cinizmusunknak. Apró kristályszemek ragyogása a divatjukat múlt nagy koncepciók helyett. A mi életünk igazságainak tükröcskéi. Olyanfajtan különbözik a kothurnusos szinpadtól, mint egy Heine-dal az Iliásztól, mint Alphonse Allais, Catulle Mendès és a többiek művészi apróságai a Flaubert vagy Balzac regényeitől...

*

Überbrettl társaság toborzását vette tervbe egypár *nagyvárad*i fiatal író. A nyáron rendezne majd kéthetenként nyári deszkán előadásokat. Színésznők, színészek, könnyű rímű poéták, írók s muzsikuskok csinálnák ez estéket. Egyfelvonásos paródiák, énekes dialógok, kuplék, helyi vonatkozású egyéb apróságok volnának az überbrettl műsorán. Szeretnék, ha a mindenképpen szép és új terv megvalósulhatna...

*

Az egész színi szezon azt bizonyította, hogy a nagyvárad-i közönség páratlan a magyar vidéken. Bizonyította azt is, hogy a hosszú vakációt nem szabad teljesen erkölcstelen, durva zengerájoknak átengedni. Az a közönség, melyet a mi gyenge társulatunk sem tudott a színháztól elidegeníteni, mely Mary Haltont öt zsúfolt házzal nézte meg, melynek Szép Helénát egy szezonban ötször lehet előadni, de önálló ítéletmondással buktatta el a Brioux összemesterkélte darabját, s rossz előadásban is észrevette Ocskay brigadéros bámulatos, mesteri effektusait: bizonyára megérti az überbrettlit – hogy úgy mondjuk – *filozófiáját* is...

*

Haltonnak, ki Nagyváradon Mária nevet kapott, ma este már Miskolc tapsol. A színház táján nagy tervekről beszélnek. Híres vendégekről. Ellenben Barnum itt lesz tizedikén, s csinál egy egynapos Amerikát. És különben hideg a május. Az egynemű emberek ma sem szeretik jobban egymást, mint mindig. A kis botorságok ma is sűrűen kergetőznek. A krónikáiró pedig, íme, ma is pesszimista volt, s ma sem tudta másképp befejezni heti krónikáját, mint méla akkorddal...

Sz 1901. május 5.

Dyb.

404. A TANÍTÓ EGY SZOBÁJA

Valamelyik budapesti lap hozott hírt tegnap a *mindszenti* tanítóról. A mindszenti állami tanító évek óta várja, hogy kétszobás lakást kap, amilyen őt megilleti. És évek óta egy kis szobának keresztelt zugban kellett laknia, mert az állami iskola építését kényelmes tanítói lakással minden évben biztosra ígérték. A mindszenti tanító egy darabig reménykedett. Jobb szeretete volna ugyan, ha az ügyezett *természetbeni* lakás helyett megadják a nem sok *lakáspénzt*, melyért mégiscsak különb lakást kapott volna, de csak reménykedett, s meghúzódott nagy családjával együtt a kis zugban, nagy szerényen, mint az egy néptanítóhoz illik, ki a magyar kultúrát képviseli és terjeszti fent a zord határon, *Várt, várt, várt* – mint Nyárai színész úr énekli. De már nem győzött várni. A tanfelügyelője jóváhagyásával építtetett a kis zughoz még egy kis zugot. Hiszen egy szobába zsúfolva családjával együtt már évek óta nem volt egy kis tanulásra öt percig ideje és módja. Aztán kérte a községet mint az iskola fönntartóját, hogy térítse meg neki ez okvetlenül szükséges építkezés költségét. A község persze hallani sem akart róla.

Bizonyosan voltak méltatlankodó hangok is:

– Haszontalan, naplopó iskolamestere, még palota kéne neki.

Mert így intézik el még szép honunk sok helyén a tanító urak dolgait. A községre aztán rácsáfolt a közigazgatási bizottság, mely egyenesen *kötelezte* a tanítót az építési költség megfizetésére. Most már szegény tanító ugyan pórul járt. Ha a *természetbeni* lakás helyett *lakáspénzt* követelt volna, igen kényelmesen ellakott volna, s még tán pénze is marad. De mert évekig *szerény* volt, lakott évekig egy nyomorult zugban, s ráadásul – *ő fizet...*

Van talán vagy tizenhét Mindszent község Magyarországon. Nem tudni melyikről szól a budapesti lap híre. De szóról szóra illik *Érmindszent* állami tanítójának az esetére. Habár az is lehet, hogy *két* Mindszenten is előfordult ugyanaz az eset. Leírtuk, hogy elmélkedjenek rajta, akiket illet. Annyi bizonyos, hogy veszettül szép dolog minálunk még mindig néptanítónak lenni. Hogy is énekli Nyárai színész úr: „*vár, vár, vár, de hiába vár*”... A mindszenti tanító esete azt bizonyítja, hogy *nem hiába vár...*

Sz 1901. május 8.

ae.

FÜGGELÉK I.

Kétes hitelű szövegek

1894. április-május – 1901. május

405. AZ IFJÚSÁG KIRÁNDULÁSA

Amit a helybeli gimnázium érdemes tanári kara már egy hóval előbb tárgyalás alá vett: a Szilágysomlyóra való kirándulás, íme beteljesedett. Minő szívrepesve várta a fiatalság és minő szomorúsággal tekintett a csaknem mindig borús időre.

Eljött hát mégis a várva várt reggel, s az ég keleti része lassanként kezdett kiderülni, s az első napsugarak eloszlatták a borús kedélyeket a szorongó szívekből.

Miután az előhírnököt elküldték a fontos üzenettel: „Megyünk!” – megindult a 100 tagból álló csapat Székely Ödön és Ujj Bálint tanárok vezetése mellett a „Petőfi-induló” éneklésével a Wesselényi utcán végig s föl a Taplóson keresztül Varsolcnak.

A fogadtatás

10 óra tájban ért a csapat Varsolc faluhoz, hol az útszéli csapat-székben vidám pihenőt tartottak. Csaknem egy órai pihenés után ismét felkerekedett a fiatalság, hogy közelebb jusson kitűzött céljához. 11 órakor értek Perecseny községhez, melynek végénél már várta a somlyaiak háromtagú küldöttsége, az ottani atlétikai klub három biciklistája, s szíves szóváltás után a menet tovább haladt.

12 óra 10 perckor értek be Sz.-Somlyóra, hol a város végén az ottani algimnázium ifjúsága fogadta kitörő örömmel a fiatal turistákat.

Fogadtatás után a várkertbe vonult a csapat, követve a helybeli fiatalságtól s a nagyszámú közönségtől, ahol az ismerkedés volt, és az igazgató szép beszédben üdvözölte az érkezőket, kifejtve azon szép álláspontot, melynek alapján a magasabb tanoda szeretettel közeledik az alsóbb felé. Azután az érkezett fiatalságot szállásolták el a szíves vendéglátó családokhoz, s mindenütt nagy érdeklődés mutatkozott, úgyannyra, hogy némelyik tanuló felett valósággal összeveszett a lakosság, nem tudván megegyezni afelett, hogy melyik kaparinthassa magának.

Azután eloszlott a tömeg, ki-ki hazamenvén, hogy vendégét illően megvendégelhesse.

Ebéd után ismét összegyűlt a csapat, és kivonult a vasúti álmához, fogadandó egyik akkor érkező tanárát: Petri Mórt.

Séta a Magurára

Három óra tájt az egész fiatalság sétát rendezett a remek kilátással kecsegtető Magura hegyre, helybeli vezetők kalauzolása mellett. A kiránduláson két tanár is jelen volt, s megtekintették a Magura tetejéről a városra nyíló gyönyörű kilátást. A lakosság köréből is temérdeken kísérték ki ez alkalommal a fiatal turistákat, magyarázgatván a hegy alatt elterülő táj egyes pontjait. Csak estefelé tértek vissza a városba Kozma János kürtös kúrtharsogása vagy felváltva Kiss Endre dobos dobpergése mellett. De az ifjúság ahelyett, hogy szállására térjen megpihenni a kettős út valóban nagy fáradalmi után, szétszéledt a városban, egyik része a bor- és sörmérésekben volt feltalálható, a másik része a tornatelepre vonult, hol egynéhányan tornászügyességüket mutatják be.

Azután egyik tanáruk felkérésére hazavonultak a kiránduló tanulók szállásaikra, bizony már jó késő éjjel volt és szende álomban folytatták azt, amit egy nap alatt valóságban átélveztek.

Hazatérés

Az ifjúság hazatérése előzetes megállapodás szerint másnap (vasárnap reggel) kellett volna megtörténnék, azonban a reggel keletkezett nehéz idő és záporosó megakadályozták, s el kellett marasztani az indulást: csak amikor úgy 9 óra tájban felderülő nap felszikkasztá a megázott utat, határozták el a hazatérést. Déli 12 óra 5 perckor indultak el a somlyaiak szíves vendéglátó karjai közül, miután a somlyaiak is megígérték látogatásukat, mégpedig rövid idő alatt. Szívélyes búcsúvétel után, a közönség riadó éljenzése mellett megindult a kis csapat haza, Zilah felé.

Délután 5-6 óra közt ért be városunkba, hol már a nép nagy tömegben várta érkezésüket, s az iskolában összegyűlvén, miután a jelenvolt tanáraikat, különösen Székely Ödönt, a kirándulás megszervező elnökét hatalmas ovációban részesítették, rendben szétoszlottak.

Így ment végbe a már régebben tervezett, de a minduntalan közbejött akadályok miatt többször elmaradt kirándulás, méltóan egy

hírneves főgimnázium komoly tanárai elhatározásához, a legnagyobb rendben, melynek emléke sokáig fog élni úgy a somlyóiak, mint ifjúságunk minden szépért lelkesülő szívében.

Ifjúság 1894. április-május

406. LEGSZEBB VERSEK

cím alatt adott ki egy kötetet Rigó úr, a Vihar belső munkatársa. A cím sok önbizalomra vall, ami Rigó úrnál könnyen érthető. Őt ugyanis nagybátyja, Alborák Emőd Mária vezette be irodalmunk népes csarnokába, és ez a tény nem utolsó ajánlólevél.

Rigó úr kötetében versek vannak. E versek részint rövidek, részint hosszúak. A verssorok így hozzávetőleg egyforma hosszúak. Műfaj tekintetében részint bor-, részint sördalok, sőt egy pezsgő is van, melyet akkor írt, mikor Pollacsek J. János urat saját pincéjében ünnepelték jó barátai.

A kötethez Ady Endre írt előszót. Idézzük belőle a következő részt: „A költő e bordalokkal nagy szolgálatot tett az Első zilahi józanéletűek egyesületének, és befűtött azoknak a vendéglősöknek, akiknek borai őt e versek megírására inspirálták.”

A kötet ára 40 król fölfelé tetszés szerint.

Vihar 1898. április 2.

407. ÚJ EGYLET

Közóhajra városunkban egy mértékletességi egylet alakult. Az egylet neve: „Első zilahi józanéletűek egyesülete.” A szépreményű egylet megalapításában tevékeny rész vett „A sárga földig” című asztaltársaság.

Vihar 1898. április 2.

408. A ZIVATAR

Csak kaparíthatnók meg az Ön üstökét, majd lenne önnek zivatar. Ön rémítő ember; ha van önben emberi érzés, ne írjon soha verseket.

Az új verses áramlat megnyomorítására s az ön örök szegényére
íme versének egy hatásos része:

*Vad zivatar harsogó dalja
Bús szívemet vágja, rugdalja.
Cikkekázó ég lángos sugára
Szakadj le e siralmas tájra,
Szűm panaszát hozzád harsogom
Míg a hűtlent meg nem bosszulom!*

Nagy János úr, önt megboxolom, ha lapunkat tovább merész-
kedik háborgatni.

Vihar 1898. április 2.

409. A SZERKESZTŐ SZÜRETEL

Hajh! nagy ünnep ez a redakcióban. Kivonul a tábor, már ti.
a szerkesztőség, és szomjas szívvel és torokkal üdvözli a nyomtatott
betűk főimperátorát, aki mint új szőlőgazda most tartja az első szü-
retet. És ilyen ünnepélyes alkalommal elfelejt az ember sok mindent.
Negligálja – legalább egy időre – egy-egy véres szájú lapkollégának
igazságtalan támadását. Mert igaz, hogy a sajtó – ha mosdatlan szájú
is – nagy hatalom, de a borsajtó ilyenkor mégis olyan fontos, hogy
holmi hatásszomjas támadásokra reflektálni nemigen lehet. Így van ez
jól. „A kutya ugat, a karaván halad.”

DRU 1898. október 6.

410. SIKERÜLT FÉNYKÉPEK

Kiss Ferenc ismert fényképészünk a múlt napokban lefotog-
rafálta szerkesztőségünk tagjait. A szerkesztőségi szobában együtt
vannak a munkatársak (máskor – bevallhatjuk – nemigen történik
meg). A szerkesztő előtt egy nagy halom újság, az olló azonban nincs
kezében. A lap poéta-főmunkatársa alighanem verset ír, el van me-
rülve gondolataiban, előtte papír, kezében toll. A munkatársak közül
mindenik el van foglalva. A telefonnál fülel a kagylóval az egyik.
Valami szenzációs hírt hallhat, mert az arcán izgatottság látszik.
A korrektúrát veszi át a másik munkatárs, míg kettő – komolyabb

hírlapírókhoz illően – nem kér részt a kellemetlen munkából, hanem olvas csendes nyugalommal egy hosszú színlapot. A kép igen sikerült, csak dicséri a különben is jónevű fényképészt.

DRU 1898. október 14.

411. ŐSZI NAPSUGÁR

Hull a levél – szól a régi nóta! Megsiratjuk minden elmúláskor a hervadt virágot, a hulló levelet, de mindig van új, fájó sejtelmünk, új könnyünk, mikor meg-megzizeg a hervadó virág, a bujdosó, száraz falevél. Az áldott nap mit tud a mi bánatunkról? Ráragyog a pusztuló ligetre, kacérkodik a hervadással. Ő örök ragyogás, örök szeretet. Kicsalja a zöldellő rügyet, mit tehet róla, ha sorsa hervadás?... Já-runk a száraz falevél zizegő szőnyegén. Letiporjuk a lehulló virágot, hiszen a sorsa úgyis csak az lesz. Virágnak, ha hervadt, emléknek, ha régi, ugyanaz a sorsa: megsiratjuk... félredobjuk. A nap, az áldott nap csak nevet, csak mosolyog; mit tud ő arról, hogy ilyen kicsinyes dolgok miatt fáj, sajog a szívünk?...

DRU 1898. október 25.

412. ELLENŐRZÉSI FŐSZEMLE

Nagy nap volt a tegnapi nap a tartalékos tiszt urakra nézve. Tegnap volt a hagyományos ellenőrzési főszemle, melyre a tartalékos tisztek a ténylegeseket megszégyenítő pontossággal, rémítő önérzet-tel, új egyenruhában, civiles magatartással, jó adag drukkal jelentek meg. Átesve minden veszélyen, belepte a korzót a tartalékos tábor. Volt kardcsörtetés, feszítés, ismerkedés, barátkozás és ami minden jól végzett dolognak befejezése szokott lenni: – hatalmas magnum áldomás. – A mi fiatal poeta-munkatársunkat annyira fellelkesítette a nagy esemény, hogy rögtön verset írt róla. A vers nagyon rossz, de munkatársunk *tárcáját kötötte* ahhoz, hogy közöljük. Ettől való félelmünkben fogadja el a verset a szíves olvasó:

*November négy egy hosszú évben
Hires, dicső és drága nap,
Akkor feszít fényes rubában
Sok ismeretlen hős alak;*

*Akik máskor jámbor polgárok
S megbuzzák szépen magukat
– E nagy napon nagyon feszítnek
A tartalékos tiszturak.*

*Büszkén járnak a sétatéren,
Tartásuk betyke és merész,
Mert azt hiszi a tartalékos,
Hogy most minden szem rája néz.
Ha nagy csoportban lépdegélnek,
Csörtetik büszkén kardjukat...
Egy évben egyszer, így szokták ezt
A tartalékos tiszturak.*

*A lányok nagy zavarban vannak:
Mennyi sok tiszt, ez szörnyűség.
Hisz annyi tiszt van a világon,
Hogy minden lánynak jut elég!
És ez borzasztó nagy baj lenne,
Mert így lejárják magukat,
Még jó, hogy nem igazi tisztek
A tartalékos tiszturak...*

*Ők nem gondolnak elmulásra,
Mert szép az élet így nagyon:
Az embernek egyenruhában
Oly sok tekintélye vagyon.
De hát rövid a nagy dicsőség
S mikor a másnap felvirrad,
– Ismét jámbor polgárok lesznek
A tartalékos tiszturak.*

DRU 1898. november 5.

413. MI HÍR VAN?

Sötét, ködös éjjel borul az alvó városra. A kávéházak széles, hatalmas ablakain átsugárzik a gázfény, küszködik a sötétséggel, a köddel. Azt hinnők, csak a mámor van ébren. A mámor, melynek lepel a sötétség, nappal az éjszaka. De nem! A mámor mellett fennvirraszt a munka. Az emeletről két ablakon keresztül átsugárzik a fény az éjszakába; odafenn virrasztanak. Az asztalok mellett sápadt, tüzes

szemű, beteges alakok. Előttük papír, keresztülfutva fekete sorokkal. A kis szobába behallatszik a szomszéd nyomda zaja, a gép lármája, s ők írnak tovább, tovább, csak néha tekintenek ki a ködös, hideg éjszakába, mintha attól merítenének ihletet. Dolgoznak, írnak szívökből, lelkökből. Mert majd pirkadni fog! Felébred a szunnyadó város. És várja a tegnapi krónikáját, várja azt a szellemi táplálékot, amely neki nélkülözhetetlen, azoknak az éjszakázó, sápadt embereknek pedig egy megrövidített élet. S mikor nyájas, reggeli hangulatban kézzel kézre jár a tegnapi históriája: a hírlap, fűtetlen rideg szobában lázas, nyugtalan, beteg álmát alussza a mámor munkatársa, a *tegnap* krónikaírója: az újságíró; mert övé a munka érdeme, melyet senki sem ismer el, csak az a rovátkás papír: a hírlap... De még éjjel van. A papír még mindig éhes. Hajrá! dolgozni annak a közönségnek, amely csak a lapot ismeri s azokat a sápadt, agyoncsigázott embereket soha!

DRU 1898. november 12.

414. ÖTLETEK

Hány évre teszi tönkre a férfi a nőt egy gyöngé órájáért.

*

A bűnbeesés szülte a fügefalaevelet, és ezzel a toalett gondokat; azóta a toalett-gondok sokszor okoztak bűnbeesést.

*

Akármit mondanak a moralisták, az erény grácia nélkül ijesz-
tőbb, mint a kecsesség erény nélkül.

*

Igaz, hogy csak tökfilkó megy lépre a kacér nőnek, de éppen az a kacér nő művészete, hogy a legokosabb emberből is tökfilkót csinál.

DRU 1898. november 14.

415. TAVASZ

Telünk se' volt, már itt a tavasz. Tegnap enyhe levegő, tavaszi napsugár; az éjjel csaknem langyos eső, – ki a manó barátkozik meg ezekkel január harmadikán?

No, aztán hogy milyen a korzó! Végig nem lehet menni rajta.

Hát mármost, hol lesz bemutatva egy-egy elegáns, feltűnően divatos ruha?

Hiszen az aszfalton olyan locspocs van, hogy a leghercigebb alsószoknyából sem érdemes még egy centimétert is megmutatni.

Egyszóval ez az abnormális tavasz senkinek sem akar tetszeni.

Ezt a hangulatot szerkesztőségünk egy mai napon hozott határozata jellemzi legjobban, mely szerint, ha valamelyik alanyi költő tavaszi verset merészel nekünk küldeni, versét a legrosszindulatúbb közönnnyel hozni fogjuk lapunkban.

DH 1899. január 3.

416. BOHÉM-ÜNNEP

A debreceni bohémek törzsökös tanyáján, az Angol Királynőben igen zajos és sikerült ünnep folyt le az elmúlt éjszakán. Két aranyos, jókedélyű bohém fiút ünnepeltek a szerető kollégák. Szentés János, a vidám Jankó születésnapot; Ódry Árpád pedig névnapot tartott, s a nagyobb parádé kedvéért egyesítették a két nevezetes dátum évfordulóját. A mulatság különben lelkes tüntetéssé nőtte ki magát, amennyiben a két ifjú művész Debrecenből való eltávozása sajnos tényévé vált. Az ünnepeltek Takács Endre köszöntötte fel először gyönyörű szép lelkes hangú költeményben, melynek egypár sora így hangzik:

*Az egyiketeknek csupán azt kívánom:
– Jó kedv legyen neked az útitárs,
Vezessen egész élteden keresztül,
Az örök-ifjú, vidám kacagás.
És Te pedig ifjú műzsák kegyeltje
Halld meg lelkem e hő kívánatát:
Haladj magasra geniednek nyomába,
Légy nagy dicső, – oly nagy, miként atyád!...*

A második tósztot szintén versben mondta el a második szónok: Ady Endre. A vers után alig lehetett szegényt megmenteni az agyongyomrozástól. Elrettentő például álljon itt versének végstrófája:

*Szóval jó fiúk soká éljete,
Ne csalódjunk sohase' bennetek.
De ne csalódjunk épen ma este,
Melynek lehunytát annyi szem leste.
Legyen bor, jókedv nálatok elég,
Hisz ezt várja e díszes csöcselék,
Melyet megugat Hektor és Bodri
Éljen sokáig Szentes és Odry!!*

Tósztaival közmegebotránkozást okozott még Sebesi B. Vilmos is. Vad tósztt különben volt elég, s a kompánia csak a hajnali órákban züllött szét.

DH 1899. január 6.

417. A VÉGREHAJTÓ

(Premier)

Ismét egy francia bohózat lehetetlen helyzetei és vaskos ötletei neveltették meg a színházi közönséget.

A végrehajtó azok közé a tucat bohózatok közé tartozik, melyek megnevettetnek ugyan bennünket, de a hatást hirtelen reakció követi, s szinte dühösek vagyunk magunkra, hogy a darab hülyeségeit akceptáltuk, habár egy pillanatra is.

És bár a pillanatnyi hatáson kívül egyéb célja nincs az efféle sületlenségnek, azt el kell ismernünk, hogy a célt valóban eléri.

A darab drasztikusságig menő otrombaságai, a szánalomra méltó szójátékok, a burleszk alakok hálás hallgatóságra találnak, s ennyi siker után a színpad számára írók egész bátran így travesztálhatják a nagy szatíraíró mondását: „Nehéz dolog bohózatot nem írni!”

A végrehajtó tagadhatatlan nagy sikert ért el; ezt nem a tegnapi szereplőknek köszönheti, hanem fent jelzett kétes becsű előnyei- nek s a fejtetőre állított logikának, mely ilyen *helyzetében* – akármilyen tartózkodók legyünk – nevetésre készet.

A darab végzetlenül hitvány meséje is egészen sablonos. Csak a szereplőket kell ismerni, s tudjuk a mesét is.

Egy nyárspolgár, kinek házsártos felesége, együgyű veje van;

egy kókott, akinek esze van; egy nőbarát, kinek pénze nincs; egy szobalány, kinek a nyelve jól pereg – ezeket össze kell kavarni, s megkapjuk nemcsak A végrehajtó, hanem minden francia bohózat meséjét is.

A szereplők egy része mindent megtett a darab érdekében.

Halmy Margit számíthat legelsősorban elismerésre. Cypriane szerepét annyi eredeti vonással, diszkrét színezéssel, finom komikummal játszotta meg, ahogy csak egy olyan zseniális művész nő képes, mint ő. Mellette Kiss Irén érdemel elismerést, míg Fáy Flóra játékán csak igyekezet látszott. Kis szerepeikben Szentés és Bartha excelláltak. Fenyéri igen jó Kaján Tóbiás volt.

Procatel ügyvédet Tanay Frigyes játszotta. Tanayról elismerjük, hogy tehetséges színész, de nap nap után kénytelenek vagyunk konstatálni, hogy túlbecsüli önmagát. Abban az illúzióban ringatózik, hogy már perfekt színész, kinek a jóakarató figyelmeztetésre nincs szüksége. Az ő francia vígjáték alakjai mind *egy* forma szerint mozognak. El merjük mondani, hogy még kézmozdulatai is minden alaknál ugyanazok. Nem akar – vagy már nem képes újat produkálni? Megelégszik, ha minden francia vígjátékban Godfroi György és semmi más? Procatel pompás szerepét tegnap éppen e hibák miatt ejtette el, pedig ha hatásról szó lehet, azt tegnap csakugyan vívhatott volna ki. Figyelmeztetjük még egyre. Vígjáték szerepeiben gyakran kezdi használni e kifejezést: „Fütyölök rá!” *Megengedjük*, hogy ezt Tanay nagyon szellemesnek találja – de mi és a közönség éppenséggel nem mulatunk rajta. Legyen szíves és ne „fütyöljön” többet senkire sem – mert már kezd unalmas lenni a sok „fütyölése”.

A darabot telt ház nézte végig, és jól mulatott a darab már méltatott ötletein, melyeknek egynémelyike cirkuszban is nagyon erős volna.

Különben ma újra ki van tűzve – előadásra.

DH 1899. február 4.

418. ÖRÖMÖK

Bújik már a hóvirág, kikelet hírnöke, kis előpostája.

Az erdők árnyékosabb helyén, mint valami nagy fehér kendő terül széjjel a földnek hóvirágokból készült legszebb takarója.

Kis fejceskéiket egymásra hajtják ezek a bóbítás szép virágok, s ha egy kissé hidegebb szellő érinti őket, összerázkódnak.

Igaz is, ha kicsalta őket immár édes álmodásra a napsugár, minék kacérkodik velünk.

No, de hát a napsugárnak ez a kacérkodása csak ideig-óráig tartó.

De majd jobban nekihevül, s élteti a gyöngye virágokat, szerelmes pajzánsággal mosolyog rájuk, s örül azon, hogy milyen szépen nőnek, növekszenek, virágot kedvelők gyönyörűségére.

És ím a hóvirággal egyidejűleg az ibolya is feltűnt a láthatáron.

Ez a lilaszínű szerény szép virág, mely ott rejtőzik a bokrok mélyén, nagy húsos levelektől védetten. S az ibolyát nyomon követte majd a csilingelő gyöngyvirág. És amikor szezonjukat élik ezek a kis jószágok – a tavasz sejtelmes, édes álmai rajzanak lelkünkben.

Szerelmi csókot érzünk kiáradni a virágok illatából – szerelmi suttyogás szól felénk az aransugaraktól *áttört levegő égből*.

Forróbban dobog a szív, gyorsabb hevülésre pezsdül a vér.

Lányok szeméből szerelem nevet ki, annak tűztózsája nyílik az arcukon.

És a napok csak szaladnak gyors futással – helyet adva egyik a másikának.

Észre se vesszük majd, hogy a hivatalos kalendárium szerint is reánk köszönt a tavasz – de nem törődünk vele, mikor mi már jóval ezelőtt éreztük, tudtuk, hogy feltámadtak az ibolyák, a dalok, a szerelmek...

DH 1899. február 20.

419. ISMÉT TÉL

Felfordult már minden rend a természetben. Néhány napig tele voltunk a tavasz dicséretével. Sütkéreztünk a napsugárban, virágot tűztünk az überciher gomblyukába, egyszóval élveztük a tavaszt, s most már megint benne vagyunk a télben. Tegnap havazott, az éjjel fagyott, adieu, tavaszi ibolyák! Folytatjuk, amit még jóformán meg se kezdtünk: a telet. Az új télnek legelső hatása a jégvásárlókra volt. Most már mindenki reméli, hogy lesz jég jéggyár nélkül is. Pedig a jégpince-tulajdonosoknak óvatosoknak kell lenni. Mert ha arra számítanak, hogy jég lesz, s nem iparkodnak idejekorán valahonnan jeget hozatni, könnyen megtörténik, hogy hoppon maradnak, s elmehetnek jeget aszalni.

DH 1899. február 23.

Az első hírben nem szoktak politizálni; ne ijedjen meg hát senki, politikáról most sem lesz beszéd.

A név se ijesszen meg senkit. Ettől a névtől már nincs miért, s talán egy negyedszázad óta nem is volt ok félni; ezt a nevet Apponyi Albert gróf szent fogalommá tette, s *idealizmust jelent a politikában azóta*.

Atyja koporsója mellett vetette papírra Apponyi gróf ezt a szót: *belépek*.

Históriát egy szó is csinálhat, ha azt méltó ember mondja ki. Históriát csinálni nemcsak a Herosztráteszeknek [1] van joga.

Apponyi Albert határozott; e határozata Apponyi Alberthez méltó, és jelentősége megmérhetetlen.

A történelem igazsága hatalmasabb minden igazságnál.

A történelem azt bizonyítja, hogy a korokat eszmék irányítják. Azok az eszmék pedig, melyek egész embercsoportokat foglalkoztatnak, elnyomhatók, de meg nem ölhetők.

Míntha a kornak tágabb határú, nagyobb szabású eszmékre volna már szüksége. Míntha az idealizmus térhódítását mutatnák a kor eseményei?!...

Apponyi gróf határozott. Egész nemzet tapsol határozatának.

Kisebb nép vagyunk, több tennivalónk van, mintsem egy Apponyit nélkülözhetnénk.

Elhatározását siker koronázza, s lelje meg azt a tért, hol nemzetének hasznára lehet!...

A koporsóban pedig egy szív kezd porladozni. Éppen akkor, mikor legjobban dobogtathatná meg az ő büszkeségének legnagyobb sikere.

Igen, ez a legnagyobb sikere, mert sikerült legyőzni önmagát, hogy nemzetének szolgálhasson!...

DH 1899. márc. 4.

421. A KORZÓ

Tavaszt mutat, fitogtat már a korzó is. Hangos, népes, derült, ha végigsétáljuk, lépten-nyomon vidám kacaj cseng a fülünkbe. mosolygó arcokat látunk, mintha a tavasz ragyogása mosolyt, jókedvet varázsolt volna mindenki szívébe; kezdenek a *színek* ismét dominálni. Színes az érzés, az impresszió, és színes – az utcai toalett is.

A korzó tarka képe, kitörő jókedve mintha a tavasznak volna könyved himnusza, s egy-egy akkordjára vibrálnak a szívünkben a színek: *a hangulatok.*

DH 1899. március 4.

422. AKI MEG AKAR HALNI

Statisztika nélkül is tudjuk, hogy a tavasz a szerelmesek és öngyilkosok évszaka.

Szintén statisztika nélkül tudjuk, hogy a szerelmes ember – akár képzelt, akár igazán csalódott – szeret az öngyilkosság gondolatával foglalkozni.

Ez a kis bevezetés az én Artúr barátom szerelmi históriájához okvetlenül szükséges.

Artúrt is a tavasz ejtette meg.

Végtelenül jámbor alak az öreg, a szerelem pedig valósággal gyámoltalanná tette.

Ott sétált naphosszat az imádott hölgy lakása előtt.

Csak látásból ismerte, csak a színházban gyönyörködött benne, mert az ideál színésznő volt olyan hatalmas udvarral – melybe bejutni Artúrnak semmi reménye sem volt.

Artúr tehát epedett, sóvárgott, halványodott, s mindennap elhatározta magát, hogy kijózanodik.

Szó se volt róla. Ellenkezőleg, egyre szerelmesebb lett.

Már komolyan aggódtunk sorsa felett, mikor valami nagy dolog történhetett.

Mit látott vagy mit hallott a mi Artúr barátunk, nem sikerült megtudni, de az tény, hogy pár nap óta folyton az öngyilkosságot emlegeti.

Elszedtünk tőle minden eszközt. Még a zsebkendőjét is elvetük, bár nagyon szabadkozott. Hjha! az öngyilkosjelöltek roppant elszánt emberek, sokszor egy zsebkendő is elég nekik.

De az elővigyázat mégis hasztalan volt. A múlt este együtt vacsoráztunk, s őt még otthagytuk a fehér asztalnál.

Éjfél körül egy pincér rohant értünk a kávéházba. Menjünk rögtön, Artúr nagyon rosszul van.

Rohantunk.

Ott ült szegény gyerek, fejét az asztalra hajtva, mozdulatlanul.

Megráztuk, még volt élet benne. Kocsira tettük, lakására vittük.

Orvost! Hamar orvost, mérget vett bizonyosan. A többiek or-

vosért szaladtak, én meg visszanyargaltam a vendéglőbe, hogy nem hagyott-e egypár sor írást a boldogtalan fiú.

A főpincér szomorú, levert arccal fogadott. Kérdésemre átadott egy darab papírt. Bizonyára a szegény fiú vallomása. Reszketve veszem a kezembe a boldogtalan szerelem szomorú testamentumát, s olvasom.

Számla

...Artúr úr számára

5 pohár sör	50 kr
Vacsora	1 frt 3 kr.
1 pohár konyak	25 kr
5 üveg rizling	4 frt-kr
1 üveg pezsgő	6 frt-kr
5 fekete kávé	90 kr
Súrolónénak	30 kr
Összesen	<u>13 frt 18 kr.</u>

...Hasonló végrendeletet hagyott Magyar Imrénél is az én Artúr barátom.

Az orvosok ellenmérget nem adtak neki, ellenben mi rémítően mérgesek vagyunk reá.

Visszaadtunk neki minden tárgyat. A zsebkendőjét is. Engedjük, hogy rohanjon az öngyilkosságba. Mi lemondunk róla, a főpincér is...

DH 1899. március 21.

423. TÉL

Egész éjjel havazott, s ma reggel arra ébredtünk, hogy hatalmas hóréteg borult a földre. Igazán olyan nyomorulttá kezd válni az idő, hogy nem érdemes róla még írni sem. Ez az abnormális tél csak boszszantani tud, de semmiféle nemesebb hangulatba ringatni nem képes. Igazán nem érdemel egyéb krónikát, csak – verset... Lírai költőnk alig tudtuk ma mérsékelni, mindenképpen meg akarta énekelni az új telet. Csak a közönség különben is megtámadt egészségi állapotára való hivatkozással tudtuk a nekivadult poéta lantját elnémítani. Dél felé aztán ismét tavaszra fordult az idő. Nyakig jártunk az utcán a

locspocsban, s ahol nyakig nem ért, ott a házfedelekről csorgott az áldás a nyakunkba. Ha az idő még holnapig így tart – *lírai költőnk engedélyt kap versek írására.*

DH 1899. március 24.

424. HÓZIVATAR

Furának elég furá dolog biz' ez. Holnap virágvasárnap lesz, virág pedig legfeljebb az ablakon van – jégvirág képében. Künn fehér az egész világ, hull a hó, de még a szél is segít neki. Valóságos hózivatar van. Mintha karácsonyra készülnénk. – Tél van, hideg, kegyetlen hideg, s a kályhában ugyancsak ropogni kell a tűznek... Várjuk a megfagyott emberek meséjét. Reméljük, hogy a farkasok helyrehozzák az elmulasztott szezont, s szólni fog még a fáma talált csizmákról, melyekből a farkasok kiették az embert. Egyszóval erős lehet a reményünk a fehér húsvéthoz. Ibolyáról, ébredésről, szerelemről pedig elnémult a nóta. Ez az egyedüli fényoldala annak a természet rendjét felforgató időjárásnak. Bizony, bizony, ez a tavasz nem a lírai költők tavasza ...

DH 1899. március 25.

425. ISMÉT TAVASZ

A szeszélyes időjárás ma ismét tavasszal kedveskedett a már egészen nekikeseredett emberiségnek. Egész nap ragyogó, tavaszi idő volt, s a tavasz biztos jelensége, a népes korzó a legtarkább képet mutatta. Mindazonáltal el vagyunk készülve, hogy este felé ismét decemberi lesz a levegő, s holnap félméteres havat *nem* fognak a gyalogjáróról eltakarítani. Valami nagyon hát nem bízunk ebben a *leg-újabb* tavaszban sem. Az időjárás mindenkit pesszimistává tett, s divatba jött néhai Justh Zsiga mondása: „*Valahogy csak lesz, sehogy még nem volt!*...”

DH 1899. március 29.

426. A KRIZANTÉMUM

Szép, divatos virág, és megvan a jó szokása, hogy eltart napokig. Reggel a gomblyukba kerül, és estig ott van, este egy pohár vízbe jut, és álmodik hajnalig, akkor azután megint ugyanaz a sors vár rá, amit tegnap átélt, amit tegnap befejezett. – Szóval a krizantémum divatos egy virág, amelyet máig sem az ibolya, sem a gyöngyvirág nem tudott divatmúlttá tenni. S hogy mennyire kapós itt mifelénk a krizantémum, láthatni abból is, hogy amíg a fehér és piros szegfű, az ibolya és a gyöngyvirág mindenhol kapható, addig a krizantémum minden üvegházból, minden virágboltból teljesen elfogyott.

DH 1899. április 10.

427. AZ ELSŐ ÉGIHÁBORÚ

Amitől a gyermek oly igen fél, az égiháború, az első ez évben, íme beköszöntött. Dörög, villámlik, a zápor csak úgy csapkodja a fényes ablakokat, és bár szepegeve néz a gyermekhad a vizes ablakokra, s hallgatja a menny haragos dörgését, de lelke mélyén örül, s örülünk mindnyájan; mert bár sötét az ég a felleg*ti*ábor szürke *sokaságától*, bár patakként folyt az eső az udvaron, utcákon, de tudjuk, hogy ez a tavasz jele, a szép, a rügyfakasztó, kedves tavasz jele.

DH 1899. április 12.

428. ESIK

Ősz áprilisban. Hűvös, nedves, hideg idő van, a fák még teljesen lombtalanok, s a szitáló eső egészen őszre vall. Az utcák néptelenek, alig hisszük, hogy most tavasznak kellene mosolyogni, ragyogó, szép, lombot fakasztó napsugárnak.

Átjárja a szívünket is ez a nedves hidegség. Hiába ég kályhánkban a tűz, fázunk. Érezzük, hogy most a napnak kellene meleget adni, a napot pedig piszkos, barna felhők takarják, az eső szitálva hull a kövezetre.

A kertben lenn egy bolond fa virágzik, mellette az orgonafa zöldell. Szegény virág, szegény zöld levél!...

Virág, lomb reszket a sűrű, hideg esőben, csak a többi csupasz fák kérges ágain csillog az esőcsepp. Nem kell most virág, nem kell most zöld lombsátor, hiszen ősz van, hideg, áprilisi ősz.

Ősz áprilisban. A tavasz szeszélyes hónapja most is rávallott magára. Ma őszt és őszi hangulatot hozott. Holnap talán már teljes pompájában ragyog ismét a tavasz, illatozik a barackfa virága, zöldell az orgonabokor, s a rügyfakasztó lehellett pár nap alatt lombjátort csinál. De most esik, szomorúan, szítálva hull az eső, s szánakozva nézzük a barackfa virágának egy-egy, sárba hullott, gyenge szirmát.

DH 1899. április 13.

429. SZÍNÉSZEINK NYÍREGYHÁZÁN

A debreceni színtársulat szerencsés auspiciumok mellett kezdte meg Nyíregyházán működését. A Bessenyei Kör elnöke, br. Feilitzsch Berthold főispán, a színészet pártolása érdekében lelkes felhívást bocsátott ki, s ugyancsak tüzzel agitál a színészet érdeke mellett a helyi sajtó is. Úgy látszik, hogy Komjáthy[t] botrányos szerencséje Nyíregyházán sem fogja cserben hagyni. A Nyírvidék A Gyurkovics leányok előadásáról hoz entuziazmussal írott kritikát. Túl jó akarátában persze még a bírálatról is elfeledkeznek. Így történik meg aztán, hogy a három legjobb szereplőről. T. Halmy Margitról, Tanayról és Rubosról csak pár közönséges dicsérő szót mond, míg elragadtatva ír Komjáthyról és Szabó Irmáról, kinek Micije – általános nézet szerint – leggyengébb alakításai közé tartozik. Szóval a nyíregyházi sajtó dicséretei némileg feledtetik a mi színészeinkkel a debreceni őszi kritikát.

Tegnap este a Gésák került színre, csütörtökön pedig Thury Zoltán hatalmas színműve: a Katonák fog színre kerülni. Az eddigi előadások telt ház mellett folytak.

D 1899. május 15.

430. EGY DEBRECENI MŰTEREMBEN

Egy szép tehetségű, szorgalmas és nem méltányolt debreceni művész legújabb műve szerzett nekem tegnap délután igazi gyönyörűséget s őszi örömet.

Tóth Andrásról van szó, erről az izmos tehetségű, folyton haladó szobrászról, ki megérdemelné, hogy nevét és műveit ne csak Debrecenben, de az egész országban ismerjék. Sajnos, még nálunk is kevesen ismerik ezt a derék művészt, ki ismét dicsőséget szerzett Debrecennek.

A selmecbányaiaknak készítette el a szabadságszobrot.

Nagyszabású művészi munka. Valósággal csodálkozunk kell, hogy majdnem jelentéktelen összegért ilyen hatalmas méretű, művészi becsú művet képes produkálni. Csak a Tóth András ambíciója és nemes lelkesedése képes ezt megmagyarázni.

A szobor 48-as honvédet ábrázol rohanó állásban, ágyú-romok között. Bal kezében magasra emelt lobogó, jobb kezében előre tartott kivont kard. Arcán, szemében lelkesedés látszik, hosszú fürtje előre-csapzott. Általában a szobor rendkívül kifejező. Állása biztos, természetes, ami a mi szobrainknál ritkaság. A részletek meglepően hűek, s a mű eszméje – legvilágosabb. Nagysága is imponál: egy és fél élet-nagyság, s a talappal együtt 7 méter magas lesz.

Pár napig lesz a művész műtermében kiállítva, s azután a pesti műöntödébe szállítják, hol a művész felügyelete alatt fogják érbe önteni. Azután Selmecbányára szállítják, hol f. é. október 15-én fogják leleplezni.

Irigylem a szobrot a selmecbányaiaktól. Milyen szép lett volna ez a művészi alkotás Debrecen valamelyik terén!... De minékünk okvetlenül muszáj mindenben hátramaradni s mindentől elkésni.

Vajon helyre fogják-e hozni a mulasztást az illetékes körök?

Ideje volna. Már csak azért is, mert kötelességünk a saját tehetségeink ambícióját, munkakedvét fokozni, s erre alkalmas teret nyújtani!...

A selmecbányai szabadságszobor készítője valóban méltó arra, hogy a debreceni szabadságszobrot is megteremtse.

Hogy ez minél előbb megtörténjék, mindnyájunknak jogos óhaj-tása!...

Sajnálom, hogy nem írhatom le – térszűke miatt – az egyetlen debreceni szobrász-műteremben szerzett érdekes impresszóimat, de legközelebb sorát fogom ejteni.

Addig is ajánlom mindenkinek, hogy tekintse meg a debreceni művész legújabb alkotását, melyre büszkeséggel nézhet minden debreceni ember.

D 1899. július 15.

Idem

431. A MODERN IRODALMI KISKÁTÉBÓL

Alulírott saját tapasztalataiból rájövén arra, milyen nehéz a modern irodalmi nagyságokról helyes véleményt alkotni, elhatározta, hogy a laikusok tájékoztatására egy rövid modern magyar irodalmi kiskátét állít össze, s bocsát a nyájközönség használatára.

Tisztában lévén azonban azzal, hogy manapság egy könyv kiadásához okvetlenül reklám szükséges, az új könyvből egypár rövid részt mutat be az olvasóknak.

Íme pár felvilágosító felelete az irodalmi *kiskáténak*:

K. *Kiket nevezünk modern íróknak?*

F. Modern írónak nevezünk mindenkit, aki írni szokott, feltéve, hogy nem múlt el 30 esztendő. Modern író, aki szidja az akadémiát és aki önmagán kívül mindenkit hivatástalan naplopónak tart.

*

K. *Meddig modern író valaki?*

F. Ameddig a Kisfaludy Társaság tagja nem lesz. Attól kezdve Gyulai Pálra esküszik, s ha nőtlen ember, jó előre Szász Károlyt hívja meg násznagyának.

*

K. *Mit kell tudni Tóth Béláról?*

F. Tóth Béla, miután az irodalom egyik útján sem boldogult, felcsapott polihisztornak. Azóta univerzális zseni, s Beöthy Zsolt is kitünteti azzal, hogy veszekedni kegyeskedik vele.

*

K. *Milyen író Pekár Gyula?*

F. Pekár Gyula magas, csinos ember, majdnem egy öl magas.

*

K. *Kik a fiatal óriások?*

F. Akik annyira emancipáltak magukat a tekintélyektől, hogy a helyesírás szabályait sem tartják be.

*

K. *Mi a legnagyobb csapás egy íróra?*

F. Ha a Budapesti Szemle megdicséri vagy a Vasárnapi Újság az arcképét hozza.

*

K. *Mi egy modern tárcában a legfontosabb?*

F. A cím. A többi magától jön.

*

Íme, ilyen modorban fogja alulírott irodalmi kiskátéját összeállítani. Az azonban nem bizonyos, hogy könyv alakban megjelenik-e. Ha addig bevásáztják a Kisfaludy Társaságba, művét meg fogja semmisíteni, s gyulaiapálabb lesz Beöthy Zsoltnál.

D 1899. július 15.

bi.

432. A MODERN IRODALMI KISKÁTÉBÓL

Múltkori levelemben közöltem egy modern magyar irodalmi kiskaté kiadására vonatkozó tervemet. Kiadandó munkámból bemutatam néhány részletet, de nem tudom, mennyiben nyerték meg olvasóim tetszését.

Még teljesebb tájékoztatás végett elhatároztam, hogy olykor-olykor bemutatok egy-egy részletet a készülő műből.

Teszem pedig ezt nem csupán azért, hogy kiadandó munkámnak reklámot csináljak. De félek, hogy mielőtt megjelenne, tagja leszek a Kisfaludy Társaságnak, akkor pedig – mint már jeleztem – kiskátémat megsemmisítem, esküdni fogok minden tekintélyre, s jó magam is tekintélynek csapok fel.

De íme az újabb részletek:

K. *Herczeg Ferencet milyen írónak tekintetjük?*

F. Herczeg Ferenc családi író. Felfedezett egy bunyevác családot, s most folyton azt pumpolja. – Az emberbarátok szeretnék ugyan felvilágosítani a szerencsétlen családot, de az a baj, hogy olyan szabású familiát, mint a Gyurkovics család, Európában senki sem látott, még Herczeg Ferenc sem.

K. *Általában mi a vélemény Herczeg Ferencről?*

F. A politikusok azt tartják róla, hogy kitűnő író; az írók pedig azt, hogy tehetséges politikus!

*

K. *Mit akar Prém József?*

F. Egyelőre csak a világot akarja meghódítani. Azután majd meglátja, mi lesz. Azonkívül azt is szeretné, hogy komolyan vegyék. Ez az óhajtása azonban pium desiderium.

*

K. *Kozma Andor még mindig ír?*

F. Oh igen! A politikai költészetet műveli. Ez nem visz ugyan a Parnasszusra, de igen jól fizetik.

*

K. *Mit mutatott meg Makai Emil?*

F. Megmutatta, hogy lehet valaki rabbinövendékből sanzonettgyártó, és hogy jó papnövendék holtig tanul.

*

K. *Mit kell tudni Somló Sándorról?*

F. Somló Sándor a világ legszomorúbb embere. Fényes jambusaival mindig ő nyerte eddig a Teleki-díjat, s most elkaparintotta az orra elől valaki, aki még őnála is fényesebb jambusokat ír.

*

K. *Ki örül a Somló Sándor balesetének?*

F. A Somló jó barátai. Remélik, hogy most már meg tudják menteni az akadémiai jutalmazásoknál jobb sorsa érdemes derék embert.

*

Ennyit kívántam másodízben bemutatni a készülő kiskátéból. Következő levelemben a helyi írókról is közlök egypár feleletet.

D 1899. július 17.

bi.

433. A MODERN IRODALMI KISKÁTÉBÓL

Ígéretemhez képest bemutatom az irodalmi kiskátének egypár debreceni íróról szóló részét.

Általában véve a debreceni írók sokkal önhittebbek, mint a fővárosiak.

Mindegyik egy-egy nem méltányolt zseni, ki arra volna hivatva, hogy műveit az egész ország ismerje. Fájdalom, az irodalmi klikk és stréber firkoncok (értsd: fővárosi írók) miatt háttérbe szorultak.

Különben igen derék emberek, akik saját műveiken kívül egymás műveit is elolvassák, ha jókedvükben vannak.

De mutassunk egy kis ízelítőt a kiskátéból:

*

K. *Kit kell elsősorban ismerni a debreceni írók közül?*

F. Koncz Ákost, mert neki más foglalkozása is van, meg hát ezt ő meg is követeli.

*

K. *Mit szokott írni Koncz Ákos?*

F. Koncz Ákos mindenféle ismert irodalmi műfajt művel, sőt van egy speciális műfaja, melyet Debrecenben általában *fészkek-költészetnek* neveznek.

*

K. *A fészkek-költészetnek van-e valami rendeltetése?*

F. Akik e műfajt ismerik, az állítják, hogy igen üdvös hatással van a családi békességre, ellenben nem gyakorol valami kellemes hatást az olvasókra.

*

K. *Vágyik-e Koncz Ákos halhatatlanságra?*

F. Egyáltalában nem, de azt nagyon szeretné, ha a Szomorú órák c. műve megérné a második kiadást. A közönség azonban nem akar magának szomorú órákat szerezni.

*

K. *Mi a különbség Szini Péter és Koncz Ákos között?*

F. Koncz Ákos a Szomorú órák vidám szerzője, Szini Péter pedig a Vidám versek szomorú szerzője.

*

K. *Szini Péter még mindig ír?*

F. Igen. Ő mindig és mindent ír. Megátkozza a közönséget, és verseket ír; megátkozza a színházakat, s új népszínműveket ír; megátkozza a szerkesztőjét, s népoktatási cikkeket ír; megátkozza önmagát is – de ír.

*

K. *Valami üdvös változás vehető-e észre Szini Péteren?*

F. Röptelen c. elbeszélő költeménye azt mutatja, hogy a természet korszakosulásainak tanulmányozására adta újabban magát.

*

K. *Mit kell tudni Thán Gyuláról mint színműíróról?*

F. Thán Gyula színműveivel patológiai hatásokra törekszik. Debrecen a holdban c. művével például valósággal holdkórosokká tette a nézőket.

*

K. *Regényeket is ír Thán Gyula?*

F. Sőt nagyon is ír. Mégpedig társadalmi regényeket. Regényei azt a társadalmi problémát igyekeznek megfejtetni, hogy írnak-e manapság olyan regényt, melynek nem akadnak olvasói?...

*

K. *Kicsoda Újlaki Antal?*

F. Újlaki Antal az az író, aki a nazarénusokat az előkelőbb társaságokba is bevezette. Ezek a farizeus-emberek úgy hálálták ezt meg, hogy szereztek neki a debreceni színházban olyan estét, melyről nem fog megemlékezni kiadandó emlékirataiban.

*

K. *Hát rossz darab volt az Újlaki darabja?*

F. A rossz nyelvek azt beszélik, hogy Újlaki azért írta meg darabját, hogy mindenkinek elvegye örök időkre a kedvét a nazarénizmustól.

*

K. *Milyen téren működik újabban Újlaki Antal?*

F. A női cselédeket szerepelteti újabb novelláiban. – Nagyon természetesen nem akar ő evvel a cselédszerzőknek konkurenciát csinálni.

*

K. *Lőw József milyen író?*

F. Végtelenül eszmeszegény. Erőszakkal kell neki témákat szerezni. – Párbajozik, csak hogy államfogházba zárják. Mikor azután

három-öt napig fogházat kitölt, kiad egy cikksorozatot e címen: Fog-ságom története. Újabban az ügyészség megintette, hogy cikkeivel súlyosabb kihágást követ el, mintha párbajoznék. Azóta Lőw óvatos, és nem ír.

*

K. *Kicsoda Kovács Kálmán?*

F. A magas szárnyalású ódák büszke poétája. Verseit csak ő maga olvassa. – Egyébként őt nem érti meg a kor, ő nem érti meg a kort, s így állandóak a differenciák közte és a kor között. A legutóbbi differenciák következtében falura vonult.

*

K. *Ády Endre is poéta?*

F. Ő azt hiszi magáról, s barátai meghagyják ebben a hitben.

*

K. *Mi különbség van Ády Endre és Kun Béla között?*

F. Ády Endre Kun Bélát, Kun Béla pedig Ády Endrét tartja rossz poétának. – Mindkettőnek igaza van.

*

K. *Kicsoda Tukó?*

F. Tukó, valódi nevén László Gyula. A világ legfurcsább kroké [!] írója, egy eleven kroké[!]. Roppant sokat tart magáról, s ez pótolja nála az elismerést. Annyira önhitt, hogy képes volt a kis-káté szerzőjének egy pohár sört fizetni, csak hogy ki ne felejtse a sorból.

*

K. *Mit akar Falk Richárd?*

F. Falk Richárd Pestről lejött a jó vidékre stréberkedni. Saját szabású humoreszkjeivel közmegebotránkozást szokott kelteni.

*

K. Sipos Béla is ír?

F. Ír. Bár ne írna! De hiába mondják neki, hogy azért, mert ha valaki érzi, hogy mozog benne valami, nem muszáj írnia! Nem mindig tehetség az, lehet gúliszta is, mint Mikszáth mondja.

*

Ezúttal ennyit. Sor fog kerülni Debrecen többi nevezetességeire is. Feltéve, ha az eddig felsoroltak agyon nem vernekl...

D 1899. július 19.

bi.

434. HENTZI-HUSZÁR

Ezt a megtisztelő nevet annak a politikai individuumnak(!) szokta a magyar közvélemény adományozni, aki a tisztességes magyar nevet jogtalanul birtokolja, s eszköze – mégpedig igen közönséges eszköze – a hatalomnak.

Tisza Kálmán volt miniszterelnöksége alatt több jeles szabad- elvű párti képviselő kapta meg a „generálissal” egyetemben e megbélyegző jelzõt, melyet nem mos le az illetõtõl félszázad sem.

Most a nagy paktumkötõ és simmenthali tehenész kormány- elnök Széll Kálmán jutott abba a kellemes helyzetbe, hogy az ország egészséges közvéleménye elfordulva ökegyelmességének mosolygós ábrázatáról reá sütötte a Hentzi-huszár jelzõt.

Ugyan ki hitte volna azt két hónappal ezelõtt. A parlamenti pártok akkor örömmámorban úsztak, a haza megmentése befejezett tényné vált, s zengett a zsolozsma Rátót ura felé. Ő pedig kidüllesztette mellét a kényelmes bársonyszékben, s úgy félig tréfából, hogy bedugja egy-két ember száját – kijelentette, miszerint ő a jog, törvény és igazság elvei szerint fog eljárni, s követelni fogja, hogy ezeket az ország minden lakója tiszteletben tartsa.

Most látszik azután, hogy ökegyelmessége bizony csak amolyan közönséges szemfényvesztõ, aki plakátján a világ minden csodáját a közönség elé varázsolja, pedig valami kovácslegény, aki megunva a mesterséget, bûvészkedéssel akar egzisztálni.

Az ilyen alakoknak rendes sorsa a kifütyülés.

Nem hisszük, hogy Rátót urának ne ez legyen a végzete.

Elvégre ami sok, az azután csakugyan sok.

Hónapokon keresztül sütkérezni a meg nem érdemelt fényben, ugyanannyi ideig bolondítani millió meg millió embert, s végül arcul vágni, sárral mocskolni egy nemzetet, büntetlenül nem lehet.

Mindenesetre hálás foglalkozás a politikai bűvészkedés, csak-hogy oly nyíltan, mondhatni cinikusan nem lehet úzni.

Hisszük, hogy a megnyíló parlament most már nen. rózsákkal fogadja a nagy államférfiút, hanem azzal a kritikával, mely őt méltán és jogosan megilleti.

D 1899. augusztus 16.

435. A SZÍNISZEZON ELŐTT

Komjáthy és társulata néhány nap óta M.-Szigeten van.

Azt beszélnek, s kaptunk is már afféle hírt, hogy ezen a nyáron nem nagyon fogja megtölteni a Komjáthy tárcáját a sziget[*] közönség.

Kilátásunk van hát arra, hogy szeptember közepén megnyílik a Kossuth utcai Thalia templom, s estéit a színházban tölti tout Debrecen.

Bizonyos, hogy a bérlésharc az idén is nagy lesz. Komjáthy szerencséje, hogy néhány év alatt divatos lett Debrecenben színház-bérlő lenni.

Divatos lett, s ez a divat – anélkül, hogy belőle a művészet igazabb pártolására következtethetnénk –, úgy látszik a tartósabbak közül való.

Ne nézzük ezúttal a színházba járás motívumait, konstatáljuk csak azt, hogy a debreceni színészdirektor igen meg lehet elégedve, s alig van vidéki város, melynek olyan nagy színházlátogató közönsége volna, mint Debrecennek.

Nem akarjuk Komjáthyt megvádolni, de az tény, hogy ő kellően nem viszonzta a közönség pártfogását.

A bérlőkkel szemben nem volt lojális, különösen a bérlő közönség azon részével szemben, kik között színügyi bizottsági tagok nem voltak.

Jogos kifogásaink lehettek repertoárja ellen, melynek összeállításában helytelen takarékosági szempontok voltak irányadók.

Sok kifogásolnivaló volt a rendezésben is, mely tapasztalatlan ember kezében volt.

A társulat nagyon közepes nívón állott. Egyes szerepkörök nagyon gyenge kezekben, némelyek pláne betöltetlenek voltak.

Egyáltalában Komjáthy sokkal inkább volt üzletember, mint egy műintézet direktora.

Jó viszonyban lévén a színházi bizottsági tagok nagy részével, ignorálta a közönséget s a sajtó kritikáját.

Mindezek olyan állapotok, melyeken a jövő szezon folyamán változtatni kell.

Örködni fogunk a közönség érdeke felett, s különösen figyelemmel fogjuk kísérni a színügyi bizottság működését.

A színházlátogató közönség elvárhatja, hogy pénzének több látszata is legyen azoknál a betétkönyvecskéknél, melyeknek Debrecenben lett boldog tulajdonosa a színidirektor úr...

D 1899. augusztus 19.

436. MOZGÓ BIZOTTSÁG

Úgy halljuk, a színügyi bizottság néhány tagja jelenleg M.-Szigeten időzik, hogy végighallgassa Komjáthyék néhány előadását, főképpen pedig véleményt alkosson a színtársulat új tagjai felől.

Nagyon jólesik nekünk ez a lelkiismeretesség. Kedvünk volna szinte dicsekedni: íme, ilyen derék bizottsága legyen egy-egy városnak, mint nekünk!... Elutazik az ország szélére is, hogy kötelességét lelkiismeretesen teljesítse...

Mondom: kedvünk volna dicsekedni, de nincs hozzá elég merzsünk.

Ne értsen félre senki. Én nem akarok Komjáthy ellen szólani. Komjáthyt pártolja nagyon a közönség, ergo nagyon meg lehet elégedve vele. Ebbe a dologba mindhiába szólunk és szólanánk. De nincs is reá semmi szükség. Én színházi kérdésekben már egészen fatalista lettem, s hiszem szegény néhai Justh Zsigmond mondását: valahogy csak lesz, sehogy még nem volt.

De a színházi bizottságról már lehet beszélni. Sőt, ha nagyon őszinte akarnék lenni, azt mondanám: városi bizottság, tehát lehet ütni. Lévé a mi bizottságainknak állandóan olyan botlásai, melyeken magamféle okvetetlen és nyughatatlan emberek bátran nyargalhatunk, ha véletlenül nem akarunk karriert Debrecenben csinálni, vagy ha semmiképpen sem férünk meg a bőrünkben.

No de szóljunk hát egypár szót a fentebb tisztelt bizottságról.

Egyszer voltam olyan szerencsés helyzetben, hogy tanúja lehettem e bizottság ülésének.

A napirenden igen fontos tárgyak voltak. Nem volt köztük a három évben egyszer előkerülő színházbérlés, mert akkor tán hatnál több lett volna a jelenlevők száma. Mert – ha már elárultam – az ülésen bizony csak hatan voltak.

A tárgyak – ismétlem – fontosak, az ülésezők azonban szörnyen

unatkozók. Talán kettő kivételével. A nevöket nem írom ki, legalább magát mindenik az *egyik*nek gondolja.

No hát ez a kettő sem tudott a tárgyak iránt érdeklődést keltetni.

Az ülésnek legkimagaslóbb s legnagyobb hatást keltett mozzanata egy középszerű szellemességű, de elég pikáns vicc volt.

A határozat pedig – százados viccel élve – az volt, hogy majd máskor határoznak.

Én, aki erősen hiszek első impresszióimban, már akkor megalkottam véleményemet az írásomban már többször tisztelt bizottságról.

Ezt a véleményt igazolta egész működése, de nem cáfolja meg a mostani szigeti útja sem, melyet én egyszerűen egy szépen kigondolt s jól sikerülhetett kirándulásnak tartok: semmi egyébrek.

De miért is volna más?...

A színügyi bizottság igazi debreceni emberekből áll, kik óvatosak és körültekintők.

Nem akarnak túlságosan nagy eredményt érni el, nehogy avval vádolják őket, hogy ők másokat akarnak példára serkenteni!...

Vannak ám a remekül átalakított városházán olyanok is, kik annyit sem dolgoznak, mint egy színügyi bizottsági tag!...

D 1899. szeptember 5.

437. BOHÉM HÁZASSÁG

Ha csak amolyan tucat nászról volna szó, ilyenformán emlékeznénk meg az egészről:

Esküvő. Környey Béla, színtársulatunk kedvelt, fiatal baritonistája tegnap esküdött hűséget Galyasy Paula kisasszonynak, az ismert kitűnő énekesnőnek.

... Azonban nem lehet a dolgot riporter-stílusban megírni. Ez a házasság kész regény. És aztán olyan kevés regényes dolog esik meg manapság a földtekén!

Nem régen járta be az összes magyar lapokat az a hír, hogy Galyasy Paula, az ismert énekesnő hirtelen meghalt.

Míg mi siratgattuk a magyar színészet halottját, addig a kisasszony ugyancsak zajos sikereket aratott egy berlini színházban, s

számolgatta a napokat, mikor vőlegényével, az ő Don Juan-mezbe öltözködött, de általában hűséges Környeyjével megesküdhetik.

A nyári vakációt Környey is Berlinben töltötte, s majdnem ott maradt ő is. Szerencsére találtak más modus vivendit is.

Tegnapelőtt este érkezett meg a pesti gyorsvonattal Galyasy kisasszony.

Tegnap kilenckor már kézben volt a felmentvény a kihirdetés alól, fél 10 órakor már megkötöttnek hirdette ki a házasságot az anyakönyveztető, az új pár s tanúi: Csóka városi aljegyző s Than Gyula szerkesztő előtt.

Óriási nagy vonásokban ez volna a regény, melynek igazán kedves befejezéséhez mi is szívből gratulálunk.

Mikor azonban ma de. a színháznál a befejezett tényt hallották, lőn nagy méltatlankodás. A kollégák egy része bizalomhiányról, alattomoságról panaszkodott, a másik része pedig hallgatott és méltatlankodott. Ez utóbbiak közé tartoznak a színtársulat férjtelen és bájos tagjai is, de idetartozik ám Rubos is.

A lányok rémítően apprehendálnak, de Rubos Árpád még jobban. Eddig ketten voltak a társulatnál hódítani képes, nőtlen tagok, s most szomorú árvaságban maradt.

Hogy lesz képes szegény arra a tengernyi szerelmes levélre válaszolni, miket – mint a színtársulat nőtlen személyzete – most már egyedül ő fog kapni?...

– Boldog Környey s boldogtalan Rubos!...

...Ilyen a sors, ilyen az élet!...

D 1899. november 9.

438. VÍZKERESZT

Feltűnő vendég a fényes csillag a pusztában, szokatlanul fényesebb a többenél. S menének utána a három királyok, és eljutának Názáretbe, holott imádták a kisdedit, aki megszületett, hogy megváltsa az emberiséget. A napkeleti bölcsek igazán bölcsek valának, mert nem nézték azt, hogy ők istállóban vannak, hanem térde borultak a szalmára; mert megérték, hogy az istállóban is születhetik nagy ember, olyan, hogy nagyobb lett mindnyájuknál. S nem átallozták tisztes koruk dacára leborulni a gyermek előtt, mert tudták, hogy a gyermekkor nemcsak szeretetre, de tiszteletre is méltó, mivel nem lehetett tudni, hogy hát mi lakozik a gyermekben... A napkeleti három bölcs fejedelem emlékéért nagy fénnel üli meg ma a katolikus egyház.

Sz 1900. január 6.

439. A PÉNZES GYÖRGY ESETE

Pénzes György históriája szomorú, nagyon szomorú. Olyan, amilyent az a bizonyos nagy drámaíró szokott egyre-másra csinálni a szenzációra éhes emberiség étvágya enyhítésére. Pénzes György szegény kocsitoló volt nagy családdal, kevés kenyérrel. Két kocsit akart összekapcsolni a minap a pályaudvaron, s mivel a sors áldozatul szemelte ki, természetes, hogy az összekapcsolás után megbotlott az egyik sínbe, s keresztülment rajta a vonat. Beszállították a kórházba, de hasztalan volt minden segély. Hogy a nagyközönség teljesen bevégezzett katasztrófát kaphasson, Pénzes Györgynek meg is kellett halnia. Meghalt, eltemették, árván, támasz nélkül hagyott egy szegény asszonyt s három apró gyermeket. A rendőrség konstátálta, hogy a katasztrófa saját vigyázatlansága folytán történt. Evvel aztán be is fejeződött az egész szomorú kis história. Sors uramnak azonban ez még nem volt elég. Még gúnyolódni is akart áldozatával. Így történt aztán, hogy szegényes [!] Pénzes Györgynek halála után kétségessé vált egész személye, története is. Szegény Pénzes György! Azt se lehet tudni, hol vágta ketté a kerék. Egypár laptársunk arra esküszik, hogy *Nagyváradon*. De megszólal ám *Debrecen* is. – Ő nem engedi a jussát. Egyszer gázol el valakit egy évben Debrecenben a vonat, s azt is magának tulajdonítja Nagyváradl... Szóval szegény György nem nyughatik békén a debreceni temetőben. Mindenképpen váradi mártírt akarnak belőle csinálni. Hjha, mert a közönség Debrecenben is, Váradon is helyi szenzációt kíván.

Sz 1900. január 10.

440. A MŰVÉSZNŐK

Sok a művésznő, kevés a fóka. Ez a helyzet szignatúrája. Ezt a tapasztalatot természetesen nem békés és jámbor családapák szereztek, hanem azok a kevéssé jámbor úri emberek, kik passzióból vagy kényyszerűségből szemlélik az úgynevezett nagyvárad-i éjjeli életet. Nagyvárad egy idő óta valóságos ártista fészek. Cirkusz, orfeumok, daltársulatok, női, férfi és finom vegyes zenekarok cáfolgatják esténként és állandóan a megrendült pénzügyi állapotokról szóló elterjedt véleményt. Különösen a művésznők dominálnak szép számmal. Itt már határozott túltermelésről lehet szó. Mindegyik művésztroppnak megvan a saját sztárja. Egyik rettenetesen lángoló frizurájával hódít, a másik excentrikus toalettjével, sőt olyan is van, ki elviharzott ifjúsága egyik kedves emléke gyanánt egy szépségversenyen nyert diplomát

őriz. A diploma kiállítási évét homály borítja. A művésznők működése természetesen csak előadás után kezdődnek. E működést lehetne így is nevezni: utazás a vacsora körül. Több-kevesebb sikerrel szokott járni. Inkább kevesebbel, mint a legelől említett szignatúra jelzi. – Mi pedig el-elnézzük az épülő Thália-templomot, s szomorúan sóhajtnak fel: bárcsak kész volna már, hogy ne lenne annyi művésznő!...

Sz 1900. január 18.

441. SZECCESSZIÓ A BÁLTEREMBEN

De jó, de kényelmes dolog, amikor a tisztelt emberiség kifundál egy tetszetős nevet arra a hibájára, amit valódi nevének nem mer megnevezni. .. Eddig úgy hangzik, mintha filozófiai értekezést írónk, mi véletlenül ebbe a víg rovatba került. Na hát ne filozofáljunk itten, hanem adjuk hírül, hogy „szecessziós bál” készül. Mit gondolnak Önök, hol?... Nagyváradon?... Dehogy. Mi nem hódolunk a szecesszióknak, sőt a színügyi bizottság legutóbbi határozata értelmében az erény rögzös, de szép és nemes útjára léptünk, s hadat izentünk – különben nagyon helyesen – a színpadi meztelenségnek is. Ez a bál ott lesz, ahol Önök nem is gondolják: az ős erényű Debrecenben. Onnan írják nekünk, hogy nagyban készülődnek egy szecessziós bálra. Minden, mi bizarr, minden, mi modern – be lesz mutatva a bálon, melyre a debreceniek hat vármegye közönségét várják... A rendezőség reméli, hogy [a] szecesszió immár végleg meg fogja hódítani az eddig maradi vidéket.

Sz 1900. január 20.

442. A VAK HEGEDŰS

Bodegákban, éjjeli kávéházakban ösmerős alak egy vak fiú, aki mintha hozzá volna növe hegedűjéhez, mindig annak a társaságában üldögél. Jönnek olykor mulatós vendégek tivornyás zajjal. Akkor a vak fiú félreül, azok nem az ő vendégei. Azoknak lármás nóták kellenek.

De ha jön bús ifjú, kinek arcáról lesír a bánat, a vak fiú megérzi, hogy érkezett az ő szereplésének ideje. Leül az asztal mellé, megpöngéti a húrokat, aztán játszik rendelés nélkül, össze-vissza. Nem áll alá fogja a hegedűt, hanem ahogy a gordonkát szokás. Az arca a le-

zárt szemekkel valami megkövesült mozdulatlan fájdalomnak válik kifejezőjévé. Belémerült a vak tekintetével az ő örökös éjjelébe, és talán onnan lopja a csodálatos hangokat, amelyek édes kinnal hasogatják az ember szívét. Rég elfeledett nótákat bámulatos tökéletes-séggel játszik, és ez a sajátságos, minden ízében egyéni művészet elhallgattatja a részeg mulatót, hogy szent áhitattal engedi át magát a varázsnak. Egy lángész, aki a lebujokban él!

Akad néhány műértő ifjú, akik véletlenül meghallották a vak fiú bámulatos játékát, és megkísérik, hogy kiragadják őt eddigi környezetéből.

Ma este fog játszani először egy előkelő, műértő intim társaság előtt, ahol lehet, hogy egy új tünemény fogja megkezdeni pályafutását.

Sz 1900. február 4.

443. AZ ELHAGYOTT FÉRJ BOSSZÚJA

Esküdtárséki tárgyalás hitvesgyilkosság kísérlete miatt

Mint az ártatlanságnak, kiengesztelődésnek szelleme vonult végig a törvényszék rideg, nagy termén egy ártatlan kisleány ijedt gügyögésének visszhangja.

Az apja meg akarta gyilkolni hűtlen feleségét, az ártatlan csöpp-ség édesanyját, s az ő remegő, nyöszörgő hangja fogta meg az apa kését, mentette meg az édesanyát a gyalázatos haláltól, az apát a szörnyű büntől, őt magát az apátlan-anyátlan árvaságtól,

A férfi nagy, robusztus, rongyos cselédember. Elvette az asszonyt, de rosszul élt vele. A bűnnek, a nyomornak, az állati egyesülésnek gyermeke az a kisleány, kiről egyforma szeretettel beszél a csapodár asszony, a tunya, korlátolt, súlyos bűnnel vádolt apa is.

És míg az élet odadobta egy piszkos igazságát a földi igazságszolgáltatás mosókonyhájába – a megundorító szennyre reá vetette glóriásugarát egy ártatlan gyermekarc mosolygása... A gyermeké.

Ami rossz, ami aljas, ami bűn: az a felnőtteké. Ami nagy, ami felemelő, kiengesztelő: az a tudatlanságé...
a gyermeké!...

Sz 1900. február 23.

444. A NÉMET KAZÁROK

Van egy hírlap a fővárosban, az Alkotmány, amelynek az a magasztos hivatása, hogy egyoldalról nézze a világot. Szerinte az emberek csak kétfélék: részben hithű mágnások, részben pedig zsidók, újabban kazárok. Szóval az Alkotmány az a prizma, amelyen minden ügy, tréfás vagy komoly, zsidó és katolikus kérdéssé bomlik szét. Tegnap számában azzal a mozgalommal foglalkozik a jeles újság, amelyet a németországi művészvilág indított a lex Heinze ellen. Az Alkotmány a katolicizmus megsértését látta e mozgalomban, mintha bizony a katolikus reneszánsz művészet a lex Heinze emlőin nevelődött volna! Ezért aztán kazároknak nevezi a mozgalom vezetőit, úgy, hogy az Alkotmány szívességéből a következő díszes nevek lettek kazár-nevekké: Degas[*], Eberlein, Sudermann, Hauptmann Gerhart, Mommsen, Liebermann, Wildenbruch, stb. Valamennyien világraszóló ragyogó alakok, akiknek nem árt meg ez a kis elzsidósítás.

Sz 1900. március 7.

445. A KEGYETLEN FAGYOSSZENTEK

Könnyes szemmel nézhetik az ország gazdái az első fagyos-szent művét. Évek óta még nem csúfolt úgy meg bennünket ez a rossz hírű trinitás, mint az idén. Az utóbbi napok mordsága tegnap éjjel formális télre változott: dér hullott az orgonavirágra, elfagyott szőlő, gyümölcs, vetemény... De nemcsak nekünk hozott szomorúságot az első fagyos-szent. Az ország minden részéről érkezett távirataink mind a fagy gyászos aratásáról beszélnek. S ki tudja, vajon a következő napok nem végzik el majd ott is az aratást, ahol még tegnap elmaradtak?... Aggodalommal nézünk a jövő elé. Nekünk még, sajnos, mindenünk a föld, és ha az utolsó évek gazdasági válságai után egy semmit sem termő év következik: nagyon-nagyon nehezen és sokára fogjuk kiheverni ezt a csapást.

Sz 1900. május 13.

Félemberek, félerkölcsök korában egy *egész ember* ma ünnepli ötvenedik születésnapját. Rosszul szóltunk: nem ünnepli. Véletlenül árulta el. Kissé panaszosan, hogy eljár az idő, s ő egy félszázadot élt le immár a neki szánt életdarabból... Nem ünnepli hát, hanem emlékezik. Nem az úgynevezett *nagy* emberek közül való. Sok ágú koronát egyik őse sem szerzett művészi címerrel, ő maga pedig nem akarta ezt a mulasztást soha helyrehozni. Nem visel díszes állást, szerepelni sohase vágyott, ezért a mi írásunkért is meg fog haragudni biztosan...

...Stern Hermannak hívják... Stern Hermann egyszerűen, de bár mindenki úgy megbecsülné a nevét, mint ezt a nevet a gazdája! Még egészen ifjú ember. Cincinnatus egészen: puritán, becsületes, lelkes és fiatal.

Nem születnek ma már olyan egész szívvel, amilyen az övé. Csupa hit, lelkesedés, elnézés és szeretet. Az ideálok hívek maradtak hozzá, remény meg nem tudta csalni, csapás el nem tudta keseríteni. Pedig könnyen jön a szeméből a könny, a kurucsága is csupa lágság. A Kossuth-nóta megríkatja, a negyvennyolcas elvek feltüzelik, de hazafi hitét egy tatárjárás sem tudná elrabolni.

Igen, mert hát nagy kuruc Hermann bácsi. Önzetlen, fanatikus híve a függetlenségi elveknek, de a legkedvesebb politikai ellenfél. Nála nem üres szó az eszme, s nem gyanúsítás a fegyver. Milyen örömmel ismerjük ezt el, habár nem egy nézetten vagyunk vele!... Ő függetlenségi, mert a szíve azt parancsolja, s bizonyára megmaradna annak, ha mindenki otthagyná a zászlót...

Nincs ellensége senki, tiszteli minden ismerőse. Nincs jobb barát nála. Akit szeret, meg van az szeretve...

A múltkor búcsúztattak egy derék férfit. A búcsúlakomán ott volt a társadalmi élet sok kitűnősége. Ott volt Hermann bácsi is, a távozó a legjobb barátja volt. A búcsúztató tósztnál még erősnek mutatta magát. Szép beszédet mondott a távozó barátira. De mikor jött a válóperc, megtelt egészen a szíve. A nagy, hatalmas ember zokogva borult a távozó barát vállára...

Mestere az öreg a szónak. A városi közgyűléseken felszólal gyakran. Sem pátosz, sem póz nincs a beszédében: egyszerű, józan, világos és meggyőződéssel telt...

Ruganyos, fiatal a kedélye. Szereti a társaságot, de a mulatság közt is megmarad olyannak, amilyen. Egy ízben fiatalemberekkel ült az asztalnál. A cigány a himnuszt húzta. Valamelyik fiatal tagja a társaságnak odaszólt a cigánynak:

– Csapj bele a „mégis huncut”-ba.

Hermann bácsi összeráncolta a homlokát.

– Uraim, most imádkoztunk. Én nem szeretem nótában sem a káromkodást!...

Igaz ember, lelkes hazafi, jó férj, szerető barát, városának hű polgára...

Jólesett ezt a pár sort megírni róla, mikor ma ötven évet halad túl ez az egyszerű, de egész szívű ember. Éljen és szeressék még nagyon sokáig, s bocsássa meg azt nekünk, ha mi megkérdése nélkül lapba írtuk ki!

Sz 1900. május 26.

447. BAZÁRI CSENDÉLET

A Bazár folyton beszéltet magáról. Ha nem dőlhet össze mindennap, legalább figyelmeztet rá mindenkit, hogy épül. Nem vagyunk sem elég szigorúak, sem elég maliciózusak, hogy ezt az épülést kétségbe vonjuk, annyival inkább, mert szavahihető úri emberek szerint a Bazár tényleg – épül. A Bazár tehát épül, csak a közönség nem teheti ugyanezt. A közönség, mely kénytelen a Bazár emelkedő – és néha süllyedő – falai mellett elvonulni. Ott fenn a magas állásokon harsány hangú pallérok lármáznak. Ez az ő privát dolguk volna. Ám néha dühbe jönnek a lármázó mesterek, s hallatnak olyan iszonyú káromkodásokat, amilyeneket a magasságból nem hallottak lent járó földi emberek. Gyermekleányok, iskolás fiúcskák járnak-kelnek lent, s hogy a hallottakból még annyira sem épülnek, mint a Bazár, annyi tény. A rendőrséget kérjük meg egy kis szelíd szájkosár alkalmazására. Kevésbé *épületes* dolgokat szeretnők hallani az épülő Bazár körül.

Sz 1900. május 30.

448. A NIZZAI ÜNNEP

A csodatétel képességét szerencsésen elvitattuk minden meghalt szentektől, de az asszonyoktól nem tudtuk elvitatni. Ők képesek csodákat tenni most is, éppen úgy, mint sok ezer év óta.

Csodatételre készülnek most a váradi bájos asszonyok, leányok. Ők, kiket mi el-elragadtatva: a természet remekeinek neveztünk el, most a természettel vették fel a harcot. Röviden: az a tervük, hogy a kék egű, édes, mosolygó, szerelmes Nizzát elhozzák egy délutánra hozzánk.

Nizza – Nagyváradon... Schwarcz Ábrahámné a világ legszebb gárdájával készíti elő ezt a csodát.

A Rhédey-kert szerdán délutánra átvarázsolódik mesebeli tündérkertté, tele virágokkal. Útjai vakító színesek, ragyogók, népesek lesznek. Virágcsata, szerpentin, konfettidobálás teszük teljessé a csodát. Szép arcok, virágok, bájos melódiák tesznek mindenkit mámorossá.

És milyen olcsó ez a tündérország. Egy koronáért mindenki lakója lehet. Diákék pláne 20 krt fizetnek. A fiatalság ügyis olyan könnyen takargatja magát tündér illúziókba, helyes hát, ha ehhez is olcsóbban jutnak hozzá.

És lesz tánc, vígság, kedv, s bár az a jelszó, hogy mindent igen olcsón: a jótékony célra szép jövedelem.

Hogy még micsoda meglepetések készülnek azon a tündér délutánon: diszkrétan elhallgatjuk. Erre a csodatételre hadd mehessen illúziókkal telve mindenki!

*

A nőegylet ünnepélyével kapcsolatban illetékes helyről annak a közlésére kértek föl bennünket, hogy egyik helyi lapnak az a híre, mintha az ünnepélyen a résztvevő hölgyek arcképeivel ellátott levelezőlapokat árusítanának – nem felel meg a valóságnak, s ilyenféle terv egyáltalában szóba sem került.

A multság sikerén különben dr. Moskovics Miklós vezetése mellett Füchsl Móricz, Aufricht Alajos, Györgyi Antal és Schercz Károly rendezők fáradoznak elismerésre méltó buzgósággal.

Sz. 1900. június 3.

449. A NIZZAI DÉLUTÁN

Három munkatársunk ment ki a Rhédey kertbe, hogy beszéljen a nizzai délutánról. Felosztották maguk között a munkát: egyik az elejét, másik a közepét, a harmadik a végét fogja megírni a referádának.

És amikor elkészültek a munkával, kiderült, hogy nem referáda, nem kimerítő, alapos tudósítás az, amit írtak, hanem lelkes himnusz, rajongó költemény, amelyben megzengték ennek a délutánnak (amely egyébként a késő éjjelbe nyúlt) a szépségeit.

Alább adjuk mindhármuk írását, itt csak azt írjuk meg, hogy a multság nemcsak szép volt, hanem hasznos is: több mint *négyszáz* koronát jövedelmezett a jótékony célra.

[...]

*

A színes lámpionok még büszkén ragyogtak, zajongva, nevetve, tánkra vágyva várt a fiatalság, mikor megkoppant az első esőcsepp. Nem vettük komolyan. Egy nizzai délutánt nem csúfolhat meg az idő. Ám a mi egünk bosszús volt, hogy olasz égnek néztük, s könnyezni kezdett – mondanák a szép beszédű költők. Megmozdultak az akácok alatti asztalok, s következett a nagy anabázis fel a sportterembe. Mi, a javíthatatlan lumpok, ázva szürcsölgettük utolsó pohár sörünket, mikor ott a rögtönzött táncteremben multságéhes fiatalok tüzes csárdást roptak...

És erre már vége volt Nizzának. Így mulatni csak Váradon tudnak. A cigány zenéje szétszállott a kertben. Integettek, bólintgattak a színes lámpionok, s feladta a harcot az ég is...

A terembe betódult az enyhén hűlt levegő: a nizzai délutánból nizzai éjjel lett. Kísérve a muzsika hangjától elkóborogtunk a délutáni, angyali dévajság színterén..... Kerülve is taposni kellett az eldobott virágot, mely ott feküdt a tarka papírkák szőnyegén... Hajh, hajh, ilyen csapodár a fiatalság. Eldobja a virágot az igazi virágért, a konfetti-jókedvet a tánc tüzes, ritmikusz kedvéért... Legmeszszebb, hátul, hova alig világolt egy lámpion fénye – szomorúan, sötétben állott a rögtönzött színpad, mely nizzaiává egyedül nem tudott lenni a szép délutánon.

Szólt, zengett sokáig a zene, összevillantak a tánc mámorában az égő szempárok, tartott ez a szép álom késő éjszakáig. Ekkor ébresztett fel mindenkit a lárma: előrobogó kocsik zaja, mely utolsó akkordja volt a nizzai estnek...

Sz 1900. június 8.

450. SZÍNTÁRSULATUNK TAGJAI

Már-már azt hittük, hogy Somogyi direktor okvetlenül szerződésszegő akar lenni, mivel kötelessége dacára is késett társulata tagjainak névsorát betérjeszteni. Végre is megjött a névsor. Közölni nem látjuk szükségesnek. Azok lesznek a tagok, akiknek szerződ-

tetéseikről már hírt adtunk. A társulat egyébként – őszintén szólva – nem valami nagy reményekre jogosít, bár szeretnénk csalódní. Először is nincs primadonna, bár a női szerepköröket elég jó kezekben látjuk. Nem bízunk a férfitagokban. Nem vagyunk ugyan a tekintélyek hívei, szeretjük a fiatal erőket, de bizony egypár igen fontos szerepkör betöltőjének túlságosan obskurus neve van – mint ahogy már egy ízben megjegyeztük. Végül a beterjesztett névsor hitelessége iránt is lehetnének kételyeink. A névsor szerint Nyárai Antal a nagyváradai társulat tagja lesz, holott jó értesüléseink szerint Nyárait éppen most szerződtette a Magyar Színház. Vajon nincs több ilyen tagja a Somogyi-társulatnak? Mindez azonban nem zárja ki, hogy méltó büszkeséggel tekintsünk az immár kizárólagosan nagyváradai szintársulat névsorára.

Sz 1900. június 8.

451. MEDÁRDUS NAPJA

Medárdus napja szomorúságot hozott azoknak, akik hisznek ez özönvíz előtti, de az özönvízhez fűződő babonákban. Az történt ugyanis, hogy – esett. Eső esett Medárdus napján, tehát negyvennapos ítélet következik. Nyári vendéglősök becsukhatják, esernyő-, kalucsni- és esőköpenyegárusok kinyithatják a boltot: negyvennapos esőt várhatunk. Már aki vár. Mi ellenben egyáltalában nem várunk, s hisszük, hogy nem is így lesz. Ez ellen elsősorban azok a korzózó, majálisozó szép leányok tiltakoznának, akiket *Medárdus* püspök, az ő nevének ünnepe volt ma, olyan kiválóan nagyra becsült. Ő volt tudniillik a rózsaleány-ünnepek megalapítója. Ha ő nem élt volna, nem volna Solymáron díjazott erény. A solymári ártatlanság nevében kérjük hát néhai Medárd püspököt, hogy ne váltsa igazra a nevéhez fűzött babonát. Ő azért nem lesz diszkreditálva. Ezen már ő a solymári díjak némely kiosztásánál túlesett.

Sz 1900. június 9.

452. MÉG EGY ÜNNEP

Ma görögkeleti és katolikus testvéreink ünnepelnek. Ők most kapták a szentlelket, aki bennünket már aligha itt nem hagyott. Mi elzengtük a mi allelujánkat, s ők most éneklük – sajnos egy-egy hamis hanggal...

De nem akarunk politizálni. Elvégzik ezt úton-útfélen a mi kolégáink. Arról szoltunk és szólunk csak, hogy néhány millió honfitárs nem velünk ünnepel...

Nem kicsi dolog ez. Nem lehet a munkában sem egy velünk, aki pihenni nem velünk szokott...

Idegen nyelvű honfitársainknak – sajnos – van elég biztosítékuk nyelvük, intézményeiknek megmaradására. Nem hisszük, hogy erre a külön ünneplésre is szükség volna.

Az időt ugyan mi sem tudjuk szabályozni sokkal jobban, mint ők, de a mi dátumaink mégis pontosabbak, s elvégre is ezek szerint rendezkedett be az egész művelt világ...

Szólunk pedig főként oláh honfitársainkhoz. Ők úgyis szeretnek a havasalji testvérek után menni. Kövessék most is őket. Legalább az időben ne legyen köztünk eltérés.

Ezt kár volna belevinni a politikába, mert ez olyan hatalmas, agghatatlan nagy úr, aki mintha tegnap látta volna, hogy ezen a földön nemhogy oláhok, de még magyarok sem laknak. Pedig ez a föld már ezer év óta a miénk!...

...És végül: ha egy pontból kiinduló két egyenes vonal *térben* nem is találkozhatnak – ki tudja? –, hátha *időben* találkozni fog!...

Sz 1900. június 12.

453. PORNOGRÁFOK

A mai napon ünnepélyesen visszavonunk minden rosszat, amit a néppárti urakról írtunk. Nagy nap ez a mai. Molnár apát ma, úrnapi után való szombaton expiálta minden eddigi bűnét. Közerkölcsünket egy óriási jelentőségű leleplezéssel megmentette az elvesztéstől. Leleplezte azokat a nyomorult – erkölcsbomlasztó egyedeket, kik aljas írásaikkal beszennyezték eddig a jámbor tiszta lelkeket. Az egyik gonosztevőnek az a szerencséje, hogy meghalt. A nevét azonban tudjuk. William *Shakespeare* név alatt rejtőzködik. A másik erkölcstelen azonban itt él közöttünk, sőt a múltkor Nagyváradon sem átalották ünnepelni. Ennek meg *Kiss* József a neve. Erkölcstelen poéta... Köszönjük, óh szent apát, az ön leleplezéseit. Aki ezek után is szóba áll önökkel, megérdemli, hogy elvtársuknak nevezzék. A magyar képviselőház mai naplója pornográfia. Azzá tette Molnár apát úr hallatlanul együgyű felszólalása.

Sz 1900. június 17.

454. EGY KRAJCÁR

Ez a hitvány, silány, megvetett pénzdarab, amit ha kedvünk tartja, még ha nem is vagyunk milliomosok, tízével dobhatunk el, milyen nagy dolgokra képes.

Egy előkelő írónk írt le egyszer egy históriát. Téli éjszakán ment hazafelé, és a hóban egy nyöszörgő alakot talált. Segíteni akart rajta, és a szerencsétlen azt nyögte, hogy egy krajcárra van szüksége. Ha azt az egy krajcárt megkapja, lesz összesen hat krajcárja, elmehet a hajléktalanok menhelyére – máskülönben ott pusztul el a téli éjszakában.

Az az egy krajcár egy emberéletet mentett meg. Nálunk Nagyváradon egy krajcár majdnem elpusztított egy emberéletet. Szőke Erzsébet tizenhat éves sápi lány itt szolgált Nagyváradon valahol. Becsületes volt mindig, de valahogyan mégis megtörtént, hogy a gazdasszonya zsebéből kivett egy krajcárt.

Egy krajcárt, egy nyomorult krajcárt! Istenem, hiszen ez nem bűn! Talán cukrot akart venni, talán csak azért vette el, hogy legyen neki!... A gazdasszonya észrevette, összeszidta, avval fenyegette, hogy megmondja az apjának – Szőke Erzsébet hát fogta magát, beleugrott tegnap délután a Szent László-hídról a Körösbe.

Valami lelkes ember utána ugrott, és kihúzta. Most a kórházban van még, de semmi baja. De majdhogy meg nem halt az egy nyomorult krajcár miatt Szőke Erzsébet...

Sz. 1900. június 19.

455. A NÉVSOR

A névsort a reporter írja. A reporternek nincs neve. Ő egyszerűen csak reporter. Megjelen mindenütt, észrevesz mindent, s am vidéken fontos dolog: névsort csinál. A névsorból nem szabad senkinek sem kimaradni. Csak egy marad ki természetesen: a reporter. Ő tudniillik nem jelenlevő. Mondhatnók, egy üvegszem csak, melyen át a lap egy eseményt vesz észre. Azért nem is bukkanhat ám senki a névsorban a reporter nevére. Bár nem is keresi senki. Mai rendkívüli számunknál minket lepett meg legjobban, hogy a tegnapi nagy fontosságú politikai eseménnyel kapcsolatban hozott névsorban két jelenlevő tudósítónk szerepel. De tán legkellemetlenebbül őket érintette a dolog. Ők egyáltalán nem óhajtottak jelenlevők lenni. Nevük vagy hasonló nevek rosszul olvasása vagy a nyomdának valami

más tévedése folytán került a névsorba. Ennek kijelentésével tartozunk az akaratlanul megsértett reporter-morálnak. Annak a morálnak, mely megkívánja a reporter mindenütt és sehol sem létét.

Sz 1900. június 21.

456. FÉRFIÖKLÖK

A férfiak ősigazsága az ököl volt mindig. Az ököl és erőszak. Divatba jött a kesztyű, de az ököl az megmarad. Döfölve, sújtva kerget el a vegetálás újtjáról mindenkit...

Néhány okos magyar kisasszony sorsa juttatta ezt az eszünkbe.

Mikor mi még mindenben hátul kullogunk, ez a néhány erős leány nagyot akart és gondolt. Okos fejük nem tudott beletörődni abba az igazságtalanságba, hogy évezredek óta viselje selymes bársony jármát az asszony. Nem tudtak beletörődni abba, hogy ők szívvel és ésszel ne megáldva, hanem megátkozva legyenek...

A férfi kacagott ez asszonyi kívánságon. De ez a néhány okos leány előretört, s ma már meg van rökönyödve a tisztelt férfitársadalom.

Mit akarnak ezek az asszonyszemélyek?

Hát ezek a mi privilegizált kenyereinkre pályáznak? Ezeknek nem elég a butító tömjén, még *tudni* is akarnak?... Ököltre!...

És gyönyörködhetünk isteni játékban. Finom, rendesen vasalt ruhájú urak ökölrel csapdosnak fiatal leányok felé...

Nyíltan nem mer mindégnyik harcolni. Olyik a buták közül ugyan egyszerűen ökölrel akarja az ügyet elintézni, s vissza szeretné dobni a keményfejű nőellenségeket. A másik már diplomatikusabb. Rémképeket fest a harcra indult leányok elé. Farizeuskodva sápi-tozik, hogy az asszonyt a tudományos pályán a mai társadalom úgysem ismeri el soha. Szóval suhintanak a goromba férfiöklök. Kesztyűben az egyik, boksszal a másik.

Miért öklöződnek? Mert kétségbe vannak már is esve a nagy és szép verseny miatt, amit asszonyok fognak megcsinálni ellenünk, önző, erőszakos férfiak ellen...

Ám ne essenek kétségbe okos, szép, apostoli szerephez jutott kisasszonyaim!... Eddig csak a selyem-bársony jármot érezték, most érzik a teremtés urainak ökölütéseit is.

Ha már a selyem-bársony járom is harcra szólította végre magukat, hogyne harcolnának még nemesebb hévvel most – mikor megismerhetik teljesen a férfit a maga erőszakos, durva, farizeus voltában!...

Adjanak példát, kisasszonyaim, egész fajuknak a harcra! Igazságosabb harcot évezredek óta nem vívtak annál a harcnál, mely a férfi méltó társává akarja tenni az asszonyt... .

Az ökölcsapásra pedig ökölcsapással válaszoljanak!...

NN 1900. június 29.

b.

457. A SZÍNÜGYI BIZOTTSÁG

A nagyváradí színügyi bizottság úr akar lenni színészek és színésznők felett. Nagyvárad tanácsa viszont nem akar minden jogról lemondani, ami őt a díszes, új színház jóvoltából megilleti. A kontroverzia felett a mai közgyűlés dönthet – ha mer. A história különben nem új. Speciális vidéki íze van, s némely vidéki városnak ez az íz még mindig a szájában van. A színügyi bizottsági tagokat értjük meg könnyebben. Mi, kulisszák közt járatos emberek, méltányolni tudjuk a színügyi bizottsági tag urak álláspontját. Már egy kis, nyári kritikus keble is dagadoz attól a tudattól, hogy neki erre a fényes, káprázatos világra befolyása van.

Bókokat mondat magának büszke primadonna szépektől, s leereszkedőleg csípi állon a szóló szereppel próbálkozni szándékozó fitos kóristánét. Pedig mi ő? Egyszerű kis kritikus, kinek szava nem szentírás. Írhat, szurkálhat, kellemetlenkedhetik, de hatalma nincs. Ellenben a színügyi bizottsági tag hatalmas férfiú: kezében élet és halál. Ha kedve tartja, megváltoztatja a műsort. Feltéve, ha kedve szottyán kocsikázni egyet a kitűzött darab heroinájával. Ilyen nagy úr *lenne* a színügyi bizottsági tag, ha valami titkos hatalom nem intézkedett volna bölcsen egy kis akadályról. Ez az akadály mindenütt: a tanács. Ez is a természet harmonikus rendjét bizonyítja... Egy vidéki városban olyan jogokat nyert a színügyi bizottság, mint amilyeneket a nagyváradí – akar. Már a tagok megválasztásánál is óriási hecc volt. Olyiagnak vagyona került. A bizottság megalakult. Csofálatos véletlenségből – részben agglegényekből, részben pedig a papucs jármait lerúgott, kikapósaknak ismert férjekből. A színügyi bizottság buzgón működött, de egy év múlva sorra mondtak le irigyelt rangukról. Egy új lemondásnál azt mondja az öreg polgármester: „Látják az urak, megmondtam én ezt előre. De az urak azt hitték, hogy ahol áru van, ott szabad is a vásár!...” Azóta abban a városban kötéllel alakítják a színügyi bizottságot.

Az igaz, hogy ott botrányosan magas piederstálon áll az erény, s a bizottsági tag urak csak azt érheték el, hogy [a] laikus közönség *nagy kópékának* tartotta őket. Amilyen szép cím ez különben, olyan

kellemetlen, mikor az ember érzi, hogy nem érdemli meg... Természetesen minden vonatkozás nélkül mondtuk el ezeket. A mi színügyi bizottsági tagjaink bizonyára csak magasabb szempontokból kívánnak maguknak korlátlan hatáskört. – Am azért nem fölösleges az a jóakarató figyelmeztetésünk, hogy a színügyi bizottsági tagsági pálya nem mindig az egekbe visz. Annyi felelősséggel jár, hogy szinte célszerű a jogok és felelőségek jórésztét a más nyakába sózni...

Sz 1900. július 13.

458. A SZÍNTÁRSULAT ÚJ TAGJA

Örömmel értesültünk, hogy Somogyi Károly társulata tagjai közé szerződtette Szacsvay Sándort, a debreceni színtársulat nagytehetségű drámai színészét. Szacsvay Sándor igazi talentum, valódi színészvér. Körülményei, családi viszonyai visszatartották régi ideáljától, a színpadtól, de örökre lemondani nem tudott róla. Mint állami hivatalnok, családapa titokban tanult és vizsgázott le a színiakadémián, s egyszerre fellépett a Magyar Színházban. Akkoriban sokat írtak a lapok egy Székely Sándor nevű új tehetségről. Ez alatt a név alatt kezdte meg színészi pályáját Szacsvay. Mikor aztán a debreceni közönség és kritika egyhangú tetszését megnyerte, Székely Sándor ismét Szacsvay lett. Felvette ismét ezt a történelmi nevet, melyet nagybátyja, a vértanú Szacsvay olyan nagyra tett előttünk, nagyváradiak előtt. Szacsvay talentumos, komoly színész, akit ambíciója tart a vidéken. Szerződtetését nyereségnek tekinthetjük.

Sz 1900. július 15.

459. A MAGYAR DALTÁRSULAT

Szűcs Laci daltársulata most a Fekete Sas szép kerthelyiségében játszik. Mindenki, aki eddig megnézte az előadást, igen jól mulatott, és a daltársulatot mégis kis közönség hallgatja estéről estére. Csodálatos dolog ez. Minden német orfeum-truppot, minden lengyel-zsidó daltársulatot pártolt a nagyváradi közönség, az előadásainál zsúfolásig megtöltötte azt a füstös, utálatos helyiséget, ahol játszottak, most pedig, mikor végre valahára kivívtuk, hogy az orfeumok színpadjáról se hangozzék német szó, amikor az unalmas nyárban szép helyen, pompásan mulathat, most nem megy el meghallgatni a magyar daltársulatot. Csak nem a *magyarság* a hibája a Szűcs Laci társulatának?!

Mert egyéb hibát nemigen tudunk benne felfedezni. A műsora érdekes, mulattató, az előadást úriasszonyok is megnézhetik. Eddig egy-két hölgy volt ott a Fekete Sas kertjében, és egyiknek sem volt semmi oka megbánnia, hogy elment. – Mert jól mulattak a zenebohócok mókáin, érdeklődéssel nézték a két szerecsen énekesnőt, tapsoltak a Szűcs Laci pompás katonanótájának és egyszer sem volt okuk pirulni. A daltársulat ad elő egyébként rövid darabokat, részleteket egy-egy operából, amelyekben különösen excellál Hegyi Lili, a bájos szubrett. A férfiak is mind ügyes, rutinos színészek. Azt hisszük a nagyváradi közönség nem szándékozik demonstrálni a magyarság ellen, amely hódító erővel hatolt be az orfeumi színpadra, és nagy számban fogja felkeresni a Szűcs Laci előadásait, amelyeken – nem gőzzük ismételni – pompásan lehet mulatni.

Sz 1900. július 29.

460. OLASZORSZÁG GYÁSZJA

Umberto király megilkoltatása

– Távirati és telefontudósítások –

Angelo Bresci... Ismét egy... Luccheni és Caserio Santo után [*] ismét előbukkan egy fenevad abból a sötét, rejtelmes tömegeből, amelyet éhező népek nevezünk.

Tegnap mi volt még?... Semmi. Egy a milliókból, egy szürke, névtelen, ismeretlen alak, és ma ismerjük mindnyájan, és borzalommal ejtjük ki a nevét.

Angelo Bresci bevonult a történelembe...

Névtelen társai közül egyszerre kiemelkedett, és a gyilkos dicsőség véres glóriája reszket a feje körül.

Tegnap semmi sem volt: ma királygyilkos már. Véres kezű társainak szörnű galériája megszaporodott.

Milyen társaság ez, Istenem: Luccheni, Caserio Santo, Angelo Bresci.

És ezek mind úgy bukkantak fel egyszerre, váratlanul, megdöbbenést keltve onnan, abból a sötét tömegeből, amelyet népek szokás nevezni.

Mi van hát ott, odalenn, hogy ilyen alakokat szül a setétség? Micsoda borzalmas, rejtelmes indulatok szunnyadnak ott, micsoda névtelen, szörnű kínok lakoznak lenn a sötétségben, ahonnan a Lucchenik előtörnek!

Mert egy ember, ha elkeseredik, nem gyilkol még. Egy ember, ha elvesztette mindenét, nem ront neki gyilkos kézzel koronás főknek.

A tömegnyomor szüli az ilyen bestiákat, akik vad dühükben ártatlanokat marnak meg. A tömegnyomor rezdíti meg az eldurvult szív húrjait, az borítja véres ködbe a szerencsétlen szemét, ez rontja meg az agyát, az ad célt a fegyverének.

Félelmetes biztonsággal gyilkolnak e fenevadak. Caserio Santo kezében villant a tör, és a jóságos Carnot halott volt; Luccheni egyszer döfött, és az angyali Erzsébet királyné pár perc múlva kilehelte lelkét, Angelo Bresci lő, és a nemes Umberto holtan terül el.

Mindig a jók, az ártatlanok esnek áldozatul.

Kinek a bűnéért bűnhődnek ők? Kik vétkeztek azt a vétket, amelyért ők szenvednek mártírhalált?

Ki tudna erre válaszolni?

Könnyein keresztül annyit lát csak a gondolkozó ember, hogy oda le, az apokaliptikus sötétségbe, hol ismeretlen rémek nyüzsögnek, és veszett indulatok tanyáznak, világosságot kell vinni.

Világosságot, világosságot! És kenyeret! Hogy a rémeket megfojthassuk, az indulatokat megszelídítsük, és magunkat megóvjuk.

Mert eddig csak egyenként törtek elő a veszett bestiák: Luccheni, Caserio Santo, Angelo Bresci... De mi lesz akkor, ha megmozdul maga a nagy rejtelmes óceán, amelyet éhező népnek nevezünk, ha megindul *maga a sötétség*, és rádől a mi ragyogó, mulató világunkra...

Sz. 1900. július 31.

461. A RÉGI JÓ IDŐK

A Józsa Gyurik kora már lejárt. A régi dinomdánomoknak, országra szóló hecceknek se híre, se hamva. A nagy hecckedvelők unokái bajokkal élő, jámbor emberek, kiknek elég gondot ad a finanszminiszter legújabb rendelete – az adófizetések[re] vonatkozólag tudniillik. Ám a régi virtus mégsem veszett ki egészen. A régi dicsőség fénye föl-föltetszik egy pillanatra. Van még olyan magyar úr, aki-be[n] megterem még a régi hangulat. Egy Bihar megyei földbirtokosról szól a dal.

Mulatós jókedvéről ismeri az egész vármegye. Ha bekerül Nagyváradra, ugyancsak van dolga a cigánynak. Mert vakmerő ötletei vannak a nagyságos úrnak. Nemcsak azt teszi meg, hogy három nap és három éjjel mulat, de kényszeríti a kompániát is a kitartásra. Ha a társaság valamelyik tagja elázik, abba okvetlenül életet önt a nagy-

ságos úr. Olyan gyönyörűn lő el a füle mellett, hogy a legtürelmesebb dobhártya sem bírja ki. Egyszer megtörtént, hogy valaki hátradúlve, a falnak támasztva a fejét, próbálta kipihenni két éjszaka fáradoalmait. A feje körül, arasznyi távolságban glóriát rajzoltak a revolvergolyók.

Egy ilyen multság volt a napokban is. Harmadik napon kocsira szedelőzködött a társaság, s elhajtott faluzni. A faluzás abból áll, hogy minden útszéli korcsmába belátogatnak. A cigányt persze magukkal vitték. Az úton szembejön két parasztember. A nagyságos úr megismeri őket.

– Üljetek fel, Jóska! A két atyafi felül az egyik kocsiba. Ismerték jól a nagyságos urat, hiszen nála aratnak már vagy húsz év óta.

Betérnek a legközelebbi korcsmába. A társaság fél óra múlva teljesen el van ázva. A cigányok is alusznak. A nagyságos úr nem tehet semmit. Előveszi a revolverét. Mindhiába. Nincs már egy tölténye sem. Hárman vannak ébren. Ő és a két atyafi. Ezek roppant buzgón isznak. A nagyságos úr szíve megtelik keserűséggel, ahogy nézi ezt a sok elázott embert.

– Hej, Jóska, nem így volt ez régen!...

– Bizony nem az, nagyságos uram.

– Emlékszel most tíz éve arra a karácsonra?

– Hogyne. Akkor volt, hogy a Kőszegi nagyságos már a negyedik napon meg akart szökni, aztán a nagyságos úr *kilőtte alóla* a lovat...

– Hát az Izsák korcsmárosra emlékszel? Akkor is így szedtelek fel az úton.

– Bizony!... Hogy óbégatott, mikor *négy felül is felgyújtottuk a korcsmát!*...

Magát a Jóskát is elszédítik a gyönyörű emlékek, s lehajtja a fejét a padra.

A nagyságos úr meghatottan kotorász a zsebében, s kihalsz még egy töltényt.

A másik pillanatban óriási dörrenés. A pislogó petróleumlámpa ezer darabokra törik. A mámoros urak ijedten riadnak fel. A nagyságos úr pedig mélabúsan szól Jóskához:

– Gyere Jóska, menjünk más korcsmába. Hagyjuk itt ezeket a pulyákat...

Sz. 1900. augusztus 7.

Tegnap tartották meg Rákosi Szidi színiiskolájának nagyváradai növendékei a Fekete Sas nagytermében azt az előadást, amelyet E. Kovács Gyula emlékére rendeztek. A nagy terem zsúfolásig megtelt közönséggel, amelynek soraiban természetesen imponáló számban vonult fel a fiatal művészelöltek rokonsága. A rokoni jóakaratra azonban nemigen volt szükség, mindenki szíves örömmel tapsolt. A szereplők egytől egyig rutinos, talentumos színészek, az összejátékuk is ügyes rendezői kézre vall. A színpadon az ifjúság friss levegője, üdesége, jókedve áradt el, és ugyan ki keresné ilyenkor kritikus szemmel azt, hogy itt-ott modorosak, iskolások még a fiatal művészek. Elvégre amit nem tudnak eddig, megtanulhatják, mert ami a fő, talentumuk van.

A kis társulatnak – amint mondani szokás – sztárja Kürthy Margit, egy nagytehetségű fiatal lány, aki kész művésznő. Minden feltétel megvan benne arra, hogy a színpadon nagy sikereket arasson.

Színpadi termete, kedves, szép arca, meleg, zengő bársonyos hangja színésznőnek predestináltak. Hozzájárul ehhez az, hogy sokat tanult, és bámulatosan sokoldalú tehetség, úgy hogy éppenséggel nem csodálnánk, ha rövidesen igen előnyös szerződéssel kínálnák meg. Tegnap négy ízben aratott zajos tapsokat. Először Kiss József Rab asszonyát szavalta el nagy hatással, azután Makai Emil Oh, azok a klubok című darabjában adta a feleség szerepét kedvesen, ötletesen. Énekelt még Kabdebó Ernővel egy duettet graciózan, elmésen, és végül a Robinzonok királyleányának szerepében mutatta meg, hogy legjobban mégiscsak a koturnusz illik a lábaira. A kisasszonynak egyébként nagy jövőt jósoltak már azok is, akik a színiiskola vizsgálati előadásán látták. Most a nagyváradai közönségnek is alkalma nyílt meggyőződnie arról, hogy a sok dicséretben, amelyet róla hallott, semmi túlzás nincs.

A kis társaság többi tagjait is dicséret illeti. Különösen tetszett közülük a közönségnek Rogoz Imre, egy elegáns, csinos fiatalember, aki ügyesen, teljes otthonossággal mozog a színpadon, és aki pompásan adta a Robinzonok Hamilton Cruzoe-ját és Vass Ferenc, aki néhány ügyesen elmondott kupléval zajos tapsra ragadta a közönséget. Tetszett még Somlár Mihály és Kabdebó Ernő is. Azok a műkedvelők, akik részt vettek az előadásban, kifogástalanul illeszkedtek bele az előadásba, amelyet csütörtökön este megismételnek.

Az énekszámokat Womácska József kiváló zenetanár kísérte művészi precizitással.

Sz 1900. augusztus 7.

Levelet kaptunk a közkórház igazgató-főorvosától. Olyan nyilatkozatféle a levél. A lapoknak válaszol.

Szól és kitanít a levél arról, hogy mit lehet és szabad megírni az újságoknak.

A levél különben egy, a lapok és a közkórház között felmerült afférnek az epilógusa. Mi az afférnek csak szemlélői voltunk, a levél tehát személyünkben nem érdekel bennünket.

De igen-igen érdekel az a része, hogy a lapok néha „kellemetlen tudósításokat” közölnek.

Távolról sincs eszünkben a főorvos úr bennünket úgysem érdek-
lő levelét kritika tárgyává tenni. Ezt a részét sincsen. Csak egy kije-
lentésünk van.

A lap kötelessége: a kritika. Meglátni mindent, s lehetőleg el-
fogulatlan véleményt mondani mindenről.

Ha ezt úgy lehet tenni, hogy senkinek kellemetlenséget ne
okozzunk, akkor mi egy rettenetes lidércnyomás alól szabadultunk
meg. Akkor a világ meg van váltva, harcra nincs szükség, beállott
az igazi treuga dei...

És ha ez így van, egy hét alatt nemcsak minden lapnak vége
lesz, de vége lesz a világnak is. Az emberiség elérte a tökéletességet,
s bevonul minden pereputtyostól egy más, tisztább, éterikus világba...

... Ám félünk, hogy a levelet félreértjük. A főorvos úr tényleg
azt hiszi, hogy kellemetlenségek megírása nélkül is lehet lapot csi-
nálani... Készséggel elismerjük, hogy a lezajlott afférban a főorvos úr
és a közkórház részén van az igazság, de ebben a másik hitben nem
osztozunk.

És hogy mennyire igazunk van, mutatja az, hogy mi ezt a kis
választ a legóvatosabban akartuk megírni, s mégis félünk, hogy a
főorvos úr félreérti intenciókat, s ez a kis korrekció – kellemetlen
érzést szerez neki...

Hát ilyen bajos a lapoknak kellemetlen tudósításokat – *nem
közölni*.

Sz 1900. augusztus 8.

Kicsi dolgok legerősebben bizonyítanak. Nagyvárad lehet modern, élénk, nagy jövőjű város. Mutathat olykor egészen nagyvárosi életet is. De negyvenezer ember nem – nyolcvanezer. Nagyvárad – hiába – nem nagyváros. Aztán ne szégyelljük – szegények is vagyunk. Az idegen például szerfölött csodálkozik, hogy az élékségéről ismert Nagyváradnak nemigen van éjjeli élete. Van, van valamilyes. De vagy nagyon silány, vagy pedig éppenséggel nincsen benne köszönet. Ám nappal sem túlságos a kávéházi és vendéglői élet.

Az egy Mülleráj a kivétel. Ez már nagyváradi specialitás. Cukrászüzlet, klub, kávécsarnok, kaszinó együtt. De már például a Mülleráj Széchenyi téri testvére, a kiosk nem olyan frekventált. Más városban nagyon megbecsülnék. Szép sétatéren, gesztenyefák közül emelkedik ki az ízléssel megépített, villaszerű kiosk, mely este valószínű fényárban úszik.

Az idei morte saison, úgy látszik, válogatósakká tett bennünket, mert pár hét óta egészen pezsgő az élet a Széchenyi téri kioszkban. Esténként, sokszor éjfélig valóságos virágoskert a kiosk. Szép asszonyok, leányok ülnek az apró asztalok körül, s hallgatják vagy túlszengik a cigány muzsikáját. A gesztenyefák a tanúi, mennyi álom szövődik itt egy-egy csöndes, holdas estén a Pócsi Laci vonója segítségével. Az álmok mellett persze tömérdek más édesség is elfogy a kiosk cukrászdájából. Éjfél után pedig nem egy mulató fiatal szíve telik meg olyan nagyon, hogy okvetlenül egy kis lumpolással kell rajta csitítani. A kiosk direktora maga is népszerű ember. Ebben persze egy kis érdeme Müller Salamonnak is van, mint apának. Ám Henry mester, mint bizalmasan nevezni szokták, a fiúi kötelékek dacára is azon van, hogy elhódítsa még a fő Mülleráj vendégeit is. Szóval a kioskot pár évi fennállása után végre is felfedeztük. Vannak ám még nekünk sok olyan felfedezésre váró érdemes dolgaink, miket majd csak az idegenek fognak észrevétetni velünk...

Sz 1900. augusztus 12.

465. VELENCÉBEN

A lagúnák örökifjú városába vendég érkezett.

Nem sejtik ugye, ki ez a vendég? Bizonyára a suta nézésű szerb királyra gondolnak. Hiszen ő szedi most a mézes napok mézét, az ő megzavarodott szívének van olyan hangulata, mely bevett polgári szokások szerint Velencébe vezet.

Csalódnak. Ófelsége abban a szerencsés helyzetben van, hogy túlteheti magát a nyárspolgárok paragrafusain. Egész nyugodtan, csendben otthon marad szíve párjával együtt. Nem ment Velencébe, s valószínűleg nem is készül oda filléreit egymásra rakva, mint az az öreg zsidó házaspár, melyről egy helybeli poéta írt – ha ugyan olvasták – elég hangulatos verset.

A velencei vendég egy szegény özvegyasszony. Nem szeretkezni, hanem imádkozva megnyugodni kereste fel a boldogító hangulatok városát. Ez a szegény királyné. Most a fájdalmak nehéz koronáját hordja a fején. Az urát, a becsületes királyt legyilkolták az utcán néhány napokkal ezelőtt...

Margit királyné, szegény özvegyasszony, Velencében keres gyógyulást.

Irgalmas velencei tündéréjszaka, ki boldoggá annyi szívet tettél, ne vond meg irgalmadat e szegény asszony szívetől sem. Csókold meg sebeit varázsos csókjaiddal. Hallgasd meg a kérését. Hiszen kevesebbet kér minden imádódnál. Adj neki irgalmas feledést, megnyugvást, békét. Gyöngéd, érző, poétikus lelke hadd nyissa ki utolsó virágait: a felmagasztaló kibékülő, megnyugvó elégiákat...

Sz 1900. augusztus 14.

466. VAN MÉG HUMOR

A néppárt lapja újdonsági rovatában olvassuk az alábbi hírt:

Tömeges öngyilkosságok. Minden nap eggyel több. Ma egy ismeretlenen kívül agyonlőtték magukat: Forgách Mihály gróf, volt főhadnagy Bécsben, Horváth Bódog bíró Kassán és Lengyel Géza albíró Csíkszeredán. *De a liberalizmus gyümölcse: az idők jele.*

Minden nagyképűsködés nélkül sietünk köszönetet mondani a kedves lapnak. Eddigi működése is becsületes szolgálatokat igyekezett tenni a mulatni vágyó embereknek, de mégsem volt igazi élclap. Most már úgy látszik felfedezte a már-már kiapadttnak vélt humor vénáját, s egészen jó úton halad. Van még humor! Csak ambícióval!...

Sz 1900. augusztus 18.

467. EGY NÓTA

Egy nóta kerül a hírek közé, ami tán egy kissé szokatlan. Szokatlanul, de joggal kerül ez esetben a hírek közé egy nóta szerzése. Dankó Pistát, a zseniális dalszerzőt ihlette meg ismét az ő tündérműzsája, s íratott vele itt Nagyváradon ismét egy csodálatosan szép magyar nótát. A szöveg a Gárdonyi Gézáé. Göre Gábor bíró úr gyártotta a verset egy ossziáni napján, mikor megszállták a filozofikus gondolatok. Végtelenül hangulatos, igaz hangú és igazi népdal. Nem olyan, mint a mi többi népies-nemzetieskedő poétáink merényletei. A zene pedig. A zenét Dankó írta. Többet nem kell róla mondani. Utolsó strófájában szinte elkapja az ember szívét a búsuló, filozófus bíró. Hogy aszongya:

*...Vén asszony már az én Ilkám
Az én Ilkám
Bocskor lett a legénycsizmám
Legénycsizmám,
Vályogvető lett a kácsa.
Ilyen a világ folyása...
Vályogvető lett a kácsa,
Szegény kácsa!...*

Tegnap este énekelték először Dankóéknál az új nótát. Olyan fülbemászó, hogy pár nap múlva mindenütt dalolják. Mi pedig elújságoltuk az új nótát. Elvégre vannak a földön még Göre Gáboron kívül is filozófus emberek, kiknek nagyobb esemény ez, mint [a] szövetséges csapatok bevonulása Pekingbe.

Sz 1900. augusztus 19.

468. AZ ÚJ SZÍNHÁZ

Hibák az építés körül

Nagyvárad új színháza annyi viszontagság után nemsokára kész lesz.

Kis színház, de hatást keltő, csinos. Kicsiségében nagyzol. Mondhatnók, nagyobbat mutat, mint amilyen. Ez azonban nagyvárad-i jellemvonás. A színház stílje is nagyvárad-i stíl.

Majd négy-ötszáz év múlva, ha kínai hordák rombolják össze a felépült Európát, bizonyosan nem hagyják meg a mi keservesen épí-

tett színházunkat sem. De ezen még korai volna keseregni. Az azonban keserűbb, hogy romjai közül nem fog majd – még jóval később – műzeumba kerülni egy árva darab sem. No, de ebbe is bele kell békülni. Műreket nem várhatunk. Örülünk, ha polgárilag csinos színházat kaphatunk.

Különbén is a színháznál a külső nem fontos. A színház egy befordított műreket. Kívül hadd lássék a fonáka, de belül hibátlanul kitűnő legyen. Ehhez nemcsak művészet kell, de külön rátermettség is.

Alkalmunk volt a minap egy régi színházi emberrel beszélni. Európa majd minden komédiás házáat bejárta. Formájukat, sajátosságukat, előnyüket és hátrányukat ismeri.

Ez a vén színházi róka megnézte a mi színházunkat is. Nem kívülről, ez nem érdekelte. Belül nézte meg töről hegyre.

Íme a véleménye:

Először is a színház szörnyűségesen kicsi. Annyi áldozat után halálos vétek volt ebbe az építkezési tervbe belemenni.

A papiros hiába beszél. Papíron ki lehet mutatni, hogy hány hely van a színházban, de a valóság mindig megcáfolja a papír számítást. A nagyvárad színház direktorának – szerinte – az elképzelhető legteltebb ház mellett *sem lesz ötszáz forinttal több bevétele egy este.*

Páholy alig van a színházban. Ami kevés van: szűk és rossz. Olyik páholyból egy embernél több a színpadot nem figyelheti. Két páholyból abszolúte nem lehet a színpadra látni.

Az ülőhely is kevés és rossz. Keskenyek a székek és kényelmetlenek.

A karzat kicsi. Ez óriási baj. Kivált Váradon. Ehhez még csak az kell, ami minden városban meg szokott az első pár év után történni, a rendőrség ötven perccel redukálja a karzatlátogatók előre kikötött számát. Akkor aztán tessék direktort kapni! Nagyváradon karzat nélkül nem egzisztálhat direktor. Még ebből a kis karzattól is elfog két vastag oszlop jelentős helyet. Akik az oszlopok mellé jutnak, azok egy kukkot sem fognak látni. Ezt a helyet el fog kelleni zárni – a színház érdekében.

A színpad valóságos zug. A megérkezett függönyöket sem lehetett mind felagatni. Okvetlenül bővítésre szorul. Hogy hogy fogják csinálni – azt sejtetni jó volna.

A díszletraktár tűz-kemence, fagerendázatú. Egy szikra, és lángba borul menthetetlenül minden.

Ezeket és még rengeteg hibát sorolt fel nekünk a mi színházi ismerősünk.

Ha egy része is fennforog az általa felsorolt hibáknak, már nehezebb szívvel gondolunk a színház megnyitására, s félünk, hogy Nagyváradon még csak ezután lesz – színházkérdés.

Ideálja mást szeret. Ez a *más* elutazott Nagyváradról, s talán évekig nem jön ide. Az *ideál* azonban epedő trubadúr. Siratja az eltávozottat, s nem akarja, hogy Maga vigasztalja[*] meg. Ez a Maga kis tragédiája, kisasszony, ha jól értettük meg levelét. Siránkozik és átkozódik, elveszni induló léleknek nevezi magát, s azt írja, hogy közel van a megőrüléshez. Ha a Maga kis esete nem volna olyan közönséges, nagyon meghatott volna bennünket. Ha el tudná velünk hitetni mindezt, amit önmagával sikerült elhíttetnie, zápként ontanók mi is a könnyet. Sajnos azonban, mireánk nem hatnak az efféle tragédiák. Meg fogja majd Maga is látni a kijózanodás bizonyára közeli pillanatában, hogy egy kissé nevetséges szerepet játszott. Leveléből azt sejtjük, hogy nagyon fiatal és regényes hajlamú. A fiatalság érdem, a regényesség keresése bűn. Mindenesetre azonban olyan bűn, amit jóvá lehet tenni. Magának, kisasszony, abszolúte nincs semmi jussa ahhoz a fiatalemberhez. Vonzalmat Maga iránt sohse mutatott, annál kevésbé vallott. A vérét más leány gyújtotta fel. Ennek a másnak van joga hozzá, feltéve, hogy e jogokat hajlandó is érvényesíteni. Ha igen, akkor ne féljen, nem is kell, hogy Váradra visszatérjen. Felkeresik, feltalálják ők egymást. Ha predestináltak róluk, hogy az örök törvény nevében egyesüljenek. Maga nem állhat közibük. Magának *le kell mondania*. Elcsitul a vére, s vár új feltámadásra. Ha azonban úgy sejti s úgy volna, hogy az imádott ifjú nem köti magát egy virághoz, s el tudja felejtetni az eltávozottat, akkor felveheti érte a harcot – ha érdemesnek tartja rá. Lehetséges, hogy ő személyvonaton is utazik, ha a gyorsvonatról lemaradt. Magának joga van küzdeni a vágyaiért. A Maga dolga, hogy egész férfi helyett fél férfivel is beéri. Választhat tehát: vagy *lemond*, s ez az okosabb, vagy felveszi a harcot, s meghódítja az elcsavart fejű szeladont. Elveszni pedig ne akarjon, se megőrülni. Higgye el, kisasszony, az életnek az a legkisebb problémája már, hogy szeret vagy nem szeret. Ha pedig a sors a szerelemvágyból többet juttatott magának, mint másnak: legyen nyugodt, meg fogja találni azt, akit szeretni fog, s aki szeretni fogja. Azt gondoljuk néha, hogy egy percnyi hangulat az élet, pedig de csalódunk. Van elég időnk. Van időnk szeretni, csalódní, remélní, újra szeretni. Van időnk még megőrülní is. Ezt legkevésbé üdvös sürgetni.

Sz 1900. augusztus 25.

A kálvinista Rómában, ahol Wolafka püspököt sehogy sem tudják megszeretni – a kálvinista körök: nem akar helyreállani a béke. Egyik debreceni lapban például az alábbi csinos kis dolgot olvassuk:

Nyílt levél
a debreceni zsidósághoz.

Valamikor, de nem nagyon régen történt, hogy dr. Wolafka Nándor makáriai püspök úr, ki összes címjei közt legbüszkébb a zóna-asztaltársaság elnöki címére, a zsidókról igen elítélőleg nyilatkozott.

Az erősen antiszemita ízű nyilatkozatot néhai Láncz Hornyák Viktor hírlapíró előtt tette, ki azt a Pesti Napló hasábjain hozta nyilvánosságra. A meg nem cáfolt nyilatkozatot annak idején átvettük mi is.

Dr. Bakonyi Samu, a Debreczen akkori főmunkatársa ezen nyilatkozat miatt alapos leckében részesítette a püspök urat.

Dr. Bakonyi Samut ezen cikkéért a debreceni zsidók (felekezeti és pártkülönbség nélkül) aranytollal tüntették ki.

Ma már kezdjük nem érteni, hogy miért adták Bakonyinak ezen aranytollat?

Mert ma egész Jeruzsálem örömmámorban úszik. A zsidók el vannak ragadtatva az által, hogy dr. Wolafka püspök, jubileuma alkalmából, össze-csókolta Krausz rabbinust, és kijelentette, hogy vérével is kész megvédeni a zsidókat, noha ő szerezte ezen nótát:

*Solymosi Eszter vére de piros,
Száz forintos bankó de szép papíros,
Zikcene-zakcene zümmög a zsidó,
Tátele-mámele sárga bugyogó...*

E csúfondáros nótát Wolafka országszerte elterjesztette, valamint a zsidókat gúnyoló többi nótáknak is ő volt a legbuzgóbb terjesztője.

A zsidók ma mégis ünneplik ezt a jezsuitát, kinek minden vétkét megbocsátották egypár... puzsi miatt!

Milyen könnyen hívők a mi zsidó polgáraink! Hát azt hiszik, hogy a farkasból azóta bárány lett?

Dehogyan lett! Az a farkas még ma is farkas, mégpedig igen nagy farkas!

Kész az megenni minden akatolikust, bármi szép tósztot mondjon rá – dr. Kardos Samu!

Oh, Samu, Samu! Ezt a tósztotat nem fogja lemosni keresztvizet nem látott fejedről még a Tóth Laci által emlegetett „csattogó patak” sel

Egy mobamedán.

Hát a pápai zászlós jubileumhoz elég csinos ez a kis epilógus. Mindenesetre komoly vád Wolafka püspök ellen – ha ugyan igaz –, hogy nem őszinte, ám az őszinteség is ölthetne valamivel szalonba illőbb ruhát.

Sz 1900. augusztus 29.

471. KÍNOS ÜGY

Szegedről ma délelőtt a Szabadság címére expressz levél érkezett. Azaz nem is levél. A borítékot felszakítottuk, s kihullt belőle egy szegedi lap. Ezzel a lappal mi csereviszonyban állunk. Nem tudtuk, hogy miért kellett nekünk ezt ilyen módon küldeni. Azután megláttuk. A lapban egy cikk körül volt *kékczeruzázva*. Ez azt szokta jelenteni, hogy a cikk szenzációra számít.

Csakugyan szenzációs. És tanulságos is. Azt bizonyítja, hogy nálunk könnyen mennek kicsiségért is késhegyre az emberek. Különösen újságíró emberek.

A késhegyre menés az Auer-társaságért történt, melynek csinos viselt dolgairól mi is írtunk már egyet-mást. Hogy a kés kiknek van szegezve, azt tessék elolvasni ebből a kis idézésből:

Sokszor hallottuk már úton-útfélen, hogy a magyar sajtó olcsóért kapható mindenre, de hát ezt csak afféle szállóigének tekintettük. Azt hittük, hogy ez csak a levegőben röpködő rágalom, melyet nem bizonyít senki.

Ma azonban határozott formát kezd öltetni ez a vád, mert név és összeg szerint meg vannak nevezve egyes lapok, amelyeket a vád szerint Auerék megvettek, hogy szabadalmukkal annál kényelmesebben zsákmányolhassák ki a közönséget.

Az első vád, hogy az Auer-társaság szabadalmának Magyarországra való kiterjesztéséért Vörös László volt kereskedelemügyi államtitkár 50 000 forintot kapott.

Igaz-e, nem-e – mi nem tudjuk. Engel Lajos állítja.

Vádolja továbbá Engel Lajos a fővárosi sajtó java részét, hogy megvesztegették Auerék. Így a Budapesti Hírlap, a Rákosi család újságja 10 000 koronáért hallgatott az Auer-ügyről. Míg a Pesti Hírlap, a Légrédy familia közlönye csupán 4000 koronát kapott a hallgatásért.

Tízezer koronát kapott volna a Budapesti Napló is, amely lapnak Vészi József országgyűlési képviselő a főszerkesztője. Ugyanennyit sápolat volna állítólag a Pester Lloyd is.

Sőt, az Auerék szuggesztíója alatt van, Engel Lajos állítása szerint, Gelléri Móricz is, az országos iparegyesület alelnöke, a szabadkőmíves páholyszövetség titkára, aki Szegeden is szerepelt egykor az ipartestületben, sőt Gelléri befolyása révén Kulinyi Zsigmond, az ő tulajdonát képező napilap főszerkesztője is.

Íme milyen szépen tudunk mi harcolni. Késsel késhegyig. S mindezt miért? Egy külföldi élelmes vállalatért. Ám üssük agyon az Auer-társaságot. Meg is érdemli. De uraim, az Istenért, egymás becsületének ne rohanjunk ilyen szörnyű gyanúsításokkal.

Jaj lesz, ha hitté lesz, hogy a magyar sajtót mindenre meg lehet kapni.

Sz 1900. augusztus 31.

472. BANKETT DANKÓ TISZTELETÉRE

Mint már megírtuk, bankett készül a Dankó Pista tiszteletére.

A nagyváradai közönségnek szívéhez nőtt ez a sápadt, lázas szemű cigányember. Ezen a nyáron harmadszor van közöttünk, s igazi művészetével elfeledtette velünk a holt szezon szomorúságait. De még nagyobb csodát is tett. Nagyváradon lehetetlenné tette a német orfeumokat. Az ő zsenialitása könnyen kivitte azt, amiért mi olyan sokáig harcoltunk.

Ősziesen permetezik az eső, hűvösödik, deres világ liheg már felénk: a dalos madarak elmentek már, vége lesz a dalnak. Megöli a didergés. Mielőtt elmenne közülünk a nótakirály, búcsúzzunk el tőle, s tartsunk áldomást az ő tiszteletére.

Holnap, pénteken este lesz a lakomás búcsú a Bazár helyiségében. Ott lesznek Nagyvárad társadalmi előkelőségei s mindazok, kik tisztelői a nagy dalköltőnek: művész, író, újságírónépség.

A bankett, ahol természetesen mindenki a saját vendége lesz, előreláthatólag szépen sikerül.

Formális meghívók nincsenek, de meghívót mégis bocsáttottak ki. Itt közöljük ezt a diszkrét hangú meghívót, mely három, magát szellemesnek tartó ifjú óriás lelkét terheli:

Mi, bohémek, született alperesek, állandó váltó-adósok, a szellem arisztokratái, szuverén sajtó és ouvriers indépendants (magyarul: a kiadók fehér rabszolgái) kívül címezetlen Önt meghívjuk Dankó Pistának, Csengőd urának, a nyirettyű anyacsászárnéjának, a nagy dalköltőnek, a vályogvetők királyának, fő-fő Kátsának, a Halász szeretőjének, a Pósa-asztal rendetlen tagjának, Kikumbán Aurélia barátjának, san-remói örgrófnak stb., stb. tiszteletére a Bazárhoz, a rossz koszthoz, ellenben saját gyártmányú borhoz címzett vendéglőben, kávékorcsmában, kánikulában és nagy nyomorban titokzatos *ködobálással egybeköelve* e hó végén, 31-én este 8 órakor tartandó áldomásra.

A daltársulat előadása közkívánatra szünetelni fog.

Ki-ki fizeti vacsoráját.
Mindenki, ahova leül, ott kuco-kuco-kucorog.
A tósztok sorrendje a következő:
1. Szelíd tósztok. 2. Szelídítetlen tósztok vadlével.
Gyakorlott kódobálókat és színházbérlőket szívesen lát

*„Mentül jobban vig vagyok
Antul jobban bús vagyok”
asztaltársaság
mint központi jelzalog bitelbank.*

Sz 1900. augusztus 31.

473. DANKÓ ÜNNEPLÉSE

Szép, megható, meleg ünnepléssel ünnepelték tegnap Dankó Pistát a nagyváradi bohémek, írók és hírlapírók. Méltó fényt adott a szép ünnepnek, hogy eljöttek ünnepelni a nagyváradi társadalomnak azok az előkelőségei is, kik mindenütt ott vannak, ahol az igaz érdem, a szép és az ideális ünnepet kíván.

Ott volt az ünneplő bohémek körében: Hoványi Géza dr., Várady Zsigmond dr., Dési Géza dr., Somogyi Károly, Bodor Károly dr., Fodor Gyula dr., Stern Hermann stb. stb.

A sikerült banketten persze volt tósztban bőség.

Mindjárt, hogy Dankó éljenzések közt elfoglalta a patkó alakú asztalnál a fenntartott helyet, Várady Zsigmond dr. emelkedett szólásra. Gyönyörű beszédében a magyar dal apostolát, Dankó Pistát éltette.

Dankó Pista meghatott hangon válaszolt. A magyar sajtóra ürítette poharát, mely őt munkájában annyi lelkesedéssel segíti.

Fehér Dezső Hoványi Géza dr.-ért, a társaság díszéért emelt poharat.

Halász Lajos szintén Hoványit éltette.

Bíró Lajos állott fel azután, s egy verset olvasott fel, melyet Ady Endre, a Szabadság munkatársa írt a nótakirályról. A vers befejező része így hangzik:

[...]

A költeményt nagy tetszéssel fogadták.

Dési Géza dr. mondott ezután szívet lelő, szép beszédet. Élteti Dankó életének vigasztalóját, osztálysorsosát, szíve inspirálóját: feleségét.

Bodor Károly dr. a lelkes nagyváradai közönséget éltette, mely megértette Dankó művészetét.

Fodor Gyula dr. szép beszéddel Somogyi Károlyra üritette poharát.

Hoványi Géza dr. nagy lelkesedést keltve, szellemes beszédben a bohémeket éltette.

Szűts Dezső dr. Várady Zsigmondra mondott szép beszédet.

Ady Endre Szűts Dezsőre, a legkedélyesebb intrikusra üritett poharat.

Beszéltek még Váradi Ödön dr., Dankó Pista, aki óriási derűtséget keltett mindenkit megrágalmazó, szellemes rigmusaival. Stern Hermann, ki a magyarságért ivott egy megható beszéd után, stb., stb. A társaság a legkedélyesebb hangulatban sokáig maradt együtt. S nagy részét – hogy indiszkrétek legyünk – a hajnal is mulatva találta.

Sz 1900. szeptember 2.

474. A MUSZKA HERCEG SÍRJA

Elfeledjük lassanként a vérvirágos szép idöket. Elfeledjük dicsöségét, gyászát. Nem értjük meg mámorát, haragját. Nem tudjuk megsiratni félisteneit. S hogyan felednök el az ellenünk tört zsarnokság embereit, mikor még a mi életünkért küzdő nagy szívű hősöket is feledjük... Íme a példa. Egy fővárosi lapban a következő hír jelent meg:

Debreceni sír. A debreceni fűvészkertben még most ép, és évről évre fel van hantolva annak az ifjú muszka hercegnek sírja, kit 1849-ben a debreceni csatában halálosan talált a magyar ágyú golyója. Nagy pompával temették el az elesettet a városba vonuló muszákák, s alapítványt is tettek gondozására. Nem is történt semmi nevezetes dolog a sírral, csak a 70-es évek elején mesélték, hogy a sírt éjjel felásták, a halottal eltemetett ékszereket, érdemjeleket pedig elrabolták; sokan gyanakodtak egyes, azóta szintén elhunyt egyénekre, de ez a „sanda gyanú” is úgy elmúlt, elenyészett időközben, mint az ifjú harcos emléke, aki – talán szándéka és akarata ellenére – eljött bős hadak élén szép Magyarhonba, s halállal lakolt, amiért elősegítette egy szabadságáért küzdő nemzet eltiprását. Most egyszerre ismét aktuálissá vált a debreceni fűvészkert feledett sírja, mert amint nekünk írják, a budapesti orosz konzulátus újabb intézkedéseket szándékozik tenni a sír tárgyában.

Kérdést intéznek ugyanis Debrecen hatóságához, hogy vajon a sír kellő gondozásban részesül-e, s oly helyen fekszik-e, hogy ott a család, ha nem is feltűnő emléket, de egyszerű márványtáblát helyeztessen a fél-

százados hantokra, mert az elhunyt herceg családjának néhány tagja be-
utazza Magyarországot, egyetlen nővére pedig imádkozik a réges-régóta
siratott fivér nyugóhelyénél. Debrecen hatósága bizonyára méltányolni
fogja a kegyeletes érzéseket, s a szándék elé nem gördít akadályokat.

A hír természetesen a debrecenieket érdekli legközelebről.
A debreceni sajtónak kellett legelsősorban hozzászólnia a dologhoz.
A válasz nem is késett. A debreceni függetlenségi párt orgánuma,
mely hivatva volna legjobban ápolni a szabadságharc múltjának
emlékét, leközli a fővárosi lap híret, s ilyen kommentárt fűz hozzá:

Ugyan alapos tudósítója lehet tisztelt laptársunknak. Mi debreceniek
álmélkodva halljuk a muszka nagyherceg históriáját, s nem tudjuk fel-
fogni, hogy mikor temethették el vitéz testét a debreceni fűvészkertben.
– Erre nézve, azt hisszük, maga az orosz nagyherceg sem tudna felvilágos-
ítást adni.

Ami pedig Debrecen hatóságát illeti, valószínűleg tiszteli a fűvészk-
erti hős rokonainak kegyeletes érzéseit, de felvilágosítással egyáltalán
nem szolgálhat.

Hát feledünk, feledünk. A debreceniek pedig – úgy látszik –
legjobban sietnek feledni. *A fűvészkertben igenis nyugszik egy előkelő
muszka katona. Kuprianow tábornok ez, a második orosz hadtest parancsnoka.*
A debreceni csatában ágyúgolyó érte a muszka tábornokot. Leesett
a lováról. Azután eldőlt a csata. Felhangzott a muszák győzelmi
indulója, s Debrecenre rárohantak a martalóc hadak. A sebesült
Kuprianow tábornokot az ős kollégiumba vitték. Ott ápolták sokáig.
Onnan látta és szerette meg a szép fűvészkertet, s mikor érezte, hogy
ő már egészséges sohasem lesz többé, az volt az utolsó kérése, hogy a
fűvészkertben temessék el. Ott is temették el. Sírjára nagy fakereszt
került. Még pár évtized előtt – bár korhadtan – ott volt a besüppedt
síron. Ma már nyoma sincs. A sírhant a földdel egyenlő. De még sokan
vannak – kik emlékeznek a sír helyére. Ezek azonban azt hisszük –
nem debreceniek...

Sz 1900. szeptember 6.

475. A TISZTÍTÓHELY

Soha semmit sem szoktunk úgy tárgyalni, hogy vallásos meg-
botránkozást okozunk bárkinél is. Tiszteljük mindenkinek vallási
meggyőződését. Mi magunk kelünk fel a botránkozató ellen leg-
hamarabb. Egy nagyváradi, erősen felekezeti irányú laptársunk tegnapi

irodalom rovatában egy könyvet ismertet, mely a purgatóriumról szól, s melyet valami Louvet nevű francia abbé után magyar fordításban adott ki Görgényi Jenő rézbányai plébános, s melyről többek között így ír a nevezett lap.

Rendkívül érdekesen tárgyalja e mű a *másvilág* ezen ismeretlen országát, előadván annak körülményes *letrását, topográfiáját*, a lelkeknek ottani életét, szenvedéseiket, örömeiket, onnan való kiszabadulásukat s a felségelésükre szolgáló eszközeinket, melyekkel mintegy újra megváltjuk őket. Kokinkína nagy folyóin hajózva írta művét a szerző, s Máriának a Purgatórium királynéjának ajánlotta, kinek pártfogása mellett teszi meg útját a nagyvilágban, *ki valóban meg is áldotta azt.*

Tehát az *ismeretlen hely topográfiáját* adja az abbé úr. Hogy egyébről ne is szóljunk. Ismételjük, hogy tiszteljük mindenki vallásos meggyőződését. A katolikus vallás purgatóriumról szóló hitelvét is szépnek, emberinek és poétikusnak tartjuk. Felséges szimbóluma ez az emberi gyarlóságnak, mely csak tisztítóűz által oldódik le rólunk. Ám jaj a megbotránkoztatónak! Az ilyen írás pedig botránkoztat. Legjobban pedig a hívő katolikust botránkoztatja meg. Ezért róttuk meg laptársunk merényletét a józan ész és józan hit ellen, s ezért ismételjük: jaj a megbotránkoztatónak!

Sz. 1900. szeptember 7.

476. NAGYVÁRAD HOL VAN?

Festetich Andor gróf, a vidéki színészet országos felügyelője, a belügyminisztériumban, e hó folyamán tartandó ankéten javaslatot fog tenni a vidéki színészet rendezését illetőleg. A javaslat főbb pontjai értesülésünk szerint a következők:

A vidéki színészetben központokat kell teremteni, amelyek jegecedési pontokul szolgáljanak a színtársulatok részére. Ezért is az országot színi kerületekre javasolja fölosztani, amely kerületnek székhelye az a város, ahol már legkifejlődöttebb állapotban van a színészet.

Ilyenformán a következő színi kerületek alakíttatnának: 1. Kolozsvár, 2. Arad, 3. Szeged, 4. Debrecen, 5. Kassa, 6. Pozsony, 7. Temesvár és Resica. A terv részleteit az egybehívandó ankéton fogja a színészeti felügyelő kifejtetni; lényeges az, hogy a jelzett központok állandósíttassanak.

Ez a terv. Elég oktan, elég lehetetlen s elég komikus. Ha a vidéki magyar színészetet teljesen agyon akarják ütni, akkor csak

terveljenek. Hát nem elég, hogy Festetich gr. álláshoz jutott, muszáj neki terveket is csinálni?... Ő olyan szerencsétlen kezű ember, aki már okulhatott volna, a múltból. Hagyjanak bennünket magunkra. Mi sokkal több lelkesedéssel és áldozattal áldoztunk és áldozunk a színház ügyének, minthogy megérdemeljük a hivatalos agyonpártolást.

Végül, hogy bennünket, Nagyváradot kihagytak, arról talán nem érdemes szólni. Először is, mert ebből a tervből úgy sem lesz semmi. Másodszor pedig túl vagyunk és túl leszünk azon, hogy bennünket mellőzni lehessen!...

Sz. 1900. szeptember 11.

477. ÉLŐ NEMESSÉG

Fizessenek elő kérem az Élő nemesség c., havonként kétszer megjelenő szaklapra.

Dr. Szombathy Ignác jogdoktor, nyug. kir. tanár, volt megyei levéltárnok szerkeszti, kinek predikátumai: *szombati és becskői*.

Az előfizetési felhívásból szívesen szolgálnuk egypár részlettel.

Az 1848 előtti időkben a megyei nemesek könnyen érintkezettek egymással a közgyűlések, tisztújítások és követválasztások alkalmával, más időben megtudakolhatták nemes társaik lakóhelyét, nevét, címét a megyei iktató, kiadó- és levéltári hivatalokban. Most ez mind nehézségekkel jár. A megyei levéltárakban megvannak ugyan az 1847-ig terjedő nemesi jegyzékek és közgyűlési jegyzőkönyvek; de ki tudja megmondani, hol találhatóak fel az akkor élt nemesek most élő gyermekei, unokái, déd-unokái.

Ezért szaklapunk három főrovatból fog állani.

Az első rovat a nemességet érdeklő történelmi és jogi cikkeket foglalja magában.

A második rovat az élő nemesek összeírását fogja közölni *az illető nemes családok vagy mások által beküldendő* tudósítások alapján, mely célból *ezennel fölkérjük az illető nemes családfokeket, hogy saját családjukról röviden fogalmazott tudósítást küldjenek az Élő Nemesség szerkesztőségének, mely tudósítások a tudósítók aláírásaival ellátva legyenek.*

Ezen kimutatások alapján az évről évre eltett szaklapból a késő unokák is megtudhatják leszármazásuk fonalát, és az anyakönyvi kivonatokkal fölszerelve nemesi bizonyítványt kérhetnek a m. kir. belügyminisztériumtól.

Minthogy a mostani megyék már nem vezetnek nemesi összeírásokat, így kell segítenünk e hiányon.

Nemes és vitézlő családfokek gondoljanak a késő unokákra, s fizessenek elő. *Saját maguk* írhatják be neveiket a díszes sorba. S majd

ha a vármegyék *ismét* vezetni fognak nemesi összeírásokat, áldani fogják neveiket a késő unokák.

Családfők és családtalan fők értsétek meg *az idők* jeleit, s siessetek újra nemesekké lenni!... Előre!... Fizessetek elől!...

Sz 1900. szeptember 14.

478. ELŐLEGES SZÍNHÁZI JELENTÉS

Somogyi Károly beköszöntője

Az első téli direktor végre beköszöntött. Hatalmas, formátlan plakátjai megjelentek az utcán. Elég nagy szenzációt keltettek. Mi is átgázoltunk magyartalan szövegén, s itt közlünk róla egypár impressziót.

Eddig csak tartottunk, most már a legkomolyabban félünk az első színházi szezon sikertelenségétől. Somogyi direktor színházi jelentése csinálta ezt a változást. A direktor nagy optimista. Lelkes ember – ezt is megengedjük. Jóakarátú is talán, de a nagyváradi közönséget nem ismeri. Tessék elolvasni az alábbi névsort. Reméljük ez már végleges. Obskurus nevek néhány ismerőssel. Akiket nem ismerünk, azokról nem mondunk véleményt, akiket ismerünk, azokról még kevésbé. Akiket nem ismerünk ellenben, azokat mások sem ismerik. Sejtéseink szerint jámbor, olcsó kezdők, akikre sokáig felérne a szarvasi tréning. Akiket ismerünk, azok már nem trenirozhatók. – Vagy másként szólván: lehetetlen kis névsor a mi eljövendő társulatunk névsora.

Bizalommal alig kettő-hármat fogadhatunk közülük. Megértjük mi Somogyi direktort. Ilyen társulattal hangzatos, be nem váltható ígéretek csakugyan nem tehet. De elfogadható, elvárható ígéretek még kevésbé.

A mi színházi szezonunk – sajnálattal látjuk – kísérletezés lesz. Amit el kellett volna kerülnünk, s amit meg nem érdemeltünk. Magáról a direktorról sok jót tudunk. Tán többet a kelletnél. A régi jó, konzervatív direktor bácsik közül való. Sok jót akar, kevés újat. A tetteknél pedig még habozóbb.

Nem hiszünk a csodákban. Ezúttal mégis szeretnők, ha csodák történnének, s ez ismeretlen nevű hölgyek és urak mindannyian rejtett gyöngyöknek mutatnák magukat. Az ismerősök pedig olyan metamorfózisról számolnának be, melyben megifjodás, különös inspiráció s teljes kicserélés van...

Sz 1900. szeptember 15.

Kevés az iskola: ez a jajkiáltás hangzott végig a héten e bérces-völgyes hazán. Aggódó szülők élethalálharcokat vívtak, hogy gyermekeiket bejuttassák valamelyik iskolába, és hogy ez sokaknak nem sikerült, állítják fel egyre-másra a parallel osztályokat.

Hiszen jól van ez így: helyet mindenkinek, aki tanulni akar. De elborzasztó kép az, amely előttünk van, ha rágondolunk, mi lesz ebből a sok fiatal emberből, akiket a szüleik ezer reménnyel eltelve adnak be az iskolába.

Hiába mondják banalitásnak, lehetetlen szótlánul nézni azt az eszeveszett tódulást a magasabb iskolák felé. Nálunk immár nincsen magasabb képzettséget kívánó pálya, amely túl ne volna tömve. A lapjaink mondogatják ugyan, hogy a reális pályákra kell terelődnie ennek az árnak, de a gondolkodó ember látja, hogy ezek a pályák is túl vannak tömve. A kereskedelmi iskolák hallatlan tömegben lökik ki minden évben az úgynevezett művelt kereskedőket, a mérnökök nem kapnak állást, a felső ipariskola növendékei éltük végéig műszaki rajzolókká maradnak. Ezek pedig reális pályák. Hova menjen hát az a fiatalember, aki pályát választ?

Kegyetlen dilemmával! Igaz, a mi opportunisták sajtónk zseniális könnyedséggel oldja meg a problémát: Menjen katonának! Iratkozzék be a hadapródiskolába! Szép pálya, jó pálya! Kényelmes, úri.

Igaza van a mi opportunisták sajtónknak: menjen minden művelt fiatalember katonatisztnak, az majd segít rajtunk.

Mert ez megölné azt a cudar szörnyeteget, amely galádul, kónokul fekszik rajtunk és szívja a vérünket: a militarizmust. Minden bajnak az igazi szülőanyját.

*

Van egy barátom. Író. Lelkes, okos, zseniális.

Avval vádoltatott meg az én barátom egynémely cikkért, hogy gyűjtogat. Hogy visszavonást hint a békében élők közé. Így mondta ezt valaki, akiről szintén sok dicséretet tudnék mondani: köztük nem a legutolsót azt, hogy tiszta szívű, egyenes ember.

Azután kerestük együtt az igazságot. *Gyűjtogat-e* igazán az én barátom, a mi barátunk.

Elolvastuk a cikkeit: lelkes, tüzes, igaz cikkek voltak, írva azok ellen, aki[k] uszítgatják a gyűlölet kutyaait a nemzetünk egy részére, arra a részére, amely ama bizonyos vallásban született.

Azt kérdeztem akkor: találhat-e igaz ember gáncsot ezekben a cikkeken.

És válaszoltunk rá mindketten: nem.

És azt kérdeztük újra: kik azok, akiket botránkoztatnak ezek a cikkek.

És válaszoltam rá: azok, akik nem jók és nem igazak, akik a szeretetet valló külső alatt ott táplálják a keblükben a gyűlölet veszett kutyáit, és az alkalmas időt várják csak, hogy ráuszíthassák őket felebarátaikra.

És az én két barátom csendesesen, komolyan, helyeslőleg bólintott. Az is, amelyik *gyűjtogatással* vádolta a másikat. Mert ő igaz szívű ember, és nem táplálja titkon a keblében ama kutyákat.

*

Utólagos védőbeszédet akarok mondani Kotász Zsófia mellett. Kotász Zsófiára emlékeznek még?... Nem hiszem!... Pedig Kotász Zsófia meggyilkolta a gazdaasszonyát oly kegyetlen módon, hogy hideg borzongatta végig az embert, mikor ő elmondta a gyilkosság részleteit. De úgy rohannak az események, annyi új szenzáció van, véresebbnél véresebbek, hogy Kotász Zsófiát pár hét alatt bizony elfelejtheti az ember.

Én is elfelejtettem volna, de egy dolog, egy mondás, Kotász Zsófiának egy kifakadása úgy bevészte agyamba az ő történetét, hogy soha nem fogom elfelejteni.

...Mikor a törvényszék elnöke kérdezte Kotász Zsófiától, hogy miért gyilkolta meg az asszonyát, akinél évek óta volt, Kotász Zsófia ezt válaszolta:

– Mert aznap este egy narancsot adott vacsorára!

Hogy bevilágít ez az egy mondat Kotász Zsófiának az elgyötört, nyomorult lelkébe. Hogy megmutatja azt a tengerek keserűségét, amely felgyülemlett benne tizenkét hosszú éven keresztül... amióta cseléd volt.

Jó szót, biztatást, vigasztalást alig hallott tizenkét év óta. Halott ellenben parancsoló, durva, gögös szót eleget, hajsztolták, üzték folytonosan, pihennie alig-alig lehetett egy kicsit, ő tudta, hogy ez a keserves hajsza céltalan és reménytelen, mert neki semmi örömet nem hozhat... és akkor kapott egy narancsot vacsorára. Fogta hát a zsi-neget és megfojtotta az asszonyát.

Mindaz a harag, amit elfojtott, mindaz a lázadó, dacos keserves düh, amit letiport magában, mindaz egyszerre az asszonyára támadt. A gyöttrőit, a kínzóit, akik folyton hajsztolták keserves munkára, megtestesülve látta az asszonyában, aki egy narancsot adott neki vacsorára... Hát megfojtotta.

De azért, hölgyeim és uraim, csak méltóztassék panaszkodni

arról, hogy nincsenek ma már jó cselédek, hogy hiába fizet az ember nekik, mégis rosszak: lusták, szájasok, tolvajok.

Ezt a panaszt halljuk örökösen: cselédmizériák, cselédmizériák...

Nem tudom, a cselédek maguk között panaszkodnak-e a gazdákra, de bizony nekik több okuk lenne panaszra.

Mert hiába mondták ki törvényesen a rabszolgaság, a jobbágy-ság eltörlését, rabszolgák vannak ma is. Rabszolgaság van ma is; éppen olyan gyötrő, éppen olyan baromi, mint a régi, csak hogy a mainak bérrabszolgaság a neve azok előtt, akik nevén merik nevezni a gyermeket. A szemforgatók, a hipokriták nevezik másként: szerződéses viszonynak, amelyet szabad akaratból köt és tart meg két szabad polgár.

Azt nem akarják elismerni ennek a gyalázatos állapotnak a védői, hogy a bérrabszolgaság még sokkal jobban kötve tartja, leláncolva tartja áldozatait, mint a másik, a régi rabszolgaság, amelyre szeretünk demokrata megvetéssel visszatekinteni: mi, a modern kor szabad gyermekei.

Mert hiszen abból a régi rabszolgaságból, ha sikerült valakinek megszöknie, akkor javult a sorsa. De hogyan szabaduljon, hogyan javítson a sorsán a bér rabszolgája, aki akárhova megy, akármilyen új gazdához, mindenütt (nagyjában és egészében) ugyanaz marad a sorsa.

...Vajon azok közül a finnyáskodó, kényes hölgyek közül, akik cselédmizériákról panaszkodnak, gondolt-e valaha csak egy is arra, mit jelent az: egész nap készen állni mások *parancsának* a teljesítésére.

A szerencsétlen cselédnek kora reggeltől késő estig nincs egy félórája, egy öt perce arra, hogy azt csináljon, ami neki tetszik. Alighogy felkelt, kezdődik a munka, és amikor lefekszik, még tart. Ha tíz tagból áll a gazdája családjá, tíz ember minden parancsát köteles teljesíteni.

És milyen parancsokat!... Durva hangon elrivallt, képtelen, fárasztó parancsokat, sokszor olyan dologra, amit a parancsot osztogató nagymogul egy kézmozdulattal elvégezhetett [!] volna, de amiért messziről behívja az agyonhajsolt cselédet, csak azért, hogy megmutassa, hogy ő az úr.

És milyen nyomorult, silány bér az, amely a szerencsétleneket igába hajtja! Budapesten ha valaki 15 forintot fizet a cselédjének, akkor azt hiszi, hogy a cseléd még hálásnak is tartozik lenni.

Nem látják azt be a mi cselédtartóink, hogy azért a pénzért, amit fizetnek, túlon túl sok munkát, produktív munkát kaptak. És nem látják be, hogy ennek a nyomorult állapotnak vége kell, hogy szakadjon. Hogy nem lehet egy narancsot adni vacsorára a cseléd-

nek. Hogy el kell ismerni az ő emberi jogait is, hogy nem szabad őt rabszolgának tekinteni, hanem – jobb kifejezés nincs rá – hivatalnoknak, aki ha elvégezte az ő megszabott munkáját, elmehessen a maga dolgai, a maga kedvtelése után.

Való igaz: a mai cselédek rosszak, ravaszok, alattomosak, bizalmatlanok, kigúnyolják, megkárosítják gazdájukat a háta mögött.

De miért ilyenek hát a szerencsétlenek!... Mert elnyomják, kínozzák, hajszolják őket, mert nem tekintik érző, gondolkozó emberi lénynek, hanem igavonó állatnak. (Ámbár az állatvédő társulat akcióba lépne, ha valamely állatot úgy meghajszolnának, mint némely cselédet.)

A cselédnek nem szabad szólania, mozdulnia, nevetnie, ennie azalatt, míg mások beszélgetnek, nevetnek, esznek. A cselédnek nem szabad elmennie sétálni, mulatni azalatt, míg mások sétálnak, mulatnak, nyakában van örökké a bér szörnyű igája.

Csoda-e, ha ahol teheti, bosszút áll azokon, akik elnyomják... és csoda-e, ha akkor, amikor egyszer egy héten kiszabadul, hát kitör belőle fékevesztett tombolással minden indulata. És csoda-e, ha tele van a külváros minden lebuja cselédekkel, akik oly könnyen süllyednek a fertőbe...

Ezek az állapotok nemsokára meg fognak változni, hiszen elvégre csak félig vagyunk Ázsiában. És Európában meg az Egyesült Államokban már megváltoztak.

A munka értéke nő majd, és aki cselédet akar tartani, meg fogja jól fizetni és meg fogja becsülni. (Hálára nem fog számítani, mert okos ember tudja, hogy ha két fél adás-vevési szerződéses: az egyik adja el a munkáját, a másik ad pénzt érte, egyik sem tartozik hálával a másiknak.) És minden nap meglesz a cselédeknek az a néhány szabad órájuk, amiben azt tehetnek, amit akarnak.

... Most még mások az állapotok. Kotász Zsófia egy narancsot kapott vacsorára.

... Hát fogta a zsineget...

Sz 1900. szeptember 16.

480. A NOTABILITÁSOK

Demokrata hazánkban már mindenki volt életében legalább egyszer notabilitás. A tűzoltók multságán például notabilitás a telekkönyvvezető. A díjnokok ismerkedő estéjén a törvényszéki aljegyző. Cigánylakodalmakhoz minden meghívott vak zongoramester stb. stb. Aki notabilitás, annak a neve bekerül a lapokba. Mivel pedig

manapság a lapokba sok minden bekerülhet: notabilitás mindenki lehet, aki jól választja meg az alkalmat, a társaságot, s aki jó barátságot tart az újságírókkal. A notabilitásokról tartott eme kis apró eszmefuttatás után rátérhetünk a dologra.

Nagyváradon tegnap országra szóló, nagy jelenetek folytak le. A tegnapi nap egy óriási politikai esemény napja, melyről figyelmes tollal jegyzett fel minden jelentős mozzanatot a krónikás. Ilyenformán fekete hasábok szólnak ma óriási számban a tegnapi napról. Helyi és fővárosi lapok vetélkednek abban, hogy feljegyzéseik minél teljesebbek, minél hitelesebbek legyenek.

A mi speciális magyar viszonyainknál fogva az országra szóló hírszolgálat a fővárosban pontosul össze. Az ország hát a tegnapi napról főképpen a budapesti lapok tudósításaiból nyer képet.

A budapesti lapokban pedig olvashatunk a notabilitásokról... Igen. Tegnap egész sereg *igazi* notabilitás adott még nagyobb értéket és súlyt a lezajlott eseményeknek. Ezekről a nevekről tudnia kell az országnak. Ezek a nevek súllyal, értékkel és beccsel bírnak. Hozzá tartoznak a tegnapi nap krónikájához.

De tessék elolvasni a budapesti lapokban a notabilitások névsorát!...

Az igazi notabilitások névsora nem teljes – ez az első impreszió. De enyhítő körülmény, hogy az idővel spórolni kellett.

A tegnapi napról pedig telefondrótoknak kellett szállítani a hírt. Gyorsan, hogy idejében megemészthessék a hírműhelyek. Teljes névsorra tehát nem volt idő.

De mit keresnek az igazi notabilitások között azok, akik egy olyan országos eseménynél, mint a tegnapi, nem voltak notabilitások!...

Tovább ennél a csodálkozó felkiáltásnál nem mehetünk, és nem is megyünk. A harmonikus befejezés kedvéért tesszük csak ide, amit elől már elmondtunk: notabilitás mindenki lehet, aki az alkalmat, a társaságot jól választja meg, s aki az újságírókkal barátságot tart. –

Ez utolsó feltétel talán most is megvolt, de sem az alkalom, sem a társaság nem volt okosan megválasztva...

Sz 1900. szeptember 22.

481. VÉNASSZONYOK NYARA

Az ez már: vénasszonyok nyara...

Bár a felnőtteknek nem szokás mesélni, ezek a fényes, de hideg sugarak eszembe hoztak egy mesét...

Élt egyszer egy asszony, aki mielőtt asszonnyá lett volna, sokáig volt magát megtartóztató leány.

Mondják, hogy harmincéves is volt már, amikor eljött érte, ki neki rendeltetett. Magas, sárga arcú, kopaszodó férfiú volt ő és igen tudományos.

Az új asszony szép volt, nagy, erős, és harmincéves koráig sokat gondolt a szerelemre. A férfiú pedig arra gondolt, hogy ő már éjjelenként köhögcsél, s a cselédek nem tudják jól készíteni a teát.

Mondják, hogy valósággal sorvadt a szerelmetes asszony, s öt ős után fehér lett a feje, fénytelen a szeme, cserepes az ajka, s száraz a beszédje...

A hatodik ősön meghalt a száraz, magas férfi, s igen sírt felette az ő asszonya, az ő előzvegyült, fonnyadt asszonya...

Hogy aztán gyászosan, nagysokára a kertben ült korán dél után az asszony – fényesen sütött a nap és zörgött a fehér úton a falevél.

Hevült az asszony, és várt valakit. Nézte, nézte a táncoló sugarakat, s nem hallotta, hogy roppan a levél, s előtte áll a húszéves ifjú...

– Már régen vártalak...

– Siettem szerelmesem. Lásd, milyen fényes, meleg, puha a levegő. Lásd: mintha tavasz volna.

Az asszony megfogta az ifjú kezét... Az ifjú kitérte a karjait, s erősen átfogta az asszonyt. És fájni kezdett...

– Nel... Nel... Menj most. Jöjj alkonyatkor, jöjj este. A szobámban várlak.

Elsietett az asszony, s különösen bámult az ifjú.

S hogy jött az este, hideg és csípős ködös lett a föld. Az asszony egyedül volt a sötét szobában, s igen-igen fázott. Várt sokáig. Aztán bezárta az ajtót, leborult vánkosára, s zokogott, míg el nem aludt...

Ez a mese jutott eszembe, míg nézem a kacagó napot, s míg összeborzadok, mert tudom, hogy már az esték hidegek és csípős ködösek... Itt van már a vénasszonyok nyara...

Sz. 1900. szeptember 26.

482. NYÍLIK AZ ORGONA

Május hónap szent virágai: az orgona és a borostyán szirmaikat rég elhullatták már. Leveleik soványak és sárgák. Az őszi szél sárgavörös pettyeket lehelt rá...

Emlékeztek az orgonavirágra? Vagy nem is. Emlékeztek a fia-

tal tavasz édes mámorára? Ugye, hogy andalogtunk jázmin- vagy orgonabokrok alatt. Ugye azt hittük, hogy szentséges Madonna Olga, Ilona, Gabriella, Margit és a többi?... Emlékeztek?... Lám az ősz emlékezik. Az ősz nem felejtette el az ifjú tavasz mámoros szerelmét. Emlékezik, s szerelmet szívott az orgonabokorral, s íme: *ismét nyílik az orgona virága...* Szirmai véznák, színe szürkéséges, illata nincsen, de – mégis csak orgonavirág. Eldobjátok az ifjúi pásztorórák emlékét, mert karjaitok közé nem tudja hozni, akit egy időben tüzes szorítgatással ölelgettetek?...

Szállj], repdess körül bennünket emléksereg. Oh, nyílj csak ismét, orgona virága!...

*

A szép őszi napok nemcsak [az] akácot virágoztatták újra. Újra nyílik az orgonavirág is. Dr. Ertler Mór orvos udvarában egy hatalmas orgonabokor van, mely rakva van nyíló virágokkal. A virágok nem olyan teljeseek, mint a tavasziak, de elég szépek. Egyik vidéki előfizetőnk is küldött ma nekünk egy fürt orgonát. Úgy látszik, hogy a szeptemberi ősznek nemcsak Nagyváradon vannak tavaszi ambíciói...

Sz. 1900. szeptember 27.

483. A KRITIKA

Még két hetünk van a megnyitásig. A színtársulat azonban már itt van. Félig-meddig benne lennénk a színiszezonban. Hiszen mindenütt csak aínházat tárgyalják. Az új műzsacsarnok tapsoktól még szűz falai közt pedig már holnap felcsendül Erkel nagy ópusának hatalmas, szívet gyűjtő fináléja. Megkezdődnek a próbák.... A nagyközönség pedig már tippel. Melyik lesz a kedvenc? Hogy fog beválni ez s az a színész vagy színésznő.

A színházmokkok pedig augurokként tárgyalnak itt is, ott is. Adják szívesen a tippet. Kritikáról persze még nincs szó, s nem is lehet. Nehéz ügy, ez már bizonyos. Hangulatokból kell magát erőszakkal kivetkeztetnie, ha helyes eredményt akar. Első téli szezon, hosszú-hosszú küzdelemmel emelt hajlék, első állandó társulat, minden kezdés gyámoltalansága: egy-egy erős hangulat, mely tollába fog akadni a kritikusnak. Hát még a szokott, az ismert akadályok!... Ezeket tán már a színkörből is ismerjük.

A faktum az hát, hogy a kritika súlyos, de nagy feladat előtt

áll. Bontakozzék ki a hangulatokból, de ne vegyen magára drákói mezt sem. Lásson tisztán, nézzen redőtlen homlokkal. Számoljon le minden körülménnyel, a mi most nagyon speciális színházi állapottainkkal s főképpen avval, hogy a szintársulat újonnan szerveződött, s erős munkával lehet csak mindjárt elérni, hogy ensemble-ja, ha nem is tökéletes, de diszharmonikus ne legyen. Másfelől azonban azt se tévessze el a kritika, hogy mit várhat színházától a nagyváradi közönség, melynek igényei megérthetően és jogosan olyan nagyon kényesek. Legyen hát méltányos, de ne az igazság rovására, s legyen szigorú, de ne legyen méltánytalan. Hogy objektív legyen, hogy *ne ismerjen és ne is szolgáljon személyi biaságot vagy pláne érdeket*: ez elementum, mit prédikálni izléstelen a divat szerint, pedig – sajnos – sok helyütt... Ez a mi álláspontunk, véleményünk és programunk a jövőre, ezeket láttuk szükségesnek így nagyjában elmondani, midőn holnap, szép, új színházunkban megkezdődnek egyelőre a próbák...

Sz 1900. október 2.

484. OKTÓBERI KÁNIKULA

Hirdettük az ősz, a vénasszonyok nyarát, gúnyolódtunk az ősz nyári szeszélyeivel, s íme nyár van ismét, októberi kánikula, szinte forróbb és elviselhetetlenebb az igaznál.

Hogy valami nagy gyönyörűségünk volna az új nyárban – éppen nem mondhatjuk. Akárhogy is agráriuskodnánk, hogy így meg úgy, remek idő a gazdára, édesebb lesz a szőlő szeme, hosszú lesz az őszünk: a tény az, hogy borzasztóul kellemetlen minden bevett és elfogadott szokás ellenére októberben félig megsülni.

A falevelek nem akarnak mit sem tudni a nyárról. Ők már szokva vannak ahhoz, hogy októberben megsárguljanak s lehulljanak. Azt, hogy a Müllerájban ötször annyi fagyfalt fogy el, mint augusztusban, nem veszik tudomásul.

És a lírai költők is. Ne tessék hinni, hogy nekik csak a lapok krokii keltették rossz hírüket. Ez urak valóban olyanok, hogy őszi koldulásról, őszi szélről, hideg ködről írnak most is, mint más embersegebb októberben.

Hogy meddig tart e másodkánikula – nem sejtjük. Mi úgy gondoljuk hogy a mi kedvünkért van ez így. Október 15-ig kánikula lesz, hogy ne sajnáljuk az estéinket. A kőszínházban most egyszerűen elolvadnánk. El, határozottan el. Ma láttuk például, hogy a Bazár-épületben dolgozó munkások hogy segítettek magukon.

Délután egyik kihajolt az egyik emeleti főtcai ablakon. Csak

derékig hajolt, de addig meztelen volt. Megható látvány volt a derékig izzadó derék ember. Gyenge szívű lánykák részvétellel nézegették.

Hogy micsoda szörnyű meleg van, egy Bémer-téri hivatalból is látható. Képek vannak benne kiállítva. A képeken víz és meztelenség. Fürdőző hölgyek hűsölnek a parti lombok alatt. Nagyon melegük lehet. Talán még nagyobb, mint annak a baka-örmesternek, aki alig képes törülgetni a homlokát, míg a kirakatot nézi...

... Ilyen ez az októberi kánikula. Az emberrel megkívántatja a lex Heinzét is...

Sz 1900. október 4.

485. A SZÍNHÁZ MEGNYITÁSA ELŐTT

A színiügyi bizottság ülése

Csak tíz napunk van a színház megnyitásáig, s látszik a lázas sietség, mely az első előadást megelőzi. Ez a láz látszott meg a ma délután tartott színiügyi bizottsági ülésen is. Fontos dolgokban kellett határoznia ma a bizottságnak. A társulat végleges névsora, a szerepkörök betöltése, a színiügyi bizottság ügyrendje, a legelső műsor bemutatása és még egynehány igen fontos kérdés került a bizottság elé.

Az ülés derűs hangulatban kezdődött, mint a színiügyi bizottsági ülések általában. A jókedvű színiügyi bizottsági tag urak kifogyhatatlanok voltak az élcélődésben.

– Az első szezón remekül fog sikerülni – kezdte meg soron kívül a tanácskozást egy elég ifjú bizottsági tag –, határozottan jó társulatot hozott Somogyi. Igen csinos nőtagok vannak...

Mikorra a társulat névsora felett kellett döntenit, már a bizottság egyik nős állapotú tagja is vérszemet kapott. Mikor Hoványi elnök feltette a kérdést:

– Elfogadja-e a színiügyi bizottság a szintársulatot?

A nős állapotú úr pajkosan válaszolt:

– Általánosságban elfogadjuk. Részleteiben majd *felosztyjuk egymás között.*

Hoványi elnök alig tudta kissé méltóságosabb mederbe terelni a tárgyalást. – Hiába csengetett. Az urak avval voltak elfoglalva, hogy elkobozzák egy szép színésznő arcképét, mely *véletlenül* az egyik bizottsági tag úrhoz került. Természetes a tulajdonos nem egykönnyen bocsátotta közpédára az elrejtett képet.

Szerezzen mindenki magának. Van elég nagy választék.

Íme, ilyen volt a hangulat az ülés elején. S óh, szörnyűség: Az urak egyre komolyabbak lettek. Sőt haragosak.

Később már tömlőben kellett tartani a vihart, hogy ki ne törjön.

A katasztrófát azonban nem lehetett elkerülni. Az ülés végén a tömlő kirepedt, s nagyobb orkán támadt, mint amelyik Odüsszeuszt a tengeren sanyargatta. Tán nagy veszedelem származott volna, ha hirtelen közbe nem jő valami. Illetve nem is közbe. Hanem az óramutató elérte az ötös számot. S e pillanatban, a vihar tetőpontján, az egyik bizottsági tag hangosan elszólta magát:

– Pont öt óra.

Mintha valami égi beavatkozás történt volna, rögtön elült a vihar. Sőt – öt perc múlva már egy lélek sem volt a teremben.

Az ördög tudja annak az ördögös órának a titkát. Annyi tény, hogy a tekintetes színügyi bizottság tagjai rátermettek a színügyek dirigálására. Olyan szertelenül szeszélyesek, mint – a primadonnák.

Ami pedig az ülés komoly bírálata lenne, azt a referáda végére hagyjuk. Itt elől még nem akarunk kellemetlenkedni. Lássuk hát egyelőre az ülés lefolyását kellően szárazon.

[...]

És most beszéljünk másról. Furcsa impressziókat keltett bennünk a színügyi bizottság mai ülése. Úgy véljük, hogy a színügyi bizottság tagjai túlértékelik állásuk fontosságát, sőt túllépi hatáskörét is. Hajlandók volnánk ezt az első állandó színiszezonnak tulajdonítani.

Talán természetes ez az önérték és akciótúltengés. De mindenképpen veszedelmes. Ezt a mai ülésnek sok-sok mozzanata igazolta. A színügyi bizottság valósággal és kizárólag magának vindikálja a színház vezetését. Megköti teljesen a direktor kezét. Nemcsak művészi tekintetben, de adminisztratív, sőt anyagi ügyekben is. Hetenként bemutatattja magának a színház műsorát, naponkint ellenőrzi a pénztárt, s csak az hiányzik, hogy a tagok szerződötési és elbocsátási jogát el nem veszik tőle. Függésbe kívánják hozni a direktort minden egyes színügyi bizottsági tagtól. Kunz Gusztáv az egyik tag, röviden így nyilatkozott:

– Az igazgató ismerje meg *minden bizottsági* tag intencióit.

No, ha ennyire irányadó minden egyes bizottsági tagnak a véleménye, kár volt művészembert állítani a színház élére. Vette volna át a direkciót az egyik bizottsági tag. Hiszen így úgysem más a direktor, mint nagyon is kevés eszközű reprezentáló. Nem a Somogyi érdekében szólnak. A mindenkori direktor s főképp a nagyváradi színészet

boldogulásának érdeke szólaltat meg bennünket. A város a színházon kívül mit sem ad az igazgatónak. Már most hogy prosperálhasson, ha – hogy csak egy példát említsünk – a színházi bizottság még azt is kiköti: milyen hosszú legyen a szünet, s így kényszeríti még több pénzt fizetni a színház világítására. Ez csak a legkevesebbet mondó eset. De a színházi bizottságok tagjai bizonyára emlékeznek a mai ülésből számos furább esetre is. Ismerünk városokat, ahol óriási szubvenciót kap a várostól a direktor, s a színházi bizottság mégis megmarad a szigorú ellenőrzés jogánál, s direktor helyett direktor nem akar lenni. Még beszélünk erről hosszasan.

Most csak annyit ajánlunk a színházi bizottság tagjainak, hogy gondolkozzanak. Nem jól van ez így!...

Sz. 1900. október 6.

486. OKTÓBER 6.

A vértanúk emlékének szenteltük a mai napot. Az aradi Golgotánál találkozott e napon minden magyar gondolata. Egyesültünk a hazafias érzésekben, és egy pillanatra megszűnt minden politikai ellentét, irigység, háború. Éreztük, hogy testvérek vagyunk, mindnyájan egyformán szeretjük az anyát, aki szült, nevelt és a hazát mely bölcsőnk és sírunk, mely a szózat szavai szerint ápol és eltakar.

Mégis szomorú, a szokottnál is fájdalmasabb volt ez a mi gyászos, szent ünnepünk. Emlékeztünk, és fáj ez az emlékezés. Eszünkbe jutott, hogy méltatlanok vagyunk mártírhálált halt szent apostolainkhoz. Hogy nagyságuk megértetlen, példaadásuk követetlen. Amiért ők meghaltak a bitón, azokat a kincseket prédának tekintik újabban lelketlen korcsok. Gyűlölködést hirdetnek s belharcot. Oh lebegjen körül bennünket a ti szellemetek, szent mártírjaink!... Tanítsatok meg lelkesedni s áldozatot hozni. Gyújtsátok fel hamvadt tüzünket. Hogy tudjuk szeretni egymást és a hazát!...

Sz. 1900. október 7.

487. A SZIGLIGETI SZÍNHÁZ MEGNYITÓ ÜNNEPE

Megvolt az ünnep... Nemes, becsületes, szép ünnep volt, olyan, amely után jólesik a hétköznapi munkája. Az első előadásnak, az előjátéknak a lelkesedése, láza kicsapott az utcára is, és felhevítette a szíveket. Csupa lelkes, derék jó ember volt ma Váradon.

Az utcák borús, szürke őszi képét trikolórok tették színessé. A várost is egészen ünnepivé változtatta az a folytonos sürgés-forgás, amely a Bémer téren és a városháza körül uralkodott. A színház körül egyre nagyobbodott a tömeg. A záróköletétnél már fekete volt a tér azoktól, akik kiszorultak, és amikor benn felgyúltak a lámpák, és a taps vihara kizúgott az utcára is, hatalmas, nagy tömeg állta körül a klasszikus szépségű új színházat elfogódva, szorongó, csendes izgalomban.

Nemes, becsületos, szép ünnep volt a mai. Nagyvárad megérdemelte ezt az ünnepet. Terhes, nagy áldozatokkal, lelkes, kitartó munkával szolgált rá.

Fel a szívekkel — bízhatunk a jövőben, ha a múlt ilyen eredményt hozott.

Hála és köszönet mindazoknak, akiket illet. De hála és köszönet elsősorban annak a kedves, elmés, jószívű nagyváradi közönségnek, amely régi álmát erős óhajtással, erős akarattal ilyen szép valóra tudta váltani.

Zengjen a szó, a dal azon az új színpadon. Nézzen az a művészsereg, mely felavatta az új oltárt, bizalommal a jövőbe: a mai ünnep hangulata, láza vissza fog térni mindig, ha szívéhez szólnak ennek a nagyváradi közönségnek.

Lesz még ünnepe Szigligeti házának.

Sz 1900. október 16.

488. AZ ÜNNEP UTÁN

A tegnapi ezeregyéjszerű szép nap után beköszöntöttek a hétköznapiak. A bankett, mely jó későn kezdődött, még megnyújtotta az ünnep hangulatát, ám – minden szépnek ez a sorsa a földön – az ünnepnek is vége van. Vendégeink, kik tegnap olyan örömmel, szívvel ünnepeltek velünk, már odahaza vannak.

A fővárosi és vidéki lapok referádái idézik csak fel előttünk a mesebeli szép eseményeket... És még sincsen egészen hétköznapi. Ma este hét órakor a tegnapi nagy tömeg állott a színház előtt. A nézőteret a tegnapihoz hasonló szép, előkelő közönség töltötte meg. A színpadról az ünnep jambusai szóltak. A közönség a tegnapi lelkesedéssel lelkesedett és tapsolt. De azután vége is lesz. Az ünnep elmúlt, megkezdődött a mindennapi munkája. Ide már nem köll jambus, sem díszruha, sem oráció, sem bankett.

Munkára hát!... A színház után nem egy nagy feladat várokozik reánk.

Megvalósításukért a küzdelem nem biztat tán annyi rokonszenvel, mint a színházért, de a küzdelem kötelessége talán még erősebb.

A tegnapi ünnepből pedig maradjon meg a jövő nagy feladataira a lelkesedés és a felemelő bizodalom!...

Sz 1900. október 17.

489. AHOL UNATKOZNAK

A mai előadás a harmadik volt az új színházban. A ház eléggé megtelt, a karzat örvendetesen zsúfolva volt, de a földszinten három, teljes három sor üresen állott. Ami igen szomorú dolog. Okkal várhattuk, hogy az első egy-két héten zsúfolásig megtelik a színház – és íme... Egy-két sötét szemüveges pesszimista néző már a mai előadáson mutogatta: ugye megmondtuk!

Reméljük, hogy a pesszimistáknak nem lesz igazuk, és estéről estére megtelik az új színház, annyival inkább, mert igazán érdemes elmenni és meghallgatni Somogyi drámai személyzetének bemutatkozását, amelyet holnap megismételnek. A mai előadás után annyit konstatálhatnak, hogy sok jóakarattal a színészek részéről és némi elnézéssel a közönség részéről, élvezetes drámai estékre van kilátásunk.

A darabot igen jól választották meg.

Pailleron csodálatos vígjátéka a legkülönbözőbb tehetségeknek nyújt alkalmat arra, hogy excelláljanak. A francia szellemnek, a gall elmésségnek ragyogó terméke ez a vígjáték, tele ötlettel, szellemmel, poézissel. Valóságos szellemi röppentyűjáték folyik a színpadon: a legszellemesebb párbeszédek, a legragyogóbb ötletek követik egymást, és mellettük ott van a mély érzés, a könnyeken áttörő mosoly a Susanne szerepében.

A darab meséjét ismeri a nagyváradai közönség. Ismeri azt a nagy harcot, amely a Céran grófnő szalonjában folyik le az állítólag haldokló Revel állásáért, azokat a félreértéseket, amelyek Susanne-t elválasztják Céran Roger-tól, a Lucy és Bellac szerelmét, azt az egész világot, ahol unatkoznak.

A darab a mai előadásban tetszett. A felvonások végén meleg taps hangzott fel, és kétszer-háromszor nyílt színen is megszólalt a tetszés-zaj. Susanne (Szohner Olga) nagy jelenete és Raymond (Balla Kálmán) és Raymondné (P. Szabó Olga) üvegházbeli jelenete után.

Réville hercegnő szerepét Somogyiné N. Júlia adta diszkrétül, és finom vonásokkal ruházta fel a hercegnő vonzó alakját. Cé-

ran grófnőt Benkő Jolán adta sok jellemző erővel és egészséges komikummal. Szerepkörét pompásan be fogja tölteni.

A női szereplők közül különben P. Szép Olga tetszett legjobban, aki régi kedvence a nagyváradi közönségnek. Bájos arca, vonzó beszéde, csengő kacagása megtette a hatását. Olyan volt, amilyennek Pailleron akarta Raymondné alakját: szellemes, bájos, bohókás kedvű szerelmes fiatalasszony, aki napsugaras derűt áraszt maga körül.

Poetikus Susanne volt Szohner Olga. Kicsiny hangjával nagyon ügyesen bánik, és a törvénytelen leány drámai kitörésével megríkatja a közönséget. Eleinte kissé elfogult volt, de azután ötletesen és lélekkel játszott, úgy hogy – mint említettük – nyílt színen is megtapsolták.

A kimért és tudós, de csinos angol miss szerepét igen ügyesen adta E. Kováts Mariska. Pompás orgánumát teljesen érvényesítette, amellet, hogy állandóan angolosan hideg és nyugodt volt. Kisebb szerepeiket igen jól betöltötték: Balázs Olga, Tóvári Anna és K. Bíró Anna.

A férfiak szereposztását nem találjuk túlságosan szerencsésnek. Céran Roger grófot kár volt Deésy Alfrédnek adni, aki kezdő – bár tehetséges – színésznek látszik. Deésy, akinek különben igen megnyerő, csinos külseje van, nem eléggé nyugodt, túlságosan sokat mozog, a kezével nem tud mit csinálni, állandóan hangosan beszél, úgyhogy amikor ki kell törnie, toporzékol, szóval a tudós, nyugodt Roger gróf szerepe nem neki való. De azt hisszük, hogy például igen jó Rómeó lesz.

Balla Kálmán pompás Raymond volt: nyugodt, elegáns, és ahol kellett, érzéssel teli. Nagyon tetszett.

A Bellac szerepét Könyves Jenő adta. Ügyes színész, de nem alkalmas arra, hogy megértsük, miért rajonganak érte annyira a hölgyek.

Nyárai egy kis szerepben kacagtatta meg a közönséget. Szarvasi hatalmas hanggal és igen jó maszkkal adta a tábornok szerepét. Bérczy Gyula nagyon jó Saint-Rénauld volt. Kis szerepeiket jól adták Gáthy, Madas, Bognár és Füredi.

Általában mindannyian tudnak beszélni, anélkül, hogy szavalnának, eltalálják a társalgás hangját, és néhány zökkenéstől eltekintve összevágó, szép előadást produkáltak, amely sikereket ígér a jövőre is.

A rendezés jó volt némely bosszantó apróságoktól eltekintve. A mi közönségünk például tudja, hogy milyen újságlepedő a francia Figaro, és bosszankodik, ha látja, hogy helyette egy Fliegende Blätterből olvasnak a színpadon. Vagy hogy az óra négyet mutat, mikor tizet kellene mutatnia, és hogy a zongora később szólal meg, mint hogy játszani kezdenek rajta. De ez nem baj. A közönség jól mulatott, és

a mai előadás megmutatta, hogy nincs szükség Osztrigás Micikre, ha a francia szellem ragyogásában van alkalmunk gyönyörködni. És megmutatta azt is, hogy a színtársulatunk igenis érdemes arra, hogy minden este telve legyen Szigligeti háza.

Megemlíjtük még, hogy P. Szép Olga két szép virágcsokrot kapott.

Sz 1900. október 18.

490. A ZSIDÓ GYEREKEK BŰNE

Az Alkotmány szörnyű váddal vádolja meg a zsidóságot. Szörnyebbel a rituális vádnál is. Hitelesen kimutatja, hogy az elmúlt iskolai évben Magyarország középiskolaiban 12 779 zsidó gyerek tanult. Rettenetes szám ez – írja a kedves lap –, az összes tanulók 22,64 százalékát képezik, és szám szerint csak a katolikusok haladják túl, ágostai evangélikus, református, görög: mind kevesebb van a zsidónál.

Teljes mértékben meg tudjuk érteni, s méltányoljuk is az Alkotmány keservét. Csak azt nem értjük meg, hogy ebbe a keserűségbe némi öröm nem vegyül. Ha tudniillik a „zsidó gyerekek” nem akarnak és nem fognak *buták* maradni, az Alkotmány híveinek meglesz az az elégtételük, hogy nem lesz egy zsidó kollégájuk sem. Néppárti privilégium lesz a butaság.

Sz 1900. október 23.

491. KURUC FURFANG

(Jutalmazott énekes népszínmű 3 felvonásban. Írta: ifj. Bokor József. A Szigligeti Színház premierje 1900. október 22.)

Dicsérték már sokszor helyettünk az ifj. Bokor József szerencsés kezét. Eltekintve legutolsó balvállalatától, amit saját maga ütött dobra túlérzékenységében, az ő gyarában termett darabok sikeresek, kapósak, ha nem is értékesek.

Kuruc furfangja már jubilált is a Népszínházban. Érdeme és sikerének titka, hogy Bokor okult a táncoperettek sikerén, s csinált egy népszínműbe oltott magyar táncoperettet.

A meséje egy nem is új ötlet. Operettek ötlete szintén.

Bögözi Lőrinc (Szilágyi Dezső) halott hírét költi Tétény Gábor (Balla Kálmán) kuruc kapitánynak, hogy így elkaparintsa előle fiatal,

szép és gazdag menyasszonyát, Becsky Ilonát (Lányi Edit). Tétény hazajön, s bosszút forral a vén betyár Bögözi ellen. Kapóra érkezik Somfáné Borbála (Benkő Jolán), akit Bögözi faképnél hagyott. Tétény egyik vitézének Bedő Istvánnak (Szarvas Sándor) nyalka feleségét felöltözteti morva grófkisasszonynak, s így viszi az özv. Becskyné várába, ahol éppen a lakodalomra készülnek. Tétény csodákat beszél a talmi grófnő gazdagáságáról. A vén betyár Bögözi lépre megy. Lemond Ilonáról, aki régi mátkájáé lesz, s ő maga erősen csapja a szelet a grófnő szerepét kitűnően játszó parasztmenyecskének, aki abba is beleegyezik, hogy titokban megesküszik vele. Természetes, hogy akinek Bögözi hűséget esküszik, az elhagyott vén szíve párja: Somfáné. Tánc és tabló.

Aki korképet vár, az csalódik. A mesének nincs köze az igazi kurucvilághoz.

A tánc, a nóta, a ruha emlékeztet csak rá. No meg az elmaradhatatlan Cinka Panna, ki ezúttal is megjelen, hegedül, üzenetet hoz és szaval. Hogy nagyon szépen szaval, az a Balázs Olga szép hangjának érdeme.

Új alak sincs a darabban. A mókák és bohóságok is a régik. A nóták az Endrődi kuruc nótái. A táncokban ötlet is van, ízlés is van, de van kánkán is: nemzeti kánkán.

Így együtt azonban az egész darab színes, hangulatos és mulatságos. Látszik, hogy vén színpadi róka munkája.

Az előadás igen jó volt. A talmi grófnőt B. Csik Irén játszotta nagyon ügyesen. Énekszámai nem sikerültek. A magyar nóta nem neki való.

Szilágyi Dezső pompás Bögözi volt. Sok tapsot kapott.

Szohner Olga egy csitri parasztlány szerepében nagyon kedves volt.

Lányi Editnek énekszámaihoz nem volt elég a hangja. Szarvasi Sándor, mint a talmi grófnő ura, sok tapsot kapott. Benkő Jolán rövid időn kedvence lesz a közönségnek. Kitűnő, jóízlésű komika. Balla kuruckapitánya néhol nagyon színtelen, csaknem labanc volt. Erdélyi ügyes diákja tetszett. Deésy Alfréd pompásan kadenciázott mint első vőfély, Bérczy, Tóváry Anna, Gáthy Kálmán s a többi szereplők is ambícióval működtek a sikeren. Balázs Olgának (Cinka Panna) ismételten megdicsérjük a hangját.

A táncokat megújráztatták. Bércziné Horváth Irma – aki [a] táncot betanította – nagyon ügyesen végezte a feladatát. A város új díszletei lehetetlen díszletek. Kár értük, mert sokba kerültek. A rendezés jó volt. A közönség zsúfolásig megtöltötte a színházat. Hálás volt, és sokat tapsolt. A darabot holnap megismétlik.

Sz 1900. október 23.

A Divathölgyek címe igen rossz fordítása Dumas demimonde-jának. Ezt a fogalmat és ezt a szót Dumas alkotta meg a társadalomnak arra az osztályára, amelynek a tagjai mind olyanok, hogy a múltjukon folt van. Egy picike, alig látható folt. De folt.

A francia társadalom, de különösen a magyar, egészen más értelemben használja ezt a szót, azokra a nőkre, akik már egészen lenn vannak a fertőben, akiket másképpen cocotte-nak is nevez a francia. A Dumas félvilága, amelyben Jalin (Balla Kálmán) meggátolja Najac barátjának (Könyves Jenő) házasságát D'Ange bárónővel, akivel neki viszonya volt, és aki voltaképpen nem a bárónő, hanem egy gazdag úr kitartottja, egészen más világ.

Előkelő, ragyogó, gazdag, amelyben minden formát betartanak. Ezt a világot mutatja be Dumas egy csodálatos elmés, szívhez szóló, csillogó darabban.

A D'Ange bárónő nehéz szerepét P. Adorján Berta, a kiváló vendég, a mi régi, kedves ismerősünk adta. Fellepését nagy érdeklődéssel várta a nagyváradi közönség, amely szépen meg is töltötte a páholyokat és a földszíntet. Az erkélyen kevesen voltak, ami természetes, hiszen a Divathölgyek nem operett.

P. Adorján Bertát már belépésekor meleg taps fogadta. A közönség érdeklődése egyre fokozódott, és különösen később, a kissé vontatott első és második felvonás elteltével, egyre-másra hangzott fel nyílt színen is a taps. Nem is szólva arról, hogy megjelenésével teljes illúziót tudott kelteni (hiszen a Nemzeti Színházban is mindig rábízták azokat a szerepeket, ahol különösen szépnek kell lenni), alakítása szinte tökéletes volt.

Csodálatosan szépen tud beszélni a társalgás közönséges hangján is, úgy, hogy igazán élvezet hallgatni. Hozzá minden mozdulatában jellemző erő van, minden hangárnyalása öntudatos, és kitöréseiben drámai erő van – kell-e hát külön mondani, hogy teljes, igaz, nagy sikert aratott. Örülünk, hogy állandó vendége lesz színházunknak, mert nekünk gyönyörűség látnunk, művészársainak pedig becses tanulság.

Marcelle szerepét Szohner Olga adta, akit a közönségünk egyre jobban megszeret. Első sikeréről azt hittük, hogy csak véletlen, most konstatálhatjuk, hogy Szohner Olga sokoldalú, csinos talentum, akinek ezentúl is nagy sikerei lesznek.

P. Szép Olga kisebb szerepében is bájos volt, és tetszett mint mindig. Balázs Olgának is elég jelentéktelen szerepe volt, de azt igen jól betöltötte.

A férfiak közül legnagyobb szerepe Ballának volt, akinek a mai

est nagy sikert hozott. Szinte tökéletes Jalin volt. Eleganciája máris közmondás Nagyváradon, de ma azonkívül érzés és erő is volt benne.

A közönség különben is szereti a színpadon látni, ma este pedig ritka, nagy, hozzátehetjük, teljesen megérdemelt sikere volt.

Könyves Najacja is tetszett. Richon szerepét Gáthy adta, aki talán valamivel elegánsabban öltözködhetett volna. Már csak a társaság kedvéért is.

A díszletek nagyon szépek voltak. A rendezés kifogástalan – bár egy inas bejött a színpadra, azután látta, hogy semmi dolga ott, hát kiment. Azután megint bejött.

Megemlítjük még, hogy kissé tolakodó klakk dolgozik a nézőtéren. Reméljük, hogy a mai klakk csak önzetlenségből dolgozott, és a mai tolakodásból nem lesz rendszer.

Sz 1900. október 25.

493. FOLT, AMELY TISZTÍT

Soha sem voltunk jobban meggyőződve, hogy a Folt, amely tisztít-nál értéktelenebb darabot alig írtak e században, mint ma este, mivel – a darab igen jó előadásban került színre. Szinte fenntartás nélkül jelenthetjük ki, hogy a színtársulat drámai személyzete megállja a helyét. Ma már harmadszor bizonyították ezt be. Echegaray hazug története nagy hatást keltett. Az a rafinéria, amivel ez az ördögös spanyol felszórfolja az átlag színházi közönséget, persze még jobban elérte célját a mai jó előadásban. A boldogtalan, de szédületesen butácska Matildét egyformán siratta páholy és karzat, s ha P. Szép Olga véletlenül igazabb Enriquéta, bizonyosan kipisszegik. A méltatlankodás morajlása így is méltóságos volt. Szóval a szent vagy örült új spanyol romantika nagy sikert aratott. A siker java része pedig a P. Adorján Bertáé volt. Azt mondják, hogy inkább szép asszony, mint jó színésznő. Kegyetlen és igazságtalan vád. Matildéja ma több volt a nagy hatásúnál: nagy volt. Nem azért csoda ez, Márkus Emília után már nem is érdemes Matildét játszani. Ez nyári kritikusi ötlet. De nagy volt, mert egy hazug alakot tett igazzá öntudatos, fényes művészetével. Sokat, sokat tapsolták.

P. Szép Olgának már könnyebb dolga lett volna. Enriquéta éppen úgy egyetlen igaz alak a darabban, mint ahogy az öreg Don Justo az egyetlen ép eszű, normális velejű ember a bamba környezetben, és P. Szép Olgának mégis rossz estéje volt. Az ő napsugaras, bájos egyénisége idegen Enriquétától. Nem tudott jó lenni, mert nem tud rossz lenni. Úgy tessék érteni, hogy Enriquéta nem az ő művészi

egyéniségéhez illő szerepét elejtette. Voltak azonban nagy sikerű jelenetei is.

Intelligenciájának, komoly számbavehetőségének [*] adta jelét Könyves Jenő Fernando szerepében, Peterdire, erre a régi jó színészre elég dicséret, hogy: természetes, egyszerű és igaz volt. Balla Kálmán elegáns, Somogyiné nagyon jó, Deésy Alfréd játékban biztos volt. Bíró Anna, Papp János ügyesen statisztáltak. Telt ház, sok taps, jó előadás és rendezés, hangulat és siker jellemzik a ma estét.

Sz. 1900. október 26.

494. A NAGYVÁRADI SZÍNÜGYI BIZOTTSÁG ÉS FESTETICH GRÓF

*Szubszenció kell, nem felügyelő!
A színügyi bizottság ülése*

A nagyváradi színügyi bizottságot – pedig ezt mi ritkán szoktuk – ma nagyon megdicsérjük. Olyan határozatot hozott, ami bizonyára visszhangot fog kelteni az összes nagyobb színházú vidéki városokban.

E határozatot pedig provokálta Festetich gróf úr.

A nemes grófot tudniillik a vidéki színház felügyelőjévé nevezték ki.

Ez volt a kisebbik baj. A nagyobbik baj az, hogy a gróf úr veszedelmesen agilis. Tenni akar, reformálni mindenképpen.

A gróf úr tervezeti monstrumáról mi már elmondtuk kellő időben s elégszer a véleményünket. Az a mód, ahogy ő a vidéki színházat rendezni akarja, több a viviszekciónál, kiszámított agyonütés.

Az ember pedig nem bolond, hogy agyonüttesse magát, ha nem okvetlenül muszáj. Már csak az animális életösztön sem tűrheti ezt el.

A nagyváradi színügyi bizottság ma kimondta, hogy Festetich grófnak a vidéki színház *tervezetét* lehetetlennek, kivihetetlennek, sőt *veszedelmesnek tartja*.

Erről a gróf urat kért válaszában értesíteni fogja.

Sz. 1900. október 28.

Akik bizonyos szkepticizmussal mentek el a mai színházi előadásra – szép számmal voltak ilyenek –, kellemesen csalódtak. Verdi operettek népszerűségével vetekedő operája igen elfogadható előadásban hatotta meg a nagy mesék iránt fogékony szíveket. Ilyen fogékony szívek pedig szép számmal voltak.

A közönség csaknem teljesen megtöltötte a színházat. Sőt, tekintélyes, mondhatni: népszínműi karzat volt. Ismételjük, az előadás a legjobbak közül való volt, amik vidéken lehetségesek. Úgy gondoljuk, s nagyon helyesen volt, ha így volt, hogy egész sereg próbával dolgozták meg s készítették elő ezt az előadást, mely bemutatója volt egy nagyon jó hírű énekesnőnek, Székely Annának. A kisasszony, mint Azucéna, határozott sikert aratott. Nagy terjedelmű, tömör, szép hangja van. Kellemes és iskolázott. Játszani is tud – kell-e több dicséret.

A gráciák sem maradtak el teljesen: a termete szép és színpadi. A közönség nagyon sokat tapsolta. B. Csik Irént is tüntetőleg tapsolták. Jó estéje volt. A negyedik kép nagy drámai jelenete egy elismert tragikának is becsületére vált volna. Kalmár József Manricója tetszett. Egy pár fejjel több vagy kevesebb. Mi azt szeretnők, ha kevesebb. Egyébként megérdemelte a sikert. Pintér Luna gróf volt. Nagyon szépen énekelt. Egy ízben azonban volt némi differenciája a zenekarral. Jó ezt a próbán kiegyenlíteni. Rákosy Gáspár hatalmas hanganyaga imponált. Megerősített abban a véleményünkben, hogy használható, becses erő lesz. Nem értjük, miért nem használja ki a vezetőség a Papp János talentumát. Ez a fiatal énekes szép hangú, intelligens és ügyes. Ma kis szerepében is tapsokat kapott. Lányi Edit különben is jelentéktelen szerepében hatás nélkül mozgott és énekelt. A karok meglehetősek, sok helyütt kifogástalanok. A zenekar beváló. A rendezés mintaszerű. A közönség zeneértő, lelkes. Taps volt bőven.

Sz. 1900. október 28.

496. VERSES ÜGYEK

Tegnap megírtuk, hogy az újabb afférok nál mily öröndetesen pótolja a *vers* a *kardot*. Ma figyelmeztetnek bennünket, hogy a *vers* már nem csak a *kardot* helyettesíti, hanem a *rőföt* is.

Ez új irányt egy nagyváradi divatárú cég vezetete be. A cég Olvasd c. árjegyzékében olvassuk ezt a verset:

*Szolgálhatunk szép asszonyom
Szíves tanulmány végett
Mi hasznos és olvasni jó
Egy ingyen árjegyzéket.*

*Üdvösebb ez mint sok regény
S ha idő kárba vész is,
A sikkos, psüttes öltözék
Szébb ám mint a poézis.*

*Az író jó regényt ha ír,
Mesét keres hatásnak,
A férj sokkal jobban örül
A gondos háztartásnak.*

*A szép leány, az meg csupán
Ezt olvassassa éppen
S a folytatást Kovács L. és
Társának üzletében.*

Hát ez igen szépen hangzik. Csak egy strófa hiányzik még belőle. Ezt mi toldjuk hozzá:

*A muzsa nem lesz hontalan
S mint eddig, szűk határú,
Ó kassziros nővé leve,
A vers meg – divatáru...*

Ugyancsak ez a lap ajánl „kelengyéket újszülötteknek”. És egy végtelenül szellemes „interjú”, melyben a meginterjúvolt a divatáru cég főnöke. Az interjú legszellemesebb része, egyszersmind befejezése a főnöknek ez a felkiáltása: „éljen az angóra kecske és a kínai guból!”

Éljen! És éljen az üzleti poézis is mint olyan!...

Sz 1900. október 31.

(Eredeti bohózat 3 felvonásban. Írták: Rákosi Viktor és Guthi Soma.
A Szigligeti Színház premierje 1900. okt. 31.)

Miként az tudvalevő, Rákosi és Guthi urak arra vállalkoztak annak idején, hogy írnak egy francia bohózatot – magyarul. Végre is be kell bizonyítani az ördögös franciának s a mulató magyarnak, hogy a házasságtörést mi sem vesszük olyan komolyan, hogy egy teljes estén ne mulassunk rajta, ha ez a törés párizsi recepte szerint végződik el. Ilyenformán íródott meg a Napóleon öcsém, mely éppenséggel lehetne francia bohózat is, ha meg nem tömték volna azokkal a speciális budapesti rossz viccekkel, amiket az Otthonban portálnak megátal-kodottan. Önöknek bizonyára nem kell a darabról sokat mesélni. Jó összeköttesű szerzőik annak idején alaposan bereklamirozták. Még a Mucai Tárogató is készen kapta a darab meséjét a Vígszínházi premier sikerének sikerült leírásával együtt. Önök tudják, hogy Napóleon öcsém a földteke legostobább ügyvédbojtárja. Ismerik Tállyai ügyvéd urat, kinek furán pikáns kalandjai vannak. A sűgöt, kinek azt kellene szavalni: nincs a teremtésben szarvas, csak én. Az egyetlen budapesti alakot, a szemtelen Baráth mérnököt, akinek a fajtájára a darab megírása óta Budapesten rossz idő jár. A sűgó feleségét, ki lehetne nemcsak a sűgőé. A gyilkos bácsit is, aki már abban az anekdotában szerepelt, melyért Noé apánk oly igen felháborodott. Bisotka hotelier-t és a többit. A heringet, mely a vízbe fúlt.

A rossz vicceket, melyek a közönséget akarják megfullasztani. Önök azt is tudják, hogy ez a bolondos história a legjózanabb embert is halálra neveteti. Megengedik hát, hogy röviden csak az előadásról szóljunk, amely általában jó volt. Olyan kifogástalan, a hatásra kínálkozó legkisebb alkalmat is kihasználó, művészi persze nem lehetett, mint a Vígszínházé. Sőt éppen az volt a legfőbb hiba, hogy a részletek, a finomságok mellett elszaladtak a szereplők. A burleszk helyezteket ad abszurdum vitték. No mindegy, a közönség nagyon jól mulatott. A kikapós fiskális szerepében Balla excellált. Kedélye, jókedve, ügyessége mellett izlése sem hagyta cserben. Elegáns volt, mindig hatást keltő. A siker jó része az övé. P. Szép Olga nagyon édes, diszkrét Flóra volt. Kokott, aki öltözködni is tud. Művészi, akinek a karikatúracsínálás sem árt meg. Erdélyi ma lépett fel először nagyobb szerepben. A debü fényesen sikerült. Napóleon öcsém perfekt, művészi bohózatalak. Ugyanezt a dicséretet érdemli a Bérczi sűgója is. Bérczi határozottan nem közönséges vénájú komikus. Id. Sággy kolosszális „gyilkos bácsi” volt. Bérczi és ő nyílt színen is tapsokat kaptak.

Szohner Olgának, úgy látszik, olyan fogalmai vannak a bohó-

zatról, hogy itt nem kell a szerepét senkinek sem komolyan venni. Ő legalább nem vette. Füredy jó Bisotka, Madas Pista ügyes inas volt.

A többi kisebb szerepek a főszerepeknek opponáltak. Az előadást zsúfolt ház nézte végig. A darab kasszadarab lesz.

Sz. 1900. november 1.

498. HALOTTAK NAPJA

A tegnapi nap a halottaké s az emlékezésé volt. A csendes temetők felékesültek. Az ősztől letarolt sírhalmokon melegítő világító mécsek égtek, koszorúk feküdtek. Pazar és drága koszorúk itt, ügyetlenül kötözött szegények amott. De virág mindenütt...

A felékesült síroknál pedig kegyelettel áldoztak az élők.

A nagyváradi temetőbe költözött ki tegnap a nagyváradi élet. Valóságos zarándoklás volt ez. Hiszen halottja mindenkinek van...

De azokat a sírokat, ahol a nagyobb hevülésű szívek porladoznak, keresték fel legtöbben.

Mikor az alkonyat s a köd leszállt, s komoran kegyetlen mementóval zúgtak a harangok, legtöbben voltak a temetőben.

Ekkor vonult ki hagyományos módon a jogakadémia ifjúsága is. A Szigligeti utcába mentek, ahol a nagy író emléktáblájánál Dukesz István joghallgató mondott szép tartalmas emlékbeszédet. Innen a fő utcán keresztül Rulikovszky Kázmér sírjához vonult az ifjúság, s ott Ormay Lajos, az ifjúsági önképző egyesület elnöke dicsőítette megható szavakban a lengyel származású magyar vértanú emlékét. Innen visszatért a menet Nagy Sándor vértanú tábornok emléktáblájához, ahol Sebő Mihály mondott lelkes, szép beszédet. Innen az olaszii temetőbe ment az ifjúság, ahol Személyi Kálmán volt tanár sírjánál Bay László, Hoványi Lajos volt igazgató sírjánál Aliquander Ödön, Kudelka József volt tanár sírjánál Damjanovich Miklós mondott megható emlékbeszédet. Beszédeket tartottak az elhunyt joghallgatók sírjánál is.

Hasonló kegyelettel áldoztak a nagy halottak emlékének a nagyváradi iparos ifjúsági egyesület tagjai is, akik dalárdájukkal vonultak ki Rulikovszky és Nagy Sándor sírjához.

A nagyváradi színtársulat tagjai pedig ma tették le koszorúikat Rónai Gyula, a nagy színész és Sándorffy, a nagy színész mentor sírjaira.

Budapesten kora reggeltől fogva egymást érték a koszorúktól terhes kocsik, főleg a Kerepesi úton, amelyek valamennyien a Kerepesi temetőbe robogtak, ahol ezt a gyászünnepet, mint rendesen, most is a legnagyobb pompával tartották meg...

Aztán, öregbedett az este, kialudtak a mécsek. Az emlékezők serege hazatért... Egy esztendeig ismét éjszaka lesz a temetőben.

Sz 1900. november 3.

499. MOLNÁR ÉS GYERMEKE

Egy színügyi bizottsági tagnak azt mondtuk tegnap este a színházi folyosón:

– Mégsem járja, hogy a direktor előadatja ezt a színpadi lyukas ponyvát!...

A színügyi bizottsági tagoknak némileg kötelességük a direktort védeni. Mi hát ilyen választ kaptunk:

– Hiába kérem. A karzati közönségnek is vannak igényei. Aztán – folytatta elábrándozva – emlékszem: *ma harminc éve* milyen telt ház nézte ezt a darabot!...

A közönség ez alatt gyűlt. De bárhogy is gyűlt, annyi nem gyűlt, hogy a színházat negyedrészen is megtöltse. A közönség tiltakozni akart, tiltakozott is. Tegnap volt a *második üres ház*. Somogyi tanulhat. Ami az előadást illeti, a szereplők jobb ügyhöz méltó ambícióval játszottak.

Sz 1900. november 3.

500. KERTÉSZLEÁNY

Hogy érdekes esténk lesz, azt a színházba lépéskor láttuk. Előkelő közönség a páholyokban s a földszinten. Örley Flóra lépett fel először tudniillik. Régi, szeretett ismerőse a váradi publikumnak. A címszerepet játszotta persze. Belépésekor tapsvihar fogadta. Ez a taps állandó volt egész estén át. Örley Flóráról nem lehet újat írni. A szó igazi értelmében művész. Mai alakítása magában is megérdemelte a kitörő tetszést, a fokozott lelkesedést. De a mai nap a hazatérés ünneplése volt egyszersmind. Ezért volt ünnepi színe, hangulata a mai előadásnak. Partnerének, Pintérnek ma a szokottnál is szerencsésebb estéje volt. Éneke, játéka nagy hatást ért. Ezzel a hatással a Nyáraié versenyezhetett talán, aki művészi, izléses játékaival ezúttal a karzattal való kacérkodás vádjára nélkül fogadhatja el az elismerést. Sajnos, a többi szereplőkről kevés jót mondhatunk. Lányi Edit eszünkbe juttatta a Dóczy Lajos Szana-versének a párját evvel a refrénnel: mért énekel Lányi Edit? Mert mi úgy tudjuk, hogy az énekléshez hang

kell. Perényi ügyetlen Moralesz, Erdei Berta izléstelen volt. Még a Bérczi Moszkitoszának volt tán valamelyes értéke. A női kar gyenge, össze nem tanult. A zenekar még a körülményekhez képest nem volt tűrhető. Az operett bájos muzsikájának ilyenformán persze nem nagyon voltak észlelhetők a bájai. A mégis tisztességes sikert a főszereplőknek köszönhetjük.

Sz 1900. november 4.

501. BÓREGÉR

Nem *Bőregér*, kérjük szépen, nem! *Denevér* igenis. Ezt már mindenütt tudják, csak nálunk nem... Ám ez a cím igen jó volt ma. Az elégtételünk megvan legalább, hogy egy olyan darabot adtak botrányosan rosszul, amelynek a neve is rossz...

... Oly bécsi volt még a levegő is! De oly bécsi, hogy szörnyűség. Közönség szépen. Hiába, valcer kell [a] magyarnak, nem muzsika. És felgördült a függöny. Az első hang hamis volt. Omen volt ez, de rossz. Valaminthogy az előadás egészében és részleteiben is nagyon rossz volt.

Pintér Imre, a rendező nem tehet róla. Ő megtette, amit megtehetett. Nyílt színen is tapsot kapott a második felvonás boszorkányos ügyességű vacsorájáért. Nem ért semmit. Az asztalokkal tehetett csodát Pintér, a szereplőkkel nem.

A szereplők nagy része pedig készültségével szerepelt. Szerep-nemtudás és izléstelenség elragadóan ölelkeztek a színpadon. Hiába, a színházvezetőség azt hiszi, hogy nekünk így is jó. Nap-nap után bukás. Pintér és Nyárai váltak ki a mai kaoszból. Pintér szép hangú, ügyes Eisensteinét s a Nyárai kedves, jó ízlésű fogházigazgatóját sajnáltuk ebben a környezetben. B. Csik Irén nagyon jó színésznő. Az volt ma is. Énekszámai azonban éppenséggel nem sikerültek. Erdélyit említjük még meg, aki ügyesen ugrott be a rosszul lett Gáthy helyett, s Frosch jókedvű alakítóját, Bérczit, akinek a felesége bájos táncot tanított be és táncolt. A többiek reméljük, hálásak lesznek, ha neveiket elhallgatjuk. A közönség jéghideg maradt. Taps: semmi.

Ha egyéni érzelmeknek szabad volna e rovatban helyet adni, titkos kárörömmel térnénk napirendre a *Bőregér* bukása felett, mert nem vagyunk ennek a valzerdarabnak imádói.

Ám így sajnáljuk a mai estét. Ez a darab népszerű Nagyváradon. – A mai este talán *mementó* lesz.

Sz 1900. november 8.

A Házi béke egyike Bisson legpompásabb darabjának – amivel nagyon sok van mondva. A francia bohózatok nagymestere, aki a színpadi szemfényvesztésnek, a színpad káprázatos bűvészetének minden fogását olyan csodálatosan érti, ebben a darabjában szokatlanul egyszerű eszközökkel dolgozik. Semmi ágy a színpadon, semmi pongyola, alsószoknya és inexpressible: a Házi béke valóságos nyárspolgár-darab. Mintha csak az akadémiába akart volna pályázni vele Bisson, aki különben egy társszerzővel csinálta meg ezt a darabját.

A meséje és a morálja igen egyszerű: Lucien Morenilnek (Balla) van egy bájos felesége (P. Szép Olga). Nagyon szeretik egymást, de az asszonyka rettenetesen féltékeny. Nos, és miután a férjének, az anyjának, az apjának, a barátnőjének és mindenkinek, aki a színpadon van, tömérdek kellemetlenséget szerzett evvel a betegségével – kigyógyul belőle. Ez az egész! De benne van a darabban a Bisson csodálatos emberismerete, ötletessége, bámulatos rutinja és tudása.

A darabnak mindenütt nagy sikere volt. A budapesti Nemzeti Színháznak állandó repertoárdarabja, és ma este nagy derűtség és zajos tapsok között vonult be a Szigligeti Színházba, ahol bizonyára szintén tartósan műsoron marad.

Úgy hallottuk, hogy a mai előadásra sokat készültek színészeink. Ami meg is látszott – de csak néhány jeleneten. Mert néhány helyen meg vontatva, akadozva ment az előadás. Ezt a hibát egyébként a második előadásra bizonyára helyrehozzák. Az bizonyos, hogy az ilyen darabot nagyon nehéz jól adni. Mert nem elég az, hogy valaki jól tudja a szerepét. Bele kell találnia magát a francia vígjáték hangjába, villámgyors fordulataiba, változásaiba, az egész rohanó cselekvénybe. Van egy színészünk, aki ebben a tekintetben szinte páratlan: Balla Kálmán. A ruhája, a járása, a beszéde, a mozdulatai mindig elegánsak, mindig biztosak. Színésztársai sokat tanulhatnak tőle. Vígjátékokban szinte megbecsülhetetlen. Ma is telivér francia, igazi párizsi volt, nagyon tetszett.

A féltékeny asszonykát P. Szép Olga játszotta. Kitűnő szerepéből semmit sem engedett elveszni. Minden nüanszra, minden ötletre gondja volt, és elejétől végig bájos, ügyes. A tapsok jó része neki szól.

Az öreg Brunois szerepét igen jól játszotta Sággy Zsigmond. Talán egyetlen hibája az volt, hogy nem élezte ki jobban, mennyire komikus a jó öreg nyárspolgár, aki harminc évi házasság után egyszer

félrelépést követ el. És nem értjük, minek vette fel a második felvonásban azt a csudálatos zöld valamit. Minek az?

Sokat mulattak Szarvasin, aki a Ludovic Brunois kis szerepét olyan jól játszotta, amint csak lehetett. Somogyiné valósággal bájos Brunois-né volt.

Mascadet-t Gáthy játszotta ügyesen, a szerelmes közjegyzőből pedig pompás figurát csinált Füredi, Susanna szerepéből Szohner Olga semmit sem tudott csinálni. Amboroisine szerepét Erdei Berta adta. De a mi komikánk ma mintha nem játszott volna elég kedvvel.

Az örökké dűnnyögő, mindenbe beleavatkozó és bizalmaskodó régi cselédet szintelenül játszotta. Pedig ez egyike a leghálásabb szerepeknek, és Rákosi Szidinek például az egyik legfényesebb alakítása.

Horváth Irma csinos Denise volt. Nem is volt egyéb dolga, mint csinosnak lenni. Latabárné ügyes szobalány volt és Bognár nehézkes, ügyetlen De Taille. Amit éppenséggel nem gáncsképpen említünk, mert hiszen annak kellett lennie.

Mint említettük, a darab igen tetszett, bár csak félig telt ház nézte végig. A közönség állandó derűtségben volt, és szinte sajnálta, hogy a pompás darabnak már kilenc óra körül vége volt.

Sz. 1900. november 9.

503. HÁT KI IS AZ A VOGELSANG?

Megírtuk, hogy a bécsi községtanács a Heine utcát Vogelsang báróról fogja elnevezni. Ez a bamba, otromba határozat persze mindenütt megbotránkozást keltett, s természetesen a magyar sajtóban is. Főleg nem tudtuk, hogy ki az a Vogelsang, aki a bécsiek szemében több, mint Heine. A néppárt lapja ma ilyenforma információt ad Vogelsang gróf[ról].

Mélyen tisztelt liberális laptársaink tegnap és ma roppant módon török fejüket azon, hogy ugyan ki lehet az a Vogelsang? Az egyik a lexikonból kikeresett egy Vogelsangot; a másik máshonnan, a harmadik ismét más forrásból kerített magának egy ilyen nevű embert, de az igazít egyik sem találta meg. Mineralógus, természettudós, balerina és versenylő vagy dalai láma volt-e Vogelsang, – honnan lehessen azt tudni? A kérdés és nagy fejtörés onnan származik, hogy a bécsi községtanácshoz két képviselő azt a kérvényt nyújtotta be, hogy a Heinéről elnevezett utcát keresztelje el Vogelsang nevére. Hát ki ez a Vogelsang?! hogy vakmerően ki mer kezdeni a dicső Heinével?! A halhatatlan zsidó poétával! Abszurdum. Egy Vogelsang – Vogelsang báró konvertita vala és keresztyén publicista, amilyen kevés volt, van és lesz Ausztriában. Vogelsang alapította a régi Vaterlandot, és sokáig főszerkesztője, egyúttal a zsidóliberálisok réme volt. Most, hogy Bécsben a keresztyénség kerekedett felül, a Heine utcát törölni kívánják, s helyette életbe léptetni a – Vogelsang utcát.

Méltóztatnak tehát illetékes forrásból hallani, hogy ki az a Vogelsang. Ezek után reméljük, senkinek sincs a névcseré ellen kifogása. Vogelsang br. konvertita vala és klerikális. Tehát most már duplán is örököse Heinének, aki tudvalevőleg egy kis örökséget hagyott a világ klerikálisai számára...

Sz 1900. november 10.

504. A KIS SZÖKEVÉNY

(Operett három felvonásban. Zenéjét Monckton és Carylly szerették.
Angolból Makai Emil és Kacziány Géza fordították.
A Szigligeti Színház premierre 1900. nov. 9-én)

Táncoperett. Atyafiságban van a Gésákkal, a Görög rabszolgával és San Toy-jal. Egyik papája, Monckton úr – Hilárius mesterrel szólván – kezére szokott játszani Sidney Jonesnak. Mindegyik darabjába komponál egy-két melodikus, bájos nótát.

Muzsikával, melódiával agyon van töltve A kis szökevény is. Sőt annyira gazdag, hogy a Gésák is kölcsönzött tőle, A Görög rabszolga is.

Egyébként szezon nyíltától verték mellette a reklám nagy dobját. Ez lesz a *klu*, terjesztették a színház tájékán. Ettől nem sajnálták a próbákat – panaszkodtak a hajótörött rendezők. S mi magunk is avval a reménnyel mentünk ma a színházba, hogy: végre egy este, melyért nem fog kelleni gorombaságokat mondani a színházról. Oh, mert a goromba igazságok kimondása, tessék elhinni, nekünk esik a legrosszabbul.

Az előadásról lentebb, most lássuk a darabot.

Meséje! A meséje? Ezt bajos volna ám elmondani. Szól egy kis zárdanövendékről, kit férjhez akarnak adni, de ő megszökik. – Egy jambó társulattal s – óh, szent erkölcsök – egy szerzetessel, aki [a] társulat primadonnájába szerelmes, Ajaccióba táncolnak el.

Itt a kis szökevény beleszeret abba, akitől szökött, a vőlegényjelöltjébe. Velencében kiderül minden, s következik a kedélyes: legyetek boldogok.

De ha csak ez volna. De mi minden van még a mesében. Jambó társaság, mely sikerülten tréfálja ki a szörnyű maffiát. – Angol globetrotterek.

Hülye bogarászok, Cook emberei. Plüs- és plüstelen trikók. Táncok a légi villi-táncról a szerecsen duettig. Ládában utazó zsoké. Cirkuszló és korzikai kurtaszoknyák alsó kimondhatatlanokkal.

Hordárok és velencei karnevál. Gondolázás és Labunszkája-paródia, stb.

Ebből méltóztatnak látni, hogy a darab alaposan el van készítve.

A muzsikáért azonban sok mindent megbocsátunk. Csupa báj, tűz és melódia. Olyikat már a kávéházakból ismerjük. A cigaretta-dal, a katonabanda kuplé, a gyönyörű pajkos piruló románc és még egy pár énekszám gyöngyei a darabnak.

A táncok is bájosak, szellemesek – *lennének*. De erről még lentebb.

Kár, hogy a fordításba becsempészték a hagyományos budapesti ostobaságokat, s hogy egy-egy karzat számára készült ötlet elnyomja a legszebb dolgokat.

Az operettelőadáson, hogy rátérjünk végre, csakugyan meglát-szott a készülés, s főként a Somogyi Károly ügyes rendező keze. A díszletek újak, fényesek. A hatásvilágítást teljes erővel működtet-ték. A kosztümök is vagyona kerülhettek, s a siker mégsem teljes. Nem a külső sikert értjük, hanem az igazit. Mert taps még nem volt annyi a nagyváradi kőszínházban, mint ma. A hiba más és kettős. Az egyik, hogy Bérczinén kívül alig tud valaki táncolni. Pedig ezekben a táncoperettekben a primadonnaké volna a tánc dicsősége is. A másik minden énekes darabra vonatkozik. Nincs egy olyan *egész* primadonnánk, aki meg tudná hódítani a közönséget.

Forrai Ferike például ma a címszerepben harcba vitte minden tehetségét. Fiatal és bájos. Kedves kis hangja van. Játékában természetesség, mozdulataiban varázs. Mégsem egész művész. A maihoz hasonló darabokban pedig éppen nem válik be. Hísz elég ügyesen táncol is. De nem képes annyira mindig a közönség előtt lenni, vulgó szólván: *kíválni*, mint a kis szökevény személyesítőjének kell. Azért szép sikere volt. Ízléses öltözékei szenzációt keltettek. Tapsot is kapott eleget.

Lányi Editnek nincs hangja. Nagy baj ez. Hang nélkül primadonna, még ha jobban is táncol, mint Lányi, nem primadonna.

Szohner Olga csöppnyi kis hangjával kár, hogy énekel. Drámában nagyon ügyesen kell tudni evvel a kis hanggal bánni, táncolni azonban Szohner ügyesen táncol.

Erdélyi rendkívül ügyes partnere volt Forrainak. Fess, elegáns, kedves és ízléses. Énekelni is tud. Nem is gondoltuk, hogy ebben a – hogy úgy mondjuk – férfi primadonna szerepben ilyen szép sikert arat.

Bérczi és Szilágyi Dezső arattak méltán igen sok tapsot s valóságos sikert. Igen jók voltak: Szarvasi Sándor, Erdei Berta, Bognár, Balázs Olga, Rákosy, Füredi és Madas is.

A karok betanultak. A zenekar most is csak sok elnézéssel tűr-

hető. Zsúfolt ház. Rengeteg taps. A jegyeket a holnapi előadásra már ma erősen kapkodták.

Sz 1900. november 10.

505. HEGYESI MÁRTON

Egy vallomáson kezdjük. Ebben a pillanatban mi súlyos bűnt követünk el a szerkesztőségi szubordináció ellen. Olyanféle bűnt, amit *becsempészésnek* nevez a redakciók szótára...

A szubordináció megsértése talán súlyos bűn – beismerjük. De ezt a bűnt velünk éppen a mi igazság- és kötelességérzésünk követeti el. Mert igazságtalannak tartjuk, s a mi közönségünkkel szemben kötelességzegésnek, hogy mikor egy olyan embernek van ünnepe, mint Hegyesi Márton, mi mélységesen hallgassunk, mert Hegyesi Márton ennek a lapnak felelős szerkesztője...

Mi sem fogunk új dolgokat írni Hegyesi Mártonról. Mint *emberről* talán többet tudnánk másoknál, de mint közéletünk egyik legérdemesebb vezető alakját, mindenki ismeri.

Mint ember egy – sajnos – ritkuló típus képviselője. A régi nemes alakok közül való: puritán, erős érzésű, tiszta gondolkozású, sokat tudó, munkás, emberszerető. Hazafias és faji érzésben a legerősebb talán. Deresedő fejjel még mindig tud lángolni. Lelkesedésre, munkára fiatal maradt. A reménytelenséget nem ismeri: érzéseiben megedzett, hívő, és erős. És ilyen ő minden szereplésében, a közélet minden vonatkozásában. Önzetlenül munkál, szeretettel, kíméllettel, fáradhatlanul. Ahol közügy munkára szólít, ahol nemes cél lelkesedőket kíván: Hegyesi Márton mindenütt ott van. Oszlopos tagja a szabadelvű pártnak, vezető alakja Nagyvárad tanügyének, elismert érdemű tudós, a vármegyei élet egyik vezető alakja, mint e lap felelős szerkesztője tisztelt és szeretett nesztora a hírlapírói karnak. Nincs olyan küzdőtere a közéletnek, ahol ő nem munkálkodik... És munkálkodik is még sokáig. Ma tisztelőinek serege kereste fel tuszkulánumban, patriárchális, szép családi körében. A rokonok, a barátok, a küzdőtársak. A tanítói kar küldöttségileg üdvözölte. Ma este pedig vendégszerető háza megtelt szerető és tisztelő híveivel. Igaz, szép magyar szokás szerint mai névestéjén, Márton napja előtt az ünneplők nagy seregébe állhassunk be mi is. Ne legyen ez nekünk megtiltva, csak azért, mert közel állunk hozzá. Köszönhessük mi is szeretettel, s mondjuk el, hogy őreá még nagyon sokáig van szüksége a közéletnek munkálkodóul s példaadóul, s hogy nekünk lelkes, forró vágyunk, hogy *így legyen!*...

Sz 1900. november 11.

506. A REPÜLŐ BORBÉLY

Így hívták, így ismerték mindenütt vagy félesztendő óta. Kis, furcsa, jókedvű ember, aki olyan kacagva és kacagtatóan szaladgált a kenyérért, hogy észre sem vette, hogy nagyon elfáradt. A repülő borbélynak ugyanis sokat kellett fáradnia. Kacagni már nem kellett sokat, de ő mégis kacagott. Sok oka pedig nem volt reá. Családja van a kis borbélynak, ezért kellett annyit szaladnia. Reggel hattól kezdve ki nem fáradva nyargalta be az ő rendes pácienseit. Itt lármáztak rá, hogy korán jött, amott, hogy mindig elkésik. Ő bohóskodva, kacagva vette a szerszámát, s rohant tovább. Figaró itt, figaró ott. Szaladás közben arról ábrándozott, mikor neki egy kis fészke lesz. Mikor neki nem kell mindenkihez szaladni. Üzlete lesz, abba is csak járnak. Elérte a vágyát fél évi nyargalás után. Figaró hajlékot kapott, s kacagó arca még jobban ragyog a Zöldfa utca sarki kis, új üzletben, ami nem valami fényes hajlék, de elég egy család boldogságára. – A kis borbély ott szorgoskodik most egész nap... Ráfér fél évi nyargalás után. S ha a „páciensek” jó emberek, ezután még inkább pártolják a kis repülő borbélyt, a legboldogabb figarót.

Sz 1900. november 11.

507. BÁNK BÁN

Ma este ünnep volt a Szigligeti Színházban. Bánk bán írójára emlékeztünk. Ma Katona József születésének napja volt. Dicséret a nagyváradi közönségnek, mely ezt az ünnepet impozánssá tette. A nagy megnyitó óta nem volt még szebb esténk, mint a mai. Előkelő közönség, zsúfolt ház, lelkes hangulat, jó előadás. Egy intelligens, rokonszenves színész első, igazi bemutatkozása adott még nagyobb érdekességet az estének. Könyves Jenő vállalkozott Bánk bán szerepére. Határozott sikert aratott. Ez a siker annál jelentősebb, mivel nagy küzdelemmel vívta ki. Orgánuma gyenge, alakja sem szerencsés ehhez a szerephez. De művészete, öntudatos ábrázoló képessége, szerencsés pátosza mégis sikert aratott. Voltak úgynevezett nagy jelenetei is. Sok tapsot kapott. Petur bánt Peterdi játszotta. Becsés alakítása ez egy régi, nagytehetségű színésznek. Művészi volt a Pintér Tiborca. Igazi kabinetalakítás. E. Kovács Mariska olyan jó Melinda, hogy a legtorzonborzabb kritikus sem haragudhatnék, mert egyszerűen nagyon szép is. Balla Biberachja is értékes alakítás. Balázs Olga, Szarvasi, Bognár részesek még a sikerben. A rendezés Peterdi érdeme, de Somogyinét kérjük: ne játssza máskor Gertrudist.

Sz 1900. november 13.

Búcsúaktus a tárlaton

A jegyszedő asztal üres. Elhányva fekszik rajta két árva katalógus, három belépőjegy. A csarnok nagyterme előtt türelmetlenül topog egy rendőr. Bent a teremben félhomály. Néhány látogató. Egy fél óra múlva bezárják a nagyváradi tárlatot.

Egy sarokban Radó Ignác dr. ül. Nem a derűs büszke arcú Radó Ignác. Hanem egy levert, szomorú arcú... Egy félóra múlva az ő nagy művéből semmi sem lesz. Ez a kis tündérvilág annyi meg annyi külön világgal, ez a sok élet, ez a sok szín elmúlik. Jönnek a goromba, keménykezű emberek, s el fognak rombolni mindent.

Az idő nehezen telik. A terembe csendesen, észrevétlen suhan be egy-egy új látogató. Mindenkit elkap valami komor hangulat. Befutja még egyszer a termet. Beszívjuk a még megmaradt régi hangulatot. Megkeressük a nedves ajkú, vörös hajú Oféliát: megimádjuk még egyszer a Dante álomistennőjét. Hisz annyi helyen és annyiszor álltunk itten ihletődönten.

És elvisznek mindent... Ezt az édes meleg fészket feldőlják. Most, most a csúnya novemberi őszen. Mikor melegségre vágyik a szívünk. Mikor itt kaptuk a legtöbb melegséget...

Hányszor bejártuk ezt az édes, kis labirintust. Hányszor cserélődött ki komor, beteg lelkünk. Egy-egy kis zugban, lágy vörös kanapén hányszor merültünk el ünnepi impressziók édes mámorában...

És édes nevetés, könnyű nevetés is mennyi volt itt. Édes, szép asszonyok, édes, szép leányok mennyi derűt, napsugarat osztogattak itt szét.

Vége... A terem már be van népesülve. Pontban négy órakor megjelent az ajtóban dr. Beöthy László főispán imponáló délceg alakja.

A hölgyek, az urak kört formálnak. Dr. Radó Ignác üdvözli a védnököt. Kezdődik a búcsúztató. Nem láttunk a körben mindenkit.

[...]

És amint botorkáltunk a lépcsőkön lefelé, nagyon szomorú gondolataink voltak. Jobban éreztük a hideget és a ködöt, mint máskor. De íme, egy szó jutott eszünkbe. A Beöthy László érces hangján csengett vissza: *a viszontlátással...*

Sz 1900. november 14.

Egy szellemeskedő habitué a mai előadásról így nyilatkozott:
 – A század rossz előadásai között ez a mai előadás igen előkelő helyet foglal el...

Mivel pedig ez a kedélyes véleménymondás veszedelmesen közel jár az igazsághoz, hát ideiktattuk. Készakarva, terv szerint sem lehetne jobban elriasztani a közönséget a színháztól, mint azt a direkciónak teszi. Úgy látszik elfelejti azt, hogy a színházba nemcsak színügyi bizottsági tagok járnak. Azok ugyan egy meghatározott jelenetben bizalmat szavaztak nemrég Somogyinak. Ám nem tudjuk, hogy ez a bizalom hogy fogja pótolni az elégedetlen közönséget. A legszembetűnőbb készületlenség dominált a színpadon. Mintha sohasem próbálták volna a darabot. Egy-két szereplő kivételével abszolút senki nem tudta szerepét. Deésy Alfréd például egy kínos pauzát eszközölt egy ízben, hogy a függöny legördülését vártuk. Nem csoda így, ha a jobbknak is csak robot volt a darab lejátsszása. Athália szerepében különben P. Adorján Bertát láttuk viszont, akit ezúttal is szeretettel tapsolt meg a közönség. Szarvasi, ez a derék színész, sok ambícióval s a környezet akadékoskodása dacára szép sikerrel játszotta meg a címszerepet. Balla Kálmán, E. Kovács Mariska és Szohner Olga váltak még csak ki. Az ő sikerük is nagyobb lett volna, ha a már rendszerré váló hebehurgyaság meg nem törte az előadás folyamán minden ambícióikat. Az előadáson nagy közönség méltatlankodott.

Sz. 1900. november 14.

510. SZÍNHÁZI DOLGOK

Még mindig korainak tartjuk a nagyváradai színház és társulat kérdéseivel foglalkozni. Azokkal a kérdésekkel tudniillik, melyek felvetése – nem lehetetlen – megölné az egész szeszont. Ezt pedig nem akarnók. Az igazság is kétélű fegyver. A nagyváradai színház élet pedig olyan fiatal még, hogy a simogatást is alig bírja ki. Nem szólnunk hát, csak az elhallgathatlan dolgokról. Ezekről is csak röviden. Kezd már bennünket kétségbe ejteni az az élehetlenség, mely a repertoár összeállításában, a legjobb darabok elejtésében s főképpen az erők helytelen kihasználásában nyilvánul. Erről az utóbbiról nem tudunk hallgatni. A társulat tudvalevőleg számra nézve nagy. De csodálatosan éppen a legjelentéktelenebb szerepkörök vannak túlságosan ellátva. Ez sem volna nagy baj. A nagyobb az, hogy a színházi szél a gyenge vitorláknak kedvez. A legbecesebb erők elkedvetlenedve nézik ezt a

dolgot, de mit sem tehetnek. Ezúttal csak egy-két esetről szólunk. Első a Peterdi mellőzése. Ez a derék művész, akit a közönség szeret, nem jut szerephez. Szarvasi Sándor esete még furcsább. Kitűnő színész s még úgyszólván csak tegnap ismerhette meg a közönség. Negligálták. Van egy fiatal, szép és ép hangú énekes a színháznál, Papp János. A közönség is ismeri. Kénytelen elszerződni Debrecenbe. Sziglyi Dezső Pozsonyból kapott fényes ajánlatot. Nyárai a Magyar Színházhoz van szerződve. Tudnánk még több esetről beszélni, de ezúttal nem tesszük. E pár esettel is csak rámutatni akartunk a veszélyre. Annak a néhány jó erőnek is, aki a társulatnál van, elveszi a kedvét a mostani vezetés. S a mi számunkra majd itt marad a tehetlenség s a középszerűnél is gyengébb silányság.

Sz. 1900. november 15.

511. JÁFET TIZENKÉT FELESÉGE

(Vígopera 3 felvonásban. Antony Mars és M. Desvallières írták, a zenéjét Victor Roger szerezte. A Szigligeti Színház premierje 1900. november 17-én)

Mi úgy gondoljuk, hogy a Jáfet tizenkét feleségét már régen megszerezte volt a direktió. Mivel pedig a Szigligeti Színházban az a repertoár összeállításának a rendszere, hogy minden megszerzett darabot elő kell adni: a nagyváradi közönségnek ma este alkalma volt a fentnevezett zagyvaságot szemtől szembe látni.

Szerencsére a darab pesti sorsáról már informálva voltunk. Ilyenformán csak az történt, hogy sokkal rosszabb darabot kaptunk, mint amilyen rosszra már eleve számítottunk.

Peterson Jáfet (Nyárai Antal) az a boldogtalan egyén, akiről elnevezték a darabot, s aki az amerikai mormonok közt annyi feleséget szerez magának, amennyi tűrhetően csinos kóristánéja van egy modernül berendezett színháznak. Sőt, még annyit sem. Mert az egyik feleség általában primadonna, a másik komikáné. A primadonna nemigen énekel, a komikáné azonban sokat kellemetlenkedik.

Általában a szereplők nagy részben kellemetlenkednek.

Énekelni nemigen tudnak. Ámbár a darab új operett, egy egészséges, valamilyes zeneszám nincs benne. Lessük az első felvonást: semmi. A másodikban, mikor már türelmünk fogyni kezd, előáll Forrai Ferike, a primadonnafeleség. Általános várakozás. És szól Forrai:

– Asszony is vagyok, szép is, szabad. Most már nem kéne, csak egy katona.

A beavatottak tudják, hogy most ének jön. A zenekar megszólal, Forrai pedig elénekli a Heltai Jenő kuplóját: A regementet áthelyezték.

Nahát, kérem, ez az orfeumokban elkoptatott kuplé a darab legértékesebb zenerésze...

De szóljunk: mi történik Jáfettel? Pihenőre megy. Vissza Párizsba vagy két hónapra. A tizenkét feleség utána. Szörnyűséges bolondságok. Az a bizonyos dúsgazdag nagybácsi azt akarná, hogy Jáfet ne nősüljön meg, s kiderül, hogy a derék ifjúnak már tizenkét felesége van, köztük a nagybácsi egykoriya is, aki alaposan felszarvazta az öreget.

Végre Jáfet férjhez adja mind a tizenkét feleségét, s marad mi volt: egy agglagény.

Hogy mi minden van még a darabban. Elég, hogy elmondják a színpadon. Mi röstelljük leírni. Híg szellemességek s szellemtelen durvaságok...

Az a különös, hogy a darabot elég jó, sőt szokatlan jó előadásban láttuk. Úgy látszik, az is hozzátartozik a rendszerhez, hogy csak a jó darabokat adják rosszul.

A tucat tizenegye igen jól fest. Az ember dúslakodhatik a harisnyákban. Mert a harisnyák a darab fő attrakciója.

Forrai Ferike ügyes primadonnafeleség volt. Benkő Jolán ijeszítően jó Deborah. A komikáné-feleséget hívják így. Nyárai a Jáfet-féle szerepekkel járja le magát. Sajnáljuk ezt az igazi művészt. A karzat tapsa tönkre fogja tenni. Szilágyi Dezső ügyes figurát csinált. Bérczy és Bodnár mulatságosak voltak. Deésy ma sem jobb, mint máskor. A tucat asszony közt Horváth Irma s Egyed Lenke nagyon bájosak.

Hatás semmi vagy nagyon kétes. A színházat zsúfoltig megtöltő közönség álmélkodott. Minden számítást felülmúló, értéktelen zagvaságot kapott.

Sz 1900. november 18.

512. A SZÉP GALATHEA

Az Offenbach szellemében készült kedves Suppé-operett ment ma a színházban. A bájos egyfelvonásos nagyon tetszett. Aminek megvan a maga jó oka. Bátran mondhatjuk, hogy a Szigligeti Színházban ilyen pompás, precíz, teljesen kifogástalan operettelőadás még nem volt. A közönség ezt teljes mértékben honorálta is. Egyre-másra hangzott fel a nézőtérén az a bizonyos meleg, egészséges taps, amit eddig olyan sajnosan nélkülöztünk. Több dalt megismételtettek.

A szereplők egytől egyig remekeltek. (Igaz, hogy csak négyen

voltak.) Csík Irén dicséretét azzal kezdjük, hogy gyönyörű Galathea volt, méltó arra, hogy Pygmalion bolonduljon utána. Sikere már ott kezdődött, amikor még „szobor” volt, és amikor a lepel félrevonása után az őszinte csodálat moraja zúgott fel a közönség között. Kiváló játéka és énekművészete tették természetesen teljessé sikerét. Alkalma volt különben egy bravúros dolgot is megcselekedni. Énekpartiját ugyanis nem énekelte transzponálva, amint ez általános szokás, hanem az eredeti hangnemben, két hanggal magasabban. Azonban dialdalmasan birkózott meg minden nehézséggel, és teljes, igaz sikere volt.

Minden tekintetben méltó partnere volt Lányi Edit. Ganymédeje bájos, elmés, kedves alakítás volt. Dalait gráciával énekelte, és finom pikantériája nagyon tetszett. A *mi görögök* refrénű kupléival alig tudott betelni a közönség.

Kalmárnak aránylag kis szerepében is volt alkalma szép tenorját csillogtatni. Nyárai a Midas rituális szerepében kacagtatta meg sok jókedvvel és művészettel a közönséget. A zenekar nem rakoncátlankodott. Az egyfelvonásos után Spanyolország, az Uránia előadása következett.

Sz. 1900. november 21.

513. EGY LEVÉL

A nagyváradai rendőrség kapta az alábbi levelet.

Tek. kapitányi hivatal!

Tudatom, hogy az agyafúrt, kombinált női intrika, rafinéria és a reklám szövevényeiből font liga alól sikerült némileg kimásznom – s mindenemű jogorvoslat törvényes megtorlás többszörös zavarából – végre annyi tortúra és szenvedéstől sikerült megszabadulnom, de azért szabad még nem vagyok. Valóságos Dreyfus-ügy féle ez. A legszívélyesebb üdvözléssel.

Nagykároly, (Nagy utca 546-ik szám.) 1900. XI.-18.

(*A név*)

Egyik helyi lap a levél íróját rögtön megtette magyar Dreyfusnak, ellenben *helyeslőleg* citálja egy rendőrtisztviselő mondását, amit a levél ismeretlen nevű írójára tett, hogy az *képezhetetlen hülye*.

Mi a levelet nem közöltük. Most is csak más okból közöljük.

Közöljük azért, hogy *magunk* ellen, újságíró emberek ellen bizonyít[s]unk vele.

Határozottan igaz, hogy mi néha igen felületesek vagyunk.

Olyan súlyos véleményeket mondunk ki egy pillanat alatt, amit két pillanatnyi gondolkozás után talán örökre elhallgatnánk.

Hát ilyen vélemény a *képezhetetlen hülye* is.

Mi ismerjük a levél íróját, annyit elárulhatunk, hogy abból a zavaros, homályos levélből egy nagy, sötét tragédia beszél.

Az írója még néhány évvel ezelőtt deli, szép, délceg férfi volt, előkelő állásban, boldog családi tűzhely mellett, mindenkitől szeretve.

Aztán – mint a görög tragédiákban – valami szörnyű, névtelen átok szakadt rá. Mintha alvilági kezek tépték volna össze ennek a daliás férfinak minden boldogságát.

Végzetes szenvedélyek lángja felégette a családi tűzhelyt, a boldogságot, felégette őt magát is ...

Most kerülhetett vissza szegény kiegészített ember a romokra. Bomlott idegeinek minden erejével akar emlékezni.

S eszébe jut a múlt... És ő, az árnyék-ember szeretné most fellármázni az egész világot. Elmondani, hogy az ő boldog élete elveszett.

Átkozódni szeretne... És megírta azt a levelet, melyről mi, ha nem is ismerjük ezt a sötét tragédiát, legfellebb csak annyit írunk: a rendőrség nem tudja – kicsoda a levelet író szegény ember, s mit akar az ő zavaros levelével...

Csak ennyit írtunk volna...

Sz 1900. november 22.

514. PARASZT SZÍVEK

(Dr. Balassa Ármin népszínműve.

A Szigligeti Színház premierje nov. hó 21-én)

Nem szeretnénk sokat írni a mai premierről, mert nagyon sok keserűség kerülne ki a tollunk alól. Nemcsak Balassa úr, ez a jóindulatú dilettáns kapna ki érdeme szerint tőlünk, de a nagyváradi színház vezetősége s minden mai szereplő is.

Így csak röviden jelentjük: ismét premier, ismét rossz előadás, ismét bukás.

A Paraszt szívek egyfelvonásos népszínmű. A túlságba vitt és félreértett kollegialitás jóvoltából nagyon sok szépet olvastunk felőle. Amit pedig ma kaptunk, a legdilettánsabb, a legbizonytalanabb kis darab. Kicsinált, erőltetett, színtelen meséjű. Régi taposott útszél színtelen virága – hogy oly formán beszéljünk, mint a mai úgynevezett népszínmű alakjai. Egy parasztmenyecske, egy fiatal lupa a hősnője,

akinek forró buja vére romlásba, kárhozatba taszít minden őt szerető férfit.

El is hinnók ezt Veráról – így hívják a fiatal magyar lupát – csak ne énekelne annyit. Bemegy [a] házba: egy nóta. Kijön a házból: egy nóta. Aztán ismét és ismét egy nóta. Ezek a nóták is elég rosszak.

A kis kísérletet Somogyi előrántotta. Így szokás ez nálunk. Természetes, hogy a darab értéktelensége még jobban kitetszett: A szereplők közül csak Peterdit említjük meg. No meg Forrai Ferikét, akit – mint megjegyztük már – nem volna szabad népszínműben felléptetni. Az előadást kis közönség nézte végig, mivel a kis népszínmű után az Uránia előadása következett. No evvel az Urániával is bebizonyította Somogyi, hogy tökéletes művészettel tud önmagának ártani.

Sz 1900. november 22.

515. ADATOK A SZÉPSÉGVERSENYHEZ

Az én borbélyom, még csak ma láttam – milyen nagy idealista...

Az én borbélyom – megjegyzem –, mindenhez ért, mindent tud, és a borbélyok azon fajához tartozik, kik óriási vétekek tartanak, ha paciensük a műtét alatt unatkoznak; azért hát igyekeznek az embert tőlük telhetőleg mulattatni...

Ma éppen, véletlenül rossz napom volt, így hát teljesen közömbösen vettem borbélyomnak az időjárásról, a tőf-tőf gyűlésezésről, az Uránia előadásairól stb. szóló részletes tudósításait.

Egyszerre titokzatos hangon azt kérdi:

– ... És kire tetszett szavazni mint legszebb színésznőre?

– Deésy Alfrédnéra; miért?

Az én borbélyom elszontyorodott.

– Nos? – sürgettem.

Az én borbélyom elpirult, lesütötte a szeméit, és az ollót szörnyen csattogtatva így szólt:

– Nem lehet többször szavazni?

– *Lehet, lehet,* de mit akar vele?

– Nagyon szépen kérem, tessék Forrai Ferikére szavazni, hiszen csak a vak nem látja, hogy ő a legszebb...

... Ezek után az ollón egy végsőt csattantott, s zavartan köszönve elrohant...

Én pedig itt hozom tudtára Forrainak, hogy sok-sok rendületlen imádói között nem utolsó helyet foglal el egy szerelmes szívű és romantikus hajlamú – borbélylegény...

SzU 1900. november 22.

A'Dyné

516. SANTUZZA

Mon cher, maguk igazán különös emberek. Írnak erről-arról, szellemesen, néha unottan, ötletesen, néha fáradtan, de nincsenek vágyaik, nincs hangulatuk. Tán Ady Endrének van igaza, abban a csodásan hangulatos versben, ahol írja, hogy:

*A világ az izmos butaké,
Kik hangulatban, hitben élnek.*

Látja, nekem feltűnt, hogy engedik a divatból kimenni Mascagnit, nem kívánják a Parasztbecsületet, a szerelem e tragikus zenei époszát. Így olvastam valahol, mon ami, s így lehet igaz. Én szeretem, kívánom, azt hiszem, lehetne előadni, kellene, mert egy édes dolog van a világon, s ez a zene. Az operáknak vagyok a bolondja, az uram haragszik is érte, de higgye el, ha ő szereti a kártyát, akkor nekem is lehet ilyen passzióm.

Azt mondja, hogy nem lehet előadni? Dehogynem. Nézze, mit csinál a Székely Anna, cette grande artiste? Ő tudná eljátszani Santuzzákat, mert tud énekelni, játszani. Láttam, s elragadt. Tudja, lelkesedem érte.

Ő is a páholyban ül, ritkán én is. Nézzük egymást, s gondolom: Mennyi ambíciót temet el ez a színház. S nem láthatom tőle Santuzzákat.

Maga jól van Somogyival. Beszéljen vele, férfiak hamar elvégzik az ilyesmit. S ha ő akarja, par ordre du Moufti láthatom a szerelem öserejű megnyilatkozását.

Addig ne jöjjön.
Barátnéja

A' dyné.

SzU 1900. november 23.

517. CIGÁNYBÁRÓ

A jó Cigánybáró imádói fogynak, fogynak, egyre fogynak. Ma este alig félház hallgatta az ismert melódiákat. Az előadás egyébként visszaesést mutat a régi szokáshoz: a hebehurgya készületlenséghez. A rendezés sem volt olyan, amilyet Pintér Imrétől várunk. A szereplők közül Székely Anna (Cipra), Füredy József (Zsupán), és Gábor diák (Pintér) váltak ki. Székely Anna gyönyörű hangja, Füredy fényes komikuma, Pintér hatalmas baritonja s művészi játéka jobb keretet érdemeltek volna meg. B. Csik Irén énekében, játékában

affektáltság dominált. Lányi Edit indiszpozícióval küzdött. Perényi mai sikertelen estéjét már rekedtségével sem tudja menteni. A zenekart sem ambicionálta az est. A nem nagy közönségnek alkalma, de kedve sem volt sokat tapsolni.

Sz 1900. november 28.

518. ANDRÁS NAPJA

Ma éjszaka sok babonás kislány akarta megálmodni az eljövendő vőlegényt. Az Andrások napjához fűződő babonák közül az a legelterjedtebb ugyanis, hogy az András-nap előtti nap kibőjtölésével minden leány és ifjú megálmodhatja leendő párját. Hogy hány kíváncsi bakfis ébred föl holnap reggel boldogan, nem tudjuk. Annyi tény, hogy András napja, tekintettel e becses név szép számú viselőire, igen nevezetes nap ám. Valóságos ünnepféle, amit nem annyira András apostol emlékének köszönhet, mint inkább a névnapi dáridóknak. Falun még másért is nevezetes az Andrások napja. Ez már telet jelent. Ha András-nap után sem köszönt be a tél, hát az már egyszerűen nem járja. És még valamit. Mert holnap András-nap lesz, éppenséggel nem muszáj gratulálni a rendőröknek. Aki mégis megpróbálja, az megjárhatja.

Sz 1900. november 30.

519. OPERAELŐADÁSOK

Nem mondunk új dolgot, s meg is irtuk már, a színtársulat drámai személyzete eléggé bevált. Ami siker eddig az új színházban volt, a drámai társulat érdeme. S mégis azért kell felszólalnunk, mert énekes darabokat nem kapunk. Nem tartoznak reánk a házi akadályok: a faktum az, hogy a nagyváradi publikum az operaelőadásokat csak úgy rövidesen nem engedheti el. Ezt a direkciónak is jól tudta akkor, midőn operaelőadásokra szerződött tagokat. Az eddigi sikertelenség is azonban a direkciónak, úgy látszik, gyógyíthatlan hibájából, az erők helytelen felhasználásából ered. Ha már a koloratúr-énekesnő nem is vált be teljesen, ez nem lehet ok az operaelőadások teljes beszüntetésére. Nem is kell nagy hivatottság olyan darabokat kiválasztani, melyekkel kellő buzgalommal sikert arathat az énekes személyzet. Elvégre olyan városokban is folynak sikerült operaelőadások, ahol nincsenek olyan erők mint Székely Anna, Pintér, Kalmár és Rákosy. De Székely An-

nát alig párszor hallhattuk. Rákosy Gáspárt pedig, ezt a tanult, szép hangú énekest eddig csak statisztálni láttuk. Szóval egy kis belátás és ambíció szükséges. Azt hisszük, lesz is. Most csak figyelmeztetni akartuk a színház vezetőségét.

Sz 1900. november 30.

520. SZÉP HELÉNA

Offenbachot, a nagy, a filozófus, az isteni Offenbachot kerestük ma a Szigligeti Színházban, de nem találtuk. A színlap vezetett félre bennünket. A színlap, mely ellen hangzék nem egy panasz. Hét óra-kor kezdtük a keresést, s úgy tíz óra felé jöttünk rá csak, hogy becsapódtunk. A felfedezés igen elkeserített bennünket. Pintért kerestük mindenfele. Nehezen találtuk meg, mivel ő ma ugyanis rendező volt. A rendező pedig kengyelfutó a színpad és a nézőtér között. Mivel pedig a Szigligeti Színházban csak éppen a rendezőknek nincs a színpadi ajtóhoz kulcsuk: természetes, hogy Pintért kint találtuk a színház és bodega között. Éppen azon töprengett, hogy a rendezői tiszt meg az influenza mért jár mindig karöltve.

Rárohantunk.

– Hallja az úr, mit bolondítanak bennünket. Hisze azt ígérték, hogy ma Offenbach este lesz.

Pintér megdöbbsent, s csak ennyit szólt:

– Tényleg az volt.

Később rájöttünk, hogy Pintér igazat szólt, Offenbach-este volt tényleg, de elfeledkeztek Offenbachról. Offenbach aztán úgy bosszulta meg magát, hogy teljesen elmaradt. Még egy fikarcnyi ép melódiát sem küldött maga helyett.

Így történt aztán, hogy a mai előadás nagyon rossz volt, bár szegény Offenbach-váró Pintér majd a lelkét adta ki a rendezésben.

Szép Helénáról, B. Csik Irénről meg kell vallanunk, hogy szép volt. A többi vallomásaink nem ilyen kellemesek. Csik Irénnek rosszabb estéje volt, mint valaha.

Mert ma még a játéka sem feledtette el, hogy ő nem primadonna. Csak affektáltság, kellemetlen modorosság volt minden énekszama. Perényi ma jobban volt diszponálva, mint legutóbbi szereplésekor. De Páris ő sem volt. Lányi Edit elég ügyes volt. Nyárai, Bognár és Szilágyi mókáikkal igyekeztek feledtetni, ami az előadásból hiányzott, az édes, a felülmúlhatatlan Offenbach-szellemet. A közönség emlékezett és nem tapsolt.

Sz 1900. december 1.

521. ÜNNEPELT SZÍNÉSZNÖK

Kedves és szépen sikerült mulatságról értesülünk.

Mióta a színiszezon megkezdődött, volt alkalmunk megírni, hogy valami érthetetlen hidegség fészkelődött a színpad és a közönség közé. Néha már annak tulajdonítottuk, hogy még nincsenek a társulatnak úgynevezett sztárjai. Nem a primadonna-vetélkedésekre vágyódtunk ilyenkor. Csak valamivel több melegségre, több hangulatra.

Ez a jégközöny – úgy látszik – kezd felolvadni.

Erre vall az a mulatság, melyet szombaton este a katonatiszti étkezőben a nagyváradi katonatisztek rendeztek a nagyváradi színtársulat néhány tagja tiszteletére.

A mulatságon B. Csik Irén, Lányi Edit, Szohner Olga és Balla Kálmán vettek részt.

A meghívás és mulatság némiképpen elismerő tüntetés akart lenni a meghívottak mellett, akiknek egyik-másikáról nem mindig nyilatkozott dicsérőleg a helyi sajtó kritikája. Ez az est folyamán több ízben és impozánsan jutott kifejezésre, ami igen jólesett a megjelentek közül azoknak, akinek művészi képességeit valóban ritkán méltányolja a közönség és a kritika.

Vidám, édes hangulatban folyt le a szép mulatság, melynek sikerét mi sem mutatja jobban, mint hogy a kedves, snájdig házigazdák egész reggel négy óráig tartották vissza a vendégeket.

Sz. 1900. december 4.

522. NÉGY ÉVSZAK

Kedves barátom!

Az én véleményemet kérdi a tegnapi előadásról? Íme:

Amikor Pintérné a színpadra lép, világosságot látok, mely fénybe mártja az egész színpadot. Az a fény bevilágít a lelkek mélységébe, földérinti annak homályát, igazsággá, valósággá változtatja a játékot. Nemcsak a külső báj, a testi szépség harmóniája az, amivel hat, hanem az érzés ereje és hatalma, a kifejezés természetessége s az ifjúság fénye s el nem múló tüze. Az átmenetek egyes alakításaiban, mind nagyvonalúságuk s mégis oly észrevehető. *Festő*, ki vásznán minden árnyalatot érvényre juttat, s ecsetje alatt nem vész el semmi.

Az ő nyugodtsága, felsőbbbsége, elméssége s asszonyi ravaszsága sikerre vitték a darabot. Idegesség nélkül, tele finomsággal, szellemmel s pikantériával uralkodott a színpadon.

Méltó partnere volt Szarvasi Sándor, akinek mély érzései csodás hatást keltenek. Az egyszerűség a játékban, ez elvvel arat diadalt Szarvasi, valahányszor fellép. Nagy verista, kit a színpad nem rontott meg. Érti a szavak mögött rejlő gondolatot, s kifejezésre juttatja.

Ez a véleményem. Adieu! Az uram int haza, s itt kell hagynom a büfét, e kedves helyet, ahol gondolkozhatik az ember a jó és szép alakításokon. Különben jubiláris előadás volt.

SzU 1900. december 4.

A' dyné

523. A PRIMADONNAKÉRDÉS

A primadonnakérdés a Somogyi társulatának a legnagyobb baja: ez általános nézet. A társulat maga könnyen válhatnék a vidék egyik legerősebb társulatává, természetesen úgy, ha a vezetésben több belátás, több akarat s több tudás érvényesülne.

Az eddigi, még helyrehozható botlások közül a primadonnakérdés helyrehozhatatlan. Hatását már látjuk a közönségnek az opera- és operettelőadások iránti viselkedéséből. Nincsen koloratúr énekesnőnk: ez a faktum. Immár befejezett, hogy B. Csik Irén nem kell a nagyváradai közönségnek. Okvetlenül utódjáról kell gondoskodni.

Azt az örvendetes hírt közölhetjük, hogy a színházi direkciónak komolyan foglalkozik a nagyváradai közönség feledhetetlen kedvencének, Székely Irénnek a szerződtetésével, ki Bölöny intendáns visszalépése után aligha hajlandó Kolozsvárt maradni, s akivel Somogyi tárgyalásokat folytat.

A nagyváradai színészet jövője érdekében óhajtjuk, hogy a primadonnakérdés megnyugtató s lehetőleg ilyen megoldást nyerjen. A többi bajok szanálását úgyis komoly tervbe vette Somogyi, s némi reményt nyújt arra, hogy jövőre valamivel kisebb, de sokkal jobb s helyesebben vezetett szintársulatunk lesz.

Éppen azért nagyon várjuk s mielőbb óhajtjuk a színházi kommunikék között [1], amely azt adja hírül, hogy Székely Irén aláírta a – nagyváradai színházhoz kötő szerződést.

SzU 1900. december 6.

Berczik bájos, poétikus vígjátékát is megdöbentően kis közönség nézte végig. Talán ez a kis közönség is szívesebben töltötte volna otthon az estét, ha jóelőre informálva van – mint voltunk mi –, hogy a darabot régi úzus szerint csak úgy előrántották, próba belőle nem volt elég, s a szerepek is helytelenül vannak kiosztva. Természetes tehát, ha ezúttal is egy kellően előkészített bukásról kell beszámolnunk. Kisfaludy Sándor személyesítőjét, Szarvasi Sándort bánthatja legjobban a sikertelenség. Az ő Kisfaludyja egy újabb kabinetalakítás, méltó a fiatal művész legújabb nagy sikereihez. P. Szép Olga Szegedy Rózája szintén művészi volt. Erdélyi Miklós nagyon jóízű Szalóki Péter, Madas Pista kedves ügyes Kisfaludy Károly volt. Bérczi művészi Ágh Ferke. S ezzel vége is. Talán Bognár vált még be a pap néhány soros szerepében. Szilágyi nem értette meg Rostyt, ezt a kemény magyart, akinek a túlzó lelkesedése, magyarsága lehet talán – kivált nekünk – néhol komikus, de ő maga, egyénisége, modora, beszéde sohasem az. Szohner Olga újabban minden szerepében kedvetlenséget árul el. Ma elárult egyebet is. Azt tudniillik, hogy finomabb, művészibb szerepeket játszani képtelen. Ő csak külsőségekkel tud sikert aratni. Ma még ezekkel sem próbált. Deésy Alfréd a szerepét sem tudta, Batizfalvy ma is azt juttatta eszünkbe: hogy lehet valaki ilyen szép és ilyen rossz színésznő?! Ma is csak addig tetszett, míg nem beszélt. Somogyiné N. Júlia dehogy is volt canis materező, kardos nagyaszony. Egész szerepében énekelt. Kérjük: válasszon olyan szerepeket, amikkel nem teheti egymaga tönkre az egész előadást. A közönség nem nagyon lelkesedett. A taps nem sikert, csak a kiválóbb szereplők kárpótlását jelentette.

Sz 1900. december 6.

525. AZ IZR. NŐEGYLET TEAESTÉLYE

A mai édes, csillogó estén voltaképpen semmi mellékesebb nem volt, mint a tea. Igaz, azok, akik jöttek, letelepedtek eleinte az asztalokhoz, igaz, hogy részben megitták, részben otthagyták azt a teát, amit bájos... oh, nagyon bájos leányok szolgáltak fel, de azért egyet várt, egyet óhajtott mindenki... a táncot... a táncot... És amikor eljött az ideje – és feltűnően hamar jött el – egyhangú, lelkes üdvriadal üdvözölte a dicső istennőt: Terpszikhorét. Azután tartott a tánc, természetesen kivilágos kivraddig.

Szép volt az estély, ragyogó, színes. Hála adassék érte és dicséret

a Nőegylet népszerű, kedves, fáradhatatlan elnöknőjének: özv. ifj. Schwartz Ábrahámnénak, aki ma este is az volt, ami mindig: kedves, agilis, fáradhatatlan.

A napnak megvoltak természetesen a foltjai. Hogy a férfiak részére nem volt külön terem, ahol egy pohár bort megihattak volna, hogy a nagy teremben borzalmas, gyilkos léghuzam volt, hogy ablak-szőnyegek helyett a *bálterem* ablakait durva lópokrócokkal takarták le, azt nem panaszoljuk fel, bár sok elkeseredett hang emelkedett miattuk. Az bizonyos, hogy a Nőegylet helyesen cselekszik, ha a jövőben a Kereskedelmi Csarnok kényelmes, elegáns termeiben rendezi a mulatóságát.

Hogy az est krónikája teljes legyen, azt említjük még meg, hogy az utak között nagy zavar volt arra nézve, frakkot, redingote-ot vagy – horribile dictu – szmokingot vegyenek-e fel, és hogy tömérdék szép asszony és szép leány volt, és mulatott jól a teaestélyen, amely tekintélyes összeget – körülbelül félezer forintot – jövedelmezett a jótékony célra.

Sz 1900. december 6.

526. A GYURKOVICS LEÁNYOK

Voltaképpen igen szomorú dolog, hogy a magyar közönség olyan üdvriadallal fogadta a Gyurkovics leányokat, a regényt és a színdarabot. Mert a magyar középosztálynak a léhaságát kegyetlenül éles, igaz, csillogó világitásba helyezi ez a darab. Persze, nem szabad moralizálni. Mindezeket tudja Herczeg Ferenc is, és mégis fölényes okossággal, valami mély, nyugodt bölcsességgel megírta, sőt színpadra vitte a Gyurkovics leányokat. A közönségnek ez kell, legyen meg az ő akarata.

Tehát a Gyurkovics leányok, a léha, a kedves, a könnyelmű, a bájos „bunyevac-pereputty” vonult fel ma a nagyváradai színpadra. Természetesen taps és kacaj üdvözölte őket. Hogy ezúttal a taps nem volt zajosabb, hogy a kacaj nem volt édesebb és önfeledtebb, arról nem tehet Herczeg Ferenc. Tudjuk mi és valljuk is, hogy összehasonlításokat nem szabad tenni. De hangot kell adnunk annak a panasznak, amely egyre gyakrabban üti meg az ember fülét a nézőtétlen: miért ad Somogyi egyre-másra olyan régi darabokat, amelyeket a váradai közönség már látott – *sokkal jobb előadásban...*

A mai előadás, éppen úgy, mint a Himfy dalaié, a Négy évszaké és annyi másé, messze alatta marad annak a másik előadásnak, amely-

ben a nagyváradi közönség látta a Gyurkovics leányokat. A rendezés gyenge volt.

A darab leghatásosabb jelenetei elmosódtak, szétfolytak. A harmadik felvonás pompás hálósobai jelenetét teljesen elejtették.

És hol volt a Gyurkovics leányok pajkos jókedve, kicsapongó szilajsága? Mintha hét északnémet guvernáns lett volna a színpadon, olyan volt némely jelenet.

A szereplőkről el kell ismernünk, hogy külön-külön mindent megtettek a siker érdekében. Az igyekezet és a jóakarát azonban, fájdalom, nem mindig jelent sikert. Szohner Olga, akinek úgyszólván vezetnie kellett volna a darabot, nem volt az igazi Mici, a féktelenül temperamentumos, kacér, elmés bunyevác lány. Erőtlen és színtelen volt, talán azért, mert a szerep sehogy sem illik egyéniségéhez. Balla Kálmán igen elegáns, igen ügyes és szeretetreméltó Horkay Feri volt, nagyon tetszett. Még a táncait is megismételtették.

Benkő Jolán nagyon is durva, kissé parasztos asszonyt csinált Gyurkovicsnéból. P. Szép Olgáról talán felesleges is dicséretet írunk; az volt, ami mindig: bájos és szeretetreméltó. Kovács Mariska ötletes, kedves és igen szép Sári volt. Batizfalvy Gizella is szép Ella volt – de semmi egyéb, mint szép. Az ifjabb Gyurkovics-nemzedékeket méltón képviselték a szép B. Horváth Irma és Veszter Juliska és Somogyi Béla, aki ezúttal egy kis leány szerepében remekelt. Kitűnő ezredes volt Peterdy, kedves és elegáns Sándorfy, s szimpatikus Szarvasi, aki ma különösen eleganciájával lepte meg nagyszámú híveit. Pompás figurát csinált Semesseyből Deésy, kinek, úgy látszik, jobban megfelelt ez a szerepkör, mint a lírai szerelmesé. Bérczi és Madas Pista is igen jók voltak kis szerepeikben.

A közönség jól mulatott, de keveset tapsolt. A színlap ismét tele volt bosszantó, hibás adatokkal. Mikor lesz már ennek vége?

Sz 1900. december 7.

527. BIBLIÁS ASSZONY

(A Szigligeti Színház premierje 1900. december 7-én. Operett. Antony Mars és Maurice Hennequin írták. Zenéjét Victor Roger szerezte.)

A mai előadásról valljuk be őszintén: jól mulattunk. A Bibliás asszony szerzői nem akartak mást. A színészek sem. Lehet, hogy kissé orfeuminak találtuk néhol a hangulatot, de azért sem haragudtunk magunkra. Forrai Ferike tapsot kért az előadás végén

egy kupléban s nem babért. Nos, tapsot kaptak eleget. Ami a babért illeti. Ejh, úgyis olyan kétes értékű valami az...

Minden színházba járó tudja, hogy a darab egy korhely királyon fordul meg. Párizsban a vivő belga királyra ismertek a maga táncosnőjével. Ez mellékes egészen. Az ötlet kitűnő: akár Lipót adta, akár Milán király.

A bibliás asszony pedig (Forrai Ferike) egy ájtatos kis márkiné, akit Thea (Lányi Edit) ama bizonyos balett-királynő tanít ki, hogy miként hódítsa vissza őtöle a férjét. A kis szent aztán már a második felvonásban úgy hányja ég felé a lábait, hogy csupa gyönyörűség. Kitűnő figura a darabban – s Nyárai még kitűnőbbé tette – a Beauque-ney hercegé, kinek a legfényesebb történelmi neve s a leglaposabb tárcája van a földkerekségén, ergo egy amerikai vörösérz király leánya kezére vadászik. Aztán Marechalné, kit legutóbb 1878-ban ölelt a korhely király, de a véletlen folytán igen alaposan visszaemlékezhetik e szerelemre.

Különbén fényes teóriája van a szerelemről. A korhely királyt (Pintér) egy rettenetes zenekar üldözi egész első felvonás alatt. Bérczi a karmestere. Pokolian végzi a dolgát. Tapsolták a bandával együtt nagyon.

Méltóztatnak látni, hogy a darab meséjét nem tudjuk elmondani. Groteszk, mulatságos, fényes helyzetek és ötletek sorozata. A zene bájos Roger-muzsika, amit meg is fejteltek néhány betéttel.

A darab kitűnő rendezésben és előadásban került színre. A Pintér Imre érdeme, akit a második felvonás fényes rendezői ötletéért, egy gyönyörű élőképért ki is hívtak.

A szereplőket illetőleg: a címszerep ma nagy sikert jelentett Forrai Ferikének, ennek a nagyon bájos s máris a közönség kedvencévé vált kis szubrettnak. Nagyon szépen, művészien játszott, énekelt. A közönség valósággal ünnepelte.

Erdélyi – mint mindig – elegáns és ügyes volt a márki szerepében. Pintér korhely királya méltán tetszett. Igen jó volt. Nyáiról nem tudunk elég dicsérőt írni. Hercege kabinetalak. Ő maga pazarló módon ragyogtatta zsenialitását. Mintha meg akarta volna mutatni, hogy egy ilyen szerepből is mit tud csinálni Nyárai! Egy kupléja után szünni nem akart a taps. Bérczi – mint jeleztük – a karmester szerepében keltett zajos derűtséget. – Benkő Jolán pompás játéka mellett még primadonnasikert is aratott. Énekszámait megisméltették. Madas ügyes inasa tetszett, valamint a király két hallatlanul bamba inasa, kik igen ügyesen végezték a dolgukat. Lányi Edit Theája azonban nagyon gyöngé volt. – Még csak szép sem. Énekszámai sem tetszettek, pedig betétképpen még a kadétkisasszony Yes-yes-yes kupléját is előadta. Tánca pedig nehézkes.

Batizfalyv ma is szép volt s ma is ügyetlen. Konstatáljuk, hogy a darab bevált. Színházi nyelven beütött. A közönség jól mulatott, s biztosan sokszor fog még mulatni rajta. Telt ház volt.

Sz 1900. december 8.

528. A VASGYÁROS

Előre lehetett látni, hogy ma megtelik a színház. A vasgyárosnak mindenütt van még olyan lelkes közönsége, mely telt házat és telt kasszát csinál.

Sok vidéki direktor már jó előre készpénz gyanánt jegyzi be ezt a bevételt. A mai előadásnak még más érdekessége is volt. Somogyi igazgató ma lépett fel először Nagyváradon, és hogy viszontlátuk P. Adorján Bertát.

Volt is olyan telt ház, hogy a nagyvásárra bejött vidékiek közül igen sokan nem jutottak semmi pénzért helyhez. Somogyi igazgató nem jó színész. Reméljük ez kevésbé fáj neki, mintha mint direktorra mondjuk ezt.

Derblay szerepe pedig éppen nem neki való. Maszkja jó, mozdulatain látszik a régi színész biztossága. Beszélni azonban nem tud. Ez öreg hiba. P. Adorján Berta szép és jó Claire volt. Drámai jelenei fényesen sikerültek.

Balla Bligny hercege elég elegáns. Somogyiné ma sem volt jobb, mint máskor. Szilágyi, Szohner Olga, Erdélyi, P. Tóvári Anna nagyon beváltak. Taps, kihívás sok volt.

A közönségre ma is nagyon hatott a szép, ócska mese, melyet talán nem is ma látott legrosszabb előadásban.

Sz 1900. december 11.

529. BALLA KÁLMÁN UTÓDJÁ

Balla Kálmán és neje, B. Csik Irén megválnak a nagyváradai színház társulat kötelékéből. Balla valószínűleg győri színigazgató lesz. Nejét – hír szerint – Berlinből kínálták meg szerződéssel. – Csik Irén utódjára nézve még biztosat nem tudunk. Nagyon fontos kérdés, mint azt már megírtuk, s legszerencsésebben a Székely Irén szerződéssel lehetne megoldani, mint ahogy hisszük is, hogy megoldják. A Balla utódja már megvan, s így az ő szerepköre már be van – áruljuk el mindjárt, hogy szerencsésen – töltve. Tanay Frigyes, a deb-

receni színtársulat kedvelt bonviván színésze aláírta a szerződést, mely őt a nagyvárad színtársulathoz köti. Tanay kiváló színésztalantum. Szerződtetése nagy nyereség, s így elesett tőle a Vígszínház, mely erre vonatkozólag már régebben folytat Tanayval tárgyalásokat. Tanay felesége, Halmy Margit, a nagy Halmy méltó leánya, virágvasárnaptól a Nemzeti Színház tagja.

Sz. 1900. december 11.

530. TOSCA

Ha Sardou akarja, nevetünk, ha Sardou akarja, sírunk. Sardou a színpadi hatások felülmúlhatatlan mestere. Kegyetlen rafinériával megcsinált Toscája, ez a vérrel és halálos hörgéssel teljes darab is óriási hatást tett mindenütt. A címszerep erőpróbája minden drámai színésznőnek, Sarah Bernhardtnek és Dusének állandó repertoárdarabja.

Ez a kegyetlen számítással megcsinált darab, amely gyilkos módon belemarkol az idegekbe, ma ritka nagy sikert hozott a nagyvárad színtársulatnak. A siker természetesen fő részben P. Adorján Berta érdeme. Erről a kedves művésznőről, erről a szép asszonyról, aki olyan sok bájjal tud beszélni a szalondarabok közönséges társalgási hangján, alig hinné el az ember, hogy annyi megrázó erővel és borzalmas realizmussal is tud játszani. Toscája gyönyörűsége, fenséges kegyetlen és lesújtóan igaz volt. Semmi szavalás, semmi hamis póz a játékában, igaz, kiszámított és öntudatos minden mozdulata, és játékában az első felvonásban megragadó báj, azután pokoli, démoni erő – természetes hát, hogy nagy sikere volt. A leghatásosabb harmadik és negyedik felvonás után hatszor-nyolcszor hívták a lámpák elé, még pedig olyan meleg lelkes tapssal, amilyent nemigen hallottunk a nagyvárad színházban.

A sikerhez hozzájárultak a többi szereplők és a rendezés is. A tegnapi nagyon rossz előadást ma, úgy látszik, hibátlan, gyorsan pergő előadással akarták helyreütni. A rendezés ma teljesen kifogástalan volt, a csoportos jelenetek igen jól sikerültek, aminek szintén van része asi kerben

Peterdy, aki különben rendezte az előadást, kitűnő Scarpia volt. Ez a derék, régi művész, úgy látszik, mindenhez ért. A kegyetlen, aljas és kéjvágó rendőrminisztert erős, jellemző vonásokkal rajzolta meg. Könyves is jó volt a kinzott festő szerepében. Persze fájdalom-sabban kellett volna nyögnie, amikor kínozzák. De alakítása különben szimpatikus és hatásos volt. Gáthy, Sággy, Füredi, Szarvasi, Rákosy,

Madas, Balázs Olga kis szerepeiket jól játszották. Feltűnést keltett Batizfalvy Gizella, aki hajporos rokokó parókájában nagyon szép volt.

Hozzá tartozik az est krónikájához, hogy egy hölgy rosszul lett és kiment. Aminek természetesen a kegyetlen Sardou és szép interpretálója, P. Adorján Berta az oka.

Sz 1900. december 13.

531. RÓMEÓ ÉS JÚLIA

Rossz előhírek keringtek a mai klasszikus estről. Azok a bizonyos beavatottak nagy fiaszkót jósoltak, szörnyűséges rossz előadást. Sietünk kijelenteni, hogy az augurok jóslata nem teljesült – egészen. Rossznak bizony elég rossz volt a mai előadás, de semmi esetre sem olyan, mely bennünket, különben sem elkapatott szegényeket megbotránkoztatott volna. Legfentebb az történt ma is, hogy a szerelem felséges himnuszát olyanformán transzponálták, mint Beethoven gyászindulóját a Bibliás asszonyban... Mégsem egészen így. Néhol megtartották az ünnepi tempót, s nem egy helyütt az avoni hatyú énekét hallottuk... E. Kovács Mariska nagyon szép Júlia. Első felvonásbeli fényes, fehér selyemruhájával valósággal szenzációt keltett. És... és meglátszott, hogy ő Júlia akart lenni. Csengő, kedves hangján nem is múlt. Az ambícióján sem, hanem az egyéniségén, meg talán a képességén. Többet sóhajtott, többet énekelt, mint beszélt. Szerelmes leányt láttunk, de nem láttuk Júliát, testet öltött, igaz poézisát a nagy, igaz szerelemnek. Rómeó szerepével Deésy K. Alfréd tett próbát. Még kis szerepekben sem volt alkalmunk sok jót mondani erről a nagyon fiatal színészről. Rómeója – gondolható – mennyire kísérlet maradt! A fiatalság volt benne csak az igazi Rómeóból. Benkő Jolán dajkája nagyon jó volt, úgyszintén Szarvasi Tibáldja. Szilágyi értelmes Mercutio: nem több. Peterdi, Bognár ki szerepeikben kitűnők, s igen bevált Bérczy és Gáthy is.

A rendezés elég felületes és hiányos volt. A második képbeli táncjelenet hatástalan. A kar hölgyei megdöbbenően öltöznek. Egy mindennap használt, nagyon rossz szalondíszlet: ez a Capulettiek csarnoka. És még sok-sok hiba. A földszinten alig voltak. A karzat s állóhely zsúfolt. Taps volt több a kelletténél.

Sz 1900. december 18.

532. CORNEVILLE-I HARANGOK

Elég szomorú előadás volt a mai. Szinte kirítt belőle a kényszerűség, hogy adjuk, mert már nem lehetett mást adni. Szegény harangok, szépséges árva melódiák, édes, nagy mese. Nem érdemelték a mai estét. Vontatott, készületlenségre valló előadás, rossz rendezés nem hozhat mást, mint bukást. B. Csik Irén Szerpolettje gúnyolódás volt minden illúziókkal. B. Csik asszony modorosabb, kedvetlenebb volt ma, mint valaha. Lányi Editről legtöbbit az mond, hogy legszebb számai után sem volt egy árva taps. Szilágyi még mindig Heliodóruszt játssza. Pintér márkija a régi jó. Kalmár gyönyörűen énekelt, művészien játszott. Bérczi és a kisebb szereplők közül egy-kettő ambícióval, ügyesen végezték a dolgukat. A női kar ma mindenképpen kellemetlen volt. Több fegyelem kellene velük szemben. A közönség ma is emlékezett, s ma sem tapsolt.

Sz 1900. december 19.

533. A KIS KORMÁNYBUKTATÓ

Egy debreceni lap óriási vastag betűkkel nyomott táviratot közöl a lap legelső oldalán. A távirat így hangzik:

Kevéssel lapunk zárta előtt fővárosi munkatársunk szenzációs hírt táviratoz lapunknak.

A távirat röviden csak azt jelzi, hogy politikai körökben ma délelőtt kormányválságról beszéltek. – A beszédek szerint a magyar kormány megbukott, s az egész minisztérium már ma beadta volna lemondását. A kormány bukásának okát nem jelzi tudósítónk.

Az első percben el sem tudtuk képzelni ennek az alapos kis távirati hírnek a történetét. Később jöttünk aztán rá csak. Az illető debreceni lap ellenzéki, mégpedig a régi szabású, állandóan kormánybuktatók közül való.

A lap pár napja kapott új nyomdai felszerelést. Ebben direkt ellenzéki betűk is vannak. Nagy kompakt betűk, ilyen utasítással: *kormánybuktatásról szóló táviratok számára*. Ezeket a betűket kellett kipróbálni.

Sz 1900. december 21.

Ez a magyarba oltott német bohózat tudvalevőleg egyedül képes a sokat szidott német bohózatírókat rehabilitálni. – Csupa bohóság, csupa tótágas, csupa multság ez a darab. Egymást kergetik a leg-lehetősebb, legkacagtatóbb helyzetek. A „zajos derűtség” itt igazán zajos. Néha valósággal megakad az előadás. A két hírneves Oszkár darabja egy szerencsés estét hozott ismét a nagyváradi színházba. Annyi szerencsétlen este után nagy dolog ám ez! Úgy látszik, ezúttal némi próbák után reszkírozták meg az előadást. Ez a bevett szokásoktól való eltérés nagyon kifizette magát. Az előadás kitűnő volt. Csak sajnálhatja, aki nem nézhette, illetőleg nem nevetette végig. Korrekt ensemble, kitűnő rendezés vívta ki a sikert. A rendezés Peterdi Sándor érdeme, kinek Kaján Tóbiása is kolosszális hatású volt. Szarvasi Sándor elegáns ügyes Kapor Kálmán, ám mintha nehézkes volna az efféle szerepekre. E. Kovács Mariskának is nehéz dolga volt veszedelmesen szubrett szerepében. Kitűnő kabinetalak volt a Bognár apósa. Elég elfogadható volt Benkő Jolán. Balla mulatós figurát csinált a lengyel alakjából, de kissé kegyetlen volt Szohnerrel szemben. Alig hisszük, hogy a bájos, okos Vilma ilyen már nem is *félszeg* dzsentleménbe beleszerethessen. Pláne, ha valaki olyan édes csitri lány, mint Szohner Olga volt. Bérczy és Madas kisebb szerepekben excelláltak. A közönség nagyon jól mulatott, sokat tapsolt. Kérjük a direktíót, hozza divatba a jó előadásokat.

Sz 1900. december 21.

535. SZULAMIT

Szulamitot láttuk ma viszont, és a népszerű darab telt házat csinált. Az előadás gondosan előkészített, kielégítő volt. Azt a hitet keltette bennünk, hogy a színházi vezetőséget sikerült több lelkiismeretességre kényszeríteni. Nyugodjanak bele ebbe a jól jövedelmező kényszerűségbe, s – ismételjük – hozzák divatba a jó előadásokat.

Ami a mai szereplőket illeti, jól esik regisztrálni egy eddig melőzött énekesnő nagy sikerét. Székely Anna ez, a címszereplő. Tömör, csengő, iskolázott s rendkívül meleg zengésű hangja elfeledtette játéka fogyatékoságait. Viszont Forrai Ferike, ez a kedves kis szubrett, rendkívüli ambícióval igyekezett Abigail drámai jelenetében sikert aratni, ami majdnem olyan jól sikerült neki, mint a szerep ének- és táncrésze. Pintér deli Absólón volt.

Szépen énekelt és játszott. Füredi kétféle tapsot is kapott. Mint

főpap a Kol Nidréh művészi, perfekt előadásáért s mint egyik legnagyobb derűtséget keltő kérő.

Szilágyi és Perényi volt a másik két kérő. Perényi szépen énekelt. Szilágyi izléstelenül túlzott, Bognár Manoach szerepével tudott hatást kelteni. Rákosy Gáspár hatalmas hangja feltűnést keltett. Úgyes Cingitáng volt Bérczi. Bércziné táncát megismételtették. Tóvári Anna és L. Halász Anna érdemelnek még felemlítést. A rendezésnek voltak hiányosságait. A vadmacska veszekedett megjelenése például derűtséget keltett. A közönség sajnálta, hogy a még mindig beteg Nyárait nem láthatta viszont.

Sz 1900. december 22.

536. SZÍNHÁZI SZERZŐDTETÉSEK

Somogyi Károly színigazgató levonta az első szezon nagy tanulságait. Ez a legújabb s legérdekesebb színházi hír. Most szervezi jövő évi társulatát. – Olyan előrelátással, körültekintéssel s ambícióval, melyről csak a legnagyobb dicsérettel szólhatunk. Még nem teljes a jövő társulat névsora, de már eddig is olyan nevek ékeskednek benne, melyek a legnagyobb reménnyel tölthetnek el bennünket. Eddigi jelek szerint jövőre már olyan társulata lesz Somogyinak, mely egészen méltó lesz Nagyváradhoz, s aligha lesz párja az egész vidéken. A primadonnakérdést úgy oldotta meg Somogyi, amint mi azt a közönség nevében kívántuk.

Dicséretes áldozatkésztséggel sikerült megnyernie Székely Irént, a nagyváradai közönség feledhetetlen kedvencét, ki alá is írta már nagyváradai szerződését. Nem kevésbé dicséretes ténye a direktornak Ámon Margit szerződtetése, mely már majdnem befejezett tény. A kedves szubrett-énekesnő a jövő hónapban több estén fog nálunk vendégszerepelni, s ekkor bizonyára megtörténik a szerződtetés is – a nagyváradai közönség nagy öröme. Hogy a Balla helyét milyen szerencsésen fogja betölteni Tanay Frigyes, a vidék ez idő szerint egyik legtalentumosabb színésze, arról már írtunk. Hősszerelmes színészt nem kaphat jobbat Somogyi Beregi Oszkárnál, akivel a szerződtetési tárgyalások a legkedvezőbbben folynak. A tenorista-kérdést olyan formában oldja meg a direktió, hogy a nyári szezonra megmarad a társulat régi derék énekes, Perényi József, télire pedig állandó vendégképpen Déry Jenő, az opera kitűnő művésze, szerződnék Somogyihoz. Örvendetes hír, hogy Szarvasi Sándor, ez a hamar kedveltté vált, jeles színész aláírta Somogyinál a szerződést.

A többi megmaradt jeles tagok közt szeretnők még látni Bognár

Jánost, ezt a régi, kitűnő művészt. Azt hisszük különben, hogy az ő ittmaradása is biztos. Egyelőre örömmel adunk hírt Somogyi jövő évi szerződéseinek[*] jelen stádiumáról. Ezt az örömről csak fokozza az, hogy mi voltunk, akik állandóan hangoztattuk a színtársulat fogyatékoságait, s rajta voltunk, hogy a nagyváradi közönség jogos igényei teljesedjenek.

Sz 1900. december 28.

537. ÜNNEP A SZÍNHÁZBAN,

azazhogy inkább ünnep utáninak lehet nevezni azt a hangulatot, amely kedden és szerdán uralkodott a kissé kacsenjammeres és nagyon rekedt társulaton. A Kurucfurfang és a Bibliás asszony került színre telt házak előtt. Rekedt primadonnákkal énekes színműveket előadani – ez nagy és merész gondolat. – A két előadásról egyébként nincs mondanivalónk. – Főlemlítésre méltó csak az volna, ami elmaradt: a Bibliás asszonyban a beteg Nyárai Antalnak művészi játéka, amelyet Szilágyi Dezső sehogyan sem tudott feledtetni Solymosi-imitációjával. Lehet, hogy a rosszul választott példánykép volt az oka a balsikernek.

Sz 1900. december 28.

538. EGY SZEGÉNY IFJÚ TÖRTÉNETE

Az a bizonyos szegény ifjú, a Feuillet Oktáv tudniillik, ma eljött ismét, hogy könyörületre keltsen, ha ugyan maradt könyörület még a szívekben karácsony utolsó napján. – Hát maradt. A szegény ifjú öreg kora dacára meg lehetett elégedve a mai este sikerével. P. Adorján Bertának mondhat pedig legelsősorban köszönetet ezért. Szép volt és magával ragadó. Könyves egész tehetségét pazarolta öreg szerepére, s nagy sikere volt. Bognár művészi jelenetet produkált Larock szerepében, akit röviden Hö-hö bácsinak nevezett ma egy szegény ifjú: tekintettel a nagy haldoklási jelenetre. Peterdy ma is művész, Szohner Olga nagyon kedves volt. Nem lehet azonban megrovás nélkül hagyni azt az ízléstelenséget, hogy a kar egyik hölgyét tisztelői bántó tetszészajjal fogadták. Az előadás többet ért, mint a podgrás darab.

Sz 1900. december 28.

Zseniális hatásdráma a Dumas fils-é. Szertelen, nagy szenvedélyek hatást keltő összeütközéseiből szövődik végig, s hogy a hatás teljes legyen színpadra író emberek ókori receptje szerint, mielőtt a függöny utoljára legördül, a vihar eláll: a néző boldogan vacsorázhat, s szépeket álmodhatik... Tudja Isten, hogy vagyunk az ilyen mesteri darabokkal. Látjuk minden kis részükben a csináltságot, a hatásra lesést, az írói rafinériát, s mégis meg tudnak ejteni bennünket. Ahogy megértjük a parisienne-t, aki csodálattal, bámulattal, talán vágyódással hall a brutális négerről, aki karjaiba fogva rohan el elrablott asszonyával, éppen úgy értjük meg – éppen a Bagdadi hercegnő-féle darabok nagy, egész szenvedélyű, szertelen hősei által – hogy tulajdonképpen, ezek az emberi ideálok, ezek a nagy elhatározásokra s nagy érzésekre berendezkedett emberek... Meg aztán a mi szürke idegéletünk nem hathat a színpadon. Legfellebb betegbé tehet bennünket. A színpad végre is hatást keres, amit csak ilyen nagystílusú darabokban érhet el olyan nagy kaliberű színész, mint P. Adorján Berta. Mert ma neki teljes, nagy sikere volt. Lionette szerepe feltárta tehetségének gazdag tárházát. A szertelen, az öröklött forró vér által vezetett asszony lelkének minden emóciója igaz volt, sokszor megdöbbenően szép és igaz. Partnere, Könyves pedig nemegyszer nehezítette meg nehéz feladatát. Hiába, Könyves derék, tehetséges színész, de Nouvardy szerepe túl erős neki. – Deésy Alfréd mai játékán nagyon meglátzott az ambíció, és sok tekintetben figyelemre méltót nyújtott a férj nehéz, fárasztó szerepében. A többi szereplők: Szilágyi, Bérczi, Bognár és Rákossy igen jók voltak epizód szerepeikben. A rendezés jó volt. Közönség szép számmal. Taps, kihívás bőven.

Sz 1900. december 29.

540. EGY ÉRDEKES ESTE

(Légyott előtt: Sas Ede pálya[díj]nyertes egyfelvonásos színműve, a Szigligeti Színház premierje. Parasztbecsület: Mascagni operája Revedin Gyula vendégszereplésével.)

Érdekes este: ezt kellett címnek választani. Mert mindenképpen érdekes, szép színházi este volt a mai. A premier volt az első érdekessége. Új darab, helyi szerző darabja, pláne koszorúzott darabja, melyről a sajtó sok dicséretet írt már. Volt okunk nagy várako-

zással tekinteni elébe. – Konstatáljuk mindenekelőtt, hogy a dramolettet a közönség nagyon szívesen fogadta. Nem sok igényű apróság különben. Olyanféle, amilyenekkel pályadíjakat szoktak nyerni. Íróját zseniális mesterembernek ismerjük. Sokat olvasott, rutinírt író, aki impresszióiból tud egész dolgot csinálni. Mai darabja is sejteti, a mestereket. Főként a Katonák íróját s Herczeget a bunyevácaival. A meséje elárulja az író törekvését szabadulni az impulzust adó reminiscenciáktól.

A hős katona nyugalmazott. Zsarkovicz Tamásnak (Peterdi) hívják. Egészen a Thury öreg Udvardyja, a rózsák közt élő. A rózsákhoz nehezen jutott el. Sikkasztott szegény, s a gyalázattól deus ex machina gyanánt egy fiatal építőmester, Bodvai (Könyves) mentette meg, aki később szerelmes lesz az öreg katona leányába, Idába (E. Kovách Mariska), s nőül is veszi a szép leányt, aki léha, mint egy Gyurkovics leány, s szinte predestinálva van a bukásra. Ebben segítene neki a csélcsep Bártfai (Balla Kálmán), egy ügyesen megrajzolt vármegyei aljegyző. Az öreg katona látja a veszélyt, s látja azt is, hogy leányát a bukástól mi sem menti meg, érzi, hogy élete megmentőjének a becsületét neki kötelessége megmeteni: beleköt a buktató ficsúrba, aki párbajban megöli az öreget. Halálos ágya észretéríti a léha asszonyt, s megmenti férje és két kis gyermeke számára.

Általában bizony novellaszerű a kis színmű. Nagyon elárulja a kezdő színházi író. De elárulja azt is, hogy írójuk akar hatást elérni. Melodramatikus részek, a szintén a Gyurkovics leányokra emlékeztető lumpolási jelenet, madárcsicsergés kint a kertben, derítő epizódfigurák, kedves, megható banalitások, melyek legalább az átlagközönséget okvetlenül megragadják: mind erről az akaratról tanúskodnak.

Nagy, új igazságot tehát nem nyújtott a darab, csak egy elég ügyesen dramatiszált mesét, mely sokat ígér írójuk fejlődésére. És Sas Ede az az ember, aki jó darabot is fog írni, mert *akar* írni.

Az előadás nagyon jó volt. Peterdi mesterien játszotta meg nagy szerepét. Még a haldoklási jelenetben sem áldozta fel a művészi igazságot az olcsó hatásért. Nagyon sok elismerést érdemel Kovács Mariska: szép volt, s nem egy helyen magával ragadó, de általában fáradtnak látszott. Nagyon sokat játszatják ezt a kedves színésznőt, holott erre éppen nincs szükség. P. Szép Olga e szezonban még alig jutott szerephez. A közönség pedig óhajtja látni, s Ida szerepében nagy sikere lett volna. – Balla a léha aljegyző alakját gondosan, művészettel csinálta meg.

A többi szereplők, Könyves, Szarvasi, Szohner Olga, Füredi, Bérczi, Madas stb. egytől egyig tetszetek. Taps sok volt, a szerzőt négyezer vagy ötször hívta lámpák elé az udvarias közönség.

A Parasztszünet előadása becsületére vált az énekes személyzetnek. Eleve híre volt, hogy siker lesz, s a siker meg is lett. Turiddu személyesítőjét várta mindenki türelmetlenül. Egy kolozsvári hivatalnok, aki annak idején elvégezte az énekiskolát, a színpadi dicsőség varázsát nem tudta feledni. Girsik Gyulának hívják. Revedin Gyula néven ismertük meg mi, és úgy, mint perfekt, nagyértékű operaénekest. Hatalmas, szép tenorhangja van, mely erős, érces, mégis lágy a felső regiszterekben is. Tud énekelni. Daliás, szép színpadi alak, s amit nem vártunk dilettánstól: színész is. Erőssége lehetne bármelyik elsőrangú színpadnak, de nyereség volna a legelső dalos színháznak is. Belépőjénél látszott rajta némi zavar. De hamar biztos lett s az maradt végig. A közönség lelkesen fogadta s ünnepelte mindvégig. Büszke lehet a sikerre. Székely Anna s Pintér méltó partnerei voltak. Hármuk érdeme, hogy az előadás magasan állt az úgynevezett vidéki nivó felett.

Székely Anna csodás alt hangjánál nincs szebb hangja egy Santuzzának sem. Pintérnek híres, nagy szerepe Alfio. Duettjük után nyílt színen négyszer hívták ki őket. Székely Anna virágot is kapott. Forrai kedves Lola, Lányi Edit azonban gyenge Lucia. A zenekar túl lármás, néhol fegyelmetlen. Karok igen jók. A rendezés mintaszerű. Teljes, nagy siker s pénztárt megtöltő nagy közönség. Érdekes és szép este volt.

Sz 1900. december 30.

541. SZILVESZTER

Eljön minden esztendőben, pontosan, hűségesen. Sohasem késik, és mindig egyforma vén, egyformán jókedvű. Bolondos agglegény, mindig nevet, és ezzel ríkatja meg az embereket. Hideg, kemény hideg van, mikor ő érkezik. Bejelentetlenül jön, és mégis várják. Jókedvű legényemberek, meg mindenféle bohém népség üdvözlí szeretetteljesen ezt a vén legényt.

Nagyon jó ezt az éjszakát vígan keresztülni, mert csodálatosan szomorú másként. Temetője felé megy a vén esztendő és megszületik az új. És ebből a kettős tényből mégiscsak az első dominál a szilveszter hangulatában: a szürke csöndes elmúlás képe...

Nagyon szomorú dolgokat mesél szilveszter éjjelen az embernek az egymást űző, kergető gondolat. Valami végtelenül nagy, szürke lepel borítja be a nagy mindenséget. A szürkesség kissé a fehérbe játszik, és közepén hideg merevséggel áraszt foszforeszkáló, hideg, fehér fényt egy láthatatlan kereszt.

Nem.

Összecsendül a pohár barátságos megszokott csendüléssel. A sötétveres bor olyanná festi az emberek arcát. Víg, lármás muzsika tölti be a füstös korcsmaszobát, jókedvűen köszönt be Szilveszter.

És eljön a gyors öreg esztendőről esztendőre. Mindig egyformán vén, és minden jöttékor meghal egy esztendő.

És a hosszú esztendőssorral együtt vénülünk mi is, míg egyszer olyan fehérek nem leszünk, mint az öreg szilveszter apó.

Sz 1901. január 1.

542. ÍRÓK ÉS ÍRÁSOK

Egy kiváló írónktól társaságban azt kérdezte egy tizennyolc éves szép és okos leány:

– Magyarázza meg nekem, hogy egyáltalában mi szükség van novellára, regényre meg versre?... Vagy legalábbis olyan világra és örökkévalóságra szóló nagy dolog a szépirodalom, ahogy maguk írók akarják elhiteni?

A közfelfogás – nemcsak minálunk, hanem nagykorúbb társadalmakban is – igen furá.

Azt lehet mondani, hogy az írásnak mint tudománynak mindenki nagyobb értéket tulajdonít, mint amennyit megérdemel. Még azok a korlátoltságukban büszke magyar bácsik is, kik szörnyűséges lenézéssel s elkeseredéssel szoktak szólni a skriblerekről, akikre nem haragudnának olyan nagyon, ha nem tartanák olyan sokra őket.

Az *író* ember pedig kétségtelenül a legbüszkébb kétlábú. Írásait mindenik divinációnak, magát kiválasztottnak tartja. Ezért beteg mindenik, ezért érzékeny. Ezért tartja hálátlanak még a szelet is, mely becses ajkait kifújja.

Az író ember ezt a maga beképzelt nagy jelentőségét, nagy értékét nem szűnik egy percre sem hangoztatni azok előtt, akik olvasni tudnak és szoktak. – Malmára hajtja a vizet az özönvízelőtti nevelési szisztéma, mely a maga örökölt korlátoltságával arra tanítja az eszmélkedés embrióit, hogy az emberiség legdicsebbjei a vérengző hadvezérek, a zsarnok fejedelmek s a poéták voltak.

Természetes hát, hogy az író bácsik hű táborának nagy része serdületlen, de a testileg serdültek száma is légió.

Mivel pedig az átlagember csak az öt érzéke alapján ítél, írónak tart mindenkit, aki sokat ír, s aki neki sokszor ad alkalmat az olvasásra.

Mi, redakcióbeli emberek vagyunk ennek a felfogásnak leg-

gyakoribb megfigyelői. Mi látjuk, hogy az írás, főként az úgynevezett „belletrisztika”, elnyelte az ép judíciumok világát.

Látunk fiatal fantasztákat, kik kikönyörgik tőlünk egy tárca vagy egy vers leközlését, s másnap egy fejjel megnyúlva járnak az utcán, de meg is követelik, hogy ezt a megnövést meglássa más is.

Szóval hitté vált, hogy az írás felemel az átlagemberek fölé, aminek a vágya éppen olyan ősállati, mint a gorilláé, mikor a maga területéről elűz minden más ragadozót.

Szamárság volna nekitulakodni ezer és ezer embernek, de annyit ki lehet mondani, hogy annak a fiatal lánynak joggal lehetnek kétségei a szépírói mindenhatóság jogosultsága iránt.

Az írás mesterség. Olyan, mint a kefekötés. A szépírás is olyan, mint a zománcozás. Fiatal és öreg fantaszták fejét betöltik a rendszerint szűk körből nyert impressziók. Nekicsapódnak a több impressziót nyert íróemberek írásainak s – írnak. Emellett várják a tömjénfüstöt a profán világtól.

Hát az életben van *kiválóság*, de ez nem az írás kiválósága. Egészen más. Ezt a kiválóságot nem egy mesterség tudása adja, hanem az *agyvelő* átfogó képessége. Ezt a nagy kincset megszerezni nagyobb dolog, mint azokat a bizonyos örökbecsű írásokat megírni.

Az ilyen kiválóság – ha ugyan szabad nekünk öreg materialistáknak ezt a szót használni – igazán divináció. Le kell cibálnia magáról mindazt a hazug köntöst, amit a család, iskola, vallás és társadalom reáadott. Meg kell találnia önmagát, s meg kell látnia a világot. Nem úgy, hogy itt fényes, emitt meg csupa árny. Meg kell látnia, hogy a világ *egyszínű*. Tőle egészen különáll. Az ő világa és a többi: két világ. Ezt a két világot harmóniába hozni s mindkettővel leszámolni: ez az igazi kiválóság, amit úgy hívnak, hogy *egyetemes gondolkozás*. Az *Übersmensch* tehát nem fantom. Igaz, *élő* ember: *kiválóság*.

Az egyetemes gondolkozó, ki lát, tud és megnyugszik, irigylendő filozófusa a *tudatlannak*. Élete harmonikus és szép. Meg nem zökkenti semmi tömegszamárság. Felette áll az ezereknek, természetesen minden rendű és rangú *csupán* írónak. Hogy emellett írhat is: bizonyos. Lám ír Tolsztoj is. Nietzsche is írt, Herbert Spencer is. De az írás csak a tömegnél tette őket nagygyá.

Nagyságuk *önmagukban* volt. És ismerünk itt köztünk egyet, talán kettőt is, akik semmiféle „izmus” szépirodalmi produktumait még csak nem is ismerik. Mégis mily elérhetetlen értékű magosságban állanak például azok felett, kiket egész tömegek ismernek így: zseniális hírlapíró, kitűnő költő, fényes nevű író.

És most kiférjük, ha eddig mentünk, azt a legfényesebb elméktől is csak kerülgetett igazságot, hogy az *átlagember vegetál, a költő*

(ideértve író, költő, irodalombarátot, szenvedélyes olvasót) álmodik, *öntudatos életet* csak az egyetemes gondolkozó, *a filozófus él...*

Ezért természetesen az úgynevezett írók legapróbbjai fognak megharagudni.

Sz 1901. január 1.

543. MIKOR NEM KELL KRITIKA

A szilveszter nekünk örömet hozott. Egy előadást, melyről nem kell kritikát írni. Ne fájjon senkinek, de jólesik ez a pihenés. A közönségnek is jólesett, színészeknek is, nekünk is. A „Színházi képtelenségekkel” vidította fel ma ugyanis a színház a szilveszter[i] borongásoktól elkényszeredett hangulatot. Nagy közönség akart felvidulni, s jól is mulatott. Örley Flóra nagy jókedvvel bohóskodott egész este. Bognár pompás figurája magában biztosította az állandó derűtséget. Szilágyi, Madas, Erdei Berta, szóval minden képes és képtelen szereplő excellált. Még Deésy is. Röpködtek a legképtelenebb ötletek, a leglehetetlenebb szójátékok. A szereplők magukat s egymást parodizálták. Örley Flóra pompásan karikatúrázta Lányi Editet mint táncosnőt.

Egyszóval olyan csörgőspikás Szilveszter-est volt a színházban, melyre a legvénebb színházi smokkok sem emlékeznek.

Sz 1901. január 1.

544. A MINTAFÉRJ

(Valabrèque háromfelvonásos bohózata. A Szigligeti Színház premierje 1901. január 2-án)

Az előadó színészeken kívül este hét órakor alig tudta öt ember, hogy premierben lesz része. Az igazgatóság ugyan mára tüzte volt ki Valabrèque bohózatának első előadását, de időközben mást gondolt. A Nők barátját vette elő szerdai előadásul, s így informálta színlapjaival s kommunikéivel a közönséget is. Ma aztán ismét gondoltak egyet a színház táján. Hátha sikerül. Előadták a Mintaférjet. Silányabb bohózatot nemigen láttunk mostanában. Próbálta volna ezt csak magyar ember írni! Mert elő is adták volna!... Gabányin kívül különben sem műveli már az anyósvicceket, csak Sirisaka Andor kántortanító valahol Baranyában. Valabrèque, ez a különben jónevű francia meg merete tenni, hogy anyósvicceit a színpadon találja fel.

Mintha tudta volna, hogy a magyar színházaknak nem írhat francia író olyan darabot, amit le nem fordíthatnak. A mintaférj tulajdonképpen két férj: az após és a vő. Az ismert francia recipe szerint a vő jámbor, mint egy birka, az após kikapósabb annál a bizonyos patikárusnál. Természetes – ugyancsak az ismert recipe szerint –, hogy az anyós halálra kínozza s gyanúsítja a vőt. Sok örült helyzetet kell addig eltűrnie, míg rendbe jön. Valabrèque az ócska témából nem csinált sokat. Unalmasan döcögteti el előttünk a jól ismert figurákat, megszólaltatja a papagájt, az ismert kis színész nőt ezúttal is vetkőztet. Szóval ha egy pár valóban szellemes mondás nem volna a darabban, halálra unhatnók magunkat.

Az előadás elég jó volt. Benkó Jolántól pompás, házsártos anyóst láttunk. Peterdi apósa, Balla vője kitűnő, Könyves Jenő ma új oldaláról ismertette meg magát. Thibaudiér dr. ügyvéd alakjából csinált egy nagyon mulatságos figurát. L. Halász Anna kedves szobacicus volt. Kisebb szerepekben Füredi, Madas és B. Horváth Irma állták meg jól a helyüket. A közönség nem mulatott túlságosan jól. A taps a szereplők ambíciójának szólt.

Érdekes dolog, hogy ugyancsak ma este a Vígszínházban is Valabrèque-premier volt. Férjek öröme című darabját adták a francia bohózatírónak. Az előadásról hosszú tudósítást vettünk, mely konstatálja, hogy a fővárosi premiernek sem volt sikere. A Férjek öröme éppen olyan avult meséjű, mint a Mintaférj. Az előadás művészi volt. Hegedűs, Tapolczay s Gál sok tapsot kaptak.

Sz. 1901. január 3.

545. KEDÉLYES MEGOLDÁSOK

Minden népek és országok direktorai hálásak lehetnek Somogyi Károly, a nagyváradi színház igazgatója iránt. Neki sikerült megoldani azt a kérdést: mint kell kielégíteni a mellözött művésznők és művészek ambícióját!... Van tudniillik a társulatnak egy fiatal és tehetséges hősnője, akinek szilaj vágyai vannak teremteni, de eddig még nem kapott egy valamirevaló szerepet sem. Addig járt az igazgató nyakára, addig fenyegetőzött, addig siránkozott, míg Somogyi így nem szólt:

- Hát miért akar kegyed okvetlenül játszani?
- Mert amit tudok, azt is elfelejtem.
- Hát tudja mit. Az, aki a kegyed szerepeit játssza, úgyis többnyire akadályozva van a főpróbán való megjelenésben. A főpróba

úgyis olyan, mint maga az előadás. Játssza ezután kegyed a főpróbán az ő szerepeit.

A hősnőnek tetszett a terv, s azóta nagy ambícióval deklamálja a Fedorákat, Toscákat s egyebeket a színházi főpróbákon. A nagyváradi színpadon hát jövőre ilyenforma szereposztás dívik:

Bánk bán Getrudisát a következők játsszák. Elvben a szerepet P. Adorján Berta kapja.

Az *olvasópróbán* olvassa, de alakíthatja is Benkő Jolán.

Az *emlékpróbán* P. Szép Olga arat benne tapsokat.

A *főpróbán* Balázs Olga nyújt megrázó alakítást.

Az *előadáson* Somogyiné N. Júlia játssza.

Előadás után a házi béke kedvéért Nagy Borbála is utánjátshatja, ha ez őt mulattatja.

Nem lesz tehát ádáz belviszály a színházakban többé mellőzések miatt. A direktorok ki tudnak elégíteni minden ambíciót.

Akiben pedig szünetel az ambíció, tanuljon egy fiatal, szintén nagyváradi színésztől, aki nyugodtan akar élni, s minél kevesebbet játszani. A pletyka-nyelvek szerint ezt így éri el. A direktornak van egy kedves, de pajkos fiacskája, kihez még érni sem szabad senkinek, különben kész a baj. Hónap elején a nevezett színész kieszeli, hogy találkozzék a színház táján a fiúval, aki sohasem túlságosan csendes.

Először rendreutasítja, másodsor elveri. A gyerek fut panaszra... Egy hónapra biztosítva van az illető színész. Nem kap szerepet... Így beszélnek a pletyka-nyelvek.

Hiába: megoldani nem csak a színműírók tudnak. A színészek is...

Sz 1901. január 8.

546. OTTHON

P. Adorján Berta fellépése annyi üres ház után, az időjárás s a jogászbál dacára is nagyon szép közönséget vonzott a színházba. Akik pedig ott voltak: művészi keretben hallhatták Sudermann színművének igazságait, amik a mi társadalmunkban, a mi életünkben éppenséggel nem olyan értéktelen, elnyűtt igazságok, milyeneknek hipermodern elmék vallják. P. Adorján Berta Magdája mindenképpen figyelemre érdemes, sok tekintetben pedig eredetiséget mutató, szép alakítás, ami ennél a parádés szerepnél sokat mond. Nagy érdeme, hogy nem a híres Magdák másolata. Ami kölcsönzés van benne,

azt a mai Magda, Adorján Berta végtelenül rokonszenves egyéniségétől kölcsönözte.

Ez a kölcsönkérés szerencse volt Magdára. Igazzá tette, sok helyütt magával ragadóvá. Természetes, hogy ovációban bőséges része volt a kedves művésznőnek. Méltó partneréről, Peterdiről csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk. Alezredese mély tanulmányra valló, egész alak.

Ballá Kellerje túlon túl is antipatikus, bár művészi. Erdei Berta is erősen színezt. Annál egyszerűbb és sikerültebb alakítás a Könyves lelkéze. Kár, hogy az öltözködéshez nincs állandó tanácsadója a különben intelligens, derék színésznek.

Benkő Jolán, Tóvári Anna, Füredi, Sággy, Deésy kisebb szerepeikben váltak be. B. Horváth Irma kedves és ügyes szobacicus. Batizfalvy Gizelláról azonban minden jóakaratum mellett sem mondhatnánk mást, mint eddigi szerepeinél. A rendezés jó. Az előadás a legjobbakkal közül való, amiket a drámai személyzet mostanában nyújtott.

Sz 1901. január 9.

547. A NAGYVÁRADI JOGÁSZBÁL

A ma este lezajlott fényes elit bál tündéri keretében, melyet jogászaink rendeztek a Csarnok díszes termeiben, kezdte meg Karnevál herceg uralkodását, amelyet az idén sajnos, nagyon rövid időre szabtak a Kalendárium-csinálók.

Karnevál! Szeretném ellopni az álmát a leánylelkeknek, melyek rólad ábrándoznak habfehér vánkosokon és a te csörgősipkásra bizzák minden diadalukat.

A vallás csendes boldogságot nyújtó szent hetei után terád vágyakoznak a szép asszonyok. Oh Farsang! Terpszikhoréval, a bájos táncműzsával együtt uralkodol mindenekfelett, de főleg szerelmes szíveken, melyek egy tüzes csárdás vagy keringő alatt nyilatkoznak [*] meg szerelmes ajkakon...

Míntha virágkongresszus lenne, egész Bihar és Várad legszebb tündérasszonyai és leányai adtak egymásnak találkozózt.

Az illatozó virágok ragyogó szépsége, a divatos báli toillettek gazdag színpompája egy harmonikus festői képpé vetődött, melynek csodálatos kaleidoszkópszerű tarkaságán gyönyörrel és bámulattal pihent meg minden férfiszem.

Úgy fél 9 óra felé gyülekeztek az ambiciózus rendezők, hogy a bálányákat kellőképp fogadhasák.

Végre kevéssel fél 10 után érkeztek meg a bálányák, Bulyovszky Józsefné, báró Gerliczy Félixné, Nagy Ferencné, Márkus Lászlóné és Miskolczy Barnáné, kiket a rendezőség élén Knapp Lajos fogadott. Midőn azután Bura hegedűjén megcsendült az e[z] alkalomra Heller Béla által komponált pattogó csárdás első táncrea hívó akkordja, megkezdődött a várva várt, az édes tánc.

A hölgyeket derék jogászaink egy rendkívül ízléses táncrenddel lepték meg, mely évek múltán is hirdetni fogja édes leányszíveknek a szép jogászbál kedves emlékeit.

Sz 1901. január 9.

548. FEDORA

Otthon után Fedora. Sok ez nekünk. Láthatta a ház képén ezt a színházi vezetőség. De láthatta – a közönség észre is vette, a szereplőkön főként. Fáradtak, kedvetlenek s kelletlenek voltak majdnem egytől egyig. P. Adorján Bertán nem látszott ez meg csupán. Bámulatos ambíciót, készültséget s kedvet hozott le hozzánk minden szerepéhez. Fedorája nem volt ugyan olyan határozott, művészi, perfekt alakítás, mint a tegnapi Magda. De talán partnerei nem engedték hogy olyanná legyen. A nagy indulatok, a megdöbbenő fordulatok nem érhetek csupán általa teljes hatást. Ám sikere mégis nagy volt, ma is P. Adorján Bertának. A közönség nagyon sokat tapsolta. Könyves Jenőnek szerencsétlen estéje volt. Ipanoff eljátszásánál nem számolt saját erejével. Egy színtelen, öltözködni nem tudó statisztát láttunk csak benne, aki terhére van partnereinek. Hogy játszotta volna ezt a szerepet Szarvasi Sándor!... De hát éppen ebben áll a színházi művezetőség zsenialitása, hogy mindenkit odaállít, ahol helyt nem állhat. Balla kedvetlensége szembeötlött. P. Szép Olga sem sok kedvvel játszott. Kisebb szerepében a mindig lelkiismeretes Bognár vált ki. Láttunk egypár remek díszletet különben. Az előadás azonban elég gyöngye volt. A rendezés hibái kivált az első felvonásban tűntek ki, mikor a beszédszüneteket nem élet, mozgalmas kép, hanem kínos hebehurgyaság töltötte ki. A tapsok P. Adorján Bertának szóltak.

Sz 1901. január 10.

549. A BIHAR MEGYEI NŐEGYLET ÁLARCOSBÁLJA

Hangos volt ma este a Sas díszterme érdekes maszk[ok] jókedvűen hangos kacajától, bájos női pierrettek, selyem dominók jelmezeinek sejtelmes susogásától. Már 9 óra felé nagy, kíváncsi tömeg verődött össze a „Sas” szálló bejáratánál megbámulva és hangos megjegyzéssel kísérve minden egyes álarcost.

A katonazene harsogó hangjai mellett táncra perdültek azután a párok. A rendezők lázasan futkostak, vállszalagjuk úszik utánuk az illatos légben.

Édes, csengő nevetés, rejtelmes, kéjes suttogás, forró sóhajok, egy-egy észvesztő tekintet villogó női szemekből, a táncrendező harsány szava, a zene ütemes akkordjai összevegyülnek a szemlélők önkéntelen, hangos csodálat kifejezésével.

Ennek a nagy tömegnek minden tagja boldog, jól mulat és rózsaszínben látja a világot. Nem érzi magát feszélyezve senki a szigorú etikett rideg szabályaitól; a kimértség, a pedantéria, a sablon száműzve van. Aranyos, tündéri báli éj, mily bűvölő, kéjesen izgató varázsod.

Szemeim előtt összefolyt a mozgalmas báli kép, és csak hosszú szemlélődés után kezdtem megfigyelni a kaosz egy-egy érdekesebb alakját.

Amott lejt a sima parketten egy csinos kis kertészleány nyomában egy pajkos pierrot. Majd a bábé elragadó kedvessége ragadja meg figyelmemet, ki egy komoly, rokokó figurával pajzánkodik.

Nem megvetésre méltó a büszke spanyol grand, ki úri grandezzával forgolódik egy bájos kis halászeány körül.

Csinosabb jelmezek voltak egy fekete molett cigányleány, egy csinos dominó, egy spanyol táncosnő. Urak kevesen voltak álarcosokkal.

Az estélyen jelen volt Latscher vezérőrnagy, Bulyovszky József, Szunyogh Loránd, Glatz Antal stb., Klobusitzky Béla, Pallay Lajos, Böszörményi Géza.

A rendezőség buzgólkodott, hogy az est sikeres legyen, ami, leszámítva a gyér látogatást, némileg sikerült. A zenét a katonazenén kívül a Bura testvérek bandája szolgáltatta.

Sz. 1901. január 13.

A nemes, az okos, a finom és elegáns de Ryont aligha fogjuk viszontlátni ebben a szezonban a nagyváradi színpadon. Egy ilyen előadás éppen elég egy szezonra. Nem okolunk ezért senkit, az egyedüli oka ennek maga Dumas, az elegáns és mégis súlyos, a szellemes és mégis bölcs, a nagyszívű Dumas.

A Nők barátjához kellene egy csoport nagy intelligenciájú színész, csupa igazi, kiváló művész, akik szeretik és megértik Dumas-t és egy előkelő, válogatott közönség, amely már ismeri és szereti Dumas-t. Nos hát ez a két feltétel nem volt meg a mai előadáson. Aki látta, hogy az első felvonást, amely csupa ragyogó ötlet, milyen vonatva és lélek nélkül játszották, és aki látta, hogy a közönség mennyire unatkozott ez alatt a felvonás alatt (*amelyben igaz, nem történik semmi különös*), az hazamegy, elolvassa a Nők barátját és azt kívánja, ne adják elő inkább soha többet, mintsem így.

Nem vádolhatunk a színészek közül senkit: mindegyik megtette a kötelességét becsületesen, igyekezettel. De hová lett Dumas szelleme, hová lett az a nagy játéksztíl, amelyet ez a darab megkíván!

Legjobban jellemzi az előadást és talán a közönséget az, hogy a leggyönyörűbb, a legelmébb mondások hatástalanul repültek el, és egy bohózati mozdulatra, egy-egy közönségesebb hangsúlyozású mondatra, amely pedig fájdalmasan kirítt a finom környezetből, hahotázott a közönség, mintha örült volna, hogy végre talál valami mulatságosat.

De Ryont Balla játszotta. Valaki ezt mondta rá: elegáns, de semmi egyéb, mint elegáns. És véleményünk szerint ez az igazság. Úgy halljuk, hogy a kiváló színész ma fáradt és kedvetlen volt, máskor remekel ebben a szerepben. Ismerve fényes kvalitásait, hisszük, hogy így áll a dolog.

Jane de Simerose-t P. Szép Olga játszotta. A közönségnek öröme volt, hogy az oktalanul mellőzött, kitűnő művésznőt viszontláthatta, bár ez a szerep nem egyéniségéhez való. Dicsérete, hogy a nehéz szerepben mégis sikert tudott elérni.

Szohner Olga pompás Balbine volt, E. Kovács Mariska kitűnő milliomos kisasszony. Ő volt talán az egyedüli, aki úgy játszotta a szerepét, ahogy Dumas megalkotta. Az a leány volt, akiről elhiszük, hogy a Nők barátja érdemesnek tartja érte lemondani a szabadságáról.

Leverdet-né szerepébe „beugrott” Peterdyné. Dicséretes bizottsággal játszotta azt az asszonyt, aki „jó a rövidlátók és tisztességes a vakok szemében”. Szarvasi sok erővel játszotta a *hegyvidéki embert*, Peterdy pompás de Tergettes volt, Bérczi és Erdélyi igen jól játszották kis szerepeiket. Deésy szimpatikus Simerose volt.

A hatás igen kicsi volt, a taps kevés, Kovács Mariskát nyílt színen megtapsolták. Aki ismeri, szereti és érti Dumas-t, aki ebben a darabban voltaképpen magát, a Kaméliás hölgy s Denise íróját adja, az szomorkodott.

Sz 1901. január 15.

551. OTHELLO

Úgy látszik, Somogyinak nincs szerencséje a Shakespeare-estékkal. Üres ház és semmi hangulat. Vagy az eddigi rossz Shakespeare-előadások szoktatták el a publikumot, vagy pedig Shakespeare már nem elég jó? Csak a diákok, a nagy brit lelkes hívei töltötték meg az állóhelyet. Pedig az előadás a rendezői fogyatékoságtól eltekintve színvonalon állott, és még elkényeztetettebb igényeket is kielégített. A mai est ismét alkalmat adott Peterdynek, a társulat eme kiváló tagjának, nagy művészi kvalitásait megismertetni. Szerepét helyes felfogással játszotta. Látszott játékán az átgondoltság és szorgos tanulmány.

Kissé sötét maszkiától eltekintve sikerült az igaz és átkos szenvedélyében démoni Othellót bemutatni. Kovács Mariska Desdemonát adta több igyekezettel és természetes bájjal, mint művészetel.

Könyvesről ma csak jót mondhatunk. Ha erősebb jelenetekben cserbe[n] is hagyta orgánuma, pótolta ezt nagy játéktudásával és rutinnal, Shakespeare-szerepekben mindig kiválótt nyújt. Mellette érvényesült és hatást ért el Szarvasi Sándor, ki a szenvedélyes olasz Cassiót adta a tőle megszokott természetességgel.

Emíliát Balázs Olga alakította finom művészetel, csak néha patetikus csengésű hangon szaval, az árt a természetességnek. Az öreg Brabantiót Bognár játszotta kitűnően. Jók voltak még kisebb szerepeikben Nyárai, Gáthy, Deésy Alfréd és id. Sági Zsigmond, kinél legfőllebb a ruhát lehet kifogásolni. Ilyen ruhában a válaszfeljedelmek járnak, nem a dogék. Az összjátékon egyébként meglátszott, hogy vagy nagyon kevés próbát tartottak, vagy pedig kedv és készség nem volt elegendő. A díszletek, a Velencét kivéve, sok kívánnivalót hagytak hátra. A kevés publikum dacára, a szereplőknek elég bőven kijutott a tapsból.

Sz 1901. január 17.

552. NÉVTELEN LEVELEK

(Háromfelvonásos bohózat. Maurice Desvallières és Antony Mars írták.
A Szigligeti Színház premierje 1901. január 17-én)

Antony Mars, az egyik társszerző, operettlibrettók írásán kezdte. A mai darab voltaképpen – hogy egy veszedelmes vegyi műszóval éljünk – *tömitett* operettszöveg muzsika nélkül. Összehalmozása a francia bohózatírók összes, kipróbált örütségeinek, lehetetlen helyzeteknek s lehetetlen figuráknak.

Mintha csak egy nagy csönd bejelentése volna. Hogyha régi, egyszerű recipéket[*] nem tudunk adni, megcsináltuk hát az *országos* recipéket, vegyék így együtt!... A közönség pedig hatalmasan mulat, s kimerülésg mulat az ismert bohóságokon.

Egy mulatságos bohózatnál a cím nem sokat számít. Az a fő, hogy jól hangozzék. Egy ravasz házmester névtelen leveleket ír busás borralaló reményében féltékeny asszonykáknak s tigris férjeknek, s ezek a névtelen levelek összehozzák a mi régi jó ismerőseinket. A rettenetes anyóst, ki ezúttal hét hónapig némaságot szimulál. A kikapós apóst. A naiva menyecskét. Az áldozatra szánt vőt. A fürdők kokottját, ki ezúttal egy csellista neje. Az örült muzsikust, ki viszont ezúttal Nyárai. A lehetetlen vidéki párt. A rémületes nyárspolgárt. Az ördög tudja őket mind felsorolni. Mind egy helyre csalják őket a névtelen levelek. Aztán a régi helyzetek. Szerelmi duett örületes akadályokkal és anyóssal. Pofonok és békecsókok. És a többi. Önök még a direkción jóvoltából nem ismerik a New York szepét. Hát csak ebben az operettben van tán több bolondság, mint a mai darabban.

Természetes dolog, hogy egy ilyen darab figuráit megcsinálni könnyű. De hogy ezek a figurák jól is végezzék a dolgukat, hogy ezek az örült helyzetek perfektül váltsák fel egymást, színházi nyelven: hogy ez a darab *menjen* – az sok-sok próba és sok-sok ambíció dolga.

Hát a mai előadás bizony gyenge volt. A rendezés összeengedte a túlságosan bohó bohózat helyzeteit. Sok helyütt a szereplők sem tudták, hogy mi lesz. És hogy a közönség jól mulatott, nagyon sokat nevetett, az az egyes szereplők érdeme és a szerzőké, kik a darabot úgy írták meg, hogy lehetetlen elrontani.

Örömmel emeljük ki a szereplők közül Bérczit, ki egy apóst játszott művészien, mindig nagy hatással. Mellette a mindig zseniális Nyárait. Pompás csellista volt. Füredi nyárspolgár alakja kabinetalak, kitűnő maszkkal. P. Szép Olga a kokott szerepében excellált. Benkő Jolán anyósalakjait már fölöslegesen dicsérni.

Bognár és Erdei Berta remek pár, Balla elegáns és ügyes volt.

A kisebb szereplők is külön-külön beváltak. Reméltük, hogy jövőre már nemcsak a szereplőket, de az előadást is módunk lesz megdicsérni, melyet különben disztíngvált premier-közönség nézett végig.

Sz 1901. január 18.

553. A KIS ALAMUSZI

Kedves vendégünk, Ámon Margit kisasszony, mai, harmadik felépésével olyan sikert aratott, mely egészen feleslegessé tette óvatos tisztelőinek lármás tüntetését s a mezei hadak zajos bevonultatását. Ez az igazán hatásokra szánt szerep, De Chateau Renard vicomte, mintha Ámon Margit számára készítené volna, annak az Ámon Margitnak, aki tanult Hegyi Arankától, Küry Klárától, s adhat ebben a szerepben nagyon sokat önmagából is. Kedves volt, bájos és legelső-sorban ügyes. Ma énekszámai is több sikert arattak. Am az alamuszi-marsot mégiscsak másképpen hallhattuk volna Forrai Ferikétől. A kedves vendéget különben tüntetően tapsolták. Virágban, tapsban, kihívásban bőséges része volt. Mellette Nyárai Antalnak volt nagy-nagy sikere. Valóban, ma éreztük, hogy nem is olyan triviális mondás az, hogy Nyárai a mi primadonnánk. Mindig élvezetes, mindig erős, mindig zseniális. Mondanunk sem kell, hogy Lányi Edit ma is sok taphoz jutott. Toalettjei is feltűnést keltettek. Szilágyi Dezső és Bérczi tetszettek még. Az előadás egyébként gyenge volt. A rendezés száz hibájú. No, de nem is az előadás érdekelte a mai telt házat, mely csodálatosan népszínházi hangulatot mutatott. – Holnap utoljára lép föl a vendégművész.

Sz 1901. január 26.

554. MÁNDOKY BÉLA BÚCSÚJA

Ugye bizony szívéből szólt ma este a Hamlet, amikor a hisztriokról beszélt? A hisztriokról, kiket kétszeresen sújt a sors, mert nemcsak az életben kell komédiázniok... Egy öreg művészember, nagy múltú és nevű, visszaálmodta ma fiatal erejét. A múltat, a babéros múltat, a nagy sikerek napjait, az álmot és a valóságot. Mándoky Béla, egykori kedvence a nagyváradai közönségnek, ma este búcsúzott negyven sikeres esztendőttől s egy közönségtől, mely őt nagyon szerette és szereti. Szép volt ez a búcsú, s megható a szeretet nyilatkozása a búcsúzója iránt. A veterán színészt megifjította, s a dán királyfi olyan

ifjú volt, mint ezelőtt negyven év előtt. Mert Hamlet címszerepében búcsúzott és jubilált Mándoky. Meghalt ifjúságát támasztotta fel vele és negyven év sikerét. Megható, kedves, gyöngéd szeretettel kísérté minden szavát, mozdulatát a közönség. A függöny legördülései után hatszor-hétszer hívta a lámpák elé. Két hatalmas babérkoszorút kapott, s előadás végén, mikor a taps már szünni nem akart, könnyező szemmel, reszkető, meghatótt szavakkal kellett megköszönnie a szeretet meleg ovációját. Az előadás egyébként is jó volt. Megtetszett rajta a fiatal pályatársak érthető ambíciója. Különösen E. Kovács Mariska, Peterdy Sándor, Gáthy Kálmán, Szarvas tetszetek, és jól esik regisztrálnunk Deésy Alfréd sikerét. Előadás után a jubiláns tiszteletére lakoma volt a Zöldfa éttermében.

Sz 1901. január 29.

555. A KERÜLETI RENDSZER

Azon az ankéten, melyet tegnap tartottak a vidéki színészet rendezése ügyében, tagadhatatlanul érdemes, derék úri emberek vettek részt. De – ki merjük írni – mégsem tudtak mit sem végezni. Mindegyik meghívott saját városának érdekéért szállott síkra. Egyetlen egy dologban egyesültek csupán. Ennél eloszlott a helyi érdekek elfogult féltékenysége. Ez: *a szubvenció*: És hát ez az igazság. Azt jelenti, hogy a tervbe vett „rendezés” tévesztett dolog. Mint ilyen nem oldja meg tizenhárom ankét sem. De szubvenció: az igazság. E nélkül elzüllik a magyar színészet okvetlenül.

Festetich gr. úr tervezete különösen minket érinthet kellemetlenül, nagyváradiakat. Szinte provokál bennünket az a mellőzés és kicsinylés, ahogy Nagyváradal a tervezet elbánik. Hát ha provokálni akart, megkapta a választ színügyi bizottságunk ismert határozatában.

Hoványi Géza dr.-nak az ankéten nagy nehezen sikerült annyit kivinnie, hogy *esetleg* Nagyvárad is mint állandósított város ötezer forintot kapna.

Ez az *esetleg* bizonyítja azonban azt is, hogy visszautasító válaszuk ellenére is milyen kevésre értékelnek bennünket a vidéki színészet rendezői.

Nem hisszük, hogy a rendezésből, ilyen módon, legyen valami. De lehetséges, hogy lesz. Ez a lehetőség arra kötelez, hogy védekezzünk.

Ragadjuk meg a kimondott *esetleg*-et, s kezdjük meg az akciót a *nagyvárad* színészet állandósítására. Ha ezt egészen nem is lehetne ki-

vinni, de azt elérhetjük, hogy kellő szubvenció mellett a nagyváradi színtársulat csupán *egy* tekintélyes nyári állomáshoz jusson.

Hoványi Géza dr.-ra, a színügyi bizottság elnökére vár ennek az akciónak a vezetése. Ő, akinek nevét annyi áldozatkészség tette elválaszthatatlanná a nagyváradi színészet fogalmától, bizonyára ezúttal is győzelemre viszi.

Mi a magunk részéről ezentúl is örködni fogunk Festetich gr. úrnak sok-sok veszedelmet rejtő tervezete ellen, s zászlóvivői leszünk a nagyváradi állandó színészet ügyének!

Sz. 1901. január 30.

556. A 47-IK CIKK

P. Adorján Berta minden vendégfellépése díszes, szép közönséget jelent, de ma nem nehéz volt megjósolni, hogy P. Adorján Bertának sem sikerült a *47-ik cikke* című előcskult színpadi cikkel nagy közönséget csinálni. Minthogy nem is csinált. Nem értjük a dírekciót, hogy miért kell ezt a kedves művésznőt csak lejátszott ócskaságokban látnunk. Úgy tudjuk, hogy a művésznő is kifejezést adott annak az óhajának, hogy valami újabb szerepet kreálhasson. Somogyi igazgatóra azonban hathat minden színügyi bizottsági tag vagy színházi ember, változtathatnak vele műsort, szerződtehetnek és elbocsátathatnak tagokat, sőt kényszeríthetik önként megvált; haragos kis színésznők visszacsalogatására is – de ha jogos óhajtsárról van szó: a direktor erős kezű és hajthatatlan. Mondanunk sem kell azért, hogy P. Adorján Bertának ebben a darabban is a szokott nagy sikere volt. Démoni, hatalmas Córa volt. Egy-egy nagy jelenetében visszafojtott lélegzettel figyelte a közönség. Különösen a két utolsó felvonásban volt nagy-nagy sikere. De tapsolták, s többször hívták a lámpák elé minden felvonás után. Partnere, Könyves Jenő, egyikét adta legjobb alakításainak. Kisebb szerepekben E. Kovács Mariska, Szohner Olga, Peterdi, Nyárai, Balla, Bognár és Szarvasi váltak ki.

Sz. 1901. január 30.

557. GYURKOVICS LEÁNYOK

Ha már a műsort következetesség okáért ma is meg kellett változtatni, miért kellett éppen Herczeg lejátszott darabját előrántani? Különösen, mikor P. Szép Olga beteg? Az eredmény természetes:

botrányos rossz volt az előadás. Katinka szerepébe Balázs Olga „ugrott be”. Gondolható, milyen kedvetlen volt ebben az éppenséggel nem neki való szerepben, pedig a talentumos művésznő megérdemelné, hogy neki való szerepekben foglalkoztassák. Batizfalvy Gizella helyett Egyed Lenke játszott. Azaz dehogy is játszott. Nem tudott szegény még járni sem. De még a régi szereplőkön is megtetszett a szerep nem tudás. Csak Szohner Olga, Benkő Jolán, Balla, Peterdi és Szarvasi voltak a régi jók.

Sz. 1901. január 31.

558. B. A. L. E. K.

Nem szeretünk nagyképüeskedni. Ha Somogyi direktor a Shakespeare- és egyéb pénztári sebeket B.A.L.E.K.-ekkel véli meggyógyíthatónak: jó. Amennyire a mai sikerből láttuk, még mindig apellálhat e gyógykúránál szép számú közönségre. És bár a mai közönségnek egy nagy percentje nem is volna hajlandó megrepetálni a B.A.L.E.K. által nyújtott élvezetet – csinálhat még evvel a darabbal másodszor telt házat is. Mert a nyári orfeumtruppokat se mindenki számára volt képes pótolni a színház.

A B.A.L.E.K. – mint tegnap jeleztük is – vaudeville. Pláne azok közül a vaudeville-ok közül való, amiket a magyar színház csempészett színpadra.

De ezek között aztán a legerősebb. Itt már nincs helye a kétértelműségnek. Egy értelme van itt minden szónak, helyzetnek. Aki szereti a *világosságot*, itt láthat. Meséje természetesen nincs a darabnak. A B.A.L.E.K. = Biztosítás Asszonyok Ledérsége Ellen Kölcsönösen. Egy biztosító intézet, melynek az elmés Piperlin a tulajdonosa.

Egy bebiztosított asszonyka, a kis Colombe (Forrai Ferike) nem tudja a biztosított két esztendő tunya építőmester férje (Füredi) mellett kibírni, s okvetlenül rossz üzletet akar csinálni Piperlinnek (Szilágyi), Bardinél festőt (Nyárai) akarja mindenáron elbuktatni. Az ő, a férje, a Piperlin és Nyárai szerencséjére azonban annyi a kis buktatni akaró asszonyka vetélytársa, s mindannyian igen csinosak, hogy Piperlinnek nem kell biztosítási összeget fizetni, Merlingad (Füredi) nem veszi észre a szarvait, s Nyárai piktort nem verik agyon a kedvesei.

A mese színhelye pedig mind a három felvonásban egy-egy sokszorozott chambre séparée. Őlelkezik, csókolózik s világosan beszélget minden alak. Amit elbeszélni nem mernek, arról kuplét dalolnak. Kuplékat, melyek muzsikái részben csinosak, részben nem. A furcsa

kis darabot csak úgy előrántották. Az előadás mégis tűrhető volt. Talán a sugó érdeme, talán a szereplők lélekjelenléte. Ma este láttuk viszont hosszú betegsége után B. Csik Irént mint Piperlin nejét. Tisztelői sokat tapsolták, szép csokrot is kapott. Néhány kuplét énekelt jól és jókedvvel. Forrai Ferike és Lányi Edit is kedvesen játszottak s énekeltek. Az ő sikerüknél a Nyáraié volt tán nagyobb, ki a szép piktor szerepében volt kedves és ügyes. Füredi Józsefnek jó estéje volt. Ennek emlékére írunk ide „rímtelen” kupléiból egy elég rosszat, de nagyhatásút és aktuálisat.

*A minap mi történt itt
Most elárulhatom,
A karzatra az eső
Ugyancsak becsorgott.
Egy jó van a dologban,
Mi engem megnyugtat,
Hogy ezt a szép színházat
Nem én építettem, s ez a jó.*

Szohner Olga, Szilágyi, Bérczi és Erdélyi kaptak még megérdemelt tapsokat. Ma megismétlük a darabot, de bízunk annyira a nagyváradi közönség jó ízlésében, hogy harmadszor – már *nem...*

Sz 1901. február 1.

559. VÁLJUNK EL

Sardou brilliáns vígjátékát mégsem volna szabad csak úgy előrántani, mint azt a nagyváradi színházban tették. A hagyományok kevés darabnál köteleznek úgy, mint ennél. Bosszantó, ha a szellemet, bájt és kedvességet úgy megcsúfolják, mint az ma este történt. Pedig nagyon előkelő, díszes közönség akart ma este jól és édesen mulatni. Érdekességei voltak azonban csak a mai estnek, élvezetei kevésbé. Batizfalvy Gizella, a színház fiatal tagja egy eléggé ismert kis színházi háborúság után ma lép fel először. Tisztelői kedves tüntetéssel fogadták. Díszesebbnél díszesebb csokrok s lekötelező, udvarias tapsok fogadták. – Nehéz, igazi drámai primadonnaszerep Cyprienne szerepe. Batizfalvy kisasszony nagy ambíciójára vall a mai vállalkozás. Szerepét talán csak egyedül ő tudta. Még partnerein is segített. Szép volt, s toalettjei előkelő ízlésűek. Ezt mind könnyen beismerjük. Az azonban természetes, hogy távolról sem volt igazi Cyprienne. De néhol felcsillant az inspiráció tüze, és megtalálhattuk egy-egy pillanatra a szí-

nésznőt is. Otthonosan járt-kelt. Vagy két jelenetben egészen tetszett is. A vállalkozás nem maradt hát éppenséggel kísérlet. Némi rehabilitáló elismerést is szerzett a kisasszonynak, akinek persze nagyon-nagyon sokat kell még tanulnia. Balla kitűnő volt a férj szerepében. Nyílt színen is kétszer hívták ki. De Nyárai Odhemárja illúziórontó rossz volt. Kár volt ezt az éppenséggel nem neki való szerepet elvállalnia. Az első felvonásban maga is észrevette a nézőtér hidegségét. Kitért hát belőle az őt Nyárai. Addig legalább diszkrét és elegáns volt.

De a második és harmadik felvonásban már nem tűrte a tapséhséget. Ki is csikarta a tapsot a karzattól. Enyhítő körülménye, hogy későn osztották rá a szerepet, melyet Nyárai nagyságának elismerése mellett is bizony Deésynek kellett volna eljátszani. A szerepet ő se tudta. Ellenben jólesik megdicsérnünk Szenté Rezső igen ügyes főpincérijét. A közönségen észrevehető lehangoltság érzett.

Sz 1901. február 12.

560. GYULA ÚJ OTTHONA

A főpincéri kar nem túlságosan népszerű. Nem azért, mintha a főpincérek nagy általánosságban nem volnának derék, úri emberek, de valami furcsa előítéletből, melyet nem kis részben táplálnak a vicclapok írásai is. A főpincérek talán éppen ezért pályáznak nagy buzgalommal a kávéházi törzslakók újságot író fajtájának megnyerésére. Budapestem nem egy úgynevezett irodalmi főpincér van. Mi is ismerünk egypár népszerű alakot, Nagyváradon Pollák Gyula hívta magát az újságírók főpincérének. A népszerű Gyula a Magyar Királynak volt a főpincérje, mikor még az irodalmi kávéház volt. Most új otthona van Gyulának. A színházi bodegát vette át, s a már-már hanyatlani kezdő üzletet rövid ottléte alatt újra kedvenc, látogatott helyé tette. Illik megemlékeznünk a Gyula átköltözéséről, ennyi protekciót mindig megérdemelt az udvarias Gyula, a nagyvárad irodalmi főpincér.

Sz 1901. február 13.

561. NEBÁNTSVIRÁG

Mikor a második felvonásban a direktor eksztázisban hálálkodik Nebántsvirágnak, hogy beugrásával megmentette „ezt a – hagyjuk el a jelzőt – társulatot”: a közönség szűnni nem akaró, tüntető tapsokkal

ünnepelte Perényi Margitot, akit Debrecenből kellett elhívni, hogy a Nebántsvirágot elő lehessen adni. Mindenesetre dicséretet érdemel Somogyi direktor. Áldozatot hozott a műsor betartásáért, s kemény leckét adott minden percben beteget jelentő énekesnőinek. A közönség a kedves viszontlátás alkalmából megtöltötte a színházat. A vendégprimadonnát, ki a régi kedves és aranyos volt, szeretettel ünnepelte egész estén, minden számát megismételtette, a harmadik felvonásbeli pláne annyiszor, hogy egészen kifáradt. Virágot is kapott. Szóval a régi fabódébeli dicsősége újult meg Perényi Margitnak az új, díszes nagyváradi színházban. Az előadás egyébként pedig elég ügyetlen volt.

A vendégművésznőn kívül csak Benkő Jolán, Nyárai és Fűredi érdemesek a dicséretre.

Sz 1901. február 13.

562. MÉG NÉGY NAP

Karnevál búcsúzkodik. Ilyen fehér, ropogó havú, téli időben köszöntött be, mint amilyen most van. Ám még négy nap van az elválásig. Addig még havas-vizes vagy talán egészen sáros lesz a világ. Ez már Karnevál úr pechje vagy szerencséje lesz. Mi kötelességből figyelmeztetjük azokat, akik a farsangot nem jól használták ki, hogy csak *négy nap a farsang*. Négy éjszaka hát összesen. A legközelebbi szerda már a hamvazás napja. – Megnézzük a farsangi naptárunkat: bizony csak három mulatságot mutat. Ezt a számot legfeljebb az esetleges összejövetelek, piknikek növelhetik. Siessen hát ki-ki felhasználni a farsang utolsó napjait. Mert hamvazószerda után legfellebb csak böjti mulatságokban lesz részük. Mivel pedig Karnevál herceg a legszélesebb körű nyilvánosság előtt működik, természetesen jogunk van működésének megbírálására. Be fogunk hát számolni a farsang eredményeiről. Ezt a jogot azonban fenntartjuk magunknak későbbre. Nem akarjuk zavarni – a *búcsúperceket*.

Sz 1901. február 16.

563. ENDRE ÉS JOHANNA

Endre és Johanna szomorú tragédiáját játszották ma este színeszeink kedvetlenül, igyekezet nélkül, üres ház előtt. Még P. Adorján Bertának, a kiváló vendégművésznőnek máskor mindig vonzó neve se tudott nagy közönséget toborzani. Az előadásnak, mely

egyike volt a legrosszabbaknak és legfelületesebben rendezetteknek, lelket csak P. Adorján Berta meleg, művészi játéka adott. El tudta velünk hitetni a szenvedő, a bűnös Johannát. A művésznő különben ma este csodálatosan, szenzációsan szép volt, még szebb, mint máskor, és nagyon sajnáltuk a hozzá oly méltatlan környezet miatt. Deésy Endrében elég szép alakítást nyújtott. Délceg volt, volt is benne tűz és hév, de játéka természetesen még csiszolásra szorul. A fiatal színésznek még tanulni kell. A szomorú keretből még előnyösen csak Szarvasi, Bognár, Peterdi és Könyves váltak ki.

A ruhák felháborítóan nem voltak korhűek. A kiállítás is hiányos, az összjáték megbotránkoztató, csoda-e, ha a publikum hideg maradt. – Az előadás szomorú kritikája a gyakran felhangzó kacagás, melyet [*] a legkomolyabb jelenetekben komikus igyekezettel érdemelték ki a tragédia szomorú szereplői. Megint egy este, melyre jobb fátyolt borítani.

Sz 1901. február 17.

564. SZÉKELY IRÉN NAGYVÁRADON

A Szultán mai előadásán nagyon kellemes meglepetés érte a közönséget. A kellemes meglepetést nem azok okozták, akik a színpadon játszottak és énekeltek, hanem valaki, ki csak ezután fog játszani és énekelni a Szigligeti Színház deszkáin, és akinek a régi fabódéban szóltak lelkes, dörgő tapsok: Székely Irén, a mi leendő primadonnánk. Az előadás kezdetén jelent meg a nagyváradi közönség régi kedvence egy földszinti páholyban. Jelenlétének híre csakhamar elterjedt a színházban, és kellemes izgatottságot és örömet keltett mindenütt. Csakhamar egész csomó látcső fordult a páholy felé, és mindenfelől becéző, meleg tekintetek simogatták a kiváló, kedves művésznőt, aki iránt egyelőre csak úgy nyilvánulhatott meg az az általános szeretet, amelyben itt Nagyváradon része van. Megnyugtatósul azok számára, akik nem látták, közölhetjük, hogy a művésznő üdébb, szebb és jókedvűbb, mint valaha. Ezúttal azért jött Nagyváradra, hogy lakást vegyen és előkészítse átköltözését, amelyet örömmel vár az egész nagyváradi közönség.

Sz 1901. február 21.

565. OCSKAY BRIGADÉROS NÁLUNK

A színház belső ügyeihez semmi közünk. Nem is foglalkoztunk velük soha. Legfeljebb, mikor a közönség érdeke kívánta, hogy a színházi vezetőség kicsinyes machinációit egynémely esetben szóvá tegyük. Színházi körökből vett értesülés alapján írtuk meg a múltkor, hogy Ocskay brigadérosra megkezdte készüléseit a társulat, s a darab címszerepét a társulat kitűnő tagja, Szarvasi Sándor játssza. Egészen megbízhatónak véltük ezt az értesülést. Annyival inkább, mert ezt a szerepet a társulatnál nem is játszhatja más, mint ő. Szarvasi Sándor e fellépése elé nagy várakozással néztünk. Tisztelői ez alkalomból kedves meglepetést is akartak szerezni Szarvasinak, és fel akarták utaztatni Budapestre, hogy a Vígszínházban megnézhesse az Ocskay brigadérost, amelyre nagy ambícióval készül, kinek a szezon alatt sikerült a közönség kegyébe jutnia. És most egyszerre arról hallunk, hogy ezt a szerepet Balla Kálmánnak osztotta ki a színházi vezetőség. Nem hihetjük és igen szerencsétlen ötletnek tartanók ezt a dolgot. – Már csak azért az úzusért is, hogy szezon végén színre kerülő darabok szereposztásainál tekintettel kell arra lenni, hogy ne az eltávozó színészek kapják a fontosabb szerepeket. De ebben az esetben az a nagyobb ok, hogy Ocskay brigadéros szerepe semmiképpen sem való a mindig könnyű és csak elegáns szalon-bonviván Ballának. Egyelőre csak ennyit láttunk ebben a dologban szükségesnek elmondani. Ismételjük azonban, hogy nem tartjuk hitelesnek ezt a legújabb verziót Herczeg darabjának szereposztásáról.

Sz 1901. február 23.

566. FEDÁK SÁRI NAGYVÁRADON

A Nagyváradai Tornakör titkára minden követ megmozgat, hogy Fedák Sárít, a Népszínház ünnepelt primadonnáját megnyerje a vendégszereplésre, és bizonyos, hogy ezzel csak az általános óhajnak tesz eleget. Mert azok, akik már látták Fedák Sárít és gyönyörködhetek művészetében, nagy elragadtatással szólnak e fiatal művésznő tüneményes játékaról. Hogy Minerva csakúgy kipattant a Jupiter fejből, ez egyszerű koholmány, amit nem fog elhinni józan eszű ember sohasem, de hogy Fedák Sári a Népszínházban rövid egy esztendő alatt a legelső helyre küzdötte fel magát – ez bizonyos. A Fedák Sári rendkívüli hatásának pedig egyik titka, a tehetség varázsa, amely föl-felé tör és eget kér magának. Fedák Sári Bereg megyei előkelő család sarja. Ami őt a színi pályára vitte, az tiszta, eszményi lelkesülés a mű-

vészetért. Egyáltalán nincsen szüksége reá, hogy „komédiázással” keresse meg a kenyerét. Tehetsége elsősorban az operettszínpadra predestinálja, de hogy minő sokoldalú, azt megmutatta az óriás siker, melyet csak az imént aratott Follinus Náni c. népszínmű[vé]ben. Úgy halljuk, hogy a kisasszony rendkívüli elfoglaltsága miatt nem fogadta el a meghívást, hogy a Tornakör koncertjén föllépjen. Jellinek Géza, a Tornaegylet agilis titkára a napokban Budapestre utazik, hogy a művésznőt, ha csak lehetséges, rábírra a vendégszereplésre. Közönségünk igen nagy érdeklődéssel várja az angol táncoperettnak nálunk ez idő szerint felülmúlhatatlan csillagát.

Sz 1901. február 23.

567. MIKÁDÓ

Annak idején, mikor a soha be nem tartott havi műsort Somogyi igazgató bejelentette, mi a Mikádó reprizét jelöltük meg mint a legérdekesebb színházi eseményt. Persze, mert nem hittük, hogy ez a repriz olyan lesz, mint amilyen lett. Valósággal kegyetlenség s a közönség semmibe sem vevése egy olyan előadás, mint a mai. Készületlenül, felületes szereposztással, rossz, hebehurgya előadással zavarták meg bennünk Sullivan remekének reminiszenciáit, s tették tönkre azokat az édes melódiákat, melyek nélkül talán ma sem a Gésák, sem a többi melodikus operettek nem egzisztálnának. – A szereplők közül igazi sikere az egy Székely Annán kívül senkinek sem volt. – Az ő meleg, szép hangja ma is sok tapsot aratott. Bérczi mulatságos Poch Bach, s Füredi is tetszett. Perényi rekedt volt. Szilágyi Mikádója ízléstelen, Pintér Koko lordja kedvetlen. Forrai Ferike tapsokat is kapott, de diszponálva ő sem volt. Kellemesen tűnt fel B. Horváth Irma kedves megjelenésével s üde csengésű hangjával. Karok, zenekar vetekedtek a készületlenségben. A rendezés bevégzetlen, naiv. A nem nagy közönség meglepően, de érthetően hideg.

Sz 1901. február 27.

568. ELCSERÉLT SZÍNÉSZEK

Mielőtt ebből a címből valami romantikus históriát sejtenének meg szíves olvasóink, sietünk elmondani a dolgot. Annak idején örömmel tudattuk, hogy a nagyváradi színház direktora milyen szerencsés szerződtetéssel pótolta a távozó, direktorra avanszált Balla Kál-

mán helyét. Tanay Frigyeset szerződtette ugyanis Debrecenből. Tanay rendkívül sokoldalú, kiváló, intelligens művészember, kit rendkívül szeret a debreceni közönség. Elszerződésének alighanem az volt a fő oka, hogy szerepein Pataky Bélával, a debreceni színtársulat egy másik kitűnő tagjával kellett osztozkodni. Szóval hozzánk szerződött. Időközben azonban kiderült valami. Az tudniillik, hogy Nagyváradon főként bonvivan szerelmes színész kell, Tanay pedig inkább mint jellemszínész, komikus-bonvivan szerepekben kitűnő. Ez még nem lett volna egész baj. De még más is kiderült. Tanay, aki Debrecenből is „művészi féltékenység” miatt vágyott egy vetélytárs nélküli helyre, megtudta, hogy az ő szerepei közül néhányat Nagyváradon éppen az kreál, aki szintén nem tűr vetélytársat: Nyárai Antal tudniillik. De még mást is megtudott. Hogy őt mint vetélytársat Nyárai nem éppen megkapó barátsággal várja, s ugyancsak hangoztatja, hogy: ő Tanayt *össze fogja törni*, persze a szó „művészi” értelmében. E kölcsönös értesülések után Somogyi igazgató is meggondolta a dolgot s Tanay is. Tanay megalkudott Pataky Bélával, hogy *cseréljenek*. Pataky jöjjön Nagyváradra, Tanay maradjon Debrecenben. – A csere-szerződést minden helyütt barátságosan fogadták, s így már majdnem bizonyos, hogy Balla utódja Pataky Béla lesz. Pataky különben tehetséges színész, aki Nagyváradon léte óta igen sokat fejlődött, és nincs egy közös szerepe sem Nyárai Antallal.

Sz 1901. február 27.

569. PEROTTI GYULA MEGHALT

Egy viharos, de szép életnek szakadt vége ma a kék egű Olaszországban. Perotti Gyula halt meg, a tenorista, aki át is élt egy olyan regényt, amit a többi tenoristákról csak hisz a dőre nép, hogy átélnek. Szerelmes volt és férfi volt, ami ritkaság a tenoristáknál, és szerencsétlen lett, ami szintén csak férfiakkal történhetik meg.

A története rövid voltaképpen: fürdött a napfényben, gázolt a rózsában egy ideig (az utóbbit szó szerint kell venni), azután pedig rászakadt a sötét nyomorúság. Arannyal fizették meg gyönyörű csendes hangját, és ő okosan, bölcsen vagyont gyűjtött magának. Elvonult délre Abbáziába, és rózsákat tenyésztett.

Rózsát, sok rózsát, egész rózsatengerrel árasztotta el körül gyönyörű villáját, amely napfényes dombon állott. Mihelyt lelépett a színpadról, ahol zajos diadalokban volt része, sietett el a rózsái közé. Boldog volt, mert bölcs volt – de jött a szerelem. És boldogtalan lett, de bebizonyította, hogy férfi volt.

Azután a forszírozott szerelem és élet átkergette kedvesével együtt az Óceánon. Akkor mi is sokszor írtunk róla. Visszatért – *egyedül*. És ismét átment, ismét visszatért. Csődöt mondott a rózsás élet, a pénz, a mámor, a szerelem...

Elfeledték. Mint öregember élt valahol. Ki sem tudta, hol. Ma Milánóból kaptuk a szűkszávú táviratot: operáció következtében meghalt.

A rózsák most már ismét visszafogadják. Csak az az egy nem, aki ott maradt, túl az Óceánon...

Életrajzát úgy adjuk, ahogy két év előtt összeállították. Hiszen körülbelül két éve halt ő meg voltaképpen.

[...]

Sz 1901. március 1.

570. SZÓKIMONDÓ ASSZONYSÁG

Régi, nagy sikerek emléke támadt fel ma este Szigligeti házában. A régi diadalok emléke hozta bizonyára össze a mai, díszes, szép közönséget, s ugyanez az emlék öntött annyi ambíciót P. Szép Olgába, a mi legelső drámai művésznőnkbe, amennyi más, előkelőbb, hozzá méltóbb környezetben aratott volna igazán sikert. Mindegy, láthattuk legalább, milyen erőssége ennek a társulatnak P. Szép Olga. A parádés címszerepbe bevitte minden művészetét, s evvel azoknak, akik különben is ismerik a művésznőnek ezt az alakítását, minden el van mondva. A közönség ünnepelte egész este, s nyílt színen alig kapott még ebben a szezonban valaki annyi tapsot, mint ma este ő. Fényes toilettjéről már írtunk. Mondanunk sem kell, hogy valóságos szenzációt keltett, amelynek gyönyörű kivitelű dekoratív festése Margó Ármin festőművésznak válik dicséretére. P. Szép Olgához méltó, meglepően öntudatos, intelligens főre valló alakítás volt Peterdy Sándor Napóleonja. Minket, kik a kitűnő művésznak mai sikerében kissé kételkedtünk, igaz örömmel töltött ez el. Maszkja is pompás volt. De legnagyobb érdeme az olcsó, ennél a szerepnél megunt hatások elkerülése. Pintér kitűnő Lefèbre. Füredi pusztá megjelenésével derültséget keltett. Szilágyi meglepően elegáns Fouché. Megbotránkozást keltett azonban, hogy Bognár Jánost, a társulatnak ezt az igazán kitűnőségét, egy nevetséges kardalos szerepben láttuk. Valóban kitűnően becsüli meg a művészeit Somogyi igazgató. A többi közül Szarvasi és Bérczi váltak ki. Ellenben Somogyiné, Deésy csak rontottak. A rendezés, kivált az első felvonásban, igen hiányos

volt. Hatást nem tudott kelteni a pompás tabló, mely után ujjongva kell kitörnie a tapsnak. A díszletek s ruhák hiányosságait a mostani színházi vezetésnél talán nem is kell magyarázni. Holnap a darabot megismétlik.

Sz 1901. március 1.

571. SZÉP MELUZINA

Meluzina nevű nőismerőse kevés embernek lehetett. Luca, Leokádia, Cica inkább. Meluzina egy ismeretlen. Nem egyenlet azonban, hanem „tündéries látványosság”. A nagyvárad színház igazgatósága nem sok szerénységgel gyártott kommunikéi között egyszer azt tudatta velünk, hogy „a színház vezetősége nagy gonddal készül egy érdekes reprizre, a Szép Meluzina című gyönyörű, tündéries látványosság felelevenítésére”. A színházi kommunikék nemigen adnak anyagot a gondolkozásra. Ezúttal is csak az ötlött eszünkbe, hogy először is nem olyan nagy az a gond, mint amilyenek látszik, és hogy nem is készülnek reá, hanem előadják esetleg minden készülés és próba nélkül is. Elfelejtettük hát Meluzinát egészen. Néhány nap óta azonban a Széchenyi téri kioszkban s a többi kávéházakban is különös plakátok hirdetik, hogy Szép Meluzinát be akarja mutatni Somogyi igazgató a nagyvárad közönségnek. A plakátok megdöbbenően ízléstelenek, ám ez nem olyan nagy baj. De már ekkor kezdtünk tépelődni, mit akar ez a Meluzina, hogy Somogyi Károlyról ne is szóljunk. Nézzük a plakátokat. Alsó szélükön a következő sor áll: *Szeged 1893...* Evvel meg volt fejtve a Meluzina problémája. Hiába, az asszonyok könnyen leleplezik magukat. Meluzinát azért fogjuk viszontlátni, mert a *rek-lámplakátok* nem heverhetnek a szemetesládában. Azután nagyon bosszankodtunk, hogy ez ilyen későn jutott eszünkbe.

Sz 1901. március 2.

572. PEZSGÓ UTÁN

(Pintér Imre darabja. A nagyvárad színház premierje
1901. március 2-ikán)

Pintér Imre kitűnő színész, avatott rendező s nagyon ügyes ember. Szinte természetes, hogy ő, aki nagyon érti a színpadi hatások mesterségét, darabokat ír.

A mai darabjával nem akart halhatatlanságra pályázni Pintér. Aki azt sejtí, hogy a Pezsgő után egyes részeit nem fogják feladni leckére a gyermekeknek, az igen biztosan sejt. Nem is akarta ezt Pintér. Bohózatot akart írni csak, amelyen nevessenek.

Rövidek leszünk: ezt a célt elérte. A darab bohó meséje, az alakok groteszk volta, a vaskos és kevésbé vaskos ötletek egész serege, az elképzelhetetlen, kacagtató helyzetek egymást érő tömege, a kollégák szeretettel párosult ambíciója, a közönség barátságos viselkedése zajossá tették a mai bemutató estét.

A darab meséje egészséges ötletű, fura bohózatmese. A címéből nem is sejtene az ember. Egy csapodár férj pezsgőző éjszakájának logikátlan, de mindig mulattató következményei. Házsártos, vén és ostoba a feleség. A férj egy jókedvű, könnyelmű korhely. Eljönnek, ezúttal Szilágysomlyóról a minden fővárosiakat kétségbeejtő, ismert vidéki rokonok. Párhuzamos szerelmi idillek, szörnyű félreértések stb. stb. a végén minden kiderül.

Kissé hosszú a darab. Egy-egy helyen ellaposodik, unalmassá válik. Némely ötlete nagyon kaszányai. Ám egy kis simítással egészen repertoárképes, megnézni érdemes darab a Pintér darabja.

Az előadás – természetes – nagyon gondos volt. A kollégák nagy ambícióval játszottak. Nyárai pompás férj volt, kitűnő feleség Erdei Berta. Pintér egy huszárt játszott, s nagyon tetszett. Bognár János ezúttal is kabinetalakítást csinált a mindig neki jutó mucsai vendég szerepéből. Az ő alakítása volt a legpompásabb. P. Szép Olga kackiás, ügyes szakácsnét játszott. Batizfalvy Gizella kedves szobalány volt, Benkő Jolán, Szohner Olga aranyos falusi bakfis; Gáthy Kálmán, Erdélyi, Lányi Edit mind a legjobbat nyújtották. Nyárai és Lányi Edit kuplékat énekeltek. Aktuálisokat, rosszakat és ízléstelenekeket, de nagy hatással.

Ami a sikert illeti, zajos volt. Az első felvonás után – négyből áll a darab – négyszer vagy ötször hívták ki Pintért.

De udvarias, kedves volt tovább is a közönség, Taps, kihívás volt egész este. A darabot holnap megismétlik.

Sz. 1901. március 3.

573. ATLÉTÁK BÁLJA

Megérdemelt, szép sikert hozott a tornakör hangversenye rendező bizottságának a mai est.

Ma este zajlott le az atléták hangversenye. Sokat vártunk tőle, sokat beszéltünk róla, s mind e sokra érdemes volt.

A nagyváradi közönség hálás lehet az atléták iránt. Megismer-

tették a divatos táncoperett legünnepeltebb művésznőjével, Fedák Sárival.

Nem lehet elég szeretetreméltó jelzõt errõl az édes, bájos, fiatal leányról írni. A négy lépés hosszú és széles hangversenydobogón is ragyogott, pompázott a fiatalság, szépség, poézis varázsa, mely Fedák Sárít, a körülrajongott úrilányt ünnepelt dívává tette.

Ez a ragyogás – beszélhetnek bármit – a mi életünkben, a mai ízlésben folyik, s a Fedák Sári művészete a jelen. Egyébként pedig az úgynevezett éneklõ szubrettekkel is diadalmasan kél versenyre Fedák Sári. Ezt is megmutatta az elragadott, hálás közönségnek.

Nagy Endre, budapesti író, volt zseniális munkatársunké volt különben a hangverseny első pontja: egy szellemes, tapssal fogadott konferansz.

Székely Anna, a mi csodaszép hangú énekesnõnk operaáriákat énekelt. P. Szép Olga és Nyárai Antal nagy hatással szavaltak. Nyárai sikerült kuplékat is énekelt a közönség nagy tetszése mellett. A válogatott, elõkelõ közönség különben hálásan tapsolt a fényes mûsor minden száma után. Hangverseny után tánc volt.

Sz. 1901. március 5.

574. MATILD LEVELE

Sudermannak novelláját olvastam egykor a tenoristáról, akit elpuhít, elgethesít az asszonyok szerelme, s végre már csak a kezeit tudja szorongatni az õt légyotton fogadó, szerelmi gerjedésben égõ asszonyának.

Meg más is eszembe jut. Egy beszélgetésünk a tenoristák szerencséséről a nõk körül. Az okát kerestük. A szerelmes tenorok a legérzékibb hangszer, a tenorhang a legérzékibb hang. Meg aztán a tenoristaszerepek színes, csillogó ruhákat követelnek leginkább. Az asszonyok, leányok pedig könnyen elkápráznak a fényes ruhától. Ez magyarázza meg minden úgynevezett egyenruhások, de főként a katonák népszerűségét. Errõl a témáról is írtak már olyan novellát, mint a Sudermann tenoristáról szóló novellája. És én ismertem a falumban egy parasztleányt, aki jó módú, derék udvarlójának kosarat adott, de kész örömmel lett a mátkája, mikor az udvarló bakter lett, s egyenruhát kapott.

És érdekes: a tenoristákat szörnyû hamar kifárasztják a szeretkezések. Késõbb szinte tünetnek vele, hogy õk milyen fáradtak.

Perotti Gyula ebben is szerencsésebb volt. Tenort énekelt és szeretett mindhalálig. Ezt bizonyítja a Matild levele. Matildé, ki viha-

rokat tudott kelteni egy csupa viharokat ért szívben.

– Minden rokonszenvemmél szerettem őt – írja Matild.

– És írja, hogy a halál előtt az ő csókjait kívánta a férfi. És a haláltusa rettenetes percei alatt a Matild kezével akarta magát az élethez kapcsolni.

– Olyan erősen szorította magához a kezem, hogy alig tudtam halála után kiszabadítani – írja.

És mi irigykedve gondolunk a legszebb életű tenoristára. Mert boldog az az ember, ki halála percén oly görcsösen szorít magához egy rózsás női kezét, hogy ez a szorítás még halál után két órával is megmenti az arcát a legcekélyebb eltorzulástól.

És boldog az a férfi, kinek haláláról annyi szerető gyásszal ír a Dulcineája, mint Perottiról.

Pedig az utolsó években hangja, ruhája megkopott, de férfi volt, nem mint a Sudermann hőse, s nem miként a mai tenor vagy nem tenor hangú férfiak...

Sz. 1901. március 6.

575. AZ ELEVEN ÖRDÖG

Csak valamivel több embert érdekelt ma este Konti Eleven ördöge, mint tegnap Tosca s tegnapelőtt a Bölcső. Pedig ez a kedves operett – eltekintve mai előadásának különös érdekességeitől – bizony legalábbis jó félházat megérdemelt volna. Forrai Ferike Letorrières vicomte-jától – valóban szólva – nem vártunk sikert. Ám kedvesen csalódtunk. A mi kis primadonnánk, kivált édes hangjával – ma is sok-sok tapsot kapott. Kedves volt nagyon, csak mégsem Letorrières volt, az ördögösen pajzán Letorrières. Ám mintha az egész ensemble hozzá alkalmazkodott volna: külön-külön alig mondhatnánk rosszat az egyes szereplőkről, de az egész előadásból hiányzott a darab lelke, az elevenség, pajzánság. Érdekessége volt még az estének, hogy Hermine szerepét egy kis kedves színészgyermek, Peterdi Sándor kisleánya, Etelka játszotta. Igazi színészvér ez a gyermek. Otthonosan, biztosan mozgott a színpadon, nagyon ügyesen énekelt is. A harmadik felvonás románca után annyi tapsot és éljent kapott, hogy egy kész primadonna megirigyelhette volna. Lányi Edit takaros szabóné volt, s ma különösen diszponálva. Hasonlóan ügyes volt P. Tóvári Anna. Bérczi elemében volt, sokat mókázott. Jóízű Pomponius kupléit alig bírta ismételni. Nyárai jóízű volt ma is, kár, hogy a szerepét nem tudta! Füredi, Erdei Berta és a nagyon mutalságos Szilágyi Dezső érdemelnek még dicséretet. A rendezés ellen sokat szólhatnánk.

A francia meséhez sehogysen illet az első felvonásbeli túlságosan stilizáltan magyar parasztszoba. Vagy a párizsi kiállítási magyar csárdát gondolt a rendező? A darab önkényes megkurtításai is szót érdemelnének egyéb hibák mellett. Tekintve azonban, hogy ebben a szezonban sokkal gyengébb operettelőadásokban is volt kellemetlen részünk, elnézők vagyunk, s a közönség tapsaira is apellálva: még egyszer konstatáljuk a tisztességes sikert.

Sz 1901. március 7.

576. AZ ELSŐ VIHAR

(Herczeg Ferenc darabja. Premier.)

Mi megírtuk, megjósoltuk. Konstatáljuk egyszerűen, hogy Herczeg Ferenc darabja ma este csúfosan megbukott. Sejtésünk sincs, miért kellett előadni. Ocskay brigadéros babéros szerzője most, mikor diadalától hangos az ország, nem érdemelte meg a nagy bukást. Ennyit előre.

A darab meséjét nem mondjuk el. Visszahozzuk egyszerűen az emlékezetbe, hogy az első vihar a szép özvegy Lorántfyne Lehel fiának szívében történik, akit az édesanyja öröklött szívbaja, hisztériás barátnője, a kis Litvayné megismertet az első szerelem lángjával és csalódásával.

Nincs bizony az Első viharban semmi, de semmi. Herczegre, az okos, szellemes Herczegre legfeljebb egypár szellemes ötlet, ügyesen megrajzolt alak, kedves dialóg emlékeztet.

Mondják, hogy a Nemzeti Színházban a legpompásabb előadással is megbukott ez a darab. Hogyne bukott volna hát meg nálunk?

Mi láttunk már itt néhány lelkiismeretlen premiert, de ilyet, mint a mai, még nem.

A szerepét legelsőbben is alig tudta valahogyan is két szereplő. De még kedv sem volt semmi. Rosszul, haszontalan nemtörődomséggel siettek mindannyian, hogy legördüljön az utolsó függöny.

P. Szép Olga betegen, kényszerűségből játszott. Szohner Olga Litvayné szerepében, melyben Márkus Emilia szenzációs sikert aratott, csak szép toalettjeivel keltett feltűnést. Nagyon rossz volt.

Balla Kálmán elegáns volt, de egy szót sem tudott a szerepéből, Szarvasi „ugrott be” elég szép sikerrel, Madas ízléstelen és hanyag. Egyetlen siker a Gáthy Kálmáné volt. Őt ambicionálta Lehel kedves alakja. Közönség nagyon kevés. De ehhez már kezdünk hozzászokni.

Sz 1901. március 8.

577. HUNGÁRIA KARDJA

Hungária kardjáról már kuplé is zengett az új színházban. Hungária a színházi homlokzat csoportozatdíszítésének fő női alakja. A kard pedig csak *volt*. Míg volt, kőből volt. De aztán jött az eső, s leállott. Nem is vesztegetnők reá szót. Ez csak olyan csöppnyi „építészeti tincs”. De az már nagyobb baj, hogy az eső megrongálással fenyegeti az egész oszlopos homlokzatot. Ott, ahol az épülettörzshöz kapcsolódik, a jobb szegleten már egész hasadást mosott az eső. Mit csinálnak majd itt a nyári záporok. Ajánlnók az illetékes köröknek, foglalkozzanak kissé evvel a dologgal.

Sz 1901. március 9.

578. A BŰVÖS VADÁSZ

Nem sürgettük az operaelőadásokat. Nem sürgettük azért, nehogy a mostani művezetési rendszernek, melyben csupán a jóhiszeműség tiszteletre méltó, egy elhamarkodott esetére adjunk okot. És fátumunkat mégsem kerülhettük el. A bűvös vadász előadásával csak megvárakoztattak bennünket, de az elhamarkodottság is csak késett. Ez a legerősebb impressziónk a mai előadás után. A másik az, hogy szándékosan sem lehetett volna rosszabbul választani, mint mikor ezt a régi, kedves, szép, de deklamáló, prózai szöveggel telt operát választották.

A főszereplők mindegyike arról nevezetes, hogy korrektül beszélni a színpadon nem tud, még a bájos Forrai Ferike sem, akinek különben zajos sikere volt. Rákosy Gáspár, a társulat basszista szóló-énekesé úgyszólván ma jutott először szerephez. Nagyon kezdő színész, de hatalmas hangja, ambíciója sikereket ígér, ma többször ki is hívták, Székely Anna (Agata) ma is gyönyörűen énekelt. Nálánál tán csak Forrai Ferikének volt nagyobb [sikere], ki ma ragyogtatta szubrett-énekesnőknél kivételes szép hangját és énektudását. Kalmár rekedt volt, csak végigkínlódta énekszámait. Gáthy, Füredi és Bognár jók. Egyébként azonban készületlenség, bizonytalanság. A zenekar néhol kétségbeejtett. Az énekkarnak sem volt két tűrhető száma. A rendezés – talán a készletek [!] hiányában – silány. A majdnem telt ház fagyos és hideg.

Sz 1901. március 9.

579. HOL ELOLTJA, HOL MEGGYÚJTJA...

Most, hogy Debrecenben és Aradon óriási sikerrel került színre Rostand világhírű darabja, a Cyrano de Bergerac, a nagyváradai színházi vezetőségnek is eszébe jutott, hogy ezt a darabot nálunk is meg lehetne próbálni. Nosza, repültek a színházi kommunikék, hirdetve, hogy Cyránót Nagyváradon is meglátjuk, s a főszerepet maga az igazgató, Somogyi Károly fogja játszani. Tudomásul szolgált. Cyrano szép szerep, híres szerep, nagy szerep, Somogyi Károly pedig nem is játszott a Vasgyáros Derblay-je óta. Ám eltelik két nap, s új kommuniké jött. – Az új híradás szerint színre kerül Cyrano, de nem Somogyi játssza, hanem felváltva Nyárai Antal és Pataky Béla, a színház leendő tagja. Hát most már melyik *hivatalos* színházi híradás a való?... „Hol eloltja, hol meggyújtja...” Ebből a tapasztalásból okulva kijelentjük, hogy nem tartjuk valószínűnek azt sem, hogy Ocskay brigadéros szerepét Somogyi játssza. Nem tartjuk pediglen azért, mert színházi kommuniké tudatta velünk...

Sz 1901. március 9.

580. CSÁRDA VIRÁGA

Röviden akarunk megemlékezni a tegnapi színházi estéről, mely egy érdemes író népszínművének hozott nálunk is határozott kudarcot. Előre megírtuk ezt is. A Csárda virága gyári népszínmű. Alakjaiban, meséjében nincs igazság, hogy eredetiségről né is szóljunk. Még jó előadásban sem ért Budapesten többet három-négy előadásnál, márpedig ez ott teljes bukás. Nálunk elképzelhetően teljesebb, mert az előadás is rossz volt. Még a Dankó Pista nótáit sem élvezhettük, mert B. Csik Irén kiválóan indiszponálva volt. Bognár János[nak] és Bérczinek volt csak ambíciója és kedvök játszani. De mellettük még Benkő Jolán és Peterdi is megtettek minden tehetőt. Ismételjük: a rosszul előadott, rossz darab megbukott, a szépszájú közönség éppenséggel nem élvezett. Vasárnap délután Szulamit ismét telt házat vonzott.

Sz 1901. március 12.

A színház már a nemzeti ünnep előestéjén ünnepelt. Nem vagyunk még benne az ünnepben, tehát nem vagyunk ünneprontók, ha ezt az ünnepet megkritizáljuk. Először is legjobban szerettük volna március 15-e alkalmából Ocskay brigadérost látni, melyet alkalmasabb időben, illőbb hangulatban színre hozni nem lehetett volna. De ha ennek akadályja volt, miért nem vette elő a Hadak útját a direktió? Miért a Rákosi és Beöthy naiv és gyöngye hatású darabját, melynek csakis az *ötvenes* fordulón volt alkalmosság? És ha ez került legkevesebb áldozatba – mert úgy ismerjük, hogy nálunk mindig ez dönt –, miért nem készültek több gonddal erre az előadásra? Legalább ünnepnap látnunk kellene egy ehhez a jó közönséghez méltó, ambícióval, kedvvel előkészített előadást. A darabot prologyszerű vers előzte meg. Márkus János munkája. A lelkes hangú vers előadóját: E. Kovács Mariskát és szerzőjét is többször kihívta a közönség. A darab általános vélekedés szerint összehasonlíthatlanul rosszabb előadásban került színre, mint amilyenben a nagyváradi közönség már látta és ismeri. A szereplők közül Szarvasi, Nyárai, Bérczi és Gáthy váltak ki.

Sz 1901. március 15.

582. CSICSÓNÉ MEGHALT

Csicsónénak hívta mindenki, pedig a becsületes neve Bereczkiné volt a szegénynek. Halálának híre igen meg fogja illetni a vihogni szerető cselédleányokat, suszterinasokat s az ostromba henteslegényeket. Szegény Csicsóné, az ő életére ezeknek a hitvány, bárgyú teremtményeknek nagy szüksége volt. A sors ugyanis mindenféle emberek számára rendelt kinevetnivaló félszeg emberalakot. Ezeknek a bárgyúaknak is, a legprimitívebben bárgyú embereknek Csicsónét rendelte. Nem neveltség: ez a Csicsóné egy nagyon-nagyon tragikus lény volt. Meleg, nagyszívű írőemberek sok szeretettel tudnának róla írni. Az volt a szerencsétlennek az ő nagy tragikumja, hogy díszelegni, pompázni szeretett. *Feltűnni* a többi maga és más fajtájú előtt. *Öltözködni*, cifrán, nagyon öltözködni szeretett a szegény Csicsóné. Primadonnák, kóristánék színpadi, rikító rongyait, facér varrólányok rikító, ócska rokolyáit szedte össze. Neki volt olyan kalapja, melynek másfél méteres toll volt a dísz. Övé volt az a blúz is, mely a szivárványt lefőzte színgazdaságban. S ugyancsak ő viselte a kρινolint, mikor már a trafikoslányok is eldobták, a harangruhaaljat.

Bolond is volt szegény, mindenki tudta róla. Vén, ráncos, banyaracát kipirosította. Három asszony tinscét a kalapja alá rakta. Hát ez volt Csicsóné, kit mi tragikus lénynek nevezünk. Annak, mert az volt. Egy nagy tragikumnak legszerencsétlenebb áldozata. Mert az ő tragikuma a legnehezebb volt. Síralmasan groteszk voltában mindenkinek gúnyját kicsalta. A *többi* Csicsóné boldogabb. Mert maradt még néhány ezer. Csinos pofájú leány, ki ízléssel öltözől, de Csicsónéval gondolkozol, divatos asszonykák, kiket kielégít egy új kalap, emberek, kik emberek szeszélyeiért cselekesztek, közéleti alakok, kik csak szónokolni tudtok: minden felületesek, kicsinyeskedők s önérzetesek – sirassátok meg Csicsónét!...

Sz 1901. március 17.

583. HÁROM TESTŐR

A Három testőrnek a budapesti Nemzeti Színházban való első előadásáról azt írta egyik legszemlésebb írónk, hogy a második felvonás után a közönség kitoró, tomboló öröme az iskolás gyerekek ujjongásához volt hasonló, akik végigrohannak a folyosón, s boldogan kiáltozzák: *Verik a vigyázót.*

Nos igen, verik a vigyázót. Veri az újságírókat Herczeg Ferenc, de okosan, elegánsan, elmésen veri, és úgy, hogy dédelgetéshez is hasonlít a verés, amely különben sem volna fájó, hiszen közülünk valótól ered.

Természetesen a nagyváradi közönségnek is tetszett a *verés* a mai reprízen, amely egészében nem volt méltatlan Herczeg Ferenchez. Elég összevágó előadás volt a mai, ami dicséretet érdemel annyival inkább, mert Rátky szerepét Ballától hirtelen Könyves vette át. Könyves szimpatikus Rátky volt, és egyetlen játékán nem látszott meg a beugrás. Elegáns Flóris báró volt a kissé rekedt Gáthy, kacagató Polacsek Bérczi, bár nem használta ki egészen fényes szerepét. Nyáry Rózát Balázs Olga játszotta. Lizát pedig P. Szép Olga, aki bájos és ötletes volt, bár erős indiszpozícióval küzdött.

Külön kell felemlítenünk Deésyt, aki pompás Hortovay volt és Füredit, aki rövid szerepében remekelt, és nyílt színen is tapsot kapott. Nyárai kacagató figurát csinált a lovagias lengyelből. Jók voltak még Sággy, Madas és Rákosy. A rendezés is jó volt, némely botlásoktól eltekintve. Így például a második felvonás kacagató végét, az elnyelt vezércikk jelenetét éppenséggel nem használták ki.

A csekély számú közönség jól mulatott. Nagy megbotránkozást

keltett azonban, hogy négy-öt szerepet is mások játszottak, mint akiknek a neve a színlapon volt. A direktió annyi fáradságot sem vett magának, hogy ezeket a változásokat a fekete táblán jelentette volna.

Sz 1901. március 19.

584. NEBÁNTSVIRÁG

(Delin Henrik karmester jubileuma)

Egy nagyon különösen rendezett jubilaris estéje volt ma a nagyváradai színháznak. Érdeemes, régi, derék színházi ember jubilált. Delin Henrik karmester. Harminc év óta karmesterkedik már az öreg sok rátermettséggel, ambícióval és sikerrel. Talán másutt nem járt volna úgy, hogy jubilaris estéje a „beugrások” orgiája legyen. Nálunk az volt. Csupa beugrás. De örömmel valljuk be, hogy a Nebántsvirág kiforszírozott, okvetlen előadása azért sokkal különb volt sok nagyon előkészített s dicsekvő kommunikékkal támogatott előadásnál. A karmesteri emelvényt körülbabérozták. A zene első hangjainál felzúgott a taps, s az elég szép számú, előkelő közönség lelkes, megmegújuló ovációt rendezett az érdeemes jubilánsnak, ki alig győzte a közönség tüntetését megköszönni. A címszerepben egyébként Lányi Edit ugrott be, s aratott tisztes, szép, majdnem meglepő sikert. Nem a nagy Nebántsvirágok közül való persze ő, de ügyes és elég kedves. – Amennyire kis hangocskájától tellett, énekszámával sem vallott kudarcot. Sőt, a harmadik felvonásban a híres kuplét négyszer vagy ötször ismételtették meg vele.

Nyárai helyett Celestin szerepét Bérczi Gyula játszotta igazán nagy sikerrel. Ha hanggal nem is érte utól Nyárait, de diszkrét játékával, ízlésével, ötletességével rászolgált a tapsokra. Nagy sikere volt ma Füredinek az igazgató szerepében. Deésy is szerencsésen helyettesítette Erdélyit. Benkő, Szilágyi, Bognár és ifj. Sággy tetszettek még. Ismételjük, az előadás annyi beugrás ellenére is szerencsés volt. Legfeljebb az alkalom, a jubilaris este okából lehetne ezek ellen a beugrások ellen szavunk. Taps elég volt.

Sz 1901. március 21.

585. MARY HALTON MÁSODIK ESTÉJE

Ugyanaz a telt hát, ugyanaz a jókedv. Édeesebb, tökéletesebb Mimóza nincs a Mary Haltonénál. Ő az igazi. Nem pedig a magyar Mimózák, kik Szulamitot csinálnak ebből az édes kis gésából. A közönség ma is ünnepelte persze. Kacagó kupléja tett nagy hatást kivált. De nagy hatást keltett minden kis jelenésében. Mellette Bérczi és Gáthy arattak legnagyobb sikert. Gáthy kis rekedtsége ellenére is szépen énekelt, tapsokat kapott. Azt már mondtuk, hogy Nyárai Vuncsija nem túlságosan szerencsés alakja ennek a valóságos fregoliművésznek. Az amerikai miss holnap a kolozsvári közönséget megy meghódítani. Ennek a kolozsvári expedíciónak érdekes története van. Halton Megyerivel szerződést kötött három vendégszereplésre. Ez a vendégszereplés vezette volna be az új Megyeri-rezsimet. Janovics dr. igazgató azonban kifogott Megyerin. Tegnap itt volt, s megköötötte az alkut Haltonnal, aki így tönkretette a Megyeri számításait. Ez a kolozsvári vendégszereplés kulisszatitka. Mindenesetre csak intenzívebbé, nagyobbá teszi a bájos miss kolozsvári sikerét.

Sz 1901. március 24.

586. A NAGYMAMA

Ma estére a műsor Charlie nénjét jelezte. No, nem bízunk benne. Valóban, az igazgatóság sietett tudatni, hogy Charlie nénye elmarad. – Ellenben okvetlenül színre kerül A nagymama, melyben előbbi kommunikék szerint pénteken kellett volna búcsúzkodnia Batizfalvy Gizellának. A cserét állítólag Szohner Olga egy drámai jelenete okozta, mely kulisszák és könnyek között folyt le. Ma reggel szét is hordták – a Napóleon öcsém színlapjait. De délben már saját szemünkkel láttunk két színlapot *egymás mellett*. Egyik Napóleon öcsémet, a másik a Nagymamát hirdette. Mind a kettőt ma estére. Este pedig felgördült a függöny, és Batizfalvy Gizella helyett, akinek a neve a színlapon szerepelt, Szohner Olga lebbent be a lánynövendékecskék serege élén.

Hát ez már mégis furcsa. Ez a szerepváltozás Szohner Olgáért sem történhetett, mert egész mai estéje beugrásszerű, szerencsétlen volt. Azt sem lehet hinni, hogy a direktió készakarva szándékozott még egy utolsó kellemetlenséget szerezni Batizfalvynak. Mindenképpen oktalan volt a csere.

Ami azonban az előadást illeti, az kárpótolt e kellemetlenségéért. Ez az igazi előkelő, francia szellemű vígjáték még közepes

előadásban is hat. Prielle Kornélia híres szerepében Somogyiné elég szeretetreméltóságot vitt be. Nyílt színen is tapsot kapott. Szohner Olga készülétlenséggel küszködött. Jelentős, igazán nagy sikere volt Szilágyi Dezső Todorka tanárának. Diszkrét és a legelső színpadokra illő volt. Nagyon kedves, ügyes volt Gáthy. Egészséges komikummal mulattatott Erdei Berta, Bérczi tábori papja pompás kabinetalakítás. Peterdi mindig jó. Deésy elegáns és szép. Herold Ede pincérje is ügyes. Benkő Jolán azonban erősen túlzott. Kovács Mariska még ma is kirítt a vígjáték-ensemble-ből. Közönség szép számmal. Hangulat, taps több az elégnél.

Sz 1901. március 27.

587. VICEADMIRÁLIS

(Operett, Zell és Genée írták. Zenéjét Millöcker szerezte.)

Nem vagyunk okvetetlenkedő, kukacos emberek, de a mai este is csak régi vélekedésünket erősítette meg. Olcsó, hitvány portéka a bécsi portéka. Tartalmatlan és üres. Főképpen pedig invenció híján mindenik. Beteg szellem ott a produkáló szellem is. Verklire való filozófiája, irodalma, muzsikája egyformán. Fájt a lelkünk amiatt a luxus miatt, amivel ezt a mai előadást a Nyárai Antal szeszélyes ötletre megcsinálták. A kis szökevényre bezzeg nem tellett semmi sem. Erre a mindenütt megbukott ócskaságra azonban nem sajnálták a díszesebbnél díszesebb ruhákat, díszleteket.

Maga a darab olyan üres számítás eredménye, mint amilyen egész valójában. Angol operettek nevetségesen naiv kópiája. Meséje banális, együgyű, ötletei ruhátlan ínségesek, zenéje minden invenció nélküli, reminiscenciákkal küszködő verklimuzsika. Az első felvonás érdekessége a női kar felvonulása matróruhában. Ez is csak az alsó gimnazistákra s színügyi bizottsági tagokra hat. És micsoda szereposztás segített még teljesen megbuktatni a premiért! Mi a legjobban értékeljük például Székely Anna művészetét, de csak koturnusos opera-szerepekben.

Ha a rendezésnek van egy csöpp ízlése, helyette – ha már nincs énekesnőnk – Bérczynének vagy Latabárnének kellett volna játszania. B. Csik Irén úgyis távozik, kár volt még egy szerencsétlen estével megterhelni. Örley Flóra egy tenoristának való szerepben és minden diszpozíció nélkül játszott és énekelt. Nyárai volt az egyetlen primadonna, kinek némi sikere is volt. Lányi Edit legalább csinos. Az érték-

telen, üres operettben egy tercett s kuplészerű énekszám keltett há-
tást. – A finálékat pedig ismerjük a Bányamesterből.

A vicceket is a Paprika Jancsi színházból. Az elég nagy közön-
ség látható csalódással s némán hallgatta végig a darabot.

Sz 1901. március 28.

588. SZÍNHÁZI DOLGOK

Tizennégy elsőrendű tag válik meg – jól értesültek szerint – va-
sárnap a nagyváradai színtársulattól.

Tizennégy színész, színésznő. Ennyi taggal Szatmárra, Mis-
kolcra pályáznak szegény direktorok. Tizennégy elsőrendű tagból
álló színtársulatok megfelelő karszeméllyzettel ez idén megelőzték
minden premierrel a nagyváradai színházat.

De távozik egy sereg kardalos is. A távozók helyére itt is keve-
sebben jönnek. De a tizennégy helyére még kevesebben. Székely
Irén, Pataky Béla s talán-talán Amon Margit.

Mi mondtuk legtöbbször, hogy színháznál a túlságos nagy
massza csak bajt csinál. Hogy a nagyváradai színtársulatnak egypár fő-
löseges tagja van... És Somogyi Károly szélnék bocsájtja a társulat-
nak majd felét...

De mi mást is mondtunk. Azt, hogy nem a társulatban van a hi-
ba; *a vezetésben*, jobban mondva *a nem vezetésben*. A vezetés képtelen-
sége a kényelmesen nagy társulattal mit sem ért. A nagy sereg össze-
visszaságban lepte el a színpadot. Ünnepnap volt, mikor annyira,
amennyire mindenki a *maga helyén* állott. Erők, képességek maradtak
kihasználatlanul, s botorkáló kísérletezések foglalták le legtöbbször a
színpadot... És Somogyi Károly elengedi a társulat felét, köztük sokat
ígérő s produkálni is tudó tagokat. Íme a távozók: P. Adorján Berta,
Forrai Ferike, Erdei Berta, B. Csik Irén, Batizfalvy Gizella, Balla
Kálmán, Gáthy Kálmán, Szilágyi Dezső, id. Sághy Zsigmond, ifj.
Sághy, Füredi József, Kalmár József, Madas István, Könyves Jenő.

Jól van. Mi hisszük és tudjuk, hogy kisebb társulattal is lehet
jó előadásokat produkálni. Azt sem állítjuk, hogy a fenti névsorban
négynek vagy ötnek nem szívesen mondunk istenhozzádot. Hiszen
éppen mi állítjuk, hogy a túlságos nagy *massza* bizonyos tekintetben
kellemetlen teher is.

De azt csak nem gondolja Somogyi, hogy mindent meggyó-
gyít és *belyrehoz*, ha társulatát felényire redukálja, s elbocsájt öt vagy
hat olyan tagot, akire okvetlen szükség van?

Azt is veszedelem volna hinnie, hogy Székely Irén szerződésével

minden kötelességének eleget tett. Székely Irén nagy művésznő, kiváló énekesnő, de az egész énekes repertoárt egymaga nem viheti.

P. Adorján Bertát ki pótolja? E. Kovács Mariska tán, akit modulus, éneklő egyéniségével csak kisebb szerepekben nézünk türelmesen?

Nincs a társulatnak igazi tenoristája, nincs natúr bursa, nincs vlg-játéki anyaszínésznője, nincs második baritonistája. És még mennyi a hiány. Hiszen ha Nyárai Gringoire-okat és Cyránokat kezd játszani, ki lesz a buffó?

Félve, tartózkodva szóltunk eddig ezekről a dolgokról. De itt a tizenkettedik óra. És már hangot kell adni a hozzánk érkező egyre sűrűbb panaszkodásnak, a közönség nagyon elkeseredett hangulatának.

És végsőnek hagytuk a legfontosabb okot. Somogyi Károlyt szerződése kötelezte jóelőre beterjeszteni új színtársulata névsorát. Nem tette. A színiügyi bizottság pedig nem követelte tőle.

Ha hát a virágvasárnap után nagy csalódásokat hoz, a hibás nem csupán Somogyi Károly lesz... Ezek elmondásával *mi* is megtettük kötelességünket...

Sz 1901. március 30.

589. CHARLIE NÉNJE

Nagy, egészséges kacagások estéje volt a mai színházi este. Eléggé szükség volt annyi szomorú este után. Charlie néni bohóságai mindig hatnak. Nyáraié volt persze a címszerep. Természetes, hogy elemében volt. De az is természetes, hogy nemegyszer túlment a bohózatok legszélső határán is. Mellette Bérczi Gyula ért el nagy, derűs hatást. Bognár pompás inas, Balla elegáns és ügyes volt. Peterdi a szokott jó. Deésy meg szokatlanul ügyes. A női szereplők, Kovács Mariska és Szohner Olga azért érdemelnek különösen említést, mert ők kacagtak ma legtöbbit a színházban. Közönség szép számmal.

Sz 1901. március 30.

590. SZEZON VÉGÉN

Tegnap volt virágvasárnap. A színházi főszezonnak vége. A nagyhét penitenciára szánva. Húsvétkor már egy sereg színészünk néhai lesz. Egy-két új tagot is kapunk. Hogy egyéb változás lesz-e a színháznál? – nem tudjuk...

Végigszaladunk a nagyváradi állandó színészség első szezónán. Ez a kis gyors séta aktuális is, érdekes is, tanulságos is lesz...

... Október 15. van. Ünnepi beszédek és lakomák napja. A díszes, új csarnok elbájol bennünket. Kényeskedve nézegetjük egymást, a színpadot alig.

Pailleron legszellemesebb vígjátékán jól mulattunk. Konstatáljuk, hogy Balla ügyes ember. Másnap entuziasmussal beszélünk a mi színészeinkről. Micsoda előadás, milyen ensemble, milyen kakaó[!]

A Görög rabszolga mámorító muzsikájától, a még mindig tartó mámortól nem vesszük észre, hogy Jones remek operettje több áldozatot, több gondot érdemelt volna, s hogy Lányi Edit primadonna lett.

A Kurucfurfangot is kedvvel nézzük. A Demimonde újabb himnuszokat daloltat velünk. Csupa jóindulat s jóhiszeműség a legmájbajosabb kritikus is. Szigligeti nevét viseli a színház. A Cigány az első Szigligeti-darab.

A Trubadur és Lear király már eszünkbe hozza a múltat. Összehasonlítunk, kritizálunk.

A Napoleon öcsém bohóságai még visszaadják a közönség jókedvét, de a Kertészleány s a Böregér már egymás után bukik...

Már ekkor sóhajtozunk. Több gondot, több ambíciót kérünk és akarnánk.

A kis szökevény egy kis kedvet hoz ismét. Bánk bán, Jáfet tizenkét felesége s a Parasztszívek új táplálékai a kezdődő elégtelenségnek.

Szerencsés véletlen erre az időre tette a szezon egyik, talán legérdekesebb színházi eseményét, a Katonák előadását. A négy évszak nem tetszik ugyan, de a Bibliás asszony sok mindent feledtető és ígérő sikert arat.

Szulamit forszírozása hangossá teszi azt az óhajtatást, hogy legyen már igazi premierünk is. Ne csak három-négy évvel [ezelőtt] lejátszott darabot kapjunk.

A Légyott előtt helyi szerző darabja. Vele egyidejűleg arat nagy sikert operatársulatunk a Parasztszívekben. Hoffman meséi s a Baba szintén sikert jelentenek. A Névtelen levelek ismét nagy hiba.

Ekkor már január végén tartunk. A színház pénztárára meg nagyon ráfér az a négy telt ház, melyet Ámon Margit fellépése csinált. Utána Mándoky Béla veteránművészünk búcsúzott.

Nyárai Antal nagy diadalt arat a Gringoire-ban, de a színházi oknyomozók már ekkor hangoztatják, hogy a Nyárai szertelen szélysége és primadonnasága nem kis szerepet játszik a szezon sikertelenségében. Ő maga nagy sikereket arat, de gyengíti a vezetés kezét.

A Gésák a Mikádó sikerét tette lehetetlenné. Az Első vihart még kifogástalan előadásban sem lett volna szabad színre hozni. Kétes siker a Bűvös vadászé is.

A bölcső nem csinál nálunk szenzációt még a P. Adorján Berta és Szarvasi Sándor művészetével sem.

Március 10-én a színházi világitás balesete miatt elmarad az előadás. Már pár nap múlva sok mindenbe beleszokva és törődve hallgatjuk végig Lukácsy bukott népszínművét, a Csárda virágát.

Tizenhetedikén Forrai Ferikét, a társulat kedvelt szubrettjét búcsúztatjuk el.

Örömmel fizetjük a felemelt helyáratkat Mary Haltonért: élvezünk végre a színházban.

A Viceadmirálisra pedig ne tekintsünk vissza.

Tizennyolc premier a szezonban, de sikere alig négynek volt. A reprízek érthetően szerencsétlenek. Műsorról, előadásról pedig eleget írtunk már.

Íme a szezon gyorsképe, skizze. A folytatást a pótszezon végén írjuk meg, s mivel a remény szép: talán sok kedves változásról adhatunk majd számot. Nagyon szeretnők.

Sz 1901. április 2.

591. A SZÍNHÁZ NAGYHETE

A színház nagyhete éppenséggel nem volt gyászos és siralmas. Sőt, igen vígan bohóskodták végig az egyheti vakációt a nagyváradi színészek.

Egy részük a budapesti színészvásáron mulatott. Az itthon maradtak sem unták halálra magukat. Egypár vidéki exkurzió is történt.

Egy sereg víg, bolondos története van a színház nagyhetének. Elmondunk egypárt:

A legjobb színész

Nyárai elemében volt persze Budapesten. Ha valamelyik kávéházban behúzódkodott tizenöt-húsz kollégája közé, áradozva beszélt a maga nagy sikereiről.

... Nincs párja Nagyváradnak a világon. Hogy rajong az a közönség érterem! Ugye, Szarvasi?

Szarvasi Sándor mindent készséggel bizonyított.

Egyszer egy nagyváradi újságíró lépett az áhítattal hallgató színészcsoporthoz.

– Hát én mondhatom önöknek, uraim – szolt –, hogy Nyárai Antal ma *Magyarország legnagyobb színésze*.

Nyárai könyökig nyúlt bozontos hajzatába, s olyan hangon, melyből a méltatlankodás megrezegése is kiérzett, válaszolt:

– Na, ahogy én Ausztria színészetét ismerem, mondhatta volna – *Ausztriát is...*

Soma

Szarvasi Sándort hívják így röviden. Direkt csak azért bizonyította a Nyárai nagyságát, hogy Nyárai viszont róla erősítsen meg egy-egy csodás sikert. De Soma mégsem volt egészen boldog Ocskay brigadéros, a győzedelmes kuruc nem hagyta pihenni.

Valaki elárulta a Soma nagy problémáját egy írók és zsurnalisztákból álló társaságnak.

Mikor aztán Soma helyet foglalt a társaságban, egy ismert budapesti poéta nagy tisztelettel szolt hozzá:

– Oh, én már ismerem Szarvasi urat. Sok sikeréről olvastam. Egypár nappal előbb éppen az én ajánlatomra foglalkozott a Vígszínház igazgatósága, hogy Ocskay brigadérost Önnel játszassa el...

Nagyobb boldogság nem volt akkor nap a Somáénál. Késő este, mikor hazafelé ment, morfondírozott:

– Na, ugye, a Vígszínház is. És Nagyváradon Somogyi! És Soma fájdalmas gúnyal kacagott bele az éjszakába.

[...]

A nagyhét holnap végződik, s ezzel a vidámságnak is vége lesz a színháznál.

Sz. 1901. április 6.

592. KÉK ASSZONY

Ismét ünnepe volt a színháznak. Úgy tetszik: Székely Irén a nagyváradi színházban tud ünnepeket csinálni. Varney édes operettjében, bár nem volt kellőleg diszponálva, nagy sikert aratott ma is Székely Irén. A zsúfolásig telt ház pedig azt jelentette, hogy nem is olyan drága primadonna ez a Székely Irén. Nagyon szeretik itt, de ezt a nagy szeretetet meg is érdemli. Székely Irén mellett Nyárai aratott ma este óriási sikert a báróféj szerepében. Igazán nem értjük, miért szertelenkedik, okvetetlenkedik, kísérletezik az, aki olyan pompás

buffó-színész, mint ő. Ámon Margit Teréz kis szerepében is sokaknak tetszett. Lányi Editnek igazi nagy sikere volt ma. Pataky a csendőrkapitány szerepét Erdélyi helyett játszotta el és igen jól, Benkő Jolán, Pintér és Bérczi igen jók. A kórus, élén a hercig Bérczinével s Vank Pistával excellált.

Sz. 1901. április 12.

593. REJTETT BOLDOGSÁG

A modern dráma kegyetlen nagy német mesterét e héten már második ízben csodáltuk meg.

Rejtett boldogsága a legsajátabb színműve talán. Olyan okos, olyan kegyetlen, olyan kíméletlen és olyan német a mesternek ez a darabja. És úgy nem tud kibékíteni bennünket. Tapsolunk, de megsibbad a kezünk. Hiszen aminek tapsolunk, az élet szomorúsága, a megalkuvás, az erők, a vágyak és az ifjúság vigasztalan elnémulása.

Be kell ismernünk, hogy drámai társulatunk második Sudermann-estéje is igen szerencsés volt.

Ma mutatkozott be csak igazán új bonvivánunk, Pataky Béla. Ma bizonyította be micsoda értékes talentumú, kiválóan derék színészember. Nyílt színen kétszer hívták vissza kitörő tapsviharral a második felvonásban.

P. Szép Olga, ez az igazi nagy színművésznő csak most kezd a mi színpadunkon ismét szóhoz jutni. Igaz nagy sikere volt. Hasonló nagy a Peterdié is, ki mindig művészi és befejezett.

Szohner Olga, Balázs Olga, P. Tóvári Anna, Bognár és Deésy a legjobbat nyújtották.

Az előkelő, szép számú közönség valósággal élvezett, s lelkesen, elismerően tapsolt.

Sz. 1901. április 13.

594. A GÉSÁK

Mary Halton után, a diadalmas esték között, hiba volt a Gésákat előrántani. A legbájosabb Mimóza, az aranyos amerikai miss minden édes pajkossága elevenebb még előttünk, mintsem élvezni tudjunk még egy olyan varázsos, szép Mimózát is, mint a Székely Iréné. Hiába, amit tíz nagyképzű kritikuskak nem hisz el a publikum, Mary Haltontól megtanulta, hogy a japán gésa nem lehet Szulamit,

de pajkos, de gondtalan s gondolkozni sem tudó, vidámításra termett teás leány. Meg nem is volt ma kellően diszponálva Székely Irén. Bágyadtnak, kedvetlennek látszott egész este. Egy-két énekszámra keltett csak igazán hatást. Ámon Margit Rolly-Pollyja már sugaras, vidám, pajkos. – Pompásan táncolt, mozgott. Ma igen tetszett, és sokat tapsolták. Nyárai Vuncsija ma sem volt jobb. Perényinek Katánához nincs elég hangja. A karok pedig kiválóan rosszak voltak ma. Bérczinét gyönyörű táncáért zajosan megtapsolták nyílt színen. A közönség, ez a jó nagyváradi közönség ez estén is majdnem megtöltötte a színházat.

Sz. 1901. április 14.

595. A BOSZORKÁNYVÁR

Amióta Székely Irén itt van, csodákat mívelt. Másutt virágvasárnap után narkózással lehet csak kinyújtani a haldokló szezont, nálunk Székely Irén jóvoltából most kezdenek csak igazán jelentkezni a színházláz való szimptomái.

Evvel aztán meg van fejtve a mai siker titka is.

Szó sincs róla: Pintér Imre zseniális rendező. A Bibliás asszonyt például majdnem csupán az ő rendezői talentuma tette kasszadarabkába. De a siker nagy érdeme Székely Iréné, kinél szebb hangú énekesnő nem énekel ma magyar operettszínházban.

A boszorkányvár egyébként is Millöckernek egyik legfinomabb zenei produkciója. Kevés van benne a bécsi muzsika bosszantó banalitásából.

A darab mai előadásából dicsérjük meg elsősorban a meglepő, ügyes rendezést.

Székely Irénnek nem kell sok szavú dicséret.

Ámon Margit nagyon kedves, ügyes volt. Várady karmesternek egy kedves kupléját alig győzte ismételni. A kuplé szerzőjének is szólt a tapsból.

Perényi ma jól volt diszponálva. – Tenorja kellemesen csengett. Játsszani is tudott.

Pintér csodálatosan ért a parasztfickók megrajzolásához. Énekszámjai meg természetesen nagyon tetszettek.

Székely Anna és Nyárai jók voltak. A kórus is excellált.

A dárídó-jelenetben mutatták be az új kóristánékat – trikóban. A 15–22 és a 60–70 év közötti erősebb nem ezt a bemutatkozást szerencsésnek találta. Hát ez is siker. A közönség majdnem megtöltötte a színházat, s kivált Székely Irént ünnepelte.

Sz. 1901. április 19.

Nem szoktuk sűrűn tenni, de ezúttal dicsérjük Somogyi igazgatót, hogy módot szerzett ismét Mary Halton művészetének élvezetére. Megszerettük ezt az édes bájos művésznőt, s megszerette ő is a nagyváradi közönséget, saját szavai szerint – legkedvesebbnek a magyar provinciák közt. De nemcsak kedvesebbnek talált bennünket, de kedveskedett is nekünk. Eljátszotta, először a kontinensen, A kis szökevény címszerepét. Tegnap és ma este az ő Winnifredje hozta lázba a zsúfolt ház publikumát. A bájos miss vállalkozása nem volt ám kicsi.

Az újabb fordítói gárda, kivált ez újabb táncoperetteket, úgy fordítja, hogy új darabot csinál. Halton valósággal megdöbbsent az első próbán. Hisz ez egész más darab, mint amit ő Londonban játszott. Most már tessék hozzávenni ehhez a kis meglepetéshez a társulat készületlenségét, az angol művésznő *eredeti* szerepének beilleszthetését a kifordított darabba; megértheti bárki, hogy az első este sikere kisebb volt a várhatónál. De a mai siker már nagy volt. Olyan, mint amelyet Mimózával aratott s arat. Ragyogó, bájos, páratlan szubrett egyéniség a Haltoné. Annyi bájt, édes ötletet, pajkosságot adott a kis szökevény Winnifredre, a kis táncos Denise-re, hogy szinte fáj a szívünk eddigi szegényességéért. Ha Haltontól látjuk először ezt a szerepet, bizonyosan huszadik előadását jubilálná Monckton és Caryll édes muzsikájú darabja.

Persze ünnepelték egész este a misszet, aki egy magyar dalt is énekelt – persze nagy-nagy hatással. Kedvvel és örömmel számolunk be egy szerencsés bemutatkozásról. Kulinyi Mariska játszotta ezúttal el Szohner Olga helyett a szobacicus szerepét.

A szép, graciózus termetű fiatal leány határozottan erős tehetség. Pár év alatt egyik legkiválóbb táncszubrett lehet. Hangja is elég erős, kellemes. Táncát háromszor is meg kellett ismételnie. Nyereségnek tartjuk a szerződtetését.

Sz 1901. május 3.

597. A BÖLCSŐ

Soha annyi nyílt taps, mint ma este. Csupa meleg ováció, kedves tüntetés. A 3-ik előadáson végre sikerült a hirhedt darabnak a jól megkonstruált tósztt hangulatát kelteni, a tószttét, melybe jólesik vagy *illik* belehelyeselnünk. Különbönb pedig sok érdekessége volt az estének. Ez magyarázza meg, hogy nagyobb közönséget vonzott ma a

darab, mint második előadásán. Egy fiatal nagyváradai színésznő merész ambícióval vállalkozott, hogy eljátssza Laurence szerepét. P. Adorján Berta után s akkor, mikor a rafináltan megcsinált szerepre a színház egyetlen drámai színésznője sem mert volna – így hisszük – vállalkozni. Igazán merész ambíció volt. Azután a siker után is, amelyet a kisasszony a minap Ocskay brigadéros Dilijével aratott. De ez a merészség rávall az igazi tehetségre is. Kürti Margit – ő volt a vendég – nem mindennapi tehetség. Egy-két hirtelen próba után, úgyszólván először nagy szerepben s *ilyen* szerepben annyi siker: nem mindennapi tehetség jele. Pompás orgánuma van Kürti Margitnak.

Beszélni jobban tud máris, mint a mi vidéki színésznőink általában. Van intelligenciája. Vannak *idegei*, s bizony ez sem utolsó modern színműben. És nem keres olcsó hatást... Egybevéve megbecsülhetetlen tulajdonságok ezek. Eltekintünk – különösen most, a kezdeten – ezekért sok mindentől: a látható lámpaláztól, az iskola nagyon észrevehető gyengéitől, egy kevés félszegségtől s mindattól, ami egy kezdő első nagyobb vállalkozását jellemzi. A siker nagy volt és zajos. Virágokat kapott a fiatal színésznő s sok tapsot. Négyezeröttször hívták ki a felvonások végén. A harmadik felvonás nagy deklamációja után szünni nem akart a taps. Kürti Margit szerződttetését – mert értesülésünk szerint szerződttetés céljából vendégszerepelt – nyereségnek tartanók a Szigligeti Színházra. Kiváltképpen most, mikor P. Adorján Berta és Balázs Olga szerepei árván maradtak. Az előadás második érdekessége Pataky Raymondja volt, a Balla egykori szerepe. Csak annyit írunk, hogy Pataky gyengébb volt Ballánál. De Szarvasinak nagyobb sikere volt, mint valaha. Bognár pedig ma is igazolta, hogy a legkisebb szerepben is lehet nyújtani befejezett alakítást. Ismétjük: zajos volt az este, de egyben értékes is. Brioux tószójának ma tapsolt legtöbbet a nagyváradai közönség.

Sz 1901. május 7.

598. GYIMESI VADVIRÁG

Nem kellene a vadvirágok. Tegnap a Kék asszony nem tudjuk hányadik előadását is szép közönség élvezte végig, ma a Székely Irén nimbusza sem volt elég, hogy legalább gyenge félházat csináljon. Pedig az előadás igazán sokkal jobb az elmúltaknál. A rendezés ismert szegénységeitől eltekintve mindenképpen élvezetes. Székely Irén elragadott kedvességével, és megbűvölt édes hangjával mindenkít. Peterdy, Pintér Imre, Bognár, Füredi, Pataky és Deési igen jók. – Szarvasi szerencsésen pótolta és feledtette el Könyvest, aki az előző

előadásokon Balánka Imrét játszotta. Lányi Editnek alig lehetett két szavát érteni. Majdnem tönkretette a Székely Irénnel előadott duett sikerét is, és elejétől végig kétségbeejtően rossz volt. A csoportjel-
netek lehetetlen zagyvaságát pedig ismételten felírjuk a rendezés
terhére. A kis közönség, kivált kedvenceinek, sokat tapsolt.

Sz 1901. május 9.

599. BAILEY-ÉK

Akármin is, örölk esik most a legtöbb szó. Bailey-ról és nem Barnumról. Ennek oka pedig egy igen rossz vicc, amely alighanem itt született Nagyváradon. Az – tetszik tudni –, hogy *Barnum nem jön*, mivel a tiszteletre méltó úr már meghalt. Rossz vicc nagyon, de vallja be a legjobb ízlésű ember is, hogy ezt a rossz viccet ő is portálta.

Bailey-ékat szörnyű módon várják. Vátesz hajlandóságú emberek szerint legalább nyolcezer vidékit csal Nagyváradra az amerikaiak reklámja.

Nagy invázió lesz, az bizonyos. Veteres migrate coloni. Egész Nagyváradot kizavarják az idegenek. A szállodákban már most bajos egy ágyhoz jutni. Czeglédy Sándor, a Zöldfa derék gazdája még az emeleti nagyteremből, híres bankettek hagyományos helyéből is hálótermet csinált.

A vendéglők abonens vendégei vannak legnagyobb kétségben. Holt bizonyosra veszik, hogy pénteken bőjtölniök kell. Elesznek az idegenek mindent előlünk.

Somogyi igazgató most látja csak, hogy kár volt Barnumékat, azaz Bailey-ékat bántani. Csütörtökön és pénteken este bizonyosan ostrom alá veszik a kis színházat. Még jó, ha karhatalom nélkül vissza lehet tartani a műélvezni akarókat.

Lám, a csodák fehér sátorvárosa már nálunk is, már eddig is, csodákat művelt. Jegyekért ostromlott nagyvárad színház, telt szállodák és abonensék, kik nem kapnak enni – nem csodadolgok?...

Bailey úrnak különben tudnánk mi még néhány csudálatos dolgot mutatni. Sajnos azonban ő már végigjárt egy sor magyar várost, s így ismeri már a magyar csodákat.

Az aranyifjúság a *moszathajú* hölgyre kíváncsi nagyon, akihez verseket írtak a budapesti lírai költők.

A *keményfejű ember* már nem kelt semmi érdeklődést. Van nekünk nem egy olyan emberünk, akinek a fejét hétmázsás gorombaságok még csak meg sem karcolják.

A számláló művészet sem csoda. Tessék egy törvényszéki tárgyalást végignézni, ahol üzleti könyvek a bűnjelek. Ez a számolás művészete, nem a Barnum csodaemberéé.

Csontvázgigerlink egész sereg van. Sőt, olyan a legtöbb, hogy veleje sincs.

A szakállas asszonyt pedig különös történet előzte meg. Valamelyik vidéki városban egy fiúcska okvetlenül beszélni akart a szakállas asszonnal.

– Nem lehet – tiltotta meg az egyik kalauz.

– Mit nem lehet – fakadt ki méltó dühvel a gyerek – csak beszélhetek az édesapámmal.

Hát ilyen viccek várják Bailey-ékat...

Sz 1901. május 9.

FÜGGELÉK II.

Ady által fogalmazott vagy neki tulajdonított szerkesztői üzenetek

1. Kíváncsi. Szerkesztőnk engedelmevel én válaszolok kedves levelére. Szíves érdeklődését nagyon köszönöm, de kérdésére alig-alig vagyok képes ebben a pár sorban válaszolni. Igaza van. Az én verseim keserű hangon beszélnek az életről. A szerelmet nem mondják mennyországnak, a szívről fájó gúnnyal emlékeznek meg, nem keresnek baráti lelket, mert tudják, hogy úgysem találnak. Szerelmemről daloltam én is először. – Aztán egész sablon szerint csalódva sirattam eltemetett reményeimet. Az élet később többre tanított. Megtanultam, hogy a szerelmi bánat legkisebb a világon. – Ezer nehéz kérdés kísért azóta, s míg lelkem megfejtésükön töpreng, megbénul a tehetetlenség érzetében. Egy nevetséges, de szörnyen igaz felfedezésre kellett jönnöm: a hozzám hasonló emberek nem illenek ebbe a világba, és a végzet azt mérte rájuk, hogy agyrémekért küzdjenek és haljanak meg. És lassan-lassan úrrá lesz ez a tudat. Keressük a szabadulást, keressük a feledést. Mámor, mámor kell minden áron. Bor vagy csók adja: mindegy. Ránk borul a köd. Haladunk tudat, hit, emlékezés, remény és cél nélkül. De ha néha a lélek hamvából felébred egy szikra, egy pillanatra eloszlik a köd, s irtózáttal látjuk meg a valót. Ilyenkor írom meg egy-egy versemet. Csodálkozok-e, hogy olyan megfejthetetlenül keserűek. A látszat a való átka. A látszat talán engem is élni vágyó embernek mutat, de nem, nem az vagyok... Köszönöm még egyszer szíves figyelmét, tartson meg jóindulatában.

DH 1899. január 18.

A. E.

2. Kíváncsi. Nagyon kérem, tudasson egy levelezőlapon, hogy e cím alatt poste restante küldött levelet elfogad-e.

DH 1899. január 31.

3. Kíváncsi. Engedelmevel levél ment. Inkognitóját nem vagyok gyöngédtelen háborgatni, hiszen ez nem csak tolakodás, de hátlanság is volna. Üdvözet!

DH 1899. február 9.

4. Pásztor B. (N. Várad.) Igazán sajnálom, hogy nem szoríthatunk búcsúzásul kezet, de ez az összevissza műkedvelő előadás nagyon lekötötte minden időnket. Hiszem azonban, hogy hamarosan találkozunk.

DH 1899. február 10.

5. Kíváncsi. Mintha a Kegyed jóslata közel állana a teljesülés hezl... Kérem az Istent, hogy úgy legyen, bár nem lehetetlen, hogy az egész csak önámítás, amellyel oly szívesen csalja meg az ember önmagát. Üdv!

DH 1899. március 9.

6. Kíváncsi. Lekötelező, kedves levelére csak itt, a szerkesztő üzeneteire szánt helyen lehet válaszolnom. Kegyes és elnéző kritikájáért fogadja hálás köszönetem, s higgye el, hogy az ilyen elismerés becsebb sok provokált dicsérő kritikánál. Az inkognitó még mindig olyan szigorú? Üdv!

D 1899. június 5.

7. Ady Lajos Érmindszent. Hétfőn nem mehetek. Levélben bővebbet.

D 1899. július 15.

8. S... B... Valószínűleg gyorsabban szükség lesz reád, mint hittük. A szoldateszka nem akar tréfálni, s muszáj lesz néhány napi vizsgálatra bevonulni. Táviratilag tudatlak, addig is jó pihenést.

D 1899. július 19.

9. Ady Lajos (Érmindszent). Nem jöhetnél be vagy két napra? Jöjj be, ha lehetséges.

D 1899. július 20.

10. S. B. Szombat nagyon késő lesz. Lehetőleg *azonnal!*

D 1899. július 27.

11. F. Richárd (Tátrafüred) Fatornyos hazából megérkezve megdöbbenve láttam, hogy te csődbe juttatsz bennünket. Utolsó leveledért újra büntetést kellett fizetni. Igaz, hogy tartalmas levél volt minden tekintetben, de hát tudod, a szegedi tanyagazdaságot még nem nyertük meg.

D 1899. augusztus 14.

12. Kíváncsi. Jóleső örömmel kezdtem felbontani a rég nem látott kedves vonásokkal megcímezett levélkét, s ki írja le meglepetésem, midőn a borítékból egy idegen, hihetőleg bájos kis barátnőjéhez írott levéllap hull elő. Természetesen nem olvastam el, s egy borítékba zárva tartom, míg vissza nem juttathatom rendeltetési helyére. Eszközöljön ki módot. Egy fatális csere történhetett, mely engem érint bizonyára legérzékenyebben, mert kedves sorait nem olvashatom. Ugye kárpótol? Üdv!...

D 1899. augusztus 28.

13. Kíváncsi. Elégettem, de válaszolnom kellett rá!... Üdv!

D 1899. augusztus 30.

14. Kíváncsi. Végtelenül kedves lenne, ha egy levelében valami más álnevet írna, mely alatt egy poste restante küldemény elküldhető volna. – Kérem, tegye meg. Üdv!

D 1899. október 3.

15. Kíváncsi. A másik név alatt poste restante levél van. Üdv!

D 1899. október 7.

16. Kíváncsi. Kedves levelét vettem. Az előbbi címen válasz van. Üdv!!

D 1899. október 10.

17. Kíváncsi. Levél.

D 1899. október 14.

18. Szabó Elek. Helyben. 1. Egyik sorsjegye 500 koronát nyert. 2. Szerelmes levelet számlán nem szokás írni. 3. Hogy ez a szó „Csap” honnan ered, nem tudjuk. Azt talán az Erzsébet nevű nemtő (ha tetszik génius) sokkal jobban tudja, mert ő most végzi a leánygimnáziumot.”

D 1899. október 14.

19. Szabó Elek. Erzsí-dalait verizmus lengi át. Önből nem lehet fakanál. Egy strófát különben biztatásul közlünk:

*Szeretlek kis barna
S bár a bu megmarna
Te vagy a bálványom
Két gyufaskatulya
Egy macska, egy kutya,
Úl itt az álványon.*

D 1899. október 19.

20. Kíváncsi... Levele van.

D 1899. október 21.

21. Kíváncsi. Levél.

D 1899. október 26.

22. Kíváncsi. Levél: Ha úgy akarja, az utolsó.

D 1899. október 31.

23. Kíváncsi. Levél.

D 1899. november 4.

24. Kíváncsi. Levél.

D 1899. november 15.

25. Kíváncsi. Köszönet, levél.

D 1899. november 18.

26. Kíváncsi. Levél.

D 1899. december 4.

27. Kíváncsi. Levél.

D 1899. december 6.

28. Kíváncsi. Levél megyen Nagyváradról rövidesen.

D 1900. február 8.

29. -ke (Helyben.) A küldött remek diósbélest és szarvacskákat szíves rendelkezéséhez képest átadtuk két ifjú munkatársunknak, kik mohón fogyasztották el, és lelkesedéssel vállalkoztak a kritika feladatára.

A két ifjú kritikus azonban poéta is egyúttal, s így történt, hogy véleményüket egy *közösen* írott versbe foglalták. A vers ugyan kevésbé kitűnő, de eléggé tanúskodik a szerzők elragadtatása mellett.

I.

*Mi küldeményt ritkán dicsérik,
Kivált ha szerző névtelen:
Saját versünk, saját novellánk,
Csak ezt csodáljuk végtelen.
És íme most ámulc: látjuk,
Hogy hozzáánk méltó van biz'a:
Ekszcelszor: Tovább e pályán:
Ez a jövő poézisa...*

II.

*Jól van Ady! – Biz többet ér ez,
Mint száz novella, száz regény.
Gratulálok a művéhez,
Seksz pírbez méltó e lépény.
Dus tartalom, csinos forma,
Mennyi mélység és zamat!
Küldje majd be a folytatást
Post-resztant, (Ne) jegy alatt.*

Sz 1900. február 10.

30. D. H. (Debrecen). Nincs kifogásunk a lapunkban megjelent közlemények átvétele ellen, de annyit elvárhatunk, hogy a névvel ellátott cikkek alól a nevet egyszerűen ne sikkasszák el, ha már a forrást megnevezni nem akarják. Ez az üzenetünk nemcsak önnek szól.

Sz 1900. március 2.

31. S. E. (Helyben) Köszönjük a figyelmeztetést. Enélkül észre se vettük volna, hogy a Tiszántúl (ilyen lap is jelen meg tudniillik Nagyváradon) szombati számának szerkesztői üzenetében velünk élcelődik. Nem tudjuk, mi baja van szeretett kollégánknak, de annyit válaszolnunk kell korlátolt szellemeskedésére, hogy a Tiszántúllal még úgy sem törődnek az ördög sem, ha minden pápaválasztáskor jelenne is meg csupán. Ez köztünk az óriási különbség, ezért vettük csak *figyelmeztetés* után észre kedves kollégánk üzenetét.

Sz 1900. június 12.

32. A. L. (Érminsztent) Levelet várunk a szeptemberi terveiről.

Sz 1900. augusztus 25.

33. V. Ilona. Ady Endre verseskötete nyomás alatt van, és január 15-ig okvetlenül megjelenik. A kérdéses cikket ő írta.

Sz 1901. január 12.

34. S. E. (Nagyvárad). A tehetetlenség ama ostoba fecsegésére, mely egy Bartha Miklóst citál tekintély gyanánt, csak az a válaszunk, hogy vannak emberek, akiknek hazájuk is, nemzetük is, vallásuk is van, és mégis sehonnai bitang szamarak.

Sz 1901. május 1.

35. Kíváncsi. A kérdéses tárcza sem önről, sem másról nem szó-
lott.

Sz 1901. május 1.

FÜGGELÉK III.

Adynak szóló vagy vele kapcsolatos szerkesztői üzenetek

1. Yda. Várom; én is hiszem.

Szil 1897. február 7.

2. Yda. Köszönöm. Levél megy.

Szil 1897. július 4.

3. Vili. Bandi és Adieu Bandi (Yda) nem egy személy; az budapesti, ez debreceni munkatársunk.

Szil 1897. augusztus 1.

4. Adi [!] Endre. Pontosabb címet kérünk.

Szil 1897. október 31.

5. Homo. Versét, mely először világítja meg a szerelem és sajt közötti összefüggést költői formában, csakis itt adhatjuk.

[Következik Tragédia c. versének szövege]
Csak tovább, Ön még sokra viheti.

Szil 1898. május 8.

6. Yda. Megkaptam, mihamarább jönni fog.

Szil 1898. július 17.

7. Jázmin. Legyen szerencsénk.

DH 1899. január 4.

8. Fedora. Ady Endre igen boldognak érzi magát az ön kegyes kritikája folytán. Verskötete nemsokára megjelen.

DH 1899. február 21.

9. MM. Nem is képzelem, milyen hatást ért el humoreszkjével. Ady úr szerkesztőségünk beltagja annak olvasásától annyira rosszul lett, hogy be kellett szállítani a kórházba s minket kért meg, hogy az eljárást tegyük folyamatba Önnek mint közveszélyes homónak ártalmatlanná tétele iránt.

DFL 1899. február 25.

10. Jázmin. A tárcát vettük. Nagyon bájos, kedves dolog. Szeretnők, ha gyakrabban keresne fel bennünket. Üdv!

DH 1899. március 22.

11. Vili. Ady Endrének, lapunk fiatal poéta-munkatársának verskötete még a héten elhagyja a sajtót. A kötet bolti ára 1 frt. lesz.

D 1899. május 24.

12. A. E. Zilah. Azt rosszul tette. Nem illik az egész társaságot annyira felültetni.

DH 1899. július 5.

13. A. E. A versek nem felelnek meg. Tekintse ezt az ítéletet annak a súlynak, amely alatt a pálma fejlődni szokott.

A Hét 1900. január 14.

14. Egy boldogtalan. [Szövegét a Függlék I-ben közöljük 469. sz. alatt.]

Sz 1900. augusztus 25.

15. Tudomásul. [Szövegét a Színházi sajtó c. cikk (Sz 1900. okt. 18.) jegyzetében közöljük.]

SzU 1900. október 18.

16. S. J. (Debrecen) Igaza van. Ady Endre verskötetete a karácsonyi könyvpiac nagyértékű eseménye lesz. A kötetből alkalomadtán mutatót is közlünk.

SzU 1900. november 9.

17. Sz. Gyula. Igaza van. Kérdésem verset Sal Margit kisasszony írta, Gyulán lakik. – Igen, a volt polgármester unokahúga. Ady Endre mikor megy Gyulára, nem tudom.

SzU 1900. november 18.

18. S. Gy. (Gyula) ... 3. Ady Endre most Debrecenben volt. Írjatok neki, s hívjátok meg újból. Hátha elmegy.

SzU 1900. november 24.

19. S. Gy. (Gyula). Ugyan, ugyan! A szarvasi színügyi bizottság határozata *megjelent*, a verset leadtam, az a nyomdában sikkadt el. Mindig szívesen látlak, sőt kérek, írj. Ady Endre üdvözl, legközelebb meglátogat. Mikor? Majd megírja. Küldöttség nem kell.

SzU 1900. november 26.

20. J. (Helyben) Ady Endre verskötetete egy-két nap alatt kész, és rövid idő alatt megkapják a díszesen kiállított könyvet az előfizetők.

Sz 1901. január 1.

21. B. B. (Helyben). Ady Endre könyve, Még egyszer, jan. 15-én jelenik meg, s bizonyára irodalmi esemény lesz. Ebben a verskötetben elsősorban az író küzd önmagával, hogy kivájjja magát a kor hangulatából, mely [*] csak féligazságokat szeret kimondani s meghallani. Ady Endre úgy mond meg mindent, amint a dolgokat látja, bátran [**], nem törődve azzal, hogy a féligazságokhoz szokott tömegnek tetszik-e vagy sem. Helytáll küldésében [!], nem opportunus, nyílt és őszinte – a talajt készíti elő a jövő eszmék számára. Nem gyöngéd álmodozás az ő kötete, nem kérőzködés. Ellenkezőleg. Tüzes versek, viaskodó szellem nyilatkozata: A gondolkozó, érző s életfilozófiával bíró embereknek esemény, élvezet. A megrendelést eljuttatjuk a szerzőhöz (Szabadság szerkesztősége, Kossuth utca).

SzU 1901. január 14.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

Ady Lajosné	Ady Lajosné: Az ismeretlen Ady. Bp. [1942.]
AEL	Ady Endre levelei I–III. Szerk. Belia György. Bp. 1983.
AEM I.	Ady Endre művei I. Összes versek. Bp. 1977.
AEÖN	Ady Endre összes novellái. Bp. 1977.
AEÖPM	Ady Endre Összes Prózai Művei I–XI. Bp. 1955–1982.
AEÖV I.	Ady Endre összes versei I. Bp. 1969.
AEÖV II.	Ady Endre összes versei II. Bp. 1988.
AI	Ady Endre: Az irodalomról. Bp. 1961.
A-k	Ady-könyv. Bp. 1924.
AL	Ady Lajos: Ady Endre. Bp. 1923.
AM	Ady-Múzeum I–II. Szerk. Dóczy Jenő és Földessy Gyula. Bp. 1924–1925.
BH	Budapesti Hírlap
BN	Budapesti Napló
D	Debreczen
DE	Debreczeni Ellenőr
DFL	Debreczeni Főiskolai Lapok
DH	Debreczeni Hírlap
DNÉ	Debreczen-Nagyvárad Értésítő
DRU	Debreczeni Reggeli Újság
FL	Ady Endre: Fekete lobogó. Bp. 1950.
Ha	Ha hív az acélhegyű ördög. Nagyvárad 1927.
Hegedűs	Hegedűs Nándor: Ady Endre nagyvárad napjai. Bp. 1957.
Isz	Ady Endre: Ifjú szívekben élek. Bp. 1958.
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
J	Ady Endre: Jóslások Magyarországról. Bp. 1958.
Kf	Költészet és forradalom. Bp. 1969.
Kovalovszky	Kovalovszky Miklós: Emlékezések Ady Endréről. I–III. Bp. 1961, 1974, 1987.
MH	Magyar Hírlap
MI	Ady Endre: Művészeti írások. Bp. 1987.
Mj	megjelent
MSz	Magyar Szó
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
N	Nagyvárad
Na	Ady Endre: A nacionalizmus alkonya. Bp. 1959.

NFU	Nagyvárad Friss Újság
NN	Nagyvárad Napló
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
PH	Pesti Hírlap
PI	Ady Endre: Publicisztikai írásai I–III. Bp. 1977.
Pi (R)	Ady Endre: Publicisztikai írásai (Magyar Remekírók) Bp. 1987.
PN	Pesti Napló
Pp	Ady Endre: Poéta és publikum. Bukarest 1967.
Sz	Szabadság
Szi	Ady Endre: Színház. Bp. 1980.
Szil	Szilágy
SzÜ	Színházi Újság
UH	Ady Endre: Az új Hellász. Bp. 1920.
Vál	Ady Endre: Válogatott cikkei és tanulmányai. Bp. 1954.
Vp	Ady Endre: Vallomás a patriotizmusról. Budapest 1959.
VT	Ady Endre: Vallomások és tanulmányok. Bp. 1944.
Zs	Ady Endre a zsidóságról. Nagyvárad 1918.

ELŐSZÓ A JEGYZETEKHEZ

Ady Endrét az irodalom és a tágabb közvélemény is sokáig csak költőként tartotta számon. Az első korai próbálkozások után 1942-ig csak szórványos kísérletek történtek az Ady-publicisztika kiadására.

Ady életében csak egyetlen kis füzetnyi jelent meg belőle 1911-ben Vallomások és tanulmányok címen a Nyugat kiadásában. Mindössze négy nagy esszéjét tartalmazta.

Hegedűs Nándor említi ugyan visszaemlékezésében (Kovalovszky II. 572., ill. 589.), hogy Fehér Dezső már 1913-ban össze akarta gyűjteni Ady cikkeit, és e célból Fehérnek a NN 1913. ápr. 3-i számában közölt cikke (AEÖPM XI. 155–561.) szerint Adyt Nagyváradra várták, hogy maga válogassa ki a cikkeket. Ady el is ment, de a tervből nem lett semmi. (A kötettervről l. AEÖPM XI. 621–22.)

A Károlyi-forradalom alatt látott napvilágot Fehér Dezső vékony kis füzete, a Zsidó renaissance-könyvtár 10. köteteként, melynek címe Ady Endre: A zsidóságról. 1919 [1918 dec.]. Mindössze 20 cikket tartalmaz a legjobb váradi írások közül. Ezt követően Fehér Dezső 1927-ben terjedelmesebb kötetet adott ki Nagyváradon Ha hív az acélhegyű ördög... címmel, mely ugyancsak Ady nagyváradi publicisztikai írásaiból tartalmaz egy, az előbbinél bővebb és már nem csak tematikus válogatást, Fehér Dezső kommentárjaival. Ennek a kötetnek 4. oldalán említi Fehér Dezső, hogy 1917-ben Adyval Csucsán megbeszélte újságcikkeinek összegyűjtését, és az ötlet nagyon tetszett Adynak. Ugyanitt említi Fehér, hogy el is készítette „Ady Endre újságírói és publicisztikai írásai”-nak kéziratát, a Tanácsköztársaság alatt benyújtotta a Szellemi Termékek Tanácsának, ahonnan azonban a Tanácsköztársaság bukása miatt nem kapta vissza, és máig sem került elő. (Vö. Kovalovszky II. 590.)

Ezután még két kísérletről tudunk. Az egyik Emőd Tamásé, aki ugyancsak a nagyváradi cikkeket gyűjtötte össze. Ez feltehetően azonos az 1913-ban tervezet gyűjteménnyel, mivel Emődnek egy 1913. szept. 10-én Adyhoz írt levelében (Ady Lajosné 258.) arról van szó, hogy a gyűjtést ő fogja elvégezni. Hatvány Lajostól megkaptam ennek a tervezett gyűjteménynek töredékes kéziratát, melynek címlapján a következő áll: „Ady Endre újságcikkei a nagyváradi lapok 1900, 1901, 1902, 1903. évi számaiból. Emőd Tamás tulajdona.” A gyűjtemény a Szabadság kivágott és felragasztott cikkeit tartalmazza, természetesen csak az aláírt cikkeket, és azokat sem teljes számban, a NN cikkeit pedig Emőd kézírásos másolatában és még hiányosabban.

Égészen nagyszabású, teljességre törekvő gyűjteményt készített elő Kárpáti Aurél. Ő már a Szilágytól a Nyugatig és a Világig valamennyi újságból kigépelte az Ady-cikkeket, és ezek a gépelt másolatok az MTA Könyvtárának kéziratárában K 12/24–224 és K 13/1–108 jelzet alatt meg is találhatóak. A gyűjtemény természetesen nem teljes, a kritikai kiadás tizenegy kötete ennek többszörösét tartalmazza. Arra nézve sincs adatunk, hogy miért nem került kiadásra a gyűjtemény. 1960-ban Márffy Ödön özevegétől került a MTA birtokába. Feltehetően még Csinszka életében, tehát 1934 előtt készült a kiadásra Kárpáti.

A húszas évek első felében Reiter László, az Amicus Kiadó tulajdonosának érdeméből több bibliofil kiadás készült Ady cikkeiből. Itt jelent meg 1920-ban a 31 cikket tartalmazó Új Hellász Kozma Lajos fametszeivel. 1924-ben ugyancsak az Amicus hozta ki Ady párizsi cikkeinek gyűjteményét Földessy Gyula válogatásában *Levelek Párizsból* címmel. Az 1924-ben ugyancsak az Amicus kiadásában megjelent Ady-almanach és Ady-könyv is tartalmaz néhány újságcikket. Egy-egy Ady-cikk bibliofil kiadását is vállalta ez a kiadó. 1924-ben *Levél az apámhoz – Újházi Ede* c. két cikke, valamint *Morituri (Ismeretlen Korvin-kódex margójára)* c. esszéje, 1925-ben pedig *Levél az öcsémhez* c. cikke jelent meg ilyen formában.

Hosszú szünet után 1936-ban jelent meg az Athenaeumnál a Jóslások Magyarországról – Tanulmányok és jegyzetek a magyar sorskérdésekről c. kötet Fėja Géza válogatásában. Ez az első nagyobb hatású gyűjtemény már szélesebb körök figyelmét irányította rá Ady publicisztikájára.

Ennek ellenére a legközelebbi publicisztika kiadás csak 1942-ben jelent meg: A tegnapi Páris. (Sajtó alá rendezte Kovách Aladár. Bolyai Akadémia)

1942-ben kapott megbízást Földessy Gyula az Athenaeumtól Ady összes prózai műveinek összegyűjtésére is. (Az összkiadás első kötete, a versek már 1930 óta többször, a második kötet, az összes novellák pedig 1939-ben jelent meg.) A hét kötetre tervezett összkiadás harmadik, de első publicisztikai kötete *Vallomások és tanulmányok* címmel 1944-ben jelent meg, a második Párisban és Napfényországban címmel 1949-ben. A további program azonban – az eredetileg tervezett kötetek (Hétről hétre s napról napra, Lázban ég a világ, A história műhelyében) helyett – a kritikai kiadás terve miatt is módosult.

A kritikai kiadásig megjelent még néhány tematikus válogatás:

A fekete lobogó. Szerk. és bev.: Földessy Gyula és Király István. Franklin, Bp. 1950.

Petőfi nem alkszik. Testvériség-Egység K., Újvidék, 1954.

Ady Endre válogatott cikkei és tanulmányai. Sajtó alá rendezte Földessy Gyula. Bp. 1954.

Meg kell még említenünk az 1945-ben megjelent A forradalmi Ady c. antológiát, mely szintén tartalmazott néhány cikket (Szakasits Árpád előszavával. Válogatta: Erdődy János és Szalai Sándor. Népszava kiadás.)

1955-ben indult meg az újságcikkek és tanulmányok kritikai kiadása az Akadémiai Kiadónál Földessy Gyula szerkesztésében. A kritikai kiadás

köteteinek sorrendjét, valamint az ezután megjelent válogatások adatait
1. Vitályos László–Orosz László: *Ady-bibliográfia 1896–1977* (Az MTA
Könyvtárának Közleményei, 1980) c. kiadvány 19–24. lapjain.

A második kiadás elé

Ady összes prózai műveinek új kiadása azért vált szükségessé, mert az I. kötet megjelenésétől az utolsó, XI. kötet elkészültéig eltelt 27 esztendő alatt szükségképpen rengeteg új adat, dokumentum, sőt Ady-írás is napvilágra került, továbbá néhány adat tévesnek bizonyult, és néhány Ady-írás hitelessége kétségessé vált. Sokszorosan ez a helyzet az I. és II. kötet esetében, mely különösen sok olyan problémát vetett fel, mely használhatóságát megnehezíti.

A sajtó alá rendező, Földessy Gyula óriási munkát végzett, de nem számolt a korabeli újságírásnak azzal a gyakorlatával, hogy a vidéki lapok pesti vagy más vidéki lapokból ollózott cikkeket közöltek névtelenül, s így többnyire azon az alapon ítélte Adyénak a névtelen cikkeket, hogy azok megközelítik-e a jelzett Ady-írások színvonalát és eszmeiségét. Még a stíluskritikát is csak nagyon felületesen alkalmazta. Így aztán több olyan cikk is megjelent a kötetben, melyről az alaposabb kutatás kiderítette, hogy nem lehet Ady-cikk, vagy éppen átvétel más lapokból. Emellett a szignált cikkek közül is kimaradt néhány. Nem szerepeltek továbbá az első kiadásban Ady publicisztikai zsenyéi az Ifjúság c. zilahi diáklapból és a Vihar c., Zilahon készült egyetlen számban megjelent trefás lap cikkei. Átnéztük Ady debreceni tartózkodásának idejéből a Debreczeni Ellenőr c. lapot, melyben versei jelentek meg, a Debreczen–Nagyváradai Értesítőt és a Debreczeni Újságot. Ezekben nem találtunk Ady-cikkeket. Átnéztük továbbá a nagyváradai periódusból a Szabadságon kívül a Nagyvárad Színházi Újságot is, melyben több Ady-cikket találtunk. Sajnos, a Nagyvárad Friss Újság 1901-es évfolyamát nem volt módunkban átlapozni, mert sem magyarországi, sem pedig romániai könyvtárakban nem maradt fenn.

A kritikai kiadás I. kötetének megjelenése után, 1955-ben az Akadémiai Kiadó ankétot hívott össze, melyen Földessy Gyula tartotta a beszámolót. (Az ankét anyaga megjelent: It 1955. 52–61.) Hozzászóltak Benedek Marcell, Bóka László, Bölöni György, Dutka Ákos, Hatvany Lajos, Hegedűs Nándor és Lengyel Géza. Mindannyian örömmel üdvözölték a kiadás megindítását, de, Földessy érdemeinek hangsúlyozása mellett, több észrevételt tettek. Így Hegedűs Nándor hiányokra is rámutatott, és később a kiadó részére össze is írta az I. és II. kötet nagyváradai cikkeinek hiányait, felsorolta továbbá a szerinte alaptalanul Adynak tulajdonított cikkeket. Rámutatott más felszólalókkal együtt a jegyzetek hiányosságaira és hibáira is. Hegedűs Nándor ezeknek a hiányosságoknak egy részét pótolta két, Adyról szóló könyvében. (Ady Endre Nagyváradon. Bp. 1956. és Ady Endre nagyváradai napjai. Bp. 1957.) Ezen kívül pótkötet kiadását is tervezte az I. és II. kötetből kimaradt nagyváradai cikkekből. Új kiadásunk sok tekintetben támaszkodik Hegedűs Nándor kutatásaira

és kéziratban maradt pótkötet-tervezetére. Természetesen felhasználtuk Földessy jegyzeteit is az első kiadásból.

Az I. kötet első kiadása után megjelent kritikák is segítették munkánkat, így különösen: Komlós Aladár: Észrevételek az „Ady Összes Próza Művek I.”-hez (Művelt Nép 1955. aug. 14.), Kovalovszky Miklós kritikája (ItK 1956. 204–218.) és Szabolcsi Miklós írása (MTA I. OK 1956. 10. köt. 1–2. sz. 208–219).

Hasznos kiegészítéseket közölt a I. kötet anyagához Áfra János is (It 1970/4. és It 1972/1.). A fiatal Ady Endre egy színikritikusi afférja c. cikkében (It 1972/1. 167.) foglalt megjegyzéseit azonban nem látjuk bizonyítottnak. Áfra szerint Ady írta volna a DH 1899. febr. 18-i számában a Műkedvelő előadás c. kritikát, melyben egy mondattal az előadás prológusát becsmérelte. („A prológus azonban kissé hülyének tűnt fel.”) A kritika ellen a prológus szerzője, Szini Péter helyett Tar Zoltán tiltakozott a DRU-ban, súlyosan megtámadva a kritika szerzőjét. Semmi sem vall azonban arra, hogy a kérdéses kritikát Ady írta. Színtelen felsorolása az előadás műsorának, a rekriminált kitételtől eltekintve csupa dicséző jelzővel. Csaknem bizonyosan cáfolja Ady szerzőségét, hogy a lap febr. 20-i számában ugyanannak az előadásnak a második kritikáját (Szj.) jelű kritikust írta ugyanolyan értelemben, mint az elsőt. Nyilván azért tette ki betűjelét a néhány soros kritika alá, mert a febr. 20-i DRU-ban már megjelent Tar Zoltán támadása. Nem áll továbbá Áfrának az az állítása, hogy a DH színházi kritikáit mindig Ady írta. Írt ilyet Sipos Béla is, és ő maga is említi az sz-j. jelű kritikust, kinek betűjelét Szombathy János nevével fel is oldja. Az sem valószínű, hogy Ady ne válaszolt volna Tar Zoltán valóban sértő cikkére, és meglegedett volna a provokálással.

A kritikákban említett, feltételeesen Adynak tulajdonított cikkeket gondos szövegkritikai vizsgálat alá vetettük, és azokat, melyeket hitelt érdemlően indokolni tudtunk, felvettük a gyűjteménybe. Nem cáfoljuk azonban egyenként azokat, melyeket nem látunk bizonyítottnak.

Az első kiadás gyakorlatától eltérően függelékben közöljük azokat a névtelen cikkeket, melyeknek szerzőségét nem tudjuk kétséget kizáróan megindokolni. A névtelen cikkek szerzőségét, akár főszövegben, akár pedig függelékben közöljük őket, a jegyzetben lehetőleg konkrét tárgyi indokkal támasztjuk alá, és csak ilyenek hiányában folyamodunk stílári indokokhoz. Ezeket az elveket követtük már a kritikai kiadás III. kötetétől kezdve.

Ugyancsak függelékben közöljük a szerkesztői üzeneteket is, és pedig külön azokat, melyeket Ady fogalmazott vagy neki tulajdonítunk, és külön azokat, melyek rá vonatkoznak.

Az első kiadásban közölt névtelen cikkek közül az alábbiakat hagytuk el a következő indoklással (az első kiadás számozását követjük):

1. Szerelmi tragédia. Szil 1897. febr. 7.

A -di szignó nem Adyé, hanem Somogyi Endréé, aki Bandi néven is szignálta cikkeit. L. A Függelék III.-ban közölt 3. sz. szerkesztői üzenetet.

98. A fővárosi kritika. D 1899. máj. 29.

Nem bizonyítható, hogy a DEBRECENI gyulai pál szignó Adyt takarja. Debreceni dolgokban inkább bennfentes ember írhatta, nem az újdonsült debreceni Ady. Kovalovszky szerint sem Adyé (ItK 1956. 209.)

121. Tiszta választás. D 1899. júl. 22.

A B. szignó a D-nél Bartha Mór szerkesztő betűjele. Ezt használja ápr. 21-i és 13-i cikke alatt is.

132. Emlékezzünk régiekről. D 1899. aug. 26.

A túlságosan dagályos stílus, a nála szokatlan -ván, -vén ige-névi alakok mind Ady ellen bizonyítanak.

143. Katonatisztek fizetés-javítása. D 1899. okt. 18.

Ugyancsak a B. szignó zárja ki Ady szerzőségét.

163. és 167. Hétről hétre. Sz 1900. jan. 28., és Sz 1900. febr. 12.

A rovatot Nagy Endre szerkesztette, aki csak május végén távozott a laptól. Ekkor vette át Ady a rovatot, mint ezt máj. 27-i Hétről hétre c. cikkében bejelenti: „A toll pedig gazdát cserélt.”

267. Csongor és Tünde. Sz 1900. dec. 2.

Mint Komlós Aladár említett bírálatában megállapítja, a cikkben hosszú részletek Gyulai Vörösmarty-életrajzból valók. Egyébként is az ilyen tipikusan filosz cikk nem vall Adyra.

278. Újságírók és színészek. Sz 1900. dec. 30.

A túlságosan elnyújtott és körülményes stílusú cikk inkább Biró Lajosra vall, semmint Adyra. Nincsen benne egyetlen Adyra jellemző stiláris sajátosság sem.

300. Szent-Antal kultusz. Sz 1901. jan. 26.

Tartalmából világos, hogy kolozsvári újságíró írta, és eredetileg kolozsvári lapban jelent meg.

317. Korrektorunk és az Akadémia. Sz 1901. márc. 3.

Lengyel Géza meggyőző indoklása szerint (i. m. It 1955. 31.) nem Ady-írás.

320. Hámán napja. NN 1901. márc. 6.

Semmi sem indokolja, hogy Ady, aki ekkor még a Sz belső munkatársa, névtelen cikket írjon a NN-ba.

333. Apró vulkánok. NN 1901. ápr. 2.

Részben ollózás a Szegedi Napló márc. 31-i számából.

347. Szegény Jonathán. Sz 1901. ápr. 27.

Az (f. m.) szignó Adynak tulajdonítása semmivel sem indokolható. Stilárisan sem vall Adyra.

Az első kiadásból két cikket, mivel azok szorosan kapcsolódnak egy-egy cikk jegyzetéhez, a jegyzetekben közlünk, annak ellenére, hogy bizonyíthatóan Ady-írások:

Két nyilatkozat. D 1899. nov. 17.

Nehezen épülő templom. Sz 1901. márc. 29.

Néhány más cikket óvatosságból a kétes hitelűek között, függelékben és a jegyzetek közt közlünk. Ezeket külön nem soroljuk fel. Az olvasó megtalálhatja a tartalomjegyzékben, illetve a jegyzetekben magyarázatképp közölt vagy kétes hitelű Ady-cikkek mutatójában.

A kötetünk átfogta periódusban (1894–1901. máj. 8.) a következő lapok munkatársa volt Ady:

Ifjúság. 1893–94. Könyomatos diáklap Zilahon. Fel. szerk.: Luna (Elekes Károly); főmunkatárs: Pozsonyi János és Ady Endre. Egyetlen száma maradt fenn az MTA Kézirattárában (Ady-gyűjtemény K 15/28). Elekes Károly emlékezése szerint (Kovalovszky I. 486.) 1894. febr. 5-től 23 héten át hetenként egy száma jelent meg. Ebből csak az első szám maradt fenn. Elekes szerint, aki 1943-ig őrizte a lap összes számait, Adynak hat vagy nyolc verse s egy-két prózai műve jelent meg benne. Azonban Elekes sem tudja biztosan megjelölni ezeket a prózai írásokat. Petri Mór Elekes még meglévő példányai alapján kiírt néhány verset és egy prózai cikket. Ezeket közölte az Újság 1930. dec. 25-i számában. Innen vettük a Függelékben közölt, Az ifjúság kirándulása c. cikket. Elekes említ még egy márc. 15-i „y” jelű cikket is, amely azonban az elveszett számokban jelent meg, és Petri sem másolta ki.

Szilágy. Zilah. Szilágy vármegye hivatalos lapja. Fel. szerk.: Kincs Gyula; segédszerkesztő: ifj. Kapus Sámuel. (1897. márc. 21-től csak Kincs Gyula szerepel a lapon, 1898. febr.-tól ismét Kincs és Kapus Sámuel.) Liberális, szabadkőműves orgánium volt. Ady 1897. szept.-től 1898. júl. 24-ig írt bele rendszeresen. Később is jelentek meg benne elvéve cikkei.

Ady szignói a lapnál: Adieu Bandi, Erdneyda, Diband

Vihar. 1898. ápr. 2. Budavölgy. Fel. szerk.: Rátky. Egyetlen száma jelent meg a zilahi műkedvelők Herczeg: A három testőr c. darabjának előadásán két felvonás között. Címe onnan ered, hogy Herczeg darabjában szerkesztenek egy Vihar c. lapot Budavölgyön, és a darabban szereplő lap szerkesztőjét hívják Rátkynak. A Vihar c. tréfás lapnak egy példánya maradt fenn az MTA Kézirattárában (Ady-gyűjtemény K 15/29). Az Ady-nak tulajdonítható kis közleményeket a Függelékben közöljük.

Debreczeni Reggeli Újság. Fel. szerk.: Zoltai Lajos; főmunkatárs: Szini Péter. Kormánypárti liberális orgánium. Ady 1898. szept. 21-től dec. 22-ig a lap munkatársa.

A DRU 1899. máj. 20-án megszűnt, ill. fuzionált a Debreczeni Ellenőr c. lappal, mely ezentúl reggel is megjelent. A DE-ben azonban csak verset publikált Ady.

Ady újabb szignói: A. E., Adieu, A-y E-e, A- -e., Dybandi, (a. e.), a. e.

Debreczeni Hírlap. Fel. szerk.: Kutasi Imre. Harciasan kormánypárti, dinasztiahű lap. Ady 1898. dec. 22-től 1899. áprilisig a munkatársa. Ady belépését a laphoz a következő hír jelenti 1898. dec. 31-én: „Változás a szerkesztőségben. Öszinte sajnálattal tudatjuk t. Olvasóinkkal, hogy a lapunk belmunkatársa, Kronhauser Antal úr szerkesztőségünkéből kilépett, miután igen előnyös alkalmazást nyert Nagyváradon, szülővárosában. Helyette a debreceni fiatal újságírói nemzedék rokonszenves és szép versei után máris nagy népszerűsége szert tett tagja, Ady Endre úr lépett. Ajánljuk őt a közönség figyelmébe.”

Ady újabb szignói: Bandi, (a-e.), (a.), B., (A.), (A), -d

Debreczeni Főiskolai Lapok. Fel. szerk. 1898. okt. 31-től 1899. ápr. 15-ig: Sipos Béla, főmunkatársak: Ady Endre és Kiss Árpád. Kiadóhivatal főnöke: Mohácsy János. Ellenzéki diáklap. Ady 1899. jan. 20-tól febr. 25-ig ír bele.

Ady újabb szignója: Dyb-Andi

Debreczen. Fel. szerk.: Bartha Mór; főmunkatárs: dr. Király Péter.

Kiadó: Hoffmann és Kronowitz. Harcos függetlenségi lap. Ady 1899. ápr. 25-től 1899. dec. 2-ig a munkatársa. Ady belépését a következő hír közli a lap 1899. ápr. 25-i számában: „Szerkesztőségünk köréből. Farkas Mihály, ki 8 hónapig keresztül volt lapunk buzgó belmunkatársa, e hó 15-én megvált lapunktól, s az Esti Hírlap szerkesztőségébe lépett be. Helyét a Debreczeni Hírlap belső dolgozótársa, Ady Endre foglalta el. Hisszük, hogy olvasóközönségünk örömmel fogadja Ady Endre új munkatársunkat, ki szép versei, tárcái és szellemes karcolatai révén kedvence volt a DH olvasóinak.”

Ady újabb szignói: Dyb., a, Andi, E. és feltehetően bi.

A debreceni lapoknak az OSzK-ban hiányzó számaint Kun András volt szíves átnézni Debreczenben, amiért itt is köszönetet mondok.

Szabadság. Nagyvárad. Alapítva: 1874. jún. 17. Ady idejében főszerk.: Szunyogh Szabolcs, fel. szerk.: Hegyesi Márton. Laptulajdonos: Laszky Ármin. A lap politikai irányra harcosan Tisza-párti szabadelvű. Ady 1900. januártól 1901. máj. 8-ig volt a munkatársa. Belépését 1900. jan. 3-án A szerkesztőségből c. hírcikk közli: „Ady Endre újságíró kollégánk, aki nemcsak a legutóbb megjelent verskötetével, hanem fővárosi és debreceni zsmnalisztikai működésével is szép nevet vívott ki magának, Nagyváradra költözött, és mint belső dolgozótárs, szerkesztőségünk kötelékébe lépett.” A Sz reggeli lapnak indult, 1900. júniustól este 7-kor jelent meg. 1901. máj. 18-án jelenti a lap Ady kilépését: „A szerkesztőségből. Ady Endre hírlapíró társunk a Szabadság szerkesztőségének kötelékéből kilépett.” Ady kilépésére vonatkozólag l. a Függelék II. 34. sz. jegyzetét.

A Sz Budapesten hiányzó számaint (1900. jan. 30., jún. 13., jún. 30., okt. 4., okt. 30., 1901. jan. 4., márc. 28. 5-6.) Indig Ottó volt szíves átnézni Nagyváradon, amiért ezen a helyen is köszönet illeti.

Ady Nagyváradra kerülésének nagy irodalma van. A regényes fel-dolgozásokat nem említve l. Bóka László: Ady Endre élete és művei I. Bp. 1955. 147., Hegedűs Nándor: Ady Endre Nagyváradon. Bp. 1957. 33-35., Pásztor Bertalan visszaemlékezését (Kovalovszky II. 247-250.), valamint kötetünkben a Függelék II. 4. sz. jegyzetét. A különféle források megegyeznek abban, hogy Pásztor Bertalan volt a közvetítő.

Nagy segítségemre volt a nagyváradi sajtóviszonyok megismertetésével Lengyel Géza Ady a műhelyben c. könyve, annál is inkább, mert 1904-től ő maga is a Sz-nál dolgozott szerkesztőként, mint Hegyesi Márton utóda.

Ady belépésekor a Sz-nál dolgozott Nagy Endre egészen 1900. május végéig. Biró Lajos ez év márc. 20-án lép a szerkesztőség kötelékébe, azonnal mint segédszerkesztő, Pásztor Bertalan helyére, aki ekkor a városhoz szerződött. Mindezt azért fontos a bevezetőben leszögezni, mert a névtelen cikke azonosításánál figyelembe kell venni a két kiváló újságíró jelenlétét.

A szerkesztőség egy napját szemléletesen írja le a Sz névtelen szerkesztői üzenete az 1900. márc. 31-i számban. Mivel ebből jól megismerhetjük azt a légkört, melyben Ady a Sz-nál dolgozott, és mert az sincs kizárva, hogy maga Ady fogalmazta, az alábbiakban teljes terjedelemben közöljük.

A műhely titkai

– Szerkesztői üzenet –

M. J. kisasszonynak (Nagyvárad) Valóban zavarba ejtett bennünket kérésével. Mert mi, újságírók, mindenről és mindenkiről szívesen írunk, csak magunkról nem. Vegye ezt szerénységnek, vagy ha úgy tetszik, a titokzatosság után való törekvésnek.

Kegyed azonban oly szépen tud kérni, hogy mi nem tudunk ellentállani, és íme, egyik tárgyilagosságáról híres munkatársunkkal beszélgetjük el, hogy hogyan is készül a Szabadság. És ezennel át is adjuk a szót e munkatársunknak. Az ő társaságára bizzuk kegyedet, és bízunk benne, hogy nem lesz unalmas társalgó a fiú. Beszéljen tehát ő.

Reggel nyolc óra. A szerkesztőségi szoba egy kis banalitással feldúlt csataterhez hasonlítható. Asztalon, asztal alatt szétszórt papírdarabok. A plafon szögein melankolikusan csüng le egy oda akasztott dolgozókabát. Azt valamelyik hóhéraj hajlamos munkatárs kötötte föl oda az éjjel.

A pamlagon egy rokonszenves ifjú alszik nyitva felejtett szájjal. Közében egy alanyi költemény első két strófája. A rokonszenves ifjú megrázókódi és hirtelen talpra ugrik.

– Hol vagytok? – kérdi kevés leleményességgel, de annál több álomsággal.

Megnézi az óráját, aztán zavartan vakarja meg hajdús fejét.

– Teringette! Már megint elaludtam!

A rokonszenves ifjú inspekciós volt az éjjel, és a legutolsó fővárosi távirat után szállotta meg az ihlet. Ledőlt tehát egy kis költői merengésre – így esett meg a dolog. No, de nem kell őt nagyon sajnálnunk. Hazamegy és fogadom, hogy délutánig úgy alszik majd, mint a duda.

Tíz óra. A szolga már elvégezte a takarítás munkáját. Kérem, ne tessék e munkáról kicsinylőleg gondolkozni. A szerkesztőségben a takarításhoz nagy intelligencia szükséges. A szerkesztőségi szolga szakértő szemmel válogatja ki a szemétből az értékesebb kéziratföredékeket, ellenben irgalmatlanul söpri össze a tavasz verseket. Valóságos Sarcey.

Bejön segédszerkesztőnk, Biró Lajos. Mindenekelőtt is átnézi a helyi lapokat, és napról napra elégytlen konstatálja, hogy nem „maradtunk le”. Mert a segédszerkesztők mindig arról álmodnak, hogy az ellenlap lefózi őket valami hallatlan szenzációval.

Aztán hozzálát a holnapi laphoz. Első a tárca. Az asztalfiában van bőven novella, csevegés. *Fővárosi szerkesztőségünk* legnagyobb íróink műveit özönével küldi hozzánk. Aztán itt vannak a szárnypróbálgatások. Szegény segédszerkesztő dolga, hogy átolvassa azokat. Bizony, száz közül ha beválik egy!

Vidéki levelezőinktől is ilyenkor érkeznek be nagyobbára a tudósítások. A segédszerkesztő átnézi őket. Az egyikből lesz szenzációs cikk, a másik papírkosárba kerül.

Most azután délutánig szünetel a munka. Addig van kézirat elég.

Délután öt órára megelevenedik egyszerre a redakció. Jönnek be sorba a munkatársak, mint a méhek: megrakodva friss hírekkel a törvényszéktől, a városháztól, a megyétől. Hanem azért mindegyik panaszkodik

és szidja a szűkös termést. Különösen a rendőri riporter ül asztalhoz komor arccal:

– Hallatlan! Mindössze egy öngyilkosság – marólúggal! És egy betörés – rendőri közbenjövettel!

Egyszerre csönd lesz a redakcióban, a felelősünk jön be. Hegyesi Márton. Ő még a bohémek birodalmában is imponál. Imponál a jóságával. Már gondosan átolvasta az összes lapokat. Az érdemesebb eseményeket átdolgoztatja, aztán belefog a vezércikk megírásába, ha ugyan vezércikkírónk nem küldtek már be helyette. Dr. Berkovits Ferenc, Hlatky Endre, dr. Várady Zsigmond, dr. Radó Ignác és még több nagyváradai fényes név gondoskodik a helyettesítéséről. Azonkívül a fővárosi szerkesztőség tagjai naponta expressz küldik be legújabb politikai értesítéseiket. Sőt gyakran van meg az az örömről, hogy főszerkesztőnk, Szunyogh Szabolcs küldi be karakterisztikus irányú vezércikkeit.

– A – á – áh!

Kegyed ásit kisasszony? Valóban unalmas is volna a lap, ha csak ennyiből állana. De a segédszerkesztő éles szeme észreveszi a hiányokat. Ki is adja rendeleteit:

– Kérlek, Nagy Endre, írd meg a kórt.

– Kérlek, Ady Bandi (ő már, hiába, Bandi marad nekünk) írd meg a verset.

Este fél nyolc órakor súlyos paksamétát dob a segédszerkesztő asztalára a levélhordó. A fővárosi szerkesztőségünk expressz tudósításai. Segédszerkesztőnk meghökken a nagy kézírathalmaz láttára. Az előbb még azon drukolt, hogy nem lesz mivel betölteni a lapot. Most pedig kétségbesetten kiált föl:

– Hatalmas Isten! Nem férünk be!

Hanem azért – csodák-csodája! – „beférünk” mégis, bár a „metteur en page” (magyarul *metrompás*) váltig sír, hogy az ő szedői menten fölláznának, ha még egy sornyi kézirat érkezik hozzá.

Pedig jön még. Szakadatlanul cseng a városi telefon: kérdezősködnek, híreket jelentenek, valaminek a közlésére kérik a szerkesztőséget. Azután budapesti tudósítónk csenget: gyorsan ceruzát a kézbe, gyorsírással jegyezni, valami szenzáció történt... Néha meg a bécsi telefon szólal meg: Halló! Guten Tag, Herr Kollegel... És a császárváros híreit kell jegyezni sietve, izgatott gyorsasággal, mert itt az idő valóban pénz.

Azután érkeznek egyre-másra a táviratok, amelyek a világ minden részéről elhozzák a nagyobb események híreit. Hajnalodik már, amikor az utolsó távirat megérkezik. Az inspekciónál álmosan veti papírra az utolsó sorokat, és azután leül írni egy verset Óróla, a hűtelenről...

(Természetesen a „vidéki levelezők” és a „fővárosi szerkesztőségünk” kegyes túlzás, mely a lap presztízst volt hivatva növelni.)

Színbázi Újság, Nagyvárad. Napilap. Szerk. 1900. okt. 17-én: Marton Manó, okt. 18-tól nov. 2-ig: Pillangó. 1900. nov. 2-től 1901. ápr. 30. főszerk.: Szűts Dezső. 1901. ápr. 30-tól jún. 16-ig fel. szerk.: Kaczér Vilmos. Ady 1900 novemberétől kezdve írt a lapba.

Szignója a lapban: A'dyné

Nagyvárad *Friss Újság*. Főszerk.: Halász Lajos. Krajcáros napilap függetlenségi színezettel. Sajnos az 1901. évfolyam sem Magyarországon, sem pedig Romániában nem maradt fenn. Ady 1901-ben Halász Lajos katonai gyakorlatra történt bevonulása alatt hat hétig vagy három hónapig szerkesztette a lapot. Ebből az időszakból csak 1901. ápr. 22-én megjelent Egy kis séta c. cikkét ismerjük, melynek az eredeti lapból kifényképezett szövege a nagyvárad Ady-múzeumban található.

Az átnézett lapokból a következő Ady-vonatkozásokat írtuk ki: (A versekre vonatkozó közléseket l. az AEÖV I-II. kötetében)

A DRU 1898. okt. 28-i számában olvashatunk előzetest Az ifjúság első felolvasó estélyéről [!], ahol kiemelik, hogy nov. 2-án „Ady Endre munkatársunk, ki verseskötetére a napokban hirdetett előfizetési felhívást, humoros elbeszélést olvas fel”.

A DRU nov. 3-i számában Az Irodalmi kör estélye címmel számolnak be Ady szerepléséről: „...Utána Ady Endre, lapunk munkatársa csevegett élénk alkalmasszerű kérdésekről oly szellemesen, aminőt tolla útján már rég ismer közönségünk. A zajos elismerésre rászolgált.”

Beszámol Ady szerepléséről a DNÉ nov. 6-i számában Díszgyűlés címmel egy Virgula álnevű szerző is.

A DRU 1898. dec. 15-i számában hírt adnak a Kollégium Csokonai-emlékünnepegyéről, ahol „Ady Endre, lapunk munkatársa pályadíjnyertes humoreszkjét olvasta fel, melynek tárgyához az impressziót az ismert Gyalui-eset adta meg, beleszöve egy pár irodalmi ferdeség szatírizálását”. A szóban forgó humoreszk, mely mint a DE dec. 10-i és a DRU dec. 11-i száma hírül adta, megnyerte a Kollégium Önképző Társulatának pályadíját: Gyurka mint poéta. Megjelent a DH karácsonyi számában. (AEÖN 1175.)

Beszámol az eseményről a DH dec. 15-i száma ugyancsak Csokonai ünnepély címmel. A megnyitó és a szavalatok után: „Ekkor lépett Ady Endre 3-ad éves jogász, poétalelkű ifjú a felolvasó asztalhoz, s egy finom, rendkívül szellemes, humoros csevegést olvasott fel. A kedves csevegés állandó derűtségben tartotta a díszes közönséget, s a fiatal szerzőt zajos ovációkban részesítették.” Ady felolvasásáról olvashatunk még a DE dec. 18-i és a DFL dec. 20-i (4.) számában is.

A DFL 1898. dec. 20-i (4.) számában Egyleti élet címmel számol be a Magyar Irodalmi Társaság dec. 11-i közgyűléséről, melyen Takács Endre Micihéz c. költeményét szavalta, majd ennek bírálata következett: „Legelőször Ady Endre 3 jh. bírálta a költeményt. Rámutat az újabb francia irodalom íróira, akik bármily realizmussal is munkálkodnak, oly túlságba nem esnek, mint az elszavalt költemény írója. Látszik a darabon, hogy nem rendes idegzetű ember gondolat- és érzelemvilágának megnyilatkozása, sőt oly túlzott erőltetése, nem is oly tiszta, ideális eszményért az érzelmeknek, melyek túlhevülésében még az Istent is megtagadja, kizárják a költeményből a valószínűséget és nem is tartja elfogadhatónak.”

A verset nem közlik, így csak Sipos Béla bírálatából tudjuk, hogy meséje a következő volt: Egy szép fiatal leányt mostohája kegyetlensége elűz a háztól, és elbukik az élet viharai között. Kihozza az író, hogy a leány teste elbukott, de lelke tiszta marad. Az örvényben találja meg a leányt

Alfréd, aki nőül óhajtja venni, de közelélp Isten sújtó keze, és a leány meghal. Ezért kiált fel a költő Isten létét megtagadva, mert imáját az ara megtartásáért – nem hallgatta meg. Végül Takács Endre visszautasítja a bírálatokat, melyek az „ő atheisztikus nézete ellen fordultak”.

A DFL 1899. jan. 20-i (5. sz.) számában Francia nyelv az akadémián c. cikkből megtudjuk: „Egy kisebb, franciául tanulni vágyó lelkes csapat kötött legújabbban egyezséget, hogy egymással – eltekintve a hivatalos érintkezéstől – társalogni csak franciául fog, hogy úgy némileg is elsajátíthassa ezt a világnyelvet, melyre oly nagy szüksége van.” A társaság tagjai közt olvashatjuk Ady Endre nevét is.

A DH 1899. febr. 15-i számában azt olvashatjuk, hogy Ady részt vett a jogász és tisztviselő kör jelmezbálján tengerésztszti köntösben.

A DFL 1899. febr. 25-én (7. sz.) -ácsy aláírással Egyről-másról címmel csevegést közöl, melyben a következőket írja Adyról: „Ady közös barátunknak egy idő óta iszonyúan elkeseredett a Múzsája – szoritják a hitelezők.”

A D máj. 4-i számában a következő hírt olvashatjuk Véres párbaj címmel:

„A péterfiai tornacsarnokban ma reggel 7 órakor véres párbaj folyt le. Egy hírlapíró és egy tartalékos huszártiszthelyettes állottak egymással szemben. Karddal intéztek el egy összeszólalkozást, s az eredmény mindkét részről szomorú.

Geréby Pál tartalékos tiszthelyettes tegnapelőtt egy színházi összeszólalkozásból kifolyólag provokáltatta Ady Endre hírlapírót, lapunk belső dolgozótársát. Az ügyet békés úton nem lehetvén elintézni, a megbízottak fegyverbírósaági döntés folytán kardpárbajban állapodtak meg.

A párbaj ma reggel folyt le a péterfiai tornacsarnokban. Ady Endre megbízottai Falk Richárd és Sipos Béla, Geréby Pálé pedig Dalmy Barna s Rásó János voltak.

A felek rendkívül hevesen csaptak össze. Mindjárt az első összebocsátásnál megtörtént a sebesülés, Ady Endre a fején kapott egy vágást, Geréb szintén ott. A párbaj után a felek kibékültek.

Állapota mindkettőnek elég súlyos, de komoly aggodalomra nem ad okot.”

A párbaj okáról és Ady és Geréby későbbi viszonyáról l. dr. Hegyaljai Kiss Géza emlékeztését. (Kovalovszky II. 66–67.)

A D máj. 6-i számában hír jelent meg Ady állapotáról: „Ady Endre, lapunk belső dolgozótársa, kinek csütörtökön reggel kardpárbaja volt, hétfőn ismét elfoglalja helyét szerkesztőségünkben. Kezelőorvosa, dr. Altmann Béla véleménye szerint, mivel sebláz nem állott be, minden bajon túl van. Munkatársunk állapota iránt különben városszerte nagy a részvét. Szerkesztőségünkben egész nap cseng a telefon, s kérdéseket intéznek hozzánk állapota iránt. A beteget különben elárasztják küldeményekkel, s ezek között nagy szerepet játszik az erősítő bor és cognac. A beteg poéta ezen az úton is megköszöni az ismerőseinek és jóakaróinak szíves érdeklődését.”

Beszámol a párbajról a DNÉ máj. 7-i száma is Véres kardpárbaj címmel.

A D 1899. máj. 27-i számában Végig a korzón c. névtelen cikkben olvashatjuk: „Különben saját külön poétánk ígéretet tett, hogy rímekben fog elbúcsúzni a korzó publikumától. Egy turpisságát azonban elárulom. A vers hangulatos leend, az bizonyos, de a vers refrénje az lesz, hogy fizessenek elő a verskötetére, mely a napokban hagyja el a sajtót.”

A D 1899. máj. 31-i számából megtudjuk, hogy Ady is részt vesz a kolozsvári diákkongresszuson, ahova a debreceni küldöttség azzal a szándékkal megy, hogy „a románok esetleges támadásai ellen szívvel-lélekkel védelmezik a magyar ifjúság ügyét, és igyekezni fognak az esetleges összeütközést kerülni, és úgy járnak el, hogy a debreceni ősi kollégiumhoz és annak ifjúságához minden tekintetben méltó legyen. Különben is garancia erre a kongresszusra menők névsora.” A kongresszuson, mely máj. 31-től jún. 4-ig tartott, többek közt részt vett Ady is.

Ady párbajügyének törvényszéki tárgyalásáról a D 1899. aug. 16-án Párbajvégtárgyalás címmel a következőket jelenti: „A debreceni kir. törvényszék szüneti tanácsa holnap fog ítélni Geréby Pál tart. huszárhadnagy és Ady Endre hírlapíró párbaja ügyében. Ady és Geréby ugyanis május 4-én színházi összeszólalkozásból kifolyólag kardpárbajt vívtak. Mindkét fél könnyebb testi sérülést szenvedett. A tárgyalásra be vannak idézve Ady Endre segédei, Falk Richárd és Sipos Béla – Geréby Pál segédei Rázsó János és Erber Ernő. Beidézte a törvényszék azonkívül a felek orvosait, dr. Altmann Bélát és dr. Czákó Zsigmondot.”

Aug. 19-én ugyancsak Párbajvégtárgyalás címmel a D a következő beszámolót közli: „Ady Endre hírlapíró és Geréby Pál párbajügyében csütörtökön délután hozta meg a törvényszék az ítéletét, melynek értelmében Geréby 8 napi, Ady 5 napi államfogház büntetést kapott. Geréby az ítéletben megnyugodott, Ady fellebbezett. Ugyancsak fellebbezést jelentett be a kir. ügyész az Ady büntetésének súlyosbitásáért.”

A D 1899. nov. 30-án Andrások, Andorok, Endrék címmel névnap i összejöveteletről számol be Tóth András szobrászművésznél, melyen Ady is jelen volt.

Ady párbajügyének a debreceni királyi táblán történt folytatásáról a NN 1900. máj. 10-i számában olvashatunk Elítélt hírlapíró címmel: „Párbajt vívott Ady Endre nagyváradi hírlapíró múlt évi május 4-én Debrecenben Geréby Pállal, egy színházi előadáson történt összeszólalkozásból kifolyólag. A debreceni törvényszék ezért Adyt 5 napi, Gerébyt nyolc napi államfogházra ítélte. Tegnap hirdette ki a nagyváradi kir. törvényszék Ady Endre előtt a debreceni királyi tábla ítéletét, amely helybenhagyta az I. fokú bíróság ítéletét. Ady Endre megnyugodott az ítéletben.”

A Sz 1900. jún. 27-i számában Lázár Vilmos tervezett lapjával kapcsolatban a következő Nyilatkozatot intézi Halász Lajos és Ady Biró Lajoshoz: „Biró Lajos úrnak, a Szabadság s. szerkesztőjének. Nagyváradon. Kedves barátunk! A Biharmegyei Iparosok Közlönye c. lapban Lázár Vilmos felelős szerkesztő úr által személyedet sértő cikk ügyében – megbízásodhoz képest elégtételt szerzendő – eljártunk, és erről a következőkben értesítünk.

Lázár Vilmos felelős szerkesztő úrral te szóba nem állhatsz, tőle lovagias úton elégtételt nem vehetsz, mert Lázár Vilmos úr a nagyváradi

rendőrségnél 1007/1900. sz. a levő akták szerint 6 rendbeli csalásért egy évi börtönrre volt ítélve, és ezen büntetését ki is töltötte.

Ezek után minthogy Lázár Vilmos felelős szerkesztő úr a te személyedet meg nem sérthette, ez ügyben további lépést feleslegesnek tartunk és részéről az ügyet befejezettnek nyilvánítjuk. Nagyvárad 1900. június 26.”

Dankó Pista a tiszteletére rendezett banketten az ünneplésekre hosszú verssel válaszolt, melyet a NN 1900. szept. 1-i száma közölt. Ebben a következő két strófa szól Adyról:

Ady-ra a világ kígyót-békát koholt
Azt mondják, kiirtja földről az alkoholt,
Utazik, felül egy légi omnibuszra,
Ahol szeszit talál, megissza egy szuszra.

De magasan jár már fent a légomnibusz,
Egyszer csak leesik, kifogy a spiritusz
Rossz volt a gépmester vagy tán a kazán?
Nem a, csak Ady úr nem spórol a hasán.

Megverselte Dankó többek közt még Fehér Dezsőt, Hoványi Gézát, Halász Lajost, Marton Manót, Biró Lajost, Szűts Dezsőt és Somogyi Károlyt.

A Sz 1900. szept. 2-i számának híre szerint (Affér egy cikk miatt) Ady ismét párbajsegéd volt: „A Szabadság augusztus 30-i számában A színház megnyitó ünnepe címmel megjelent cikk által dr. Kurländer Ede sértve érezte magát és dr. Fodor Gyula és dr. Konrád Béla által elégtételt kért Biró Lajostól, a Szabadság segédszerkesztőjétől, aki a cikket írta. Biró Lajos a maga részéről Halász Lajost és Ady Endrét nevezte meg megbízottai gyanánt. A megbízottak az ügy elintézésére nézve pisztolypárbajban állapodtak meg, kétszeri golyóváltással. A párbaj ma reggel hét óra-
kor ment végbe a pece-szöllősi határban. Orvosok voltak Biró Lajos részéről: dr. Ertler Mór és dr. Kurländer Ede részéről dr. Fisch Áron. Sebesülés nem történt. A felek nem békültek ki.”

A NN 1900. szept. 28-i száma beszámol a Szigligeti Társaság előző napi választmányi üléséről. Ezen a többi közt elmondják, hogy „Ady Endre nagyváradai újságíró Versek c. költeménykötetét a társaságnak megküldte. A választmány az értékes tartalmú verskötetet köszönettel elfogadja, és könyvtárában elhelyezi”. Utolsó napirendi pontként pedig a következőkről számolnak be: „Ezután a választmány a társaság rendes tagjává választotta meg Móriczné Frölich Paula, a kiváló beszélyírónőt, Ady Endre és Krüger Aladár nagyváradai újságírókat, kiknek szépirodalmi működését előnyösen ismeri a közönség.”

A Sz 1900. nov. 4-i száma Ady egy lemondott felolvasásáról számol be: „Kedves mulatság volt ma este a váravelencei népkörben. Felolvasó estét rendezett a népkör vezetősége több kiváló erőt kérve fel a közreműködésre. [...] Ady Endre helyett, aki akadályozva volt a felolvasásban, szívességből Papp János, a Nagyváradai Napló munkatársa olvasott fel.

Egy pompás humoreszkkal szerepelt, melyet a közönség nagy tet-

széssel fogadott. Felolvasta még ezután Ady Endrének egy versét, melyet a kitűnő előadásban átértzett a közönség. [...]

A SzU 1900. nov. 5-i száma Bohémesték címmel a következőket közli: „Egy ötletes gondolat fogalmazott meg Fehér Dezső és Ady Endre fejében. »Bohémestéket« kell rendezni színészeink, a vérbeli bohémek, a dilettáns félvéri bohémek számára. Nagy örömmel üdvözölték ezt mindenütt. Hogy is ne!

Lesz egy este, amikor mindnyájan egybegyűlve víg tréfa között elfeledhetik a hét fáradalmait. Lesz tehát egy este, amikor a színészet iránt érdeklődőktől körülvéve, nem úgy állanak egymással szemközt, mint *íátszó* (adós) és *néző* (hitelező), hanem mint jó cimborá, jó pajtás.

Eddig két bohémest volt a Fekete Sasban, mely jól sikerült, félvéri bohémek nagy számban jelentek meg, s az eset fesztelensége, a felmerült kacagató bohóságok egész légiója sejteti, hogy november 12-én este a Fekete Sasban épp oly jól eltöltünk egypár órát, mint az első két estén, amiben nagy része lesz Halász Lajos szerkesztőnek.”

Említi Adyt a SzU nov. 5-i száma Arcképsorsolásunk c. cikkében is, mint aki jelen volt mint bizalmi férfi Szohner Olga fényképének kisorolásánál.

A SzU 1900. nov. 12-i Tőf-tőf c. híre szerint ott volt Ady az első autó megjelenésénél is Nagyváradon: „A debrecen–nagyváradai automobil társaság kocsija, a tőf-tőf, tegnap érkezett Nagyváradra. Bárdy József dr. vezette a kísérletet, vele jött Csanak Jenő földbirtokos is. A kocsival több próbamenetet végeztek, s mind jól sikerültek. A próbamenetben részt vettek Halász Lajos, a Friss Újság szerkesztője, Bíró Lajos, a Szabadság h. szerkesztője, Ady Endre, a Szabadság főmunkatársa, Papp János, a Nagyváradai Napló szerkesztője, Bíró János hírlapíró és lapunk felelős szerkesztője, Szűts Dezső. A próbamenet a színház körüli utcákon jól sikerült.”

A SzU 1900. nov. 14-i számában Nagyvárad szerzők a színházban c. cikk többek közt Adyval is gúnyolódik: „Minden szezonnak legérdekesebb előadásai azok, amelyeken a helyi szerzők szellemi termékeit mutatják be. Az a siker, amely Aramis bemutatóját követte a nagyváradai színházban, arra indította Somogyi Károly igazgatót, hogy a Szigligeti Színházban is meghonosítsa e jó szokást, s felkérte a helyi szerzőket, hogy darabjaikat előadás végett nyújtsák be.

Értesülésünk szerint a következő darabok érkeztek be a titkári hivatalba [...] Kutya a kertben. Eljátssza Sztoján. Írta Márton Gabi. [...] Egyszer és még kétszer vagy a Gaby villa. Írta Ady Endre.”

A D 1900. nov. 26-i számában Sipos Béla számol be nagyvárad útvjáról: „Az elmúlt héten a véletlen jóakaratóból pár napot Nagyváradon töltöttem. Egy régi jó újságíró barátommal, Ady Endrével mentem át. Útközben sokat vitatkoztunk Nagyvárad és Debrecen kultúrájáról, haladásáról. Ő Nagyváradról mesélt legendákat, én pedig Debrecen mellett harcoltam tüzzel-vassal.

Végre is azzal tromfoltam le az én barátomat, hogy Nagyvárad csak »pakfonváros.« Végül szégyenkezve vallja be, hogy nem találta a »pakfont«, és lelkendezik a váradai színházi életért.

A SzU nov. 28-i száma az izr. nőegylet sajtófogadásáról számol be, melyen többek közt Ady is jelen volt.

A Sz 1900. karácsonyi számában feltehetően Biró Lajos sorolja a kiemelkedőbb olvasnivalók közt: „Mai lapunk egyik gyöngye Ady Endre Karácsony című verse, zseniális íróját eléggé ismeri a mi közönségünk.”

A DH 1901. jan. 28-án Személyi hír címmel a következőket közli: „Rudnyánszky Gyula író, Sas Ede, Fehér Dezső, Szűts Dezső, Ady Endre, Papp János nagyváradai lapszerkesztők Debrecenben tartózkodtak.”

A Sz 1901. febr. 19-i száma Elítélt párbajozók címmel közli a Biró-Kurländer párbaj fejleményeit: „Még az elmúlt év nyarán történt, hogy Kurländer Ede dr. ügyvéd s Biró Lajos, a Szabadság s. szerkesztője egy hírlapi cikk miatt a peceszöllösi határban pisztolybárbajt vívtak. A duellum sebesülés nélkül folyt le. Az ügyben pedig, mivel a párbaj nem a város területén történt, a nagyváradai vidéki járásbíróság ítélkezett ma. Érdekesége volt a bűnügyi tárgyalásnak, hogy arra a párbajnál közreműködő segítők, Fodor Gyula, dr. Konrád Béla, dr. Halász Lajos és Ady Endre mint *terbeltek* idéztettek meg. A tárgyalás folyamán természetesen beigazolódván, hogy a segítők szabályszerűen jártak el, az ügyészégi megbízott *eléjtette* ellenük a vádat. A párbajozókra azonban szokatlan szigorú ítéletet szabott ki Marossy Endre. Kurländer Ede dr.-t nyolcnap, Biró Lajost pedig hatnapos államfogházra ítélte a járásbíróság. Az ítélet ellen Kurländer és Biró fellebbezést jelentettek be.”

A Sz 1901. febr. 22-i száma közli, hogy a Szigligeti Társaság febr. 21-i választmányi ülésén elhatározták, hogy a Szigligeti Társaság márc. 24-én tartandó Szigligeti-emlékünnepe „Ady Endre rendes tagot költemény felolvasására kéri fel”.

A NN 1901. márc. 5-i számában Atléták művészestélye címmel nagyon dicséret kritikát olvashatunk Adyról: „...Nagy hatással, megrázó erővel és érzéssel szavalta el Pintérné Szép Olga Ady Endrének egy bájos és igaz poézissal megírt költeményét, mely színes képét festette meg előttünk annak a szép jövőnek, amely Ady Endrére, a poétára várakozik...” Előzőleg a lap márc. 2-i számában is „Ady Endre emelkedett szellemű” verséről írnak az előzetes híradásban. Egyébként itt, az atléták bálján találkozott Ady először Fedák Sárival.

A Tiszántúl 1901. márc. 19-i száma tudósít a nagyváradai újságírók és nyomdászok márc. 15-i ünnepségéről, melyen „Biró Lajos Ady Endrének egy igazán szép versét olvasta fel a betű hatalmáról, az újságírónak iránta való állandó szerelméről. A szerzőt lelkesen megtapsolták.”

A SzU 1901. márc. 23-i A mi ügyünk c. híre szerint Ady segéd egy békésen elintézett ügyben: „A Szűts Dezső és Könyves Jenő urak között felmerült ügy a lovagiasság szabályai szerint elintézését nyert. Nagyvárad 1901. március 22. Ifj. Kugler Albert s. k., Lukács Ödön s. k., Könyves Jenő úr megbízottai, Biró Lajos s. k., Ady Endre s. k., Szűts Dezső úr megbízottai.”

A SzU 1901. márc. 25-i száma színes cikket közöl Halton mulat címen, melyben többek közt ezt írják: „Ügy 11 óra tájban bebukkan a Demetrovicsba Papp János, a jeles krónikőr, aki újabb időkben a mély igazságokat keresi, s mint a tőke képviselője, meghívta Haltont, ki másfél üveg

pezsgő végén volt, a Royal fényes termeibe – egy kedélyes estére. Halton bohémisége rögtön kész volt a mulatságra.

– All right!

A bevonulás frappírozta a vendégeket, de a kávéház is Haltont. Legelőbb is Ady Endrét, a jeles poétát kívánta látni, kinek megköszönte szép és meleg rajongó kritikáját. Ady úr, ki lapunk szerkesztőjét hasonló kritikára csábította, angol hidegvérrel s magyar udvariassággal vette a nagy sanzonett dicséretét, mely így hangzott:

– Igazán kitüntető s szép sorok, amit írt. „[...]”

A NN 1901. márc. 27-i száma így ír a márc. 24-i Szigligeti ünnepségről: „[...] Bíró Lajos hírlapíró felolvasása következett, aki Ady Endrének, a zseniális fiatal poétának néhány remek költeményét olvasta fel. Jobban mondván elszavaltta ezeket az erőtől duzzadó szép verseket, kedves, behízelgő hangján, színészhez illő művészettel. Mindegyik vers után följúlt a taps, de különösen nagyon tetszett a Férjhez megy a Zsóka című kedves költemény.”

A N 1901. ápr. 16-i száma a Szigligeti Társaság könyvtárának gyarapodásáról számol be, és közli a beküldött könyvek listáján többek közt Ady Endre Versek című művét.

A SzU 1901. máj. 1-i számából megtudjuk, hogy Ady tagja volt a szépségverseny zsűrijének, melyen eldönt, hogy „Ki a legkedvesebb színész” és „Ki a legkedvesebb színész”. A szavazatszámláló bizottság elnöke Szüts Dezső, tagjai pedig Ady Endre, Bíró János, Bíró Lajos, Györgyi Antal és Papp János.

A cikkek rendjén Ady következő életrajzi adatait jegyeztük fel:

1899

Máj. 31-től jún. 3-ig a kolozsvári diákkongresszuson tartózkodott. L. a D 1899. máj. 31-i hírére a jegyzetbevezetésben.

Jún. 30-tól júl. 11-ig Érmindszenten volt. L. Az elmulasztott hétről c., júl. 12-i cikkének első mondatát.

Aug. 7-től 11-ig katonai ügyben otthon tartózkodott. L. a Függelék II.-ben közölt 7–10. szerkesztői üzeneteket és a 8. sz. jegyzetet.

1900

Áprilisban nincsen cikke a nagyváradi lapokban. Ennek okát nem sikerült megtudnunk: vagy beteg volt, vagy nem tartózkodott Nagyváradon.

Április végétől május elejéig Debrecenben volt diákkongresszuson. L. Epilógok a debreceni diákkongresszushoz c. máj. 4-i cikkét.

Szept. 27-én a Szigligeti Társaság tagjává választják. I. a NN 1900. szept. 28-i hírére a jegyzetbevezetésben.

Nov. 18. és 22. között Debrecenben volt. L. Hétről hétre c. nov. 25-i cikkét, a Függelék III. 18. sz. szerkesztői üzenetét, valamint Sipos Béla cikkét a D nov. 26-i számában (jegyzetbevezetés).

Jan. 28. körül Debrecenben volt. L. a Debreceni színészet c. jan. 29-i cikkét.

Márc. első napjaiban ismét Debrecenben volt. L. a Cyrano de Bergerac c. márc. 5-i cikkének jegyzetét.

A jegyzetek összeállításakor figyelembe vettük, hogy azok az csemények, amelyekre Ady cikkeiben utal vagy azok az írók, melyekkel cikkeiben polemizál, a korabeli lapokban nehezen hozzáférhetőek. Ezért igyekeztünk egy-egy cikket minden vonatkozásban a legrészletesebben dokumentálni. Olyan jelentéktelen vagy kisebb terjedelmű cikkeket, melyek témájukban nagyobb Ady-cikkekhez kapcsolódnak, azokat kiegészítik, a nagyobb és jelentősebb cikkek jegyzetében közlünk, még akkor is, ha azokra nézve Ady szerzőségét kétségtelennek tartjuk. Ezt a gyakorlatot már az első kiadás III. kötetétől kezdve követjük.

A jegyzetekben feltüntettük a cikkek címét, lelőhelyét, megjelenésének dátumát, lapszámát, a rovat címét, melyben a cikk megjelent, végül pedig a cikk aláírását vagy szignóját, betűjelét.

A jegyzetek elrendezése egy-egy cikken belül általában a következő: először a szövegre vonatkozó mindennemű megjegyzést közlünk (szövegromlás, szövegeltérés stb.), ezután következik a névtelen cikkeknél Ady szerzőségének indoklása, majd a magyarázó jegyzetek. A cikkeken szereplő személyeket az első előforduláskor röviden bemutatunk, amennyiben ezt Ady életművének, illetve az egyes cikkek háttérének megértéséhez szükségesnek véltük. Ez a jegyzet a névmutató segítségével visszakereshető. A jegyzetek végén közöljük mindenütt a kötetben történt megjelenést.

A szövegközlés módjában is eltérünk az első kiadás I. és II. kötetében követett alapelvektől, és a III. kötettől kezdődő gyakorlatot követjük. Mivel a sajtóban megjelent cikkek helyesírása nem követi a már 1832 óta létező akadémiai szabályzatot, hanem a szerkesztők és a szedők helyesírási szokásait tükrözi, s így a legváltozatosabb képet mutatja, amelyet természetesen nem követhetünk, Ady írásait, néhány egyéni nyelvi sajátóságot (pl. népies és tájszólásos alakok stb.) kivéve, a mai akadémiai helyesírás szabályai szerint közöljük. Ady jellemző nyelvi izeit – amelyek részben tiszántúli vagy szilágysági nyelvjárás elemei, részben pedig a korabeli publicisztikai nyelvhasználat gyakorlatából valók – megőriztük, nem modernizáltuk. Így meghagytuk jellegzetes felkiáltó szavait, mint *hja, hajh*, a protestáns neveletésére valló *kereszttyén* változatot, régies vagy nyelvjárási ige- és szóalakjait, egyéni szóképzéseit mint *látónk, tudnók, felekezeteskedés, sűrjen* stb.

A legtöbb eltérést a mai helyesírástól – a már említetteken kívül – az idegen szavak ortográfiai gyakorlatában találjuk. Minthogy ezeket a mai helyesírás szerint közöljük, mutatóul ideiktatunk néhány tipikus példát az idegen eredetű szavak akkori, Ady szövegeiben található írásmódjáról. A leggyakoribb a latinból átvett szavakban az *á* használata *a* helyett, mint pl. szociálista, ideálizmus stb. A görög eredetű szavakban rendszeres

ib-s átírás mint pl. katolikus, a latinoknál pedig az *x*, mint pl. exisztál, exotikum stb.

Ahol a szövegben nyilvánvaló hiányt, kihagyást találunk, ott a hiányzó betűt, szót, szavakat szögletes zárójelben pótoljuk. Ahol az eredeti szedésben nyilvánvalóan sajtóhibából eredő értelemzavaró szövegromlás van, ott az értelemszerűen rekonstruált szöveget közöljük, de minden esetben szögletes zárójelbe tett csillaggal [*], egy cikken belül növekvő számú csillaggal utaltunk a jegyzetben feltüntetett eredeti szövegre. Ahol a szövegben olyan szövegromlást vagy szokatlan írásmódot találunk, amely a megértést nem akadályozza, ott az illető szó vagy szavak után szögletes zárójelbe tett felkiáltójellel hangsúlyozzuk, hogy szövegünk az eredeti újságcikk szövegével betű szerint megegyezik. Egy-egy betű téves szedéséből származó nyilvánvaló sajtóhibát a szövegben javítottunk anélkül, hogy azt külön jeleztük volna.

A kiemeléseket az eredeti újságcikkek szerint szövegünk is kurzív szedéssel közli. Nem kurziváltuk az eredeti szövegtől eltérően azokat a tulajdonneveket, újság- és folyóiratcímeket, műcímeket, melyek nyilvánvalóan a lap technikai szerkesztőjének konvencionális jelölései voltak. A hosszabb idézeteket Ady szövegeitől való megkülönböztetés céljából petit betűtípussal szedettük a cikkeken belül.

Egységesítettük a címek tipográfiáját is. Ha egy-egy rovatcím alatt több alcímmel jelölt kisebb cikket találunk, úgy az alcímet használjuk főcím gyanánt, és a rovatcímet csak a jegyzetben közöljük, mint pl. az Egyről-másról vagy később a Nagyvárad-i Krónika, Nagyvárad-i Tarkaságok rovatcímei esetében.

A cikkek alatt közöljük a megjelenés helyét s dátumát. A cikk alatt vagy fölött levő és a szerzőtől vagy szerkesztőtől származó dátumot, mely rendszerint megegyezik az újság megjelenésének dátumával, nem közöljük. A cikkek alatt közöljük végül a cikk aláírását vagy betűjelét, szignóját.

Kötetünkhöz a jobb tájékozódás érdekében Névmutatót és Betűrendes tartalommutatót készítettünk. A kötet végén külön mutatóban közöljük a jegyzetekben magyarázatképp közölt vagy kétes hitelű Ady-cikkek címeit.

AZ ÚJSÁGCIKKEK JEGYZETEI

1897. szeptember 26.–1901. május 8.

1. *Gretchen*. Szil 1897. szept. 26. 1–2. – Tárca – Adieu Bandi

Gretchen: Goethe Faustjában a tiszta nőideál megtestesítője. Ez idő tájt Ady versben is azt vallja, hogy „A nő, a teremtés / Legszebb koronája.” (Nem élek én tovább... AEÖV I. 39.)

Mj: Pp 13.

2. *Falun*. Szil 1898. márc. 13. 1–2. – Tárca – Ady Endre

A cikk életrajzi alapja az a néhány hét, melyet Ady betegséggel záruló keserves temesvári díjnokoskodása után 1898. január–februárban lábadozva Érmindszenten töltött. Vö. még Falun c. versével (AEÖV I. 164.)

filkőzés: Ady korában népszerű kártyajáték – *béllakassza*: bemondás a kaláberben – *A Dreyfus-ügy*: a franciákat ekkoriban a Dreyfus-ügy tartotta izgalomban. Alfred Dreyfus kapitányt 1894-ben hamis vádak alapján kémkedésért örökös száműzetésre ítélték az ún. Ördög-szigetre (Cayenne mellett). 1898-ban jelent meg Zola híres nyílt levele (J'accuse), mely Dreyfus perének újrafelvételét eredményezte. A végleges rehabilitáció azonban csak 1906-ban következett be. Ady sokszor visszatér a Dreyfus-ügyre (l. Az „affaire” c. 1899. júl. 13-i és A rennes-i tárgyalás c. 1899. júl. 26-i cikkeit). A Dreyfus-ügy legrészletesebb feldolgozása magyarul: Nicholas Halasz: Dreyfus kapitány. Bp. 1967., 1980.) – *Csokonai állítólagos jóslása*: Szilágyi Ferenc szerint (Ady Csokonai-élményéről. ItK 1977/4–6. 640.) ezekhez a jóslásokhoz Csokonainak semmi köze sincsen. – Az idézett Csokonai-vers: A búkergető.

Mj: Pp 17.

3. *A tárcatárgyakról*. Szil 1898. ápr. 3. 1–2. – Tárca – Ady Endre

[*] Eredetiben: írói

Ez a cikk és a következő abból a vidám félesztendőből való, amelyet Ady Zilahon töltött 1898 tavaszán ügyvédi írnokeként.

még Gyulai Pál is: Gyulai a hírlapi tárcairodalom ellenfele volt. L. két felolvasását a Kisfaludy Társaságban: Hírlapjainkról (1895) és A tárca-elbeszélésekről (1898. febr. 6.). Ady gyors reakciója mutatja, hogy figyelemmel kísérte az irodalmi élet eseményeit. – *Loreley-haja*: Loreley: visszhangjáról híres meredek szikla a Rajnán. A monda szerint innen csalja veszedelmbe énekével a hajósokat a Loreley nevű tündér. Heine róla írt híres versében van aranyshőke haja.

Mj: AI 43., PI I. 5., Pp 21.

4. *Egy levél.* Szil 1898. máj. 8. 2–3. – Ady

A tárcatárgyokról írt előbbi cikkére Somogyi Endre válaszolt a Szil 1898. máj. 1-i számában. Somogyi Endre Ady volt diáktársa a zilahi kollégiumban, később tasnádi ügyvéd. Cikkét, melyre Ady jelen írása a válasz, alább teljes terjedelmében közöljük, nemcsak azért, mert ez volt Ady első hírlapi polémiája, de azért is, mert élesen rávilágít arra a szellemi légkörre, melyben a fiatal Ady élt.

Egy tárca tárgyáról

Írta Bandi

Van nekem egy kedves kollégám ott lenn a vidéken. Egy csupasz képű, borzas poéta-fiú, akiből, ha ő is úgy akarja – egyéb szükségések megvannak – nagy poéta-ember leszen egyszer. Ezzel a kollégámmal mi gyakran összeakaszkodtunk egynémely kérdés miatt. Babszembe ment a játék. Milyen könnyű volt akkor akaszkodni, mikor még az önképző kör padjai közt álltunk elő, hogy nagy ítéleteket mondjunk egyről-másról.

Egyszer került egy hatalmas színezésű ballada. Az ifjú, ki e balladának erősen nekiment, ez ifjú – tekintetes társaság – én valék. Nagyon csépeltem a derék balladát; szétszedtem Greguss alapján, elhomályosítottam Arannyal, ráncigáltam a Boileau oldaláról. Azután úgy esett, hogy valaki engem ráncigált. Hatalmasan megbíált és elvetett. S akkor előállott a poéta-fiú, és rövid megokolására albumba vettek.

Hát ilyen, csupa poéta-lélek volt. Most is az. És én hazafias verseiben csodálom az erőteljes lüktetést, szerelmeseiben szeretem a finom érzést, a gondolatot s a szép zöngést. Mondom, csak akarnia kell.

És mi történt?

Tudja Isten! Talán Vartyák rosszul találta sütni a flekkjét, vagy elhibázták valahol a bort, vagy egy kis lány mondott valami zokszót – elég az, hogy a poéta-fiú prózát írt. Elkezdett benne sírni a poéta, és írt egy mód-fölött elkeseredett prózát a prózáról. A mai modern prózáról.

Elolvastam egyszer, el kétszer, el háromszor. Hátha megbékülök a haragos prózával. De bizony nem tudom szó nélkül hagyni, poéta pajtás.

Nem szeretem a hírlapi polémiát olvasni sem, nemhogy magam keveredjem bele. Azért úgy keritem az írásom sorját, hogy ne vonjon maga után feleletet. Nem hozok be semmi újat a vitába, egyszerűen sorba veszem a megérintett kérdéseket, s elmondom, mint vélekedem én azokról. S így egymás mellé állítva a véleményeket – te elmondtad a magadét, én is elmondom a magamét – ha éppen úgy tetszik, bátran bízhatod az ítéletet a közönségre, miután én – természetem is az már nekem – egypár kellemetlenséget is fogok neki, a bírónak, mondani.

A szó akörül forog, hogy hova tűnt az idealizmus az irodalomból.

És mindjárt itt van nil! Én azt vallo – s ez furcsa –, hogy mikor erről beszélek, nem is taglalok. Nem poétásan, hanem prózáilag kell kezelnem a pennámat. Egyúttal magam bátorítása végett arra gondolok, hogy

ez a komoly „taglalás” nem lehet valami veszedelmes, csak azért, mert ma-napság e téren „semmit se bizonyítanak, de mindent tagadnak”.

Uram Isten és kolléga úr a szent jogtudományokban! Hát a bíró mit mond? Azt, hogy alperes egyszerűen tagad. Úljön a kanapéra. Felperes pedig állít, tessék neki felállni s bizonyítani. Az bizonyítson, aki állít valamit. És bizony mondom, logikusabb berendezése a dolgoknak az, ha valaki mindent tagad, de semmit se bizonyít, mint az, ha valaki mindent állít, és – szintén semmit se bizonyít.

Hopp! Egy zökkenő. Bocsánatot kérek, de ki kell térnem egy kissé. Itt látok ugyanis egy 18 soros szakaszt, ami után ha én jelen szerény írást merészelttem, könnyen gyanúba kerülök, hogy... Ej, hisz ismerik a Herr Mayer adomáját?!

Mert ha én most talán védelmembe veszem (amire ugyan csak annyiban szorult, amennyiben a támadásra) a modern prózát, azt hiszik, hogy kidugtam a fejem a vasúti kocsí ablakán, s hirtelen pofon ütnek azzal a rettenetes névvel, hogy: modern író.

Nos – és ez a furcsa – én nem igyekezném ezt a pofot 24 óra alatt elintézni. Nem szégyellném magam, és azt mondanám: hál’Istennek, vagyunk elegen. Tessék csak elgondolni úgy röptében. Itt sorakoznak egy páran: Dumas Sándor az ifjú (bár az öreg is erősen megcsúfolta a romantikusokat, úgyszintén az én kollégámat s ama 60-as éveket azzal a bizonyos hurkagyárral!), tehát az ifjú, Zola, Guy de Maupassant, Hauptmann Gerhart, nálunk Herczeg, Bródy, Rákosi, Gárdonyi és Isten tudja hány, meg hány. Ők csak modern írók, bár némelyik meghalt, némelyik öreg kort ért már. Hát nem nagy szolgálat lenne mármost ezek után, ha azt mondaná reám valaki, hogy én is modern író vagyok. (Bocsássanak azt ők ott fenn, ha ez az „én” valahogy egy hasábra kerül velük.)

Efelől hát nyugodtan folytathatom.

Azt mondtam az előbb, hogy a szóban levő kérdést irodalmi nézőpontból kell elbírálnunk. S komolyan és keményen megfognunk a dolgot, ha valami realist akarunk belőle kihozni.

Az ám, mert Margit is gyöngé, Tihamér is gyöngé, sőt ketten együtt még gyöngébbek arra, hogy ezt a kérdést vállalkon elbíráják. Miért? Azért mert Margit szentimentális, Tihamér is szentimentális, s ketten együtt még szentimentálisabbak lettek a nagy feladattól.

Másfelől Jolánka (ugyan, kedves kollégám, hát ez prózai név?) nagyon könnyűvérű, János nagyon erős vérű, mi lesz ezek egyesüléséből? Az, hogy nem törődnek senkivel, botrányosan viselkednek, nyílt színen szeretkeznek, szóval nem félnek a mamától. És leszen Jolánból (ugyan, kolléga úr!) kaméliás hölgy és Jánosból kaméliás úr. Igazán kár ezért a jó magyar emberért.

Vagyis a két példa alapos eltévelyedést okozott. Az első az idealizmusé akart lenni, s lett a romanticizmusé, a második a naturalizmust akarta bemutatni, s trágárságot állított elejünk. Márpedig idealizmus helyett szentimentalist mondani, naturalist trágársággal egy kalap alá vonni: egy kis tévedés.

Csak az első példában körülírt idealizmusról mondhatjuk, hogy

hiányzik a modern íróból, s csak arról a naturalizmusról mondhatjuk, hogy bepiszkolja a modern író, ami a másodikban fényeskedik.

Rémséges példálózás, kétségbeejtő általánosítás.

Hát csak naturalisták vannak a modern írók közt? Hát fedi ez a két fogalom egymást? Hát a modern író fogalma nem fogja magában a mai idealistát, realistát, naturalistát egyaránt? Én azt hittem.

De ha az én kollégám csak naturalistát ért a modern alatt, akkor is, vajon kimondhatjuk-e oly általánosan, hogy az idealizmus hiányzik a modern írókból?

Ki merné Zoláról, a verizmusnak ma legnagyobbjáról állítani, hogy ő a század végének legnagyobb idealistája? Ki nem érezte Hauptmann Hannelejének tiszta idealizmusát a koldus rongyok realizmusa mögött? Ki nem látja az ideális törekvést Dumas-nak az elbukott nőkről szóló egész drámasorozatában? Ki mondja, hogy brutálisan oldja meg problémáit Herczeg vagy Pekár, ha reális? Ki nem veszi észre, hogy Bródy Sándor keserű realizmusa csak dicsőítése az idealizmusnak, s mikor ez a csupa tűz ember a mi legelső, legigazibb naturalistánk, akkor a legmelegebb idealistánk is?

Íme, ennek mind ellentmond az én kollégám a nagy általánosítás kedvéért.

Honnan nézünk? Egy alacsony és szűk sikátorból nem látunk csak szemetet és sötétséget. Hegytetőre, szabad magaslatra menjünk, ha tisztán akarunk látni.

Miféle alapon vizsgálódunk? Miféle két szélsőséget az írói elcsapongásnak vesszük elő? Valami szentimentális német nyavalygást egyfelől és szemtelen francia trágárságokat másfelől? Bizonyos, hogy nem jutunk helyes ítéletre; legalábbis komoly ítéletet nem lehet mondani se a Margit-Tihamér-, se a Jolán-János-féle szempontokból.

Ha másképpen nem telik, inkább legyünk nagyképűek, vagy túrjuk el, hogy gondolják, de poétás érzékenykedés és gúnyolódás után ne mondjunk rém-komoly ítéleteket, mert azokat még kevésbé fogják nekünk elhinni.

Tudom én, hogy jó a szándékom, poeta pajtás. De mert versíró vagy, önkénytelenül rímre csúszott a pennád.

Értem én és tudom méltányolni, ha az „új irány” spanyolfala mögött működő gyatra és piszkos tárcák ellen a gúny és megvetés fegyverével előállunk, és igyekszünk őket a föld színéről elcsépelni – de ha a gúnyolódás eredményét csak úgy, poetica licentiából ráhúzzuk a tisztességesen, sőt dicsőségesen dolgozó írókra is; boldog-boldogtalanon egyformán bélyegként hagyjuk rajtszáradni azt a borzasztó nevet, hogy: modern író – hát ezt kérem szépen az én kis eszemmel sehogy se tudom megérteni, helyeselni.

Ha részeket veszünk alapul, akkor disztinváljunk az ítéletünkben is.

Ha pedig komoly irodalmi irányokról akarunk szólni, vegyünk elő arra érdemes munkákat alapul. Romváry Szigfridet és Akácsa Balambért hagyjuk szaladni, először: mert nem lehet őket komolyan venni; másodsor: mert úgyis nyakukat szegi nekik a közönség. Ne mondjuk ugyan, de ne legyen semmi közünk Jolán kisasszonyhoz és János úrfíhoz, akkor

talán inkább sikerül tárgyilagosaknak lennünk, akkor helyes lesz az ítélet, amit lehozunk.

Akkor nem mondunk idealizmust romanticizmus helyett, nem nevezük trágárságnak azt, aminek naturalis a neve. Akkor nyugodt lélekkel viseljük, hogy immár a tárcákban nincs rabló romantika, de nem mondjuk, hogy ezért hiányzik belőlük az idealizmus. Zolát, Echeagaray-t, Hauptmann-t, Braccót, Herczeget, Bródyt nem vádoljuk azzal, hogy nincs bennük idealizmus, csak azért, mert a romantikából igazán nem kérnek, s a romantika és idealizmus: az nekünk olyan édes mindegy.

Nem, poeta fiam, nem indul el a modern ember se komoly írónak, ha nincs benne idealizmus, és ha elindulna, a közönség szépen visszariogatná, s óh, légy nyugodt! nem azzal, hogy 10 kiadást kapkod el a könyveiből.

Nem volt szándékom a romanticizmust és a naturalizmust összehasonlítani, ismertetni; ehhez talán kevés vagyok, egy-két tárca kerete bizonyára kevés. Azonfelül megígértem, hogy csak arról szólok, ami annak a tárcának tárgya. Nos, annak ugyancsak akart tárgya lenni ennek a két komoly irodalmi irányzatnak az összehasonlítása.

Csak azt írtam hát meg, hogy az én vélekedésem más, és miért más arról az alapról, amelyen ezt a dolgot tárgyalni kell. Mellesleg ezzel összefüggésben, hogy az én kollégám azt állította, hogy a modern tárcákban nincs idealizmus, és azt bizonyította be, hogy nincs bennük romantika, s mégis az előbbi tételt hagyta meg ítéletnek.

A másik dolog, amit szóvá akarok tenni, ebben a pár sorban van elmondva:

„És akkor a mi társadalmunk vagy gyöngye erkölcsi alapon áll, vagy mert félrevezetett, íróink által félre is értett.”

És itt jövök én összeütközésbe a bíróval, a közönséggel, mert – ez a harmadik furcsa – én „nem az utóbbit hiszem inkább”, s nem átallok kijelenteni, hogy a társadalom erkölcsi alapja igenis meggyöngült.

Lírám-lárum! Ideál: „dagályos szó”, erkölcsi alap: „érthetetlen frázis”. Bizony csak az mindegyik, úgy odavetve. S neked, poeta pajtás, könnyű volt a dolgod. A jót szívesen elhiszi magáról mindenki, s az erkölcsi alapok erősségét hirtelen bebizonyíthatad, mondván azt, hogy mit hiszel a te hófehér Margitodról. De én, én hova forduljak, mikor készülök a közönség elé lépni kellemetlenséggel: nyers igazmondással?

Ha elismerem – és hogyne ismerném el –, hogy manapság nem írnak azzal az idealizmussal (hagyjuk hát a romantikát), mint ama 60-as években, mint ama 70-es években, sőt (hogy hazánkra fordítsuk szemünket, ahol gyorsabbak a változások) mint ama 80-as években – akkor azt is meg kell ismernem, hogy manapság nem az a társadalom, ami volt a 60-as, 70-es, sőt a 80-as években.

De nem fogja elhithetni velem, s azt hiszem mással sem, az én kollégám, hogy mindössze a modern írók változtatták át, vezették félre a társadalmat. Hogy a modern írók kigondoltak holmi erkölcstelen figurákat, s a közönség szolgamódra utánozza őket. Nem, kérem, ez túlbecsülése az irodalom hatásának, s – úgy titokban – egy egyszerű bélyegtelen szegénységi bizonyítvány ama közönség számára, amelyekről [!] nyíltan a legjobbat hirdetjük.

Útszéli igazság, hogy az irodalom eszmék, áramlatok hatása alatt áll. De semminek inkább, mint a társadalomnak. Hogy az erős társadalmi irányzatok teremtenek maguknak saját külön irodalmi irányokat, formákat – azt felesleges példákból igazolni.

Az író van a közönségért, s nem a közönség az íróért, az bizonyos. A legideálisabb költő is igyekszik olyan műveket produkálni, amivel [!] korának színvonalán maradjon, ami tessék a közönségének.

S mi tetszik az olvasónak? Egy kiváló francia esztétikus szépen fejezte ki ezt a művészet- és természetéről írott munkájában. A művészet célja, hogy kielégítse az ember két esztétikai szenvedélyét. Ez a két szenvedély: a látszatban való kedvtelés és ragaszkodás a valóságokhoz. De ez utóbbi erősebb. Elsősorban kívánja az ember, hogy amit lát, az legyen igaz, legyen a valóságból véve, lehessen ráismerni.

A fekete afrikai elé – ha már ismeri a képeket – (mert esztétikai szenvedélye van) odatartjuk a leggyönyörűbb fehér női portrét, az orronfüggőjét se biccenti a fekete, ha azelőtt nem látott fehér nőket, mert nem ismeri a képet, neki ez nem igaz, nem kép, csak tarka festék. Ő a szűz Máriát is feketének pingálja.

És a művelt európai? Mit csinál a művelt európai? Ő eltűri, hogy tartásuk szemenszedett hazugságokkal? Ő nem veszi észre a különbséget, ami az igaz és ennek ellentéte közt van? Sőt lelkesedik eme hazugságokon, sőt utánozza eme hazugságokat? Nem, ez már igazságtalanság ilyet állítani a szegény, művelt európairól. Bizony ő is észreveszi, ha felültetik, és kimondja a szót: ez hazugság. És ezért nem lesznek a hazug dolgok olvasottak, kapósak, százezer példányban kelendők.

No, és a másik szenvedély, a látszatban való kedvtelés? Hogy elégti ki ezt a művészetet? Úgy, hogy a művész nem fotografus, úgy, hogy az író nem egyszerű rendőri sajtóirodai díjnok. Nem másolja hajszálla a természetet a festő, és saját fantáziájából ad valamit a történeteikhez az író, akár modern, akár nem.

Nemcsak az én poéta barátom, de őelőtte valami francia úr is mondta már – a nevére bizony nem emlékszem –, hogy nem vagyunk éppen olyan erkölcsstelenek, mint amilyeneknek a színpadon mutatnak bennünket.

Ezen a ponton találkozik leginkább a művész és közönség kedvtelése. A művésznek szabadság kell. A művész merít a természetből, de nem azért, hogy egyszerűen csak megmutassa azt, hanem, hogy felhívja reá a figyelmünket. A művész így szól: Nézzétek! „A természet sohase mondta ki ezt a szót” – mondja Cherbuliez.

A művész, az író kiragad egy-egy képet, melyet csak ő látott meg. Azt néhol nagyobbítja, néhol finomítja, így teszi észrevehetővé, így teszi figyelmünkre érdemessé, hogy megmutathassa rajta azt, amit ő pusztán szemmel meglátott. Az ő művész-szemével, ami megkülönbözteti őt a fotografusoktól, akiknek három lábon járó, egyformán látó üvegszemük van. Az ő Juszuf-szemével, mellyel meglátja Zulejka szépségét, bájoságát.

Tihamér bizony nem nyelt annyi golyóbist és Margit sohase fulladt virágillatba valósággal, de ha ezt írták ama 60-as évek írói, jól tették, nem

fogta rájuk senki, hogy félrevezették a társadalmat. Közel jártak a valósághoz, elhitték nekik, amit mondtak.

Viszont ma se szokták a bálterem kellős közepén csókkal borítani a Jolán meztelen vállát (bár nem ártana, ugye, egy kis boríték?) és János, a kaméliás úr nem olyan könnyen kapja az 5000 pengő forintokat, de ha valaki ezt írja (én ugyan sohase olvastam még), s azért teszi, hogy meggyőzzön embereinek ledérségéről s aljasságáról, nem haragszom meg rá, elhiszem, mert ha szétnézek a társadalomban, ebben az ideálisban, bizony jobbra-balra kapok olyanokat, akik nagyon is tudnának így cselekedni. De ha te, a ledérséget feltüntetendő, csak annyit mersz írni, hogy Jolánnak kezét borítja csókkal a táncosa, s János úr egyszerűen megcsalja imádottját: – a te félrevezetett közönséged azonnal elfordul, azt mondja: ez ugyan nem az, ami akart lenni. Ez nem ledér, ez nem aljas. Miért? Mert a báli kézcsók immár hétköznapi, mert a hűtlenség immár banalitás. Ez már semmit se bizonyít, olyan közönséges, hogy a publikum hazugságnak: konvencionálisnak mondja.

Oh, poéták merész álma! A társadalom erős erkölcsi alapja. Hol, hol keressem azt? Érmindszinten megvan az erős erkölcsi alap, de hol van a társadalom, a társadalmi élet? Ebben se könnyű ám csak úgy a kút kávjára ülve mondani ítéletet. Illetve így könnyű, de ha már csak a báró Révay öméltósága girolti tagjaink meggyünk, már nehezebb a feladat, mert ott az egyik dohányos ember fiatal menyecskeje... No, lám! Hát még ha egy közúti villamos magaslatára emelkedünk?

De legyünk komolyak. Én felteszem, sőt tudom, hogy mikor az én kollégám kimondta enyhe ítéletét a társadalomról, nemcsak az fordult meg eszében, hogy az érmindszenti esperes úr cselédjei mind megérdemelnék a solymári díjat. Ám ő is tegye fel rólam, hogy kemény ítéletemre nemcsak az a hamis kacsintás indított, amit a tegnap déli korzón egy nagyszágos kisasszonytól kaptam.

Hiszen ha egyebet nem tehetünk, csak kísérjük figyelemmel a világnak amaz apró, apró eseményeit, melyeket nap mint nap élénk tár a sajtó. Politika, közgazdaság, napihírek, törvényszék: ezek után a címek után ugye mind csupa olyan dolgokat olvasunk, melyek a társadalom önzetlenségét, az erkölcsi alapok szilárdságát előttünk napnál világosabbá teszik?! Dehogy! És jussunk csak közelebb egy és más dologhoz, legyünk tudói intim eseményeknek, legyen alkalmunk belátni pártok, osztályok, körök rejtegetett belső életébe: bizony még csinosabb históriákat mesélhetünk azoknál az immár sablonossá vált dolgoknál, melyeket az újságok per longum et latum tárgyalnak, s melyek azért untilig elegendők arra, hogy a korrupciót, az erkölcstelenséget, a vallástalanságot, az önzést s más hasonlót ne tartsuk egy-két képzelődő modern író fantazmagóriájának, s ne tartsuk azt, hogy mindeme dolgok oly igen idegenek a mai társadalomban, mint ama boldog 60-as években.

Minden modernség mellett sincs kedvem itt most válogatott példákat sorolni fel ezekből a delikateszekből. Inkább hívom kollégámat, hogy jöjjön közvetlen nézni, ismerni, megfigyelni a társadalmat abban a hatásban, melyet reá a hazug képmások gyakorolnak.

Én láttam De Ryons urat, a nők barátját (ama bizonyos asszonybo-

londító – szerinted). Láttam amint szemtelenül közeledik a gyönyörűséges Jane de Simrose hercegnőhöz. Hallottam amint lesújtó dolgokat mondott a nőről, s osztályozta őket cipő, kalap és kesztyű szerint. S hallottam a gyönyörű hercegasszonyt gyalázatosan önmaga ellen hazudni, hogy karjába vehesse magát ama borzasztó férfiúnak. – És láttam a színházban a fővárosi társadalom képviselőit, mágnás, dzsentri, polgár asszonyokat, lipótvárosi zsidó asszonyokat, amint extázisban kipirultak s tapsot vertek kesztyűs kezükkel, de nem láttam, hogy megbotránkozva elfordultak volna, és nem láttam, hogy félrevezetésükről s hazugságról beszélgettek volna.

És láttam az excellenciás asszony szomorú kis darabját, amiben nem foglaltatik más, mint házasságtörés, amiben idegen eredetű négy hónapos gyerekről van szó. És arra gondoltam, hogy ezt a darabot egy palotahölgy, egy kegyelmes asszony írta.

És láttam az ifjú Prachs grófot, a pocsolójában fetregő attasét, és láttam a becsületbíró klubtagot, aki lop, és láttam az olasz pénzügyügyi jogtanácsost, aki becstelen. És láttam jobbra-balra kiváló diplomatákat, a két elsősorban nemzeti és országos kaszinói tagokat, és ott fényeskedett előttem egy tucat jogtanácsos úr koponyája. – De ők nem mondták, hogy ez itt mind hazugság, pedig ők csak ismerik a fajtájukat. Hanem ők tapsoltak és nem érezték, hogy félre lennének vezetve.

Ritkább a jó ma, mint a bűn – az irodalom is több házasságtörést produkál, mint boldog nászünnepet. Miért ütődünk meg hát ezen annyira?

Ám akik a fenti alakokat megrajzolták, épp oly kevésbé vonták kétségbe az ideális női tisztaság, a férfi becsület létezését, mint én vagy te, poeta pajtás. Van, igen, és mindig megtalálja helyét a modern irodalomban is. Csak a maga helyén kell keresni és nem ama nyomtatványokban, melyeket a Múzeum körüli kirakatokban Rigó Jánosné és Barrison Lóna úrnők arcképei mellé szoktak kifüggeszteni.

Láttam Dumas által, mint lesz Gauthier Margit a becstelen leányból a becsületes ember ideáljává, láttam a szívtelen Mariannát égi szerelemben veszni, láttam egy szinten az üldözött Matilde-ot a nemtelen Enriquetán győzedelmeskedni, láttam a lemondás glóriáját Dorsai Irén homloka körül. Láttam De Simrose herceget, a nemes lelkű embert, láttam Danielt, kinek tiszta szenvedélye magasra lángol, láttam Merlin bárót, a nyugodt férfiaság ideálját, láttam, mint tisztul meg az igazi szerelemben Tarján, láttam mint emeli ki a posványból ugyanez Prachs grófot, s láttam az ifjú Korolán grófot, aki méltó társa Dorsai Irénnek.

Ezek is tetszettek, mert ezek is igazak. Az a kevés igaz gyöngy ami találatik, bizony arany foglalatba jön. De aztán arany legyen a foglalatja is. Mert – és ez az úgynevezett „idők jele” – a társadalom, a közönség ezeknek hisz kevésbé, ezeket fogadja kételkedéssel, ezekről hiszi, hogy nem egyebek, mint ámitások.

Megesik na, hogy sokszor felzúdul az ember fia, ha bele talál nézni egy torz tükröbe. Bizony, pedig csak ő az. Csak a szája egy kicsit széthúzó-dott, a füle egy vonallal nagyobb lett, a szemével hamisan balra néz. Persze legkönnyebb a tükröt földhöz csapni. Bajosabb, de üdvösebb annak a fejéhez, aki elejbénk tartotta.

Az is megesik, hogy az idealista ember megcsókol – de meg ám – egy szépséges leányt. Meglátja a naturalista, és üzve-füzve előadja egész nyíltan a dolgot, hogy egy ifjú a szerette leányzót megcsókolja. Felháborodik azonban az idealista, és igen szidja ama gézengúz, hogy minő rugós erkölcsstan alapján bátorkodik megírni oly dolgot, amit megtenni az illem könyve tilt?

No de ennek igazán semmi köze Jolán kisasszonyhoz és János úrfihoz. Ami csupa szerencse, miután feltett szándékom volt, hogy nem nézek Jolán–János és Margit–Tihamér-féle szempontokból, mikor a társadalmat vizsgálom az „erkölcsi alapok” dolgában.

Azt pedig, hogy mit hiszek az én hófehér Margitomról, magamnak tartom, mert annak semmi köze az irodalmi *izmusok*-hoz, s mert nem tudok verset írni. Ha tudnék, versbe szedném romantika nélkül, de ideálisan (de szerelmem tárgyát a romantikát nem nevezném 20 éves koráig – négy hasábon át – ideálisnak azért, hogy csak 21 éves korában – az utolsó előtti sorban – szólítsam az igazi, hiperideális nevén.)

Jolán kisasszonyt pedig, bár nem ismerem, szeretem, mert leányka; János úrfit se ismerem, de szeretném ismerni, mert eredeti fickó lehet. A kollégámra ugyan haragszom egy kicsit, amért miatta megfájdult a fejem (nincs hozzászokva a gondolkodáshoz!) míg írtam, de szeretem, mert alkalmat adott a fentiek elmondására, és mert ismerem őt.

Ismerem a poéta-képét. És sejtem, hogy nem virágillatba fulladó lenge tüneményt, de bizonyosan valami modern leánykát szeret jelenleg. Mert csak a modern leányka mond az ő poétájának olyan zokszót, amitől a poéta haragos prózát ír a modern tárcákról és azok számár íróiról, akik a modern leánykákat zokszavak mondására tanítják.

(A ballada, melyet Somogyi annak idején a zilahi önképzőkörben szigorúan megbírált, valószínűleg a Márkó király [AEÖV I. 9.] L. erről Kovalovszky I. 555. – *Vartyák*: zilahi kocsmá.)

Bracco, Roberto (1862–1943): a század elején nagyon népszerű színműíró, az olasz verismo egyik legjelesebb művésze. Egyik „nemrégén nálunk is előadott darabja” valószínűleg a *Vége a szerelemnek*, melyet 1898. febr. 25-én mutatott be a Vigaszínház. Ady a bemutató idején éppen Pesten volt, tehát láthatta is a darabot.

Mj: AI 45., PI I. 8.

5. *Az Érmellék bálja*. Szil 1898. jún. 5. 2–3. – Adieu Bandi

Giczey: Giczey Diószeghy Mór (1858–1907), érkávási református pap, költő és humorista – *Kovács Boriska*: a későbbi Kun Árpádné, Ady ekkor fellobbant szerelme (vö. Kovalovszky II. 31.). Feltehetően hozzá írta Ady Egy szép leányhoz (AEÖV I. 37.), valamint Érted (AEÖV I. 45.) és Egy csókodért (AEÖV I. 58.) c. verseit. – *Minden szépnek ez a sorsa*

a földön: szabad idézet Goethe Tassójából (2. fev. 1. jelenet, Leonora hercegnő szavai: „Die Schönheit ist vergänglich...”).

A tudósításra a Szil júl. 1-i számában Giczey Diószeghy Mór ev. ref. lelkész az alábbi helyreigazítással válaszol:

Az Érmellék bálja

E becses lap egyik megelőző számában a fenti címen történik megemlékezés az érkvási ev. ref. egyház által a m. hó 30-ik napján rendezett mulatságról, amely úgy erkölcsileg, mint anyagilag meglepő fényesen sikerült. A megemlékezés is meleg hangon beszél róla, csakhogy nem minden pontjában a valóságnak megfelelőleg – pedig hát mégiscsak az igazság a fő. Ugyanis az mondatik, hogy a bál fényes sikeréért mint főrendezőket Kovács István és Kávássy Sándor urakat és e sorok íróját illeti az elismerés. Nem úgy van. Tagadhatatlan, hogy ezen urak is beszéltek és fáradtak a bál sikerének érdekében, de a rendezésnek oroszlánrésze a Kovács Endre úr vállaira nehezedett, övé az érdem a bálterem fényes díszítése körül, az előadás programjából is a legkiválóbb rész az övé volt – legyen tehát az övé az elismerés és köszönet is. Egyéb jutalma úgy sincs. E sorok írójának meg aztán éppen semmi érdeme sincs, mert a rendezésben egyáltalán részt sem vett, sőt a programban jelzett felolvasásának megtartására is csak nehezen volt reá bírható családi gyásza miatt.

[Ezután felsorolja a felülfizetők nevét, és köszönetet mond nekik egyháza nevében is.]

Érkvás 1898. jún. 6. Giczey Diószeghy Mór ev. ref. lelkész.

6. *Előfizetési felhívás.* Szil 1898. júl. 3. 3. – Ady Endre

Ez az első előfizetési felhívás Ady Versek c. verseskötetére. A kötet csak 1899 júliusában – és nem, mint itt írta, augusztus közepén – jelent meg Debrecenben. L. az 1898. dec. 11-i [Versek] c. közleményt kötetünkben is a kötet előzetes hírverését: AEÖV I. 187–89.

7. *A Zilahi Dalkör Tasnádon.* Szil 1898. júl. 24. 1. – vezércikk – Diband.

A cikk előzménye A negligált Zilahi Dalkör c., a Szil jún. 12-i számában megjelent beszámoló, mely elmondja, hogy a jún. 4-i koncerten „a szokásos tömött széksorok helyett kongó üresség jutalmazta a Dalkörnek kitartó és pártolásra minden körülmények közt érdemes igyekezetét, szorgalmát”. Lehet, hogy a cikket névtelenül Ady írta, legalábbis az utolsó bekezdése mintha erre mutatna: „A fényes erkölcsi eredmény mellett aztán igazán bántó kontrasztot képez az a végtelen csekély anyagi elismerés, amiben a mi közönségünk az Úr 1898-dik éve június 4-dikén részesíté a Zilahi Dalkört, miért is e terminust a publikum terhére íme föl is jegyez-

tük.” Mintha ezt a kudarcot akarná helyreütni elragadtatott hangú vezércikkével. A cikk után felsorolja a jelenvoltak névsorát.

Nemo profeta in patria sua: Senki sem próféta saját hazájában. – *Coppée, François* (1842–1903): konzervatív francia költő, drámaíró.

8. *Nyári estén.* Szil 1898. júl. 24. 1–2. – Tárca – Ady Endre

A hangulatos cikk versidézeteit hajlandók lennének Reviczkynek tulajdonítani (Földessy Gyula is ezt teszi az AEÖPM I. első kiadásában), mivel mindvégig a hangulat költőjéről van szó, aki szerint „minden csak hangulat”. Ez a mondat is Reviczky egyik szép sorát idézi: „A világ csak hangulat” (Magamról). Ám a versidézetek nem találhatók Reviczkynél. Ezt már Komlós Aladár is megállapította Észrevételek az Ady Összes Prózai Művei I.-hez c. bírálatában (Művelt nép, 1955. aug. 14. 7.), és az idézett verssorokat Reviczky modorában írt Ady-versnek vélte, minden bizonnyal jogosan: „a versikét Ady írta Reviczky modorában. Hiszen a cikk tanúsága szerint ez időben annyira benne élt ennek költészetében, s annyira azonosult vele, hogy szinte önkéntelenül születhettek benne Reviczky-utánérző dalok.” Ugyanez a véleménye a cikk végén idézett két sorról is. „Hangulatuk és hangzásuk teljesen őt idézi, s mégis csak pastiche. S az lehet az oka, hogy a cikkben Ady nem nevezi néven Reviczkyt. Így ugyanis az ott leírt költő a bő jellemzés ellenére Reviczky is, nem is. Leírása az irodalomtörténeti elemzés és egy imaginárius portré közt lebeg, s így a neki tulajdonított versekkel elkövetett játék még a legszigorúbb tudomány szempontjából sem kifogásolható. A Nyári estén-be ékelt dalcsocka *tehat nem Reviczky-vers*, mint eddig véltük, még csak *nem is ismeretlen Reviczky-vers*, hanem *ismeretlen vagy helyesebben fel nem ismert Ady-vers*, Ady pastiche-író, játékos kedvének rögtönzése. Fel kell venni a verseli közé.” Tegyük ehhez még hozzá, hogy Ady két, ekkoriban írt versében is megtaláljuk nagyon hasonló fogalmazásban az itt idézett vers egyik sorát (*Van olyan pillanat*): Van olyan perc (1898. dec. 2. AEÖV I. 62.) és Sor-sunk (1898. dec. 30. AEÖV I. 69.). Mindkét vers, különösen az utóbbi, hangulatilag is nagyon közel áll az itt idézett apokrif Reviczky-vershez.

9. *Messzenéző.* Szil 1898. júl. 24. 3. – Erdneyda *gácsországi:* galíciai

10. *Levél.* DRU 1898. szept. 21. 1. – Tárca – Ady Endre

Koczás Sándor szerint Kovács Boriskához, az Én szép világom... c. vers. ihletőjéhez szól a tárca. (AEÖV. I. 298.). Hangulatilag közel áll még ez idő tájt írt Fuimus c. verséhez is. (AEÖV I. 55.)

fui: voltam

11. *Az első dév.* DRU 1898. szept. 28. 1. – Tárca – Adieu Bandi
Az elmúlás hangulatával teltett emlékező írás valószínűleg a Zsóka-szerelem emlékét idézi, akárcsak a Hervadáskor c. vers (AEÖV I. 321.).

Longfellow órája: A lábas óra c. vers Szász Károly fordításában. – *Meszes:* hegység a Szilágy vármegyei Zilah mellett.

Mj: PI I. 10.

12. *Bobémiából.* DRU 1898. okt. 4. 3. – Adieu Bandi

Erdély egyik végvára: Zilah – *sűrjen:* szilágysági tájszó: sűrűen
L. még az azonos c. okt. 12-i cikket.

13. *Ötletek.* DRU 1898. okt. 9. 6. – Adieu

L. még az azonos c. okt. 17-i cikket és a Függelék I.-ben Ötletek címmel közölt nov. 14-i aforizmákat.

14. *Bobémiából.* DRU 1898. okt. 12. 3. – Adieu Bandi

15. *Színpadi díszkréció.* DRU 1898. okt. 13. 3. – Színház – A. E.

Kaméliás bölgy: Alexandre Dumas darabjának címe és főszereplője.

16. *Ötletek.* DRU 1898. okt. 17. 3. – Adieu Bandi

17. III. *Béla temetése.* DRU 1898. okt. 22. 1–2. – A. E.

III. Béla sírját 1848-ban találták meg Székesfehérváron, és 1898-ban a budapesti Mátyás-templomban temették el:

koldussá, aztán rabbá...: célzás Kollonich Lipót gr. esztergomi érsek (1631–1707) híres mondására: „Én Magyarországot előbb rabbá teszem, aztán koldussá, végre katolikussá.”

18. *Színházi pletykák.* DRU 1898. okt. 29. 3. – Színház – Adieu

Fáy: Fáy Flóra, a debreceni színház művésznője – *Komjáthy:* Komjáthy János, a debreceni színház igazgatója. A pisztolyra vonatkozó célzást nem tudjuk megfejteni.

19. *Betegen.* DFL 1898. okt. 31. 13–14. – Ady Endre

1898 őszén válik bizonyossá, hogy Ady lemond a jogász karrieréről, és az újságíró pályát választja. Ez az elhatározás azonban nagy lelki tusák

és gyötrődések közepette jött létre. Ugyanez a hangulata a Sirasson meg c. (AEÖV I. 57.), ez idő tájt született versének, és ennek a gondolatai térnek vissza az Ismeretlen átok c. versében is (AEÖV I. 61.). A bibliás hangulatot a reformáció emlékünnepe is táplálhatta, mely a cikk megjelenése napján volt.

Mj: PI I. 13., Pi (R) 5., Pp 25.

20. *Köd*. DRU 1898. nov. 6. 4. – Mi újság

Ez a kis lírai elmélkedés – helyenként a kifejezésekig – összecseng az első, Kíváncsinak küldött szerkesztői üzenettel (DH 1899. jan. 18. [Függelék II.]). Egyébként a köd-motívum is Adyra utal.

21. *Az öngyilkosjelölt*. DRU 1898. nov. 8. 3. – Bandi

22. *Színházi pletykák*. DRU 1898. nov. 10. 3. – Színház – Adieu Bandi

Karacs: Karacs Imre debreceni színész – *kürasszó*: Curassao nevű likőr (Curaçao sziget után) – *Szabó Irma*: a debreceni színház naivája, akiért Ady ekkor rajongott. (Vö. Kardos László cikkét: Ady-Múz. I. 55.) Hozzá írta Vallomás (AEÖV I. 66.), Félhomályban (uo. 106.) és Finita (uo. 109.) c. versét. Későbbi verseiben is emlékezően említi Szabó Irma nevét Májusi strófák (1902. máj. 11.) és A Hágár oltárán (1908. dec. 16.) c. verseiben. – *Szatyí*: Szathmáry Árpád (1846–1901): többnyire Pesten játszó kiváló színész. Haláláról később Ady is megemlékezik (Komédia. 1901. okt. 13.).

23. *Gitta kisasszony*. DRU 1898. nov. 15. – Tárca – Adieu Bandi

Jukker: birtokos kisasszony, nagybirtokos lány, fiús, úri, katonás allűrökkel, átvitt értelemben tüzes, jóvérű (a német jucker szóból) – *Farkas Imre* (1879–1976): könnyű fajsúlyú dalok és operettek szerzője. A kis kadét c. verse sokáig népszerű volt. Ekkoriban Ady még költőtársának ismeri el.

24. *Éjjel az erdőn*. DRU 1898. nov. 15. 3. – Színház – Adieu

A DRU-nál Ady mint tárcaíró szerepelt. (I. a kötetünkben közölt fénykép hátlapját a DRU szerkesztőségéről), és a színházi kritikus Drumár János volt. Úgy látszik, az ő távollétében Ady írt néhány rövid színbírálatot is.

25. *Az én lakótársam.* DRU 1898. nov. 16. 3. – Adieu Bandi

Feltehetően Sipos Bélát gúnyolja a karcolat, aki jogász- és újságíró-társa, barátja, lakótársa volt Adynak Debrecenben, és súlyos alkoholista lett. L. még a Galléros köpönyeg c. dec. 7-i cikkét. (Sipos Béláról l. Kovalovszky II. 183–196.)

26. *Dér.* DRU 1898. nov. 23. 3. – Mi újság

Ismét költői hangú időjárás-i cikk, melyben a köd-motívum ugyan-csak Ady szerzőségét bizonyítja. L. Kőd c. nov. 6-i cikkét, valamint a Kíváncsinak küldött első, jan. 18-i szerkesztői üzenetet (Függelék II.).

27. *Száz éve.* DRU 1898. nov. 27. 2–3. – Tárca – A–y E–e

Géresi Kálmán (1841–1921): Debrecen város tankerületi főigazgatója, tudós történész. 1898-ban jelent meg az a műve, melyből Ady az itt ismer-tetett adatokat merítette: A debreczeni színészet vázlatos története. 1798–1898. Debrecen 1898. Városi nyomda. A tervezett rendszeres színész-történet megjelenéséről nincsen tudomásunk. – *Arany János irodalomtörténeti jelentőségű szereplése:* Nem tudjuk mire utal Ady.

L. még a Debrecen örömmünnepe és A színészeti kiállítás c. cikkeket és jegyzeteiket.

28. *Debrecen örömmünnepe.* DRU 1898. nov. 28. 1. – A. E.

Csokonai ... a legelső színműíró volt Debrecenben: 1793-ban írta A méla Tempefői vagy az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon c. darab-ját. – *Száz év telt el azóta....*: l. az előző cikkben Géresi nyomán vázolt deb-receni színészetörténetet.

Mj: Szi 7.

A cikket tudósítás követi, és mivel a szignó a tudósítás alatt van, feltehető, hogy a tudósítást is nagyrészt Ady írta. Ezért azt teljes szövegé-ben ideiktatjuk:

Az ünnepély lefolyásáról tudósítóink a következőkben számolnak be:

A Csokonai Kör díszülése

Az ünnepek de. 10 órakor kezdődtek a vármegyeház nagytermé-ben tartott díszüléssel. Hajdú vármegye székháza híres-nevezetes öreg épület. Óles vastagságú falai, alacsony boltívei mutatják, hogy még a múlt században épült. Ez volt hajdan a még régebbi Bika fogadó, Debrecennek legnagyobb vendégfogadója. Mikor József császár 1770 körül Debrecent is meglátogatta – ide szállásolta el a Magisztrátus. Ennek a fogadónak tá-gas udvarán építette fel a tanács báró Wesselényi Miklós kérésére azt a szellős bódét – a legelső Theatrumot, amely majdnem két évtizedig adott

hajlékot, télen-nyáron az évente több-kevesebb időre megjelenő színtársulatoknak.

A megyeház közgyűlési terme zsúfolásig megtelt előkelő, díszes közönséggel. A vendégek a város legszebb asszonyait és leányait látták együtt a Csokonai Kör ez ünnepélyes díszülésén. De ott voltak városunk előkelőségei is szép számmal. Az agg Kiss Áron püspök, gr. Degenfeld József főispán és főgondnok, úgys mint Perczel Dezső belügyminiszter képviselője – Simonfy Imre polgármester, Rásó Gyula alispán, dr. Wolfka Nándor, Lengyel Imre, Váczy János, Márk Endre, a Csokonai Kör választmányának tagjai csaknem teljes számmal, – a hatóságok és kulturális intézetek képviselői; a színtársulat is testületileg. És ott voltak a fővárosi és vidéki vendégek. Íme az illusztris névsor:

Nemzeti Színházról: Somló Sándor
Népszínházról: Géczy István
Orsz. Színészegyesülettől: Pázmándy Dénes, Mészáros Kálmán
Kolozsvári Nemzeti Színházról: Follinusz Aurél, E. Kovács Gyula
Kisfaludy Társaságtól: dr. Hegedűs István
Peitzi Társaságtól: Prém József, Szana Tamás
Otthon, Budapesti Hírlapírók Körétől: Rákosi Viktor, Hevesi József, Márkus Miksa, Lipcsey Ádám, Szomaházy István
Erdélyi Irodalmi Társaságtól: Gyalui Farkas
Nagyvárad Szépligeti Társaságtól: Rádl Ödön, dr. Bodor Károly, Adorján Ármin, Nagy Márton, Winkler Lajos
Aradi Kölcsey Köről: Edvi-Illés László
Nyíregyházi Besenyei Köről: Somogyi Gyula, Porubszky Pál, Leffler Sámuel, Hoffman Mór
Kassai Kazinczy Köről: Kresz János
Kecskeméti Katona József Köről: ifj. Tóth István és Marton Sándor
Szegedi Dugonics Társaságtól: Ujlaki Antal

Ezen kívül több hírlapíró Budapestről, Nagyváradról, Szalontáról, M[áramaros]-Szigetről. És akiket különösen lelkes ovációkkal üdvözölt a közönség, a debreceni színház egykori oszlopos tagjai: Bulyovszky Lilla, Prielle Kornélia, Foltényi Vilmos és neje, Mándoky Béla és neje— jelen voltak még Ujházi Ede, Zilahy Gyula és az öreg Boránd bácsi.

A mi népszerű városi dalegyletünk által előadott Huber „Honfi dala” után Komlóssy Artúr alelnök nyitotta meg az ünnepélyes díszülést – amely, úgymond egyúttal Csokonai születésének is évfordulati ünnepélye. A vendégek és a közönség szívélyes üdvözlése után jegyzőkönyv vezetésére dr. Benedek Jánost kérte fel, s átadta a szót alelnök társának, Géresi Kálmánnak.

A tudós természetbúvár a „debreceni színeszet 100 éves története” című megírandó nagyobb munkájából olvasott fel részleteket, különösen a színeszet történetének viszontagságos két első évtizedét rajzolva élénk színekkel. A fősúlyt annak kidomborítására fektette, hogy a debreceni színeszet mily szoros viszonyban állott, és mily nagy befolyást gyakorolt az országos nemzeti színeszet fejlődésére. Néhány vidám epizóddal is tar-

kította a figyelmet mindvégig lebilincselő magvas értekezést. Taps és éljenzés jutalmazta a Csokonai Kör tudós alelnökének fáradozásait, amelyekkel élvezetes előadásához az adatokat összegyűjtötte.

Most E. Kovács Gyula, a kolozsvári nemzeti színház költőművésze lépett a felolvasó asztalhoz. Ő is csak részleteket szavalhatott „Emlékezünk régiekről” c. hosszabb költeményéből. Az a soha ki nem alvó rajongó szeretet sugallta ezt a gyönyörű költeményt, amellyel E. Kovács Gyula Debrecen városához kora ifjúságától fogva vonzódik. Nemcsak a magyar nyelv apostolainak, szóval, tettel hirdetőinek, költőknek, íróknak, színészeknek és mecénásoknak apoteózisa ez a hévvel elszavalt szép költemény – hanem magasztaló óda Debrecen város közönségének hazafias erőnyeiről is. Igazán sajnáljuk, hogy lapunk szűk tere nem engedi meg a zúgó hatást keltett költemény közlését.

Az emléktábla leleplezése

A díszülésről a közönség ezután levonult a vármegyeház elé, ahol tűzoltók kordont vonva tartottak fenn helyet a számára. Kívül a kordonon már ezernyi tömeg várakozott az emléktábla leleplezésére.

Ahogy az összes debreceni dalárdák – ritkán hallható hatalmas énekkar – Mácsay Sándor vezetése mellett elénekelték a Szózatot, dr. Bakonyi Samu ügyvéd, a Csokonai Kör főtitkára lendületes, szép, alkalmi beszédet mondott, – az úttörők önzetlen küzdelmeinek sikereiről és a hely jelentőségéről, ahol most 100 év után tartja a debreceni közönség a kegyelet ünnepét.

E beszéd közben lehullt a lepel a színeszet jelvényeivel díszített fekete márványtábláról, amely Tóth András szobrászunk sikerült alkotása, s aranyos betűkkel bevéselt következő emléksorok tűntek fel:

E ház udvarán
a városi tanács által épített színpadon tartotta
Debreczen sz. kir. városában az első előadást
báró Wesselényi Miklós
Nemzeti Játékszín Társasága
1798. augusztus 11-dik napján.

–
A századik évforduló emlékére
kegyelettel a múlt iránt, buzdításul a jövőre

a
Csokonai Kör
1898. november 27.

Majd Komlóssy Artúr az emléktáblát a ház, Hajdú vármegye közönségét képviselő Rásó Gyula kir. tanácsos alispán gondjaira bízta, aki rövid lelkes beszéddel vette át azt megőrzés végett.

Az összes debreceni dalegyletek énekelték még Kölcsey Himnuszát, s ezzel az ünnepélynek ez a része is véget ért.

A díszebéd

Igen sikerült díszebéd folyt le – a tegnapi jubileumi ünnepély keretében – a „Bika” szálloda dísztermében. Az ebéden az ünnepélyre meghívott vendégek, a városi kitűnőségek és a színtársulat tagjai nagy számban jelentek meg, s a jelen voltak száma mintegy 280-ra tehető. A banketten mindvégig emelkedett hangulat uralkodott, s az elhangzott tósztok méltó ecsetelői voltak a jubileumi ünnepély jelentőségének. Részt vettek a díszebéden az ünnepélyre meghívott vendégeken kívül társadalmunk vezéregyéniségei: Gr. Degenfeld főispán, H. Kiss Áron ev. ref. püspök, Wolafka Nándor v. püspök, Simonffy polgármester, Komlóssy Artúr, Géresi Kálmán, Márk Endre, dr. Benedek János ügyvéd és még többen.

Ugyan szépen volt képviselve a színtársulat, melynek tagjai közül ott voltak Komjáthy né Z. Teréz, F. Kállay Lujza, Locsarekné, Kiss Irén, Szabó Irma, Fáy Flóra; a férfiak közül Komjáthy, Bartha, Szentés, Szathmáry, Csáky, Odry stb. Az első tósztot, melyet állva hallgattak végig, gr. Degenfeld főispán mondta *Ő Felségére, a királynak*. Simonffy polgármester gr. Degenfeld főispánt mint az eljövételében akadályozott belügyminiszter képviselőjét élte. Különösen nagy hatást ért el Hegedűs István beszéde, melyben színművészetünk jelenlévő két nagy alakját, Prielle Kornéliát és Buljovszkynét élte, és Pázmány Dénes, ki közkívánatra mondott tószkjában az *állandó* debreceni színészetre üritette poharát. Hatásos tósztokat mondtak: Komlóssy Artúr az ünnep nevezetes vendégeire, Szana Tamás a vendéglátó Debrecenre, Rádl Ödön a Csokonai Körre és ennek tagjaira, Lipcsey Ádám a magyarságra, Komjáthy János Komlóssy Artúrra, Kun Béla – az ifjúság képviselőjében – a debreceni színészeti nő és férfi tagjaira. Nagy hatást ért el Rákosi Viktor (Sipulusz) tósztja, mellyel Ujházi Edét, a magyar színészeti mestert, L. Nagy Bálintot mint ennek egyik mecénását élte. A sikerült bankett 4 óra utánig tartott, mikor is a vendégek nagy része a színészeti kiállítás megnyitására távozott, de egy lelkes minoritás, Rácz Károly muzsikája mellett még 7 óraker is dalolta a legszomorúbb és legvigább magyar nótákat.

29. *A színészeti kiállítás*. DRU 1898. nov. 30. 1. – Tárca – Ady Endre

[*] Eredetiben: címlapoknak

Az előbbi két cikk témájának folytatása.

Prielle Kornélia (1826–1906): nagy magyar színésznő

Mj: Szi 8.

30. *Galléros köpönyeg*. DRU 1898. dec. 7. 3. – Adieu Bandi

Ugyancsak Sipos Bélát gúnyoló humoreszk. (L. Az én lakótársam c. nov. 16-i cikket.) Az itt leírt galléros köpönyegben ábrázolja Adyt a DRU szerkesztőségéről készült, kötetünkben közölt fénykép is.

bandista: valószínűleg a katonabanda tagja

31. *A gascogne-i nemes.* DRU 1898. dec. 8. 3. – Színház – Dybandi

A gascogne-i nemes: operett 3 felv., zenéjét szerezte Franz Suppé; szövegét Richard Genée és Friedrich Zell írta. Ford. Relle Iván és Verő György. – *Sue, Eugène* (1804–1857): szociális célzatú rémtörténetek írója. A múlt században rendkívül népszerű volt.

32. [*Versek.*] Szil 1898. dec. 11. 3. – Különfélék – Ady Endre

Ady verseskötetének megjelenését többnyire harmadik személyben írt hír közli. A Szil-ban azonban két alkalommal is első személyben ír róla, bizonyára családiasabb jellege miatt. (L. a Szil 1898. júl. 3-i Előfizetési felhívását.)

33. *Szerződtetések.* DRU 1898. dec. 13. 3. – A –. -e.

34. *A kis alamuszi.* DH 1898. dec. 22. 5. – Színház – (a. e.)

A kis alamuszi: ifj. Bokor József operettje 3 felvonásban.

Feltehetően ekkor ment át Ady a DH-hoz, és utoljára mindkét lapnak megírta a színházi recenziót. Nemcsak az E. szígnő, de a két írás más szavakkal fogalmazott, de azonos tartalma (ugyanazokat dicséri, mindkettőben megrója a zenekart stb.) is Ady szerzősége mellett szól. Mivel azonban a DRU 1898. dec. 22-i számában megjelent kis írás elég jelentéktelen, inkább itt közöljük:

A kis alamuszi

Tegnap este került színre ez idényben először A kis alamuszi helyes szereposztással s ügyes előadásban. A címszerepet, De Chateaux Renald vicomte-ot Kaposi Józsa játszotta ügyesen, menten minden túlzástól, különösen tetszett egy második felvonásbeli énekszám, mit meg is kellett ismételnem és egy Kállay Lujzával énekelt duettje. Sarah szerepét Kállay Lujza játszotta a tőle megszokott kedvességgel, minden egyes éneklésénél különösen az illuzion-tánc után hatalmas taps hangozott fel, ami különben közönségünk kedvelt primadonnájánál mindennapi dolog. A férfiak között első helyen Szentest és Rubost [!], kik ügyes, élvezhető alakítást nyújtottak, Rubosnak az énekszámjai különösen tetszettek, Mary kicsiny szerepét Szabó Irma játszotta, a többi kis szerepekben jók voltak Karacs, Mezey, Csáky, Püspöky, Csatár. A közönség jókedvben volt, sűrűn hangoztak a jutalmazási tapsok, mik meg is voltak érdemelve, csak a fülbe-mászó melódiákat zavarta meg néha a zenekarnak egy-egy botlása.

35. *Dies doloris.* (Levél öccséhez.) D 1898. dec. 24. 4. – A Debreczen Karácsonyfája melléklet – Ady Endre

[*] Eredetiben: melynek saját kényelmes formái ellen, mely millió ember életét irányítja.

A pályaválasztással kapcsolatos tépelődések egyik legszebb dokumentuma. Az utolsó előtti bekezdés előképe azoknak a verseknek, melyekben a költő halottan látja magát. (Temetetlenül, Az utolsó mosoly, A Gare de l'Esten stb.) Az egész írás azonos gondolatokat tartalmaz az ekkoriban írt Sorsunk c. versével (vö. AEÖV I. 69.).

dies doloris: a fájdalom napja – *Gondolkozzom, tebát létezem*: Descartes jelmondata – *olyan a világ, amilyenek én tartom*: Schopenhauer szubjektív idealista tanítása (Die Welt als Wille und Vorstellung)

Mj: VT 24., PI I. 14., Pi (R) 7., Pp 29.

36. *A kikapós patikárius.* DH 1898. dec. 29. 5. – Színház – (a. e.)

[*] Eredetiben: egyeledik

A kikapós patikárius: bohózat 4 felv. Írta Léon Gandillot; ford. Heltai Jenő. – „*Pesten is nagyon tetszett*”: a darabot 1897. dec. 11-én mutatta be a Magyar Színház.

Mj: VT 275., Szi 11.

37. *Fekete vér.* DH 1898. dec. 31. 5. – Színház – (a. e.)

bezárker: járási, ill. kerületi főnök (a német Bezirksamtmannból)

L. az alábbi, Bánk bán c. cikk jegyzetében közölt Fekete vér c. közleményt.

38. *Bánk bán.* DH 1899. jan. 2. 5. – Színház – A. E.

sans frase [!]: sans phrase: kertelés nélkül, egyenesen – *Ódry Árpád* (1876–1937): egyik legnagyobb drámai színészünk, Ady barátja. L. még az *Akik hamarabb távoznak* c. márc. 10-i cikk jegyzetét, és a jan. 6-i *Bohém-ünnep* c. cikket és jegyzetét a Függelékben.

Mj: VT 276.

A jelzett színikritika előtt még két kisebb színházi közlemény is van, melyek minden bizonnyal ugyancsak Adytól valók:

Fekete vér

Szombaton este másodszer került színre Jókai darabja: A fekete vér. Az előadás jobban, simábban folyt le az elsónél, s különösen sokat tapsoltak Ódry és Tanaynak. – Az előadást elég nagyszámú közönség nézte végig.

A fekete rigó

Ghéczy István e című népszínművét adták elő tegnap, újesztendő délutánján. Az előadást a szokott nagyszámú délutáni közönség nézte végig, mely sokat tapsolt a szereplőknek.

39. *Toldi Miklós*. DH 1899. jan. 3. 5. – Színház – A. E.

Szigeti József (1822–1902): színész, író. Főleg népszínműveket írt. Rang és mód c. színművéről is Ady írt kritikát a DH-ban (márc. 8.).

Mj: VT 277.

40. *Paraszttragédia*. DRU 1899. jan. 4. 1–2. – Tárca – Ady Endre

Mj: Szi 13.

41. *Az ipartestület jegyzőválasztó gyűlése*. DH 1899. jan. 6. – S. B. A. E.

A közös szígnó (minden biztonnyal *Sipos Béla* és *Ady Endre*) arra vall, hogy a két fiatal újságíró együtt szállt síkra egy helyi visszaélés ellen.

42. *Katonák*. DH 1899. jan. 7. 3–4. – Színház – A-y E-e

Thury Zoltán (1870–1906): családi nevén Újfalussy Köpö Zoltán. Jelentős novellista, újságíró és drámaíró, a magyar kritikai realizmus egyik tehetséges művelője. – A darabot néhány előadás után levették a műsorról azzal az indoklással, hogy a hadsereg jó hírét sérti. Ady többször is visszatér az előadásra és Thury művészetére (*Katonák*. 1899. jan. 24., *Katonák*. 1900. nov. 27., *Thury Zoltán*. 1900. nov. 30. stb.). A betiltásból vita lett. Várady Zsigmond a nagyváradi Szabadság hasábjain febr. 9-én megtámadja Debrecent, mert a *Katonákat* és a *Nazarénusokat* (1. Ady febr. 9-i cikkét) betiltották. Sipos Béla a DH febr. 11-i számában veszi védelmébe a színházat és az állítólagos betiltó Melczer ezredeset. A betiltás híre a fővárosban is nagy hullámokat vert. A BN jan. 15-i számában közli Thury Zoltán nyílt levelét Melczer ezredeshez, melyet a D jan. 16-i számában ugyancsak közölt. A levél szövege a következő:

Méltóságos Orienburgi Melczer Ferenc ezredes úrnak,
a debreceni 39-ik számú cs. és kir. gyalogezred parancsnokának,

Debrece_n

Tudomásom szerint a hadseregben az a rend, hogy az ezredparancsnoknak érteni kell az ezred legénységének nyelvén. A harminckilencedik ezred magyar, tehát ezredes úr bizonyára megérti azt, amit itt leírok. Ha azonban mégis úgy állana a dolog, hogy ezredes úr nem ismerős a ropogós magyar nyelvvel, kérem, fordíttassa le ezt a levelet, amit mint adófizető polgár és mint a *Katonák* című darab szerzője írok Önnek. Szeretném, ha

ezzel tisztázódnék kissé az a helyzet, amit az ezredes úr rendelete teremtett meg. Az a rendelet, amivel egy nagy és intelligens publikum előtt lehetetlenné tette a darabomat. Rémületesen komoly dolog ez, ezredes uram.

Rám nézve semmivel sem inkább, mint Magyarországra nézve nagy általánosságban. Ne tessék frázisnak venni ezt a nagy szót, ismétlem, hogy ezredes úr Magyarországot bántotta meg, azokat a jussokat, amiket a pennának ez az ország megadott. Törvényekben, amelyeket csak törvénnyel lehet elvenni. Ezredes úr felülhelyezte magát a törvényen, s ezzel aggodalomba ejti bennem nem az író, hanem a polgárt. Hát azért tartok én az adómból a határon és a magam védelmére katonát, hogy beleszóljon az autonóm jussomba, s velem szemben üssön a kardjára, amit azért vettem neki szép nikkelezett acélból, hogy az ellenségem fejét üsse be vele. Én polgár, kényelmes ember vagyok, tehát fizetem a rendőrt, aki számomra rendet teremt, a csendőrt, aki az országútról eltakarítja a kocsim elől azokat az elemeket, amelyek esetleg agyonvernek a pénzemért, az órámért, s tartok katonát, aki vigyázza a határomat. Én vagyok Magyarország, egy atom az egészből, mint ahogy tenger az a pohár víz is, amit az Óceánból merítenek, s tanácstalanul állok meg azzal a parancssal szemben, amelyben az államhatalomnak mindenképpen alárendelt közege szembe áll a törvénnyel, s megrendszebályozza azt a színpadot, amit keservesen épített föl ez az ország és ami a közpénzből él.

Én mint polgár, nemcsak hogy nem titkolom, de fennen hirdetem, hogy ebben az országban én vagyok az úr. A mi összességünk a fórum, s minden más tömeg csak engedelmeskedni van hivatva annak, amit a nagy polgár elem: az államfenntartó, a kenyéradó parancsol. Ez gőgnék látszik egy másik világból nézve, pedig nem az. Csak a szürke kabát önérzete, mert mi, szürkekabátosok vagyunk azok, akik az áldozatot meghozzuk arra, hogy tessék föl, a katonának aranyos legyen a vaffenrokja. Letakarékoskodjuk a magunkéból, minket licitálnak érte, mi iszunk harmincötökrajcáros bort sok szódával azért, hogy a katona is ihassék legalább ilyen, s mi eszünk három fogás étel helyett kettőt, hogy kiizzadjuk a lapos erszényünket, azt a sok-sok nagy bankót, amit Krieghammer és Fejérváry urak számolnak el.

Ez a helyzet, s ezért gondolok én rémülettel arra, hogy hol a vég, ha ebből a precedensből gyakorlat lesz, s ezredes úr és a példán felbuzdulva minden ezredesei az ármándiának, nekiesnek a magyar irodalomnak, s kiválogatni kezdi belőle azt, ami nem a forsrift szerint készült. Kissé nehezzé teszi a helyzetemet az, hogy az én darabomról van szó, de írta volna azt a színpadról leparancsolt darabot akár X, akár Y., azt mondanám a debreceni publikumnak, amely a legközvetlenebb tanúja ennek a beavatkozásnak:

– Ne hagyj magad. Te civis város, mutasd meg, hogy te vagy az úr, aki parancsol. – És ha Komjáthy János vagyok, az elv becsületéért egy hétre tűzöm ki a Katonák című darabot, egymásután nyolc előadásra.

Ha talán azt méltóztatnék hinni, hogy hazabeszélek, hát ideírom azt is, hogy nem kapok tantiemet a vidéki előadások után.

*

Az író pedig elkészeríti bennem az, hogy a munkám ilyen rosszul sikerült. Úgy látszik, hogy teljességgel nem tudtam megírni azt, amit akartam. Láttam a bajt, magyaráztam, tolmácsot hívtam mellé, ha az én szavam nem volna elég értelmes, színészeket, akiknek az a hivatásuk, hogy az írott ideának formát adjanak – és nem értik meg, hogy mit gondoltam, amikor egymás vértébe róttam a sok betűt. Okvetlenül bennem van a hiba, mert vakmerőség lenne föltételezni azt, hogy akit olyan előkelő pozícióra segített a tudása, mint amilyent az armében ezredes úr elfoglal – meg nem értené a mondanivalómat, ha lenne értelme. Elborulva kérdelem, hogy mit is akartam...

Plasztikus, kiabáló képet arról, hogy igaztalanok vagyunk a katonákkal szemben. Mert mint polgár nem tartozom a zsugoriak közé. Üdvözlénné a reformot, ami a katonáknak jobb helyzetet teremt, még akkor is, ha pénzembe kerül. Azt mondtam el, hogy ne követeljünk a katonáktól annyi fölösleges reprezentációt, amennyi a szegényt közülük a legiszonyúbb gondokba kergeti, ne csillogtassunk vele annyi aranyat, ha nincsen neki, ne adóztassék meg ezer módon – hanem teremtsünk számára nyugodalmasabb egzisztenciát. Adjunk neki több pénzt, s ami fölösleges teher van a vállán, azt vegyük le. Rakjuk a magunk vállaira, mert minket szolgál a mi javainkat őrzi, és a mi becsületünkért áll ki a porondra a maga nagy tömegével, ha valaki megbánt. Mi kimondjuk a szót, s ő adja meg a súlyát. És ha semmi egyebet nem vártam, annyit reméltem, hogy otthon a felesége is, öméltóságának ezredes úr, azt fogja mondani:

– Der Thury hat Recht.

Mert lehetetlen az, hogy ezredes úr ne ismerje az enyémfajta katonákat. Én istenem, mennyi van, de mennyi!

*

Vagy pedig, ezredes úr, arra az álláspontra helyezkedett, amiről egy debreceni újságíró kollégám mesélt nekem, hogy ezt mondta: – ez a darab a renomékat rontja. (A premier után ugyanis így beszélt a darabról néhány tiszt.) Hát bizony, nem javítja, de nem is azt akarta javítani, hanem a helyzetet, és ez sokkal komolyabb érdek, mint a tekintély a melléje szükséges anyagi támasz nélkül. Hát mivel akar imponálni a mi katonánk? – Azzal, hogy fényesen van szituálva anyagiakban? Hiszen ezt nem hiszi el neki senki, a susztere se, a fűszerese se. Hát ez a hamis álláspont a szent, amit nem szabad bántani?

Ezredes úrnak a magatartása a Katonákkal szemben folytatása az örök katonai tradíciónak, amely szerint törvény az, hogy a katona ne a maga énjét mutassa nekünk, külső embereknek, hanem egy kölcsönvett, hajlandóságainak ellentmondó egyéniséget. A természetes az, hogy akit fojtogatnak gondok, eltöprengjen a sorsán, a katonának vidoran, délcegen kell reprezentálni a szegénységét. Olyan régi és olyan általános az a metódus, hogy a publikum nem is ismeri a szegény katonát, aki a leeresztett függönyök mögött otthon számolgotja a garasát.

Ezredes úr ismeri, én is ismerem. És mégis, micsoda más a két álláspont, amellyel én darabot írtam, s ezredes úr rendeletet koncipiált.

A természetes az lett volna, ha ezredes úr – tekintet nélkül arra, hogy ez a darab mint darab jó-e vagy rossz – bizalmasan félrehívja Komjáthyt az első előadás után, s azt mondja neki:

– Csak adassa direktor, ezt a darabot minél többször. Azokra az esték-re ingyen adom oda a bandát.

*

Ez persze az én nagyon szubjektív véleményem, amelynek elmondása után vagyok ezredes úrnak

alázatos szolgája
Thury Zoltán

Mj: PI I. 16., Pi(R) 10., MI 5., Kf 23.

43. *Aranylakodalom*. DH 1899. jan. 9. 5. – Színház – (a. e.)

Aranylakodalom: látványos alkalmi játék 3 képben. Írta Beöthy László és Rákosi Viktor; zenéjét összeállította Fekete József.

44. *A piros bugyelláris*. DH 1899. jan. 9. 5. – Színház – (a. e.)

A piros bugyelláris: népszínmű 3 felv. Írta Csepreghy Ferenc; zenéjét szerezte Erkel Elek. – *Géczy István* (1860–1936): népszínműíró, leghíresebb darabja A gyimesi vadvirág.

Mj: PI I. 18., Kf 25., Szi 19., Pp 32.

45. *A jégről és egyébről*. DH 1899. jan. 10. 3–4. – Egyről-másról – Bandi

A Margit fürdői jégpálya megnyitása inspirálta Ady Jégseason c. versét is (1898. dec. 19. AEÖV I. 65.), de már régebben is írt a jégpályáról krockverset (Jégpályán 1897. febr. 14. AEÖV I. 16.).

46. *A kikapós patikárius*. DH 1899. jan. 11. 5. – Színház – (a-e.)

A kikapós patikárius: 1. a dec. 29-i cikk jegyzetét. – *anzág*: nagyotmondás (zsargon)

47. *A baba*. DH 1899. jan. 14. 5. – Színház – (a-e.)

A baba: operett 4 felv. Szövegét írta Maurice Ordonneaux; fordította Reiner Ferenc; zenéjét szerezte: Edmond Audran. Vö. Ady A baba c. versével (AEÖV I. 66.). Nagyváradon ismét ugyanilyen lelkesen ír az operetről (A baba. 1901. jan. 12.).

48. *A „Baba” és egy baba.* D 1899. jan. 16. 6. – Bandi

Ez a cikk Ady első színházi cikke a D-ben. Nem lehet tudni, hogy miért nem a saját lapjának írta ezt a jelentéktelen kis írást, de az aláírás minden bizonnyal őt jelzi és 1898. karácsonykor már jelent meg egy cikke a lap mellékletében (*Dies doloris*), melyet teljes névvel jegyzett.

49. *A kis herceg.* DH 1899. jan. 19. 5. – Színház – (a-e.)

A kis herceg: Charles Lecocq operettje 3 felv. Szövegét írta Henri Meilhac; fordította Rákosi Jenő; zenéjét szerezte Ludovic Halévy.

50. *Hunyadi László.* DH 1899. jan. 20. 5. – Színház – (a-e.)

51. *A budapesti Egyetemi Kör.* DFL 1899. jan. 20. (5. sz.) 1–2. – Ady Endre

Az Egyetemi Kört bezárták, mert politizált: a budapesti Egyetemi Lapok, melynek felelős szerkesztője Wolfner Pál volt, febr. 1-i számában adja hírül, hogy az Egyetemi Kört jan. 7-én bezárták. Ady azonban a napilapokból értesült a hírről, és erre reflektált cikkével. Az Egyetemi Lapok szerint azért zárták be az Egyetemi Kört, mert „a kormánynak nem tetsző módon” politizált, és bejelentették, hogy „ha ez sem használ, kiirtjuk a kolomposokat, s egy esztendőre bezárjuk az egyetemet”. A lap szerint a Kör mint testület nem politizált, vezetői tagadják, hogy az ifjúsági értekezlet, melynek céljaira átengedték az Egyetemi Kör helyiségeit, olyan határozatot hozott, hogy az ifjúság, míg az exlex állapot fennáll, ne tegyen eleget katonai kötelezettségének. Szerintük az igazi ok az egyetemi tanács rendelete volt, melyet a Kör vezetősége annak autonómiájára sértőnek tartott. – *A kör elnöke:* Ludwig Rezső reform-párti diákot nemrég választották meg elnöknek. Ugyanő az Egyetemi Lapok jan. 1-i számában adott programot, melynek fő pontjai a következők voltak: 1) az alapszabályok átdolgozása, 2) a Kör társas életének fejlesztése, teaestélyek és ünnepélyek rendezése. – *reformpárt:* az egyetemi mozgalmak liberálisabb szárnya. Többek közt ellenük indult 1901-ben a Pikler-botrány.

A cikkből nagy vita lett, melynek részleteit Ady febr. 25-i, Fővárosi modor c. cikkének jegyzetében közöljük.

Mj: PI I. 20.

52. *Színészek természetrajza.* DH 1899. jan. 21. 3. – Egyről-másról – Adieu Bandi

homo imitans: utánzó ember – *director actorum:* a színészek igazgatója – *semper cantatores imitantium:* az utánzók közül a mindig énekelők – *homo imitans feminini generis:* nőnemű utánzók – *homo morosus:* rosszkedvű ember – *scriptor cronicae aliarum rerumque:* egyéb dolgok krónikása

53. *Nevető napsugarak.* DH 1899. jan. 21. 4. – Hírek

Ady ekkoriban sokat írt versben is, prózában is az időjárásról (1. a Dal a szélről, Itt a tavasz, Egy kínos kérdés c. verseket – AEÖV I. 75., 89., 94., valamint Tavasz c. jan. 3-i, Ismét tél c. febr. 23-i cikkeit), de elsősorban az ekkor írt halálhangulatú versei (Válasz, Itthon – AEÖV I. 76., 78.) hitelesítik ennek a rövid poetikus prózájának a szerzőségét, melyben a tavasz képzete összekapcsolódik a halálával.

54. *Katonák.* DH 1899. jan. 24. 3. – (a-c.)

L. az azonos c. jan. 7-i cikket és jegyzetét.

55. *Haladunk?...* DH 1899. jan. 24. 4. – Napi hírek – a-c.

A gloire nemzete még nem tudott batározni: ekkoriban kezdődött Dreyfus perének újrafelvétele. Vö. a Falun c., 1898. márc. 13-i cikk jegyzetével. A debreceni lapok rendszeresen tudósítottak az ügyről. – *Az Océánon túli kis nép:* a kubaiak, akik a 19. század második felében megújuló szabadságharcot vívtak gyarmattartójuk, Spanyolország ellen. Az Egyesült Államok beavatkozására megverték ugyan a spanyolokat, de Spanyolország az Egyesült Államoknak engedte át Kubát az 1898. dec. 10-i békében. – *Az északi nagy nemzet hatalmas cárja:* II. Miklós orosz cár, aki 1898. aug. 24-én békefelhívást intézett a nagyhatalmakhoz. Ennek eredménye lett 1899. máj. 18-án a hágai nemzetközi békeértekezéslet. L. még A hétről c. 1899. máj. 20-i, az Ellentétek c., 1899. jún. 10-i cikkeket, valamint Béke [Hágában...] c., 1899. jún. 15-i versét. (AEÖV I. 135.) – *A világ egyik metropolisában zsidóellenes színházat építettek:* valószínűleg a bécsi antiszemita színházra gondolt Ady.

Mj.: Na 3., PI I. 22., Pi(R) 12., Pp 35.

56. *Himfy dalai.* DFL 1899. jan. 25. (6. sz.) 77–79. – Tárca – Ady Endre

Berczik Árpád (1842–1919): színműíró, miniszteri tanácsos, egy ideig a miniszterelnökségi sajtóiroda főnöke.

A DFL ugyanebben a számában a Vegyes hírek közt a következőket olvashatjuk: „Himfy dalai. Lapunk mai számában Berczik Árpád új darabjáról Ady Endre írt tárcarovatunkban ismertetést. Szemben az ő felfogásával a következő számban felelős szerkesztőnk fog ugyancsak e darabról lapunk hasábjain egy tanulmányt közölni.” A lap következő számában Sipos Béla valóban áradozó kritikát írt Berczik Árpád darabjáról, melyben többek közt ilyenek olvashatók: „Nézze meg minden magyar ember Berczik Árpád új szindarabját, igaz gyönyörűséget talál benne!” – A darabról l. még Ady rövid írását a DH jan. 31-i számában és a Himfy dalai c. 1900. dec. 6-i cikket a Függelékben.

Mj.: VT 279., Vál. 12., Isz 227., AI 54., PI I. 23., Kf 26., Szi 20.

57. *Egyről-másról*. DFL 1899. jan. 25. (6. sz.) 82. – Dyb-Andi

[*] Eredetiben: collegiumok

budapesti reformpárt: 1. A budapesti Egyetemi Kör c., jan. 20-i cikket és jegyzetét. – *Kiss Árpád*: a DFL főmunkatársa Adyval együtt – *Kun Béla*: debreceni jogász, az Irodalmi Önképző Társulat tagja; nem azonos a későbbi politikussal.

58. *Titkos előadások*. DH 1899. jan. 26. 3. – Egyről-másról I. – Bandi

Teknősbéka: Léon Gandillot 3 felv. bohózata. Ford. Fái J. Béla. Premierje a Vígszínházban 1898. nov. 29-én volt.

59. „*Nem megyünk katonának!*” DH 1899. jan. 26. 3. – Egyről-másról II. – Bandi

hazafias határozatok: a debreceni diákok elhatározták, hogy míg az exlex állapot tart, addig megtagadják a katonai szolgálatot. – *Polonyi Ex-lex Géza*: Polonyi Géza (1848–1920) függetlenségi párti képviselő játszotta a főszerepet a Bánffy megbuktatásához vezető obstrukcióban. Ezzel elérték azt, hogy jan. 1-től exlex állapot állt fenn, azaz a kormány felhatalmazása megszűnt az állami költségek folyósítására és beszédésére. – *nazarénusok*: többek közt a fegyverviselést megtagadó keresztény szekta, bizonyára Váradon voltak hívei, de hogy ki volt a főpapjuk, nem tudjuk.

60. *A makerancos hölgy*. DH 1899. jan. 26. 5. – Színház. – (a-e.)

Audran-operett: A baba. L. jan. 14-i és 16-i cikkeit. – *Salvini, Tomaso* (1829–1915): olasz színész, Magyarországon is vendégszerepelt.

61. *A zsidónő*. DH 1899. jan. 30. 5. – Színház – (a-e.)

Halévy, Jacques Fromental Elie (1799–1862): francia zeneszerző

62. *Hadak útja*. DH 1899. jan. 30. 5. – Színház – (a-e.)

Hadak útja: látványos történelmi színmű nyolc képben. Írta és zenéjét szerezte: Verő György (1857–1941).

63. *A parasztkisasszony*. DH 1899. jan. 30. 5. – Színház – (a-e.)

Berczik Árpád: 1. a Himfy dalai c., jan. 25-i cikk jegyzetét.

64. *Himfy dalai*. DH 1899. jan. 31. 5. – Színház – (a-e.)

L. az azonos c., jan. 25-i cikket és jegyzetét.

65. *A kritika jogai.* DH 1899. febr. 1. 5. – Színház – Ady Endre

egy kolozsvári színész botrányos tette: Szerdahelyi Ferenc színész nyílt utcán rátámadt Barabás Ábelre, aki neki nem tetsző kritikát írt róla. Majd újból megtámadta az újságíró, aki azóta kénytelen volt revolverrel a zsebében színházba járni.

A debreceni botrány Rubos Árpád színész és Farkas Mihály újságíró közt zajlott le, mert az újságíró kedvezőtlen kritikát írt Rubos feleségéről. Az afférből párbaj lett, a felek febr. 1-én megverekedtek. Ady cikkére Rubos nyilatkozatot akart közzétenni a DH-ban. Nyilatkozatát azonban nem közölték. Ehelyett Ady újabb cikke jelent meg a lap febr. 2-i számában:

A kritika jogai

Tegnap számunkban ez alatt a cím alatt egy cikket közöltünk. Ma Rubos Árpád, a debreceni színház tagja egy nyílt levelet küldött be hozzánk, melyben a cikk írójára rá akarja sütni az *elfogultság bélyegét*. Amennyiben tegnap cikkünkben nevet nem említettünk – s az objektivitás elbírálását bátran merjük az olvasó közönség részére felajánlani –, Rubos úr cikke teljesen tárgyitalan. Egyet azonban szükségesnek tartunk kijelenteni: Azok, akik a sajtó jogos kritikáját inzultusokkal viszonzozzák, eljátszották azt a jogot, hogy a sajtó terén védelmezzék magukat.

A DH ezek után febr. 4-én a következőkben tudósít a fejleményekről: „A Debreczen c. politikai napilap jan. 30-i számában egy színházi kritika jelent meg, melynek »f. m.« jegyű írója kedvezőtlenül bírálta meg R. Serfőzy Zseni asszonynak a Parasztkisasszony c. darabban való alakítását. A nevezett színész nő férje, Rubos Árpád e kritika miatt szóval inzultálta a kritika íróját: Farkas Mihály hírlapíró. A támadás óriási visszatetszést keltett, s e tárgyban a debreceni újságírók gyűlést tartottak, melyen a következő határozatot hozták

Tekintetes Farkas Mihály úrnak, Debreczen.

A debreceni hírlapírók testülete, a Debreczeni Ellenőr, a Debreczeni Hírlap, Reggeli Újság, Debreczen és Debreczeni Újság felelős szerkesztői és összes munkatársai összegyűltek, és azon alkalomból, hogy a színtársulat egyik tagja a kritika miatt Farkas Mihály hírlapíró társunkat szóval inzultálta, a következő határozatot hozta:

A debreceni hírlapírói kar 1899. febr. 1-én alapos bírálat alá vevén a Debreczen c. politikai napilap f. m. jegy alatt a Parasztkisasszony c. darabról írt színházi kritikát, egyhangúlag kimondotta, hogy senkire nézve abban becsületsértést nem talál, s f. m. úr a jelzett színházi kritikával csak olyan jogot gyakorolt, ami tárgyilagos kritika írásánál, a szereplőkre való tekintet nélkül bármely hírlapíró is méltán megilletne. Koncz Ákos, Than Gyula, Újlaky Antal, Zoltay Lajos, Bartha Mór, Löw József, Szini Péter, Ady Endre, Sipos Béla, Király Péter.

E határozatot Koncz Ákos elnök meleg hangú levél kíséretében fogja elküldeni a kötelessége teljesítésében megtámadott újságírónak. A gyűlésen egyszersmind határozat jött létre azon eljárásra nézve, melyet hasonló esetekben a hírlapíró testület gyakorolni fog.”

A D jan. 30-i számában az f. m. jellel megjelent színikritikában Farkas Mihály a következőket írta R. Serfőzy Zseniről: „Játéka erőltetett, esetlen volt. A ropogós magyar nótákat kuplé módon, minden érzés nélkül énekelte... Szerepét jobban megtanulhatta volna... Ha mást nem, szereptudást joggal várhatunk tőle.”

Rubos Árpád febr. 6-án a DRU-ban a Nyílt tér rovatban azzal védekezik, hogy a sajtót sohasem volt szándékában befolyásolni, és egy hat színész által aláírt nyilatkozatot közöl, mely szerint Farkas Mihály tanúk előtt kijelentette, hogy Serfőzy Zsenit személyes ellenszenv alapján mindig és minden körülmények között támadni fogja kritikáiban. Ére a nyilatkozatra válaszol feltehetően megint csak Ady a DH febr. 6-i számában:

Rubos úr reputációt köszörülget

Rubos Árpád úr dolga ugyan sokkal jelentéktelenebb, semhogy érdemes volna vele foglalkozni, de – mert a DRU mai számában megjelent nyilatkozatában pennája hegyére veszi a mi lapunkat is – figyelmébe ajánlunk neki egyet s más. Először is konstatáljuk, hogy Rubos úr memóriája igen gyenge. Mi – amikor szerkesztőségünkben egy nyilatkozattal megjelent –, nem utasítottuk el, hanem arra kértük, hogy legkevésbé szelid hangú válaszát módosítsa úgy, hogy a hangja ne legyen olyan botrányosan éles. Hogy azután nem kereste fel szerkesztőségünket semmiféle nyilatkozattal, annak meg mi örültünk, – bár lapunkban tisztességes hangú rektifikációnak mindig tért adunk. Gondolja meg tehát mások kétszer is, ha lapunkat pennája hegyére merészeli venni – s levegőből vett állításokkal művészi reputációját ne köszörülgesse –, mert arra talán még nincs szükség. Ezzel az egész dolgot a magunk részéről annak hozzáadásával fejezzük be, hogy meguntuk már a szintársulat egyik-másik tagjának ambícióbani túltengését, és semmi szükségünk nincs reá, hogy lapunkat vagy így, vagy úgy bírálgassák. Önöknek élethivatásuk más utat mutatott, ne akarjanak hát publicistáskodni, mert a régi közmondás szerint a kettős mester-ség veszedelmes. Különbben béke velünk.

A debreceni sajtóafférről a BN is beszámol febr. 4-i, Kritikus és színész c. cikkében, melyet a D febr. 7-i számában teljes terjedelmében átvett. A cikk egyetértően idézi Ady cikkének (A kritika jogai) utolsó mondatait.

Ady cikkének háttérét először Áfra János derítette fel Két Ady-dokumentum I. c. írásában. (It 1972. :63.)

Itt jegyezzük meg, hogy Ady később nagy rokonszenvvel írt a megsértett színésznőről, annak tragikus halála alkalmával pedig megrendítő nekrológot (Serfőzy Zseni öngyilkos lett. 1899. jún. 3.) és verset (Egy koporsó felett. 1899. jún. 10. AEOV I. 132.) közölt.

Mj: PI I. 25., MI 12., Szí 23.

nazarénusok: vallási szekta, melynek nincsenek szertartásai; esküdniök és fegyvert viselniök nem szabad. Nevüket az első keresztényekről kapták. – *Újlaki Antal* (1867-1921): író, újságíró. Ebben az időben a DE főmunkatársa. Adyval kapcsolatos emlékeit l. Kovalovszky II. 205. – „Életet, igazságot kell a népszínműbe is önteni...”: Ady itt Újlaki szájába adja saját nézetét, melyet A piros bugyelláris c. kritikájában így fogalmazott meg: „Igazságot, életet a népszínműbe...” (jan. 9.) – *Tárgyáról, meséjéről múlt számunkban megemlékezünk*: a DH febr. 2-i számában A nazarénusok címmel többek között a következők olvashatók:

„Vasárnap este a debreceni színtársulat egy debreceni hírlapíró, Újlaki Antal eredeti népszínművét mutatja be. A szerző a darab tárgyát Szeged környékéről vette. Ott élnek csoportostul azok az érdekes emberek szétszórva a tanyákon, több mértföld távolságra a kultúrponctól. Lelki mannában ritkán részesülhetnek, ha véletlenül kivetődik közülük egy-egy barát, a szabad ég alatt hirdeti az ígét. Százan és százan hallgatják a szavát, de a nép lelki igényeit annál inkább nem elégítette ki az ájtatosság, melyet csak koronkint, nyári szép időben tartottak szabad ég alatt, mert az utóbbi idők viszontagságai annyira megrázkódtatták a nép lelkét, hogy belső és külső világában támadt ürességet be kellett tölteni valamivel. A szegedi lapok éveken át küzdöttek, hogy a tanyákon lakó 35-40 ezer magyart a lehetőleg szerint részesítsék a kultúra áldásában, építsenek nekik minél több iskolát és templomot. Aki a Rádai-korszakot ösmeri Békeffy Antal és Tömörkény István leírásaiból, aligha csodálkozik azon a lelki reakción, mely a Rózsa Sándor korszakának letünése után a tanyavilágban beállott. – A nép a betyárokat kiküszöbölte, mivel megelégette a csapásokat, melyeket az árvizek és a tanyákon időnkint feltűnedező vad vizek még csak súlyosbítottak.

Szelidebb áramlat fuvalma érintette a lelkeket, és az egy-két rongyos paraszt filozófus, aki először kezdett a tanyákon prédikálni az új hitről, igen hálás talajra bukkant, főképp az ingadozók körében, akiknek azt ígérte a kopott külsejű apostol, hogy a bűnökért teljesen bocsánatot nyer, és megtisztulás után lelki kevélységgel tekinthet mindazokra, akik szerintők tisztátalan lélekkel élnek. E térítgetéseknek különböző következményeit lehet megfigyelni. Először, hogy a nép a kiállott szenvedések után szívesen menekül a hit karjai közé, másodszor megállapítani lehet, mily káros következménnyel jár, ha a nép hitéletét teljesen műveletlen emberek intézik.

Újlaki darabja éppen e szempontból érdekes.

Dramai cselekmény keretében vonulnak el előttünk azok az emberek, akiknek az élet forgószelében a szenvedések összetépték lelküket, és mint emberi roncsok, egymás vigasztalásaiból igyekeznek erőt meríteni, hogy az élet terheit elviselhesék.

A darab azzal foglalkozik, milyen baj az, ha lelkileg is éhes emberek ki vannak szolgáltatva az útszéli apostolnak, aki nem szerevén meg a lelkészkedés tudományának föltételeit, a saját kiforratlan indulataival egyik

bajból a másikba sodorja a népet, amelynek élére állott, de amelynek ügyeit nem volt képes biztos kézzel vezetni.

A darab főhőse, Botos János (Komjáthy) ifjabb korában mint egy budapesti református lelkész szolgálja, az előszobában unalomból éveken át olvasgatott a nagytiszteletű úr bibliájából. Föltűnik előtte, hogy úgy az ó-mint az újszövetségben gyakran említetik, hogy a fegyver veszélyes szer-szám. Az inas, aki később egy rázkódtatáson megy át, fogságba kerül, mikor kiszabadul, gyűlölettel gondol a hatalmasokra, és addig üres fejét annyira betöltötte az a hangulat, melyet a bibliából merített, hogy elmegy Csongrád megyébe, és a Tisza partján apostoloskodik a nép között, amely éppen akkor az árvíznek és rossz termésnek súlyos következményét vi-selte.

Az árvíz és a rossz termés a nép lelkét két végletbe sodorta. Egyik megnyilatkozása az volt, hogy az újhíüeskedéssel tetszelgett, másik pe-dig, hogy a szocializmus vörös lobogója alatt vélte megnyerni mindazt a jót, amelyektől az elemek fosztották meg.

A társulat nagy ambícióval készül az előadásra, amelyet Komjáthy János rendez az ő kiváló tudásával és azzal a jóakarattal, mellyel a színpadi világban kezdő ember próbálkozása és a népszínmű irodalom iránt visel-tetik.[...]"

67. *Moralisták*. DH 1899. febr. 8. 3. – Egyről-másról I. – Erdneyda

68. *A sajtó*. DH 1899. febr. 8. 3. – Egyről-másról II. – Erdneyda
A végrehajtó: André Sylvane és Louis Artus 3 felv. bohózata

69. *Epilóg*. DH 1899. febr. 8. 3. – Egyről-másról III. – Erdneyda
Egy kellemetlen affér: a Rubos–Farkas-ügy. L. A kritika jogai c., 1899. febr. 1-i cikket és jegyzetét. – *homeopata*: hasonszervi gyógymóddal gyó-gyító.

70. *Kínai történetek*. DH 1899. febr. 13. 3. – Egyről-másról I. – Erdneyda

a Vun-Csi nótája: Jones Sidney Gésák c. operettjének egyik slágere (Vö. AEÖV I. 359.) L. még a DH márc. 11-i számában megjelent *Fel/Ki-nába!* c. verset. (AEÖV I. 103.)

71. *Egy kis tévedés*. DH 1899. febr. 13. 3. 1. Egyről-másról II. – Erdneyda

„*Valahol messze, valaha régen*”: idézet Kiss József Egy sír c. költe-ményéből

72. *Impressziók*. DH 1899. febr. 14. 3. – Egyről-másról – Erdneyda

Egy kedves, szellemes ember...: Kovalovszky szerint Szathmáry Zoltán, hírlapíró, 1898 novemberétől 1899 decemberéig a váradi Sz felelős szerkesztője. (II. 243.) – *Hilárius*: A baba c. operett egyik szereplője – *Kaján Tóbiás*: A végrehajtó c. darabban szerepel (l. A sajtó c. febr. 8-i cikk jegyzetét). – *Egy kritikus és színmű párbaja*: a Farkas–Rubos-párbaj; l. A kritika jogai c., febr. 1-i cikket és jegyzetét. – *Egy színdarab...*: l. a Katonák c., jan. 7-i cikk jegyzetét.

73. *A Gyurkovics leányok*. DH 1899. febr. 14. 3–4. – Egyről-másról – Erdneyda

A Gyurkovics leányok: Herczeg Ferenc színdarabja. – A témáról Ady verset is írt *A Gyurkovics-leányok* címmel a DH febr. 8-i számában. (AEÖV I. 86.)

74. *Gyurkovics leányok*. DH 1899. febr. 14. 5. – Színház

Adyra vall a darab társadalmi problémájának feszegetése. Az ő gondolata, hogy ma már a pénz mozgatja az egész világot. Vö. Levél c., 1900. jún. 22-i cikkével.

A darab ősbemutatója jan. 17-én volt a budapesti Magyar Színházban.

valóságos félszüzek magyar kiadásban: célzás Marcel Prévost *Les Demi-Vierges* c. darabjára.

75. *A jogász és tisztviselő kör jelmezbálja*. DH 1899. febr. 15. 5. – Multságok

Ady szerzőségét bizonyítja, hogy a kis költői próza motívumai meg-egyeznek aznap közölt Hamvazó szerda c. versével. Az egyezéseket strófa-ról strófára kimutatja Koczkás Sándor a vers jegyzetében. (AEÖV I. 368.)

76. *Kaposi Józsa visszaszerződik?* DH 1899. febr. 15. 5. – Színház

A cikket Kaposi Józsa sérelmesnek találta női becsületére, ezért Ady a lap febr. 17-i számában nyilatkozatot tett közzé. (L. a 78. sz. írást.)

77. *Farsang után*. DH 1899. febr. 17. 5. – Egyről-másról – Bandi
szenzál: ügynök

78. *Nyilatkozat*. DH 1899. febr. 17. 5. – Színház – Ady Endre

79. *Egy lövés után*. DH 1899. febr. 22. 3. – Ady Endre

A cikk aktualitása, hogy febr. 18-án Budapesten párbajt vívott Csajthay Ferenc, a BH és Dienes Márton, az Egyetértés munkatársa, későbbi képviselő. A párbaj oka politikai vita volt. Csajthay súlyosan megsebesült.

Quousque tandem?...: „Quousque tandem abutere Catilina, patientia nostra?”; Meddig élsz még vissza Catilina, türelmünkkel? – Cicero Catilina elleni első beszédének kezdő szavai.

80. *Jubileumi előadás*. DH 1899. febr. 23. 3-4. – Egyről-másról I. – Dybandi

Az előző napi Gésák-előadást gúnyolja itt Ady, Debrecen nevét Dobranszkira fordítve és Hercegovinába helyezve.

Gésák: Jones Sidney operettje; szövegét írta Owen Hall; ford. Fáy J. Béla és Makai Emil. (L. a Kínai történetek c., febr. 13-i cikket és jegyzetét.) – *Ferenc József kabát*: térdig érő fekete kabát ünnepi alkalmakra

81. „*Küry Klára azt üzenté...*” DH 1899. febr. 23. 3-4. – Egyről-másról II. – Dybandi

Küry Klára (1870–1935): korában rendkívül népszerű énekes primadonna. (L. még a Lumbágó és penitencia c., 1899. jún. 12-i cikket.)

82. *Fővárosi modor*. DFL 1899. febr. 25. (9. sz.) 87–88. – Ady Endre

Lapunk 5-ik számában...: 1. A budapesti Egyetemi Kör c., jan. 20-i cikkét. – *Az Egyetemi Lapokban két válasz is érkezett számomra*: mindkettő a budapesti Egyetemi Lapok febr. 1-i (8.) számában. Az elsőt Siklóssy László írta. Szövege a következő:

Egyről-másról

Ha bíznánk „a jó cím félsiker” elvében, nem késnénk cikkünket „Mit csinál a reformpárt”, „Mit beszélnek a vidéken” vagy ezekhez hasonló címekekkel ellátni. De nem tesszük ezt; minden pátosz nélkül szándékozunk elmondani nézetünket „egyről-másról”: ifjúsági életünk megnyilvánulásáról s ezeknek bírálójáról.

Elsősorban a teastékről mondunk néhány szót.

Mert tudvalevő dolog, hogy az „Egyetemi Kör” vezetősége 1898. évi december havában teastét rendezett, s mivel azt néhány amatőr művész kollégánk közreműködése az általános jókedvvel párosulva igen kedélyessé tette, az „E. K.” elnöke hamarosan átlátta, hogy ezen az úton lehetne egyrészt a kör tagjainak egymás közt való viszonyát szorosabbra

fűzni, másrészt ügyünknek a körön kívül álló kollégáinkat is megnyerni; nemcsak átlátta ezt, hanem programjának egyik sarkalatos pontjává is tette – mint az az „Egyetemi Lapok” múlt számában olvasható.

Eddig tart az *expozíció*; most jön a *bonyodalom*!

A gőz és a szabad sajtó századában ui. az eszmék nem maradnak négy fal közt, hanem bejárják az országot, szokásuk szerint „A Kárpátoktól az Adriáig”, s így mi csodálkoznivaló sincs azon, hogy a „Debreczeni Főiskolai Lapok” vezércikket ír a teaestés programról, mely szerinte az „Egyetemi Kör-nek a *nagyobbik baja*”.

(A *kisebbik* az, hogy politizált és becsukták, amiről azonban lapunk más helyén már megmondtuk véleményünket.)

De hogy nemcsak a D. F. L. olvasói tudják, hogy milyen nagy baj ez, reprodukáljuk a „Budapesti Egyetemi Kör” c. cikknek egy költői alakzatoktól hemzsegő, balladaszerű drámai részét. [Itt idézi a cikk szónoki kérdéseit.]

Ne gondolják kérem, hogy mi polemizálni akarunk a „Debreczeni Főiskolai Lapokkal”. Távol legyen tőlünk! Minket tisztán a kényelmi szempont vezérelt, hogy így annak a bizonyos cikknek a kapcsán egy kalap alatt beszélhessünk „egyről-másról”: az Országos Diákszövetségről és – a tea-estékről.

Elmondjuk pedig mindezeket azoknak okulására, akik a Debreczeni Főiskolai Lapokhoz hasonló tájékozottsággal bírnak.

Tegyük fel tehát, hogy az Országos Diákszövetség nagyon hasznos dolog, nemcsak üres cím, nemcsak üres keret, mely legfeljebb egy-egy még üresebb és pozitív munkára nem képes kongresszus megtartására szolgál. Ha tehát az Országos Diákszövetségre szükség van, ki fogja azt létrehozni? Senki más, mint az országnak legnagyobb diákegylete, a budapesti „Egyetemi Kör”.

(Eddig csak igazunk van, t. D. F. L. l)

De mit csinálhat az E. K., mikor a budapesti diákságnak is csak egy tized részére terjed ki, mikor 5000 egyetemi hallgató közül 500 tagja van?

Eszközöket fog keresni arra, hogy *maga köré gyűjtse a körön kívül álló egyetemi hallgatókat is.*

S ezt a feladatot az E. K. vezetősége a lehető legszebben oldotta meg; megalkotta az Egyetemi Atlétikai Klubot, mely – mint azt volt elnökünk, Szemenyei Kornél lapunk egyik múlt számában már kifejtette – hivatva van nemes versenyben összegyűjteni hazánk ifjúságát, s így nagy hangú címek és keretek nélkül pótolni az Országos Diákszövetséget.

Ugyanennek a célnak szolgálnak a teaesték is, elősegítik a diákok társas érintkezését, használnak az Egyetemi Körnek, a budapesti diákság tömörülésének, és – nunc venio – az Országos Diákszövetségnek!

Úgy ám, kedves Debreczeni Főiskolai Lapok, talán jobb lesz előbb egy erős budapesti Egyetemi Kört alkotni, és csak azután Országos Diákszövetséget.

Így gondolkodunk mi, de másképp gondolkoznak – Debreczenben.

Ők nem akarják, hogy mi a saját bajunkkal törődjünk (pedig nekünk szerintük is egy nagyobb és egy kisebb bajunk van), hanem Pusztaszeren emléket állítsunk, diákkonzulátusokat szervezzünk, a Menzát fejlesszük

(mintha az nem volna autonóm testület), és... és... a sorok közül már-már azt véljük kiolvashatni... az ország két házába egy-egy képviselőt küldjünk.

Nem, nem t. D. F. L., hiába *tetszik* rugdalódnai, mi nem fogunk *100 aranyat ígérni*, mert „hallják az urak odalent, mi eredményt akarunk, nem parádét”.

A második választ Komáromy Zoltán írta, és így hangzik:

Nyílt levél Ady Endre úrhoz

(Felelet a „Debreczeni Főiskolai Lapok” 5-ik számában megjelent A budapesti „Egyetemi Kör” című cikkre)

Tisztelt Uram!

Engedje meg, hogy a „D. F. L.” hasábjain napvilágot látott cikkére én feleljek meg röviden. Teszem azt először mint az „Egyetemi Körnek” bizottsági tagja, mint a Reform-pártnak egyik alapítója, s főként mint Ludwig Rezső elnöknek jó barátja, mert ő mint megtámadott, már csak csupa udvariasságból sem felelhet meg önnek. Br. Eötvös Józsefnek egy mondását használom kiinduló pontomul: „Az a nagy író, aki azért ír, hogy gondolatait fejezze ki, nem pedig azért, hogy írjon.”

Mikor ön cikkének megírásához hozzáfogott, e mondást kellett volna szeméi előtt tartani, s akkor merem állítani, hogy az Ön cikke sohasem látott volna napvilágot.

Önnek, igen tisztelt Uram, írnia kellett valamit – mert amint látom ön főmunkatársa a „D. F. L.”-nak –, jónak látta tehát jobb tárgy hiányában bennünket megtámadni, s elfelejtette azt, hogy a támadónak argumentálni kell tudnia, és pedig nem bombákkal, hanem tárgyilagos, komoly érvekkel. Kétségtelen, hogy minden hazai főiskolásnak joga, sőt kötelessége a budapesti egyetemi ifjúság tevékenységét figyelemmel kíséreni, arra kedvező avagy kedvezőtlen kritikát gyakorolni. Hogy azonban valaki a jogot *tárgyilagosan* gyakorolja, arra szükséges, hogy az illető a szóban forgó kérdésről alaposan tájékozva legyen, mert különben kritikája egyoldalú, helytelen lesz.

Így járt el ön, igen tisztelt Uram! A napilapok útján értesült az eseményekről, nem várta be, míg az „E. K.” hivatalosan nyilatkozik, hanem azon cikke nyomán, *amelyek sok tekintetben nem felelnek meg a valóságnak*, ránk támad, s nem elégszik meg azzal, hogy lesújtó kritikáját a jelen esetre alkalmazza, hanem a reformpárt egész működését oly színben tünteti fel, mintha a párt nem az ifjúság jól felfogott érdekében fáradozna, hanem dolgoznak benne egyesek azért, hogy személyes hiúságukat kielégítsék. Hogy Önnek ez a kritikája meg nem állhat, legjobban bizonyítják a tények, amelyek mi mellettünk szólnak. Nem reflektálok Önnek azon kijelentésére, hogy mi az „Egyetemi Kör” elpolitizáltuk. Nagyon hosszas és meddő vita volna bizonyítani azt, hogy az ifjúság politizálhat-e vagy sem, s hogy milyen politikát folytathat. Mindenesetre – amint ezt már kifejtettem – az ifjúságban van közvélemény, adott esetekben meg is nyilatkozik spontán módon,

s ha ilyenkor a helyes korlátokat a felkorbácsolt kedélyek túl is lépik, azt bűnül az ifjúságnak felróni nem lehet.

Annyival inkább csodálkozom tehát, hogy ön, tisztelt Uram, aki szintén a fiatalok gárdájához tartozik, s aki bizonyára szintén érdeklődik a politika iránt, ennyire megró bennünket azért, mert mi törvénytisztletünknek, alkotmányhűségünknek tanújelét adtuk. Féltre ne értsük egymást! Jól tudom én, hogy Ön nem rosszindulatból cselekedett, de igenis az egyoldalú értesítésekkel megteveszteni hagyta magát.

Föl kell tételeznie azt, hogy az „E. K.” vezetőségét a tiszta önzetlenség vezette, hinnie kell, hogy a vezetősége az „E. K.” jóvoltát szíven viselte és viseli, s nem tudta, hogy állásfoglalásának ily szomorú következményei lesznek, mert az előző évek tapasztalatai azt mutatták, hogy oly esetben is, mikor az ifjúság valósággal pártpolitikát űzött, nem csukták be az E. K.-t, jelenleg pedig – és itt egy nagy tévedésre kell figyelmeztetnem – az ifjúság nem állott semmi politikai párt szolgálatába, hanem – amint fentebb is jeleztem, törvénytisztletének akart kifejezést adni.

Nem is az bánt bennünket, hogy Ön elítéli azt, hogy a jelenlegi politikai helyzetbe beleavatkozunk, hanem igenis sért az, hogy Ön ennek kapcsán semmittevésével, ígéreteket be nem váltásával vádol bennünket, vádolja azt, akit az ifjúság bizalma az elnöki állással megtisztelt, Ludwig Rezsőt.

Ez mutatja, hogy ön egyáltalán nem ismerős a budapesti főiskolai ifjúság életével, egyáltalában nem tudja, hogy mit tett a Reform-párt, pedig forrásaiból, a lapokból, ha akarta volna, értesítést szerezhetett volna magának.

Látja kérem, a reformpárt programjába vette az egyetemi sport felendítését. Meg is tettel megalakította az „Egyetemi Viták”-at, „Egyetemi Atlétikai Klubot”, amelynek élén Br. Eötvös Loránd s más, a sport-világ terén ismert egyéniségek állanak, amely egyesület már két hónapja dolgozik szakadatlanul; működéséről tudomást szerzett az egész sport-világ, de Ön tisztelt Uram, erről nem vesz tudomást, vagy mert ezt az alkotást jelentéktelennek tartja. Ön roppant lenézőleg nyilatkozik a körben tartott teaestélyekről. Ez ismét csak azt bizonyítja, hogy egyáltalán nem ismeri az ifjúsági életet. Tudnia kellene, hogy a budapesti egyetemen azért nem volt eddig ifjúsági élet, mert nem volt semmi érintkezés a különböző egyletek és társaságok között, és mi ezt megteremtettük, illetve megteremtette Ludwig Rezső azáltal, hogy a teaestélyeken összehozta az ifjúság különböző rétegeit, s ezzel megkedveltette az „Egyetemi Kört”.

Csak ha egységes az ifjúság, akkor lehet gondolni „Diák-szövetség” s más ilyen kitűnő eszmék megvalósítására, egy szétdarabolt ifjúság nem képes semmire, nemcsak arra, hogy országos ifjúsági ügyeket intézzon, hanem arra sem, hogy helybelileg kellőképpen érvényesüljön.

Hogy mi „még mindig a győzelmi mámort élvezzük”, ez önnek a legneveltesebb kijelentése.

Először is mi sokkal józanabb életűek vagyunk, mintsem a mámorban úszkálnánk, másodszer pedig a mi győzelmünk természetes következménye volt eddigi működésünknek, s így mi az ifjúság vezetésébe nem vá-

ratlanul csöppentünk bele, hanem érdemeink s munkálkodásunk jutalmazásaképpen, a megiszteltetést elvártuk az ifjúságtól.

Vége Ön azt mondja: „Azért nem az elveket okozzuk. A vezetők a hibásak”. Ez az ön egyéni véleménye, amelyet mint nem autentikusát ezenel a leghatározottabban visszautasítani bátorkodunk. Nekünk a bíráló fórumunk a budapesti egyetemi ifjúság; ennek a többsége egyértelven, helyeselte az elnökség eljárását, de ha ez Önnek mégsem tetszik, az lehet az Uraságod privát véleménye, de semmi esetre sem alkalmas arra, hogy közhangulatot teremtsen. Egyebekben kijelentem, hogy polémiát kezdeni nem akarok, de ennyit felvilágosításul kötelességemnek tartottam megjegyezni.

Tisztelettel
Komáromy Zoltán

A vitába Sipos Béla is bekapcsolódott. A DFL 6., jan. 25-i számában (tehát egy számmal az után, amelyikben Ady A budapesti Egyetemi Kör c. cikke megjelent) Egyetemi Kör címmel az Adyénál mérsékelt hangú, de vele egyetértő cikket írt.

A kolozsvári Egyetemi Lapok, melynek januárig Kunfi Zsigmond volt a felelős szerkesztője, februártól kezdve pedig Gergely György, febr. 5-i (8-9.) számában a Lapszemlében G. Gy. szignóval a következőket írja Ady cikkéről:

„A Debreczeni Főiskolai Lapok 5-ik száma is megjelent Sipos Béla szerkesztésében. Tartalma gazdag és változatos. Négy ifjúságtársadalmi, kérdésekkel foglalkozó nagyobb cikk előzi meg a szépirodalmi rovatot, amelynek díszje Szabolcskának egyik verse.

Legkivált a vezércikk érdekel bennünket, mert országos érdekű kérdéseket érint. Igazán sajnáljuk, hogy az egész ország irányadó ifjúsági körei között az idén eddig fennállott összhangot olyan meggondolatlanul bontja meg Ady Endre, a Budapesti Egyetemi Kör ezidei vezetőségét gúnynyal mérgezett tollal támadva meg.

Sajnos mindegyre fel-felmerül az ifjúsági sajtóban ez a különös stílus a maga rövid szentenciózus mondataival, amelyek külsőleg irodalmi szépséget kölcsönöznek, de amelyek mindig a szenvedély szülőttei, s szenvedélyeket keltenek. Akiben megvan a cikkírótól remélt hajlandóság a leszidandó dolog kicsinylésére, abban magasra fokozni, a gyűlölségig fejleszteni képes az ellenszenvet, a megbántottakat pedig vérig sérti. Az pedig, aki szeretne buzdítani, szeretné összehozni még a haragosokat is kollégialis testvéri kötelékbe, azt végleg elkedvetleníti egy ilyen kirobbanás.

Bennünket megdicsért a D.F.L. Valóban nem szívesen hálátlankodunk. De kérve-kérjük a szerkesztőt, törölje ki lapjából az epével írt sorokat! Pusztít az csak, sohasem gyógyít!

Az Orsz. Diákszövetség felújításának lehetősége épp olyan nagy akadályokba ütközött a kör mostani bezárása előtt, mint ma, »Élpolitizálták« azt, igaz, de nem azok, akiket most a D.F.L. felelősségre akar vonni érte, nem a reformpárt. Ady barátunk jól ír, s a megfigyelt tényeiből jól

következtet. De a megfigyelésben felületes, egyoldalú, és régibb dolgokról természetesen nincs tájékozva. Ludwigról úgy ír, mintha nagy ellensége volna. Azt nézi ki a programjából, amit ő éppen kigúnyolhatónak vélt. Ami benne van, azt nem látja meg. Hiszen a Ludwig programjában benne van az, hogy ő a reformpárt híres röpiratos programját teljes egészében fenntartja. Hogy is ne! Hiszen annak a programnak *épp ő* adta meg a végleges szövegezést annak idején! Abban pedig benne van mindaz, amit Ady úr állítólag hiába keres.

Azt a félvállról való beszédet pedig olyan emberek, mint »odafent« azok »az urak«, nem érdemlik: Szemennyei, Ludwig, Ábrányi, Wolfner, Chorin, Zsembery Gyula, Székely nem közönséges kaliberű emberek. Íme, akik szintén nem helyeseljük a politizálást, *szintén megkérdőzzük tőlük, miért tették?*; de nagyhangú dorgálásra nem érezzük magunkat feljogosítva velük szemben. Szerencséje a bpesti Egyetemi Körnek, hogy ilyen vezetősége van! S valóban meglepő haladást mutatott belső életében az a kör az idén. Úgy látszik, Ady úr nem olvasta a bpesti Egyetemi Lapokat, s azokban a vezetőség tetteit, sikereit. Nem mondom, hogy képzelődni ne lehetne még több eredményről, de olyan abszurdumot, amit egy antiszemita ízü kijelentés (a DFL hasábjain első eset) idézése sejtet, mint ha talán a zsidó-útés korában többet dolgoztak volna Bpesten, csak az állíthat, aki a múltot nem ismeri.

Minden sorára felelhetnénk, de lapunk olvasói előtt nem szívesen tárjuk fel e szomorú békebontás részleteit. A budapestiek úgy is megfelelnek magukért. Szeretnők, ha háború nem lenne belőle. Reméljük, Ady úr maga is meg fogja bánni hirtelenkedését.”

Siposnak és Gergely Györgynek Wolfner Pál válaszol a Budapesti Egyetemi Lapok febr. 15-i (9.) számában. Etre Sipos a DFL febr. 25-i (7.) számában Válasz Wolfner Pál úrnak címmel replikázik. Mintegy mentegeti magát a vád miatt, mintha Ady befolyásolta volna írását: „Szükségesnek tartom kijelenteni, hogy midőn Ady Endre tisztelt barátom cikkének helyét adtam, már elhatároztam, hogy mintegy folytatásként magam is felszólalok az Egyetemi Kör ügyei miatt. Elhatározott szándékom volt figyelmeztetni önöket egy és más dolgokra, amelyeket teljesen elfeledtek – hogy úgy mondjam eltemettek.” Ugyanebben a számban Gergely Györgynek is válaszol Sipos, többek közt a következőkben: „A cikk [mármint Adyé] kissé erős, de minden részében igaz... Midőn Ady Endre cikkét lapunkban leadtam, teljes tudatában voltam annak, hogy a jelen viszonyok között visszatetszést fog kelteni. Nagyon jól tudom, hogy ez esztendőben mindenfelé szélcsend uralkodik, s rosszul esik egyik-másik »irányadó«-nak, ha ebből a kényelmes helyzetből ki kell mozdulnia. Látván azonban, hogy ide-stova elmúlik egy esztendő, s azok a vitális érdekek, melyekért három-nég évvel ezelőtt a pestiek vezetése alatt egész lelkesedéssel küzdöttünk, ma már ötödrangú kérdéssé degradálódtak, szükségesnek tartottam felhívni mindazok figyelmét, akiket illet – hogy ilyenképpen nem boldogulunk.”

A vitához érdemes még megjegyezni, hogy az ebben szereplők és a három diáklap munkatársai között nemcsak Ady neve maradt fenn. Siklóssy László valószínűleg azonos a későbbi neves kultúrtörténésszel, Kunfi

Zsigmond a szociáldemokrata politikussal, Wolfner Pál később Farkas néven kap szerepet Ady életében a hírhedt duk-duk ügyben (L. AEÖPM IX. 278. és 522.), Chorin Ferenc a GyOSz elnökeként szerepel a magyar közéletben. A budapesti Egyetemi Lapok 8. számában pedig a 14. és 15. százbeli magyar városok közigazgatásáról értekezik Szende Pál joghallgató.

Mj: PI I. 27.

83. *Bobém esték.* DH 1899. márc. 2. 3. – Egyről-másról I. – Adieu Komjáthy János: Ady idejében debreceni színingazgató.

84. *Egy párbeszéd.* DH 1899. márc. 2. 3. – Egyről-másról II. – Adieu

85. *Ez is kritika.* DH 1899. márc. 2. 3. – Egyről-másról III. – Adieu

86. *Egy kis naiváról.* DH 1899. márc. 2. 4. – Napi hírek

A stiláris jellegzetességek mellett (gyakori három pontok, „igaz mese” stb.) Ady szerzőségét bizonyítja az is, hogy ő a valószínű hőse is a kis karcolatnak. Adyt gyöngéd érzelmek fűzték ez idő tájt a színtársulat naivájához, Szabó Irmához. Hozzá írta többek közt Vallomás c., 1898. dec. 23-án és Nem... c., 1899. márc. 4-én megjelent verseit (AEÖV I. 66. és 99.). Szabó Irma elmondta Kardos Lászlónak (AM I. 55.), hogy személyesen csak 1899 tavaszán ismerkedtek meg. (L. még AEÖV I. 378.)

87. *Kellemetlen vendég.* DH 1899. márc. 3. 3. – Egyről-másról I. – Adieu Bandi

88. *Mozgó Jámбус.* DH 1899. márc. 3. 3. – Egyről-másról II. – Adieu Bandi

Mj: PI I. 28.

89. *Operaelőadások.* DH 1899. márc. 4. 3. – Egyről-másról I.

A rovatot általában Ady írta, többnyire névvel jelezve. De még egy bizonyítékunk van Ady szerzősége mellett, éspedig az, hogy 1899. okt. 16-i III. Richard c. jelzett cikkében hivatkozik az itt idézett mondásra, hogy „Shakespeare-t vagy jól kell adni, vagy sehogy, de adni kell”. A mondas Ady szerint Podmaniczky Frigyes bárótól, a Nemzeti Színház intendantától származik. (Coriolanus. 1901. okt. 26.)

90. ...*És még valami.* DH 1899. márc. 4. 3. – Egyről-másról II.

Az előadásról nincs szándékunk két helyen is megemlékezni: Ugyanaznap a Színház rovatban a következő, E. jelű kritikát közli:

Faust

A debreceni operaestélyek nem voltak valami szerencsések ebben a szezonban.

Talán Hunyadi Lászlót kivéve, egyiknél sem jegyezhetünk fel tiszteességes sikert.

Tegnap Gounod remekművével akart gyönyörködtetni operaszemélyzetünk. Legalább azt hisszük, hogy *akart*, dacára hogy az eredményből még az akarat sem látszott ki.

Faust személyesítőjén, Karacson kívül másról egyáltalában nincs sem módunk, sem okunk jót mondani. Karacs jól volt diszponálva énekben és játékban egyaránt.

Leopold Franciska (Margit) játékban ízléstelen – énekben a szokott modoros volt.

Csatárról jobb, ha véleményt egyáltalában nem mondunk.

A kisebb szereplők közül R. Serfőzy Zseni és Mezey érdemelnek clismerést, a többiek már csak rontottak.

A sikerült karok felejtették valamennyire az előadás gyengeségeit, miket néhol a zenekar egyáltalában nem szándékozott elfelejthetőkké tenni. Az operát Znojemszki dirigálta.

A kis számú közönség módfelett unatkozott.

91. *Látogatás a debreceni vadembernél.* DH 1899. márc. 8. 3-4. – Egyről-másról – Adieu

A cikk egy akkoriban megjelent újsághír ötletéből íródott. A DE 1899. febr. 25-i számában arról ad hírt, hogy Pesten a Gellérthegy táján egy hosszú, bozontos szakállú, nagykörmű embert fogott el a rendőrség. Az illető, egy volt főhadnagy, azt mondta magáról, hogy ő „öslény és nincs helye a mai társadalomban”.

92. *Koszorú és babér.* DH 1899. márc. 8. 4. – Napi hírek

Ady szerzőségét kétségtelenné teszi, hogy ugyanerről az olcsó koszorúról emlékezik meg később a Szathmáry Árpádot elparentáló jelzett cikkében (Komédia. 1901. okt. 31.). Itt is, ott is különös jelentőséget tulajdonít a koszorúnak és a babérnak, ami önmagában is Ady tudatos művészi becsvágára utal.

Szathmáry Árpád (1846–1901): színész. Nagyváradról a Vigszínházhoz szerződött. A babérkoszorút Szigeti József Rang és mód c. darabjában, búcsúfelléptekor kapta. L. a következő cikket és jegyzetét.

93. *Rang és mód.* DH 1899. márc. 8. 5. – Színház

A kritika utolsó mondatával az előbbi cikke utal, mint azonos szerző munkájára. Az indokolást l. ott! De Adyra vall a kissé gúnyos hangsúllyal leírt: „mi modern emberek” is.

A Szabó Irmához fűződő szerelem abból is kitetszik, hogy a Szathmáry búcsúelőadása alkalmából is egész bekezdést szentel játéknak. (L. az Egy kis naiváról c. márc. 2-i cikk jegyzetét.)

Rang és mód: Szigeti József darabja

94. *Egy kis előzetes búcsú.* DH 1899. márc. 10. 3. – Egyről-másról I. – Adieu

a tavasz ...elviszi tőlünk a színeszeinket: a színtársulat előbb Nyíregyházára, majd Máramaroszigetre ment vendégszereplésre.

95. *Akik hamarabb távoznak.* DH 1899. márc. 10. 3. – Egyről-másról II. – Adieu

Itt van például szegény Ódry: Ódry távozásáról a lap márc. 9-i számában a Szerkesztői postában ezt olvashatjuk: „Ódry Árpád kitűnő fiatal művészünk eltávozik virágvasárnapkor. Makó társulatához megy Temesvárra, illetve a fővárosi színikörbe.” Néhány hónappal előbb Ódrynak ajánlotta Ady Kávéházban c. versét. (1898. dec. 18.)

96. *Mi lesz ezután?* DH 1899. márc. 10. 3. – Egyről-másról III. – Adieu

L. az előző két cikket.

97. *A tavasz az élet.* DH 1899. márc. 10. 4. – Napi hírek

Egészen a kifejezéseikig azonos ennek az írásnak a hangulata Egy kis előzetes búcsú c. ugyanaznapi karcolatával. De Adyra vall az is, hogy a tavaszi hangulatból is a kenyérszerzés utáni rohanás zaját hallja ki.

98. *A vereshajú.* 1899. márc. 14. 6. – Színház – (a. e.)

A vereshajú: Lukácsy Sándor (1835–1907) 3 felv. népszínműve. Zenéjét szerzte: Erkel Elek. – *Aeneas papa:* Arthur Pinero 3 felv. bohózata. Ford. Mihály József.

99. *II. Rákóczi Ferenc fogsága.* DH 1899. márc. 15. 5. – Színház – (a-e.)
Szigligeti Ede a darabot 1848-ban írta.

100. *Ünnepi előadás.* DH 1899. márc. 16. 5. – Színház – (a-e)
Szávay Gyula (1861–1935): költő, színműíró, a Győri Hírlap szerkesztője – *Szatbmáry Károly... régi jó színműve: A kápolnai csata története*

101. *Becsület.* DH 1899. márc. 17. 4. – Napi hírek – (a.)
egy merész problémájú darab: Nem tudjuk, melyik francia darabra céloz itt Ady.

102. *A Sárdi-ház.* DH 1899. márc. 22. 5. – Színház – (a-e)
Géczy István (1860–1936): színész, drámaíró. A darabról szóló nyilatkozatát nem találtuk. (L. még az azonos c. márc. 23-i cikket.)
Mj: Szi 25.

103. *A pletyka.* DH 1899. márc. 23. 3-4. – Egyről-másról I. – B.

104. *A jegyzőkönyv.* DH 1899. márc. 23. 3-4. – Egyről-másról – B.

105. *A Sárdi-ház.* DH 1899. márc. 23. 5. – Színház – (a-e)
L. az azonos c. márc. 22-i cikket.

106. *Bajazók.* DH 1899. márc. 24. 5. – Színház – (a-e)
Ódry Lehel (1837–1920): az Operaház tagja, Ódry Árpád édesapja

107. *A toll diadala.* DH 1899. márc. 25. 4. – Napi hírek – A.
a szabad sajtó ünnepe: a Budapesti Újságírók Egyesületének ünnepségéről van szó, melyen jelen volt Mark Twain is. Az eseményről a DH ugyanaznapi száma a következőképpen számol be:

A szabad sajtó ünnepe

A Budapesti Újságírók egyesülete egyheti haladékkal tegnap ünnepelte meg a sajtószabadság születésnapjának évfordulóját fényes lakomával az Országos Kaszinó díszes nagytermében.

A fényes társaság már jóval hat óra előtt gyülekezett a kaszinó remek berendezésű hölgytermében, ahol Atzél Béla báró mint a kaszinó igazgatója fogadta a vendégeket, köztük a politikai világ és a társadalom legelőkelőbb képviselőit.

Az est legérdekesebb vendégét, Mark Twaint, a híres amerikai humoristát nagy szívélyességgel és kitüntetéssel fogadták.

Negyed hétkor bevonult az előkelő társaság az emeleti étterembe, ahol az asztalfőn Széll Kálmán miniszterelnök, Perczel Dezső képviselőházi elnök és Hoitsy Pál, a Budapesti Újságírók Egyesületének alelnöke közt foglalt helyet.

Ott voltak továbbá Wlassics dr., Darányi, Hegedűs Sándor, Plósz Sándor miniszterek, Wekerle Sándor, Tallián Béla és Dániel Gábor, Szilágyi Dezső, Radó Kálmán, Berzeviczy Albert, Andrássy Gyula és Tivadar grófok, Vörös László.

Az első felköszöntőt Hoitsy Pál mondta a királynak. Az éljenzés lecsillapultával Hoitsy Pál a Jókai billikommával kezében nagy hatást keltett ünnepi beszédet mondott a sajtószabadság emlékére. Utána Vészi József elnök élte a Széll kabinetet.

Majd Széll Kálmán felköszöntője következett. [...]

Ezután Szathmári Mór Szilágyi Dezsőre mondott felköszöntőt, míg Singer Vilmos, a házigazdát, Wekerle Sándort élte. Általános figyelem közt Pulszky Ágost angol nyelven mondott az amerikai vendégre üdvözlő felköszöntőt. Mark Twain szellemes válaszában köszönte meg a kitüntetést. [...]

Mj: PI I. 28.

108. *Nagybét.* DH 1899. márc. 28. 4. – Napi hírek

A cikk hangulati hasonlóságot mutat az utána következő kettővel (Nagypéntek, A feltámadás ünnepén). Mindegyik az ünnep alkalmából mondja el, hogy a világból kiveszett a hit, s helyette a „megbomlott idegek” (A feltámadás ünnepén c., ápr. 1-i cikkben: „megbomlott agyvelő”) uralkodnak az emberen.

109. *Nagypéntek.* DH 1899. márc. 30. 3-4. – Napi hírek – (A)

A messiás-motívum egyik korai felmerülése. Vö. Óda a betűkről és Békesség ünnepén c. verseivel. (1901. márc. 19. és 1901. dec. 25.)

Mj: PI I. 29.

110. *A feltámadás ünnepén.* DH 1899. ápr. 1. 3-4. – Napi hírek – (A)

Mj: PI I. 30.

111. *Családi örömök.* DH 1899. ápr. 8. 3-4. – Színház – (a-e)

Családi örömök: Alfred Hennequin 3 felv. vígjátéka. Ford. Góth Sándor. – *Szathmáry Árpád:* fiatal debreceni színész, természetesen nem azonos a Szatyinak becézett nagy színésszel, akiről Ady Koszorú és babér c., márc. 8-i és Rang és mód c. ugyanaznapi cikke szól.

112. *Drámatróké*. DH 1899. ápr. 13. 4. – Napi Hírek – -d-

Smith-féle teljes termelési szabadság: Adam Smith (1723–1790) angol közgazdász elmélete, mely szerint csak a szabad versenyből bontakozhat ki anyagi jólét.

Mj: PI I. 31., Pi (R) 17.

113. *Egy buszár*. DH 1899. ápr. 15. 4. – Napi Hírek – (-d-)

A DH aznapi számában Agyonlőtt honvédhuszár címmel hír jelent meg, mely szerint gyakorlatozás közben az egyik közhuszárnak fadugaszos töltény helyett éles töltény került a puskájába, és a „tűz” jelszóra agyonlőtte a vele szemben álló Kozma Sándor közhuszárt.

Mj: PI I. 32.

114. *Szecesszió*. DH 1899. ápr. 19. 4. – Napi Hírek – A.

Szecesszió: Adynál a szó szerint „kivonulás”-t jelentő szó általában haladás, modernség értelmet kap. – *Blackwood Magazine*: az idézetet bizonyára pesti lapból vette át Ady. Nem akadtunk nyomára. – *Gibbon, Edward* (1737–1794): angol történetíró, akit a római birodalom bukásáról írt műve tett híressé.

A lap ápr. 22-i számában harcos szecesszióellenes cikket közölt Br J-ó jelű szerző, de nem hivatkozik Ady cikkére.

Mj: PI I. 33., Pi (R) 18., Kf 29.

115. *Álom-ária*. DH 1899. ápr. 19. 3. – Egyről-másról – Bandi

Álom-ária: Farkas Imre dramolettje

Farkas Imre egy későbbi (1908. szept. 30-i) levelében említi, hogy Ady jogászkorukban „szeretettel, melegséggel” írt Álom [I] c. dramolettjéről. (AEL I. 394–95.)

116. *Prielle Kornélia Debrecenben*. DH 1899. ápr. 20. 3. – Színház – a-e.)

Prielle Kornélia (1826–1906): korábban rendkívül népszerű színésznő, Petőfi menyasszonya volt egy ideig. – *Abol unatkoznak*: Édouard Pailleron vígjátéka.

117. *A bányamester*. DH 1899. ápr. 22. 3–4. – Színház. – (a-e.)

A bányamester: Karl Zeller 3 felv. operettje. Szövegét Moritz West és Ludwig Held írta; fordította Márkus József. – *Sárosi kisaszony igazolta legelső fellépésekor alkotott véleményünket*: ápr. 7-én (sy.) szignóval közölt

cikket a DH Sárosi Paula bemutatója címmel. Sárosi Paula egyébként Ady barátjának, Medve Miklósnak a felesége lett később. Róla szól Ady Zsidó és színésznő c. 1900. aug. 24-i cikke.

118. *Jogász párbajok.* D 1899. ápr. 25. 4. – Hírek

A névtelen cikket minden bizonnyal Ady írta. Ápr. 22. után nem találunk tőle cikket a DH-ban. A D viszont ugyanezen a napon közli, hogy Farkas Mihály helyett Ady Endre lépett be a szerkesztőségbe (Szerkesztőségünk köréből). Adyra vall az a gondolat, hogy a párbajért a társadalom a felelős. De stílári és nyelvi fordulatok is őt sejtetik (kötelességek, szeretőik stb.).

A D ápr. 25-i számában hírcikk jelent meg Egy jogakadémia a párbaj ellen címmel. Ebben közlik, hogy az eperjesi ág. ev. jogakadémia tanári karának javaslatára az igazgatóválasztmány kimondta, hogy aki párbajban vesz részt, azt az egész tanévre az összes kedvezmények megvonásával büntetik, és a legcsekélyebb kifogás esetén consilium abeundival végleg eltávolítják a tanintézetből. A kar felterjesztést intézett a közoktatásügyi miniszterhez, hogy vezessenek be hasonló intézkedéseket az összes felsőbb tanintézetekben.

119. *Tiszta választások.* D 1899. ápr. 26. 4. – Hírek – (d)

A (d) betűjel lehetne Falk Richárd is, aki azonban főként humoros írásokat publikált a lapban, és a Ricardo aláírást használta. A cikk indulata és stílusa viszont Adyra vall: Az ő nyelvhasználata az utolsó mondatban az „állítanók”, „tüntetőnk” is.

Az időszaki választásokon sok visszaélés történt. Ekkor tárgyalta a parlament a házszabály-módosítást.

Ha a cs. és kir. külügyminiszter úrnak... Budapestre méltóztatik lefáradni: gróf Goluchovszky ekkor Budapestre érkezett hosszabb tartózkodásra, amihez a magyar lapok különféle kombinációkat fűztek.

120. *A hétről.* D 1899. ápr. 29. 2 – Tárca – Dyb.

[*] Eredetiben: színházlátogató

a közös hadügyminiszter: Edmond von Krieghammer tábornagy – *delegáció:* az Osztrák–Magyar Monarchia közös ügyeit intéző bizottság. A delegáció tagjait a két állam országgyűlése évenként választotta. Felváltva Bécsben és Budapesten ülésezett. – *Ugron Gábor* (1847–1911): függetlenségi párti képviselő, a párt intranzigens, hangos szárnyának vezetője. Már az egyházpolitikai harcok idején megtörtént a pártszakadás a függetlenségi pártban. A mérsékeltbb szárny vezetője Eötvös Károly volt. – *extra et inter muros:* a falakon kívül és belül – *Porzolt Kálmán* (1860–1940) újságíró, színiigazgató. Mielőtt 1897-ben a Népszínház igazgatója lett, a Fővárosi Lapokat szerkesztette. – *Keglevich István gr.:* A Nemzeti Színház

intendánsa – *et consortes (tres faciunt collegium)*: és társai (hárman alkotnak egy gyülekezetet) – *Az én szecesszióm a haladás harca – a vaskalap ellen*: l. az 1899. ápr. 19-i Szecesszió c. cikket. – *A színiészeti kiállítás*: l. az azonos c., 1898. nov. 30-i cikket. – *Benedek János* (1863–1926): újságíró és költő, egy ideig a D szerkesztője, később függetlenségi párti képviselő. – *fonatos sátrak*: a fonatos sütemény Debrecen specialitása volt. – *Lukács miniszter is kibullott*: Ady információja tévedésen alapulhatott, mert Lukács László (1857–1927) pénzügyminiszter maradt a Széll-kabinetben is.

Mj: Pi (R) 20.

121. *Három előadás*. D 1899. máj. 1. 4. – Színház – (a-e).

Dóry álnév: nem tudjuk, kit rejtett – *Murai Károly* (1857–1933): író, újságíró, Huszárszerlem c. vígjátékát a Nemzeti Színház mutatta be. – *Gésák*: l. a Jubileumi előadás c., febr. 23-i cikk jegyzetét. – *Vatársfátyol*: regényes színmű négy szakaszban; írta Franz Xaver Toldi; ford. Szerdahelyi József; zenéjét szerezte: Emil Titl.

122. *Nyílik az orgona*. D 1899. máj. 2. 4. – Hírek – a.

123. *Magunkról*. D 1899. máj. 4. 3–4. – Levelek – Dyb.

Than Gyula: a Debreczeni Újság szerkesztő tulajdonosa volt – *V. H. O. Sz.*: Vidéki Hírlapírók Országos Szövetsége – *Program is volt már*: a DH 1899. jan. 28-i száma hírt adott róla, hogy a V. H. O. Sz. helyi választmánya műkedvelő est rendezését határozta el. A műsoron egy megnyitó tabló lett volna a sajtószabadságról, továbbá előadták volna Herczeg Ferenc Három testőr c. darabjából a Vihar szerkesztőségében játszódó jelenetet. A DH márc. 22-i száma azt is közli, hogy a megnyitó tabló után prolog következne, melyet Ady Endre ír. A DRU ápr. 8-i számából azt is megtudjuk, hogy a tablót követő prologban négy nő és egy férfi szerepel majd. Az eredetileg márc. elejére tervezett előadást később április végére, majd bizonytalan időre elhalasztották. – *Koncz Ákos*: debreceni újságíró, a Debreczeni Ellenőr szerkesztője – *egy nemrég debreceni, most n.-váradai előkelő újságíró*: Hegedűs Nándor szerint Szathmáry Zoltán (Ady Endre Nagyváradon. Bp. 1956. 34–35.), aki a nagyváradai Sz szerkesztője volt ekkor. – „*kis tükör*”: valószínűleg Losontzi István Hármaskis tükör c., iskolakönyvként használt munkájáról van szó, mely 1771-ben jelent meg először.

Mj: PI I. 37.

124. *Fekete május*. D 1899. máj. 8. – Hírek 4. – (a.)

125. *Szolgok-dobokai hagyatéka*. D 1899. máj. 9. 1-2. – vezércikk – A. E.

szolgok-dobokai szellemről áthatott főispán-miniszterelnök: báró Bánffy Dezső (1843–1911), aki mint szolgok-dobokai főispán a román és szász nemzetiségekkel szemben tanúsított erőszakos magatartásáról vált hírhedtté. Dobokai basának is nevezték. Az őt emiatt ért támadások miatt febr. 26-án kénytelen volt lemondani miniszterelnöki funkciójáról. Utódja Széll Kálmán lett. – *vicinalisták, provizionisták*: a vicinalisták a helyi érdekű vasutak, a vicinálisok építésén meggazdagodott és nemességet vásárolt újnemesek, a provizionista nemes nyilván a nagy jutalékok haszonélvezőire vonatkozik.

126. *A színszezon vége*. D 1899. máj. 9. 4. – Levelek – Dyb.

[*] Eredetiben: ebben a szezonban nem lett

Mj: VT 283.

127. *Tündérlak Magyarbanban*. D 1899. máj. 10. 6. – Színház – (a-e.)

Tündérlak Magyarbanban: Szentpétery Zsigmond 3 felv. népszínműve, Hirschfeld Das Zauberschloss in Ungarn c. vígjátékának átdolgozása.

Mj: VT 285.

128. *A bétről*. D 1899. máj. 13. 1-2. – Tárca – Dyb.

nytregyházi Bessenyei-ünnep: ekkor, máj. 9-én leplezték le Bessenyei szobrát, Kallós Ede alkotását. – *Krecsányi Ignác* (1844–1923): színész és színikazgató, leghosszabb ideig a temesvári társulatot vezette. – *Az augsburgi társulat*: az augsburgi légszesz-társulat is ajánlatot tett Debrecen közvilágításának létesítésére, de a Magyar Aszfaltgyár ajánlata kedvezőbb volt – *Bethlen-ünnepély*: a főiskolai ifjúság hazafias ünnepélye – *Laeger, Karl* (1844–1916): keresztényszocialista, antiszemita politikus, sokáig Bécs polgármestere – *Márk Endre*: debreceni városi politikus – *Kenn dősz*: (ich kenne das = ismerem), ez idő tájt divatos zsargon kiszólás, tréfás, gúnyos értelmű.

129. *A nők joga*. D 1899. máj. 16. 4. – Levelek – Dyb.

Mj: Pp 39.

130. *Orfeum*. D 1899. máj. 16. 4. – Hírek – (ae.)

Somosy (Singer) Károly (1837–1902): cirkusz-, orfeum- és variétéigazgató. A róla elnevezett orfeum a mai Fővárosi Operettszínház épületében működött – *Sylvestre, Paul Armand* (1837–1901): könnyed hangú francia lírikus.

L. a Jön az orfeum c. versét és a hozzá fűzött jegyzeteket (AEÖV I. 121., 402-403.). Ady a témára többször visszatér (l. többek között A hétről c., jún. 24-i, ill. júl. 22-i cikkeket).

131. *Tóth Benőék.* D. 1899. máj. 17. 1. – vezércikk – A. E.

A D máj. 16-i száma ad hírt Tóth Benő komáromi városi pénztárnok sikkasztási ügyéről, aki a városi pénztárból, az ev. ref. egyház pénztárából és a csallóközi ármentesítő társulattól egyaránt sikkasztott. A vizsgálat csak az elsikkasztott pénz egy részét tudta hiányként kimutatni, a többit Tóth Benő vallotta be. Kiderült, hogy a pénztárvizsgálatok nagyon patriarchálisan folytak le, így a felelősség Sárközy Aurél főispánt is terheli. – *Krivány János:* a kor egyik híres sikkasztási ügyének hőse, aki a felelősségre vonás elől kiszökött Amerikába. – *hét magyar város fog versenyezni:* Homerosz szülőhelyének dicsőségéért versengett hét város.

Mj: PI I. 45., Pi (R) 23.

132. *A hétről.* D 1899. máj. 20. 1-2. – Tárca – Dyb.

Hágán...konferenciáznak – A fehérvári világképetervét vitatják meg: 1. az 1899. jan. 24-i Haladunk?... c. cikk jegyzetét. – *a nagyorrú Ferdinánd:* I. Ferdinánd, bolgár cár – *Ugron Gábor...belekötött Montenegroba:* a hágai békekonferencián 96 delegátus 26 államot képviselt. Németország, Ausztria-Magyarország, Franciaország 6-6 delegátussal, Bulgária 2, Orosz- és Törökország 8-8 képviselővel volt jelen. A tengerentúli országok közül az USA, Mexikó, Perzsia, Sziám, Kína és Japán vett részt. Ugron Gábor interpellációjában szóvá tette, hogy Oroszországnak két szavazata van, mert Montenegrót is Oroszország képviselte. – *a Lili márkija:* célzás Hervé operettjének egyik szereplőjére – *No, már Hajdú vármegye megfontoltabban cselekszik:* Hajdú vármegye máj. 14-i ülésén bejelentette, hogy a közgyűlés táviratilag fogja üdvözölni az új kormányt. Mivel a D máj. 15-i számában megjelent tudósítás bevezetője erősen Adyra vall, azt itt közöljük:

Hajdú vármegye közgyűlése

Hajdú vármegye törvényhatósági bizottsága ma délelőtt közgyűlést tartott.

A közgyűlés hatalmas tárgysorozatot s eléggé látogatott volt.

A tárgysorozat hosszúságánál azonban csak unalmassága volt nagyobb.

Minden emóció, vita nélkül fogadták el az állandó választmány határozatait, alig egy pár kivételével.

A közgyűlésen az alispán elnökölt. A főispán úrnak bizonyosan kényelmetlen lett volna a *Széll-kormány* üdvözlését enunciózni, hiszen még élénk emlékezetben van az a buzgalom, mellyel elcsapott gazdáját: Bánffy urat a közgyűléssel ünnepeltette.

Pedig jó lett volna neki is látni, hogy milyen lelkesedve biznak Széll Kálmánban ugyanazok, kik pár hóval ezelőtt Bánffyért éltek-haltak.

A megváltozott viszonyokat legjobban jellemzi az, hogy egyik mungó, ki egykor Bánffyról zengett dicsénetek, ma a kutyatartás felett indult vitához – szólott csak hozzá.

Roppantul lejárt a szegény házörző ebeket.

Hja, tempora mutantur!... A közgyűlésről különben a következőkben számol be tudósítónk.

*
[...]

Széll Kálmán miniszterelnöknek a kabinet megalakítását tudató leiratát a közgyűlés *örvendetes tudomásul veszi, s az új kormányt feliratilag fogja üdvözölni.* Hegedűs minisztert szintén felirat fogja üdvözölni. [...]

A színügyi bizottság egyik ténykedése felett mondott rövid kritikát a Debreczen legutóbbi száma: a lap máj. 18-i számában megjelent hírcikket, mivel azt valószínűleg ugyancsak Ady írta, teljes terjedelmében ide iktatjuk:

A színügyi bizottság

Ezt a bizottságot bátran lehetne egy-két ember kivételével klikknek nevezni, amely sógorságból, komaságból és érdekből Komjáthy szekerét tolja. Legutóbb is egy oly ténnyel vonta magára a közfigyelmet, mely jellemzi azt a beteges állapotot, amiben ez a bizottság sínlődik. Komjáthy Jánosnak ugyanis kötelessége évenként egyszer a nyugdíjalap javára egy előadást rendezni. Közepes számítás szerint ez előadás jövedelme legalábbis volna annyi, hogy belőle 140 frtot juttathatna a nyugdíjintézetnek. Mit tesz azonban a jeles direktor úr? Kieszközölte Márk főmameluk úr révén azt, hogy a köteles előadást 50 frttal válthatja meg szezononként. Igazán nevetséges könnyelműség kellett ahhoz, hogy ezt az ajánlatot a bizottság elfogadja és szerződésbe tegye. Aki erre tiszta lélekkel rámondja, hogy helyes, az nem viseli szívén a város érdekeit. Az ilyen dolgok mind jobban megúrlelik bennünk azt a hitet, hogy jelenlegi színügyi bizottságunk határozottan a város kárára dolgozik, s Komjáthy direktor tárcája megtömését tekinti első dolognak. Az a néhány lelkes ember, aki nem fél a pressziótól, hiába beszél hát, ha többség leszavazza, mert hisz Debreczenben Márk ügyvéd úr viszi még mindig a főszerepet.

133. *Hazafiság és kegyelet.* D 1899. máj. 27. 1. – vezércikk – A. E.
[*] Eredetiben: kegyetlen

az emlékkerti kőoroszlán: az az emlékmű, mely eredetileg az 1849. aug. 2-i debreceni csatában elesett honvédek sírhalmára volt szánva. Maguk a honvédek ugyanakkor jeltelen sírban nyugszanak. A debreceni csata

50. évfordulójára mozgalom indult meg, hogy a kőoroszlánt átvigyék tulajdonképpeni helyére, a honvédsírokra. A Csokonai Kör, a honvédegylet és a városi tanács közös határozata volt, hogy amennyiben garantálják új emlékmű létesítését, az elszállítást nem ellenzik. A városi tanács azonban – a D máj. 24-i számában megjelent cikk szerint – másként döntött: „A jog és pénzügyi bizottság – mint értesülünk – tegnap tárgyalta az ügyet, s ez a díszes kupaktanács ezúttal is bizonyosságát adta, mily kényes ez a kérdés, s mennyire összevág a jó öreg honvédek s a Csokonai Kör hazafias kegyelettől áthatott tagjainak elhatározása egypár városi bébillér [1] főmameluk azon fondorkodásával: miképp lehetne a szabadságharc egyetlen látható emlékjelét a város belterületéről eltávolítani, s a helyébe felállítandó szabadság-emlék kérdését ad graecas calendas elhalasztani, elposványosítani.

Megbotránkozással olvassuk, hogy ez a Márk Endre szellemétől megszavanyodott kupaktanács készségezen javasolja a kőoroszlán eltávolítását, de az új emlékre azt javasolja, hogy miután jelenleg erre a célra 7500 frt áll rendelkezésre, s ez az összeg nem elegendő, bizassék meg a tanács, hogy a kérdést tegye *tanulmány tárgyává*, s szakértők közbejöttével készítsen tervezetet s javaslatot, mennyibe kerül egy ilyen emlék létesítése s az előállításához szükséges összeg honnan lenne fedezhető.”

a budapesti Kossuth-szobor példája: Kossuth szobrát csak 1928-ban állították fel Budapesten, holott Horvai János, az első Kossuth-szobor alkotója már 1908-ban megnyerte a szoborpályázatot. Ekkoriban pedig csak tárgyalások folytak egy felállítandó Kossuth-szoborról. – *gutgesinnt*: gutgesinnt: megbízható, lojális – *bécsi Albrecht-ünnepély*: ekkor leplezték le Bécsben Albrecht főherceg szobrát, Zumbusch alkotását. – *A debreceni Kossuth-szobor ügye*: L. a Kossuth szobra c., jún. 17-i cikket. – *ki Debrecenben volt a legnagyobb*: a debreceni országgyűlésen történt meg Kossuth indítványára 1849. áprilisban a Habsburg-ház detronizálása.

Mj: PI I. 46.

134. *A hétről*. D 1899. máj. 27. 3. – Tárca – Dyb.

miként Heltai Jenő úr előttem régen megírta: Dal a szomorú nyaralásról c. versében – *Bethlen-ünnepély*: a főiskolai ifjúság hazafias ünnepélye – *Sípusz*: Rákosi Viktor írói neve – *a kőoroszlánról szóló cikk egyik kitétele*: 1. az előző cikk jegyzetét. – *az aranyos Klárka*: Küry Klára – *Porzolt*: 1. a Magunkról c., máj. 4-i cikk jegyzetét.

135. *Esik...* D 1899. máj. 29. 4. – Hírek – A.

hágai kongresszus: 1. a Haladunk?... c., jan. 24-i cikket és jegyzetét.

136. *A vég felé*. D. 1899. jún. 3. 1. – vezércikk – A. E.

[*] Eredetiben: Megzavarták

paktum: a Széll Kálmán kormányra jutását biztosító egyezmény, melyet Széll az ellenzékkel kötött, utolsó pontjában a kiegyezés meghosszabbítását foglalta magában, amire azért volt sürgős szükség, mert 1897 óta nem voltak Ausztriával érvényes gazdasági szerződéseink. Az ún. gazdasági kiegyezést ugyanis tíz évenként kellett meghosszabbítani, de ez Bánffy alatt nem történhetett meg az osztrák kormány bukása, majd az osztrák parlament munkaképtelensége miatt. Széll 1899. jún. 10-én hozta tető alá a kiegyezést mindenféle kompromisszumok következményeként. Az új kiegyezési paktumról Ady több cikkben említést tesz (l. A hétről c., jún. 3-i, az Ellentétek c., jún. 10-i, A hétről c., jún. 17-i cikkeket). – *Mikor Bánffy hazatérő törekvéseivel egyetemben elbukott*: l. a Szolnokdobokai hagyaték c., máj. 9-i cikk jegyzetét. – *Széll Kálmán bukás, politikai életünk pedig beláthatatlan válságok előtt áll*: a magyar miniszterek ekkor Bécsben tárgyalták a kiegyezést, de nem tudtak megegyezni. Az osztrákok többek közt a vámszövetségnek Magyarország kárára történő revízióját követelték, Széllt pedig kötötte az ellenzékkel kötött paktum, mely szerint a vámszerződésekhez nem nyúlhatnak. A döntést a királyra bízták. – *az önálló vámterület*: a paktumban ezt a kérdést Széll úgy hidalta át, hogy megállapította, hogy „a magyar korona országaira nézve az önálló vámterület jogállapota állott elő”, ez azonban nem változtatott azon, hogy továbbra is fennmaradjon a közös vámterület és a közös vámtarifa. (Magyarország története 7/1 köt. Bp. 1978. 227.)

Mj: PI I. 48.

137. *A hétről*. D 1899. jún. 3. 3. – Tárca – Dyb.

A Széll-csend ... rövid ideig tartott: l. az előző cikket és jegyzetét. – *Thun gr. mindenképpen Dugovics Titusz dicsőségét ábitozza...*: Franz Thun (1847–1916) osztrák miniszterelnök. – Egy máj. 31-i hír szerint a két kormány (az osztrák és a magyar) a királynak meg fogja könnyíteni a döntést a vámszövetség tárgyában azzal, hogy mind a kettő fölajánlja lemondását. – *Kola János*: ügyvéd, debreceni polgármester, a debreceni ügyvédegyesület alelnöke, majd elnöke, 1895-től Debrecennek szabadelvű programmal megválasztott képviselője – *Kolozsvártott agyonlöttek egy derék magyar urat*: Kolozsvárt egy Putnoky nevű embert párbajban agyonlőtt bizonyos Oberschall nevű. A D máj. 31-i cikke hírül adja, hogy Ady részt vett a kolozsvári diákkongresszuson, melynek tárgysorozatán a párbaj-mánia is szerepelt, és Sipos Béla terjesztett elő javaslatot a párbajtörvények szigorítására. Érdekes itt azt is megjegyezni, hogy nemrégén, máj. 4-én ő maga is kardpárbajt vívott Geréby Pállal, melyben mindketten megsebesültek. A D máj. 31-i száma pedig azt adja hírül, hogy „a mai napon 5 párbajügy miatt intézett az ügyészség a rendőrséghez átiratot”. – *Debrecen szab. kir. város felszaporít szesznagykereskedőnek*: a máj. 31-i városi közgyűlésen azt határozták, hogy a szesz nagybani árusítását a város saját kezébe veszi, és új pótdót vet ki a szeszfogyasztásra. (L. még A víz és szesz c. 1899. okt. 26-i cikket.) – *Szabadságszobrot állítani rossz g'szeft...*: l. a Hazafiság és kegyelet c., máj. 27-i cikket.

138. *Június.* 1899. jún. 3. 4. – Hírek –A.

jukker: 1. a Gitta kisasszony c., 1898. nov. 15-i cikk jegyzetét.

Mj: PI I. 49.

139. *Katonák.* D 1899. jún. 7. 3–4. – Hírek

A cikk indítása Thury Zoltán Katonák c. darabjával már egymagában is Adyt sejteti, hiszen többször is nagy rokonszenvvel írt róla. De gyakori témája volt a katonák krakélereskedése a civilek ellen is. Adyra vall a cikken végigvonuló ironia és a stílus is.

Az előzményekről a D jún. 7-i számában A tiszt urak és a sajtó c. cikkben olvashatunk. Eszerint Szegeden a Hass-féle vígadóban három katonatiszt, Andor Béla és Veres László honv. főhadnagy és Veitner hadnagy orfeumi hölgyek társaságában mulatott. Engel Lajos valami csekélységen összeszólkozott Andor főhadnaggal, mire a tisztak karddal összekaszabolták az ernyőjével védekező civilt. A segítségére siető Bíró városi főmérnököt is megsebesítették. A lapok kemény hangon írtak a katonai brutalitás ellen, mire Andor főhadnagy párbajra hívta ki Kulinyi Zsigmondot, a Szegedi Napló szerkesztőjét, Palósz Lászlót, a Szegedi Hírlap és Roskovicz Artúrt, a Közvélemény szerkesztőjét. Az újságírók a hadbíróági ítéletig megtagadták az elégtételt. A D jún. 17-i számában Szegedi kardaffér c. hír közli, hogy a kardafférből kifolyólag egyrésről Andor Béla, Weitner Antal főhadnagy és Veres László hadnagy urak, másrésről a Szegedi Napló belmunkatársa, Tömörkény István közt fönnforgott lovagias ügy a lovagiasság szabályai szerint elintéződött.

140. *R. Serfőzy Zseni öngyilkos lett.* D 1899. jún. 8. 4. – Hírek

A lírai híradás, melyet harmadnap Ady tárcájában egy mélyebb nekrológ követ (A hétről, jún. 10.), minden bizonnal Adytól való. Itt is, ott is a művészlélek tragédiájának látja az öngyilkosságot.

A hírt és a jún. 10-i megemlékezést valószínűleg ugyancsak Ady tollából még egy rövid hír követi a lap jún. 14-i számában:

Serfőzy Zseni öngyilkossága és a lapok

Nincs kegyetlenebb, embertelenebb dolog, mintha a legkétségbeesettebb fájdalmat gyanúsításokkal növelik. Úgy a fővárosi, mint a vidéki lapok minden emberies érzés nélkül gyanúsítják a mélységes fájdalomtól lesújtott férjet, hogy az ő könnyelmű élete vitte volna sírba azt a szegény, ideges, beteg asszonyt. Akik ismerték a fiatal házaspárt, tudják jól, hogy ez rágalom. Rubos imádta a feleségét, s erejéhez képest alkalmazkodott minden szeszélyéhez... Mire való egy szegény, összetört embernek még több fájdalmat okozni?... Nem akarja ezt a szegény halott se, aki boldogot egyedül a halálban látott...

A Rubos elleni rágalmak terjedésére vall a D jún. 12-i számának kis híre is, mely Rubos öngyilkosságát cáfolja.

A színésznő halála alkalmából írta Ady Egy koporsó felett c. jún. 9-i versét is. (AEÖV I. 132.) L. még a Kritika jogai c. 1899. febr. 1-i cikk jegyzetét.

Rolly-Polly: Serfőzy Zseni szerepe a Gésákban.

141. *Ellentétek*. D 1899. jún. 10. 1. – vezércikk – A. E.

A minden oroszok abszolút hatalmú cáriját...: II. Miklós cár békekezdeményezéséről l. a Haladunk? c., jan. 24-i cikk jegyzetét; l. ugyanott az Amerikai Egyesült Államoknak a kubai szabadságharcban betöltött szerepéről. L. még Ady Béke c., jún. 15-én a D-ben megjelent versét. (AEÖV I. 135.) – *agyaglábával eltiporja... Finnországnak féltve őrzött szabadságát*: Finnország már 1808 óta orosz fennhatóság alatt állt, 1899-ben azonban, mikor Plehve lett Finnország kormányzója, brutális rendőri intézkedésekkel megszüntették a finnek maradék szabadságjogait is. – *Franciaország ... testén elterjedt fekély: a Dreyfus-ügy – a legújabb katonai hőrosz*: Jean Baptiste Marchand (1853–1934) francia gyarmati tisztet azért ünnepelték a francia nacionalisták, mert az angoloktól elhódította Fashodát (Kodok a mai Szudánban). – *Boulanger, Georges* (1837–1891): francia tábornok, nagyon népszerű volt nacionalista-revansista körökben. 1886-ban hadügyminiszter, bukása után államcsínyt kísérelt meg. – *Wacht am Rhein*: a németek nemzeti dala.

Mj: PI I. 50., Pp 41.

142. *A hétről*. D 1899. jún. 10. 1–2. – Tárca – Dyb.

Az az édes, fiatal szép asszony: Rubos Árpádné Serfőzy Zseni. A színésznő öngyilkosságáról l. Ady R. Serfőzy Zseni öngyilkos lett c., jún. 8-i cikkét és jegyzetét. L. még jún. 9-én ugyancsak a D-ben megjelent Egy koporsó felett c. versét (AEÖV I. 132.) – *Kean, Edmond* (1787–1833): nagy angol Shakespeare-színész. – *előhívott balál*: l. későbbi, A meghívott Halál c. 1910-es versét. – *az igazság győzött*: ekkor jött a híre, hogy a semmitőszék elrendelte a Dreyfus-ügy revízióját, és Dreyfust visszahozták az Ördög-szigetről. – *Nálunk is folyik a komédia*: a kiegyezési tárgyalásokra céloz itt Ady. (L. A vég felé és A hétről c., 1899. jún. 3-i cikkeket és jegyzetüket.) – *az erdélyi főváros diákszabványtörvénye*: a D máj. 31-i híradása szerint Ady részt vett a kolozsvári diákkongresszuson. Rajta kívül a debreceniek közül ott volt még Boross Lajos, Farkas Imre, Fráter Ernő, Gábor Jenő, Nagy Sándor, Kun Béla, Madarassy Gyula, Mocsáry Miklós, Mohácsy János, Sipos Béla, Vajda Károly és Varó Géza. A küldöttség azzal a szándékkal ment, „hogy a románok esetleges támadásai ellen szívvel-lélekkel védelmezi a magyar ifjúság ügyét és igyekezni fognak az esetleges összeütközéseket kerülni, és úgy járnak el, hogy a debreceni ősi kollégiumhoz és annak ifjúságához minden tekintetben méltó legyen.

Különben is garancia erre a kongresszusra menők névsora.” A kongresszus jún. 4-én ért véget. Tárgysorozatán szerepelt a párbajmánia is. Sipos Béla felterjesztést javasolt a párbajtörvények szigorítására.

Mj: PI I. 51.

143. *Egyről-másról*. D 1899. jún. 10. 3. – Andi.

Debrecen, bejegyzett szesznyakereskedő: I. A hétről c. jún. 3-i cikk jegyzetét. – *ismert poeta vendég*: feltehetően Ábrányi Emil, aki május elején járt Debrecenben. (Vö. Kovalovszky II. 229.) – *Márk Endre*: „egyházközségi főügyész, a szabadelvű párt titkára” (AEÖV I. 365.). Ady többször összeütközésbe került vele a D munkatársaként. (L. a Bölöny intendáns Debrecenben c., nov. 16-i cikk jegyzetét.) – *a kormánypart hivatalos lapja*: Debreczeni Ellenőr – *a Kossuth- és a szabadságszobor*: I. a Kossuth szobra c., jún. 17-i és a Hazafiság és kegyelet c., máj. 27-i cikkeket. – *Rigó Jancsi*: a század elején híres cigányprimás, aki azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy megszőkötetett egy hercegnőt, Chimay belga herceg feleségét, Clara Wardot, aki maga is sokszoros milliomos volt. A halálhír valóban álhírnek bizonyult. L. A hétről c., jún. 17-i cikket és a Rigó Jancsi él c., jún. 12-i verset és jegyzetét. (AEÖV I. 120, 419.)

144. *Lumbágó és penitencia*. D 1899. jún. 12. 4. – Levelek – Bandi [∗] Eredetiben: elkényszerített

Tóth Béla Vidék c. tárcája a PH 1899. jún. 11-i számában jelent meg
Mj: VT 285., PI I. 53.

145. *Kossuth szobra*. D 1899. jún. 17. 1. – vezércikk – A. E.

146. *A hétről*. D 1899. jún. 17. 3. – Tárca – Dyb.

Egyik helyi lap...a köpöcsészékről írt kedves kis újdonságot: nem sikerült megtalálni – *fiatal őriadsokat emelt fel a csillagos égig*: nem tudjuk, kikre céloz. – *Egy miniszterelnöknek a kiegyezés ügyében tett lépései*: I. a Vég felé c., jún. 3-i cikk és jegyzetét. – *ha nem volnának sikkasztó pénztárnokok*: ekkoriban Krivány János sikkasztó pénztárnok ügye tartotta izgalomban a közvéleményt. – *Rigó Jancsi*: I. Egyről-másról c., jún. 10-i cikket és jegyzetét. – *Szegény Lujza hercegnő a megmondhatója*: Lujza Mária Amália hercegnő, II. Lipót belga király legidősebb lánya, Kóburg Fülöp szászkóburgi herceg felesége megszőkötött Mattasich-Keglevich Géza magyar származású főhadnaggal. A főhadnagyot ekkor elmeógyógyintézetbe záratta a hercegnő családja. (Vö. AEÖPM III. 110., 352.) – *Ady Endrének verskötete*: Ady első, Versek c. kötete. Az aznapi számban hírt is találunk a kötet megjelenéséről (I. AEÖV I. 189.), a következő szám pedig Ábrányi Emilnek a kötethez írt előszavát közli teljes szöveggel.

147. *Latinovits, Biró Pál, Ugron Gábor.* D 1899. jún. 17. 4. – Levelek – -d-.

Ugron Gábor: 1. A hétről c., ápr. 29-i cikk jegyzetét. – *rabonbán:* a székely mitológia szerint a székelyek választott kormányzója és főpapja volt, aki a nép nevében mutatta be az áldozatokat. – „*romlott értelmiség és gyenge nép*”: Ugron Gábor egy szatmári népgyűlésen fulmináns beszédet mondott a romlott magyar értelmiségről és a gyenge népről.

148. *Az év delén.* D 1899. jún. 21. 4. – Hírek – -d-.

A költői természetleírás mintha a Májusi zápor után c. vers előképe lenne.

Mj: PI I. 54.

149. *A hétről.* D 1899. jún. 24. 2–3. – Tárca – Dyb.

Tolsztoj... hatalmas műben: feltehetően az akkor megjelent Feltámadás, melyről Ady bizonyára olvasott valahol. – *Jött az orfeum:* 1. az Orfeum c., máj. 16-i cikket és jegyzetét. – *Ma este egy kis művésztrupp tart előadást:* az Angol Királynő kerthelyiségében budapesti operaénekesek, köztük Ödrey Zuárd és Donáth Lajos zeneszerző hangversenyt rendeztek. – *a debreceni társulat kedvelt tagjai rendeznek művészestélyt:* Szacsvey Sándor rendezésében táncmulatsággal és színelőadással egybekötött hangversenyt tartottak. – *szeszkérdés:* 1. A hétről c., 1899. jún. 3-i cikk jegyzetét. – *Végre is a gazdasági tanácsos terve győzött:* Király Gyula gazdasági tanácsos ötletére egy hortobágyi tenyészbikát ajándékoztak Széll Kálmán miniszterelnöknek, „kinek sikerült a pártos magyarságot egy táborba gyűjteni”. – *a Pallas-lexikon morálja:* nem tudjuk, mire céloz. – *a rátóti tehenek:* Széll Kálmánnak Rátóton tejgazdasága volt. (Vö. a Rátót államférfia c., aug. 14-i cikkel.)

150. *A mandátum.* D 1899. jún. 24. 4. – Hírek – A. E.

egyik nagyságos kollégájuk: 1899 februárjában Sima Ferenc függetlenégi párti ellenzéki képviselő mandátumát a parlament összeférhetlenségi bizottsága el akarta venni, mivel ellene sikkasztás miatt feljelentést tettek. Az ítélet ellen többen tiltakoztak, mert a bizottság nem tartotta meg az előírt formákat. L. még a A magyar ipar mint Dreyfus c., 1900. jan. 26-i cikk jegyzetét.

151. *Klikk-uralom.* D 1899. jún. 29. 4. – Hírek – A.

[*] Eredetiben: ethétikai

Bartha Miklós (1848–1905): függetlenségi párti képviselő, publicista, a Magyarország munkatársa. Később Ady rendkívül hevesen és gyakran támadja. Az idézett cikk lelőhelyét nem találtuk meg. – *regale*: kincstári jövedelem

152. *Az elmulasztott hétről.* D 1899. júl. 12. 6. – Levelek – Dyb.

Tovább mint egy hét távol voltam Debrecentől. Ady jún. 30-tól júl. 11-ig otthon és Zilahon volt. Vö. AEÖV I. 428. – *Szacsavayék bangversenyjövendelme*: I. A hétről c. jún. 24-i cikket és jegyzetét. – *Ábrahám főügyész úr ... még a lapok olvasásával is felhagyott*: a D aznapi hírcikkében (Egy lap, amely a városi tanácsot üti címmel) olvassuk, hogy Ábrahám László főügyész azt mondta: Olyan lapra, amely a városi tanácsot üti, nem fizetünk elő. A D a*szeszékdérsnél bebizonyította, hogy a városi tanács nem törődik a város érdekeivel. Tehát egyik tanács tag sem fizeti elő a lapot.

153. *Az „affaire”.* D 1899. júl. 13. 1. – vezércikk – Ady Endre

A Dreyfus-ügyről I. a Falun c., 1898. márc. 13-i cikk jegyzetét.

Mj: Na 4., PI I. 55., Pi (R) 24.

154. *Úri hóhérok.* D 1899. júl. 13. 4. – Hírek – ae.

a mocsai választási módszer: Mocsán, Komárom megye gesztesi járásában betörték a község házára. A vallatást Szabó Kálmán nagyigmándi szolgabíró, Mocsai községi jegyzője, bírója és a csendőrök végezték. A gyánúsítottak húsz napi embertelen vallatás és kínzás után mindent bevallottak, azt is, amit nem követtek el: égő spirituszt öntöztek rájuk, zsebkéssel a körmük alá szurkáltak, négy napig nem adtak nekik enni, órákig gúzsba kötve tartották s többször összepofozták őket. A parlamentben Pichler Győző tette szóvá a mocsai kegyetlen vallatási módszereket.

Mj: PI I. 57., Pi (R) 26., Pp 43.

155. *„Törvény, jog és igazság”.* D 1899. júl. 15. 1. – vezércikk – A-y E-e.

[*] Eredetiben: harcslők

„Törvény, jog és igazság”: Széll Kálmán bemutatkozó beszédének jelmondata volt, melyet márc. 1-én mondott el a parlamentben. – Ugyanitt hangzott el az Adytól idézett másik mondat is.

Mj: PI I. 58.

156. *A hétről.* D 1899. júl. 15. 1. – Tárca – Dyb.

az Akadémia talán kétségbe vonja...: utalás Gyulainak Petőfivel kapcsolatos fenntartásaira. – *szegény Reviczky Gyula pedig részletekben halt meg*: néhány hónap múlva Ady így kezdi Az utolsó részlet c. versét: „Részletekben halok meg; érzem.” (AEÖV I. 158.) – *gésa gimnázium*: nem tudjuk, mire céloz. – *Komárom megye talán még ott sem tart*: utalás a mocsai esetre. L. az Uri hóhérok c., júl. 13-i cikket és jegyzetét. – *Hányadik tégere ez már Széll Kálmának*: l. az előző cikket. – *Angelotti-orfeum közönségét. Ötven percentje szalmaözvegy*: l. a Dal a szalma-özvegyekről c. krokiverset a D ugyanaznapi számában (AEÖV I. 139.), valamint A hétről c., jún. 24-i cikket. – *Kvóta*: a közös ügyekhez való magyar hozzájárulás az Osztrák–Magyar Monarchiában. – *a pénztárnokok amerikai útja*: egy Krivány nevű, sikkasztó pénztáros ügye foglalkoztatta ekkor a közvéleményt. Krivány Amerikába szökött.

Mj: AI 56., PI I. 60., Kf 30.

157. *Ünnepnapok.* D 1899. júl. 17. 1. – vezércikk – (A.)

A nagy idők jubileuma: 1848–49 50 éves évfordulója – *a kőoroszlán*: l. a Hazafiság és kegyelet c., máj 27-i cikket és jegyzetét. – *Debrecen nem emelt emléket*: l. a Kossuth szobra c., jún. 17-i cikket. – *debreceni csata*: l. a 1849. augusztus 2. c., aug. 2-i cikket.

158. *A hétről.* D 1899. júl. 22. 1–2. – Tárca – Dyb.

„*Még egy merénylet, s én mentve vagyok*”: Milán szerb király párizsi ledér élete után visszatért a trónra, de mint a szerb hadak főparancsnoka ellen, merényletet követtek el ellene. Az összeesküvés felgöngyölítésének leple alatt ki akarta irtani az egész szerb intelligenciát és a radikálisokat. Nemzetközi intervenció állította meg bosszúművében. – *rué*: roué (fr.) világhi – *A hágai tréfás kongresszus*: a hágai békekonferenciát máj. 18-án nyitották meg, melyen 26 állam 96 delegátussal vett részt. L. még A hétről c., máj. 20-i cikket és jegyzetét. – *Dewey admirális*: George Dewey észak-amerikai ellentengernagy 1898-ban megsemmisítette a spanyol flottát, és több spanyol gyarmatot hódított meg az USA számára. – *Lányi Géza*: a D aznapi száma hírül adja, hogy „tegnap este Lányi Géza társulata hangversenyezett az Angol Királynőben. A társulatnak igen kitűnő tagja Nánássy Géza, a Vigszínház kedvelt művésze, aki tegnap nagy sikert aratott. Ma este búcsúznak Lányiék.” Érdekes, hogy júl. 10-én Ady véleményével éppen ellenkező értelemben, Lányiék nagy sikeréről tudósított a D. – *az akadémianak... titkára*: valószínűleg Aranyra céloz, mert az akkori titkár (Szily Kálmán) nem volt költő.

159. *Hazafiatlan oláh főpapok.* D 1899. júl. 24. 1. – vezércikk – A. E.

a kerület szabadelvű pártja ... támogasson egy ... dákórománt: a magyarcsékei kerület „dákóromán” képviselőjelöltje Fassie Tódor volt.

160. A „körtársak” D 1899. júl. 25. 5–6. – Levelek – Ady Endre

Hiador fiya...: feltehetően arra a Hiador-emlékezésre gondol, mely a Fővárosi Lapok 1880. ápr. 1-i számában jelent meg. (L. Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Bp. 1967. II. 231.) – *Görgey hadvezér úr sem volt olyan nagyon megilletődve a Petőfivel való találkozásakor*: Petőfi halálának ötvenéves évfordulója alkalmából Görgey levelet intézett a Neue Freie Presse-höz, melyben elmondta, hogy 1849 májusában egyszer találkozott a költővel. Kivételesen fogadta, mert – úgymond – „vágyat éreztem, hogy szemébe nézhessenek a költőnek, akinek élethalálharcra felhívó szövegét az én lelkem is erőteljesen visszhangozza”.

Mj: VT 133., Vál 14., AI 57., PI I. 62., Pi (R) 28., Pp 45.

161. *A rennes-i tárgyalás*. D 1899. júl. 26. 1. – vezércikk – A. E.

A Dreyfus-perben (l. a Falun c., 1898. márc. 13-i cikk jegyzetét) a semmitőszék 1899. jún. 3-án megsemmisítette az ítéletet, és az ügyet visszaküldte a rennes-i katonai bíróságnak, ahol új tárgyalást kezdtek; 10 évre ítéltek az ártatlan Dreyfust, majd kegyelmet kapott.

Picquart ezredes: Marie Georges Picquart (1854–1914) 1895-ben a francia hadügyminisztérium hírszolgálati irodájának főnöke. Ő derítette ki, hogy a kémkedési ügy tettese nem Dreyfus, hanem Walsin-Esterházy őrnagy. Előbb áthelyezték, majd letartóztatták. Ő is a semmitőszék ítélete után szabadult, és tábornoki rangban került vissza a hadügyminisztériumba. Clemenceau kormányában (1906–1909) hadügyminiszter volt. A budapesti díszkardra vonatkozóan nem találtunk adatot.

Mj: PI I 63., Pi (R) 29.

162. *Egy ünnepi beszéd*. D 1899. aug. 1. 3–4. – Hírek – A.

egy lelkes férfi: Ferenczy Gyula (1861–1931) református lelkész, a főiskola történelemtanára tartotta az ünnepi beszédet a júl. 31-i Petőfi-ünnepen. Az erről szóló beszámolóban azt írja a D, hogy „erős kézzel markolt bele a jelenlegi társadalmi viszonyokba, s éles párhuzamot vont a Petőfi magasztos idealizmusa és a mai kor önző anyagisága közt”. L. még A hétről c., 1899. okt. 14-i cikk harmadik részét.

163. *1849. augusztus 2*. D 1899. aug. 2. 1. – vezércikk. A cím gyászkeretben. – Ady Endre

A szabadságharc egyik döntő csatája volt a szerencsétlen debreceni csata. Ennek 50 éves évfordulóját ünnepelték. – *A baldokló kőoroszlán ráfekszik a hősök sírjára*: az emlékkerti kőoroszlánt átszállították a debreceni csata elesett honvédjainak sírjára. L. A hétről és Hazafiság és kegyelet c., máj. 27-i cikkeket és jegyzeteiket.

Egész Ausztriában nagyarányú mozgalom indult meg a cukoradó felemelése, a Magyarországgal kötött kiegyezés és a 14. § ellen, mely meg akarta szüntetni a gyülekezési jogot. Ady cikkének jobb megértése végett ideiktatjuk a D aug. 7-i cikkét:

A fekete-piros-arany lobogó

Ausztriában egyre tüntetnek. Tévednek, akik azt hiszik, hogy ezeket a tüntetéseket a magyargyűlölet diktálja, a magyargyűlölet csak cégér, mely alatt államellenes tendenciákat portálnak. A németek nem Magyarország, hanem Ausztria ellen tüntetnek, és ahol csak tehetik, a nagy német birodalomhoz való ragaszkodásukat jelzik. Az ausztriai nagyobb városok példájára tegnap Bécs városának községtanácsa is foglalkozott az új kiegyezési rendelettel. Az ülésen az elnöklő Lueger főpolgármester indítványára a községtanács egyhangúlag állást foglalt a szesz- és cukoradóról szóló rendelet kibocsátása ellen, és elhatározta: felszólítja a kormányt, hogy a Reichsrathot hívja azonnal egybe és terjessze elébe úgy ezt a rendeletet, mint az összes törvényjavaslatokat. A tanács egyszersmind azt a reményét fejezte ki, hogy a Reichsrath ezt a rendeletet nem fogja jóváhagyni. Csütörtökön a községtanács teljes ülést tart, melyen ezt a határozati javaslatot fogja tárgyalni. Erre az ülésre hír szerint Lueger polgármester meglehetősen mérsékelt hangú határozati javaslatot készített elő, amellyel az ellenzék aligha lesz megelégedve. Emiatt botrányoktól tartanak.

A tiltakozó városok közül tegnap csak Salzburg volt zajos. Népes gyűlés volt, melyen a 14. § ellen tüntettek. E gyűlést azonban a Sylvester képviselő beszédében előfordult heves kifakadások következtében csakhamar feloszlatták. Zajos füttyülés és „Le Thunnal” kiáltások hangzottak erre. Egy tornász fekete-piros-arany lobogót tűzött ki a teremben, és rögtön kiadták a jelszót, hogy tüntető körmenetet rendezzenek a városban. Eközben összeütköztek a rendőrséggel. Néhány zavargót letartóztattak.

A fekete-piros-arany lobogó, melyet Salzburg városa tanácstermében kítűztek, az egységes német birodalom zászlaja, és ennek kítűzése már nem tüntetés, hanem már határozottan a forradalom előjele.

Ausztriában a törvényes állapotot már csak az uralkodó egyéniségének tekintélye tartja valahogy fent, de már ezt a tekintélyt sem respektálják, és néhol a hamu alatt izzó parázs mégiscsak lángot vet. Thun gróf, úgy látszik, nem elég erős, hogy megbéküljön vagy megküzdjön az államfelforgató elemekkel, és ha sokáig marad kormányon, nem lehetetlen, hogy az osztrák diszciplína alá szorított magyar katonák fogják tőle átvenni a pacifikálás nehéz munkáját, és Ausztria arra a szomorú sorsra jut, mely az ötvenes években Magyarországnak jutott osztályrészül.

Ausztriában nem is fogják előbb megérteni, hogy a monarchia súlypontja Magyarországon van, és hogy a lotharingiai Habsburg-dinasztia egyetlen igaz támasza a magyar nép.

Érdekes összehasonlítani a függetlenségi lap fent idézett szerkesztőségi cikkét Adyval, mely szintén keményen függetlenségi szellemű, de mentes annak naiv illuzionizmusától.

Mj: Pp 47.

165. *A magyar becsület Világosa.* D 1899. aug. 12. 1. – vezércikk – A. E.

Hentzi, Heinrich (1785–1849) osztrák tábornok 1852-ben felállított emlékoszlopát éveken keresztül folyt sorozatos tiltakozások hatására eltávolították a Szent György térről, és a budai hadapródiskolában helyezték el aug. 12-én, a világosi fegyverletétel ötvenedik évfordulóján. Az avatáskor egyházi áldásban részesített szobor felirata: Budavár védelménél elesett harcosok. (Hentzi mint az osztrák hadak parancsnoka 1849-ben Budavár ostrománál halálosan megsebesült.) Ezt a nemzeti önérzetet érintő aktust a magyar polgárság felháborodással vette tudomásul. Tüntettek „a bresciai hiéna méltó társa, az esküszegő Hentzi” ellen. Aug. 14-én arról tudósít a D, hogy a polgárság ünnepélyt rendezett a Kerepesi temetőben a honvédsíroknál és emlékszobroknál. Ott volt Eötvös Károly, Hentaller, Barabás Béla és a veterán honvédek. Előbb szentmisét hallgattak a krisztinavárosi plébániatemplomban, majd a Kossuth-nótát és a Himnuszt énekelve vonultak a honvéd-főparancsnokság elé, ahol „Abzug Lobkowitz” kiáltásokkal tüntettek, majd a honvédszoborhoz mentek Hentzit, Lobkowitzot és Széll Kálmánt abzugolva. A tömeget lovasrendőrök oszlatták szét. A Hentzi-botrányról megemlékezik Ady A hétről c., szept. 2-i verses krónikájában is. (AEÖV I. 146.)

esküszegő: Hentzi a forradalom idején, 1848 végén letette az esküt a 48-as alkotmányra, de a parancsnoksága alatt álló péterváradit várat igyekezett az osztrákok kezére játszani, ezért a Honvédelmi Bizottmány elfogatta és a haditörvényszék elítélte.

166. *Rátót államférfia.* D 1899. aug. 14. 1. – vezércikk – A. E.

Rátót államférfia: Széll Kálmánnak Rátóton volt tehéngazdasága. – *Neukom:* hírhedt spiritiszta, aki 1899 nyarán egy szabolcsi földbirtokos lányát hipnózissal halálos álomba merítette. – *volt főispán-miniszterelnök:* Bánffy Dezső Szolnok-Doboka vármegye főispánja volt, mielőtt miniszterelnök lett. – *Széll Kálmán paktummal került a miniszterelnöki székbe:* Széll Kálmán az ellenzékkel kötött paktumot, l. erről A vég felé c., jún. 3-i cikket és jegyzetét. – *Vészi József mandátumot kapott:* Vészi (1858–1940), aki már a BN szerkesztője volt, ekkor lett szabadelvű párti képviselő. – *Hentzi-ünnep:* l. A magyar becsület Világosa c., aug. 12-i cikket. – „*törvény, jog és igazság*”: idézet Széll Kálmán bemutatkozó beszédéből. L. az azonos c., júl. 15-i cikket és jegyzetét.

Mj: PI I. 64., Pi (R) 31.

167. *Hír egy beszámolóról.* D 1899. aug. 17. 1. – vezércikk – A. E.

Széll Kálmán a sz.-somlyói választókerület segítségével titéletet mondott Bánffy úr felett: az 1896-os választásokon Bánffy buktatta ki Ugront Szilágy-somlyón. De Bánffy a miniszterelnökségtől megválva megvált mandátumától is. (L. a Szolnok-dobokai hagyaték c., 1899. máj. 9-i cikk jegyzetét.) Így került Ugron a Bánffyt leváltó Széll segítségével Szilágy-somlyó mandátumához. – *a nemzet a leggyalázatosabb bántalmat szenvedte át:* a Hentzi-emlékmű felállítására. L. A magyar becsület Világosa c., aug. 12-i cikket és jegyzetét.

Örley Kálmánról később, 1902-ben, mikor az új választásokon mandátumát fenyegették, nagy rokonszenvvel írt Ady. L. A margittai mandátum esete. (1902. máj. 22. AEÖPM III. 80.)

168. *Közvilágtásunk.* D 1899. aug. 26. 1. – vezércikk – A. E.

A közvilágításról l. A hétről c., máj. 13-i cikket és jegyzetét. – *Debrecen városa ki van szolgáltatva egy külföldi... vállalatnak:* az augsburgi Légszusz Társulat pályázta meg Debrecen közvilágításának elkészítését. – *Klondyke:* híres aranylelőhely Kanadában

169. *Vendéglősök kongresszusa.* D 1899. aug. 26. 4. – Levelek

A kis cikk kétségtelenül Ady műve. Erre vall a rendkívül jellemző stiláris sajátosságokon túl a következő mondat: „Hiszen vagyunk itt ám nagyon sokan, kik elvégeztük jelesen a középiskolát, az egyetem auláit is sorba jártuk...”

170. *Erzsébet.* D 1899. szept. 9. 1. – vezércikk – A. E.

Egy évvel azelőtt gyilkolta meg Erzsébet királynét Genfben egy Luccheni nevű olasz anarchista. – *az ő szívét soha meg nem értett nép templomában nyugszik:* a bécsi kapucinusok templomában

171. *A legmagyarabb város.* D 1899. szept. 12. 5. – Levelek

A cikkben Ady gondolataira, felfogására ismerünk. De rá vall az erdélyi zugból érkezett vendég is, valamint az ironikus címadás.

Hentzi-ügy: l. A magyar becsület Világosa c. aug. 12-i cikket és jegyzetét.

172. *Sár.* D 1899. szept. 13. 4. – Hírek – A. E.

Hasonló motívumokat tartalmaz ez idő tájt írt verse, A sárban (AEÖV I. 147.).

Mj: VT 26.

173. *Testvérharc*. D 1899. szept. 18. 1. – vezércikk – A. E.

Eötvös Károly közönséges áruló: ezeket a vádakat nyilván a függetlenségi lapok – elsősorban az Ugron–Bartha Miklós 48-as párti frakció lapja, a Magyarország – hangoztatták. Ők viseltek „testvérháborút” a liberális 48-asokkal, a Kossuth-pártiakkal. – *Hentzi-ügy*: l. A magyar becsület Világosa c., 1899. aug. 12-i cikket és jegyzetét. – *Lepsényi páter lapja*: a Magyar Néplap (Pozsony–Budapest) színvonalatlan klerikális orgánium.

174. *Egy premier*. D 1899. okt. 7. 4. – Színház – (ae.)

Makai Emil (1870–1901): költő, műfordító. Szindarabjai közül sikert aratott: Tudós professzor Hatvány. – *amelyet különösen Offenbach járattott le*: valószínűleg a Szép Helénára utal.

175. *Egyiptom gyöngye*. D 1899. okt. 9. 5. – Színház – (ae.)

Az operettet ugyanabban az évben februárban mutatták be a Magyar Színházban. A darab zeneszerzője, Forrai Miklós, a Hajdú megyei Nádudvaron született.

L. még A hétről c. okt. 16-i cikket.

Környey Béla (1875–1925): később híressé vált operaénekes

Mj: VT 286.

176. *Napsugár-szattrok*. D 1899. okt. 10. 3–4. – Hírek – E.

Mj: PI I. 66.

177. *A bétről*. D 1899. okt. 14. 2–3. – Tárca – E.

mint a rátótiak: az erre vonatkozó anekdotát nem ismerjük – *operett-premier*: l. az Egyiptom gyöngye c., okt. 9-i cikket és jegyzetét. – *Perényi Margit... hétfőn lép föl*: l. a Perényi Margit első fellépése c., okt. 17-i cikket. – *Varga Ottó ügye*: Varga Ottó történelmtanár volt egy budapesti iskolában. Egy hallgatója denúciálta, amiből felség sértési per lett. Az egyetemi ifjúság tüntetést rendezett Varga mellett és a Ferenc József Intézet kormányzója, Demeczky Mihály egy. m. tanár ellen, aki a vizsgálatot vezette. L. még a Haladás c., okt. 21-i cikket. – *Ferenczy Gyula*: l. az Egy ünnepi beszéd c., aug. 1-i cikket és jegyzetét.

178. III. *Richárd*. D 1899. okt. 16. 5–6. – Színház – a. e.

a régi mondás, mely a Shakespeare-darabok kénytelen színrehozataláról szól: „Shakespeare-t vagy jól kell adni, vagy sehogy, de adni kell.” L. Ady Operaelőadások c., 1899. márc. 4-i cikkét, valamint Coriolanus c., 1901.

okt. 16-i színikritikáját. Ez utóbbiban a mondást Podmaniczky Frigyes bárótól, a Nemzeti Színház egykori intendánsától származtatja. – *Bisson & Comp*: Alexandre Bisson (1848–1912) francia vígjátékiró, itt a futószalagon gyártott vígjátékok jelképe. L. A házi béke c., okt. 19-i cikket. – *Egyiptom gyöngye*: I. Ady okt. 9-i cikkét.

Mj: VT 287., Vál 216., Szí 27.

179. *Perényi Margit első fellépése*. D 1899. okt. 17. 3–4. – Színház – (a. e.)

Mj: VT 288.

180. *A házi béke*. D 1899. okt. 19. 3–4. – Színház – a. e.

A darabról krokiverset is írt Ady Dal a házi békéről címmel, mely okt. 10-én jelent meg a D-ben. (AEÖV I. 151.)

Bisson-gyár: I. a III. Richárd c., okt. 16-i jegyzetét. – *Mokány Berci*: a Borsszem Jankó c. élclap figurája: parlagias, de őszinte ember. Egyéb-ként Kisfaludy Károly Csalódások c. vígjátékának alakja. – *Szatyi úr*: id. Szathmáry Árpád, akinek távozását Szerződöttesek c., 1898. dec. 13-i cikkében jelentette be Ady.

Mj: VT 289., Szí 29.

181. *Haladás*. D 1899. okt. 21. 1–2. – vezércikk – Ady Endre

Börtönbe dobják a magyar embert: Zorsich kapitány egy vagongyári munkást ötnapi szigorú elzárással büntetett, mert „hier” helyett „jelen”-nel jelentkezett egy katonai szemlén. – *A magyar kormány most avval van elfoglalva, hogy az ő fizetéseiket felemelje*: Ekkor jött a hír, hogy a monarchia haderejéhez tartozó katonatisztek fizetését felemelik. – *Varga Ottót megintik*: I. A hétről c., okt. 14-i cikk jegyzetét. – *Verhovay meg merte írni kritikáját*: Verhovay Gyula 1878-ban Ferenc József Kassán mondott tósztja alkalmából éles hangú támadást írt az Egyetértésbe. Felsőszékesi pert indítottak ellene, az esküdtszék azonban felmentette. – *Gyulai Pált sem a bazafiatlansága bukatta meg*: Gyulai tiltakozott az ellen, hogy a Kisfaludy Társaság, mely irodalmi egyesület, koszorút küldjön az aradi vértanúk kivégzésének ötvenedik évfordulójára. Ezt használták ki ellene Beöthy Zsolt és társai, úgyhogy kénytelen volt lemondani a Kisfaludy Társaság elnöki tisztjéről. Helyébe akarták megválasztani Apponyit.

Mj: PI I. 67.

182. *La Traviata*. D 1899. okt. 23. 5. – Színház – a. e.

Goldstein Számi: Kövessy Albert (1860–1924) vígjátéka: Goldstein Számi, az új honpolgár

Mj: VT 290.

183. *Vígécek*. D 1899. okt. 23. 5. – Színház – a. e.

Vígécek: a fővárosi színházak műsorain nem találtuk, feltehetően helyi improvizáció lehetett.

Mj: VT 290.

184. *Aranylakodalom*. D 1899. okt. 23. 5. – Színház – a. e.

Rákosi-Beöthy: Rákosi Viktor darabjáról van szó, melyet Beöthy Lászlóval együtt írt a szabadságharc fél évszázados emlékünnepe. (1898. márc. 12-én mutatta be a Magyar Színház.)

Mj: VT 290.

185. *A víz és a szesz*. D 1899. okt. 26. 4. – Hírek – -di.

a szeszüzlet: Debrecen város szeszmonopóliumáról l. A hétről c., jún. 3-i cikket és jegyzetét. – *Áronok*: a zsidó kocsmárosok gúnyneve

186. *Arcátlanságok*. D 1899. okt. 28. 1. – vezércikk – A. E.

Schmidt Károly, szász nemzetiségű képviselő a Budapesti Hírlap szerkesztőjéhez intézett levele: a levél a BH okt. 22-i vezércikkére reagál, melyben kifogásolták, hogy a brassói tűzoltókongresszuson a szász zászlót is kitűzték, holott a magyar zászló mellett csak Brassó zászlaját lehetett volna kitűzni. Schmidt Károly a BH okt. 26-i számában közölt levelében azt állítja, hogy a szász zászlót azért tűzték ki, mert a főkapitányság előzőleg betiltotta a használatát, sőt még a lányok hajából is kivetették a kék-piros szalagokat. – *Az oláhok Rómában megcselekedett örült tüntetései*: a fővárosi lapokban nem akadtam nyomára.

187. *Erdő szépe*. D 1899. okt. 28. 3. – Színház – a. e.

Erdő szépe: Octave Feuillet drámája; első hazai előadásakor Gyulai Pál írt remek, találó kritikát róla. – *Vasgyáros*: Georges Ohnet azonos című regényéből készült színdarabja. Az olcsó limonádéromantika tipikus példája. – *Pinero, Arthur Wing* (1855–1934): angol drámaíró. Több darabját játszották pesti színpadokon. *Bracco, Roberto* (1861–1943): a század elején rendkívül népszerű olasz színműíró – *Derblay*: a Vasgyáros főszereplője.

Mj: VT 291., Vál. 17., PI I. 69., Kf 31., Szí 31.

188. *Nebántsvirág*. D. 1899. okt. 30. 4. – Színház – a. e.

Nebántsvirág: operett 4 felvonásban. Írta: Henri Meilhac és Albert Millaud; fordította: Evva Lajos és Rákosi Viktor. Zenéjét R. F. Hervé szerezte.

189. *A létért való küzdelem*. D 1899. nov. 9. 5. – Színház – (a. e.)

Daudet, Alphonse (1840–1897) színdarabja: *La lutte pour la vie* (1889)

190. *Díjnokék*. D 1899. nov. 14. 4. – Hírek

A cikket azért tulajdonítjuk Adynak, mert az ő gondolkodását tükrözi, hogy minden visszasságot társadalmi gyökerére vezet vissza. De rávall az olyan szóképzés is, mint „kolduskodjék”.

191. *Aranyember*. D 1899: nov. 16. 6. – Színház

A következő cikkel egy rovatban egymás alatt jelent meg, az pedig minden kétséget kizáróan Ady cikke.

192. *Bölöny intendáns Debrecenben*. D 1899. nov. 16. 6. – Színház

A kis cikk kétségtelenül Adyé. Bizonyítja a belőle keletkezett affér, amelyet az alábbi két nyilatkozat zárt le a nov. 17-i számban:

Két nyilatkozat

I.

A Debreczen tegnapi – nov. 16. – számában a tegnapelőtt esti színházi referens, Ady Endre belmunkatárs, Márk Endre és Magoss György urak nevéhez oly megjegyzést tett, amely által nevezett urak sértve érzik magukat, mint olyanok, akik a debreceni színházban nemcsak jogtalanul nem használnak helyet, hanem mint rendes páholy-, illetve támlásszék-bérlők saját állandó fizetett hellyel bírnak, és a szerkesztő előtt ezt – megbízottaik által felmutatott bérletjegyeikkel igazolják, illetve igazolták is.

Ilyen körülményeknél fogva alulírt szerkesztő sajnálatát fejezi ki azon könnyelműség felett, amit a lap színházi referense az ő tudtán kívül nevezett urak ellen elkövetett – s azért azon erkölcsi érzésnél fogva, melyet mindenkinek személye, becsülete és jóhírneve iránt általában ápol: a sértést határozottan elkarhoztatja, s a netalán kérdésbe hozható felelősséget az azt elkövetett színházi referensre teszi át.

Bartha Mór
szerkesztő

II.

A lap felelős szerkesztője által tett nyilatkozat után csupán annak a kijelentésére szabad szoritkoznom, hogy nekem a kérdéses megjegyzéssel nevezett urakat sérteni nem volt szándékom, de ha ők a sértést ezek után is fennforogni látnák, a további elégtételre kész vagyok.

Ady Endre

Márk Endre és Magoss György: színügyi bizottsági tagok. Különösen az előbbit, aki a város politikai életében fontos szerepet játszott, gyakran támadta Ady előbb is. Az afférból nem lett párbaj, de elképzelhetően hozzájárult ahhoz, hogy Ady csakhamar otthagya Debrecent. A lapban is csak két cikkét találjuk ezután.

193. *Szulamit*. D 1899. nov. 25. 3-4. – Színház – a. e.

Szulamit: a Magyar Színház műsorfüzete szerint zsidó daljáték 4 felv. Avrom Goldfaden (1840–1908) műve; Kövessy Albert átdolgozásából írták: Beöthy László és Makai Emil; zenéjét szerezte Emanuel Davidsohn. A darab bemutatója a győri Kisfaludy Színházban volt 1899-ben, a Magyar Színház ugyanebben az évben mutatta be.

A darabbal kapcsolatos Ady két ekkoriban született verse is: Sulamith. D 1899. okt. 24. és Sulamith megbukott. D 1899. dec. 4. (AEÖV I. 153., 163. és jegyzeteik: 451–52., 469.)

Mj: VT 293., Vál. 19.

194. *Amolyan búcsú-féle*. D 1899. dec. 2. 1-2. – Tárca – Ady Endre

Loreley: l. A tárcatárgyakról c., 1898. ápr. 3-i cikk jegyzetét. – *Szulamit*: l. az előző cikket. – *a Nemzeti Színház szöke csodája*: Márkus Emília – *Úgyis csak pár napig lesznek debreceni és színházi kritikusk*: Ady dec. 7-én utazott Érmindszentre. L. a 27. sz., Kíváncsinak küldött szerkesztői üzenetet (Függelék II.) és levelet (AEL I. 65.)

Mj: VT 294.

195. *Kubelik magyar nyelvtana*. Sz 1900. jan. 3. 3. – Dyb.

Kubelik, Jan (1880–1940): cseh hegedűművész, aki 1900 elején koncertezett Magyarországon. Később magyar lányt, Széll Farkas itélőtáblai elnök leányát vette feleségül, és Magyarországon telepedett le. L. még Ady A szerelmes hegedős c. bökversét (Sz 1900. márc. 11.) (AEÖV II. 27.). – *Krakovszky Boleszlav, Kóborelli*: kitalált, humoros nevek

196. *Demokrata szervezkedés.* Sz 1900. jan. 10. 3. – Dyb.

Új Század: Vázsonyi Vilmos lapja. Néhány nappal később, jan. 16-án, talán ugyancsak Ady, így üdvözli az új lapot:

Új század

– Demokrata hetilap. Hát Magyarországon demokraták is vannak? Igazán nem tudtuk. Itt él 17 millió úr; ezek közül 9 millió nagyságos. Az „Új Század” jobb jövőért akar harcolni a szabadság, egyenlőség, népfenség nevében. Mindjárt az első számában arcába vágja egy csomó hazugságát az úgynevezett társadalomnak. Vajon meghallják? Mi szívből óhajtunk sikert az Új Századnak, melynek szerkesztőiben, dr. Vázsonyi Vilmosban és dr. Bátaszéki Lajosban, eredmények elérésére erős vezéreket kapott.

Mj: Pp 49.

197. *Az én könyvpiacon.* Sz 1900. jan. 13. 3–4. – Dyb.

nem születhetik minden lírai költő Kolozsváron: célzás arra, hogy Kolozsvár város törvényhatósága 1899-ben az „ezredévi örök alapítványból” 500 forint versenydíjjal jutalmazta szépirodalmi munkásságáért Nagy Mórt, a város helyettes polgármesterét. Nagy Mórnak (sz. 1850) Szinnyei kimutatása szerint számos verseskötete jelent meg, nevét azonban az irodalomtörténet nem tartotta számon. Ady még kétszer tér vissza gúnyosan a Nagy Mór-ügyre. L. Nincs papír c., 1900. jan. 31-i és Még mindig a „pukk-am-pukk” c., febr. 9-i cikkét. – „*Az én aratásom egy marék virág*”: idézet Kiss József Tűzek c. verséből – *az ada-mohali sajtó:* Kovalovszky szerint (I. 50.) a két szomszédos bácskai községnek Adának és Mohalnak három lapja is volt (Ada-Mohali Ellenőr, Hírlap, Közlöny), de ezek egyike sem található az OSZK-ban. Valószínűleg inkább Mucsa helyett gúnynévként használja Ady Ada-Mohalt. – *Krüger, Stephanus Johannes Paulus* (1825–1904): a dél-afrikai Transvaál köztársaság elnöke – *Ladysmith:* Natal dél-afrikai angol gyarmat hasonló nevű kerületének székhelye, a transvaáli háború kitérőesekor a búrok négy hónapig sikertelenül ostromolták.

Mj: VT 28., PI I. 171., Pp 51.

198. *Nem lesz premier.* Sz 1900. jan. 17. 3–4. – Dyb.

Nem lesz többé vidéken premier: utalás a január közepén egy-két vidéki színügyi bizottság és a budapesti színházak között kialakult vitára és sajtópolémiaira a darabok cenzúrázásával kapcsolatban. (L. a Cenzura a vidéken c., jan. 21-i verset és a hozzáfűzött jegyzeteket: AEÖV II. 14., 306.) – *Follinusx Aurél* (1854–1922): színész, színikazgató, népszínműíró. – *Gyalui Farkas* (1866–?): író, könyvtárigazgató. A múlt század kilencvenes éveiben leplezték le egy színpadi plágiumát. Ekkoriban annyira hírhedt volt, hogy Ady debreceni újságíró korában egy humoreszkben (Gyurka

poéta lesz) is őt vette célba. (AEÖN 1297.). 1916-ban Ady leghevesebb támadói közé tartozott. (L. AEÖPM XI. 504-6., 528-36.) – *Prém József* (1850–1913): költő, drámaíró. Sokszor nyerte el a Magyar Tudományos Akadémia Teleki-díját, de színpadon egyetlen művének sem volt sikere. – *a színbázis megnyitása*: Előkészületek folytak az épülő Szigligeti Színház megnyitására, melyre októberben került sor. Januárban kötötték meg Somogyi Károly színigazgatóval a szerződést. – *ifj. Bokor József* (1861–1911): színműíró, zeneszerző. Kuruc furfang c. darabjáról Ady is írt bírálatot (Kuruc furfang. 1900. okt. 23.) – *Alexander Bernát* (1850–1927): filozófus, esztéta egyetemi tanár. Színházi kritikákat is írt. – *Keszler József* (1846–1927): színházi és képzőművészeti kritikus. – *Goldstein Számi*: korában divatos, trágár dalokkal teletűzdelt bohózat. Szerzője: Kövessy Albert.

199. *A szérum*. Sz 1900. jan. 18. 3. – Dyb.

200. *Újságszótár*. Sz 1900. jan. 20. 4. – Dyb.

Ladysmith: 1. Az én könyvpiacom c., jan. 13-i cikk jegyzetét.

201. *A magyar ipar mint Dreyfus*. Sz 1900. jan. 26. 4. – Dyb.

Tegnap elolvastam Bartha Miklós úrnak egy szédületes vezércikkét: Bartha Miklós a Magyarország és a kolozsvári Ellenzék c. lapokba írt. A Magyarországnan nem találtam a vezércikket, a kolozsvári Ellenzék 1900-as évfolyama nincsen meg az OSZK-ban. – *Biela üstökös*: a Wilhelm Biela német csillagász által felfedezett és róla elnevezett üstökös. – *Hegedűs miniszter*: Hegedűs Sándor (1847–1906) kereskedelemügyi miniszter – *Lueger*: 1. A hétről c., 1899. máj. 13-i cikk jegyzetét. – *Krüger*: 1. Az én könyvpiacom c., jan., 13-i cikk jegyzetét – *Szokolay Tamás*: nagyváradi ügyvéd, függetlenségi párti politikus – *Sima Ferenc*: képviselő. Már Debrecenben is írt róla Ady (A mandátum. 1899. jún. 24.), ekkor még nagy szimpátiával. Időközben kiderült, mint azt egy márc. 3-i, feltehetően ugyancsak Ady fogalmazta alábbi hír is közli, hogy Sima közönséges csaló. Mandátumát decemberben megsemmisítették, őt pedig vád alá helyezték. (L. A legnagyobb és Sima úr telepít c. verseket és jegyzetüket. AEÖV II. 13., 28., 306., 335.)

A katonaszabadító

A nagy demagóg feje felett összecsaptak a hullámok. Mesés szerencséje, mely a tanyai tanítóból országos nevű népképviselőt csinált, cserbenhagyta. Még csak most kezdte meg Szolnokon csalásért reá mért fogház-büntetését, már várja egy féltucat bünper, melyek száma egyre szaporodik, s melyek vándorló foglyot fognak csinálni Sima Ferencből, a szentesiek egykori félistenéből. Legújabbán egy rokona: Szepe Balogh Sándor adott be ellene bünvádi feljelentést. Baloghtól azon a címen, hogy fiát kimentí a katonaság alól, több száz forintot csalt ki – a feljelentés szerint

– Sima. Tehát katonaszabadítással is foglalkozott a nagy demagóg. Hja, a nagyság sok pénzzel jár. Pénze pedig mindig kevés volt Simának, s ez juttatta az erkölcsbírák piederstáljára – a börtönbe.

Olyan jól esik néha a – kegyelem: gúnyos célzás Bartha Miklós királyi kegyelemmel történt felmentésére, akit egy cikke miatt börtönbüntetésre ítélték.

202. *Dicsérnek bennünket.* Sz 1900. jan. 28. 5. – Hírek – ac.

Osztigás Mici: Georges Feydeau sikamlós bohózata. Fordította: Béldi Izor. – *A nagyváradi színügyi bizottság ismert határozata:* vö. a Cenzurá a vidéken c., 1900. jan. 21-i verssel és jegyzetével. (AEÖV II. 307.)

203. *Nincs papír.* Sz 1900. jan. 31. 3-4. – Dyb.

Ha az angolok még idejében békét nem kötnek: 1. A búrok veszélyben c., febr. 17-i cikket és jegyzetét. – *Chamberlain, Joseph* (1836–1914): gyarmatügyi miniszter, a búr háború egyik kezdeményezője. – *Buller, Redvers Henry* (1839–1908): angol tábornok, az angol hadak vezetője a búr háborúban. – *Rhodes, Cecil* (1853–1902): angol gyarmati politikus, nagy része volt az angol gyarmati politika terjesztésében Dél-Afrikában. Dél-Afrika egy részét róla nevezték el Rhodesiának. – *Krüger:* L. Az én könyvpiacom c., jan. 13-i cikk jegyzetét. – *Sima Ferenc:* 1. A magyar ipar mint Dreyfus c., jan. 26-i cikk jegyzetét. – *Gyula:* Pollák Gyula főpincér, a később megnyílt bodega tulajdonosa. – *Nagy Mór:* kolozsvári fűzfapoéta, aki a város millenáris irodalmi pályadíját nyerte el. L. Az én könyvpiacom c., jan. 13-i és a Még mindig a „pukk-ám-pukk” c., febr. 9-i cikket.

204. „Y” contra „I”. Sz 1900. febr. 1. 5. – Hírek – Ipszilonos

A szokatlan szignó minden bizonnal Adyt rejti, mert a Szabadságnál ő volt az egyetlen y-os nevű. De rá vall az ironikusan fennkölt hangvétel is.

A cikk háttere, hogy gróf Szapáry Gyula volt miniszterelnök feljelentést tett egy Szapáry nevű szolnoki alügyész ellen, hogy nevét jogtalanul írja y-nal. Ez azonban keresztlevelével igazolta, hogy családja mindig így írta nevét. L. még Az Y c., 1901. máj. 30-i cikkét.

205. *Cigányiskola.* Sz 1900. febr. 8. 4. – Dyb.

Őszentanna: Arad megyei község, ma Comlaus – *bányászsztrájk:* 1900. febr. 5-én kezdődött az osztrák államvasutak resicai vasbányájában dolgozó román és magyar munkások sztrájkja. – *Spionköp:* Spionkop dél-afrikai hegység elferdített neve, melyről az angol–búr háború idején sokat lehetett hallani.

206. *Még mindig a „pukke-ám-pukke”*. Sz 1900. febr. 9. 5. – Hírek

Csak néhány napja, egyik jelzett cikkében (Nincs papír. jan. 31.) Ady gúnyosan foglalkozott Nagy Mór esetével. De az is Adyra jellemző, ahogyan ezt az esetet összekapcsolja Kiss József bukásával a Kisfaludy Társaság ekkoriban történt tagválasztásán.

207. *Tavaszi mentőbeszéd*. Sz 1900. febr. 13. 6. – Hírek

Ady kedvelt műfaja, költői próza az időjárásról, melyet már debreceni cikkei közt is gyakran olvashattunk. Itt még külön jellegzetesek az olyan igealakok, mint „szégyelnőnk”, „írnőnk” stb. és a szaggatottságot jelző három pontok.

208. *A búrok veszélyben*. Sz 1900. febr. 17. 4. – Hírek – Dyb.

[*] Eredetiben Kommer

Vö. az Egán c., 1900. febr. 18-i és a Búrok c., febr. 24-i versekkel és jegyzetükkel (AEÖV II. 18., 22., 312., 318.). L. még Az én könyvpiacomban c. jan. 13-i cikk jegyzetét.

Joubert, Petrus Jacobus (1831–1900. márc. 27.): a transvaáli hadak fővezére és Transvaál köztársaság alelnöke. 1899 őszén a búr hadakat győzelemre vezette.

209. *A szakadati lókötők*. Sz 1900. febr. 22. 6–7. – Törvénykezés – Dyb.

Szakadát: nagyközség Tolna megye simontornyai járásában

210. *A bőjt*. Sz 1900. márc. 3. 4. – Dyb.

211. *Kiss József*. Sz 1900. márc. 4. 6. – Hírek

A névtelen cikk minden bizonnyal Adyé. Máskor is az „egyedüli nagy élő magyar költő”-nek nevezi Kiss Józsefet (Egy vezércikk. máj. 5.); egy későbbi cikkében pedig visszatér a költőnek ekkori látogatására, s ezt írja: „Néha ugyan felsír mélabúsan, hogy nincs új bang...” (Elfelejtett affér. 1901. ápr. 17.), tehát jelzett cikkében ugyanazt a kifejezést használja, mint itt.

Néhány nappal ezelőtt bukott el a Kisfaludy Társaság jóvoltából: vö. a febr. 9-i, *Még mindig a „pukke-ám-pukke”* c. cikkel. – *a varrógépről mesélt nekünk*: Kiss József Mese a varrógépről c. verse

Mj: PI I: 72.

Elképzelhető, hogy ugyancsak Ady számolt be Kiss József nagyváradi szerepléséről a következő, ugyanaznapi cikkben:

A kereskedő ifjak estélye

Szállongó hópihékkal megrakott kocsik sűrű egymásutánban robbogva díszes közönséget szállítottak fel tegnap este a Csarnok nagytermébe, ahol a böjt első, de fényben, sikerben bármely farsangi multságunkat is felülmúló multsága folyt le. Úgyes, agilis kereskedő ifjainké az érdem, hogy egy ily pompás estély rendezésével ajándékozták meg városunk közönségét, és adták ezáltal tanújelét finom érzéküknek és ügyes rendező képességüknek.

A Csarnok terme fél 8 órakor már zsúfolva volt közönséggel, mely tapsal üdvözölte dr. Dési Gézát, aki az estélyt egy lendületes beszéddel megnyitotta. Az ő szokásos, ékesen szóló modorában és behízelgő hanghordozásával főleg azt fejtegette, hogy ő nem félti a nőt legújabb hivatásában, a kereskedelem szolgálatában.

A megnyitó után az est egyik bájos vendége, Perényi Margit, a debreceni színtársulat szubrett primadonnája lépett ki a pódiumra. Megjelenésekor percekig tapsolt neki Nagyvárad közönsége, melynek krémje együtt volt a teremben. Jól esett viszontlátni az egykori kedvcencet, aki elfoglaltságából következőleg szintén boldog volt, hogy csupa ismerős arcok előtt, az ő „első és legdrágább” közönsége előtt jelenhetett meg. Majd dalba kezdett, és a divatos Jones-nek egyik tűzzel teli szerelmi dalát énekelte az ő behízelgő, szubtilis hangjával, finom frazirozásával és kitűnő iskolázottságával. A dal nyomán nem is akart szünni a taps, míg a művész nő ráadáskeppen el nem énekelte egy-két magyar dalt hangulatos és jellegzetes stilszerűséggel.

A tapsok elhangzása után az est másik kiváló vendége, Kiss József, a ma élő költők legkiválóbbika foglalta el a felolvasószéket. Szünni nem akaró tapsvihar fogadta a már dereshajú poétát, ki csendes, mindamellett kedves és kedélyes hangon kezdte el mondókáját. Beszéde legelején kijelentette, hogy a műhely titkaiba akarja bevezetni hallgatóit, azon titkokba, amelyek egy vers készülését megelőzik és annak szülőokai. Prózában beszélve arról akar beszélni, hogy mi módon készül a lírai vers, mi adja az inspirációt arra, a véletlen-e vagy évek hosszú tanulmánya? Ezen kérdésnek illusztrálására azután folytonos figyelem mellett – néha kacajt, sőt riadó tapsot idézve elő a hallgatók soraiban, elbeszélte mindenekelőtt legkedvesebb gyermeke, a Simon Judit keletkezésének történetét. A költő Gleichenbergbe utazott; találkozott egy romániai származású, izmos természetű nőszeméllyel; tanúja volt egy házasesletnek, mely magtalan; a nő epedve vágyott a magzat után; a férj sokat utazott... mikor elutazott vagy visszatért, esküvel kellett erősítenie, hogy más nővel nem fog érintkezni, illetve nem érintkezett... Ezt a nő sétéi alkalmával beszélte el költőnknek. Aztán elkerült onnan a poéta, következett a küzdelem a létért, a lázas munka ideje. Egy 8 kötetes regényt kellett megírnia megrendelésre; természetesen ponyvamű volt. Egyszer aztán a kiadó azt az utasítást adta, hogy a regénynek meg kell szünnie egy hét alatt. A költő elméje táp nélkül maradt. Nem volt egy alakja, kihez ragaszkodhatott volna.

Ögyelgett a Király utca zajában, midőn egyszerre visszatért a múlt – visszagondolt Gleichenbergre, az alakok agyának kohójában összecse-

rélődtek, átalakultak. A tiltott csók a gyerek és anya közti viszony lett, az izgatott, nyugtalan, epedő nőből epedő, megtört anya. Ezen várból alakult ki az egész ország ismerte és szerette költemény, a Simon Judit. Így építette fel azután a közönség előtt másik gyönyörű költeményét, az Ágota kisasszonyt és Kincses Lázár leányát, melyeket fel is olvasott. Végül felolvasta azt a sejtelmesen elragadó költeményt, melynek közepén túlvilági akkordként csendülnek meg a bánatos, lemondó sorok:

Az én mezőmön nem nőttek [!] kalászok
Az én aratásom egy marék virág,
Az én öröömöm az álom-látások,
Az én világom egy álom-világ.

Óriási tapsvihár jelentette a fiatalos hévvel előadott költemény elhangzása után a legújabb levelet, mely Kiss József dicsőségének sűrű lombú fáján sarjadt hangosan hirdetve, hogy „élő költőnek lenni dicső”, ha „meghalt költőnek lenni szép dolog”.

A mindvégig lebilincselő és szellemes felolvasás után sokáig tapsolták az ősz poétát. [...]

A cikk a továbbiakban beszámol a műsor további részéről és közli a megjelentek névsorát. Megjegyezzük még, hogy a Tüzek c. versből vett idézet, nyilván fejből, hibásan került a cikkbe. Az első sor helyesen: „Az én mezőmön nem értek kalászok.”

A lap márc. 6-i számában (5. – Hírek) ugyancsak Ady tollára vall az alább elbeszélts kis epizód:

Kiss József Nagyváradon

Nagy lírikusunk, engedve régi vágyának, hogy megismerkedhessék a szép asszonyok városával, egy nappal megtoldotta itt-tartózkodása idejét, és csak hétfőn hajnalban utazott vissza a fővárosba. Varsánap dr. Radó Ignácnak volt vendége, aki nagy „irodalmi” ebédet adott a költő tiszteletére. Napközben Kiss József Hajós Izsó társaságában több látogatást tett, így fölkereste a nagyváradi Schwartz család több tagját is; ugyanis ennél a családnál volt egyszerű házitánítócska, mielőtt a költői dicsőségben egészen a halhatatlanságig emelkedett volna.

Vasárnap délután a Müller cukrászdát kereste föl, ahol elgyönyörködött a szép asszonyokban a „Mért oly későn...” című dal költője. Aztán kis meghitt társaságban – nemzeti „csöndes”-re ültek asztalhoz. Az egyik partner kacagva figyelmeztette:

- Te Józsi, itt hagyod majd az inged is!
- De egy másik megvigasztalta:
- Sebaj! Majd betesszük ereklyének a múzeumba!...

212. *Az új színház látogatója.* Sz 1900. márc. 6. 5. – Hírek

Perényi Margit már Debrecenben is kedvencé volt Adynak. Nagyvárad szerezéséről márc. 4-én verset is írt Itthon címmel. Ebben is „a kis szubrett” kifejezés fordul elő, akárcsak itt. Ezért tulajdonítjuk a kis hírcikket teljes bizonyossággal Adynak. (Vö. AEÖV II. 23., 319–20.)

213. *A zab.* Sz 1900. márc. 8. 4. – Dyb.

Ugron Gábor (l. A hétről c., 1899. ápr. 29-i cikk jegyzetét) egy Baruch nevű cég közvetítésével 1899 szeptemberétől 1900. március végéig több ezer mázsa zab szállítását vállalta a tőle sokszor támadott osztrák-magyar közös hadsereg számára. Ez a képviselői állásával összeférhetetlen üzleti vállalkozás, mely a közös hadügyminisztérium részéről lökenyezése is volt a népszerű függetlenségi vezérférfiúnak, egyébként is olyan inkorrektiségekkel járt, amelyek súlyosan érintették polgári becsületét is. E zabügyön kívül később védhetetlenül kompromittálta magát egy virágzó székely bank teljes csödbejuttatásával is. L. még Ady gúnyversét, mely márc. 11-én jelent meg A zab címmel a Sz-ban. (Vö. AEÖV II. 26., 330–31.)

rabonbán: az összekéyek főpapja, székely nemes – *kazárok:* a ruténföldön élő zsidók – *Egan Ede* (1851–1901): ír származású agrárszakember; a rutének helyzetének megvizsgálásával megbízott kormánybiztos. Róla is gúnyverset írt Ady Egan címmel a Sz febr. 18-i számában. Öngyilkossága alkalmából azonban engesztelő cikket írt róla (Egan Ede öngyilkossága. NN 1901. szept. 21.) – *Szilágyosmlyó:* képviselője Bánffy után Ugron volt.

214. *Vallatáskor.* Sz 1900. márc. 10. 4. – Dyb.

Gajári Ödön (1852–1919): szabadelvű párti képviselő, újságíró. 1903-ban megalapította Az Újság c. Tisza-párti lapot. – *az a komisx, pimasz ember, aki Bánffyt a Vaterlandban megrágalmazta:* a parlament ülésén Ugron bevallotta, hogy ő volt a szerzője a Vaterland cikkének, mely Bánffyt azzal rágalmazta, hogy a választásokra pénzt gyűjtött, és nem tudott azzal elszámolni.

215. *A szabadság ünnepe.* Sz 1900. márc. 11. 4–5.

Adyra vall, hogy az ünnepi ódák „jambustengerét” már ekkor megvetette, de a halálmotívum megjelenése is őt idézi.

Az írást tudósítás követi, mely beszámol a polgárság ünnepéről, melynek szónoka Szokoly Tamás lesz, az iskolák ünnepéről és a Bihar-megyei Kőr márc. 15-i ünnepi hangversenyének programjáról.

216. *Színházi élet vagy Mi lesz ezután?* Sz 1900. márc. 14. 3. – Dyb.

Mezey Mihály: királyi közjegyző, az önkéntes tűzoltók főparancsnoka volt. – *a legutóbbi párizsi katasztrófa*: márc. 8-i jelentés szerint kigyulladt a párizsi Théâtre Français épülete, és az egész épület leégett.

Mj: VT 296.

217. *Március 15.* Sz 1900. márc. 15. 1. – vezércikk – A. E.

218. *A hétről.* Sz 1900. márc. 18. 1–2. – Tárca – Dyb.

Ady ekkor még nem írja rendszeresen a heti krónika rovatot, csak májusban veszi át. Ekkor azonban a rovat vezetője, Nagy Endre szabadságon volt.

Az epigonoknak megtetszett a sár: ugyanezen gondolat jegyében született ekkoriban a Szilágyi Géza *Tristia* c. kötetébe írt vers is. (E könyv olvasása után) – *lex Heinze*: egy Heinze nevű berlini gyilkosról elnevezett német törvénytervezet, mely a prostitúció leküzdésére messzemenő szabályokat alkalmazott. Kitért az olyan irodalmi és művészeti alkotások eltiltására is, melyek a szeméremérzetet durván sértik. A törvénytervezetnek csak ez utóbbi rendelkezése lépett hatályba az általános tiltakozás ellenére. Erről szól Ady febr. 11-i verse is a Sz-ban (Lex Heinze. AEÖV II. 17., jegyzetei: 310.) – *purim*: zsidó örömmünnep – *doktorbojkott*: nem sikerült felderíteni, mire utal. – *Bródy Sándor felolvasási Odüsszeája*: Bródy Sándort a nagyváradi izr. nőegylet meghívta előadást tartani. A felkérésre azt mondta, hogy honoráriumra nem reflektál, csak gyűjtsön a rendezőség 50 előfizetőt a *Fehér könyvre*. Ezt nem sikerült összegyűjteni, de Bródy kijelentette, hogy ha az ötvenből csak egy is hiányzik, hallgatni fog egész este. Kassáról is azt jelentették, hogy ott, bár tisztességes honoráriumot kapott, mégis össze-vissza beszélt. Ezt teszi szóvá *A drága felolvasás* c., márc. 14-i cikk. Bródy a márc. 16-i számban válaszol. Nagyjából elismeri a cikk tartalmát, de ezt is írja: „Az igazat megvallva egy kissé mulattat is, hogy azok előtt, akik az én váradi föl nem olvasásom Odüsszeáját csak fölületesen ismerik, Shyloknak látszom.” Végül Bródy helyett Gál Gyula jött Nagyváradra.

219. *Fotográfiaék arról, hogy: „A jó lapot a közönség szerkeszti”.* Sz 1900. márc. 23. 5. – Dyb.

Fugyvásárhely, Ciganyesd: kitalált nevek

220. *Sas Ede verseskönyve.* Mesék a valóságról. Sz 1900. márc. 27. 6–7. – Irodalom – A. E.

[*] Eredetiben: amiket mi

Sas Ede (1869–1928): költő, elbeszélő, a Nagyvárad c. lap szerkesztője. Egyfelvonásos darabjáról l. Ady 1900. dec. 30-i kritikáját a Füg-gelékben. – *Pósa Lajos* (1850–1914): ifjúsági író. Az én újságom c. gyer-meklap szerkesztője. – *avignoni napok*: a pápák száműzetési helye a francia-orosz Ávignon volt 1309 és 1376 között.

Sas Ede verseskötetéről később sokkal fanyarabban nyilatkozik. L. Írók, kik nem írnak. Sz 1901. jan. 12.

221. *A fiatalok*. Sz 1900. márc. 29. 1–2. – Tárca – Ady Endre

Lengyel Géza szerint (Ady a műhelyben. 1957. 47.) a vita kirobbantója Nagy Endre febr. 11-i, g jelű Irodalmosdi c. cikke volt. Ebben Nagy Endre rosszallja a Szigligeti Társaság működését: „A Szigligeti Társaságra szük-ség van, de nem mint önálló produkáló intézményre, hanem mint irodalom-pártoló mecénásra” – írja többek közt. „Jobban tennék a társaság tagjai, ha írás helyett olvasnának”. A febr. 14-i számban Nagy Endre – feltehetően Hegyesi szerkesztő pressziójára – visszavonta a támadást. A Szigligeti Tár-saság közgyűlése előtt a márc. 11-i számban névtelen, feltehetően He-gyesi Márton tollából származó Rádl Ödön c. cikk valóságos dichimnusz-t zeng Rádlról, a Szigligeti Társaság elnökéről. Azt is érdemül hozza fel, hogy: „Ifjú hévvel fordította vissza kisded seregét a nemzeti eszméhez, a Titán Lacik által lenézett tradíciókhoz.” (Innen Ady válaszában a „Titán Lacik”)

Rádl Ödön beszéde a Szigligeti Társaság márc. 25-i közgyűlésén hangzott el, melyet a Sz márc. 27-én teljes terjedelmében közölt. Ennek befejezése a következőképpen hangzik: „Tehát nem: le a bácsikkal; mé-lyen tisztelt modern urak – hanem kövessék őket azon előnyökben és ta, nulságokban, miket művek nekünk nyújt: pótolják fogytékosságaikat-miket a kor meghaladt, józan művészi ízléssel, a haladó kor szélesebb látó-körével – mert csak így lesz lehetséges örökbecsűt alkotni...”

Erre válaszolt a három fiatal, Hegyesi következő óvatos bevezetésével: „Rádl Ödön, a Szigligeti Társaság illusztris elnöke, a társaság leg-utóbbi ülésén kemény beszédben tört pálcát a fiatalabb írónemzedék, az úgynevezett modernek felett. Igaz elismeréssel adózunk a Szigligeti Tár-saság érdemes elnökének sokoldalú és nagyszabású tehetsége iránt, de a legutóbbi beszédje egy és más tekintetben talán-talán nem volt teljesen ment minden elfogultságtól.

Három fiatal munkatársunk: Ady Endre, Biró Lajos és Nagy Endre, mindhárman hivatott kezelői a tollnak s szép sikereket ígérő tagjai a leg-ifjabb író-nemzedéknek – külön-külön leírták megjegyzéseiket a Rádl Ödön beszédére.

Nem zárkozhatunk el azon óhajtásuktól, hogy megjegyzéseiket a nagyközönség előtt is megtehessék.

Tesszük ezt – természetesen – a Rádl Ödön személye iránt való tel-jes tisztelettel, az »audiatur et altera pars« minden téren érvényesülő elvénél fogva.

Munkatársaink írásait névsor szerinti elsőség szerint alább adjuk:”

Ezután következik Ady cikke, majd Biró Lajos és Nagy Endre írása az alábbi szöveggel.

Biró Lajos

Arról valóban nem tehetünk, mi ifjú „titánok”, hogy nem vagyunk Goethék, Danték.

Írunk, dolgozunk legjobb tehetségünk szerint, de hiszen az természetes, hogy mindnyájan nem vonulhatunk be a halhatatlanság oszlopcsarnokába. De lesznek közöttünk, akik bevonulnak, vagy legalábbis valószínű, hogy lesznek.

Elvégre vannak a költészetre, a művészetre meddő korok, és lehet, hogy korunk ilyen terméketlen időszak, de viszont bizonyos, hogy a mostani írók felett csak a jövő ítélhet véglegesen.

Igazán klasszikus csak az lehet, ami legalább néhány évtized tűzpróbáját kiállotta. Dickenset a maga idejében nagy írónak tartották – mi a humorát színtelennek, a filozófiáját kopottnak találjuk. Kotzebue uralkodó csillaga volt egykor minden európai színpadnak – ma alig ismerik a nevét. Dumas père-t szellemóriásnak tartotta a kora – ma azt mondjuk róla, hogy zseniális mesterember volt; sőt Petőfőről is úgy beszéltek a negyvennyolcas idők vezérlő emberei Mészáros Lázártól Perczel Mórig, hogy „Petőfi népköltő”. És ez a *népköltő* bizony nem magasztalásképpen hangzott tőlük.

Hogy vannak e korunknak szellemóriásai, arról majd a jövő század mond ítéletet.

De hogyha körülnézünk, lehetetlen tagadni, hogy most is vannak olyan írók, akik veszedelmesen közelítenek a halhatatlanság felé.

Ne szóljunk Magyarországról; minálunk elv az, hogy nagy ember valaki csak a halála után lehet. Nézzük a külföldet.

Shakespeare hazájában van egy fiatal író, aki már húszéves korában világhírű volt, akiről azt írta a cambridge-i egyetem az oxfordinak, hogy új csillag jön fel kelet felől, India felől, akinek minden sorában mély bölcsesség és meleg szív van, aki úgy tetszik, máris megközelítette a halhatatlanságot – ez az író Rudyard Kipling.

Hogy klasszikus-e, azt majd megmondhatjuk ötven év múlva.

Dante hazájában szintén van egy vakmerő fiatalember, aki egészen új ösvényeken törtet előre, akit sokan ócsárolnak, de akiért még többen, oh sokkal többen rajonganak, de akitől senki sem vitathatja el, hogy nagyjelentőségű alak – ez az író Gabriele d’Annunzio.

A jövő megmutatja, kinek volt igaza, bámulóinak-e vagy ócsárlóinak.

Goethe hazájában is van néhány törekvő és tehetséges író. Hauptmann Takácsairól nem is szólva, az bizonyos, hogy a Versunkene Glocke remekmű. Itt van azután Halbe, Voss...

Majd elvállik, ki lesz közülük „klasszikus”.

Azután ott vannak a franciák: Zola, aki a Rougon-Maquart ciklussal olyan emléket állított magának, mely minden valószínűség szerint örökre fenntartja a nevét. Ott van Maeterlinck, a belga francia poéta, akit oly

kevésbé ismernek, de akit sokan és éppen a nagyobb stílusú emberek, a legnagyobbak közé számítanak.

Ott van Hamsun Knut, a hatalmas dán, ez az őszerejű, óriási talentum.

És ott van – last but not least – az a két nagy aggastyán, fiatalok között a legfiatalabb, forradalmárok között a legforradalmárabbak: Ibsen és Tolsztoj.

Őket valóban nem lehet a régiek közé számítani, és ők valóban halhatatlanok máris.

Nem lehet meddőséggel vádolni a mai kort, csakhogy el kell fogadni azt is, hogy nemcsak a romantikus irány alkothat mesterműveket.

*

Oh, tévedés az, hogy az ifjú „titánok” lenéznek mindent, ami régi; Nem! De azt vallják, hogy a régiség nem tesz halhatatlanná, valamint az újabb alkotások nem okvetlenül silányak.

Vörösmartyt nagy poétának tartjuk, habár „régí”, de a Szigvártot, a Kartigámot semmire sem becsüljük, bár még régiebbek.

Vannak azonban írók, akik azt a bizonyos úttörő munkát végezték. Nem alkottak nagy dolgokat, de érdemes szolgálai voltak a magyar irodalomnak.

Nos, ezeket tiszteljük, hálával vagyunk irántuk, de nagy íróknak nem tartjuk őket, csak éppen azért, mert régiek.

Abban igazuk van a mai írói nemzedék haragos elleneinek, hogy nagy a termelés és sok benne a konkoly. De hát erről mi valóban nem tehetünk. Sok kell, – hát sokat írunk.

Máskülönben a termelés átlagos nívója van olyan magas, mint az annyit dicsért régi korszaké. Igaz, hogy ez nem a mi érdemünk.

Hiszen, ha kezébe adnánk egy olvasónknak valamely ötven évvel ezelőtt megjelent lapot, hát kacagva kacagna.

Azt mondaná, hogy azok az írók naivak, rémségesen naivak, és nem tudnak írni. És valóban néhány kivételes zsenitől eltekintve, és éppen ezek azok, akik klasszikusokká váltak – azok a magasztalt régiek igen gyarlóan írtak.

Ismételem, nem a mi érdemünk, hogy mi átlag-írók különben írunk, mint azok a régiek. Ez az idők haladásának természetes következménye. De hát akkor mért bánatnak bennünket? Az átlagos termelés akkor sem volt jobb, mint a mostani, legfeljebb a mostani termelés nagyobb.

Az igazán nagyok előtt senki sem borul le szentebb áhítattal, mint mi, ifjú „titánok”, de a régi közepszerűségek iránt senki sem közömbösebb, mint mi.

Hiszen az egész haladásnak Goethe adott irányt:
„Greift nur hinein ins volle Menschenleben.”

Nagy Endre

Tudom, szerénytelennek fog tartani Ön, hogy íme magam ingének vallom az ifjabb írói generáció megszidását. De üsse kő! Sok mindenhez hozzáédződött a hátam, magamra vállalom ezt is.

Mert furcsa ez a mi mesterségünk nagyon. Egyrésztől hideg gőg, lenézés fogad bennünket, amiért hogy írók vagyunk; másrésztől meg lecsöpülnek bennünket, amiért hogy íróknak merészelnék vallani magunkat.

Válaszolni óhajtók az ön válogatott és finom szavaira, de korántsem a Titán Lacik magas hangján, hanem meghunyászkodó alázatossággal. Oh, a mi szuverén önérzetünk megtörött régen, igen szelíd igavonók lettünk mi, amióta a zsurnalizmustól, bankoktól és más egyebektől kunyoráljuk a betevő falatot. És ha magasabb műfajok mégsem maradnak meddők, ah álmainkat, lelkesedésünket, erőink javát áldozzuk egy-egy soha el nem kelendő munkára, akkor sem várhatunk többé a mindeneket kárpótló halhatatlanságra, hanem sebző szemrehányás zúdul reánk, hogy miért nem termettünk nagyobbra.

A mi publikumunk megfizeti a bohócot, aki hengerbuckát hány neki, a pincért, aki hangosan köszönti, a cigányt, aki a fülébe muzsikál, csak éppen a poétát nem fizeti meg, és mégis jogot érez ahhoz, hogy a poétát ott cibálja, ahol éri.

De nini! Én szemérmetlenül panaszkodom, holott éppen panaszok elől kellene mosakodnom. Nos, kezdjük el.

Tehát első panasz, hogy miért nem vagyunk mi hazafiasak.

No jó. Hát leszünk hazafiasak. Fogunk zengeni a hazáról. Meg a hazának száz bajáról. Azonkívül a közigazgatás államosításáról, a kvótáról és más egyéb ilyen hazafias dolgokról. Mit méltóztatik gondolni? Az összes kegyelmes, sőt méltóságos, de sőt nagyságos urak nem rivallanának ránk cudarul:

– Coki rongyos! Semmi közöd a politikához!

Vagy jó. Csak arról fogunk zengeni, hogy szeressük a hazát. Mit méltóztatik gondolni, nem ránk kiabálna a végrehajtó:

– Hogy ön szereti-e a hazát, vagy sem, az nekem mellékes. Hanem az adóhátralékát fizesse ki nyolc nap alatt, aztán fújhatja tovább a nótáját.

Hiszen van nekünk egy hazafias versírónk. A nevét nem írom ide, mert megharagudnának rám a kisgyerekek. Ez az őszülő bácsi részint a kisdedeknek szokott verselni a prücsökről, részint a felnőtteknek a hazaszeretetről. Hát én nagyon szeretném, ha Ön egyszer végigolvasná ezt a gyatra rímekbe foglalt frázisáradatot, amit az a bácsi a szent hazaszeretet nevében a négy folyó völgyére áraszt. Tudom, hogy Ön is, az ürességnek, az émelyítő álpátosznak művelt lelkű ellensége, alaposan ráförmedne:

– Nem szégyelli kend magát, hogy koros ember léteére ilyenekre fecséreli Istennek drága napját!

Második panasz, hogy miért nem vagyunk nemzetiek.

No jó. Leszünk nemzetiek. Csupa magyar specialitásokat fogunk papírra kacskarintani. Írni fogunk a Zsuzsiról, a Jancsiról, meg a képviselőválasztásokról.

Kiásunk özvívz előtti dialektusokat közönségünk mulattatására, és soha nem hallott tájszókkal hígítjuk föl a beszédünket. És ha majd a könyveinket nem olvassa senki, ha majd vádolni fognak bennünket, hogy mi világeszmék, óriási problémák forrongó korszakában paprikából és kari-kás ostorból csinálunk kultuszt, majd azt fogjuk válaszolni, hogy még mélyebbre szőjjük pókhálónkat az etnográfai rekvizitumok múzeumába,

és meg fog vigasztalni bennünket az a tudat, hogy sikerült megírunk azt, amit úgyis tudott mindenki.

Őn is konstatálja a népies nemzeti irány pusztulását, én is. Csahogy én természetesen megnyugvással veszem tudomásul. Mert a népies nemzeti irány sohasem volt önálló cél, hanem annak idejében egy elidegenesedett nemzet öntudatra ébresztésének eszköze.

Ma már hálisten, nyugodtan ölthet magára európai ruhát az irodalom, nem köll őrt állania a határszéleken. És valljuk be, hogy az irodalomnak sem az a célja, hogy etnográfiai különlegességeknek legyen tárháza. Sokkal komolyabb missziói vannak az emberiség művelődésének terén.

A harmadik panasz, hogy nem termettünk nagyra – sajna! – mentség nélkül való. Megtagadva fiatalos álmainkat, fejet hajtva mélyedünk a jövőbe, amikor is palotából, vagy kunyhóból elő fog törni az a büszke, ragyogó zseni, ki megkristályosodott formákba öntse, a mi – őszintén szólva még kissé kaotikus – törekvéseinket...

Rádl Ödön (1848–1916): nagyvárad i. ügyvéd, publicista, a Szigligeti Társaság elnöke – *ewig weibliche*: örök asszonyi, Goethe kifejezése a Faust előhangjában – *Bessenyei Széll Farkas* (1844–1909): ügyvéd, régész, a debreceni kir. ítélőtábla elnöke és a debreceni Csokonai Körnek is elnöke volt. Ady innen ismerhette.

Mj: Ha 15., PI I. 74., Pi (R) 33., MI 14.

222. *Tudóvész öfelsége*. Sz 1900. márc. 29. 3–4. – Hírek – ac.

A Sz aznapi hírében olvashatjuk a következő információkat: „Kongresszus a halál ellen. A belügyminiszter leiratában tudatja Bihar vm. és Nagyvárad törvényhatóságait, hogy a jövő, ápr. hó 25–28-án nemzetközi kongresszus lesz Rómában a tuberkulózis csapásai ellen való védekezés tárgyában. A kongresszus védője Margit olasz királynő, akitől a kongresszus eszméje is ered. A miniszter óhajtandónak tartja, hogy kivált orvosaink közül minél többen vegyenek részt a nagy fontosságú kongresszuson.”

Mj: PI I. 76.

223. *Még egyszer*. D 1900. máj. 1. 6. – Irodalom – Ady Endre hírlapíró

A *Még egyszer* c. kötet beharangozása. Hogy miért debreceni lapban közölte először, annak valószínűleg az az oka, hogy éppen ekkor, ápr. 30-án részt vett a debreceni diákkongresszuson (l. a 224. sz. cikket), és feltehetően maga adta át a felhívást Sipos Bélának, a D munkatársának vagy éppen Bartha Mórnak, a szerkesztőnek. Nagyvárad lapban először aug. 12-én jelent meg a Sz-ban egy kis cikk (b) szignóval a kötetéről, majd okt. 12-én a kötet megjelenésének elhúzóadásáról ad hírt. L. a jegyzetbevezetést.

224. *Epilógok a debreceni diákkongresszushoz.* Sz 1900. máj. 4. 3.

Hogy Ady valóban részt vett az ápr. 28-tól máj. 2-ig tartó debreceni diákkongresszuson, s így a tudósítást csak ő írhatta, annak bizonyítéka 1900. szept. 1-i Nemzeti párt c. cikkében található meg. Itt írja a nemzeti párti diákokról: „Utóljára egy kongresszus hozott össze bennünket.” De rá vall a teljes bennfentesség is a debreceni diákmozgalmakkal kapcsolatban, valamint a „sürjen” nyelvjárási alak is.

Az ápr. 30-i debreceni matinén Herczeg Ferenc, Ábrányi Emil olvasott fel és Jászai Mari szavalt.

L. még az Utazás egy üdvözlés körül c., máj. 10-i cikket.

225. *Egy vezércikk.* Sz 1900. máj. 5. 4. – Hírek – A. E.

Prévost, Marcel (1862–1941): merész hangú regények és színdarabok írója. – *Egyetlen nagymúltú irodalmi társaságunk...*: a Kisfaludy Társaság, 1. Kiss József c., márc. 4-i cikkét. – *Volt egy bátor ember...*: feltehetően fiktív állítás – *zabügy* – L. A zab c., márc. 8-i cikket és jegyzetét.

Mj: PI I. 76., MI 17.

226. *Különféle kalárisokról.* Sz 1900. máj. 6. 6. Hírek – A. E.

227. *Utazás egy üdvözlés körül.* Sz 1900. máj. 10. 4–5. – Hírek

A cikk a debreceni diákkongresszus lefolyása terén bennfentességet árul el, tehát csak az írhatta, aki a kongresszuson részt vett, és a debreceni események iránt amúgy is érdeklődött. (L. az Epilógok a debreceni diákkongresszushoz c., máj. 4-i cikket.)

Wlassics miniszter – *Wlassics Gyula* báró (1852–1936): 1895–1903 közoktatásügyi miniszter. – *Wlassics miniszter annak idején felszólatta volt az országos diákszövetséget*: 1. A budapesti Egyetemi Kör c., 1899. jan. 20-i cikket.

228. *Mi az élénk építkezés?* Sz 1900. máj. 17. 3.

Mint a lap színházi kritikusat, minden bizonnyal Adyt foglalkoztatták a színház építése körüli visszaélések is, főleg mert azokban antiszociális vonatkozásokat észlelt. Rá vallanak még az olyanféle nyelvi alakok, mint lennőnk, szállani stb.

Az első harcok a városházán folytak: a színház elnevezése körül

229. *Egy nagytiszteletű szerkesztő.* Sz 1900. máj. 17. 4. – Hírek

A váradi újságírók közül csak Ady írhatott ilyen bensőségesen és ilyen beavatottan Bartha Mórról, aki szerkesztője volt a D-nél.

230. *Orfeumok városa*. Sz 1900. máj. 20. 2–3. – A.

Vas Gereben (családi nevén Radákovics József) (1823–1868): az 1850-es, 60-as éveknek Jókai mellett legnépszerűbb regényírója. A célzás Nagy idők nagy emberek c. regényére vonatkozik. – *Sas*: a Sas szálloda udvarán szerepelt nyaranta a variété. A szálló nagytermében politikai gyűléseket és bálakat rendeztek. – *ötven percentes magyarság*: A rendelet szerint az orfeumi műsorok legalább ötven százalékának magyar nyelvűnek kell lenniük. – *Eljött közénk a nemzeti géniusznak Petőfi óta legmagyarabb nagysága, Dankó Pista*: L. Ady szept. 1-i, Dankó c. versét és a hozzáfűzött jegyzeteket (AEÖV II. 46., 368–72.) és a Jó vicc c. aug. 29-i cikket és jegyzetét.

Mj: Szi 34.

A Sz máj. 19-i számában (6.) feltehetően ugyancsak Ady tollából jelent meg a következő beszámoló a *Hírek* rovatban:

A nótakirály Nagyváradon

Ma este kezdte meg működését a Bazar vendéglőben Dankó Pista kitűnő daltársulata. A társulat gazdag programján mind Dankó-nóták szerepelnek. Ezek a csodás, bűbajos dolgok, melyeknél szebbeket még nem inspirált a magyar géniusz. A társulat kitűnő erőkből áll, s amit nyújtanak, az igazi művészet. Ebben a minden nemesebb szellemi élvezettől megfosztott szezonban hálával tartozunk Dankóéknak. Torkig vagyunk már az óbégató, idegen orfeumokkal, s igazán kívánczotunk egy kis nemesebb élvezet után. Hisszük, hogy a Dankó-társulatnak olyan nagy közönsége lesz: meg fogja hosszabbítani csak három estére tervezett szereplését.

Az egész vendégszereplésben egyedül azt kifogásoljuk, hogy a Bazar vendéglőben folyik le. Egyrésztől mert a helyiség szűk, másrésztől pedig botrányosabb kiszolgálás alig van Nagyváradon, mint éppen a Bazarban. Hisszük azonban, hogy a szereplések meghosszabbítása esetén más helyiségbe megy át a daltársulat.

Az Sz máj. 20-i számában megjelent hírcikk szintén Adynak tulajdonítható.

A nótakirály

Akik elmentek Dankó Pistának az előadására, édes gyönyörűséggel hallgatták azokat a csodálatosan szép, bűvös-bajos dalokat, amelyeket Dankó Pista zsenije szült. Gyönyörűség hallgatni ezeket a dalokat, de kötelessége is minden magyar embernek az, hogy Dankó Pistát, a magyar népleléknek e nagy kifejezőjét tőle telhetőleg támogassa. Reméljük, hogy a nagyváradi közönség rácsafol arra a vádra, hogy nálunk csak német és lengyel-zsidó daltársulatok tudnak sikert aratni, és nemcsak a kitűzött előadásokon jelenik meg nagy számmal, de támogatásával beleviszi Dankót abba a kellemes kényszerűségbe, hogy kitűnő társulatával minél tovább varázsoljon el bennünket az ő gyönyörű alkotásaival.

Axelrád et Comp: Axelrádról nevezték el a Magyar- és lengyel-zsidó daltársulat lengyel csoportját, mely Váradon nagy sikerrel adta elő több ízben a Tizedik parancsolat c. bibliai daljátékot. Egyik legjellemzőbb, a sokszázados lengyel-zsidó sorsot panaszoló háromstrófás vers bevezető versszaka ez volt:

Édesapám, édesanyám
Mi a bűnöm, mi a hibám?
Miért ütnek, miért vernek?
Mindenünnen mért kergetnek?
S mért vetnek meg a gonoszok?
Azért mert én zsidó vagyok.

Róluk szól Adynak a Sz. máj. 6-i számában megjelent Axelrádék c. rövid dala is. (AEÖV II. 32., jegyzetei: 339-40.)

Vö. még a Brettli-kultúra c., máj. 31-i cikkel.

231. *A kortesvezér szerelme.* Gyilkos szerető. Sz. 1900. máj. 22. 2.

A Bajó-ügy tudósításait minden bizonnyal Ady írta. Ezt bizonyítja a Hétről hétre c., máj. 27-i cikkének az a része, melyben Rádl Ödön vádja ellen védi meg a tudósítót s egyben az újságírók becsületét. Ugyanebből a cikkből az is kiderül, hogy Ady jelen volt a tárgyalásokon.

Bajó Lajos: tehetőes nagyszalontai gazda volt, a helyi Függetlenségi Párt kortesvezére. A bíróság halálra ítélte. Védője, Rádl Ödön azonban semmisségi panaszt jelentett be az ítélet ellen. A Kúria végül elutasította. – *dr. Várady Zsigmond:* (1865-1913): haladó gondolkodású, kiváló büntető-jogász és publicista, később munkapárti képviselő. 1913-ban a választójog kérdésében ellentétbe került pártjával és öngyilkos lett. – *Sipos Arpád* (1843-1901): jogakadémiai tanár, a Nagyváradai Lapok szerkesztője.

A továbbiakban tudósítás következik, mely – ha Ady írta is – csak a tanúk és az esküdtek névsorát és a tárgyalás pontos menetét tartalmazza valószínűleg gyorsírással feljegyzés alapján. Így a tulajdonképpeni tudósítást mindhárom tárgyalásról írt cikkben elhagytuk. (L. a máj. 23-i, 24-i cikkeket és jegyzeteket.)

232. *A kortesvezér szerelme.* Második nap a bírák előtt. Sz. 1900. máj.

23. 2.

a norvég óriásnak van egyedül igazsága: utalás Ibsen Kísértetek c. drámájára – *váltó-affér:* a tárgyalás során kiderült, hogy Bajó egy váltót írt alá Bonczossal együtt, de a felvett pénzt magánál tartotta. Ezért Bonczos perelni akarta, mire Bajó fizetett.

233. *A kortesvezér szerelme.* Az ítélet előtt. Sz. 1900. máj. 24. 3.

Spinoza köve: Nem tudtuk megfejteni.

234. *Hétről bétre.* Sz 1900. máj. 27. 1–2. – Tárca – Dyb.

Innen kezdve írja Ady rendszeresen a heti krónikákat. Ezért búcsúztatja az első részben a rovat régi gazdáját, Nagy Endrét, aki júl. 1. után Pestre költözött. Erre vonatkozik Ady megjegyzése: „Ő jobb páholyt kapott.”

A szatmári Kain: Papp Béla Szatmár megyei földbirtokos, aki egy alkalmazottjával agyonlövette 12 éves testvéröccsét, hogy egyedüli örököse legyen a családi vagyonnak. A bíróság kötél általi halálra ítélte. (Vö. A kivégzett emberről c., nov. 23-i cikkel.) – *Rakodczay Pál* (1856–1921): színháztörténész és színigazgató. Több vidéki városban próbálkozott Shakespeare és Madách népszerűsítésével. Könyvet is írt Shakespeare-ről. – *Bajó Lajos:* 1. A kortesvezér szerelme c., máj. 22-i, 23-i és 24-i tudósításokat. – *Müllerjéj:* Müller Salamon cukrászdája a nagyvárad Széchenyi téren. Ma az Ady-Múzeum van a helyén.

Mj: PI I. 78.

235. *Az élő strja.* Sz 1900. máj. 30. 4. – Hírek

A halottkultusznak ez a különös formája érthetően foglalkoztatta Adyt, akinek verseiből is annyiszor kéri a halálfélelem.

A halál itt is *tarol*, mint Tüdővész öfelsége c. jelzett cikkében.

G. D.: Hegedűs Nándor szerint Greiner Dániel nagyvárad gazdag polgár, aki elsőnek állíttatott magának sírkövet az új zsidó temetőben. Csak 1907-ben halt meg. (Hegedűs 60.)

236. *Brettli-kultúra.* Sz 1900. máj. 31. 1. – vezércikk – A. E.

brettli: a német Brettel (deszkácska) szóból. Így nevezték az éjjeli mulatóhelyek szinpadát. – *pakfon:* a kínai pakfong szóból, nikkell és cink ötvözetű sok rézzel, más néven alpakka. Így nevezték a kívül csillogó, de belül üres dolgokat. (Vö. AEÖV II. 361–62.)

Vö. az Orfeumok városa c., 1900. máj. 20-i cikkel és jegyzetével

Mj: Szí 37.

237. *A kitüntetéses.* Sz 1900. jún. 2. 3. – Hírek – ae.

Goldzieher Miksa: Goldzieher Ignác, neves orientalista fia volt. Alapvizsga előtt állt, mikor öngyilkosságot követett el. Azzal gyanúsították, hogy ő verte le a magyar címer keresztjét az egyetemen. L. még a következő cikk jegyzetét. – *sub auspiciis regis:* a király védnöksége alatt; az iskoláit legjobb eredménnyel végző tanulókat királyi gyűrűvel avatták doktorrá. – *Ezt is az aya ölte meg:* Péterfy Jenő (1850–1899) a fiumei gyorsvonaton főbe lőtte magát.

Mj: PI I. 80.

238. *Hétről bétre.* Sz 1900. jún. 3. 4-5. – Tárca – Dyb.

a bazátlan búrok: máj. 31-én Pretoriában egyezés jött létre a hős búrok és Nagy-Britannia között, mely a búrokat Nagy-Britannia alattvalóvá tette. – *A magyar címer keresztjét örültek verték le:* a címercsonkítás ürügy volt antiszemita heccек kirobantására. De nyilatkoztak a címert készítő szobrászok is, és azt vallották, hogy a kereszt olyan gyöngén állt a szobron, hogy érintéstől vagy lehulló törmeléktől is letörhetett. A lépcsőházban pedig tatarozás volt. Azt is állították, hogy a két kereszt már rég le volt törve, de addig nem akarták megjavítani, míg a lépcsőházi tisztogatással nem végeztek. (Vö. az előző cikkel és jegyzettel. – *Gabriellához vagy másboz:* Márton Gabriella, akihez ekkoriban Ady verset is írt Gábiella címmel. (AEÖV II. 39.)

239. *Tömeges aláírások.* Sz 1900. jún. 7. 3. – Hírek – ae.

L. a két előző cikket. – Pár nap múlva csalódottan tér vissza az ügyre minden bizonnal ugyancsak Ady az Sz jún. 16-i számában (4.):

A nagyváradí jogászok üdvözlete

Az Alkotmány egy levelet közöl, melyet a nagyváradí jogászok intéztek volna a pesti kollégákhoz, kik a kereszt védelmében vívtak remek harcot. Megdöbbenve olvassuk ezt a levelet, s nem akarjuk hinni, hogy csakugyan a nagyváradí jogászok írták. Ebben a levélben nem a *magyar* ifjak megbotránkozása szólal meg szent címerünk megsértése miatt. Ebben a levélben minden van, csak őszinteség nincs. – Burkolt szavak gyanúsítják meg „a sajtónak bizonyos részét”, közhelyek üdvözlik a „haladás, zászlóját”, melyet a pesti testvérek bontottak ki, – de hiányzik belőle az ok, hogy miért kellett ezt a levelet megírni? A *magyar* címet nem látja megsértve a levél, tehát nem a hazafiasság íratta. Hogy a *kereszt* ellen irányult volna a merénylet, nem igazolta semmi, tehát keresztény érzéseik sem háborodhattak fel. Mondjuk, hogy a levél elismerés akar lenni a pesti kollégák éberségéért, lelkesedéséért, mely még kicsiny dolgoknál is ideálisan fellobban. De ez megint nem lehet ok. A debreceni kongresszuson láthatták a váradí jogászok, kik az ifjúság mostani vezetői. Kevés kivétellel – sajnos – szereplésre vágyó, kevés tudású, éretlen, hecckedvelő népség. Ezeknek a vallásosságához, idealizmusához, hazafias érzéseinek őszinteségéhez, még lelkesedéséhez is szó fér. – A váradí levél megírására nem volt semmi ok, [a] keresztet sem mint szent jelvényt, sem mint szent címerünk részét bántalom nem érte. A pesti hecc mondvacsinált volt, támogatása könnyelműség volna. Szeretnők, ha a váradí levél apokrif volna, s ezt is hisszük, míg az ellenkezőről nem tudatnak.

240. *Hétről hétre.* Sz 1900. jún. 10. 3-4. – Tárca – Dyb.

a nizzai délután: az izr. nőegylet jún. 7-én nizzai délutánt rendezett a Rhédey-kertben. L. A nizzai ünnep c. jún. 3-i és A nizzai délután c., jún. 8-i cikkeket a Függetlenségben. – *Az én kedves, balott poétám:* Reviczky Gyula – *Egy szép, fiatal lányismerősöm minden módon írni akar:* feltehetően Márton Gabriella, akinek több novellája jelent meg. – *Marcel Prévost feminista regénye:* Les vierges fortes

241. *Esküvő a halál előtt.* Sz 1900. jún. 14. 4. – Hírek – ae.

[*] Eredetiben: viszonyával

Czóbel Minka Donna Juanna c. drámai költeménye 1900 júniusában jelent meg.

Mj: PI I. 82., Pp 53.

242. *Hétről hétre.* Sz 1900. jún. 17. 2-3. – Tárca – Dyb.

[*] Eredetiben: szőke

fidei comissum: hitbizomány – *Egy néppárti úr:* Rakovszky István – *A bodonosi szénbanc:* akörül tört ki a háborúság, hogy a Bodonoson (Bihar megye) bányászott barnaszén valóban elég kalóriadús-e a környék ipar-telepeinek ellátására vagy nem. – *az elnöki szavazattal elért siker:* dr. Bullyovszky József polgármester szavazatával dőlt el a városatyák vitája arról, hogy az új színháznak Városi vagy Szigligeti Színház legyen-e a neve. A szavazatok egyébként egyenlő arányban oszlottak meg. – *remuneráció:* jutalom – *dr. V. Zs.:* Várady Zsigmond

Mj: PI I. 83.

243. *Levél.* Sz 1900. jún. 22. 1-2. – Tárca – Ady Endre

[*] Eredetiben: pénzt

Utánközölve: Szil 1900. júl. 8.

Egyik nagybátyánk remek poéta volt: Ady édesanyjának egyik bátyja Pásztor Lajos állítólag költő volt; mint kispapnak kellemetlensége támadt egy verse miatt, s ezért elment katonának (Kovalovszky I. 253.) Egyes források szerint öngyilkos lett. (Uo. 96.) – *A nagynéninkről is szomorú mesét hallottunk:* Ady nagynénje, Pásztor Ida valóban színésznő volt, de csak 1916-ban halt meg.

A cikkekre választ közöl a Szil-ban Székely Ödön, Ady volt tanára – Ady Lajosnak címezve. L. Kovalovszky I. 325.

Mj: VT 31., PI I. 85., Pi (R) 35.

244. *Hétről hétre.* 1900. jún. 24. 3-4. – Tárca – Dyb.

A keddi nagy politikai esemény: Tisza István Nagyváradra jött, hogy székfoglaló beszédet tartson a Bihar megyei szabadelvű párt elnöki tisztének elfoglalásakor. – *bizonyos „Bjb”:* Bede Jób, a Pesti Hírlap munkatársa – *Seymour tengernagy sorsát latolgatja:* egy hír szerint Seymour angol tengernagy, a nemzetközi csapatok élén bevonult Pekingbe, és ott az összes hatalmak követeit meggyilkolva találta. – *boxerek:* a 18. században keletkezett kínai titkos társaság eleinte a dinasztia, majd az idegenek eltávolítására. 1900-ban a boxerek lázadást robbantottak ki, melyet az európai hatalmak együttesen vertek le. – *A Zenta sorsa:* a Zenta nevű osztrák – magyar hadihajót Kínába vezényelték.

245. *Áll a vásár.* NN 1900. jún. 26. 3. – Nagyvárad Krónika – Yda.

Azt még csak megmagyarázhatjuk valahogyan, hogy Adynak ez a cikke a NN-ban jelent meg, de hogy úgy beszél róla, mint saját lapjáról („felelős szerkesztő” [Fehér Dezső]), azt nehéz megérteni. Persze lehet, hogy a Sz felelős szerkesztőjére gondol, és azt akarja mondani, hogy saját felelősségére rándult ki a NN-hoz. A szignó és az, hogy kilenc év múlva hasonló témát hasonló hangnemben dolgoz fel (Vadak, törpék, majmok. 1909. ápr. 18.), azonban kétségtelenné teszik, hogy Ady-cikkkel van dolgunk.

Ezen a napon rendes nyári nagyvásár kezdődött Nagyváradon.

246. *Ófelsége hitvese.* Sz 1900. jún. 27. 4. – Hírek – -d-

Lónyay Elemérné grófné: Stefánia főhercegné, Rudolf trónörökös özvegye, aki másodszor Lónyay Elemér grófhoz ment nőül. – *egy csendes, ábrándozó cseh leány:* Chotek Zsófia grófnő, aki 1900. júl. 1-én kötött házasságot Ferenc Ferdinánd trónörökössel, és ebből az alkalomból Hohenberg hercegnővé léptette elő a császár.

247. *Hétről hétre.* Sz 1900. júl. 1. 5. – Hírek

Bár nevével nem jelzett cikkkel van dolgunk, Ady szerzősége mégis vitathatatlan. A máj. 27-i krónikában bejelenti, hogy a rovatot eddigi gazdájától, Nagy Endrétől ő veszi át és vezeti ezentúl rendszeresen. Úgy látszik ezért csak az első néhány heti krónikát tartotta szükségesnek szignálni (máj. 27., jún. 3., jún. 10., jún. 17., jún. 24.). Ezentúl elhagyjuk a szignót.

Nyuli Mihály: Nyuli Mihály részt vett az olasz szabadságharcban, és az olasz kormánytól kapott kegydíjából élt. Meggyilkolta Horváth István ügyvédet, aki egy örökségi ügyben testvére ellenfelét védte. Jún. 28-án adták hírül a lapok, hogy Nyulit felmentették. – *A népszínházi tagok visszasztított hangversenye:* úgy volt, hogy júl. 4-én a Kereskedelmi Csarnok termében hangversenyt adnak. Júl. 1-én hírül adták, hogy az előadás elmarad. – *Göréék tengeri nótája:* Gárdonyi Géza Göre Gábor bíró úr könyveiben ír Göréék tengeri nótájáról.

248. *Száz bujdosó család.* Sz 1900. júl. 4. 4. – A. E.

Ugyanerre a témára még egyszer visszatér a lap, feltehetően maga Ady az Sz júl. 25-i számában (5.):

Az anya szíve

Hazátlan, szegény zsidókat dübörögtetett el a vonat ma ismét mellettünk. Száz meg száz hazátlan család megy hazátlanságba, lakatlan országban új sátort ütni. És sok-sok volt közöttük az apró gyermek. Megesett volna kőszív is rajtuk, amint kívánó arccal lesték a jó emberek irgalmas ajándékait. Egy B. nevű diószegi úrnak nagyon megtetszett egy édes arcú fiúcska. Voltak még testvérekí fölös számmal. Úgy gondolta, hogy jót tesz a kicsike családjával, ha a fiúcskát magához veszi. Az édesanyjához fordult. Hagyja itt nála, úgy neveli, mint a saját gyermekét. Aztán megsegíti a családot hosszú útjára kétszáz forinttal. A kisfiú alig értette, mit beszél az idegen úr, de ösztönszerűleg fogódzott az édesanyja színehagyott, ócska szoknyájába. Az anya pedig sírva kapta fel a kis félő gyereket, s úgy szorította magához, mintha az egész világ ellen meg akarná óvni. Dehogy adja, dehogy adja, mikor ez a legkedvesebb!... Kérhették volna akármedlyiket, mindegyik a legkedvesebb lett volna neki. Viszi őket az ismeretlenségbe, a nyomorba, – de *magával*...

A romániai zsidók nagy részét egyébként Bécsből visszatoloncolták Romániába, amiről még hetekig cikkeznek a nagyváradi lapok.

A téma később A vér városa c. novellában is visszatér. (AEÖN 996.)

249. *Hiteles történet.* Sz 1900. júl. 5. 3-4. – Hírek – ae.

250. *Hévről hétre.* Sz 1900. júl. 8. 4. – Hírek

Az első részben elmondott példamese arra vonatkozik, hogy nagy vízellátási zavarok voltak ebben az időben Váradon. L. a következő, Szenzáció c., júl. 10-i cikket.

Az a szegény, bűnéért keservesen bűnbödött ember: Konda Samu. A róla szóló alábbi hírt a Sz júl. 6-i számában (5.) valószínűleg szintén Ady fogalmazta:

Konda Samu meghalt

Befejeztetett... Befejeztetett egy sötét, szomorú tragédia, melynek főhőse már ott fekszik a halottas ágyon. Egy vétkéért sokat szenvedett ember megrázó tragédiája ez, ki elkövetett bűnéért végigjárta a szenvedések minden kálváriáját. Az előkelő gavallér bűnbeesik, a földi igazság-

szolgáltatás elítéli, s bűnéért meglakol. Három és fél évet töltött ki a büntetésből, s akkor jó magaviselete miatt feltételes szabadságra bocsátották, – hazajött... Hazajött... és a testben, lélekben megtört ember munkához fog, hogy ő és családja megélhessen.

A Nagy Teleky utca egy alacsony házacskájában lakott ezután Konda Samu családjával együtt.

Pár nappal ezelőtt – mint megírtuk – hirtelen rosszul lett – *szélütés* érte. A család tagjai azonnal orvosért szaladtak, ki rögtön felismerte a baj veszedelmes voltát, s a családot a legrosszabb eshetőségre is figyelmeztette.

Tegnap este 7 órakor azután *meghalt* Konda Samu. Meghalt éppen abban az órában, mikor föltételes szabadsága lejárt. Mily keserű ironiája a sorsnak!

Temetése holnap délelőtt lesz a halottas házból.

Bachó István tragédiája: a Bachó Istvánról szóló hír tévesnek bizonyult, mert az illető csak kimerültsége miatt ment szabadságra. Bachó István egyébként a budapesti honvédszenekar karnagya volt, de pályafutását Nagyváradon kezdte. Az álírnék az adott alapot, hogy a Váradon hangversenyző honvédszenekart nem Bachó vezényelte.

251. *Szenzáció.* Sz 1900. júl. 10. 3. – Hírek – ae.

két napig nem volt víz: a város elzárta a vízvezetékeket. A vízvezetéki bizottság ülésén Szállender Károly elítélte azokat a „rosszindulatú alarmhíreket, melyek a vízszükséglet beállta óta a sajtóban megjelentek”. Állítólag a víztartó medencékben úgy elapadt a víz, hogy el kellett zárni a vízvezetékeket. (L. az előző cikket és jegyzetét.)

252. *Galádság vagy hülyeség?* Sz 1900. júl. 14. 3. – Hírek – ae.

Konitz: Chojnice, lengyel város

253. *Hétről hétre.* Sz 1900. júl. 15. 5. – Hírek

Mülleráj: 1. a máj. 27-i Hétről hétre jegyzetét. – *Ofen-Pesth és Grosswardain:* Budapest és Nagyvárad német neve – *Luiger úr:* 1. a hétről c., 1899. máj. 13-i cikk jegyzetét – *Nordau, Max* (1849–1923): budapesti születésű, Párizsban élt, német nyelvű író, orvos. Hírhedt volt a moderneket támadó könyvéről, mely Entartung címmel jelent meg 1896-ban. Az itt idézett gondolat valószínűleg Die konventionellen Lügen der Kulturmenschheit c., 1883-ban megjelent művéből való, mely szintén közismert volt. – *Wedin:* Bécs lengyel neve. – *Vucskics tisztelendő úrnak bálával tartozunk:* Vucskics Gyula kat. szemináriumi tanár, plébános, a Tisztántúl szerkesztője a városi tanács ülésén védte meg a hírlapírókat a szenzációhajhászás vádjá ellen. (L. a Szenzáció c., júl. 10-i cikket és jegyzetét.) – *A színügyi bizottság elérte célját:* 1. A színügyi bizottság c., júl. 13-i cikkét a Függelék I.-ben. – *penecilus:* kés, zsebkés

254. *Vidéki erkölcs.* Sz 1900. júl. 21. 4. – Hírek – ae.
Mj: PI I. 88.

255. *Hétről hétre.* Sz 1900. júl. 22. 5. – Hírek

Egy rendeleten nyargalt a penna a bétén: A magyar katolicizmus 900 éves jubileumát eredetileg egyházi ünnepnek szánták, de a néppárt előkotort valahonnan egy nem létező rendeletet, mely a katolikus vallásról mint államvallásról beszél, és ragaszkodik hozzá, hogy állami ünneppé tegyék a jubileumot. – *A generális volt a vendégünk:* Tisza Kálmán egy napra lerándult Nagyváradra és ott belépett a Szigligeti Társaság alapító tagjai közé. – *Brunner Mór esete:* Brunner Mór pincér leitatott egy nevelőnőt, és szállodába vitte, ahol megerőszakolta. Aznap mentette fel a Tábla.

256. *Utazás a traviáták körül.* Sz 1900. júl. 25. 4. – Hírek – ae.

traviáta: megtévedt nő – *Maszlova:* Tolsztoj Föltámadás c. regényének hősnője. A NN júl. 24-i számában Viszik Maszlovát c. cikk beszámol arról, hogy előző este rendőri kísérettel vonult 6–7 traviáta, egyik rongyosabb mint a másik. Utcagyerekek kísérték őket hangos kacagások és megjegyzések közepette. A cikk a főkapitányt hibáztatja a szegényteljes jelenet miatt. – *ouvière indépendante:* független munkásnő

257. *Hétről hétre.* Sz 1900. júl. 29. 5–6. – Hírek

Sasa királyfi: Sándor (1876–1903) szerb király, Obrenovics Milán király fia. Szülei közt gyermekkorában családi viszály dúlt, fiatalon elszakították anyjától, és apja lemondása után, 1889. márc. 6-án ő lett Szerbia királya. Mikor 1891. júl. 21-én eljegyezte Draga Masinát, anyja volt udvarhölgyét, egy mérnök özvegyét, akkor apja, akit közben a szerb hadak főparancsnokává nevezett ki, lemondott és elhagyta Belgrádot. (L. még a hétről hétre c., aug. 12-i cikket.) – *a mi csinos követségi palotánknak lőttek:* Pekingben a felkelt kínai csapatok, a boxerek lerombolták az idegen követési palotákat, és megölték a német követet. – *Licius filozófus:* valószínűleg Lao-ce kínai filozófus, aki i. e. a VI. századan élt. – *batszázharminc ébező zsidó:* a Romániából kiülő zsidók Magyarországon vonultak át a bizonytalanságba. L. a Száz bújdosó család c., júl. 4-i cikket.

258. *Törött láb.* Sz 1900. aug. 4. 3–4. – Hírek – ae.

Aug. 2-án egymásba szaladt egy személy- és egy tehervonat. A két áldozat közül Bócz István a lábát, Bartha László pedig két bordáját törte.

259. *Mi az ok?* Sz 1900. aug. 8. 4. – Hírek

A költői kép („Az emberi nyomor szomorú vén banya”) és a messiás-motívum jelentkezése minden bizonnyal Ady szerzőségét támasztja alá.

Bresci, Angelo Gaetano: olasz anarchista, aki júl. 29-én agyonlőtte Umberto olasz királyt. L. még a Hétről hétre c., aug. 12-i cikket és az Olaszország gyásza c., júl. 31-i cikket a Függetlék I.-ben.

260. *Egy szobor*. Sz 1900. aug. 9. 3. – Hírek – ae.

Zsolnay Vilmos (1827–1900): világhírű pécsi porcelángyáros, keramikus. Az ő találmánya többek közt a fajansz porcelán.

Aug. 11-én rektifikáció jelent meg a lapban, mely szerint Zsolnay szobrára többen adományoztak Nagyváradon.

261. *Költők királya*. Sz 1900. aug. 9. 3. – Hírek – ae.

Nem tudjuk, kiről van szó. Nem találtunk idevágó hírcikket.

262. *Chinorán*. Sz 1900. aug. 11. 3. – Hírek – ae.

Chinorán: nagyközség az egykori Nyitra vármegyében. Most Cseh-szlovákiához tartozik. – *a néppárt szeretetreméltó lapja*: Alkotmány. A cikk lelőhelyét nem találtuk meg.

263. *Hétről hétre*. 1900. aug. 12. 6. – Hírek

Margit: Umberto olasz király felesége. Umbertót egy Bresci nevű anarchista júl. 29-én agyonlőtte. (Vö. a *Mi az ok?* c., aug. 8-i cikkel és jegyzetével). – *Lombroso hazájában*: Cesare Lombroso (1835–1909) olasz orvos, aki a bűnözőket betegeknek tartotta. Szerinte nem büntetni, de gyógyítani kell őket. – *Natalia*: Milán szerb király felesége, Sándor király anyja. (Vö. Hétről hétre c., júl. 29-i cikkel.) – *Mülleráj*: l. a máj. 27-i, Hétről hétre c. cikk jegyzetét.

264. *Az uborka megsárgult*. Sz 1900. aug. 14. 3–4. – Hírek

A névtelen cikk minden bizonnyal Adyé. Ezt bizonyítja az idézőjel nélkül beleszótt Ady-verssor: „tarlóból fújdogál a szél” (Ősz felé – AEÖV I. 49.)

265. *Egymásért*. Sz 1900. aug. 17. 5. – Hírek – ae.

Tóth Ida megette sztrichnines vacsoráját: az aznapi Sz adja hírül, hogy két jó családból való fiatal közös öngyilkosságot követett el Kézdivásárhelyen. – *Meszes*: l. Az első dér c., 1898. szept. 28-i cikk jegyzetét. – *Egy ilyen esetben már megírtam...*: vö. Esküvő a halál előtt c., jún. 14-i cikkével.

Mj: Pp 55.

266. *Lányomok.* Sz 1900. aug. 18. 3. – Hírek – ae.

[*] Eredetiben: henozoos

kenozoos: az újkori állat- és növényvilág kora – *mastodon:* a mai elefánttal rokon kihalt emlős állat – *dinotherium:* az ormányosok rendjébe tartozó kihalt emlős állat. – *Tarnóc:* Liptó megyei község – *Jókai fantáziája elrajzolta már...:* célzás a Fekete gyémántok bevezető fejezetére.

267. *Hétről hétre.* Sz 1900. aug. 19. 6. – Hírek

tisztelet elődeim: 1. a Hétről hétre c., máj. 27-i cikk jegyzetét. – *taláros főpap:* Steiner Fülöp székesfehérvári püspököt aug. 14-én temették el. Steiner püspök a magyar katolikus egyház 900 éves jubileumára külön ünnepséget tervezett Székesfehérváron, s ez a terv halálával füstbe ment. – *halálkő Kossuth-gyalázó:* Zimándy Ignác, Törökbálint hírhedt plébánosa, aki egy könyvet írt Kossuth ellen. – *Zichy János gróf úr őszinte mert lenni:* az egyházi jubileum alkalmából tartott katolikus nagygyűlésen mondta az idézeteket Zichy János, a Néppárt alelnöke.

A cikk egyik gondolata: *De hát az ember a részletekért él és részletekben hal meg* – azonos Ady egy régebbi versével (Az utolsó részlet [1899. nov. 4.] AEÖV I. 158.).

268. *Zsidó és színesznő.* Sz 1900. aug. 24. 3-4. – Hírek – ae.

Medve Miklós: előkelő debreceni dzsentri család sarja, Adynak jó gázzéveitől kezdve jó barátja, és élete végéig megmarad barátságuk. Feleségül vette Sárosi Paula színésznőt. Később Bécsben magas rangú állami beosztásban teljesített szolgálatot, és Adyt bécsi útjai alkalmával mindig ő látta vendégül. A háború után visszajött Budapestre, a külügyminisztériumban teljesített szolgálatot és elvált feleségétől, 1946 körül halt meg. L. még A menyasszony levele c., aug. 30-i cikket, valamint a Miklósnak – Bandi c. és [Medve Miklósnénak] c. verseket. (AEM I. 1275. és 1276.)

269. *Hétről hétre.* 1900. aug. 26. 6. – Hírek

[*] Eredetiben: öltözködő ő

egy szegény porladó poeta: Reviczky Gyula. – *egy milliomosfi agyondurántja magát:* nem találtuk meg, kiről van szó – *egy végzett úr meghalt:* Kriszán István volt gazdag, majd elszegényedett váradi ember, aki éppen azon a napon halt meg, mikor ingóságaira az árverés ki volt tűzve. Öngyilkosságra gyanakodtak, ezt hitte Ady is, de a Sz következő száma ezt megcáfolta. – *a kontempláló poeta sorai:* Kiss József Egy ifjú halt meg c. versének utolsó sorai. A vers a Sz 1900. febr. 6-i számában jelent meg.

270. *Protekcio nélkül.* Sz. 1900. aug. 29. 3. – Hírek

[*] Eredetiben: protekcio nélkül

Az elbeszélte történet Ady Lajosról szól, akit nem vettek fel az Eötvös Kollégiumba. Ez bizonyítja egyben Ady szerzőségét is.

271. *Jó vicc.* Sz. 1900. aug. 29. 3. – Hírek

A névtelen cikket kétségkívül Ady írta. Ő kísértette figyelemmel a debreceni sajtót és reagált a Nagyvárad elleni támadásokra. Szerzősége mellett szól, hogy Dankóért sok más cikkben is lelkesedett. (L. az Orfeumok városa c., máj. 31-i cikket és jegyzetét.)

pakfomáros: l. a Brettli-kultúra c., máj. 31-i cikk jegyzetét.

Feltehetően tőle való az alábbi két kis cikk is (Sz. 1900. aug. 18. 5. és aug. 26. 7.):

Dankó daltársulata

A nagyváradai közönség, valahányszor Dankó Pista, ez a páratlanul zseniális nótaköltő közénk érkezik, valósággal tüntet a magyar nóta mellett. Pár este kissé kellemetlenkedett az idő, s mégis nagyon sokan hallgatták s hallgatják most is a Bazar vendéglő nyári helyiségében a szebbnél szebb magyar nótákat. Dankó társulata összetanult, jeles erőkből áll, kitűnő társulat. A nők közül Palugyay Vilma és Barátky Katica, a férfiak közül Kolozsváry, Pap Ferenc, Kertész és Lantos válnak ki.

A daltársulat – mint már jeleztük – Dankó egy népszínművét szándékozik előadni. A darabból, melyben előkelő műkedvelők is fel fognak lépni, már nagyban folynak a próbák. Végül elárulhatjuk, hogy a bankettek városából szegény Dankó sem fog bankett nélkül megszabadulni. Nagyváradai újságírók buzgólkodnak a bankett rendezésén. Bizonyára jól fog sikerülni, s emlékezetes lesz a világ legszerényebb zsenije előtt.

Dankóék előadásai

Nagyszalontán játszottak csütörtökön este Dankó Pistáék, tegnap már ismét a nagyváradai közönséget mulattatták, melynek szeretete arra bírta Dankót, hogy néhány napig még közöttünk maradjon. Aki még nem hallották ennek az Isten kegyelméből való dalköltőnek gyönyörű nótáit, bizonyára meg fogják ragadni az alkalmat e néhány estén. A társulatról nem tudunk elég jót mondani. Tagjai mind kitűnő erők, s a legnagyobb fegyelem tartja össze őket. Itt írjuk meg, hogy a Dankó tiszteletére rendezendő bankettre folynak az előkészületek, s az egészen háziasnak tervezett ünnep nagyon szépnek ígérkezik.

A másnapi, aug. 30-i Sz-ban (4.) bizonyára megint csak Ady visszatér a debreceni lap vádjaira:

Brettli-kultúra

Tegnap írtunk egy debreceni lap vadjáról, hogy *Nagyváradon* a brettli-kultúra teljesen képtelenné tette a közönséget a nemesebb szellemi élvezetekre. Ma ugyanabban a lapban olvastuk a következőket:

„A színügyi bizottság nem sokat tevő, mélyen tisztelt tagjai is kezdi végre belátni, hogy *Debrecenben a brettli-kultúrának egyszer már véget kell szakítani*. Amint értesülünk, a színügyi bizottság néhány tagja mozgalmat indított az irányban, hogy az orfeumok Debrecenből egyszer s mindenkorra kiküszöböltessenek, s nyáron át legfeljebb cirkusz kaphasson engedélyt. Hát szép dolog ez a derék mozgalom, nagyon szép. De szívesen látnánk ezt a nyári színekör tervének szőnyegre hozásával kapcsolatban. *Szeptember 15-ig még orfeum lesz Debrecenben!* Nem fényes példája ez a nyári színekör életképességének?”

Íme az öncáfolat. És még valamit. Sajnosan való, hogy a brettlinek nálunk is sok híve van. Ám nálunk a sajtó és a közönség jobb ízlésű fele elég erős volt az orfeum-pártolást agyonütni. Nagyváradon ez idő szűrűn orfeum nincs. Ez a siker nyújt reményt arra, hogy ha szükség lesz rá, meg fogjuk tudni csinálni a nyári színekört is.

272. *A menyasszony levele*. Sz 1900. aug. 30. 3-4. – Hírek

A névtelen cikk szerzője kétségkívül ugyanaz, mint a Zsidó és színész nő c., aug. 24-i cikké.

Báránycák: operett két felv. Írta: A. Liorat; ford. Makai Emil; zenéjét szerezte Louis Varney.

273. *Nemzeti párt*. Sz 1900. szept. 1. 3. – Hírek – 20.

Az 20 szígnő feltehetően sajtóhiba *ae* helyett. A Sz munkatársai közül senki másra nem illik a szígnő, de egyébként is a cikk világosan beszél Ady debreceni jogász és hírlapíró múltjáról.

Először fönt az egyetemen találkoztam volt velük: Ady a második évre 1897. szeptemberben a budapesti egyetem jogi karára iratkozott be. – *Utóljára egy kongresszus hozott össze bennünket*: 1. Epilógok a debreceni diákkongresszushoz c., máj. 4-i cikkét. – *Quod Deus avertat*: amitől isten mentsen. – *Megértem én a párizsi kudarc okát is*: a párizsi diákkongresszusról feltehetően ugyancsak Ady a következő cikket közölte a Sz szept. 5-i számában (3.):

A párizsi kudarc

Kicsi dolgon kezdődött. Először az derült ki, hogy a magyar diákok olyan vendégszeretettel részesültek Párizsban, mihez képest a debreceni civis vendéglátás valami erdélyi magyar úré. Azután ki is kaptak a diák urak. Az oláh diákok fényes győzelmet arattak. A párizsi magyarkodásról nem volt több szó a magyar lapokban. Most azután jön a többi.

Lamentálni kezdünk amiatt, hogy a kis Románia csupán 3 csoportban 436 kitüntetést kapott, hol a nagyon drágán ünnevelt Magyarország csak 185 kitüntetésben részesült.

Különösen érzékeny ez a lealáztatás a mezőgazdasági termények csoportjaiban – ahol Romániának 78 aranyérem, 135 ezüstérem, 76 bronzérem, 9 elismerő oklevél, Magyarországnak 21 aranyérem, 21 ezüstérem, 4 bronzérem és 1 elismerő oklevél jutott.

Csupán boraink részesültek bizonyos mérsékelt előnyben. A többi termékeinkben, sőt még mezőgazdaságainkban is az egész vonalon megverettek bennünket a franciák az ő románjaikkal.

Tehát kikaptunk minden vonalon. Nem is fájna ez olyan túlságosan. Szokva vagyunk hozzá. De bántó, hogy erről most kell értesülnünk. Úszunk a dicsőség mámorában, s most kirántanak bennünket a pocsolyás partra. Csak a millióink megvolnának. De hát ez volt nekünk mindig a bajunk. Sallangos nemzet vagyunk. Nekünk mindenképpen erkölcsi győzelem kell. Mi hasznunk van belőle? Ha az idegen közvéleményt sikerülne is nagy áldozatok árán megnyernünk, ugyan mi hasznunk volna belőle?

Az európai közvélemény a búrok mellett volt. Használt ez a búroknak? Most például a közvélemény oláh szomszédainké. Így van, ne tagadjuk. Használ ez az oláhoknak? Ördögöt! Az európai közvélemény egy századot sem fog felszerelni az ő számukra a bolgárok ellen!... És mindenzen és mindenkor a magunk kárán okulunk. Csak a pénzünk volna meg. Bánná a manó, mit tartanak felőlünk Párizsban. Azok úgylis elhisznek idegen népekről mindent, mintsem megtanulják múltjukat és jelenüket!...

A Sz szept. 8-i számában rövid, feltehetően Adytól származó bevezetés után közlik Skurtu János sovinszta román diák cikkét, mely egy kolozsvári lapban jelent meg, és fennhéjázóan dicsekedett a magyar diákok felett aratott győzelemmel.

Mj: Pi (R) 38., Pp 57.

274. *Hétről hétre*. Sz 1900. szept. 2. 5-6. – Hírek

Hagyjuk ki a prológot: az új színház megnyitásakor elmondandó prológról vitatkoztak a színügyi bizottsági tagok. Eredetileg úgy volt, hogy Endrődi Sándor írja, de ő lemondta, helyette Sas Edét javasolták. Dési Géza viszont azt javasolta, hogy hirdessenek pályázatot, melyre Ady Endrét és Fehér Dezsőt is hívják meg. Végül mégis Sas Ede prológját adták elő.

275. *A japánok*. Sz 1900. szept. 5. 4. – Hírek

A cikken ugyanaz a gondolat vonul végig, mint Ady-nak egy régebbi, júl. 29-i írásában a boxerháborúról: „... úgy rabolni, mint a civilizáció, egy abruzzói brávó sem tudott.” (*Hétről hétre*) Ezért és stílári okokból is Ady-nak tartjuk a cikket.

tael.: kínai pénzegység – *Waldersee, Alfred gr.*: porosz tábornok, az európai idegenek ellen szervezkedett boxerek felkelésének leverésére Kínába küldött európai hadsereg főparancsnoka.

276. *Hétről hétre.* Sz 1900. szept. 8. 5. – Hírek

Az első mondat idézet Ady Az utolsó részlet c. verséből. A vers először a D-ben jelent meg 1899. nov. 4-én, majd közreadta a Sz 1900. máj. 20-i számában is. – *Három fiatal lelkiismeret jajong a lipótmezei örültek házában*: Kézdi Juliska nagyváradi színésznőt öngyilkossági kísérlet után szállították az örültek házába. Ugyanoda került Ligeti Juliska és Baróti Irma is. – *A Takács Zoltán esete*: Takács Zoltánról, a jobboldali diáktüntetések egykori vezérééről kiderült, hogy egy pénzhamisítási banda feje. Röviddel azelőtt szabadult sikkasztás miatt kapott börtönbüntetéséből. – *új vasálcás*: a francia börtönök rejtelmes foglya XIV. Lajos idejében, aki fekete bársony álarccal fedte el arcát a többi foglyok elől. – *Falb.*: nagyváradi meteorológus

277. *A kereszt.* Sz 1900. szept. 12. 4–5. – Hírek – ac.

A néppárt agitációja következtében a félrevezetett katolikus egyetemi ifjak követelték a kereszt kifüggesztését a budapesti egyetem tantermeiben. Ennek során verekedésre került sor a néppárti és a haladó szellemű diákok között. L. még A kitüntetéses c., jún. 2-i cikket és jegyzetét.

Mj: Ha 20., PI I. 89.

278. *A csontbarlang.* – Sz 1900. szept. 13. 3–4. – ae.

A megtörtént kirándulást annak másik két szereplője, Bíró és Szűts Dezső is megörökítette. Dutka szerint ugyan a harmadik szereplő Halász Lajos volt (*A Holnap városa.* 1955. 77.), de Adynak egy mondata: „Hátunk megett halkan szól a legfiatalabb s minden filozófiától mentes” inkább Bíróra utal, annak ellenére, hogy Bíró sem mint részvevő emlékezett az esetre. A Nyugat 1919-es Ady-számában megjelent, A fiatal Ady c. cikkében ezt írja: „Valamelyik nagyváradi temetőben volt egy csontház vagy csontgödör nevű hely, ahová úgy látszik, beomlott sírok csonttartalmát volt szokás dobálni. Onnan hazahozott egyszer egy koponyát. De este a csendes kis Széchenyi téri kioszkban átadta nekem, hogy vigyem én haza.” Szűts Dezső emlékezése (Ady mellett. Tavasz, 1919. nov. 22–dec. 31.) részletesebb: „Egyszer kirándultunk az olaszi temetőbe, őszi délután” stb. (Kovalovszky II. 471.). Feldolgozza még a történetet Dutka és Nagy Andor is (Tavasz Váradon. é. n. 249.), de az ő elbeszélésük már nem forrás értékű.

Mülleráj: l. a Hétről hétre c., aug. 12-i cikk jegyzetét – *Iványi Ödön* (1854–1893): nagyváradi író, újságíró. Legjelentősebb műve A püspök

atyafisága c. regénye, mely a nagyváradi püspök környezetéről szól és egyik szereplője Bacsó Kanut. – *a vén cinikus*: Szűts Dezső (1869–1926) Ady nagyváradi barátja, újságíró társa. 1900–1901 a SZU szerkesztője.

279. *Növekvő idealizmus*. Sz 1900. szept. 15. 4. – Hírek – ae.

Bodnár Zsigmond (1839–1907): filozófus, 1870-ig katolikus pap, majd középiskolai és az irodalomtörténet egyetemi magántanára. Filozófiai elméletét irodalomtörténeti munkájában fejtette ki először (A magyar irodalom története, 1893). Eszerint a szellemi világban minden fejlődés az eszmeérő mozgásának következménye, s e mozgás formája ritmikus. Ezt mint az erkölcsi világ alaptörvényét tekinti. Később egyre zavarosabban és egyre dogmatikusabban ragaszkodott elméletéhez, úgyhogy tanítványai is cserbenhagyták. Itt idézett cikke a Hazánk 1900. szept. 14-i számában jelent meg Az egyetemi tanítás címmel. – *Finitis sanctificat media*: a cél szentesíti az eszközt

Mj: Ha 25., Pp 99.

280. *A palaföld*. 1900. szept. 16. 6. – Hírek – ae.

A NFU szept. 21-i híre szerint Sváb Rezső palagyaórost Pesten inzultálta Deák Rezső miniszteri tisztviselő, mert Sváb Rezső megsértette Deák feleségét. Az ügyből párbaj lett, melyben Deák megsebesítette Svábot.

281. *A zsidó kinézésű férfi*. Sz 1900. szept. 20. 4. – Hírek

A *keresztjén* szó protestáns írásmódja vall Adyra, aki a Sz nevesebb munkatársai közül egyedül volt református.

282. *Képek a nagyváradi turfról*. Sz 1900. szept. 25. 3–4. – Dyb

Bölny József (1850–1930): a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsa, országgyűlési képviselő, ugrai földbirtokos. Versek is írt. – *Rip van Winkle*: Planquette operettje. – A szövegbe iktatott kétstrófás versike (És mi a vég...) feltehetően Ady saját műve. (Vö. AEÖV II. 376–77.)

Mj: PI I. 90.

283. *Dankó Pista Élesden*. Sz 1900. szept. 27. 4. – Hírek – Dyb.

Dankóról I. az Orfeumok városa c., máj. 29-i, a Jó vicc c., aug. 29-i cikkeket és jegyzeteket.

Bazár: nagyváradi vendéglő, melynek nagy, kertes udvarán Dankó Pista játszott. – *Élesd*: kisközség Bihar megyében Nagyvárad mellett – *Göre és Durbints sógorok*: Gárdonyi Göre-könyveinek figurái

284. *Keserű igazságok.* Sz 1900. szept. 28. 3–4. – Hírek

Várady Zsigmondot mindig nagy tisztelettel említette Ady. Stílusos jegyek is az ő szerzősége mellett szólnak, így többek közt a „szeretnőnk” alak vagy az olyan túlzások, mint „dicséretet zengünk...”

költségvetési bizottsági referádák: szept. 25-én kezdte tárgyalni a város pénzügyi bizottsága a városi költségvetést, melyben a közköltő (városi jótadó) 17%-os emelését irányozták elő. – dr. *Várady Zsigmond:* 1. a Kortesvezér szerelme c., máj. 22-i cikk jegyzetét.

285. *X. úr.* Sz 1900. szept. 29. 3. – Hírek – ae.

Mj: A-k 24., PI I. 94.

286. *Dankóék mennek.* Sz 1900. szept. 29. 4. – Hírek

Dankó váradi vendégszereplésének minden mozzanatáról Ady írt a Sz-ban, az ő jelzője Dankó számára a „zseniális”. Minden bizonytalán ő írta a búcsúzó cikket is.

el fogja-e ...kerülni szomorú végzeté?: Dankó tüdőbajos volt, abba halt bele 1903-ban.

287. *Hétről hétre.* Sz 1900. szept. 30. 5. – Hírek

A perzsa sah látogatásáról szinte naponta közöltek híreket a lapok. Először csak két napot (szept. 26–27.) töltött Budapesten; Széll Kálmánnak a legnagyobb perzsa kitüntetést nyújtotta át, Vámbéry Ármint pedig búcsúzáskor briliáns gyűrűvel ajándékozta meg. Másodszor okt. 7–12-ig tartózkodott itt, és a rendőrség vezetőinek is kitüntetésekkel osztozott. (L. még A színház c., okt. 11-i cikket és jegyzetét.)

sereget, melyről a sziámi király megfeledkezett: nem tudjuk, mire utal. A sziámi király, Csulalongkorn ekkoriban nem járt Magyarországon. Később, Ady párizsi éveiben sokszor ír majd róla, de ő is csak Párizsban találkozik vele először. – *Annak idején íródott e lapban egy kegyetlen hangú kis hír:* 1. a Különféle kalárisokról c., máj. 6-i cikket. – *Lesz képkiállításunk:* 1. az Éljen az erkölcs c., nov. 4-i cikket. – *Etsedy atelier:* ironikus utalás egy öreg nagyváradi festőre, Etsedy bácsira, akiről Hegedűs Nándor így ír: „az öreg Etsedy bácsi, aki így címezte magát: költő, festő és ásókapa-feltaláló, és éjszakánként magafestette szörnyű tájképével járta a váradi kocsmákat és vendéglőket, sorsolási jegyeket árusított tíz krajcárért, és legtöbbször a rendőrségi fogdában kért magának szállást.” (Hegedűs 350.)

288. *A válasz.* Sz 1900. okt. 2. 3. – Hírek

A névtelen cikk minden bizonytalán Adyé, nemcsak azért, mert a debreceni híreket mint volt debreceni ő kísérte figyelemmel, de azért is,

mert a néppárti egyetemi ifjúság hecceiről is mindig ő írt. L. A kitüntetéses c., jún. 2-i, A kereszt c., szept. 12-i, a Debreceni határozat és a nagyváradai jogászok c., okt. 5-i jelzett cikkeit. A debreceni határozat előzményeiről írt alábbi cikkek (Sz 1900. szept. 28. 4. és szept. 30. 6.) is bizonyára az ő tollából valók:

Lecke a néppárti ficsúroknak

Mindenkinek élénk emlékezetében van még az a felekezeti színezetű, politikai irányzatú viselkedés, melyet a budapesti egyetemi ifjúság egy része tanúsított a múlt héten lefolyt választásoknál, midőn teljesen reakcionárius irányban, a klerikalizmus s néppárt zászlója alá szegődve, botokkal, ököllel s véres verekedéssel nyomott el mindenkit, ki csak nem volt vele egy nézetben. Az ország közvéleményét napokig, sőt hetekig érzékenyen érintette és foglalkoztatta a pesti ifjúság szomorú ügye és sokan mármár az egész magyar ifjúságra nézve vontak le keserű következtetéseket, mint amely gyorsabban és szédületesebben rohan lefelé a felekezeti gyűlölködés és testvértelenség lejtőjén. – Ebben az ügyben, mint örömmel értesülünk, a debreceni akadémia ifjúsága du. 6 órákor tiltakozó nagygyűlést fog tartani, melyen kimondják, hogy amennyiben a budapesti „Egyetemi Kör” önmagát az egész magyar ifjúság legfőbb együletének és képviselőjének szokta tekinteni, ezt a debreceni akadémia részéről kifogásolják, a pesti dekadens irány követőivel magokat nem azonosítják, sőt azt egyesesen elítélik és kárhozzatják, mint a magyar ifjúság jó hírnevének teljes eljátszására vezető utat, s hasonszellemű gyűlés tartására és rokon határozat kimondására átiratban felhívják a kolozsvári egyetem s a többi akadémiaik, szóval az egész vidék ifjúságát. A gyűlésen különben, mely elé nagy érdeklődéssel nézünk, s melyre az engedélyt dr. Bartha Béla akadémiai igazgató már megadta, a főiskolai ifjúság széniora, Csigby Andor fog elnökölni, s teljes számban részt fognak venni a jogászokon kívül a *református teológusok* is. Bízunk benne, hogy a *nagyváradai jogakadémia* sem fog késni eckét adni az egyetem nacionalistáskodó, éretlen néppárti ficsúrjainak.

A néppárti ficsurak ellen

A debreceni főiskolai ifjúságot e hónap 28-án ifjúsági közgyűlésre meghívom. *Tárgy:* A budapesti „Egyetemi Kör” klerikális és néppárti színezetű viselkedésével és politikai irányzatú törekvéseivel szemben – amennyiben a kör magát az egész magyar ifjúságot legfőbb reprezentáló egyesületének tekinti – tiltakozó állást foglalás s a többi akadémiai ifjúsághoz hasonló szellemű állásfoglalás céljából propaganda csinalása.

Csigby Endre
főisk. szénior

Ennek az ülésnek, melynek fontosságáról a Szabadság már bővebben írt, tegnap kellett volna lefolynia. Tegnap délelőtt azonban a következő táviratot küldte a debreceni akadémia ifjúságához Köpösi Dezső, az Egyetemi Kör múlt évi elnöke s [az] Egyetemi Kör mostani irányának fő-fő harcosa, kinek nevével kapcsolatban emlegetik a Pesten történeteket:

„A tiltakozó gyűlésre lemegyek, a magyar ifjúság közös kincsének: becsületének érdekében kérem és kívánom, várjatok meg, fél hétkor ott leszek, a rettenetes következményekért lelketeken a felelősség, választ kérek azonnal, fél hétig vártok-e? Köpösi Dezső, az Egyetemi Kör volt elnöke.”

E távirat folytán Csighy Endre szenior, a gyűlés leendő elnöke, s Kun Béla, a Joghallgatók Segítő Egyesületének elnöke az ügy előadója, dr. Kérészy Zoltán h. akad. igazgató engedélyével elhalasztották máról a gyűlést ma du. 5 órára, alkalmat akarván adni Köpösinek, hogy bejelentett részvételét és beszédét megtarthassa. E figyelmet megtették iránta, úgyis, mint az áprilisi debreceni kongresszus egyik elnöke iránt, bár a debreceni ifjúság abban a véleményben van, hogy kimondandó határozatát a Köpösi érvelése nem lesz képes befolyásolni.

De nem is szabad befolyásolni. A magyar ifjúság becsülete ezt kívánja meg, nem amit Köpösi akar.

Nekik nem volt ott fenn Pesten lelkük.

Ők csinálták megátalkodottan, vadul a gyűlölködést, a lelki sötétiséget, mely kétségbe ejt bennünket, ha a jövő Magyarországra gondolunk.

Tessék elolvasni azt a kommentárt, amit a szenior meghívásához a néppárt lapja fűz. Íme:

„Hát tisztelet, becsület Csighy úrnak, de bizony nem érdemi az ország keresztény ifjúsága, hogy ily esetleges dologgal tegyék nevetségessé. Könnyű a filozofitát játszani Debrecenben meg Kolozsváron. De aki Budapesten egyetemi hallgató, és a zsidó feltolakodással szemben nem érzi az ellenállás szükségét, az Csighy szenior úrral egyetemben megérdemli, hogy maga is zsidóvá legyen.

Különben az ország akadémiainak keresztény ifjúsága, a debreceni hagymaszagú indítvánnyal szemben bizonyára azon méltóságnak megfelelően fog eljárni, melynek mint keresztény és magyar, Isten kegyelméből és saját józan esze meg honszerelme erejéből osztályosa.

A magyar ifjúság méltósága követeli, hogy a debreceni stréberkedés megtalálja azt a feleletet, amelyre rászolgálni akar.”

Erre az otromba támadásra meg fogja ma bizonyára adni a választ a debreceni ifjúság.

Az Alkotmány, amely méltatlankodott, mikor kedves Lepsényije elérte méltó büntetését, most egy papot sért meg, aki ezért az otrombaságért elégtételt nem vehet. Csighy Endrének mint szeniornak törvényes kötelessége volt a gyűlést összehívni.

Egyénisége olyan, mely megmenti a nevetségés vádtól. A protestánsok ifjú papjai tanulnak és a lelkiekben munkálkodnak. Stréberkedő heccáplánjaik csak az Alkotmányéknak vannak!...

A debreceni ifjúság felhívása – mint a későbbiekben látni fogjuk (L. a Debreceni határozat és a nagyváradai jogászok c., okt. 5-i és A debre-

ceni javaslat a nagyváradai jogakadémián c., okt. 12-i cikkeket)–Nagyváradon eredménytelen maradt. Kolozsváron azonban kiálltak mellette a diákok. Minden bizonnyal Ady számol be erről is az alábbi cikkben (Sz 1900. okt. 24.):

Liberális ifjak tüntetése

A kolozsvári egyetemi ifjúság méltó volt a lelkiismereti szabadság, felvilágosultság klasszikus földjéhez, a dicsőséges, bérces Erdélyhez, s teljes szívvel csatlakozott a debreceni ifjúság mozgalmához a budapesti egyetem nacionalistáskodó, antiszemita éretlen ifjúsága ellen. Sajnos, ez a határozat hivatalossá nem lehetett. Mikor az ifjúsági ülés elnöke látta, hogy a túlnyomó többség a liberális ifjaké, az ülést álokból feloszlatta.

Képzeltetni, milyen elkészeredés támadt az önkénytes elnöki aktusra.

Azonban végre is az egész ifjúság a józanabb elemek pártjára állott, s a gyűlést, bár fölосzlátását jogosnak nem ismerték el, nem folytatták tovább, hanem elhatározták, hogy a rektortól új gyűlés megtartására kérnek engedélyt, s egyúttal garanciát fognak keresni, hogy a maihoz hasonló esetek meg ne történhessenek. Ezzel végérvényesen bezárult a gyűlés, s az összes fiatalság levonult a széles lépcsőökön az egyetem előtt levő gesztenyék alá. Este volt, az utcákon szélében égtek már a gázlámpák, s ezeknek fénye mellett haladt a lelkesült csoport. Parázs abcugolásokban sem volt hiány, s egyre lehetett hallani:

- Le a néppárttal.
- Abcug Molnár apát.
- Ki a muszkavezetőkkel.
- Éljen Debrecen.

A tüntető ifjúság a következő táviratot intézte a debreceni ifjúsághoz:

Debreceni Ifjúsági Egyesület

Lelkesült üdvözlötünket küldjük nektek testvérek. Lélekben veletek vagyunk.

Hazafias öleléssel

a kolozsvári egyetemi ifjúság többsége

A liberális ifjak legközelebb új gyűlésre kérnek engedélyt. Most már ország-világ előtt dokumentálni akarják, hogy Kolozsvárt még nem sikerült megmételyezni a klerikalizmus vigéceinek.

289. *Cselédek sorsa.* Sz 1900. okt. 5. 2–3.

A névtelen cikk minden kétséget kizáróan Adyé: az első bekezdése ugyanazt a gondolatot tartalmazza, mint Áldomás c. (Sz 1900. jún. 12.) verse, helyenként azonos kifejezésekkel („világmegváltó, balga gondok”).

290. *A debreceni határozat és a nagyváradai jogászok.* Sz. 1900. okt. 5. 3. – Hírek – ac.

L. A válasz c., okt. 2-i cikket és jegyzetét, valamint A debreceni javaslat a nagyváradai jogakadémián c., okt. 12-i cikket és jegyzetét.

291. *Egy kényes kérdés.* Sz. 1900. okt. 6. 3. – Hírek – ac.

[*] Eredetiben: mint azt az ember...

Farkas Izidor: gazdag kereskedő és városatya. – *dr. Dési Géza:* (1870–?) ügyvéd, a Nagyváradai Naplónak 1903-ig felelős szerkesztője, később országgyűlési képviselő. – A színügyi bizottság üléséről l. a Függelékben A színház megnyitása előtt. A színügyi bizottság ülése c., 1900. okt. 6-i cikket, melyet ugyancsak a valószínűleg jelen volt Ady fogalmazott.

292. *Hétről hétre.* Sz. 1900. okt. 7. 6–7. – Hírek

Az egyetemi ifjúság néppártisága: l. A válasz c., 1900. okt. 2-i cikket és a jegyzetében közölt cikkeket, valamint A néppárti ifjak újabb csínye c., 1900. nov. 9-i cikket. – *a klerikális érdekek nagyváradai lapja:* Tiszántúl – *Szultán:* Verő György operettje

293. *Ünnep és bankett.* Sz. 1900. okt. 10. 3. – Hírek – ac.

a színház megnyitása: l. a Nem lesz premier c., jan. 17-i cikk jegyzetét – *titulus bibendi és orandi:* jogcím az ivásra és a szónoklásra.

294. *A színház.* Sz. 1900. okt. 11. 3. – Hírek – ac.

Egyelőre csak a sah úrról: Az akkoriban ismét Pesten időző perzsa sah látogatást tett a Népszínházban. A sah megjelenését mindenütt izléstelen, tolakodó érdeklődés kísérte. Vámbéry Ármin, a kiváló orientalista, perzsa nyelven üdvözlő verset nyújtott át a sahnak a tiszteletére rendezett díszebéden. Azt is beszélték, hogy több lányt ajánlottak a sahnak teheráni háreme részére. (L. még a Hétről hétre c., 1900. szept. 30-i cikket és jegyzetét.) – *Firduszí, Abul Kaszim* (940–1020 körül): perzsa költő, a Sáhname (Királyok könyve) c. eposz szerzője.

Mj: VT 297., PI I. 95.

295. *A debreceni javaslat a nagyváradai jogakadémián.* Sz. 1900. okt. 12. 3. – Hírek

Ady szerzőségét az e tárgyban írt számos cikk mellett (l. A válasz c., okt. 2-i, valamint ennek a jegyzetében közölt Lecke a néppárti ficsúrok-

nak c., szept. 28-i és A néppárti ficsurak ellen c., szept. 30-i cikkeket) egy későbbi jelzett cikke is bizonyítja, melyben megírja, hogy felszólítást kapott Debrecenből, hogy készítse elő a talajt Nagyváradon a debreceni liberális határozat elfogadására. (Pecsétek és egyebek. 1901. jan. 9.)

A debreceni akadémiák ifjúságának ismert határozata: 1. az indokolásban felsorolt cikkeket és A debreceni határozat és a nagyváradai jogászok c., okt. 5-i cikket.

A további fejleményekről a Sz 1900. nov. 1-i számában (5.) tudósít feltehetően ismét Ady:

Néppárti ifjúság

Tehát a nagyváradai jogakadémia ifjúsága hitvallást akart tenni néppárti érzelmei mellett. Nem csak akart, meg is tette. Hogy ne vádoljanak bennünket bujtogatással, csak röviden regisztráljuk az esetet. A nagyváradai jogakadémia olvasóegylete a liberális ifjúság minden ellenállása dacára kimondta, hogy az egyesület képviseltetni fogja magát a budapesti Szt. Imre egyesület zászlószentelési ünnepélyén. A határozatot megfellebbezték, s Bozóky igazgató azt oda módosította, hogy az olvasóegylet kiküldöttje, Molnár Kálmán joghallgató nem az olvasóegyletet, csupán a katolikus hallgatókat képviselheti a zászlószentelésen. Ez azonban nem sokat változtat a dolgon. Az olvasóegylet határozatát feloldani lehetett, de meg nem történtté [tenni] nem. És aztán azon az ünnepen csak ott lesz a nagyváradai ifjúság kiküldöttje... Röviden még csak annyit, hogy a néppárt által a Szt. Imre egyesületbe bevont egyetemi polgárok csinálták az összes ismert klerikális heccek, ők hintették el a viszály magvát a magyar ifjúság erős sorai közt. Ezt a dudvát nem bírja kiirtani most sem a liberális ifjúság. Ezt az egyesület fogja üdvözölni a nagyváradai ifjúság képviselője. Szomorú jelek.

A nov. 3-i számban nyilatkozatot tett közzé a jogakadémia, melyben közli, hogy döntés még egyáltalán nem volt az ügyben. A nyilatkozathoz – minden bizonnyal Ady – hozzáfűzi: „Tehát még csak úgy sem történt, ahogy csütörtöki számunkban írtuk. Az olvasóegylet határozatát éppenséggel nem oldotta fel az akadémia igazgatója, sőt a legteljesebb módon s a legbeszédűbb formában helyesli.

Egyelőre új mondanivalónk nincs. Mindenki úgy vélekedhetik a felekezeti toleranciáról, ahogy akar. Hogy a Szent Imre egyesület türelmesség terén mit ért el, mutatja az ország ifjúságának szenvedélyes harca. Ami az igazgató határozatának egyéb részeit illeti, még lesz alkalmunk hozzászólni. Most csak a legnagyobb sajnálkozással és aggodalommal adunk helyet a fenti felvilágosításnak.”

296. *Szigligeti ház*. Sz 1900. okt. 14. 1–2. – vezércikk.

A színház megnyitása (okt. 10.) után Ady lett a Sz állandó színházi kritikusa. Minden bizonnyal ő írt tehát a színház megnyitásáról is, annál

is inkább, mivel cikkének gondolatai és stílusa is ezt támasztják alá. Egyébként utal erre a cikkre Egy elmaradt tósztról c., okt. 17-i cikkében is. („Elmondtam én már máskor...”)

itt, a mi falaink közt bontogatta szárnyait a magyar génusz: a nagyváradi színészet ekkor már több mint száz évre tekinthetett vissza. 1798. május 26-án tartották az első színelőadást Váradon a Fekete Sas vendéglőben. 1898. máj. 26-án a Szigligeti Társaság kezdeményezésére emléktáblát helyeztek el az akkor már újjáépített Fekete Sas falában. (Horváth Jenő: Váradi freskó. Nagyvárad története. Cserépfalvi kiadása, é. n.)

Mj: Szí 41.

297. *Hétről hétre.* Sz 1900. okt. 14. 6. – Hírek

Műlán: szerb exkirály (1. A hétről c., 1899. júl. 22-i cikk jegyzetét.)
– *A szigorú kis irodalmi öreg:* Gyulai önkényesen, Riedl értesítése nélkül egy olyan mondatot szűrt bele Riedlnek Ferenczy József kolozsvári egyetemi tanár A szépművészetek Spanyolországban és Murillo c. könyvéről szóló bírálatába, mely merőben ellentétes volt Riedl szövegével, s a dicsérő mondatot becsmélőre változtatta. Ferenczy felvilágosítást kért Riedltől, aki a következő választ írta neki: „Gyulai maga szólított föl, hogy írjak az Ön könyvéről. Ő akkor még nem látta, úgy hiszem, máig sem olvasta. Nagyon felháborított, hogy Gyulai egy könyvet, melyet nem olvasott, az én nevem alatt lehord. – Eredetileg így volt: Örömmel látjuk, hogy Ferenczy komoly tudományos munkát írt. – Ezt írta helyette Gyulai: Örömmel látjuk, hogy Ferenczy komoly tudományos munkát akart írni, de sajnálattal kell megjegyeznünk, hogy az sem elég komoly, sem tudományos... Részemről feljogosítom Önt annak kijelentésére, hogy bírálatom egyetlen dorongoló passzusa tudtom nélkül került a bírálatba, melynek többi (tőlem való) részével nem is egyezik. Üdvözli tisztelettel, október 7. Riedl.”
– Gyulai a nyilvánosság előtt (BN 1900. okt. 13.) úgy védekezett, hogy Riedl „rs”-sel jelölt bírálata névtelen volt, s ezért a névtelen bírálatért, mint szerkesztő, ő volt a felelős. Ezért változtatott Riedl szövegén, melyet nem értett egyet.

298. *A mi ünnepünk.* Sz 1900. okt. 16. 1. – vezércikk

Szerzője ugyanaz, mint a Szigligeti háza c. okt. 14-i vezércikké, mivel azonos kifejezések fordulnak elő benne (oltár, áldozat). De Adyra vall az egészen végigvonuló mérsékelt pátosz és a stílus (azonos szófajok halmozása, olyan szóösszetétel mint „eszmegűnyolás” stb.) is.

Az idézett vers: Sas Ede prológiának befejező sorai. A műsorban a prológ elért ünnepi nyitány hangzott el, a prológ után pedig Váradi Antal Az új oltár c. előjátéka következett. Végül Erkel Hunyadi Lászlóját játszották.

L. még A Szigligeti Színház megnyitó ünnepe c., okt. 16-i cikket a Függelékben.

299. *Egy elmaradt tósztról.* Sz 1900. okt. 17. 6–7. Közönség köre – ac.

Ady a Sz híradása szerint részt vett az ünnepi banketten.

Mj: PI I. 96.

300. *Színházi sajtó.* Sz 1900. okt. 18. 4. – Színház

A kis hír szerzője – a másnapi Nyilatkozat tanúsága szerint – Ady.

A SzU okt. 18-i 2. számában az alábbi Szerkesztői üzenet válaszolt Adynak: „Tudomásul. A napi zsurnalisztikát jellemző epeömlés jelent meg a Szabadság c. újságpapírosban. Az epeömlés ellen nem tudunk gyógyszerrel, s így sárgaságba kell esni ennek a kitűnő lapnak. Csak az ragadta meg figyelmünket, hogy a Szabadság a színingazgató anyagi érdekeit félti tőlünk. Anyagi érdek és egy hírlapíró védi! Ejnye, ejnye! Mi sohasem utazunk erre.” A szerk. üzenet írója Hegedűs szerint (96.) Szűts Dezső.

Mj: VT 298.

301. *Nyilatkozat.* Sz 1900. okt. 19. 6. – Színház – Ady Endre

L. az előző cikket és jegyzetét. – A SzU aznapi számában újabb Üzenet jelent meg: „Ady Endre úrnak (Helyben) Ha önt mulattatja, csak folytassa.” Az esetből kifolyólag keletkezett lovagias ügy kibéküléssel ért véget.

Mj: VT 298.

302. *Görög rabszolga.* Sz 1900. okt. 20. 4. – Színház

Ady szerzősége mellett bizonyít, hogy a debreceni színház előadására hivatkozik, valamint Sárosi Paula személyére, akiről nagy rokonszenvvel írt annak házassági bonyodalma idején is. L. Zsidó és színésznő c., aug. 24-i és A menyasszony levele c., aug. 30-i cikkeit. Feltehetően ő írt a darab második és harmadik előadásáról is. L. a A mai előadás c., okt. 21-i cikket és jegyzetét.

Görög rabszolga: operett 3 felv. Szövegét írta Owen Hall; ford Makai Emil és Pásztor Árpád; zenéjét szerezte Sidney Jones.

303. *Héttől hétre.* Sz 1900. okt. 21. 6. – Hírek

Három napig bírták a város atyái: a városi közgyűlésen folytatták a vitát a költségvetésről. Sikerült a közköltőt (városi póttadó) 17%-ról 10%-ra lealkudni.

Szerzője ugyanaz, mint a Hétről hétre c. előbbi kritikáé. Vissza is tér rá a díszletek kérdésében.

A darab harmadik előadásáról is valószínűleg Ady írta a következő cikket az Sz okt. 27-i számában (5.):

A görög rabszolga

A görög rabszolga csak harmadszor ment még ma, és a nézőtér csodálatosképpen félig üresen maradt. Az ember igazán gondolkozóba esik: mi kell hát a váradi közönségnek, ha az illatos zenéjű, ragyogó, színes operett nem?

Az előadás egyébként olyan volt, mint az első kettő, csak Antónia szerepét vette át Parlagi Klotildtól B. Csik Irén. Játéka, éneke természetesen messze felülmúlta elődét, de a hálátlan szerepben ő sem aratott valami nagy sikert. Különben impozáns, szép megjelenése és éneke igen tetszett.

A többi szereplők jók voltak, mint az előző előadásokon, de a kórus olyan, mintha csupa akadémikus volna benne. A bakhanália alatt, amelynek csattogó, tüzes muzsikája egy kőszirtet is megmozdítana, és amely tomboló lármát kíván, látgatják a fejüket és meditatálnak.

Egy későbbi előadásról feltehetően ismét Ady írt a dec. 5-i számában (5.):

Görög rabszolga

Üres ház, üres ház után. Még ha büntetés akar is lenni az ötven nap egy-más bűnéért: sok... Végre is a színházat csak nem azért emeltük, hogy legyen honnan kibőjtölni az első nagyváradi direktort, akiben tényleg megvan a jó szándék az eddigi állapotok szanálására.

És nem értjük főként a mai üres házat. A táncoperettek gyöngye a Görög rabszolga. Előadása is a jobbak közül való. A mai éppen pompás volt. Az a kis számú, de előkelő közönség, mely végignézte, ki nem akart fáradni a tapsban, újrázásban.

Örömmel jegyezzük fel ezt a sikert különösen azért, mert egy bájos, fiatal művésznőé a siker nagy része. A Forrai Ferikéé, akinek sikerült beleénekelni magát a közönség szívébe. Ma jobb kedvvel, édesebben játszott, dalolt, táncolt, pajzánkodott, mint valaha. Az aransziget-dalt percekig tapsolták. Meg kellett ismételnie. Kívüle Székely Anna érdemel őszinte elismerést. A hercegnő szerepének ő immár a harmadik személyesítője. Természetesen messze túlhaladja mindenik elődjét. A többi szereplők is igen jók voltak. Legfeljebb Lányi Editet kell figyelmeztetnünk a színpad méltóságára. Reméljük, őt sem lesz máskor szükséges erre figyelmeztetni. A rendezés sok hibát pótol, igen jó. A közönség hálás és lelkes.

305. *Program szerint.* Sz. 1900. okt. 24. 4. – Hírek – ae.

Mikor a debreceni ifjúság megozta ismert határozatát: 1. A válasz c., okt. 2-i cikket és jegyzetét. – *A kálvinizmus balánapjai közelegnek:* nem találtuk meg, mire utal. – *a Vörösmarty-ünnep eszméje* – L. a Vörösmarty emléke c. dec. 1-i cikket.

306. *A hódító szép.* Sz. 1900. okt. 25. 1. – vezércikk – A. E.

a nagy orosz szent: Tolsztoj

A cikk az okt. 24-én megnyílt nagyváradi képtárlat alkalmából íródott. Utána csillag alatt a következő szöveg olvasható:

„A nagyváradi képkiállítás megteremtőit jutalmazza igaz elismerés!...

Érje az elismerés a legtöbbet fáradt munkásokat legelőbb...

És dicsőség illesse Nagyvárad nemes közönségét is. Az a város, mely színháza megnyitása után ma képtárt nyitott meg, mely hagyományos művelője, pártolója volt mindig a szépnek, mely lelkes propagálója a haladás és humanizmus szent eszméjének: megérdemelte és meg is fogja érne a vezető szerepet... Vezessen is!...”

Ezután következik a beszámoló a megnyitásról.

L. még az Éljen az erkölcs c., nov. 7-i cikket és jegyzetét.

Mj: PI I. 97.

307. *A filozopter mint olyan.* – Hogy gyógyíthatjuk a tanárihiányt-. Sz. 1900. nov. 1. 2-3.

Még ez év augusztusában... Protekció nélkül c., aug. 29-i cikkében Ady arról számolt be, hogy öccsét nem vették fel az Eötvös Kollégiumba. Minden bizonnyal ő közli és látja el megjegyzéseivel most is öccse cikkét. – *Risum teneatis?*: visszatarthatjátok-e a nevetést?

308. *A reformáció.* Sz. 1900. nov. 1. 4-5. – Hírek – ae.

Jellegzetes prózai objektivációja az Ady fiatalkori verseiben különösen gyakori ködmoitívumnak (Misztérium, Éjnimádó, Vízió a lápon stb. a későiek közül pedig Az eltévedt lovas), mely valószínűleg a valóságó szilágysági ködből szűrődött át verseibe.

A cikket 1901. nov. 3-án újraközölte a Szil.

Szövegeeltérések:

	Sz	Szil
7. sor:	mélyen	a mélyen
8-9. sor:	átszegezem	átszegzem
10. sor:	hallom.	hallom: „Erős várunk nékünk az Isten!”
11. sor:	És	Én
18. sor:	így van.	így van...

Arbues, Pedro (1441–1485): spanyol inkvizítor, aki sok zsidót és mohamedánt juttatott máglyára. Az áldozatok rokonai megölték. A római egyház vértanúként ünnepli, boldoggá, majd szentté avatták.

Mj: PI I. 99.

309. *Tanbetyárok és sajtóbanditák.* Sz 1900. nov. 4. 6. – Hírek – ac.

Gábel Jakab: a nagyváradi ortodox izr. polgári iskola igazgatója, a nagyváradi szabadelvű párt egyik oszlopa, törvényhatósági bizottsági tag. – *aki már minden volt, még notabilitás is*: Gábel Jakab szerepelt a Tisza Kálmán nagyváradi beszámolóján jelenvolt notabilitások között. L. A notabilitások c. szept. 22-i cikket a Függelékben. – *tanbetyár-affér*: Kozma Andor és Tóth Béla azokat a tanítókat nevezte tanbetyárnak, akik verték a gyerekeket. – *Tóth Béla folytatta*: Tóth Béla a PH Esti levelek c. rovatában minduntalan visszatér az ügyre (A tanbetyárok, okt. 24.; A pof és a bot az iskolában, okt. 27.); a tanítók kaszinója pedig okt. 28-i ülésén egyhangúlag elítélte a tanítókat kárhóztató sajtót. – *a sajtóbandita szó*: Gábel Jakab a Magyar Tanítók Országos Bizottságának ülésén használta a szót L. alábbi nyilatkozatát. – *csak a fizikumra készíti a rombolásra*: Gábel Jakab feltűnően nagy termetű, erős ember volt.

Ady cikkére Gábel Jakab nyilatkozattal válaszolt, melyet a Sz nov. 6-i száma közölt:

„A Magyar Tanítók Országos Bizottságának gyűlésén én is hangot adtam ama felháborodásnak, mely az ország összes tanítóóságát eltöltötte egyik fővárosi lap minősíthetetlen támadásai fölött. Kifejezést adtam az ország tanítóóságának eliteje előtt, osztatlan, általános helyeslés közt.

Ezért engemet a Szabadság hasábjain Ady Endre úr meglehetősen éles modorban megtámad.

Hát én tartozom annyival reputációmnak és önbecsülésemnek, hogy ezt a támadást szó nélkül ne hagyjam. A kérdés meritumába nem bocsátkozván, minden szerénység mellett is felvettem azt a kérdést, hogy a közéletben kifejtett munkásságomat mindig becsületes, jóhiszemű és tiszta szándékú törekvéseimet tekintve, van-e jogosultsága bárkinek is rólam oly hangon beszélni, mint azt Ady Endre tette, különösen akkor, midőn az ily modorú megtámadásokért állásomnál fogva lovagias úton elégtételt nem vehetek. Nagyváradon, 1900. november. Gábel Jakab”

310. *Éljen az erkölcs.* Sz 1900. nov. 7. 3. – Hírek

A névtelen cikk minden kétséget kizáróan Adyé. Ezt bizonyítja a cikk mottója, mely a Lex Heinze c. Ady-vers utolsó strófájából vett idézet. A teljes vers Dyb. jelzéssel a Sz febr. 11-i számában jelent meg. (AEÖV II. 18., jegyzete: 310–12.) L. még A hétről c., 1900. márc. 18-i cikk jegyzetét.

a váradi színügyi bizottságot... megszállta a morál: utalás a nagyváradi színügyi bizottság 1900. januári határozatára. (L. a Cenzura vidéken c.

vers jegyzeteit: AEÖV II. 307-8.) – *Roskovics Ignác* (1854-1915): festő, főleg bibliai tárgyú képeket, freskókat festett.

A műtárlat ügye nagy port vert fel Nagyváradon. Védnöke Schlauch Lőrinc bíboros, r. kat. püspök, rendezője Radó Ignác dr. ügyvéd, városatyja volt. A kiállított művek szerzői valóban tekintélyes művészek: Telepy Károly, Brodszky Sándor, Mednyánszky László, Aggházy Gyula, Spányi Béla, Magyar Mannheimer Gusztáv, Pállya Celesztin, Kann Gyula, Kunfi Lajos, Neogrády László, Iványi József, Bihari Sándor, Zichy Mihály, Csók István, Vaszary János, Roskovics Ignác; a szobrászok közül: Ligeti Miklós, Róna József.

A tárlat megnyitása előtt eltávolították Kernstok Károly Szerelem c. képét. A kép betiltását Schlauch püspöknek tulajdonították, de azt a Sz okt. 31-i számában közölte Lex Heinze c. cikkben Radó Ignác vállalta magára. A rendezőség elnöke a tárlat megtekintése után úgy találta, hogy az „tárgyanál és kidolgozásánál fogva nem való az ifjúság szeme elé”. Ezért ő tiltotta le, de Schlauchnak nem volt hozzá semmi köze.

Az eset nagy tiltakozást váltott ki. Tiltakozott a Biharmegyei Kör, a Szigligeti Társaság és az újságírók többsége. Ezekről a tiltakozásokról ad hírt a Sz nov. 1-i cikke, melynek alábbi bevezetését feltehetően ugyan-csak Ady fogalmazta.

Lex Heinze Nagyváradon

– A kitiltott „Szerelem” –

A nagyváradai tárlatból kitiltott Kernstok-féle kép ügye egyre nagyobb hullámokat vert fel. A Budapesti Napló, mely először foglalkozott az üggyel, ma közli több kiváló művész véleményét, akik egyhangúlag elítélik a tárlat rendezőbizottságának eljárását. A magyar sajtónak csaknem valamennyi orgánuma állást foglal ebben az ügyben, és természetesen csaknem mind a kitiltás ellen. Mert akármilyen tetszetős morális és egyéb okokkal támogatja is eljárását a rendező bizottság, semmi sem változtat azon a tényen, hogy itt nálunk, Nagyváradon, amelyről büszkén szeretjük emlegetni, hogy közönsége mennyire fejlett ízlésű, el akarták fojtani az igazságot. Kernstok képében egy meztelen pár van, igaz. De a *meztelenség sohasem erkölcstelen, csak a levetkezétség az.*

És azután az a mese az iskolás gyerekek megóvásáról! A világosságtól nem kell féltetni a gyermekeket sem, a félhomály az, amely rá veszedelmes. A teljes igazságot meg lehet a gyermeknek mutatni, csak nem szabad a fátyolt félig felemelni előtte.

Evvvel az okoskodással különben még egy tucat más képet is vissza lehetett volna utasítani a tárlatról. És végül újra csak visszatérünk oda, hogy a bizottság eljárása művészi cenzúra, elfojtása az igazságnak és világosságnak és harc a művészet szabadsága ellen, amelyek semmiféle hivatkozás a kisvárosi erkölcsökre és prűdériákra nem ment és nem magyaráz.

Ebben a harcban a bizottság nem maradhat győztes. Aminthogy az ország és Nagyvárad város közvéleménye előtt már el is vesztette a csatát. [...]

A Szigligeti Társasághoz dr. Gyémánt Jenő terjesztett elő indítványt, mondja ki a társaság, „hogy Kernstoknak «Szerelem» című festménye akár a kiküldött szűkebb körű bizottság, akár ha e bizottságnak egy vagy több tagja intézkedése folytán nem állíttatott ki, ezen eljárással és az annak alapját képező felfogással magát nem azonosítja”.

A rendező bizottság okt. 31-én az alábbi nyilatkozatot adta ki:

Nyilatkozat

Megütközéssel olvastuk a hírlapi támadásokat, melyeket a hírlapok Kernstok Károly úr „Szerelem” című képének ki nem állításáért a nagyváradai képtárlat védnöke, Schlauch Lőrinc bíboros és az alulírt bizottság ellen intézni jónak láttak.

E támadások egészben jogtalanok, de Schlauch Lőrinc úr ömeceniciája ellen is irányítása különösen minden alap nélkül való, és ezáltal sérti a mi köteles hálaérzetünket, melyet védnökünk iránt éppen a tárlat ügyében tanúsított lelkes érdeklődése és támogatása miatt osztatlanul érzünk. Schlauch Lőrinc bíboros úr a mi legelső kérésünkre nemcsak elvállalta a tárlat védnökségét, hanem meleg érdeklődést és a művészet iránt való lelkes gondolkodását ékesszóló szavakban és beszédes tettekben nyilvánította. – Egyebet mint áldozatot nem hozott a művészet oltára előtt. – Semmi korlátozó intézkedést nem tett, és ily irányban óhajt sem nyilvánított.

Érthetetlen és merőben helytelen, hogy bántalmakkal illetik nevét akkor, midőn a művészet nevében csak magasztalni kellene. Ezek ellen tehát egyértelműleg és a leghatározottabban tiltakozunk.

Ami a támadásoknak minket illető részét illeti, azokat könnyen elviseljük. Helyszűke miatt minden képet nem állíthattunk ki. Fontolóra vettük, melyek maradjanak le a falakról. A Kernstok úr képének elhagyása mellett döntöttünk. Nem azért, mert meztelen. A meztelen test ábrázolása nem erkölcsstelen. De még nem műretek, ami meztelen. Így határoztunk, mert e kép ellen emelkedett a legtöbb kifogás, ezek közt a serdülő ifjúságra való rossz, bár a festő által nem célzott hatása és a nőbizottság leánytagjaira való tekintetek is szóba kerülvén. És ennél maradunk, nem mert a kép meztelességet ábrázol, hanem mert ennek a meztelességnek tárgya és célja az érzékiség apológiája. Ez a tényállás, melyért vállaljuk a felelősséget, de melyért nem engedhetjük meg, hogy a felelősség a védnökre háríttassék.

Ha majd Váradon is lesz fényes műcsarnok, akkor ily kényszerű kihagyás nem fog előfordulni. Bár akkor is lesz zsűri, amely ily festményt a helyi viszonyokra tekintettel mellőzni lesz kénytelen. – De az kétségtelen, hogy ily műcsarnokot nem építenek fel olyan kövekből, amelyekkel most oly könnyelműen és igazság nélkül dobálódnak.

Mi nem bánjuk: a művészetért való rajongásból szívesen elviseljük. De csak minket tessék. Most csakis minket.

Kelt Nagyváradon 1900. okt. hó 31-én

dr. Radó Ignác
Kunz Gusztáv
Huzella Gyula

dr. Hoványi Géza
dr. Várady Zsigmond
Sas Ede

311. *A néppárti ifjak újabb csínye.* Sz 1900. nov. 9. 4. – Hírek

A névtelen cikket minden bizonnyal Ady írta budapesti és debreceni lapok tudósításai alapján. Ő tartotta számon az egyetemi mozgalmakat, különös figyelemmel a néppárt tevékenységére és a felekezetieskedésre. A debreceni vonatkozások is őt érdekelhették leginkább a Sz-nál. (L. A válasz c., okt. 2-i cikket és jegyzeteit, valamint A debreceni javaslat a nagyváradi jogakadémián c., okt. 12-i cikket és jegyzeteit.)

A budapesti Egyetemi Kör egyik bizottsági ülésén a bizottság egyik tagja azt az indítványt tette, hogy válasszák meg a kör dísztagjaul Kiss Áront, a tiszántúli ref. egyházkerület szabadelvű püspökét. A kör „Zichy grófoktól függő elnöke, az ultramontán Mihályi Péter” azonban, mint azt a D nov. 7-i száma hírül adja, felsőbb nyomásra, különösképpen Rapaics Rajmund azidei rektor befolyásolására az indítványt tárgyalás alá sem engedte. De hogy valamiképpen indokolja arcpirító tettét, nagy feltűnést keltő Nyilatkozatot adott ki az Alkotmányban és a Magyarországnban, melyben képmutató módon az indítványtevőket támadja, „egy agg, érdemdús ember személyét akarták felhasználni kicsinyes ifjúságpolitikai heccek inszcenírozására”, amit ők nem engedhetnek meg. Mert ők ugyan minden alkalmat megragadnak az igazi érdem ünneplésére, tekintet nélkül arra, hogy az „illető milyen vallásfelekezet híve – de meghurcolni egy közélet terén szereplő közbecsült férfiú nevét azon a gyűlésen”, melyen ő elnököl „nem fogja soha senkinek” engedni.

M-g: Magyarország – A-ny: Alkotmány

312. *Párbajozó kereskedősegédek.* Sz 1900. nov. 10. 3. – Hírek – ae.

kereskedősegéd-írnok-affér: nem találtuk meg a tényalapját. – *egy kereskedősegéd... párbajra bított egy debreceni tudós professzort:* Gulyás István kollégiumi tanár erős hangú kritikát írt a B. A. L. E. K. c. darab premierjéről a D-be Az előadásban a tanulóifjúság és a kereskedő ifjak ovációi rendeztek Kállay Lujza primadonna mellett. Egyik kereskedősegéd, Lovas István elégtételt kért Gulyástól. A párbajban Lovas sebesült meg. L. még a Debreceni csendélet c., nov. 14-i cikket és jegyzetét.

313. *Névtelen levelek.* Sz 1900. nov. 14. 4. – Hírek

Az intelligens társadalomra apelláló cikkíró minden bizonnyal Ady. De még nyomósabb bizonyíték, hogy egy későbbi cikkében (Hétről hétre. 1901. jan. 20.) visszatér a berettyóújfalusi névtelen levelekről írt cikkére:

314. *Debreceni csendélet.* Sz 1900. nov. 14. 4. – Hírek

A debreceni témát ilyen bennfentesen minden bizonnyal Ady dolgozta fel („Ismerjük a debreceni viszonyokat”). Egyébként az előzményekről is ő írt (Párbajozó kereskedősegédek, nov. 10.), és két nap múlva ugyanerre az esetre ismét visszatér (Színigazgató és kritikus, nov. 16).

Komjáthy-Benedek-affér: a Párbajozó kereskedősegédek c., nov. 10-i cikkben említett Gulyás István színházi kritikája miatt Komjáthy felelőségre vonta Benedek Jánost, a D szerkesztőjét. Benedek a Sz nov. 13-i számában nyílt levelet intézett a Sz-hoz, mely szerint Komjáthyval való afférja kölcsönös nyilatkozatokkal elsimult.

315. *Színigazgató és kritikus.* Sz 1900. nov. 16. 4. – Hírek – ae.

A debreceni affér: 1. az előző cikket és jegyzetét. – *Ottbon:* Írók és Hírlapírók Köre – *Komjáthy Jánosék nem érnek rá öngyilkossági ketsérleteket elkövetni csinos színesznőik lakásán:* nem sikerült megtalálnunk, mire céloz itt Ady.

Mj: Szí 42.

316. *Nyilassy Máttyás öngyilkos lett.* Sz 1900. nov. 17. 4. – Hírek

A cikket minden bizonnyal Ady írta. Ugyanezeket a jelzőket (nagy bohém) használja Nyilassyról szóló másnapi heti krónikájában. Egyébként az egész cikk stílusa és gondolatmenete is őt idézi.

Nyilassy Máttyás: aradi színész – *Leszkeay András* (1863–1928): előbb vidéki (Debrecen, Nagyvárad, Arad), majd budapesti (Magyar Színház) színigazgató.

317. *Hétről hétre.* Sz 1900. nov. 18. 5. – Hírek

a nagy bohém színészfiú: Nyilassy Máttyás. 1. az előző, Nyilassy Máttyás öngyilkos lett c., nov. 17-i cikket. – *Iványi Ödön:* 1. A csontbarlang c., szept. 13-i cikk jegyzetét – *Hrabovszky Lajos:* korán elhalt debreceni színész – *Fóris Pista:* fiatalon meghalt nagyváradai színész – *Szűts Dezső színházi lapja:* a Színházi Újság. (L. a Színházi Sajtó c., okt. 18-i cikket és jegyzetét.) – A szépségversenyről 1. Ady Függelékben közölt, nov. 22-i cikket (Adatok a szépségversenyhez). Egyébként Ady is benne volt a szépségverseny zsűrijében, melynek győztese holtversenyben Lányi Edit és Batizfalvy Gizella lett.

Mj: PI I. 100.

318. *A kivégzett emberről.* Sz 1900. nov. 23. 4. – Hírek – ae.

Papp Béla: 1. a Hétről hétre c., máj. 27-i cikk jegyzetét. A gyilkost ekkor végezték ki. – *Herosztrátész:* Hérosztratosz, epheszoszi emberről van szó, aki, hogy nevét híressé tegye, felgyújtotta Artemisz híres templomát.

319. *Egy hymenhírről.* SZU 1900. nov. 24. – Ady Endre

Szűts Dezső, a Színházi Újság szerkesztője gyakran ugratta Adyt szerkesztői üzenetekkel, melyeknek értelmét ma már nem tudjuk megfejteni. Egyikben pl. (nov. 18.) azt olvashatjuk többek közt: „Ady Endre mikor megy Gyulára, nem tudom.” Az üzenet címzettje S. Gy. Gyula. Ugyancsak neki címzi nov. 24-én a következő üzenetet: „Ady Endre most Debrecenben volt. Írjatok neki s hívjátok meg újból. Hátha elmegy.” Nov. 26-án ugyanannak: „Míndig szívesen látlak, kérlek írj. Ady Endre üdvözl, legközelebb meglátogat. Mikor? Majd megírja. Küldöttség nem kell.” Ezek a szerkesztői üzenetek nyilvánvalóan ugratások, mert ha komolyak lennének, Ady a saját lapjában küldte volna el őket. Nov. 23-án aztán a következő hírt közli a lap: „Hymen. Ady Endre, a Szabadság főmunkatársa, a jeles poéta tegnap jegyezte el Márton Gabriella kisasszonyt a nagyváradi lapok kedvelt tárcaírónőjét.” Erre reagált Ady a szerkesztőhöz címzett levelében. A levélhez a szerkesztő a következőket fűzte hozzá: „A helyreigazítást közöljük, csak azt tesszük hozzá, hogy késő déli órában kaptuk a hírt nyomtatott kártyán. S mi hitelt adtunk a nyomtatott betűnek. S hittük, hogy két zseniális rokonlélek végre is elveszi hymen rózsaláncát. Igazán kár, hogy nem így van. Azt hittük, George Sand és az édes Musset esete ismétlődik, de ez csak a franciáknál megy.” Ez az álhymen hír egyébként nem az első Szűts Dezsőnek Márton Gabival kapcsolatos ugratásai között. Nov. 14-én Nagyváradi szerzők a színházban c. cikkben azt olvashatjuk többek közt: „Értesülésünk szerint a következő darabok érkeztek be a titkári hivatalba... Egyszer és még kétszer vagy a Gaby villa. Írta Ady Endre.”

Márton Gabi egzotikus megjelenésű fiatal lány volt, aki rövidre vágott hajával tűnt fel Váradon. Írói ambíciói is voltak. Adynak valóban tetszett, verset is írt hozzá (Lázban. Sz 1900. máj. 27.; más változatban: Gabriella. AEÖV II. 34., 39., jegyzetek: 345–48., 358.). Márton Gabi később férjhez ment Kulcsár Andor református lelkészhez. L. még róla AL 88–89., Kovalovszky II. 367.

a csizmadia, akit Bérczy alakított: talán a Jáfet tizenkét felesége c. operettben

320. *Hétről hétre.* Sz 1900. nov. 25. 7. – Hírek

Kubelik: I. Kubelik magyar nyelvtana c. jan. 3-i cikket és jegyzetét. – *Uránia:* Nagyváradi első kezdetleges mozija. – *A képkiállítás:* L. A hódító szép c., okt. 25-i cikket és jegyzetét. – *saját tapasztalatunk után tehetünk bizonyosságot:* a SzU nov. 24-i szerkesztői üzenetében olvashattuk, hogy Ady Debrecenben volt. (I. Egy hymenhírről c., nov. 24-i cikk jegyzetét.) – *a szatmári fekete nap:* Papp Béla testvérgyilkos kivégzésének napja *szépségverseny:* a SzU meghirdette színésznő-szépségversenyéről I. Adatok a szépségversenyhez c., nov. 22-i cikket a Függelékben és a Hétről hétre c. nov. 18-i cikk jegyzetét.

321. *Katonák*. Sz 1900. nov. 27. 7. – Színház

Kétségtelen Ady-cikk. Ő írt másodszor a *Katonák* premierjéről. Először Debrecenben (L. a *Katonák* c., 1899. jan. 7-i cikket és jegyzetét), majd ugyanott a harmadik előadásról is írt. (L. a *Katonák* c., 1899. jan. 24-i cikket) A kritikák mondanivalójukban is megegyeznek egymással.

Új darabot írt: Asszonyok. A Nemzeti Színház mutatta be 1900-ban.

L. még a Thury Zoltán és a Thury Zoltán Nagyváradon c., nov. 30-i cikkeket.

322. *Egy zárt ülésről*. Sz 1900. nov. 28. 4. – Hírek – Dyb.

Lueger: l. A hétről c., 1899. máj. 13-i cikk jegyzetét.

323. *Thury Zoltán*. Sz 1900. nov. 30. 3. – Hírek – ae.

L. a *Katonák* c., nov. 27-i cikket és jegyzetét és a következő cikket.

Mj: VT 137., PI I. 102.

324. *Thury Zoltán Nagyváradon*. Sz 1900. nov. 30. 5. – Színház

A névtelen cikket ugyanaz írta, mint a *Katonák* c., nov. 27-i kritikát. Itt is, ott is Szarvasi alakítását emeli ki feltűnően.

Az előadást követő banketten Ady „Thury Zoltánra mint hírlapíróra üritette poharát, aki dísze és büszkesége a magyar újságíróknak”.

325. *Vörösmarty emléke*. Sz 1900. dec. 1. 3–4. – Hírek – ae.

Reviczky Gyula egyik... poemája: Szépen fognak eltemetni – *Az ő neve akadémikusokat csinált törpeségekből*: feltehetően Gyulaira gondol, bár ő előbb lett akadémikus (1860), mielőtt megírta Vörösmarty életrajzát (1866). – *Istentelen az, aki a Vörösmarty nevéből is választófalat akar csinálni...*: „Klerikális helyről pattant volt ki a Vörösmarty-ünnep eszméje” – írja Ady Program szerint c., okt. 24-i cikkében, és valóban az Alkotmány írja, hogy a Vörösmarty-ünnepeket a katolikus jellegű székesfehérvári Vörösmarty Kör rendezi, melynek elnöke Zichy Jenő gróf.

Mj: VT 138., Vál. 23., PI I. 103.

326. *Hétről hétre*. Sz 1900. dec. 2. 5–6. – Hírek

[*] Eredetiben: amivel

A *Katonák* nagyváradon bemutatójáról l. még *Katonák* c., nov. 27-i, a Thury Zoltán c., nov. 30-i és Thury Zoltán Nagyváradon c., ugyancsak

nov. 30-i cikkeket és jegyzeteket. – *pellagra*: éhinfusz; egyoldalú, főleg csak kukoricával táplálkozásból származó hiánybetegség. – A versidézet Vörösmarty Gondolatok a könyvtárban c. költeményéből való.

Mj: PI I. 105.

327. *Négy évszak*. Sz 1900. dec. 4. 6–7. – Színház

Mint a lap színházi kritikusa, bizonyára ezt a nem túl jellegzetes kritikát is Ady írta. Erre vall a meghökkentő szókapcsolatok halmozása mint „bájos banalitás”, „megindító együgyűség”, „illatos semmisség”. De az ő kritikái jegyzik fel rendszeresen a közönség reagálását is.

Négy évszak: drámai idill 4 szakaszban. Írta Hevesy József és Hetényi Béla.

328. *Schlauch és a vers*. Sz 1900. dec. 7. 4. – Hírek

A cikk, mely az adott körülmények között nagyon merész volt, minden bizonnyal Adytól származik, aki minden alkalmat megragadott a klérus támadására. Hogy milyen merész volt, azt bizonyítja Hegyesi Mártonnak, a lap felelős szerkesztőjének a Sz másnapi számában megjelent alábbi Nyilatkozata, melyben dementálja a cikk íróját:

Lapunk tegnap számában Schlauch és a vers cím alatt egy hosszabb újdonság jelent meg. Erre vonatkozólag férfias őszinteséggel szükségesnek látjuk kijelenteni, hogy az tudunk nélkül jutott a lapunkba, s hogy ennek megtörténtét annyival inkább sajnáljuk, mert magunk is azon meggyőződéssel vagyunk, hogy az a vers, mely az újdonság megírására alkalmul szolgált, valóban nem illik egy szerzetes neve fölé, s hogy jogosan nem egyeztethető össze a vers hangja a szerzetes fogadalmával. Ha tehát megtörtént volna is, e miatt az illető szerzetes megrovása főméltóságú bíboros püspökünk részéről az teljesen indokoltnak s nem versgyűlöletből, hanem főfelügyelet jogából és kötelességéből folyólag helyesen alkalmazottnak tekintendő. Mely megjegyzéseinkhez még csak annyit kell hozzátennünk, hogy a Kernstok képeinek ki nem állításával is kapcsolatba hozni a főméltóságú bíboros püspök úr nevét: szintén tévedésen alapul, mert köztudomású tény, hogy ő annak elhatározásába nem folyt be, s arról csakis utólag értesült.

Nagyvárad 1900. dec. 7. Hegyesi Márton, a Szabadság felelős szerkesztője

Hegyesi nyilatkozatát a Tiszántúl is leköszölte, és a következőkkel egészítette ki:

Schlauch és a vers. – E címen tegnap egy feltűnést keltő újdonságot közölt egyik helybeli laptársunk, a Szabadság. Ma maga Hegyesi Márton, a Szabadság érdemes felelős szerkesztője rektifikálja a közleményt az alábbi, hozzánk is beküldött nyilatkozatában, melyhez csak azt a hivatalos forrás-

ból merített értesülésünket közöljük, hogy az illetékes hivatalos körök a szóban forgó verset nem olvasták, sem hozzájuk feljelentés nem érkezett.

Mióta a Színházi Újság megjelent: 1. a Színházi sajtó c., okt. 18-i cikket.

– *Horváth Amadeus:* az irgalmasrend alorvosa volt. A szóban forgó vers, mely a SzU dec. 3-i számában jelent meg, így hangzott:

Idegen

Fáj a szívem érted kis leánykám,
Fáj a szívem éretted nagyon,
S átkozom a sorsot, hogy közöttünk
Oly tátongó messzeség vagyón!

Messze tőled édes szép leánykám
A szívemnek üdvöt mi sem ád;
Hogyis adna, ha nem láthatom már
Szép szemednek szende sugarát!

Oh, én oly gyakorta eltűnődöm
E mélységes nagy talányokon,
Lelki szemmel gyakran nézem őket:
Hátha többé látni sem fogom?

Hátha rám se gondolsz már, leánykám,
S elfelejtél némán, hidegen?
Ha csak úgy tűnöm fel olykor mint
Idegen, egészen idegen...?

Horváth Amadeust a SzU 1900. dec. 25-i száma szerint valóban át-helyezték a pécsi irgalmasrend társasházába. – *Kernstok-gyűlölő biboros:* 1. az Éljen az erkölcs c., nov. 7-i cikket és jegyzetét.

Fehér Dezső szerint ez az affér birta rá Adyt, hogy a NN irányában tájékozódjék.

Mj: Ha 27.

329. *Hétről bétre.* Sz 1900. dec. 8. 6. – Hírek

kilenc ember kíváncsított nem élni tovább: az öngyilkossági hírek közül egyet a Sz aznapi száma is közölt: Grosz Mór, Jókai apósának öngyilkosságát. – *Vörösmarty-ünnep:* 1. a Vörösmarty emléke c., dec. 1-i cikket.

330. *Hétről bétre.* Sz 1900. dec. 16. 7.

Egy társadalmi osztályt akarnak megfosztani a természetesebb emberi jog-tól: A budapesti ker. és iparkamara akciót indított a tisztességtelen versenyről szóló törvénytervezet ellen, holott a készülő törvény a vidéki

kereskedőkre nézve előnyös lett volna. – *Nordau, Max*: l. a Hétről hétre c., júl. 15-i cikk jegyzetét. – *bogy ünnepelt*: Tisza Kálmán 70 éves születésnapját ünnepelték.

331. *Schratt Katalin*. Sz 1900. dec. 20. 1–2. – Tárca – ae.

Schratt Katalin: (1855–1928): badeni születésű bécsi színésznő, a Burg Theater tagja. A monarchia, sőt a világ sajtója előtt sem volt titok a népszerű színésznő intim viszonya Ferenc József császárral. A házassági hír elterjedéséhez ekkor az adhatott alapot, hogy a színésznő kilépett a Burg Theater kötelékéből. – *másik aggastyán*: célzás Jókaira – *egyszer már lebütykélte bennünket a nagy Zola mester*: Zola lesújtó ítélete megjelent az Agence de Paris 1900-as évfolyamában. (L. erről dr. Kozma Antal: Agence de Paris, Zola és Jókai. Debreceni Szemle 1939. április.)

332. *Hétről hétre*. Sz 1900. dec. 23. 1–2. – Tárca – Dyb.

pietizmus: a protestáns egyházon belüli szekta, mely a vallási érzés fontosságát, a jámborságot, az egyházi intézmények megvetését tanítja. Itt egyszerűen vakbuzgóság, a szó etimológiai értelmében. – *Bodnár tanár*: l. a Növekvő idealizmus c., szept. 15-i cikket és jegyzetét. – *A legnagyobb élő magyar költő*: Kiss Józsefet tartotta ekkor Ady a legnagyobbnak. – *A szalmári megalatott*: Papp Béla testvérgyilkos. L. A kivégzett emberről c., nov. 23-i cikket. – *a berlini ocsmányosság*: Philipp Eulenburg herceget, II. Vilmos császár bizalmasát természetellenes nemi bűnök elkövetésével vádolták. – *Wilde Oszkár pokoli gúny lebetett az arcodon*: O. Wilde köztudottan homoszexuális volt.

333. *Hétről hétre*. Sz 1900. dec. 30. 1–2. – Tárca

Schratt Katalinról írtunk a minap: l. a Schratt Katalin c., dec. 20-i cikket. – *Egy nagyvárad lap*: a SzU dec. 23-i és 25-i számában közölte a Hét tárcáját Frau Schratt címmel. – *dr. V. Zs. ... Ő felülbírálja a kritikát*: dr. Várady Zsigmond a N karácsonyi számában a színházi kritika megítélésével kapcsolatban nyilatkozott (N 1900. dec. 25. 3–6.). Ezt a nyilatkozatot polémia követte. Erre vonatkozik Ady aznapi Antikritika c. aktuális verse is. (AEÖV II. 56., jegyzetek: 388–89.) – *Károlyi Gáborait*: közbeszólóit. A főúri családjától kitagadott radikális gondolkodású Károlyi Gábor (1841–1895) szellemességéről híres közbeszólója volt a magyar parlamentnek. – *Rimler Károly*: városi főjegyző, volt főkapitány. – *Hoványi Gyula dr.*: a nagyvárad jogakadémián a jogbölcselet tanára – *dr. Friedländer Sámuel*: ügyvéd, agresszív hangú városházi szónok – *Balogh Döme*: nagyvárad városatyja – *Szokoly Tamás*: a függetlenségi párt nagyvárad elnöke

334. *Egy kényes téma.* Sz 1901. jan. 3. 5. – Napló

Az antiszemitizmus jelenségére felfigyelő cikk szerzőségét az utolsó mondat hitelesíti, ti. hogy a cikk szerzője keresztény, a Sz jelentős újságírói (mint pl. Biró) pedig zsidók voltak.

335. *Reflexiók egy beszédről.* Sz 1901. jan. 4. 3-4. – ae.

336. *A kényes kérdés.* Sz 1901. jan. 4. 5-6. – Napló

Szerzője azonos az előbbi cikk szerzőjével.

337. *Hétről hétre.* Sz 1901. jan. 6. 5. – Hírek

A tust Kínában és Afrikában bírták hozzá: a kínai boxerlázadásra és a dél-afrikai búr háborúra utal. – *ingyen kenyér:* l. Az ingyen kenyér ellen c., jan. 12-i cikket. – *Két kis színésznőről jött hír ismét:* a SzU dec. 31-i számában A Hét nyomán cikk jelent meg Primadonnák a szomorú házban címmel. A két színésznő neve ebben sincs feltüntetve. Ady innen vehette értesülését. – *Most választották ki a legszebbikét:* a színésznő-szépségsversenyben, melynek zsürijében Ady is benne volt, először holtversenyben Batizfalvy Gizella és Lányi Edit győzött, majd a második fordulóban Batizfalvy Gizella mellett döntött Nagyvárad közönsége. L. még Adatok a szépségsversenyhez c., 1900. nov. 22-i cikket a Függlékben.

338. *Pecsétek és egyebek.* Sz 1901. jan. 9. 5. – Napló

Ady szerzőségét kétségtelenné teszi a debreceni és diákmozgalmi múltjára, valamint saját cikkeire való hivatkozás.

sigillum: pecsét – *Rochefort, Victor Henri* (1830–1913): szélsőséges politikus, szenvedélyes hangú, nagy hatású újságíró. A második császárság alatt a szélsőradikálisokhoz tartozott. 1871-ben részt vett a párizsi Kommunben, ezért Új-Kaledóniába deportálták, ahonnan sikerült megmenekülnie. 1907-ben a nacionalista irányhoz csatlakozott. – *Ma kaptunk egy levelet Rochefort-tól:* a levél tartalmát a Sz másnapi, jan. 10-i száma közli a Hírek rovatban a 4. lapon a következő szöveggel: „*Pour les Boers.* Furcsa levél érkezett a Sz címére. Párizsi postabélyegző van az egyszerű sárga borítékon, amelyre ez a cím van írva: Monsieur le directeur du Journal Szabadság, – Gross-Wardein.

Ezt rossz néven sem tudjuk venni, annyira hozzászoktunk. Azután megtudjuk, hogy a levél küldője, Henri Rochefort, a világhírű francia újságíró, az Intransigeant szerkesztője. Rochefort a német nyelvű levélben, amelynek ez a jeligeje: pour les Boers: a búrokért, és amelyet a világ minden nagyobb lapjának megküldött, arra szólítja fel a világsajtót, indítson hathatós mozgalmat az ő ismert terve érdekében. Rochefort terve tudvalevőleg az, hogy húszezer különböző nemzetiségű önkéntessel megy a

búrok segítségére. Ebből a célból akar nagy sajtókongresszust összehívni, amely a részleteket megbeszelné. Természetesen semmi kilátás nincs rá, hogy a nagy angolgyűlölő terve sikerül, mert a világsajtó aligha lesz hajlandó az ő kedvéért kereszties hadjáratot indítani az angolok ellen.” – *E sorok írója...felszólítást kapott Debrecenből*: 1. A debreceni határozat és a nagyváradai jogászok c., 1900. okt. 5-i és A debreceni javaslat a nagyváradai jogakadémián c., 1900. okt. 12-i cikkeket és jegyzeteiket.

A cikkekre a Tiszántúl másnapi száma azonnal reagált: „A Szabadság tegnapi számában a nagyváradai jogászbál rendezőségében a nagyváradai zsidó jogászok mellőzése felett kesergő valamely apostola a modern türelmetlenségnek, csipkedti a helybeli jogakadémia kir. kat. jellegét és a nagyváradai jogászokat. Fájjalja, hogy a magyar bíboros Cicero: Pázmány Péter alapításából keletkezett budapesti egyetem keresztény ifjúsága buzog a szent kereszt megbecsüléséért... Közben érdekes vallomást tesz a türelmes kis hamis önmagáról.”

339. *Hoffmann meséi*. Sz 1901. jan. 11. 5–6. – Színház

Offenbachot Ady mindig a legnagyobbak közt emlegeti. Az elragadtatott jelzők („édesen gyötrő hangulat”, „felséges melódiák”, „édes, finom poézis”) és a „szeretnők” alak stílárisan is Ady mellett szólnak.

Örley Flóra: színésznő, Örley Kálmán képviselő lánya és Hlatky Endréné nővére.

340. *Írók, kik nem írnak*. Sz 1901. jan. 12. 2. – Napló

Debrecen felemlítése és az „íróember” kifejezés Ady szerzősége mellett szól. Sas Edéről, akiről első verseskötete után elragadtatott kritikát írt (Sas Ede verseskönyve. 1900. márc. 27.), itt már sok fenntartással ír, mint Egy érdekes este c., 1900. dec. 30-i írásában. (L. a Függelékben)

Szinnyei bácsi gyűjtőkönyve: Szinnyei József Magyar írók élete és munkái c. művének 1890-től hét kötete jelent meg (az L betűnél tartott). – *Szunyogh Lórándné*: családi nevén Grósz Zseni, dr. Grósz Emil szemésztanár húga, művelt, sokoldalú nő, elszegényedett dzsentri felesége – *Jantsovits Jenő*: vármegyei tisztviselő, műkedvelő versfaragó

341. *Az ingyen kenyér ellen*. Sz 1901. jan. 12. 3–4. – Hírek

A cikket nemcsak szociális tendenciájánál fogva tartjuk kétségtelenül Adyénak, de a „butító szesz” és az „elzüllöttek” kifejezés is ezt tanúsítja. Mindkettő Ady Áldomás (AEÖV II. 35.) c. verséből való.

A nagyváradai jótékonsági szervek a Velencei Népkör helyiségében több alkalommal ingyen kenyeret osztottak. (L. a Hétről hétre c., jan. 6-i és jan. 13-i cikkeket; l. még A kenyér c., jan. 10-i verset és a hozzáfűzött jegyzetet: AEÖV II. 64., 394.)

Néhány nappal előbb részletesen tudósít a Sz. jan. 4-i száma (4.) az akcióról, talán ugyancsak Ady tollával:

Ingyen kenyér Nagyváradon

A társadalom lelkiismerete mintha megdobbant volna... Mintha most csaknem kétezer esztendővel a Názáreti születése után testté válnék az Ige, a szeretetről való krisztusi tanítás. A társadalom elviszi feleslegét azoknak, akiknek betevő falatjuk sincs, és a társadalom legjobbjai buzgólkodnak azon, hogy ne legyen egyetlen ember sem, akit gyötrő éhsége kényszerít bűnre.

Budapesten már vagy két hete adnak ingyen kenyeret a szabaddóművesek mindenkinek, aki éhezik. Ezt a gyönyörű, ezt a felséges példát követik most Nagyváradon is. A mai naptól fogva a Velencei Népkör helyiségében minden jelentkező kap annyi kenyeret, amennyit kíván, sőt – minthogy itt nagyrészt ismerik a jelentkezőket – annyit is adnak, hogy esetleg beteg családtagjainak hazavihessen belőle. A nemes akciót Dési Géza dr., a Velencei Népkör elnöke vezeti és Friedländer Sámuel dr., aki annak idején különben a Népkonyhát is megcsinálta.

Ma volt, mint említettük, a kenyérosztás első napja. Még nem vált egészen köztudomásúvá a kenyérosztás, és pár óra alatt mégis 374 szegény ember kapott a Népkörben annyi kenyeret, hogy jóllakhasson vele. Azonkívül 34 olyan szegény családnak küldtek kenyeret, akik szegyenkezésből nem akartak eljönni az ingyen adott táplálékért. Összesen 102 kg kenyér fogyott el ma.

A kenyérosztásnál a nemes akció vezetőin kívül jelen voltak Domokos Károly ev. ref. lelkész, Weisz Mór, Istvánffy József, Virányi György, Fischer Emil, Tóth Ferenc, számos hírlapíró és Horváth Géza r. biztos a rendőrség részéről.

Az akció vezetői úgy tervezik, hogy a kenyérosztást állandóvá teszik a társadalom támogatásával. Hisszük is, hogy társadalmunkban nem fognak csalatkozni. A nagyváradi közönség nemes és áldozatkész volt mindenkoron, bizonyára most is szép tanúságot tesz emelkedett gondolkodásáról. És vajon ki tudná nyugodt lélekkel és megelégedéssel elfogyasztani jó ebédjét a fűtött szobában, mikor tudja, hogy százan meg százan vannak, akik fáznak és éheznek...

*

Az akció vezetői dr. Bulyovszky Józsefnét kérték fel a védnökség elvállalására, amit a nemeslelkű úrasszony örömmel meg is tett. Hozzá küldendő a nemes célú adományok, amelyeket különben a Szabadság szerkesztősége is eljuttat a rendeltetési helyére.

342. *A baba.* Sz. 1901. jan. 12. 5. – Színház

Csaknem ugyanazokkal a szavakkal utal a darab első előadására, mint amelyeket akkor Debrecenben leírt róla: „melynél szebbet nem produkált az utolsó két évtized operettirodalma”. (*A baba.* 1899. jan. 14.)

343. *Hétről hétre.* Sz 1901. jan. 13. 1–2. – Tarca

Karnevál herceg detronalizálása: L. Karnevál ellen c., febr. 6-i alkalmi versét. (Vö. AEÖV II. 68., 403.) – *ingyen leves:* 1. Az ingyen kenyér ellen c. jan. 12-i cikket. – *Menenius Agrippa meséje:* Menenius Agrippa előkelő római patricius (i. e. 503), konzul. Mikor a plebeiusok követeléseik alátámasztására kivonultak a szent hegyre (szecesszió), akkor mondta el a példázatot az osztályok közös érdekeiről. Ha ugyanis a végtagok nem dolgoznak, akkor a gyomor elsorvad. – *a megnyitó ünnepet párbajpísztolnyok dördülése vezette be:* Biró Lajos és Kurländer Ede párbajozott Biró egy cikke miatt. (L. Hegedűs 80.) – *Primadonnáink közül az egyik...menyasszony:* Forrai Ferike lett ezekben a napokban dr. Mayer Oszkár újvidéki ügyvéd menyasszonya. – *A bölcső:* Eugène Brieux darabja. Rövidesen be is mutatták. Erről szól Ady febr. 14-i kritikája. – *A tékozló apa:* ifj. Dumas darabja. Erről ápr. 26-án ír Ady kritikát. – *Baba- és Hoffmann-előadás:* 1. a Hoffmann meséi c., jan. 11-i és A baba c., jan. 2-i kritikákat. – *A népet megszámlálták:* a nagyváradi népszámlálás eredménye 50 154 lakos a katonasággal együtt. 1890-ben csak 40 750 lakója volt a városnak. L. A jövő Nagyvárad c., jan. 17-i cikket. – *Gábel Jakab...notabilitás:* 1. A notabilitások c., 1900. szept. 22-i cikket a Függelékben.

344. *A főhadnagy esete.* Sz 1901. jan. 16. 5–6. – Napló

A sikkasztási ügy feldolgozása, a köré kerekített poétikus történet feltétlenül Ady szerzőségére vall. Ugyanilyen részvétellel ír róla Hétről hétre c., jan. 20-i cikkében is.

A szép ulánus: Diósy Viktor, székesfehérvári ulánus főhadnagy az ezred pénztárát tartalmazó nagy vasládát két tisztiszolgája segítségével egy kocsira tette, s a 150 kg súlyú ládát Pestre s onnan Perbál vasútállomásra szállíttatta. A 25 éves, gazdag Bars megyei családból származó főhadnagy híres úrlovas, kedvence volt az előkelő társaságoknak. Mikor a lopás kiderült, táviratilag jelentkezett a székesfehérvári térparancsnokságon. Odaérkezésekor két tiszttársa még az állomáson lecsatolta kardját és letartóztatta. L. még a Hétről hétre c., jan. 20-i írás befejező részét.

345. *A jövő Nagyvárad.* Sz 1901. jan. 17. 1–2. – vezércikk – A. E.

két fürdők: a Nagyvárad szomszédságában lévő Püspök- és Félix-fürdő. Az előbbi a váradi püspökség, az utóbbi a premontrei rend tulajdona volt. – *holt kéz:* olyan jogi személy, melynek tulajdonában lévő ingatlanok el nem idegeníthetők. Itt elsősorban az egyházi vagyona gondol Ady.

346. *Szent Antal kenyere.* Sz 1901. jan. 17. 3–4. – ae.

Szent Antal, Pádulai (1195–1231): Padova védszentje. A Szent Antal kenyere, mely a szegények számára való önkéntes adományok állandó

gyűjtését és élelmiszerek kiosztását jelenti, 1893-ban Franciaországból indult el. – *Gusztáv püspök*: Mailáth Gusztáv erdélyi r. kat. püspök (1864–1940), a kat. legényegylet megalapítója.

347. *Egy verskötetéről*. Sz 1901. jan. 19. 5–6. – Irodalom – (a.)

Homonnai Albert (1882–1911): szegény nagyváradi cipész fia, aki gyalog járta meg Párizst. Író, költő, szociáldemokrata aktivista. Ady később interjút készít vele a nagyváradi szociáldemokraták seregszemléjén, (1. Az új forradalom Nagyváradon c., 1903. ápr. 12-i cikkét), mely alkalommal visszaemlékszik erre az írására is: „Azután eszébe jutott, hogy az a munkatársunk, akivel beszélget, írta meg először róla, hogy ő rossz poéta, s így szólt: – Hálás vagyok azért a kritikaért. Azután találtam meg magamat, azt, aki ma vagyok.” (PI II. 398.)

Mj: A-k 26., VT 139.

348. *Hétről bétre*. Sz 1901. jan. 20. 1–2. – Tárca

Desvallières és Mars: Maurice Desvallières (1857–1926) népszerű francia bohózatíró. Antony Mars-sal közösen írt komédiája a Névtelen levelek. – *Nemrégiben beszélünk a b. újfalu esetről*: 1. Névtelen levelek c., 1900. nov. 14-i cikkét. – *Nur die Lumpe sind bescheiden*: nem Schopenhauer, hanem Goethe szavai Rechenschaft c. költeményéből. – *Kubelik*: I. Kubelik magyar nyelvtana c., 1900. jan. 3-i cikkét és jegyzetét – *Dunkel Norbert*: híres magyar impresszárió – *Burmester, Willy* (1869–1933): világhírű hegedűművész – *Zacconi, Ermete* (1857–1935): olasz tragikus színész – *Novelli, Ermete*, (1851–1919): olasz színész – *az ulánus főhadnagy*: 1. A főhadnagy esete c., jan. 16-i cikket és jegyzetét.

349. *A halász szeretője*. Sz 1901. jan. 22. 6–7. – Színház

A kritika minden bizonnyal Ady műve. A népszínműről alkotott rossz véleménye régi keletű. Már Debrecenben leírta: „Igazságot és életet a népszínműbe” (A piros bugyelláris. 1899. jan. 9.), és most elismeréssel írja Dankóról, hogy „írt egy élettel és igazsággal telt történetet”. Dankó iránt egyébként is nagy tisztelettel viseltetett, és kétségtelenül ő írt a dalköltő „nagy hírré méltó talentumá”-ról. (Dankóról l. az Orfeumok városa c., 1900. máj. 20-i cikk jegyzetét.)

Mj: VT 302., Vál 24.

Ugyancsak Ady írhatta a darab beharangozó cikkét is a Sz 1901. jan. 20-i számában (8.), melyet alább közlünk:

Dankó népszínműve

A színház holnapi, vasárnapi premierje elé nagy érdeklődéssel tekint minden színházbarát. Dankó Pista, ez a csodálatos tehetségű dalköltő,

alig lehet népszerűbb valahol, mint itt Nagyváradon. Nyári körútján ide tért megint-megint meg Dankó daltársulatával együtt, mely Nagyváradról teljesen kiszorította a már állandóan befészkelődött orfeum-truppot. Nagyon megértjük, hogy ez az igazán a népből fakadt zseni azok közé állott, akik a hanyatló népszínműirodalom regenerálásán fáradoznak. Dankó Pista ismeri a népet, különösen a szegedvidéket, melyről annyira szeretettel tud beszélni. Darabjáról, mely nálunk kerül színre, nagy elismeréssel írt a kritika. Nagyon értékes, szép dolog A halász szeretője. Stílusa olyan erőteljes, zamatos, szép és magyar, ahogy kevesen tudnak írni. Mindenütt nagy sikert aratott, s bizonyos, hogy ez a siker még fokozott lesz nálunk, ahol Dankót annyira szeretik.

Az előadásra nagy ambícióval készült a színtársulat, s így az előadás, melyet Dankó is végignéz, méltó lesz a darabhoz. Érdekessége az előadásnak Palugyai Vilma, egy fiatal színésznő bemutatkozása. A kisasszony erős, igazi színésztehetség. Még Rákosi Szidi iskolájának a növendéke. Pompás orgánuma, szerencsés külseje van. Holnapi szerepét egészen az ő számára írta Dankó. Hogy a darab magyar nótái milyenek, arra elég dicséret, hogy a legjobb magyar dalköltő írta őket. Dankó Pista, a nótafa...

350. *A dolovai nábob leánya.* Sz 1901. jan. 23. 5-6. – Színház

A kritika minden bizonnyal Ady írása. Máskor is szereti epés megjegyzéseit másokra hivatkozva elmondani. Erre vall az a jelzett cikke is (Batizfalvy Gizella, márc. 28.), melyben erre a kritikára utalva írja: „mi voltunk... legszigorúbb kritikusi”. És rá vall a Batizfalvy Gizelláról írt lesújtó kritika is; visszatérő megjegyzése róla, hogy szép, de rosszul mozog a színpadon. (L. pl. Bibliás asszony c., dec. 8-i kritikáját.)

Mj: VT 303.

Két napra rá Batizfalvy Gizella távozásáról ad hírt a Sz (jan. 25.) a színésznő levelének közlésével, melyhez a bevezető és befejező sorokat feltehetően ugyancsak Ady írta:

Batizfalvy Gizella távozása

Batizfalvy Gizella kisasszonytól, a Szigligeti Színház tagjától ma következő levelet kaptuk:

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Szíveskedjék tudomásul venni és becses lapjában közzé tenni, hogy a mai napon felbontottam Somogyi igazgató úrral kötött szerződésemet és kiléptem a nagyváradai színtársulat tagjai közül, mert már nem érzek magamban elegendő erőt a méltatlan bánásmód elleni küzdelemre. Azon „bizonyos oldalról felhozott vád” a direktció ellen, mint ezt becses lapjában megjegyzi, valóban súlyos vád, mert esetleg egy egész életre kiható következményekkel bírhatna, ha bírna! Azonban hála Istennek ennyire még nem vagyunk.

A jóindulat hiánya, a következetesen elkedvetlenítő bánásmód nekem még csak fáj, de nem árt, ezen úgy látszik át kell esni! „Il faut passer par là”. S lehet, hogy ha majd megtanulok járni a színpadon, meg fogok tanulni hajolni is, amihez most még, fájdalom, egy kissé kemény a derekam, s ami nélkül, úgy látszik, nem lehet haladni ezen a pályán!

Ami pedig a kísérletezést illeti, bátor vagyok tudomására hozni, hogy ez az első debü úgy történt, hogy előtte való nap reggel kaptam a szerepet azzal a kijelentéssel, hogy másnap játszanom kell benne, s így, fiatal színésznő létemre igazán nem mutathattam egyebet a szépségemen és a tolettjeimen kívül, de ez legalább nem maradt csupán kísérletezés!

Kérem ismételve, szíveskedjék önkéntes távozásomat becses lapjában közzétenni, az esetleges közlési költséget szívesen viselem.

Nagyvárad, 1901. január 23.

Kiváló tisztelettel:
Batizfalvy Gizella

Szívesen adtunk helyet a kisasszony nyilatkozatának, bár levelének végén azt mutatja, hogy a kisasszony erősen kételkedett ebben. A levél mindenesetre megmagyaráz némely dolgot, s elég kemény vád az igazgatóság ellen. Mi a kisasszony képességeit teljes objektivitással bíráltuk, s kívánunk neki előnyösen változandó körülmények között megérdemelt sikert.

351. *Görög rabszolga*. Sz 1901. jan. 24. 5–6. – Színház

Az előadásról nagyjából ugyanazon szempontok szerint ítélt, mint az 1900. okt. 20-i és az annak jegyzetében közölt azonos c. kritikákban: ott is kiemeli Aspasia szerepében a tánc fontosságát, Forrai Ferikétől pedig ott is kiemeli az Aranyszízet-dalt. De Adyra jellemzők az ilyen sajátos halmozások is mint „szépség, ízlés, nőiesség, ének, játék, és táncművészet iskolája” vagy „gráciával, poézissal, sikkkel, tűzzel” vagy „kápráztat, vért forral, elszédít, s gyors tapsra sürget”. Itt is más szájába ad egy lekicsinylő véleményt.

Görög rabszolga: 1. azonos c. cikkének (1900. okt. 20.) jegyzetét.

352. *Féltreverik a havangot*. Sz 1901. jan. 25. 5–6. – Hírek – ac.

353. *A kis szökevény*. Sz 1901. jan. 25. 5–6. – Színház

Ugyanaz írta, aki a Görög rabszolga jan. 24-i kritikáját. Ezt bizonyítja a következő mondat: „De énekszámái ma is kénytelenítettek a reminiscenciákra.” Ezzel pedig arra utal, hogy a fenti kritikában Forrai Ferike korábbi produkcióját dicsérte Ámon Margitéval szemben. Itt ugyancsak a darab egy régebbi, 1900. nov. 10-i kritikájában megdicsért

Forrai-alakításra emlékeznek, bár ez a dicséret sem volt egészen egyértelmű. A primadonnaláz témája is gyakran foglalkoztatta Adyt.

A kis szökevény: operett 3 felv. Írta Hicks és Nickols; ford. Kacziány Géza és Makai Emil; zenéjét szerezte Monckton és Caryll.

354. *Hétről hétre*. Sz 1901. jan. 27. 1–2. – Tárca

Viktoria regina: Viktoria angol királynő ekkor halt meg, utóda a trónon VII. Edward volt – *God save the Queen/King*: Isten áldd meg a királynőt/királyt. Az angol himnusz kezdősora – *a király öreg katonája*: báró Fejérváry Géza honvédelmi miniszter súlyos operáción esett át ekkor – *a bussetói battyú*: Giuseppe Verdi. Mesterének, Provesinek lakhelyéről nevezték el így. – *Böcklin, Arnold* (1827–1901): svájci festő – *Ámon kísasszony-nak pártot szerveznek*: Hegedűs Nándor szerint (Hegedűs 190.) Ámon Margit dr. Hoványi Gézának, a Nagyvárad Takarékpénztár vezérigazgatójának volt a menyasszonya, míg Székely Irén dr. Dési Géza ügyvédnek, a NN főszerkesztőjének volt a barátnője. – *Vederemo*: majd meglátjuk

355. *Boccaccio*. Sz 1901. jan. 27. 7–8. – Színház

A párhuzam a századelő és Boccaccio kora között az álszentességben a Fantom költőjére valló megállapítás. Előbbi két kritikájában (Görög rabszolga, jan. 24. és *A kis szökevény*, jan. 25.) is szembeállítja Forrai Ferikét Ámon Margittal, akárcsak itt.

A postás fiú: operett 5 képben. Írták James T. Tanner és Alfred Murray; ford. Salgó Ernő és Mérei Adolf. – *Lambertuccio és Pietro*: a Boccaccio szereplői – *mit fogunk veszíteni*: Forrai Ferike ekkor lett menyasszony, és elhagyni készült a színpadot.

356. *Debreceni színház*. Sz 1901. jan. 29. 7. – Hírek

A DH személyi hírből közli jan. 28-án, hogy ezen a napon Ady többekkel együtt Debrecenben tartózkodott (1. a jegyzetbevezetést). Egyébként is a Sz-nál csak ő volt ennyire tisztában a debreceni színházi viszonyokkal.

Leszkay András (1863–1928): ekkor aradi színiigazgató

357. *Hétről hétre*. Sz 1901. febr. 2. 1–2. – Tárca

„*Mi lesz az ég könnyéből? – Sár*”: nem találtuk meg az idézet lelőhelyét. – *Inkompatibilitás*: ekkoriban új összeférhetetlenségi törvény készült, mely a képviselői, ill. más magas állami funkcióknak a gazdasági életben betöltött állásokkal való összeférhetőségét, ill. összeférhetetlenségét volt

hivatva szabályozni. Tisza István a törvénytervezet hírére lemondott egész sor közgazdasági állásáról (Adria Biztosító Társaság, Bihari Helyiérdekű Vasút, Magyar Ipar- és Kereskedelmi Bank, Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű stb. igazgató tanácsosi, ill. elnöki tisztéről), s ezt az illető részvénytársaság igazgatóságához intézett levélben képviselői állásával való összeférhetlenséggel indokolta. Hangsúlyozta azonban, hogy elvileg az irányzat ellen van, és óva intette a többi közéleti férfiakat, hogy elhagyják közgazdasági állásaikat. – *Festetich Andor gróf*: a vidéki színészet felügyelője. L. többek közt A nagyváradai színügyi bizottság és Festetich gróf c., 1900., okt. 28-i cikket a Függelékben. – *Bertsey és a krajcáros lapok*: Bertsey György ipartestületi elnök, erőszakos, uralomvágyó figura. Bizonyára sok baja volt a krajcáros lapokkal. – *Bartha Miklós úr a kazárokkal*: Bartha Miklós (1848–1905) Kazár földön címmel erősen antiszemita könyvet írt a Galíciából a Felvidékre települt zsidókról, akiket kazároknak nevez. – *Szt. Antal kenyere*: 1. az azonos c., jan. 17-i cikket és jegyzetét. – B. A. L. E. K. (Cabinet Pimperlin): Operett három felv. Írta H. Raymund és P. Burani; ford. Rákosi Viktor és Makai Emil; zenéjét szerezte Hervé (Florimond Ronger). A cím rövidítés: Biztosítás Asszonyok Ledérsége Ellen Kölcsönösen. L. Ady B. A. L. E. K. c., febr. 1-i cikkét a Függelékben. – *vaudeville*: szatirikus daljáték, bohózat

Mj: PI I. 109.

358. *Mese*. Sz 1901. febr. 2. 6. – Hírek – a. e.

Aktualitását nem sikerült megtalálnunk.

Mj: UH 13., PI I.

359. *Orpheus a pokolban*. Sz 1901. febr. 6. 6. – Színház

Offenbachot Ady rendszerint Heinével együtt a legnagyobbak közt emlegeti, mint pl. Fedák Sári c. versében (1902. máj. 6.): „Körülte sír, suhogva, szállva, / Heinének s Offenbachnak árnya...” De rá vall az a mondat is, hogy „...erőszakosan kell kihántanunk magunkat az impressziókból...”

360. *Újságírói kamara*. Sz 1901. febr. 8. 4. – Hírek – a. e.

a két budapesti egyesület: Otthon Írók és Hírlapírók köre, mely 1891 óta létezik, és a Budapesti Újságíró Egyesület, melyet 1896-ban alapítottak. – *revolverzsurnaliszta*: az olyan álhírlapíró, aki egy kompromittáló cikk meg nem jelentetése ellenében nagyobb összegeket zsarol ki az érintettek-től.

Mj: PI I. 112.

361. *Gringoire és Parasztbecsület*. Sz 1901. febr. 9. 5. – Színház

Ady szerzőségét bizonyítja a Sz másnapi számában megjelent Gringoire c. kirokiverse, melyben éppen erre a verista Gringoire-felfogásra utal.

Gringoire: Théodore Banville vígjátéka 1 felv. Ford. a színlap szerint E. D. – *Nyárai Antal Gringoire-járól*: 1. a hozzá írt Gringoire c. verset. (AEÖV II. 69., 404.) – *Szép Galathea*: Suppé operettje

362. *Hétről hétre*. Sz 1901. febr. 10. 1–2. – Tárca

A marosvásárhelyi vérfürdőre is szükség volt: utalás a febr. 6-án Marosvásárhelyt lezajlott képviselőválasztások tragikus eseményeire. A kormánypárti és a függetlenségi párti választók összeverekedtek, majd a verkedésbe beavatkozó csendőrök ellen fordultak. A csendőrök a nép közé lőttek. Négy ember és egy gyerek meghalt, többen megsebesültek. L. a Hang c., ugyanaznap publikált satirikus dalt és a hozzáfűzött jegyzeteket (AEÖV II. 69., 404–405.). – *Sipos Árpád esete*: Sipos Árpád nagyváradi jogakadémiai tanárt agyszélhűdés érte 57 éves korában, másnap meghalt.

363. *A bölcső*. Sz 1901. febr. 14. 5–6. – Színház

A darab meséjét itt ugyanúgy hazugnak mondja, mint egy két nappal későbbi heti krónikájában, mely kétségtelen Ady-írás (Hétről hétre, febr. 17.).

A bölcső: színmű 3 felv. Írta Eugène Brieux; ford. Gábor Ignác. – *Schopenhauer igazsága*: ugyanezt a Schopenhauer-aforizmat megtaláljuk Biró Lajos Beszéd a teremtő szerelemről c. írásában, mely Bálványrombolók c. kötetében (1901. 79.) jelent meg. (Ady ez év nov. 5-én ír a kötetéről Egy cinikus ember meséi címmel a Sz-ban.) Biró fogalmazásában így hangzik: A szerelem a természet csel fogása minél tökéletesebb nemzedék teremtése céljából. Elképzelhető, hogy mindketten azonos forrásból és nem az eredeti Parergából merítették, erre vall Adynál az „egy világos magyar agyvelő értelmezésében” kitétel. Schopenhauer aforizmaí nagyon népszerűek voltak a kor sajtójában.

Mj: VT 306.

A Sz febr. 15-i számában (6.) feltehetően ugyancsak Ady számol be A bölcső második előadásáról. A darabot itt is szenzációnak mondja:

A bölcső

Brieux szenzációs darabja ma este is nagyon előkelő, szép közönséget vonzott. A mai közönségen azonban már meglátszott, hogy az újdonságot érdekesnek tartja csak, egyébnek nem. Mindegy. Mindenesetre fel kell jegyeznünk, hogy a nagyváradi színház az első a vidékiek között, mely-

ben ez a darab nem bukott meg. Dicséri ez a mi publikumunk nem közönséges intelligenciáját s a szereplők kiválóságát egyaránt. P. Adorján Berta mellett Szarvasi Sándornak még az első előadásnál is teljesebb sikere volt. Ma már megszabadult az elfogódottságtól, melyet ez a nagytehetségű színész csodálatosan nehezen tud levetkezni. Ma már nyílt színen is zúgott felé a taps. Balla és Bognár is a tegnapi jók voltak.

364. *A pók.* Sz 1901. febr. 16. 3. – Hírek – ae.

entomológia: rovartan – *solífuga:* ragadozó hengerpók – *Egy debreceni kerajcáros lap:* az Új Debreczeni Friss Újság megtámadta Sárosi Paula színésznőt, akinek az volt a „bűne”, hogy zsidó és színész nő léte re feleségül akarta őt venni Medve Miklós, egy debreceni dzsentri. (L. Zsidó és színész nő c., 1900. aug. 24-i cikket és jegyzetét.) A cikkből majdnem párbaj lett, mert a megtámadott lap szerkesztője, Harsányi Sándor provokálta Adyt. Az affért azonban sikerült békésen elintézni, a febr. 22-én a Sz-ben megjelent nyilatkozat szerint: „Az Ady Endre és Harsányi Sándor urak között felmerült ügy a lovagiasság szabályai szerint elintéztetett. Debrecen 1901. febr. 19. Dr. Weisz József, Bíró Lajos mint Ady Endre úr megbízottai, Máthé László, Löw József mint Harsányi Sándor úr megbízottai.”

Mj: UH 10., PI I. 113.

365. *Hétről bétre.* Sz 1901. febr. 17. 1–2. – Tárca

a... braganzai herceg elmegy a bíróság elé: Braganza Ferenc József portugál kir. herceg (Ferenc Ferdinánd apjának sógora), aki a neki pénz t kölcsönző és hamisított váltókkal őt becsapó ügynököket bíróság elé állította. A braganzai herceg egyébként a váradi Vilmos huszároknál szolgált. Róla írta Bíró Lajos Sárga liliom c. darabját. – *egy dragonyos főhadnagy ellopja az ezred kasszáját:* l. A főhadnagy esete c., jan. 16-i cikket és jegyzetét. – *Kitör a munkátlan emberek ezreiből a dűb:* febr. 15-én Budapesten a munkanélküliek tüntető körmenetet tartottak. A Lehel téren gyülekeztek és a Belvárosba vonultak. Forradalmi dalokat énekeltek, és kávéházi ablakokat törtek be. Károlyi Sándor palotájának ablakait is betörték. A lovasrendőrök kardlapokkal oszlatták szét a tömeget. – *Egy volt huszárhadnagyot rágal-mazás miatt jelent fel három buszártiszt:* egy hamisított kezes-alrással ellátott váltóért Hollán Ernő hadnagyot társai bepörölték. A katonai törvényszék felmentette, de megfosztották hadnagyi rangjától. Mire a hadnagy cikket írt az Egyetértésbe, melyben három barátját aposztrofálta becsületsértően. Az ellene indított sajtóperben is felmentették. – *Meghal egy koronás bohém:* Milán szerb király, aki már előzőleg lemondott fia, Sándor javára a szerb trónról. Bécsben halt meg, és kívánsága szerint Krusedolban temették el. Menye, Draga Masin nem engedte el Sándor királyt apja temetésére. – *A kenyér* témája ekkoriban versben is megjelenik nála *A kenyér* c., jan. 10-i versében. – *A bölcső:* l. a febr. 14-i cikket – *Makai Emil...paródiája:* nem sikerült megtalálnunk, mire gondol.

Mj: PI I. 114., Pp 62.

366. *Barbi Alice Nagyváradon*. Sz 1901. febr. 17. 6. – Hírek

A kis előzetes minden biztonnyal Ady írása. Ezt bizonyítja, hogy egy későbbi, a hangversenyéről írt jelzett kritikájában (Barbi Alice hangversenye. márc. 17.) ugyancsak elmondja, hogy hang nélkül is a dal Múzsája volna.

Barbi Alice (1861–1948): olasz énekesnő, Wolff-Stomersee báró, orosz nagykövet neje

367. *Nagy pózok*. Sz 1901. febr. 21. 5. – Napló

A téma tipikusan Adyé, aki minden hazugság, álság, pózolás esküdt ellensége volt, bár természetesen később rá is ráfogták, hogy pozór. De rá vallanak az olyan nyelvi alakok is, mint „áhitni”, vagy „folytathatnók”.

Mj: MI 22.

368. *Lopott vers*. Sz 1901. febr. 22. 3. – Hírek – ae.

[*] Eredetiben: szánta

Szomory Károly (Trautsch) (?–1899): költő, három kötete jelent meg. – *Krivány*: Krivány János, aradi pénztáros, aki nagy összegeket sikasztott az árvaszék pénztárából.

Mj: PI I. 118.

369. *Hétről hétre*. Sz 1901. febr. 24. 1–2. – Tárca

még kenyéret sem ennénk: L. Az ingyen kenyér ellen c., jan. 12-i cikket és jegyzetét. – *ülésezett a héten Nagyvárad egyetlen irodalmi körének választmány*: a Szigligeti Társaság választmányára febr. 21-én ülést tartott, melyen többek közt Cséplő Péter művének kiadási ügye szerepelt. Előkészítették továbbá a Szigligeti-emlékünnevet is márc. 24-én, melyre „Ady Endre rendes tagot költemény felolvasására kéri fel”.

370. *Gésák*. Sz 1901. febr. 24. 8. – Színház

A kritikát Ady írta. Ő volt az, aki „egy-két évvel ezelőtt platonikus lelkesedésében a világ legszebb két szemének nevezte” Kállay Lujza szemét, és pedig A hétről c., 1899. máj. 13-i cikkében.

Gésák: l. a Jubileumi előadás c., 1899. febr. 23-i cikk jegyzetét.

Az előző napi előadásról kevesebb lelkesedéssel írt, minden bizonynyal ugyancsak Ady, a Sz febr. 23-i számában (5.):

A Gésák

A Gésák beharangozója s gyöngye az új táncoperett-korszaknak. Az előadásról bajos beszámolni, annyi bizonyos, hogy ennek a darabnak a

repríze a legháládatlanabb dolog. Olyan ismerős minden melódiája, s minden egyes nézőt külön-külön kell kiszabadítani a régi impressziók hatása alól. El kell azonban ismernünk, hogy a mai reprízt sok áldozattal, ambícióval s meglehetősen sikerrel csinálta meg a színházi direktció. A szereplők jó része sikerrel működött közre, hogy a darabot újból élvezhessük. B. Csik Irén elragadó szép Mímóza volt. Ruhái feltűnést keltenek, Orley Flóra Rolly-Pollyja egyike a művésznő határozottan művészi értékű mesteri alakításainak. Egy-egy táncát vagy énekszámát többször meg kellett ismételnie. Papagáj-kupléja frappáns hatású volt. Lányi Edit is – mint a nőszereplők mindegyike – mint francia leány elsősorban fényes toalettjeivel hatott. Ma énekszámait zajosan megtapsolták. Nyárai érdekesen járt az ő Vuncsijával. Kedvetlen volt nagyon és kelleetlen is. Csak a hibáit látták s a visszatetszést keltő túlzásait.

A páholyok s földszint hidegen maradtak. Még a karzat sem tapsolta úgy kedvencét, mint mások szokta. Ezt azért kellett ilyen őszintén elmondanunk, hogy ezt az igazi művészbembert kijózanítsuk a bohóc hatások imádásából. Bérczi ügyes (Imári márki). Kisebb szerepekben Pintér, Fűredy és Gáthy váltak ki. A női kar lehetetlen rossz. A táncok ügyetlenek. De a ruhák s díszletek elismerésre méltóan megfelelőek. Holnap (Rolly-Polly) szerepét Forrai Ferike játssza, s a darab biztosan ismét telt házat fog vonzani.

371. *Aki halála óráját tudja.* Sz 1901. febr. 26. 4. – Hírek

Hasonló témát dolgozott fel már régebben is Ady Az élő sírja c., 1900. máj. 30-i cikkében. A kis íráson egyébként is görögkeleti pópához nem illő Károli-bibliás hang vonul végig (lelkipásztor, gyülekezet stb.), ami Ady szerzőségét bizonyítja.

372. *Hétről hétre.* Sz 1901. márc. 3. 1–2. – Tárca – Dyb.

Gerő Ármin kinevezése: nagy esemény volt, hogy a főispán Gerő Ármin személyében zsidót nevezett ki főkapitánynak. A kinevezés – Hegedűs Nándor szerint – Schlauch Lőrinc püspök kívánságára is történt. – *Draga királyasszony:* 1. a Hétről hétre c., 1900. júl. 29-i cikk jegyzetét. – *bonatynskáink össze- vagy össze nem férhetősége:* ekkor tárgyalta a képviselőház az összeférhetetlenségi törvényt. L. Hétről hétre c., febr. 2.-i cikkét és jegyzetét. – *Kiss Dávid:* trafikos, függetlenségi várostatya. Trafikjában jöttek össze a helyi pletykák. – *Waldensee:* 1. A japánok c., 1900. szept. 5-i cikket és jegyzetét. – *kis kivégzés:* márc. 1-i hírügynökségi jelentés szerint Kínában kivégezték Jüh Sziént, egy kínai fölkelő vezért. – *madame sans gêne:* szókimondó asszonyság; utalás Sardou azonos c. darabjára. – *Fedák-tánc:* az atléták bálján, melyről Ady márc. 5-én írt beszámolót (1. a Függelékben), Fedák Sári táncolt. – *Jelinek Géza:* városházi számvevő – *Mikádó:* 1. Ady azonos c. cikkét a Függelékben. – *Perotti tragikus halála:* 1. a Perotti Gyula meghalt c., márc. 1-i cikket a Függelékben.

373. *Cyrano de Bergerac Debrecenben*. Sz 1901. márc. 5. 6–7. – Színház

Azonos c., febr. 28-i hír szerint a debreceni előadásra a „nagyvárad i sajtó munkásai közül is többen átmennek Debrecenbe”. A Sz-tól minden bizonnyal a volt debreceni színházi kritikus, Ady ment.

374. *Meleg tájon*. Sz 1901. márc. 8. 6. – Irodalom – ae.

Tompa Kálmánról nem emlékezik meg az irodalomtörténet. Színész volt és költő, színdarabot is írt.

375. *Hétről hétre*. Sz 1901. márc. 10. 1–2. – Tárca

[*] Eredetiben: mikor nem

Sipos Orbán...joggal csömörölbetett meg...: Sipos Orbán, Bihar megyei királyi tanfelügyelő, a Szigligeti Társaság elnöke – *Négy-öt éve lebet*: Ady valószínűleg téved. 1898-ban vehetett részt a budapesti márciusi ünnepségen, mikor egyetemi beiratkozása céljából tartózkodott a fővárosban, tehát csak három évvel a cikk megírása előtt. – *Kerepesi út*: a mai Rákóczi út – *munkás marseillaise*: a Marseillaise a munkásmozgalomban sokáig harci indulóként szerepelt. Nálunk Csizmadia Sándor versére énekelték. – *Vilmos császár esete*: 1901. márc. 7-én Brémában egy Dietrich Wieland nevű munkás merényletet követett el a császár ellen. Mikor az a városi tanács épületéből a vasútállomásra hajtatott, vasdarabot dobott feléje. A sérülés jelentéktelen volt. A lapok arról adtak hírt, hogy a merénylőnek a börtönben epileptikus rohamai voltak. – *Waldersee pacifikációja*: 1. A japánok c. 1900. szept. 5-i cikket és jegyzetét. – *Debrecenben egy református papot... szám- adásra akartak vonni*: nem találtuk meg, kiről van szó.

Mj: PI I. 119.

376. *Színházi levél*. Sz 1901. márc. 13. 5. – Színház

A színházi levelet minden bizonnyal Ady írta. Csak a színházi kritikus ismerhette ilyen alaposan a színész szerepeit és emberi tulajdonságait. Bognárt egyébként színházi kritikáiban is mindig elismeréssel említi. Stílus jelek is Adyra árulkodnak, így: a „nagy idea”, „félistenkedő”, „művészember” stb.

A cigány: Szigligeti Ede népszínműve – *Marozsán Bogdán*: a Szabin nők elrablása egyik szereplője – *Jáfét tízenként felesége*: Victor Roger operettje, 1. Ady azonos c. cikkét a Függelékben (1900. nov. 18.).

Mj: VT 309.

377. *Egy pap és egy eklézsia*. Sz 1901. márc. 14. 4. – Hírek – ae.

unitus: egyesített görögkeleti és római katolikus, azaz görög katolikus.

A további fejleményekről Ady a Sz márc. 29-i számában számol be az alábbiakban:

Nebezen épülő templom

Hosszasan írtunk az érmindszenti esetről. A hazafias oláh ajkú görög katolikusok papja, Papp Gyula adományokat gyűjtött a Vörösmarty szobrára. E tettéért durva támadásban részesítette az oláh túlzó sajtó, sőt felszólította az oláh közönséget, hogy tagadja meg támogatását az érmindszenti görög katolikusoktól, kik évek óta küszködnek, hogy rozszant fatemplomuk helyett új templomot építsenek. A hívek nagyon szegények. Egy fővárosi lap már gyűjtött csekélyebb összeget a templomépítés céljaira, de ez alig az alapra elegendő. A magyar társadalom hazafias dolgot művel, ha az érmindszenti magyar érzésű görög katolikusokat támogatja. Esetleges adományok Papp Gyula g. kat. lelkész címére küldendők Érmindszentre, de szívesen közvetíti a hazafias adakozásokat a Szabadság szerkesztősége is.

Máj. 3-án Az érmindszentiek temploma c. hírben közli a Sz, hogy „Az érmindszenti hazafias gör. katolikusok templomépítése tárgyában elhangzott szavaink visszhangra találtak”, és közli egy budapesti lap cikkét, mely magáévá tette az adományok gyűjtését erre a célra. Hozzáteszi még, hogy „az adományokat mi is szívesen közvetítjük”.

378. *Védők asztala.* Sz 1901. márc. 15. 6. – Törvénykezés – Dyb.

[*] Eredetiben: kézírására

A kis karcolat azt mutatja, hogy a törvényszéki rovatnak is gyakran Ady volt a gazdája.

a törvényszéki palota balesete: az újonnan épített törvényszéki palotában éjszaka lezuhant egy gerenda, és az épület nagy része használhatatlanná vált.

379. *Színészetünk veszedelme.* Sz 1901. márc. 16. 5–6. – Színház

[*] Eredetiben: Képtelenül

Az összegező cikket csak az állandó színikritikus, tehát Ady írhatta. De Ady stílusról fordulatait is viszontlátjuk benne.

Egy elkeserített, csalódott jubileumra hivatkozik: nem tudjuk, mire gondol.

380. *Hétről hétre.* Sz 1901. márc. 17. 1–2. – Tárca – Dyb.

[*] Eredetiben: napok

Tiszta István gr. felolvasása: A vallás és a modern élet címmel tartott felolvasást a budapesti Református Ifjúsági Egylet estjén. Előadásában a

felekezeti összefogást hirdette a materializmus ellen. Azt hangoztatta, hogy a tudományos kutatásnak a keresztyén vallás lényegéhez kell vezetni. – *Búcsúzott egy kis énekesnő*: Forrai Ferike – *Barbi Alice*: l. Barbi Alice Nagyváradon c., febr. 17-i és Barbi Alice hangversenye c., márc. 17-i cikkeket.

Mj: PI I. 121.

381. *Barbi Alice hangversenye*. Sz 1901. márc. 17. 9. – Művészet – ae.

Barbi Alice: l. a Barbi Alice Nagyváradon c., febr. 17-i cikket és jegyzetét. – *Tarnay Alajos* (1870–1933): zeneszerző

382. *Egy elírt téma*. Sz 1901. márc. 20. 4. – Hírek – ae.

[*] Eredetiben: hozzá

Kóbor Tamás (1867–1942): publicista, naturalista elbeszélő. Ő írt cikket *Küryáda* címmel A Hét márc. 17-i számában, Semper álnéven. – *Pierre Loti* (Julien Viaud) (1850–1923): francia tengerésztiszt, egzotikus vidékeken játszó régények írója.

383. *Hétről bétre*. Sz 1901. márc. 24. 1–2. – Tárca

Ivor báró: Kaas Ivor (1842–1910): publicista, előbb a Hazánk, majd az Apponyi-féle Nemzeti Újság és a Budapesti Hírlap vezércikkírója. Drámát is írt. – *megírta a maga kis levelét*: A Hazánk 1901. márc. 23-i száma közölte Kaas Ivor levelét, melyben többek közt azt írja, hogy a legfőbb veszedelem a korlátlan államhatalom és az anarchia. Ezek ellen csak a vallás segíthet. Helyes volt tehát, hogy az egyetemi hallgatók márc. 15-én visszahelyezték a keresztet az egyetemi tantermekbe. Dicséri erkölcsi bátorságukat. – *Tóth, az öreg*: Tóth József, a Nemzeti Színház pénztárosa sikkasztott, majd öngyilkos lett. – *Janovics Jenő* (1872–1944): a kolozsvári színház igazgatója, esztétikai és színháztörténeti cikkeket is írt. – *kövérke amerikai miss*: Miss Mary Halton angol énekesnő 1901. március utolsó napjaiban kétszer lépett fel Nagyváradon. (L. a Mary Halton második estéje c., márc. 24-i szignálatlan cikket a Függelékben. L. még a Hétről hétre c., ápr. 28-i cikk második részét, valamint a Halton Nagyváradon c. verset és a hozzáfűzött jegyzeteket (AEÖV II. 77., 414.).

384. *Aki a feleségétől fél*. Sz 1901. márc. 28. 5. – Hírek

A történet hőse, mint ez márc. 31-i heti krónikájából kiderül, Nyárai Antal. Ugyanezzel az utalással bizonyítható Ady szerzősége is.

385. *Batiz falvy Gizella.* Sz 1901. márc. 28. 5–6. – Hírek – (ae.)

mi voltunk ez évben a legszigorúbb kritikuskai: a célzás főleg Adyknak A dolovai nábob leánya c., jan. 23-i kritikájára vonatkozik, melynek következtében a színésznő felbontotta szerződését a nagyváradi színházzal. L. az idézett cikk jegyzetét.

386. *Hétről hétre.* Sz 1901. márc. 31. 7–8. – Hírek

irodalmi társaságunk idei elnöki megnyitó beszéde: márc. 24-én tartotta a Szigligeti Társaság Szigligeti ünnepségét abból az alkalomból, hogy márc. 18-án volt Szigligeti születésnapja, és 10 éves lett a Szigligeti Társaság. Ezen Rádl Ödön mondta a megnyitó beszédet. Úgy érzi, hogy új áramlat mutatkozik „a közéletben, a szellemi világban, sőt az egyéni életnézésben is”, mely Szigligeti eszményeit valósítja meg. Ezek pedig: a romantizmus, az erős fajszeretet és a nemzeti géniusz iránti feltétlen hódolat. Úgy érzi, hogy a 20. század elején „nagy intellektuális átalakulás küszöbén áll az emberiség, melynek hatása kiterjed a közélet minden ágazatára, a tudományos és szépirodalomra, a kor bölcséleti fel fogására, az egyén gondolat- és érzelmvilágára”. Az államéletben kísérleteznek az irányban, hogy „az állam érdekeit miként lehetne összeegyeztetni az osztályérdekkel, a közszabadsággal és az egyén jelentőségével, érvényesülhetőségével az államban”. „A tudomány már itt-ott mintha engedményeket tenne a szigorú pozitívizmussal rovasára.” Kezdi belátni, hogy „nem lehet mindent az anyagból lekövetkeztetni”, „hogy van egy határ, ahol a megismerhetetlen, a természetfölötti kezdődik”. „A kor bölcselkedése és világgelfogása sem oly realisztikus ma már, mint p. o. a múlt század utolsó tizedeiben.”

Ennek az átalakulási folyamatnak a hatása elsősorban „a szépirodalom és művészetben jelentkezik. Bizonyossága annak azok a kegyeletes ünnepségek, melyekkel nemzeti nagyjaink emlékét ünneplik, és „az az egyöntetű eljárás kritika, sajtó, közönség részéről, mely az idegen ízlés és az irodalmi léhaságok ellen tör, és ma már kategorikusan követeli az irodalom magyarságát – aminek közvetlen eredménye a Herczeg Ocskay brigadérosa és annak fenomenális hatása”. Büszkén hirdeti, hogy ennek az átalakulási folyamatnak előkészítésében a Szigligeti Társaságnak milyen nagy szerepe van, mely „mikor mindenki verista, naturalista, analitikus és kozmopolita akart lenni, mert ez volt a divat – híven ragaszkodott az igazi költészet ősforrásához”. – *Tavaly megtettük:* L. a fiatalok c., 1900. márc. 29-i cikket és jegyzetét. – *egyetemi keresztbeccsek:* a budapesti tudományegyetem központi épületét bezárták, mert klerikális diákok kifüggesztették a tanteremben a keresztet. Ez ellen márc. 19-én az ifjúság nagy része tiltakozott. Tisza István is a tüntetőknek adott igazat. Wlassics kultusz-miniszter eltávolította a keresztet, de a klerikális diákok újra kifüggesztették. – *Sternberg úr:* Alexander Sternberg (Ungern S. báró) (1806–1868): német regényíró, homoszexuális regényeiről volt híres. – *egy fenséges úr:* Philipp Eulenberg hercegnek ekkoriban nagy port vert fel homoszexuális botránya. – *Fugyi:* Fugyi, Bihar megyei kisközség küldöttsége Beöthy László főispánnál járt. Elpanaszolták a nép nyomorát, hogy 134 háromnemzetiségű

tankötelesre egyetlen tanító jut, és az erkölcstelenség veszedelme is fenyeget a nép között. – *egy nagyszalontai napszámos...családi tragédiája*: egy házasságtörő nő nővére házában időzött a szeretőjével. A férj felgyújtotta a ház melletti szénaboglyát: „hadd szeretkezzenek világosságban”. A ház kigyulladt, és a szeretők ott égtek. A bírósági tárgyaláson a vádlott ellen az ügyészség eljettette a vádat, s a törvényszék megszüntette az eljárást.

Mj: PI I. 124.

387. *Hétről hétre*. Sz 1901. ápr. 7. 1–2. – Tárca

[*] Eredetiben: gyógyítást

[**] Eredetiben: egységes

A nagy szláv birodalom...vonaglik a harcban: Oroszországban a Narodnaja Volja forradalmi bizottsága halálra ítélte a cárt. Egy év múlva szándékoztak az ítéletet végrehajtani, ha addig nem ad alkotmányt. Még három államférfit ítéltek halálra. – *Csudás dolgokat beszélnek az oláhok kis fővárosából*: a román parlamentben drasztikus takarékosági intézkedéseket vezettek be, többek közt elbocsátottak majdnem 3000 tisztviselőt. – *új főkapitány*: Gerő Ármin. L. a Hétről hétre c., márc. 3-i cikket és jegyzetét. Azért figyelmezteti itt Ady, mert retrográd ízű rendelettel akarta rendezni a rikkancskérdést.

388. *Húsvét*. Sz 1901. ápr. 7. 6. – Hírek – ac.

a Rajna-parti vérnapok: az inkvizíció idején, a 16. században rendezett zsidó pogromok.

Mj: PI I. 126., Pi (R) 44.

389. *A színbáz ünnepe*. Sz 1901. ápr. 10. 6–7. – Színház

A színházi beszámoló színességén kívül Ady mellett szólnak az olyan nyelvi fordulatok is, mint „nevezhetnők”, „helyrehozhatlan”, „definiálhatlan” vagy a „messiási”, „talentumos” stb. jelzők.

Ingyenélők: 3 felv. népszínmű. Írta Vidor Pál; zenéjét szerezte Szentirmai Elemér és Serly Lajos.

390. *Lili*. 1901. ápr. 11. 5–6. – Színház

Már Debrecenben, a darab ottani bemutatója (1899. okt.) után verset írt Ady Lili asszonyról címmel (AEÖV I. 152., 450.) A lelkes, költői sorok különösen az első két bekezdésben félreismerhetetlenül Adyt idézik. „Lili, óh te már sokadszor csinálsz himnusz-író poétát öreges és epés kritikusokból.”

Lili: operett 3 felv. Szövegét Maurice Hennequin és Albert Millaud írta; ford. Evva Lajos és Fái J. Béla; zenéjét R. F. Hervé szerezte. – *Saint Hypothèse*: az operett egyik szereplője

Mj: VT 312.

391. *Hétről hétre*. Sz 1901. ápr. 14. 5. – Hírek

Karger: városvégi vendéglő a vasúti pályaudvar mentén fekvő szőlőhegyek alatt. – A „*fiatalok*” *szörnyen készültek először*: a társaság fiataljai elégedetlenek voltak azzal, hogy a tisztségviselők közt alig van hivatásos író. Fehér Dezső ugyanaznap íráscéljában is megtámadta a Szigligeti Társaságot a NN-ban. Az ápr. 14-én tartott közgyűlésre pedig palotaforradalmat szerveztek az írók, amely azonban békésen végződött. Az erről szóló beszámolót (Sz 1901. ápr. 16. 3-4.), mert minden valószínűség szerint ezt is Ady írta, alább adjuk. – *a vezető daruk históriája*: nem tudjuk, mire vonatkozik.

A Szigligeti Társaság közgyűlése

A Szigligeti Társaság közgyűlése is elmúlt.

Elmúlt pedig – s ezt örömmel regisztráljuk – elég békésen, szépen, azt a reményt kelte mindnyájunkban, hogy az irodalom mezeje mégiscsak az a tér lesz valóban, hol szeretettel, közös rokonszenvvel találkoznak az irodalom, szellemi munka művelői és becsüloi.

Mert való, hogy vidéken, a mi társadalmi furcsaságaink mellett, nem lehet tisztán irodalmi társaságot összehozni. Okvetlenül a társadalom kiváló, vezető alakjainak támogatására van szükség.

Maga Rádi Ödön kifejtette ezt már több ízben. Legutóbb a választmányi és a tegnapi közgyűlésen is.

Ami hibáztat[hat]ó: az a professzionátus író és hírlapíró emberek negligálása. Való, hogy ez méltó ok a negligáltak panaszkodására. Az is, hogy olyanok kedvéért történt sok esetben az a mellőztetés, akik valójában talán megbecsülni sem tudják a szellemi munkát.

Örvedetes dolog, hogy ezeket a panaszokat tegnap csaknem az összes jelen voltak jogosaknak ismerték el. Ígéret történt az orvoslásokra is. Mi ezekben az ígéretekből bízunk.

Ami az irodalmi társaság működését illeti, hát bizony az nem túl gazdag eredményekben. Ám mindenképpen szükséges helyet töltött be a társaság Nagyvárad életében, s csekély anyagi eszközei mellett az elért kevés siker is tiszteletre méltó. Ha az író emberek érthető duzzogása elmúlik, a siker bizonyára sokkal különb lesz.

A tegnapi közgyűlésnek nagy és jelentős érdekességet kölcsönözött, hogy azon Tisza Kálmán, körünkben időzött generálisunk, a társaság alapító tagja is megjelent fiával, Tisza István gróffal együtt.

Tizenegy órakor, a városház tanácstermében volt a közgyűlés. Pontban tizenegy órakor érkezett meg Tisza Kálmán, kit a szép számmal

összegyűlt társasági tagok belépésekor lelkes éljenzéssel fogadtak. Kíséretében Hlatky Endre, Hoványi Géza dr. s Hegyesi Márton voltak. A generálist Rádl elnök üdvözölte, s mindjárt meg is nyitotta a közgyűlést.

A társulat tagjai közül ott voltak:

Sipos Orbán alelnök, Winkler Lajos titkár, Radó Ignác dr., Hlatky Endre, Hegyesi Márton, Hoványi Géza, Hajós Izsó, dr. Berkovics Ferenc, dr. Adorján Ármin, dr. Várady Zsigmond, dr. Bulyovszky József, dr. Várnay Ferenc, dr. Edelmann Menyhért, Fehér Dezső, Sarkady Lajos dr., Halász Lajos, Széchenyi Jenő, Marton Manó, Papp János, Márkus László dr., Ady Endre, Konrád Márk dr., Krüger Aladár, Kovács S. János, Gábel Jakab, Márkus János, Sas Ede, Huzella Gyula, Géczy István, Szombathy István dr. stb.

Winkler Lajos olvasta föl először a főtítkári évi jelentést, melyet Bodor Károly csinált meg nagyon röviden.

A jelentést szó nélkül tudomásul vették.

Hasonlóképpen a számvizsgáló bizottság jelentését is, melyet Csák Máté elnök, Huzella Gyula és Géczy István írtak alá az évi jelentéseket összefoglaló s minden tagnak megküldött füzetben.

A mérlegszámla és költségelőirányzat sem provokált felszólalást. Csak az elhalálozás folytán megüresedett két választmányi állás betöltése hozott egy kis meglepetést.

A választmány – mint már megírtuk – Radó Ignác dr.-t, kinek publicisztikai működését olvasóink is ismerik, s aki a nagyváradi képtárlat rendezésével igazán nagy érdemeket szerzett s Bulyovszky József dr.-t, Nagyvárad városának a társulat iránt mindig érdeklődő polgármesterét ajánlotta megválasztásra.

Edelmann Menyhért dr. kifogást tett – élénk helyeslések közt – a választmány ajánlasi joga ellen, s kérte a választás elrendelését.

Rádl Ödön elnök – kijelentve, hogy az ajánlás joga a választmányt megilleti – a szavazást elrendelte.

A szavazás eredményeképpen beadtak összesen 36 szavazatot, mindkét állásra egyszerre szavazva.

Választmányi tagok lettek:

Radó Ignác dr. az összes 36 szavazattal,
Bulyovszky József dr. 28 szavazattal. Biró Lajos kapott még 8 szavazatot.

Az eredményt megéljenzték.

A közgyűlés legérdekesebb epizódja most következett. Várady Zsigmond dr. kért szót az esetleges indítványok pontjánál. – Arra az elégtelenségre mutatott rá, mely a társaság író tagjainál, kivált újabban jelentkezik. Ők, nagyon helyesen, elállottak attól, hogy ennek az elégtelenségnek itt is kifejezést adjanak. De szükséges, hogy az elégtelenség okával leszámoljunk. Az ok megvan és jogos is. A professzionátus író és hírlapíró tagoknak semmi részt nem adnak a társaság irányításában. Újólag és ismételtén ajánlja: adjanak a társaságnak demokratikusabb szervezetet.

Indítványozza egy öttagú, nagyobb részben író emberekből álló állandó bizottság választását, mely a választmány mellett mint indítvány-

tevő faktor működnek. Ilyen irányban kérné az alapszabályok megváltoztatását is.

Márkus László dr. ellenzi az indítványt, Hlatky Endre sem tartja ilyen formában elfogadhatónak. Rádl Ödön elnök az alapszabályokkal össze nem férőnek tartja Várady dr. indítványát.

Fehér Dezső kért ekkor szót, mint az elégtelenség állítólagos szírtója. Ő sem fogadja el ugyan a Várady dr. indítványát, de állítja, hogy az író emberek okkal elégtelének. Szellemes hasonlattal mondott ítéletet a fölött az anomália fölött, hogy irodalmi társaságba írókat nem fogadnak be. Utalt a saját esetére, mikor a választmány jelölése dacára ő elbukott Hoványi Géza dr.-ral szemben, akinek nagy érdemeit tiszteli, de szerénytelenség nélkül állíthatja, hogy neki, mint hivatásos írónak, mellette egy kis elsőbbsége van. Nem sérti az egész dolog, de bosszanthat minden író embert.

Rádl Ödön eljenzések között elmondott rövid talpraesett beszéddel simította el az ellentéteket, mire Várady dr. is visszavonta indítványát. Békés, derűs hangulatban ért véget az ülés.

Nem tartozik a beszámolóhoz, de kötelességünk pár szót szólni a társaság nagyérdemű elnökéről, Rádl Ödönről, erről a mi igazán nagy emberünkről, e valódi literary gentlemanról. Meg nem becsülhető áldozathozással, lelkesedéssel munkálkodik a társaság nagy céljain. Az ő egyénisége, gondolkodása, tudása dísz és súlyt ad irodalmi társaságunknak, melynek minden tagja, a legrevolucionálisabbnak kikiáltott is a legnagyobb tiszteletet érzi iránta. Az ő egyénisége biztosíték, hogy fejlődni, nőni fog a még most csak küzdő társaság. Hogy pedig fejlődjék, nőjjen s vezető szerepre jusson, senki sem kívánja forróbban és őszintébben minálunk.

392. *Elfelejtett affér.* Sz 1901. ápr. 17. 3. – Hírek – ae.

[*] Eredetiben: fejfáját

A Hét ápr. 7-i számában a Heti posta rovatban közlik, hogy Juhász Sándornak a Magyar Szó nagypénteki számában megjelent verse Kiss József Krisztus c. versének „elannektálása”. A következő számban Juhász Sándor azt válaszolta, hogy a verset 3 éve írta, Kiss József versét nem ismerte, és egy akkor hallott prédikációból merítette a gondolatait.

Kapott Kiss József egy olyan választ...: a Magyar Szó ápr. 10-i számában nemcsak Rákosi Jenő tekintélyével döntik meg a plágium vádját, hanem még gúnyolódnak is. Közölnek egy satirikus írást, mely szerint „Krisztus, Pilátus, virágillat, álom, levelek hullása” mind Kiss József szabadalma. A szabadalom védjegyeként pedig odarajzolnak egy Dávid-csillagot, mintegy Kiss József zsidó származásának kigúnyolására. – *múlt nyáron, itt Nagyváradon, joggal hánytuk a szemére, hogy lapjával új klikket csinált:* Nem tudjuk, milyen cikkekre utal. – *Otthon Kör:* Otthon Írók és Hírlapírók Köre

Mj: PI I. 127.

393. *Egy csók.* Sz 1901. ápr. 18. 3. – Hírek – ac.

a norvég félisten: Ibsen – *Másutt trunk a dologról bőven:* A Sz aznapi számában (2–3.), bizonyára ugyancsak Ady tollából, a következő beszámoló jelent meg:

A botosispán bosszúja

– Esküdszéki tárgyalás –

Amolyan botosispán-féle volt a Kenyeres Artúr pénzeshalmi tanyáján a fiatal Stein Sándor. Az apja is ispánkodott: ő maga is odahagyta már az első reálosztályt s munkafelügyelősködött itt is, ott is.

Kenyereshez egy nagyváradai közvetítő intézet juttatta a múlt év május havában. A szorgos, nyári munkaidő alatt elég szorgalmasan végezte is a dolgát a fiatal Stein gyerek. De úgy augusztus havában már összetűzésesei voltak rossz természetűnek ismert gazdájával, aki mindenképpen meg akart szabadulni most már Steintől. Fel is mondott neki.

Stein augusztus 20-án tíz forintot kért a gazdájától. Bejött Nagyváradra alkalmazást keresni. Állást azonban nem kapott. Nagyon elkeseredetten tért vissza.

Bement gazdájához és kérte, hogy számoljanak le.

Kenyeres megcsinálta a leszámolást, mely szerint Stein köteles neki még visszafizetni 1 frt. 35 krt.

Ez az eredmény még jobban elkeserítette a kis Steint. Kérte Kenyeres-t, hogy adja ki neki fizetés nélkül a szolgálati bizonyítványát és a ruháját.

Kenyeres durván válaszolt, sőt – állítólag – meg is ütötte Steint, aki bement B.-Újfaluba, s ott revolvért vásárolt és tíz darab töltényt.

Másnap visszament a Kenyeres tanyájára. Az úton próbálgatta a revolverrel való bánást. Éjszakára a Kenyeres kocsisánál halt meg. Másnap Kenyeres elutazott, ezalatt Stein a Kenyeres feleségétől kikérte a ruháját, s elvitte B.-Újfaluba. Másnap visszajött ismét, de már nagyon elkeseredetten.

Bement a volt gazdája szobájába. Újra kérte a szolgálati bizonyítványát.

Kenyeres dühbe jött. Megragadta, kidobta. – Künn pedig követte, hogy vajon elhagyja-e a tanyát. Úgy hetven lépésre a háztól, egy szénakazal mellett Stein előkapta a revolvérét, s háromszor rálőtt volt gazdájára, kit az első lövés fején, a második a vállán, a harmadik pedig a kezezején talált. Kenyeres csak hosszas betegség után gyógyult fel a súlyos sérülésekből.

Ez ügyben már egy ízben volt kitérve tárgyalás, de a vádlott nem jelenvén meg, el kellett azt halasztani. És épp ezért Steint a mai tárgyalásra a csendőrséggel rendelte elővezetni a törvénszéki.

Ma reggel jött a csendőrség távirata, hogy Stein *megszökött*. Már azt hitték, hogy elmarad a bűnügyben mára kitűzött esküdszéki tárgyalás, mikor a kis Stein előállott és jelentkezett Millye elnöknél.

Kis, zömök, fekete képű, tizennyolc éves gyerek Stein Sándor.

A sértett, Kenyeres Artúr, elég antipatikus alak. A hallgatóság helyén ült a vádlott apja, egy becsületes képű, falusi bácsi.

Az esküdteket kisorsolták. Milye Gyula táblabíró ez alkalommal is az elnök, Fassie és Grám szavazóbírák. A vádhatóságot Korn Lajos, a nagyváradi ügyész karnak ez a kiváló tagja képviselte. Védő: Sonnenfeld Zsigmond dr.

A kis Stein őszintén bevallott mindent. Nagyon el volt keseredve, nem tudta, hogy mit cselekszik.

Kenyeres nem kívánta a megbüntetését. A tanúk egybehangzóan vallottak. A törvényszék asztalkáján állott a rozsdás revolver, melyről ma egy szakértő azt állította, hogy életet kioltani vele lehetetlenség.

Korn alügyész alapos vádbeszédében ismertette a bűnügyet. Reflexiókat fűzött a kisgazda és alkalmazottja közti viszonyhoz. Bebizonyítottak látja a Stein nagy bűnösségét, s kérte az esküdteket, hogy verdiktjükkel mondják ki a bűnöst.

A védő röviden beszélt, a beszédre az ügyész replikázott. Közben a védő kérésére a törvényszék egy mellékkérdést fűzött a bűnösség kérdéséhez, mely a *beszámíthatatlanságra* alapította védelmét.

Az esküdtek *egyhangúlag bűnösnek* mondták ki a kis Steint, s megállapították a *beszámíthatóságot* is.

E verdikt alapján a törvényszék Stein Sándort *egy évi és három havi börtönre* ítélte.

Az ügyész indítványára, bár a védő semmisségi panasszal élt, a törvényszék a Stein *vizsgálati fogságba* helyezését is elrendelte. A kis Stein elbúcsúzkodott az édesapjától. Azután nagy szomorúan ballagott el a szuronyos börtönörrel. Azt a tizenöt hónapot már nem szedik le róla.

394. *Vissza: a trónokra.* Sz 1901. ápr. 20. 1. – vezércikk – A. E. *amaz új római imperátor a németek birodalmában: II. Vilmos császár*

395. *Ocskay brigadéros.* Sz 1901. ápr. 20. 5–6. – Színház

A rossz előadásról szóló lesújtó véleményt visszhangozza Ady heti krónikája is (Hétről hétre, ápr. 21.), és rá vall Herczegnek az a minősítése is, hogy „a színpad raffinált, *modern mestere*”.

megkapták olvasóink ismertetését a vonal alatt: a Sz ápr. 17-i számában Herczeg Ferenc írt saját darabjáról.

Mj: VT 312.

Visszatér a darab negyedik előadására is, feltehetően ugyancsak Ady, a Sz ápr. 23-i számában (6.):

Ocskay brigadéros

Hétfőn este negyedszer szólott Jávorka Ádám prologja az ezerszemű césárhoz, és negyedszer indult Ocskay Németújvárra. Közönség a hétfő

és a rossz előadás ellenére is szép számmal volt. Az előadás legfőbb érdekessége különben Kürti Margitnak, egy nagy tehetségű nagyváradi származású művésznőnek a fellépése volt, aki Dili szerepét játszotta. Kürti Margit, aki csak a múlt évben került ki a színiiskolából, kedves ismerőse már a nagyváradi közönségnek, amelynek többször volt már alkalma meggyőződést szereznie ragyogó talentumáról. Ma is már belépésekor zajos tapsok üdvözlték a fiatal művésznőt, aki meg is felelt minden várakozásnak. Gyönyörű, zengő hangja, kitöréseinek drámai ereje – csekély lámpaláza mellett is – nagy hatást tett. Pompás cigányszépsége nem maradt észrevétlenül.

Szerződtetése – ha igaz a hír, hogy szerződtetési szándékkal léptette fel Somogyi – határozott nyereség volna. A mai est krónikájának teljességéhez tartozik annak megemlézése is, hogy a fiatal művésznőt *láttható* rosszakarattal fogadták – nagyváradi kollégái: E. Kovács Mariska és Szohner Olga.

396. *Hétről hétre*. Sz 1901. ápr. 21. 5–6. – Hírek

Irodalmi afférokkal kezdődött a hét: 1. az ápr. 14-i Hétről hétre jegyzetében a Szigligeti Társaság közgyűlése c. cikket. – *a generális jelenléte*: Tisza Kálmán is jelen volt a közgyűlésen. – L. uo. – *a kaszinói beszéd*: Tisza Kálmán mint a Bihar megyei Nemzeti Kaszinó elnöke ápr. 15-én megnyitotta a kaszinó közgyűlését, és többek közt a következőket mondta: „Nem tagadom, nagy örömet szerzett nekem az, hogy midőn – mint mondani szokták – a hatalom polcáról leléptem, e kaszinó elnökül megválasztott. Súlyosan nehezedik rám azonban most már elfoglalni egy olyan helyet, ahol a köteleességeket helyettem másnak kell betöltenie. Nem jelentem be lemondásomat, mert nem akarok nevetséges színben feltűnni, de ha a kaszinó tagjai egykor saját nagylelkűségükből felmentenének, és az elnökséget átruháznák arra, aki azt tényleg maga is viseli, köszönettel fogom venni.” – *Barnumék*: az amerikai Barnum cirkusz óriási reklámmal dolgozott. Néhány nap múlva várták őket Nagyváradra. – *Bailey úr*: a cirkusz igazgatója. L. a Bailey-ék c., máj. 9-i cikket a Függelékben. – *Herczeg darabjával*: feltehetően az Ocskay brigadérossal.

397. *Egy kis séta*. NFU 1901. ápr. 22.

Szerzőségét a cikk következményeképpen Ady ellen lefolytatott per bizonyítja.

A NFU 1901-es évfolyama sem magyarországi, sem romániai könyvtárban nem található. A cikk egy kinagyított másolata megvan a nagyváradi Ady-Múzeumban, kézirata pedig fakszimilében fennmaradt Fehér Dezső Ha hív az acélhegyű ördög címmel 1927-ben Nagyváradon kiadott Ady-cikkgyűjteményben (107–109.).

Eltérések a kézirat és a NFU szövege között

	kézirat	NFU
2. bek. 3. sor	kanonok-sor	Káptalan-sor
3. bek. 1. sor	székesegyházon, ne	székesegyházon ne
3. bek. 2. sor	kényszerűséget már	kényszerűséget
4. bek. 1. sor	kanonok-sort s	Kanonok-sort és
5. bek. 1. sor	feszenegő	feszenegő,
5. bek. 3. sor	A ki	Aki
5. bek. 5. sor	a ki	aki
6. bek. 1. sor	kanonok-sor	Kanonok-sor
7. bek. 1. sor	sétáljanak aztán el	sétáljanak el aztán
8. bek. 2. sor	séta...	séta.

Közlésünk a mai helyesírástól eltérő írásmódtól (munka szünet, a ki, köny), a nyilvánvaló elírástól (5. bek. utolsó előtti sor: egyik) és néhány központozási javítástól eltekintve a kéziratot követi.

A cikk keletkezéséről Nagy Andor regényes emlékezését (Tavaszi Váradon 162–167.), itt mellőzzük, csak Hegedűs Nándor autentikusnak látszó, részben Fehér Dezső feljegyzésére támaszkodó (Ha 105–106.) írását közöljük (Hegedűs 133.):

„Halász Lajos, a Nagyvárad Friss Újság felelős szerkesztője 1901. április elején hadgyakorlatra vonult be, és Ady Endrét kérte meg, hogy távollétében állítsa össze a lapot. A felelős szerkesztést névleg a lap társkiadója, Boros Jenő nevű nyomdász vállalta, de természetesen semmi részt a szerkesztés munkájában nem vett. Ady Endre ekkor a Szabadság munkatársa volt. A Szabadság és a Friss Újság nyomdája és szerkesztősége egymással szemben volt a Kossuth Lajos utcán, és így Ady Endrének csak át kellett szaladnia a kocsúton, hogy rövid idő alatt összezsússza a Friss Újságot, amely naponként felváltva négy és két oldalon jelent meg. A lapot hétfőn is kiadták, és a rendőrség szemet hunyt a munkaszüneti törvény megszegése felett.”

A Tiszántúl azonnal reagált Ady cikkére. 23-i számában két cikk is tollára tűzi. Az első Konkolyhíntetőg című (4.) először azok ellen kel ki, akiknek fáj, hogy „a kereszt védelmében végre közeledésre találtak alkalmat a nagyvárad összes jogászok. Fáj, hogy a nemzetiségi béke kezd bevonulni a nemrég nemzetiségi harcoktól dúlt akadémiaira.” Majd csillag alatt: „Komolyabb jellegű volna – ha kissé magasabb helyről jönne – egy másik otromba támadás, mely hazug rágalomokkal Nagyvárad egyik legtisztelendőbb testületét, a lat. szert. káptalant merészkedik megtámadni. Olvaszunk és a magunk ízlésére való tekintettel erre fölöslegesnek tartunk minden megjegyzést. Aki olvasta, annak megvan a maga véleménye e merényletről, a lapocskát pedig bűnvádi úton fogják tisztességre és igazmondásra tanítani. A cikkekre nézve Halász Lajos kijelentette, hogy neki – mint aki fegyvergyakorlatra vonult be – annak megírásáról tudomása sem volt: a lapocskát különben Boros Jenő felelős szerkesztésében jelenik meg.”

Ugyanaznap a Tiszántúl Közönség köre c. rovatban egy olvasói levél is megjelent az alább következő szöveggel. A rovatcím alatt szerkesztői megjegyzés állt: „E rovat alatt közöltekért nem vállal felelősséget a szerk.”

T. Szerkesztő úr!

A Nagyvárad Friss Újság címet viselő helyi napilap ápr. 22-iki – a vasárnapi munkaszünet megsértésével készült – hétfői számában erős cikket közöl a papság ellen. Egy kis séta címen rámutat a többek között a külváros nyomorára is. Séta közben ám elfeledte azon sorok írója betekinteni azon műintézetbe, melyben a Nagyvárad Friss (?) Újságot készítik. Az e lap előállításával foglalkozók tudják ám csak méltányolni az Egy kis séta állításait! Mert hiszen mint a barmok dolgoznak ők *vasárnap reggeltől* szombat estig, különbeni elcsapatás terhe alatt. S mit tegyenek szegény páriák? Dolgoznak szó nélkül, mert nem szeretnék, hogy majdan egy *újabb séta* alkalmával őket is észrevenné valami szemfüles riporter: nyomorúságuk tetőpontján, mely séta után a riporter talán őfelsége udvarát is meghurcolná Egy kis séta címen emezek érdekében. S mindezt a lap közérdekből (!?) teszi. Lehetséges ez? Jó lenne talán, mielőtt a tisztelt riporter más háza előtt seperne – előbb a magáét nézné körül. Csodálkozom, hogy rendőrségünk tétlenül nézi az ilyen visszás állapotot, megengedvén, hogy *gyermek*ek és *felhő*tték egyaránt a vasárnapi munkaszünet áldásaitól profán dolgok sokszorosítása által elvonassanak. Nemzetgazdasági szempontból tekintve a dolgot: tétlen rendőrségünk, tétlen az állam, mert hogy az ilyen embertelen bánásmódra nem tud paragrafust találni, elsatnyulás veszélyének téve igen sokak drága életét, s miért? Azért, hogy a Nagyvárad Friss Újság legfőbb intézői jelzett módon elért nem megvetendő jövedelmük révén maguknak a kívánt jólétet biztosítsák!

Nagyvárad, 1901. ápr. 22.

Tisztelettel
n. s.

A névtelen cikkért a nagyvárad káptalan ügyvédje, Frankó Endre sajtópert indított Ady ellen nyomtatvány útján elkövetett becsületsértés címén. A sajtóper törvényszéki periratai fényképmásolatban megtalálhatók a nagyvárad Ady-Múzeumban. Ebből közölte az aktacsomó szó szerinti szövegét Bustya Endre az Utunk 1977. nov. 11-i számában. Mi itt csak a legfontosabbakat közöljük szó szerint vagy kivonatossan.

A bűnvádi feljelentést júl. 14-én nyújtotta be Frankó Endre az ügyészségre. A feljelentés idézi a cikk inkriminált részeit, majd így folytatja: „Ez a cikk, mely a fentebb ismertetett részleteket tartalmazza, oly meggyalázó kifejezéseket használ mindnyájunk ellen – alóírottak ellen –, akik nagyvárad kanonokok vagyunk, amelyek a büntető törvénykönyv 261. §-ának rendelkezése alá esnek.

A közleményben kétségtelenül jelentkező izgatás bűncselekményére reflektálni nem kívánunk, mert nézetünk szerint az osztály vagy tulajdon

elleni izgatás bűncselekménye miatti eljárásnak jelentősége csak akkor van, ha az a vádhatóság kezdeményezéséből indul meg.

De anélkül, hogy az inkriminált cikk meggyalázó kifejezéseinek cáfolatába bocsátkozni akarnánk, amire – úgy érezzük – szükségünk nem lehet, a fentebb ismertetett cikk írója ellen vagy amennyiben a névtelenül megjelent cikk írója a vizsgálat során nem volna kideríthető, a kérdéses hírlap-példány élén a szerkesztésért ideiglenesen felelős kiadótulajdonos, Boros Jenő nagyváradai lakos ellen vádat emelünk az ellenünk a büntető-törvény 259. §-a által megjelölt módon vagyis nyomtatvány útján elkövetett, s az 1878. V. tc. 261. §-ába ütköző becsületsértés vétsége miatt, és kérjük a vádlottat a törvény szigorával büntetni.

Méltóságos kir. Főügyész Úr! Ezen vádindítványunk megtételével tisztán az vezetett bennünket, hogy a bíróságnak, mely csak magánvádra üldözhet hasonló bűncselekményt, alkalom adassék arra, hogy tisztességes emberek becsülete ellen intézett alaptalan, piszkos támadások kellő megtorlásban részesüljenek.

Még csak azt kívánjuk egész tisztelettel megjegyezni, hogy mi alulírott sértett felek a sajtó hivatásáról *egészen* más fogalommal bírnak, az 1896. XXXIII. tc. 41. §-ának harmadik bekezdésére vonatkoztatva, közérdekben állónak tartjuk azt, ha az inkriminált cikk vagy az ahhoz hasonló közlemények megtorlására irányzott büntető eljárás folyamatba tétetik és a legnagyobb szigorúsággal lefolytattatik.”

A bűnvádi indítványt a káptalan tizenhat kanonoka írta alá.

A NN, ahova Ady időközben átkerült, részletesen tudósít a per minden etapjáról, s mivel csaknem biztos, hogy az informátor Ady volt, ezeket alább közöljük. Júl 20-án (3.) jelent meg az alábbi írás:

A nagyváradai káptalan sajtópöre

A nagyváradai latin szertartású káptalan sajtópört indított egy hírlap-író ellen.

A sajtópör előzményei ezek:

Körülbelül két és fél hónap előtt a Nagyváradai Friss Újságban egy kis cikk jelent meg Egy kis séta címmel.

A cikk írója egy vasárnapi sétán kapott impresszióiról számolt be. A cikkekésében elmondotta nagy-nagy általánosságban a véleményét a nagyváradai ügynevezett kanonoksor lakóiról is. A káptalan-negyed dicsekedő jómódját hasonlította össze a külvárosok rikító nyomorával.

A cikket Ady Endre hírlapíró írta, jelenleg a Nagyváradai Napló hely. szerkesztője, aki akkor a katonai gyakorlatra bevonult Halász Lajos helyett a Nagyváradai Friss Újságot is szerkesztette.

Másnap az aulához s a káptalanhoz közel álló Tiszántúl reflektált a cikkekre, s tudatta, hogy a káptalan tagjai, kik a cikk által sértve érzik magukat, sajtópört indítatnak a cikk írója ellen.

Akkor senki sem hitte Nagyváradon, hogy ez fenyegetésnél egyéb. A cikk írója nagy általánosságban mérséklettel írta meg egy impresszióját.

Megengedett formában véleményt mondott, amiről véleményt mondania joga volt.

A káptalan azonban valóban megindította a sajtópört. A sajtóügyi följelentést tegnap adta be a káptalan képviselőjében Frankó Endre ügyvéd.

Érdekes, hogy a följelentést a káptalan minden egyes tagja aláírta. Így Belopotczky tábori püspök, Wolafka debreceni plébános, makáriai v. püspök s Fraknoi Vilmos püspök is, kinek a följelentést Rómába küldték aláírás végett.

Gerő Armin főkapitány kihallgatta Halász Lajost, a Nagyvárad Friss Újság fel. szerkesztőjét, ki megnevezte a cikk szerzőjeképpen Ady Endrét, kit legközelebb hallgat ki a főkapitány.

Ady Endre védőügyvédjéül dr. Dési Gézárt kérte föl.

Júl. 21-én (8.) a következő kis hírt olvassuk a NN-ban:

A káptalan sajtópöre

Megírtuk, hogy a nagyvárad latin szertartású káptalan sajtóügyi följelentést tett egy hírlapi cikk miatt, melyet Ady Endre hírlapíró írt. Mint értesülünk, a följelentést nem most, már régebben megtette a káptalan megbízott ügyvédje. Az ügyészség tette most át az ügyet nyomozás végett a rendőrség bűnügyi osztályához. Ady Endrét – mint megírtuk – Dési Géza dr. fogja védeni. Az ügyészség csak később fog határozni, hogy elvállalja-e a vád képviselőjét, amiben jogászok erősen kételkednek.

A nagyvárad rendőrség aug. 3-án hallgatta ki Adyt. A kihallgatás jegyzőkönyvét Hegedűs Nándor közlése alapján adjuk. (Hegedűs 147.) A jegyzőkönyv részlete megjelent faksimilében az Utunk 1954. jan. 29-i számában.

Terhelt kihallgatási jegyzőkönyve

Felvétetett Nagyvárad thjf. város rendőrhatóságánál 1901. évi augusztus 3-ik napján. A kihallgatott terheltnek neve: Ady Endre, kora 24 éves, vallása: ev. református, születési helye: Érmindszent, lakhelye: Nagyvárad, honossága: magyar, foglalkozása: hírlapíró, családi állapota: nőtlen, vagyoni viszonya: –, katonai szolgálati viszonyai: nem tett eleget, volt-e már büntetve, és ha igen, hol, mikor és mi miatt? párviadal vétsége miatt büntetés alatt áll. Kíván-e terhelt védőt igénybe venni? Nem.

A Nagyvárad Friss Újság című napilap f. évi 112-ik számában megjelent Egy kis séta című közleményt én írtam. A beszerzett és most előttem felmutatott kéziratot sajátomnak elismerem.

Mi indította önt e cikk megírására?

A cikk megjelenése előtti napon sétáltam a külvárosi részben, s az ott nyert impressziók hatása alatt írtam meg a cikket. [Itt a jegyzőkönyvben olvashatatlan rész következik, majd így folytatódik:]

Kíván-e a cikk tartalma tekintetében valamely irányban bizonyítással élni?

Egyelőre nem kívánok bizonyítási jogommal élni, azonban a vizsgálat folyamán esetleges bizonyítékaimat elő fogom terjeszteni. Halász Lajos lapszerkesztőnek azon előadása, hogy míg ő tényleges katonai szolgálatot teljesített, a lapot helyette én szerkesztettem, megfelel a valóságnak.

Felolvasás és helybenhagyás után aláíratott. Ady Endre, Gerő főkapitány, Mendelényi fogalmazó, jegyzőkönyvvezető.

Aug. 4-én (4.) a rendőrségi kihallgatásról a következőképpen számol be a NN:

A nagyváradai káptalan sajtópöre

Megírtuk annak idején azt a szenzációs följelentést, melyet a nagyváradai káptalan tett egy hírlapi cikk miatt. A cikk a Nagyváradai Friss Újságban jelent meg, melyet akkor a katonai gyakorlaton levő Halász Lajos szerkesztő helyett Ady Endre, most a Nagyváradai Napló hely. szerkesztője írt s címe Egy kis séta.

A kis cikkecske a nyomorult külvárosi részekben nyert erős impressziók szülötte, s írója a külvárosok nyomorúságával szemben állította – a cikk szerint semmi pozitív munkát nem végző – dús jövedelmű kanonokok dúslakodó jólétét.

A följelentés becsületsértéssel és izgatással vádolja a cikk íróját. Frankó Endre ügyvéd adta be s mellékelte hozzá tizenhat nagyváradai kanonok fölhatalmazását. Belopotoczky tábori püspök, Wolafka Nándor debreceni prépost v. püspök és Fraknói püspök, ki Rómában lakik, külön felhatalmazó lapra írták a neveiket.

A bűnügyi osztály vezetője, Gerő főkapitány Halász Lajost hallgatta volt ki előbb, ki előadta, hogy a cikk megjelenése alkalmával katona volt, s a lapot Ady Endre szerkesztette.

Ady Endrét tegnap délután hallgatta ki Gerő r. főkapitány. Az előszabott kérdések során a cikk megírása okára nézve Ady Endre csupán annyit adott elő, hogy azt a külvárosi részekben tett sétája után nyert impressziók [hatása] alatt írta meg radikális, őszinte hírlapírói egyéniségének megfelelően, s érte a felelősséget teljes mértékben elvállalja. Bizonyítékait a vizsgálat folyamán óhajtja előhozni.

Ady Endrét – mint megírtuk volt – dr. Dési Géza fogja védeni.

A szenzációs sajtóügyi végtárgyalást szeptemberben vagy októberben tartja meg a nagyváradai törvényszék.

Aug. 14-én (5.) ismét rövid hír a NN-ban:

A nagyváradai káptalan sajtópöre

Megírtuk a nagyváradai káptalannak Ady Endre hírlapíró ellen tett sajtóügyi följelentését. A följelentés egy már ismertetett kis cikk miatt, *nyomatvány útján elkövesett rágalmazás* címén történt. A rendőrség bűnügyi osztálya már kihallgatta s most kihallgatás végett holnap reggel kilenc órára a vizsgálóbíró idézte meg a terheltet.

A vizsgálóbírói kihallgatás aug. 16-án folyt le. A személyi adatok felvétele után a vizsgálóbíró ismertette a vádat, majd így folytatódik a jegyzőkönyv:

„Terhelt a B. P. 54. §-a értelmében figyelmeztetvén, hogy védőt választhat, illetőleg felvilágosítván a védő kirendelésének módozatairól és az ingyenes védelem eseteiről, kijelentette: c) nem kívánok védőt.

Azon kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, a terhelt következőleg nyilatkozik:

Beismerem, hogy az 1901. évi ápril 22-én megjelent Nagyváradi Ériess Újság 112. számában közzé tett Egy kis séta című cikket én írtam és tettem közzé, azért a törvény előtti felelősséget elvállalom.

Védelmemre a nváradi rendőrségnél történt kihallgatásom alkalmával mondottakat jelenleg is fenntartom.

Egyebet védelmemre előadni ez úttal nem kívánok.

Meghirdetem ön előtt az 1901. évi ... hó ... kelt végzésemet, s felhívom, nyilatkozzék, megnyugszik-e ezen végzésben vagy kíván-e az ellen jogorvoslattal élni?

A meghirdetett végzésben megnyugszom.

Közlöm önnel, hogy a vizsgálatot befejezettnek tartom, kíván-e még valamit előadni?

A vizsgálat befejezését tudomásul veszem, s annak kiegészítését nem kívánom.

Evvel a jkv felolvasva helyben hagyva berekesztetett s aláíratott.
Kmf.

Ember Géza kirtszki bíró
Lemberg jkv-tő
Ady Endre”

Másnap (aug. 17. 5.) a NN rövid hírben számol be a kihallgatásról:

A nagyváradi káptalan sajtópöre

A nagyváradi káptalan tagjai tudvalevőleg sajtó útján elkövetett nyilvános becsületsértés miatt pört indítottak Ady Endre hírlapíró ellen egy hírlapi cikk miatt. A sajtópörben a vizsgálatot gyorsan befejezték, mivel a vádlott maga akarta, hogy az ügy minél előbb tárgyalásra kerüljön.

Tegnap délelőtt hallgatta ki Ember Géza vizsgálóbíró a nagyváradi káptalan által indított sajtópör ügyében Ady Endrét, a káptalan tagjai által inkriminált cikk íróját. A kihallgatás után a vizsgálóbíró kihirdette vizsgálat alá helyező határozatát, melyben Ady Endre megnyugodott.

Ember Géza vizsgálóbíró aug. 19-én küldte át az iratokat az ügyészre vádemelési indítvánnyal, dr. Nagy Géza kir. ügyész pedig aug. 29-i kelettel emelt vádat Ady ellen.

A vádemelésről így tudósít a NN szept. 24-i száma (6.):

A káptalan sajtópöre

A nagyvárad latin szertartású káptalan sajtópörében, melyet egy hírlapi cikk miatt indított Ady Endre ellen, néhány nappal ezelőtt határozott Millye Gyula elnöklete mellett a nagyvárad törvényszék vádtanácsa s sajtó útján elkövetett becsületsértésért kimondta a cikk szerzője ellen a vád alá helyezést. A vádtanács határozata ellen Ady Endre és védőügyvédje, Dési Géza dr. nem élnek föllebbezéssel, s így hamarosan sorra kerülhet a szenzációsnak ígérkező sajtópör tárgyalása.

Okt. 13-án (7.) a tárgyalás napjának első kitűzéséről olvashatunk a NN-ban:

A nagyvárad káptalan sajtópöre

A nagyvárad káptalan tagjai tudvalevőleg sajtó útján elkövetett nyilvános becsületsértés miatt pört indítottak Ady Endre hírlapíró ellen egy hírlapi cikk miatt. A sajtópörben a vizsgálatot gyorsan befejezték, mivel a vádlott maga akarta, hogy az ügy minél előbb tárgyalásra kerüljön. A főtárgyalást az érdekes bűnügyben f. hó október 21-én délelőtt 9 órára tűzte ki a törvényszék. A tárgyalás elnöke Fassie Pál lesz. Ady Endrét dr. Dési Géza fogja védeni.

A lap okt. 23-i száma a Törvényszéki csarnok rovatban a 6. lapon azonos címmel közli:

A nagyvárad káptalannak Ady Endre ellen indított sajtópörének tárgyalását a törvényszék elhalasztotta, mivel Ady Endre betegsége miatt, mely ágyhoz kötötte, a tárgyaláson nem jelenhetett meg.

Ady betegségét dr. Konrád Béla igazolta. A periratokhoz csatolt orvosi bizonyítvány szerint Ady „jobb oldali heveny lágycmirígy gyulladásban szenved”, mely ágyhoz köti. A törvényszék nem elégedett meg a magánorvosi igazolással, és megvizsgáltatta még dr. Gerő Sándor kir. törvényszéki orvossal is, aki lényegében ugyanezt állapította meg, mint azt a nov. 12-én kelt írásbeli véleménye mutatja.

A főtárgyalás időpontját dec. 18-ára tűzték ki, melyről az idézést Ady dec. 9-én vette át. Erről a NN dec. 15-i száma (7.) így tudósít:

A nagyvárad káptalan sajtópöre

Azt a sajtópört, melyet a nagyvárad káptalan tagjai indítottak Ady Endre ellen, f. hó 18-án délelőtt fogja tárgyalni a nagyvárad törvényszék. A tárgyalás elnöke Nagy Ferenc törvényszéki elnök lesz. A vádhatóságot Nagy Géza ügyész fogja képviselni. A panaszosok képviselője Frankó Endre ügyvéd. Ady Endrét Dési Géza dr. fogja védeni.

A tárgyalásról és az azt követő sajtóvisszhangról A nagyvárad káptalan tisztessége c. 1901. dec. 19-i Ady-cikk jegyzetében számolunk be.

398. *Szálló levelek.* Sz 1901. ápr. 25. 4. – Hírek – ae.

Kaas Ivor br. levele: l. a Hétről hétre c. márc. 24-i cikk jegyzetében. – *Bartha Miklós úr...cikke:* márc. 15-ig visszamenően nem találtuk. Bizonyára egy sokkal régebbi cikkre utal. – *Beöthy Akos* (1838–1904): Beöthy Ödön fia, politikai történetíró, Bihar megyei földbirtokos, ekkor független országgyűlési képviselő. – *Rákosi Jenő vezércikke:* a BH ápr. 20-i számában jelent meg Nemzeti ideál címmel, Tiborc álnéven.

399. *Tarka este.* Sz 1901. ápr. 25. 6. – Színház

Banville Gringoire-járól már febr. 9-én is írt Ady, akkor is a darab romantikáját emelve ki. Szohner Antal Huszárosan c. darabjáról pedig ugyanilyen szellemben krokiverset is írt azonos címmel a másnapi Sz-ban.

Szohner Antal (1847–1911): honvédelmi miniszteri tanácsos. – *Szépl Galathea:* Suppé egyfelvonásos operettje. Szövegét Henrion Poly írta; ford. Latabár Endre.

400. *A tékozló apa.* Sz 1901. ápr. 26. 6. – Színház

[*] Eredetiben: spitzburgerek

A cikk kétségtelenül Adyé. Ugyanígy beszél el egy későbbi jelzett cikkében Dumas fils származását. L. Egy új szoborra. 1906. jún. 12. (AEÖPM VII. 262.)

mache: bonyolítás – *Mot mot-t* követ: szó szót követ – *Bissant, Feydeau-t, Valabrègue-et:* Alexandre Bisson, Georges Feydeau, Albin Valabrègue, századeleji bohózatírók

401. *Hétről hétre.* Sz 1901. ápr. 28. 1–2. – Tárca

Freystadtler Flóra: dúsgazdag családból származott, feltűnően szabados életet élt társaságbeli nő. – *Mary Halton:* l. a Hétről hétre c. márc. 24-cikk jegyzetét. Mary Halton máj. 1-én, 2-án és 3-án lépett fel a Szigliget színházban (az első két napon A kis szökevény címszerepében, a harmadikon a Gésákban Mimóza, a teaházi énekesnő szerepében). L. a Halton Nagyváradon c. versét, mely szintén előzetes hírverésként jelent meg a SZU máj. 1-i számában. – *Hogy is mondta a nagy beszélő imperátor:* A BN ápr. 27-i számában A bonni beiratkozás címen a következő hírt közli: „A német trónörökösnek a bonni egyetemre való beiratkozását nagy diáklakomán is ünnepelték. Ott volt Vilmos császár is fekete szalonkabátban, mellén a bursók fekete-fehér-fekete szalagjával. S fején a fehér diáksapkával elnöki beszédet mondott. A diákegyesületek szeniorszövetségének lakomáján szín-

tén felszólalt.” Beszédéből idézi Ady a cikkben olvasható sorokat. – *a budapesti egyetem egy tudósát*: a Hazánk c. lap egy cikkében azzal vádolta Pikler Gyulát, hogy nemzet, haza, vallás és jótékonyág elleni nyilatkozatokat tett előadásai közben. Pikler nyilatkozatban megcáfolta a lap állításait. Előadásain diákjai megéljeneztek, és bizalmi nyilatkozatot akartak neki átnyújtani, de ezt egy antiszemita tüntetés megakadályozta. (Pikler tanár ügye. Sz 1901. ápr. 30.) Piklerről egyébként a későbbiek során még nagyon gyakran írt Ady, mindig megvédte őt az otromba jobboldali támadások ellen. Legfontosabb ilyen tárgyú cikkei: Pikler Gyula. 1906. febr. 1. (AEÖPM VII. 113.) és Pikler–Thalámas. 1907. okt. 19. (AEÖPM IX. 31.)

402. *Éjjelizene*. Sz 1901. máj. 1. 4. – Hírek – ae.

Degré Alajos (1820–1896): romantikus regényíró

403. *Hétről hétre*. Sz 1901. máj. 5. 1–2. – Tárca – Dyb.

Budapesten egy kicsit sétatüntetett: a budapesti tudósítás szerint a vörös május békésen múlt el a fővárosban. A városon kívül mulatságokat rendeztek. Az újjászervezett szocialisták 50 helyen gyűléseztek, de rendzavarás sehol sem volt. Aztán felvonultak a következő jelszavakat kiabálva: Jogot a jogtalanoknak! Munkát, kenyeret! Éljen a szociáldemokrácia! Munkásdalokat énekeltek. A menetet elől, hátul és oldalt rendőrök kísérték. – Nagyváradon a Zöldfa vendéglőben rendeztek összejevetelt a munkások. – *A nagy norvég*: Ibsen – *Allais, Alphonse* (1855–1905): humoros író, publicista – *Mendès, Catulle* (1841–1909): a francia parnassien irányzat egyik alapítója, finomhangú költő – *Barnum*: amerikai cirkusztársulat. L. a Hétről hétre c. ápr. 21-i cikk jegyzetét. – *Mary Haltont őt zsúfolt házzal nézte meg*: l. a Hétről hétre c. 1901. márc. 24-i és ápr. 28-i cikke jegyzetét és a Halton második estéje c. márc. 24-i cikket a Függelékben. – *Brieux összemesterkellt darabját*: l. a Bölcső c. febr. 14-i cikk jegyzetét.

404. *A tanító egy szobája*. Sz 1901. máj. 8. 3–4. – Hírek – ae.

A mindszenti állami tanító: Ady idejében csak a három egyháznak volt iskolája Érmindszenten: a református, a katolikus és a görög katolikus egyháznak. 1896 őszén nyílt meg az állami népiskola, mely a reformátusnak volt a jogutódja, igazgató-tanítója egyben a kántor-tanítói tisztelet is betöltötte. A tanító, akiről Ady cikke szól, feltehetően még mindig az 1896-ban kinevezett id. Lakatos Sándor lehetett. (Vö. Bustya Endre: Adatok Ady Endre első iskolai éveéhez. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, Kolozsvár, 1971. 271.) – *Vár, vár, vár, de hiába vár*: a Bibliás asszony c. operett kupléjának refrénje

A FÜGGELÉK I. JEGYZETEI

Kétes hitelű szövegek

405. *Az ifjúság kirándulása.* Ifjúság 1894. ápr.–máj. 16. sz.

Ady VI. gimnazista korában Zilahon Elekes Károly diáklapjába verseket és prózát is írt. Elekes Károly és egy másik osztálytársa, Szunyoghy Farkas emlékezése szerint az 1894 májusában rendezett kirándulásról szóló beszámolót Ady írta (l. Kovalovszky I. 452. kk. és 483. kk.) Elekes, a lap egykori szerkesztőjének visszaemlékezése szerint (uo. 488.) „A március 15-i cikket »y« jellel valószínűleg Bandi írta, mert y-nal végződő nevű a munkatársak közt csak Szunyoghy Farkas volt, de ő mindenkor teljes neve alatt írt. Tehát 99 százalékban csak Bandi lehet.” Sajnos azonban az Ifjúságnak csak első száma van meg a MTA kéziratárában (K 15/28), így ennek a cikknek szövegét nem ismerjük.

Az itt közölt cikk Petri Mór, Ady zilahi tanárának emlékezésében maradt fenn, mely az Újság 1930. dec. 25-i számában jelent meg. Ebből közöljük.

406. *Legszébb versek.* Vihar 1898. ápr. 2.

Ady zilahi írnokoskodása idején a zilahi műkedvelők előadták Herceg Ferenc A három testőr c. darabját. A darabban Ady játszotta Nagy János költő szerepét. Az előadás szünetében alkalmi lapot adtak ki Vihar címmel, melyet Kincs Gyula, a Szilágy szerkesztője állított össze. (Két fennmaradt példánya a MTA kéziratárában K 15/29 és K 18/95 számon) Ebben Adieu Bandi aláírással Adynak egy humoros verse is megjelent A Pollacsek úr felesége címmel. (AEÖV I. 38.) A lap alcíme: „Kormánytól és abonnenent-től független politikai, szépirodalmi és társadalmi napilap. Megjelenik a Három testőr I. és 2. felvonása közt. Budavölgy 1898. ápr. 2. Felelős szerkesztő: Rátky”. A három testőr II. felvonása ugyanis a Vihar c. lap szerkesztőségében, Budavölgyben játszódik, s a lap szerkesztőjét Rátynak hívják a darabban is.

Ady név szerinti említése és humoros idézése valószínűsíti, hogy ennek a kis közleménynek is Ady a szerzője.

407. *Új egylet.* Vihar 1898. ápr. 2.

L. az előző cikket és jegyzetét.

Mivel Ady már Zilahon is elismert szeszbarát volt, ennek a néhány soros humoros hírnek szerzőségét is neki tulajdonítjuk.

408. *A zivatar*. Vihar 1898. ápr. 2. Szerkesztői üzenetek.

L. az előző két cikket és jegyzetét.

Nagyon valószínű, hogy ezt a Nagy Jánosnak (saját szerepe) szóló szerkesztői üzenetet is Ady írta. Erre vall a szövegben idézett versike is. Ady Lajos egyébként is úgy emlékszik, hogy ezt a szerkesztői üzenetet a bátyja írta (AL 61.).

Kettecskén címmel Haliz aláírással kritika is jelent meg a lapban a műkedvelő előadásról, melyben Adyról nagy elismeréssel ír a szerző: „Ady Endre a vad poéta szerepében tündöklő tehetséget ragyogtatott.”

409. *A szerkesztő szüretel*. DRU 1898. okt. 6. 2. – Mi újság

Ilyen rövid laptöltelékét Ady többször írt névvel is. Így pl. Ötletek címmel aforizmákat, színházi pletykákat stb. Itt a jellegzetes téma és stílus (a „hajh” óhajtó szócska) árulkodik Adyra.

410. *Sikerült fényképek*. DRU 1898. okt. 14. 2. – Mi újság

A cikkben leírt fénykép fennmaradt a debreceni egyetem tulajdonában és egy másik változata a debreceni Déri Múzeumban (kötetünkben is közöljük). Hátlapján a következő felirattal: „a telefonnál Ady Endre (tárcaíró), mögötte Zoltai Lajos (szerkesztő), a könyvkiadó Tar Zoltán (riporter), előtte Szini Péter (főmunkatárs), a sarokban színalappal Drumár János színikritikus), mellette Fittler Jenő (krokiíró), a háttérben Fazekas Jenő.” Hogy a jelentéktelen kis cikk szerzője Ady, azt azért feltételezzük, mert saját magáról mondja, bár harmadik személyben, a legtöbb részletet.

411. *Őszi napsugár*. DRU 1898. okt. 25. 2. – Mi újság

Ady vonzódása az időjárási témákhoz már a DRU-nál is megmutatkozik. L. Az első dér c. szept. 28-i jelzett tárcát. Később még inkább szaporodnak effajta írásai.

412. *Ellenőrzési főszemle*. DRU 1898. nov. 5. 2–3. – Mi újság

A vershez írt bevezető sorokat azért tulajdonítjuk Adynak, mert ő volt a lap fiatal poéta munkatársa. A Sikerült fényképek c. cikk és a fénykép tanúsága szerint a poéta-főmunkatárs Szini Péter, aki már nemigen illethető a fiatal jelzővel. Egyébként is ez a megjelölés (fiatal poéta munkatárs) többször is ismétlődik a lapban. (L. AEÖV I. 322.) Kollégája verséről bizonyára nem írta volna, hogy rossz vers. A kiemelt „*tárcáját kötötte*” ugyancsak arra vall, hogy ő a szerző, hiszen a fénykép hátlapján is őt illeti a tárcáíró megjelölés. Ezenkívül a cikkben foglalt vers is Ady ekkoriban írt krokiverseire emlékeztet. Az AEÖV I. fel is vette gyűjteményébe (59.).

413. *Mi bír van?* DRU 1898. nov. 12. 3. – Mi újság

A kis cikk Adynak az újságírás iránti korai lelkesedését tükrözi. Ő nevezte Heine után a szentlélek lovagjainak az újságírókat, és minden alkalmat kihasználta a hivatás elismertetésére. Ezért tulajdonítjuk neki ezt az írást is.

414. *Ötletek.* DRU 1898. nov. 14. 4.

Mivel ugyanilyen címmel az okt. 9-i és 17-i számban Adieu aláírással ő írt aforizmákat, feltehető, hogy ebben a számban is az ő aforizmáit közli a lap. Az aforizmák jellege is azonos mindhárom cikkben.

415. *Tavaszi.* DH 1899. jan. 3. 5. – Napi Hírek

Ekkoriban sok apró glossza, laptöltelék, sőt vers is (Dal a szélről. DH jan. 5.) foglalkozik az időjárással. Ezek többé-kevésbé Ady tollára vallanak. (Vö. AEÖV I. 347.)

416. *Bobém-ünnep.* DH 1899. jan. 6. 4–5.

Hogy a humoros cikk szerzője Ady, azt abból következtetjük, hogy saját versét olyan rosszálló szavak kíséretében közli, amit más nem engedhetett volna meg magának.

Ady és Ödry Árpád barátságáról és Ady debreceni bohém környezetéről l. a Kávéházban (1898. okt. 18.) c. vershez írt jegyzeteket az AEÖV I.-ben (329–34.) és Kovalovszky II. 60–61.

Szentes János: színész, Ady debreceni barátja

417. *A végrehajtó.* DH 1899. febr. 4. 3. – Színház

Ady jelzett színibírátaiban is ugyanígy vélekedik a francia bohózatokról. (L. többek közt A kikapós patikárius c. 1898. dec. 29-i, A házi béke c. okt. 19-i cikkeit.) Ez a körülmény, valamint stíláriis jellegzetességek valószínűsítik Ady szerzőségét.

A végrehajtó: André Sylvane és Louis Artus 3. felv. bohózata. Ford: Béli Izor. – *A nagy szatíráró mondása:* Juvenalis írta: Nehéz szatírárt nem írni.

418. *Örömök.* DH 1899. febr. 20. 4. – Napi hírek

Az ekkoriban gyakran írt időjárásai töltelécikkek egyike. A frázismentes költőiség és a stílus árulkodik benne Adyra.

419. *Ismét tél.* DH 1899. febr. 23. 4. – Napi hírek

Előző napi Egy kínos kérdés c. versének (AEÖV I. 94.) ugyancsak a szeszélyes időjárás a témája.

420. *Apponyi.* DH 1899. márc. 4. 3. – Napi hírek

Az Apponyival szimpatizáló cikk még Ady tollából sem feltűnő egy kormánypárti lapban. Később, ahogy a Széll-kormányral szembekerült, Apponyiról is megváltoztatta a véleményét. A cikk nemcsak stiláris jegyek alapján valószínűsíthető Adyénak, de a Hérosztratosz névnek Adynál gyakran előforduló Hérosztratesz alakja is rá vall.

Atyja koporsója mellett: Apponyi György gróf (1808–1899) febr. 28-án halt meg. – *bellépek:* Apponyi nemzeti pártja ekkor, márc. 2-án fuzionált a szabadelvű párttal. – *Herosztratosz:* epheszoszi ember, aki hogy nevét híressé tegye, i. e. 356-ban felgyújtotta Artemisz templomát.

421. *A korzó.* DH 1899. márc. 4. 4.

A kis lírai töltelékcikk kapcsolódik Adynak Dal a Piac utcáról c¹ ápr. 18-i kirokverséhez, valamint Sipos Béla Végig a korzón c. kis cikkéhez, melyben Sipos Ady verseskötetének csinál reklámot. L. AEÖV I. 395.

422. *Aki meg akar halni.* DH 1899. márc. 21. 3–4. – Egyről-másról

A kis humoreszk Ady stílusáról árulkodik. De ő szokta használni a „hja” alakú felkiáltó szócskát is. A témát máskor is humorosan dolgozta fel. Vö. Az öngyilkosjelölt c. 1898. nov. 8-i cikkével.

Magyari Imre: az egyik leghíresebb cigányprimás család elindítója.

423. *Tél.* DH 1899. márc. 24. 4.

Ilyen lekicsinylő hangnemben („nekivadult poéta”) csak önmagáról beszélhet valaki, öngúnyal. Egyébként is jól illik Ady időjárás-laptöltelei, alkalmi versei sorába.

424. *Hóziivatar.* DH 1899. márc. 25. 4.

A „készülőnk” alak Ady nyelvhasználata.

425. *Ismét tavasz.* DH 1899. márc. 29. 5.

A Levél c. valószínűsített Ady-verssel összecsengő sorok találhatóak benne. L. AEÖV I. 398.

Justh Zsigmond (1863–1894): regényíró, a társadalmi haladás lelkes híve. Hogy az idézett mondás valóban tőle való-e, nem tudtuk ellenőrizni.

426. *A krizantémum*. DH 1899. ápr. 10. 5.

A Dal a Piac utcáról c., néhány nappal későbbi (ápr. 18.) valószínűsített Ady-versben is szerepel a gomblyukba tűzött krizantémum.

427. *Az első égibáború*. DH 1899. ápr. 12. 4. – Napi hírek

Ismét egy lírai időjárási cikk, melynek utolsó mondatában a jelzőhalmaz emlékeztet Adyra.

428. *Esik*. DH 1899. ápr. 13. 4. – Napi hírek

A lírai időjárási cikkek sorába illeszkedik, Adyra valló stílussajátságokkal (jelzőhalmazok).

429. *Színészeink Nyíregyházán*. D 1899. máj. 15. 5. – Hírek

Feltehető, hogy mint a lap egyik színházi referense, aki a DH-nál is ezt a szerepet töltötte be, Ady kísérté figyelemmel a sajtóból a színtársulat nyíregyházi vendégszerelését. Rá vall a lelkesedés, mellyel Thury színművét a „hatalmas” jelzővel illeti, és ő állhat a Komjáthy megcsipkedő szavak mögött is („Komjáthy botrányos szerencséje...”), mivel megfigyelhető, hogy mióta Ady a D munkatársa lett, egyetlen jó szava sincs a színház igazgatójáról. (L. A színiszezon vége c. máj. 9-i és A hétről c. máj. 13-i cikkét.) A cikkből polémia keletkezett, melyre Áfra János hívta fel a figyelmet (Egy ismeretlen Ady-polémia. It 1970. 4. sz. 940.)

A Nyírvidék érintett kritikusa rossz néven vette a D kritikáját, és a lap máj. 21-i számában John aláírással azzal válaszolt, hogy „Mindenki a maga háza előtt seperjen!”

Jún. 12-i számában a D ismét pellengérré állítja a Nyírvidék kritikáját, és Egy kritikából címmel, talán ismét Ady tollából, idézeteket közöl színházi kritikájából, melyet a debreceni színtársulat vendégszereléséről a lap különböző számaiban írt.

Egy kritikából

Minden kommentár nélkül adunk le egy pár kitéltet egy színikritikából:

„Fáy Flóra... disztíngvált öltözködésével s remek vállaival megjelenését hatásossá tette. – Fáy Flóra játékában annyi egyéniség volt. – Az embernek nyitva maradt a szája a nagy gyönyörűségtől (nálam ez a gyönyörűség-érzet szuperlatívuszának külső megnyilatkozása), hogy azt a határozott, biztos és

(leveszem a kalapomat) egyéni, erősen egyéni alakítást láttam. – És ugyan-csak megkönyékezte az elragadtatás, mikor hallotta a Fáy hangjának *paraz* szinpompáját. – Ahány indulat, annyi timbr. Egyszer az oboa melodramatik terjengőssége, egyszer a megsértett ártatlanság irtózó visszautasítása, majd a szerelem meleg hanghullámai, *aztán a kétségbeesés csukladozása, más és más regiszter*. Ah, Fáy Flóra nem mindennapi tehetség, az a *Matilde úgy megtáncoltatta bennünk a szívet, hogy ebbe az elismeréshez képest semmivé törpült a debreceniek két gyönyörű virágcsokra*, amellyel a művésznőt igyekeztek tőlünk elhódítani.”

Halmy Margit Henriqueta gyűlölt alakját *mutatta be klasszikus alakításban*. *Olyan kaján intrika volt*, hogy a néző alig ismert a könnyed szerepekben is olyan sok taps közt mozgó, kedves asszonykára. Szerepe és *játéka teljes harmóniában voltak*, nemegyszer kiáltottunk fel igaz bámulattal, hogy *igaz, úgy van, ez ő, megismertük a sötét lelkű Enriquetát.*”

Szabó Irma kedves kis Katrina volt, *olyan takarosan elénekelte a rábízott énekszámokat, mint egy kis verki.*”

A lap megnevezése nélkül kiragadott idézetek szerzője a Nyírvidék jún. 18-i számában A jó vidék címmel, most már teljes névaláírással (John. Szabó Lajos) hosszú cikkel vág vissza, melyben magyartalansággal, rosszakarattal vádolja a D cikkíróját, akitől meg kell szabadítani a vidéki újságírást.

A D hasábjain feltehetően ismét Ady a következő cikkel válaszol a lap jún. 19-i számában (5.):

Sértett önérzet

Jelen meg Nyíregyházán egy Nyírvidék c. hetilap. Ebbe a lapba egyetlen-egyszer – akkor is azért, mert még akkor Nyíregyházán játszott a debreceni színtársulat – beletekintettünk, s benne egy vidéki lapnál sokkallanul érdekes rovatot találtunk. Ez a rovat a színházi rovat volt, amelyből – *a lap megnevezése és kommentár nélkül* – közöltük néhány érdekes szüleményét a kritikus elmének. – Olyan naiv, ostoba, és mulatságos dolgok voltak azok, hogy több fővárosi és vidéki lap is átvette – szintén olvasóik mulattatására.

Mint most kiderült, a Nyírvidék mulatságos kritikáit valami Szabó Lajos nevű úr írta, aki nem hogy igyekeznék rejtve maradni, hanem egy dühös cikkben válaszol *saját kritikájára*, mert mi egyebet, mint amit ő megírt, nem közöltünk. A nevezett Szabó Lajos megküldte szerkesztőségünknek a lapnak azt a számát, melyben a cikk megjelent, egy kísérőlevélben pedig megjelöli a lakását s az időt, melyben ő található.

Sajnáljuk, hogy Szabó Lajost arra méltattuk, hogy őt a világgal mint humoristát ismertessük meg, de színikritikájához hasonló válaszára egyszerűen annyit jegyzünk meg, hogy tudákos tudatlanságát még jobban feltárta nyíregyházai jámbor olvasói előtt.

Ami a dolog másik oldalát illeti, az a munkatársunk, ki az átvételt eszközölte, éppen nem arról ismeretes, hogy az elégtételadás vagy -vétel

bármilyen módjától megijedjen, de erre még eddig Szabó úrral szemben semmi szükség nincs.

Ha Szabó Lajos tolla reputációját *más módon* akarja helyrehozni, ám legyen!... Tessék jelentkezni, de azért csak igazság marad, hogy ő nagyon-nagyon mulatságos színházi kritikákat írt, miként ezt legalább egy tucat előkelő magyar lap elismerte akkor, mikor olvasói mulattatására leköszölte azokat.

430. *Egy debreceni műteremben.* D 1899. júl. 15. 3. – Idem

A szokatlan szignót azzal magyarázhatjuk, hogy aznap még két cikke és egy verse jelent meg szokásos szignóival (A. E., Dyb. és Y.), és feltehetően ő a szerzője a bi szignójú aznapi cikknek is, melyet szintén közlünk. – Tóth Andrásról később, Nagyváradon is nagy rokonszenvvel ír Ady egy névtelen cikkben (Tóth András. NN 1901. jún. 20.), és ott is említi a selmecbányai szobrot, mint amely valóságos szenzációt keltett annak idején. Ebben is elmondja, hogy milyen olcsón dolgozik Tóth András. Rá vall egyébként a cikkben sűrűn használt felkiáltójel és három pont (1...) is.

Tóth András: szobrász, Tóth Árpád költő édesapja, Ady személyes jóbarátja (I. Hegyaljai Kiss Géza: Ady Debrecenben. In: Kovalovszky II. 39.) – *legközelebb sorát fogom ejteni:* tudomásunk szerint ez nem történt meg, hacsak nem az idézett nagyváradai cikkekre gondolt Ady.

431. *A modern irodalmi kiskátéból.* D 1899. júl. 15. 7. – Levelek – bi.

A szokatlan szignót ismét azzal kell magyaráznunk, hogy aznap 3 saját betűjelével szignált és egy Idem szignójú írása (l. az előző cikket) jelent meg a lapban. A D munkatársai közül másé nem lehet a szignó, mert sem Bartha Mórra, sem Bartha Bélára, sem Sipos Bélára, sem Falk Richárdra sem Király Péterre nem húzható rá ez a két betű, Adynál viszont a Bandi első és utolsó betűjét jelentheti. Falk Richárd, a lap humoristája egyébként is Tátrafüreden tartózkodott ekkor, mint az a szerkesztői üzenetből kiderül: „F. R. Tátrafüred. A lapra nézve már intézkedtünk. A levél nagy hatást csinált. – Figyelmedbe ajánljuk tegnapi levelünket, amelyben rólad is van szó. A krokékról [!] ne feledkezz el. Üdv!” Ez még úgy is értelmezhető volna, hogy az előző levelek vagy legalábbis az első Falk Richárdtól származik. Júl. 24-én azonban újabb szerkesztői üzenetet olvashatunk, mely már arra vall, hogy Falk Richárd bírálta a kiskátét: „F. R. A kritikát túlságosan szigorúnak véljük. Különbén nem csodálkozunk. A kiskaté tendenciáját mások is félreértették...”

Pesti lapból átvett ollózás nem lehet, mert júl. 19-i folytatásában helyi írókról és újságírókról ír sok bennfentes értesüléssel.

Tóth Béla (1857–1907): író, újságíró. A PH-ban közölt Esti levelei tették népszerűvé.

432. *A modern irodalmi kiskatéból.* D 1899. júl. 17. 5. – Levelek – bi.

Ady fent kizárásos alapon bizonyított szerzőségéhez (l. az előző cikk jegyzetét) itt egy pozitív bizonyíték is járul. Rá vall ugyanis az, hogy a Gyurkovics lányok bunyevác családjáról azt írja, hogy ilyet Európában még senki sem látott, ami összecseng a darabról írt régebbi kritikájával (1899. febr. 14.), ahol ugyancsak kétségbe vonja a darab életigazságát: „...Gyurkovics lányok vannak-e?...” – kérdezi ebben az egyébként elismerő kritikában is.

Prém József (1850–1910): író, a Petőfi Társaság tagja. Regényei és elbeszélései már megjelenésükkor is avultak voltak. – *pium desiderium*: jámbor óhaj – *Somló Sándor* (1859–1916): valódi neve Hlavathy Ödön, színműíró, színművész, 1902-től a Nemzeti Színház igazgatója. „Balesete”, hogy abban az évben nem kapta meg az Akadémia Teleki-díját.

433. *A modern irodalmi kiskatéból.* D 1899. júl. 19. 3. – Levelek – bi
Indokolását l. fentebb.

Koncz Ákos: L. a Magunkról c. máj. 4-i cikk jegyzetét. – *Szini Péter* A DRU főmunkatársa, költő. – *Tban Gyula*: l. a Magunkról c. máj. 4-i cikk jegyzetét. – *Újlaki Antal*: l. A nazarénusok c. febr. 6-i cikk jegyzetét. – *Lőw József*: Lőránt József, a DE munkatársa. – *Falk Richárd* (1878–1917): a D tárcaírója és humoristája. A júl. 15-i azonos c. cikk jegyzetében indokolásként közölt szerkesztői üzenet bizonyára Adynak erre a róla szóló megjegyzésére vonatkozik. – *Kovács Kálmánról* és *László Gyuláról* nem tudunk közelebbit.

434. *Hentzi-buszár.* D 1899. aug. 16.

A Széll Kálmán elleni erős hang elvben Bartha Mórét, a szerkesztőt is lehetne, de ő júl. 15-től hat hétig szabadságon volt. Egyébként is jól összecseng Ady ekkoriban írt más Széll-ellenes cikkeivel (pl. Rátót államférfia. 1899. aug. 14.).

Hentzi: l. A magyar becsület Világosa c. 1899. aug. 12-i cikk jegyzetét.

435. *A színiszézon előtt.* D 1899. aug. 19. 4. – Levelek

[*] Eredetiben: szigligeti

Ady volt a lap színházi kritikusa. (L. a színiszézon vége c. 1899. máj. 9-i cikkét.) Ilyen bennfentes cikket minden valószínűség szerint ő írt.

436. *Mozgó bizottság.* D 1899. szept. 5. 5–6. – Levelek

Szerzője azonos az előbbi cikkével, erre következtethetünk az azonos tartalmi és stílusjegyekből. Még a sok három pont (...) is Adyra árulkodik.

Justb Zsigmond mondását: 1. az Ismét tavasz c. márc. 29-i cikk jegyzetét. Ez is Ady szerzősége mellett szól.

437. *Bobém házasság.* D 1899. nov. 9. 4–5.

A humoros írás nagyon valószínűen Adytól származik. Rá vall az „emlékeznők” igealak is. A színház nőtlen tagjairól való humorizálás más cikkében is előfordul.

438. *Vízkereszt.* Sz 1900. jan. 6. 6. – Hírek

A kis hírcikkben Adyra vall a gyermek iránti tisztelet, mely prózai írásait (Petőfi nem alkuszik) és verseit (A gyermekség elégiája stb.) áthatja. (Vö. a Az elhagyott férj bosszúja c. febr. 23-i cikkel a Függelékben.)

439. *A Pénzes György esete.* Sz 1900. jan. 10. 4. – Hírek

A debreceni vonatkozású cikkben még a szokatlan alakú „hjh” indulatszó is Adyra emlékeztet.

440. *A művésznők.* Sz 1900. jan. 18. 4. – Hírek

Ady kedves témája volt az orfeumok elleni csipkelődés. De gyakori Ady-kifejezés „a helyzet szignatúrája” is. (L. a Színházi élet c. márc. 14-i szignált cikkét.)

Eg yik rettenetesen lángoló frizurájával bódít: valószínűleg Rienzi Mária, aki a Sz jan. 11-i híre szerint Nagyváradon volt ekkor. – *az épülő Tbália-templom:* ekkor épült a nagyvárad Szigligeti Színház, mely októberben készült el.

441. *Szecesszió a bálteremben.* Sz 1900. jan. 20. 6. – Multság

Ismét a Debrecenre még élénken figyelő Ady hangja. Ezt erősíti a rá jellemző „írnök” alak is.

442. *A vak hegedűs.* Sz 1900. febr. 4. 7. – Hírek

Ady nagyvárad napjainak tanúi mind emlékeznek Ady vonzódására vak Gyula cigányhoz (l. Hegedűs 34., Nagy Mihály: Ady-emlékek. AM II. 132.) Joggal feltehető tehát, hogy a meleg hangú cikket is ő írta. Ezt a feltevésünket csak erősíti az olyan költői oxymoron, mint az „édes kín”.

443. *Az elhagyott férj bosszúja.* Sz 1900. febr. 23. 5. – Törvénykezés

A törvényszéki tudósítást, legalábbis annak itt közölt kopfját, valószínűleg Ady írta. Stílusán kívül erre utal a gyermekről máskor is vallott magasztos felfogása. (Vö. a Vízkereszt c. jan. 6-i cikkel és jegyzetével a Függelékben.)

A tudósítás a következőkben foglalja össze az ügyet:

„Cs. Nagy István komádi cselédembert odahagyta a felesége. Más emberrel ment össze, magával vitte kisleányát is.

Az elhagyott férj sokszor kérte az asszonyt: jöjjön vissza, ne hozzon gyalázatot mindnyájukra.

Nagy Istvánné állhatatosan visszautasított minden hívást.

Az elkeseredett ember a múlt év novemberében elment az asszonyhoz, s mikor az ismét tagadólag válaszolt, leteperzte, kést rántott elő, szíven akarta szúrni.

Az anya jajveszékelésére kis hároméves leányuk leugrott az ágyról, átkarolta az apja nyakát, sírva, pihegve gügyögte.

– Apám, ne bántsa édesanyámat!...

Az őrzöngő, vad, robusztus ember kezében megállott a kés...

Tegnap gyilkosság kísérletének büntetettéért állott a nagyváradi esküdtszék előtt Cs. Nagy István”.

A tárgyalás részletes leírása után a következő ítéletet kapta a vádlott: „a bíróság súlyos testi sértés vétségéért kéthavi fogházra és húsz korona pénzbüntetésre ítélte a vádlottat, s az egész büntetést kitöltöttnek mondja ki a vizsgálati fogsággal.”

444. *A német kazárok.* Sz 1900. márc. 7. 5. – Hírek

[*] Eredetileg: Begas

Az Alkotmánnyal folytatott polémia végigvonul Ady egész nagyváradi publicisztikáján. Valószínű, hogy ez a kis hírcikk is tőle származik.

Lex Heinze: I. A hétről c. 1900. márc. 18-i cikk jegyzetét. – *Eberlein, Gustáv* (1847–1926): német szobrász – *Liebermann, Max* (1847–1935): német festő és grafikus – *Wildenbruch, Ernst von* (1845–1909): német drámaíró

445. *A kegyetlen fagyosságok.* Sz 1900. máj. 13. 4.

Ugyanebben a számban *Fagyosságok* címmel közölt krockverset Dyb aláírással. Feltehető, hogy ez a néhány lírai sor is tőle származik, mely egyébként bevezeti az ország különböző részeiből származó időjárás-jelentéseket.

rossz hírű trinitás: Pongrác, Szervác, Bonifác

446. *Egész ember.* Sz 1900. máj. 26. 5. – Hírek

Stern Hermann, előbb a Korona, majd az Emke kávéház tulajdonosa valószínűleg Ady váradi mecénásai közé tartozott, de Ady bizo-

nyára szerette is a kuruc függetlenségi zsidó kávést. A kis hírcikk stílusa is Adyra vall (rövid mondatok, szokatlan szóösszetételek mint „félerkölcsök” stb.).

447. *Bazári csendélet.* Sz 1900. máj. 30. 4. – Hírek

Ady figyelemmel kísérte az új színház és annak szomszédságában épülő Bazár építését. Az ő szava a „szeretnők” igealak is.

448. *A nizzai ünnep.* Sz 1900. jún. 3. 6. – Hírek

Ady minden bizonnyal jelen volt a nizzai ünnepen; ezt bizonyítja a következő, jún. 8-i írás, mely szerint a Sz három munkatársa számolt be az cseményről. Az előzetes minden valószínűség szerint Ady műve, stílusa a harmadik, szerintünk Adynak tulajdonítható beszámolóval (l. a következő cikket) cseng össze. Megemlékezett erről a nizzai délutánról jún. 10-i Dyb aláírású heti krónikájában is.

449. *A nizzai délután.* Sz 1900. jún. 8. 2–3.

A három munkatárs, akiről szó van, feltehetően Ady Endre, Bíró Lajos és Nagy Endre. Szerintünk a harmadik helyen közölt beszámolót írta Ady. Erre vallanak a rövid mondatok, a „hajh” indulatszó stb. Hegedűs Nándor szerint a második helyen közölt beszámoló az Adyé. (Hegedűs 62.) Ez azonban véleményünk szerint túlságosan dagályos, és inkább Nagy Endrére vall. Az első kétségekívül Biróé, aki ekkor már megjárta Párizst. Mivel a szövegben csak a harmadik helyen közölt beszámolót adtuk, itt közöljük az első és második írást, Bíró Lajos és Nagy Endre művét:

„Jártam Bécsben és jártam Párizsban. Ismerem az angol nőket, az olaszokat, a svédeket – de a női szépségnek akkora változatosságát, mint Nagyváradon, nem láttam még soha.

A Koronaherceg utca és a Váci utca déli korzója mögötte marad a nagyvárad est-i korzónak: isteneknek való pompázatos látvány ez. Megvan itt a délceg germán szépség, a pikáns francia típus, a ragyogó fekete szemű olasz szépség, sőt itt-ott egy bájos japáni arcot is látni...

És a hódító szépségnek, a megvesztegető bájnak ez a ragyogó tábora mind künn volt a Rhédey-kertben!

Az ajtónak álltam, néztem amint jöttek egymás után, és belekápázott a szemem ebbe a nem földi embereknek való látványba.

Jöttek egymás után csillogó szemmel, kipirulva, egy kicsit mohó sietséggel...

Egyre nőtt a hódító tábor. Eleinte még tartózkodó volt a hangulat, azután megértették mindannyian a helyzetet és felcsapott az elragadó, isteni jókedv.

De én nem tudok semmi másról írni, csak szépségéről azoknak az asszonyoknak, leányoknak, akik ott voltak.

Világot romboló, világot teremtő, csodatevő asszonyi szépség, ki nek legigazibb hazája e Kőrös-parti város, téged dicsérlek!”

„...Leborulok előtted ó szent Héra, te udvarias Idő, ki megálltál özv. Schwarz Ábrahámné úrasszony előtt, s lelkét, kedélyét üdén, fiatalon hagytad. Csodálatos szép dolog, amit ez az energikus, tetterős úrasszony megcselekedett, egyedül, ötletesen, szépen és sikerrel. S ha volt türelme, kitartása összehozni a nagyvárad high life-ot abba a mesészerű zöld templomba, melynek oldalait a susogó fák égbenyúló sudarai szegélyezték, firmamentumul pedig a szépséges kék égboltozat borult le rája, még nagyobb volt kedve, ötlete, vidámsága akkor, midőn elröpült a színes konfetti a tüneményes lenge ruhákra.

Konfetti!

Bűbajos szimbóluma a kedves kötekedésnek, szonettje a szabad mozgásnak. Hullott jobbra-balra a színes konfetti-eső, halk sikoltások hallatszottak itt-ott, serpentin szállt a magasba a mozgó, libegő, élvező társaság fölött, lehullott, összekötött pillanatra ismerősöket, ismeretleneket, s aztán újra szétszakadt a lánc, kezdődött a játék előlről. Szeretnék lírai dalt írni, olyat, mint a költő egy szépséges leányról, ki felpirosuló arcával, ragyogó szemével megbűvölt mindenkit, játszott, élt, tüzesen, vervvel, mint egy bájos kis madár szállva ágról ágra, csicseregve, közben kezéből repült a rózsalomb, a konfetti-eső, ajkáról a szó, gyorsan elhangzó.

Ez az elnöknő unokája. A multság lelke.

Élt ott mindenki, virágcsatát vívtak mindenfelé, közben fel-feltűnt Schwarz Ábrahámné előkelően nyájas alakja, buzdítva, jókedvre hangolva, s maga is részt kérve a vigasságból. Tündér este volt. A csillagok felragyogtak a fák fölött, s a szabadban mozgó, élő emberek láttára felsóhajtottam, eszembe jutva a régi idők, a virágcsatás kor:

Solatio sempiterna

Mortalium Generis!

„Tüneményes, szépséges délután, beh kár, hogy elmúltál!”

450. *Színházunk tagjai*. Sz 1900. jún. 8. 7. – Színház

A leendő színházi kritikus megjegyzései. Adyt idézi a „szeretnők” alak is.

Feltehetően ő tudósít másnap a színügyi bizottság üléséről is, melynek bevezetőjében megismétli az itt felsorolt észrevételeket, melyeket a színügyi bizottság egyes tagjai is alátámasztottak.

451. *Medárdus napja*. Sz 1900. jún. 9. 3. – Hírek

Ady szívesen írt kis jegyzeteket az időjárásról már Debrecenben is. De rá vall a rózsaleányokkal való évődés is.

Rózsaleány-ünnepek: Solymáron minden évben díjazták a legerényesebb hajadonokat.

A kis hírre a Tiszántúl, a nagyvárad klerikális lap jún. 9-i számában a következő szerkesztői üzenet reflektált: „Érdeklődő. Arra az egyetlen borgis cikkekre pedig csak annyit, hogy még egy ilyen borgis, s a Sza-

badtság éjszaka fog megjelenni.” A Sz jún. 12-i számában a következő válasz jelent meg, feltehetően szintén Ady tollából:

„S. E. (Helyben.) Köszönjük a figyelmeztetést. Enélkül észre sem vettük volna, hogy a Tiszántúl (ilyen lap is jelen meg tudniillik Nagyváradon) szombati számának szerkesztői üzenetében velünk élcelődik. Nem tudjuk, mi baja van szeretett kollégáknak, de annyit válaszolnunk kell korlátolt szellemeskedésére, hogy a Tiszántúllal még úgy sem törődnek az ördög sem, ha minden pápaválasztáskor jelenne is meg csupán. Ez köztünk az óriási különbség, ezért vettük csak *figyelmeztetés* után észre kedves kollégánk üzenetét.”

A Tiszántúl szerkesztői üzenetében említett éjszakai megjelenés arra vonatkozik, hogy a Sz ekkor áttért a reggeli megjelenésről az esti, hét órai megjelenésre.

A másnapi, 13-i Tiszántúl következő szerkesztői üzenete bizonyára válasz a Sz előző napi üzenetére: „Fűzfapoéta. Csak őrizze meg továbbra is inkognitóját egész nyugodtan.”

452. *Még egy ünnep.* Sz 1900. jún. 12. 4-5. – Hírek

Némi sovíniszta elfogultság nem zárja ki ekkor még Ady szerzőségét, viszont az „agghatatlan nagy úr” költői kifejezés nagy valószínűséggel őt idézi.

görögkeleti és katolikus: természetesen görög katolikus ért; ők is a görögkeleti naptár szerint ünneplik a pünkösdöt.

453. *Pornográfok.* Sz 1900. jún. 17. 6. – Hírek

A néppárti politikusokat gyilkosan gúnyoló hang valószínűleg Adyé.

Molnár apát: Molnár János apát, a kat. néppárt egyik alapítója. A Sz aznapi parlamenti jelentése szerint Molnár apát interpellációt terjesztett elő a kultuszminiszterhez, melyben arról panaszkodik, hogy az az ifjúsági könyvtáraknak erkölcstelen tartalmú könyveket engedélyez. „Ilyen erkölcstelen könyvek azok, melyeknek szerzői Kiss József költő és William Shakespeare (hosszantartó zajos derűltég). Részleteket is akar belőle felolvasni, és kéri, hogy azalatt ürítsék ki a karzatot. Ezt azonban az elnök csak zárt ülés esetén engedélyezheti. A fenti szerzőket Molnár apát erkölcs-telenebbnek tartja, mint a Teknősbéka és az Osztrigás Mici c. darabokat. Ezzel azonban újabb derűltéget aratott, mivel kiderült, hogy az apát úr ezeket a disznó darabokat megnézte.”

454. *Egy kerajcár.* Sz 1900. jún. 19. 5. – Hírek

Adyt sokat foglalkoztatta a cselédek sorsa. Többször írt cselédön-gyilkosságokról. (L. Hétről hétre c. szept. 16-i és Cselédek sorsa c. okt. 2-i cikkét) De rá vallanak stílusos jegyek is, pl. a megengedő *is*nek az ige elé helyezése.

455. *A névsor.* Sz 1900. jún. 21. 5. – Hírek

Ady és Biró jelen volt előző nap Tisza Istvánnak a Bihar megyei szabadelvű párt elnöki székében tartott székfoglalóján. A Sz-ban megjelent tudósításban szerepelt mindkettőjük neve: Ady a névsor végén, Biró a névsorban. Nagy Andor (Tavaszi Váradon. 90.) és Lengyel Géza (Ady a műhelyben. 55.) szerint a helyreigazítást Biró írta. Valószínűbb azonban Hegedűs véleménye, aki könyve 70. lapján Adynak tulajdonítja a kis írást. Erre vallanak a rövid, pattogó mondatok és a „reporter” szó. Másnapi jelzett cikkében is azt írja: „Én a régi kopott reporter vagyok”.

456. *Férfiöklök.* NN 1900. jún. 29. 5. – Hírek – b.

Tekintettel arra, hogy jún. 26-án Yda szignóval jelent meg egy cikke a NN-ban (Áll a vásár), elképzelhető, hogy néhány napig a konkurens lapnak is dolgozott. Földessy indokolása (AEÖPM I. 528.), hogy a Sz nem vállalta ezt a cikket, nem látszik valószínűnek. Inkább technikai okai lehettek a pár napos kirándulásnak. Mindenesetre kb. egy év múlva történő átpártolásának a NN-hoz ezek a cikkek is előzményei lehettek.

457. *A színügyi bizottság.* Sz 1900. júl. 13. 4. – Hírek

Mint szervesen a színházhoz tartozó testülettel, a színügyi bizottsággal is a színházi kritikák foglalkozott. Ady később is sokszor ír róluk, beszámol üléseikről, és mindig olyan értelemben, hogy korlátozza befolyásukat a színház életére. A cikkben felhozott példázat egy vidéki városról, valószínűleg Debrecen. Ez is Ady szerzősége mellett szól.

458. *A színtársulat új tagja.* Sz 1900. júl. 15. 7. – Színház

Szacsvayt már Debrecenből ismerte Ady. Ez és a „talantum” szó gyakori használata is valószínűsíti szerzőségét.

a vértanú Szacsvay: Szacsvay Imre (1818–1849): nagyváradi ügyvéd és képviselő. Mint a képviselőház jegyzője aláírta a függetlenségi nyilatkozatot. Ezért kivégezték. Szobra 1907 óta áll a nagyváradi Körös-parton.

459. *A magyar daltársulat.* Sz 1900. júl. 29. 7. – Hírek

Ady sokszor ágált a nyári szórakoztató műsorok idegensége ellen. De a „pompás” jelző gyakori használata is rá vall.

460. *Olaszország gyásza.* Sz 1900. júl. 31. 4.

[*] Eredetiben: útján

Ady szerzőségét sejteti, hogy az olasz anarchista tettét szociális okokra vezeti vissza, de rá vall a lírai hangvétel is.

Umberto király: I. Umberto Rainer Károly (1844–1900) Olaszország királya, rendkívül népszerű és demokratikus gondolkodású volt, 1878 óta uralkodott. – *Bresci, Angelo* – I. Mi az ok? c. 1900. aug. 8-i cikket és jegyzetét. – *Carnot, François Sadi* (1837–1894): francia köztársasági elnök.

A közölt írást Umberto király életrajza és a gyilkosságról szóló tudósítás követi, mely azonban minden bizonnyal ollózás más lapokból.

Aug. 2-án a Sz ismét foglalkozik a meggyilkolt olasz királlyal, anekdotákat közölnek a királyi pár életéből és újabb részleteket a gyilkosságról. Ennek bevezetőjét feltehetően ismét Ady fogalmazta:

Olaszország gyászja

A monzai gaztett hírére támadt lángoló felháborodás elcsitult már egy kevéssé, és az őszinte, mély részvét jött a helyébe. Minden uralkodói és minden népei a világnak fájdalmas megihatottsággal tekintenek a kék egü Olaszország felé, ahol könnyes szemekkel áll egy nagyra hivatott, de mélyre süllyedt nép a legjobb király véres holtteste körül.

Uralkodók és népek együtt éreznek, mert nincs senki sem, aki felháborodással el ne ítelné Bresci örült gaztettét. Most a megtorlásról gondolkozik mindenki és arról, hogyan óvhatók meg ártatlan koronás fők a Bresciek revolverétől, a Lucchenik törétől.

Olaszország gyászba borult. A trikolor feketével bevonva nem lebeg a szélben, hanem ölmos szárnyal hull alá. Az élet meghalt Itáliában, a visszafojtott lélegzetű gyász napjai ezek, amikor nem dolgozik senki, hanem siratja őt, az elhunyt királyt, akinek feje köré szivárványos glóriát rajzolnak a népe szemében ragyogó könnyecseppek.

Amíg Umberto holttestét a Pantheonban örök nyugalomra nem helyezik, addig Olaszország meg lesz bénítva. Azután majd megindul újra az élet, és a boldogtalan latin ország megy előre a jövő kódébe...

Umbertóról beszél most mindenki. Szívének mindent átölelő nagy szeretete még melegebbnek, jósága még nagyobbnak, fényes tulajdonságai még ragyogóbbnak tetszenek, hogy immár nincsen ő.

Róla beszél mindenki, az igazi polgár-királyról! És Margheritáról, az örökszép, örökgyászba borult királynéről.

461. *A régi jó idők*. Sz 1900. aug. 7. 5. – Hírek

A remekül megírt kis életkép témája és stílusa is Adyra vall. Józsa Gyurit, aki tiszafüredi földbirtokos volt, ugyanilyen összefüggésben említi később Az ősi virtus vége c. 1903. márc. 25-i cikkében is. (AEÖPM IV. 216.) Hegedűs Nándor szerint a cikk valószínűleg Korda Andor nevű magyarcsékei földbirtokosról szól.

462. *Színész-növendékek előadása*. Sz 1900. aug. 7. 8. – Színház.

Az elég jelentéktelen beszámolót az teszi Ady-gyanússá, hogy kedvelt szavai: talentumos, predestinál, pompás stb. fordulnak elő benne.

Kürthy Margitról Hegedűs Nándor azt jegyzi fel, hogy néhány évi színpadi működés után férjhez ment és visszavonult (kéziratban) – *Robinzonok*: Makai Emil egyfelvonásos vígjátéka.

Pár nap múlva, aug. 11-én újabb beszámolót ír – feltehetően ismét Ady – a második előadásról azonos címmel:

Színésznövendékek előadása

A színésznövendékek előadása, amelyet tegnap megismételtek, pompásan sikerült. A Fekete Sas nagytermében nagy közönség gyűlt egybe, amely zúgó tapsokkal kísérte a program minden egyes pontját.

Az előadás mindenben megerősítette az első előadás után alkotott véleményünket. Kürthy Margit nagyon fiatal és nagyon tehetséges művész, csodálatosan sokoldalú talentum, akire minden bizonnyal nagy jövő vár. Rogoz Imre elegáns, szimpatikus színész, akit jólesik a színpadon látnunk. Vass Ferenc ügyes és ötletes komikus, aki pompásan adta Porosz Farkas szerepét. Somlár Mihály kitűnő Aszklepiosz volt. Az egész előadás pedig üde oázis volt az unalomnak abban a Szaharájában, amelyben a nagyváradai közönség vándorol.

A közönség halálával tartozik a fiatal művészeknek, akik azonban szintén meg lehetnek elégedve a sikerrel, mert a nagyváradai közönség körében egy csapással jó nevet szereztek maguknak.

463. *Ami kellemtlen*. Sz 1900. aug. 8. 4. – Hírek

Az újságírói kritika és véleménymondás szabadságára oly kényes Ady fogalmazása ez a kis hírcikk.

A lapok és a közkelemből felmerült affér: nem találtuk nyomát.

464. *A kioszk*. Sz 1900. aug. 12. 7. – Hírek

Feltételezhető, hogy az éjszakai Ady nyújtott ilyen pontos helyzetképet a városi kertek kávéházairól.

Müller Salamon: kávé, a mai Ady-Múzeum helyén állt „Mülleráj” tulajdonosa. – *Henry mester*: Kornhäuser Henrik, Müller Salamon adoptált fia volt.

465. *Velencében*. Sz 1900. aug. 14. 3. – Hírek

A hangulatos, költői stílusú kis hírcikk Ady tollára vall.

a suta nézésű szerb király: I. Sándor, aki ekkoriban vette feleségül Draga Masinát. L. a Hétről hétre c. júl. 29-i cikket. – *az öreg zsidó házaspár*...: nem találtuk meg, kikről lehet szó. – *Margit királyné*: a meggyilkolt Umberto olasz király özvegye. L. az Olaszország gyásza c. júl. 31-i cikket a Függelékben.

466. *Van még humor.* Sz 1900. aug. 18. 7. – Hírek

Az Alkotmánnyal való kötözködés Ady reszortja volt mindkét nagyvárad lapnál.

467. *Egy nóta.* Sz 1900. aug. 19. 7. – Hírek

Ady rajongása Dankó iránt valószínűsíti, hogy ő jegyezte fel az új Dankó-nótát. A „zseniális” jelző Dankó neve előtt szintén rá vall.

468. *Az új színház.* Sz 1900. aug. 23. 3.

A színházi kritikus figyelemmel kísérte az új színház építését. Heti krónikáiban is nemegyszer ír róla. L. pl. Hétről hétre c. aug. 12-i cikkét.

A szigorú megrovó cikk után nemsokára a következő helyreigazítást közli feltehetően ugyancsak Ady a Sz aug. 28-i számában (3.):

Hibák a színház építése körül

Ezen a címen egy olyan interjú-félét közöltünk. Elmondtuk a nézetét az új színház belső elrendezéséről egy szakértőnek tartott ismerősünknek.

Ezek a nézetek természetesen nem a mieink voltak. Nyilvánosságra hozásukat azért láttuk jónak, mert ha valóban vannak hibák, jöjjünk tisztába velük még idejében. Hogy a hibákat reperálni [!] lehessen.

Saját tapasztalataink és olyan vélemények meghallgatása után, melyekre sokat kell adnunk, örömmel valljuk be, hogy a hallott és közölt aggodalmak igen túlzottak. Az új színház berendezése olyan, amilyen adott körülmények közt lehet. Botlás vagy hiba mi sem történt. Hogy a színház kicsi, azt építészeti hibának venni – jól tudjuk – nem lehet. A páholyoknak is csak egy hibájuk van: nincs elég páholy.

Egyébként azonban az új színház belső elrendezése méltó a színház külső művészi hatásához. Nagyvárad szempontról mindenesetre van még egy nagy hibája: nincsen egészen készen. De ezt sem beláthatatlan távol fogja jóvátenni. Nemsokára felhangzik az ünnepi prológos, mely végét jelenti ennek a hosszú, élettelen, unalmas szezonnak...

469. *Egy boldogtalan.* Sz 1900. aug. 25. 7. – Szerkesztői üzenetek

[*] Eredetiben: magasztalja

A kissé hosszúra nyúlt, de kitűnően megírt szerkesztői üzenet rezignált szerelemfilozófiája Adyra vall, aki nemrég írta meg első szerelmét búcsúztató versét (Zsóka búcsúzója. D 1900. jan. 4.), melynek végső kicsengése-a felejtés. De az ilyen kifejezések, mint „vérét más leány gyűjtötte fel” vagy „predestináltatott” – ugyancsak Adyt sejtetik.

470. *Fő a felekezeti béke.* Sz 1900. aug. 29. 3. – Hírek

Nemcsak a bevezetés és befejezés stílusa, a gúnyos értelemben használt „csinos” jelző vall Adyra, hanem a témaválasztás is, ennek a nyílt levélnek kiemelése a debreceni lapok hírtömegéből. Wolafka neve egyébként előfordul Egy kis séta c. 1901. ápr. 22-i, híressé vált cikkében is.

Egyik debreceni lapban: a cikk eredeti lelőhelyét nem találtuk meg.

471. *Kínos ügy.* Sz 1900. aug. 31. 3. – Hírek

A bevezetés és befejezés stílusa Adyt idézi („Jaj lesz, ha hitté lesz” stb.)

A szegedi lap, melynek cikkét a Sz szerkesztőségének megküldték, a Közvélemény. Vörös László államtitkár rágalmozás miatt pert indított a lap ellen, mely azzal védekezett, hogy a hírt Engel Lajostól, a Szegedi Napló kiadótulajdonosától kapta, s csak azért tette közzé, hogy a megrágalmazott magas állású tisztviselő a bíróság előtt tisztázhassa magát.

Az ügy folytatásaként a másnapi, szept. 1-i Sz azonos cím alatt a következő cikket közli:

Kínos ügy

A Közvélemény c. szegedi lap ma ismét folytatja *leleplezéseit* az Auer-ügyben. Engel Lajos szegedi kiadó subája alá húzódva. Ma például így ír: „Ma a Szegedi Napló nyílttéri rovatában nyilatkozik a kiadótulajdonos Engel, és elferdíteni iparkodik – a saját szavait, amiket a Gutenberg-ünnepélyt előkészítő bizottság ülése alkalmával a Próféta termében többek jelenlétében mondott. Nyilatkozatára nem felelhetünk egybet, csupán azt, hogy mi nem írtunk mást, csak azt, amit ő akkor nyíltan és bátran állított.

Szó sem volt arról, hogy »hirdetési díjak címén« kapták a nevezett összegeket a Pester Lloyd, a Budapesti Hírlap, Budapesti Napló és Pesti Hírlap, hanem igenis azt állította Engel, hogy azon összegekért megvették a lapokat. Sőt még többet is mondott. S miután igen jó az emlékezőtehetségünk, még a szavakat is vissza tudjuk idézni:

»– Beszéltem Csajthay Ferencsel is az Auer-ügyről – mondta többek közt Engel –, és ő megígérte nekem, hogy a Budapesti Hírlap írni fog Auerék ellen. Vártam is, hogy írjon, de nem írt, mert Zilahy Simon felüzent a kiadóhivatalból, hogy az Auer-ügyről írni nem szabad. Akkor már megkapták az ötezer forintot. Egy ideig Auer-ellenes volt a Pesti Hírlap is, de aztán elhallgatott – kétezer forintért. Megvették ötezer forintért a Pester Lloydot és a Budapesti Naplót is. A nyugták ott vannak a Náthán zsebében.«?

Aztán Vörös László volt államtitkár meggyanúsítása következik és a többi és a többi.

Mindez Engel Lajos szájába van adva, de az intenció világos: ismeretlen okok miatt kompromittálni egy nagy érdemű politikust és néhány nagy közönségű lapot.

Hisszük, hogy a meggyanúsítottak fognak maguknak elégtételt szerezni.

472. *Bankett Dankó tiszteletére.* Sz 1900. aug. 31. 3-4. – Hírek

Mivel a meghívó szövegezéséért felelős „három magát szellemesnek tartó ifjú óriás” egyike minden bizonnyal Ady, elképzelhető, hogy az egész előzetes hírt ő fogalmazta. Ezt támasztja alá Dankó ismételt emlégetett „zsenialitása”.

Mint már megírtuk: l. a Jó vicc c. aug. 29-i cikk jegyzetében közölt írásokat. – *Ezen a nyáron harmadszor van köztünk:* 1900. májusban és augusztusban Dankó Pista cigányprímás és daltársulata több alkalommal szerepelt a nagyváradai Bazar-kertben. (L. Az orfeumok városa c. máj. 20-i cikket és jegyzetét.) – *A halász szeretője:* Dankó népszínműve – *kódobálással egybekötve:* rejtélyes kódobálás ügyében nyomozott ekkor a nagyváradai rendőrség. Korn Lajos Úri utcai házát minden éjjel rejtélyes kezek kövel dobálták meg.

473. *Dankó ünneplése.* Sz 1900. szept. 2. 6. – Hírek

L. az előző cikket és jegyzetét.

Ady Dankó-versének több mint felét közli a cikk. Ezt, mivel minden Ady-kötetben benne van, elhagytuk. De az a körülmény, hogy a verset minden elismerő szó nélkül vezeti be, holott a legtöbb tósztról is van egy dicsérő szava, arra enged következtetni, hogy a kis beszámolót Ady fogalmazta.

Hoványi Géza dr.: takarékpénztári igazgató – *Bodor Károly dr.:* kórházi főorvos, a Szigligeti Társaság főtítkára – *Stiern Hermann:* l. Egész ember c. máj. 26-i cikkét és jegyzetét.

474. *A muszka herceg sírja.* Sz 1900. szept. 6. 4-5. – Hírek

A debreceni témát minden bizonnyal Ady dolgozta fel, annál is inkább, mert ezt stiláris jegyek is alátámasztják („felednők”, „poentírozott befejezés” stb.).

A debreceni függetlenségi párt orgánuma: Debreczen – *egy fővárosi lapban:* a cikk leelőhelyét nem találtuk meg.

475. *A tisztítóhely.* Sz 1900. szept. 7. 4. – Hírek

A Tiszántúllal polemizáló babonaellenes hírcikk minden bizonnyal Ady műve.

A másnapi lapban ugyanilyen címmel közli a Tiszántúl válaszát, feltehetően megint csak ő:

Tegnapi, e című s legjobb intencióktól vezérelt megjegyzéseinkre így válaszol az a lap, melyet megjegyzéseink illettek:

„Egy nagyváradi, erősen felekezeti ízü és erősen szubvencionált laptársunk Görgényi Imre könyvéről írt ismertetésünkbe óhajt beleakaszkodni. Csodálkozik és megbotránkozik azon, hogy valaki a tisztítóhelyről leírást közölhet.

Boldogok a tudatlanok, kik annyi mindenfélén képesek csodálkozni és megbotránkozni. Mert vannak e tudatlan boldogok közt, akiknek igen jól esik egy-egy szóba beleakaszkodni, kegyes szemforgatással megbotránkozva valamin, amiről fogalmuk sincs. Majd ha a tárggyal foglalkozva megsejtik, hogy igenis, a tisztítóhelyről *lehet nagyon részletesen írni*, majd ha fogalmuk lesz róla, hogy ez *tudomány*, akkor tessék róla írni. Addig csak maradjanak saját felekezeti és szubvenciós ügyeiknél.

No meg a boldog tudatlanságban.”

Leközlöttük a választ. Replikázzon ez helyettünk. Ilyen kétségbejítő naivságot, ilyen szörnyű komikumot ilyen komolyan még nem írtak papírra, mióta az írást feltalálták. Ez a válaszuk s vége.

476. *Nagyvárad bol van?* Sz 1900. szept. 11. 6. – Hírek

Ady nagy kedvvel támadta többször is Festetich Andor grófot, a vidéki színészet országos felügyelőjét. Későbbben azt javasolja neki, hogy tartsa meg állását, de ne csináljon semmit (A mindenható felügyelő. 1901. jún. 21.) Stílisán is Ady cikkei sorába illik.

477. *Élő nemesség.* Sz 1900. szept. 14. 3-4. – Hírek

A már ekkor is következetesen demokrata Ady gúnyolódása a nemességét fitogtató maradisággal. A témára egy későbbi írásában is hivatkozik a NN-ban (Élő nemesség. 1901. jún. 15.).

A lap okt. 5-i számában visszatér a kérdésre:

Az új gothai almanach

Az *Élő nemesség* című közlöny, melyről már írtunk egy ízben, immár megjelent. Első száma büszkén hirdeti, hogy a lap „a magyar nemesség *szakközlönye*”. Így, így: szakközlönye. Azt mondtuk, hogy ez a lap is az idők jele. No ha az idők jele, akkor szörnyű buta idők elé nézünk...

Szombathy Ignác úrnak megköszönhetik ezt a megtiszteltetést azok, akik még tartanak arra valamit, hogy őseik nemesi jogokat élveztek. Megérik még azt is, hogy Szombathy úr kongresszusra hívja őket...

Érdekes a lapnak egyik cikke. Arra biztatja az élő nemeket, hogy küldjék be családfájukat. Az ne zsenírozza őket, hogy családi viszonyaikról tudomást vesz a nagyvilág. Hát a *gothai almanach* – kérdi egészen méltat-

lankodva. Sőt jó, ha ezek a családi viszonyok nyilvánosságra jönnek. A családtagok így esetleg jó házastársat kaphatnak.

Azt hisszük, hogy Szombathy úr ilyen címet is adhatott volna b. lapjának „Házasságközvetítő a mellényzsebben”.

Mit szólna ehhez a *balott nemesség*, ha élne?...

478. *Előleges színházi jelentés.* Somogyi Károly beköszöntője. Sz. 1900. szept. 15. 2-3.

Feltehető, hogy az előzetes színházi jelentés a leendő kritikus műve. Erre utal néhány stílusos sajátossága is („impresszió”, „felfér”, „szeretnők” stb.)

A cikket tudósítás követi a direktor beköszöntőjével és a színtársulat névsorával. Ebből itt közöljük a beköszöntőt *Előleges színházi jelentés* címmel:

„Alulírt színigazgató legnagyobb tisztelettel vagyok bátor Nagyvárad város pártoló közönségének szíves tudomására juttatni, hogy a nagytekintetű színügyi bizottság a nagyváradai Szigligeti Színház igazgatósával a legközelebbi három évre engemet tisztelvény meg, az énekes drámai színműirodalom minden szakmájában működő színtársulattal folyó évi szeptember hó végén e városba érkezem, s működésemet egy későbbi külön jelentésben értesítendő napon fogom megkezdeni. Megnyitó előadás: Hunyadi László. Eredeti nagy opera 5 felvonásban.

[...]

Hangzatos, be nem váltható ígéretek nem teszek; csupán annyit ígérek, hogy kerekded, összevágó előadásokban és megfelelő kiállításban fogom színterelni a fővárosi elsőrendű színházak vonzó és magas újdonságait. Ezekhez még csupán annyit, hogy úgy magam, mint társulatom minden tagjának főtörekvése és egyetlen célja az lesz, hogy a nagyváradai közönség jogos igényeit, tőle telhetőleg, minden tekintetben kielégítse. Tisztelettel Somogyi Károly színigazgató.”

479. *Hétről hétre.* Sz. 1900. szept. 16. 2-3. – Tárca

A heti krónika ez esetben feltűnően elnyújtott, ami nem éppen Adyra vall. Ám ugyanezt a témát, többször a kifejezéseikig menően azonos szellemben dolgozta fel néhány nappal később, ugyancsak névtelen cikkben kétségtelenül Ady. (L. a Cselédek sorsa c. okt. 5-i cikket, mely Ady egy versorának prózai átírását tartalmazza.) Az, hogy a bérrabszolgaság ellen csaknem ugyanazokkal a szavakkal kél ki az utóbbi cikkben, mint ebben a heti krónikában, még nem zárja ki Bíró szerzőségét, hiszen a két barát gondolkodása ebben a kérdésben is azonos volt. Jellegzetesen Adyra valló stílusos sajátosságot a cikkben nem találunk, és az a kitétel is, mely a barátjára utal („Van egy barátom...”, akinek cikkei „lelkes, tüzes, igaz cikkeket voltak, írva azok ellen, akik uszítgatják a gyűlölet kutyáit a nemzetünk egy részére, arra a részére, amely ama bizonyos vallásban született”), úgy

gondoljuk, inkább illik Adyra, mint Ady szerzősége esetében Biróra. Mivel egyértelműen nem tudjuk eldönteni a szerzőséget, a cikket a Függelékben közöljük.

480. *A notabilitások.* Sz 1900. szept. 22. 4. – Hírek

A cikk éle Gábel Jakab, a nagyváradi ort. izr. polgári iskola igazgatója ellen irányul, akiről Ady máskor is sok animozitással írt. Egyik betűjellel jegyzett cikkében hivatkozik is arra az esetre, mikor Gábel Jakab notabilitás volt. L. Tanbetyárok és sajtóbanditák c. nov. 4-i cikkét. Így valószínű, hogy ezt a kis csipkelődést is Ady írta.

Nagyváradon tegnap országra szóló, nagy jelenetek folytak le: Tisza Kálmán tartott képviselői beszámolót.

A másnapi Sz hírcikkéből tudjuk meg, hogy valóban Gábel Jakabról van szó. A cikk, melyet nyilván ugyancsak Ady fogalmazott, a következő:

Notabilitások

Ez alatt a cím alatt lapunk mai számában elmondtuk a véleményünket egynémely dologról. Hogy ezek a dolgok nemcsak nekünk szűrtak szemet, arról bizonyosságot tesz a Magyar Szó ma reggel érkezett száma, amelyben a következő – itt-ott tájékoztatásra valló, de egészében véve helyes – hírt olvassuk:

„A notabilitások. Ennek a néhány sornak inkább az lenne az igazi címe, hogy: Miért lett notabilitás Gábel Jakab? Tudniillik Nagyváradon a Tisza Kálmán beszámolójáról tüntetőleg távol maradt a szabadelvű párt zöme, és olvasóinknak éppenséggel nem kell fejtegetnünk, hogy mi az elmaradás oka. Tény az, hogy mikor a helyi riporterek hozzáfogtak a megszokott notabilitások felsorolásához, zavartan vették észre, hogy a névsor vajmi kurtának ígérkezik. De mivel notabilitás akkor is kell, ha nincs, tehát e napon bizonyos demokrata szellem lengte át a notabilitások arisztokratikus rovatát. Így került belé a névsorba Gábel Jakab felekezeti tanító neve is egy másik derék honpolgáréval egyetemben, aki eddigelő ruhák elárúsításával foglalatосkodott, a kis haszon és nagy forgalom magasztos elvének szem előtt tartásával. *Még sokan* lettek így egyszerre notabilitások Nagyváradon, és bár dicsőségük pünkösdi királyság volt, epedve várják azt a napot, amikor újra eljön beszámolót tartani Tisza Kálmán. – Mert akkor megint notabilitások lehetnek.”

481. *Vénasszonyok nyara.* Sz 1900. szept. 26. 3. – Hírek

Az időjárási témából lírai mesét kerekítő rutinos elbeszélő Adyt sejteti. Elképzelhető lenne még Biró Lajos szerzősége is, de ekkoriban megjelent első elbeszéléskötetének ismeretében semmi rokonvonást nem találtunk Biró stílusával. Inkább Ady sajátja az olyan költői kép, mint a „táncoló sugarak”, vagy a „rendeltetett” alak.

482. *Nyitlik az orgona.* Sz 1900. szept. 27. 4. – Hírek

Ismét egy időjárási téma, melynek költői feldolgozása Adyra vall. („az édes mámor”, „emléksereg”, „szürkeséges” vagy a Gabriella név is árulkodik) Egyébként ugyanilyen c. cikke jelent meg már a D-ben is 1899. máj. 2-án.

483. *A kritika.* Sz 1900. okt. 2. 5. – Színház

A kritikus ars poeticáját minden bizonnyal a színházi kritikus írta. De a programpontok is megegyeznek Ady kritikusi gyakorlatával, a stílus pedig ugyancsak az övé.

Erkel nagy opusa: Hunyadi László

484. *Októberi kánikula.* Sz 1900. okt. 4. 4. – Hírek

A hangulatos időjárási cikkek sorába tartozik. Az „agráriuskodnánk” kifejezés és a Lex Heinze emlegetése utal benne némi valószínűséggel Adyra.

Lex Heinze: L. az Éljen az erkölcs c. 1900. nov. 7-i cikk jegyzetét és az ott közölt Lex Heinze c. cikket, valamint A hétről c. 1900. márc. 18-i cikk jegyzetét.

485. *A színház megnyitása előtt.* Sz 1900. okt. 6. 1–3.

A színügyi bizottság üléséről máskor is Ady számol be. A bizottság hatáskör-túllépése gyakran foglalkoztatta később is. Rá vall a befejezésben foglalt szigorú intelem is. Egyébként aznapi jelzett cikkében (Egy kényes kérdés) is ugyanerről az ülésről ír.

A beszámolóknak csak elejét és végét közöljük. A középső rész – mint ő írja – száraz beszámoló arról, hogy kik jelentek meg a tagok közül, a színtársulat névsorának megvitatásáról, a kettős bérletrendszeréről, a helyákról és olyan – Ady szavával – mucsaikodásokról, mint az, hogy felvonásközben leengedjék-e a vasfüggönyt, hogy az igazgató minden szombat délben tartozik bemutatni a műsort, és hogy bejelentés-e a szünetet vagy sem. Az előadások kezdete is nagy vitát kavart: mert ha 7-kor kezdődik, akkor nincs idő előtte vacsorázni. Majd megtárgyalták a bizottság ügyrendjét, és azt, hogy a városi páholyra a színház kicsinysége miatt igényt tart-e a város.

486. *Október 6.* Sz 1900. okt. 7. 7. – Hírek

Az ünnepről szóló tudósítások kopfját valószínűleg Ady írta. Rá vallanak a sűrűn alkalmazott szakrális kifejezések („szent ünnep”, „szent apostolaink”, „szent mártírjaink” stb.).

A bevezetést tudósítások követik az ország minden részén tartott ünnepségekről.

487. *A Szigligeti Színház megnyitó ünnepe.* Sz 1900. okt. 16. 3-4.

Az aznapi vezércikket is Ady írta (l. A mi ünnepünk), de míg az köszöntő, ez inkább beszámoló jellegű. Azonos gondolat a két cikkben, hogy mindkettő a közönség áldozatkészségének ad hálát a színházért. Végül a katolikus liturgia Sursum cordája: „Fel a szívekkel”, mely verseiben is többször előfordul (pl. Üzenet egykori iskolámba) – valószínűsíti Ady szerzőségét.

488. *Az ünnep után.* Sz 1900. okt. 17. 3. – Hírek.

A szövegben előforduló Goethe-idézet, melyet Adynál később is megtalálunk (A hétről. 1902. márc. 2.) – támasztja alá Ady esetleges szerzőségét.

Minden szépnek ez a sorsa a földön: az idézet forrása: Goethe: Torquato Tasso III. felv. 2. jelenet.

489. *Abol unatkoznak.* Sz 1900. okt. 18. 4. – Színház

A kortársak állítása szerint a Sz-nál a színházi rovat vezetője a színház megnyitása után Ady lett. (L. Hegedűs 131.) Mivel azonban ezt dokumentumszerűen bizonyítani nem tudjuk, a névtelen kritikákat, ha csak adatszerű bizonyítékunk nincs Ady szerzősége mellett, a Függelékben közöljük. Kritikáit általában névtelenül írta, olyankor is, mikor minden kétséget kizáróan az ő írásával van dolgunk. (L. Katonák c. 1900. nov. 27-i cikkét.) Komlós Aladár ugyan kétségbe vonja éppen ennek a kritikának szerzőségét (Művelt Nép 1955. aug. 14. 33. sz.), és többek közt arra hivatkozik, hogy a cikkben hatszor fordul elő a „szerepet adni” kifejezés. Igaz, hogy ez egyáltalán nem jellemző Adyra, de más neki tulajdonított kritikákban is előfordul. (L. Divathölgyek c. okt. 25-i vagy Házi béke c. nov. 8-i cikkeket.) Egyébként a cikk stílusa, felépítése, a darab értékelése, a szereplők egyenkénti méltatása, a rendezésre és a közönségre tett hatásra is kiterő bírálat azonos kézre vall a többi Adynak tulajdonított vagy névvel jegyzett színikritikával.

Abol unatkoznak: vigjáték 3 felv. Írta Edouard Pailleron; ford. Ambrus Zoltán. Eredeti címe: Le monde où l'on s'ennuie. A pesti Nemzeti Színházban játszották. – *Osztrigás Mici:* Georges Feydeau bohózata

490. *A zsidó gyerekek bűne.* Sz 1900. okt. 23. 3. – Hírek

Az Alkotmány, a néppárt fővárosi lapja elleni csipkelődés Ady részortja volt Nagyváradon.

491. *Kuruc fufang.* Sz 1900. okt. 23. 5-6. – Színház

Ady színikritikáinak jellemző vonásait ebben a névtelen írásban is megtaláljuk: a kiváló érzék, ahogyan a művészt a talmitól megkülönböz-

teti (itt is szerencsés kezű színdarabgyárosnak nevezi ifj. Bokor Józsefet, mint Nem lesz premier c. jan. 17-i jelzett cikkében), az előadás aprólékos kritikája a legtöbb szereplő megemléstől egészen a díszletekig, rendezésig, valamint a közönség reagálásának leírása („hálás volt, és sokat tapsolt”). Így ha nem tudnánk is, hogy ő volt a Sz színikritikusa, akkor is neki kellene tulajdonítanunk ezt a kritikát.

Eltekintve legutolsó balvállalatától: feltehetően a Magyar Színházban szept. 11-én bemutatott *Harc a millióért* c. Bokor-darabra céloz. – *Kuruc felforgója már jubilált is:* a Népszínházban 1899. dec. 7-én mutatták be.

492. *Divathölgyek.* Sz 1900. okt. 25. 5–6. – Színház

A színházi kritikus feltehetően itt ismét Ady. Rá vall a „csinos talentum” szokatlan, de nála gyakori jelzős szerkezet is.

ifj. Dumas Le démi-monde c. 5 felvonásos színművét Feleki Miklós fordította magyarra.

493. *Folt, amely tisztít.* Sz 1900. okt. 26. 5. – Színház

[*] Eredetiben: szabadelvűségének

A sommás ítélet a darab silányságáról Ady kritikusi bátorságára vall. Ugyancsak a „hazug” jelzővel illeti a darabot egy későbbi, már a NN-nál írt jelzett kritikájában (Folt, amely tisztít. NN 1901. jún. 6.)

Folt, amely tisztít: José Echegaray (1832–1916) Nobel-díjas spanyol drámaíró 3 felv. drámáját Szalai Emil fordította magyarra. – *a szent vagy örült új spanyol romantika:* célzás Echegaray Szent vagy örült c. darabjára.

A jelzett sajtóhibára a másnapi lapban szerkesztői üzenet hívta fel a figyelmet: „Spectator (Helyben). Természetes, hogy a tegnapi színházi referációjában sajtóhiba a *szabadelvűség*. *Számbavehetőség* helyett csempészte be a szedőműhelyek ördöge. Köszönjük a figyelmeztetést. Könnyen alkalmat adtak volna egy rossz viccre. Arra, hogy színészeknél is a politikai hitvallást keressük.”

494. *A nagyváradi színházi bizottság és Festetich gróf.* Sz 1900. okt. 28. 3.

A színházi bizottsági ülésekről általában Ady tudósított, Festetich Andor színházi felügyelőről pedig mindig a legnagyobb ellenszennvel írt.

A gróf úr tervezeti monstreművéről mi már elmondtuk... a véleményünket: 1. Nagyvárad hol van? c. szept. 11-i cikket.

A cikk után tudósítás következik a színházi bizottság üléséről. A bizottsági tagok különösen azt tartották sérelmesnek, hogy Festetich színházi felügyelő a nagyváradi társulatnak Szarvast és Nyíregyházát jelölte ki nyári állomáshelyül. Végül köszönetet mondtak Somogyi igazgatónak eddigi tevékenységéért.

495. *A trubadúr*. Sz 1900. okt. 28. 7. – Színház

A recenzió Ady szokványos kritikáit idézi, amit megerősítenek az ilyen kifejezések: „szeretnők”, „talentum”, „a zenekar beváló” stb.

Verdi operájának második előadásáról nyilvánvalóan ugyanő írja a következő beszámolót a Sz okt. 31-i számában (5.):

Trubadúr

A direciónak jó lesz tanulmányozni a mi közönségünk természetrajzát, ha nagy csalódásoknak elejét kívánja venni. A Trubadúr múltkori előadását telt ház hallgatta végig. Ebből azt következtette a színházi vezetőség, hogy „gyorsan” beadhatja másodszer is Verdi szép ócskaságát. Az eredmény: *fiaskó*. Azt érték el, amire mi csak úgy ibolyanyílásra számítottunk: *az első üres házat*. Pedig a mai előadás még az elsónél is fényesebb volt. – A kis közönségnek igazi gyönyörúsége teltett benne. Sok tapsot kapott B. Csik Irén, Székely Anna és Pintér. A *nézőtér*, amilyen sivár volt az előadás kezdetén, olyan élénk, lelkesedő volt később. Persze ez a lelkesedés érintetlenül és változatlanul üresen hagyta odakint a – pénztárt.

496. *Verses ügyek*. Sz 1900. okt. 31. 4. – Hírek

A hozzátoldott versszak könnyed verselése és az egész cikk ironikus hangja Adyt idézi.

Tegnap megtörtük: a Sz 1900. okt. 30-i száma nincsen meg az OSZK-ban.

497. *Napóleon öcsém*. Sz 1900. nov. 1. 6. – Színház

Az ügyes szindarabgyárosokról írt szellemes és fanyalgó kritika feltehetően ugyancsak Ady műve.

Guthi Soma (1866–1930): ügyvéd és író; a PH, majd a PN munkatársa. Vígjátékait, bohózatait a fővárosi színházak mutatták be.

498. *Halottak napja*. Sz 1900. nov. 3. 4. – Hírek

Ady nyelvi leleménye „a felékesült sírok” vagy „a nagyobb hevülésű szívek”.

Rulikovszky Kázmér: 1848–49-ben az orosz hadseregben szolgált lengyel tiszt, aki átszökött Görgey seregébe, és a szabadságharc leverése után Paskievics Nagyváradon főbe lövette. Nagyváradon utcát neveztek el róla, és díszes emlékművet emeltek tiszteletére. – *Sándorffy József* (1767–1824): orvos, a nagyváradi színház mecénása.

499. *Molnár és gyermeke.* Sz 1900. nov. 3. 6. – Színház

A jellemző kis anekdota a későbbi Nagyváradai Krónikákra emlékeztet, melyeknek Ady volt az írója.

A molnár és gyermeke: dráma 5 felv. Írta Ernest Raupach; ford. Szerdahelyi József.

500. *Kertészleány.* Sz 1900. nov. 4. 7. – Színház

Hogy a kritikát az állandó színikritikus írta, azt az is bizonyítja, hogy egymás után három előadásáról is írt.

Kertészleány: nagyoperett 3 felv. Írták Ch. Nutter és Beaumont; ford. Evva Lajos és Fáy J. Béla; zenéjét szerezte Charles Lecocq. – *Dóczy Lajos Szana-verse:* Dóczy verse Szana Tamásról, melynek refrénje ilyesféle lehetett : Mért ír Szana Tamás?

A darab második előadásáról feltehetően ugyancsak Ady számol be a Sz nov. 6-i számában (7.):

A Kertészleány – másodszer

A Trubadúr második előadásáról írt sorainkban figyelmébe ajánlottuk a direktornak, hogy az esti üres házból okuljon. A váradai közönség válogatós, finnyás, de meg kissé szeszélyes is. Jól felelevenített darabot sem hajlandó egyszerűen többet elfogadni. Ha pedig a repríz éppenséggel nem volt művészi esemény, a darab sorsa eldőlt. A darab műsorából úgy látjuk, hogy a Kertészleány holnap estére ismét ki van tűzve, helytelennek tartjuk. A szombat esti zsúfolt házat félreértette az igazgatóság. Az Örley Flóra első fellépése csinálta a telt házat is s a külső sikert is. Az előadás nem volt olyan, amit ilyen hamar meg lehetne ismételni. Ezt – majdnem bizonyosra vesszük – be fogja látni az igazgatóság is.

Még rövidebben ír a harmadik előadásról a Sz nov. 7-i számában:

Kertészleány

A jóslás nem volt nehéz. A Kertészleány mai előadása csaknem üres ház előtt folyt le. Ezt pedig a színház vezetősége elkerülhette volna, ha a darabot, a tizenkettedik órában bár, de leveszi a műsorról. Az előadás valamivel mégis jobb volt az elsónél. Örley Flóra, Pintér, Nyárai és Bérczi tetszetek.

501. *Bőregér.* Sz 1900. nov. 8. 5. – Színház

Tipikusan Adys levágó kritika: szenvedélyes indítás, poentírozott befejezés, állítmány nélküli mondatok („Közönség szépen?”, „Taps :semmi?”)

Bőregér: vígoperett 3 felv. Írták Henri Meilhac és Ludovic Halévy; ford. Vezéry Ödön; zene: Johann Strauss.

A kritikához a nov. 9-i számban (6.) kiegészítésül közli a lap – feltehetően ugyancsak Ady bevezetésével – az egyik színész levelét:

Adalék egy bukás történetéhez

Megírtuk, hogy a Bőregér tegnapi előadása szánalmasan sikertelen volt. Hogy mi okozta a bukást, azt sejtette mindenki, aki végignézte az előadást, amelyben orgiákat ült a kapkodás, hebehurgyaság, szerep-nemtudás. A tegnapi megfigyelésünket most kiegészítjük egy feltétlenül hiteles adalékkal. Íme:

„Nehogy véka alá rejtve maradjon az igazság, kinyilatkoztatom, hogy a Bőregér előadásakor Pintér rendező úr által reám vonatkozólag tett s a szerepváltozás megokolását célzó kijelentése valótlan; mert 1-ór nem voltam berekedve, 2-ór dr. Falkot én sohasem játsztam és így azt most is – *az új betanulásra idő nem lévén* – a régi szereposztásban Erdélyi úrnak kellett játszani. 3-szor a meztelen valóság az, hogy a színlap helytelenül volt megszerkesztve. Gáthy Kálmán.”

502. *Házi béke*. Sz 1900. nov. 9. 5-6. – Színház

A többször is használt „pompás” jelző, a rövid mondatok és a szóhalmozások Ady stílárius jellegzetességei. De rá vall az igényes, az összes szereplőkre kitérő bírálat is.

A házi béke: vígjáték 3 felv. Írták Alexandre Bisson és Adolphe Lekleng; ford. Kürthi Emil. – *inexpressible*: kimondhatatlan

503. *Hát ki is az a Vogelsang?* Sz 1900. nov. 10. 3. – Hírek

Az Alkotmánnyal folytatott vitát Ady sajátította ki a lapnál.

Egy kis örökséget hagyott a világ klerikálisai számára: Heine Testamentum c. versében miután elsorolja, mi mindent hagy örököül (száztagú bolhacsaládot, háromszor százezer átkot stb.) az utolsó strófában ezt írja:

S ez itt a pótvégrendelet:
ha nem veszi át az említett
hagyatéket senki, ez halálom
után a római egyházra szálljon.

(Eörsi István fordítása)

504. *A kis szökevény*. Sz 1900. nov. 10. 5. – Színház

Stílárius és módszerében is jellegzetes Ady-kritika. Ady akkori ízlését tükrözi az operettről általában.

Hilarius mester: A baba c. operett egyik szereplője – *Sidney Jones*: a Gésák, a Görög rabszolga és a San Toy zeneszerzője – *jambó társaság*: a híres nápolyi népdaléneklő társaság. A jambó dal nálunk az ezredéves kiállításán terjedt el. – *Cook*: amerikai utazási iroda – *Labunszékája*: orosz táncosnő

505. *Hegyesi Márton*. Sz 1900. nov. 11. 6. – Hírek

Hogy a felelős szerkesztőt névnepja alkalmából Ady vagy Biró lepte-e meg e meleg sorokkal, azt nehéz kideríteni. Mindenesetre Adyra vallanak a rövid, pattogó mondatok és a latin szavak sokasága (szubordináció, nesztor, tuszkulánium, patriarchális).

Hegyesi Márton (1846–1907): ügyvéd, a szabadságharc történetírója; lelkes Tisza-párti szellemben szerkesztette a Sz-ot. Hegedűs Nándor közlése szerint magyar ruhában járt.

506. *A repülő borbély*. Sz 1900. nov. 11. 8. – Hírek

Adyra nagyon jellemző a kisemberek sorsának figyelemmel kísérése. Borbélyáról máskor is ír (Adatok a szépségversenyhez, nov. 22.). Az ő szava a „bohóskodás” is.

507. *Bánk bán*. Sz 1900. nov. 13. 7. – Színház

A jellegtelen recenzióban is ráismerünk Ady kritikusi sajtóságaira. Elsősorban a közönséget dicséri az ünnep fényéért.

508. *A képkiallítás bezárása*. Sz 1900. nov. 14. 3–4.

A képkiallítás ünnepélyes bezárásáról riportot készített a Sz. Ennek bevezető és befejező sorait valószínűleg Ady írta. Ady-kifejezések egész sora látszik ezt bizonyítani: „kis tündérvilág”, „édes, meleg fészék”, „komor, beteg lelkünk”, „édes mámor” stb.

A tudósítás beszámol a megjelentekről és hosszasan ismerteti Beöthy László főispán beszédét.

L. még az Éljen az erkölcs c. nov. 7-i cikket és jegyzetét.

509. *Aranyember*. Sz 1900. nov. 14. 6. – Színház

Ady levágó bírálatait szereti mások véleményével is alátámasztani, mint itt is. A „hebehurgyaság” is gyakran fordul elő elitélő kritikáiban.

bizalmat szavaztak nemrég Somogyinak: 1. A nagyváradi színügyi bizottság és Festetich gróf c. okt. 28-i cikk jegyzetét.

510. *Színházi dolgok.* Sz 1900. nov. 15. 5. – Színház

A cikk hitelességét Ady sajátos nyelvhasználata valószínűsíti („akarnók”, „elhallgathatlan”, „tehetlen”), és az, hogy az ilyen összefoglaló jellegű cikkek csak az állandó színházi kritikustól származhatnak.

511. *Jáfet tízenkét felesége.* Sz 1900. nov. 18. 8. – Színház

Adyra vall az egész kritika csipős hangnemén túl a régmúlt használata és az igei állítmány nélküli mondatok („Szörnyűséges bolondságok” „Hatás semmi vagy nagyon kétes”).

512. *Szép Galathea.* Sz 1900. nov. 21. 5. – Színház

Ady Offenbach-rajongására árulkodik, hogy a Suppé-operettet Offenbach szellemével minősíti. De találkozunk kritikáiban oly gyakran előforduló jelzőkkel is, mint „pompás”, „bajos” stb.

Szép Galathea: Suppé 1 felv. operettje, szövegét írta Henrion Poly; ford. Latabár Endre. 1876-ban mutatták be a Király Színházban. – *Uránia:* tudományos előadások rendezésével foglalkozó társaság

513. *Egy levél.* Sz 1900. nov. 22. 4. – Hírek

A nagykarolyi történet, melynek hőseit a szerző személyesen ismeri, valamint az újságírók önkritikus megítélése feltételezi, hogy a cikk szerzője Ady.

514. *Paraszt szívek.* Sz 1900. nov. 22. 6. – Színház

Szigorú hangja és stiláris jellegzetességei alapján is Adynak tulajdonítható kritika.

Ady elfogulatlanságára vall, hogy ugyanezt a Balassa Ármint, aki szegedi lapszerkesztő volt, egy későbbi cikkében megvédi egy igazságtalan támadás ellen. (L. Jeruzsálem előrenyomulása. NN 1903. márc. 28.)

lupa: mivel lupanár bordélyházat jelent, a lupát feltehetően kéjnő értelemben használja.

515. *Adatok a szépségversenyhez.* SzU 1900. nov. 22. 2. – A'Dyné

A különös szignóval ezekben a napokban három cikk is megjelenik a SzU-ban. Gondolhatnánk esetleg Szűts Dezső tréfájára, de a dec. 4-én a Sz-ban megjelent Négy évszak c. névtelen cikk olyan feltűnően megegyezik az ugyanezen a napon a SzU-ban megjelent azonos c. kritikával, hogy ez valószínűsíti, hogy a néhány furcsa szignójú cikket a Sz színházi kritikus, Ady írta.

A SzU meghirdetett szépségversenyéről l. még a Hétről hétre c. nov. 18-i cikk jegyzetét.

516. *Santuzza*. SzU 1900. nov. 23. 2-3. – Esti levél – A'dyné

L. az előző, Adatok a szépségversenyhez c. cikk indokolását. Igaz, hogy itt és a következő SzU-cikkben (Négy évszak, dec. 4.) kis d-vel szerepel a szignó, de feltehetően ennek nincs jelentősége.

Santuzza: a Parasztbecsület c. Mascagni-opera női főszereplője – *A világ az izmos butáké...*: idézet Ady Éles szemmel c. verséből – *cette grande artiste*: ez a nagy művész nő – *par ordre du Moufti*: a főmufti rendelkezésére

517. *Cigánybáró*. Sz 1900. nov. 28. 5. – Színház

A jelentéktelen kis kritika Ady szokványos kritikáira emlékeztet.

Cigánybáró: operett 3 felv. Zenéjét Johann Strauss, szövegét Jókai Mór után Ignaz Schnitzer írta; ford. Gerő Károly és Radó Antal.

518. *András napja*. Sz 1900. nov. 30. 4. – Hírek

Minden bizonnyal Ady emlékezett meg ilyen szakszerűen a saját névnapjáról.

Nem muszáj gratulálni a rendőröknek: a rendőrök vicclapfigurája a Borsszem Jankóban Mihaszna András volt.

519. *Operaelőadások*. Sz 1900. nov. 30. 5. – Színház

A drámai társulatot már másutt is dicséri, így a kétségtelenül tőle származó Katonák c. kritikában (nov. 27.). Az intő, figyelmeztető befejezés is Adyra vall.

520. *Szép Heléna*. Sz 1900. dec. 1. 6. – Színház

Az Ady által nagyon tisztelt Offenbach jelzői valószínűsítik az ő szerzőségét: „a nagy, a filozófus, az isteni”, „az édes, a felülmúlhatatlan”.

521. *Ünnepelt színésznők*. Sz 1900. dec. 4. 5. – Hírek

A kis hírt nyilvánvalóan az állandó színházi referens írta. Rá vall a „vidám, édes hangulat” kifejezés is.

522. *Négy évszak*. SzU 1900. dec. 4. 2. – A'dyné

Ady ugyanaznap a Sz-ba is írt a darabról, de mert a két kritika feltűnően hasonlít egymásra, feltehető, hogy ezt is ő írta.

Négy évszak: 1. a Sz dec. 4-i számában közölt azonos c. kritikát.

523. *A primadonnakérdés*. Sz 1900. dec. 6. 5. – Színház

Ismét az állandó színházi kritikus átfogó kifogásai a színház ellen: Székely Irén iránti szimpátiája mindvégig megmarad.

524. *Himfy dalai*. Sz 1900. dec. 6. 5. – Színház

Igaz, hogy Ady Debrecenben egészen más hangon írt a darabról (Himfy dalai. 1899. jan. 25.). Akkor a szociális tartalmat kérte számon szerzőjétől, most pedig inkább az előadásról ír, de még a régebbi elmarasztaló kritikában is elismeri, hogy a darab meséje költői. Akkor kicsit polgárpukkasztó tárcát írt a DFL-be, most pedig rutinbírálatot az előadásról. Rá vall Batizfalvy elmarasztalása is.

canis materező: káromkodó (canis mater=kutya anyja)

525. *Az ízr. Nőegylet teaestélye*. Sz 1900. dec. 6. 6. – Multság

A jelentéktelen beszámolóban Ady jelzőit látjuk viszont: „édes”, „csillogó”, „bájos”. Az „üdvriadal” szó is Ady alkotása (l. Elégedetlen ifjú panasza: „Valami nagy riadal vóna”); l. a következő cikk jegyzetét is.

526. *A Gyurkovics leányok*. Sz 1900. dec. 7. 5–6. – Színház

Ez az írás összecseng egy régebbi debreceni kritikával (Gyurkovics leányok. 1899. febr. 14.), még néhány kifejezés is azonos a két írásban: a középosztály (dzsentrí) jelzője itt is, ott is „léha”, egyikben „bunyevác-pereputtyról”, másokban „bunyevác kisasszonyok”-ról ír. És újra megtaláljuk az előző napi „üdvriadal” szót. L. még az 1901. jan. 31-i, azonos c. kritikáját.

Himfy dalaié, a Négy évszaké: 1. a Himfy dalai c. dec. 6-i és a Négy évszak c. dec. 4-i cikkeit.

527. *Bibliás asszony*. Sz 1900. dec. 8. 9. – Színház

Sablonos Ady-kritika, Földessy felvette az első kiadásba, de mivel különös jellegzetessége nincsen, óvatosságból Függelékbe tettük.

A darabot Heltai Jenő fordította.

Mj: VT 300.

528. *A vasgyáros*. Sz 1900. dec. 11. 7. – Színház

Georges Ohnet (1848–1918) giccses színdarabjáról Adynak mindig rossz véleménye volt. (L. az Erdő szépe c. 1899. okt. 28-i és A vasgyáros c. 1902. ápr. 6-i cikkeit). Az „ócska mese” is az ő szava.

529. *Balla Kálmán utódja*. Sz 1900. dec. 11. 7. – Színház

A kis hírcikkre egy későbbi írásában utal (L. Színházi szerződötetések, dec. 28.), a Székely Irénről mondottakkal pedig egy régebbi, A primadonna-kérdés c. dec. 6-i cikkére utal vissza.

530. *Tosca*. Sz 1900. dec. 13. 5. – Színház

Az előbbiekkal azonos kéztől származik. Stílusfordulatai („fenségesen kegyetlen és lesújtóan igaz” stb.) és feltétlen rajongása Paulayné Adorján Bertáért Ady szerzőségét valószínűsítik.

Tosca: Victorien Sardou 5 felv. tragédiája; ford. Makó Lajos.

531. *Rómeó és Júlia*. Sz 1900. dec. 18. 7. – Színház

Ady stílusára jellemző az ilyenfajta hátravetett birtokosjelző: „igazi poézisát a nagy, igaz szerelemnek” vagy az olyan szokatlan szóképzés, mint „előhír”.

Bibliás asszony: 1. az azonos c. dec. 8-i cikket a Függelékben. – *avoni battyú*: Shakespeare szülővárosa az Avon folyó mellett van.

532. *Corneville-i harangok*. Sz 1900. dec. 19. 7. – Színház

Jellegzetesen adys a következő állítmány nélküli mondat: „Szegény harangok, szépséges árva melódiák, édes, nagy mese”.

Corneville-i harangok: vígoperett 3 felv. Írta Clairville és Gabet; ford. Rákosi Jenő; zenéjét szerezte: R. Planquette.

533. *A kis kormánybuktató*. Sz 1900. dec. 21. 4. – Hírek

A debreceni lapokat Ady kísérte a legnagyobb figyelemmel. De rá vall a kis hír ironikus hangja is.

534. *Mozgó fényképek*. Sz 1900. dec. 21. 5. – Színház

Ady kedvelt jelzői („kacagtató”, „bájos”, „édes”, „csitri”) és olyan gyakran használt szava, mint a „bohóság” valószínűsítik szerzőségét.

Mozgó fényképek: bohózat 3 felv. Írta Oscar Blumenthal és Oscar Kadelburg; ford. Heltai Jenő.

535. *Szulamit*. Sz 1900. dec. 22. 5. – Színház

Az előbbivel azonos szerző műve. Ez a megismételt mondatból is kitetszik („hozzák divatba a jó előadásokat”).

Szulamit: l. az azonos c. 1899. nov. 25-i cikket. – *Kol Nidreb*: zsidó gyászdal

536. *Színházi szerződésesek*. Sz 1900. dec. 28. 6–7. – Színház

[*] Eredetiben: szervezkedésének

Az utolsó mondatban saját régebbi szigorú bírálataira utal minden bizonnyal Ady. De stílusban is rá emlékeztet a cikk.

primadonnakérdést: l. az azonos c. dec. 6-i cikket. – ...*arról már írtunk*: l. a Balla Kálmán utódja c. dec. 11-i cikket.

537. *Ünnep a színházban*. Sz 1900. dec. 28. 7. – Színház

Szokványos ledorongoló Ady-kritika.

Kuruc fufang: l. Ady okt. 23-i kritikáját a Függelékben. – *Bibliás asszony*: l. dec. 8-i kritikáját a Függelékben.

538. *Egy szegény ifjú története*. Sz 1900. dec. 28. 7. – Színház

A „podagrás darab” Adyra valló vaskos kifejezés.

Feuillet, Octave (1821–1890): francia regény- és drámaíró.

539. *Bagdadi hercegnő*. Sz 1900. dec. 29. 5. – Színház

Ady nagy véleménye ifj. Dumas-ról minden róla írt sorából kiviláglik. L. pl. *Divathölgyek* c. 1900. okt. 25-i, *A tékozló apa* c. 1900. ápr. 26-i, *P. Márkus Emília* c. 1902. máj. 31-i cikkeit és párizsi noteszbejegyzését: „Ifj. Dumas az intellektus grand seigneur-je”. (AEÖPM V. 189.)

Bagdadi hercegnő: La princesse de Bagdad. Színmű 3 felv. Írta ifj. Alexandre Dumas; ford. Paulay Ede.

540. *Egy érdekes este*. Sz 1900. dec. 30. 8.

Ekkoriban még jó véleménnyel van Ady Sas Edéről (l. Sas Ede verseskönyve c. márc. 27-i cikkét és jegyzetét), de már itt is sok fenntartással és némi iróniával ír írói tehetségéről. A névtelen kritika stílusban is Adyt idézi.

a Katonák íróját: Thury Zoltán – *Herczeget a bunyevácaival*: utalás a Gyurkovics leányok-ra.

541. *Szilveszter*. Sz 1901. jan. 1. 6. – Hírek

A metaforikus stílus, a „vén” jelző gyakori használata mind Adyra vall.

542. *Írók és írások.* Sz 1901. jan. 1. 7–8. – Napló

Bár ez az írás több azonos gondolatot tartalmaz Ady ekkoriban írt versével, a Misztériummal (Sz 1900. dec. 22. – AEÖV II. 55., jegyzete: 384.), az a tény, hogy a Napló rovatot Biró is írta, óvatosságra int. Ezért közöljük a cikket a Függelékben.

543. *Mikor nem kell kritika.* Sz 1901. jan. 1. 8. – Színház

Az állandó színházi kritikus írása. Ady szava a „bohóskodott” is.

544. *A mintaférj.* Sz 1901. jan. 3. 5. – Színház

A színtelen színházi kritikában néhány nyelvi sajátság (régmúlt, „unhatnók” feltételes alak) vall Adyra.

Nők barátja: ifj. Dumas darabja

Másnap helyreigazítást is közöl a lap (jan. 4. 8.) a kritikával kapcsolatban:

A mintaférj

Valabrèque bohózatának tegnapi előadásáról írván az a kellemetlen dolog esett velünk, hogy referádánkból kimaradt a P. Szép Olga asszony neve, aki a darab fő nőszereplője, s akit tegnap nagyon szívesen fogadott nyílt mellőzése miatt nagy idő után a közönség. Kedves volt, szép diszkrét és művészi tegnap és a mai előadáson is. Benkő Jolánnal, Peterdivel, Ballával osztozott a tapsokon. A mai előadást nagyon kis közönség nézte végig.

545. *Kedélyes megoldások.* Sz 1901. jan. 8. 8. – Színház

A humoros apróságot csak a színházi ügyekben bennfentes kritikus írhatta. Erre vall a cikk stílusa is.

Nagy Borbála: Somogyi igazgató sógornője, színházi pénztáros, aki terrorizálta a színtársulat tagjait.

A cikket másnap a SzU is átvette.

546. *Ottbon.* Sz 1901. jan. 9. 5. – Színház

Ady már Debrecenben nagyra tartotta Sudermannnt éppen darabjainak társadalmi problematikája, igazsága miatt, amit itt is kiemel.

547. *A nagyváradi jogászbál.* Sz 1901. jan. 9. 6. – Mulatság

[*] Eredetiben: nyilatkozik

A második és harmadik bekezdés összecseng jan. 6-án a Sz-ban megjelent Herceg Karneválhoz c. Ady-verssel. (AEÖV II. 63., jegyzet: 393.)

Csarnok: Kereskedelmi Csarnok

548. *Fedora.* Sz 1901. jan. 10. 5. – Színház

Ugyanaz írta, aki az előző napi Sudermann-kritikát. Megtalálhatjuk benne Ady színházi kritikáinak gyakori kifejezéseit is: „kedvetlen”, „kelletlen”, „kínos hebehurgyaság” stb.

Fedora: dráma 3 felv. Írta Victorien Sardou; ford. Paulay Ede.

549. *A Bihar megyei Nőegylet álarcosbálja.* NN 1901. jan. 13. 8. – Mulatság

Jellemzőek Ady szokásos szólamai a különböző multságokra („Aranyos, tündéri báli éj, mily büvölő, kéjesen izgató varázsod” stb.), melyekkel a száraz beszámolót élénkíti.

550. *Nők barátja.* Sz 1901. jan. 15. 7. – Színház

Az ifj. Dumas iránti teljes elismerés, melyet máskor is hangoztat (A tékozló apa, ápr. 26.), a stílári jegyek (jelzőhalmozás az első mondatban stb.) – mind Ady mellett tanúskodnak.

A Sz jan. 16-i száma (5.) kiegészítést közöl a bírálathoz, mely ugyancsak Ady tollára vall („a nagy, az édes, a bölcs és elegáns Dumas”):

Nők barátja

Bizonyos részről szemünkre vetették azt az ellenmondást, amely a tegnapi előadásról szóló beszámolóinkban az előadás bírálata és az egyes szereplőknek szóló dicséret között volt. Pedig ebben nincs ellenmondás. Ismételjük: teljesítette mindenki a kötelességét becsületesen, igyekezettel. Ami elég például a Mozgó fényképeknél, de nem elég a Dumas remekénél. Tegnapi beszámolóinkból különben kimaradt egy mondat, amely talán teljesen megmagyarázta volna azt a látszólagos ellenmondást:

Minden egyes szereplőnek ismernie kellene az utolsó szóig az egész darabot, tudnia a partnere szerepét éppen úgy, mint a magáét, értenie kellene minden elrejtett célzást, minden finomságát és mélységét a Dumas ragyogó mondásainak, szeretettel és hosszasan kellene tanulmányoznia ezt a csodálatos művészettel megalkotott darabot, bele kellene élnie magát a szellemébe, keresnie kellene a kifejezési módokat: a diszkrét, a plasztikus, az elegáns formákat, óvakodnia kellene minden disszonáns hangárnya-

lattól, minden szépség és grácia nélkül való mozdulattól, minden hatás-
vadászattól, szóval Dumas-t kellene játszania – a nagy, az édes, a bölcs és
elegáns Dumas-t.

551. *Othello*. Sz 1901. jan. 17. 5. – Színház

Ady szokványos színikritikái közül való. Rá vall Shakespeare epite-
tonja: „a nagy brit”.

552. *Névtelen levelek*. Sz 1901. jan. 18. 5. – Színház

[*] Eredetiben: recipékkel;

A rutinkritikában főként stiláris jegyek vallanak Adyra: „hatalmasan
mulat”, „bohó bohózat” stb.

New York szépe: operett 2 felv. Írta Hugh Morton; ford. Salgó
Ernő és Makai Emil; zenéjét szerezte Gustav Kerker.

A Sz jan. 19-i száma (5.) ismét helyreigazítási céllal néhány soros
beszámolót közöl a második előadásról:

Névtelen levelek

A színház mulatságos újdonsága ma már nagyobb közönséget von-
zott. Az előadás sokkal gondosabb, a hatás még nagyobb volt. A közönsé-
get állandó derűtségben tartották a darab bohóságai. Jó kedvvel tapsolt a
szereplőknek, kivált Nyárainak, Bérczinek, Ballának, Benkő Jolánnak, P.
Szép Olgának és Szohner Olgának, akinek a neve tegnapi, a sajtóhibák –
fatálisan – összehozó helyévé vált beszámolóinkból kimaradt. A bohózat
különben biztos repertoárdarab.

553. *A kis alamuszi*. Sz 1901. jan. 26. 5. – Színház

A „primadonna” Nyárainról később prózában és versben is Ady ír.
(Színházi poézis. 1901. máj. 26.) De rá vallanak a stiláris jegyek is: rövid
mondatok, gyakori jelzői: „bájos”, „zseniális” stb.).

A kis alamuszi: vígoperett 3 felv. Írta és zenéjét szerezte ifj. Bokor
József.

554. *Mándokya Béla búcsúja*. Sz 1901. jan. 29. 7. – Színház

A lírai búcsúztató minden bizonnyal Ady műve. Erre vall a „hisztrió”
kifejezés is.

555. *A kerületi rendszer.* Sz 1901. jan. 30. 5. – Színház

Csak a színházi referens foglalkozhatott ilyen behatóan a színház problémáival. Ezért és stílusánál fogva tulajdonítjuk Adynak.

A cikk megértéséhez l. a Hétről hétre c. 1901. febr. 2-i cikket és A nagyváradi színügyi bizottság és Festetich gróf c. 1900. okt. 28-i cikket a Függelékben.

556. *A 47-ik cikk.* Sz 1901. jan. 30. 5. – Színház

Az „előcskult”: Ady-gyártotta szó („megócskult” formában előfordul A nagyranőtt Krisztusok c. versében).

47-ik cikk: színmű 4 felv. Írta Adolf Belet; ford. R. S.

557. *Gyurkovics leányok.* Sz 1901. jan. 31. 6. – Színház

Ady jelzői: „kedvetlen”, „talentumos”. A színésznők járását pl. Batizfalvy Gizellánál is mindig megfigyelte.

L. még A Gyurkovics leányok c. 1900. dec. 7-i cikket, és 1899. febr. 14-i debreceni kritikáját.

558. *B. A. L. E. K.* Sz 1901. febr. 1. 6. – Színház

A „nagyképüeskedni” szó egymaga Ady mellett tanúskodik. De rá vall az egész kritika gunyoros hangvétele, stílusa is.

B. A. L. E. K.: L. a Hétről hétre c. 1901. febr. 2-i cikk jegyzetét.

559. *Váljunk el.* Sz 1901. febr. 12. 7. – Színház

A kritika számos árulkodó stílárius jegye mellett Adyra vall Batizfalvy Gizella színházi háborúságának említése is. L. A dolovai nábob leánya c. jan. 23-i cikk jegyzetét. Az is Ady jóvátétele lehet előbb említett kritikája után, hogy azt írja Batizfalvyról, hogy „otthonosan járt-kelt”.

560. *Gyula új otthona.* Sz 1901. febr. 13. 5. – Hírek

Pollák Gyula és felesége (Pollák mama) nagyon közel állt Adyhoz. Hegedüs Nándor szerint apróbb kölcsönökkel is kisegítette a költőt. (Hegedüs 126.) A színházi bodega egyébként is törzshelye volt Adynak. A cikk bizonyára viszonzás volt Pollákék szívességéért.

561. *Nebántsvirág.* Sz 1901. febr. 13. 5. – Színház

Ady még Debrecenből ismerte Perényi Margitot, és ott is minden alkalommal dicsérettel szólt róla. Feltehető, hogy most is ő dicséri.

Nebántsvirág: operett 3 felv. Szövegét írta Henri Meilhac és Albert Millaud; ford. Evva Lajos; zenéjét szerezte Hervé (Florimond Ronger).

562. *Még négy nap.* Sz 1901. febr. 16. 6. – Mulatság

A kis cikk Adynak febr. 6-án a Sz-ban megjelent Karnevál ellen c. versére rimel.

563. *Endre és Johanna.* Sz 1901. febr. 17. 8. – Színház

[*] Eredetiben: mellyel

P. Adorján Berta magasztalása, a „kedvetlenül” határozó mind Adyt sejteti.

Endre és Johanna: Rákosi Jenő szomorújátéka

564. *Székely Irén Nagyváradon.* Sz 1901. febr. 21. 6. – Színház

A Székely Irén kontra Ámon Margit vetélkedésben Ady mindig Székely Irén pártján állt. (L. a Hétről hétre c. 1901. jan. 27-i cikk jegyzetét.) Valószínű, hogy ezt az előzetest is ő írta.

Szultán: Verő György operettje

565. *Ocskay brigadéros nálunk.* Sz 1901. febr. 23. 5. – Színház

Ady mindig nagy elismeréssel írt Szarvasi színészi képességéről. Feltehető, hogy most is ő csinált neki kis reklámot. Egyébként az Ocskay-szerepet más verzióban egy jelzett cikkében is szóvá teszi. (Hétről hétre, márc. 3.)

Febr. 24-én (9.) kiegészíti a hírt azonos c. következő cikkében azzal, hogy nem Szarvasi volt cikkének sugalmazója:

Ocskay brigadéros nálunk

Szarvasi Sándor úrtól, a Szigligeti Színház tagjától ma egy levelet kaptunk. A levélben azon kijelentés megtevésére kért bennünket, hogy ő a mai számunkban közölt s Ocskay brigadéros szereposztásával foglalkozó színházi hírtől teljesen távol áll, s annak megírására semmi befolyást nem gyakorolt. Ismerve a nagyváradai színház vezetőségének már tegnap érintett kicsinyességeit, sejtjük, hogy Szarvasi úr a mi jóindulatú soraink által szerföltött kényelmetlen helyzetbe juthatott. Sietünk tehát kijelenteni, ami különben sem történhet másképpen: mi a kérdezett színházi hírt, mint a színházi közönség érdekét szolgálót, teljesen független igazmondással

írtuk meg, s benne sem Szarvasi úrnak, sem más idegennek része nincs. És azt is örömmel jelentjük ki, hogy közleményünk a közönség körében is visszhangot keltett.

566. *Fedák Sári Nagyváradon.* Sz 1901. febr. 23. 5. – Színház

Az atléták bálja rendezőségének Ady is tagja volt, az ő versét (Azuba) is szavalták a műsor keretében. L. Hétről hétre c. márc. 3-i cikkét és Az atléták bálja c. márc. 5-i írását a Függelékben. Fedákról később is nagy csodálattal ír.

567. *Mikádó.* Sz 1901. febr. 27. 5. – Színház

Olyan Ady-kifejezések fordulnak elő benne, mint „hebehurgia” előadás”, „édes melódiák” stb.

Mikádó: bohózatos japán operett 2 felv. Írta W. S. Gilbert; ford. Rákosi Jenő; zenéjét szerezte A. Sullivan.

568. *Elcsereált színészek.* Sz 1901. febr. 27. 5–6. – Színház

Utalás van benne egy régebbi, bár névtelen, de debreceni vonatkozásai miatt is Adynak tulajdonítható cikkre (Balla Kálmán utódja. 1900. dec. 11.). A debreceni színházi életben való jártasság itt is Adyra árulkodik.

569. *Perotti Gyula meghalt.* Sz 1901. márc. 1. 4. – Hírek

A lírai tudósítás valószínűleg ugyanúgy Ady műve, mint a néhány nap múlva megjelent Matild levele c. márc. 6-i cikk. Szerzőségét ilyen szóhalmozások támasztják alá: „a rózsás élet, a pénz, a mámor, a szerelem...”

A tudósítást Perotti részletes életrajza követi, melynek lényeges adatait alább idézzük.

Perotti (Prott) Gyula (1841–1901): német származású tenorista, aki hosszú ideig szerepelt a magyar operaházban, melynek tagja maradt egész haláláig, de nagyon sokat szerepelt Európa és Amerika csaknem minden nevezetes operaházában. – Mint Matild levele c. idézett cikkéből kitetszik, szerelmese nem hagyta el az öreg énekest.

570. *Szókimondó asszonyosság.* Sz 1901. márc. 1. 5–6. – Színház

P. Szép Olgát minden kritikájában a legnagyobb elismeréssel említi Ady. Itt is rá vall a művésznő túlzott magasztalása. A Somogyi igazgatóról és a színház vezetéséről mondtak is Adyra utalnak.

Szókimondó asszonyosság: színmű 4 felv. Írta Victorien Sardou; ford. Fái J. Béla és Makó Lajos; zene: Márkus Lajos összeállítása.

571. *Szép Meluzina*. Sz 1901. márc. 2. 6. – Színház

Az ironikus hangú kritika szerzője valószínűleg Ady. Az is kiderül belőle, hogy ekkor még nem volt a színházi kommunikék szerkesztője, ami némi mellékjövedelemmel járt volna. Ezért csipkedi meg időnként a színházi kommunikéket. (L. a Hol eloltja, hol meggyújtja... c. márc. 9-i cikket a Függelékben.) Később ő kapta meg ezt a feladatot.

Szép Meluzina: Csepreghy Ferenc látványos tündérajátéka

572. *Pezsgó után*. Sz 1901. márc. 3. 8–9. – Színház

A kritika szókimondó hangja („Némely ötlete nagyon kaszárnyai”) és stílusa („bohó mese”, „legpompásabb” stb.) Adyt sejteti.

573. *Atléták bálja*. Sz 1901. márc. 5. 8. – Mulatság

Az is bizonyítja Ady szerzőségét, hogy saját, a bálon elszavalt verséről nem ír. De rá vallanak az olyan stílári fordulatok is, mint „édesbájós, fiatal leány” vagy „a fiatalság, szépség, poézis varázsa”. Fedák irati rajongása később is visszatér még néhányszor. Igaz, hogy márc. 5-i *Cyrano de Bergerac* c. cikkének tanúsága szerint a *Cyrano* előadásán Debrecenben volt. De az előadás 3-án volt, míg a bál 4-én, és így jelen lehetett mindkét eseményen.

Az atléták bálját úgyis mint a rendezőbizottság tagja és a műsor egyik szerzője előzőleg is többször beharangozta: így a febr. 23-i Fedák Sári Nagyváradon c. cikkében, és az alábbi két írásban (Sz 1901. febr. 14. 6. – Sz 1901. márc. 1. 6.):

Atléták bálja

Hiába mondták ki a halálos ítéletet a bálók felett – a bálók élnek még, és mámorossá tesznek cigányzenés éjszakákon sok-sok ifjút és leányt. Hogy kimondták ezt az ítéletet: a bálók kora lejárt. Nagyváradon most készül a farsang legszebb, legragyogóbb mulatsága; a mi népszerű, kedves atlétáink bálja. A számos, előkelő tagból álló rendezőség mindent megtesz a siker érdekében, amely hozzáértők állítása szerint felül is fogja múlni a szezon minden mulatságának sikerét. Ezt a sikert nagymértékben mozditja majd elő az a hangverseny, amely megelőzi. Szintársulatunk elsőrendű tagjai – olyanok mint P. Szép Olga, Székely Anna és Nyárai Tóni – olyan vendégek, mint Fedák Sári meghódítanak a világ legközömbösebb publikumát is. Hogyne lenne hát óriási sikere a hangversenynek a jóízű, lelkes és kedves nagyváradai közönségnél. A bál március hó első hetében lesz, és minden bizonnyal méltó ragyogó befejezése lesz az idei báli szonak.

Csütörtökön délután fél 6 órakor a vármegyeház kistermében a rendezőség tagjai értekezletet tartanak, melyen a hangverseny idejét és sorrendjét fogják megállapítani: az erre vonatkozó meghívót már tegnap közöltük.

Fedák és Nyárai

Az atléták március 4-iki hangversenye mind nagyobb érdeklődést kelt a közönség körében. Derék atlétáink buzgalmán kívül ez az érdeklődés főképp Fedák Sári idejövételének köszönhető, aki ismert művészetével bizonyára el fogja ragadni a hallgatókat s nézőket. A Népszínház művésznője San Toy-ból, az ő forsz-szerepéből énekel és táncol. A művésznő idejövetele Porzolt Kálmán igazgató engedélyével történik, ki a szíves s kötelező engedélyt tegnap küldte meg a rendezőségnek. Fedák Sári idejövetele tehát bizonyos. A másik érdekessége a nagyszabású hangversenynek Nyárai Antal kupléja, mely egy komoly s egy vidám részből fog állani. Műélvezet lesz P. Szép Olga csodaszép előadása, ki Ady Endre Azubáját interpretálja azzal a természetes bájjal és közvetlenséggel, mely őt a közönség kedvencévé tette. Székely Anna primadonna csodás hangját fogja ragyogtatni a Tannhäuser Erzsébet áriájában s a Zsidónőben. Ha a sikerből sikkasztani lehetne, nincs olyan Krivány, aki az atlétabál sikerét el tudná emelni. A hangversenynek két meglepetés lesz a befejezője, két remek szám, a magyar elbeszélők gyöngye s egy idegen, de ismert úr. A hangversenyre meghívókat nem bocsátottak ki. Jegyeket a már hirdetett helyeken lehet előjegyezni, amivel jó lesz sietni, mert a jegyek rohamosan fogynak.

574. *Matild levele.* Sz 1901. márc. 6. 3. – Hírek

A költői szöveg témája és megfogalmazása egyaránt Ady tollára vall.

A Sz előző napi száma közli Baróthy Matild szentimentális hangú levelét Perotti utolsó napjairól, aki vakbélműtét következtében halt meg. L. még Perotti Gyula meghalt c. márc. 1-i cikkét.

575. *Az eleven ördög.* Sz 1901. márc. 7. 6. – Színház

Szokványos kritika Adyra jellemző hangnemben és stiláris fordulatokkal („kis kedves színészgyermek” stb.).

Az eleven ördög: operett 3 felv. Szövegét Jean François Bayard, Philippe François Dumanoir Le vicomte de Letorrières c. vígjátéka után szabadon átdolgozta Deréki Antal. Zenéjét Konti József szerezte.

576. *Az első vihar.* Sz 1901. márc. 8. 6. – Színház

Herczeg gyakori epitetonja Adynál az „okos”. (L. A dolovai nábob leánya c. jan. 23-i cikkét.) A kegyetlenül levágó kritika is Ady sajátja.

Mi megtuktuk, megjósoltuk: az előző, márc. 7-i Sz-ban rövid előzetest olvashatunk, melyben feltehetően ugyancsak Ady a következőket írja: „A legünnepeltebb magyar drámaíró, Herczeg Ferenc leggyengébb színműve kerül ma este bemutatóra. Az első vihart a Nemzeti Színházban mutatták be néhány évvel ezelőtt, és ott alaposan elbukott...”

577. *Hungária kardja.* Sz 1901. márc. 9. 5. – Hírek

„vesztegetnőnk, ajánlnók” – Ady szóhasználata

578. *A bűvös vadász.* Sz 1901. márc. 9. 6. – Színház

Ismét egy lerántó kritika, melyben még a „fátumunk” kifejezés is Ady mellett szól.

Weber operájának második előadását el kellett halasztani, mert áramszünet volt a színházban, ezért csak márc. 14-én (5.) számol be feltehetőleg újra Ady a darab második előadásáról a Sz-ban:

A bűvös vadász

Ismeretes az a kis eset, mely szombaton a Bűvös vadász második előadását megakadályozta. Nem bántuk túlságosan ezt a kis lekésést. Az első előadás emlékezetességre méltán számot tartó, nagyon rossz volt. Ma már valamivel tűrhetőbb ez ó opera végighallgatása. Sikere azonban most is csak a sokat tapsolt, búcsúzkodó Forrai Ferikének, a szép hangú Székely Annának, Gáthynak s Rákosy Gáspárnak volt, ámbar ma Kalmár is jobban volt diszponálva. Rákosy ma kétségtelenül megerősített bennünket abban a véleményben, hogy igen szép jövőjű énekes.

579. *Hol eloltja, hol meggyújtja...* Sz 1901. márc. 9. 6. – Színház

Ismét a színházi kommunikét támadja – feltehetően Ady. (L. a Szép Meluzina c. márc. 2-i cikkét és jegyzetét.) A cím valószínűleg korabeli sláger idéz. Előfordul a NN jún. 5-i számában megjelent kis cikk címeként is, melyet nyilván szintén Ady írt.

580. *Csárda virága.* Sz 1901. márc. 12. 8. – Színház

Adyra vall, hogy a népszínműben itt is az igazságot hiányolja.

Csárda virága: eredeti új énekes népszínmű 3 felv. Írta Lukácsy Sándor; zenéjét Dankó Pista szerezte.

581. *Aranylakodalom*. Sz 1901. márc. 15. 5. – Színház

A darabválasztás helytelenítése, valamint az olyan alakok, mini "összehasonlíthatlanul" – Adyt sejtetik.

Aranylakodalom: színjáték 8 képben dalokkal és tánccal. Írták Beöthy László és Rákosi Viktor; zenéjét összeállította Fekete József. – *Hadak útja*: Verő György színműve. L. a *Hadak útja* c. 1899. jan. 30-i cikket.

Az ünnepi előadásról már csak néhány szót ír Ady márc. 16-án (6.):

Aranylakodalom

A színház a tegnapi esti program szerint ünnepelt. Nem tudunk több jót mondani erről az ünnepről, mint tegnap mondtunk. A közönség kívülről hozott lelkesedése pótolta azt a lelkesedést, amit a színpad felkelteni – nem tudott.

582. *Csicsóné megbalt.* Sz 1901. márc. 17. 7. – Hírek

A poétikus szöveg, a meleg részvétel az esetetek iránt, valamint néhány Adys stílusajátszás („bárgyúak”, „nagy szívű író emberek” stb.) az ő szerzőségét sejtetik.

583. *Három testőr.* Sz 1901. márc. 19. 8. – Színház

Herczeg darabjának műkedvelő előadásán Ady maga is játszott Nagy János költő szerepében. L. A *Zivatar* c. 1898. ápr. 2-i cikkét. A szerepváltozások miatti feddés ugyancsak Adyra utal:

egyik legszellemesebb trónk.: Ignotus. Kritikája A *Hét* 1894. márc. 4-t számában jelent meg, Pató Pál álnéven.

584. *Nebántsvirág.* Sz 1901. márc. 21. 5. – Színház

Az epés megjegyzés a színházi kommunikációra, valamint a „körülbá-
bérozottak” alak valószínűsítik Ady szerzőségét.

Nebántsvirág: l. az azonos című febr. 13-i cikk jegyzetét.

585. *Mary Halton második estéje.* Sz 1901. márc. 24. 6–7. – Színház

Egy későbbi (ápr. 28-i) heti krónikájában is Haltont mondja Ady a „legbájosabb Mimózák”-nak, és Halton Nagyváradon c. versében is „bű-
bájós Mimózának” nevezi. (Sz 1901. máj. 1.) Mary Haltonról l. A *Hétről*
hétre c. márc. 24-i és ápr. 28-i cikkeket és jegyzetüket.

Megyeri: Megyeri Dezső (1857–1913) színész, rendező, színigazgató. 1899-ig a kolozsvári színház igazgatója, ekkor azonban a budapesti

Népszínház főrendezője. – *Janovics Jenő* (1872–1945): ekkor a kolozsvári Nemzeti Színház rendezője, majd igazgatója.

586. *A nagymama*. Sz 1901. márc. 27. 7. – Színház

A szervezetlenség, kapkodás kigúnyolása Adyra vall, aki ezt minden alkalommal szóvá teszi.

A nagymama: vígjáték 3 felv. Írta Csiky Gergely – *Charlie nénye*: 1. az azonos c. márc. 30-i cikket a Függelékben. – *Napoleon öcsém*: 1. az 1900. nov. 1-i cikket a Függelékben.

587. *Viceadmirális*. Sz 1901. márc. 28. 5. – Színház

A kemény bíráló és ironikus hangon kívül az Adynak is kedves idegen szavak, mint „invenció”, „reminiscencia”, „diszpozíció” stb. valószínűsítik szerzőségét.

A kis szökevény: 1. az 1901. jan. 25-i cikket. – *Bányamester*: Karl Zeller operettje

588. *Színházi dolgok*. Sz 1901. márc. 30. 5. – Színház

A beszámolót csak az állandó színházi kritikus írhatta. De megerősít bennünket ebben Ady gyakori fordulata is: „Mi hisszük és tudjuk...”

Patakyl Béla: 1. az Elcserélt színészek c. márc. 27-i cikket.

589. *Charlie nénye*. Sz 1901. márc. 30. 5. – Színház

A jelentéktelen kis színházi beszámolót első mondata miatt tulajdonítjuk Adynak.

Charlie nénye: bohózat 3 felv. Írta Jevan Brandon-Thomas; ford. Fái J. Béla.

590. *Szezon végén*. Sz 1901. ápr. 2. 5. – Színház

Ismét a színházi kritikus összegezése. Az említett darabokról mind Ady írt kritikát.

Pailleron legszellemesebb vígjátéka: Ahol unatkoznak. 1900. okt. 18. – *Görög rabszolga*: 1900. okt. 20. – *Kurucfurfang*: okt. 23. – *A demimonde*: Divathölgyek. okt. 25. – *Trubadúr*: okt. 31. – *Napoleon öcsém*: nov. 1. – *Kertészleány*: nov. 4. – *Bőregér*: nov. 8. – *A kis szökevény*: nov. 10. – *Bánk bán*: nov. 13. – *Jáfét tizenkét felesége*: nov. 18. – *Parasztzölvek*: nov. 22. – *Katonák*: nov. 27. – *A négy évszak*: dec. 4. – *Bibliás asszony*: dec. 8. – *Szulamit*: dec. 22. – *Parasztbecsület*: Gringoire és Parasztbecsület. 1901. febr. 9. – *Hoffmann meséi*: jan. 11. – *A baba*: jan. 12. – *Névtelen levelek*: jan. 18. – *Gésák*: febr. 24.

– *Mikádó*: febr. 27. – *Az első vihar*: márc. 8. – *Bűvös vadász*: márc. 9. – *A bölcső*
febr. 14. – *Csárda virága*: márc. 12. – *Viceadmírális*: márc. 28.

591. *A színház nagybete*. Sz 1901. ápr. 6. 2–3.

A bevezetés és az első két történet valószínűleg Ady-írás. Az sincs kizárva, hogy ő volt az a nagyváradi újságíró, aki az első kis történetben szerepel, hiszen 2–6-ig nem találjuk cikkét a Sz-ban, húsvét pedig márc. 31-re és ápr. 1-re esett, a 2-i cikket korábban is leadhatta. Szarvasi jó barátja volt, elképzelhető, hogy vele néhány napra ő is Pestre ment. Persze az is lehet, hogy mindez Biróra vonatkozik, és ő a történetek szerzője. Adyra vall viszont a „bohóskodtak”, a „csodás siker” kifejezések. Az utolsó két történetet elhagytuk, mert azokban semmi sem vall Adyra.

592. *Kék asszony*. Sz 1901. ápr. 12. 6. – Színház

Székely Irén játéknak dicsérete, olyan triviális kifejezés, mint „hercig” – Adyt gyanítják.

Kék asszony: operett 3 felv. Írták Armand Liorat és M. Ordonneaux; ford. Fái J. Béla és Makai Emil; zenéjét szerezte Louis Varney.

593. *Rejtett boldogság*. Sz 1901. ápr. 13. 6. – Színház

Sudermann „a modern dráma kegyetlen nagy német mesterének” minden bizonnyal Ady nevezte.

Rejtett boldogság: írta H. Sudermann; ford. Prém József.

594. *A Gésák*. Sz 1901. ápr. 14. 7. – Színház

Az „édes pajkosság”, „a legbájosabb Mimóza” kifejezések – Adyt sejtetik.

Gésák: 1. az 1901. febr. 24-i azonos c. cikket. – *a japán gésa nem lebet Szulamit*: 1. a Mary Halton második estéje c. márc. 24-i cikket a Függelékben.

595. *A boszorkányvár*. Sz 1901. ápr. 19. 5–6. – Színház

Ismét Székely Irén túlzott magasztalása, és Ady kedvelt idegen szavai: „talentum”, „produkción”, „excellál”.

A boszorkányvár: operett 5 felv. Szövegét írta Alois Berla; ford. Reiner Ferenc és Fái J. Béla; zenéjét Karl Millöcker szerezte.

596. *Mary Halton estéi*. Sz 1901. máj. 3. 5. – Színház

A Sz-ban máj. 1-én megjelent Halton Nagyváradon c. Ady-vers (AEÖV II. 77.) is arra utal, hogy A kis szökevényben nehézségei voltak Haltonnak az együttessel:

Nem, nem való vagy
Kis szökevénynek
Ripacsseregbe
Aki betéved.

A kis szökevény: l. az azonos c. 1901. jan. 25-i cikk jegyzetét. – *Az újabb fordítói gárda*: A kis szökevényt Kacziány Géza és Makai Emil fordította.

597. *A bölcső*. Sz 1901. máj. 7. 6–7. – Színház

A darab első és második előadásáról is Ady írt. (L. A bölcső c. febr. 14-i cikket és jegyzetét.) De rá vall a kétszer ismételt „merész ambíció”, valamint az a megfigyelés, hogy Kürti Margitnak „vannak idegei”, és általában a művészno sikere feletti felfedező öröm.

598. *Gyimesi vadvirág*. Sz 1901. máj. 9. 6. – Színház

A bevezető mondatban a népszínmű frappáns elutasítása Adyt sejteti.

Gyimesi vadvirág: Géczy István népszínműve 3 felv. Zenéjét szerezte Konti József.

599. *Bailey-ék*. Sz 1901. máj. 9. 4–5. – Hírek

Adynak kedves témája a cirkuszi mutatványosok leleplezése.

Veteres migrate coloni: öreg telepések vándoroljatok ki

A FÜGGELÉK II. JEGYZETEI

Ady által fogalmazott vagy neki tulajdonított szerkesztői üzenetek

1. *Kíváncsi*. DH 1899. jan. 18. 7. – Szerkesztői posta – AE.

Ady debreceni kapcsolata egy inkognitóját levetni nem akaró fiatal lánnyal ma már ismert. Varga Ilona, a Kíváncsi néven levelező „ideális szerelem” maga beszélt el a három éven át tartó kapcsolat történetét, és adta át dokumentumait: 26 Ady-levelet az MTA Könyvtárának. A Kíváncsi-regény részletes feldolgozását l. Varga Ilona: *Én vagyok a „Kíváncsi”*... In: Kovalovszky II. 251–330.

Ady 1. szerkesztői üzenete válasz Varga Ilonának a DH-hoz írt levelére. (L. Kovalovszky II. 251.) Ugyanebben a számban jelent meg Ady Temetetlenül c. verse is.

2. *Kíváncsi*. DH 1899. jan. 31. 7. – Szerkesztői posta

L. a következő jegyzetet.

3. *Kíváncsi*. DH 1899. febr. 9. 7. – Szerkesztői posta

Ady első levelét l. AEL I. 49–50.

4. *Pásztor B.* (N. Várad). DH 1899. febr. 10. – Szerkesztői posta

Kovalovszky (II. 249.) ugyan Hegedűs Nándor nyomán (Ady Endre Nagyváradon. Bp. 1956. 34.) Sipos Bélának tulajdonítja ezt az üzenetet. de egyik sem indokolja állítását. Pásztor Bertalan visszaemlékezésében (Kovalovszky II. 247.) elmondja ugyan, hogy Sipos Bélánál érdeklődött Ady után, és akkor Sipos bemutatta neki Adyt. De hogy ez mikor történt, arról Pásztor nem beszél: „egy debreceni átutazásom alkalmával”. Könnyen elképzelhető, hogy ez 1899 februárjában történt, és Ady már ekkor is Nagyváradra gravitált. Ezért valószínű, hogy ő írta vagy legalábbis Sipos Bélával közösen írták a szerkesztői üzenetet. Az „összevissza műkedvelő előadás” pedig a debreceni ifjúságnak febr. 17-én és 18-án a főiskolai Erzsébet királyné Alapítvány és a Fröbel Gyermekkert Egyesület javára rendezett jótékony célú műkedvelő előadása volt, melynek előkészítésében Ady és Sipos Béla is segített.

5. *Kíváncsi*. DH 1899. márc. 9. 7. – Szerkesztői posta
Ady Varga Ilona márc. elején hozzá írt levelére reagál. (Vö. Kovalovszky II. 256.)

6. *Kíváncsi*. D 1899. jún. 5. 6. – Szerkesztői üzenet
Válasz Varga Ilona levelére, melyben egyik új verséhez (valószínűleg: Örök vágy) gratulál. (Kovalovszky II. 257.)

7. *Ady Lajos* Érmindszent. D 1899. júl. 15. 9. – Szerkesztői üzenet
Az Ady Lajoshoz írt levelet nem ismerjük.

8. S... B... D 1899. júl. 19. 7. – Szerkesztői üzenet
Az üzenet Sipos Bélának szól, és minden bizonnyal Adytól származik, aki egy későbbi szerkesztői üzenet (aug. 14.) szerint, valamint abból következtethetően, hogy aug. 7. és 12. között nincsen cikke a lapban, kb. aug. 6-tól 12-ig odahaza tartózkodott, feltehetően sorozáson.

9. *Ady Lajos* (Érmindszent) D 1899. júl. 20. 7. – Szerkesztői üzenet

10. *S. B.* D 1899. júl. 27. 7. – Szerkesztői üzenet
L. a 8. számú üzenetet és jegyzetet.

11. *F. Richárd* (Tátrafüred). D 1899. aug. 14. 7. – Szerkesztői üzenet
Az üzenet Falk Richárdnak szól, aki a D munkatársa és Ady barátja, egy ízben párbajsegédje volt (l. Kovalovszky II. 66.) Ady szerzőségét az bizonyítja, hogy – mint a 8. sz. üzenet jegyzetében írtuk – ekkor érkezett vissza Debrecenbe.

12. *Kíváncsi*. D 1899. aug. 28. 7. – Szerkesztői üzenet
Az üzenet előzményeiről l. Kovalovszky II. 257. A 13–28. üzenet keletkezési körülményeiről l. uo. 257–88.

13. *Kíváncsi*. D 1899. aug. 30. 7. – Szerkesztői üzenet
L. az előző üzenetet és jegyzetét, valamint a D aznapi számában Ady Tatjana írt c. versét.

14. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 3. 7. – Szerkesztői üzenet

A másik névre azért volt szükség, mert a Kíváncsi nevet a szerkesztői üzenetekből már ismerhették. (Vö. Kovalovszky II. 258.)

15. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 7. 9. – Szerkesztői üzenet

A másik név: Illi. Adynak Varga Ilonához írt második levelét l. AEL I. 50.

16. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 10. 7. – Szerkesztői üzenet

Ady harmadik levelét l. AEL I. 33.

17. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 14. 7. – Szerkesztői üzenet

Ady negyedik levelét l. AEL I. 35.

18. *Szabó Elek*. Helyben. D 1899. okt. 14. 7. – Szerkesztői üzenet

Szabó Elek (1880–1959) debreceni jogakadémiai tanár visszaemlékezéseiben (Kovalovszky II. 139.) írja, hogy Ady tréfás szerkesztői üzenettel ugratta egy Erzsí nevű kocsmai kiszolgáló lánnyal kapcsolatban.

19. *Szabó Elek*. D 1899. okt. 19. 7. – Szerkesztői üzenet

L. a fenti 18. számú jegyzetet.

20. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 21. 8. – Szerkesztői üzenet

Ady ötödik levelét l. AEL I. 56.

21. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 26. 7. – Szerkesztői üzenet

Ady hatodik levelét l. AEL I. 57. L. még a D aznapi számában megjelent Kihülten c. verset.

22. *Kíváncsi*. D 1899. okt. 31. 7. – Szerkesztői üzenet

Ady hetedik levelét l. AEL I. 59. L. még a D aznapi számában megjelent Szakíts, feledj c. verset.

23. *Kíváncsi*. D 1899. nov. 4. 8. – Szerkesztői üzenet

Ady nyolcadik levelét l. AEL I. 60.

24. *Kíváncsi.* D 1899. nov. 15. 7. – Szerkesztői üzenet
Ady kilencedik levelét l. AEL I. 60.
25. *Kíváncsi.* D 1899. nov. 18. 8. – Szerkesztői üzenet
Ady tizedik levelét l. AEL I. 62.
26. *Kíváncsi.* D 1899. dec. 4. 6. – Szerkesztői üzenet
Ady tizenharmadik levelét l. AEL I. 64.
27. *Kíváncsi.* D 1899. dec. 6. 7. – Szerkesztői üzenet
Ady tizennegyedik levelét l. AEL I. 65.
28. *Kíváncsi.* D 1900. febr. 8. – Szerkesztői üzenet
Vö. Kovalovszky II. 288.
29. *-ke* (Helyben). Sz 1900. febr. 10. – Szerkesztői üzenet
Nagy Endrével közösen írt tréfás verses köszönet. Az első strófát
Ady, a másodikat valószínűleg Nagy Endre írta. (Vö. AEÖV II. 309–10.)
30. *D. H.* (Debrecen). Sz 1900. márc. 2. – Szerkesztői üzenet
A DH febr. 27-i számában átvette Ady A grófnő leánya c. novelláját,
azonban Ady nevét elhagyta a közlés alól, viszont odairta, hogy a DH
eredeti tárcája.
31. *S. E.* (Helyben.) Sz 1900. jún. 12. – Szerkesztői üzenet
Válasz a Tiszántúl jún. 9-i szerkesztői üzenetére, mely az Adynak
tulajdonított Medárdus napja c. jún. 9-i hírcikkére reflektált. L. az idézett
cikket és jegyzetét a Függelékben.
32. *A. L.* (Érminsztent) Sz 1900. aug. 25. 7. – Szerkesztői üzenet
Ady Lajos ebben az évben érettségizett, és bátyja Protekció nélkül
c. aug. 29-i cikke szerint hiába próbálkozott felvételt nyerni a budapesti
Eötvös kollégiumba. Így Kolozsvárt járt a bölcsészkarra.

33. *V. Ilona*. Sz 1901. jan. 12. 6. – Szerkesztői üzenet

A kérdés valószínűleg Ady Pecsétek és egyebek c. névtelen cikkére vonatkozik, melyben debreceni vonatkozások vannak. Ady ekkor már tudta Kíváncsi igazi nevét.

Ady Endre verseskötete: A Még egyszer c. kötetről van szó, amely végül is 1903 szeptemberében jelent meg.

34. *S. E.* (Nagyvárad). Sz 1901. máj. 1. 7. – Szerkesztői üzenet

Hegedűs Nándor szerint (Hegedűs 135.) a szerkesztői üzenet Bíró Lajostól való, ami logikusnak látszik, hiszen az viszontválasz a Tiszántúlnak egy Bíró-cikkre reagáló írására. Bíró a Sz ápr. 28-i számában Sötétség címmel a Pikler-ügyről (l. Hétről hétre c. ápr. 28-i cikk jegyzetét) többek közt ezt írta: „Newton és Voltaire óta százezerszámra vagyunk itt emberek – semmivel sem rosszabbak mint a többiek –, akik ateisták vagyunk. És ha kissé körültekintenek a világban, látni fogják, hogy egy ragyogó tábor van, a népek elitje, a népek tanítói, a népek büszkesége, amely kozmopolitának vallja magát, köztük olyan emberek, mint Tolsztoj és Björnson. És a nemzetük nem tagadja meg őket.” Ezekre a sorokra reflektál a Tiszántúl ápr. 30-i Vakok és siketnémák etc. címmel egy Bartha Miklós-idézzettel: „Nem válaszként, csak úgy összevetésül idézzük Bartha Miklósnak néhány idevaló szavát: Azt ajánlom az ifjúságnak, hogy ne tegye magáévá Pikler tanár úr tanításait. Jegyezze meg magának, hogy akinek nincs hazája: sehonnai, akinek nincs nemzete: bitang, akinek nincs vallása: számár.” Ez követte máj. 1-én a Sz S. E. címzésű szerkesztői üzenete, melynek stílusa inkább Adyt idézi, mintsem Bíró, aki nem szokott ilyen élesen polemizálni, és egyébként is Bartha Miklós Ady megsemmisítő ironiájának legfőbb célpontja volt már ekkor. De még inkább alátámasztják Ady szerzőségét a további fejlemények. A szerkesztői üzenetet a lap máj. 3-i számában a lap felelős szerkesztője, Hegyesi Márton a következőképpen demantálja: „Többeknek. Legutóbbi számunkban az S. E.-hez intézett szerkesztői üzenet a szerkesztő akarata ellenére s merőben elnézése folytán került a nyomdába. Ennek a kijelentésével annyival is inkább igyekszünk az érdeklődőket e tényállás felől felvilágosítani, mivel minden olyan feltevés a mi intencionkon kívül esik, amely alkalmas volna valakinek önértetét és becsületét sérteni, ebből kifolyólag tehát kinyilvánítjuk azt is, hogy lapársunkat, a Tiszántúlt vagy annak munkatársait azon üzenettel vonatkozásba hozni vagy sérteni szándékunkban nem állhatott.” Hegedűs szerint ez a szerkesztői üzenet adta meg a lökést Adynak a laptól való távozásra, és pedig azért, mert Bíróval szolidáris volt. Valóban máj. 9. után nem találunk a lapban több Ady-cikket, a következő heti krónikát is már Bíró írja. Az azonban nem valószínű, hogy az affér csak a Bíró iránti szolidaritásból készítette Adyt erre a lépésre. Sokkal inkább hihető, hogy ő maga volt az, akit Hegyesi szerkesztői üzenete dezavualt, és a személyét ért sértés miatt hagyta el a lapot. Erre vall a NN szerkesztőjéhez, Fehér Dezsőhöz írt levele is, melyben a Sz-nél eltöltött másfél évet értékeli. E levél vezérszava

a megalkuvás, melyből Ady nem kér többet: „Aki nem csupán arra termett, hogy egy számmal növelje a születési és halálstatisztikát: most nem alkudhat. Kezeli a viharágyút a butaság, sötétség ránk tornyosodó felhői ellen”. (AEL I. 72.)

35. *Kíváncsi.* Sz 1901. máj. 1. 7. – Szerkesztői üzenet

Talán Biró Jánosnak az ápr. 21-i számban megjelent Nem az asszony volt c. tárcájára vonatkozik, melyben a szerző barátja egy olyan szerelméről mesél, aki nem akarta szerelmüket realizálni.

A FÜGGELÉK III. JEGYZETEI

Adynak szóló vagy vele kapcsolatos szerkesztői üzenetek

1. *Yda*. Szil 1897. febr. 7. 4. – Szerkesztő postája

Bár Yda jelzésű cikke nem jelent meg Adynak a Szilágyban, az üzenet kétségkívül neki szól. Teljes nevének fordítottját, Erdneyda formában többször is használja cikkei alatt. L. még a 3. számú üzenetet. Az üzenet feltehetően a következő, febr. 14-i számban megjelent Jégpályán c. versre vonatkozik.

2. *Yda*. Szil 1897. júl. 4. 3. – Szerkesztő postája

A júl. 11-i számban megjelent Hajh gyerekek! c. versre vonatkozik.

¶ 3. *Vili*. Szil 1897. aug. 1. 3. – Szerkesztő postája

4. *Adi [!] Endre*. Szil 1897. okt. 31. Szerkesztő postája

5. *Homo*. Szil 1898. máj. 8. 4. – Szerkesztő postája

Ady Tragédia c. versének első közlése. (L. AEÖV I. 30.).

6. *Yda*. Szil 1898. júl. 17. 3. – Szerkesztő postája

Nyári estén c. júl. 24-i cikkére vonatkozik.

7. *Jázmin*. DH 1899. jan. 4. 7. – Szerkesztői üzenet

Jázmin jelige alatt is Kíváncsi levelezett, ami később Ady előtt is nyilvánvalóvá lett. Lehet, hogy már ekkor felfigyelt Jázminra, aki egyre-másra küldözgette novelláit a DH-nak, később pedig a DNÉ-nek. (Kíváncsíról l. a Függelék II. 1. szerkesztői üzenetének jegyzetét.)

8. *Fedora*. DH 1899. febr. 21. 8. – Szerkesztő postája

Verskötetete nemsokára megjelen: Ady Verseks c. kötete 1899. júliusban jelent meg.

9. *MM.* DFL 1899. febr. 25. (7. sz.) 100. – Szerkesztői üzenetek
Nem tudni, mire vonatkozik.

10. *Jázmin.* DH 1899. márc. 22. 9. – Szerkesztő postája
L. a 7. üzenet jegyzetét.

11. *Vili.* D 1899. máj. 24. – Szerkesztői üzenet
L. a 8. üzenet jegyzetét.

12. *A. E.* Zilah. D 1899. júl. 5. 7. – Szerkesztői üzenet

13. *A. E.* A Hét 1900. jan. 14. – A szerkesztő postája

Hegedűs feltevése, hogy A Hét szerkesztői üzenete Adynak szól (28–29.), nem bizonyítható, hiszen kötetéről röviddel ezelőtt (1899. szept. 17.) elismerő kritikát közölt a lap. Elképzelhető azonban, hogy az ekkor be-
küldött versek nem nyerték meg a szerkesztő tetszését. Kiss Józseffel
csak márciusban ismerkedett meg személyesen.

14. *Egy boldogtalan.* Sz 1900. aug. 25. 7. – Szerkesztői üzenet
L. a Függelék I. 469. sz. cikkének jegyzetét.

15. *Tudomásul.* SzU 1900. okt. 18. 4. – Szerkesztői üzenet
L. a Színházi sajtó c. okt. 18-i cikk jegyzetét.

16. *S. J.* (Debrecen) SzU 1900. nov. 9. 4. – Szerkesztői üzenet
A Még egyszer c. kötet 1903 szeptemberében jelent meg.

17. *Sz. Gyula.* SzU 1900. nov. 18. 4. – Szerkesztői üzenet

Célzásai ma már alig deríthetők ki. Sal Margit versei megjelentek a SzU-ban, nov. 13-án pl. Barna legény címmel. De lehet, hogy ez is álnév volt, és nem tudni, mi köze volt Ádyhoz. Ugyanúgy, ahogy a címzett kilétét sem tudjuk.

Vö. a 19. sz. üzenettel.

18. S. Gy. (Gyula). SzU 1900. nov. 24. 4. – Szerkesztői üzenet

Az első és második pont nincs összefüggésben Adyval, azért hagytuk el. Hogy Ady Debrecenben járt, azt Sipos Bélának a D-ben nov. 27-én megjelent cikke is tanúsítja: „Az elmúlt héten a véletlen jóakaratóból pár napot Nagyváradon töltöttem. Egy régi jó újságíró barátommal, Ady Endrével mentem át.” Egyebekben l. a 16. jegyzetet.

19. S. Gy. (Gyula). SzU 1900. nov. 26. 4. – Szerkesztői üzenet

L. a 17. jegyzetet.

20. J. (Helyben). Sz 1901. jan. 1. 9. – Szerkesztői üzenet

L. a 16. üzenet jegyzetét.

21. B. B. (Helyben). SzU 1901. jan. 14. 3. – Szerkesztői üzenet

[*] Eredetiben: mert

[**] bátran s ezekkel

Nem tudni, mi lehetett az oka, hogy ekkor ilyen közelinek hirdették Ady új kötetének megjelenését. L. még a Függelék II.-ben a 33. sz. üzenetet. A szerkesztői üzenet szerzője feltehetően Szűts Dezső volt.

MUTATÓK

NÉVMUTATÓ

(A dőlt számok a jegyzetekre utalnak.)

- Ábrahám László 175, 761
 Ábrányi Emil 459, 743, 759, 785
 Aczél Géza 173
 Adorján Ármin 721, 841
 Adorján Berta, P. 446, 447, 581, 582,
 597, 612—614, 618, 619, 626—628,
 635, 639, 640, 657, 658, 660, 665,
 832, 887, 895
 Ady Lajos 57, 375, 672, 790, 797, 856,
 903, 905
 Ady Lajosné 687, 689
 Áfra János 692, 734, 859
 Aggházy Gyula 813
 Agrippa, Menenius 419, 825
 Aiszkhülosz 498
 Alborák Emőd Mária 505
 Albrecht főherceg 755
 Alexander Bernát 229, 773
 Aliquander Ödön 587
 Allais, Alphonse 499, 854
 Altmann Béla 699, 700
 Ambrus Zoltán 878
 Ámon Margit 430, 431, 434, 436, 437,
 480, 482, 617, 633, 657, 659, 662,
 663, 828, 829, 893
 Andor Béla 757
 Andrássy Gyula, id. gróf 178
 Andrássy Gyula, ifj. gróf 748
 Andrássy Tivadar, gróf 748
 Angeloŕti Vilmos 172
 Apponyi Albert, gróf 179, 211, 514,
 768, 858
 Apponyi György, gróf 858
 Arany János 49, 62, 152, 273, 462,
 708, 720, 762
 Arbues, Pedro 376, 812
 Artus, Louis 736, 857
 Atzél Béla, báró 747
 Audran, Edmond 71, 72, 85, 418, 729,
 732
 Auer 557, 872
 Aufricht Alajos 538
 Axelrád, lengyel színházi vállalkozó
 272, 787
 Bachó István 33, 304, 793
 Bailey, cirkuszigazgató 491, 666, 667,
 845, 901
 Bajó Lajos 273—275, 276, 277, 279,
 787, 788
 Bakonyi Samu 556, 722
 Balassa Ármin 601, 884
 Balázs Olga 493, 578, 580, 581, 593,
 595, 614, 626, 631, 636, 653, 662,
 665
 Balla Kálmán 408, 431, 447, 481, 577,
 578, 580, 581, 583, 586, 590, 595,
 597, 606, 610, 612, 617, 620, 625,
 627, 628, 630, 632, 635, 636, 638,
 641—643, 649, 653, 657, 658, 665,
 832, 887, 888, 889, 891, 894
 Balogh Döme 235, 408, 821
 Balzac, Honoré de 499
 Bánffy Dezső, báró 143, 153, 157,
 194, 195, 201, 233, 248, 732, 752—
 754, 756, 765, 766, 778
 Banville, Théodore de 443, 493, 853
 Barabás Ábel 733
 Barabás Béla 765
 Barátky Katica 797
 Barbi Alice 450, 468, 469, 833, 837
 Barcza Mariska 165
 Bárdos Irma 120, 123, 213
 Bárdy József 702
 Barnum, Phineas Taylor 490, 491,
 499, 666, 667, 845

- Baróthy Matild 647, 648, 896
 Baróti Irma 800
 Barrison Lóna 714
 Bartha Béla 803, 861
 Bartha István 45, 62, 68, 69, 71, 72,
 74, 91, 116, 117, 123, 204, 207, 208,
 210, 218, 221, 512, 723
 Bartha László 794
 Bartha Miklós 174, 193, 232, 233,
 439, 488, 492, 677, 761, 767, 773,
 830, 853
 Bartha Mór 270, 693, 695, 733, 770,
 784, 785, 861, 862
 Bartha Viktor 321
 Bartók György 425
 Baruch Jeremiás 247, 248, 778
 Bátaszéki Lajos 772
 Batizfalvy Gizella 399, 413, 420, 431,
 473—475, 608, 612, 614, 636, 637,
 646, 655, 657, 816, 822, 827, 828,
 838, 886, 892
 Bay László 221, 587
 Bayard, Jean François 896
 Beaumont, Alexandre 881
 Bede Jób 791
 Beethoven, Ludwig van 614
 Békeffy Antal 735
 Békésy, debreceni színész 134
 Béla, III. 718
 Béli Izor 774, 857
 Belet, Adolf 892
 Belia György 687
 Belopotoczky Kálmán 849, 850
 Bem József 189
 Benedek János 138, 382, 383, 721,
 723, 751, 816
 Benedek Marcell 691
 Benkő Jolán 392, 418, 421, 447, 578,
 580, 599, 610, 611, 614, 616, 625,
 626, 632, 636, 639, 646, 651, 654,
 656, 662, 889, 891
 Beöthy Ákos 492, 853
 Beöthy László 68, 213, 456, 596, 652,
 729, 769, 771, 838, 883, 898
 Beöthy Ödön 853
 Beöthy Zsolt 522, 768
 Bercsényi Miklós, gróf 116
 Bérczi Gyula 418, 430, 434, 441,
 458, 480, 578, 580, 586, 589, 593,
 599, 608, 610, 611, 614—617, 619,
 620, 630, 632, 633, 644, 648, 651—
 656, 658, 662, 817, 834, 881,
 891
 Bérczi Gyuláné 368, 390, 434, 457,
 476, 480, 580, 591, 593, 599, 610,
 617, 625, 642, 656, 663
 Bérczi Imre 345, 388
 Berczik Árpád 81—83, 87, 731, 732
 Bércziné Horváth Irma I. Bérczi Gyuláné
 Bereczkiné 652
 Beregi Oszkár 617
 Berger Andor 382
 Berkovits Ferenc 697, 841
 Berla, Alois 900
 Bernhardt, Sarah 118, 227, 613
 Bertsey György 439, 830
 Berzeviczy Albert 748
 Bessenyei György 146, 147
 Bessenyei Széll Farkas L. Széll Farkas,
 Bessenyei
 Bethlen Gábor 148
 Biela, Wilhelm 773
 Bihari Sándor 813
 Bíró, szegedi főmérnök 757
 Bíró Anna, K. 578, 583
 Bíró János 704, 907
 Bíró Lajos 395, 559, 693, 695, 696,
 701—704, 780, 781, 800, 822, 825,
 831, 832, 841, 865, 868, 875, 876,
 900, 906
 Bíró Pál 169—171, 760
 Bismarck, Otto von 215
 Bisson, Alexandre 209, 494, 590, 768,
 853, 882
 Björnson, Björnsterne 498, 906
 Blaha Lujza 52, 87
 Blumenthal, Oscar 887
 Boccaccio, Giovanni 436, 829
 Bócz István 794
 Bodnár Zsigmond 339, 404, 599,
 801
 Bodor Károly 559, 560, 721, 841,
 873

- Bognár János 392, 396, 418, 431, 437, 458, 462, 463, 475, 489, 578, 591, 593, 595, 605, 608, 614, 616–619, 624, 628, 631, 632, 635, 640, 644, 646, 650, 651, 654, 658, 662, 665, 832, 835
 Bognár Lajos 443
 Boileau-Despréaux, Nicolas 708
 Bóka László 691, 695
 Bokor József, ifj. 228, 579, 724, 773, 879, 891
 Boncza Berta 690
 Bonczos Ferenc 274, 275, 787
 Bonczos Ferencné 274
 Borbély János 274
 Boros Jenő 846, 848
 Boross Lajos 263, 758
 Botz Elek 65, 66
 Boulanger, Georges-Ernest 162, 758
 Bozóky Alajos 807
 Böcklin, Arnold 435, 829
 Bódi Ella 212, 221
 Bölöni György 691
 Bölöny József 219, 220, 228, 343, 607, 759, 770, 801
 Böszörményi Géza 629
 Bracco, Roberto 16, 216, 711, 715, 769
 Braganza Ferenc József, királyi herceg 832
 Brandon-Thomas, Jevan 899
 Bresci, Angelo Gaetano 315, 318, 546, 547, 795, 869
 Brioux, Eugène 445, 446, 447, 499, 825, 831, 854
 Brodszky Sándor 813
 Bródy Sándor 254, 265, 438, 709–711, 779
 Brunner Mór 311, 794
 Buller, Redvers Henry 235, 774
 Bulyovszky József 408, 629, 790, 841
 Bulyovszky Józsefné 628, 824
 Bulyovszky Lilla 721
 Bulyovszkyné l. Bulyovszky Lilla
 Bura Károly 628, 629
 Buřani, Paulo 830
 Burmester, Willy 428, 826
 Bustya Andre 847, 854
 Byron, George Noel Gordon 222, 377
 Carnot, François Sadi 547, 869
 Caryll, Ivan 592, 664, 829
 Catilina L. Sergius 738
 Cérna Károly 331
 Chamberlain, Joseph 235, 774
 Cherbuliez, Victor 712
 Chimay, belga herceg 759
 Chimay (Ward Klára) belga hercegnő 759
 Chorin Ferenc 743, 744
 Chotek Zsófia 791
 Cicero, Marcus Tullius 738, 823
 Clair Vilmos 244
 Clairville, Louis-François 887
 Clemenceau, Georges 763
 Coppée, François 22, 717
 Czakó Zsigmond 700
 Czeglédy Sándor 666
 Czikle Valéria 21
 Czóbel Minka 289, 790
 Csajthay Ferenc 738, 872
 Csák Máté 841
 Csáky, debreceni színész 69, 87, 116, 117, 723, 724
 Csanak Jenő 702
 Császka György 379
 Csatár, debreceni színész 61, 91, 217, 221, 724, 745
 Cséplő Péter 833
 Csepreghy Ferenc 68, 729, 895
 Cserényi Adél 71, 96, 97, 129, 210
 Csigaházi Etel, F. 69, 113, 116
 Csighy Endre 803, 804
 Csik Irén, B. 454, 580, 584, 589, 600, 603, 605, 606, 607, 612, 615, 637, 651, 656, 657, 810, 834, 880
 Csinszka l. Boncza Berta
 Csizmadia Sándor 835
 Csók István 813
 Csóka, polgármesteri titkár 173, 531
 Csokonai Vitéz Mihály 12, 138, 707, 720, 721
 Csulalongkorn 802
 Csügényi Vilma 45, 91, 123

- Dalmy Barna 699
 Damjanovich Miklós 587
 Dániel Gábor 748
 Dankó Pista 272, 279, 299, 328, 345,
 349, 429, 430, 553, 558–560, 651,
 701, 786, 797, 801, 826, 827, 871,
 873, 897
 Dante, Alighieri 781
 Darányi Kálmán 748
 Darwin, Charles 217
 Daudet, Alphonse 217, 770
 Davidsohn, Emanuel 771
 Deák Ferenc 159, 193
 Deák János 353
 Deák Júlia 352
 Deák Rezső 801
 Deésy Alfréd 367, 368, 431, 447, 481,
 495, 578, 580, 583, 597, 599, 602,
 608, 610, 614, 619, 624, 627, 630,
 631, 634, 638, 640, 644, 653, 656,
 658, 662, 665
 Deésy Alfrédné 457, 480
 Degas, Edgar 535
 Degenfeld József, gróf 721, 723
 Degré Alajos 497, 854
 Delin Henrik 654
 Demeczky Mihály 767
 Deréki Antal 896
 Déry Jenő 617
 Déryné Széppataki Róza 49
 Descartes, René 725
 Dési Géza 355, 465, 559, 776, 799,
 806, 824, 829, 849, 850, 852
 Desvallières, Maurice 427, 598, 632, 826
 Dewey, George 183, 762
 Dickens, Charles 781
 Dienes Márton 738
 Diósy Viktor 825
 Dóczy Jenő 687
 Dóczy József 91
 Dóczy Lajos 588, 881
 Donáth Lajos 760
 Dórai, debreceni színésznő 106
 Draga Masina 313, 320, 456, 794, 832,
 834, 870
 Dreyfus, Alfred 11, 173, 176, 177,
 187, 188, 227, 232, 707, 731, 758,
 760, 763, 773, 774
 Drumár János 719, 856
 Dugovics Titusz 158
 Dukesz István 587
 Dumanoir, Philippe François 896
 Dumas, Alexandre, fils 16, 17, 581,
 619, 630, 631, 709, 710, 714, 718,
 825, 853, 879, 888–891
 Dumas, Alexandre, père 494, 495,
 781
 Dunkl Norbert 428, 826
 Duse, Eleonora 613
 Dutka Ákos 691, 800
 Dyck, Anthonis van 223
 Eberlein, Gustav 535, 864
 Echegaray, José 582, 711, 879
 Edelmann Menyhért 841
 Éder György 49
 Edvi-Illés László 721
 Edward, VII. 829
 Egan Ede 246, 778
 Egressy Gábor 49
 Egyed Lenke 386, 599, 636
 Elekes Károly 694, 855
 Ember Ernő 700
 Ember Géza 851
 Emőd Tamás 689
 Endrődi Sándor 21, 799
 Engel Lajos 160, 557, 757, 872
 Eörsi István 882
 Eötvös József, báró 740
 Eötvös Károly 201, 750, 765, 767
 Eötvös Loránd, báró 741
 Epikurosz 40
 Erdei Berta 437, 589, 591, 593, 624,
 627, 632, 646, 648, 656, 657
 Erdélyi Miklós 431, 434, 481, 489,
 495, 580, 586, 589, 593, 608, 611,
 612 630, 637, 646, 662, 882
 Erdélyi Teréz 353
 Erdődy János 690
 Erkel Elek 729, 746
 Erkel Ferenc 571, 808, 877
 Ertler Mór 269, 571, 701
 Erzsébet, magyar királyné 547, 766
 Etsedy, nagyváradi festő 350, 802
 Eulenburg, Philipp herceg 821, 838
 Evva Lajos 770, 840, 881, 893

Fái J. Béla 732, 738, 840, 881, 894, 899, 900
 Falb, nagyváradi meteorológus 335, 800
 Falk Richárd 526, 699, 700, 750, 861, 862, 903
 Farkas Imre 43, 44, 719, 749, 758
 Farkas Izidor 355, 806
 Farkas Mihály 695, 733, 734, 736, 737, 750
 Farkas Pál I. Wolfner Pál
 Farkas Sándor 22
 Fassie Pál 844, 852
 Fassie Tódor 762
 Fáy Flóra 37, 42, 59, 60, 71, 73, 87, 91, 120, 122, 123, 138, 145, 147, 206, 210, 213, 216, 223, 512, 718, 723, 859, 860
 Fazekas Jenő 856
 Fedák Sári 457, 641, 703, 830, 834, 894, 895, 896
 Fehér Dezső 395, 559, 689, 701–703, 791, 799, 820, 840–842, 845, 846, 906
 Fehér Miksa 231
 Feilitzsch Berthold 519
 Féja Géza 690
 Fejérváry Géza, báró 829
 Fekete József 898
 Feleki Miklós 879
 Fenyéri Mór 45, 59, 61, 68, 71, 72, 82, 87, 94, 116, 139, 204, 208, 217, 512
 Ferdinánd, I. bolgár cár 152, 753
 Ferenc Ferdinánd 298, 791, 832
 Ferenc József, I. 301, 768, 821
 Ferenczy Gyula 207, 212, 763, 767
 Ferenczy József, színész 134, 146, 203
 Ferenczy József, művészettörténész 363, 808
 Festetics Andor, gróf 439, 562, 563, 583, 634, 635, 830, 874, 879, 883, 892
 Fetser Antal 400
 Feuillet, Octave 618, 769, 888
 Feydeau, Georges 494, 774, 853, 878
 Firduszi, Abul-Kászim Manszur 359, 806
 Fisch Áron 701
 Fischer Emil 824
 Fittler Jenő 65, 66, 856
 Flaubert, Gustave 499
 Flóris István 386, 816
 Fodor Gyula 559, 560, 701, 703
 Follinusz Aurél 228, 721, 772
 Follinusz Aurélné 91, 117, 218
 Foltényi Vilmos 721
 Forgách Mihály 552
 Forrai Ferike 367, 368, 370, 418, 430, 431, 436, 437, 441, 443, 454, 455, 458, 470, 475, 593, 598, 599, 602, 610, 611, 616, 621, 633, 636, 637, 642, 648, 650, 657, 660, 810, 825, 828, 829, 834, 837, 897
 Forrai Gizike 458
 Forrai Miklós 203, 767
 Földessy Gyula 687, 690–692, 717, 868, 886
 Fraknói Vilmos 849, 850
 Frankó Endre 847, 849, 850, 852
 Fráter Ernő 758
 Freystädtler Flóra 495, 853
 Friedländer Sámuel 408, 465, 821, 824
 Frölich Paula I. Mórliczné Frölich Paula
 Fuksz Hermann 417
 Fűredi József 367, 368, 418, 430, 437, 480, 578, 587, 591, 593, 603, 613, 616, 620, 625, 627, 632, 636, 637, 639, 642, 644, 648, 650, 653, 654, 657, 665, 834
 Füschl Móric 538
 Gabányi Miklós 624
 Gábel Jakab 376, 377, 408, 421, 812, 825, 841, 876
 Gabet, Charles 887
 Gábor Ignác 831
 Gábor Jenő 758
 Gajári Odön 247, 248, 778
 Gál Gyula 625, 779
 Galyasy Paula 530, 531
 Gandillot, Léon 59, 71, 725, 732
 Gárdonyi Géza 16, 265, 553, 709, 791
 Gáthy Kálmán 434, 437, 578, 580, 582, 589, 591, 613, 614, 631, 634, 646, 649, 650, 652, 653, 655–657, 834, 882, 897
 Gazsi Tódor 241
 Géczy István 68, 119, 122, 721, 729, 747, 841, 901
 Gelléri Móric 557

- Genée, Richard 436, 656, 724
 Geréby Pál 699, 700, 756
 Géresi Kálmán 50, 720, 721, 723
 Gergely György 331, 742, 743
 Gerle Mariska 256
 Gerliczy Félixné 628
 Gerő Armin 353, 393, 456, 834, 839, 849, 850
 Gerő Károly 885
 Gerő Sándor 852
 Ghéczy István 726
 Gibbon, Edward 131, 749
 Giczey Diószeghy Mór 18, 715, 716
 Gilbert, W. S. 894
 Girsik Gyula l. Revedin Gyula
 Glatz Antal 629
 Goethe, Johann Wolfgang von 82, 707, 716, 781, 782, 784, 826, 878
 Goldfaden, Avrom 220, 771
 Goldzieher Ignác 788
 Goldzieher Miksa 282, 283, 788
 Goluchovszky Agenor, gróf 750
 Gorbó Márton 255, 256
 Góth Sándor 748
 Gounod, Charles 745
 Görgényi Imre 874
 Görgényi Jenő 562
 Görgey Artúr 186, 763, 880
 Grám Sándor 844
 Greguss Ágost 708
 Greiner Dániel 788
 Grósz, pálinkafőző 417
 Grósz Emil 823
 Grósz Mór 820
 Grósz Zseni l. Szunyogh Lórándné
 Gulácsy Antal 49
 Gulyás István 382, 815, 816
 Gusztáv püspök l. Mailáth Gusztáv
 Guthi Soma 586, 880
 Gyalui Farkas 228, 721, 772
 Gyémánt Jenő 814
 Gyöngyösy Viktor 221
 Györgyi Antal 538, 704
 Gyula cigány 863
 Gyula pincér 235
 Gyulai Pál 13, 180, 211, 227, 363, 521, 693, 707, 762, 768, 769, 808, 818
 Hajós Izsó 777, 841
 Halász Anna, L. 481, 617, 625
 Halász Lajos 218, 558, 559, 698, 700, 701, 702, 703, 800, 841, 846, 848, 850
 Halasz, Nicholas 707
 Halbe, Max 781
 Halévy, Jacques Fromental Elie 86, 732
 Halévy, Ludovic 730, 882
 Hall, Owen 738, 809
 Halmai testvérek 72, 204
 Halmy Margit, T. 55, 61, 68, 79, 82, 86, 96, 97, 115, 117, 120, 122, 128, 145, 147, 208–210, 220, 222, 223, 512, 519, 613, 860
 Halton, Mary 495, 499, 655, 660, 662, 664, 703, 704, 837, 853, 854, 898, 900, 901
 Hamsun, Knut 782
 Hann Lajos 353
 Harsányi Sándor 832
 Hatvany Lajos, báró 689, 691, 763
 Hauptmann, Gerhart 64, 82, 89, 119, 216, 535, 709–711
 Havrán János 274
 Hegedüs Gyula 625
 Hegedüs István 721, 723
 Hegedüs Nándor 687, 689, 691, 695, 751, 773, 788, 802, 809, 825, 829, 834, 846, 849, 863, 865, 869, 870, 878, 883, 892, 902, 906, 909
 Hegedüs Sándor, id. 232, 748, 754, 773
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 472
 Hegyaljai Kiss Géza 699, 861
 Hegyesi Márton 594, 695, 697, 780, 819, 841, 883, 906
 Hegyi Aranka 72, 169, 415, 633
 Hegyi Lili 546
 Heine, Heinrich 258, 377, 441, 591, 592, 707, 830, 857
 Heinze, Karl Friedrich Rudolf 254, 779
 Held, Ludwig 749
 Heliodoros 435
 Heller Béla 628
 Heltai Jenő 155, 180, 203, 599, 725, 755, 886, 887
 Hennequin, Alfred 128, 748

- Hénnequin, Maurice 610, 840
 Hentaller Lajos 765
 Hentzi, Heinrich 765, 862
 Herczeg Ferenc 95, 96, 430, 458, 488, 489, 491, 522, 609, 620, 635, 641, 649, 653, 694, 709—711, 737, 751, 785, 844, 845, 855, 890, 897, 898
 Herold Ede 656
 Hérosztratosz 387, 514, 816, 858
 Hervé, Florimond Ronger 753, 770, 830, 840, 893
 Hetényi Béla 399, 819
 Hevesi József 399, 721, 819
 Hicks, Seymour 829
 Hlatky Endre 697, 841, 842
 Hlatky Endréné 823
 Hlavathy Ödön 862
 Hoffmann, kiadó 695
 Hoffman Mór 721
 Hohenberg hercegnő I. Chotek Zsófia
 Hoitsy Pál 748
 Hollán Ernő 832
 Hombár Mihály 465
 Homonnai Albert 426, 427, 826
 Horánszky Ferenc 269
 Horatius Flaccus, Quintus 237
 Horvai János 755
 Hörváth Amadeus 400, 820
 Horváth Bódog 552
 Horváth Géza 824
 Horváth Irma, B. I. Bérczi Gyuláné
 Horváth István 791
 Horváth Jenő 808
 Hoványi Géza 559, 560, 634, 635, 701, 815, 829, 841, 842, 873
 Hoványi Gyula 408, 573, 821
 Hoványi Lajos 587
 Hrabovszky Lajos 386, 816
 Huber Károly 21, 721
 Hugo, Victor 314
 Hunyadi Béla 22
 Hunyadi László 730, 875, 877
 Hunyadi János 22
 Husz János 492
 Huzella Gyula 815, 841
 Ibsen, Henrik 16, 67, 82, 150, 216, 222, 787, 843, 854
 Ignotus 484, 898
 Indig Ottó 695
 Istvánffy József 824
 Iványi József 813
 Iványi Ödön 337, 386, 800, 816
 Jancsó Pál 48, 49
 Janovics Jenő 472, 655, 837, 899
 Jantsovits Jenő 416, 823
 Jászai Mari 103, 264, 785
 Jelinek Géza 457, 642, 834
 Jeremiás István 269
 Jókai Mór 60, 61, 322, 404, 725, 786, 796, 820, 821, 885
 Jones, Sidney 366, 592, 659, 809, 883
 Jóska pincér 344
 Joubert, Petrus Jacobus 239, 240, 775
 Józsa Gyuri 869
 József, II. 720
 Juhász Sándor 484, 485, 842
 Jukantor, kambodzsai herceg 372
 Jungreis, hitközségi alkalmazott 301
 Justh Zsigmond 385, 517, 529, 859, 863
 Juvenalis, Decimus Junius 857
 Jüh-Szien 834
 Kaas Ivor 471, 492, 837, 853
 Kabdebó Ernő 549
 Kaczér Vilmos 697
 Kacziány Géza 592, 829, 901
 Kádár, vendéglős 362
 Kadelburg, Oscar 887
 Kállay Luiza, F. 44, 45, 54, 56, 69, 72—74, 114, 124, 145—147, 203, 204, 209, 221, 454, 455, 723, 724, 815, 833
 Kallós Ede 752
 Kalmár József 415, 443, 454, 455, 584, 600, 604, 615, 650, 657
 Kann Gyula 813
 Kántor Gerzson 49
 Kántor Gerzsonné 49
 Kaposi Józsa 45, 56, 72, 73, 98, 100, 724, 737
 Kapus Sámuel, ifj. 694
 Karacs Imre 42, 54, 74, 86, 117, 123, 134, 145, 206, 209, 212, 719, 724, 745
 Kardos László 719, 744
 Kardos Samu 556

Károlyi Gábor 408, 821
 Károlyi Józsefné 49
 Károlyi Sándor 488
 Kárpáti Aurél 690
 Katona József 61, 595
 Kávássy Sándor 18, 716
 Kean, Edmond 163, 758
 Kecskeméti Lipót 300
 Keglevich István, gróf 137, 750
 Kelemen László 48
 Kemény Ferenc 49
 Kenyeres Artúr 843, 844
 Kepes Géza 66
 Kérészy Zoltán 804
 Kerker, Gustav 891
 Kernstok Károly 378—400, 813, 814,
 819, 820
 Kertész, énekes 797
 Keszler József 229, 773
 Kézdi Juliska 800
 Kincs Gyula 694, 855
 Kincses Lázár 777
 Kipling, Rudyard 781
 Király Gyula 760
 Király István 690
 Király Péter 695, 733
 Kisfaludy Károly 608, 768
 Kisfaludy Sándor 81, 608
 Kiss Áron 371, 379, 380, 721, 723, 815
 Kiss Árpád 84, 694, 732
 Kiss Dávid 457, 834
 Kiss Endre 504
 Kiss Ferenc 506
 Kiss Irén 60, 61, 71, 87, 97, 115, 120,
 123, 128, 145, 203, 210, 218, 512, 723
 Kiss József 18, 226, 238, 244, 245,
 265, 327, 330, 484, 485, 541, 549,
 736, 772, 775, 777, 785, 796, 821,
 842, 867, 909
 Kiváncsi I. Varga Ilona
 Klobusitzky Béla 629
 Knapp Lajos 628
 Kóbor Tamás 265, 470, 471, 484, 837
 Kóburg Fülöp herceg 759
 Koczka Sándor 717, 737
 Kohári, kardalos 399, 431
 Kohn Abraham 85
 Kóla János 159, 756
 Kollonich Lipót, gróf 718
 Kolozsváry, énekes 797
 Kolumbusz Kristóf 294
 Komáromy Zoltán 740, 742
 Komjáthy János 38, 55, 56, 61, 62, 80,
 82, 86, 87, 91, 97, 98, 104, 108, 109,
 116—118, 128, 137, 145—147, 156,
 172, 204, 206—209, 212, 216—220,
 228, 382—384, 437, 438, 458, 459,
 496, 519, 528, 718, 723, 727, 729,
 736, 744, 754, 816, 859
 Komjáthy Jánosné 59, 60, 61, 71, 86,
 112, 145, 208, 216, 218, 219, 723
 Komlós Aladár 692, 693, 717, 878
 Komlóssy Artúr 721—723
 Koncz Ákos 141, 524, 733, 751, 862
 Konda Samu 792, 793
 Konrád Béla 701, 703, 852
 Konrád Márk 841
 Konti József 648, 896, 901
 Korda Andor 869
 Korn Lajos 844, 873
 Kornhäuser Henrik 344, 870
 Korolán gróf 714
 Kós, építési vállalkozó 269
 Kossuth Ferenc 157
 Kossuth Lajos 167, 182, 215, 755
 Kotász Zsófia 566, 568
 Kotzebue, August Friedrich 781
 Kovách Aladár 690
 Kovács Boriska 18, 715, 717
 Kovács Endre 18, 716
 Kovács Gyula, E. 549, 721, 722
 Kovács Imre 18
 Kovács István 18, 716
 Kovács Kálmán 526, 862
 Kovács Mariska, E. 386, 396, 430,
 431, 489, 493, 495, 578, 595, 597,
 610, 614, 616, 620, 630, 631, 634,
 635, 652, 656, 658, 845
 Kovács Pál 216
 Kovács S. János 841
 Kovalovszky Miklós 687, 689, 692—695,
 699, 715, 720, 737, 759, 772, 790,
 817, 855, 861, 902—904
 Kozma Andor 377, 523, 812
 Kozma Antal 821
 Kozma János 504

- Kozma Lajos 690
 Kozma Sándor 130, 749
 Kölcsey Ferenc 722
 Könyves Jenő 392, 395, 396, 399, 578, 581, 582, 583, 595, 613, 619, 620, 625, 627, 628, 631, 635, 640, 653, 657, 665, 703
 Köpösi Dezső 804
 Környey Béla 139, 204, 217, 221, 530, 531, 767
 Kövessy Albert 221, 769, 771, 773
 Kronowitz, kiadó 695
 Krausz, rabbi 556
 Krecsányi Ignác 147, 752
 Kresz János 721
 Krieghammer, Edmund von 727, 750
 Krivány János 453, 753, 759, 762, 833, 896
 Krizsán István 796
 Kronhauser Antal 694
 Krüger Aladár 701, 841
 Krüger Amália 240
 Krüger, Paulus 227, 233, 235, 239, 240, 772, 774
 Kubelik, Jan 224, 227, 389, 390, 428, 771, 817, 826
 Kubinyi Árpád 170
 Kudelka József 587
 Kugler Albert, ifj. 703
 Kulcsár Andor 817
 Kulinyi Mariska 664
 Kulinyi Zsigmond 557, 757
 Kun András 695
 Kun Árpádné I. Kovács Boriska
 Kun Béla, jogász 84, 263, 264, 526, 723, 732, 758, 804
 Kun Imre 269
 Kunfi Lajos 813
 Kunfi Zsigmond 742, 743
 Kunz Gusztáv 574, 815
 Kuprianov, orosz tábornok 561
 Kurländer Ede 421, 701, 703, 825
 Kutasi Imre 694
 Kürthi Emil 882
 Kürthy Margit 549, 665, 845, 870, 901
 Kürty Klára 103, 156, 166, 169, 208, 367, 418, 431, 457, 471, 633, 738, 755
 Labünszkaja, orosz táncosnő 593, 883
 Lajos, XIV. 800
 Lakatos Sándor, id. 854
 Lánicz Hornyák Viktor 556.
 Láng Ádám János 49
 Lantos, énekes 797
 Lányi Edit 366–369, 386, 390, 418, 431, 434, 437, 441, 454, 470, 480, 580, 584, 588, 593, 600, 604, 605, 606, 611, 615, 621, 624, 633, 637, 646, 648, 654, 656, 659, 662, 666, 810, 816, 822, 834
 Lányi Géza 184, 762
 Lányi Irma, F. 208, 218
 Lao-Ce 313, 794
 Laszky Ármin 695
 László Gyula 526, 862
 Latabár Endre 853, 884
 Latabárné 591, 656
 Latinovits Ernő 169, 170, 760
 Latscher, vezérőrnagy 629
 Lázár Vilmos 700, 701
 Leclercq, Adolphe 209
 Lecocq, Charles 730, 881
 Leffler Sámuel 721
 Lekleng, Adolphe 882
 Lemberg, bírósági alkalmazott 851
 Lengyel Géza 552, 691, 693, 695, 780, 868
 Lengyel Imre 721
 Lengyel József 353
 Leoncavallo, Ruggerio 123
 Leopold Franciska 74, 745
 Lepsényi Miklós József 201, 767
 Leszkay András 385, 437, 816, 829
 Lévai Márton 455, 456
 Licius I. Lao-Ce
 Liebermann, Max 535, 864
 Ligeti Juliska 800
 Ligeti Miklós 813
 Lillómi, színész 106
 Liorat, Armand 798, 900
 Lipcsey Ádám 721, 723
 Lipót, II. belga király 759
 Liszt Ferenc 244
 Lobkowitz, Rudolf, herceg 765
 Locsarekné Némethy Gizella 72, 723
 Lombroso, Cesare 318, 795

- Lónyay Elemérné, grófné 297, 298,
791 Lóránt József l. Lów József
- Losontzi István 751
- Loti, Pierre 470, 837
- Louvet, abbé 562
- Lovas István 382, 815
- Lów József 382–384, 525, 526, 733,
832, 862
- Luccheni, Luigi 546, 547, 766, 869
- Ludwig Rezső 75, 730, 740, 741, 743
- Lueger, Karl 148, 233, 307, 394, 752,
764, 773, 793, 818
- Lujza Mária Amália, hercegnő 169, 759
- Lukács Ilonka 146
- Lukács László 751
- Lukács Ödön 703
- Lukácsy Sándor 660, 746, 897
- Lutter Nándor 224
- Madách Imre 788
- Madarassy Gyula 758
- Madas István 578, 587, 593, 608, 610,
611, 614, 616, 620, 624, 625, 649,
653, 657
- Maeterlinck, Maurice 781
- Magoss György 220, 770, 771
- Magyar Mannheim Gusztáv 813
- Magyari Imre 165, 203, 516, 858
- Magyari János 269
- Mailáth Gusztáv, püspök 426, 826
- Makai Emil 180, 202, 405, 450, 523,
549, 592, 738, 767, 771, 798, 809,
829, 830, 832, 870, 891, 900, 901
- Makó Lajos 746, 887, 894
- Makray, debreceni színész 117, 120,
123, 210, 221
- Mándoky Béla 633, 634, 659, 721, 891
- Marchand, Jean-Baptiste 162, 758
- Márffy Ödön 690
- Margit, olasz királyné 318, 552, 784,
795, 869, 870
- Margó Ármin 644
- Márk Endre 148, 156, 165, 169, 220,
721, 723, 752, 754, 755, 759, 770, 771
- Mark Twain 747, 748
- Márkus Emília 582, 649, 771, 888
- Márkus János 652, 841
- Márkus József 749
- Márkus Lajos 894
- Márkus László 841, 842
- Márkus Lászlóné 628
- Márkus Miksa 721
- Marossy Endre 703
- Mars, Anthony 427, 428, 610, 632, 826
- Márton Gabriella 702, 789, 790, 817
- Marton Manó 697, 701, 841
- Marton Sándor 721
- Mascagni, Pietro 619
- Mátéffy József 18
- Máthé László 832
- Mattasich-Keglevich Géza 759
- Maupassant, Guy de 150, 436, 709
- Mayer Emil 395
- Mayer Oszkár 825
- Mayerné Freuder Franciska 475
- Mednyánszky László 813
- Medve Miklós 324, 325, 329, 330, 750,
796, 832
- Medvigy Gábor 263
- Megyeri Dezső 655, 898
- Megyeri Károly 49
- Meilhac, Henri 730, 770, 882, 893
- Melczer Ferenc, Orienburgi 726
- Mendelényi, nagyváradai rendőrségi
fogalmazó 850
- Mendes, Catulle 499, 854
- Mérei Adolf 829
- Mészáros Kálmán 721
- Mészáros Lázár 781
- Metternich, Clemens Lothar, herceg
344
- Mezei Andor 54, 74, 91, 117, 118
- Mezey, színész 724, 745
- Mezey Mihály 250, 779
- Mihály József 746
- Mihály Károly 22
- Mihályi Péter 380, 815
- Miklós, II. cár 731, 758
- Mikszáth Kálmán 527
- Milán, szerb király 182, 183, 313, 362,
611, 762, 795, 808, 832
- Millaud, Albert 770, 840, 893
- Millöcker, Karl 656, 663, 900
- Millye Gyula 273, 843, 844, 852
- Milöcker Lajos 147, 165, 197
- Miskolczy Barnáné 628

Mocsáry Miklós 758
Mohácsy János 83, 694, 758
Molnár János 541, 805, 867
Molnár Kálmán 807
Molnár Mihály 194
Mommisen, Theodor 535
Monckton, Lionel 592, 664, 829
Móré Pál 242
Móriczné Frölich Paula 701
Morton, Hugh 891
Moskovics Miklós 538
Murai Károly 139, 751
Murillo, Bartolomé Estéban 363,
808
Murray, Alfred 829
Musset, Alfred de 817
Müller Salamon 295, 495, 551, 788,
870

Nagy Andor 800, 846, 868
Nagy Bálint, L. 723
Nagy Borbála 626, 889
Nagy Endre 416, 647, 693, 695, 697,
779, 780, 781, 782, 788, 791, 865,
905
Nagy Ferenc 409, 852
Nagy Ferencné 628
Nagy Géza 851, 852
Nagy István, Cs. 864
Nagy János 506, 898
Nagy Márta 231
Nagy Márton 721
Nagy Mihály 863
Nagy Mór 235, 238, 772, 774, 775
Nagy Sándor, jogász 758
Nagy Sándor József 189, 587
Nánássy Gábor 49
Nánássy Géza 184, 762
Napóleon, I. 162
Natalia, szerb királyné 320, 795
Neogrády László 813
Neukom, spiritiszta 765
Newton, Isaac 906
Nickols, Harry 829
Nordau, Max 403, 793, 821
Novelli, Ermete 428, 826
Nutter, Charles 881

Nyárai Antal 370, 418, 420, 428, 431,
437, 441, 443, 453, 454, 458, 475,
482, 489, 493, 495, 500, 540, 588,
589, 598, 599, 600, 605, 611, 631–633,
635–639, 643, 646–648, 651–654,
656, 658–661, 663, 831, 834, 837,
881, 891, 895, 896
Nyárai Antalné 399
Nyilassy Mátyás 384–386, 816
Nyuli Mihály 298, 299, 791

Oberschall, kolozsvári polgár 756
Obrenovics Milán 794
Ódry Árpád 61, 62, 86, 87, 96, 97,
114, 117, 118, 120, 123, 510, 511,
723, 725, 746, 747, 857
Ódry Lehel 123, 124, 747
Ódry Zuárd 760
Offenbach, Jacques 202, 203, 253,
367, 414, 441, 599, 605, 767, 823,
830, 884, 885
Ohnet, Georges 769, 886
Ordonneaux, Maurice 71, 729, 900
Ornay Lajos 587
Orosz Károly 242
Orosz László 691
Oszváth Andor 452
Ottó Vilmos 297

Örley Flóra 415, 441, 588, 624, 656,
823, 834, 881
Örley Kálmán 194, 195, 766, 823

Pailleron, Édouard 577, 578, 659, 749,
878, 899
Páli, színész 49
Pallay Lajos 629
Pállya Celesztin 813
Pálmay Ilka 415, 431
Palósz László 757
Palugyai Vilma 430, 790, 827
Pap Ferenc 797
Pap János 415
Papp Béla 278, 387, 788, 816, 817, 821
Papp Gyula 463, 464, 836
Papp János, újságíró 701–704, 841
Papp János, színész 399, 583, 584, 598
Papp Zachariás 455, 456

Parlagi Klotild 367, 370, 810
Parti, nagyváradi vendéglős 42
Paskievics, Ivan Fedorovics herceg 880
Pásztor Árpád 809
Pásztor Bertalan 672, 695, 902
Pásztor Ida 790
Pásztor Lajos 790
Pataky Béla 481, 482, 489, 643, 651,
657, 662, 665, 899
Patkó János 49
Paulay Ede 888, 890
Pázmándy Dénes 721, 723
Pázmány Péter 823
Pekár Gyula 521, 710
Péntek Rozália 341
Pénzes György 532, 863
Perczel Dezső 721, 748
Perczel Mór 781
Perényi József 437, 441, 454, 480, 617,
642, 663
Perényi Margit 172, 206, 208, 213, 217,
223, 246, 589, 604, 605, 639, 767,
768, 776, 778, 892
Perotti (Prott) Gyula 458, 643, 647,
648, 834, 894, 896
Peterdy Sándor 392, 396, 431, 443,
481, 489, 494, 495, 583, 595, 598,
602, 610, 613, 614, 616, 618, 620,
625, 627, 631, 634—636, 640, 644,
648, 651, 658, 662, 665, 889
Peterdy Sándorné 447, 630
Péterfy Jenő 283, 788
Petőfi Sándor 52, 133, 180, 186—188,
207, 426, 427, 749, 762, 763, 781,
786, 863
Petarca, Francesco 258
Petri Mór 504, 694, 855
Pichler Győző 761
Picquart, Marie Georges 187, 763
Pikler Gyula 730, 854, 906
Pintero, Arthur Wing 216, 746, 769
Pintér Imre 367, 368, 415, 418, 437,
441, 443, 454, 455, 480, 482, 489,
584, 588, 589, 595, 603—605, 611,
615, 616, 621, 642, 644—646, 662,
663, 665, 834, 880—882
Pintér Imréné 606
Planquette, Robert 208, 801, 887
Plehve, Vjacseszlav Konsztantinovics 758

Plósz Sándor 748
Pócsi Laci, cigányprímás 551
Podmaniczky Frigyes, báró 744, 768
Pollacsek J. János 505
Pollák Gyula 638, 774, 892
Polónyi Géza 85, 439, 732
Poly, Henrion 853, 884
Pop Aurél 242
Porubszky Pál 721
Porzolt Kálmán 137, 156, 750, 755, 896
Pósa Lajos 257, 780
Pozsonyi János 694
Prém József 228, 522, 721, 773, 862, 900
Prévost, Marcel 264, 288, 737, 785
Prielle Kornélia 52, 133, 138, 721, 723,
749
Provesi, olasz zeneszerző 829
Pulszky Ágost 748
Puskin, Alekszandr Szergejevics 150
Putnok, kolozsvári polgár 756
Püspöki, színész 71, 116, 117, 724

Rác Károly 68, 723
Radákovics József I. Vas Gereben
Rádl Ödön 259, 260, 273, 276, 277, 279,
464, 721, 723, 780, 784, 787, 838,
840—842
Radó Antal 885
Radó Ignác 390, 596, 697, 777, 813, 815,
841
Radó Kálmán 748
Rakodczay Pál 278, 788
Rákosi Jenő 44, 68, 492, 730, 842, 853,
887, 893, 894
Rákosi Szidi 549, 591, 827
Rákosi Viktor 156, 213, 442, 586, 652,
709, 721, 723, 729, 755, 769, 770, 830,
898
Rákósy Gáspár 415, 441, 584, 593, 604,
605, 613, 617, 619, 650, 653, 897
Rakovszky István 790
Rapaics Rajmund 815
Rásó Gyula 721, 722
Rásó János 382, 699, 700
Raupach, Ernst 881
Raymund, H. 830
Reiner Ferenc 729, 900
Reiter László 690
Relle István 724

- Réthy Laura 438
 Révay, báró, földbirtokos 713
 Revedin Gyula 619, 621
 Reviczky Gyula 147, 180, 385, 396,
 717, 762, 790, 796, 818
 Rhodes, Cecil 235, 774
 Rienzi Mária 863
 Rigó Bernát 227
 Rigó Jancsi 165, 166, 169, 227, 759
 Rigó Jánosné 714
 Rimanóczy Kálmán 269
 Rimler Károly 355, 389, 393, 408,
 821
 Ritoók Zsigmond 409—411
 Rochefort, Victor Henri de 414, 822
 Roger, Victor 598, 610, 835
 Rogoz Imre 549, 870
 Róna József 813
 Rónai Gyula 587
 Roskovics Ignác 378, 379, 813
 Roskovicz Artúr 757
 Rostand, Edmond 458, 488, 651
 Rostás Gáspár 241, 242
 Rostás Mihály 241
 Rostás Pál 241, 242
 Rosty, nagyváradai közhivatalnok 236
 Rózsa Sándor 735
 Rubos Árpád 45, 56, 59—62, 69, 71,
 96, 97, 116—118, 120, 124, 128,
 134, 145, 203, 204, 206, 209, 210,
 213, 218, 220, 221, 519, 531, 724,
 733, 734, 736, 737, 757, 758
 Rudnyánszky Gyula 703
 Rudolf, trónörökös 791
 Rulikovszky Kázmér 587, 880
- Sághy Zsigmond, id. 586, 590, 613,
 627, 631, 653, 657
 Sághy Zsigmond, ifj. 654, 657
 Sal Margit 683, 909
 Salgó Ernő 829, 891
 Salvini, Tommaso 86, 732
 Sand, George 817
 Sándor, szerb király 313, 320, 794,
 795, 832, 870
 Sándorffy József 49, 587, 610, 880
 Santo, Cesario 546, 547
 Sarcey, Francisque 696
- Sardou, Victorien 457, 614, 637, 834,
 887, 890
 Sarkady Lajos 269, 841
 Sárközy Aurél 753
 Sárosi Paula 133, 217, 223, 329, 330,
 367, 749, 750, 796, 809, 832
 Sas Ede 257—259, 416, 421, 619, 620,
 703, 779, 780, 799, 808, 815, 823,
 841, 888
 Sáska János 49
 Scherz Károly 538
 Schlauch Lőrinc 400, 813, 814, 819,
 834
 Schmidt Károly 214, 215, 769
 Schnitzer, Ignaz 885
 Schopenhauer, Arthur 40, 428, 445,
 725, 826
 Schönberg, nagyváradai polgár 352
 Schratt Katalin 403, 404, 407, 821
 Schubert, Franz 469
 Schwarz Ábrahámné 538, 609, 866
 Sebesi B. Vilmos 86, 511
 Sebő Mihály 587
 Serfőzy Zseni, R. 44, 54, 74, 87, 116,
 134, 139, 145, 146, 161, 733, 734,
 745, 757, 758
 Serly Lajos 839
 Seymour, Edward Hobart 294, 791
 Shakespeare, William 85, 93, 108, 150,
 207, 234, 278, 498, 541, 631, 636,
 744, 767, 781, 788, 867, 887, 891
 Sidney, Jones 736, 738
 Siklóssy László 738, 743
 Sima Ferenc 173, 235, 760, 773, 774
 Simonfy Imre 721, 723
 Singer Vilmos 748
 Sipos Árpád 273, 444, 787, 831
 Sipos Béla 263, 527, 692, 694, 698—
 700, 702, 704, 720, 723, 726, 731,
 733, 742, 743, 756, 758, 759, 784,
 858, 861, 902, 903
 Sipos Orbán 460, 835, 841
 Sipulusz I. Rákosi Viktor
 Sirisaka Andor 624
 Skurtu János 799
 Smith, Adam 129, 749
 Solymosi Elek 618
 Somlár Mihály 549, 870

- Somló Sándor 523, 721, 862
 Somogyi Béla 610
 Somogyi Endre 16, 692, 708
 Somogyi Gyula 721
 Somogyi Jenő 21
 Somogyi Károly 228, 249, 250, 254, 272, 332, 335, 362, 370, 392, 408, 420, 421, 439, 455, 458, 466, 489, 491, 539, 545, 559, 560, 564, 573, 575, 577, 588, 593, 597, 602, 603, 607, 609, 612, 617, 618, 625, 631, 635, 636, 639, 642–645, 651, 657, 658, 664, 666, 701, 702, 715, 773, 827, 845, 875, 879, 883, 889, 894
 Somogyi Károlyné 481, 577, 583, 591, 595, 608, 612, 626, 644, 656
 Somogyi N. Júlia l. Somogyi Károlyné
 Somosy (Singer) Károly 150, 752
 Sonnenfeld Zsigmond 844
 Spányi Béla 813
 Spencer, Herbert 623
 Spinoza, Baruch 277, 787
 Stefánia főhercegné l. Lónyay Elemérné
 Stein Sándor 843, 844
 Steiner Fülöp 796
 Stephanides, karmester 480
 Stern Hermann 536, 559, 560, 864, 873
 Sternberg, Alexander 474, 838
 Strauss, Johann 885
 Stuart Mária 145
 Sudermann, Hermann 82, 119, 216, 481, 535, 626, 647, 648, 662, 889, 890, 900
 Sue, Eugène 54
 Sullivan, Arthur Seymour, Sir 642, 894
 Suppé, Franz 54, 436, 599, 724, 831, 853, 884
 Sütő László 274
 Sváb Rezső 801
 Sylvane, André 736, 857
 Sylvester, osztrák képviselő 764
 Sylvestre, Paul Armand 150, 752
 Szabó Elek 674, 904
 Szabó Irma 42, 59, 60, 68, 69, 71, 82, 90, 96, 97, 112, 116, 117, 118, 145, 147, 218, 219, 519, 719, 723, 724, 744, 746, 860
 Szabó Kálmán 761
 Szabó Lajos 860, 861
 Szabó Olga, P. 577
 Szabolcsi Miklós 692
 Szabolcska Mihály 156, 405, 742
 Szacsavay Imre 545, 868
 Szacsavay Sándor 59, 61, 68, 71, 80, 91, 97, 112, 116, 119, 120, 122, 128, 138, 145, 175, 208, 213, 218, 545, 760, 868
 Szakasits Árpád 690
 Szalai Emil 879
 Szalai Sándor 690
 Szállender Károly 793
 Szana Tamás 721, 881
 Szapáry Gyula 153, 236, 774
 Szarvasi Sándor 392, 395, 396, 399, 431, 447, 458, 475, 481, 489, 578, 580, 591, 593, 595, 597, 598, 607, 608, 610, 613, 614, 616, 617, 620, 628, 630, 631, 634–636, 640, 641, 644, 649, 652, 660, 661, 665, 818, 832, 893, 894, 900
 Szász Károly 521, 718
 Szathmári Mór 748
 Szathmáry Árpád, id. 42, 44, 55, 112, 113, 719, 745, 746, 768
 Szathmáry Árpád, ifj. 128, 139, 146, 203, 204, 210, 217, 218, 723, 748
 Szathmáry Károly 117, 747
 Szathmáry Zoltán 737, 751
 Szávay Gyula 117, 747
 Széchenyi Jenő 841
 Szegedi Róza 81
 Szegheő Vilma 123
 Székely, budapesti jogász 743
 Székely Anna 431, 437, 443, 480, 584, 603, 604, 616, 621, 642, 647, 650, 656, 663, 810, 880, 895, 896, 897
 Székely Irén 436, 472, 479, 483, 493, 494, 495, 607, 612, 617, 640, 657, 658, 661, 662, 663, 665, 666, 829, 886, 887, 893, 900
 Székely Ödön 503, 504, 790
 Székely Sándor l. Szacsavay Sándor
 Széll Farkas 771
 Széll Kálmán 144, 152, 153, 157, 158, 173, 174, 179, 180, 181, 184, 192–195, 212, 527, 748, 752, 754, 756, 760, 761, 762, 765, 766, 802, 862

Személyi Kálmán 587
 Szemenyei Kornél 739, 743
 Szemethy, püspöki titkár 400
 Szende Pál 744
 Szent Antal, Páduai 425, 426, 439, 825
 Szenté Rezső 638
 Szentes János 56, 60, 62, 69, 71, 72, 85, 86, 91, 114, 117, 123, 510, 511, 512, 723, 724, 857
 Szentgyörgyi István 463
 Szentirmay Elemér 839
 Szentpétery Zsigmond 49, 752
 Szép Olga, P. 369, 390, 399, 458, 481, 489, 495, 578, 579, 581, 582, 586, 590, 608, 620, 626, 628, 630, 632, 635, 644, 646, 647, 649, 653, 662, 703, 889, 891, 894—896
 Szerdahelyi Ferenc 49, 733
 Szerdahelyi József 751, 881
 Szigeti József 62, 726, 745, 746
 Szigeti Lujza 204, 210, 217
 Szigligeti Éde 116, 291, 746, 838
 Sziklay Miklós 44, 60, 61, 71, 72, 74, 82, 86, 87, 91, 97, 113, 116, 117, 120, 123, 129, 134, 145, 203, 204, 206, 208, 213, 217
 Szikszai, vendéglős 165
 Szilágyi Dezső, színész 367, 368, 370, 418, 430, 434, 437, 579, 580, 593, 598, 599, 605, 608, 612, 615, 617—619, 624, 633, 636, 637, 642, 644, 648, 654, 656, 657
 Szilágyi Dezső, miniszter 748
 Szilágyi Ferenc 707
 Szilágyi Géza 779
 Szily Kálmán 762
 Szini Péter 524, 525, 692, 694, 733, 856, 862
 Szinyvei József, id. 415, 823
 Szohner Antal 493, 853
 Szohner Olga 369, 392, 434, 441, 481, 494, 577, 578, 580, 581, 586, 591, 593, 597, 606, 608, 610, 612, 616, 618, 620, 630, 635—637, 646, 655, 656, 658, 662, 664, 702, 845, 891
 Szokoly Tamás 233, 408, 773, 778, 821
 Szókratész 334
 Szomaházy István 721
 Szombathy Ignác 563, 874, 875
 Szombathy István, debreceni főbíró 48
 Szombathy István 841
 Szombathy János 692
 Szomoró Károly 452, 833
 Szőke Erzsébet 542
 Szundy Károly 379
 Szunyogh Loránd 629
 Szunyogh Lorádné 416, 823
 Szunyogh Szabolcs 695, 697
 Szunyogh Farkas 855
 Szűcs László 545, 546
 Szűts Dezső 386, 390, 560, 697, 701, 702, 703, 704, 800, 801, 809, 816, 817, 884, 910
 Tacitus, Publius Cornelius 207
 Takács Zoltán 335, 800
 Takáts Endre 510, 698, 699
 Tallián Béla 748
 Tanay Frigyes 45, 55, 60, 61, 71, 87, 91, 96, 97, 117, 120, 123, 128, 145, 208—210, 217—219, 512, 519, 612, 613, 617, 643, 725
 Tanner, James T. 829
 Tapolczay Dezső 625
 Tar Zoltán 692, 856
 Tarnay Alajos 469, 837
 Tasso, Torquato 82, 258
 Tassy Pál 273, 276, 277
 Telegdi József 346
 Telepy Károly 813
 Than Gyula 140, 525, 531, 733, 751, 862
 Thun, Franz Anton 158, 756, 764
 Thury Zoltán 66, 79, 83, 160, 216, 383, 391, 392, 394—396, 398, 463, 519, 620, 726, 728, 729, 757, 818, 859, 888
 Tibullus, Albius 334
 Tisza István, gróf 201, 214, 343, 438, 467, 791, 830, 836, 838, 840, 868
 Tisza Kálmán 149, 153, 156, 193, 527, 794, 812, 821, 840, 845, 876
 Titl, Emil 751
 Told, Franz Xaver 751
 Tolsztoj, Lev Nyikolajevics 172, 387, 623, 760, 782, 794, 811, 906
 Tompa Kálmán 459, 460, 835

- Tompa Mihály 22
 Torelli-Viollier, E. 231
 Tóth, nagyváradai polgár 472
 Tóth András 519, 520, 700, 722, 861
 Tóth Árpád 861
 Tóth Béla 166, 377, 521, 759, 812, 861
 Tóth Benő 150—152, 753
 Tóth Elek 217, 218
 Tóth Ferenc 824
 Tóth Ida 321, 322, 795
 Tóth István, ifj. 721
 Tóth József 837
 Tóth Kálmán 66
 Tóth Laci 556
 Tóth Sándor 274
 Tóth Zsigmond 352
 Tóvári Anna, P. 392, 431, 434, 493,
 578, 580, 612, 617, 627, 648, 662
 Tömörkény István 241, 735, 757
 Trani, grófnő 404
 Träger Antal 21

 Ugron Gábor 137, 152, 170, 171, 193,
 247, 248, 249, 750, 753, 760, 766,
 767, 778
 Újfalussy Köpe Zoltán I. Thury Zoltán
 Ujházi Ede 723
 Ujj Bálint 503
 Újlaki Antal 89, 525, 721, 733, 735, 862
 Umberto, I., olasz király 315, 547, 795,
 869

 Váczy János 721
 Vajda Károly 758
 Valabrègue, Albin 625, 853, 889
 Vámbéry Ármán 359, 806
 Vank István 480, 662
 Váradí Antal 808
 Váradí Ödön 560
 Várady Aladár 480, 663
 Várady Zsigmond 273, 277, 291, 347,
 407, 464, 465, 559, 560, 697, 726,
 787, 790, 802, 815, 821, 841, 842
 Varga Ilona (Kiváncsi, Jázmin) 671—
 677, 682, 902—908
 Varga Ottó 207, 211, 767, 768
 Vargha Gyula 227
 Várnay Ferenc 841

 Varney, Louis 661, 798, 900
 Varó Géza 758
 Vas Gereben 270, 786
 Vass Ferenc 549, 870
 Vaszary János 813
 Vázsonyi Vilmos 772
 Veitner, hadnagy 757
 Verdi, Giuseppe 212, 435, 584, 829,
 880
 Veres László 757
 Verhovay Gyula 211, 768
 Verő György 724, 732, 806, 893, 898
 Vészi József 193, 557, 748, 765
 Veszter Juliska 610
 Vetéssy Béla 65
 Vezéry Ödön 882
 Victor Emmanuel, III. 318
 Vidor Pál 839
 Viktória, angol királynő 235, 240, 435,
 829
 Vilmos, I. 333, 461, 835, 853
 Vilmos, II. 821, 844
 Vincze, karmester 54
 Virányi György 824
 Vitályos László 691
 Vogelsang, báró, osztrák újságíró 591,
 592
 Voltaire, François-Marie Arouet 906
 Voss, Richard 781
 Vörös László 557, 748, 872
 Vörösmarty Mihály 371, 397, 398, 464,
 782, 811, 818—820
 Vucskics Gyula 308, 793

 Waldersee, Alfred 333, 457, 461, 800,
 834, 835
 Waldstein Erzsébet 49
 Walsin-Esterházy, Ferdinand 763
 Ward Klára I. Chimay belga hercegnő
 Weber, Karl Maria von 897
 Weiner Antal 757
 Weisz József 832
 Weisz Mór 824
 Wekerle Sándor 748
 Werner Kálmán 345
 Wesselényi Miklós, báró 48, 49, 720, 722
 West, Moritz 749
 Wieland, Dietrich 835

Wilde, Oscar 406, 821
Wildenbruch, Ernst von 535, 864
Winkler Lajos 721, 841
Wlassics Gyula, báró 267, 268, 290,
327, 748, 785, 838
Wolafka Nándor 491, 556, 557, 721,
723, 849, 850, 872
Wolff-Stomersee, báró 833
Wolfner Pál 730, 743, 744
Wollzogen, Ernst von 499
Womácska József 549

Zacconi, Ermete 428, 826
Závodszyk Teréz, K. 438
Zell, Friedrich 436, 656, 724
Zeller, Karl 133, 749, 899

Zichy János, gróf 324, 796
Zichy Jenő, gróf 818
Zichy Mihály 813
Zilahy Simon 872
Zimándy Ignác 796
Znojemszki Gyula 74, 124, 745
Zola, Émile 11, 16, 232, 404, 707,
709—711, 781, 821
Zoltai Lajos 694, 733, 856
Zorsich kapitány 211, 768
Zrinyi Boldizsár 116
Zumbusch, Kaspar von 755

Zsembery Gyula 743
Zsolnay Vilmos 316, 317, 795

A JEGYZETEKBE KÖZÖLT ADY-CIKKEK,
ILLETVE ADYNAK TULAJDONÍTOTT CIKKEK
MUTATÓJA

- A Csokonai Kör díszülése (DRU 1898. nov. 28.) 720
A kis alamuszi (DRU 1898. dec. 22.) 724
Fekete vér (DH 1899. jan. 2.) 725
A fekete rigó (DH 1899. jan. 2.) 726
A kritika jogai (DH 1899. febr. 2.) 733
Rubos úr reputációt köszörülget (DH 1899. febr. 6.) 734
Faust (DH 1899. márc. 4.) 745
Hajdu vármegye közgyűlése (D 1899. máj. 15.) 753
A színügyi bizottság (D 1899. máj. 18.) 754
Egy kritikából (D 1899. jún. 12.) 859
Serfőzy Zseni öngyilkossága és a lapok (D 1899. jún. 14.) 757
Sértett önérzet (D 1899. jún. 19.) 860
Két nyilatkozat II. (D 1899. nov. 17.) 770
Új Század (Sz 1900. jan. 16.) 772
A katonaszabadító (Sz 1900. márc. 3.) 773
A kereskedő ifjak estélye (Sz 1900. márc. 4.) 776
Kiss József Nagyváradon (Sz 1900. márc. 6.) 777
A műhely titkai (Sz 1900. márc. 31.) 696
A nótakirály Nagyváradon (Sz 1900. máj. 19.) 786
A nótakirály (Sz 1900. máj. 20.) 786
A nagyváradi jogászok üdvözlete (Sz 1900. jún. 16.) 789
Az anya szíve (Sz 1900. júl. 25.) 792
Konda Samu meghalt (Sz 1900. júl. 6.) 792
Olaszország gyásza (Sz 1900. aug. 2.) 869
Színésznövendékek előadása (Sz 1900. aug. 11.) 870
Dankó daltársulata (Sz 1900. aug. 18.) 797
Dankók előadásai (Sz 1900. aug. 26.) 797
Hibák a színház építése körül (Sz 1900. aug. 28.) 871
Brettli-kultúra (Sz 1900. aug. 30.) 798
A párizsi kudarc (Sz 1900. szept. 5.) 798
A tisztítóhely (Sz 1900. szept. 8.) 874
Notabilitások (Sz 1900. szept. 23.) 876
Lecke a néppárti ficsúroknak (Sz 1900. szept. 28.) 803
A néppárti ficsurak ellen (Sz 1900. szept. 30.) 803
Az új gothai almanach (Sz 1900. okt. 5.) 874
Liberális ifjak tüntetése (Sz 1900. okt. 24.) 805
A görög rabszolga (Sz 1900. okt. 27.) 810
Trubadúr (Sz 1900. okt. 31.) 880
Néppárti ifjúság (Sz 1900. nov. 1.) 807
Lex Heinze Nagyváradon (Sz 1900. nov. 1.) 813

- A Kertészleány – másodszer (Sz 1900. nov. 6.) 881
- Kertészleány (Sz 1900. nov. 7.) 881
- Adalék egy bukás történetéhez (Sz 1900. nov. 9.) 882
- Görög rabszolga (Sz 1900. dec. 5.) 810
- A mintaférj (Sz 1901. jan. 4.) 889
- Ingyen kenyér Nagyváradon (Sz 1901. jan. 4.) 824
- Nők barátja (Sz 1901. jan. 16.) 890
- Névtelen levelek (Sz 1901. jan. 19.) 891
- Dankó népszínműve (Sz 1901. jan. 20.) 826
- Batizfalvy Gizella távozása (Sz 1901. jan. 25.) 827
- A bölcső (Sz 1901. febr. 15.) 831
- A Gésák (Sz 1901. febr. 23.) 833
- Atléták bálja (Sz 1901. febr. 14.) 895
- Ocskay brigadéros nálunk (Sz 1901. febr. 24.) 893
- Fedák és Nyárai (Sz 1901. márc. 1.) 896
- A bűvös vadász (Sz 1901. márc. 14.) 897
- Aranylakodalom (Sz 1901. márc. 16.) 898
- Nehezen épülő templom (Sz 1901. márc. 29.) 836
- A Szigligeti Társaság közgyűlése (Sz 1901. ápr. 16.) 840
- A botospán bosszúja (Sz 1901. ápr. 18.) 843
- Ocskay brigadéros (Sz 1901. ápr. 23.) 844
- A nagyváradai káptalan sajtópöre (NN 1901. júl. 20.) 848
- A káptalan sajtópöre (NN 1901. júl. 21.) 849
- A nagyváradai káptalan sajtópöre (NN 1901. aug. 4.) 850

KÉPEK JEGYZÉKE

1. A Debreceni Reggeli Újság szerkesztősége
2. Ady Endre 1899-ben
3. Biró Lajos
4. Ady Endre nagyváradai újságíró-igazolványa
5. Bartha Mór, a Debreczen felelős szerkesztője
6. A nagyváradai Szigligeti Színház
7. A nagyváradai kanonok-sor
8. Schlauch Lőrinc

BETŰRENDES TARTALOMMUTATÓ*

(A dőlt számok a jegyzetekre utalnak. Zárójelben közöljük a cikk sorszámaát.)

- A baba [1899. jan. 14.] (47) 71, 729
 A baba [1901. jan. 12.] (342) 418, 824
 A „Baba” és egy baba (48) 72, 730
 A bányamester (117) 133, 749
 A Bihar megyei Nőegylet álarcosbálja (549) 629, 890
 A boszorkányvér (595) 663, 900
 A botosispán bosszúja 843
 A böjt (210) 243, 775
 A bölcső [1901. febr. 14.] (363) 445, 831
 A bölcső [1901. febr. 15.] 831
 A bölcső [1901. máj. 7.] (597) 664, 901
 A budapesti Egyetemi Kör (51) 74, 730
 A búrok veszélyben (208) 239, 775
 A bűvös vadász [1901. márc. 9.] (578) 650, 897
 A bűvös vadász [1901. márc. 14.] 897
 A Csokonai Kör díszülése 720
 A csontbarlang (278) 336, 800
 A debreceni határozat és a nagyvárad-i jogászok (290) 353, 806
 A debreceni javaslat a nagyvárad-i jogakadémián (295) 359, 806
 A dolovai nábob leányai (350) 430, 827
 A fekete rigó 726
 A feltámadás ünnepén (110) 126, 748
 A fiatalok (221) 259, 780
 A filozopter mint olyan (307) 373, 811
 A főhadnagy esete (344) 421, 825
 A gascogne-i nemes (31) 54, 724
 A Gésák [1901. febr. 23.] 833
 A Gésák [1901. ápr. 14.] (594) 662, 900
 A görög rabszolga [1900. okt. 27.] 810
 A Gyurkovics leányok [1899. febr. 14.] (73) 95, 737
 A Gyurkovics leányok [1900. dec. 7.] (526) 609, 886
 A halász szeretője (349) 429, 826
 A házi béke (180) 209, 768
 A hétről [1899. ápr. 29.] (120) 136, 750
 A hétről [1899. máj. 13.] (128) 146, 752
 A hétről [1899. máj. 20.] (132) 152, 753
 A hétről [1899. máj. 27.] (134) 155, 755
 A hétről [1899. jún. 3.] (137) 158, 755
 A hétről [1899. jún. 10.] (142) 163, 758
 A hétről [1899. jún. 17.] (146) 168, 759
 A hétről [1899. jún. 24.] (149) 172, 760
 A hétről [1899. júl. 15.] (156) 180, 762
 A hétről [1899. júl. 22.] (158) 182, 762
 A hétről [1899. okt. 14.] (177) 205, 767
 A hétről [1900. márc. 18.] (218) 253, 779
 A hódító szép (306) 372, 811
 A japánok (275) 333, 799
 A jégről és egyébéről (45) 69, 729
 A jegyzőkönyv (104) 121, 747
 A jogász és tisztviselő kör jelmezballja (75) 97, 737
 A jövő Nagyvárad (345) 422, 825

* A mutató tartalmazza a jegyzetekben közölt Ady-cikkeket is. A szerkesztői üzeneteket (Függelék II. – III.) nem regisztrálja.

- A káptalan sajtópöre 849
 A katonaszabadító 773
 A kegyetlen fagyos szentek (445) 535, 864
 A kényes kérdés (336) 411, 822
 A képkiállítás bezárása (508) 596, 883
 A kereskedő ifjak estélye 776
 A kereszt (277) 335, 800
 A Kertészleány — másodszer 881
 A kerületi rendszer (555) 634, 892
 A kikapós patikárius [1898. dec. 29.] (36) 59, 725
 A kikapós patikárius [1899. jan. 11.] (46) 71, 729
 A kioszk (464) 551, 870
 A kis alamuzsi [1898. dec. 22.] (34) 56, 724
 A kis alamuzsi [1898. dec. 22.] 724
 A kis alamuzsi [1901. jan. 26.] (553) 633, 891
 A kis herceg (49) 73, 730
 A kis kormánybuktató (533) 615, 887
 A kis szökevény [1900. nov. 10.] (504) 592, 882.
 A kis szökevény [1901. jan. 25.] (353) 434, 828
 A kitüntetéses (237) 282, 788
 A kivégzett emberről (318) 387, 816
 A „kortársak“ (160) 186, 763
 A kortesvezér szerelme [1900. máj. 22.] (231) 273, 787
 A kortesvezér szerelme [1900. máj. 23.] (232) 275, 787
 A kortesvezér szerelme [1900. máj. 24.] (233) 276, 787
 A korzó (421) 514, 858
 A kritika (483) 571, 877
 A kritika jogai [1899. febr. 1.] (65) 88, 733
 A kritika jogai [1899. febr. 2.] 733
 A krizantémum (426) 518, 859
 A legmagyarabb város (171) 199, 766
 A létért való küzdelem (189) 217, 770
 A magyar becsület-Világosa (165) 191, 765
 A magyar daltársulat (459) 545, 868
 A magyar ipar mint Dreyfus (201) 232, 773
 A mai előadás (304) 370, 810
 A mákrancos hölgy (60) 85, 732
 A mandátum (150) 173, 760
 A menyasszony levele (272) 329, 798
 A mi ünnepünk (298) 363, 808
 A mintaférj 889
 A modern irodalmi kiskátéból [1899. júl. 15.] (431) 520, 861
 A modern irodalmi kiskátéból [1899. júl. 17.] (432) 522, 862
 A modern irodalmi kiskátéból [1899. júl. 19.] (433) 523, 862
 A muszka herceg sírja (474) 560, 873
 A műhely titkai 696
 A művésznők (440) 532, 863
 A nagymama (586) 655, 899
 A nagyváradi jogászbál (547) 627, 890
 A nagyváradi jogászok üdvözlete 789
 A nagyváradi káptalan sajtópöre 848
 A nagyváradi színügyi bizottság és Festetich gróf (494) 583, 879
 A 47-ik cikk (556) 635, 892
 A német kazárok (444) 535, 864
 A néppárti ficusurak ellen 803
 A néppárti ifjak újabb csínye (311) 379, 815
 A névsor (455) 542, 868
 A nizzai délután (449) 538, 865
 A nizzai ünnep (448) 537, 865
 A notabilitások (480) 568, 876
 A nótakirály 786
 A nótakirály Nagyváradon, 786
 A nők joga (129) 148, 752
 A palafödő (280) 340, 801
 A parasztkisasszony (63) 87, 732
 A párizsi kudarc 798
 A piros bugyelláris (44) 68, 729
 A pletyka (103) 121, 747
 A pók (364) 447, 832
 A primadonnakérdés (523) 607, 886
 A reformáció (308) 376, 811
 A régi jó idők (461) 547, 869
 A rennes-i tárgyalás (161) 187, 763
 A repülő borbély (506) 595, 883
 A sajtó (68) 91, 736
 A Sárdi-ház [1899. márc. 22.] (102) 119, 747
 A Sárdi-ház [1899. márc. 23.] (105) 122, 747

A szabadság ünnepe (215) 249, 778
 A szakadati lókörtök (209) 241, 775
 A szerkesztő szüretel (409) 506, 856
 A szérum (199) 229, 773
 A Szigligeti Színház megnyitó ünnepe (487) 575, 878
 A Szigligeti Társaság közgyűlése 840
 A színészeti kiállítás (29) 51, 723
 A színház (294) 358, 806
 A színház megnyitása előtt (485) 573, 877
 A színház nagyhete (591) 660, 900
 A színház ünnepe (389) 479, 839
 A színiszeezon előtt (435) 528, 862
 A színiszeezon vége (126) 144, 752
 A színtársulat új tagja (458) 545, 868
 A színiügyi bizottság [1899. máj. 18.] 754
 A színiügyi bizottság [1900. júl. 13.] (457) 544, 868
 A tanító egy szobája (404) 500, 854
 A tárcatárgyakról (3) 13, 707
 A tavasz az élet (97) 114, 746
 A tékozló apa (400) 494, 853
 A tisztítóhely [1900. szept. 7.] (475) 561, 873
 A tisztítóhely [1900. szept. 8.] 874
 A toll diadala (107) 124, 747
 A trubadúr (495) 584, 880
 A vak hegedűs (442) 533, 863
 A válasz (288) 350, 802
 A vasgyáros (528) 612, 886
 A vége felé (136) 157, 755
 A végrehajtó (417) 511, 857
 A vereshajú (98) 115, 746
 A víz és szesz (185) 213, 769
 A zab (213) 246, 778
 A Zilahi Dalkör Tasnádon (7) 19, 716
 A zivatar (408) 505, 856
 A züllés útján (164) 190, 764
 A zsidó gyerekek bűne (490) 579, 878
 A zsidó kinézésű férfi (281) 341, 801
 A zsidónő (61) 86, 732
 Adalék egy bukás történetéhez 882
 Adatok a szépségversenyhez (515) 602, 884
 Ahol unatkozunk (489) 577, 878
 Aki a feleségeitől fél (384) 473, 837
 Aki halála óráját tudja (371) 455, 834
 Aki meg akar halni (422) 515, 858
 Akik hamarabb távoznak (95) 114, 746
 Áll a vásár (245) 296, 791
 Álom-ária (115) 132, 749
 Ami kellemetlen (463) 550, 870
 Amolyan búcsú-féle (194) 222, 771
 András napja (518) 604, 885
 Apponyi (420) 514, 858
 Aranyember [1899. nov. 16.] (191) 219, 770
 Aranyember [1900. nov. 14.] (509) 597, 883
 Aranylakodalom [1899. jan. 9.] (43) 68, 729
 Aranylakodalom [1899. okt. 23.] (184) 213, 769
 Aranylakodalom [1901. márc. 15.] (581) 652, 898
 Aranylakodalom [1901. márc. 16.], 898
 Arcátlanságok (186) 214, 769
 Atléták bálja [1901. febr. 14.] 895
 Atléták bálja [1901. márc. 5.] (573) 646, 895
 Az „affaire” (153) 176, 761
 Az anya szíve 792
 Az eleven ördög (575) 648, 896
 Az elhagyott férj bosszúja (443) 534, 864
 Az elmulasztott hétről (152) 175, 761
 Az élő sírja (235) 280, 788
 Az első dér (11) 29, 718
 Az első égháború (427) 518, 859
 Az első vihar (576) 649, 897
 Az én könyvpiacom (197) 226, 772
 Az én lakótársam (25) 45, 720
 Az Érmellék bálja (5) 18, 715
 Az év delén (148) 171, 760
 Az ifjúság kirándulása (405) 503, 855
 Az ingyen kenyér ellen (341) 416, 823
 Az ipartestület jegyzőválasztó gyűlése (41) 65, 726
 Az izr. Nőegylet teastélye (525) 608, 886
 Az öngyilkosjelölt (21) 40, 719
 Az uborka megsárgult (264) 320, 795
 Az új gothai almanach 874

Az új színház (468) 553, 871
Az új színház látogatója (212) 246, 778
Az ünnep után (488) 576, 878
B.A.L.E.K. (558) 636, 892
Bagdadi hercegnő (539) 619, 888
Bailey-ék (599) 666, 901
Bajazzók (106) 123, 747
Balla Kálmán utódja (529) 612, 887
Bánk bán [1899. jan. 2.] (38) 61, 725
Bánk bán [1900. nov. 13.] (507) 595, 883
Bankett Dankó tiszteletére. (472) 558, 873
Barbi Alice hangversenye (381) 469, 837
Barbi Alice Nagyváradon (366) 450, 883
Batizfalvy Gizella (385) 473, 838
Batizfalvy Gizella távozása 827
Bazári csendélet (447) 537, 865
Becsület (101) 118, 747
Betegen (19) 38, 718
Bibliás asszony (527) 610, 886
Boccaccio (355) 436, 829
Bohém esték (83) 104, 744
Bohém házasság (437) 530, 863
Bohém-ünnep (416) 510, 857
Bohemiából [1898. okt. 4.] (12) 30, 718
Bohemiából [1898. okt. 12.] (14) 33, 718
Bölony intendáns Debrecenben (192) 219, 770
Bőregér (501) 589, 881
Brettli-kultúra [1900. máj. 31.] (236) 280, 788
Brettli-kultúra [1900. aug. 30.] 798
Charlie nénye (589) 658, 899
Chinorán (262) 318, 795
Cigánybáró (517) 603, 885
Cigányiskola (205) 236, 774
Corneville-i harangok (532) 615, 887
Cyrano de Bergerac Debrecenben (373) 458, 835
Családi örömök (111) 128, 748
Csárda virága (580) 651, 897
Cselédek sorsa (289) 351, 805
Csicsóné meghalt (582) 652, 898
Dankó daltársulata 797

Dankó népszínműve 826
Dankó Pista Élesden (283) 345, 801
Dankó ünneplése (473) 559, 873
Dankóék előadásai 797
Dankóék mennek (286) 349, 802
Debrecen örömnépe (28) 50, 720
Debreceni csendélet (314) 382, 816
Debreceni színészet (356) 437, 829
Demokrata szervezkedés (196) 225, 772
Dér (26) 46, 720
Dicsérnek bennünket (202) 233, 774
Dies doloris (35) 57, 725
Díjnokék (190) 218, 770
Divathölgyek (492) 581, 879
Drámaírók (112) 129, 749
Egész ember (446) 536, 864
Egy boldogtalan (469) 555, 871
Egy csók (393) 485, 843
Egy debreceni műteremben (430) 519, 861
Egy elírt téma (382) 470, 837
Egy elmaradt tósztról (299) 364, 809
Egy érdekes este (540) 619, 888
Egy huszár (113) 130, 749
Egy hymenhírről (319) 388, 817
Egy kényes kérdés (291) 355, 806
Egy kényes téma (334) 408, 822
Egy kis előzetes búcsú (94) 113, 746
Egy kis naiváról (86) 106, 744
Egy kis séta (397) 491, 845
Egy kis tévedés (71) 93, 736
Egy krajcár (454) 542, 867
Egy kritikából 859
Egy levél [1898. máj. 8.] (4) 15, 708
Egy levél [1900. nov. 22.] (513) 600, 884
Egy lövés után (79) 100, 738
Egy nagytiszteletű szerkesztő (229) 270, 785
Egy nóta (467) 553, 871
Egy pap és egy eklézsia (377) 463, 835
Egy párbeszéd (84) 105, 744
Egy premier (174) 202, 767
Egy szegény ifjú története (538) 618, 888
Egy szobor (260) 316, 795
Egy ünnepi beszéd (162) 188, 763
Egy verskötetről (347) 426, 826
Egy vezércikk (225) 262, 785

- Egy zárt ülésről (322) 393, 818
 Egyiptom gyöngye (175) 203, 767
 Egymásért (265) 321, 795
 Egyről-másról [1899. jan. 25.] (57) 83, 732
 Egyről-másról [1899. jún. 10.] (143) 165, 759
 Éjjel az erdőn (24) 44, 719
 Éjjelizene (402) 497, 854
 Elcserélt színészek (568) 642, 894
 Elfelejtett affér (392) 484, 842
 Éljen az erkölcs (310) 378, 812
 Ellenőrzési főszemle (412) 507, 856
 Ellentétek (141) 162, 758
 Élő nemesség (477) 563, 874
 Előfizetési felhívás (6) 19, 716
 Előleges színházi jelentés (478) 564, 875
 Endre és Johanna (563) 639, 893
 Epilóg (69) 92, 736
 Epilógok a debreceni diákkongresszushoz (224) 262, 785
 Erdő szépe (187) 215, 769
 Erzsébet (170) 198, 766
 ...És még valami (90) 109, 745
 Esik [1899. ápr. 13.] (428) 518, 859
 Esik... [1899. máj. 29.] (135) 156, 755
 Esküvő a halál előtt (241) 289, 790
 Ez is kritika (85) 106, 744
 1849. augusztus 2. (163) 189, 763
 Falun (2) 10, 707
 Farsang után (77) 99, 737
 Faust 745
 Fedák és Nyárai 896
 Fedák Sári Nagyváradon (566) 641, 894
 Fedora (548) 628, 890
 Fekete május (124) 142, 751
 Fekete vér [1898. dec. 31.] (37) 60, 725
 Fekete vér [1899. jan. 2.] 725
 Félreverik a harangot (352) 433, 828
 Férfiöklök (456) 543, 868
 Folt, amely tisztút (493) 582, 879
 Fotográfiaik arról, hogy: „A jó lapot a közönség szerkeszti” (219) 255, 779
 Fő a felekezeti béke (470) 556, 872
 Fővárosi modor (82) 103, 738
 Galádság vagy hülyeség (252) 306, 793
 Galléros köpönyeg (30) 53, 723
 Gésák (370) 454, 833
 Gitta kisasszony (23) 43, 719
 Görög rabszolga [1900. okt. 20.] (302) 366, 809
 Görög rabszolga [1900. dec. 5.] 810
 Görög rabszolga [1901. jan. 24.] (351) 431, 828
 Gretchen (1) 7, 707
 Gringoire és Parasztsücsület (361) 443, 831
 Gyimesi vadvirág (598) 665, 901
 Gyula új otthona (560) 638, 892
 Gyurkovics leányok [1899. febr. 14.] (74) 95, 737
 Gyurkovics leányok [1901. jan. 31.] (557) 635, 892
 Hadak útja (62) 87, 732
 Hajdú vármegye közgyűlése 753
 Haladás (181) 210, 768
 Haladunk? (55) 80, 731
 Halottak napja (498) 587, 880
 III. Béla temetése (17) 36, 718
 III. Richárd (178) 207, 767
 Három előadás (121) 138, 751
 Három tertőr (583) 653, 898
 Hát ki is az a Vogelsang? (503) 591, 882
 Hazafiatlan oláh főpapok (159) 184, 762
 Hazafiság és kegyelet (133) 154, 754
 Házi béke (502) 590, 882
 Hegyesi Márton (505) 594, 883
 Hentzi-huszár (434) 527, 862
 Hétről hétre [1900. máj. 27.] (234) 277, 788
 Hétről hétre [1900. jún. 10.] (240) 287, 790
 Hétről hétre [1900. jún. 17.] (242) 290, 790
 Hétről hétre [1900. jún. 24.] (244) 294, 791
 Hétről hétre [1900. jún. 3.] (238) 283, 789
 Hétről hétre [1900. júl. 1.] (247) 298, 791
 Hétről hétre [1900. júl. 8.] (250) 303, 792
 Hétről hétre [1900. júl. 15.] (253) 307, 793

- Hétről hétre [1900. júl. 22.] (255) 310, 794
Hétről hétre [1900. júl. 29.] (257) 313, 794
Hétről hétre [1900. aug. 12.] (263) 318, 795
Hétről hétre [1900. aug. 19.] (267) 323, 796
Hétről hétre [1900. aug. 26.] (269) 326, 796
Hétről hétre [1900. szept. 2.] (274) 332, 799
Hétről hétre [1900. szept. 8.] (276) 334, 800
Hétről hétre [1900. szept. 16.] (479) 565, 875
Hétről hétre [1900. szept. 30.] (287) 349, 802
Hétről hétre [1900. okt. 7.] (292) 356, 806
Hétről hétre [1900. okt. 14.] (297) 362, 808
Hétről hétre [1900. okt. 21.] (303) 369, 809
Hétről hétre [1900. nov. 18.] (317) 385, 816
Hétről hétre [1900. nov. 25.] (320) 389, 817
Hétről hétre [1900. dec. 2.] (326) 397, 818
Hétről hétre [1900. dec. 8.] (329) 400, 820
Hétről hétre [1900. dec. 16.] (330) 402, 820
Hétről hétre [1900. dec. 23.] (332) 404, 821
Hétről hétre [1900. dec. 30.] (333) 406, 821
Hétről hétre [1901. jan. 6.] (337) 412, 822
Hétről hétre [1901. jan. 13.] (343) 418, 825
Hétről hétre [1901. jan. 20.] (348) 427, 826
Hétről hétre [1901. jan. 27.] (354) 435, 829
Hétről hétre [1901. febr. 2.] (357) 438, 829
Hétről hétre [1901. febr. 10.] (362) 443, 831
Hétről hétre [1901. febr. 17.] (365) 448, 832
Hétről hétre [1901. febr. 24.] (369) 453, 833
Hétről hétre [1901. ápr. 7.] (387) 476, 839
Hétről hétre [1901. ápr. 14.] (391) 482, 840
Hétről hétre [1901. ápr. 21.] (396) 489, 845
Hétről hétre [1901. ápr. 28.] (401) 495, 853
Hétről hétre [1901. márc. 3.] (372) 456, 834
Hétről hétre [1901. márc. 10.] (375) 460, 835
Hétről hétre [1901. márc. 17.] (380) 467, 836
Hétről hétre [1901. márc. 24.] (383) 471, 837
Hétről hétre [1901. márc. 31.] (386) 474, 838
Hétről hétre [1901. máj. 5.] (403) 498, 854
Hibák a színház építése körül 871
Himfy dalai [1899. jan. 25.] (56) 81, 731
Himfy dalai [1899. jan. 31.] (64) 87, 732
Himfy dalai [1900. dec. 6.] (524) 608, 886
Hír egy beszámolóról (167) 194, 766
Hiteles történet (249) 301, 792
Hoffmann meséi (339) 414, 823
Hol eloltja, hol meggyújtja (579) 651, 897
Hózivatar (424) 517, 858
Hungária kardja (577) 650, 897
Hunyadi László (50) 74, 730
Húsvét (388) 478, 839
Impressziók (72) 94, 737
Ingyen kenyér Nagyváradon 824
Írók és írások (542) 622, 889
Írók, kik nem írnak (340) 415, 823
Ismét tavasz (425) 517, 858
Ismét tél (419) 513, 858
Jáfet tizenkét felesége (511) 598, 884
Jó vicc (271) 328, 797

- Jogáspárbajok (118) 134, 750
 Jubileumi előadás (80) 102, 738
 Június (138) 159, 757
 Kaposi Józsa visszaszerződik? (76) 98, 737
 Katonák [1899. jan. 7.] (42) 66, 726
 Katonák [1899. jan. 24.] (54) 79, 731
 Katonák [1899. jún. 7.] (139) 160, 757
 Katonák [1900. nov. 27.] (321) 391, 818
 Kedélyes megoldások (545) 625, 889
 Kék asszony (592) 661, 900
 Kellemetlen vendég (87) 107, 744
 Képek a nagyváradi turfról (282) 342, 801
 Kertészleány [1900. nov. 4.] (500) 588, 881
 Kertészleány [1900. nov. 7.] 881
 Kesorú igazságok (284) 347, 802
 Két nyilakozat II. 771
 Kínai történetek (70) 92, 736
 Kínos ügy (471) 557, 872
 Kiss József (211) 244, 775
 Kiss József Nagyváradon 777
 Klikk-uralom (151) 174, 760
 Konda Samu meghalt 792
 Kossuth szobra (145) 167, 759
 Koszorú és babér (92) 111, 745
 Köd (20) 40, 719
 Költők királya (261) 317, 795
 Közvilágításunk (168) 196, 766
 Kubelik magyar nyelvtana (195) 224, 771
 Kuruc furfang (491) 579, 878
 Különféle kalárisokról (226) 264, 785
 „Küry Klára azt üzenté...” (81) 103, 738
 La Traviata (182) 212, 769
 Lábnymok (266) 321, 796
 Latinovits, Biró Pál, Ugron Gábor (147) 169, 760
 Látogatás a debreceni vadembernél (91) 110, 745
 Lecke a néppárti ficsúroknak 803
 Legszebb versek (406) 505, 855
 Levél [1898. szept. 21.] (10) 27, 717
 Levél [1900. jún. 22.] (243) 291, 790
 Lex Heinze Nagyváradon 813
 Liberális ifjak tüntetése 805
 Lili (390) 481, 839
 Lopott vers (368) 452, 833
 Lumbágó és penitencia (144) 166, 759
 Magunkról (123) 140, 751
 Mándoky Béla búcsúja (554) 633, 891
 Március 15. (217) 251, 779
 Mary Halton estéi (596) 664, 901
 Mary Halton második estéje (585) 655, 898
 II. Rákóczi Ferenc fogsága (99) 116, 746
 Matild levele (574) 647, 896
 Medárdus napja (451) 540, 866
 Még egy ünnep (452) 540, 867
 Még egyszer (223) 262, 784
 Még mindig a „pukk-ám-pukk” (206) 238, 775
 Még néhány nap (562) 639, 893
 Meleg tájon (374) 459, 835
 Mese (358) 440, 830
 Messzenéző (9) 26, 717
 Mi az élénk építkezés? (228) 268, 785
 Mi az ok? (259) 315, 795
 Mi hír van? (413) 508, 857
 Mi lesz ezután? (96) 114, 746
 Mikádó (567) 642, 894
 Mikor nem kell kritika (543) 624, 889
 Mintaférj (544) 624, 889
 Molnár és gyermeke (499) 588, 881
 Moralisták (67) 91, 736
 Mozgó bizottság (436) 529, 863
 Mozgó fényképek (534) 616, 887
 Mozgó Jámbor (88) 108, 744
 Nagy pózok (367) 451, 833
 Nagyhét (108) 125, 748
 Nagypéntek (109) 126, 748
 Nagyvárad hol van? (476) 562, 874
 Napóleon öcsém (497) 586, 880
 Napsugár-szatírok (176) 204, 767
 Nazarénusok (66) 89, 735
 Nebántsvirág [1899. okt. 30.] (188) 217, 770
 Nebántsvirág [1901. febr. 13.] (561) 638, 892
 Nebántsvirág [1901. márc. 21.] (584) 654, 898

- Négy évszak [1900. dec. 4.] (327) 399, 819
- Négy évszak [1900. dec. 4.] (522) 606, 885
- Nehczen épülő templom 836
- Nem lesz premier (198) 228, 772
- „Nem megyünk katonának!” (59) 85, 732
- Nemzeti párt (273) 330, 798
- Néppárti ifjúság 807
- Nevető napugarak (53) 78, 731
- Névtelen levelek [1900. nov. 14.] (313) 381, 815
- Névtelen levelek [1901. jan. 18.] (552) 632, 891
- Névtelen levelek [1901. jan. 19.] 891
- Nincs papír (203) 234, 774
- Notabilitások 876
- Nők barátja [1901. jan. 15.] (550) 630, 890
- Nők barátja [1901. jan. 16.] 890
- Növekvő idealizmus (279) 339, 801
- Nyári estén (8) 23, 717
- Nyilassy Máttyás öngyilkos lett (316) 384, 816
- Nyilatkozat [1899. febr. 17.] (78) 100, 737
- Nyilatkozat [1900. okt. 19.] (301) 366, 809
- Nyílik az orgona [1899. máj. 2.] (122) 139, 751
- Nyílik az orgona [1900. szept. 27.] (482) 570, 877
- Ocskay brigadéros (395) 487, 844
- Ocskay brigadéros [1901. ápr. 23.] 844
- Ocskay brigadéros nálunk (565) 641, 893
- Ocskay brigadéros nálunk [1901. febr. 24.] 893
- Október 6. (486) 575, 877
- Októberi kánikula (484) 572, 877
- Olaszország gyásza [1900. júl. 31.] (460) 546, 868
- Olaszország gyásza [1900. aug. 2.] 869
- Operaelőadások [1899. márc. 4.] (89) 108, 744
- Operaelőadások [1900. nov. 30.] (519) 604, 885
- Orfeum (130) 150, 752
- Orfeumok városa (230) 270, 786
- Orpheus a pokolban (359) 441, 830
- Othello (551) 631, 891
- Otthon (546) 626, 889
- Ófelsége hitvese (246) 297, 791
- Örömök (418) 512, 857
- Őszi napsugár (411) 507, 856
- Ötletek [1898. okt. 9.] (13) 32, 718
- Ötletek [1898. okt. 17.] (16) 35, 718
- Ötletek [1898. nov. 14.] (414) 509, 857
- Paraszt szívek (514) 601, 884
- Paraszttragédia (40) 62, 726
- Párbajozó kereskedősegédek (312) 380, 815
- Pecsetek és egybek (338) 413, 822
- Pénzes György esete (439) 532, 863
- Perényi Margit első fellépése (179) 208, 768
- Perotti Gyula meghalt (569) 643, 894
- Pezsgó után (572) 645, 895
- Pornográfok (453) 541, 867
- Prielle Kornélia Debrecenben (116) 133, 749
- Program szerint (305) 371, 811
- Protekció nélkül (270) 327, 797
- R. Serfőzy Zseni öngyilkos lett (140) 161, 757
- Rang és mód (93) 112, 746
- Rátót államférfia (166) 193, 765
- Reflexiók egy beszédről (335) 409, 822
- Rejtett boldogság (593) 662, 900
- Rómeó és Júlia (531) 614, 887
- Rubos úr reputációt köszörülget 734
- Santuzza (516) 603, 885
- Sár (172) 200, 766
- Sas Éde verseskönyve (220) 257, 779
- Schlauch és a vers (328) 400, 819
- Schratt Katalin (331) 403, 821
- Serfőzy Zseni öngyilkossága és a lapok 757
- Sértett önérzet 860
- Sikerült fényképek (410) 506, 856
- Szálló levelek (398) 492, 853
- Száz bujdosó család (248) 299, 792
- Száz éve (27) 47, 720

- Szecesszió (114) 130, 749
 Szecesszió a bálteremben (441) 533, 863
 Székely Irén Nagyváradon (564) 640, 893
 Szent Antal kenyerc (346) 425, 825
 Szenczi (251) 305, 793
 Szép Galathea (512) 599, 884
 Szép Heléna (520) 605, 885
 Szép Meluzina (571) 645, 895
 Szerződtetések (33) 55, 724
 Szezon végén (590) 658, 899
 Szigligeti háza (296) 360, 807
 Szilveszter (541) 621, 888
 Színészeink Nyíregyházán (429) 519, 859
 Színészek természetrajza (52) 76, 730
 Színészetünk veszedelme (379) 466, 836
 Színésznövendékek előadása (462) 549, 869
 Színésznövendékek előadása [1900. aug. 11.], 870
 Színházi dolgok [1900. nov. 15.] (510) 597, 884
 Színházi dolgok [1901. márc. 30.] (588) 657, 899
 Színházi élet vagy Mi lesz ezután? (216) 249, 779
 Színházi levél (376) 462, 835
 Színházi pletykák [1898. okt. 29.] (18) 37, 718
 Színházi pletykák [1898. nov. 10.] (22) 42, 719
 Színházi sajtó (300) 366, 809
 Színházi szerződtetések (536) 617, 888
 Színigazgató és kritikus (315) 383, 816
 Színpadi diszkréció (15) 34, 718
 Színtársulatunk tagjai (450) 539, 866
 Szókimondó asszonyság (570) 644, 894
 Szolnok-dobokai hagyaték (125) 143, 752
 Szulamit (193) 220, 771
 Szulamit [1900. dec. 22.] (535) 616, 887
 Tanbetyárok és sajtóbanditák (309) 376, 812
 Tarka este (399) 493, 853
 Tavasz (415) 510, 857
 Tavaszi mentőbeszéd (207) 238, 775
 Tél (423) 516, 858
 Testvérharc (173) 201, 767
 Thury Zoltán (323) 394, 818
 Thury Zoltán Nagyváradon (324) 395, 818
 Tiszta választások (119) 135, 750
 Titkos előadások (58) 84, 732
 Toldi Miklós (39) 62, 726
 Tosca (530) 613, 887
 Tóth Benőék (131) 150, 753
 Tömeges aláírások (239) 286, 789
 Törött láb (258) 314, 794
 „Törvény, jog és igazság” (155) 178, 761
 Trubadúr 880
 Tüdővész őfelsége (222) 261, 784
 Tündérlak Magyarhonban (127) 146, 752
 Új egyesület (407) 505, 855
 Új század 772
 Újágírói kamara (360) 442, 830
 Újságszótár (200) 230, 773
 Uri hőhérok (154) 177, 761
 Utazás a traviáták körül (256) 311, 794
 Utazás egy üdvözlés körül (227) 267, 785
 Ünnepe a színházban (537) 618, 888
 Ünnepe és bankett (293) 357, 806
 Ünnepe a színésznők (521) 606, 885
 Ünnepi előadás (100) 117, 747
 Ünnepek (157) 181, 762
 Válság el (559) 637, 892

Vallatáskor (214) 247, 778
Van még humor (466) 552, 871
Védők asztala (378) 464, 836
Velencében (465) 551, 870
Vénasszonyok nyara (481) 569, 876
Vendéglősök kongresszusa (169)
197, 766
[Versek] (32) 55, 724
Versés ügyek (496) 584, 880

Viceadmirális (587) 656, 899
Vidéki erkölcs (254) 308, 794
Vigécek (183) 212, 769
Vissza: a trónokra (394) 486, 844
Vízkereszt (438) 531, 863
Vörösmarty emléke (325) 396, 818
X. úr (285) 347, 802
„Y” contra „I” (204) 236, 774
Zsidó és színész nő (268) 324, 796

TARTALOM

(A dőlt számok a jegyzetekre utalnak.)

ÚJSÁGCIKKEK

1897. szeptember 26.–1901. május 8.

1. Gretchen	7	707	31. A gascogne-i ne-		
2. Falun	10	707	mes	54	724
3. A tárcatárgyakról	13	707	32. [Versek]	55	724
4. Egy levél	15	708	33. Szerződhetések	55	724
5. Az Érmellék bálja	18	715	34. A kis alamuszi...	56	724
6. Előfizetési felhívás	19	716	35. Dies doloris	57	725
7. A Zilahi Dalkör			36. A kikapós patiká-		
Tasnádon	19	716	rius [1898. dec. 29.]	59	725
8. Nyári estén	23	717	37. Fekete vér	60	725
9. Messzenéző	26	717	38. Bánk bán	61	725
10. Levél	27	717	39. Toldi Miklós	62	726
11. Az első dér	29	718	40. Parasztttragédia . . .	62	726
12. Bohémiából	30	718	41. Az ipartestület	62	726
13. Ötletek	32	718	jegyzőválasztó gyű-		
14. Bohémiából	33	718	lése	65	726
15. Színpadai diszkrét-			42. Katonák [1899. jan.		
ció	34	718	7.]	66	726
16. Ötletek	35	718	43. Aranylakodalom .	68	729
17. III. Béla temetése	36	718	44. A piros bugyellá-		
18. Színházi pletykák			ris	68	729
[1898. okt. 29.]	37	718	45. A jégről és egyéb-		
19. Betegen	38	718	ről	69	729
20. Kód	40	719	46. A kikapós patiká-		
21. Az öngyilkosjelölt	40	719	rius [1899. jan. 11.]	71	729
22. Színházi pletykák			47. A baba [1899. jan.		
[1898. nov. 10.]..	42	719	14.]	71	729
23. Gitta kisasszony..	43	719	48. A „Baba” és egy		
24. Éjjel az erdőn	44	719	baba	72	730
25. Az én lakótársam	45	720	49. A kis herceg	73	730
26. Dér	46	720	50. Hunyadi László	74	730
27. Száz éve	47	720	51. A budapesti Egye-		
28. Debrecen öröm-			temi Kör	74	730
ünnepe	50	720	52. Színészek termé-		
29. A színészeti kiállít-			szetrajza	76	730
tás	51	723	53. Nevető napsugarak	78	731
30. Galléros köpönyeg	53	723			

54. Katonák [1899. jan. 24.]	79	731	90. ...És még valami	109	745
55. Haladunk?.....	80	731	91. Látogatás a debreceni vadembernél	110	745
56. Himfy dalai [1899. jan. 25.]	81	731	92. Koszorú és babér	111	745
57. Egyről-másról [1899. jan. 25.] ...	83	732	93. Rang és mód	112	746
58. Titkos előadások	84	732	94. Egy kis előzetes búcsú	113	746
59. „Nem megyünk katonának!”	85	732	95. Akik hamarabb távoznak	114	746
60. A makrancos hölgy	85	732	96. Mi lesz ezután? ...	114	746
61. A zsidónő	86	732	97. A tavasz az élet	114	746
62. Hadak útja	87	732	98. A vereshajú	115	746
63. A parasztkiszasszony	87	732	99. II. Rákóczi Ferenc fogsága	116	746
64. Himfy dalai [1899. jan. 31.]	87	732	100. Ünnepi előadás	117	747
65. A kritika jogai	88	733	101. Becsület	118	747
66. Nazarénusok	89	733	102. A Sárdi-ház [1899. márc. 22.].....	119	747
67. Moralisták	91	736	103. A pletyka	121	747
68. A sajtó	91	736	104. A jegyzőkönyv	121	747
69. Epilóg	92	736	105. A Sárdi-ház [1899. márc. 23.]	122	747
70. Kínai történetek ..	92	736	106. Bajazzók	123	747
71. Egy kis tévedés ...	93	736	107. A toll diadala	124	747
72. Impressziók.....	94	737	108. Nagyhét	125	748
73. A Gyurkovics leányok	95	737	109. Nagypéntek.....	126	748
74. Gyurkovics leányok	95	737	110. A feltámadás ünnepe	126	748
75. A jogász és tisztviselő kör jelmezbálja	97	737	111. Családi örömök	128	748
76. Kaposi Józsa viszszerződik?	98	737	112. Drámairók	129	749
77. Farsang után	99	737	113. Egy huszár	130	749
78. Nyilatkozat	100	737	114. Szecesszió	130	749
79. Egy lövés után ...	100	738	115. Álom-ária	132	749
80. Jubileumi előadás.	102	738	116. Prielle Kornélia Debrecenben	133	749
81. „Küry Klára azt üzenté...”	103	738	117. A bányamester ...	133	749
82. Fővárosi modor ..	103	738	118. Jogáspárbajok...	134	750
83. Bohém esték	104	744	119. Tiszta választások	135	750
84. Egy párbeszéd	105	744	120. A hétről [1899. ápr. 29.]	136	750
85. Ez is kritika	106	744	121. Három előadás ...	138	751
86. Egy kis naiváról ..	106	744	122. Nyílik az orgona ..	139	751
87. Kellemetlen vendég	107	744	123. Magunkról	140	751
88. Mozgó Jámбус	108	744	124. Fekete május	142	751
89. Operaelőadások ..	108	744	125. Szolnok-dobokai hagyaték	143	752
			126. A színiszézon vége	144	752

127. Tündérlak Magyar- honban.....	146	752	158. A hétről [1899. júl. 22.]	182	762
128. A hétről [1899. máj. 13.]	146	752	159. Hazafiatlan oláh fő- papok	184	762
129. A nők joga	148	752	160. A „kortársak” ...	186	763
130. Orfeum	150	752	161. A rennes-i tárgyalás	187	763
131. Tóth Benőék.....	150	753	162. Egy ünnepi beszéd	188	763
132. A hétről [1899. máj. 20.]	152	753	163. 1849. augusztus 2..	189	763
133. Hazafiság és kegye- let	154	754	164. A züllés útján	190	764
134. A hétről [1899. máj. 27.]	155	755	165. A magyar becsület Világosa.....	191	765
135. Esik... ..	156	755	166. Rátót államférfia .	193	765
136. A vég felé	157	755	167. Hír egy beszámoló- ról.....	194	766
137. A hétről [1899. jún. 3.]	158	755	168. Közvilágításunk ..	196	766
138. Június	159	757	169. Vendéglősök kong- resszusa	197	766
139. Katonák [1899. jún. 7.]	160	757	170. Erzsébet.....	198	766
140. R. Serfőzy Zseni öngyilkos lett	161	757	171. A legmagyarabb város	199	766
141. Ellentétek	162	758	172. Sár	200	766
142. A hétről [1899. jún. 10.]	163	758	173. Testvérharc	201	767
143. Egyről-másról [1899. jún. 10.] ...	165	759	174. Egy premier	202	767
144. Lumbágó és peni- tencia	166	759	175. Egyiptom gyöngye	203	767
145. Kossuth szobra ...	167	759	176. Napsugár-szatírok	204	767
146. A hétről [1899. jún. 17.]	168	760	177. A hétről [1899. okt. 14.]	205	767
147. Latinovits, Biró Pál Ugron Gábor	169	760	178. III. Richárd	207	767
148. Az év delén	171	760	179. Perényi Margit el- ső fellépése	208	768
149. A hétről [1899. jún. 24.]	172	760	180. A házi béke	209	768
150. A mandátum	173	760	181. Haladás	210	768
151. Klikk-uralom	174	760	182. La Traviata	212	769
152. Az elmulasztott hétről	175	761	183. Vigécek	212	769
153. Az „affaire”	176	761	184. Aranylakodalom	213	769
154. Úri hóhérok	177	761	185. A víz és a szesz ...	213	769
155. „Törvény, jog és igazság”	178	761	186. Arcátlanságok	214	769
156. A hétről [1899. júl. 15.]	180	762	187. Erdő szépe	215	769
157. Ünnepnapok	181	762	188. Nebántsvirág	217	770
			189. A létért való küz- delem	217	770
			190. Dijnokék	218	770
			191. Aranyember	219	770
			192. Bölöny intendáns Debrecenben	219	770
			193. Szulamit.....	220	771
			194. Amolyan búcsú-fé- le.....	222	771

195. Kubelik magyar nyelvтана	224	771	ceni diákkongresszuszushoz	262	785
196. Demokrata szervezkedés	225	772	225. Egy vezércikk	262	785
197. Az én könyvpiacom	226	772	226. Különféle kalárisokról	264	785
198. Nem lesz premier	228	772	227. Utazás egy üdvözlés körül	267	785
199. A szérum	229	773	228. Mi az élénk építkezés?	268	785
200. Újságszótár	230	773	229. Egy nagytisztelütű szerkesztő	270	785
201. A magyar ipar mint Dreyfus	232	773	230. Orfeumok városa	270	786
202. Dicsérnek bennünket	233	774	231. A kortesvezér szerelme [1900. máj. 22.]	273	787
203. Nincs papír	234	774	232. A kortesvezér szerelme [1900. máj. 23.]	275	787
204. „Y” contra „I”	236	774	233. A kortesvezér szerelme [1900. máj. 24.]	276	787
205. Cigányiskola	236	774	234. Hétről hétre [1900. máj. 27.]	277	788
206. Még mindig a „pukk-ám-pukk”	238	775	235. Az élő sírja	280	788
207. Tavaszi mentőbeszéd	238	775	236. Brettli-kultúra	280	788
208. A búrok veszélyszélyben	239	775	237. A kitüntetetes	282	788
209. A szakadati lókotók	241	775	238. Hétről hétre [1900. jún. 3.]	283	789
210. A bőjt	243	775	239. Tömeges aláírások	286	789
211. Kiss József	244	775	240. Hétről hétre [1900. jún. 10.]	287	790
212. Az új színház látogatója	246	778	241. Esküvő a halál előtt	289	790
213. A zab	246	778	242. Hétről hétre [1900. jún. 17.]	290	790
214. Vallatáskor	247	778	243. Levél	291	790
215. A szabadság ünnepe	249	778	244. Hétről hétre [1900. jún. 24.]	294	791
216. Színházi élet vagy Mi lesz ezután?..	249	779	245. Áll a vásár	296	791
217. Március 15.	251	779	246. Ófelsége hitvese	297	791
218. A hétről [1900. márc. 18.]	253	779	247. Hétről hétre [1900. júl. 1.]	298	791
219. Fotográfia arról, hogy: „A jó lapot a közönség szerkeszti”	255	779	248. Száz bujdosó család	299	792
220. Sas Ede verseskönyve	257	779	249. Hiteles történet	301	792
221. A fiatalok	259	780	250. Hétről hétre [1900. júl. 8.]	303	792
222. Tüdővész őfelsége	261	784	251. Szenzáció	305	793
223. Még egyszer	262	784			
224. Epilógok a debreceni diákkongresszuszushoz					

252. Galádság vagy hülyeség	306	793	284. Keserű igazságok .	347	802
253. Hétről hétre [1900. júl. 15.]	307	793	285. X úr	347	802
254. Vidéki erkölcs	308	794	286. Dankóék mennek	349	802
255. Hétről hétre [1900. júl. 22.]	310	794	287. Hétről hétre [1900. szept. 30.]	349	802
256. Utazás a traviáták körül	311	794	288. A válasz	350	802
257. Hétről hétre [1900. júl. 29.]	313	794	289. Cselédek sorsa ...	351	805
258. Törött láb	314	794	290. A debreceni határozat és a nagyvárad-i jogászok	353	806
259. Mi az ok?	315	795	291. Egy kényes kérdés	355	806
260. Egy szobor	316	795	292. Hétről hétre [1900. okt. 7.]	356	806
261. Költők királya	317	795	293. Ünnepek és bankett .	357	806
262. Chinorán	318	795	294. A színház.	358	806
263. Hétről hétre [1900. aug. 12.]	318	795	295. A debreceni javaslat a nagyvárad-i jogakadémián	359	806
264. Az uborka megsárgult.	320	795	296. Szigligeti háza.	360	807
265. Egymásért	321	795	297. Hétről hétre [1900. okt. 14.]	362	808
266. Lábnymok.	322	796	298. A mi ünnepünk ..	363	808
267. Hétről hétre [1900. aug. 19.]	323	796	299. Egy elmaradt tósztról.	364	809
268. Zsidó és színésző	324	796	300. Színházi sajtó	366	809
269. Hétről hétre [1900. aug. 26.]	326	796	301. Nyilatkozat	366	809
270. Protekció nélkül. .	327	797	302. Görög rabszolga	366	809
271. Jó vicc	328	797	303. Hétről hétre [1900. okt. 21.]	369	809
272. A menyasszony levele.	329	798	304. A mai előadás	370	810
273. Nemzeti párt	330	798	305. Program szerint	371	811
274. Hétről hétre [1900. szept. 2.]	332	799	306. A hódító szép	372	811
275. A japánok	333	799	307. A filozopter mint olyan	373	811
276. Hétről hétre [1900. szept. 8.]	334	800	308. A reformáció	376	811
277. A kereszt	335	800	309. Tanbetyárok és sajtóbanditák	376	812
278. A csontbarlang ..	336	800	310. Éljen az erkölcs ..	378	812
279. Növekvő idealizmus	339	801	311. A néppárti ifjak újabb csínye	379	815
280. A palafödő	340	801	312. Párbajozó kereskedősegédek	380	815
281. A zsidó kinézésű férfi.	341	801	313. Névtelen levelek ..	381	815
282. Képek a nagyvárad-i turfról.	342	801	314. Debreceni csendélet	382	816
283. Dankó Pista Élesden	345	801	315. Színigazgató és kritikusk	383	816

316. Nyilassy Mátyás öngyilkos lett	384	816	346. Szent Antal kenye- re	425	825
317. Hétről hétre [1900. nov. 18.]	385	816	347. Egy verskötetről.	426	826
318. A kivégzett ember- ről.	387	816	348. Hétről hétre [1901. jan. 20.]	427	826
319. Egy hymenhierről.	388	817	349. A halász szeretője	429	826
320. Hétről hétre [1900. nov. 25.]	389	817	350. A dolovai nábob leánya	430	827
321. Katonák [1900. nov. 27.]	391	818	351. Görög rabszolga	431	828
322. Egy zárt ülésről ..	393	818	352. Félreverik a haran- got	433	828
323. Thury Zoltán	394	818	353. A kis szökevény ..	434	828
324. Thury Zoltán Nagyváradon	395	818	354. Hétről hétre [1901. jan. 27.]	435	829
325. Vörösmarty emlé- ke	396	818	355. Boccaccio	436	829
326. Hétről hétre [1900. dec. 2.]	397	818	356. Debreceni színe- szet	437	829
327. Négy évszak	399	819	357. Hétről hétre [1901. febr. 2.]	438	829
328. Schlauch és a vers.	400	819	358. Mese	440	830
329. Hétről hétre [1900. dec. 8.]	400	820	359. Orpheus a pokol- ban	441	830
330. Hétről hétre [1900. dec. 16.]	402	820	360. Újságírói kamara	442	830
331. Schrott Katalin	403	821	361. Gringoire és Pa- rasztbecsület	443	831
332. Hétről hétre [1900. dec. 23.]	404	821	362. Hétről hétre [1901. febr. 10.]	443	831
333. Hétről hétre [1900. dec. 30.]	406	821	363. A bölcső	445	831
334. Egy kényes téma	408	822	364. A pók	447	832
335. Reflexiók egy be- szédről	409	822	365. Hétről hétre [1901. febr. 17.]	448	832
336. A kényes kérdés ..	411	822	366. Barbi Alice Nagy- váradon	450	833
337. Hétről hétre [1901. jan. 6.]	412	822	367. Nagy pózok	451	833
338. Pecsétek és egye- bek	413	822	368. Lopott vers	452	833
339. Hoffmann meséi ..	414	823	369. Hétről hétre [1901. febr. 24.]	453	833
340. Írók, kik nem írnak	415	823	370. Gésák	454	833
341. Az ingyen kenyér ellen	416	823	371. Aki halála óráját tudja	455	834
342. A baba [1901. jan. 12.]	418	824	372. Hétről hétre [1901. márc. 3.]	456	834
343. Hétről hétre [1901. jan. 13.]	418	825	373. Cyrano de Bergerac Debrecenben	458	835
344. A főhadnagy esete	421	825	374. Meleg tájon	459	835
345. A jövő Nagyvárad	422	825	375. Hétről hétre [1901. márc. 10.]	460	835
			376. Színházi levél	462	835

377. Egy pap és egy ek- lézsia	463	835	390. Lili	481	839
378. Védők asztala	464	836	391. Hétről hétre [1901. ápr. 14.]	482	840
379. Színészetünk ve- szedelme	466	836	392. Elfelejtett affér	484	842
380. Hétről hétre [1901. márc. 17.]	467	836	393. Egy csók	485	843
381. Barbi Alice hang- versenye	469	837	394. Vissza: a trónokra	486	844
382. Egy elírt téma	470	837	395. Ocskay brigadéros	487	844
383. Hétről hétre [1901. márc. 24.]	471	837	396. Hétről hétre [1901. ápr. 21.]	489	845
384. Aki a feleségeitől fél	473	837	397. Egy kis séta	491	845
385. Batizfalvy Gizella	473	838	398. Szálló levelek	492	853
386. Hétről hétre [1901. márc. 31.]	474	838	399. Tarka este	493	853
387. Hétről hétre [1901. ápr. 7.]	476	839	400. A tékozló apa	494	853
388. Húsvét	478	839	401. Hétről hétre [1901. ápr. 28.]	495	853
389. A színház ünnepe	479	839	402. Éjjelizene	497	854
			403. Hétről hétre [1901. máj. 5.]	498	854
			404. A tanító egy szo- bája	500	854

FÜGGELÉK I.

Kétes hitelű szövegek 1894. április–május–1901. május

405. Az ifjúság kirándu- lása	503	855	422. Aki meg akar halni	515	858
406. Legszebb versek	505	855	423. Tél	516	858
407. Új egylet	505	855	424. Hózivatar	517	858
408. A zivatar	505	856	425. Ismét tavasz	517	858
409. A szerkesztő szü- retel	506	856	426. A krizantémum	518	859
410. Sikerült fényképek	506	856	427. Az első égháború	518	859
411. Őszi napsugár	507	856	428. Esik	518	859
412. Ellenőrzési főszem- le	507	856	429. Színészeink Nyír- egyházán	519	859
413. Mi hír van?	508	857	430. Egy debreceni mű- teremben	519	861
414. Ötletek	509	857	431. A modern irodalmi kiskátéból [1899. júl. 15.]	520	861
415. Tavasz	510	857	432. A modern irodalmi kiskátéból [1899. júl. 17.]	522	862
416. Bohém-ünnep	510	857	433. A modern irodalmi kiskátéból [1899. júl. 19.]	523	862
417. A végrehajtó	511	857			
418. Örömkök	512	857			
419. Ismét tél	513	858			
420. Apponyi	514	858			
421. A korzó	514	858			

434. Hentzi-huszár	527	862	472. Bankett Dankó tisztületére	558	873
435. A színiszazon előtt	528	862	473. Dankó ünneplése	559	873
436. Mozgó bizottság	529	863	474. A muzska herceg sírja	560	873
437. Bohém házasság ..	530	863	475. A tisztítóhely	561	873
438. Vízkereszt	531	863	476. Nagyvárad hol van?	562	874
439. Pénzes György ese- te	532	863	477. Élő nemesség	563	874
440. A művésznők	532	863	478. Előleges színházi jelentés	564	875
441. Szecesszió a bálte- teremben	533	863	479. Hétről hétre [1900. szept. 16.]	565	875
442. A vak hegedűs ...	533	863	480. A notabilitások	568	876
443. Az elhagyott férj bosszúja	534	864	481. Vénasszonyok nya- ra	569	876
444. A német kazárok ..	535	864	482. Nyílik az orgona	570	877
445. A kegyetlen fagyos szentek	535	864	483. A kritika	571	877
446. Egész ember	536	864	484. Októberi kánikula	572	877
447. Bazári csendélet ..	537	865	485. A színház megnyi- tása előtt	573	877
448. A nizzai ünnep	537	865	486. Október 6.	575	877
449. A nizzai délután ..	538	865	487. A Szigligeti Szín- ház megnyitó ün- nepe	575	878
450. Színtársulatunk tagjai	539	866	488. Az ünnep után ...	576	878
451. Medárdus napja	540	866	489. Ahol unatkozunk	577	878
452. Még egy ünnep	540	867	490. A zsidó gyerekek bűne	579	878
453. Pornográfok	541	867	491. Kuruc furfang	579	878
454. Egy krajcár	542	867	492. Divathölgyek	581	879
455. A névsor	542	868	493. Folt, amely tisztít	582	879
456. Férfiöklök	543	868	494. A nagyváradi szín- ügyi bizottság és Festetich gróf	583	879
457. A színügyi bizott- ság	544	868	495. A trubadúr	584	880
458. A színtársulat új tagja	545	868	496. Verses ügyek	584	880
459. A magyar daltársu- lat	545	868	497. Napóleon öcsém..	586	880
460. Olaszország gyásza	546	868	498. Halottak napja	587	880
461. A régi jó idők	547	869	499. Molnár és gyerme- ke	588	881
462. Színésznővendékek előadása	549	869	500. Kertészleány	588	881
463. Ami kellemetlen ..	550	870	501. Bőregér	589	881
464. A kioszk	551	870	502. Házi béke	590	882
465. Velencében	551	870	503. Hát ki is az a Vo- gelsang?	591	882
466. Van még humor ..	552	871	504. A kis szökevény	592	882
467. Egy nóta	553	871	505. Hegyesi Márton ..	594	883
468. Az új színház	553	871			
469. Egy boldogtalan	555	871			
470. Fő a felekezeti béke	556	872			
471. Kínos ügy	557	872			

506. A repülő borbély.	595	883	539. Bagdadi hercegnő	619	888
507. Bánk bán	595	883	540. Egy érdekes este	619	888
508. A képkiallítás be- zárása	596	883	541. Szilveszter	621	888
509. Aranyember	597	883	542. Írók és irások	622	889
510. Színházi dolgok	597	884	543. Mikor nem kell kri- tika	624	889
511. Jáfet tizenkét fele- sége	598	884	544. Mintaférj	624	889
512. Szép Galathea	599	884	545. Kedélyes megoldá- sok	625	889
513. Egy levél	600	884	546. Otthon	626	889
514. Paraszt szívek	601	884	547. A nagyvárad i jo- gászbál	627	890
515. Adatok a szépség- versenyhez	602	884	548. Fedora	628	890
516. Santuzza	603	885	549. A Bihar megyei Nőegylet álarcos- bálja	629	890
517. Cigánybáró	603	885	550. Nők barátja	630	890
518. András napja	604	885	551. Othello	631	891
519. Operaelőadások	604	885	552. Névtelen levelek	632	891
520. Szép Heléna	605	885	553. A kis alamuszi	633	891
521. Ünnepezt színész- nők	606	885	554. Mándoky Béla bú- csúja	633	891
522. Négy évszak	606	885	555. A kerületi rendszer	634	892
523. A primadonnakér- dés	607	886	556. A 47-ik cikk	635	892
524. Himfy dalai [1900. dec. 6.]	608	886	557. Gyurkovics leá- nyok [1901. jan. 31.]	635	892
525. Az izr. Nőegylet teaestélye	608	886	558. B.A.L.E.K.	636	892
526. A Gyurkovics leá- nyok [1900. dec. 7.]	609	886	559. Váljunk el	637	892
527. Bibliás asszony	610	886	560. Gyula új otthona	638	892
528. A vasgyáros	612	886	561. Nebántsvirág [1901. febr. 13.]	638	892
529. Balla Kálmán utód- ja	612	887	562. Még néhány nap	639	893
530. Tosca	613	887	563. Endre és Johanna	639	893
531. Rómeó és Júlia	614	887	564. Székely Irén Nagy- váradon	640	893
532. Corneville-i ha- rangok	615	887	565. Ocskay brigadéros nálunk	641	893
533. A kis kormánybuk- tató	615	887	566. Fedák Sári Nagy- váradon	641	894
534. Mozgó fényképek	616	887	567. Mikádó	642	894
535. Szulamit (1900. dec. 22.)	616	887	568. Elcsérelt színészek	642	894
536. Színházi szerződte- tések	617	888	569. Perotti Gyula meg- halt	643	894
537. Ünnepe a színház- ban	618	888	570. Szókimondó asz- szonyság	644	894
538. Egy szegény ifjú története	618	888	571. Szép Meluzina	645	895
			572. Pezsgő után	645	895

573. Atléták bálja	646	895	586. A nagymama.....	655	899
574. Matild levele	647	896	587. Viceadmirális	656	899
575. Az eleven ördög..	648	896	588. Színházi dolgok	657	899
576. Az első vihar	649	897	589. Charlie nénye	658	899
577. Hungária kardja..	650	897	590. Szezon végén	658	899
578. A bűvös vadász ..	650	897	591. A színház nagyhete	660	900
579. Hol eloltja, hol meggyújtja...	651	897	592. Kék asszony	661	900
580. Csárda virága	651	897	593. Rejtett boldogság.	662	900
581. Aranylakodalom..	652	898	594. A Gésák [1901. ápr. 14.]	662	900
582. Csicsóné meghalt	652	898	595. A boszorkányvér.	663	900
583. Három testőr	653	898	596. Mary Halton estéi	664	901
584. Nebántsvirág [1901. márc. 21.]	654	898	597. A bölcső	664	901
585. Mary Halton máso- dik estéje	655	898	598. Gyimesi vadvirág.	665	901
			599. Bailey-ék	666	901

FÜGGELÉK II.

Ady által fogalmazott vagy neki tulajdonított szerkesztői üzenetek

1. Kíváncsi... [1899. jan. 18.]	671	902	15. Kíváncsi... [1899. okt. 7.]	673	904
2. Kíváncsi... (1899. jan. 31.]	671	902	16. Kíváncsi... [1899. okt. 10.]	674	904
3. Kíváncsi... (1899. febr. 9.]	671	902	17. Kíváncsi... [1899. okt. 14.]	674	904
4. Pásztor B.	672	902	18. Szabó Elek... [1899. okt. 14.]	674	904
5. Kíváncsi... [1899. márc. 9.]	672	903	19. Szabó Elek... [1899. okt. 19.]	674	904
6. Kíváncsi... (1899. jún. 5.]	672	903	20. Kíváncsi... (1899. okt. 21.]	674	904
7. Ady Lajos... [1899. júl. 15.]	672	903	21. Kíváncsi... [1899. okt. 26.]	674	904
8. S... B... [1899. júl. 19.)	672	903	22. Kíváncsi... [1899. okt. 31.]	675	904
9. Ady Lajos... [1899. júl. 20.]	672	903	23. Kíváncsi... (1899. nov. 4.]	675	904
10. S. B. [1899. júl. 27.]	673	903	24. Kíváncsi... [1899. nov. 15.]	675	905
11. F. Richárd.....	673	903	25. Kíváncsi... [1899. nov. 18.]	675	905
12. Kíváncsi... [1899. aug. 28.]	673	903	26. Kíváncsi... [1899. dec. 4.]	675	905
13. Kíváncsi... (1899. aug. 30.)	673	903			
14. Kíváncsi... [1899. okt. 3.]	673	904			

27. Kiváncsi... [1899. dec. 6.]	675	905	31. S. E. [1900. jún. 12.]	676	905
28. Kiváncsi... [1900. febr. 8.]	675	905	32. A. L. ...	677	905
29. -ke...	675	905	33. V. Ilona... ..	677	906
30. D. H.	676	905	34. S. E. [1901. máj. 1.]	677	906
			35. Kiváncsi... [1901. máj. 1.]	677	907

FÜGGELÉK III.

Adynak szóló vagy vele kapcsolatos szerkesztői üzenetek

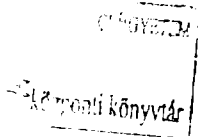
1. Yda... [1897. febr. 7.]	681	908	24.]	682	909
2. Yda... [1897. júl. 4.]	681	908	12. A. E. [1899. júl. 5.]	682	909
3. Vili... [1897. aug. 1.]	681	908	13. A. E. ... [1900. jan. 14.]	682	909
4. Adi [!] Endre.....	681	908	14. Egy boldogtalan...	683	909
5. Homo... ..	681	608	15. Tudomásul...	683	909
6. Yda... [1898. júl. 17.]	681	908	16. S. J.	683	909
7. Jázmin... [1899. jan. 4.]	682	908	17. Sz. Gyula...	683	909
8. Fedora... ..	682	908	18. S. Gy.... [1900. nov. 24.]	683	910
9. MM.	682	909	19. S. Gy. ... [1900. nov. 26.]	683	910
10. Jázmin... [1899. márc. 22.]	682	909	20. J.	683	910
11. Vili... [1899. máj.			21. B. B. ...	684	910

JEGYZETEK

Rövidítések	687	A Függelék I. jegyzetei	855
Előszó a jegyzetekhez ..	689	A Függelék II. jegyzetei	902
Az újságcikkek jegyzetei	707	A Függelék III. jegyzetei	908

MUTATÓK

Névmutató	913	cikkek mutatója	931
A jegyzetekben közölt Ady-cikkek, illetve Adynak tulajdonított		Képek jegyzéke	933
		Betűrendes tartalommu- tató	935

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója
A nyomdai munkálatokat a Szegedi Nyomda végezte
Felelős vezető: Surányi Tibor igazgató
Budapest, 1990.

Felelős szerkesztő: Mérey Zsoltné
Műszaki szerkesztő: Nyárádi Tamásné
Kiadványszám: 2717

Megjelent: 59,75 (A/5) ív terjedelemben + 8 oldal melléklet

1. A Debreceni Reggeli Újság szerkesztősége

2. Ady Endre 1899-ben

• 3. Biró Lajos

Nagyvárad város rendőrfőkapitányától.

Rendőri engedély.

(Passé par tout.)

Ady Endre urat

Melynek alapján

Nagyvárad város c. napilap... feljegyeztem... a sajtóirodában... az a körend és a közbiztonság érdekében... Ezen engedély másra, át nem ruházható...
Nagyváradon, 1901. évi szeptember 28-án.

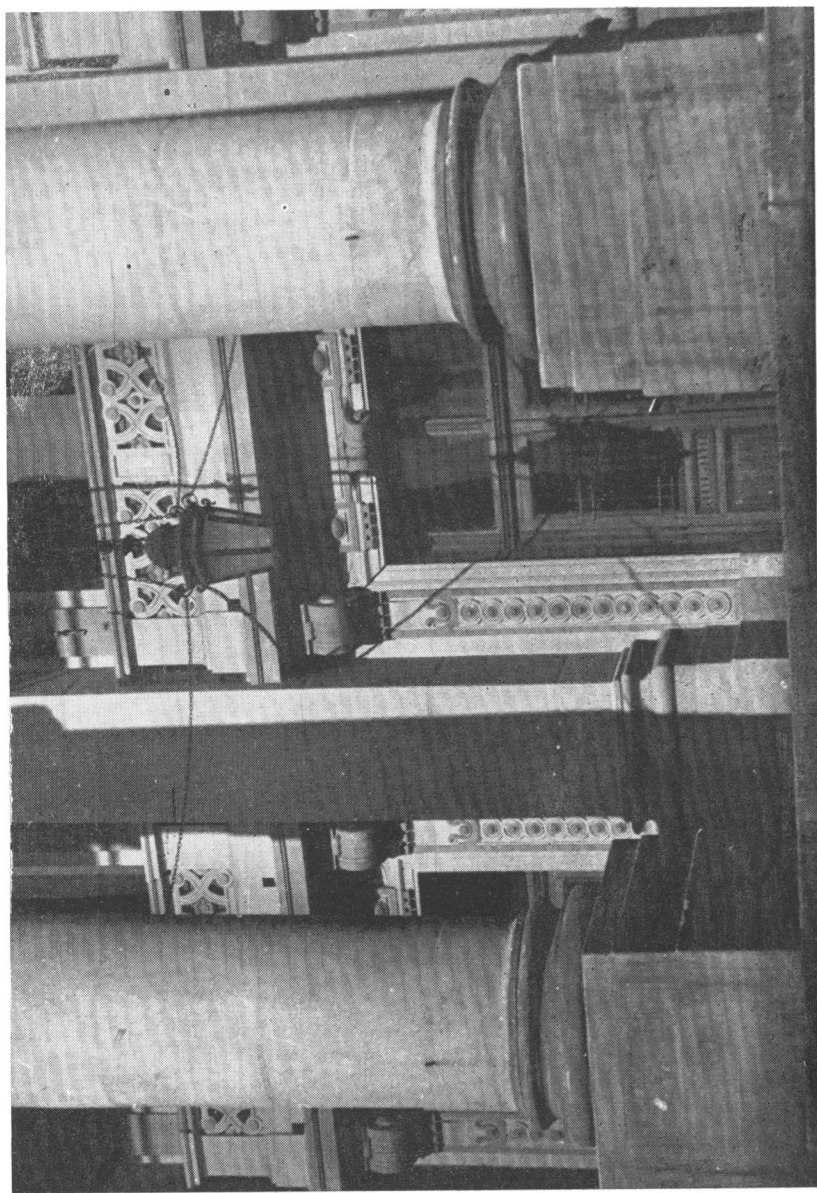
Főkapitány.

H. L. S. T. 1812

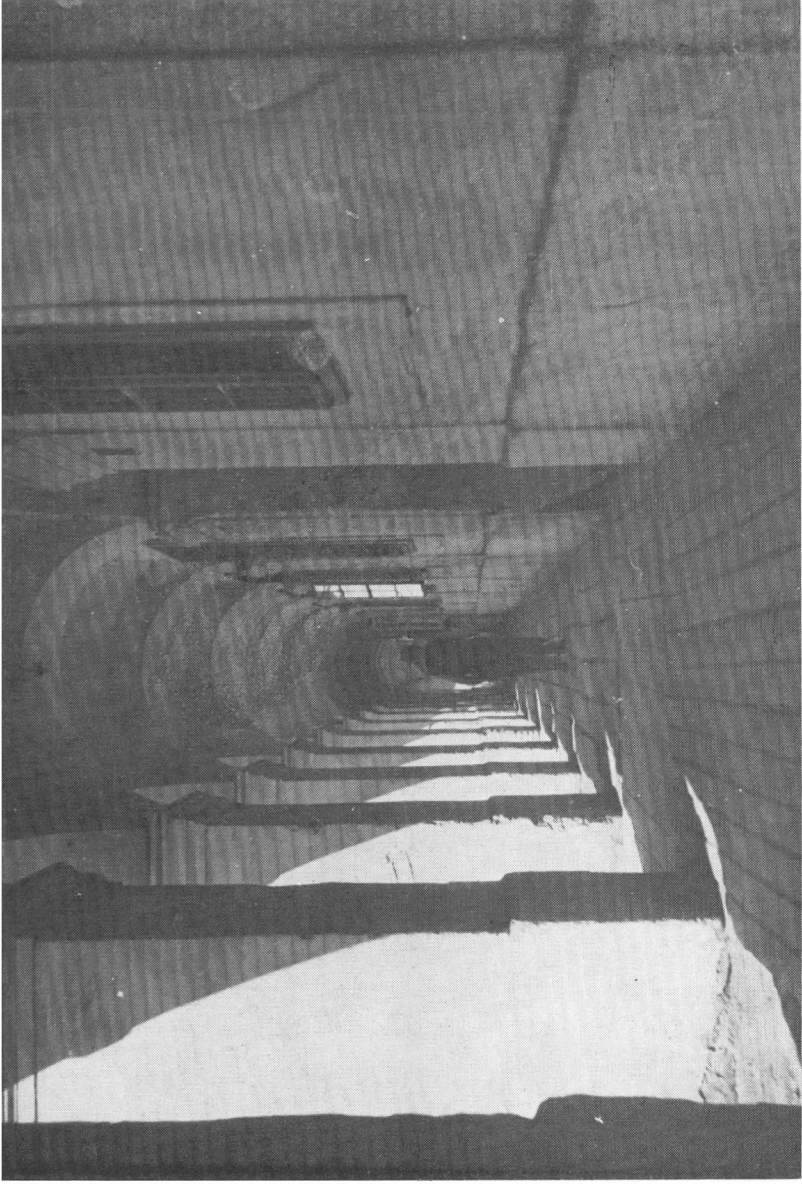
4. Ady Endre nagyvárad újságíró-igazolványa

5. Bartha Mór, a Debreczen felelős szerkesztője

6. A nagyváradí Szigligeti Színház

7. A nagyváradí kanonok-sor

8. Schlauch Lőrinc

Ára: 273,— Ft

Összkiadás ISBN 963 05 2458 9
XI. kötet ISBN 963 05 5514 X